UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Conciliorvm Omnivm Generalivm Et Provincialivm Collectio Regia

Ab anno CCCXIV. ad annum CCCXLVI.

Parisiis, 1644

urn:nbn:de:hbz:466:1-15072

Visual Library

Th. 1001a.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

CONCILIORVM

TOMVS SECVNDVS.

Ab anno CCCXIV. ad annum CCCXLVI.

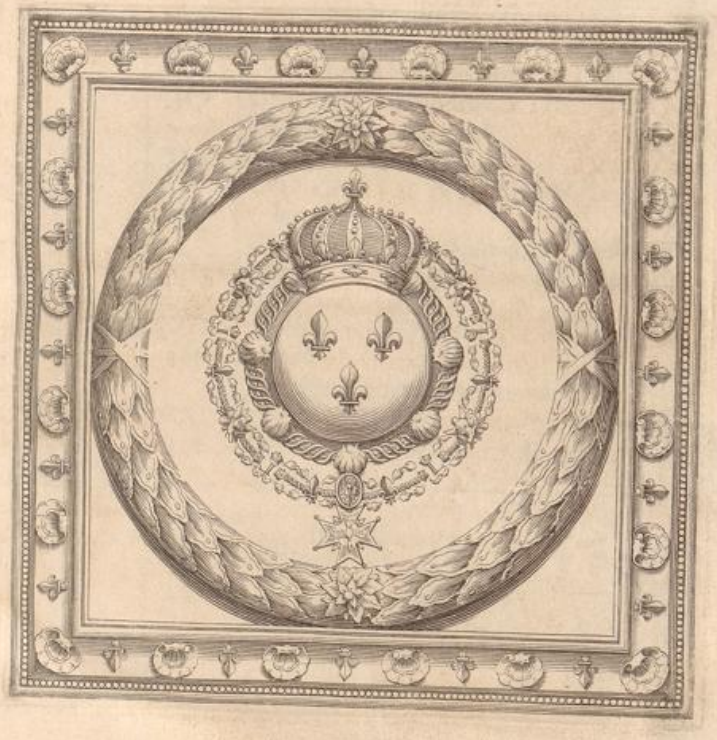

PARISIIS,
E TYPOGRAPHIA REGIA.

M. DC. XLIV.

FERDINANDVS Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopus Paderbornensis
Coadjutor Monasterienſis . S.R.I. Princeps, Comes
Pyrmontanus &c. Theodoriano Societatis Jesv Collegio
Paderbornæ donavit
Anno 1673 29 Decembris

CONCILIORVM

TOMVS SECVNDVS

Ab anno CCCXIV. ad annum CCCXLVI.

PARISIIS,
E TYPOGRAPHIA REGIA
M DC XLIV.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

INDEX CONCILIORVM
QVÆ IN HOC TOMO II. CONTINENTVR.

Pontifices.	*Anni Christi.*	*Concilia.*	
SILVESTER P. I.	314	Concilium Arelatense I.	*pag.* 22
		Concilium Ancyranum.	43
		Concilium Neocæsareense.	72
	315	Concilium Romanum I.	84
		Concilium Alexandrinum I.	85
	319	Concilium Alexandrinum II.	87
	.....	Concilium Laodicenum.	88
	324	Concilium Romanum II.	145
	325	CONCILIVM NICÆNVM I. GENERALE.	165
		Concilii Nicæni I. historia a Gelasio Cyziceno conscripta.	309
		Concilium Romanum III.	490
	.....	Concilium Gangrense.	493
	335	Concilium Tyrium.	520
		Concilium Hierosolymitanum.	541
MARCVS PAPA.	336	Concilium Constantinopolitanum.	554
IVLIVS P. I.	336		
	337	Concilium Romanum I.	613
	339	Concilium Alexandrinum.	620
	341	Concilium Antiochenum I.	640
		Concilium Romanum II.	684
	342	Concilium Romanum III.	688
	344	Concilium Antiochenum II.	689
		Concilium Mediolanense I.	694
	346	Concilium Agrippinense.	695

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

INDEX EPISTOLARVM.

SILVESTRI P. I. *vita.* pag. 1
Epistola spuria de munificentia & donatione Constantini magni. 128
Edictum Constantini magni de dominio Romanæ sedi collato. 132

MARCI *papæ vita,* 545
Epistola sancti Athanasii & Ægyptiorum episcoporum ad Marcum papam. 548
Rescriptum Marci papæ ad Athanasium. 550

IVLII P. I. *Vita.* 555
Epistola I. increpatoria Iulii papæ ad orientales episcopos. 558
Epistola orientalium ad Iulium papam. 566
Epistola II. siue rescriptum Iulii papæ ad orientales. 569
Epistola III. Iulii papæ ad orientales. 585
Epistola IV. Iulii papæ ad Alexandrinos. 602
Epistolæ plures Constantii imperatoris ad Athanasium. 605
Epistolæ duæ eiusdem ad clericos Alexandrinos. 606
Epistola eiusdem ad præfectos eiusdem prouinciæ. 607
Epistola eiusdem ad Athanasium. 608
Decreta Iulii papæ. 608

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

VITA, EPISTOLAE ET DECRETA SILVESTRI PAPÆ I.

Ex libro Pontificali Damasi Papæ.

ANNO CHRISTI 314.

SILVESTER natione Romanus, ex patre Rufino, [b] sedit annis viginti tribus, mensibus decem, diebus vndecim. Fuit autem temporibus Constantini & Volusiani, ex die Kalendarum Februarii, vsque in diem Kalendarum Ianuarii, Constantino & Volusiano consulibus. [c] Hic in exilio fuit in monte Soractensi, & postmodum [d] rediens cum gloria, [e] baptizauit Constantinum Augustum [f], quem curauit Dominus a lepra, cuius persecutionem primo fugiens, in exilio fuisse cognoscitur. Hic fecit in vrbe Roma ecclesiam in prædio cuiusdam presbyteri sui, qui cognominabatur Equitius, iuxta thermas Traianas; quem titulum Romanum constituit, & vsque in hodiernum diem appellatur titulus Equitii, [g] vbi & hæc dona contulit: Patenam argenteam pensantem libras 20. ex dono Augusti Constantini. Donauit autem & scyphos argenteos 2. qui pensauerunt singuli libras denas. Calicem aureum, pensantem libras duas. Calices ministeriales quinque, pensantes singulos binas libras. Amas argenteas duas, pensantes singulas libras denas. Patenam argenteam chrismalem, auro clausam, pensantem libras quinque. Pharos coronatos decem, pensantes singulos libras octonas. Pharos æreos 20. pensantes singulos libras denas. Cantharos cerostrotos 12. æreos, pensantes singulos libras 30. Fundum Valerianum

in territorio Sabinenſi, qui præſtat ſolidos 80. Fundum ſtationum in territorio Sabinenſi, qui præſtat ſolidos 55. Fundum ad duas caſas in territorio Sabinenſi, qui præſtat ſolidos quadraginta. Fundum Percilianum in territorio Sabinenſi, qui præſtat ſolidos 20. Fundum Corbianum in territorio Sorano, qui præſtat ſolidos 60. Domum cum balneo in vrbe in Sicunini regione, quæ præſtat ſolidos 85. Hortum intra vrbem Romam, in regione ad duos amantes, præſtantem ſolidos 15. Domum in regione Orphea intra vrbem, quæ præſtat ſolidos 58. & tremiſſem. Hic fecit conſtitutum etiam de omni eccleſia.

Huius temporibus [h] factum eſt Concilium cum eius * conſenſu in Nicæa Bithyniæ. Et congregati ſunt 318. Epiſcopi catholici, qui expoſuerunt fidem integram, ſanctam, catholicam, & immaculatam. Et damnauerunt Arium, Photinum, & Sabellium, vel ſequaces eorum. Et in vrbe [i] Roma congregauit ipſe cum conſilio Auguſti Epiſcopos 277. & damnauit iterum & Calixtum, & Arium, & Photinum, & Sabellium. Et conſtituit, vt presbyter Arianum reſipiſcentem non ſuſciperet, niſi Epiſcopus loci deſignaret eum. Conſtituit & chriſma [k] ab Epiſcopo confici. Et priuilegium Epiſcopis contulit, vt baptizatum conſignent, propter hæreticam ſuaſionem. Hic & hoc conſtituit, [l] vt baptizatum liniat presbyter chriſmate leuatum de aqua, propter occaſionem tranſitus mortis. Hic quoque conſtituit, vt nullus laicus crimen clerico audeat inferre. Et hoc conſtituit, [m] vt diaconi dalmaticis in Eccleſia vterentur, & palla linoſtima læua eorum tegeretur. Idemque conſtituit, vt nullus clericus propter quamlibet cauſam in curiam introiret, nec ante iudicem cinctum cauſam diceret, niſi in Eccleſia. Sed & conſtituit, [n] vt ſacrificium altaris non in ſerico, neque in panno tincto conſecraretur, niſi tantum in lineo ex terra procreato, ſicut corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti in ſindone linea & munda ſepultum fuit. Conſtituit nihilominus, vt ſi quis deſideraret in Eccleſia militare aut proficere, vt eſſet oſtiarius annis decem, lector annis 30. exorciſta, dies 30. acolythus annis 5. ſubdiaconus annis 5. cuſtos martyrum annis 5. diaconus annis 7. presbyter annis 3. probatus ex omni parte, vt etiam ab his, qui foris

* præcepto

Ioan. 19.

sunt, habeat bonum testimonium. Vnius vxoris vir, vxore a sacerdote benedicta: & sic ad ordinem Episcopatus ascenderet, nullum maioris vel prioris locum inuaderet, nisi ordine temporum cum pudore cognosceret omnium clericorum vota grata, nullo omnino clerico contradicente, vel fideli. Hic fecit ordinationes septem per mensem Decembrem, presbyteros 42. diaconos *36. Episcopos per diuersa loca & tempora *66.

*25.
*65.

Ex libello de munificentia Constantini.

° Huius temporibus fecit Constantinus Augustus basilicas istas, quas & ornauit. ᵖ Basilicam Constantinianam, vbi posuit dona ista. Fastigium argenteum, habens in fronteᵐ Saluatorem sedentem in sella, quinque pedum, pensantem libras *120. Et duodecim Apostolos, habentes singulos quinos pedes, pẽsantes libras 90. cum coronis ex argento purissimo. Item a tergo respicientem in absside Saluatorem, sedentem in throno in pedibus quinque, ex argento purissimo, pensantem libras 140. Et angelos quatuor ex argento in quinis pedibus, qui pensant singuli libras 115. cum gemmis Alabandenis. Fastigium ipsum pensat libras duo millia 25. Coronas quatuor ex auro purissimo, cum delphinis viginti, pẽsantes singulas libras 15. Pharum ex auro purissimo, cum delphinis *quingentis, cum catena, qui pensant libras 25. Cameram basilicæ ex auro, pensantem in longum & in latum libras 50. Altaria septem ex argento purissimo, pensantia libras ducentas. Patenas aureas septẽ, pensantes singulas libras triginta. Patenas argenteas sexdecim, pensantes singulas libras *triginta. Scyphos ex auro purissimo septem, pensantes singulos libras decem. Scyphum singularem ex metallo, corallo ornatum, & vndique de gemmis prasinis & hyacinthinis, auro intercluſum ex omni parte, qui pensat libras viginti & vncias tres. Scyphos argenteos viginti, pensantes singulos libras quindecim. Amas ex auro purissimo duas, pẽsantes singulas libras quinquaginta, portãtes singulas medimnos tres. Amas argenteas 20. pensantes singulas libras 10. portantes singulas medimnos singulos. Calices minores aureos purissimos 40. pensantes singulos libras singulas. Calices minores ministeriales quingentos, pensantes singulos libras duas.

Basilica Constantiniana.

*310.
*15.
*3.

Ornamenta in basilica, pharum cantharum ex auro purissimo ante altare, in quo ardet oleum nardinum pistícum, cum delphinis octoginta, pensantem libras triginta. Pharum cantharum argenteum cum delphinis viginti, qui pensant libras quadraginta, vbi ardet oleum nardinum pistícum. Pharos cantharos argenteos in gremio basilicæ 45. pẽsantes singulos libras triginta, vbi ardet oleum suprascriptum. In parte dextera basilicæ pharos argenteos 40. pensantes singulos libras 20. Pharos cantharos in læua basilicæ argenteos 25. pẽsantes singulos libras viginti. Cantharos ceroſtrotos in gremio basilicæ argenteos quinquaginta, pensantes singulos libras 20. Metretas 3. ex argento purissimo, pensantes singulas libras trecentas, portantes medimnos decem. Candelabra ex orichalco, num. 7. quæ habent pedes denos, cum ornatu ex argento, intercluſa sigillis prophetarum, pensantia singula libras trecentas. Quæ constituit in seruitio luminum. Massam Gargillanam in territorio Suessano, præstantem solidos 400. Massam Bauronicam in territorio Suessano, præstantem solidos 360. Massam Aurianam in territorio Laurentino, præstantem solidos 500. Vrbanam in territorio Antiano, præstantem solidos 240. Massam in * Castis in territorio Catanensi, præstantem solidos mille. Massam Trapeas in territorio Catanensi, præstantem solidos mille sexcentos quinquaginta. Thymiamateria duo ex auro purissimo, pensantia libras triginta. Donum aromaticum ante altaria, singulis annis libras centum quinquaginta.

* Captis

Nota de baptismo Constantini contra multos.

Fontem sanctum, vbi baptizatus est Augustus Constantinus, ex lapide porphyretico, & ex omni parte coopertum intrinsecus & foris & desuper, & quantum aqua continet, ex argento purissimo, libras 3008. In medio fontis columna porphyretica, quæ portat phialam ex auro purissimo, pensantem libras 30. r vbi ardent balsami libræ ducentæ. * Annexum ex * stipa amianti. In labro fontis agnum ex auro purissimo, fundentem aquam, pensantem libras 30. Ad dexteram agni, Saluatorem ex argento purissimo, in pedibus quinque, pensantem libras 170. In læua agni, B. Ioannem Baptistam ex argento, in pedibus quinque, tenentem titulum scriptum, qui hoc habet: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: pensantem

*myxum * stupa

Ioan. 1.

libras 100. Ceruos ex argento 7. fundentes aquam, pensantes singulos libras 800. Thymiamaterium ex auro purissimo, pensans libras 10. cum gemmis prasinis & hyacinthinis vndique, numero gemmæ 42. Donum sancto fonti: Massa Festi ex territorio Prænestino, præstans solidos 300. Massa Gaba ex territorio Gabinensi præstans solidos ducentos & duos. Massa Pictas, ex territorio supradicto, præstans solidos 205. Massa Statiliana ex territorio Sorano, præstans solidos 300. Massa intra Siciliam Taurana ex territorio Parentiensi, præstans solidos quingentos. Intra vrbem Romam domus vel horti, præstantes solidos bis mille trecentos. Fundus Bassi, præstans solidos centum viginti. Massa Laninas ex territorio Carsiolano, præstans solidos ducentos. Fundus Catulli ex territorio Nomentano, præstans solidos quinquaginta. Massa Statiana ex territorio Sabinensi, præstans solidos trecentos quinquaginta. Massa Murina ex territorio Appiano Albanensi, præstans solidos 300. Massa Virginis ex territorio Sorano, præstans solidos 200. Transmarina intra partes Africæ. Massa Vincis ex territorio * Mucario, præstans solidos 800. Massa Capsis ex territorio * Capsitano, præstans solidos 600. Massa Varia * Sardana, præstans solidos quingentos. Massa Camaras ex territorio * Curtalupi, præstans solidos 405. Massa Mummas ex territorio Numidiæ, præstans solidos 650. Massa Sulfurata ex territorio Numidiæ, præstans solidos 720. Massa Baldariolaria ex territorio Numidiæ, præstans solidos 810. In Græcia: Massa Cephalenia, præstans solidos quingentos. In * Mengaulo, Massa Amazon, præstans solidos 222.

* Musci. * Macris * Caput Ciliani. * Saldena. * Cirta

* Megalula

Eodem tempore Constantinus Augustus fecit [f] basilicam B. Petro Apostolo in templo Apollinis, [t] cuius loculum, cum corpus S. Petri recondidit, vndique ex ære Cyprio conclusit, quod est immobile. Ad caput, pedes 5. Ad pedes, pedes quinque. Ad latus dextrum, pedes quinque. Ad latus sinistrum, pedes quinque. Subter, pedes quinque. Supra, pedes quinque. Sic inclusit corpus B. Petri Apostoli, & recondidit, & exornauit super columnas porphyreticas, & alias columnas tres * thyneas, quas de Græcia perduxit. Fecit autem & cameram basilicæ, ex * crimma auri fulgentem. Et super corpus B. Petri, super os quo

Basilica S. Petri Apostoli.

* *forte* thyinas * crimno

concluſit illud, fecit crucem auream puriſſimam, penſantem libras 150. vbi ſcriptum eſt hoc : Conſtantinus Auguſtus & Helena Auguſta hanc domum regali ſimili fulgore coruſcantem, auro circumdant. Scriptum eſt ex literis nigellis in cruce. Fecit autem candelabra ex orichalco in pedibus decem, numero quatuor, argento concluſa, cum ſigillis argenteis, vnde Actus Apoſtolorum cernebantur, penſantia ſingula libras trecentas. [u] Calices aureos tres cum gemmis praſinis quadraginta quinque, penſantes ſingulos libras duodecim. Metretas argenteas * duas, penſantes libras ducentas. Calices argenteos viginti, penſantes ſingulos libras decem. Amas aureas 2. penſantes ſingulas libras denas. Amas argenteas quinque, penſantes ſingulas libras viginti. Patenam auream cum *thure & columba, ex auro puriſſimo, ornatam gemmis praſinis & hyacinthinis, margaritiſque, numero 215. penſantem libras triginta. Patenas argenteas quinque, penſantes ſingulas libras quindecim. Coronam auream ante corpus, quæ eſt pharus cantharus, cum delphinis quingentis, penſantem libras trigintaquinque. Pharos argenteos in gremio baſilicæ cum delphinis, penſantes ſingulos libras decem. Ad dexteram baſilicæ pharos argenteos triginta, penſantes ſingulos libras octo. Ipſum altare ex auro & argento clauſum cum gemmis praſinis & hyacinthinis & albis 210. penſans libras 350. Thymiamaterium aureum cum gemmis vndique exornatum, penſans libras quindecim. In reditibus donum, quod obtulit Conſtantinus Auguſtus B. Petro Apoſtolo per diœceſes in Oriente. In ciuitate Antiochia domum Datiani, præſtantem ſolidos 240. Domunculam Nicænam, præſtantem ſolidos viginti & tremiſſem. Cellas in Aphrodiſia, præſtantes ſolidos *viginti. Balneum in * Cerethea, præſtans ſolidos quadraginta duos. Piſtrinum, vbi ſupra, præſtans ſolidos viginti-tres. Popinas, vbi ſupra, præſtantes ſolidos decem. Hortum Maronis, vbi ſupra, præſtantem ſolidos decem. Hortum, vbi ſupra, præſtantem ſolidos vndecim. Sub ciuitate Antiochena, poſſeſſionem Sibyllinam donatam Auguſto, præſtantem ſolidos 322. Cartadecadas 150. Aromatum libras ducentas. Balſami libras trigintaquinque. Sub ciuitate Alexandrina, poſſeſſionem Timialicam donatam

* 4.

* turture

* 15.

* Cyrretica.

Augusto Constantino ab Ambronio, præstantem solidos 620. Cartadecadas 300. Olei nardini libras 300. Balsami, sexaginta. Aromatum libras centum quinquaginta. Storacis Isauricæ libras quinquaginta. Possessionem Eutimi Caduci, præstantem solidos quingentos. Cartadecadas 70. Per Ægyptum sub ciuitate Armeniæ, possessionem Agapii, quam donauit Constantino Augusto. Possessionem
* Cynopoliten, * Panopoliten, præstantem solidos 800. Cartadecadas 400. Piperis medimnos 50. Croci libras centum. Storacis libras 150. Aromatum Casiæ libras 200. Olei nardini libras 300. Balsami libras centum. Lini saccos centum. Caryophyllorum libras centum quinquaginta. Olei Cyprini li-
* Papyri cannas bras centum. * Papyrii canas mundas mille. Possessionem quam donauit Constantino Augusto Ibronius, præstantem solidos 450. Cartadecadas 200. Aromatum Casiæ, libras 50. Balsami libras 50. In prouincia * Euphratensi sub
* Euphratesien. ciuitate * Cyro, possessionem Armanazon, præstantem
* Charta solidos 380. Sub Tarso Ciliciæ, insulam * Cordionum, præ-
* Coryscorum, stantem solidos 900.

Eodem tempore Constantinus Augustus[x] fecit basilicam B. Paulo Apostolo, ex suggestione sancti Siluestri Episcopi, cuius corpus sanctum ita recondidit in ære & concluſit, sicut B. Petri, & dona obtulit. Nam omnia vasa sacra aurea, vel argentea, aut ærea, ita posuit, sicut in basilica beati Petri Apostoli: & ita beati Pauli Apostoli ornauit, sicut illam. Sed & crucem auream super * locum beati Pauli Apostoli posuit, pensantem libras 150. Sub ciuitate Tyria possessionem Comitam, præstantem solidos quingentos quinquaginta. Possessionem Fromimusa, præstantem solidos 700. Possessionem Timiam, præstantē solidos 250. Olei nardini libras septuaginta. Aromatum libras quinquaginta. Casiæ libras quinquaginta. Sub ciuitate Ægyptia possessionem Cyreos, præstantem solidos 710. Olei nardini libras septuaginta. Balsami libras triginta. Aromatum libras septuaginta. Storacis libras triginta. Stactes libras centum quinquaginta. Possessionem Basilicam, præstantem solidos quingentos quinquaginta. Aromatum libras quinquaginta. Olei nardini libras sexaginta. Balsami libras viginti. Croci libras sexaginta. Possessionem
* locu-lum

Basilica S. Pauli Apostoli.

* forte Macariæ insulæ * Macchabæ, præstantem solidos quingentos de-

cem. Papyri * racanas mundas 500. Lini saccos 300. *for. cannas.

Basilica S. Crucis in Ieruſalem.

y Eodem tempore fecit Conſtantinus Auguſtus baſilicam in Palatio Seſſoriano, vbi de ligno ſanctæ Crucis poſuit, & in auro & gemmis concluſit. Vbi & nomen Eccleſiæ dedicauit, quo nominatur vſque in hodiernum diem, Ieruſalem. In quo loco conſtituit dona iſta: Candelabra ante lignum ſanctum lucentia argentea quatuor, ſecundum numerum quatuor Euangeliorum, penſantia ſingula libras octoginta. Pharos cantharos argenteos quinquaginta, penſantes ſingulos libras quindecim. Scyphum aureum puriſsimum, penſantem libras decem. Calices aureos miniſteriales quinque, penſantes ſingulos libras ſingulas. Scyphos argenteos tres, penſantes ſingulos libras octo. Calices miniſteriales argenteos decem, penſantes ſingulos libras * duas. Patenam argenteam auro incluſam cum gemmis, penſantem libras quinquaginta. Altare argenteum, penſans libras ducentas quinquaginta. Amas argenteas tres, penſantes ſingulas libras viginti. Et omnes agros circa palatium Eccleſiæ dono dedit. Poſſeſsionem ad Sponſas via Lauicana, præſtantem ſolidos ducentos ſexaginta tres. Sub ciuitate Laurento, poſſeſſionem Patras, præſtantem ſolidos centum viginti. Sub ciuitate Nepeſina, poſſeſſionem Angleſis, præſtantem ſolidos ducentos quinquaginta. Sub ciuitate ſupra ſcripta poſſeſſionem Terega, quæ præſtat ſolidos centum ſexaginta. Sub ciuitate Faliſca poſſeſſionem præſtantem ſolidos centum quindecim. Item ſub ciuitate Faliſca poſſeſſionem Herculis, quam donauit Auguſto, & Auguſtus obtulit Eccleſiæ Ieruſalem, præſtantem ſolidos centum quadraginta. Sub ciuitate Tuder, poſſeſſionem Angulas, præſtantem ſolidos 153. * quinque

Basilica S. Agnetis virginis & martyris.

z Eodem tempore fecit baſilicam ſanctæ martyris Agnetis, ex rogatu filiæ ſuæ, & baptiſterium in eodem loco, vbi baptizata eſt ſoror eius Conſtantia, vna cum filia Auguſti. Et ibidem conſtituit hæc: Patenam auream, penſantem libras viginti. Calicem aureum, penſantem libras decem. Coronam, pharum cantharum ex auro puriſſimo, cum delphinis triginta, penſantem libras quindecim. Patenas argenteas duas, penſantes ſingulas libras viginti. Calices argenteos quinque, penſantes ſingulos libras

decem

decem. Pharos cantharos argenteos triginta, pensantes singulos libras octo. Pharos æreos ex orichalco quadraginta. Ceroſtrotos ex orichalco, argento cluſos, quadraginta ſigillatos. Lucernas aureas duodecim * nixas ſuper fontem. In reditibus circa ciuitatem Fidenas, omnem agrum, præſtantem ſolidos centum ſexaginta. Via Salaria ſub Parento vndique omnem agrum, præſtantem ſolidos centum quinque. Agrum Muci, præſtantem ſolidos octoginta. Poſſeſſionem in vico Piſonis, præſtantem ſolidos ducentos quinquaginta. Agrum Caſulas, præſtantem ſolidos centum.

* lychnorum

Eodem tempore Conſtantinus Auguſtus fecit [a] baſilicam beato Laurentio martyri via Tiburtina in agro Verano ſupra arenarium cryptæ. Et vſque ad corpus ſancti Laurentii martyris fecit gradus aſcenſionis & deſcenſionis. In eo loco conſtruxit abſidem, & ornauit marmoribus porphyreticis, & deſuper locum concluſit de argento, & * cancellos de argento puriſſimo ornauit, penſantes libras mille. Et ante ipſum locum in crypta poſuit lucernam ex auro puriſſimo lychnorum decem, penſantem libras viginti. Coronam ex argento puriſſimo cum delphinis 50. penſantem libras triginta. Candelabra ærea duo in pedibus denis, penſantia ſingula libras trecentas. Ante corpus B. Laurentii martyris argento cluſit ſigilla paſſionum ipſius, cum lucernis in * nixis argenteis, penſantibus ſingulis libras quindecim. In eodem loco poſſeſſionem cuiuſdam * Quiriacetis religioſæ feminæ, quam fiſcus occupauerat tempore perſecutionis. Veranum fundum, præſtantem ſolidos centum ſexaginta. Poſſeſſionem aqua Tuſcia ad latus, præſtantem ſolidos 153. Poſſeſſionem Auguſti in territorio Sabinenſi, præſtantem ſolidos 120. Poſſeſſionem Micenas Auguſti, præſtantem ſolidos centum decem. Poſſeſſionem Thermulas, præſtantem ſolidos ſexaginta. Poſſeſſionem Aranas, præſtantem ſolidos ſeptuaginta. Pharos argenteos triginta, penſantes ſingulos libras octo.

Baſilica S. Laurentii martyris.

* cancellis

* myxis

* Cyriacæ

Eiſdem temporibus Conſtantinus Auguſtus fecit baſilicam via Lauicana inter duas lauros, B. Petro & Marcellino martyribus. Et mauſoleum, vbi beatiſſimam Auguſtam matrem ſuam poſuit in ſarcophago porphyretico.

Baſilica Petri & Marcellini martyrum.

Vbi & donauit patenam auream ex puriſſimo auro, penſantem libras trigintaquinque. Candelabra argentea, auro cluſa in pedibus 12. quatuor, penſantia ſingula libras ducentas. Coronam auream, quæ eſt pharus cantharus, cum delphinis 120. penſantem libras triginta. Calices aureos tres, penſantes ſingulos libras decem, cum gemmis praſinis & hyacinthinis. Amas aureas duas, penſantes ſingulas libras 40. Altare ex argento puriſſimo, penſans libras ducentas. Pharos cantharos argenteos viginti, penſantes ſingulos libras viginti. Item altare ex argento puriſſimo, penſans libras ducentas. Patenas ex auro duas, penſantes ſingulas libras 15. Patenas argenteas duas, penſantes ſingulas libras 15. Scyphum maiorem ex auro puriſſimo, vbi nomen Auguſti deſignatur, penſantem libras 20. Scyphum aureum minorem, penſantem libras 10. Scyphos argenteos 5. penſantes ſingulos libras 12. Calices miniſteriales argenteos viginti, penſantes ſingulos libras 3. Amas argenteas 4. penſantes ſingulas libras 15. Annis ſingulis olei nardini piſtici libras 900. Balſami libras 100. Aromatum in incenſum ſanctis martyribus B. Marcellino & Petro, libras centum. Fundum Laurentinum iuxta Formiam cum balneo, & omnem agrum a poſt Seſſorianam viam, & in ærarium, vſque ad viam Latinam, ad montem Gabum. Ipſum montem Gabum, poſſeſſionem Auguſtæ Helenæ, præſtantem ſolidos mille * centum viginti. Inſulam Sardiniam cum poſſeſſionibus omnibus, præſtantem ſolidos mille vigintiquatuor. Meſſanam cum poſſeſſionibus ſuis omnibus, præſtantem ſolidos 810. Inſulam Matyziam, præſtantem ſolidos 600. Poſſeſſionem in territorio Sabinenſi, quæ appellatur ad duas caſas, ſub monte Laureti, præſtantem ſolidos 200. * 300.

In ciuitate Oſtia, baſilica S. Petri & Pauli & Ioan. Bapt.

Eodem tempore fecit Conſtantinus Auguſtus baſilicam in ciuitate Oſtia, iuxta portum vrbis Romæ, beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli & Ioann. Baptiſtæ, vbi obtulit hæc: Patenam argenteam, penſantem libras 30. Calices argenteos decem, penſantes ſingulos libras quinque. Amas argenteas duas, penſantes ſingulas libras decem. Pharos argenteos triginta, penſantes ſingulos libras quinque. Scyphos argenteos duos, penſantes ſingulos libras octo. Patenam argenteam chriſmalem ſingularem,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

pensantem libras decem. Peluem ex argento ad baptismum, pensantem libras viginti. Insulam, quæ dicitur Assis, quæ est inter Portum & Ostiam, & possessiones omnes maritimas, vsque ad digitum solis, præstantes solidos trecentos. Possessionem Gracchorum in territorio Ardeatino, præstantem solidos triginta. Possessionem Quirini in territorio Ostiensi, præstantem solidos 311. Possessionem Balniolum in territorio Ostiensi, præstantem solidos 42. Possessionem Nymphulas, præstantem solidos triginta. Item, quæ obtulit Gallicanus basilicæ suprascriptæ sanctorum Apostolorum Petri & Pauli & Ioannis Baptistæ. Obtulit autem hæc: Coronam argenteam cum delphinis, pensantem libras 20. Calicem argenteum anaglyphum, pensantem libras 17. Massam Mallianam in territorio Sabinensi, præstantem solidos 115. & tremissem. Fundum Picturas in territorio Veliterno, præstantem solidos 43. Fundum Surorum via Clodia in territorio Veientano, præstantem solidos 56. Massam Gargilianam in territorio Suessano, præstantem solidos 656.

In ciuitate Albanensi basilica S. Ioann. Baptistæ.

Eisdem temporibus fecit Constantinus Augustus basilicam in ciuitate Albanensi sancti Ioannis Baptistæ, vbi posuit hæc: Patenam argenteam, pensantem libras 30. Scyphum argenteum deauratum, pensantem libras 12. Calices ministeriales decem, pẽsantes singulos libras ternas. Amas argenteas duas, pensantes singulas libras 20. Possessiones Laurentinas cum adiacentibus campestribus, præstantes solidos 60. Fundum Molas, præstantem solidos 50. Possessionem Albanensem cum lacu Albano, præstantes solidos 250. Massam Muci, præstantem solidos 170. Omnia Scheneca deserta, vel domos ciuitatis in vrbe Albanensi, omnia in circuitu Ecclesiæ Constantinianæ obtulit Augustus. Possessionem horti, præstantem solidos 20. Possessionem Tiberii Cæsaris, præstantem solidos 80. Possessionem Marinas, præstantem solidos 50. Possessionem Armatianam in territorio * Corano, præstantem solidos 150. Possessionem Statilianam, præstantem solidos 70. Possessionem Medianam, præstantem solidos 30.

* Sorano

In vrbe Capuana Basilica Apo-

Eisdem temporibus fecit Constantinus Augustus intra vrbem Capuanam basilicam Apostolorum, quam co-

ſtolorum, quæ dicitur Conſtantiniana.

gnominauit Conſtantinianam. Vbi & obtulit dona hæc: Patenas argenteas duas, penſantes ſingulas libras 20. Scyphos argenteos tres, pẽſantes ſingulos libras octo. Calices miniſteriales 15. penſantes ſingulos libras duas. Amas argenteas duas, penſantes ſingulas libras 18. Candelabra ærea in pedibus decem, numero quatuor, penſantia ſingula libras 180. Pharos cantharos argenteos numero triginta, penſantes ſingulos libras quinque. Pharos cantharos æreos, numero triginta. Et obtulit poſſeſſiones Maſſam Statilianam in territorio Menturino, præſtantem ſolidos 315. Poſſeſſionem in territorio Caietano, præſtantem ſolidos 85. Poſſeſſionem Paterni in territorio Sueſſano, præſtantem ſolidos 150. Poſſeſſionem ad Centum in territorio Capuano, præſtantem ſolidos 60. Poſſeſſionem Gauronicam in territorio Sueſſano, præſtantem ſolidos quadraginta. Poſſeſſionem Leonis, præſtantem ſolidos 60.

In ciuitate Neapoli baſilica.

Eiſdem temporibus fecit Conſtantinus Auguſtus baſilicam [b] in vrbe Neapoli, vbi obtulit hæc: Patenas argenteas duas, penſantes ſingulas libras vigintiquinque. Scyphos argenteos duos, pẽſantes ſingulos libras decem. Calices miniſteriales decẽ, penſantes ſingulos libras duas. Amas argenteas duas, penſantes ſingulas libras quindecim. Pharos argẽteos viginti, penſantes ſingulos libras octo. Pharos æreos viginti, pẽſantes ſingulos libras decem. Fecit autem formam aquæductus per milliaria octo. Fecit autem & forum, & donum obtulit: Poſſeſſionem Macarii, præſtantem ſolidos 150. Poſſeſſionem Cimbranam, præſtantem ſolidos centum quinque. Poſſeſſionem Sclinam, præſtantem ſolidos centum octo. Poſſeſſionem Aſilas, præſtantem ſolidos centum quadraginta. Poſſeſſionem Nymphulas, præſtantem ſolidos nonaginta. Poſſeſſionem Inſulæ cum caſtro, præſtantem ſolidos octoginta.

Titulus in vrbe Roma S. Silueſtri. Eſt autem baſilica habens hunc titulum.

Eiſdem temporibus conſtituit beatus Silueſter in vrbe Roma titulum ſuum in regionem tertiam iuxta thermas Domitianas, quæ cognominantur Traianæ, titulum ſcilicet Silueſtri, vbi donauit Conſtantinus Auguſtus patenam argenteam, penſantem libras viginti. Scyphos argenteos duos, penſantes ſingulos libras octo. Amam argenteam, penſantem libras decem. Pharos cantharos ar-

genteos decem, pensantes singulos libras quinque. Cantharos ceroſtrotos æreos ſexdecim, penſantes ſingulos libras quadraginta. Calices argenteos miniſteriales quinque, penſantes ſingulos libras duas. Fundum Percilianum in territorio Sabinenſi, præſtantem ſolidos quinquaginta. Fundum Barbatianum in territorio Ferentino, præſtantem ſolidos triginta quinque & tremiſſem. Fundum Statianum in territorio Trebulano, præſtantem ſolidos 66. & tremiſſem. Fundum Beruclas in territorio Corano, præſtantem ſolidos quadraginta quinque. Fundum Sulpitianum in territorio * Corano, præſtantem ſolidos ſeptuaginta. Fundum Tauri in territorio Veientano, præſtantem ſolidos quadraginta duo. Fundum Sentianum in territorio Tiburtino, præſtantem ſolidos triginta. Fundum Ceianum in territorio Prænestino, præſtantem ſolidos quinquaginta. Fundum Termulas in territorio Prænestino, præſtantem ſolidos triginta quinque. Poſſeſſionem Cylonis in territorio Prænestino, præſtantem ſolidos quinquaginta octo. Obtulit & omnia neceſſaria titulo Equitii. Hic Silueſter fecit ordinationes ſex per menſem Decembrem, presbyteros quadraginta duo, diacones viginti ſex: Epiſcopos per diuerſa loca numero 65. Hic ſepultus eſt in cœmeterio Priſcillæ via Salaria, apud vrbem Romam milliario tertio, pridie Kalend. Ianuar. Qui catholicus & confeſſor quieuit. Et ceſſauit Epiſcopatus dies quindecim. Hæc Damaſus.

* Sorano,

NOTÆ.

* *Silueſter.*] Poſtquam Epiſcopatus Romanus per obitum Melchiadis non ſeptemdecim diebus dumtaxat, (vt ſuiipſius immemor auctor Pontificalis aſſerit) ſed integro menſe vacaſſet, ipſis Kalendis Februariis, anno Chriſti 314. qui eſt Conſtantini imperatoris nonus, Silueſter natione Romanus, a Marcellino, non (quod habent acta Silueſtri) a Melchiade presbyter ordinatus, Pontificatum adeptus eſt. Maximino & Licinio hoſtibus & perſecutoribus orientalis Eccleſiæ deuictis, Iudæis ſeditionem mouentibus, per Conſtantinum eorum auriculas amputantem, & rebellionis ſignum corpori illorum imprimentem, feliciter oppreſſis, toti orbi & imprimis vniuerſæ Eccleſiæ pax & tranquillitas conceſſa eſt. Qua obtenta, ſubito vaſtatæ Eccleſiæ extrui, & ad corruptos mores emendandos, ſanctiſſimæ leges ab Eccleſiaſtici & ſæcularis imperii monarchis promulgari cœperunt. Et demum ad contuma-

Silueſter quando Pontifex factus.

Silueſter a Marcellino presbyter ordinatus. Maximino & Licinio occiſis, Eccleſiæ pax reddita eſt.

ciam schismaticorum Donatistarum, terve quaterve in causa Cæciliani appellantium, frenandam; ad incendium Arianæ hæresis exortum Alexandriæ restinguendum, ad Athanasii electionem contra Arianorum & Meletianorum factionem confirmandam, diuersis locis ac temporibus Arelatense, Ancyranum, Neocæsareense, Alexandrinum, Laodicenum, Romanum, Nicænum, aliaque plura Concilia indicta, congregata ac celebrata fuerunt. Inter leges, quas Imperator adhuc catechumenus, & baptismi expers, piissime edixit ac promulgauit, notatu digniſſimæ sunt illæ, quibus ingenuos, per tyrannum seruituti subiectos, in libertatem vindicauit: puerorum concubitus sodomiticos interdixit: parentum inopiæ in alendis & educandis prolibus succurrit: pœnam, qua miserorum hominum vultus inscribebantur, sustulit: Christianos exules & ad metalla damnatos, Licinio deuicto, reuocauit; de gradu deiectos, bonisque omnibus spoliatos restituit, quaque leges Iuliam & Papiam aduersus turpem, fictum & sterilem cælibatum olim sancitas, & contra verum, sanctum atque fecundum Christianorum cælibatum conuersas, abrogauit: Denique, qua ad Maximum præfectum vrbis de aruspicibus, ne priuatas domos adirent, rescripsit; quippe qui ea occasione clandestinæ idololatriæ venena instillarent. Verum cum hoc suo decreto multorum animos grauiter exacerbari, ac fere seditionem concitari videret, specie mitigandæ seditionis, ad eumdem Maximum rescriptum priori contrarium edidit, quo aruspices, si fulgur tectum aliquod tetigisset, consulendos, sibique quod respondissent, renuntiandum esse decreuit. Quamobrem, vt & ipse Imperator disceret, aliosque suo exemplo doceret, quanta cum Dei offensa coniunctum sit, religionem temporalis commodi causa dissimulare, Deo vindice permissum est, vt imperium eius ante felicissimum, in summam infelicitatem relaberetur, ipsaque Neroniana sæcula quibusdam recrudescere viderentur. Cum enim Licinium iuniorem de rebellione suspectum occidisset, optimum deinde Crispum Cæsarem Christianum, præclaris victoriis auctum, rebus fortiter gestis vere magnum, castitate, ceterisque moribus insignem, quasi nouercæ stuprum intentasset, vna cum Fausta coniuge sua, multisque præterea spectatæ virtutis viris, crudelissime interfecit. Ob hæc scelera Imperator a Deo lepra percussus, cum ab aruspicum responsis, quibus ad lepram curandam, innocentium sanguinem sanguini innocenter effuso addere monebatur, matrum & infantulorum eiulatu deterritus esset, ad mentem rediit, factum detestatur, & criminis simul ac pœnæ expiationem quærit. Ab Osio Cordubensi Episcopo, sanctorumque Apostolorum Petri & Pauli apparitione didicit, Siluestrum e latebris ab exilio reuocandum, ab eoque lauacrum baptismatis esse expetendum: quod si faceret, futurum esse iidem Imperatori promiserunt, vt ab animi simul & corporis contagione emundetur. Obtemperat Apostolorum & Episcopi monitis, Siluestrum ab exilio reuocat, & postquam aliquot diebus per eum-

Concilia plurima habita sub Siluestro.

Quas leges tulerit Cõstant.

Qua occasione parricidium cõmiserit?

Pœnitentiam criminis agit.

Petrus & Paulus Apostoli Cõstantino apparuerunt.

dem in fide institutus fuisset, baptizatus, & subito a lepra mundatus est. Huius ille accepti beneficii memor, vt suum erga Deum & Ecclesiam affectum notum faceret, subito deorum gentilium fana diruit, plurimas diuino cultui consecrandas Ecclesias extruxit, easque amplissimis donis munificentissime exornauit. Et cum indignum esse iudicaret, eam vrbem, in qua monarcha totius Ecclesiæ Christique in terris vicarius residebat, sæcularis principis imperio subiectam esse; non vrbis Romæ dumtaxat, sed totius fere Italiæ aliarumque prouinciarum dominium & iurisdictionem temporalem Siluestro, eiusque legitimis in cathedra Petri successoribus munificentissime donauit. Qua ratione crucem Dominicam tribus integris sæculis in terra latentem ac reconditam exaltarit; quibus miraculis a latronum crucibus eamdem discreuerit, quæ templa in honorem Dei ædificarit, quasve res alias præclare gesserit; partim supra in notis ad tertiam epistolam Eusebii diximus, partim infra recensebimus.

Munificentia Constantini.

Donatio Constantini.

[b] *Sedit annis 23. mensibus decem, diebus 11.*] Siluester cum sedisset annis viginti vno, mensibus vndecim minus vno die, migrauit e vita pridie Kalendarum Ianuarii, anno Christi nati 335. Alii quidem aliter, sed cum in libr. de Roman. Pontif. eius ingressus ponatur sub consulatu Volusiani, tempore Constantini (sic enim hic legendum est) rursum vero Marci successoris illius subrogatio ponatur sub Consulatu Nepotiani atque Facundi, qui incidit in annũ Christi 336. sane anno 335. Siluester excessisse nequaquam potuit. Baronius in appendice decimi tomi ad annum 324. numero 8.

Sedis tempus Siluestri.

[c] *Hic in exilio fuit in monte Soracte.*] Siluestrum crudelitatem Imperatoris metuentem ab vrbe exulasse, præter acta ipsius, probabiliter indicant Zosimus libro secundo, Sozom. libri primi cap. 5. ex eo quod Constantinus criminis sui expiationem quærens, non Romanum antistitem, sed peregrinum hominem, Osium nimirum Cordubensem Episcopum consuluisset. *Horum*, inquit Zosimus, *ipse sibi conscius, & propterea contemptæ Sacramentorum religionis, ad flamines accedens, admissorum lustrationes poscebat. Illis respondentibus, non esse traditum lustrationis modum, qui tam fœda piacula posset eluere, quidam Hispanus genere cui nomen esset Ægyptius,* (ita Osium Episcopum Cordubensem appellat; tum quod a suscepta legatione ex Ægypto rediisset, tum etiam quod, quales erant pene omnes Ægyptii, omnesque gentilium opinione Christiani sacerdotes, magum esse putauerit) *Romam delatus, & ad Constantini colloquium admissus, sententiam doctrinæ Christianorum habere vim abolendi quodcumque peccatum confirmauit. &c.* Baron. ann. 324. num. 17. & 27.

[d] *Rediens cum gloria.*] quippe qui iussu beatorum Petri & Pauli, noctu per quietem & somnum Imperatori apparentium, ab exilio reuocatus in vrbem rediit. Acta Siluestri, quæ recitantur ab Hadriano Papa, Concil. Nicæno II. Act. 1. Item tomo secundo epistolarum Decretalium.

[e] *Baptizauit Constantinum Augustum.*] Constantinum anno Chri-

Constantinum anno 324. baptizatum esse, probatur Conciliis.

sti 324. Crispo & Constantino tertium consulibus baptizatum esse, Romanum Concilium prædictis consulibus celebratum, apertissime probat. In exordio enim illius Concilii hæc narrantur: *Eodem tempore*, (Crispo nimirum & Constantino tertium consulibus, vt ex subscriptione constat,) *cum multi nobiles gauderent, quod Constantinus baptizatus a Siluestro Episcopo vrbis Romæ, & mundatus fuisset a lepra; pro hoc beneficio, quod accepit a Domino nostro Iesu Christo, per Siluestrum Episcopum, cœpit integre prædicare Dominum Iesum Christum, & confiteri eius beneficia*, &c. Auctoritate eiusdem Concilii Anastasius Bibliothecarius in Chronico perbreui, quod scripsit, recenset Constantini baptismum Romæ habitum anno imperii illius decimo octauo, nimirum 324. Christi nati, quo 18. Constantini finitur, & 19. inchoatur. Hæc eadem testimonio Zosimi libro 2. aliorumque Gentilium, quorum Sozomenus libro primo cap. 5. meminit, confirmantur. Horum enim omnium vna eademque est sententia, Constantinum post Crispi filii necem, de crimine admisso pœnitentiam agentem, eiusque expiationem solicite quærentem, Gentilibus & Christianis auctoribus didicisse, veniam parricidii non nisi per baptismum recte ac legitime administratum obtineri posse, ideoque baptismate Christianorum suscepto, ab omni corporis & animi contagione abluendum fore. Accedit, quod historicorum fere omnium consensu communi receptum sit, Imperatorem Concilio Nicæno vniuersali, quo non tantum de moribus, verum etiam de fide disputabatur, interfuisse, adeoque ante baptismate initiatum fuisse: cum, teste Seuero libro secundo, Constantio adhuc catechumeno Mediolanensi Concilio interesse non fuerit permissum. Baronius anno prædicto numero 17. & sequentibus vsque ad trigesimum. Item anno 355. numero vndecimo. Quod Eusebius Pamphili Episcopus Cæsareæ Palæstinæ, libro 4. in vita Constant. cap. 61. & 62. affirmat, Constantinum in extremo vitæ cursu multis annis post celebratum Nicænum Concilium in suburbiis Nicomediæ ab Eusebio Nicomediensi Arianorum antesignano baptizatum, impium & ab Ecclesia Catholica penitus alienum ex hac vita migrasse, figmentum est in gratiam Constantii imperatoris Ariani, ab Arianorum signifero (ita eum Hieronymus appellat in Chron.) excogitatum. Græci in suo Menologio Constantinum inter sanctos retulerunt: Vniuersa Ecclesia nomen piissimi Imperatoris, teste Nicolao epistola ad Michaelem imperatorem, ex Diptychis recitare consueuit. Patres Concilii Chalcedon. Marcianum virum piissimum ac religiosissimum, Nouum Constantinum acclamarunt; quomodo, si quem Eusebius dolose scribit ab Ariano baptizatum, impie decessisse, Ecclesia Catholica tantopere commendabit? Tuo ipsius, Eusebi, testimonio constat, Imperatorem ipso sacratissimo Paschatis tempore sacris mysteriis interfuisse, & in sacro Nicæno conuentu sedem inter Episcopos habuisse; quomodo hæc omnibus aliis catechumenis & peccatoribus interdicta, Imperatori multis peccatis obnoxio, & adhuc catechumeno

Anastasii.

Zosimi aliorumque gentilium testimonio.

Probatur rationibus.

Refellitur sententia Eusebii, de baptismo Constantini.

chumeno concessa fuisse opinaris? Præterea lib.3.cap. 3. ais Imperatorem multis annis ante finem vitæ se in tabula depicta omnium oculis contemplandum proposuisse, salutareque passionis insigne supra caput imaginis locatum in pictura expressisse; inimicam autem illam & hostilem belluam, quæ Ecclesiam Dei impiorum tyrannide oppugnasset, in altum demersam, draconis specie & figura describendam curasse. Hæc quo pacto Constantino applicari possunt, si nondum baptizatus erat? siquidem omnis catechumenus est Energumenus, tantumque abest vt ipsum serpentem occidat, vt potius ab eo possideatur: nam aliter a catechumeno non expellitur, quam per baptismum, qui est mare illud, in quod serpens enecatus demergitur. Sed dices, in extremo vitæ fine baptizatum fuisse, testatur sanctus Ambrosius in oratione habita in funere Theod. vbi hæc ait. *Cui licet baptismi gratia in vltimis constituto omnia peccata dimiserit; tamen, quod primus Imperatorum credidit, & post se hereditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum reperit.* Respondeo, nisi hæc de illa ægritudine, a qua omnium medicorum auxilio destitutus, per Siluestrum liberatus est, intelligas; ipse eodem verborum contextu sibi contraria locutus erit: nam quomodo magni, vt ait, meriti Constantinus est, si ab Arianis baptizatus decessit? Quod autem in Chronicis Hieronymi scribitur, Constantinum extremo vitæ suæ tempore ab Eusebio Nicomediensi Episcopo baptizatum, in Arianum dogma declinasse, surreptitium est, & ab alio potius, quam a sancto Hieronymo suppositum. Demum, quod obiicitur synodicam Ariminensis Concilii epistolam ad Constantium scriptam, quam Theod. libri secundi cap. 29. Socrates libri secundi cap. 29. Sozomenus libri quarti cap. 17. recitant, euidenter attestari, Constantino imperatori paulo ante mortem baptismatis Sacramentum administratum fuisse; non tam mendose, quam falso ibidem auctorum vel librariorum culpa scriptum est. Sanctus enim Athanasius in commentario illo, quem de Synodo scripsit, eamdem ipsam Episcoporum epistolam ad Constantium scriptam recitat, in qua loco Constantini, Constantem habet: Hæc enim ibidem scribit: *Fuitque nobis persuasissimum, iniquum esse, cum imperator Constans ab obitu suo dignus omni memoria, hanc fidem omni cura & diligentia conscriptam promulgarit, tunc demum ex quo ille baptizatus ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est*, (nimirum, paulo post susceptum baptismum a Magnentio tyranno necatus.) Baronius anno Domini 324. num. 18. 27. & sequentibus, vsque ad num. 55. Vide epistolam I. Concilii Ariminensis sub Liberio infra.

Refellitur obiectio ex Ambros.

Refellitur obiectio ex Chronic. Hieronym.

Refellitur obiectio ex Concilii Ariminens. epistola.

De suscepto baptismate Acta emendatiora historiam hanc referunt: Quod cum ad mandatum Siluestri Pontificis septem diebus regia corona deposita, in pœnitentia solitarium egisset, & fideles publicas preces atque ieiunium hanc ob causam indictum celebrassent, Sabbato adueniente & fonte ex more precibus benedicto, in eumque Constantino simul ingresso & baptizato, cælitus diuinum

Quid in hoc baptismate Constantini acciderit?

ſplendorem affulſiſſe, & quod a lepra animi & corporis mundatus eſſet, Chriſtum eidem illo fulgore apparentem, manu porrecta congratulatum eſſe. Hæc ex Actis probatiſſimis Silueſtri, quæ ab Hadriano epiſtola quadam decretali, & Concilio Nicæno II. Act. prima citantur. Baronius numero 41. anno præcedenti.

Conſtãtius imperator hiſtoriam patris a lepra curati ſupprimi curauit.

[f] *Quem curauit Dominus a lepra.*] Conſtantius filius Conſtantini eam hiſtoriam, qua parens ob ſcelera a ſe atrociſſima commiſſa, lepra percuſſus fuerat, ſummo ſtudio obliteratam eſſe cupiuit; ideoque accidiſſe opinor, vt adulatoris potius quam hiſtorici officio perfunctus Euſebius, ſicut baptiſmum Imperatoris in fine vitæ ſuſceptum falſo & doloſe narrauit; ita hiſtoriam lepræ, vt ſcilicet filio placerent quas ſcripſerat fabulas, ſtudioſe ſuppreſſerit. Quod vero Liberius Actis quibuſdam a ſe conſcriptis in vulgus ſparſiſſet, Conſtantinum per Silueſtrum a lepra mundatum fuiſſe, Conſtantius imperator ob eam cauſam non modo grauiter in eum commotus eſt, ſed etiam eidem grauia comminatus eſt, de quibus infra ſuo loco. Ne putes Acta Silueſtri, multis erroribus referta, hac in re vacillare & fide deſtitui, ſcias idem à Patribus Romani Concilii ſub Silueſtro habiti, ſtatim in principio ſynodalium Actorum confirmari: Hæc enim ibidem leguntur: *Cum multi nobiles gauderent, quod Conſtantinus baptizatus a Silueſtro vrbis Romæ Epiſcopo, & mundatus fuiſſet a lepra; pro hoc beneficio, &c.*

Hiſtoria Conſtantini a lepra curati defenditur.

Quem curauit Dominus a lepra.] De Conſtantini lepra, & per baptiſmum curatione facta, futuris ſæculis eadem credita, atque abſque ambiguitate recepta eſſe, Gregorius Turonenſis, cum agit de baptiſmo Clodouei Francorum regis, teſtatur his verbis: *Procedit nouus Conſtantinus ad lauacrum, deleturus leprę veteris morbum, ſordenteſque maculas geſtorum antiquorum recenti latice deleturus.* Eadem in vita ſancti Remigii, quam Hincmarus deſcripſit. Quid, quod nec gentiles hiſtorici huius rei admirabilem hiſtoriam tacuerint? Inter alios Michael Glycas in ſuis annalibus libro quarto, hæc de Conſtantino ſcripſit: *Secundum hæc denuo per vxorem Fauſtam ad deaſtrorum cultum exorbitantem, Deus per lepram retraxit,* &c. Chriſtianorum igitur ac gentilium ſcriptorum teſtimonio firmata, vera ſunt, quæ de lepra Conſtantini in Actis Silueſtri narrantur; quod nimirum Conſtantinus imperator adhuc auita ſectatus, aduerſus Dei Eccleſiam perſecutionem concitauerit; ad quam euitandam, Silueſter vna cum aliquibus ſuis ſecreta montis Soractis petierit: quodque Conſtantinus ob admiſſa flagitia a Deo lepra percuſſus, iuxta reſponſum quod ab aruſpicibus acceperat, e vilioribus perſonis infantes, quorum ſanguine curaretur, ad necem quæri mandauerit quidem, verum matrum planctu ad miſerendum commotus, a nece abſtineri, matreſque cum ſuis infantulis muneribus donatas dimitti præceperit: quod demum illi cubanti ideo beati Apoſtoli Petrus & Paulus apparuerint, & vt Silueſtrum in monte latentem accerſat, & ab eo baptizetur, admonuerint: quo ſuſcepto, a lepra corporis ſubito mundatus ac curatus fuerit. Vide Acta Sil-

ueſtri, quorum fragmenta in Concilio Nicæno recitata, & ab Hadriano contra Iconoclaſtas producta reperiuntur: epiſtola prima Hadriani Papæ I. ad Conſtantinum & Irenem: item epiſtola tertia ad Carolum regem Francorum: item Actione prima Concilii Nicæni II. Item a Baronio anno Domini 324. num. 32. & ſequentibus confirmata.

Bona temporalia poſſidere Eccleſiæ licet.

[g] *Vbi & hæc dona contulit: patenam argenteam*, &c.] Hæc quæ ſequuntur confirmant ea quæ ſupra diximus, non eſſe illicitum Eccleſiæ bona ad cultum & honorem Dei, ad miniſtrorum ſuſtentationem collata, poſſidere: de quibus vide quæ ſupra diximus in Notis ad epiſtolam ſecundam Pii I. verbis, *ne prædia*. item in vita Zephyrini, verbis, *vt patenas*. & ad vitam Vrbani, verbis, *Hic fecit miniſteria*, &c. & Notas eiuſdem Vrbani epiſtolæ, verbis, *Scimus vos non ignorare*.

[h] *Huius temporibus factum eſt Concilium.*] de quo vide infra.

[i] *Et in vrbe Roma.*] Vide Notas ad Concilium Romanum III. ſub Silueſtro infra.

Chriſma à ſolo Epiſcopo quando conſecrari debet.

[k] *Conſtituit & chriſma ab Epiſcopo confici.*] Chriſti inſtitutione conſtitutum eſt, vt chriſmatis benedicendi ſolus Epiſcopus miniſter ſit, vt diximus in Notis ad epiſtolam Vrbani, & Fabiani II. Vnde quomodo hæc intelligenda ſint, patebit.

Sacramẽtalis vnctio chriſmatis in fronte presbyteris interdicta.

[l] *Hic & hoc conſtituit, vt baptizatum liniat presbyter.*] Hæc non de ſacramentali vnctione chriſmatis in frontibus, ſed de ea ceremoniali vnctione, quæ in ſolenni baptiſmo fit in vertice baptizandi, intelligenda eſſe, teſtatur Hugo Victorinus libro ſecundo de Sacramentis, pagina ſeptima, capite tertio: vbi hanc conſtitutionem Silueſtri referens, dicit: *Primis temporibus omnis vnctio chriſmatis per ſolos Pontifices fiebat: ſed poſtquam conſtitutum eſt, vt baptizatum ſacerdos in vertice liniat, conſignatio tamen frontis ſolis Pontificibus reſeruatur*. Vnde patet hanc ceremoniam olim preſbyteris interdictam, & non niſi cum licentia Epiſcopi ab iiſdem vſurpatam fuiſſe. Quod idem confirmatum eſt Concilii Toletani I. capite vigeſimo, vbi dicitur: *Statutum eſt diaconum non chriſmare, ſed presbyterum, abſente Epiſcopo; præſente vero non, niſi ab ipſo fuerit præceptum*, &c. Vide Suarez de ſacramento Confirmationis diſputatione trigeſima ſexta, ſectione ſecunda, & Notas ad Canonem 20. Concilii Toletani I.

Ceremonialis vnctio chriſmatis in vertice iiſdem conceſſa.

Vſus dalmaticæ.

[m] *Vt diaconi dalmaticis.*] Quid dalmatica, ſupra in Eutychiano diximus. Vſus dalmaticæ olim Epiſcopis dumtaxat conceſſus, auctore Silueſtro, & Concilii Romani Can. 6. eſt præceptus. Nunc autem illis diaconi & ſubdiaconi vtuntur. Suarez tomo 3. diſput. 82. ſection. 2.

Corporale ſuper quo fit conſecratio, lineum eſſe debet.

[n] *Vt ſacrificium altaris non in ſerico.*] Confirmatur hac conſtitutione Silueſtri Pontificis, quod ab Euſebio prædeceſſore ſtatutum fuerat; vt conſecratio corporis Domini fiat ſuper palla quadam conſecrata, linea non ſerica. Idque communi conſenſu & conſuetudine, Beda & Burchardo teſtibus, in Eccleſia receptum eſt, & ex

Concilio Rhemensi capite tertio confirmatum. Can. sacratas, distinctione 24. appellatur palla sacra, quia est veluti pallium & indumentum Christi in altari. Communiter vero appellatur Corporale: quia sindonem repræsentat, qua corpus Christi inuolutum fuit; vel quia in eo corpus Domini superponitur. Vide Alcuinum, Durandum, aliosque plures, qui de diuinis officiis scripserunt. Suarez tom. 3. disput. 81. sect. 6.

Cur dictũ sit Corporale.

Libellus de munificentia Constantini.

[o] *Huius temporibus fecit.*] Hæc, quæ deinceps sequuntur, huc translata sunt ex libello de munificentia Constantini, quem Anastasius Bibliothecarius ex archiuis sacræ Romanæ Ecclesiæ in lucem edidit. Baron. ann. 324. num. 55. & 63. & 67.

Basilica Lateranensis.

[p] *Basilicam Constantinianam.*] Hæc alias Lateranensis appellatur, ideo quod Constantino fundatore in monte Cælio in amplissimis ædibus Laterani ædificata sit: quas ædes Constantinus primum Faustæ Augustæ, ac deinde Melchiadi Papæ cesserat. Nam Concilium illud, quod in causa Cæciliani sub Melchiade celebratum esse supra diximus, in Laterano in domo Faustæ habitum fuit. Vide Baronium anno 312. numero octauo & sequentibus. Item anno 324.

Basilica Saluatoris cur sic dicta?

[q] *Saluatorem sedentem.*] Saluatoris imaginem 5. pedes altam, a qua celebri Saluatoris imagine, cui basilica etiam dicata fuit, dicta fuit basilica Saluatoris potius quam Constantiniana; ad differentiam alterius basilicæ eiusdem nominis, publicis negotiis mancipatæ, quæ posita erat in regione tertia apud templum Pacis, vt habent Sixtus Rufus, & Publius Victor. Baronius anno prædicto, num. 68.

Balsamum Heliogabalus profudit.

[r] *Vbi ardent Balsami libræ*, &c.] Balsamum summi precii oleum, quod profusissimus principum Heliogabalus (vt scribit Lampridius in Heliogabalo) in lucernis exhibuit; quod Constantinus cultui sacræ religionis applicasse inuenitur. Baronius numero 56.

S. Paulin. de Eccles. B. Petri quid.

[s] *Basilicam B. Petro*, &c.] S. Paulinus, qui hoc eodem quarto sæculo vixit, ad Alethium scribens, epi. 31. basilicæ S. Petri meminit his verbis: *Quanto ipsum Apostolum attollebas gaudio, cum totam eius basilicam densis inopum cœtibus stipauisses, vel qua sub alto sui culminis mediis ampla laquearibus longum patet, & Apostolico eminus solio coruscans ingredientium lumina stringit, & corda lætificat*, &c.

Miraculum de sepulcro S. Petri.

[t] *Cuius loculum cum corpus S. Petri.*] De Petri Apostoli sepultura S. Gregorius Papa in epist. 30. lib. 3. ad Constantiam Augustam tradit, ad 15. pedes extra Petri sepulcrum fuisse desuper locum illum argento contectum: quod cum ipsius decessor mutare voluisset, apparente signo quodam, non paruo terrore absterritum, ab huiusmodi consilio destitisse. Baronius præd. ann. num. 63.

Vasa & ornamẽta Ecclesiæ a sacrilegio defensa.

[u] *Calices aureos tres*, &c.] Hæc quæ sequuntur vasa & ornamenta basilicæ S. Petri collata, sunt eadem illa, quæ post 86. annos, cum ab Alarico vrbs capta est, occultata apud sacram virginem,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

& inuenta, vt tradit Oros. lib. 7. cap. 39. præ magnitudine, pulcritudine, pondere & diuersitate, Gothos attonitos reddiderunt, & ab iisdem, diuino numine sic disponente, cum honore eidem basilicæ restituta sunt. Baron. num. 64.

[x] *Fecit basilicam B. Paulo Apostolo.*] Basilica Pauli, quæ cum esset ædificata, vbi corpus eius positum erat, inter viam Ostiensem & Tiberim, angustia loci interiacentis non potuit, vt par erat, amplioribus spatiis ædificari; Valentinianus autem iunior imperator, prætergressus viam illam, amplissimam reddidit. Vide Baron. ann. 324. num. 66.

Basilica Pauli a Cõstantino cœpta, a Valentiniano aucta.

Cur hæc basilica apud templum Veneris extructa.

[y] *Eodem tempore fecit basilicam in palatio Sessoriano.*] Hanc basilicam post Crucem ann. Christi 326. inuentam, ædificatam esse, Crucis particula in eadem religiosissimo cultu collocata, euidenter ostendit: sed cur quæso in atrio Sessoriano, apud Veneris & Cupidinis templum? Vt scilicet iuste vlcisceretur immane scelus, quod a gentilibus in odium Crucis fuerat perpetratum: dum in sancto Golgotha in Crucis rupe (quod testatur S. Hieronym. epist. 13.) impudica Veneris statua fuerat collocata, & locus ipse Crucis titulo adeo illustratus, ab iisdem Venerarium appellatum. Quamobrem, templum Veneris, quod Romæ præ aliis celebre erat, dignum visum est, vt cum ignominia euersum, sanctissimæ Cruci cederet, quæ, proculcatis impudicitiis, virtutum omnium splendore nitesceret. Baron. ann. 324. num. 105.

[z] *Eodem tempore fecit basilicam Agnetis.*] Rogatu filiæ Constantiæ hanc basilicam extruxisse certum est; quo tempore, incertum est. Nam quo tempore & soror & filia Imp. baptizatæ sunt, non constat. Qua autem visione admonita filia Constantia fuerit, apud Ambrosium serm. de pass. Agnetis, res gesta ab incerto auctore narratur. verba illius vide apud Baron. num. 107. Constantia altera, cuius hic fit mentio, soror Constantini, & relicta Licinii vxor, illa, quæ aliquando Nicomediæ cum ageret, titulo Augustæ clarissima, miro ardore succensa videndi Christi humani generis Redemptoris, quem Deum colebat, imaginem, vt voti compos fieret, ad Eusebium Pamphili Cæsareæ totius Palæstinæ, in qua Christus versatus erat, Metropolitanum Episcopum literas dedit, vt patet ex epist. responsoria, qua idem Euseb. prædictæ Constantiæ respondit: extat Act. 6. in Concil. Nicæn. II. Vide Baronium num. 109.

Constantia filia Constantini.

Constantia soror Constãtini imaginẽ Christi videre desiderat.

[a] *Basilicam B. Laurentio.*] Hic notat Baronius loca vbi corpora martyrum ponebantur, vsu prisco Confessiones appellata, & sumptuosissime exornata esse: ipsas vero corporum reliquias olim in cœmeteriis & recessibus subterraneis, nunc erectis desuper basilicis, iisque auro & argento exornatis, coli ac venerari cœpisse.

Sepulcra martyrum olim Confessiones appellata.

Cultus reliquiarum.

[b] *In vrbe Neapoli.*] In honorem Apostolorum & martyrum, teste Adone in Chron. Vide Baronium ann. 324. numer. 115. &c.

Epistola Silvestri Papæ de confirmatione Concilii Nicæni extat infra in Notis ad Concilium Nicænum.

Acta Silueſtri Papæ germana & authentica, a Græcorum corruptelis expurgata, ſummatim deſcripta, vide in epiſtola prima Hadriani Papæ I. ad Conſtantinum & Irenem imperatores: & epiſtola tertia eiuſdem Hadriani, ad Carolum regem Francorum. Quibus locis quibuſque temporibus eadem Acta per impoſtores Græcos corrupta fuerint, vide infra in Notis ad edictum Conſtantini imperatoris, cui eadem Acta inſerta leguntur. ANNO CHRISTI 314.

[a] CONCILIVM ARELATENSE I.

CONSTANTINI MAGNI IVSSV IN Cæciliani & Donatiſtarum cauſa [b] celebratum Voluſiano & Anniano coss. anno Chriſti CCCXIV. Silueſtri Papæ primo, Conſtantini eiuſdem Auguſti nono, cum Marinus eius vrbis eſſet Epiſcopus.

[1] *EPISTOLA CONSTANTINI AVG. ad Vicarium Africæ, vt Arelatem ad Concilium ire iubeat partes inter quas erat controuerſia.*

CONSTANTINVS AVGVSTVS [2] ÆLAFIO.

IAM quidem antehac, cum perlatum fuiſſet ad ſcientiam meam, apud Africam noſtram plures veſano furore vanis criminationibus contra ſe inuicem ſuper obſeruantia ſanctiſſimæ fidei Catholicæ diſſidere cœpiſſe, dirimendæ diſſenſionis huiuſmodi cauſa placuerat mihi, vt ad vrbem Romam tam Cæcilianus Carthaginienſis Epiſcopus, contra quem vel maxime vniuerſi ſæpe me conuenerant, quam etiam aliqui ex his, qui ei quædam obiicienda crediderant, præſentiam ſui exhiberent. Nam etiam ad ſupradictam vrbem noſtram Romam quoſdam Epiſcopos ex Galliis ire præceperam; vt tam hi pro integritate vitæ ſuæ, atque laudabili inſtituto, ſed & ſeptem eiuſdem communionis, quam etiam vrbis Romæ Epiſcopus, atque illi qui cum iiſdem cognoſcerent, poſſent rei quæ videbatur eſſe commota, finem debitum adhibere. Qui quidem ea quæcumque in præſentia eorum fuerunt geſta, cuncta ad ſcientiam meam etiam actis habitis retule-

ANNO CHRISTI 314. runt ; verbo insuper affirmantes , quod iudicium suum pro rerum fuisset æquitate depromptum: eosque potius causæ obnoxios esse dicentes , qui cõtra Cæcilianum quædam putauerunt commouere.adeo vt istud post iudicium habitum Africam ipsos remeasse perhiberent. Inde propter hæc omnia probabili rerum æstimatione speraueram, quod omnibus omnino seditionibus & contentionibus , quæ ab iis hominibus videbantur subito commotæ , finis debitus fuisset impositus. Sed cum dictationis tuæ scripta legissem, quæ ad Nicasium & ceteros super hisdem simulationibus grauitas tua mittenda crediderat , euidenter agnoui , quod neque respectum salutis suæ , neque , quod est maius , Dei omnipotentis venerationem ante oculos suos velint ponere. Siquidem ea agere persistant, quæ non modo ad ipsorum dedecus infamiamque pertineant , sed etiam his hominibus detrahendi dent facultatem , qui longe ab huiusmodi sanctissima obseruantia sensus suos noscuntur auertere. Nam id quoque te scire conuenit, *quod ex hisdem venerunt*, asserentes quod minus dignus idem Cæcilianus cultu sanctissimæ religionis habeatur. Et contra id quod iisdem responderam , frustra eos id iactare , quippe cum res fuisset apud vrbem Romam ab idoneis ac probatissimis viris Episcopis terminata , obnixe ac pertinaciter respondendum æstimauerunt, quod eorum omnis causa non fuisset audita ; sed potius iidem Episcopi quodam loco se clausissent , & prout ipsis aptum fuerat , iudicassent. Quare cum hæc tot & tanta nimium obnixas dissensiones protrahere peruiderem, ita vt nullomodo finis iisdem dari posse videretur,nisi & Cæcilianus idem , & ex his qui contra eum dissident,tres aliqui in iudicium eorum , qui cum Cæciliano sentiunt consensumque debent , ad Arelatense oppidum venerint: iniungendum solertiæ tuæ duxi , vt mox has literas meas acceperis, cum Cæcilianum supradictum , cum aliquibus ex his quos ipse delegerit ; (sed & de Byzacenæ, Tripolitanæ,Numidiarum,& Mauritaniarũ prouinciis,singuli quique aliquantos ex suis perducere debebunt , quos ipsi putauerint eligendos) sed etiam aliquos ex his qui contra eumdem Cæcilianũ dissentiunt , data euectione publica, per Africam & Mauritaniam , inde ad Hispanias breui

tractu facias nauigare. Et inde nihilominus his in singulis Episcopis singulas tractorias tribuas, vt ipsi ad supradictum locum intra diem Kalendarum Augustarum possint peruenire: celeriter intimaturus iisdem, vt antequam proficiscantur, debeant disponere, quatenus absentibus ipsis & disciplina competens habeatur, & nulla forte seditio, vel aliquorum altercatio, quæ ad maximum dedecus spectet, oriatur. De cetero plena cognitione susceptа finis adhibeatur. Quia cum præsentiam sui exhibuerint, vniuersa quæ nunc in contentione esse noscuntur, non immerito finem debẽt accipere maturũ, vt protinus possint terminari atque componi. Nam cum apud me certum sit, te quoque Dei summi esse cultorem, confiteor grauitati tuæ, quod nequaquam fas esse ducam, vt eiusmodi contentiones & altercationes dissimulentur a nobis, ex quibus forsitan commoueri possit summa diuinitas, non solum contra humanum genus, sed etiam in meipsum, cuius curæ nutu suo cælesti terrena omnia moderanda commisit, vt secus aliquid hactenus incitata decernat. Tunc enim reuera & plenissime potero esse securus, & semper de promptissima beneuolentia potentissimi Dei prosperrima & optima quæque sperare, cum vniuersos sensero debito cultu catholicæ religionis sanctissimum Deum concordis obseruantia fraternitatis venerari. ANNO CHRISTI 314.

Exemplum alterius epistolæ Constantini ad Episcopum Syracusanum, vt cum duobus aliis pergat ad Concilium Arelatense.

Ex Græca eius interpretatione, quæ apud Eusebium extat lib. X. Historiæ Eccles. C. V.

CONSTANTINVS AVGVSTVS CHRESTO Episcopo Syracusano.

IAM quidem & antea, cum quidam improbo ac peruerso studio de sancti cælestisque numinis cultu & fide catholica dissidere cœpissent, ad resecandas illorum huiusmodi contentiones ita constitueram, vt missis aliquot e Gallia Episcopis, tum aduenire iussis ab Africa iis, qui diuersarum

ANNO CHRISTI 314. uersarum partium erant, atque obnixius inter se, pertinaciusque contendebant, præsente insuper Romano Episcopo, posset id omne, quod commotum videbatur, præsentibus ipsis accurata disceptatione componi. Sed quia nonnulli, vt fere fit, suæ ipsorum salutis, & reuerentiæ, quæ sanctissimæ fidei debetur, obliti, priuatas adhuc simultates exercere non cessant, dum prolato iam iudicio acquiescere nolunt, causanturque a paucis videlicet dictas sententias fuisse, atque hos ipsos non omnibus quæ inquiri ante oportebat, diligenter examinatis, ad depromendum iudicium præpropere festinanterque processisse. Quo fit, vt & ipsi, quos fraternum & concordem animorum consensum retinere par erat, turpi aut nefaria potius dissensione discrepent, & auersis a sanctissima religione hominibus ludibrii occasionem præbeant. Propterea mihi sedulo prouidendum fuit, vt hæc quæ post iudicium prolatum sedari voluntario assensu debuerant, vel nunc tandem multis præsentibus exitum sortiantur. Quoniam ergo plurimos ex diuersis compluribus locis Episcopos in Arelatensium oppido ad Kalendas Augusti conuenire præcepimus, tibi etiam per literas significandum duximus, vt accepto a clarissimo viro Latroniano Correctore Siciliæ publico vehiculo, cum duobus aliis secundæ sedis, quos ipse deligendos iudicaueris, tribusque vna famulis, qui vobis in via ministrent, adscitis, designatum in locum ad diem prædictam te conferas: vt per grauitatem tuam, & ceterorum qui conuenturi sunt, vnanimem consspirantemque prudentiam, dissidium hoc, quod male hactenus per fœdas quasdam contentiones perseuerat, omnibus auditis, quæ ab iis qui inter se nunc dissident, quosque pariter adesse iussimus, in medium proferentur, ad debitam religionem & fidem, fraternamque concordiam, vel sero tandem reuocari queat. Incolumem te Deus omnipotens multis annis custodiat.

ANNO CHRISTI 314.

EPISTOLA SYNODI ARELATENSIS ad Siluestrum Papam, de rebus in ea gestis, & Canonibus ab ea constitutis.

Dilectißimo Papæ Siluestro, Marinus, Agræcius, Natalis, Theodorus, Proterius, Vocius, Verus, Probatius, Cæcilianus, Faustinus, Surgentius, Gregorius, Reticius, Ambitausus, Termatius, Merocles, Pardus, Adelsius, Hibernius, Fortunatus, Aristasius, Lampadius, Vitalis, Maternus, Liberius, Gregorius, Crescens, Auitianus, Dasnus, Orientalis, Quintasius, Victor, Epictetus, in Domino æternam salutem.

COMMVNI copula caritatis & vnitate matris Ecclesiæ Catholicæ vinculo inhærentes, ad Arelatensium ciuitatem piissimi Imperatoris voluntate adducti, inde te, glorioſissime Papa, commerita reuerentia salutamus. Vbi graues ac pernicioſos legi noſtræ atque traditioni, effrænatæque mentis homines pertulimus: quos & Dei noſtri præsens auctoritas, & traditio ac regula veritatis ita reſpuit, vt nulla in illis aut dicendi ratio ſubſiſteret, aut accuſandi modus vllus, aut probatio conueniret. Ideo iudice Deo & matre Eccleſia, quæ ſuos nouit & comprobat, aut damnati ſunt, aut repulſi. Et vtinam, frater dilectiſſime, ad hoc tantum ſpectaculum intereſſe tanti feciſſes. profecto credimus, quia in eos ſeuerior fuiſſet ſententia prolata: & te pariter nobiſcum iudicante, cœtus noſter maiore lætitia exultaſſet. Sed quoniam recedere a partibus illis minime potuiſti, in quibus & Apoſtoli quotidie ſedent, & cruor ipſorum ſine intermiſſione Dei gloriam teſtatur. Non tamen hæc ſola nobis viſa ſunt tractanda, frater cariſſime, ad quæ fueramus inuitati. Sed & conſulendum nobiſipſis cenſuimus: & cum diuerſæ ſint prouinciæ ex quibus aduenimus, ita & varia contingunt, quæ nos cenſemus obſeruare debere. Placuit ergo, præſente Spiritu ſancto & angelis eius, vt & his qui ſingulos ** quos mouebat iudicare proferremus de quiete præſenti. Placuit etiam antequam a te qui maiores diœceſes tenes, per te potiſſimum omnibus inſinuari. Quid autem ſit quod ſenſerimus, ſcripto noſtræ mediocritatis ſubiunxi-

ANNO CHRISTI 314. mus. At id primo in loco de vita noſtra atque vtilitate tractandum fuit, vt quia vnus pro multis mortuus eſt & reſurrexit, ab omnibus tempus ipſum ita religioſa mente obſeruetur, ne diuiſiones vel diſſenſiones in tanto obſequio deuotionis poſſint exurgere. Cenſemus ergo Paſcha Domini per orbem totum vna die obſeruari. De his quoque qui quibuſcumque locis ordinati fuerint miniſtri, in ipſis locis perſeuerent. De his etiam qui arma in pace proiiciunt, placuit abſtineri eos a communione. De Circiſſariis agitatoribus qui fideles ſunt, placuit eos quãdiu agitant, a communione ſeparari. De theatricis, ipſos placuit quamdiu agunt, a communione ſeparari. De his qui in infirmitate ſunt conſtituti, & credere volunt, placuit eis manum imponi. De præſidibus autem, qui fideles ſunt, & ad præſidatum conſiliunt, ita placuit, vt cum promoti fuerint, literas quidem accipiant Eccleſiaſticas communicatorias; ita tamen, vt in quibuſcumque locis geſſerint, ab Epiſcopis eiuſdẽ loci cura de illis agatur; & ſi cœperint contra diſciplinam agere, tunc demum a communione excludantur. Et de his quidem qui in repub. agere volunt, ſimiliter. De Afris autem, quod propria ſua lege vtuntur vt rebaptizent, placuit vt ad Eccleſiam ſi aliquis hæreticus venerit, interrogent eum Symbolum; & ſi peruiderint eum in Patre, & Filio, & Spiritu ſancto eſſe baptizatum, manus tantum ei imponatur. Quod ſi interrogatus Symbolum, non reſponderit Trinitatem hanc, merito baptizetur, &c. Tunc tædians iuſſit omnes ad ſuas ſedes redire. Amen.

[a] *Synodi eiusdem editio vulgata, solos Canones & Episcoporum nomina complectens, cum breuiario epistolæ suprascriptæ.*

SYNODVS EPISCOPORVM, QVI IN ciuitate Arelatensium apud Marinum Episcopum Ecclesiæ Catholicæ, temporibus Constantini Augusti, Volusiano & Anniano coss. conuenerunt.

TITVLI CANONVM.

I. *Vt vno die & tempore Pascha celebretur.*
II. *Vt vbi quisque ordinatur, ibi permaneat.*
III. *Vt qui in * pace arma proiiciunt, excommunicentur.* * bello
IV. *Vt aurigæ, dum agitant, excommunicentur.*
V. *Vt theatrici, quamdiu agunt, excommunicentur.*
VI. *Vt in infirmitate conuersi manus impositionem accipiant.*
VII. *De fidelibus, qui præsides fiunt, vel rempublicam agere volunt.*
VIII. *De baptismo eorum qui ab hæresi conuertuntur.*
IX. *Vt qui confessorum literas afferunt, alias accipiant.*
X. *Vt is cuius vxor adulterauerit, aliam illa viuente non accipiat.*
XI. *De puellis quæ gentilibus iunguntur.*
XII. *Vt clerici feneratores excommunicentur.*
XIII. *De iis qui scripturas sacras, vasa Dominica, vel nomina fratrum tradidisse dicuntur.*
XIV. *Vt qui falso accusant fratres suos vsque ad exitum excommunicentur.*
XV. *Vt diacones non offerant.*
XVI. *Vt vbi quisque fuit excommunicatus, ibi communionem consequatur.*
XVII. *Vt nullus Episcopus alium conculcet Episcopum.*
XVIII. *De diaconibus vrbicis, vt sine presbyterorum conscientia nihil agant.*
XIX. *Vt peregrinis Episcopis locus sacrificandi detur.*
XX. *Vt sine tribus Episcopis nullus Episcopus ordinetur.*
XXI. *Vt presbyteri, aut diacones, qui ad alia loca se transferunt, deponantur.*
XXII. *De apostatis, qui in infirmitate communionem petunt.*

BREVIARIVM EPISTOLÆ.

[c] *Domino sanctissimo fratri Siluestro Marinus, vel cœtus Episcoporum qui adunati fuerunt in oppido Arelatensi.*

QVID decreuerimus communi consilio * caritati tuæ significamus, vt omnes sciant quid in futurum obseruare debeant. * caritatiue sig.

ANNO CHRISTI 314.

CANONES.

I.

PRIMO loco[d] de obseruatione [e] Paschæ Dominici, vt vno die & vno tempore per omnem orbem a nobis obseruetur, & iuxta consuetudinem literas ad omnes tu dirigas. De consec. dist. 3. De obseruatione Paschæ.

II.

De his qui in quibuscumque locis ordinati fuerint ministri, in ipsis locis perseuerent. Iuo part. x. cap. 122.

III.

De his qui arma proiiciunt in pace, placuit abstineri eos a communione.

IV.

[e] De agitatoribus qui fideles sunt, placuit eos, quamdiu agitant, a communione separari.

V.

De theatricis, & ipsos placuit, quamdiu agunt, a communione separari.

VI.

[f] De his qui in infirmitate credere volunt, placuit eis debere manum imponi.

VII.

[g] De præsidibus, qui fideles ad præsidatum prosiliunt, placuit, vt cum promoti fuerint, literas accipiant Ecclesiasticas communicatorias: ita tamen, vt in quibuscumque locis gesserint, ab Episcopo eiusdem loci cura de illis agatur, & cum cœperint contra disciplinam agere, tum demum a communione excludantur. Similiter & de his qui rempublicam agere volunt.

VIII.

De consec. dist. 4. De Arianis.

7 De * Afris, quod propria lege sua vtuntur vt rebaptizent, placuit vt si ad Ecclesiam aliquis de * hæresi venerit, interrogent eum symbolum; & si peruiderint eum in Patre, & Filio, & Spiritu sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, vt accipiat Spiritum sanctum. Quod si interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur.

*h Binius legit Arianis,

*de hac

IX.

[i] De his qui Confessorum literas afferunt, placuit, vt sublatis eis literis alias accipiant communicatorias.

X.

Iuo P. VIII. cap. 258.

De his qui coniuges suas in adulterio deprehendunt, & iidem sunt adolescentes fideles, & prohibentur nubere, placuit vt inquantum possit consilium eis detur, ne viuentibus vxoribus suis, licet adulteris, alias accipiant.

XI.

De puellis fidelibus quæ gentilibus iunguntur, placuit vt aliquanto tempore a communione separentur.

XII.

14. q. 4. Ministri qui fenerant.

De ministris qui fenerant, placuit eos iuxta formam diuinitus datam a communione abstineri.

XIII.

[k] De his qui scripturas sanctas tradidisse dicuntur, vel vasa dominica, vel nomina fratrum suorum, placuit nobis, vt quicumque eorum ex actis publicis fuerit detectus, non verbis nudis, ab ordine cleri amoueatur. Nam si iidem aliquos ordinasse

ANNO CHRISTI 314. fuerint deprehensi, & de his quos ordinauerint ratio subsistit, non illis obsit ordinatio. Et quoniam multi sunt qui contra Ecclesiasticam regulam pugnare videntur, & per testes redemptos putant se ad accusationem admitti debere, omnino non admittantur, nisi vt supra diximus, actis publicis docuerint*.

*omni se suspicione carere.

XIV.

De his qui falso accusant fratres suos, placuit eos vsque ad exitum non communicare.

XV.

De diaconibus quos cognouimus multis locis offerre, placuit minime fieri debere.

XVI.

De his qui pro delicto suo a communione separantur, placuit vt in quibuscumque locis fuerint excluſi, eodem loco communionem consequantur.

XVII.

Vt nullus Episcopus alium Episcopũ *inculcet. Iuo Part. v. cap. 228.

*conculcet.

XVIII.

De diaconibus vrbicis, vt non sibi tantum præsumant, sed honorem presbyteris reseruent, vt sine conscientia ipsorum nihil tale faciant.

XIX.

De Episcopis peregrinis qui in vrbem solent venire, placuit eis locum dari vt offerant. Iuo Part. v. cap. 216.

XX.

De his qui vsurpant sibi quod soli debeant Episcopos ordinare, placuit vt nullus hoc sibi præsumat, nisi assumptis secum aliis septem Episcopis.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Si tamen non potuerit ſeptem, infra tres non audeat ordinare. ANNO CHRISTI 314.

XXI.

Iuo P. VI. cap. 172. De presbyteris, aut diaconibus, qui ſolent dimittere loca ſua in quibus ordinati ſunt, & ad alia loca ſe transferunt, placuit vt eis locis miniſtrent, quibus præfixi ſunt. Quod ſi relictis locis ſuis ad alium ſe locum transferre voluerint, deponantur.

XXII.

De his qui apoſtatant, & nunquam ſe ad Eccleſiam repræſentant, ne quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea infirmitate arrepti petunt communionem; placuit eis non dandam communionem niſi reualuerint, & egerint dignos fructus pœnitentiæ.

[10] *Nomina Epiſcoporum cum clericis ſuis, quinam, & ex quibus prouinciis ad Arelatenſem Synodum conuenerint.*

[m] CHRESTVS Epiſcopus, Florus diaconus, ex ciuitate Syracuſanorum, prouincia Sicilia.

Proterius Epiſcopus, Agrippa & Pinus diacones, de ciuitate Capuenſium, prouincia Campania.

Pardus Epiſcopus, Creſcens diaconus, de ciuitate Arpienſium, prouincia Apulia.

Theodorus Epiſcopus, Agathon diaconus, de ciuitate Aquileienſi, prouincia Dalmatia.

Claudianus & Vitus presbyteri, Eugenius & Cyriacus diacones, ex vrbe Roma miſſi a Silueſtro Epiſcopo.

Merocles Epiſcopus, Seuerus diaconus, de ciuitate Mediolanenſi, prouincia Italia.

Oreſius Epiſcopus, Nazarius lector, de ciuitate Maſſilienſi, prouincia Viennenſi.

Marinus Epiſcopus, Salamas presbyter, Nicaſius, Afer, Vrſinus, & Petrus, diacones, de ciuitate Arelatenſium, prouincia Viennenſi.

Verus Epiſcopus, Bedas exorciſta, de ciuitate Viennenſi, prouincia ſupraſcripta.

Dafnus Epiſcopus, Victor exorciſta, de ciuitate Vaſenſi, prouincia Viennenſi.

Fauſti-

ANNO CHRISTI 314. Faustinus presbyter, de ciuitate Arausicorum, prouincia quæ supra.
Innocentius diaconus, Agapius exorcista, ex portu Nicaensi.
Romanus presbyter, Victor exorcista, de ciuitate Aptensium.

ITEM DE GALLIIS.

Imbetausius Episcopus, Primigenius diaconus, de ciuitate Rhemorum.
Auitianus Episcopus, Nicetius diaconus, de ciuitate Rotomagensium.
Reticius Episcopus, Amandus presbyter, Philomatius diaconus, de ciuitate Augustodunensium.
Vocius Episcopus, Petulinus exorcista, de ciuitate Lugdunensium.
Maternus Episcopus, Macrinus diaconus, de ciuitate Agrippinensium.
Genialis diaconus, de ciuitate Gabalum, prouincia Aquitanica.
Orientalis Episcopus, Flauius diaconus, de ciuitate Burdegalensi.
Agrœcius Episcopus, Felix exorcista, de ciuitate Treuerorum.
Mamertinus Episcopus, Leontius diaconus, de ciuitate Elosatium.
Eborius Episcopus, de ciuitate Eboracensi, prouincia Britannia.
Restitutus Episcopus, de ciuitate Londinensi, prouincia suprascripta.
Adelfius Episcopus, de ciuitate Colonia Londinensium. exinde Sacerdos presbyter, Arminius diaconus.
Liberius Episcopus, Florentius diaconus, de ciuitate Emerita, prouincia Hispania.
Sabinus presbyter, de ciuitate Bætica.
Natalis presbyter, Cytherius diaconus, de ciuitate Vrsolensium.
Probatius presbyter, Castorius diaconus, de ciuitate Tarracone.
Clementius presbyter, Rufinus exorcista, de ciuitate Cæsarauguſta.
Termatius presbyter, Victor lector, de ciuitate Bastigensium.
Fortunatus Episcopus, Deuterius diaconus, de ciuitate Cæsarienſi, prouincia Mauritania.
Quintasius Episcopus, Ammonius presbyter, de ciuitate Caralis, prouincia Sardinia.

ITEM PROVINCIA AFRICA.

Cæcilianus episcopus, de ciuitate Carthaginiensi. cum ipso Sperantius diaconus.
Lampadius Episcopus, de ciuitate Vtina.
Victor Episcopus, de ciuitate Vtica.
Anastasius Episcopus, de ciuitate Beneuentina.
Faustus Episcopus, de ciuitate Tuborbitana.
Surgentius Episcopus, de ciuitate Pocofeltis.
Victor Episcopus, de ciuitate Legisvolumini, prouincia Numidia.
Vitalis Episcopus, de ciuitate Verensium.
Gregorius Episcopus, de loco qui est in portu Romæ.
Epictetus Episcopus, a Centumcellis.
Leontius & Mercurius presbyteri ab Ostiis.

ANNO CHRISTI 314.

13 *Rescriptum Constantini Augusti post Synodum, ad Episcopos qui interfuerant, vt ad suas prouincias reuertantur.*

CONSTANTINVS AVGVSTVS EPISCOPIS Catholicis carissimis fratribus salutem.

ÆTERNA & religiosa incomprehensibilis pietas Dei nostri nequaquam permittit humanam conditionem diutius in tenebris oberrare; neque patitur exosas quorumdam voluntates vsque in tantum peruadere, vt non suis præclarissimis luminibus denuo pandens iter salutare, eas det ad regulã iustitiæ conuerti. Habeo quippe cognitum multis exemplis, hæc eadem ex meipso metior. Fuerant enim in me primitus, quæ iustitia carere videbantur; nec vlla putabam videre supernam potentiam, quæ iuxta secreta pectoris mei gererem. Equidem hæc, vt dixi, æquam fortunam debuerunt sortiri, scilicet omnibus malis redundantem. sed Deus omnipotens in cælis per sæcula residens tribuit quod non merebar. Certo iam neque dici, neque enumerari possunt ea, quæ cælesti sua in me famulum suum beniuolentia concessit, sanctissimi Antistites Christi saluatoris, fratres carissimi. Gaudeo igitur equidem specialiter, gaudeo quod tandem habita iustissima diiudicatione, eos ad meliorem spem fortunamque reuocastis, quos malignitas diaboli videbatur a præclarissima luce legis Catholicæ sua persuasione auertisse. O vere victrix prouidentia Christi saluatoris, vt etiam his consuleret, qui iam desciscentes a veritate, quodammodo aduersus ipsam arma inducentes gentibus se copulauerant. Qui si vel nunc vera fide voluerint obsequia sanctissimæ legi deferre, intelligere poterunt, quantum sibi nutu Dei sit prouisum. Et hoc quidem, sanctissimi fratres, sperabam etiam in eis quibus ingenita est maxima durities animi, posse reprehendi. Sed non profuit apud eos recta diiudicatio, neque in eorum sensus ingressa est diuinitas propitia. Re vera enim non immerito ab his procul abscesserit Christi clementia, in quibus manifesta luce

ANNO CHRISTI 314. claret, huiusmodi esse, vt eos etiam a cælesti prouisione exosos cernamus. quæ in ipsos tanta vesania perseuerat, cum incredibili arrogantia persuadeant sibi quæ nec dici nec audiri fas est, desciscentes a recto iudicio dato, quo cælesti prouisione meum iudicium eos comperi postulare. quæ vis malignitatis in eorumdem pectoribus perseuerat. Quotiens a me iam ipso improbissimis aditionibus suis sunt condigna responsione oppressi? qui vtique si hoc ante oculos habere voluissent, minime hoc ipsum interposuissent. Meum iudicium postulant, qui ipse iudicium Christi expecto. Dico enim vt se veritas habet, sacerdotum iudicium ita debet haberi, ac si ipse Dominus residens iudicet. Nihil enim licet his aliud sentire, vel aliud iudicare, nisi quod Christi magisterio sunt edocti. Quid igitur sentiunt maligni homines, officia vt vere dixit diaboli? Perquirunt sæcularia, relinquentes cælestia. O rabida furoris audacia! sicut in causis gentium fieri solet, appellationem interposuerunt. Equidem gentes, minora interdum iudicia refugientes, vbi iustiti adeprehendi potest, magis ad maiora iudicia auctoritate interposita ad appellationem se conferre sunt solitæ. Quid hi detractores legis, qui renuentes cæleste iudicium, meum putauerunt postulandum, sic sentire de Christo saluatore? Ecce iam proditores, ecce sine vlla acriori disquisitione, ipsi per semet prodiderunt facinora sua. Quæ ab ipsis sentitur humanitas, qui in ipso Deo immanes prosilierunt? Equidem, fratres carissimi, licet hæc in ipsis videantur deprehensa, nihilominus vos, qui Domini saluatoris sequimini viam, patientiam adhibete, data his adhuc optione quid putent deligendum. ac si eos in hisdem videritis perseuerare, protinus cum his quos Dominus dignos cultu suo iudicauit, proficiscimini & redite ad proprias sedes; meique mementote, vt mei Saluator noster semper misereatur. Ceterum direxi meos homines, qui eosdem infandos deceptores religionis protinus ad comitatum meum perducant, vt ibi degant, ibi sibi mortem peruideant. Dedi quoque literas competentes ad eum, qui vicariam præfecturam per Africam tuetur, vt quotquot huius insaniæ similes inuenerit, statim eos ad comitatum meum dirigat, ne vlterius sub tanta claritate

Optatus lib. 1. contra Parmen.

Dei noſtri ea ab ipſis fiant, quæ maximam iracundiam cæleſtis prouidentiæ poſſint incitare. Incolumes vos Deus omnipotens tribuat votis meis & veſtris per ſæcula, fratres cariſſimi. ANNO CHRISTI 314.

NOTÆ IACOBI SIRMONDI SOCIETATIS IESV.

1 *Epiſtola Conſtantini.*] Hanc epiſtolam, cum altera Synodica ad Silueſtrum, primus ante annos XL. in lucem dedit P. Pithœus, & partem eſſe actorum Concilii Arelatenſis recte iudicauit. Ideo & nos illas ſuis hic locis reddendas curauimus.

2 *Ælafio.*] Ita veteres ſchedæ Pithœanæ. pro quo alii poſtea coniecturæ indulgentes, *Ablauio* ediderunt. Quod vero vicarium Africæ appellauimus, noſtra fuit coniectura, quia vicariæ poteſtati congruere videbantur quæ Ælafio præcipit Imperator.

3 *Correctore Siciliæ.*] Interpres Euſebii corruptum nactus Græcum exemplar, Conductorem reddidit: & corrupte, nunc etiam in vulgatis κονδίκτορος legitur, pro κορρήκτωρος. Siciliam enim, quæ conſulares poſtea iudices habuit, Correctoribus aliquando paruiſſe confirmat vetus inſcriptio Lilybætana: *Zenofilo v. c. Correctori prouinciæ Siciliæ.*

4 *Epiſtola Synodi.*] Huic titulus in iiſdem ſchedis: *Concilium Epiſcoporum Arelate celebratum, & directum Silueſtro Epiſcopo.* Et hanc quoque agnoſcunt antiquæ Canonum collectiones, vna Andegauenſis, altera S. Benigni Diuionenſis, quæ primum huius Concilii Canonem iiſdem, quibus infra texitur, verbis proferunt: *Cenſuimus ergo Paſcha Domini per orbem totum vna die celebrare.*

5 *Synodi editio vulgata.*] Quæ ſola nimirum hactenus, cum ſubdito Epiſcoporum catalogo, Concilii huius nomine circumferebatur.

6 *Paſchæ Dominici.*] Aut legendum *Paſchæ Domini*, ſicut in epiſtola Synodica, & apud Iuonem & Gratianum legitur; aut, vt optimi quique codices habent, *Paſchæ Dominicæ*, vſu apud multos tum recepto, qui in eo caſu ſic enuntiabant: vt Gaudentius Brixianus Tract. IV. *Iudaicæ Paſchæ obſeruationem.* & *lex celebrandæ Paſchæ* apud eumdem Tract. VIII. Item *dies futuræ Paſchæ* in Concilio Maximianiſtarum, quod recitat Auguſtinus in expoſitione Pſalmi XXXVI.

7 *De Afris.*] Certa lectio, quam aſſerunt codices antiqui, & epiſtola Synodica. Male in vulgatis & apud Gratianum legitur *De Arianis*: Ariani ſiquidem exorti hoc tempore nondum erant.

8 *Vt nullus Epiſcopus alium Epiſcopum inculcet.*] Diſtinctus eſt Canon in vulgatis, & apud Burchardum & Iuonem, atque in collectione S. Benigni. Rectius autem, mea ſententia, in codice Rhemenſi, Foſſatenſi, & aliis, cum ſuperiore tamquam eius membrum coniungitur.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 314.

[9] *De diaconibus vrbicis.*] Canonem hunc cum sequenti, pro tribus qui vulgo male concepti erant, ex veterum librorum fide restituimus.

[10] *Nomina Episcoporum.*] Secuti sumus in hoc indice codicem Corbeiensem, in quo Episcoporum nomina ciuitatum nominibus præponuntur, cum in aliis contra, vt in Rhemensi sicut in Suriana editione, postponantur hoc modo: *Ex prouincia Sicilia, ciuitate Syracusanorum, Chrestus Episcopus, Florus diaconus*, & ita deinceps in ceteris. Verum in Corbeiensi pro Chresto legitur *Crescens*, quemadmodum in epistola Synodica, vt iure ambigi queat, vtrum nomen fuerit Episcopi Syracusani.

[11] *Genialis diaconus.*] Ita & in Rhemensi. in nonnullis tamen, *Genialis Episcopus*, sicut in vulgatis.

[12] *De ciuitate Elosatium.*] Quidam *Tolosa*, vel *Tolosatium*, eorum fortasse iudicio, quibus minus nota erat ciuitas Elosatium.

[13] *Rescriptum Constantini.*] Extat in iisdem schedis Pithœanis, seu Tilianis, post collationem Donatistarum editum cum hoc titulo: *Epistola imperatoris Constantini, vbi dixit quia pars Donati, quomodo forenses, sic litigant, vt denuntient & appellent, & Imperatorem desiderent audire post Episcoporum iudicia.* Pertinere autem (quod Pithœum non vidisse mirum est) ad Concilium Arelatense, tum aliis argumentis deprehendimus, tum indicio epistolæ CLXII. S. Augustini, vbi eamdem Constantini aduersus Donatistas detestationem commemorat. Sed epistola Concilii, cui Constantinus respondet, hactenus reperta non est.

NOTÆ SEVERINI BINII.

[a] *Concilium Arelatense.*] Huius Concilii celebrati causa hæc est. Donatistæ Romæ Concilio sub Melchiade habito condemnati, a sententia Episcoporum ad Imperatorem appellarant, ideo quod Felicis Aptungitani Episcopi traditoris, Cæcilianum, vt calumniabantur, traditorem ordinantis causa & controuersia nihil definitum esset. Constantinus imperator antequam appellantium sententiæ deferat, appellationem, qua ab Ecclesiastico iudicio ad sæculare tribunal prouocabant, impiam & iniustam esse ostendit, eo fine, vt temere appellantes ad parendum & acquiescendum inducat. Verum cum id, obstante eorum contumacia & seditione, frustra conatus esset, tandem ne qua illis denegatæ iustitiæ prætextus aut excusatio competeret, nouum iudicium decernit. Antequam tamen illius initium fieret, simulque ea omnia, quæ in causa Felicis Episcopi Aptungitani controuertebantur, (hunc enim sicut & Cæcilianum de sacris voluminibus persecutori traditis Donatistæ accusarant) vno iudicio finirentur, proconsuli Africano Imperator demandat, vt de facto & traditione Felicis Episcopi diligenter inquirat, quidve inter ceteros testes Ingentius scriba a Donatistis productus deponeret, sedulo examinet. Quibus peractis, proconsul Feli-

Causa Cōcilii Arelatensis.

Ad Imperatorem appellare hæreticorum est.

cis innocentiam & Donatiſtarum calumniam multis teſtimoniis confirmatam cognouit. Ipſe enim Ingentius ſcriba ad calumniandum, mentiendum, & Cæciliani epiſtolam ad Felicem Epiſcopum ſcriptam (quam infra hic nunc recens excudimus) falſandam mercede conductus, metu tormentorum imminentium crimen falſi ſuapte ſponte confeſſus eſt. Vnde, quod erat iuſti iudicis officium, Felicem a calumnia Donatiſtarum abſoluit. A qua ſententia Æliani proconſulis cum homines factioſi viciſſim ad Imperatorem in Galliis morantem appellarent, proconſul per literas & acta proconſularia tranſmiſſa de tota cauſa eumdem Imperatorem informat: ipſum vero Ingentium ſcribam carceribus mancipatum detinet, vt confeſſionem ante ſemel in Africa editam, in Gallia, ſi neceſſum fuerit, coram Imperatore & Epiſcopis Eccleſiæ viciſſim emittat & repetat. Conſtantinus poſtquam tertia appellatio Donatiſtarum apud ſe interpoſita eſſet, literaſque de rebus in Africa geſtis accepiſſet, a Probiano Æliani defuncti ſucceſſore per literas (quas nos infra ſubiungimus) petit Ingentium in Galliam tranſmitti, vt temere appellantes in omnium conſpectu refutari poſſent. Et quia negotium Eccleſiaſticum erat; neque per ſe neque per ſuos magiſtratus, ſed per Epiſcopos iudices illud definiri voluit: ideoque cum in Galliis moraretur, Arelate, quæ eſt ciuitas Galliæ, Concilium in cauſa Cæciliani habendum indixit, & ad illud plurimos Epiſcopos per literas eiuſdem argumenti, (quarum exemplar eſt epiſtola Conſtantini ad Chreſtum ſupra poſita) ad ſingulos Metropolitanos ſcriptas conuocauit. Et, ne qui ſumptuum difficultate territi venire recuſarent, pro publico viatico aſſequendo a præſidibus prouinciarum tractorias literas iiſdem dari ſcripto mandauit. de quo vide epiſtolam Conſtantini ad Ælafium ſupra.

Ad petitionem igitur imperatoris Conſtantini Arelate comparuerunt Epiſcopi, non vt ſcribit Ado in Chronico, ſexcenti, ſed ducenti dumtaxat illi, quos magna ex parte ſubſcriptos habes; e quorum numero Claudius & Vitus preſbyteri, Eugenius & Cyriacus diaconi, nomine Pontificis Silueſtri legationis munere fungentes, interfuerunt, & Concilio præſederunt. Quod autem præter morem Conſtantinus imperator adhuc catechumenus eidem interfuerit, id ipſum propter Donatiſtarum turbas ac ſeditiones arcendas petiuiſſe: Patres vero propter cauſam Concilii, qua non agebatur de fide, ſed de iudicio Cæciliani, quod facti erat, conceſſiſſe videntur.

Hi omnes prædicto loco congregati, dum ex actis proconſularibus, quid in Africa apud Ælianum proconſulem in hac cauſa definitum fuerat, cognouiſſent; quidve Ingentius ſcriba de ſua & aduerſariorum impoſtura confitebatur, coram ſinguli audiuiſſent, Cæcilianum innocenter ſecundo accuſatum a calumnia aduerſariorum ſchiſmaticorum Eccleſiaſtico iudicio ſecundo abſoluunt. Si autem iudicium in Africa ſub Æliano proconſule habitum annumeretur, triplici conformi ſententia condemnati, nequaquam fuerant audiendi: quia tamen Imperator futurum ſperabat, vt imperatoriam ma-

ANNO CHRISTI 314.

Ingentii teſtimonium.

Felix proconſulari ſententia abſoluitur.

Locus habiti Concilii Arelatenſis.

Tractoriæ literæ Epiſcopis datæ. de earũ forma vide Baron. ann. 314. nu. 48.

Numerus Epiſcoporum.

Silueſter per legatos interfuit.

Qua ratione Conſtãtinus adhuc catechumenus Concilio huic interfuerit.

Acta huius Synodi quæ.

ANNO CHRISTI 314. ieſtatem veriti, ſuo iudicio acquieſcerent & obtemperarent; ad ſchiſma Africanæ Eccleſiæ euitandum, quartæ eorum appellationi contra ius & æquitatem deferens, cauſæ cognitionem ſuſcepit, & tandem poſt longam facti inquiſitionem, hoc quod ſupra definitum eſt, confirmauit: quo euentu, videre eſt apud Baronium anno Chriſti 316. num. 61. & ſeqq. Donatiſtæ ter condémnati appellant ad Imperatorem.

Cauſa Cæciliani abſoluta, quæ ad optimum Eccleſiæ regimen pertinere videbantur, Patres Concilii Canonibus ſupra poſitis decreuerunt: quibus omnibus abſolutis, Epiſcopi eadem munificentia ab Imperatore dimiſſi ſunt, qua ad Concilium conuocati fuerant. Hæc ex S. Auguſtino epiſt. 68. Euſeb. lib. 10. cap. 5. & ex Optato Mileuit. lib. contra Parmen. Baron. ann. 314. num. 21. & ſeqq. vſque ad num. 72. excluſiue: item anno 316. num. 57. & ſeqq. Canones Concilii quales.

Hoc Concilium a Donatiſtis deprauatum & mutilatum fuiſſe, ex duplici cauſa colligimus: quarum prima eſt, quod Cæcilianus Carthaginenſis Epiſcopus in hac Synodo abſolutus, presbyter dumtaxat appelletur in ſubſcriptionibus. Secunda eſt quod octauo Canone rebaptizantes Donatiſtæ condemnati, id de Arianis ſtatutum fuiſſe indicare voluerint. Baron. ann. 314. num. 52. Hoc Concilium a Donatiſtis deprauatũ.

[b] *Celebratum.*] Hoc Concilium in Gallia conſulibus Voluſiano & Aniano celebratum, anno Chriſti 314. qui eſt Silueſtri Pontificis primus, & Conſtantini imperatoris nonus, habitum eſſe, ex Faſtis conſularibus conſtat: quia cum conſulatu Voluſiani & Aniani, ſecundum veriorem temporis computationem, prædicti anni Pontificis & Imperatoris coincidunt. Vnde quod paulo poſt ſubiungitur, *Circa annum Domini trecenteſimum vigeſimum ſextum*, ab aliquo ſuperadditum fuiſſe certum eſt; cum exploratum ſit, acta etiam Eccleſiaſtica non niſi conſulibus conſignari conſueuiſſe. Nam vt anni a Chriſti aduentu notarentur, a Dionyſio Exiguo primo factum eſſe, Beda de ratione temporum cap. 45. teſtatur. Tempus celebrati Cõcilii Arelatenſis. Quoto anno Chriſti nati celebratum ſit.

[c] *Domino & ſanctiſſimo fratri Silueſtro.*] His verbis continetur inſcriptio & proœmium illius Synodalis epiſtolæ, quam Epiſcopi vna cum Canonibus a ſe ſtatutis ad Silueſtrum miſerunt, vt ea quæ ſtatuiſſent, ipſe auctoritate Pontificia confirmaret, totique orbi obſeruanda promulgaret. Integram vero Synodicam epiſtolam vide ſupra.

[d] *De obſeruatione Paſchæ.*] Hoc Canone Patres id quod hactenus per Romanæ Eccleſiæ Epiſcopos fieri conſueuit, denuo confirmarunt, nimirum, vt per Romanum Pontificem definiretur, eiuſque literis ad vniuerſos Chriſtianos ſcriptis promulgaretur, quo potiſſimum tempore Paſcha quolibet anno celebrandum foret, ne ex priuatis diuerſorum ſupputationibus illud diuerſis temporibus celebratum, ſuſpicionem ſchiſmatis in Eccleſia exorti præbere poſſet. Baron. num. 59. Dum autem Nicæni Concilii tempore apud fideles diuerſa ſupputatione deceptos, non iiſdem Dominicis Paſcha celebrari contingeret, Ægyptiique peculiarem ſcientiam Aſtrologiæ ſibi vendicarent, placuit ſanctæ Synodo Nicænæ Alexandrino Epi- Tempus celebrandi Paſchatis Alexandrinus Romano Pontifici ſcribebat; Pontifex vero per totum orbem promulgabat.

ANNO CHRISTI 314.

scopo, eiusque successoribus imponere, vt illi ex officio, quo potissimum die singulis annis Pascha celebrandum foret, Romanæ Ecclesiæ Episcopis primum significarent; a quibus reliquæ omnes Ecclesiæ certiores redderentur. Hæc, quamdiu Catholicæ communionis in Ecclesia Alexandrina Episcopi sederunt, obseruata fuisse S. Leo epist. 64. testatur. Vide Baron. ann. 325. num. 110. & 111.

Can. 4. Agitatores esse in spectaculis Circensib. Christianis cur sit interdictum.

[e] *De agitatoribus qui fideles sunt.*] Cum frequenter accideret, vt Christiani qui in Circensibus spectaculis aurigæ & agitatores erant diuersarum factionum, in legem Ecclesiasticam peccantes, a communione Catholica exciderent, eorumque quibus inseruiebant, factionibus sese implicarent, ac demum inter ipsos fideles, pro diuerso affectu erga aurigas, diuersæ factiones & studia orirentur, vt constat ex iis quæ S. Hieronymus tradit in rebus gestis S. Hilarionis: ad hæc omnia incommoda & pericula euitanda, S. Synodus noluit Christianos in Circo agitatores agere. Baron. num. 60.

Can. 6. Catechumeni non per reconciliatiuam sed per ceremoniale baptismi recipiendi.

[f] *De his qui in infirmitate credere volunt.*] Hic Canon intelligendus est de manuum impositione ceremoniali illa, quæ in baptismo adhiberi solet. De qua Augustinus lib. 3. de vnico baptismo cap. 10. loquens, ait: *Quid enim est aliud manus impositio, nisi oratio super hominem?* Item illud eiusdem August. lib. 2. de pecc. meritis & remiss. cap. 26. vbi ait: Catechumenos secundum quemdam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis sanctificari: Vt iisdem manus impositio reconciliatiua imponatur, nefas est & plane illicitum.

Can. 7. Schismatici & hæretici a magistratibus arcentur.

[g] *De præsidibus qui fideles.*] Hanc legem optimo reip. statui vtilem, qua schismatici atque hæretici a præfecturis, ceterisque magistratibus penitus excludendi forent, ipso Constantino imperatore auctore promulgatam esse, inde colligere licet, quod huic sacro Conuentui Imperator ipse interfuerit, nihilque contradixerit. Vide Baron. præd. loco.

Can. 8. Donatistæ rebaptizabant.

[h] *De Arianis qui propria lege sua.*] Occasione Donatistarũ, quosuis ad se transfugas baptizatos, velut immundos & traditione pollutos rebaptizantium, hac Synodo confirmatur id, quod ante statutũ fuit; nimirum eorum dumtaxat baptismum iterandum esse, qui non ea forma, qua solet vti Ecclesia, per expressam scilicet sacrosanctæ Trinitatis inuocationem baptizati essent. Vide Notas ad Can. Apost. 58.

Can. 9.

[i] *De his qui Confessorum literas.*] De literis confessoriis & communicatoriis vide Notas nostras in vitam Sixti I. & ad Concil. Eliberit.

Can. 13. Donatus lapsos ad pœnitentiã & functionem episcopalẽ recipiens cõdemnatur.

[k] *De his qui scripturas.*] Optat. Mileuit. lib. 1. contra Parm. scribit Donatum a Casisnigris duplici de causa condemnatum fuisse; tum quod rebaptizasset, tum quod Episcopis lapsis manum imposuisset; sic, vt in Ecclesiæ communionem recepti, in functione & munere Episcopali adhuc perseuerarent. Quod cum Donatus schismaticus contra disciplinam Ecclesiasticam facere præsumpsisset, ne præsumptum scelus latius serperet, hanc regulam statuerunt. Baron. præd. ann. num. 62.

[l] *De*

ANNO CHRISTI 314.

Canon 14. Decretum aduersus falsos accusatores Episcoporum.

1 *De his qui falso accusant.*] Cum Patres Concilii Cæcilianum & Felicem Aptungitanum calumniis circumuentos fuisse, ex actis causæ coram se ventilatæ probe cognouissent, aduersus falsos accusatores hoc decretum ediderunt.

Acta Ecclesiastica Chronologiæ natiuitatis Christi a Dionysio notari cœpta.

m *Chrestus Episcopus.*] Ducentorum Episcoporum, qui huic Concilio, teste August. aduersus Parmen. lib. 1. cap. 5. interfuerant, nomina quædam hic subscribuntur. Eadem vero prioribus editionibus Conciliorum, secundæ Arelatensi Synodo præfixa fuerunt, sed mendose & cum graui errore. Nemo enim fere omnium Episcoporum hic subscriptorum ea tempora attigit, quibus Arelatense Concilium secundum celebratum est. Canones in eo positi euidentissime ostendunt, illud non modo post Concilium Nicænum, verum etiam post hæresim Photini emergentem, postque Vasense Concilium, celebratum esse; quo tempore Episcopos omnes hic subscriptos non superuixisse, certum est. Maternum Agrippinensem annum Christi 346. Verum Episcopum Viennensem 337. non excessisse, successorum tempora indicant: accedit, quod non tantum Maternus Colonienſis, sed etiam Marinus Arelatensis, Merocles Mediolanensis, Probus Capuanus, Rheticius Augustodunensis, Episcopi, Romano Concilio sub Melchiade habito anno 313. auctore Optato Mileuitano libro primo contra Parmen. interfuisse conscribuntur: vt ergo iidem Vasensi Concilio interfuerint, credibile non est. Hæc eadem inscriptione ibidem posita confirmantur, quæ sic habet: *Celebratum est autem idem Concilium tempore beati Siluestri*, &c. *Volusiano & Aniano viris clarissimis consulibus*, anno nimirum vndecimo ante Nicænum Concilium.

Subscriptiones Episcoporum transpositæ.

Nomina subscriptorum plurima mendosa sunt.

Nomina Episcoporum mendose admodum subscripta reperiuntur. Nam loco Meroclis Episcopi Mediolanensis, Orosius; loco Probi Episcopi Capuani, qui simul ambo Romano Concilio sub Melchiade, vt ex Optato Mileuitano constat, interfuerunt, Proterius legitur. Et qui grauissimus est error, loco Chresti, habent Sixtum Syracusanum Episcopum, vt ex Luciano in Philop. patet: quasi nimirum indecorum fuerit, proprio nomine, quod gentilibus æque vsitatum erat, aliquem Christianum appellari: & pro Amansio Rhemensi Episcopo, ac Primogenito diacono, corrupte (vt apud Flodoardum lib. 1. cap. 5. patet) habent Ibethanium seu Betausium. Vide Baron. ann. 314. num. 51. Quod scribit Ado in Chron. cum Marino Arelatensi Claudium Viennensem huic Concilio interfuisse, erroneum esse ostenditur; quia Verus illius antecessor hic subscriptus legitur. Causam errandi error in tempore habiti Concilii suppeditauit: putant enim tempore Nicæni Concilii primam Arelatensem Synodum celebratam fuisse. Vide Baron. num. 19.

ANNO CHRISTI 314.

Epistolæ quarum supra verbo, Concilium, meminimus.

EPISTOLA CÆCILIANI AD FELICEM.

Cæcilianus parenti Felici salutem.

Extat apud Baron. ann. 314. num. 22

CVM Ingentius collega meus Augentianum amicum suum conueniret, & inquisisset anno duouiratus mei an aliquæ scripturæ legis vestræ secundum sacram legem adustæ sunt. * quam Galatius vnus ex lege vestra publice epistolas salutatorias de basilica protulerit. Opto te, parens carissime, bene valere.

EPISTOLA CONSTANTINI AD Probianum, qua petit Ingentium ad se transmitti.

Imperatores Cæsares, Flauius Constantinus Maximus & Valerius Licinius, ad Probianum proconsulem Africæ.

Extat apud August. epist. 68. & Baron. ann. 314. nu. 30.

ÆLIANVS prædecessor tuus merito, dum vir perfectissimus Verus vicarius præfectorum tunc per Africam vestram incommoda valetudine teneretur, eiusdem partibus functus, inter cetera etiam id negotium, vel inuidiam, quæ de Cæciliano Episcopo Ecclesiæ Catholicæ videtur esse commota, ad examen suum atque iussionem credidit esse reuocandam. Etenim cum iam Superium centurionem, & Cæcilianum magistratum Aptungitanorum, & Saturninum excuratorem, & Calibium Iuniorem eiusdem ciuitatis curatorem, atque Solonem seruum publicum suprascriptæ ciuitatis, præsentes esse fecisset, audientiam præbuit competentem: adeo vt cum Cæciliano fuisset obiectum, quod a Felice eidem Episcopatus videretur esse delatus, cui diuinarum scripturarum proditio atque exustio videretur obiecta; innocentem de eo Felicem fuisse constiterit. Denique cum Maximus Vigentium *, decurionem Ziquensium ciuitatis, epistolam Cæciliani ex diuino iure falsasse contenderet: eumdem ipsum Vigentium suspensum actis quæ suberant peruidimus, & ideo minime tortum, quod se decurionem Ziquensium ciuitatis asseuerauerit. Vnde volumus, vt eumdem ipsum Vigentium sub idonea prosecutione ad comitatum meum Constantini Augusti mittas; vt illis

* Ingentium

ANNO CHRISTI 314. qui impræsentiarum agunt, atque diuturnis diebus interpellare non desinunt, audientibus, & coram assistentibus apparere & intimari possit, frustra eos Cæciliano Episcopo inuidiam comparare, atque aduersus eum violenter insurgere voluisse. Ita enim fiet, vt omissis, sicut oportet, eiusmodi contentionibus, populus sine dissensione aliqua religioni propriæ cum debita veneratione deseruiat.

[a] ANCYRANVM CONCILIVM, TEMPORE [b] SILVESTRI PAPÆ I. CELEBRATVM.

Probatum a Leone IV. d. 20. c. de libellis.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΕΝ ΑΓΚΥΡΑ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ μακαρίων πατέρων· οἵτινες πρεσβύτεροι μὲν εἰσὶ τῇ ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθέντων κανόνων, δευτερεύουσι δὲ διὰ τὴν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου αὐθεντίαν.

REGVLÆ SANCTORVM PATRVM, QVI Ancyræ conuenerunt: quæ quidem Canonibus Nicænis priores sunt, sed propter Oecumenicæ Synodi auctoritatem postponuntur.

GENTIANO HERVETO INTERPRETE.

α'.

ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ τοὺς θυσιάσαντας, εἶτα ἐπαναπαλαίσαντας, μήτε ἐκ μεθόδου ζηλοῦς, ἀλλ' ἐξ ἀληθείας, μήτε προμελετήσαντας καὶ ὑποθέμενους καὶ πείσαντας, ἵνα δόξωσι μὴ βασάνοις ὑποβάλλεσθαι, ταύτας δὲ τῷ δοκεῖν καὶ τῷ σχήματι προσεδρεύειν· τούτοις ἔδοξε τῆς μὲν τιμῆς τῆς καθέδραν μετέχειν, προσφέρειν δὲ αὐτοῦ, ἢ ὁμιλεῖν, ἢ ὅλως λειτουργεῖν ἢ τὰ ἱερατικῶν λειτουργιῶν, μὴ ἐξεῖναι.

I.

[c] PRESBYTEROS, qui sacrificarunt, deinde contra reluctati sunt, non fraudulenter & insidiose, sed vere, nec hoc prius machinati sunt, nec consulto ac de industria id fecerunt, & persuaserunt, vt tormentis subiici viderentur, cum ea specie & opinione tantum inferrentur: visum est eos cathedræ quidem honoris esse participes, non licere autem ipsis offerre, seu sermonem conferre, vel omnino sacerdotale aliquod munus obire.

ANNO CHRISTI 314.

II.

Diaconos similiter qui sacrificarunt, postea autem reluctati sunt, alium quidem honorem habere, ipsos autem ab omni sacerdotali ministerio cessare, & panem vel calicem offerendi, vel prædicandi: sed si ex Episcopis aliqui in iis vel afflictionem aliquam, vel humilitatem ac mansuetudinem viderint, & aliquid amplius dare vel offerre voluerint, in eorum potestate id esse.

III.

Eos, qui fugientes comprehensi sunt, vel sunt a suis traditi, vel suis alioqui facultatibus priuati, vel tormenta perpessi, vel in carcerem coniecti sunt, clamantes se esse Christianos, & diuulsi ac distracti sunt, vel iis qui vim afferebant thus in manus immittentibus, vel cibo aliquo per necessitatem suscepto, se tamen esse Christianos perpetuo fatentes, & eius quod accidit dolorem & amictu, & habitu, & vitæ humilitate præ se ferentes, a communione non arceri. Sin autem etiam ab aliquo sunt prohibiti, maioris cautionis gratia, vel etiam propter aliquorum ignorantiam, statim admittantur. Hoc autem similiter in clericis & aliis laicis. Hoc quoque est examinatum, an possint etiam laici, qui in eamdem necessitatem inciderunt, ad ordinem promoueri. Visum est ergo, & eos, vt qui nihil peccassent, si etiam præcedens eorum vitæ instituendæ ratio recta inueniatur, promoueri.

IV.

De iis qui vi sacrificarunt, &

β'.

Διακόνους ὁμοίως θύσαντας, μὴ ὂν ταῦτα ἀναπαλαίσαντας, τιμὴν μὲν ἄλλην τιμὴν ἔχειν, πεπαῦσθαι δὲ αὐτοὺς πάσης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, τῆς τε τοῦ ἄρτον ἢ ποτήριον ἀναφέρειν, ἢ κηρύσσειν· εἰ μήτοι τινὲς τῶν ἐπισκόπων τούτοις συνίδοιεν κάματόν τινα ἢ ταπείνωσιν περαιτέρω, καὶ ἐθέλοιεν πλείονά τι δοῦναι ἢ ἀφαιρεῖν, ἐπ' αὐτοῖς εἶναι τὴν ἐξουσίαν.

γ'.

Τοὺς φεύγοντας καὶ συλληφθέντας, ἢ ὑπὸ οἰκείων προδοθέντας, ἢ ἄλλως τὰ ὑπάρχοντα ἀφαιρεθέντας, ἢ ὑπομείναντας βασάνους, ἢ εἰς δεσμωτήριον ἐμβληθέντας, βοῶντάς τε ὅτι εἰσὶ χριστιανοί, καὶ *περιχαθέντας, ἤτοι εἰς τὰς χεῖρας πρὸς βίαν ἐμβαλλόντων τὸ θυομένων, ἢ βρῶμά τι πρὸς ἀνάγκην δεξαμένους, ὁμολογοῦντας δὲ διόλου ὅτι εἰσὶ χριστιανοί, καὶ τὸ πένθος ἔχοντας συμβάντος ἀεὶ ἐπιδεικνυμένους τῇ πάσῃ καταστολῇ, καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῇ ἕξει ταπεινότητι· τούτους ὡς ἔξω ἁμαρτήματος ὄντας, τῆς κοινωνίας μὴ κωλύεσθαι· εἰ δὲ καὶ κωλύθησαν ὑπό τινος, πρεσβυτέρας ἀκριβείας ἕνεκεν, εἴ καί τινων ἄγνοια, οὕτως πρόσοδον ἔχειν. Τοῦτο δὲ ὁμοίως ἐπί τε τῶν ἐκ τοῦ κλήρου καὶ τῶν ἄλλων λαϊκῶν. Προσεξητάσθη δὲ κἀκεῖνο, εἰ δύνανται καὶ λαϊκοὶ τῇ αὐτῇ ἀνάγκῃ ὑποπεσόντες *προσάγεσθαι εἰς τάξιν. Ἔδοξεν οὖν καὶ τούτοις, ὡς μηδὲν ἡμαρτηκόσιν, εἰ δὲ ἡ προλαβοῦσα βίου πολιτεία, προσχωρεῖσθαι.

δ'.

Περὶ τῶν πρὸς βίαν θυσάντων,

* al. περιχαθέντας

* προσάγεσθαι

ANNO CHRISTI 314.

ἐπὶ δὲ τούτοις * καὶ τῶν δεπνησάντων εἰς τὰ εἴδωλα, ὅσοι μὲν ἀπαγόμενοι, καὶ σχήματι * φαυλοτέρῳ ἐνῆλθον, καὶ ἐδεῖπνησαν ἐχρήσαντο πολυτελεστέρᾳ, καὶ μετέσχον τῆς παρασκευασθέντος δείπνου ἀδιαφόρως· ἔδοξεν δύο αὐτὸν ἀκροᾶσθαι, ἱκετεύειν δὲ τέλεια ἔτη, δύο δὲ μόνης κοινωνῆσαι ἔτη δύο, καὶ τότε ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον.

* al. καὶ δ' ἐπὶ. * al. προφορᾷ

ε'.

Ὅσοι δὲ ἀνῆλθον μετὰ ἐσθῆτος πενθικῆς, καὶ ἀναπεσόντες ἔφαγον μεθ' ὅλης τῆς ἀνακλίσεως δακρύοντες, εἰ ἐπλήρωσαν τῆς ἱκετηρίου τὸν τετραετῆ χρόνον, χωρὶς προσφορᾶς δεχθήτωσαν· εἰ δὲ μὴ ἔφαγον, δύο ἱκετεύοντες ἔτη, τῷ τρίτῳ κοινωνησάτωσαν χωρὶς προσφορᾶς, ἵνα τὸ τέλειον τῇ * τριαδικῇ λάβωσι· τοὺς δὲ ἐπισκόπους ἐξουσίαν ἔχειν τοῦ χρόνου τῆς ἐπιστροφῆς δοκιμάσαντας φιλανθρωπεύεσθαι, ἢ πλείονα προστιθέναι χρόνον· πρὸ πάντων δὲ καὶ ὁ προάγων βίος, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα, ἐξεταζέσθω· καὶ οὕτως ἡ φιλανθρωπία ἐπιμετρείσθω.

* al. τριάδι

ς'.

Περὶ τῶν ἀπειλῇ μόνον εἰξάντων κολάσεως, καὶ ἀφαιρέσεως ὑπαρχόντων, ἢ μετοικίας, καὶ θυσάντων, καὶ μέχρι τοῦ πρόντος καιροῦ μὴ μετανοησάντων, μηδὲ ἐπιστρεψάντων, νῦν δὲ πρὸ τοῦ καιρὸν τῆς συνόδου προσελθόντων, καὶ εἰς διάνοιαν τῆς ἐπιστροφῆς ἐλθόντων· ἔδοξε μέχρι τῆς μεγάλης ἡμέρας εἰς ἀκρόασιν δεχθῆναι, καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν ἱκετεύειν τέλεια ἔτη, καὶ μετὰ ἄλλα δύο ἔτη, κοινωνῆσαι χωρὶς προσφορᾶς, καὶ

præterea ad idola pransi sunt, quicumque abducti quidem, & lætiore habitu accesserunt, & veste sumptuosiore vsi sunt, & parati prandii, non ægre id ferentes, participes fuerunt, [d] visum est anno audire, tribus autem annis substerni ac supplices esse, soli autem [e] orationi duobus annis communicare, & tunc ad id quod est [f] perfectum accedere.

V.

Quicumque autem cum veste lugubri accesserunt, & accũbentes comederunt, interea toto accubitus tempore lacrymas fundentes, si triennale subſtrationis tẽpus impleuerint, sine oblatione recipiantur. Si autem non comederũt, cum duobus annis supplices subſtratique fuerint, tertio anno communicent sine oblatione, vt id quod perfectũ est, triennio accipiant. Statuimus autẽ vt Episcopi, modo * conuersationis examinato, potestatem habeant vel vtendi clementia, vel plus tẽporis adiiciendi. Ante omnia autem & præcedens vita, & quæ consecuta est, examinetur, & sic eis clementia impertiatur.

* conuersionis

VI.

De iis, qui supplicii minis, & bonorum ablationis, vel exterminationis tantum cesserunt, & sacrificauerunt, & ad præsens vsque tempus pœnitentiam non egerunt, nec conuersi sunt; nunc autem circa tempus Synodi processerunt, & conuersionis cogitationem induerunt: visum est ad magnum vsque diem eos ad auditionem admitti, & post magnum diem tribus annis esse supplices & substerni, & post alios duos annos communicare [h] sine oblatione, &

sic ad id quod perfectum est venire, vt totum sexennium impleant: si qui autem ante hanc Synodum ad pœnitentiam admissi sunt, ab illo tempore eis sexennium reputari. Sed si periculum, mortisque expectatio ex morbo vel aliqua alia occasione euenerit, ii sub definitione recipiantur.

VII.

De iis qui in festo ethnico, in loco gentilibus deputato, conuiuati sunt, & proprios cibos attulerunt, & comederunt: visum est, cum biennio substrati fuerint, esse recipiendos.[i] An vnumquemque autem cum oblatione recipere oporteat, est Episcoporum examinare, & aliam vitam in vnoquoque inquirere.

VIII.

Qui autem bis vel ter sacrificarunt per vim, triennio substernantur, duobus autem annis sine oblatione communicent, & septimo perfecte suscipiantur.

IX.

Quicumque autem non solum desciuerunt, sed etiam insurrexerunt, & fratres suos coegerunt, & causæ fuerunt vt cogerentur, ii annis quidem tribus auditionis locum suscipiant, alio autem anno sine oblatione communicent, vt decennio expleto, eius quod est perfectum, sint participes. Eorum autem in eo quoque tempore vitam examinare oportet.

X.

[k] Quicumque diaconi constituti, in ipsa constitutione testificati sunt & dixerunt, oportere se vxores ducere, cum non

Anno Christi 314.

οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, ὥστε πλὴν πᾶσαν ἐξαετίαν πληρῶσαι. εἰ δέ τινες πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ἐδέχθησαν εἰς μετάνοιαν, ἀπ' ἐκείνου τὸ χρόνου λελογίσθαι αὐτοῖς πλὴν ἀρχῆς τῆς ἐξαετίας. εἰ μὴ τοι κίνδυνον καὶ θανάτου προσδοκία ἐκ νόσου ἢ ἄλλης τινὸς προφάσεως συμβαίη, τούτοις ἐπὶ ὅρῳ δεχθῆναι.

ζ.

Περὶ τῶν συνεστιαθέντων ἐν ἑορτῇ ἐθνικῇ ἐν τόπῳ ἀφωρισμένῳ τοῖς ἐθνικοῖς, ἴδια βρώματα ἐπικομισαμένων καὶ φαγόντων· ἔδοξε διετίαν ὑποπεσόντας δεχθῆναι. Τὸ δὲ εἰ χρὴ μὴ τῆς προσφορᾶς, ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων δοκιμάσαι, καὶ ἄλλον βίον ἐφ' ἑκάστου * ἀξιῶσαι.

* al. ἐξετάσαι.

η'.

Οἱ δὲ δὶς καὶ τρὶς θύσαντες μὴ βίας, τετραετίαν ὑποπεσέτωσαν, δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνησάτωσαν, καὶ τῷ ἑβδόμῳ τελείως δεχθήτωσαν.

θ'.

Οσοι δὲ μὴ μόνον ἀπέστησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπανέστησαν καὶ ἠνάγκασαν ἀδελφοὺς, καὶ αὐτοὶ ἐζήμιουντο τὴν ἀναγκασθῆναι· ὅτοι ἔτη μὲν τρία τὴν ἀκροάσεως δεξάσθωσαν τόπον, εἶτα δὲ ἄλλη ἐξαετία τὴν ὑποπλώσεως· ἄλλον δὲ ἐνιαυτὸν κοινωνησάτωσαν χωρὶς προσφορᾶς· ἵνα πλὴν δεκαετίαν πληρώσαντες, τῆς τελείου μεταλάβωσιν. Εἰ μὲν τοι τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ ἄλλον αὐτῶν ἐπιτρέπεσθαι βίον.

ι'.

Διάκονοι, ὅσοι καθίσαντες, ἐπ' αὐτῷ πλὴν καθίσασιν εἰ ἐμαρτύραντο καὶ ἔφασαν χρῆναι γαμῆσαι, μὴ

ANNO CHRISTI 314.

δυνάμενοι οὕτως μένειν· οἵτινες μὴ ταῦτα γαμήσαντες, ἔσωσαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, διὰ τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοῖς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. τοῦτο δὲ εἰ μὲν σιωπήσαντες, καὶ καταδεξάμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ μένειν οὕτως, μὴ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ γάμον, πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς διακονίας.

ια'.

Τὰς μνηστευθείσας κόρας, ἃς μὴ ταῦτα ὑπ' ἄλλων ἁρπαγείσας, ἔδοξεν ἀποδίδοσθαι τοῖς προμνηστευσαμένοις, εἰ μὴ βίᾳ ὑπ' αὐτῶν πάθοιεν.

ιβ'.

Τοὺς πρὸ τοῦ βαπτίσματος πεφυκότας, μὴ μὴ ταῦτα βαπτισθέντας, ἔδοξεν εἰς τάξιν προάγεσθαι, ὡς ἀπολελουσαμένους.

ιγ'.

Χωρεπισκόπους μὴ ἐξεῖναι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν, ἀλλὰ μηδὲ πρεσβυτέρους πόλεως, χωρὶς τοῦ ἐπιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μὴ γράμμασιν, ἐν ἑτέρᾳ παροικίᾳ.

ιδ'.

Τοὺς ἐν κλήρῳ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους ὄντας, καὶ ἀπεχομένους κρεῶν, ἔδοξεν ἐφάπτεσθαι, μὴ οὕτως, εἰ βούλοιντο, κρατεῖν ἑαυτῶν. εἰ δὲ μὴ βούλοιντο, ὡς μηδὲ τὰ μὴ κρεῶν βαλλόμενα λάχανα ἐσθίειν, καὶ εἰ μὴ ὑπείκοιεν τῷ κανόνι, πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς τάξεως.

ιε'.

Περὶ τῶν διαφερόντων τῷ κυριακῷ, ὅσα ἐπισκόπου μὴ ὄντος πρεσβύτεροι ἐπώλησαν, * ἀναβαλεῖσθαι τὸ κυριακόν· ἐν ᾧ τῇ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου εἶναι, εἴτε προσήκει ἀπολαβεῖν τὸ τίμιον, εἴτε μὴ· διὰ τὸ

* ἴν. ἀναβαλέσθαι

possint sic manere, ii si vxorem postea duxerint, sint in ministerio, eo quod hoc sit illis ab Episcopo concessum. Si qui autem hoc silentio præterito, & in ordinatione, vt ita manerent, susceptí sunt, postea autem ad matrimonium venerunt, ii a diaconatu cessent.

XI.

Desponsas aliis puellas, & ab aliis postea raptas, visum est iis, quibus desponsæ erant, reddi, etiam si vim passæ sunt.

XII.

Eos qui ante baptismum sacrificarunt, & postea baptizati sunt, visum est ad ordinem promoueri, vt qui abluti sunt.

XIII.

Chorepiscopos non licere presbyteros vel diaconos ordinare, sed neque vrbis presbyteros, nisi cum literis ab Episcopo permissum fuerit, in aliena parochia.

XIV.

[1] Qui in clero sunt, presbyteros vel diaconos a carnibus abstinentes, visum est eas attingere, & sic, vt velint, ab eis abstinere. Si autem nolint olera, quæ cum carnibus apponuntur, comedere, & Canoni non cedant, ab ordine cessare.

XV.

Ex iis quæ pertinent ad Dominicum, quæcumque dum non esset Episcopus, presbyteri vendiderunt, reuocare Dominicum: Episcopi autem iudicio relinqui, an oporteat precium recipere, an non: vtpote quod

eorum, quæ sunt vendita, reditus eis ipsis maius precium reddiderit.

XVI.

De iis, qui rationis expertia animalia inierunt, vel ineunt.

Hoc intelligi potest de his qui vel cum pecoribus, vel more pecudum cum propinquo sanguine mixti sunt.

Quicumque prius quam viginti quidem annos nati essent, peccarunt, postquam quindecim annis substrati ac supplices fuerint, communionem ad preces assequantur. Deinde & cum in communione quinque annis perseuerauerint, tunc etiam oblationem attingant. Examinetur autem & eorum in substratione vita, & ita humanitatem consequantur. Si qui autem improbe ac maligne in peccatis fuerunt, longe substrationem habeant. Quicumque autem hanc ætatem transgressi, & habentes vxores, in hoc peccatum inciderunt, viginti annis substrati, communionem ad preces assequantur. Deinde cum in precum communione quinque annos peregerint, oblationem assequantur. Si qui autem & mulieres habentes, & quinquagesimum annum transgressi, peccauerunt, in vitæ exitu communionem assequantur.

XVII.

Eos qui rationis expertia animantia inierunt, & qui leprosi sunt vel fuerunt, iussit sancta Synodus inter hiemantes orare.

XVIII.

Si qui constituti Episcopi, & ab illa parochia, in quam nominati fuerunt, non suscepti, alias velint parochias inuadere, & iis qui constituti sunt, vim afferre, & seditiones aduersus illos

ANNO CHRISTI 314.

πολλάκις τὴν ἔισοδον τῆς πεφασμένων ὑποδεδωκέναι αὐτοῖς τούτοις πλείονα τὴν τιμήν.

ιε'.

Περὶ τῶν ἀλογθυσαμένων, ἢ καὶ ἀλογθυομένων.

Οσοι πρὶν εἰκοσαετεῖς γένεσθαι, ἥμαρτον, πέντε καὶ δέκα ἔτεσιν ὑποπεσόντες, κοινωνίας τυγχανέτωσαν τῶν εἰς τὰς προσευχάς· εἶτα ἐν τῇ κοινωνίᾳ διατελέσαντες ἔτη πέντε, τότε καὶ τῶν προσφορᾶς ἐφαπτέσθωσαν. Ἐξεταζέσθω δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἐν τῇ ὑποπτώσει βίος, καὶ οὕτως τυγχανέτωσαν τῆς φιλανθρωπίας. Εἰ δέ τινες κακοήθως ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι γένοιντο, τὴν μακρὰν ἐχέτωσαν ὑποπτωσιν. Οσοι δὲ ὑπερβαίνοντες τὴν ἡλικίαν ταύτην, καὶ γυναῖκας ἔχοντες, προπεπτώκασι τῷ ἁμαρτήματι, πέντε καὶ εἴκοσι ἔτη ὑποπεσέτωσαν, καὶ κοινωνίας τυγχανέτωσαν τῶν εἰς τὰς προσευχάς· εἶτα ἐκτελέσαντες πέντε ἔτη ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς εὐχῆς, τυγχανέτωσαν τῶν προσφορᾶς. Εἰ δέ τινες καὶ γυναῖκας ἔχοντες, καὶ ὑπερβάντες (ϰ) πεντηκονταετῆ χρόνον, ἥμαρτον, ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου τυγχανέτωσαν τῆς κοινωνίας.

ις'.

Τοὺς ἀλογθυσαμένους καὶ λεπρους ὄντας, ἤτοι λεπρώσαντας, τούτους προσέταξεν ἡ ἁγία συνοδος εἰς τὸν χειμαζομένους εὔχεσθαι.

ιη'.

Εἴτινες ἐπίσκοποι καταστάντες, καὶ μὴ δεχθέντες ὑπὸ τῆς παροικίας ἐκείνης, εἰς ἣν ὠνομάσθησαν, ἑτέρας βούλοιντο παροικίας ἐπέναι, καὶ βιάζεσθαι τοὺς καθεσθῶτας, καὶ στάσεις κινεῖν κατ'

ANNO CHRISTI 314.

κατ' αὐτῶν, τότως ἀφορίζεσθαι. Ἐὰν μὴν τοι βούλοιντο εἰς τὸ πρεσβυτέριον καθέζεσθαι, ἔνθα ἦσαν πρότερον πρεσβύτεροι, μὴ ἐκβάλλεσθαι αὐτοὺς τῆς τιμῆς. Ἐὰν δὲ διασείωσι πρὸς τοὺς καθεζομένους ἐκεῖ ἐπισκόπους, ἀφαιρεῖσθαι αὐτοὺς καὶ τῆς τιμῆς τοῦ πρεσβυτερίου, καὶ γίνεσθαι αὐτοὺς ἐκκηρύκτους.

excitare, eos segregari. Sin autem velint in presbyterio residere, in quo prius erant presbyteri, ipsos honore non moueri. Quod si aduersus eos, qui illic constituti sunt, Episcopos seditiones excitauerint, honorem quoque presbyterii ab eis auferri, & illos abdicatos effici.

ιθ'.

Οσοι παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι, ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ τὴν διγάμων ὅρον ἐκπληροῦσιν. Τὰς μὲν τοι συνερχομένας ἀδελφοῖς λοιὸν, ὡς ἀδελφὰς, ἐκωλύσαμεν.

XIX.

Quicumque virginitatem profitentes, professionem suam irritam reddunt, ii bigamorum definitionem impleant. Virgines quidem certe, quæ cum quibusdam tamquam cum fratribus congrediuntur, prohibuimus.

κ'.

Ἐάν τινος γυνὴ μοιχευθῇ, ἢ μοιχεύσῃ τις, εἰ ἐπὶ ἔτεσι δοκεῖ αὐτῷ τὸ τελείου τυχεῖν, κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς προάγοντας.

XX.

Si alicuius vxor adulterata fuerit, vel quis eam adulterauerit, oportet eum in septem annis quod perfectum est assequi, per gradus qui eo deducunt.

κα'.

Περὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἐκπορνευουσῶν, καὶ ἀναιρουσῶν τὰ γενώμενα, καὶ κατευδαζουσῶν φάρμακα ποιεῖν, ὁ μὲν πρότερος ὅρος μέχρις ἐξόδου ἐκώλυσεν, καὶ τούτῳ συνῃδέσθησαν. Φιλανθρωπότερον δὲ εὑρόντες, ὡρίσαμεν δεκαετῆ χρόνον κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς ὡρισμένους.

XXI.

De mulieribus, quæ sunt fornicatæ, & fetus in vtero perimunt, & fetuum necatoriis medicamentis faciendis dant operam, prior quidem definitio vsque ad vitæ exitum prohibebat, & ei quidam assentiuntur. Sed humanitate tamen vtentes, decreuimus vt decennium per gradus præfinitos impleant.

κβ'.

Περὶ ἑκουσίων φόνων, κατεπλήξαμεν μὲν, τοῦ τελείου ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου καταξιούσθωσαν.

XXII.

De voluntariis cædibus, supplices quidem substernantur: eo autem quod perfectum est, in fine vitæ digni habeantur.

κγ'.

Ἐπὶ ἀκουσίων φόνων, ὁ μὲν πρότερος ὅρος ἐν ἐπιλείᾳ κελεύει τοῦ τελείου μεταλαχεῖν, κατὰ τοὺς ὡρισμένους βαθμοὺς· ὁ δὲ δεύτερος, πενταετῆ χρόνον πληροῦσθαι.

XXIII.

De inuoluntariis cædibus, prior quidem constitutio iubet in septennio per præfinitos gradus esse perfecti participes: secunda vero, quinquennium implere.

ANNO CHRISTI 314.

XXIV.

Qui vaticinantur, & gentium consuetudines sequuntur, vel in suas ædes aliquos introducunt ad medicamentorum inuentionem, vel lustrationem, in quinquennii Canonem incidant, secundum gradus præfinitos, tres annos substrationis, & duos annos orationis sine oblatione.

XXV.

Quidam cui erat puella desponsa, eius sorori vitium attulit, ita vt ea etiam conciperet. Sponsam autem postea vxorem duxit. Ea autem cui vitium erat allatum, se suffocauit. Qui conscii fuerant, iussi sunt decennio in eos qui consistunt, recipi per gradus definitos.

κδ'.

Οἱ καταμαντευόμενοι, καὶ ταῖς σωτηρίαις τῶν *χρόνων ἐξακολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντες λύπας εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνθρέως φαρμακείαν, ἢ καθάρσει, ἵνα τὸν κανόνα πληρώσωσιν τῆς πενταετίας καὶ τοὺς βαθμοὺς ὡρισμένους, τρία ἔτη ἱστορήσεως, καὶ δύο ἔτη εὐχῆς χωρὶς προσφορᾶς. * al. ἐτῶν

κε'.

Μνησευόμενός τις κόρην, προσεφθάρη τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπιφορέσαι αὐτῷ· ἔγημε δὲ τὴν μνηστὴν μετὰ ταῦτα· ἡ δὲ φθαρεῖσα ἀπήγξατο. οἱ συνειδότες ἐπιβουλὴν εἰ δεκαετίαν δεχθῆναι εἰς τοὺς συνεστῶτας, καὶ τοὺς ὡρισμένους βαθμούς.

CANONES
CONCILII ANCYRANI,

Ex interpretatione Dionysii Exigui.

TITVLI CANONVM.

I. *De presbyteris qui immolauerunt tempore persecutionis.*
II. *De diaconis qui immolauerunt.*
III. *De iis qui ex fuga comprehensi sunt, & per vim pagani ritus aliquid pertulerunt.*
IV. *De his, qui diuersis causis gentilitatis ritus aliquid peregerunt.*
V. *De his, qui timore ritus gentilium peregerunt.*
VI. *De his, qui in locis idolorum manducauerunt.*
VII. *De his, qui frequenter idolis immolauerunt.*
VIII. *De his, qui & aliis sacrificandi causas attulerunt.*
IX. *De diaconis, qui tempore ordinationis de nuptiis attestati sunt.*
X. *De desponsatis puellis, & ab aliis corruptis.*
XI. *De his, qui cum essent catechumeni, idolis immolauerunt.*
XII. *Quod non oporteat Chorepiscopos ordinare clericum, nisi in agris & villis.*
XIII. *De his, qui esum carnium, in clero constituti, diffugiunt.*
XIV. *De rebus Ecclesiasticis, eo tempore distractis, quo ipsæ Ecclesiæ viduantur Episcopis.*
XV. *De his, qui fornicantur irrationabiliter, id est, qui miscentur*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 314.

pecoribus, aut cum masculis polluuntur.

XVI. *De his, qui in pecudes vel in masculos, aut olim polluti sunt, aut hactenus hoc vitio tabescunt.*

XVII. *De his, qui ad Episcopatum promoti sunt, nec recepti.*

XVIII. *De his, qui virginitatem professi sunt, & quæ sub sororis habitu cum aliquibus commorantur.*

XIX. *De his qui adulteras habent vxores, vel si ipsi adulteri comprobentur.*

XX. *De his, quæ partus suos ex fornicatione diuersis modis interimunt.*

XXI. *De homicidiis.*

XXII. *De his, qui sponte homicidium commiserunt.*

XXIII. *De his, qui diuinationes expetunt.*

XXIV. *De his, qui virginum corruptionibus consentiunt.*

CANONES.

I.

PRESBYTEROS immolantes, & iterum luctamen adeuntes, si hoc non per illusionem aliquam, sed ex veritate fecerint, vt iterum teneri viderentur, aut tormentis subiici, quo facinus pati viderentur inuiti: hos ergo placuit honorem quidem sedis retinere; offerre autem illis, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis fungi, non liceat. Dist. 50. Presbyteros qui.

II.

Diaconi similiter qui immolauerunt, honorem quidem habeant: cessare vero ab omni sacro ministerio, siue a pane, siue a calice offerendo, vel prædicando. Quod si quidam Episcoporum conscii sunt laboris eorum, & humilitatis, & mansuetudinis, & voluerint eis aliquid amplius tribuere, penes ipsos erit potestas. Dist. 50. Presbyteros qui immola.

III.

Qui fugientes comprehensi sunt, vel a domesticis traditi, vel ademptis facultatibus sustinuere tormenta, aut in custodiam trusi, proclamauerunt Dist. 50. Presbyteros.

se Christianos esse, & eo vsque astricti sunt, vt manus eorum comprehendentes, violenter attraherent, & funestis sacrificiis admouerent, aut aliquid polluti cibi per necessitatem sumere cogerentur; confitentes iugiter se Christianos esse, & luctum rei, quæ contigit, incessabiliter ostendentes omni deiectione & habitu & humilitate vitæ: hos velut extra delictum constitutos, a communionis gratia non vetamus. Si vero prohibiti sunt ab aliquibus, propter ampliorem cautelam, vel propter quorumdam ignorantiam, statim recipiantur. Hoc autem similiter & de clericis, & de laicis ceteris obseruari conueniet. Perquisitum est autem & illud, si possunt etiam laici, qui in has necessitatis angustias inciderunt, ad clericatus ordinem promoueri: placuit ergo, & hos, tamquam qui nihil peccauerunt, si & præcedens eorum vita probabilis sit, ad hoc officium prouehi. ANNO CHRISTI 314.

IV.

De his qui sacrificare coacti sunt, insuper & cœnauerunt in idolio, quicumque eorum, cum ducerentur, lætiore habitu fuerunt, & vestimentis preciosioribus vsi sunt, & præparatæ cœnæ indifferenter participes extiterunt: placuit, eos inter audientes vno anno constitui, succumbere vero tribus annis, in oratione autem communicare biennio, & tunc ad perfectionis gratiam peruenire.

Quotquot autem ascenderunt templa veste lugubri, & recumbentes per omne tempus fleuere discubitus, si compleuerunt pœnitentiam triennii temporis, sine oblatione suscipiantur. Si autem non

ANNO CHRISTI 314. manducauerunt, biennio subiecti pœnitentiæ, tertio anno sine oblatione communicent, vt perfectionem quadriennio consequantur. Penes autem Episcopos erit potestas, modum conuersationis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adiicere. Ante omnia vero præcedens eorum vita, & posterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.

V.

De his qui minis tantum cessere pœnarum, aut priuatione facultatum territi, aut demigratione, sacrificauerunt, & hactenus pœnitudinis negligentes, neque conuersi, nunc huius Concilii tempore semet obtulerunt, conuersionis suæ consilia capientes: placuit vsque ad magnum diem eos inter audientes suscipi, & post magnum diem triennio pœnitentiam agere, & postmodum duobus diebus sine oblatione communicare, & tunc demum sex annis completis, ad perfectionis gratiam peruenire. Si vero quidam ante hanc Synodum suscepti sunt ad pœnitentiam, ex illo tempore initium eis sexennii computetur. Si quod autem periculum, vel mortis expectatio, aut ex infirmitate, aut ex aliqua occasione contigerit, his, sub definitione statuta, communio non negetur.

VI.

De his qui festis diebus gentilium, in remotis eorum locis conuiuia celebrarunt, ciboſque proprios deferentes, ibidem comederunt: placuit, post pœnitentiam biennii eos suscipi: vtrum vero cum oblatione, singuli Episcoporum, probantes

ANNO CHRISTI 314.

vitam eorum & singulos actus, examinent.

VII.

Hi, qui secundo & tertio sacrificauerunt coacti, quatuor annis pœnitentiæ subiiciantur: duobus autem aliis sine oblatione communicent, & septimo anno perfecte recipiantur.

VIII.

Quotquot autem non solum ipsi deuiarunt, sed etiam insurrexerunt, & compulerunt fratres, & causas præbuerunt vt cogerentur: hi per triennium quidem locum inter audientes accipiant, per aliud vero sexennium pœnitentiæ subiiciantur acriori, & alio anno communionem sine oblatione percipiant, vt perfectionem (expleto decennio) consequantur. Inter hæc autem & eorum vita pensanda est.

IX.

Distinct. 28. Diaconi quicumque.

Diaconi, quicumque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt velle se coniugio copulari, quia sic manere non possunt: hi, si postmodum vxores duxerint, in ministerio maneant, propterea quod eis Episcopus licentiam dederit. Quicumque sane tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, & postea nuptiis obligati sunt, a ministerio cessare debebunt.

Nota tacitam continentiæ professionem in susceptione diaconii.

X.

27. q. 2. Desponsatas puellas.

Desponsatas puellas, & post ab aliis raptas, placuit erui, & eis reddi, quibus ante fuerant desponsatæ, etiam si eis a raptoribus vim illatam constiterit.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 314.

XI.

Eos, qui ante baptiſma ſacrificauerunt idolis, & poſtea baptiſma conſecuti ſunt, placuit ad ordinem prouehi, eo quod probentur abluti.

XII.

Chorepiſcopis non licere presbyteros aut diaconos ordinare: ſed nec presbyteris ciuitatis, ſine præcepto Epiſcopi vel literis, in vnaquaque parochia aliquid imperare, nec ſine auctoritate literarum eius, in vnaquaque parochia aliquid agere.

XIII.

Hi qui in clero ſunt presbyteri & diaconi, & a carnibus abſtinent, placuit eas quidem contingere, & ita, ſi voluerint, continere. Quod ſi in tantum eas abominantur, vt nec olera, quæ cum eis coquuntur, exiſtiment comedenda, tamquam non conſentientes regulæ, ab ordine ceſſare debebunt.

XIV.

De his quæ pertinent ad Eccleſiam, quæcumque, cum non eſſet Epiſcopus, presbyteri vendiderunt, placuit, reſciſſo contractu, ad iura Eccleſiaſtica reuocari. In iudicio autem erit Epiſcopi, ſi precium debeat recipi, necne: quia plerumque rerum diſtractarum reditus ampliorem ſummam pro precio dato reddiderit.

XV.

Quotquot ante viceſimum annum tale crimen commiſerint, quindecim annis exactis in pœnitentia, communionem mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum oblationis ſacramenta contingant. Diſcu-

tiatur autem & vita eorum, quales tempore pœnitudinis extiterint, & ita misericordiam consequantur. Quod si inexplebiliter his hæsere criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant. Quotquot autem peracta viginti annorum ætate, & vxores habentes, hoc peccato prolapsi sunt, vigintiquinque annis pœnitudinem gerentes, in communionem suscipiantur orationum. In qua quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis sacramenta percipiant. Quod si qui & vxores habentes, & transcendentes quinquagesimum annum ætatis, ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam consequantur. ANNO CHRISTI 314.

XVI.

Eos qui irrationabiliter vixerint, & lepra inusti criminis alios polluerint, præcepit sancta Synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.

XVII.

Dist. 92. Si qui episcopi ordinati sunt. Si qui Episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa parochia, in qua fuerant denominati, voluerintque alias occupare parochias, & vim præsulibus earum inferre, seditiones aduersus eos excitando, hos abiici placuit. Quod si voluerint in presbyterii ordine, vbi prius fuerant, vt presbyteri residere, non abiiciantur propria dignitate. Si autem seditiones commouent ibidem constitutis Episcopis, presbyterii quoque honor talibus auferatur, fiantque damnatione notabiles.

XVIII.

27. q. 1. Quotquot virginitatē polliciti. Quotquot virginitatem promittentes, irritam faciunt sponsionem, inter bigamos censeantur.

Virgines

ANNO CHRISTI 314. Virgines autem quæ conueniunt cum aliquibus, tamquam ſorores, habitare prohibemus.

XIX.

Si cuius vxor adultera fuerit, vel ſi ipſe adulterium commiſerit, ſeptem annorum pœnitentia oportet eum perfectionem conſequi, ſecundum priſtinos gradus.

XX.

De mulieribus quæ fornicantur, & partus ſuos necant, vel quæ agunt ſecum, vt vtero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio vſque ad exitum vitæ eas ab Eccleſia remouet. Humanius autem nunc definimus, vt eis decem annorum tempus ſecundum præfixos gradus pœnitentiæ largiamur.

XXI.

Qui voluntarie homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem iugiter ſe ſubmittant: perfectionem vero circa vitæ exitum conſequantur.

XXII.

De homicidiis non ſponte commiſſis, prior quidem definitio poſt ſeptennem pœnitentiam perfectionē conſequi præcipit, ſecunda vero quinquennii tempus explere. Modus autem huius pœnitentiæ in Epiſcoporum ſit arbitrio, vt ſecundum conuerſationem pœnitentium poſſint & extendere tardantibus, & minuere ſtudioſe feſtinantibus.

XXIII.

Qui diuinationes expetunt, & morem gentilium ſubſequuntur, aut in domos ſuas huiuſcemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte

malefica, aut expiandi causa, sub regula quinquennii iaceant, secundum gradus pœnitentiæ definitos. ANNO CHRISTI 314.

XXIV.

Quidam sponsam habens, sororem eius violauit, & grauidam reddidit; postmodum desponsatam sibi duxit vxorem: illa vero quæ corrupta est, laqueo se peremit. Hi qui fuerunt conscii, post decennem satisfactionem iussi sunt suscipi, secundum gradus pœnitentiæ constitutos.

CANONES CONCILII ANCYRANI,

Ex interpretatione Isidori Mercatoris.

TITVLI CANONVM.

I. *De presbyteris lapsis in persecutione.*
II. *De diaconibus qui immolauerunt.*
III. *De clericis siue laicis, quorum manus alii cum iniuria super idolorum sacrificia posuerunt.*
IV. *De his qui in templis idolorum cœnauerunt.*
V. *De his qui timore ritus gentilium peregerunt.*
VI. *De his qui in locis idolorum manducauerunt.*
VII. *De his qui frequenter idolis immolauerunt.*
VIII. *De his qui coacti vi idolis immolauerunt.*
IX. *De his qui aliis sacrificandi causam attulerunt.*
X. *De diaconibus protestantibus, cum ordinantur,* &c.
XI. *De desponsatis puellis, & ab aliis corruptis.*
XII. *De his qui ante baptismum sacrificauerunt idolis.*
XIII. *De Chorepiscopis, & eorum potestate & auctoritate.*
XIV. *De presbyteris a carnibus se abstinentibus.*
XV. *Non debere presbyteros Ecclesiastica iura vendere: vel de rebus Ecclesiasticis eo tempore distractis, quo ipsæ Ecclesiæ viduantur Episcopis.*
XVI. *De his qui irrationabiliter vixerint, aut qui cum pecudibus versantur.*
XVII. *De his qui alios ad antedicta peccata induxerint.*
XVIII. *De Episcopis qui ordinati non suscipiuntur, vel qui ad Episcopatum promoti sunt, nec recepti.*
XIX. *De his qui virginitatem profitentur; & quæ sub sororis habitu cum aliquibus commorantur.*

ANNO CHRISTI 314.

XX. *De adulteris & eorum pœnitentia, siue vir sit, an mulier.*

XXI. *De mulieribus quæ fornicatæ, partus suos necant.*

XXII. *De his qui volentes homicidium fecerunt.*

XXIII. *De his qui more gentilium viuunt.*

XXIV. *De eo qui sororem sponsæ suæ vitiauit, vel virginum corruptionibus conscii sunt.*

CANONES.

I.

PRESBYTEROS qui immolauerunt, & postea certamen iterum inierunt, si hoc ipsum ex fide, & non aliquo argumento sibimet præparantes, egerunt, vt iterum teneri viderentur, aut tormentis subiici putarentur, tamquam inuiti: si ex fide ergo luctati sunt, & non ex compacto, ad ostentationem, vt caperentur, ipsi fecerunt: hos placuit honorem quidem sedis propriæ retinere: offerre autem illis, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis fungi, non liceat.

II.

Diaconos similiter qui immolauerunt, postea autem iterum reluctati sunt, illum quidem honorem habere oportet: cessare vero debent ab omni sacro ministerio, ita vt nec panem, nec calicem offerant, nec pronuntient: nisi forte aliqui Episcoporum conscii sint laboris eorum, & humilitatis, & mansuetudinis, & voluerint eis aliquid amplius tribuere, vel adimere. Penes ipsos ergo de his erit potestas.

III.

Qui fugientes timore persecutionis comprehensi sunt, vel a familiaribus, seu a domesticis traditi, vel bona propria amiserunt, vel sustinuerunt

tormenta, vel etiam carceribus incluſi ſunt, & tamen proclamauerunt ſe eſſe Chriſtianos; quin etiam, perſeuerante violentia, ad id vſque perducti ſunt, vt manus eorum apprehenſas & violenter attractas ſuper ſacrificia imponerent, illis ſcilicet perſeuerantibus in fide, & Chriſtianos ſe eſſe vociferantibus: hoc ergo quod eis inuitis, aliis cogentibus, contigit, ſi luctu & mœrore animi acerbe ſe ferre demonſtrent, ipſique humili per bonam conuerſationem habitu incedentes, dolere ſe id quod inuiti coacti ſunt, doceant, hos tamquam inculpatos a communione non vetari. Si autem iam prohibiti ſunt ab aliquibus a communione, maioris diligentiæ & inquiſitionis cauſa, aut per aliquorum ignorantiam, ſtatim recipi oportet. Hoc autem obſeruari conuenit & de clericis, & de laicis omnibus. Laicos ſane, qui in ſimiles neceſſitatis cauſas inciderunt, tamquam nihil peccauerint, maxime ſi eos probabilis vita commendet, ad ordinationem recipi placuit. ANNO CHRISTI 314.

IV.

De his qui ſacrificare coacti ſunt, inſuper in templis idolorum cœnauerunt, ſi qui eorum cum habitu cultiore ad templa perducti ſunt, atque ibi, precioſiori veſte adhuc mutata, cœnæ participes facti ſunt idolorum, indifferenter ſumentes omnia quæ fuerunt appoſita: placuit eos inter audientes vno anno conſtitui, tribus autem aliis annis agere pœnitentiam: ſed ex ipſo triennio per biennium tantummodo orationi communicare, tertio autem anno reconciliari ſacramentis.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 314.

V.

Quotquot autem aſcenderunt templa cum veſte lugubri, & recumbentes inter alios manducauerunt, flentes; ſi compleuerint pœnitentiam triennii temporis, ſine oblatione ſuſcipiantur ad communionem, id eſt, vt ipſi oblationem non offerant. Si autem perducti ad templa, non manducauerunt, biennio maneant in pœnitentia. Tertio vero anno communicent, ſed ſine oblatione, vt dictum eſt. In quarto autem anno perfectionem ſuam recipiant. Epiſcopum autem hanc habere licentiam oportet, vt perſpecta ſingulorum conuerſatione, normam regulamque conuerſationis attribuat: id eſt, aut humanius agens, ſecundum vitæ modum, tempus alicui pœnitentiæ breuiet, aut etiam prolixius, quod correctione neceſſarium viderit, addat. Diſcutiatur autem omnium horum & præcedens vita, & poſterior: & ita circa eos ſacerdotalis ſe humanitas moderetur.

VI.

De his qui minis tantum ceſſerunt, aut bonorum ablatione, aut tranſportationis pœna deterriti * ſacrificauerunt, & nunc vſque non pœnituerunt, neque conuerſi ſunt; modo autem, id eſt, tempore huius Synodi ſe obtulerunt, conuerſionis ſuæ conſilium capientes: placuit eos vſque ad magnum diem inter audientes ſuſcipi, ac pœnitentiam agere triennio, & poſt duos alios annos ſine oblatione communicare, & ita demum ſex annis peractis, ad perfectum peruenire. Quod ſi aliqui ante hoc Concilium ſuſcepti ſint ad pœnitentiam, ex illo tempore

* a fide erraue-runt.

imputabitur eis initium ſexennii conſtituti. Quod ſi alicui horum quodlibet mortis periculum aut ex ægritudine, aut ex qualibet cauſa immineat, his communio propter viaticum ſuum non negabitur. ANNO CHRISTI 314.

VII.

De his qui feſtis diebus paganorum, in remotis locis eorum conuiuiis interfuerunt, & ſuas nihilominus epulas ibidem portauerunt & comederunt: placuit, vt poſt biennii pœnitentiam ſuſcipiantur, ita tamen, vt vtrum cum oblatione recipiendi ſint, an ad ſolam communionem admitti debeant, vnuſquiſque Epiſcoporum examinet, vitæ eorum præteritæ ac præſentis habita conſideratione.

VIII.

Hi autem qui ſecundo & tertio ſacrificauerunt, vi coacti, quatuor annis ſeſe ad pœnitentiam ſubmittant, duobus autem aliis ſine oblatione communicent, ſeptimo anno perfectionem recepturi communionis.

IX.

Quotquot autem non ſolum a fide Dominica deuiarunt, ſed etiam inſurrexerunt in alios, & fratribus perſuaſerunt, & rei facti ſunt perſuaſionis: hi per triennium quidem inter catechumenos habeantur, per aliud autem ſexennium pœnitentiæ recipiant locum, alio vero anno, id eſt, decimo, communionem ſine oblatione recipiant, vt completo decennio, perfectione fruantur. In eo autem ipſo tempore etiam vita eorum & conuerſatio conſideranda eſt.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 314.

X.

Diaconi quicumque, cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes velle se habere vxores, nec posse se continere; hi postea si ad nuptias venerint, maneant in ministerio, propterea quod his Episcopus licentiam dederit. Quicumque sane tacuerunt, & susceperunt manus impositionem, professi continentiam, si postea ad nuptias venerint, a ministerio vel clero cessare debebunt, laicam tantum recipientes communionem.

XI.

Desponsatas puellas, & postea ab aliis raptas, placuit erui & his reddi, quibus fuerant ante desponsatæ, etiam si a raptoribus florem pudoris sui amisisse constiterit.

XII.

Eos qui ante baptismum sacrificauerunt, & postea baptismum consecuti sunt, placuit ad ordinem promoueri, tamquam ab omni crimine, lauacri salutaris sanctificatione, purgatos.

XIII.

Vicariis Episcoporum, quos Græci * Chorepiscopos vocant, non licere vel diaconos ordinare: sed nec presbyteris ciuitatis, sine Episcopi præcepto, amplius aliquid imperare, vel sine auctoritate literarum eius in vnaquaque parochia aliquid agere.

* Id est, Episcopos regionales seu rurales.

XIV.

De his qui in clero sunt presbyteri vel diaconi, & abstinent a carnibus, hoc placuit statui, vt non eas tamquam immundas contemnant, sed con-

tingant. A quibus quidem si se abstinere volunt, habeant potestatem; ita tamen, vt si quando cum oleribus coquuntur, eadem tamquam carnibus polluta non iudicent, sed ex his ad cibum assumant, quamuis a carnibus se abstineant. Quod si in tantum immundas & abominabiles iudicauerint, vt nec olera, quæ cum carnibus coquuntur, æstiment comedenda, tamquam non consentientes huic regulæ, cessare eos oportet & a ministerio & ordine suo. Si quis autem huic regulæ monitus non obedierit, sed carnes, vt dictum est, immundas & abominandas existimauerit, cessare debebit ab ordine suo. ANNO CHRISTI 314.

XV.

Si qua de rebus Ecclesiæ, cum Episcopus non est, presbyteri vendiderint; placuit, rescisso contractu, ad ius Ecclesiasticum reuocari. In iudicio autem erit Episcopi, si constitutum precium debeat recipi, necne: propter quod sæpe contingit, distractarum rerum reditus ampliorem summam pro dato precio reddidisse.

XVI.

Quotquot igitur ante vigesimum ætatis suæ annum tale crimen admiserint, quindecim annis in pœnitentia peractis, orationi tãtum incipiant communicare: & quinquennium alterum in communione orationis solius perdurantes, post vigesimum cum oblatione ad cõmunionem suscipiantur. Discutiatur autem & vita eorum, qualis fuerit tempore pœnitentiæ; & iuxta hanc, humanitatem consequantur. Quod si quis perseuerantius abusus fuerit

ANNO CHRISTI 314. hoc crimine, hic prolixius tempus, viginti annorum pœnitentiam, ſuſcipiat. Qui vero exacta viginti annorum ætate, & vxores habentes, in hoc crimen inciderunt, poſt viginti & quinque annos pœnitentia acta, ad communionem orationum admittantur: in qua communione orationum altero quinquennio perdurantes, ad plenam communionem cum oblatione ſuſcipiantur. Quod ſi aliqui & vxores habentes, & excedentes quinquageſimum ætatis ſuæ annum, in hoc prolapſi ſunt ſcelere, ad exitum tantum vitæ communionem mereantur.

XVII.

Hos eodem ſane non ſolum leproſos crimine huiuſmodi factos, ſed & alios iſto ſuo morbo replentes, placuit inter eos orare, qui tempeſtate iactantur, qui a nobis energumeni appellantur.

XVIII.

Si qui Epiſcopi ſuſcepti non ſunt a ſua diœceſi, in qua fuerant denominati, & voluerint alias Eccleſias occupare, & vim facere Epiſcopis quos ibi inuenerint, ſeditiones excitando aduerſus eos, hos ſegregari oportet. Quod ſi volunt in presbyteri honore in Eccleſia, vbi prius fuerant, reſidere, non repellantur a propria dignitate. Quod ſi etiam ibi ſeditiones concitare probantur Epiſcopis ibidem conſtitutis, ſegregari eos neceſſe eſt, & nihilominus presbyterii dignitate priuari.

XIX.

Quotquot virginitatem pollicitam præuaricati ſunt, profeſſione contempta, inter digamos, id eſt, qui ad ſecundas nuptias tranſierunt, haberi debe-

bunt. Virgines autem puellas, quæ tamquam sorores cum nonnullis viris habitare volunt, ab eorum consortio prohibemus. ANNO CHRISTI 314.

XX.

Si quis adulterium commiserit, septem annis in pœnitentia completis, perfectioni reddatur secundum pristinos gradus.

XXI.

De mulieribus quæ fornicantur, & partus suos necant; sed & de his quæ agunt secum, vt vtero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio est, vsque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia remoueri. Humanius autem nunc definimus, vt eis decem annorum tempus pœnitentiæ tribuatur.

XXII.

Qui voluntarie homicidium fecerint, ad pœnitentiam quidem iugiter se submittant. Circa exitum autem vitæ, communione digni habeantur. Eos vero qui non voluntate, sed casu homicidium fecerint, prior quidem regula post septem annorum pœnitentiam communioni sociauit secundum gradus constitutos. Hæc vero humanior definitio, quinquennii tempus tribuit.

XXIII.

Qui auguria vel auspicia, siue somnia vel diuinationes quaslibet, secundum morem gentilium obseruant, aut in domos suas huiusmodi homines introducunt in exquirendis aliquibus arte malefica, aut vt domos suas lustrent; confessi, quinquennio pœnitentiam agant, secundum regulas antiquitus constitutas.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 314.

XXIV.

Si quis sponsam habens, sorori eius forsitan intulerit * vitium, eique inhæserit tamquam suæ: hac autem decepta, postea vxorem duxerit desponsatam: illa vero quæ vitium passa est, si forte necem sibi intulerit; omnes hi qui facti huius sunt conscii, decem annis in pœnitentiam redigantur, secundum Canones constitutos.

* violentiam,

[m] *Nomina Episcoporum qui ad Ancyranam Synodum conuenerunt, & subscripserunt.*

Vitalis Antiochenus Syriæ Cœles.
Agricolaus Cæsareæ Palæstinæ.
Marcellus Ancyræ Galatiæ primæ.
Lupus Tarsensis Ciliciæ.
* Armeniæ maioris, Basilius Amasenus * Hellesponti.
Philadelphius Iuliopolis Galatiæ primæ.
Eustolius Nicomediæ Bithyniæ.
* Zelenensis Heraclius * Zelensis Armeniæ maioris.
*Pisidiæ, Petrus Iconiensis * Lycaoniæ.
Nunechius Laodiceæ Phrygiæ Pacatianæ.
Sergianus Antiochiæ Pisidiæ, siue Cariæ.
Epidaurus Pisidensis Pamphyliæ.
Narcissus Neroniadis Ciliciæ.
Leontius Cæsareensis Cappadociæ primæ.
Longinus Neocæsareensis Ponti Palemoniaci.
Amphion Epiphaniæ Ciliciæ secundæ.
Salamenus Germaniciæ Cœles Syriæ.
Germanus Neapolis Palæstinæ.

[n] CAPITVLA DVO ANCYRANI Concilii, ex quodam libello sexdecim librorum partialium desumpta, lib. 6. cap. 6.

De illo qui domino suo iubente homicidium fecerit.

SI quis liber (iubente domino suo) seruum eius occiderit, vt homicidium sponte commissum, pœniteat.

EX EODEM CONCILIO IVXTA EXEMPLAR prædictum, lib. 6. cap. 7.

Vt Episcopi de parochiis suis sortilegos & maleficos expellant.

VT Episcopi eorumque ministri omnibus viribus elaborare studeant, vt pernicioſam & a diabolo inuen- 26. q. 1. 2. 5. & 4. & potissimũ 4. 5.

tam, sortilegam & maleficam artem penitus ex parochiis suis eradicent. Et si aliquem virum aut feminam huiusmodi sceleris sectatorem inuenerint, turpiter dehonestatum, de parochiis suis eiiciant. Ait enim Apostolus: *Hæreticum hominem post secundam & tertiam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est.* Subuersi sunt, & a diabolo capti tenentur, qui derelicto creatore suo, a diabolo suffragia quærunt. Et ideo a tali peste mundari decet sanctam Ecclesiam. Illud etiam non est omittendum, quod quædam sceleratæ mulieres, retro post satanam conuersæ, dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt & profitentur se nocturnis horis cum Diana paganorum dea, vel cum Herodiade & innumera multitudine mulierum, equitare super quasdam bestias, & multa terrarum spatia intempestæ noctis spatio pertransire, eiusque iussionibus velut dominæ obedire, & certis noctibus ad eius seruitium euocari. Sed vtinam hæ solæ in sua perfidia perissent, & non multos secum in infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo, hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credit, & credendo a recta fide deuiat, & in errores paganorum reuoluitur, cum aliquid diuinitatis aut numinis extra vnum Deum arbitratur. Quapropter sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo omni instantia prædicare debent, vt nouerint hæc omnimodis esse falsa, & non a diuino, sed a maligno spiritu talia phantasmata mentibus fidelium irrogari. Siquidem ipse satanas, qui transfigurat se in angelum lucis, cum mentem cuiusque mulierculæ ceperit, & hanc sibi per infidelitatem subiugauerit, illico transformat se in diuersarum personarum species atque similitudines, & mentem quam captiuam tenet, in somnis deludens, modo læta, modo tristia; modo cognitas, modo incognitas personas ostendens, per deuia quæque deducit. Et cum solus spiritus hoc patitur, infidelis mens hæc non in animo, sed in corpore opinatur euenire. Quis enim non in somnis & nocturnis visionibus extra se educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam viderat vigilando? Quis vero tam stultus & hebes est, qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur; cum Ezechiel propheta visiones Domini in spiritu,

ANNO CHRISTI 314.

Tit. 3.

2. Cor. 11.

Ezechiel in multis cap.

ANNO CHRISTI 314. non in corpore vidit? Et Ioannes Apostolus Apocalypsis sacramentum in spiritu, non in corpore, vidit & audiuit, sicut ipse dicit: *Statim*, inquit, *fui in spiritu*. Et Paulus non audet dicere se raptum in corpore. Omnibus itaque publice annuntiandum est, quod qui talia & his similia credit, fidem perdit. Et qui fidem rectam in Domino non habet, hic non est eius, sed illius in quem credit, id est, diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est: *Omnia per ipsum facta sunt*. Quisquis ergo credit posse fieri, aliquam creaturam aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem vel similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior.

Apoc. 1. 2. *Cor.* 12. *Ioan.* 1.

NOTÆ.

[a] *Ancyranum Concilium.*] Postquam per obitum Maximini persecutoris, ab Ecclesia omnis metus tyrannidis propulsatus esset, orientales Episcopi hac pacis occasione freti, ad instantiam lapsorum in Ecclesiæ communionem, a qua tormentorum metu exciderant, recipi petentium, auctore Vitali Antiocheno Episcopo, vt probabile est, conuocati, Ancyræ conuenerunt, ideo quod ad eam vrbem in meditullio regionis sitam, minoris Asiæ Episcopi, Cappadoces, Pontici, Armeni, & Cilices, & Syri facilius conuenire possent. Octodecim Episcopi, qui fere omnes & singuli etiam Nicæno Concilio interfuerunt, congregati in causa lapsorum, afflatu Spiritus sancti edocti, illud idem constituerunt, quod sub Deciana persecutione Romæ Cornelius, Carthagine Cyprianus, in Ponto Gregorius, & demum sub Diocletiani tyrannide Petrus Alexandrinus Episcopus in Ægypto, Episcopi Hispaniæ Eliberi, vnanimi consensu, quantumuis loco ac tempore separati fuerint, pie ac sancte decreuerunt; ne scilicet quisquam lapsorum ad Ecclesiæ communionem admittatur, qui non ante pœnitentiam delicto conuenientem egerit, & pro crimine debite satisfecerit. In quem finem viginti quatuor Canones ediderunt, vnde quam quisque pœnitentiam agere debeat, facile cognoscere potest. Duos reliquos, qui ad finem adiecti sunt, verisimilius est a Damaso Pontifice, non a Patribus huius Concilii constitutos esse. Extat autem Canonum triplex editio, quarum primam, quæ est Dionysii Exigui, iure meritoque sequimur. Hoc Concilium a Nicæna Synodo vniuersali approbatum esse, constat Act. 4. Concilii Florentini.

Causa Cōcilii.

Locus Concilii.

Numerus Episcoporum.

Quid hoc Concilio statutū sit.

Quot Canones statuti.

Concilium approbatū est.

Ancyra autem, teste Plinio lib. 5. capite vltimo, dicta est ab ancoris nauium captarum a Mithridate, quas Ptolemæus Ægypti rex suppetias Galatis, seu Gallogræcis miserat, cuius meminit Ptolemæus lib. 5. cap. 4. Concilium Ancyranum celebratum in ciuitate

ANNO CHRISTI 314.

Ancyra in prouincia Galatiæ, antiquius est Nicæno.

Tempus habiti Concilii.

[b] *Tempore Siluestri.*] Anno pontificatus Siluestri primo, Constantini imperatoris nono, qui est Christi nati 314. Hoc anno paulo post festum Paschæ, hanc sacram Synodum celebratam esse, ita probatur. Anno 316. in persecutione Licinii tunc cœpta, Basilius Amasenus Episcopus, quem huic Concilio interfuisse subscriptio indicat, martyrium subiit. Initio anni 314. Maximinus, pestis Ecclesiæ, pestifero morbo, vt scribit Eusebius, extinctus est. Vt causam lapsorum celeritate indigentem vltra annum, in sequentem annum 315. Patres sanctissimi distulerint, verisimile non est.

Can. 1. Semel lapsi a munere clericali abstinere debent, etiã si deinceps in persecutione fidem professi fuerint.

[c] *Presbyteros.*] Hoc idem tempore Decianæ persecutionis constitutum fuisse, constat ex Cypriano de lapsis, vbi dicit; Ecclesiam tanto candore conspicuos ministros suos esse voluisse, vbi licet hostem priore victoria elatum, secundo certamine superassent, ac proinde labe negationis se emaculassent, non tamen idoneos amplius existimauerit, qui sacris functionibus ministrarent. Vide Baron. ann. 314. num. 81.

Can. 4. Catechumeni cur audientes dicti?

[d] *Visum est anno audire.*] Id est, catechumenos; qui ad prædicationem euangelii audiendam admissi, dum Missa fidelium & publicæ orationes incipiebantur, ab Ecclesia expellebantur.

Tribus annis substerni.] Pœnitentiæ nimirum; quam dum agerent, instar catechumenorum, a precibus publicis & Eucharistiæ perceptione excludebantur.

Quid sit communicare in oratione?

[e] *Orationi duobus annis.*] Qui iniunctam pœnitentiam peregerant, ad publicas quidem preces, non autem ad corporis & sanguinis Christi sumptionem admittebantur, donec reliquum tempus pœnitentiæ absoluissent. Et quod est hoc loco *communicare in oratione*, hoc idem significant verba quæ frequenter sequentibus Canonibus vsurpantur, *communicare sine oblatione.*

Quid communicare sine oblatione.

Perfectio gratiæ & plena communio hic quid significent?

[f] *Perfectum.*] Sumptio corporis & sanguinis Christi, in huius Concilii Canonibus quibusdam, perfectio gratiæ; in quibusdam plena communio appellatur. Vnde, qui peracta pœnitentia, vel ad perfectiorem gratiam, vel ad communicandum cum oblatione admittuntur; iidem non tantum ad publicas preces, verumetiam ad participationem sacramentalem corporis & sanguinis Christi in Ecclesia recipiuntur: vt dum ceteris fidelibus nihil minus consequuntur, ad perfectam gratiam, plenamque communionem se admissos ipsi intelligant. Baron. ann. præd. num. 87.

Can. 5. Paschatis dies cur magnus dies appellatus sit?

[g] *Visum est ad magnum.*] Id est, sanctum Pascha; quo die cum Dominus resurgendo nobis vitam reparauerit, adeoque maximum beneficium contulerit, in maximi beneficii memoriam ac gratiarum actionem, a Patribus huius Concilii magnus dies merito est appellatus, quem Apostolus in Apocal. Ignatius aliique plures Dominicum appellauerunt.

[h] *Sine oblatione communicare.*] Id est, ad communicandum dumtaxat in orationibus publicis, non ad sacramentum corporis & sanguinis Domini participandum, admittere placuit. Pro eodem enim

ANNO CHRISTI 314.

communicare cum oratione, & *communicare sine oblatione*, hic accipi, supra diximus.

[i] *An vnumquemque.*] Hinc patet a Patribus huius Concilii eodem significatu vsurpari hæc: *communicare cum oblatione: ad perfectiorem gratiam peruenire: perfecte recipi*, &, *perfectionem consequi*. Qui enim post expletum pœnitentiæ tempus ad corporis & sanguinis Domini, quod perfectionis gratia siue plena communio dicebatur, sumptionem & participationem admittebantur, perfecte recipi dicebantur. Vide ea quæ supra diximus ad Can. 4. verbis, *ad perfectiorem gratiam*. Can. 6. Communicare cum oblatione, quid significet?

[k] *Quicumque Diaconi.*] Quod Apostolica lege non sacerdotes tantum, sed etiam diaconi absque vxore cælibem vitam ducere ab exordio nascentis Ecclesiæ obligati fuerint, hic Canon post alios Apostolorum & Elibertini Concilii plures, solidissime confirmat. Quod vero Patres Concilii permiserint vt diaconi illi, qui cum ordinarentur inuiti, contestatique fuissent se non posse continentes viuere, post sacrum diaconatus ordinem susceptum, vxorem ducant; non aliter sane concessum est, quam quod a sacri muneris exercitio abstinentes, non amplius cum sacris ministris, sed cum populo extra cancellos laica communione communicarent. Quod expressius in secunda, quam in reliquis duabus editionibus, hic asseritur. Baron. ann. 314. num. 88. Vide eumdem ann. 58. num. 21. Can. 9. Cælibatus clericorum iure Apostolico introductus.

[l] *Qui in clero sunt.*] Hoc Canone quo in ordinem bigamorum rediguntur illi qui virginitatem seruare promiserunt, & votum irritum fecerunt, confirmantur ea quæ diximus supra in Notis ad Canones Apostolorum. Canon 13. Violatores voti castitatis si matrimonium contrahant, bigami sunt interpretatiue.

[m] *Nomina Episcoporum qui ad*] Hi qui subscripserunt, fere omnes Concilio Nicæno interfuerunt. Vitalis Antiochenus, eo quod primo loco positus sit, Concilium hoc indixisse videtur. Agricolaus Eusebii Cæsareensis antecessor fuit. Marcellus Ancyranus Episcopus, postquam aduersus Arium in magno Concilio egregie operam nauasset, ab Arianis magnopere exagitatus, ab Orientalibus Sabellianismo notatus, a Iulio Romano Pontifice, & a Concilio Sardicensi absolutus, vixit ad annum Domini 376. qui est Valentiniani & Valentis annus imperii decimus. Epiphan. hæresi 48. & 77. Lupus Tarsensis Episcopus inter egregios Catholicæ fidei propugnatores ab Athanasio lib. 1. contra Arianos recensetur. Basilius Episcopus Amasenus sub Licinio Christianorum persecutore, anno Christi 316. illustre martyrium subiit. Huius præd. loco Athanasius magna cum gloria & honore propugnatæ fidei meminit. Eustolius Nicomediensis Episcopus Anthimi illius successor, quem Galerius ob Christi fidem necauerat atque igni tradiderat. Heraclius Zelenensis maioris Armeniæ Episcopus. Narcissus Neroniadis postea defecit ad Arianos. Leontius Cæsareæ Cappadociæ Episcopus est ille insignis, qui veniens ad Nicænum Concilium, Nazianzum cum peruenisset, inuisit & baptizauit Gregorium patrem Gregorii Nazianzeni. Qui hic Longinus dicitur, inter coryphæos orthodoxæ Episcopi fere omnes hic positi Nicæno subscripserunt.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

fidei Nicænæ ab Athanasio numeratur, & ab eodem Longianus nominatur. ANNO CHRISTI 314.

Duo posteriora Capitula huius Synodi surreptitia sũt.

[b] *Capitula duo Ancyrani Concilii.*] Hanc appendicem duorum Capitulorum ad Synodum Ancyranam, neque Cresconiana, neque alia editio habet: ideoque huic Synodo perperam adscribuntur, quæ Damaso potius attribuenda esse, infra suo loco patebit. Baron. anno prædicto, num. 89.

[a] NEOCÆSAREENSE CONCILIVM,

[b] SVB SILVESTRO, IN QVO XIV. CANONES EDITI.

[c] *Probatum a Leone IV. dist. 20. cap. de libellis.*

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΕΝ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑ συνελθόντων ἁγίων κ᾽ μακαρίων πατέρων· οἵτινες δεύτεροι μέν εἰσι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ, τῆς ὑπὸ ἐν Νικαίᾳ προγενέστεροι· διὰ ὑπὸ σεβασμιότητα προτέτακται αὐτῶν * ἐν Νικαίᾳ. * al. οἱ ὑπ

CANONES SS. ET BEATORVM PATRVM, qui conuenerunt Neocæsareæ: qui quidem posteriores sunt Ancyranis, priores vero Nicænis, sed propter dignitatem Nicæni eisdem præponuntur.

GENTIANO HERVETO INTERPRETE.

I.

[d] PRESBYTER si vxorem duxerit, ordine suo moueatur. Si autem fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, & ad pœnitentiam deducatur.

II.

Femina si duobus fratribus nupserit, extrudatur vsque ad mortem. Sed in morte, propter humanitatem, si dixerit, quod vbi conualuerit soluet matrimonium, habebit pœnitentiam. Sed si mortua fuerit mulier existens, vel eius maritus, in tali coniugio, difficilis est pœnitentia.

α'.

ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ἐὰν γήμῃ, τῆς τάξεως αὐτὸν μεταλαμβάνεσθαι· ἐὰν δὲ πορνεύσῃ ἢ μοιχεύσῃ, ἐξωθεῖσθαι αὐτὸν τέλεον, καὶ ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς μετάνοιαν.

β'.

Γυνὴ ἐὰν γήμῃ δύο ἀδελφοῖς, ἐξωθεῖσθαι μέχρι θανάτου· πλὴν ἐν θανάτῳ, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν, εἰποῦσα, ὡς ὑγιάνασα λύσει τὸν γάμον, ἕξει τὴν μετάνοιαν. Ἐὰν δὲ τελευτήσῃ ἡ γυνὴ ἐν τοιούτῳ γάμῳ οὖσα, ἤτοι ὁ ἀνὴρ, δυσχερὴς τῷ μείναντι ἡ μετάνοια.

γ'. Πε-

ANNO CHRISTI 314.

γ'.

Περὶ τῶν πλείοσι γάμοις ἐμπεπλόντων, ὁ μὲν χρόνος σαφὴς ὁ ὡρισμένος· ἡ δὲ διάστροφὴ καὶ ἡ μετάνοια αὐτῶν σωτέμνει τὸν χρόνον.

δ'.

Ἐὰν προσέυξαί τις ὑπομείνασα γυναικὸς, * συγκαθυδῆσαι μετ' αὐτῆς, μὴ ἔλθῃ δὲ εἰς ἔργον ἀνδρὸς ἡ σύνυμησις, φαίνεται ὅπως τοῦ τῆς χάριτος ἐῤῥύσθη.

* al. θεὶς καθεύδειν

ε'.

Κατηχούμενος ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς κυριακὸν σὺν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ, οὗτος δὲ ἁμαρτάνων· ἐὰν μὲν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω μηκέτι ἁμαρτάνων. ἐὰν δὲ καὶ ἀκροώμενος ἔτι ἁμαρτάνῃ, ἐξωθείσθω.

ς'.

Περὶ κυοφορούσης, ὅτι δεῖ φωτίζεσθαι ὁπότε βούλεται. οὐδὲν γὰρ σὺν τούτῳ κοινωνεῖ ἡ τίκτουσα τῷ τικτομένῳ, διὰ τὸ ἑκάστου ἰδίαν τὴν προαίρεσιν τοῦ ὑπὲρ τῆς ὁμολογίας δείκνυσθαι.

ζ.

Πρεσβύτερος εἰς γάμους δυγαμούντων μὴ ἑστάσθω. ἐπεὶ μετανοίαν αὐτοῦτος τοῦ δυγάμου, τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος, ὁ διὰ τὴν ἑστάσεως συγκαταπεμόμενος τοῖς γάμοις;

η'.

Γυνή τινος μοιχευθεῖσα λαϊκὸς ὄντος, ἐὰν ἐλεγχθῇ φανερῶς, ὁ τοιοῦτος εἰς ὑπηρεσίαν ἐλθεῖν οὐ δύναται. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν μοιχευθῇ, ὀφείλει ἀπολύσαι αὐτήν. ἐὰν δὲ συζῇ, οὐ δύναται ἔχειν τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ ὑπηρεσίας.

III.

De iis qui in plurima matrimonia incidunt, tempus quidem præstitutum esse manifestum est. Sed conuersio & pœnitentia eorum tempus contrahit.

IV.

Si quis proposuerit concupiscere mulierem ad dormiendum cum ipsa, eius autem desiderium ad opus non venerit, videtur esse a gratia liberatus.

V.

[e] Catechumenus si in Dominicum ingrediens, in catechumenorum ordine steterit, is autem peccat: si genu quidem flectens, audiat, non amplius peccans. Sin autem etiam audiens adhuc peccet, extrudatur.

VI.

De ea quæ vterum gerit, quod eam oporteat illuminari quando velit. neque enim ea quæ parit, cum fetu qui paritur, ea in re habet aliquid commune, quod proprium vniuscuiusque institutum ac propositum in confessione ostendatur.

VII.

[f] Presbyter in nuptiis eius qui duas vxores ducit, seu digamus efficitur, ne conuiuetur. Cum enim requirat pœnitentiam digamus, quis erit presbyter, qui eo quod sit conuiuio acceptus, nuptiis assentiatur?

VIII.

Si alicuius vxor, cum esset laicus, adulterata fuisse conuicta fuerit, is non potest ad ministerium accedere. Sin autem etiam post ordinationem adulterata fuerit, debet eã dimittere. Quod si cohabitet, non potest sibi commissum ministerium exequi.

ANNO CHRISTI 314.

IX.

5. quæst. 8. Qui admisit corporale. Et in decr. Iuo. lib. 3.

Si presbyter, qui corpore prius peccauerat, promotus fuerit, & si ante ordinationem peccasse confessus fuerit, ne offerat, manens in aliis, propter aliud eius bonæ vitæ studium. Reliqua enim peccata dicunt multi manuum impositione tolli. Quod si ipse non confiteatur, aperte autem conuinci non potuerit, illius quoque ei fiat potestas.

X.

Vbi supra 15. q. 8.

Similiter & diaconus, si in idem peccatum inciderit, * ministri ordinem habeat.

* hypodiaconi vel lectoris, vt exponit Balsa.

XI.

Distin. 78. Presbyter ante 30.

Luce 3.

Presbyter ante triginta annos non ordinetur, etiam si fuerit homo valde dignus, sed reseruetur. Dominus enim Iesus Christus in trigesimo anno baptizatus est, & cœpit docere.

XII.

Distin. 57. Si quis in ægritudine.

Si quis ægrotans fuerit illuminatus, non potest in presbyterum euehi. Fides enim eius non est ex instituto, sed ex necessitate: nisi forte propter consequens eius studium & fidem, hominumque raritatem.

XIII.

Vicani autem presbyteri non possunt in Dominico offerre præsente Episcopo, vel vrbis presbyteris; neque panem dare precationis, neque calicem. Sin autem absint, & solus ad precationem vocatus fuerit, dat.

XIV.

Chorepiscopi qui.

Chorepiscopi autem sunt quidem in figura septuaginta: vt autem comministri, propter stu-

θ'.

Πρεσβύτερος, ἐὰν προημάρτηκὼς σώματι προσαχθῇ, καὶ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἥμαρτε πρὸ τῆς χειροτονίας, μὴ προσφερέτω, μένων ἐν τοῖς λοιποῖς, διὰ τὴν ἄλλην σπουδήν. Τὰ γὰρ λοιπὰ ἁμαρτήματα ἔφασαν οἱ πολλοὶ καὶ τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι. Ἐὰν δὲ αὐτὸς μὴ ὁμολογῇ, ἐλεγχθῶσι δὲ φανερῶς μὴ δυνηθῇ, ἐπ' αὐτῷ ἐκείνῳ ποιεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν.

ι'.

Ὁμοίως καὶ διάκονος ἐὰν ἐν τῷ αὐτῷ ἁμαρτήματι πρόπεσῃ, τὴν τοῦ ὑπηρέτου τάξιν ἐχέτω.

ια'.

Πρεσβύτερος πρὸ τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν μὴ χειροτονείσθω, ἐὰν καὶ πάνυ ᾖ ὁ ἀνὴρ ἄξιος, ἀλλὰ ἀποτηρείσθω. Ὁ γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει ἐφωτίσθη, καὶ ἤρξατο διδάσκειν.

ιβ'.

Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον ἀγαγεῖν οὐ δύναται. Οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτῷ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· εἰ μήτι ἄρα διὰ τὴν μετ' αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ διὰ σπάνιν ἀνθρώπων.

ιγ'.

Ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι ἐν τῇ κυριακῇ τῆς πόλεως προσφέρειν δύνανται, παρόντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρων πόλεως, οὔτε μὴν ἄρτον διδόναι ἐν εὐχῇ, οὐδὲ ποτήριον. Ἐὰν δὲ ἀπῶσι, καὶ εἰς εὐχὴν κληθῇ μόνος, δίδωσιν.

ιδ'.

Οἱ γὰρ χωρεπίσκοποι, εἰσὶ μὲν εἰς τύπον τῶν ἑβδομήκοντα· ὡς γὰρ συλλει-

ANNO CHRISTI 314. dium in pauperes, offerunt honorati.

πουργοὶ, διὰ τὴν ἀσυδίαν εἰς τὸν πλησίον, θεοσφέροισι ζημώμμοι.

XV.

Diaconi septem esse debent ex Canone, etiam si sit magna ciuitas. Eius autem rei fidem faciet liber Actorum.

ιε'.

Διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κ(υρίου) τὸν κανόνα, κἂν πάνυ μεγάλη εἴη ἡ πόλις. πεισθήσῃ δὲ ἀπὸ τῆς βίβλου τῶν πράξεων. Distin. 93. Diaconi septem deb.

CANONES CONCILII NEOCÆSAREENSIS,

Ex interpretatione Dionysii Exigui.

TITVLI CANONVM.

I. *De presbyteris qui vxores acceperunt, vel fornicati sunt.*
II. *De his quæ duobus fratribus nupserint, vel qui duas sorores acceperint vxores.*
III. *De multinubis.*
IV. *De his qui proponentes fornicari, vetantur.*
V. *De catechumenis peccantibus.*
VI. *De catechumena prægnante.*
VII. *Quod non oporteat in bigami nuptiis orare presbyterum.*
VIII. *De his qui mulieribus adulteris iuncti sunt.*
IX. *De his qui ad presbyterium promouentur, & ante ordinationem sunt sibi peccatorum conscii.*
X. *De diaconibus similiter.*
XI. *Quo tempore conueniat presbyterum ordinare.*
XII. *De his qui in ægritudine baptisma consequuntur.*
XIII. *De presbyteris agrorum.*
XIV. *De numero certo diaconorum.*

CANONES.

I.

PRESBYTER si vxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si vero fornicatus fuerit, vel adulterium perpetrauerit, amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi. Distin. 28. Presbyter. Et in dec. Iuo libr. 3.

II.

Mulier si duobus fratribus nupserit, abiiciatur vsque ad mortem. Verumtamen in exitu, propter misericordiam, si promiserit, quod facta incolumis

huius coniunctionis vincula dissoluat, fructum pœnitentiæ consequatur. Quod si defecerit mulier aut vir in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti. ANNO CHRISTI 314.

III.

31. q. 1. De his qui frequent. De his qui in plurimas nuptias inciderunt, tempus quidem præfinitum manifestum est : sed conuersatio eorum & fides tempus abbreuiat.

IV.

Si quis mulierem concupiscens, proposuerit cum ea concumbere, & cogitatio eius non perueniat ad effectum, apparet quod gratia Dei liberatus est. Aduerte.

V.

Catechumenus si ingrediatur Ecclesiam, & in ordine eorum qui instruuntur, assistat; hic autem deprehensus fuerit peccans : si quidem genu flectit, audiat, vt non delinquat vlterius : si vero & audiens peccauerit, expellatur vi.

VI.

Grauidam oportet baptizari quando voluerit. Nihil enim in hoc quæ parit nascenti communicat, propterea quod vniuscuiusque suum propositum in confessione declaretur.

VII.

31. q. 1. De his qui frequent. Et in decr. Iuo. lib. 6. Presbyteris in nuptiis bigami prandere non conuenit : quia cum pœnitentia bigamus egeat, quis erit presbyter, qui propter conuiuium talibus nuptiis possit præbere consensum?

VIII.

34. Dist. Si cuius vxorem. Mulier cuiusdam adulterata laici constituti, si

ANNO CHRISTI 314. euidenter arguatur, talis ad miniſterium cleri venire non poterit. Si vero poſt ordinationem adulterata fuerit, dimittere eam conuenit. Quod ſi cum illa conuixerit, miniſterium ſibi commiſſum obtinere non poterit.

IX.

Presbyter ſi præoccupatus corporali peccato prouehatur, & confeſſus fuerit de ſe, quod ante ordinationem deliquerit, oblata non conſecret, manens in reliquis officiis, propter ſtudium bonum. Nam peccata reliqua plerique dixerunt per manus impoſitionem poſſe dimitti. Quod ſi de ſe non fuerit ipſe confeſſus, & argui manifeſte nequiuerit, poteſtatis ſuæ iudicio relinquatur.

X.

Simili modo etiam diaconus ſi eodem peccato ſuccubuerit, ab ordine miniſterii ſubtrahatur.

XI.

Presbyter ante triceſimum ætatis ſuæ annum nullatenus ordinetur, licet valde ſit dignus, ſed hoc tempus obſeruet. Nam Dominus noſter triceſimo ætatis ſuæ anno baptizatus eſt, & ſic cœpit docere.

XII.

Si quis in ægritudine fuerit baptizatus, ad honorem presbyterii non poteſt promoueri, quod non ex propoſito fides eius, ſed ex neceſſitate deſcendit: niſi forte propter ſequens ſtudium eius & fidem, atque hominum raritatem, talis poſſit admitti.

XIII.

Presbyteri ruris in Eccleſia ciuitatis, Epiſcopo

præsente vel presbyteris vrbis ipsius, offerre non possunt, nec panem sanctificatum dare, calicemque porrigere. Si vero absentes hi fuerint, & ad dandam orationem vocentur, soli dare debebunt. Chorepiscopi quoque ad exemplum quidem & formam Septuaginta videntur esse: vt comministri autem, propter studium quod erga pauperes exhibent, honorentur. ANNO CHRISTI 314.

XIV.

[h] Diaconi septem debent esse iuxta regulam, licet & valde magna sit ciuitas. Idipsum autem & Actuum Apostolorum liber insinuat. Act. 6.

CANONES CONCILII NEOCÆSAREENSIS.

Ex interpretatione Isidori Mercatoris.

TITVLI CANONVM.

I. *De presbyteris, quod vxorem ducere non debeant.*
II. *De muliere, duobus fratribus nubere non licere.*
III. *De his qui multis nuptiis communicauerunt.*
IV. *De concupiscentia non consummata.*
V. *De catechumenis peccantibus.*
VI. *De prægnantibus baptizandis.*
VII. *Presbyteros in secundis nuptiis non debere orare.*
VIII. *Vxoris adulteræ virum, clericum fieri non debere.*
IX. *De presbyteris corporali peccato præoccupatis.*
X. *De diaconibus corporali peccato præoccupatis.*
XI. *De presbytero minus triginta annorum minime ordinando.*
XII. *De his qui in ægritudine sunt baptizati.*
XIII. *De presbyteris alterius regionis.*
XIV. *De diaconibus septem.*

CANONES.

I.

PRESBYTER si vxorem duxerit, ab ordine suo illum deponi debere. Quod si fornicatus

ANNO CHRISTI 314. fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abiiciatur, & pœnitentiam inter laicos redactus agat.

II.

Mulier si duobus nupserit fratribus, abiiciatur vsque ad diem mortis. Sed propter humanitatem in extremis suis sacramentis reconciliari oportet; ita tamen, vt si forte sanitatem recuperauerit, matrimonio soluto, ad pœnitentiam admittatur. Quod si defuncta fuerit mulier in huiusmodi consortio constituta, difficilis erit pœnitentia remanenti. Qua sententia tam viri quam mulieres teneri debebunt.

III.

De his qui frequenter vxores ducunt, & de his quæ sæpius nubunt, tempus quidem pœnitentiæ, quod his constitutum, obseruabunt: sed conuersatio & fides eorum tempus abbreuiabit.

IV.

Si quis concupita muliere, etiam concubitus eius desiderium habeat, non autem subsequatur effectus: manifestum est, hunc fuisse per diuinam gratiam liberatum.

V.

Catechumenus, id est, audiens qui ingreditur Ecclesiam, & stat cum catechumenis, si peccare fuerit visus, figens genua, audiat verbum, vt se abstineat ab illo peccato, quod fecit: quod si in eo perdurat, abiici omnino debet.

VI.

De prægnantibus, quod oportet eas baptizari

quando volunt. Nihil enim in hoc sacramento commune est parituræ, & illi qui de eius vtero fuerit editus; quia vniuscuiusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur. ANNO CHRISTI 314.

VII.

Presbyterum conuiuio secundarum nuptiarum interesse non debere, maxime cum præcipiatur, secundis nuptiis pœnitentiam tribuere. Quis ergo erit presbyter, qui propter conuiuium illis consentiat nuptiis?

VIII.

Si cuius vxorem adulterium commisisse, cum esset laicus, fuerit comprobatum, hic ad ministerium Ecclesiasticum admitti penitus non debet. Quod si in clericatu iam constituto eo, adulterauit, dato repudio dimittere eam debet. Si vero retinere eius consortium velit, non potest susceptо ministerio perfrui.

IX.

Qui admiserit corporale peccatum, & hic postea presbyter ordinatus est, si confessus fuerit quod ante ordinationem suam peccauerit, non quidem offerat; maneat tamen in aliis officiis, propter eius studii vtilitatem. Nam cetera peccata censuerunt plurimi etiam ordinatione priuari. Quod si de his non fuerit confessus, nec ab aliquo potest manifeste conuinci; huic ipsi de se potestas est permittenda.

X.

Similiter & diaconus, si in eodem culpæ genere fuerit inuolutus, sese a ministerio cohibeat.

XI.

ANNO CHRISTI 314.

XI.

Presbyter ante triginta annorum ætatem non ordinetur, quamuis sit probabilis vitæ, sed obseruet vsque ad præfinitum tempus. Dominus enim noster Iesus Christus trigesimo anno baptizatus est, & tunc prædicauit.

XII.

Si quis in ægritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet. Non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate est: nisi forte postea ipsius studium & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas cogat.

XIII.

Presbyteri qui conregionales sunt, in Ecclesia præsentibus Episcopis vel presbyteris ciuitatis, offerre non possunt, nec dare panem sanctificatum, nec calicem porrigere. Quod si absentes sint ciuitatis sacerdotes, & fuerint inuitati ad dandam orationem, soli poterunt dare. Vicarii autem Episcoporum, quos Græci Chorepiscopos vocant, constituti sunt quidem ad exemplum septuaginta seniorum; sed tamquam consacerdotes propter solicitudinem & studium, quod in pauperes agunt, offerant, & honorabiles habeantur.

XIV.

Diaconi septem esse debent secundum regulam, quamuis magna sit ciuitas: cui regulæ auctoritas erit liber Actuum Apostolorum.

ANNO CHRISTI 314.

Conuenerunt autem in vnum [i] *ſancti & venerabiles Epiſcopi hi qui infra ſcripti ſunt, & cum ceteris, qui ſtatuerunt ſuperius ſcripta, ſubſcripſerunt.*

Vitalis * Antiochenus Cœles Syriæ. (* Zelamitanus)
Germanus Neapolis Palæſtinæ.
Gregorius * Cynnenſis Galatiæ primæ. (* Cinonenſis)
Alphius Apameæ Cœles Syriæ.
Heraclius * Zelonenſis Armeniæ maioris. (* Zelenſis)
Baſilius Amaſeæ Helleſponti vel Armeniæ maioris.
Leontius Cæſareæ Cappadociæ primæ.
Amphion Epiphaniæ Ciliciæ ſecundæ.
Stephanus Chorepiſcopus Cappadociæ.
* Eretius Placianenſis Galatiæ primæ. (* Hiſtricus Timoniacenſis Cappadociæ Polemoniacenſis)
Lupus Tarſenſis, Ciliciæ primæ.
Gerontius Lariſſæ Cœles Syriæ.
Narciſſus Neroniadis Ciliciæ ſecundæ.
Longinus Neocæſareenſis Ponti Polemoniaci.
Salaminus Germaniciæ Cœles Syriæ.
* Rudus Chorepiſcopus Cappadociæ. (* Rodus. Rodon.)
* Dicaſius * Tauienſis Galatiæ. (* Decaſius * Tabienſis)
Valentinianus Leontius.

NOTÆ.

Concilii cauſa. Quot Epiſcopi interfuerint. Locus Cõcilii.

[a] *Neocæſareenſe Concilium.*] Cum Ancyrano Concilio ea quæ ad mores Eccleſiæ orientalis, ac præcipue Eccleſiaſticorum miniſtrorum, reformandos requirebantur, nondum plane ac perfecte conſtituta fuiſſent; Epiſcopi tredecim, iidem fere omnes qui Ancyrano interfuerant, Neocæſareæ, quæ teſte Plinio lib. 6. cap. 3. & Ptolemæo in prima tabula Aſiæ, eſt vrbs Cappadociæ, quam Lycus amnis præterfluit, congregati hanc Synodum celebrarunt. In qua Patres ad œconomiam Eccleſiaſticam recte inſtituendam, omniumque fidelium mores pie & ſancte componendos, ſequentes quatuordecim Canones ediderunt. Baron. anno 314. num. 90.

Canones & conſtitutiones Cõcilii.

Tempus habiti Concilii.

[b] *Sub Silueſtro.*] Cum Baſilius Amaſenus anno Chriſti 316. iuſſu Licinii martyrio affectus, huic Concilio præſens interfuerit, vt infra ex ſubſcriptionibus patet, illud poſt prædictum annum 316. celebratum fuiſſe dici non poteſt: vt ante 314. annum Chriſti nati habitum fuerit, Maximini tunc adhuc viuentis, & Eccleſiam orientalem perſequentis, ſæuitia & crudelitas non patiebatur. Illo igitur tempore, quod inter obitum Maximini, & initium perſecutionis Licinianæ intercedit, anno nimirum Chriſti 314. qui eſt Silueſtri primus, & Conſtantini imperatoris 9. vel ſaltem initio anni ſequentis, Epiſcopos prædictos loco ſupra nominato conueniſſe, ac ſequentes Canones conſtituiſſe, maxima cum probabilitate ſuſtineri poteſt. Hæc confirmantur præſentia & ſubſcriptione Vitalis Antiocheni Epiſcopi; quem ante Licinianæ perſecutionis initium vita defunctum, atque ita hanc Synodum iam ante abſolutam fuiſſe, Philogonii ſucceſſoris illius tempora euidenter indicant. Hunc ſub Li-

Philogonius hoc tẽpore Vi-

ANNO CHRISTI 314.

cinio Antiochenæ Eccleſiæ præfuiſſe Theodoret. lib. 1. cap. 3. affirmat. Paulo poſt ſedatam Maximini perſecutionem illo tempore, quo adhuc reliquiæ eiuſdem ſupererant, eumdem Philogonium epiſcopatum cathedræ Antiochenæ ingreſſum eſſe, Chryſoſt. orat. de B. Philogonio circa medium tom. 3. in fine, teſtatur. Horum igitur teſtimonio certum eſt, Neocæſareenſe Concilium, cui Vitalis Philogonii ſucceſſor interfuit, poſt ſedatam Maximini, & ante initium Licinianæ perſecutionis, circa primum aut ſecundum annum Silueſtri, qui cum anno Chriſti 314. & 315. coincidunt, celebratum fuiſſe. Vide Baron. ann. 314. num. 90. & 92.

tali Antiochiæ ſucceſſit.

[c] *Probatum.*] Hoc Concilium ſicut & Ancyranum a Patribus Nicæni Concilii approbatum fuiſſe, patet Seſſ. 7. Act. 4. Concilii Florentini. Bell. lib. 2. de Conc. cap. 8.

Concilium hoc approbatum eſt.

[d] *Preſbyter.*] Hoc conſtituitur hic, quod ſupra Concilio Elib. cap. 33. & Ancyrano Can. 9. conſtitutum eſt, nimirum vt clerici vitam cælibem viuant; vel ſi nolint, ad laicam communionem redigantur.

Canon 1. Decretum de cælibatu clericorum.

Canon 5.

[e] *Catechumenus ſi in Dominicum.*] Vide Baron. ann. 324. num. 49. vbi per hunc Canonem Euſebium acriter perſtringit.

Canon 7. Triplex interpretatio huius Canonis. Prima.

[f] *Preſbyteris in nuptiis.*] Hunc Canonem gloſſæ 31. q. 1. Can. de his, nonnulli de iis, qui ſimul plures vxores habere volunt, explicant. Alii eumdem intelligunt de iis, qui ſæpius nuptias contrahunt ſucceſſiue, eoſque peccare aiunt, non contrahendo, ſed eam celebritatem adhibendo, quæ ſolum in primis nuptiis adhiberi ſolet: ideoque pœnitentiam iniungi, non quod ſecundas nuptias tamquam illicitas & diſſoluendas eſſe iudicent, ſed quod indebitam ſolennitatem & celebritatem ſuis nuptiis licite contractis adhiberi importune ſolicitarint. Rectius vero dicitur, quod ſicut Laodicenum Canon. 1. Nicænum Canon. 8. ſecundas nuptias approbant, ipſis tamen contrahentibus per Laodiceni Concilii Canonem allegatum, propter emiſſum incontinentiæ ſignum certi temporis pœnitentiam iniungunt: ita hoc Conc. a bigamis pœnitentiam requiri, non quod ſecundum matrimonium contrahendo peccent, ſed quod ſuam ipſius incontinentiam manifeſtent, & bigamiam, quæ in humanæ imbecillitatis remedium, 1. Cor. cap. 7. inſtituta eſt, licentius vſurpent. Ita Baron. ann. 314. num. 91. Bell. libr. 1. de ſacram. matr. cap. 9. Quæ fuerit iſta ſolennitas, ex Iſidoro & Ambroſ. ſcribit Bell. lib. de Con. cap. 8.

Secunda.

Tertia.

[g] *Si quis ægrotans fuerit illuminatus.*] Hunc Canonem a Patribus huius Concilii editum, antiquo vſu Eccleſiæ ſancitum fuiſſe, patet ex epiſt. Cornelii ad Fabium Antiochenum, qua docet Nouatianum in ſchiſmate Epiſcopum creatum & ordinatum, illegitime & nequaquam Canonice electum & conſecratum fuiſſe; ideo quod contra illum antiquiſſimum Eccleſiæ Canonem in clerum aſſumptus ſit Clinicus, propter morbum in lecto baptizatus; qui iure meritoque ab omni ordinum ſuſceptione arcendus fuerat. Verba epiſtolæ hæc ſunt: *qui quidem Epiſcopus non modo ab vniuerſo clero, ſed etiam a mul-*

Canon 12. Antiqua lege clerici irregulares fuere.

tis laicis vetitus, quoniam minime licebat quemquam in lecto propter morbum baptizatum (sicut huic contigerat) in clerum assumi, &c. Vide Notas epistolæ Cornelii ad Fabium Antiochenum. ANNO CHRISTI 315.

[h] *Diaconi.*] Præter hunc Canonem, a Nicæna Synodo omnes alios receptos esse, patet sess. 7. Conc. Florentini.

Qui & quales Episcopi huic Synodo interfuerint.

[i] *Sancti & venerabiles Episcopi.*] Præter numeratos superius, qui huic & Ancyranæ Synodo interfuerunt, ponitur Gregorius, alias Gorgonius, Cyrenensis Episcopus, qui etiam inter Galatiæ Antistites subscriptus habetur magno illi Nicæno Concilio: pariterque Gerontius, alias Leontius, Larissæ Cœlesyriæ ciuitatis Episcopus, qui itidem Nicænæ Synodo subscripsit, sicut & Alphius Apameæ Episcopus. Vide Baron. ann. 314. num. 90.

[a] CONCILIVM ROMANVM I. [b] SVB SILVESTRO.

NOTÆ.

Locus & causa Concilii.

[a] *Concilium.*] Hoc Concilio Romæ in præsentia Constantini imperatoris celeberrima illa disputatio inter Iudæos & Siluestrum habita est, qua ad instantiam Imperatoris ac matris illius Helenæ, vtrimque viri doctissimi conuenerunt eo fine, vt scripturis simul & miraculis singularum partium defensores suæ religionis veritatem probarent ac manifestarent. De cuius euentu Acta Siluestri, quæ ab Hadriano Romano Pontifice ad Carolum Magnum scribuntur 3. epist. his verbis citata reperiuntur. *In ipsis exordiis Christianorum, cum ad fidem conuerteretur imperator Constantinus, mater sua Helena Augusta ad eum cum duodecim scribis, & pharisæis, ac magistris & principibus Iudæorum in vrbem Romam venit, & ipsa vna cum filio suo Constantino Augusto, Concilium Iudæos cum Christianis facere censuerunt. In quo præsidens sanctus Papa Siluester cum plurimis sanctissimis Episcopis, in ampliorem statum dilatantes Christianorum fidem, tam per sacram scripturam quam per miracula Domino protegente,* (Cratonis philosophi, & Zenophyli v. c. quos ad id elegerant, arbitrio) *victores effecti sunt.* Hæc prolixius Acta Siluestri, quorum ante Gelasium tanta fuit auctoritas, vt & Romæ in multis aliis Ecclesiis legerentur, imo etiam post Gelasium ab Hadriano Pontifice præd. epist. 3. ad Carolum Magnum, velut authentica citata fuerint. Prout vero eadem hodie extant, pluribus mendaciis quæ aliunde irrepserant, scatent. Nam quod referunt, Constantinum ante Helenam Christianum fuisse: Constantium & Constantem Cæsares Augustos hoc tempore in Oriente degisse: Isaac apud Iudæos summum pontificatum administrasse: Helenam ex Bithynia oriundam fuisse: ieiunium Sabbati per Siluestrum abrogatum: diem Dominicum per eumdem institutum; ipsumque Siluestrum Pontificem a Melchiade ordinatum fuisse;

Disputatione habita, Iudæi scriptura & miraculis cõuicti.

Acta Siluestri cuius auctoritatis.

Acta Siluestri erronea.

ANNO CHRISTI 315. aliaque plura a veritate omnino aliena esse, præterquam quod id pulcre ostendat Baron. anno 315. num. 12. & sequentibus, etiam ipsi Canones Apostolorum, & Notæ quas ibi conscripsimus, aperte demonstrant.

[b] *Sub Siluestro.*] Constantino & Licinio quartum consulatum agentibus, anno nimirum Christi 315. qui est Siluestri secundus, & Constantini decimus, hunc Conuentum celebratum fuisse, Acta Siluestri, & lex 1. de Iudæis, C. Theodos. his consulibus consignata testantur. Cum enim hac disputatione confusi, non tantum Christianis contumelias & graues iniurias inferrent, verum in ipsum etiam Imperatorem seditionem concitarent: ad iniuriam a Christianorum capitibus propulsandam, allegata lege aduersus illos promulgata constituit, vt si cui suæ sectæ desertori Christiano lapidibus, aut alio immani supplicio molesti essent, statim flammis dederentur. Vt vero rebellionem & seditionem eorum compesceret, seditiosos, auriculis eorum amputatis, corporique illorum signo impresso, velut mancipia fugitiua & verberones per omnia loca circumducebat. Chrysostomus orat. aduersus Iudæos hom. 2. Baron. prædicto anno num. 9. & 10.

Tempus huius Concilii & disputationis habitæ.

Iudæorum insolentia & seditio cõpescitur.

[a] CONCILIVM ALEXANDRINVM I.
[b] SVB SILVESTRO.

NOTÆ.

[a] *Concilium Alexandrinum.*] Causam huic Concilio ab Alexandro Alexandrino Episcopo indicto, & Alexandriæ centum fere Episcopis præsentibus celebrato, dedit Arius eiusdem Ecclesiæ presbyter ambitiosus: qui cum hactenus velut Proteus, modo Catholicis, modo schismaticis adhæresens, sub diuersis formis latuisset, hoc demum tempore (vt infra ostendemus) virulentam impietatem ac blasphemiam suam, quam hactenus in pectore occultam circumgestauit, (hanc nimirum: Filium Dei non sine principio a Patre genitum, sed in tempore creatum esse,) turpiter euomuit. Ad quam reuocandam, dum illum Alexander Episcopus frequenter admonuisset; ille vero cum sociis impietatis duodecim, quos seduxerat, perseuerans, hæresim suam pertinaciter defenderet: conuocato centum fere, vt supra dixi, Episcoporum Concilio, peruersi atque hæretici dogmatis tenacissimus condemnatur, a communione Catholica eiicitur, & presbyteratus ordine exuitur. Baron. anno 315. num. 19. & 318. num. 42.

Causa & locus Concilii.

Acta Concilii.

Numerus Episcoporum.

[b] *Sub Siluestro.*] Anno Christi nati 315. Siluestri Pontificis II. Constantini imperatoris 10. hanc Synodum celebratam fuisse, tradit Orosius lib. 7. cap. 28. dum ait, eo tempore Arium suam hæresim in vulgus sparsisse, quo Crispus & Constantinus Cæsares creati sunt, anno nimirum 315. Idem euidentius asserit Lactantius, quan-

Ante initiũ Licinianæ persecutionis hoc Cõcilium habitum fuisse testatur Orosius. Lactantius.

do lib. 4. cap. vlt. ad Constantinum, Arianam hæresim inter alias olim damnatas & iudicio Ecclesiæ proscriptas recensens, in præfat. eorumdem librorum indicat se eosdem libros scripsisse, quando Licinius Ecclesiam persequebatur, nimirum circiter annum Christi 316. ante quæ tempora Arium eiusque hæresim Ecclesiæ cognitam esse oportuit. Demum ex Actis Basilii Amaseni Episcopi certum est, quod cum ipse paulo post martyrium subiturus in carcere detineretur, eum Elpidiphorus Ioannes presbyter Nicomedienſis adierit, petens ab eo instrui, quænam vera esset Catholicæ fidei assertio: num scilicet aliorum dicentium; Dei filium sine principio a patre genitum esse: an potius eorum qui cum Ario assererent, ipsum in tempore creatum esse. Quæ cum anno 316. contigerint, vt ex Actis eiusdem Basilii Episcopi & martyris constat, nullum dubium amplius esse potest, quin ante exortam Licinii persecutionem, circiter annum scilicet Christi 316. Ariana hæresis vulgata, disseminata, ac Concilio desuper habito condemnata fuerit. Sed dices: septuaginta illas Alexandri Episcopi encyclicas literas (harum duo exemplaria extant, & infra subiunguntur:) de Arii dogmatibus ad Siluestrum Romanum Pontificem, aliosque orbis Catholici Episcopos scriptas & transmissas, anno Christi 318. qui est Siluestri 5. certissimo indicio scriptas videri; ideoque non ante prædictum 318. annum Christi hanc Synodum haberi potuisse. Et quod amplius est, apertissime constat, vix ante 319. annum Christi nati, Osium Cordubensem cum literis Constantini ad Episcopos orientales de Ariani incendii flamma extinguenda scriptis, in Orientem peruenisse. igitur vel Pontifex negotium tanti momenti tanto tempore, quod nulla ratione verisimile apparet, distulit; vel, quod probabilius est, ante hæc tempora Ariana hæresis nondum cognita, multo minus iudicio Ecclesiæ proscripta fuit. Rationes obiectæ difficultatem haberent, si post latam in Arium depositionis & excommunicationis sententiam, prædictas encyclicas literas Alexander statim scripsisset: verum cum manifestum sit, eum hasce tum demum scripsisse, quando post debellatum Licinium & pacem Ecclesiæ redditam, Arius vrbe eiectus, Eusebii in primis Nicomedienſis auxilium & Concilium pro se solicitauit, literasque illius encyclicas ad defectionem alios Episcopos solicitantes obtinuisset: quibus cum Arius defenderetur, Alexander autem de calumnia vbique locorum falso accusaretur: ille, vt malo contrario remedio succurreret, contra multas hæreticorum circulares, ad Siluestrum aliosque Catholicos Episcopos septuaginta encyclicas vel circulares literas Ariana dogmata concernentes & refutantes scripsit & transmisit. Quas cum Siluester Pontifex accepisset, Osium Cordubensem Episcopum in Orientem ablegauit, dans illi mandatum, vt ad incendium facilius extinguendum, a Constantino imperatore in Bithynia agente literas ad Episcopos Ægypti exaratas sibi communicari petat. Imperator officium imploratum non denegauit, & de mutua reconciliatione ad Alexandrum literas, infra post secundum Ale-

ANNO CHRISTI 314.

Acta Basilii martyris.

Refellitur obiectio.

Encyclicæ Alexandri quando scriptæ.

Cur scriptæ fuerint

Osius legatus Pontificis.

ANNO CHRISTI 319.

xandrinum Concilium subiunctas, scripsit quidem; sed responsorias ab Ario satis inurbanas recepit. Inciuilitate vel potius insania hæresiarchæ pertinacissimi Constantinus vir humanissimus inciuiliter prouocatus, tales vicissim secundas ad eum literas reddidit, quales insanum hæresiarcham accipere decebat. Baron. anno 315. num. 20. & sequentibus. Item anno 318. num. 42. & sequentibus. Exemplaria epistolarum Alexandri supra memoratarum vide inferius in Concilio Nicæno.

[a] CONCILIVM ALEXANDRINVM II. SVB SILVESTRO.

NOTÆ.

[a] *Concilium Alexandrinum.*] Hoc Concilium anno Domini 319. qui est Siluestri 6. & Constantini imperatoris 14. ann. Alexandriæ in Ægypto habitum est, cui omnes Episcopi, qui Alexandrino Primati parebant, vna cum Osio Cordubense Episcopo, qui legationis Pontificiæ munere fungebatur, atque ideo huic Synodo præsidebat, interfuere. Ob quam causam Athanasius Apologia 2. hanc Synodum generale Concilium appellauit; quod nimirum illi per legatum Pontifex vna cum prædicto numero Episcoporum interfuerit. Causa primaria huius Concilii hæc est: Cum Siluester Pontifex per encyclicas ab Alexandro scriptas, Arianorum turbas ibi excitatas cognouisset, Osium Cordubensem Episcopũ legatum suum isthuc ablegauit, qui sumptis a Constantino imperatore literis quas illi communicauit, extantque infra apud Gelasium lib. 2. cap. 4. pacis & concordiæ suasoriis, in Ægyptum veniens, ad Arianorum motus componendos Synodum indicit, eorumque causam in iudicium prædictorũ Episcoporum deducit. Quid autem illo Concilio actum sit, penuria Actorum, quæ interierunt, non constat. Auctore Athanasio Apol. 2. & Socrate lib. 3. cap. 5. constat, quod non modo Arianorum, sed etiam Meletianorum ac Colluthianorum schismaticorum causa, impiaque Sabellii de sacrosancta Trinitate dogmata, hoc Concilio cognita & diiudicata fuerint. Colluthum presbyterum Alexandrinum, quod qui non erat Episcopus episcopale munus obiisset, multosque ordinare tentasset, ab Osio in ordinem redactum esse scribit Athanasius Apolog. 2. & merito. præterquam enim quod munus indebitum vsurpare conatus fuerit, docebat Deum malorum conditorem non esse, fuitque origo Colluthianorum schismaticorum, eorum qui contra Catholicos post Nicænum Concilium se cum Meletianis & Arianis coniunxerunt. Vide Baron. ann. 315. num. 28. Peruersissimum de glorioſissima Trinitate Sabellianum dogma ex Alexandrina Ecclesia, teste Socrate lib. 3. cap. 5. ab eodem prorsus explosum est. Vide Baron. ann. 319. num. 22. & seqq.

Tempus & locus Concilii.

Numerus Episcoporum.

Cur generale dictũ fuerit.

Causa habiti Concilii.

Colluthus schismaticus.

[a]CONCILIVM [b]LAODICENVM [c]SVB SILVESTRO.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΕΝ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑ ΤΗΣ Φρυγίας συνελθόντων ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων.

[d]*CANONES SANCTORVM ET BEATORVM Patrum, qui Laodiceæ Phrygiæ conuenerunt.*

GENTIANO HERVETO INTERPRETE.

PRÆFATIVNCVLA.

[e]SANCTA Synodus, quæ Laodiceæ, quæ est vrbs Phrygiæ Pacatianæ, ex diuersis Asiæ prouinciis congregata est, constitutiones Ecclesiasticas edidit, vt hic subiectum est.

I.

[f] Oportere ex Ecclesiastico Canone, eos qui libere & legitime secundo matrimonio coniuncti sunt, & non clam vxores duxerunt, cum exiguum tempus præterierit, & orationibus & ieiuniis vacauerint, eis ex venia dari communionem.

II.

Eos qui in diuersis delictis peccant, & in oratione [g] confessione que & pœnitentia fortiter perseuerant, & se a malis perfecte conuertunt, tempore pœnitentiæ eis pro delicti proportione dato, propter Dei miserationes & bonitatem, offerri communioni.

III.

Non oportere eos qui sunt recens illuminati, in ordinem sacerdotalem promoueri.

ΑΓΙΑ συνόδος, ἡ κατὰ Λαοδικείαν τῆς Φρυγίας Πακατιανῆς συγκροτηθεῖσα ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιανῆς, ὅροις ὡρίσθη ἐκκλησιαστικοῖς, * οἷς ὑποτέτακται. * al. οἷς

α'.

Περὶ τοῦ, δεῖν κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα τοὺς ἐλευθέρως καὶ νομίμως συναφθέντας δευτέροις γάμοις, μὴ λαθροσταμίαν ποιησαμένους, ὀλίγου χρόνου παρελθόντος, καὶ σχολασάντων τῆς προσευχῆς καὶ νηστείας, κατὰ συγγνώμην ὑποδίδοσθαι αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν ὠφείλομεν.

β'.

Περὶ τοῦ, τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐν διαφόροις πταίσμασι, καὶ προσκαρτεροῦντας τῇ προσευχῇ τῆς ὁμολογήσεως καὶ μετανοίας, καὶ τὴν ὑποτροφὴν τῶν κακῶν τελείαν ποιουμένους, καὶ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πταίσματος, καιροῦ μετανοίας δοθέντος τοῖς τοιούτοις, διὰ τοῦ οἰκτιρμοῦ τοῦ θεοῦ προσαγεσθαι τῇ κοινωνίᾳ.

γ'.

Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν πρόσφατον φωτισθέντα προσάγεσθαι εἰς κλῆρον ἱερατικόν.

δ'. Περὶ

ANNO CHRISTI ...

δ'.

Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν ἱερατικοὺς δανείζειν, καὶ τόκους, καὶ τὰς λεγομένας ἡμιολίας λαμβάνειν.

ε'.

Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας ἐπὶ προσώπων ἀκροωμένων γίνεσθαι.

ς'.

Περὶ τοῦ, μὴ συγχωρεῖν τοῖς αἱρετικοῖς εἰσιέναι εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, ἐπιμένοντας τῇ αἱρέσει.

ζ'.

Περὶ τοῦ, τοὺς ἐκ τῶν αἱρέσεων, τοῦτ' ἔστι, Ναυατιανῶν, ἢ τοὺς Φωτεινιανῶν, ἢ Τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν, *ἐπιστρεφομένους, *ἢ τε πιστοὺς λέγεσθαι παρ' ἐκείνοις, μὴ πρόσδεχεσθαι, πρὶν ἀναθεματίσωσι πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ ἐν ᾗ καλέιχοντο· καὶ τότε λοιπὸν τοὺς λεγομένους παρ' αὐτοῖς πιστοὺς, ἐκμανθάνοντας τὰ τῆς πίστεως σύμβολα, χρισθέντας τε τῷ ἁγίῳ χρίσματι, ὅπως κοινωνεῖν *τῷ μυστηρίῳ τῷ ἁγίῳ.

*al. ἢ τὴν

*al. τῷ &c.

η'.

Περὶ τοῦ, τοὺς ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν λεγομένων Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας, εἰ μὲν ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ' αὐτοῖς τυγχάνοιεν, εἰ καὶ μέγιστοι λέγοιντο· τοὺς τοιούτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχεῖσθαί τε καὶ βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων. θ'.

Περὶ τοῦ, μὴ συγχωρεῖν εἰς τὰ κοιμητήρια, ἢ εἰς τὰ λεγόμενα μαρτύρια πάντων τῶν αἱρετικῶν, ἀπέναι τοὺς τῆς ἐκκλησίας, εὐχῆς ἢ θεραπείας ἕνεκα· ἀλλὰ τοὺς τοιούτους, ἐὰν ὦσι πιστοὶ, ἀκοινωνήτους γίνεσθαι μέχρι τινὸς· μετανοοῦντας δὲ, καὶ ἐξομολογουμένους ἐσφάλθαι, παραδέχεσθαι.

IV.

Non oportere hominem ſacratum fenerari, & vſuras, & quæ dicuntur ſeſquialteras accipere.

V.

Non oportere ordinationes fieri in præſentia eorum qui audiunt.

VI.

Non permittere hæreticis, vt in domum Domini ingrediantur, ſi in hæreſi permaneant.

VII.

Eos qui ex hæreſibus, hoc eſt, Nouatianis [h], ſiue Photinianis, vel Teſſaradecatitis conuertuntur, ſiue catechumenos, ſiue qui apud illos fideles dicuntur, non admitti priuſquam omnem hæreſim anathematizauerint, & præcipue eam in qua detinebantur: & tunc deinceps eos, qui apud illos fideles dicebantur, fidei ſymbola diſcentes, & ſancto chriſmate inunctos, ſic ſancto myſterio communicare.

VIII.

[i] Eos qui ab eorum hæreſi qui Phryges dicuntur, conuertuntur, ſiue ſint in clero qui apud illos exiſtimatur, ſiue maximi dicantur; omnes eos cum omni ſtudio catechizari ſeu initiari & baptizari ab Eccleſiæ Epiſcopis & presbyteris.

IX.

Non concedendum eſſe, vt in cœmeteria, vel in ea quæ dicuntur martyria quorumuis hæreticorum, abeant ii qui ſunt Eccleſiæ, orationis vel venerationis gratia. Sed tales ſi ſint fideles, eſſe aliquantiſper excommunicatos: ſin autem pœnitentia ducantur, & ſe deliquiſſe confiteantur, ſuſcipi.

ANNO CHRISTI ...

X.

Non oportere eos qui sunt Ecclesiæ, indiscriminatim suos filios hæreticis matrimonio coniungere.

XI.

Non oportere eas, [k] quæ dicuntur presbyteræ & præsidentes, in Ecclesiis constitui.

XII.

Vt Episcopi Metropolitanorum & eorum, qui sunt circumcirca, Episcoporum iudicio, in Ecclesiastico magistratu constituantur, diu examinati, & in ratione fidei, & in rectæ rationis dispensatione.

XIII.

Turbis non esse permittendum, [l] eorum qui sunt in sacerdotio constituendi, electionem facere.

XIV.

[m] Ne sancta instar benedictionum, in festo Paschæ, in alias parochias transmittantur.

XV.

[n] Non oportere præter Canonicos cantores, qui suggestum ascendunt, & ex membrana legunt, aliquos alios canere in Ecclesia.

XVI.

Vt euangelium cum aliis scripturis Sabbato legatur.

XVII.

[o] Non oportere psalmos in conuentibus contexere, sed in vnoquoque psalmo interiecto spatio, lectionem fieri.

XVIII.

Idem precum ministerium

ι'.

Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν τοῦ τῆς ἐκκλησίας διαφόρους τοὺς γάμους κοινωνίαν συνάπτειν τὰ ἑαυτῶν παιδία αἱρετικοῖς.

ια'.

Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβύτιδας, ἤτοι τὰς καθημένας, ἐν ἐκκλησίᾳ καθίζεσθαι.

ιβ'.

Περὶ τοῦ, τοὺς ἐπισκόπους κρίσει τῶν μητροπολιτῶν, καὶ τῶν περιξ ἐπισκόπων, καθίζεσθαι εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, ὄντας ἐκ πολλοῦ δεδοκιμασμένους, ἔν τε τῷ λόγῳ τῆς πίστεως, καὶ τῇ τοῦ ὀρθοῦ λόγου πολιτείᾳ.

ιγ'.

Περὶ τοῦ, μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίζεσθαι εἰς ἱερατεῖον.

ιδ'.

Περὶ τοῦ, μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν καὶ πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι.

ιε'.

Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν πλέον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν, τοὺς ἐπὶ τὸ ἄμβωνα ἀναβαίνοντας, καὶ ἀπὸ διφθέρας ψάλλοντας, ἑτέροις ἐνεὰς ψάλλειν ἐν ἐκκλησίᾳ.

ις'.

Περὶ τοῦ, ἐν σαββάτῳ εὐαγγέλια μετ' ἑτέρων γραφῶν ἀναγινώσκεσθαι.

ιζ'.

Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν ἐπισυνάπτειν ἐν ταῖς συνάξεσι τοῦ ψαλμοῖς, ἀλλὰ διὰ μέσου καθ' ἕκαστον ψαλμὸν γίνεσθαι ἀνάγνωσιν.

ιη'.

Περὶ τοῦ, πλὴν αὐτὸν λειτουργίαν

ANNO CHRISTI ....

τ̃ ὐχῶν παντοτε κ̀ ἐν ταῖς σὐναξεσι, κ̀ ἐν ταῖς ἑαστέραις ὀφείλειν γίνεαξ.

ιθ'.

Περὶ τ̃, δεῖν ἰδίᾳ τ̀ προσ̃τον μ̃ τὰς ὁμιλίας τ̃ ἐπισκόπων, ἑ τ̀ν κατηχουμένων ὐχὴν ἐπιτελεῖαξ· κ̀ μ̃ τ̀ ἐξελθεῖν τ̀ν κατηχουμένους, τ̀ν ἐν μετανοίᾳ τὴν ὐχὴν γίνεαθαι· κ̀ τούτων προσελθόντων τὰς χεῖρα, ἑ ἐπιχωρησάντων, οὕτως τ̃ πιστ̃ν τὰς ὐχὰς γίνεαθαι τρεῖς· μίαν μὲν τὴν προφ̀τὴν διὰ σιωπῆς, τ̃ δ' δευτέραν ἑ τρίτην διὰ προφωνήσεως πληροῦαθαι, εἶθ' οὕτως τὴν εἰρήνην δίδοαθαι. Κ̀ μ̃ τ̀ πρεσβυτέροις δοῦναι τ̃ ἐπισκόπῳ τὴν εἰρήνην, τότε τ̀ν λαϊκοὺς τ̃ εἰρήνην δίδοναι· κ̀ οὕτω τ̃ ἁγίαν προσφορὰν ἐπιτελεῖαθαι, κ̀ μόνοις ἐξὸν εἶναι τοῖς ἱερατικοῖς εἰσιέναι εἰς τ̀ θυσιαστήριον, κ̀ κοινωνεῖν.

κ'.

Οὐ οὐ δεῖ διάκονον ἔμπροσθεν πρεσβυτέρου καθέζεαθαι, ἀλλὰ μ̃ κελεύσεως τ̃ πρεσβυτέρου καθέζεαθαι. ὁμοίως δ' ἔχειν τιμὴν κ̀ τ̀ν διάκονους ὑπὸ τ̃ ὑπηρετῶν, κ̀ πάντων τ̃ κληρικῶν.

κα'.

Οὐ οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τ̃ διακονικ̃, κ̀ ἅπτεαθαι θειατικῶν σκευ̃ν.

κβ'.

Οὐ οὐ δεῖ ὑπηρέτην ὠράριον φορεῖν, οὐδὲ τὰς θύρας ἐγκαταλιμπάνειν.

κγ'.

Οὐ οὐ δεῖ ἀναγνώστας ἢ ψάλτας ὠράριον φορεῖν, κ̀ οὕτως ἀναγνώσκειν ἢ ψάλλειν.

κδ'.

Οὐ οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἀπὸ πρεσβυτέρων ἕως διακόνων, κ̀ ἐξ̃ης τ̀ σκλη-

omnino debere fieri in Nonis & Vesperis.

XIX.

P Oportere seorsum primum, post Episcoporum sermones, catechumenorum orationem peragi; & postquam exierint catechumeni, eorum qui pœnitentiam agunt, fieri orationem: & cum ii sub manum accesserint, & secesserint, fidelium preces sic ter fieri: vnam quidem, scilicet primam, silentio: secundam autem & tertiam per pronuntiationem impleri, deinde sic pacem dari. Et postquam presbyteri pacem Episcopo dederint, tunc laicos etiam pacem dare: & sic sanctam oblationem perfici, q & solis licere sacratis ad altare accedere, & communicare.

XX.

Quod non oportet diaconum ante presbyterum sedere, sed sedere cum iussu presbyteri. Similiter autem etiam haberi honorem diaconis a ministris & omnibus clericis oportet.

XXI.

Quod non oportet ministros locum habere in r diaconis, & sacra vasa tangere.

XXII.

rQuod non oportet ministrum ferre orarium, neque fores relinquere.

XXIII.

Quod non oportet lectores vel cantores ferre orarium, & sic legere vel canere.

XXIV.

Quod non oportet sacratos, a presbyteris vsque ad diaconos, & deinceps quemlibet Ecclesia-

ſtici ordinis vſque ad miniſtros, vel lectores, vel cantores, vel exorciſtas, vel oſtiarios, vel exercitatorum ordinis, in cauponam ingredi.

XXV.

Quod non oportet miniſtros panem dare, vel calicem benedicere.

XXVI.

Quod eos adiurare non oportet, qui ab Epiſcopis promoti non ſunt, neque in Eccleſiis neque in ædibus.

XXVII.

Quod non oportet eos qui ſacrati ſunt ordinis, vel clericos vel laicos, [r]ad agapas vocatos, partes tollere, eo quod ignominia inuratur ordini ſacerdotali.

XXVIII.

Quod non oportet [u] in locis Dominicis, vel in Eccleſiis, eas quæ dicuntur agapas facere, & in domo Dei comedere, & accubitus ſternere.

XXIX.

Quod non oportet Chriſtianos iudaizare, & [x] in Sabbato otiari; ſed ipſos eo die operari: diem autem Dominicum præferentes otiari, ſi modo poſſint, vt Chriſtianos. Quod ſi inuenti fuerint vt iudaizantes, ſint anathema apud Chriſtum.

XXX.

Quod non oportet eum qui eſt ſacratus, vel clericus, vel exercitator, in balneo cum mulieribus lauari, neque omnem penitus Chriſtianum vel laicum. Hæc eſt enim prima apud gentes condemnatio.

XXXI.

Quod non oportet cum omni hæretico matrimonium con-

σιαστικῆς τάξεως ἕως ὑπηρετῶν, ἢ ἀναγνωστῶν, ἢ ψαλτῶν, ἢ ἐπορκιστῶν, ἢ θυρωρῶν, ἢ τῶν τέσσαρος τάξεως ἀσκητῶν, εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι. ANNO CHRISTI ....

κε'.

Οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἄρτον διδόναι, οὐδὲ ποτήριον εὐλογεῖν.

κς'.

Οὐ δεῖ ἐπορκίζειν τοὺς μὴ προαχθέντας ὑπὸ ἐπισκόπων, μήτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, μήτε ἐν ταῖς οἰκίαις.

κζ'.

Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς, ἢ κληρικοὺς, ἢ λαϊκοὺς καλουμένους εἰς ἀγάπην, μέρη αἴρειν, διὰ τὸ τὴν ὕβριν τῇ τάξει προστίθεσθαι τῇ ἐκκλησιαστικῇ.

κη'.

Οὐ δεῖ ἐν τοῖς κυριακοῖς, ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ ἐσθίειν, καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν.

κθ'.

Οὐ δεῖ χριστιανοὺς ἰουδαΐζειν, καὶ ἐν τῷ σαββάτῳ σχολάζειν, ἀλλὰ ἐργάζεσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ· τὴν δὲ κυριακὴν προτιμῶντας, εἰ δύνανται, σχολάζειν ὡς χριστιανοί. Εἰ δὲ εὑρεθεῖεν ἰουδαΐζοντες, ἔστωσαν ἀνάθεμα παρὰ Χριστῷ.

λ'.

Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς, ἢ κληρικοὺς, ἢ ἀσκητὰς, ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, μηδὲ πάντα χριστιανὸν, ἢ λαϊκόν. Αὕτη γὰρ πρώτη κατάγνωσις παρὰ τοῖς ἔθνεσιν.

λα'.

Οὐ δεῖ πρὸς πάντας αἱρετικοὺς ἐπιγαμίας ποιεῖν, ἢ διδόναι υἱὸς, ἢ θυ-

Anno Christi .... γαπέρας· ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνειν, ἔγε ἐπαγγέλλοιντο χριστιανοὶ γίνεσθαι.

λϛ'.

Οὐ δεῖ αἱρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν, αἵτινές εἰσιν ἀλογίαι μᾶλλον, ἢ εὐλογίαι.

λγ'.

Οὐ δεῖ αἱρετικοῖς ἢ σχισματικοῖς εὔχεσθαι.

λδ'.

Οὐ δεῖ πάντα χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας, τοῦτ' ἔστιν αἱρετικῶν, ἢ αὐτοῦ πρὸς τοὺς προεπιτριμμένους αἱρετικοὺς γεγονότας· οὗτοι γὰρ ἀλλότριοι τοῦ θεοῦ τυγχάνουσιν. Ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτούς.

λε'.

Οὐ δεῖ χριστιανοὺς ἐγκαταλείπειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἀπιέναι, καὶ ἀγγέλους ὀνομάζειν, καὶ συνάξεις ποιεῖν· ἅπερ ἀπηγόρευται. Εἴτις οὖν εὑρεθῇ ταύτῃ τῇ κεκρυμμένῃ εἰδωλολατρείᾳ χολάζων, ἔστω ἀνάθεμα, ὅτι ἐγκατέλιπε τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ εἰδωλολατρείᾳ προσῆλθεν.

λϛ'.

Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς, μᾶγους ἢ ἐπαοιδοὺς εἶναι, ἢ μαθηματικοὺς ἢ ἀστρολόγους, ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, ἅτινά ἐστι δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν· τοὺς δὲ φέροντας ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκελεύσαμεν.

λζ'.

Οὐ δεῖ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν τὰ πεμπόμενα ἑορτικὰ λαμβάνειν, μηδὲ συνεορτάζειν αὐτοῖς.

trahere, vel dare filios aut filias: sed magis accipere, si se Christianos futuros profiteantur.

XXXII.

Quod non oportet [y] hæreticorum benedictiones accipere, quæ sunt potius maledictiones, quam benedictiones.

XXXIII.

Quod non oportet vna cum hæreticis vel schismaticis orare.

XXXIV.

Quod non oportet omnem Christianum Christi [z] martyres relinquere, & ad falsos martyres, hoc est, hæreticos abire, vel eos qui prius hæretici fuere. Hi enim sunt a Deo alieni. Sint ergo anathema, qui ad eos abeunt.

XXXV.

[a] Quod non oportet Christianos, relicta Dei Ecclesia, abire, & angelos nominare, vel congregationes facere; quod est prohibitum. Si quis ergo inuentus fuerit huic occultæ idololatriæ vacare, sit anathema, quia reliquit Dominum nostrum Iesum Christum, & accessit ad idololatriam.

XXXVI.

Quod non oportet eos qui sunt sacrati, vel clerici, esse magos, vel incantatores, vel mathematicos, vel astrologos, vel facere ea quæ dicuntur amuleta, quæ quidem sunt ipsarum animarum vincula: eos autem qui ferunt, eiici ex Ecclesia iussimus.

XXXVII.

Quod non oportet quæ a Iudæis vel hæreticis mittuntur festiua accipere, neque vna cum eis festum agere.

XXXVIII.

Quod non oportet a Iudæis azyma accipere, vel eorum impietatibus communicare.

XXXIX.

Quod non oportet cum gentibus festum agere, & eorum impietati communicare.

XL.

Quod non oportet Episcopos qui vocantur ad Synodum, negligere, sed abire, & docere vel doceri, ad correctionem Ecclesiæ & reliquorum. Si quis autem neglexerit, is seipsum accusabit; præterquam si propter intemperiem & ægritudinem non veniat.

XLI.

Quod non oportet eum qui est sacratus vel clericus, [b] sine Canonicis literis iter ingredi.

XLII.

Quod non oportet eos qui sunt sacrati vel clerici, sine iussu Episcopi iter ingredi.

XLIII.

Quod non oportet ministros vel breui tempore fores relinquere, & orationi vacare.

XLIV.

Quod non oportet mulierem ad altare ingredi.

XLV.

Quod non oportet post duas hebdomadas quadragesimæ ad illuminationem admitti.

XLVI.

Quod oportet eos qui illuminantur, fidem discere, & quinta hebdomadis feria Episcopo renuntiare vel presbyteris.

XLVII.

Quod oportet eos qui in morbo baptismum accipiunt, & deinde

λη'.

Οτι οὐ δεῖ πρὸ τῆς Ιουδαίων ἄζυμα λαμβάνειν, ἢ κοινωνεῖν ταῖς ἀσεβείαις αὐτῶν.

λθ'.

Οτι οὐ δεῖ τοῖς ἔθνεσι σὺν ἑορτάζειν, καὶ κοινωνεῖν τῇ ἀθεότητι αὐτῶν.

μ'.

Οτι οὐ δεῖ ἐπισκόπους καλουμένους εἰς σύνοδον καταφρονεῖν, ἀλλ' ἀπέναι καὶ διδάσκειν ἢ διδάσκεσθαι, εἰς κατόρθωσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς λοιπῶν. Εἰ δὲ καταφρονήσειέν ὁ τοιοῦτος, ἑαυτὸν αἰτιάσεται· πρακτὸς εἰ μὴ διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν ἢ ἀπολιμπάνοιτο.

μα'.

Οτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἄνευ κανονικῶν γραμμάτων ὁδεύειν.

μβ'.

Οτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἄνευ κελεύσεως ἐπισκόπου ὁδεύειν.

μγ'.

Οτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας, *κἂν βραχύ, τὰς θύρας ἐγκαταλείπειν, καὶ τῇ εὐχῇ σχολάζειν. *al. καὶ ὡς βρ.

μδ'.

Οτι οὐ δεῖ γυναῖκας σὺν τῷ θυσιαστηρίῳ εἰσέρχεσθαι.

με'.

Οτι οὐ δεῖ μὴ δύο ἑβδομάδας τῆς τεσσαρακοστῆς δέχεσθαι εἰς τὸ φώτισμα.

μς'.

Οτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ τοῖς πρεσβυτέροις.

μζ'.

Οτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ βαπτισθέντας τὸ φώτισμα, καὶ εἶτα ἀνα-

ANNO CHRISTI ...

σαντας, ὑπομαυθάνειν τὴν πίστιν, καὶ γινώσκειν ὅτι θείας δωρεᾶς καταξιώθησαν.

μή.

Οὐ δεῖ τοὺς φωτιζομένους μὴ τὸ βάπτισμα λείεσθαι χείσματι ἐπουρανίῳ, καὶ μετέχειν τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.

μθ.

Οὐ οὐ δεῖ τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μόνῳ.

ν.

Οὐ οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστέρᾳ ἑβδομάδι τὸν πέμπτον λύειν, καὶ ὅλῳ τῷ τεσσαρακοστῷ ἀπημάζειν· ἀλλὰ δεῖ πᾶσαν τὸν τεσσαρακοστὸν νηστεύειν ξηροφαγοῦντας.

να.

Οὐ οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ μαρτύρων γενέθλιον ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων μνείαν ποιεῖν ἐν τοῖς σαββάτοις καὶ κυριακαῖς.

νβ.

Οὐ οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ γάμους ἢ γενέθλια ἐπιτελεῖν.

νγ.

Οὐ οὐ δεῖ χριστιανοὺς εἰς γάμους ἀπροσχήμονας βαλλίζειν ἢ ὀρχεῖσθαι, ἀλλὰ σεμνῶς δειπνεῖν ἢ ἀρίστᾶν, ὡς πρέπει χριστιανοῖς.

νδ.

Οὐ οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς τινας θεωρείας θεωρεῖν ἐν γάμοις ἢ δείπνοις, ἀλλὰ πρὸ τοῦ εἰσέρχεσθαι τοὺς θυμελικοὺς, ἐγείρεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἀναχωρεῖν.

νε.

Οὐ οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ἐκ συμβολῆς συμπόσια ἐπιτελεῖν, ἀλλ' οὐδὲ λαϊκούς.

de resurgunt, fidem ediscere, & nosse quod diuino munere digni habiti sunt.

XLVIII.

Quod [c] oportet eos qui illuminantur, post baptisma inungi supercælesti chrismate, & esse regni Christi participes.

XLIX.

Quod non oportet [d] in quadragesima panem offerre, nisi Sabbato & solis Dominicis.

L.

Quod non oportet in quadragesimæ postrema septimana ieiunium soluere, & totam quadragesimam iniuria afficere: sed oportet totam quadragesimam ieiunare aridis vescentes.

LI.

[e] Quod non oportet in quadragesima martyrum natales peragere, sed sanctorum martyrum facere cõmemorationes in Sabbatis & Dominicis.

LII.

Quod non oportet in quadragesima nuptias vel natalitia celebrare.

LIII.

Quod non oportet Christianos ad nuptias venientes, se turpiter & indecore gerere vel saltare; sed modeste cœnare & prandere, vt decet Christianos.

LIV.

Quod non oportet sacratos & clericos in nuptiis vel conuiuiis aliqua spectacula contemplari, sed priusquam ingrediantur thymelici, surgere & secedere.

LV.

Quod non oportet sacratos & clericos ex collatione conuiuia peragere, sed neque laicos.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI ...

LVI.

Quod non oportet presbyteros ante Episcopi introitum sacrum tribunal ingredi, & sedere in tribunali: sed cum Episcopo ingredi, præterquam si Episcopus sit mala valetudine, vel profectus sit peregre.

LVII.

Quod non oportet in vicis & pagis Episcopos constitui, sed periodeutas, hoc est, circumcursatores: eos autem qui prius constituti fuerunt, nihil agere sine mente Episcopi qui est in ciuitate. Similiter autem & presbyteros nihil agere sine mente Episcopi.

LVIII.

Quod non oportet in domibus fieri oblationes ab Episcopis vel presbyteris.

LIX.

Quod non oportet priuatos & vulgares aliquos psalmos dici in Ecclesia, nec libros non Canonicos, sed solos Canonicos veteris & noui testamenti.

LX.

Hæc sunt quæ legi oportet ex veteri testamento: I Genesis. II Exodus, id est, exitus ex Ægypto. III Leuiticum. IV Numeri. V Deuteronomium. VI Iesus Naue. VII Iudices. Ruth. VIII Hester. IX Regnorum I. & II. X Regnorum III. & IV. XI Paralipomenon I. & II. XII Esdræ I. & II. XIII Liber psalmorum CL. XIV Prouerbia Salomonis. XV Ecclesiastes. XVI Cantica canticorum. XVII Iob. XVIII duodecim prophetæ. XIX Esaias. XX Ieremias & Baruch, lamentationes & epistolæ. XXI Ezechiel. XXII Daniel. Noui au-

νε'.

Οτι οὐ δεῖ πρεσβυτέροις μετὰ τ εἰσόδου τῦ ἐπισκόπου εἰσιέναι καὶ καθέζεσθαι ἐν τῷ βήματι, ἀλλὰ μὴ τῦ ἐπισκόπου εἰσιέναι, πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλοίη ἢ ἀποδημοῖ ὁ ἐπίσκοπος.

νζ'.

Οτι οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις, καὶ ἐν ταῖς χώραις καθίστασθαι ἐπισκόπους, * ἀλλὰ περιοδευτάς· τοὺς μὲν τοι ἤδη * al. ἃ προκαταστάντας μηδὲν πράττειν ἄνευ γνώμης τῦ ἐπισκόπου τῦ ἐν τῇ πόλει. ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς πρεσβυτέρους μηδὲν πράττειν ἄνευ τ γνώμης τῦ ἐπισκόπου.

νη'.

Οτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς οἴκοις προσφορὰς γίνεσθαι παρὰ ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων.

νθ'.

Οτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία, ἀλλὰ μόνα τὰ κανονικὰ τ καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης.

ξ'.

Οσα δεῖ βιβλία ἀναγινώσκεσθαι τῆς παλαιᾶς διαθήκης.

α' Γένεσις κόσμου. β' Ἔξοδος ἐξ Αἰγύπτου. γ' Λευιτικόν. δ' Ἀριθμοί. ε' Δευτερονόμιον. ς' Ἰησοῦ Ναυῆ. ζ' Κριταί. Ρούθ. η' Ἐσθήρ. θ' Βασιλειῶν, α', β'. ι' Βασιλειῶν, γ', δ'. ια' Παραλειπόμενα, α', β'. ιβ' Ἔσδρας, α', β'. ιγ' Βίβλος ψαλμῶν ρν'. ιδ' Παροιμίαι Σολομῶντος. ιε' Ἐκκλησιαστής. ις' Ἆσμα ἀσμάτων. ιζ' Ἰώβ. ιη' Δώδεκα προφῆται. ιθ' Ἡσαΐας. κ' Ἱερεμίας καὶ Βαρούχ, θρῆνοι καὶ Ἐπιστολαί. κα' Ἰεζεκιήλ. κβ' Δανιήλ. Τὰ

ὁ τῆς

ANNO CHRISTI ...

ὁ τῆς καινῆς διαθήκης, ταῦτα. Εὐαγγέλια τέσσαρα, κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην. Πράξεις ἀποστόλων. Ἐπιστολαὶ καθολικαὶ ἑπτά, οὕτως· Ἰακώβου μία, Πέτρου δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰούδα μία. Ἐπιστολαὶ Παύλου δεκατέσσαρες· πρὸς Ρωμαίους μία, πρὸς Κορινθίους δύο, πρὸς Γαλάτας μία, πρὸς Ἐφεσίους μία, πρὸς Φιλιππησίους μία, πρὸς Κολοσσαεῖς μία, πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, πρὸς Ἑβραίους μία, πρὸς Τιμόθεον δύο, πρὸς Τίτον μία, πρὸς Φιλήμονα μία.

tem testamenti hæc : Euangelia quatuor, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem. Actus Apostolorum. Epistolæ Catholicæ septem, videlicet Iacobi vna, Petri duæ, Ioannis tres, Iudæ vna. Epistolæ Pauli quatuordecim : Ad Romanos vna, ad Corinthios duæ, ad Galatas vna, ad Ephesios vna, ad Philippenses vna, ad Colossenses vna, ad Thessalonicenses duæ, ad Hebræos vna, ad Timotheum duæ, ad Titum vna, ad Philemonem vna.

CANONES CONCILII LAODICENI.

Ex interpretatione Dionysii Exigui.

TITVLI CANONVM.

I. *De bigamis.*

II. *De his qui pro diuersis erratis pœnitudinem feruentius exegerunt.*

III. *Quod non oporteat ad clerum statim post baptisma promoueri.*

IV. *De tempore ordinationum.*

V. *Vt hi qui sacrario seruiunt, vsuras non exigant.*

VI. *De hæreticis intrantibus in Ecclesias, vel basilicas martyrũ.*

VII. *De his qui ad Ecclesias ab hæreticis veniunt.*

VIII. *De his qui veniunt ab hæresi Cataphrygarum.*

IX. *De his qui ad hæreticorum speluncas causa orationis accedunt.*

X. *De his qui cum hæreticis nuptiarum copula iunguntur.*

XI. *Non congruere, presbyteras in mulieribus * ordinare.*

XII. *De Episcopalibus ordinationibus.*

XIII. *Iudicio multitudinis ordinationes fieri non debere.*

XIV. *Ad alias parochias eulogias, quæ oblatæ sunt, minime destinandas.*

XV. *De his qui debeant in ambone, id est, in pulpito psallere.*

XVI. *De lectionibus, quæ debeant Sabbatis recenseri.*

XVII. *Quod interstitium psalmorum debeat in Sabbatis fieri.*

XVIII. *De precibus nona & vespera celebrandis.*

XIX. *De precibus post homilias, id est, post sermones habitos ad populum, proferendis. Et de his quos intra sacrarium communicare conueniat.*

XX. *De honore quem presbyteris*

*ordinari.

ANNO CHRISTI ...

diaconi, & diaconis hi qui sunt ipsis inferiores, debeant exhibere.

XXI. Quod subdiaconi a diaconio, id est, a sacrario vel secretario sint remoti.

XXII. Subdiaconos cum orariis assistere non debere.

XXIII. Lectores cantoresque cum orariis agere suum officium non debere.

XXIV. Quod nullus Ecclesiasticorum in tabernis comedere debeat.

XXV. Quod subdiaconi non debeant benedicere, vel benedictionem tribuere.

XXVI. De exorcistis, qui non sunt ab Episcopis ordinati.

XXVII. Quod de conuiuiis, quæ ex agape fiunt, escarum partes accipi non debeant.

XXVIII. In Ecclesiis prandia fieri non debere.

XXIX. De Christianis, qui sabbatizare, vel iuxta quemdam modum iudaizare noscuntur.

XXX. De viris cum mulieribus lauacra celebrantibus.

XXXI. De his qui cum hæreticis iungunt fœdera nuptiarum.

XXXII. Ab hæreticis eulogias accipere non debere.

XXXIII. De schismaticis.

XXXIV. De martyribus hæreticorum.

XXXV. De his qui angelos colunt.

XXXVI. De his qui incantationibus vel phylacteriis vtuntur.

XXXVII. De his qui ab hæreticis vel Iudæis festiuitatis eorum dona suscipiunt.

XXXVIII. De Christianis, qui Iudæorum azyma comedunt.

XXXIX. De Christianis celebrãtibus festa gentilium.

XL. De Episcopis, qui eas quæ fiunt, euocationes ad Synodum *vitant. *vetant

XLI. Quod sine literis ministerio sacro seruientes proficisci non debeant.

XLII. Quod præter Episcopum clericus proficisci non debeat.

XLIII. Vt subdiaconi ad ostia perseuerent.

XLIV. Vt ad sacrarium mulieres non introeant.

XLV. De his qui circa mediam septimanam ad baptisma veniunt.

LXVI. De redditione fidei baptizandorum.

XLVII. De his qui in ægritudine baptizantur.

XLVIII. Vt post baptisma chrisma detur.

XLIX. Oblationes offerri in quadragesima non oportere.

L. Non debere ieiunium solui in quinta feria maioris *septimanæ. *hebdomadæ

LI. Non debere in diebus ieiuniorum commemorationes martyrum fieri.

LII. Vt natalitia vel nuptiæ in quadragesima non fiant.

LIII. Vt in Christianorum non saltetur nuptiis.

LIV. Non licere clericis, ludicris spectaculis interesse.

LV. Non congruere penitus Christianis, comessationibus interesse.

LVI. Non licere presbyteris introire ad altare priusquam ingrediatur Episcopus.

LVII. Qui in agris vel possessionibus debeant ordinari.

LVIII. Oblationes offerri in domibus non oportere.

LIX. Quæ psallere vel legere in Ecclesia conueniat.

ANNO CHRISTI ...

CANONES.

SANCTA Synodus, quæ apud Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ conuenit ex diuersis regionibus Asiæ, definitiones exposuit Ecclesiasticas, quæ subter annexæ sunt.

I.

De his qui secundum Ecclesiasticam regulam libere ac legitime secundis nuptiis iuncti sunt, nec occulte nuptiarum copulam fecerunt, oportet, vt paruo tempore transacto, vacent orationibus & ieiuniis; quibus etiam, iuxta indulgentiam, communionem reddi decreuimus.

II.

De his qui diuersis facinoribus peccauerunt, & perseuerantes in oratione confessionis & pœnitentiæ, conuersionem a malis habuere perfectam, pro qualitate delicti, talibus pœnitentiæ tempus impensum, propter clementiam & bonitatem Dei communio concedatur.

III.

De his qui nuper sunt illuminati baptismate, quod eos in sacerdotali non conueniat ordine promoueri.

IV.

Quod non oporteat ordinationes sub conspectu audientium celebrari.

V.

Quod non oporteat sacerdotes & clericos fenerantes, vsuras, vel quæ dicuntur *sescupla, id est, summam capitis, & dimidium summæ percipere. Dist. 46. Non licet fener.

* al. sesquipla

ANNO CHRISTI ...

VI.

Quod hæretici non permittendi sint ingredi in domum, in hæresi permanentes.

VII.

De his qui ab hæreticis conuertuntur, id est, Nouatianis, aut Photinianis, aut Tessaradecatitis, siue baptizati sint illi, seu catechumeni, non ante suscipiantur, quam omnes hæreses anathematizent, & præcipue illam qua detinebantur. Et tunc demum hi, qui apud eos dicebantur fideles, nostræ doceantur fidei symbolum; & vncti sancto chrismate, sic mysteriis communicent sacrosanctis.

VIII.

De his qui conuertuntur ab hæresi, quæ dicitur Cataphrygarum, & si in clero qui apud eos esse creditur, fuerint, & si maximi nominentur, hos sub omni diligentia ab Episcopis Ecclesiæ vel presbyteris instrui & baptizari conueniet.

IX.

Quod non permittantur Ecclesiastici ad hæreticorum cœmeteria, vel ad ea quæ ab eis martyria appellantur, orationis causa vel sanitatis accedere: sed huiusmodi, si fideles fuerint, certo tempore communione priuari: pœnitentes autem, & confitentes se deliquisse, conuenit suscipi.

X.

Quod non oporteat indifferenter Ecclesiasticos fœdere nuptiarum hæreticis suos filios filiasque coniungere.

XI.

Quod non oporteat eas, quæ dicuntur presby-

ANNO CHRISTI teræ vel præſidentes, in Eccleſiis ordinari.

XII.

Vt Epiſcopi iudicio Metropolitanorum & eorum Epiſcoporum, qui circumcirca ſunt, prouehantur ad Eccleſiaſticam poteſtatem; hi videlicet, qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei, quam rectæ conuerſationis exemplo.

XIII.

Quod non ſit permittendum turbis electiones eorum facere, qui ſunt ad ſacerdotiũ prouehendi.

XIV.

Quod ſancta nullo modo, cauſa eulogiarum tempore Paſchalis feſti, ad alias parochias debeant deſtinari.

XV.

Quod non oporteat amplius, præter eos qui regulariter cantores exiſtunt, qui & de codice canunt, alios in pulpitum conſcendere, & in Eccleſia pſallere.

XVI.

Quod in Sabbatis euangelia cum aliis ſcripturis legi conueniat.

XVII.

Quod in conuentu fidelium nequaquam pſalmos continuare conueniat, ſed per interuallum, id eſt, per pſalmos ſingulos recẽſeri debeant lectiones.

XVIII.

Quod idipſum officium precum & nona & veſpera ſemper debeat exhiberi.

XIX.

Quod oporteat ſeorſum primum poſt allocu-

tiones Episcoporum, orationes super catechumenos celebrari; & postquam catechumeni egressi fuerint, super eos qui sunt in pœnitentia, precem fieri. His etiam accedentibus ad manum sacerdotis, & discedentibus, tres orationes consummari fidelium: ita vt prima quidem sub silentio, secunda vero & tertia per exclamationes solitas expleantur; & ita demum pacem sibi inuicem dabunt. Et posteaquam dederit Episcopus presbyteris osculum pacis, tunc laici sibi tribuent; & ita sancta celebrabitur oblatio. Solis autem ministerio sacro deditis ad altare ingredi, & communicare ibidem liceat. ANNO CHRISTI ...

XX.

Dist. 95. Nō oport. Et in Concil. Agathen. c. 66.

Quod non oporteat diaconum coram presbytero sedere, sed iussione presbyteri sedeat. Similiter autem & diaconis honor habeatur ab obsequentibus, id est, a subdiaconis & omnibus clericis.

XXI.

Dist. 23. Nō oport. Et in Concil. Agathen. c. 66.

Quod non oporteat subdiaconos habere locum in diaconico, & Dominica vasa contingere.

XXII.

Dist. 23. Ministrum non oport. Ibid.

Quod non oporteat subdiaconum vti orario, nec ostia derelinquere.

XXIII.

Dist. 44. Non oportet cle.

Quod non oporteat lectores aut cantores orariis vti, & ita legere, vel psallere.

XXIV.

Quod non oporteat sacro ministerio deditos, a presbyteris vsque ad diaconos, & reliquum

ANNO CHRISTI ... Ecclesiasticum ordinem, id est, vsque ad subdiaconos, lectores, cantores, exorcistas & ostiarios, & ex numero continentium & monachorum, ingredi tabernas.

XXV.

Quod non oporteat subdiaconos panem dare, vel calicem benedicere. Dist. 93. Non oportet diaconos.

XXVI.

Quod hi qui non sunt ab Episcopis ordinati, tam in Ecclesiis quam in domibus exorcizare non possint. Dist. 69. Non oportet exorcizare.

XXVII.

Quod non oporteat sacro ministerio deditos, clericos, aut laicos ad agapen vocatos, ciborum partes accipere, propterea quod hinc Ecclesiastico ordini fiat iniuria. Dist. 42. Non oportet ministros alt.

XXVIII.

Quod non oporteat in domiciliis diuinis, id est, in Ecclesiis conuiuia, quæ vocantur agapæ, fieri, nec intra domum Dei comedere, vel accubitus sternere. Dist. 42. Non oportet in basilicis.

XXIX.

Quod non oporteat Christianos iudaizare, & otiari in Sabbato, sed operari eos in eodem die. Præferentes autem in veneratione Dominicum diem (si vacare voluerint) vt Christiani hoc faciant. Quod si reperti fuerint iudaizare, anathema sint a Christo.

XXX.

Quod non oporteat sacris officiis deditos, aut clericos, aut continentes, vel omnem laicum Chri- Dist. 81. Non oportet ministros. Et in Aga-

then. Concil. cap. 67. ANNO CHRISTI ...

ſtianum, lauacra cum mulieribus celebrare, quia hæc apud gentes reprehenſio prima eſt.

XXXI.

Quod non oporteat cum hæreticis vniuerſis nuptiarum fœdera celebrare, nec eis filios dare vel filias, ſed magis accipere, ſi tamen Chriſtianos ſe fieri promittant.

XXXII.

1. q. 1. Non oportet hæreticorum bened.

Quod non oporteat ab hæreticis eulogias accipere, quia ſunt maledictiones potius quam benedictiones.

XXXIII.

Quod non oporteat cum hæreticis aut ſchiſmaticis pariter orare.

XXXIV.

Quod omnem Chriſtianum non oporteat deſerere martyrem Chriſti, & ire ad pſeudomartyres, id eſt, hæreticorum, & quos ipſos conſtet hæreticos extitiſſe. Hi namque ſunt alienati a Deo. Sint igitur anathema, qui ad tales acceſſerint.

XXXV.

Quod non oporteat Eccleſiam Dei relinquere, & abire, atque * angelos nominare, & congregationes facere; quæ interdicta noſcuntur. Si quis igitur inuentus fuerit huic occultæ idololatriæ ſeruiens, ſit anathema, quia derelinquit Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei, & ſe idololatriæ tradidit. *angulos

XXXVI.

26. quæſt. 5. Non oportet ſac. & in Agathen.

Quod non oporteat ſacris officiis deditos vel clericos, magos aut incantatores exiſtere, aut facere

ANNO CHRISTI ... cere phylacteria, quæ animarum suarum vincula comprobantur. Eos autem qui his vtuntur, ab Ecclesia pelli præcipimus. Concilio cap. 68.

XXXVII.

Quod non oporteat a Iudæis vel hæreticis quæ mittuntur munera festiua suscipere, nec cum eis festa celebrare.

XXXVIII.

Quod non oporteat azyma a Iudæis accipere, & communicare impietatibus eorum.

XXXIX.

Quod non oporteat cum gentilibus festa celebrare, & communicare prauitatibus eorum qui sine Deo sunt.

XL.

Quod non oporteat Episcopos ad Synodum vocatos omnino contemnere, sed protinus ire, & docere vel discere ea quæ ad correctionem Ecclesiæ vel reliquarum pertinent rerum. Seipsum vero, qui contempserit, accusauit: nisi forte per ægritudinem ire non possit. Dist. 18. Non oportet vocatos.

XLI.

Quod non oporteat sacerdotem vel clericum sine literis proficisci Canonicis. De conse. dist. 5. Non oportet min.

XLII.

Quod non oporteat sacerdotem vel clericum præter iussionem sui proficisci Pontificis.

XLIII.

Quod non oporteat subdiaconos, saltem paululum, ianuas deserere, & orationi vacare.

XLIV.

Quod non oporteat mulieres ingredi ad altare,

nec ea contingere, quæ virorum officiis deputata sunt. ANNO CHRISTI ...

XLV.

De conse. distinct. 4. Baptizan. opor.

Quod non oporteat ad baptisma quemquam post duas quadragesimæ hebdomadas admitti.

XLVI.

Quod oporteat eos qui ad baptisma veniunt, fidem discere, & quinta feria septimanæ maioris Episcopo aut presbyteris reddere.

XLVII.

Quod oporteat eos qui in ægritudine percipiunt baptisma, postquam conualuerint, fidem perdiscere, & scire cuius muneris participes facti sint.

XLVIII.

Quod oporteat eos qui baptizantur, post lauacrum chrisma Ecclesiæ accipere, & regni Christi participes inueniri.

XLIX.

De conse. dist. 3. Non oport. ini.

Quod non oporteat in quadragesima panem benedictum offerri, nisi in Sabbato & Dominica.

L.

Quod non oporteat in quadragesima, in vltimæ septimanæ quinta feria ieiunium soluere, totamque quadragesimam sine veneratione transire; magisque conueniat omnem quadragesimam districto venerari ieiunio.

LI.

33. quæst. 4. Non licet in 40. Sed non sub nomine Concilii Laodiceni, sed Martini Papæ.

Quod non oporteat in quadragesima martyrum natalitia celebrari, sed eorum sancta commemoratio in diebus Sabbatorum & Dominicarum fieri conueniat.

ANNO CHRISTI ...

LII.

Quod non oporteat in quadrageſima aut nuptias aut natalitia celebrari. 33. quæſt. 4. Non oporteret in 40. aut

LIII.

Quod non oporteat Chriſtianos euntes ad nuptias, plaudere vel ſaltare, ſed venerabiliter cœnare vel prandere, ſicut Chriſtianos decet.

LIV.

Quod non oporteat ſacerdotes aut clericos quibuſcumque ſpectaculis in ſcenis aut in nuptiis intereſſe, ſed antequam thymelici ingrediantur, exurgere eos conuenit, atque inde diſcedere. id eſt, tibicines.

LV.

Quod non oporteat ſacerdotes aut clericos ex collatis vel commiſſaliis conuiuia celebrare. Hoc autem nec laicis poſſe congruere. Diſt. 44. Non oportet.

LVI.

Quod non oporteat presbyteros ante proceſſionem Epiſcopi introire ſacrarium & ſedere, ſed cum Epiſcopo debent ingredi, vel in ſubſelliis ſedere; niſi forſitan infirmitate detineatur aut proficiſcatur Epiſcopus. Diſt. 95. Non oportet presbyteros ante.

LVII.

Quod non oporteat in villulis vel in agris Epiſcopos conſtitui, ſed viſitatores. Verumtamen iampridem conſtituti nihil faciant præter conſcientiam Epiſcopi ciuitatis. Similiter & presbyteri præter conſilium Epiſcopi nihil agant. Diſt. 80. Non debere in vicis & in.

LVIII.

Quod non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Epiſcopis vel presbyteris.

ANNO CHRISTI ...

LIX.

Quod non oporteat plebeios psalmos in Ecclesia cantare, nec libros præter Canonem legi, sed solum sacra volumina noui testamenti vel veteris.

CANONES CONCILII LAODICENI,

Ex interpretatione Isidori Mercatoris.

TITVLI CANONVM.

I. *De bigamis.*
II. *De his qui diuersorum peccatorum lapsus incurrunt.*
III. *De neophytis non promouendis ad sacerdotium.*
IV. *Non licere coram catechumenis clericos fieri.*
V. *Non licere clericis vsuram vel sescupla accipere.*
VI. *Non debere hæreticos, in hæresi permanentes, in Ecclesiam ingredi.*
VII. *De Nouatianis & Quartodecimanis.*
VIII. *De Cataphrygis ad Ecclesiam venientibus.*
IX. *Non debere Catholicos in ea quæ martyria sua hæretici dicunt, intrare.*
X. *Non debere Catholicam hæreticorum matrimonio sociari.*
XI. *De catechumenis Ecclesiæ.*
XII. *De ordinandis Episcopis cum consilio Metropolitani & finitimorum Episcoporum.*
XIII. *Non licere populo ministros altaris eligere.*
XIV. *Sanctas oblationes pro eulogiis in festiuitate Paschali ad alias parochias non debere transmitti.*
XV. *De psalmistis.*
XVI. *Vt sanctum euangelium Sabbatis legatur.*
XVII. *Psalmos sparsim non licere confundi.*
XVIII. *De orationibus quotidianis.*
XIX. *De ordine orationum catechumenorum atque fidelium, & communione.*
XX. *De disciplina atque modestia clericorum.*
XXI. *De ministerio subdiaconorum.*
XXII. *De ministris, vt orario non vtantur.*
XXIII. *Quoniam non oportet lectores vel psalmistas orario vti, & sic legere.*
XXIV. *De lectoribus & psalmistis, vt tabernas non intrent.*
XXV. *Non licet ministris panem dare, aut calicem benedicere.*
XXVI. *De exorcistis.*
XXVII. *Non debere clericos siue laicos ad agapen vocatos, partes tollere.*
XXVIII. *Non licere in Ecclesiis accubitus sternere, vel agapen facere.*
XXIX. *Non debere Christianos sabbatizare.*
XXX. *Nulli Christiano licere, cum*

ANNO CHRISTI ...

mulieribus lauacra exercere.

XXXI. *De cauendis hæreticorum connubiis.*

XXXII. *Non licere ab hæreticis eulogias accipere.*

XXXIII. *Non debere cum hæreticis aut schismaticis orare.*

XXXIV. *Non eundum ad falsos martyres.*

XXXV. *Non licere Christianis, derelicta Ecclesia, ad angulorum congregationes colligi.*

XXXVI. *Non licere clericos magos vel incantatores esse, aut phylacteria facere.*

XXXVII. *Non licere ab hæreticis vel Iudæis feriatica, quæ mittuntur, acciperé.*

XXXVIII. *Non licere a Iudæis azyma accipere.*

XXXIX. *Non licere cum paganis festa celebrare.*

XL. *Episcopos ad Synodum vocatos non debere contemnere.*

XLI. *Non debere clericum vel laicum sine epistolis peregrinari.*

XLII. *Nullum clericum debere sine Episcopi sui iussione peregrinari.*

XLIII. *Ministros non debere ab ostiis recedere.*

XLIV. *Non debere mulierem ingredi ad altare.*

XLV. *Non oportet per duas septimanas quadragesimæ aliquem ad baptismum suscipere.*

XLVI. *Baptizandos debere symbolum fidei & discere & docere.*

XLVII. *De his qui in ægritudine baptizantur.*

XLVIII. *Quia post baptismum chrismandum est.*

XLIX. *In quadragesima Sabbato tantum & Dominica offerendum est.*

L. *Non licere quinta feria septimanæ maioris ieiunium solui.*

LI. *Non debere in quadragesima, nisi Sabbato & Dominica, natalitia martyrum celebrari.*

LII. *Non licere nuptias fieri in quadragesima.*

LIII. *Non licere Christianos ad nuptias euntes, cantare aut ballare.*

LIV. *Non licere ministros altaris vel ceteros quoslibet, spectaculis quæ in nuptiis aut in scenis exhibentur, interesse.*

LV. *Non debere clericum vel laicum Christianum ex symbolis conuiuia celebrare.*

LVI. *Non oportere presbyteros ante ingressum Episcopi ingredi, aut sedere in tribunalibus.*

LVII. *Non debere in vicis & villis Episcopos ordinari, neque presbyteros sine præcepto vel consilio Episcopi aliquid agere.*

LVIII. *Non oportere in domibus ab Episcopis vel presbyteris oblationem fieri.*

LIX. *Non licere psalmos ab idiotis compositos, in Ecclesia dici, nec libros, qui non sunt Canonici, legere.*

CANONES.

SANCTA Synodus apud Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ conuocata ex diuersis prouinciis Asiæ, regulas exposuit Ecclesiasticas, sicut infra scriptum est.

ANNO CHRISTI ...

I.

De eo quod oportet secundum Ecclesiasticum Canonem, eos qui libere & legitime secundo nuptiis connexi sunt, nec occultam permixtionem operati sunt, pauco tempore exempto, vacare orationibus & ieiuniis, & secundum veniam reddi eis communionem.

II.

His qui diuersorum peccatorum lapsus incurrunt, & instant orationi, confessioni ac pœnitentiæ, malorum suorum perfectam conuersionem demonstrantes, pro qualitate peccati, pœnitentiæ tempus tribuendum est: propter misericordiam & bonitatem Dei, qui huiusmodi sunt, reuocandi & ad communionem sunt applicandi.

III.

Non oportet neophytum promoueri ad ordinem sacerdotalem.

IV.

Non licere manus impositionem super ordinandos præsentibus catechumenis fieri.

V.

Non licere fenerari ministris altaris, vel in sacerdotali ordine constitutis, vel vsuras vel lucra, quæ sescupla dicuntur, accipere.

VI.

Non concedendum hæreticis ingressum domus Dei, in hæresi permanentibus.

VII.

Nouatianos, vel etiam Quartodecimanos, quos Græci Tessaradecatites appellant, id est, qui quar-

Anno Christi tadecima luna primi menſis cum Iudæis Paſcha celebrant, ſed & catechumenos eorum vel fideles non recipi, priuſquam condemnent omnem hæreſim pleniſſime; ante omnia autem, in qua detinebantur. Et nunc qui apud eos fideles dicuntur, ſymbolum fidei doceantur: atque ita vnctos ſancto chriſmate, diuino ſacramento communicare conueniet.

VIII.

Eos qui conuertuntur ab hæreſi, quæ dicitur Cataphrygarum, ſeque in clero conſtitutos exiſtimant, quamuis magni dicantur, huiuſmodi cum omni diligentia catechizari oportet, & baptizari ab Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopis & presbyteris.

IX.

Non concedendum in cœmeteria & quæ martyria hæreticorum dicuntur, Catholicos orationis gratia & petendæ curationis intrare. Sed & qui ierint, ſi ſunt fideles, incommunicabiles factos, ad pœnitentiam vſque ad aliquod tempus redigi: pœnitentes autem eos, & erraſſe ſe confitentes, ſuſcipi oportere.

X.

Eos qui ad Eccleſiam pertinent, indifferenter filios proprios hæreticorum nuptiis minime ſociare debere.

XI.

Mulieres quæ apud Græcos presbyteræ appellantur, apud nos autem viduæ ſeniores, vniuiræ & matricullariæ nominantur, in Eccleſia, tamquam ordinatas, conſtitui non debere.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI ...

XII.

Episcopos non oportet præter iudicium Metropolitanorum & finitimorum Episcoporum constitui ad Ecclesiæ principatum. Nec eligantur nisi hi, quos multo ante nota probabilisque vita commendat; & nihilominus in sermone fidei & recta operatione per suam conuersationem fuerint probati.

XIII.

De eo quod non sit populis concedendum, electionem facere eorum qui altaris ministerio sunt applicandi.

XIV.

Sanctas oblationes, ad vicem eulogiarum, per festiuitatem Paschalem ad alias parochias mitti minime oportere.

XV.

Non licere præter Canonicos psaltes, id est, qui regulariter cantores existunt, quique pulpitum ascendunt, & de codice legunt, alium quemlibet in Ecclesia psallere.

XVI.

Sabbatis euangelia cum aliis scripturis legenda esse.

XVII.

In processionibus non connectere, id est, ex diuersis versibus & sensibus libri vnum canticum minime coniungere, sed singulorum psalmorum ordinabiliter de medio debere fieri lectionem.

XVIII.

De eo quod semper easdem supplicationes orationum,

ANNO CHRISTI tionum, & ad horam nonam & veſperam, oportet celebrari.

XIX.

Quoniam catechumenorum orationem ſeparatim, & prius poſt tractatum Epiſcoporum oporteat celebrari. Quibus egreſſis, orent etiam hi qui in pœnitentia ſunt conſtituti; & poſt manus impoſitionem his quoque abſcedentibus, tunc fideles orare debebunt. Quorum tres orationes fiant, vna quidem, (id eſt, prima) per ſilentium, ſecunda vero & tertia per vocis pronuntiationem. Et tunc demum oſculo pacem dari debere. Et poſteaquam presbyteri Epiſcopo pacem dederint, tunc etiam laicos dare. Et ſic oblatio offeratur. Solis autem miniſtris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare.

XX.

Quoniam non oportet diaconum ſedere præſente presbytero, ſed ex iuſſione presbyteri ſedeat. Similiter autem honorificetur & diaconus a miniſtris inferioribus, & omnibus clericis.

XXI.

Quoniam non oportet ſubdiaconos licentiam habere in ſecretarium, quod Græci * diaconicon appellant, ingredi, & contingere vaſa Dominica.

* diaconium.

XXII.

Miniſtrum non oportet orario vti, nec oſtia derelinquere.

XXIII.

Quoniam non oportet lectores aut pſaltes orario vti, & ſic legere aut pſallere.

ANNO CHRISTI ...

XXIV.

Quoniam non oportet altari deseruientes a presbyteris vsque ad diaconos,& deinceps ordinis Ecclesiastici omnes vsque ad ministros, aut lectores, aut psaltes , aut exorcistas , aut ostiarios , aut etiam eos qui in proposito continentiæ sunt , tabernas intrare.

XXV.

Non oportet ministros panem dare , nec calicem benedicere.

XXVI.

Non oportet exorcizare eos , qui necdum ab Episcopis sunt prouecti, neque in Ecclesiis, neque intra domos.

XXVII.

Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos , aut etiam laicos , ad agapen vocatos , partes tollere, propter iniuriam quæ ex hac occasione Ecclesiastico ordini possit deputari.

XXVIII.

Non oportet in Dominicis seu Ecclesiis agapen facere , & intus manducare vel accubitus sternere.

XXIX.

Non oportet Christianos iudaizare , & in Sabbato vacare , sed operari eos in eadem die , Dominicam præponendo eidem diei. Si hoc eis placet, vacent tamquam Christiani. Quod si inuenti fuerint iudaizare, anathema sint.

XXX.

Quoniam non oportet ministros altaris,vel etiam

ANNO CHRISTI clericos quoslibet, aut continentes se, aut omnem omnino Christianum, cum mulieribus lauacra habere communia. Hæc est enim prima apud gentiles reprehensio.

XXXI.

Quoniam non oportet cum omnibus hæreticis miscere connubia, & vel filios vel filias dare, sed potius accipere; si tamen profiteantur, Christianos se futuros esse Catholicos.

XXXII.

Non oportet hæreticorum benedictiones accipere, quoniam istæ maledictiones magis sunt, quam benedictiones.

XXXIII.

Non oportet cum hæreticis vel schismaticis orare.

XXXIV.

Non oportet Christianum derelictis martyribus Christi, abire ad falsos martyres. Hi enim alieni a Deo sunt. Quicumque autem abire voluerint, anathema sint.

XXXV.

Non oportet Christianos derelicta Ecclesia Dei abire, & angelos idololatriæ abominandæ congregationes facere; quæ omnia interdicta sunt. Quicumque autem inuentus fuerit occulte huic idololatriæ vacans, anathema sit: quoniam derelinquens Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, accessit ad idola.

XXXVI.

Quoniam non oportet ministros altaris aut cle-

ANNO CHRISTI ...

ricos magos & incantatores esse, aut facere quæ dicuntur phylacteria, quæ sunt magna obligamenta animarum: hos autem, qui talibus rebus vtuntur, proiici ab Ecclesia iussimus.

XXXVII.

Non oportet a Iudæis vel hæreticis feriatica, quæ mittuntur, accipere, nec cum eis dies agere festos.

XXXVIII.

Non oportet a Iudæis azyma accipere, aut communicare impietatibus eorum.

XXXIX.

Non oportet cum paganis festa celebrare, & impietatis eorum habere societatem.

XL.

Non oportet vocatos Episcopos ad Synodum contemnere, sed abire debere, & aut docere, aut doceri quæ sunt ad Ecclesiæ ceterorumque correctionem. Quod si contempserit, seipsum videbitur accusasse: nisi forte per infirmitatem ire non possit.

XLI.

Non oportet ministrum altaris, vel etiam laicum sine Canonicis literis, id est, formata, aliquo proficisci.

XLII.

Non oportet ministrum altaris vel quemlibet clericum præter iussionem Episcopi ad peregrina proficisci.

XLIII.

Non oportet ministros vel breui tempore ab ostiis deesse, & orationi vacare.

ANNO CHRISTI ...

XLIV.

Non oportet mulieres ingredi ad altare.

XLV.

Non oportet post duas hebdomadas quadragesimæ quemquam ad baptismum suscipi.

XLVI.

Baptizandos oportet & fidei symbolum discere, & quinta feria vltimæ septimanæ vel Episcopo vel presbyteris reddere.

XLVII.

Qui in ægritudine constituti baptismum perceperunt, facti sani, fidei symbolum edoceantur, vt nouerint qua donatione digni sunt habiti.

XLVIII.

Oportet baptizatos post baptismum chrismatis quoque cælestis, & regni Christi participes fieri.

XLIX.

Non oportet in quadragesima panem offerri, nisi Sabbato & Dominica tantum.

L.

Non oportet in quadragesima quinta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium dissolui, & totam quadragesimam inhonorari, sed per totos hos dies ieiunare, & escis abstinentiæ conuenientibus, id est, aridioribus vti.

LI.

Non oportet in quadragesima martyrum natalitia celebrari, sed eorum in Sabbato & Dominica tantum memoriam fieri.

ANNO CHRISTI ...

LII.

Non oportet in quadrageſima aut nuptias aut quælibet natalitia celebrare.

LIII.

Non oportet Chriſtianos ad nuptias euntes, vel ballare vel ſaltare, ſed caſte cœnare vel prandere, ſicut competit Chriſtianis.

LIV.

Non oportet miniſtros altaris, vel quoſlibet clericos ſpectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut in ſcenis exhibentur, intereſſe; ſed antequam thymelici ingrediantur ſurgere eos, & de conuiuio abire.

LV.

Non oportet miniſtros altaris, vel quoſlibet clericos, vel etiam laicos Chriſtianos, ex ſymbolis (quæ vulgus commenſalia appellat) conuiuia celebrare.

LVI.

Non oportet presbyteros ante ingreſſum Epiſcopi ingredi, & ſedere in tribunalibus, ſed cum Epiſcopo ingredi: niſi forte aut ægrotet Epiſcopus, aut in peregrinis eum eſſe conſtiterit.

LVII.

Non oportet in villis & vicis Epiſcopos ordinari, ſed viſitatores, id eſt, qui circumeant, conſtitui: hos autem qui antehac ordinati ſunt, nihil agere ſine conſcientia Epiſcopi ciuitatis. Similiter etiam presbyteri nihil ſine præcepto & conſilio Epiſcopi agant.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI ...

LVIII.

Non oportet in domibus oblationes ab Episcopis siue presbyteris fieri.

LIX.

Non oportet ab idiotis psalmos compositos & vulgares in Ecclesiis dici, neque libros qui sunt extra Canonem legere, nisi solos Canonicos noui & veteris testamenti.

LX.

Quæ autem oporteat legi, & in auctoritatem recipi, hæc sunt: Genesis mundi, Exodus Ægypti, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesus Naue, Iudices, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Esdræ duo, Liber psalmorum 150. Prouerbia Salomonis, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Iob, Hester, duodecim prophetæ, id est, Osee, Amos, Iohel, Abdias, Ionas, Michæas, Naum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Item Isaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel. Noui autem testamenti: Euangelia quatuor, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem; Actus Apostolorum: Epistolæ Catholicæ septem; Iacobi vna; Petri duæ, prima & secunda; Ioannis tres, prima, secunda & tertia; Iudæ vna: Epistolæ Pauli Apostoli quatuordecim: ad Romanos, ad Corinthios prima & secunda: ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses, prima & secunda: ad Timotheum, prima & secunda: ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI ...

NOTÆ.

[a] *Concilium.*] Hoc Concilium antiqua nobilitate celeberrimum, Græcorum atque Latinorum ſcriptis celebri memoria commendatum fuit. In quo ad collapſam Eccleſiæ diſciplinam reſtaurandam, auctore Nunechio Phrygiæ Metropolitano, congregati fuerunt triginta duo Epiſcopi, & hoſce quinquaginta nouem Canones ad mores ſingulorum fidelium reformandos ediderunt, vt conſtat apud Gratianum Canone vndecimo, diſtinct. 16. Item ex compendio Baronii. Quod prædictum Concilium in Syria ſub Theodoto, vel Theodoſio Epiſcopo celebratum fuiſſe ſcribitur, plane falſum eſt. Hæc enim Synodus, vt infra patebit, habita eſt in Phrygia Pacatiana. Cum ergo Theodotus, ſiue Theodoſius fuerit Epiſcopus Laodiceæ Syriæ, Stephani, vt teſtatur Euſebius lib. 7. cap. vltimo, ſucceſſor, habeaturque tertio loco ſubſcriptus inter eos Epiſcopos, qui ex Cœleſyria magno Nicæno Concilio interfuerunt & ſubſcripſerunt, verum eſſe non poteſt, Synodum hanc in Phrygia celebratam, illius auctoritate indictam & conuocatam fuiſſe: ſed potius ex errore accidiſſe, vt cui vere Nunechius Laodicenſis Epiſcopus ac Metropolitanus præſedit, Theodotus Laodiceæ in Syria Epiſcopus præſediſſe dicatur; propterea nimirum, quod Theodoti celebrius nomen eſſet, quam Nunechii. Vide Baron. in appendice 4. tomi.

Cauſa Concilii.

Epiſcopi quot.

Auctor quis fuerit.

[b] *Laodicenum.*] Sic dictum a Laodicea vrbe in qua celebratum fuit. Sciendum autem eſt, quod Strabone lib. 11. & 13. Plinio lib. 5. cap. 20. & 26. Ptolemæo lib. 5. cap. 15. &c. teſtantibus, triplex fuerit Laodicea. Vna in Syria, quæ dicta eſt Seleucia Tetrapolis, eo quod a Seleuco rege condita fuerit: diſtat vero eadem non procul a ponte Orontis fluuii, eſtque Chalcidis contermina. Altera fuit in Media a Macedonibus condita, cuius memoria apud vnicum Strabonem lib. 11. reperitur. Tertia demum Laodicea fuit in Phrygia ad Lycum fluuium ſita, quæ præterquam quod alias Hierapolis diceretur, a fluuii prædicti alluuione Laodicea ad Lycum ſita cognominata eſt. Ciuitas illa quidem per ſe nobilis exſtitit, ſed elogio diuinæ ſcripturæ Apocal. cap. 3. epiſt. Pauli ad Coloſſenſ. cap. vlt. magna cum laude & celebri memoria prædicata, multo nobilior eſt facta. Hoc, de quo nunc agimus, Concilium, non Laodiceæ in Syria, ſed potius Laodiceæ in Phrygia Pacatiana celebratum fuiſſe, ipſius Synodi titulus diſertis verbis hiſce aſſerit: *Sancta Synodus, quæ apud Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ conuenit ex diuerſis regionibus Aſiæ*, &c. Vnde erroneum & diligenter corrigendum eſt, quod prioribus editionibus Conciliorum omnibus dicitur in principio; hoc Concilium habitum eſſe Laodiceæ quæ eſt in Syria; &, qui grauior eſt error, duas Laodiceas in vnam conflari, dum aſſeritur eamdem eſſe in Syria, quæ eſt ad Lycum flumen. Nihil enim commune habent Syria & Lycus flumen, vt ex prædicto coſmographorum teſtimonio conſtat. Quod igitur verba hæc; *Laodicea*

Locus habiti Concilii.

vrbs

ANNO CHRISTI ... *vrbs vini fertilitate & ciuium felicitate celeberrima Syriæ Tetrapolis, Lycoſlumini impoſita*, &c. hinc ſuſtulerimus, lector amice, iniquo animo non feras.

Quo tempore habitum fuerit.

[c] *Sub Silueſtro.*] Medio tempore inter Neocæſareenſem & Nicænam Synodum vniuerſalem, quando Silueſter pontificatum Eccleſiæ Catholicæ adminiſtraret, ſub præſidio Nunechii Metropolitani hoc Concilium celebratum fuiſſe, hæ rationes perſuadere videntur. Prima: Laodiceno Concilio Canon primus, quo bigamis pœnitentia aliqua iniungitur, implicite allegatur, quem Neocæſareenſe Concilium tertio loco & ordine editum conſtituit: proinde hanc Synodum ante Ancyranam & Neocæſareenſem habitam fuiſſe, dici non debet. Ratio 1. Secunda: Liber Iudith auctoritate huius prouincialis Concilii inter apocryphos reiicitur, quem teſte ſancto Hieronymo epiſt. 3. Patres Nicæni Concilii, velut ſacroſanctum, in Canonem ſcripturæ receperunt. Ratio 2. Oportet igitur concedere Laodicenſe Concilium hoc ante Nicænum celebratum fuiſſe, vel ſaltem, quod dictu inconuenientius eſt, Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopos ea quæ de Canonicis libris in magno Oecumenico Concilio magna conſideratione decreta erant, conuellere & retractare auſos fuiſſe. Ratio 3. Tertia: quod quinque Canonibus Nicæni Concilii hiſce 2. 4. 14. 18. & 19. conſtitutum eſt, hoc idem a Patribus Laodicenæ Synodi 3. 5. & 8. ſine vlla commemoratione & allegatione priorum conſtitutionum decretum eſſe conſtat. Quorum ſane Epiſcopi in hac Synodo Laodiceæ iure meritoque magna cum reuerentia meminiſſent, ſicut & Neocæſareenſis, bigamis pœnitentiam Canone deſuper edito imponentis, honorificam in principio primi Canonis Laodiceni mentionem fecerunt. Itaque hanc Synodum medio illo tempore, quod eſt inter Neocæſareenſe & Nicænum Concilium, celebratam fuiſſe, certum eſt; quo autem anno, incertum. Quod apud Gratianum prædicto Canone 11. ſexta numeretur poſt Nicænam, &c. erroneum eſt. Refellitur obiectio. Quod Photinianorum hæreticorum longe poſt Nicænam Synodum exortorum ſeptimo Canone mentio habeatur, nihil noſtræ ſententiæ de tempore Laodiceni Concilii obſtare, infra patebit in notis ad eumdem 7. Can.

Quot Canones diti.

[d] *Canones Sanctorum.*] Canones quinquaginta nouem conſtitutos eſſe hac Synodo iuxta numerum titulorum, aſſerit Baronii compendium. Gratianus vero prædicto Canone 11. diſtinct. 16. a Patribus triginta duobus, ſexaginta Canones & vnum decretos fuiſſe.

Anſelmi apud Gratianum error.

[e] *Sancta Synodus quæ apud Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ.*] Hinc Anſelmus apud Gratianum cap. 11. diſtinct. 11. qui putauit hanc Synodum Laodiceæ Syriæ celebratam fuiſſe, redarguitur. Vide quæ ſupra notauimus verbo, *Laodicenum.*

Canon 1. Bigamia an illicita.

[f] *Oportere ex eccleſiaſtico Canone.*] Nempe ſecundum Neocæſareenſis Concilii Canonem tertio loco poſitum. cum enim Cataphrygæ in orientali Eccleſia diu magno cum detrimento verſati ſecundas nuptias prorſus reiicerent, ab Epiſcopis eiuſdem Eccleſiæ optime eædem receptæ fuerunt; ſic tamen, vt bigami non abſque pœniten-

tia ad communionem admitterentur. Basilius vero epistola Canonica ad Amphilochium cap. 14. eamdem ad trigamos & polygamos ex causa ampliauit. Cur vero iisdem pœnitentia iniungenda fuerit, vide supra ea quæ notauimus ad Concilium Neocæs. Can. 7.

Canon 2. Confessionis sacramentalis vsus.

[g] *Confessionisque & pœnitentiæ.*] Nota, quod lege Christi, Ioann. 20. his verbis: *Quorum retinueritis peccata, retenta sunt*: id est, non remiseritis, non sunt remissa: institutum est, vt peccatorum confessio in specie coram sacerdote iurisdictionem habente emittatur, id antiquo vsu in Ecclesia receptum fuisse, atque etiamnum recte vsurpari.

Canon 7. Canon septimus corruptus esse probatur.

[h] *Siue Photinianis.*] Hoc Canone decernitur, vt hæretici Nouatiani & Quartadecimani ad Ecclesiam redeuntes, quod nimirum legitima forma baptismatis a ministris obseruata legitime baptizati sint, non per baptismum, sed per catechizationem, manuum impositionem, & sacri chrismatis vnctionem, ad sacram Ecclesiæ communionem recipiantur. Quod an etiam de Photinianis constitutum fuerit, adeoque hæc verba, *aut Photinianis*, quæ in duabus dumtaxat editionibus non in tertia habentur, inserenda vel omnino expungenda sint, merito dubitatur. Sed quia auctoritate Concilii Arelatensis secundi Canone 16. decretum est, baptismum Photinianorum, quod filium Dei dumtaxat hominem fuisse assererent, nullum esse: veriorem & magis germanam editionem putamus illam, a qua prædicta verba, *Aut Photinianis*, absunt: atque ita eadem a reliquis duabus editionibus esse vel expungenda, vel saltem velut subreptitia diligenter notanda. Accedit quod Theod. lib. 2. hæret. fab. affirmat, Photinum cum Paulo Samosateno de sanctissima Trinitate eadem sensisse, eadem docuisse. Sicut igitur ex decreto Concilii Nicæni Can. 19. statutum est, vt Paulianistæ ad Ecclesiam venientes baptizentur; ita & de Photinianis seruatum oportuit esse. Et licet sancti Hieronymi contra Luciferum, aliorumque auctoritate constet, Arianorum baptismum Ecclesiam Catholicam recipere consueuisse: baptismus tamen Photinianorum nunquam ab ea receptus fuit: nam eorum in impugnanda Christi diuinitate tanta impietas erat, vt ipsi Ariani eos, vt maxime impios, ab Ecclesia eiecerint. Vide Baronium in appendice 4. tomi.

Primo.

Secundo.

Canon 8. Baptismus hæreticorum quando validus sit.

[i] *Eos qui*, &c.] Hic Canon neque præcedenti, neque traditioni Apostolicæ, de qua supra in notis ad Concilia Africana sub Stephano egimus, est contrarius: Cataphrygarum baptismus iterari iubetur, quia non ea forma, qua Ecclesia vtitur, collatus fuerit: reliquorum hæreticorum vero, qui hanc baptizandi formam rite obseruabant, baptisma ratum ac validum esse, ideoque nequaquam iterandum, Ecclesia recte diiudicauit. Vide quæ diximus in notis ad Can. Apost. 46. 47. & 48.

Canon 11. Presbyteræ quæ.

[k] *Quæ dicuntur presbyteræ.*]Presbyteræ hoc loco appellantur viduæ seniores, vt posterior editio declarat. Frequentissime tamen presbyteræ in Conciliis nominantur mulieres cælibem vitam agentes illæ, quarum viri presbyteratus ordine initiati vel erant, vel fuerant. Ita

ANNO CHRISTI ... intelligendus est Can. 21. Concilii Antisiodorensis, quo inhibetur ne presbytera cum suo presbytero dormiat. Obseruandum est, quod sicut presbyterarum, ita etiam diaconissarum & Episcoparum mentio satis frequens apud scriptores reperiatur eadem fere significatione. De diaconissis vide quæ notauimus supra in secundo Concilio Apost. item quæ dicemus in Concilio Turonensi: vbi Can. 13. 14. & 20. hæc nomina sæpe prædicta acceptione vsurpantur. Item Baron. vide ann. 34. num. 288.

Diaconissa quæ, Episcopa quæ fuerit dicta.

[l] *Eorum qui sunt in.*] Vide quæ notauimus supra ad primum & secundum Concilium Apost. Can. 13.

[m] *Ne sancta instar benedictionum.*] Paschalibus diebus fidelibus interdictum est eulogiis cõmunicare; quia iisdem tẽporibus ad eucharisticam communionem sumendam obligati erant. eulogia autem est panis fermentatus a populo oblatus, & ab Episcopo benedictus eo fine, vt presbyteri singularum parochiarum eumdem ab Episc. acceptum, in signum Catholicæ communionis fidelibus suis sub se constitutis distribuerent & impartirentur. A materia ex qua panis fiebat, dicebatur fermẽtum, ad distinctionẽ panis azymi, ex quo eucharistia confici soleret: ob sacræ rei, Catholicæ nimirum communionis signum, sacerdotalemq; benedictionẽ ei impertitã, eulogiæ, id est benedictiones appellabãtur. Harum aliæ publicæ erãt, aliæ priuatæ. Publicæ ad id consecrabantur & distribuebantur, vt essent communionis Catholicæ signa & indicia. De quibus supra. Priuatæ vero erant, quas amici inter se vltro citroque dare & accipere consueuerant. Cuius quidem antiqui vsus exempla complura suppetunt, & inter alia sancti Paulini Nolani Episc. ad Seuerum scribentis, epist. 1. in fine his verbis: *Panem campanum de cellula nostra tibi pro eulogia misimus.* Et ad S. Aug. epist. 31. *Panem vnum, quem vnanimitatis indicio misimus caritati tuæ, rogamus, accipiendo benedicas.* Et epist. 35. ad Alypium: *Panem vnum sanctitati tuæ vnitatis gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur: hunc panem eulogiam esse tu facies dignitate sumendi.* August. etiam ad eumdem Paulin. epist. 34. easdem eulogias mittens ait: *Panis, quem misimus, vberior benedictio fiet dilectione accipientis vestræ benignitatis.* Vide quæ notauimus in Melchiadis vita, verbis, *Hic fecit & oblationes.* Can. 14.

Eulogia quid. Eulogiæ vsus quis.

Quomodo alias appellata.

Eulogiæ duplices.

[n] *Non oportere præter.*] Nihil hic Canon de cantu Ecclesiast. Apost. traditioni contrarium præcipit. Vt fideles in suis conuentibus psalmis & hymnis alternatim corde simul & ore decantatis Deum laudent, a Paulo ad Col. c. 3. & ad Eph. c. 5. præceptum esse fatemur: sed dum olim vna cum clericis etiam populus promiscue cantaret, sacerdotique orationem concludenti magno cum boatu ad similitudinem cœlestis tonitru (ita Hier. in præf. ep. ad Gal. l. 2.) respondere soleret, imperitia canentium aliquando accidebat, vt ii, quorum vox inculta erat, aut absona, harmonicum illum Ecclesiast. dignitati congruentem concentum (in quos Chrys. in ca. 8. Isai. ho. 1. acerbe inuehitur) plane corrumperent. Ad hoc ergo incommodum a cantu religioso tollendum, Ecclesiast. instit. hisce optime proui- Can. 15.

Cantus Ecclesiastici auctor quis.

Cur laicis cantare in Ecclesia interdictũ sit.

ANNO CHRISTI ...

sum est, ne præter certos ad hoc opus adscriptos, alii in Ecclesia psallerent. Nam vt cantus Eccl. prout conuenit, pie, religiose, ac modeste concinatur, studiosissime Patres huius Concilii cum Ignatio, Iustino, Tertulliano, Cypriano, Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, aliisque pluribus, quorum verba prolixe recitat Baron. anno Christi 60. num. 24. & seq. in Ecclesia semper curauerunt.

Cant. Ecclesiastic. qualis esse debeat.

° *Non oportet.*] Hoc Can. docemur, his & anterioribus temporibus fideles aliquãdo procedentes, publico conuẽtu preces suas ad Deum fundere consueuisse: quod etiamnum Ecclesia recte facit. De horum ritu precandi, & de processionibus est intelligendum illud Tertull. ad vxorem l. 2. c. 4. *Si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio aduenial.* Has, quod expiationis causa publice indicantur, Litanias nominatas fuisse, multa exempla declarant. Tempore Greg. Thaumaturgi Neocæs. habitas esse, testatur Basil. ep. 63. De his aliisque precandi ritibus plura vide apud Baron. in not. ad Mart. Rom. item in annal. an. Christi 58. num. 108.

Can. 17. Processionum vsus antiquus. Cur Litaniæ dicantur.

Can. 19. Quibus & quamdiu Missæ interesse liceuerit.

P *Oportere seorsum.*] Hoc Canone confirmantur ea quæ supra in notis ad Conc. Ancyranum diximus Can. 4. & seq. nimirum, quod pœnitentium alii instar catechumenorum a communione orationum simul & sacramentorum; alii tantum a sola corporis & sanguinis participatione prohibiti fuerint, donec iiunctum pœnitentiæ tempus complessent.

Laica communio quæ dicatur.

¶ *Et solis licere.*] Hinc quid laica communio sit, euidenter intelligitur: nimirum eam corporis & sanguinis Dominici participationem, quæ non apud altare cum sacris ministris, sed extra cancellos eo loco, vbi populus consistebat, fieri ac dispensari solebat, laicam communionem appellatam esse. Hæc clericis imposita, vt ex notis ad 9. Can. Arelat. Concilii supra constat, loco pœnæ erat. Quod autem sicut olim, ita in Ecclesia primitiua orientali simul & in occidentali sacerdotes a populo, viri a mulieribus, & virgines a nuptis, loco distincti fuerint, sic vt in gremio Ecclesiæ Episcopus vna cum clero ad vtrumque latus posito sederit: viri autem sinistram partem templi, & feminæ dextram occuparint, patet ex Clem. constit. l. 2. cap. 61. & Amb. ad virg. lapsam.

Clerus a populo, viri a mulieribus in Ecclesia separati fuerũt.

Can. 21. Secretariũ quid.

‡ *In diaconis.*] Loca Ecclesiæ apud apsidem posita, quæ hic & a Paulino epist. 12. Secretaria nominantur, eadem a Clem. lib. 2. constit. cap. 62. pastophoria, id est, vt explicat Hier. in Ezech. cap. 42. duo thalami seu interiora cubicula, appellantur: vbi dicit, in omnibus Ecclesiis duo pastophoria extrui consueuisse; eaque hinc inde apud apsidem posita fuisse asserit præd. loco Paulinus. Quorum quis esset vsus, duo hæc disticha ab eodem desuper inscripta declarant: A dextra apsidis:

Vsus Secretarii.

Hic locus est veneranda penus, qua conditur, & qua
Promitur alma sacri pompa ministerii.

A sinistra eiusdem.

Si quem sancta tenet meditandi in lege voluntas,
Hic poterit residens sacris intendere libris.

ANNO CHRISTI ...

Vide Durantum de ritibus cap. 14.

Can. 22. & 23. Orarium significat stolam qua vtuntur presbyteri & diaconi.

[c] *Quod non oportet ministrum ferre orarium.*] Orarium idem est in antiquis Patribus, quod stola; quæ est vestis sacra, longa non lata, cuius vsus sacerdotibus ac diaconis concessus, subdiaconis interdictus est. Significat autem mystice iugum Christi. Vnde in ordinatione sacerdotis, cum ei stola imponitur, dicitur: *Accipe iugum Domini*, &c. Hac significatione vox ista sumitur Concil. Brach. 1. cap. 27. Vbi diaconi præcipiuntur ferre orarium super scapulas. Item Concil. Brach. 3. cap. 3. vbi sacerdoti præcipitur, *vt sacrificium oblaturus, aut sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quam orario vtroque humero circumseptus; ita vt de vno eodemque orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet crucis.* Simili significatione accipitur his Canonibus, quibus vsus orarii subdiaconis interdicitur. Et Concil. Tolet. 4. vbi dicitur, *vnum orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propterea quod orat, id est prædicat: dextram autem partem oportet habere liberam, vt expeditius ad ministerium sacerdotale discurrat.* Vnde Alcuinus lib. de diuin. off. cap. de vestibus sacris: Rabanus lib. 1. de Instit. cleri. cap. 19. Durant. de ritibus Ecclesiæ, putant orarium esse dictum, quod oratoribus seu prædicatoribus euangelii concedatur.

Orariũ accipitur aliquãdo pro veste sacerdotali.

Secundo etiam non raro hæc vox orarium accipitur pro sacerdotali veste honesta & talari: ita enim sumitur in Concil. Mogunt. sub Carolo cap. 27. vbi monentur presbyteri, vt sine intermissione orariis vtantur, propter differentiam sacerdotalis dignitatis: similiter accipitur cap. nullus, 21. quæst. 4. Vide Suarez, tom. 3. disput. 82. sect. 2. Durant. de ritibus Eccl. Cath. lib. 2. cap. 9.

Can. 27. & 28. Agape quid.

[c] *Ad Agapen vocatos.*] Agape est conuiuium publicum, quod olim in Ecclesia in sanctorum martyrum natalitiis celebrari consueuit: sicut & duo alia, funebre nimirum & connubiale conuiuium: de quibus hæc Gregorius Nazianzenus de vitæ differ. *Non insuper ad sacrum aliquod epulum vel natalitium vel funebre vel connubiale cum pluribus currens.* Solitas esse quoque exhiberi agapes in Ecclesiarum dedicationibus, satis demonstrant quæ Gregorius Papa lib. 1. epist. 14. dedicaturus oratorium beatæ Mariæ, pro agape parari mandat, sic scribens ad Petrum subdiaconum. *Sed quia cellæ ipsius tenuitas exigit, debere nos in ipsa diei festiuitate concurrere, propterea volumus, vt ad celebrandam dedicationem dare debeas ad erogandum pauperibus in auro solidos decem, vini amphoras triginta, annonæ modios ducentos*, &c. Quæ igitur conuiuia publica optima ratione in Ecclesiam introducta, & hactenus frequentata reperiuntur, a Patribus orientalis Ecclesiæ in hoc Concilio præsentibus temperata sunt, vt deinceps in Ecclesia non celebrentur. Hæc enim agapes circumstantia Ambrosio, Augustino, & sancto Paulino displicuit; de qua ipse hæc scribit:

Quibus tẽporibus celebratæ fuerint.

Verum vtinam sacris agerent hæc gaudia votis,
Nec sua liminibus miscerent gaudia sanctis.

Ideoque recte Concilio Carthaginensi tertio, Can. 50. eadem circumstantia loci interdicta est. Baron. vide, anno 57. num. 137. & sequentibus. ANNO CHRISTI ...

Nomina loci sacri vbi fiebat conuentus fidelium.

[u] *In locis Dominicis.*] Sicut locus iste, in quem ad sacros conuentus celebrandos fideles conuenire solebant, hic Dominicum appellatur; ita idem alibi Ecclesia, alibi domus oratoria, basilica, memoria, martyrium, Concilium sanctorum, titulus ac templum nominari consueuit. Delubrum vel fanum, quæ gentilium templis magis conueniunt, a Patribus nusquam vsurpata reperiuntur: quibus recentiores nonnulli improprie saltem, si non improbe, vtuntur. Rationes singulorum vocabulorum vide apud Baronium in notis ad Martyrol. Romanum die 5. Augusti: item in annalibus ann. 57. num. 127.

Can. 29. Quæ feriatio prohibita sit.

[x] *In Sabbato otiari.*] Prohibetur Iudaica feriatio diei Dominici ac Sabbati. Ebionæi enim, vt scribit Eusebius lib. 3. cap. 21. Iudaice Dominicum instar Sabbati colebant: pie autem & religiose vtroque die ieiunare aut festum agere (quod in orientali Ecclesia ad hæreses diuersorum verbo & opere simul impugnandas, obseruatum esse Clemens lib. 7. cap. 24. Socrates lib. 6. cap. 8. Anastasius Nicænus lib. quæst. q. 77. aperte testatur) nulla lege prohibitum fuit. Vide quæ diximus in notis ad Canonem Apost. 55. Item Baronius anno 57. num. 202. & 203. item anno 58. num. 90. vbi longissimam Augustini inuectiuam recitat illam, qua vehementer inuehitur in illos, qui feria quinta in honorem Iouis superstitiose feriabantur.

Can. 32. Cum hæreticis nō est communicādum aut conuersandum.

[y] *Hæreticorum benedictiones.*] Benedictiones & eulogiæ, vt supra diximus, erant symbola cōmunionis Catholicæ. Itaque illæ ab hæreticis, qui ab Ecclesiæ communione exciderant, ideoque vt plurimum vitandi erant, periculose accipiebantur.

Can. 34.

[z] *Christi martyres relinquere, & ad falsos martyres hæreticorum.*] Prohibetur hoc Canone, ne sub pœna excommunicationis hæreticorum martyribus aliquis religiosus cultus deferatur: ideo quod extra communionem Ecclesiæ sine fide & caritate Dei decedentes, perpetua Dei amicitia spoliati, omni religioso cultu & honore indigni, ab aditu regni cælestis præcluſi sint. Contra vero conuenientissimum ac maxime religiosum esse decernitur, vt quos vniuersa Ecclesia incolas regni cælestis, sanctos atque amicos Dei esse profitetur, non quidem vt auctores & largitores bonorum, (hoc enim soli Deo debitum est) sed tantum vt amici Dei, & heredes regni cælestis, & coheredes Christi, cultu dumtaxat duliæ, vt loquuntur theologi, colantur & obseruentur. Huc facit, quod infra Canone 51. sanctorum festa celebrari, eorumque commemoratio certis diebus haberi concedatur. Ex quibus quid de sanctorum cultu ac veneratione in Ecclesia primitiua creditum fuerit, satis manifeste constat.

Can. 35. Prima expositio Canonis.

[a] *Quod non oportet ad angelos idololatriæ abominandæ.*] Variæ sunt huius Canonis interpretationes. Vna Theod. ad Colossens. cap. 2. dicentis hoc Canone damnari illos hæreticos, qui docebant, ange-

ANNO CHRISTI ... los esse colendos. Quod si de cultu latriæ intelligi voluerit, sustineri potest ac debet. Nam Bellarminus lib. 1. de SS. beat. cap. 20. hanc expositionem eiusdem Theodoreti sic expositam approbat dicens, per hunc Canonem Concilii non piam quamlibet angelorum veneration em, sed eam dumtaxat quæ Deo propria est, prohiberi: Theodoretum autem ab hæreticorum calumnia defendit, & merito. Nam eumdem de angelorum cultu & veneratione recte & orthodoxe sensisse, dubium nullum est, qui ipsos angelos non tantum veneratur, sed eosdem æternæ salutis administros nobis a Deo concessos, nostros apud Deum intercessores & patronos esse, constanter affirmat, vt videre est lib. eiusdem Theodoreti diuin. decret. 5. de angelis, & in Dan. cap. 4. Quia tamen, quod supra in notis ad secundam epistolam Pii, verbis; *Nemo vos seducat in religione angelorum;* ex Baronio diximus, neque Simon Magus, neque Cherinthus, neque quisquam Iudæorum hæreticorum angelos adorandos esse docuit, ipse vero Theod. ad Colossens. cap. 2. hæc contra hæreticos legem Iudaicam defendentes decreta ac constituta fuisse scripsit; iustam illustrissimi Cardinalis Baronii censuram hac in re non euadit. Posset alioquin pro hac sententia dici, hunc Canonem editum fuisse contra hæreticos angelicos, sic dictos, ideo quod, teste Epiphanio hæresi 60. & August. hæresi 39. angelos adorandos, cultuque latriæ soli Deo debito colendos esse docerent. Altera quæ magis placet expositio, est Baronii, qui ait, hoc Canone piam ac religiosam venerationem falsorum deorum, illorum nempe, quos idololatræ, gentiles & magi venerabantur, Christianis interdictam esse; idque sic probat: primo, præcedente Canone 34. veri martyris cultus religiosus recipitur; falsorum vero martyrum superstitiosa veneratio prohibetur. dum ergo sequente Canone subiungitur decretum ad cultum angelorum reformandum pertinens, expresse patet, sacrosanctam Synodum voluisse, vt veri angeli, qui æternam salutem adepti sunt, sicut veri martyres colantur: falsorum autem angelorum, sicut & pseudomartyrum, cultus ac veneratio sub pœna anathematis euitetur. Angeli naturæ & gratiæ donis omnes fere sanctos excellunt: quis ergo credat Patres huius Synodi, martyribus ob sanctitatem qua donati sunt, cultum ac venerationem adiudicasse; angelicæ autem creaturæ excellentiori & sanctiori omnem honorem ac piam obseruantiam ademisse? Falsos autem angelos, quos gentiles & magi religiose colebant, genios fuisse ait Baronius: quorum gratia ipsi, vt ex Censorino de die natali, & Macrobio in saturnalibus constat, diem natalitium celebrantes, affines & amicos suos conuocabant, & quod ait Canon; *ad angelos idololatriæ abominandæ congregationes faciebant.* Quamquam probabilius esse iudicet, per falsos angelos intelligi debere dæmones, quos cum illi ad magias suas perficiendas occulte inuocarent, a Patribus huius Concilii idololatræ nominati sunt: cum vero ad impostura s suas honesto nomine velandas, profiterentur se angelos inuocare, vt ait Tertullianus in apologia cap. 23. idololatræ occulti appellantur, quod

De cultu angelorũ.

Theodor. de cultu angelorum quid senserit.

Secunda expositio verior.

Angeli quo cultu colendi.

Falsi angeli qui dicantur.

Canon 41. Canonicæ literæ quæ.

nimirum idololatriam honestissimo nomine angelorum velatam & occultatam committerent. Vide Baron. anno Christi nati 60. num. 20. & sequentibus. ANNO CHRISTI 324.

Canon 48. Sacramentum Confirmationis, an ex necessitate præcepti sit suscipiendum.

[b] *Sine Canonicis literis.*] Literæ quæ hic Canonicæ dicuntur, alibi formatæ ac communicatoriæ, aliisve nominibus appellantur. Vide quæ diximus in notis ad vitam Sixti.

[c] *Oportet eos qui illuminantur.*] Ex præcepto Christi, vel saltem Ecclesiæ, baptizatos sub peccato ad sacramentum confirmationis suscipiendum, dum commode possunt, obligari, colligunt nonnulli ex hoc Canone, sicut & ex epistola 1. Melchiadis, vbi dicit: *Quamuis continuo morituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria esse confirmationis auxilia*, &c. Hæc cum theologorum scholasticorum & summistarum alii affirment, alii negent; ego sententiæ neganti potius subscribendum esse putarem.

Canon 49. Quadragesimali tempore ab eulogiis abstinendum est.

[d] *In quadragesima.*] Causa prohibitionis sequenti Canone subiungitur: quia scilicet quadragesimalibus diebus integris ieiunandum erat. Ne igitur sumptione eulogiarum siue panis benedicti, qui alias fermentum dicebatur, ieiunium violaretur; constituitur hoc Canone, vt neque populus panem in hunc finem offerat, neque Episcopus eumdem in symbolum communionis Catholicæ a se consecratum, quadragesimali tempore distribui patiatur.

Cur in quadragesima sanctorum martyrum festa, item nuptias celebrare non liceat.

[e] *Quod non oportet in quadragesima martyrum natalitia, &c. aut nuptias celebrari.*] Opinor, ne agapico & nuptiali conuiuiis, quorum illud in natalitiis martyrum, hoc in solennizatione nuptiarum exhiberi solebat, vt supra in notis ad Canonem 27. & 28. diximus, ieiunium violaretur.

[a] EPISTOLA

DE PRIMITIVA ECCLESIA, ET MVNIFICENTIA CONSTANTINI MAGNI

imperatoris erga eamdem, [b] Melchiadi falso adscripta.

Actuum 2. Actuum 4.

NEMO, qui diuinas scripturas legit, ignorat, quod in principio nascentis Ecclesiæ discipuli in vnum congregati sunt cum multitudine credentium, in quibus erat cor vnum & anima vna, quique vendentes prædia & possessiones suas, afferebant precia, & diuidebatur singulis, prout cuique opus erat. Futuram namque Ecclesiam in gentibus Apostoli præuidebant, maximeque quia Dominus illis prædixerat: *Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium.* Vel quia expellendos se nouerant a Iudæa, & in gentibus dispergendos, Ecclesiamque congregan-

12. q. 1. Futuram Ecclesiam Apostoli.

Matth. 16.

ANNO CHRISTI 324. gregandam ex rudi populo; idcirco prædia in Iudæa minime sunt adepti, sed precia tantummodo ad fouendos egentes. At vero cum inter turbines & aduersa mundi succresceret Ecclesia, eousque peruenit, vt non solum gentes, sed etiam Romani principes, qui pene totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi & baptismi sacramenta concurrerent. E quibus vir religiosissimus Constantinus, primus fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit per vniuersum orbem sub suo degentes imperio, non solum fieri Christianos, sed etiam fabricare ecclesias, & prædia tribuere posse constituit. Denique idem præfatus princeps donaria immensa contulit, & fabricam templi primæ sedis beati Petri principis Apostolorum instituit: adeo vt sedem imperialem, quam Romani principes possederant, relinqueret, & beato Petro, suisque * præsulibus profuturam concederet. Idem vero præsidens in sancta Synodo, quæ apud Nicæam congregata erat, cum querelam quorumdam conspiceret coram se delatam, ait: Vos a nemine diiudicari potestis, quia solius Dei iudicio reseruamini. Dii etenim vocati estis, idcirco non potestis ab hominibus iudicari. Ab illo etenim tempore, & deinceps, viri religiosissimi non solum possessiones & prædia quæ possederant, sed etiam semetipsos Domino consecrarunt, ædificantes basilicas in suis fundis in honorem sanctorum martyrum per ciuitates, ac monasteria innumera, in quibus cœtus Domino seruientium conueniret. Denique reges & præsides ac magistratus, non solum hanc licentiam tribuere, sed etiam ipsi propria largiti sunt per vniuersa regna terrarum, vnde alerentur egentes, qui nihil in mundo possidebant, ecclesiæque Dei fabricarentur atque restaurarentur, Deoque & ecclesiæ eius rite famulantibus, seruisque illius supplementa (vt absque necessitate essent) tribuerentur: vt hæc accipientes, possent (secundum monita Apostoli) orationes, postulationes, obsecrationes, gratiarumque actiones facere pro omnibus hominibus, pro regibus, & qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam habeant. Et hoc bonum & acceptum esse coram Deo, idem magister gentium protestatur, cui solicitudo omnium ecclesiarum incumbit,

* successoribus

Psal. 81.

In decret. Iuo. lib. 2.

1. *Tim.* 2.

quique Episcopos regere per Spiritum sanctum constituit Ecclesiam Dei. Quibus ait: *Pascite qui in vobis est, gregem Dei, prouidentes non coacte, sed sponte secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie.* Quibus & dicebat: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus.* Quæ autem sint negotia sæcularia, sancti Canones manifestant & inhibent, dum perspicue docent, quod quidam qui in clero videntur electi, propter lucra turpia conductores alienarum possessionum fiant, & sæcularia negotia sub cura sua accipiant, * Domini quidem ministerium parui pendentes, per sæcularium vero domos discurrentes, & propter auaritiam, patrimoniorum solicitudinem sumentes. Decreuit namque supradicta sancta Synodus, nullum deinceps clericum aut possessiones conducere, aut negotiis sæcularibus se miscere, nisi propter curam pupillorum & orphanorum ac viduarum, aut si forte Episcopus ciuitatis ecclesiasticarum rerum solicitudinem habere præcipiat. Vbi liquido patet, quia alia sunt negotia sæcularia, alia ecclesiastica. Nonne Moyses in sæculo erat, cum crebro tabernaculum intraret & exiret? qui intus contemplatione raptus, foris infirmantium negotiis vrgebatur: intus Dei arcana considerans, foris onera carnalium portabat. Cuius typum sacerdotes in Ecclesia agere debent, vt dum foras exeunt ad exercenda negotia pro necessitatibus subditorum, intus ad se redeant per contemplationem mandatorum: sicut Paulus, qui cælestibus secretis inseritur, & tamen per condescensionis viscera, carnalium cubile perscrutatur. Sic & Iacob ascendentes & descendentes angelos vidit, quia videlicet rectores Ecclesiæ non solum Deum contemplando superna appetunt, sed deorsum quoque ad membra illius miserando condescendunt. Et Domini sacerdotes horum facta imitantur, & se custodiunt, & subditorum onera portant, & videntur tales esse, quales idem egregius prædicator præcepit: *vt qui vtuntur hoc mundo, tamquam non vtantur: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possidentes.*

2. *Cor.* 11. 1. *Petr.* 5. 2. *Tim.* 2. Dist. 88. Decreuit sancta Synodus. *Exod.* 33. 2. *Cor.* 12. 1. *Cor.* 7. *Genes.* 28. 1. *Cor.* 7. ANNO CHRISTI 314. * Dei.

NOTÆ.

[a] *Epistola.*] Quæ hac epistola de Constantini donatione Melchia-

ANNO CHRISTI 314. di & Siluestro collata scribuntur, vera esse, non hinc tantum, sed etiam auctoritate Optati Mileuitani probatissimi scriptoris firmissime confirmantur. Hic enim, lib. 1. contra Parm. scribit, Constantino & Licinio 3. coss. anno nimirum Christi 313. Romæ in causa Cæciliani & Donatistarum, Synodum nouemdecim Episcoporum in Laterano, in domo Faustæ, quæ Romani Pontificis sedes erat, celebratam fuisse. Eam domum Melchiadi ab Imperatore donatam esse, ille quidem non expresse scribit: sed cum nulla ratio appareat, ob quam necessum fuerit, vt Conuentus 19. dumtaxat Episcoporum extra domum Melchiadis ampliora ædium spatia requireret, illam in qua Synodus prædicta congregata fuit, domum Lateranensem siue Faustæ (sic dictam, quod quæ ante Palatii Laterani hominis prædiuitis fuerat, fisci inscriptione sub Nerone publicatam, Fausta Maximiani filia Romæ agens eam inhabitarit) Melchiadi Romano Pontifici ab Imperatore donatam esse, nemo prudens amplius dubitare potest: maxime cum prædictarum ædium huc vsque per 13. sæcula continuata possessio nihil aliud indicet, aut præsumi concedat. Cum igitur hinc euidenter probatum sit, augustissimas Lateranenses ædes Melchiadi eiusque successoribus Romanis Pontificibus ad inhabitandum ab Imperatore concessas esse, certissimo indicio colligere licet, eumdem Christianæ religionis antistitem munificentia Imperatoris, instar gentilitiæ superstitionis Pontificis maximi publicas domos inhabitantis, in imperatorias ædes translatum, pari honore & gloria, quam haberent diuersorum collegiorum antistites, a se donatum ac condecoratum voluisse. Quando autem id contigerit, infra in notis ad edictum Constantini dicemus.

Palatium Lateranense Melchiadi vere donatum fuit.

Cur Lateranense appellatum fuerit.

[b] *Melchiadi falsò adscripta.*] Hanc epistolam Melchiadi adscriptam fuisse patet Canon. futuram 12. quæst. 1. Item con. decreuit, distinct. 88. qui Melchiadis nomen præ se ferentes, ea quæ hic scribuntur, magna ex parte habent: & ex eo quod communiter hactenus post decreta Melchiadis Papæ in Conciliorum editionibus anterioribus subiuncta fuerit. Falso autem titulo ac nomine Melchiadis prænotatam fuisse, inde constat, quia mentionem faciant Nicæni Concilii, quod omnium consensu post obitum Melchiadis Papæ, postque baptizatum Imperatorem, non sub Melchiade, sed sub Siluestro Pontifice, anno Christi 325. qui est Constantini vigesimus, celebratum esse, omnes fere, vt infra patebit, historici consentiunt. Verius igitur fortasse fuerit, ipsum Isidorum compilatorem potius, quam collectorem, auctorem esse huius epistolæ, quam ex 3. Canone Concilii Calchedonensis, & fragmento quodam epistolæ 24. lib. 1. Gregorii Papæ, & Nicæni Concilii historia compilatam esse constat. Baron. anno 312. num. 80.

Hanc epistolam Melchiadi falso adscriptam esse probatur.

Nicænum Concilium quo tempore celebratum fuerit.

Isidorus auctor huius compilationis.

EDICTVM[a] DOMINI CONSTANTINI IMPERATORIS.

ANNO CHRISTI 324.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Patris scilicet, & Filii, & Spiritus sancti: Imperator Cæsar Flauius Constantinus, in Christo Iesu, vno ex eadem Trinitate sancta, saluatore Domino Deo nostro, fidelis, mansuetus, beneficus, Alemanicus, Gothicus, Sarmaticus, Germanicus, Britannicus, Hunicus, pius, felix, victor ac triumphator, semper Augustus, sanctissimo ac beatissimo patri patrum Siluestro vrbis Romanæ Episcopo & Papæ, atque omnibus eius successoribus, qui in sede beati Petri vsque in finem sæculi sessuri sunt, Pontificibus, necnon & omnibus reuerendissimis & Deo amabilibus Catholicis Episcopis, eidem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ per hanc nostram imperialem constitutionem subiectis in vniuerso orbe terrarum, nunc & in posterum cunctis retro temporibus constitutis, gratia, pax, charitas, gaudium, longanimitas, misericordia a Deo patre omnipotente, & Iesu Christo filio eius, & Spiritu sancto, cum omnibus vobis.*

* Roma

Galat. 5. 1. Tim. 1.

EA quæ saluator & redemptor noster Dominus Iesus Christus, altissimi patris filius, per suos sanctos Apostolos Petrum & Paulum, interueniente patre nostro Siluestro summo Pontifice & vniuersali Papa, mirabiliter dignatus est operari, liquida enarratione per huius nostræ imperialis institutionis paginam, ad cognitionem omnium populorum in vniuerso orbe terrarum studuit* propalare nostra mansuetissima serenitas. Primum quidem nostram fidem, quam a prælibato beatissimo patre & oratore nostro Siluestro vniuersali Pontifice docti sumus, intima cordis confessione ad instruendas omnium vestrum mentes proferentes, & ita demum Dei misericordiam super nos diffusam annuntiantes, nosse vos volumus, sicut per anteriorem nostram sacram pragmaticam iussionem significauimus, nos a culturis idolorum, simulacris mutis & surdis, manufactis, diabolicis compositionibus, atque ab omnibus satanæ pompis recessisse, & ad integram Christianorum fidem, quæ est vera lux & vita perpetua, peruenisse; credentes, iuxta id quod nos idem almificus & summus pater & doctor noster Siluester Pontifex instruit, in Deum patrem omnipotentem, factorem cæli &

* propagare

ANNO CHRISTI 324. terræ, visibilium omnium & inuisibilium: Et in Iesum Christum, filium eius * vnigenitum, Dominum nostrum, per quem creata sunt omnia: Et in Spiritum sanctum, Dominum & viuificatorem vniuersæ creaturæ. Hos, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, confitemur ita, vt in Trinitate perfecta & plenitudo sit diuinitatis, & vnitas potestatis. Pater Deus, Filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, & tres vnum sunt in Iesu Christo. Tres itaque formæ, sed vna potestas. Nam sapiens retro semper Deus edidit ex se, per quod semper erant gignenda sæcula, verbum. Et quando eodem solo suæ sapientiæ verbo vniuersam ex nihilo formauit creaturam, cum eo erat, cuncta suo arcano componens mysterio. Igitur perfectis cælorum virtutibus, & vniuersis terræ materiis, pio sapientiæ suæ nutu, ad imaginem & similitudinem suam, primum de limo terræ fingens hominem, hunc in paradiso posuit voluptatis. * Quem antiquus serpens & hostis inuidens diabolus, per amarissimum ligni vetiti gustum, exulem ab eisdem fecit gaudiis: eoque expulso, non desiuit sua venenosa multis modis protelare iacula, vt a via veritatis humanum abstrahens genus, idolorum culturæ, videlicet creaturæ, & non creatori deseruire suadeat: quatenus per hoc eos, quos suis valuerit irretire insidiis, secum æterno efficiat concremandos supplicio. Sed Deus noster misertus plasmatis sui, dirigens sanctos suos prophetas, per hos lumen futuræ vitæ, aduentum videlicet filii sui, Domini Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, annuntians, misit eumdem vnigenitum filium suum & sapientiæ verbum. Qui descendens de cælis propter nostram salutem, natus de Spiritu sancto ex Maria virgine, verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Non amisit quod fuerat, sed cœpit esse quod non erat. Deum perfectum, & hominem perfectum; vt Deus mirabilia perficiens, & vt homo humanas passiones sustinens: ita verbum hominem, & verbum Deum, prædicante patre nostro Silueſtro summo Pontifice, intelligimus, vt verum Deum, verum hominem fuisse, nullo modo ambigamus. Electisque duodecim Apostolis, miraculis coram eis & innumerabilis populi multitudine coruscauit. Confitemur eumdem Dominum Iesum Christum adimplesse legem &

*vnicum,

*Cui

Genes. 1.

Genes. 3.

1. Cor. 12.

prophetas, passum, crucifixum secundũ scripturas, tertia die a mortuis resurrexisse, assumptum in cælos, atque sedentem ad dexteram patris, inde venturum iudicare viuos & mortuos, cuius imperii non erit finis. Hæc est enim fides nostra Catholica orthodoxa, a beatissimo patre nostro Siluestro summo Pontifice nobis prolata. Exhortamur idcirco omnem populum, & diuersas gentium nationes, hanc fidem tenere, colere & prædicare, & in sanctæ Trinitatis nomine baptismi gratiam consequi, & Dominum nostrum Iesum Christum saluatorem nostrum, qui cum Patre & Spiritu sancto per infinita sæcula viuit & regnat, quem Siluester beatissimus pater noster vniuersalis prædicat Pontifex, corde deuoto adorare. Ipse enim [b] Dominus noster, misertus mihi peccatori, misit sanctos suos Apostolos ad visitandum nos, & lumen sui splendoris infulsit nobis, vt abstractum a tenebris, ad veram lucem & agnitionem veritatis me venisse gratularemini. Nam dum valida squaloris lepra totam mei corporis inuasisset carnem, & multorum medicorum conuenientium cura adhiberetur, nec vllius quidem cura promeruissemus salutem, ad hoc venerunt sacerdotes Capitolii, dicentes, mihi debere fieri fontem in Capitolio, & compleri hunc innocentium sanguine, & eo calente * loto me, posse mundari. Et secundum eorum dicta, aggregatis plurimis innocentibus infantibus, dum vellent sacrilegi paganorum sacerdotes eos mactare, & ex eorum sanguine fontem * repleri, cernens serenitas nostra lacrymas matrum eorum, illico exhorrui facinus: miseratusque eas, proprios illis restitui præcepimus filios suos, datisque vehiculis & donis concessis, gaudentes ad propria relaxauimus. Eadem igitur transacta die, nocturno nobis facto silentio, dum somni tempus aduenisset, adsunt Apostoli S. Petrus & Paulus, dicentes mihi: Quoniam flagitiis posuisti terminum, & effusionem sanguinis innocentis horruisti, missi sumus a Christo Domino Deo nostro, dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audi ergo monita nostra, & fac quodcumque indicamus tibi: Siluester Episcopus huius ciuitatis ad montem Soracte persecutiones tuas fugiens, in cauernis petrarum cum suis clericis latebram fouet. Hunc ad te cum adduxeris, ipse tibi pisci-

ANNO CHRISTI 324.

* lotum

* repleri

ANNO CHRISTI 324. nam pietatis ostendet, in qua dum tertio te merserit, omnis te valetudo ista deseret lepræ. Quod dum factum fuerit, hanc vicissitudinem tuo saluatori compensa, vt omnes iussu tuo per totum orbem restaurentur Ecclesiæ. Te autem ipsum in hac parte purifica, vt relicta omni superstitione idolorum, Deum viuum & verum, qui solus est & verus, adores & excolas, vt ad eius voluntatem attingas. Exurgens igitur a somno, protinus iuxta id quod a sanctis Apostolis admonitus sum, peregi: aduocatoque eodem præcipuo & magnifico patre & illuminatore nostro Siluestro vniuersali Papa, omnia a sanctis Apostolis mihi præcepta dixi verba: percontatique sumus ab eo, qui isti essent [c] Petrus & Paulus. Ille vero, non eos deos vere dici, sed Apostolos saluatoris nostri Domini Dei Iesu Christi, respondit. Et rursum interrogare cœpimus eumdem beatissimum Papam, vtrum istorum Apostolorum imagines expressas haberet, vt ex pictura discereremus hos esse, quos reuelatio docuerat. Tunc idem [d] venerabilis pater imagines eorumdem Apostolorum per diaconum suum exhiberi præcepit: quas dum aspicerem, & eorum quos in somno videram, figuratos in ipsis imaginibus cognouissem vultus, ingenti clamore coram omnibus satrapis meis confessus sum eos esse, quos in somno videram. Ad hæc beatissimus idem Siluester pater noster, vrbis Romæ Episcopus, indixit nobis pœnitentiæ tempus intra palatium nostrum Lateranense, in vno cilicio, vt de omnibus quæ a nobis impie peracta, atque iniuste disposita fuerant, vigiliis, ieiuniis, atque lacrymis & orationibus, apud Dominum Deum nostrum Iesum Christum saluatorem veniam impetraremus. Deinde per manus impositionem clericorum, vsque ad ipsum præsulem veni. Ibique renuntians satanæ pompis & operibus eius, vel vniuersis idolis manufactis, credere me in Deum patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium, & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, spontanea voluntate coram omni populo professus sum. Benedictoque [e] fonte, illic me trina mersione vnda salutis purificauit. Positoque me in fontis gremio, manum de

cælo me contingentem propriis oculis vidi. De qua mundus exurgens, ab omni me lepræ ſqualore mundatum agnoſcite: leuatoque me de venerabili fonte, induto veſtibus candidis, ſeptiformis gratiæ ſancti Spiritus conſignationem adhibuit beati chriſmatis vnctione, & vexillum ſanctæ crucis in mea fronte liniuit, dicens: Signet te Deus ſigillo fidei ſuæ, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, in conſignatione fidei. Cunctuſque clerus reſpondit, Amen. Et adiecit præſul, Pax tibi. Prima itaque die poſt perceptum ſacri baptiſmatis myſterium, & poſt curationem corporis mei a lepræ ſqualore, agnoui non eſſe alium Deum, niſi Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, quem beatus Silueſter Papa prædicat, Trinitatem in vnitate, & vnitatem in Trinitate. Nam omnes dii gentium, quos vſque hactenus colui, dæmonia, opera hominum manufacta comprobantur. Etenim quantam poteſtatem idem Saluator noſter ſuo Apoſtolo B. Petro contulerit in cælo ac terra, lucidiſſime nobis idem venerabilis pater edixit, dum fidelem eum in ſua interrogatione inueniens, ait: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Aduertite potentes, & aure cordis intendite, quid bonus magiſter & Dominus ſuo diſcipulo adiunxit, inquiens: *Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis.* Mirum eſt hoc valde & glorioſum, in terra ligare & ſoluere, & in cælo ligatum & ſolutum eſſe. Et dum hæc, prædicante beato Silueſtro, agnoſcerem, & beneficiis ipſius beati Petri integerrime ſanitati me comperi reſtitutum; vtile [f] iudicauimus, vna cum omnibus noſtris ſatrapis, & vniuerſo ſenatu, optimatibuſque meis, etiam & cuncto populo Romanæ gloriæ imperio ſubiacenti, vt ſicut in terris ſanctus Petrus vicarius filii Dei eſſe videtur conſtitutus, etiam & Pontifices, qui ſucceſſores ſunt ipſius principis Apoſtolorum, principatus poteſtatem, amplius quam terrena imperialis noſtræ ſerenitatis manſuetudo habere videtur, conceſſam a nobis noſtroque imperio obtineant, eligentes nobis ipſum principem Apoſtolorum, & eius ſucceſſores, firmos apud Deum eſſe patronos. Et ſicut noſtram terrenam imperialem potentiam, ſic eius ſacroſanctam Romanam Eccleſiam decre-

uimus

Anno Christi 324.

Pſal. 113.

Matth. 16.

Ibidem.

Diſt. 96. Conſtantinus imperator quarta die.

ANNO CHRISTI 324. uimus veneranter honorari, & amplius quam noſtrum imperium & terrenum thronum, ſedem ſacratiſſimam beati Petri glorioſe exaltari, tribuentes ei poteſtatem & gloriæ dignitatem atque vigorem & honorificentiam imperialem: atque decernentes [g] ſancimus, vt principatum teneat tam ſuper quatuor præcipuas ſedes, Antiochenam, Alexandrinam, Hieroſolymitanam, & Conſtantinopolitanam, quamque etiam ſuper omnes in vniuerſo orbe terrarum Dei Eccleſias. Et Pontifex, qui pro tempore ipſius ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ extiterit, celſior & princeps cunctis ſacerdotibus totius mundi exiſtat, & eius iudicio, quæque ad cultum Dei, vel fidei Chriſtianorum ſtabilitatem procuranda fuerint, diſponantur. Iuſtum quippe eſt, vt ibi lex ſancta caput teneat principatus, vbi ſanctarum legum inſtitutor, Saluator noſter, beatum Petrum apoſtolatus obtinere præcepit cathedram; vbi & crucis patibulum ſuſtinens, beatæ mortis ſumpſit poculum, ſuique magiſtri & Domini imitator apparuit. Et ibi gentes pro Chriſti nominis confeſſione colla flectant, vbi eorum doctor beatus Paulus Apoſtolus pro Chriſto, extenſo collo, martyrio coronatus eſt. Illic vſque in finem quærant doctorem, vbi ſanctum doctoris quieſcit corpus: & ibi proni ac humiliati, cæleſtis regis Dei ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti famulentur officio, vbi ſuperbi terreni regis ſeruiebant imperio. Interea noſſe volumus omnem populum vniuerſarum gentium ac nationum per totum orbem terrarum, conſtruxiſſe [h] nos intra palatium noſtrum Lateranenſe eidem ſaluatori noſtro Domino Deo Ieſu Chriſto eccleſiam a fundamentis cum baptiſterio, & duodecim nos ſciatis de eius fundamentis, ſecundum numerum duodecim Apoſtolorum, cophinos terræ onuſtatos propriis aſportaſſe humeris: quam ſacroſanctam Eccleſiam, caput & verticem omnium Eccleſiarum in vniuerſo orbe terrarum dici, coli, venerari ac prædicari ſancimus, ſicut per alia noſtra imperialia decreta conſtituimus. Conſtruximus quoque eccleſias beatorum Petri & Pauli * primorum Apoſtolorum, quas auro & argento locupletauimus, vbi & ſacratiſſima eorum corpora cum magno honore recondentes, thecas ipſorum ex electro (cui nulla fortitudo præualet elementorum) conſtruxi-

* principum.

Dist. 96. Conſtantinus imp. 4. die.

mus, & crucem ex auro puriſſimo, & gemmis precioſiſſimis, per ſingulas eorum thecas poſuimus, & clauis aureis confiximus. Quibus eccleſiis pro concinnatione luminariorum, poſſeſſionum prædia contulimus, & rebus diuerſis eas ditauimus, & per noſtram imperialem iuſsionem ſacram, tam in oriente, quam in occidente, vel etiam ſeptemtrionali & meridiana plaga, videlicet in Iudæa, Græcia, Aſia, Thracia, Africa & Italia, vel diuerſis inſulis, noſtra largitate eis libertatem conceſſimus, ea prorſus ratione, vt per manus beatiſſimi patris noſtri Silueſtri Pontificis ſucceſſorumque eius omnia diſponantur. Gaudeat ergo vna nobiſcum omnis populus, & gentium nationes in vniuerſo orbe terrarum; & exhortantes, monemus omnes, vt Deo noſtro & ſaluatori Ieſu Chriſto immenſas vna nobiſcum referant gratias, quoniam ipſe Deus in cælis deſuper, & in terra deorſum, nos per ſuos ſanctos Apoſtolos viſitans, ſanctum baptiſmatis ſacramentum percipere & corporis ſanitatem, dignos effecit. pro quo concedimus ipſis ſanctis Apoſtolis, dominis meis beatiſſimis Petro & Paulo, & per eos etiam beato Silueſtro patri noſtro, ſummo Pontifici, & vniuerſalis vrbis Romæ Papæ, & omnibus eius ſucceſſoribus Pontificibus, qui vſque in finem mundi in ſede beati Petri erunt ſeſſuri, atque de præſenti contradimus palatium imperii noſtri Lateranenſe, quod omnibus in toto orbe terrarum præfertur atque præcellit palatiis: deinde diadema, videlicet coronam capitis noſtri, ſimulque phrygium, id eſt, mitram, necnon & ſuperhumerale, videlicet lorum, quod imperiale circũdare aſſolet collum: verumetiam & chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta, ſed & dignitatem imperialium præſidentium equitum; conferentes etiam & imperialia ſceptra, ſimulque & cuncta ſigna, atque banta, vel bandã etiam, & diuerſa ornamenta imperialia, & omnem proceſſionem imperialis culminis, & gloriam poteſtatis noſtræ. Viris autem reuerendiſſimis clericis in diuerſis ordinibus eidem ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſeruientibus, illud culmen ſingularitate, potentia & præcellentia habere ſancimus, cuius ampliſſimus noſter ſenatus videtur gloria adorari, id eſt, patricios atque conſules effici, nec-

ANNO CHRISTI 324.

Diſt. 96. Conſtantinus imp. 4. dic.

Nota phrygium factũ ex pennis pauonum.

ANNO CHRISTI 324. non & ceteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari. Et ſicut imperialis militia ornatur, ita & clerum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ornari decernimus. Et quemadmodum imperialis potentia officiis diuerſis, cubiculariorum nempe & oſtiariorum, atque omnium excubitorum, ornatur; ita & ſanctam Romanam Eccleſiam decorari volumus. Et vt ampliſſime pōtificale decus præfulgeat, decernimus & hoc, clericorum eiuſdem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ manipulis & linteaminibus, id eſt, candidiſſimo colore decorari equos, & ita equitare. Et ſicut noſter ſenatus calceamentis vtitur cum vdonibus, id eſt, candido linteamine illuſtratis, ſic vtantur & clerici; & ſic cæleſtia ſicut terrena ad laudem Dei decorentur. Præ omnibus autem licentiam tribuimus ipſi ſanctiſſimo patri noſtro Silueſtro vrbis Romæ Epiſcopo & Papæ, & omnibus qui poſt eum in ſucceſſum, & perpetuis temporibus aduenerint, beatiſſimis Pontificibus, pro honore & gloria Chriſti Dei noſtri, in eadem Dei magna Catholica & Apoſtolica Eccleſia, ex noſtro indicto, vt quem placatus proprio conſilio *clericali voluerit, & in numero religioſorum clericorum connumerare, nullum ex omnibus præſumentem ſuperbe agere. Decreuimus itaque & hoc, vt idem venerabilis pater noſter Silueſter ſummus Pontifex, & omnes eius ſucceſſores Pontifices, diademate (videlicet corona, quam ex capite noſtro illi conceſſimus) ex auro puriſſimo & gemmis precioſis vti debeant, & in capite ad laudem Dei & pro honore beati Petri geſtare. Ipſe vero beatiſſimus Papa, quia ſuper coronam clericatus, quam gerit ad gloriam beati Petri, omnino ipſa ex auro non eſt paſſus vti corona: nos phrygium quoque candidi nitoris, ſplendidam reſurrectionem Dominicā deſignans, eius ſacratiſſimo vertici manibus noſtris impoſuimus, & tenentes frenum equi illius, pro reuerentia beati Petri, ſtratoris officium illi exhibuimus; ſtatuētes, eodem phrygio omnes eius ſucceſſores ſingulariter vti in proceſſionibus, ad imitationem imperii noſtri. Vnde vt pontificalis apex non vileſcat, ſed amplius etiam quam terreni imperii dignitas, & gloriæ potentia decoretur; ecce tam palatium noſtrum, vt prædictum eſt, quamq; vrbem Romam & omnes totius Italiæ & occidentalium regionum pro-

*clericare.

uincias, loca & ciuitates, præfato beatiſſimo Pontifici noſtro Silueſtro vniuerſali Papæ * concedimus atque relinquimus, & ſucceſſorum ipſius Pontificum poteſtati & ditioni, firma imperiali cenſura, per hanc diualem noſtram & pragmaticum conſtitutum, decernimus diſponendum, atque iuri ſanctæ Romanæ Eccleſiæ concedimus permanſurum. Vnde congruum proſpeximus, noſtrum imperium & regni poteſtatem in orientalibus transferri ac tranſmutari regionibus, & in Byzantiæ [k] prouinciæ optimo loco, nomini noſtro ciuitatem ædificari, & noſtrum illic conſtitui imperium: quoniam vbi principatus ſacerdotum & Chriſtianæ religionis caput ab Imperatore cæleſti conſtitutum eſt, iuſtum non eſt vt illic Imperator terrenus habeat poteſtatem. Hæc vero omnia, & per alia diualia decreta ſtatuimus atque confirmauimus, vſque in finem mundi illibata & inconcuſſa * permanere decernimus. Vnde coram Deo viuo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obteſtamur, per hoc noſtrum imperiale conſtitutum, omnes noſtros ſucceſſores Imperatores, vel cunctos optimates, ſatrapas, etiam ampliſſimum ſenatum, & vniuerſum populum, in toto orbe terrarum, nunc & in poſterum cunctis retro temporibus imperio noſtro ſubiacentem, nulli eorum quoquo modo licere, hæc quæ a nobis imperiali ſanctione ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ, vel eius omnibus Pontificibus conceſſa ſunt, refragari aut confringere, vel in quoquam * conuellere. Si quis autem (quod non credimus) in hoc temerator, aut contemptor extiterit, æternis condemnationibus ſubiaceat innodatus, & ſanctos Dei principes Apoſtolorum Petrum & Paulum ſibi in præſenti & futura vita ſentiat contrarios, atque in inferno inferiori concrematus, cum diabolo & omnibus deficiat impiis. Huius vero imperialis decreti noſtri paginam propriis manibus roborantes, ſuper venerandum corpus beati Petri principis Apoſtolorum poſuimus, ibi eidem Dei Apoſtolo ſpondentes, nos cuncta inuiolabiliter conſeruare, & noſtris ſucceſſoribus Imperatoribus conſeruanda in mandatis relinquere, ac beato patri noſtro Silueſtro ſummo Pontifici & vniuerſali Papæ, eiuſque cunctis ſucceſſoribus Pontificibus, Domino Deo & ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto an-

ANNO CHRISTI 324.

* conterdentes, atque relinquentes.

* permanſura.

* cõuelli

ANNO CHRISTI 324. nuente, tradimus perenniter atque feliciter possidenda. Et subscriptio imperialis: Diuinitas vos conseruet per multos annos sanctissimi ac beatissimi patres. Datum Romæ, sub tertio die Kalendarum Aprilium, domino nostro Flauio Constantino [1] Augusto quater & Gallicano viris clarissimis consulibus.

NOTÆ.

[a] *Edictum.*] Ea quæ de dominio & temporali regno Romanæ sedi collato hic enarrantur, verisimilia esse, præter ista quæ supra in notis præcedentis epistolæ diximus, ipsius Imperatoris nunquam satis laudata munificentia, in religionem Christianam pietas, superstitionis gentilitiæ iusta æmulatio, satis aperte testantur. Quod Francorum Christianissimi principes suis ipsorum diplomatibus, ea a Longobardis ablata, se Romanæ Ecclesiæ restituere professi sunt, magnum sane de collatis a Constantino Romanæ Ecclesiæ muneribus argumentum est. Nam si iam ante collata illa a Francorum regibus priuilegia, dominio rerum Romana Ecclesia potiebatur, non aliunde sane, quam iure sibi illud vendicasse potuit: certissimum enim est, nulla vi armorum, aut violenta grassatione id factum esse, cui Imperatores orientales, (qui Romanæ Ecclesiæ, quam sub tributo redigere tentarunt, non parum infensi erant,) non quidem non reclamarunt aut contradixerunt, sed potius amplissimis priuilegiis ratum habuerunt. Hoc edictum a Græcis perfida donatione, qua iuxta illud Virg. 2. Æneid. *Timeo Danaos & dona ferentes*, donare solent acceptum, mutilatum esse, ac dolose deprauatum, hæ rationes euidenter demonstrant. Principio enim primatum Ecclesiæ Romanæ Constantino imperatori homini laico acceptum refert, quem ab ipso Deo & Domino nostro Iesu Christo eidem in Petro collatum esse, ex iis quæ supra in notis ad vitam Petri, & alibi sæpe diximus, apertissime constat. Petro enim & Petri successoribus dictum est illud Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlis*, &c. *Hic est*, ait Epiph. in Ancorato, *qui audiuit, Pasce oues meas, cui concreditum est ouile.* Oues ergo suas non vnius ciuitatis aut regni, sed totius orbis terrarum; non vnius sæculi, sed eas etiam, quæ vsque ad mundi consummationem futuræ erunt, Petro ac Petri successoribus Christus Dominus pascendas & gubernandas ipse tradidit. Itaque non sine dolo & fraude homini attribuitur, quod Deo auctori est attribuendum. Secundo, hoc eodem edicto idem Imperator Constantinopolitanæ Ecclesiæ patriarchalem dignitatem contulisse narratur. Quod si verum est, quomodo Anatolius Constantinopolitanus Episcopus, post Calchedonense Concilium absolutum, hanc dignitatem patriarchalem, Leone, Gelasio, aliisque Romanis Pontificibus reclamantibus, sibi vendicasse scribitur? Quomodo Con-

Donatio Constantini defenditur.

Edictum donationis a Græcis corruptum esse, probatur duplici ratione.

Prima ratio.

Secunda ratio.

ANNO CHRISTI 324.

ſtantinopolitana Eccleſia patriarchalis eſſe potuit hoc tempore, quo nomen Conſtantinopolis Byzantio nondum impoſitum fuit? Quare eadem fide Conſtantinopolitanam, patriarchatus; Romanam, primatus honore ac dignitate ab Imperatore donatam eſſe, credere licet. Vide quæ diximus ſupra in notis ad epiſt. 3. Anacleti.

Hoc edictum de Conſtantini donatione, ex Actis Silueſtri Papæ, ſub Euſebii Cæſarienſis nomine falſo Græce ſcriptis, primum edidit Theodorus Balſamon, non vt rem gratam faceret Romanæ Eccleſiæ; ſed vt Conſtantinopolitanum patriarchatum oſtenderet antiquiſſimum. Conſtat enim duplicia reperiri Acta Silueſtri; Latina primum, quæ & ad Græcos ſunt deriuata, vt quæ habentur in pleriſque antiquis codicibus, & ex Latinis accepta, quæque a Metaphraſte, Zonara, Cedreno, ab Hadriano I. in epiſt. 1. ad Conſtantinum & Irenem imperatores, & epiſt. 3. ad Carolum regem Francorum ſummatim recitantur. Alia quæ poſt hæc non ante milleſimum Chriſti annum cognita ab aliquo Græcorum commenta fuerunt, & ſub Euſebii nomine ex libro de martyribus prodierunt, & hoc Conſtantini edicto a Græcis Græce ſcripto, a Theodoro Balſamone in commentariis ſuper nomocanone Photii recitato, aucta fuiſſe noſcuntur, in Romanæ Eccleſiæ odium & ſui vtilitatem. In odium, inquam, Romanæ Eccleſiæ, vt quæ ipſa poſſidet, non a Chriſto (quod ſanctiſſimos Romanos Pontifices Gelaſium, Nicolaum, alioſque aduerſus Græcos agentes ſæpius proteſtatos eſſe infra videbitur) ſed a Conſtantino imperatore ea accepiſſe diceretur: in ſui vero vtilitatem, eo quod in hoc edicto affirmatur, iam antiquitus ſub Conſtantino Eccleſiam Conſtantinopolitanam patriarchalem eſſe; quod a S. Leone, Gelaſio, aliiſque Pontificibus impugnatum fuiſſe, ſub ſequentibus Pontificibus cognoſcemus.

Nouatores hæretici magno conatu, ſtudioque inani hoc Conſtantini edictum e Græco in Latinum tranſlatum impugnantes, ſciant ſe in his potius noſtram cauſam agere, quam contra nos pugnare, qui profitemur cum Irenæo, Cypriano, aliiſque ſanctis Patribus tam Græcis quam Latinis, Romanæ Eccleſiæ priuilegia non ab hominibus, ſed a Chriſto in Petrum, a Petro in ſucceſſores eſſe collata & transfuſa.

Dominia rerum temporalium Eccleſiæ collatarum, ipſorum Impp. donantium diplomatibus in originali extantibus, ipſa probat & quiete poſſidet. Iura autem eidem Romanæ Eccleſiæ conceſſa S. Leo, Felix, Romanus, Gelaſius, Hormiſda, Gregorius, aliique ſucceſſores Pontifices, qui a Conſtantini temporibus claruerunt, non huius edicti Conſtantiniani, ſed potius diuina & euangelica auctoritate contra earumdem impugnatores ſemper defenderunt. Nemo omnium eorum qui ante annum milleſimum Eccleſiæ præſederunt, quorum plures germana Acta Silueſtri, de quibus ſupra, viderunt & recitarunt, huius edicti vllam mentionem feciſſe legitur: vtpote quod ipſis Actis commentitium edictum a Græcis impoſtoribus neccdum ſuperadditum fuerit. Inter eos qui Acta Silueſtri huius com-

ANNO CHRISTI 324. mentitii edicti additamento mala arte, mala fide Græcorum corrupta, ex oriente in occidentem translata bona fide acceperunt, eaque tamquam germana ac legitima & ab omni impostura & fraude pura defenderunt, primus reperitur fuisse Leo Papa IX. qui in epistola ad Michaelem Constantinopolitanum, & Leonem Acridanum, Episcopos, anno Redemptoris 1054. huius edicti Constantiniani de donatione Siluestro facta meminit. Ex quo cum eidem multum fidei & auctoritatis accesserit, factum esse credo, quod posterorum etiam grauissimorum & doctissimorum plurimi absque aliqua suspicione fraudis & impostura, idem bona fide legerint & receperint. Tempore Benedicti Papæ XII. anno nimirũ Christi 1339. sub nomine Othon. III. imp. diploma quoddam apud Baron. tom. 12. integre excusum in lucem emersit, quo hoc idem de donatione facta edictum Constantinianum ab auctore Ioanne diacono effictum & excogitatum esse scribitur: sed cum illud diploma multis iisdemque firmissimis argumentis a Baron. ibidem impugnetur, iisque eiusdem auctoritas eneruetur; ad profligãdum latius sæpe nominatum Constantini edictum, relicto illo Othonis supposititio diplomate, addo quod Gregor. VII. Alexander III. aliique posteri Pontifices iurium Ecclesiæ acerrimi defensores, huius edicti velut rei vere gestæ non meminerunt, quodque Pipinus & Carolus Othone anteriores, Henricus, aliique Impp. in suis diplomatibus, quibus S. Petro vrbes & regiones donarunt, munificentissimi donatores, hoc Constantinianum edictum ne verbo quidem attigerint; eaque de causa Pontifices donatarii nullam querelam interposuerint, suspectissimam reddunt fidem huius edicti, quod iuribus ac priuilegiis Ecclesiæ supra firmam petram fundatæ certioribus nequaquam derogat, aut derogare potest.

Donatio Constantini confirmatur.

[b] *Ipse enim.*] Hadrianus Pontifex epist. ad Constant. & Iren. quæ secundo Concilio inserta extat, hanc totam historiam eodem fere modo recenset, adeoque veritate huius edicti confirmat. Vide quæ diximus supra in notis ad vitam Siluestri.

Petrus & Paulus qua ratione dii appellentur.

[c] *Qui isti dii essent Petrus & Paulus.*] Sicut Manue pater Samsonis Iud. 13. cum angelum Domini vidisset, vxori suæ dixit: *Moriemur, quia vidimus Dominum*: Et mulier de anima Samuelis 1. Regum 28. *Deos vidi ascendentes de terra;* ita Imperator Apostolorum principes, quos homines esse nouerat, deos appellat: vel quia de ipsis sic apparentibus aliquid super humanum mente concepit: vel demum tales esse deos censuit, de quibus scriptura psal. 81. ait: *Ego dixi dii estis, & filii excelsi omnes.* Quo sensu idem imperator Constantinus ipsos Episcopos, qui Nicææ ad Concilium conuenerant, deos nominauit. Vide Baron. ann. 324. num. 39.

Imagines Petri & Pauli in Ecclesia primitiua seruatæ.

[d] *Tunc idem venerabilis pater imagines Apostolorum.*] Venerandas imagines Petri & Pauli, atque in primis saluatoris nostri Iesu Christi, ad sua quoque tempora in Ecclesia conseruatas esse, seque eas aspexisse, testatur Eusebius lib. 7. cap. 14. in fine his verbis: *Cum & nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expressas conseruatasque aspexerimus*, &c. Quæ

si in Palæstina tot præliis deuastata extabant, & visebantur; quanto magis Romæ eædem integre atque sincere eorumdem vultus accuratius exprimentes asseruari potuerunt, vbi iidem Apostoli diutius vixerunt, & tandem martyrio affecti fuerunt? ANNO CHRISTI 324.

Baptisteriũ Constantini quomodo a Marcellino nominatum.

[e] *Benedictoque fonte.*] Baptisterii nimirum, qui adhuc extat, & a Marcellino eius ætatis scriptore ethnico lib. 27. hist. appellatur Constantinianum lauacrum: quibus verbis ipse Imperatoris baptismo, præter multorum aliorum scriptorum fidem, testimonium non contemnendum præbet.

[f] *Vtile iudicamus vna cum omnibus.*] Hæc græce & latine habentur in nomocanone Photii Episcopi Constantinopolitani. Vide quæ supra diximus, & notas, quæ iussu Gregorii decimitertii additæ sunt ad Can. Constantinus dist. 96. aliosque plures. Patrimonii S. Petri S. Gregorius I. in suis epistolis frequenter meminit.

[g] *Decernentes sancimus.*] Hæc quæ de primatu Romanæ, & patriarchali honore Constantinopolitanæ Ecclesiæ collato subiunguntur, falsa ac surreptitia esse, supra diximus in principio.

[h] *Construxisse nos intra palatium nostrum.*] De ecclesiis ab Imperatore constructis, vide libellum de munificentia Constantini, & notas in eum conscriptas supra.

[i] *Palatium imperii nostri Lateranense.*] Vide quæ diximus supra in notis ad epistolam de primitiua Ecclesia.

Constantinopolis quando ædificari cœpta.

[k] *In Byzantiæ prouinciam.*] Constantinus paulo post baptismum nouam Romam omnis idololatriæ expertem ædificare proposuit: ideoque anno 324. Christi nati ab Ilii restauratione diuino numine prohibitus, Byzantium profectus, eam vrbem mirifice exornauit, suoque nomine & imperiali sede condecorauit. Et sane non sine magna Dei prouidentia factum esse videtur, vt post translatam imperii sedem Constantinopolim, nullus vnquam imperatorum orientalium vel etiam occidentalium sedem Romam transtulerit. Zonaras de Constante Heraclii nepote ait, eum de imperio in vrbem Romam transferendo cogitasse quidem, sed nequaquam successisse: vt intelligamus non sine nutu diuinæ voluntatis Romam vrbium principem summo Ecclesiæ principi destinatam esse. Vide quæ dicemus infra ad Concil. Constant. 1.

[l] *Constantino Augusto quater, & Gallicano coss.*] Duplex error in horum consulum chronologia. Primo enim mendosum est, Constantinum quartum consulem, Gallicanum non Licinium habuisse collegam. Secundo erroneum est, res supra gestas hoc consulatu notari, qui in annum 315. Christi incidit: cum certum sit ex præcedentibus, Constantinum non ante 324. annum Christi nati baptismate initiatum esse.

ANNO CHRISTI 324.

[a] CONCILIVM [b] ROMANVM II.

SVB SILVESTRO PAPA PRIMO.

EPILOGVS [c] BREVIS SEQVENTIS Concilii Romani.

TEMPORIBVS ſancti Silueſtri Papæ, & Conſtantini piiſſimi Auguſti, factum eſt magnum Concilium in Nicæa Bithyniæ, & congregati ſunt regulariter eiuſdem Silueſtri Papæ vocatione in idipſum trecenti decem & octo Epiſcopi Catholici, qui expoſuerunt fidem integram, Catholicam, immaculatam, & damnauerunt Arium, [d] Photinum, Sabelliumque, atque ſequaces eorum. Eodem quoque tempore, & 13. Kal. Iuliarum die, quando memoratum Concilium magnum in Nicæa congregatum eſt, canonica iam * facta Papæ vocatione in vrbem Romam congregauit & ipſe, cum conſilio præfati Conſtantini Auguſti, ducentos * ſexaginta ſeptem Epiſcopos, & damnauit iterum tam Calliſtum, quam Arium, & Photinum, atque Sabellium, & conſtituit vt presbyterum Arianum reſipiſcentem nemo ſuſciperet, niſi Epiſcopus eiuſdem loci eum recõciliaret, & ſacroſancto chriſmate, per epiſcopalis manus impoſitionẽ, ſancti Spiritus gratia, quæ ab hæreticis dari non poteſt, confirmaret. In qua & conſenſu & ſubſcriptione omnium conſtitutum eſt, vt nullus laicus crimen clerico audeat inferre. Et vt presbyter non aduerſus Epiſcopum, non diaconus aduerſus presbyterum, non ſubdiaconus aduerſus diaconum, non acolythus aduerſus ſubdiaconum, non exorciſta aduerſus acolythum, non lector aduerſus exorciſtam, non oſtiarius aduerſus lectorem det accuſationem aliquam. Et non damnabitur præſul, niſi in 72. teſtibus. Neque præſul ſummus a quoquam iudicabitur, quoniam ſcriptum eſt: *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Presbyter autem Cardinalis, niſi quadraginta quatuor teſtibus non damnabitur. Diaconus cardinarius conſtitutus vrbis Romæ, niſi in * 26. non damnabitur. Subdiaconus, acolythus, exor-

* fatus Papa.

*84. *77.

*37.

2. quæſt. 7. Nullus laicus.

Item 2. q. 7. Clericus aduerſus exorciſtam.

2. quæſt. 5. Præſul.

Luc. 6. 64.

ANNO CHRISTI 324.

ciſta, lector, oſtiarius, niſi (ſicut ſcriptum eſt) in ſeptem teſtibus non damnabitur. Teſtes autem & accuſatores ſine aliqua ſint infamia, vxores & filios habentes, & omnino Chriſtum prædicantes. Teſtimonium * laici aduerſus clericum nemo recipiat. Nemo enim clericum quemlibet in publico examinare præſumat, niſi in Eccleſia. Nemo enim clericus, vel diaconus, aut presbyter, propter quamlibet cauſam intret in curiam, nec ante iudicem cinctum cauſam dicere præſumat: quoniam omnis curia a cruore dicitur, & * immolatione ſimulacrorum. Et ſi quis clericus, accuſans clericum, in curiam introiuerit, anathema ſuſcipiat. Hic inter cetera prædicta omnium * conſultu conſtituit in Synodo, vt ſacrificium altaris non in ſerico panno aut tincto quiſpiam celebrare præſumeret, ſed in puro lineo ab Epiſcopo conſecrato, terreno ſcilicet lino procreato atque contexto, ſicut corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti in ſindone munda ſepultum fuit. Et ſi quis deſideraret in Eccleſia militare, aut proficere; vt eſſet prius oſtiarius, deinde lector, & poſtea exorciſta, per tempora quæ Epiſcopus conſtituerit, deinde acolythus annis quinque, ſubdiaconus quinque annis, cuſtos martyrum annis quinque, diaconus annis quinque, presbyter annis tribus, probatus ex omni parte in tantum, vt etiam ab his, qui foris ſunt, teſtimonium habeat bonum, vnius videlicet vxoris vir, quæ tamen a ſacerdote ſit benedicta. Et ſi probatus fuerit dignus, & vota populi & cleri concurrerint, canonice Epiſcopus conſecretur, quem poſtea nec clericus, nec populus perturbare debet: quia Epiſcopi, qui throni Dei vocantur, non ſunt lacerandi, ſed magis portandi & venerandi. De quibus ait B. Paulus Apoſtolus: *Seniorem ne increpaueris, ſed vt patrem obſecra.* Legimus namque, ipſo Domino dicente, non eſſe diſcipulum ſuper magiſtrum, hoc eſt non ſibi debere quemquam, ad iniuriam doctorum, vindicare doctrinam, nec aliqua machinatione Domini diſcipulis, id eſt, Apoſtolorum ſucceſſoribus detrahere, aut eos infamare; quia iniuria doctorum ad Chriſtum pertinet, cuius vice legatione funguntur. Qualiter enim Dominum contriſtent, qui hoc agere præſumunt, * Dominus in euangelio teſtatur. Ait enim ipſe Saluator, quod expediat ſcandalizanti vnum

* clerici aduerſus laicum ii q. 1. Teſtimon. clerici adu.

De conſe. diſt. 1.

* immolatio ſimulacrorum eſt.

* conſenſu omnium.

Matth. 27.

1. *Tim.* 5.

Luc 6.

* Dominicus ſer.

Matth. 18.

ANNO CHRISTI 324. de pusillis istis, in maris profunda demergi, & molam asinariam collo eius suspendi. Si talis ergo pœna Domini discipulos scandalizantibus hic promittitur, quid in futuro eis prouenire debeat, summopere pensandum est; quoniam non parum periculi illis manere poterit ante Deum, qui hæc detrectant suis exhibere ministris. Quod ita demum probari poterit, si Deum timeant, qui talia exercere minime formidant, si imposito sibimet improbo silentio, a talibus se deinceps custodiant: quia nihil prodest homini reliqua bona agere, nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Vnde ait Propheta: *Cohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte a malo, & fac bonum.* Nemo enim bonum faciens, alteri verbo aut facto nocere vult. Et reliqua. Hic in memorata Synodo constituit omnium cum consensu, vt nullus presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cetero voluerit esse sacerdotii. Et pietatis affectu hic sanctissimus Papa sub gesta synodica reuocauit Apostolica auctoritate multos ab aliis Episcopis excommunicatos, & a tyrannis eiectos, ad communionem, & restituit eos in Ecclesiis, quibus fuerant olim instituti, sub satisfactione libelli, atque purgatos eos recepit, dans exempla futuris eruendi sacerdotes de persequentium manibus. Constituit etiam, nulla ratione transmarinum hominem penes nos in clericatus gradu suscipi, nisi * quinque Episcoporum designatus sit chirographis.

Psal. 33.

De conf. dist. 1. Nullus presbyter Missas.

98. distinct. Nullus aliqua ratione.

* quinque & eo amplius.

ANNO CHRISTI 324.

Præmonitio ad lectorem, in sequentem Synodum.

Ex duobus vetustis exemplaribus Canones sequentes descripti sunt ad verbum, qui multis in locis ob exemplarium deprauationem aut vix, aut omnino non possunt intelligi. Lector boni consulat, & si quid potest habere certius, communicet.

CANON VEL CONSTITVTIO SILVESTRI EPISCOPI VRBIS ROMÆ, ET DOMINI CONSTANTINI AVGVSTI, QVALITER ECCLESIASTICI GRADVS custodiantur, vel religio.

TITVLI CANONVM.

I. *De congregatione Episcoporum, vel diaconorum.*

II. *De condemnatione Callisti, Victorini, Hippolyti.*

III. *Per singulos gradus, vt nullus crimen obiiciat.*

IV. *Vt de reditibus Ecclesiæ quatuor partes fiant.*

V. *Vt nullus presbyter chrisma conficiat.*

VI. *De diaconis paræciarum, & diaconis cardinalibus vrbis Romæ.*

VII. *Vt a subdiacono vsque ad lectorem, omnes subditi sint diacono cardinali vrbis Romæ.*

VIII. *Vt nullus subdiaconus ad nuptias transeat.*

IX. *Nullus lector, nullus acolythus vasa sacrata contingat.*

X. *Nullus Episcopus virginem sacratam maritali consortio benedicat.*

XI. *Vt nullus ex laica persona ab honore acolythi vsque ad episcopatum eleuetur, nisi per singulos gradus.*

XII. *Nemo det pœnitentiam, nisi quadraginta annorum.*

XIII. *De mysterio quodam.*

XIV. *Testimonium clerici aduersus laicum nemo recipiat.*

XV. *Nemo clericum in publico examinet.*

XVI. *Vt nullus clericus vel diaconus aut presbyter, propter causam suam intret curiam.*

XVII. *Vt nullus peccantem clericum cæde attingat.*

XVIII. *Vt nullus diaconus aduersus presbyterum crimen afferat.*

XIX. *Vt nullus presbyter a die presbyterii sumat coniugium.*

XX. *Vt nullus diiudicet primam sedem iustitiæ.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 324.

ACTIO PRIMA.

EDITIO I.

CAPVT I.

CANONVM constitutio, gradus vel religio qualiter custodiatur, a Siluestro Episcopo vrbis Romæ, domino Constantino. Eodem tempore cum multi nobiles gauderent, quod Constantinus baptizatus a Siluestro Episcopo vrbis Romæ, & mundatus fuisset a lepra, pro beneficio quod accepit a Domino nostro Iesu Christo, per Siluestrum Episcopum, cœpit integre prædicare Dominum Iesum Christum, & confiteri eius beneficia. Siluester igitur Episcopus vrbis Romæ congregans fratres compresbyteros & coepiscopos vel diaconos suos, ciues Romanos, & quoniam mater Ecclesia genuerat filium Constantinum carissimum. Integre igitur Siluester Episcopus vrbis Romæ suis cum ordinare desiderat, & filios eius frequenter lactare, & gradus eius ordinis & consuetudinis cõsternere. Collegit autem vniuersam Synodum Episcoporum cum consilio Augusti vel matris eius, & fecit parare in vrbe Roma in thermas Domi-

EDITIO II.

CAPVT I.

EODEM tempore cum multi nobiles gauderẽt quod Constantinus baptizatus a Siluestro vrbis Romæ, & mundatus fuisset a lepra, per hoc beneficium quod accepit a Domino Iesu Christo per Siluestrum Episcopum, cœpit integre prædicare Dominum Iesum Christum, & confiteri eius beneficia. Siluester igitur Episcopus vrbis Romæ congregans fratres compresbyteros & coepiscopos, vel diaconos suos ciues Romanos. Et quoniam mater Ecclesia genuerat filium carissimum Constantinum, igitur Siluester Episcopus vrbis Romæ cum suis eam ordinare desiderauit, & filios eius frequenter lactare, & gradus eius ordinis & consuetudines cõsternere. Collegit autem vniuersam Synodum Episcoporum cum consilio Augusti vel matris eius, & fecit parari in vrbe Roma intra thermas Domitianas, quæ nunc cognominantur Traianæ. Collegit autem in gremio sedis suæ ducẽtos octogintaquatuor Episcopos, quibus Augu-

tianas, quæ nunc cognominantur Traianæ. Collegit autem in gremio ſedis ſuæ 284. Epiſcopos, quibus Auguſtus Conſtantinus vehicula vel annonas omni loco præſtari præcepit, & alii 57. Epiſcopi patris Rinocororis, quorum cyrographus in eorum Cõcilio declaratur, & 62. presbyteri vrbis Romæ, & diacones acolythi eius conſilio facti, exorciſtæ 22. lectores vrbis Romæ 90. quorum præſentes audiebãtur. Notarii Eccleſiæ 14. qui geſta diuerſorũ martyrum ſuſcipientes, ordine renarrabãt. Hos omnes etiam dum vno examen articulo ſanctitatis colligeret in thermas ſupradictas, ita vero, vt nemo laicorum præeſſe videretur.

ANNO CHRISTI 324.

ſtus Conſtantinus vehicula & annonas præſtari præcepit, & alii 57. Epiſcopi partis Rinocoruris, quorum cirographus in eorum Concilio declaratur, centum quadragintaduo presbyteri vrbis Romæ, & diacones 6. ſubdiacones 6. acolythi eius Concilio facti quadragintaquinque, exorciſtæ 22. lectores vrbis Romæ nonaginta, quorum pręſentes parentes audiebant. Notarii Eccleſiæ 14. qui geſta diuerſorum martyrum ſuſcipientes, ordinare narrabãt. Hos omnes etiam dum vno examen articulo ſanctitatis colligeret in thermas ſupradictas, ita vero, vt nullus laicorum præſens videretur.

Sequuntur 139. Epiſcopi ex vrbe Roma, vel non longe ab illa.

Caſtus, Cyprus, Petrus, Abundius, Seuerinus, Lucianus, Capax, Herculanus, Ioannes, Himilus, Andreas, Petrus, Renouatus, Creſconius, Ambroſius, Lucas, Hermogenianus, Auguſtus, Felix, Barbarus, Secundinus, Citonatus, Reparatus, Gaudentius, Sebaſtianus, Græces, alias Creſces; Renatus, Hirenæus, Laurentius, Valerianus, Botudorus, Leo, Abundantius, Almachius, Honeſtoſus, Victor, Plenus, Delphinus, Amabilis, Paulus, Conſtantius, Sixtus, Concordius, Nepotianus, Bedandulus, Deutherius, Amabilis, Syrus, Quadratus, Mirabilis, Audacius, Turcilianus, Ioannes, Marcus, Fidelis, Symmachus, Probianus, Aſellus, Criſpinus, Ruſticus, Fauſtus, Turdus, Maiorianus, Iobianus, Exonoſus, Sanctulus, Coricoſus, Nepus, Tiburtius, Petrus, Sylueſtrianus, Turturanus, Leontius, Anaſtaſius, Agapitus, Veruſtimilus, Aſellus, Iacobus, Feliciſſimus, Quadratus, Alexander, Philippus, Exuperantius, Hypolitus, Iordianus, Archidamus, Lollius, Martialis, Caritoſus, Concordius, Ianuarius, Felicianus, Redus, Auxibus, Timotheus, Bo-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 324. nifacius, Tranquillinus, Calbulus, Sixtus, Catellus, Epiphanes, Victor, Habet Deum, Contentus, Apronianus, Probus, Repoſtibus, Paulus, Fideliſſimus, Homobonus, Luminoſus, Vitalis, Carpilio, Voluſianus, Petrus, Probinus, Honeſtoſus, Ariſton, Bacanda, Petrus, Marinus, Priſcillianus, Carito, Gattus, Ianuarius, Cæcilius, Epiphanius, Laurentius, Humanianus, Vrbanus, Micinus, Cæcilius, Priſcus, Tiburtius, Nonnonus, Anthimus, Agapitus, Vindemius.

Ex Græcia autem iſti ſunt.

Petrus, Anaſtaſius, Hermes, Nicoſtratus, Quod vult Deus, Vitalis, Renatus, Vinulus, Andriphorus, Hirenæus, Olympius, Demeter, Theodolus, Anaſtaſius, Theſpias, Firminus, Cleopatris, Honorius, Simplex, Exitioſus, Ioannes, Timotheus, Hermes, Paulus, Metronius, Stephanus, Alexander, Conſtantinus, Andreas, Exuperantius, Firmus, Quirillianus, Anaſtaſius, Hermogenius, Seuerus, Aconcius, Thomas, Ioannes, Cæcilianus, Theodolus, Theophilus, Priſpilius, Feſtus, Almacus, Andecius, Concordius, Deutherinnus, Thomas, Quadratus, Timotheus, Poteſtas, Andreas, Philippus, Thomas, Victorinus, Seuerianus, Domanicus, Eulogius, Demeter, Nepotianus, Albinus, Petrus, Ioannes, Exuperius, Theodolus, Ioannes, Exuperantius, Sebaſtianus, Theodorus, Claudius, Demetrianus, Rufinus, Spes in Deo, Reparatus, Petrus, Aſellus, Archanus, Euſemius, Criſolatus, Lazarus, Leo, Anthimus, Andreas, Catharon, Vultibus, Anaſtaſius, Hermes, Semperuiuus, Titus, Orifenſis, Epiphanius, Anaſtaſius, Leo, Vltius, Fortunatus, Cæcilianus, Nicoſtratus, Audax, Ioannes, Rufinus, Honorius, Felix, Petronius, Andreas, Requiſitus, Bacauda, Terfilius, Zenon, Caritoſus, Maioranus, Leo, Hermes, Demeter, Andreas, Spes in Deo, Timotheus, Iacobus, Zenon, Quadratus, Fuſilis, Marcus, Paulinus, Oyfenſis, Concordius, Priſcus, Herculanus, Leoninus, Androtilus, Eufimius, Squiro, Martinus, Anaſtaſius.

Dum hi omnes veniſſent in Synodum, & alii, quorum cyrographus cucurrit, & opinio ſanctitatis, ſederũt in eaſdem aſpectu thermarũ ſupradictarum. Presbyteri autem Romani omnes, & diaconi, cleruſque vel gradus ſequentes ad terga Epiſcoporum ſteterunt. Nemo enim ſedit in eodem loco, niſi tantum Epi-

Dum hi omnes veniſſent in Synodum, & aliquorum cirographus cucurrit, & opinio ſanctitatis, & ſederunt in eodem aſpectu thermarũ ſupradictarum. Presbyteri autem Romani omnes, diaconi, cleruſque vel gradus ſequentes, a tergo Epiſcoporum ſteterũt. Nemo enim ſedit in eodem loco, niſi tantum Epiſcopi, &

ſcopi, & Silueſter Epiſcopus, Pontifex vrbis Romæ. Erat enim ibi & Calphurnius, qui primo gentilis, & poſtea Chriſtianus, præfectus vrbis. Dicit autem Silueſter Epiſcopus vrbis Romæ rationem hanc: Audite me fratres & coepiſcopi, & vniuerſus ordo Eccleſiæ Romanæ, quoniam bonum eſt, vt fixas cortinas habeat Eccleſia, vt regiæ Eccleſiæ non vaticinentur, ſed ſit firma, & claudat oſtium propter perſecutorem, & habeat firmum murum, vnde expugnet aduerſarios.

CAPVT II.

Cognitum loquor, & probo Caliſtum & Victorinum, qui arbitrio ſuo fecerunt creaturam, & Iobinianum, qui in ſua extollentia dicebat, non Paſcha venire die ſuo, nec menſem, ſed decimo Kalendas Maii cuſtodire. Ego enim (ſicut lex memorat) in veſtro iudicio commendo ſermonem, vt introducantur hi tres quidem primo arbitrio Caliſti damnari corroboretur examen, qui ſe Caliſtus ita docuit Sabellianum, vt arbitrio ſuo ſumat vnam perſonam eſſe Trinitatis. Non enim coæquante Patre & Filio & Spiritu ſancto Vi-

Silueſter Epiſcopus, Pontifex vrbis Romæ. Erat enim ibi & Calphurnius, qui primo gentilis, & poſtea Chriſtianus, & præfectus vrbis. Dicit autem Silueſter Epiſcopus vrbis Romæ rationem hanc: Audite me, fratres & coepiſcopi, & vniuerſus ordo Eccleſiæ Romanæ: Quoniam bonum eſt, vt fixas cortinas habeat Eccleſia, vt regia Eccleſia non vacilletur, ſed ſit firma, & claudat oſtium propter perſecutorem, & habeat firmum murum, vnde expugnet aduerſarios. ANNO CHRISTI 324.

CAPVT II.

Cognitum loquor, & probo Caleſtum & Victorinũ, qui arbitrio ſuo fecerunt creaturam, & Iouianum, qui in ſua extollentia dicebat, non Paſcha venire die ſuo, nec menſe, ſed 10. Kal. Maii cuſtodire. Ego enim ſicut lex memorat, in veſtro iudicio commendo ſermonẽ, vt introducantur hi tres quidem primo arbitrio Caliſtus dãnari corroboretur examen, qui ſe Caliſtum ita docuit Sabellianum, vt arbitrio ſuo ſumat vnam perſonam eſſe Trinitatis. Non enim coæquante Patrem & Filium & Spiritu ſancto. Victorino itaque præcipue præſul regionis antiſtes, qui

in

ANNO CHRISTI 324. ctorinum ita præcipue religionis antiſtitis, qui in ſua ferocitate, quidquid vellet, affirmabat hominibus, & cyclos Paſchæ pronuntiabat fallaces, vt hoc quod conſtituit decimo Kalendas Maii cuſtodiri, veſtro ſermone, ſicut veritas habet, ceſſetur, & veſtro indicio condemnetur, & filiorum noſtrorum Auguſtorum præcurrat auctoritas ad condemnandum Victorinum Epiſcopum. Damnauit autem Hippolytum diaconum Valentinianiſtam, & Caliſtum, qui in ſua extollentia ſeparabat Trinitatem, & Victorinum Epiſcopum, qui ignorans lunæ rationem, ſub arbitrio ſui tenacitate derumpebat veritatem, & præſentiæ Epiſcoporum ſupradictorum & presbyterorum damnabit Hippolytum, Victorinum, Calixtum, & dedit eis anathema, & damnauit eos extra vrbes ſuas.

CAPVT III.

Poſtea autem fecit gradus in gremio Synodi, vt non presbyter aduerſus Epiſcopum, non diaconus aduerſus presbyterum, non ſubdiaconus aduerſus diaconum, non exorciſta aduerſus acolythum, non lector aduerſus exorciſtam,

in ſua ferocitate quidquid vellet hominibus, & cyclos Paſchæ pronuntiabat fallaces, vt hoc quod conſtituit 10. Kal. Maii cuſtodiri, veſtro ſermone, ſicut veritas habet, caſſetur, & veſtro iudicio condemnetur, & filiorum noſtrorum præcurret auctoritas condemnandum Victorinum Epiſcopum. Et introierunt omnes, vt ſuo ſermone damnarentur in iudicio. Dānauit autem Hipolitum diaconum Valentinianiſtam, & Caliſtum, qui in ſua extollentia ſeparabat Trinitatem, & Victorinum Epiſcopum, qui ignorās lunæ rationem ſub arbitrio ſui tenacitate diſrumpebat veritatem. Et præſentia Epiſcoporum ſupradictorum & presbyterorum, aliorumque graduum, damnauit Hipolitū, Victorinum & Caliſtum. Et dedit eis anathema, & damnauit eos extra vrbes ſuas.

CAPVT III.

Poſtea autem fecit gradus in medio Synodi, vt non presbyter aduerſus Epiſcopum, non diaconus aduerſus presbyterum, non ſubdiaconus aduerſus diaconum, non acolythus aduerſus ſubdiaconum, non exorciſta aduerſus acoly-

non ostiarius aduersus lectorem det accusationem aliquam, & non damnabitur præsul, nisi in septuaginta duobus; neque præsul summus a quoquam iudicabitur, quoniam his scriptum est: *Non est discipulus super magistrum*. Presbyter autem nisi in quadraginta quatuor testimonia non damnabitur. Diaconus autem cardine constrictus vrbis Romæ, nisi in triginta sex, non condemnabitur. Subdiaconus, acolythus, exorcista, lector, nisi (sicut scriptum est) in septem testimonia filios & vxorem habentes, omnino Christum prædicantes, sicut datur mystica veritas.

CAPVT IV.

Commoneo autem vestrum consortes monimentum de reditibus Ecclesiæ quatuor partes fiant, & quod primam partem exigat Ecclesia, vnam partem Pontifici cum fratribus releuandis, dimidiam Ecclesiam, dimidiam presbyteris & diaconibus cum omni clero, vel peregrinis constituit hunc ordinem, vt si quis de clero vel presbyteris vniuersi loci, quod commune est, transire de hoc mundo, & si neminem thum, non lector aduersus exorciſtam, non ostiarius aduersus lectorem, non laicus det accusationem aliquam. Et non damnabitur præsul nisi in septuaginta duobus, neque præsul summus a quoquam iudicabitur, quoniam scriptum est: *Non est discipulus super magistrum*. Presbyter autem, nisi in quadragintaquatuor testimoniis non damnabitur. Diaconus autem cardine constructus vrbis, nisi in 36. non condēnabitur. Subdiaconus, acolythus, exorciſta, lector, nisi (ſicut ſcriptū eſt) in ſeptem teſtimoniis, filios & vxores habentes, & omnino Chriſtum prædicantes. Sic datur myſtica veritas. ANNO CHRISTI 324.

CAPVT IV.

Commoneo autem veſtrum conſortes munimen, & de reditibus Eccleſiæ quatuor partes fieri, & quarta pars exigatur ab Eccleſia, vnam partem Pontificum, fratribus dimidiam ad Eccleſias releuandas, dimidiam presbyteris & diaconibus cum omni clero, & peregrinis. Conſtituit hunc ordinem, vt ſi quis de clero vel presbyteris vniuerſi loci, quod cōmune eſt, tranſiret de hoc mundo, ſi neminem de ſua generoſitate

ANNO CHRISTI 324. de sua generositate haberet consortem ; quidquid paupertas eius haberet, conferret Ecclesiæ, & exinde quatuor partes fierent, sicut dictum est.

CAPVT V.

Constituit etiam voce clara Siluester Episcopus vrbis Romæ, vt nemo presbyter chrisma conficeret, dicens, quoniam Christus a chrismate vocabitur.

CAPVT VI.

Vt diaconi non essẽt plus, vel amplius per parochiarũ examen, nisi duo, & diaconi [f] Cardinales vrbis Romæ septem: ita tamen, vt dalmaticis vterẽtur, & pallia linostmia læuam eorũ tegerent.

CAPVT VII.

Ita autem Siluester clara voce dicebat ad coepiscopos, vt a subdiacono vsque ad lectorem omnes subditi essent diacono Cardinali vrbis Romæ, in Ecclesia honorem repræsentans tantum, Pontifici vero presbyteri, subdiaconi, diaconi, acolythi, exorcista lectori in omni loco repræsentans obsequium, siue in publico, siue in gremio Ecclesiæ, tantum Pontifici.

CAPVT VIII.

Nullum autem subdiaconorum ad nuptias transire præcipimus, ne aliqua præ-

haberet consortem, quidquid paupertas eius haberet, conferret Ecclesiæ, & exinde quatuor partes fierent, sicut supra dictum est.

CAPVT V.

Constituit enim clara voce Siluester Episcopus vrbis Romæ, vt nemo presbyter chrisma conficeret, diceret, quoniam Christus a chrismate vocatur.

CAPVT VI.

Et diaconi non essent plus nec amplius per parochiarum examen, nisi duo, & diacones Cardinales vrbis Romæ septem.

CAPVT VII.

Ita tamen Siluester clara voce dicebat ad coepiscopos, subdiacono vsque ad lectorem omnes subditi essent diacono Cardinali vrbis Romæ, in Ecclesia repræsentantes tantum. Pontifici vero presbyteri, diaconi, subdiacones, acolythi, exorcistas lectori in omni loco repræsentantes obsequium, siue in publico, siue in gremio Ecclesiæ tantum Pontifici.

CAPVT VIII.

Nullum autem subdiaconorum ad nuptias transire præcipimus, ne aliquã præ-

uaricatione præſumpſerit.

CAPVT IX.

Nullus lector vel oſtiarius vaſa ſacrata contingeret, nullus acolythus rem ſacratam a presbytero iam alio porrigeret, niſi tantum ſupportaret, quod ei ſacerdos imponet ſuo ore benedictum.

CAPVT X.

Nullus etiam Epiſcoporum virginem ſacratã maritali expeteret benedici, niſi eam probauerit ſeptuaginta duorum annorum eſſe conſtitutã, vbi probabitur iudicium, pudicitia vero, vt in ſeptuaginta duos annos, requirens verum Chriſtum, pudicitia cuſtodita, vncta vertice introducatur ad nuptias Chriſti, velamen capitis ferens, non cordis. Et ſubſcripſerunt ſupradicti Epiſcopi in iſtud, prædicante Silueſtro Epiſcopo vrbis Romæ. Et ſubſcripſit autem & nouiſſimus Calpurnus præfectus vrbis. Subſcripſit autẽ Auguſtus Conſtantinus, matre Helena Auguſta. Tunc dedit orationem, ſedens in eodem loco, & diſceſſerũt.

uaricationem ſumpſerit.

CAPVT IX.

Nullus lector vel oſtiarius vaſa ſacrata contigerit, nullus acolythus rem ſacratam a presbytero iam alio porrigeret, niſi tantum ſupportaret, quod ei ſacerdos imponeret ſuo ore benedictum.

ANNO CHRISTI 324.

CAPVT X.

Nullus etiam Epiſcoporum virginem ſacratã maritali conſortio expetierit benedicere, niſi eam probauerit ſeptuaginta duorum annorum eſſe conſtitutam. Ibi probabitur iudici a pudicitia vera, aut in ſeptuaginta annis requirẽs virum Chriſtum, pudicitia cuſtodita, vncta vertice introducatur ad nuptias Chriſti; velamen capitis ferens, non cordis. Et ſubſcripſerunt ſupradicti Epiſcopi in iſtud, prædicante Silueſtro Epiſcopo vrbis Romæ. Subſcripſit autem & nouiſſimus Calphurnius præfectus vrbis. Subſcripſit Auguſtus Conſtantinus cum matre Helena Auguſta. Tunc dedit orationem, ſedens in eodem loco, & diſceſſerunt.

ACTIO SECVNDA.

ALIA autem die venerunt omnes presbyteri vrbis Romæ, & diaconi omnes du-

ALIA autem die venerunt omnes presbyteri vrbis Romæ, & diacones & Epiſcopi

ANNO CHRISTI 324. centi octoginta quatuor in thermas Domitianas, quæ nunc Traianas, & sedit sedem suam in eodem loco. Vbi autem fecit septem regiones, & diuidit diaconibus. Erant autem diacones isti, Fabianus, Marcus, Liuerius, Archidamus, Iulius. Ordinauit autem alios duos, Priscum & Theodorum, vniuersus sexus, presbyteri, & diacones, & clerus hoc popoſcerunt Silueſtrum Episcopum, vt eos ordinaret. Ibi autem in thermas hos duos Priscum & Theodorum subordinauit, non ordinauit aut consecrauit eos, nisi in gremio basilicæ consecrauit, & præter Synodi constituit.

CAPVT XI.

Vt nullus ex laica persona ad honorem acolythi vsque ad episcopatum subleuaretur, nisi prius fuisset lector annis triginta. Deinde vna die exorcista, & postea caperet onus acolythi, & faceret in eodem ordine acolythus annis decem, vt acciperet onus subdiaconi, & in subdiaconatu esset annis quinque, deinde ad diaconatus honorem pertingeret fixus, rogantibus triginta presbyteris examen, vt esset diaconus Cardinalis, quia a prima sede e-

omnes ducenti octoginta quatuor, intra thermas Domitianas, quæ nunc Traianas, & sedit in sede sua in eodem loco. Ibi autem fecit septem regiones, & diuisit diaconibus. Erant autem diacones isti, Fabianus, Marcus, Liberius, Archidamus, Iulius. Ordinauit autem & alios duos, Priscum & Theodorum. Vniuersus sexus presbyteri & diacones & clericus hoc popoſcerunt a Silueſtro Episcopo, vt eos ordinaret. Ibi autem in thermis hos duos, Priscum & Theodorum subordinauit, non ordinauit & consecrauit eos nisi in gremio basilicæ cõsecrauit, & præter Synodũ cõstituit.

CAPVT XI.

Vt nullus ex laica persona ad honorem acolythus vsque ad episcopatum subleuaretur, nisi prius fuisset lector annis triginta, deinde vno die exorcista, & postea caperet onus acolythi, & faceret in eodem ordine acolythi annos decem, vt acciperet onus subdiaconi, & in subdiaconatu esset annos quinque. Deinde ad diaconatus honorem pertingeret fixus rogantibus triginta presbyteris examen, vt esset subdiaconus Cardinalis, quia a prima sede erat con-

rat constitutum, vt seruiret annis septem. Hoc enim quod si quis desideraretur ordinem presbyterii, ita exigeretur, vt in septem annos cuncto clero Romano priuaretur doctrinæ, natiuitatis, generositatis, & consilio, non expetens prædam a quaquam opinione clara firma omnes presbyteri declararent & firmarent, & sic ad ordinem presbyterii accederent, & facerent in eodem ordine annos tres. Et si exigit ordo, vel dispositio, vel cura pietatis, aut sanctitatis, ad onus episcopatus accedere, vt omnis clerus peteret ordinari ex vno voto perenni. Quod ita gestum sit, & sermonibus Siluestri Episcopi nil opponebat, sed magis firmabant, prece. Dixit autem & hoc Siluester Episcopus vrbis Romæ: Audite sancti & coepiscopi. Nemo abscondat, quod ei videtur iustitia obiurgare. Responderunt cum omnes Episcopi, & dixerunt, clamantes vniuersis presbyteris clericisque: In te iustitia, & pietas a te non discedat, quoniam a nobis nihil iudicabitur, in opinionem dictorum tuorum, quoniam sapientia non est, nisi in patientia stitutum, vt seruiret annos septem. Hoc enim quod si quis desideraret ordinem presbyteri, ita exigeretur vt in septem annis a cuncto clero Romano probaretur doctrinæ, natiuitatis, generositatis, & consilio non expetens prædam a quoquam opinione clara firmarent omnes presbyteri declararent & firmarent, & sic ad ordinem presbyterii accederet, & faceret in eodem ordine annos tres. Et si exigat ordo vel dispositio, vel cura pietatis aut sanctitatis, ad onus episcopatus accederet, vt omnis clerus peteret ordinare ex vno voto perenni, quod ita gestum sit, quod & sermonibus Siluestri Episcopi nil opponebat Synodus, sed magis firmabat prece. Dixit autem & hoc Siluester vrbis Romæ Episcopus: Audite sancti & coepiscopi. Nemo abscondat quod ei videretur iustitia obiurgare. Responderunt omnes Episcopi, & dixerunt, clamantes cum vniuersis presbyteris clericisque: Vincet iustitia, & pietatis a te non discedat. Quoniam a nobis nihil iudicabitur in opinione dictorum tuorum, quoniam sapientia non est, nisi in patientia fuerit constructa. Dixit

ANNO CHRISTI 324.

ANNO CHRISTI 324. fuerit constructa. Dixit autem Silvester Episcopus: Quoniã si sapientia non est, nisi in patientia, quidquid sermone fixero, vestro cyrographo confirmetur.

CAPVT XII.

Nemo enim det pœnitentiam, nisi quadraginta annorum petenti baptismum: omnibus enim prædicantes date, Matth. vltimo.

CAPVT XIII.

Nemo enim, nisi velamen cæleste acceperit, primum coniugii per manus sacerdotis ad clericatus honorem non accedat. Finctus est enim.

CAPVT XIV.

Testimonium clerici aduersus laicum nemo recipiat.

CAPVT XV.

Nemo enim clericum quemlibet in publico examinet, nisi in Ecclesia.

CAPVT XVI.

Nemo enim clericus vel diaconus, aut presbyter propter causam suam qualibet intret in curia, quoniam omnis curia a cruore dicitur, & immolatio simulacrorum est. Quod si quis clericus in curia introierit, anathema suscipiat, nunquam rediens ad matrem Ecclesiam. A commautem Silvester Episcopus: Quoniam si sapientia non est, nisi in patientia, quidquid sermone fixero, vestro chirographo confirmetur.

CAPVT XII.

Nemo enim det pœnitentiam, nisi quadraginta annorum, petenti. Baptismum enim omnibus date.

CAPVT XIII.

Nemo enim nisi velamen cæleste acceperit primum coniugii per manus sacerdotis, ad clericatus honorem accedat. Testimonium clerici aduersus laicum non admitti. Finctus est enim.

CAPVT XIV.

Testimonium clerici aduersus laicum nemo recipiat.

CAPVT XV.

Nemo enim clericum quemlibet in publico examinet, nisi in Ecclesia.

CAPVT XVI.

Nemo enim clericus vel diaconus, aut presbyter propter causam suã quamlibet intret in curiam, quoniam omnis curia a cruore dicitur, & immolatio simulacrorum est. Quoniam si quis clericus in curiam introierit, anathema suscipiat, nunquam rediens ad matrem Ecclesiam. A commu-

munione autem non priuetur propter tempus turbidum.

CAPVT XVII.

Nemo enim quemquam peccantem clericum cæde attingat, non presbyter, non diaconus, non Episcopus supra clericum vel seruitorem Ecclesiæ ad cædem perducat. Sed si ita causa exigit clerici, triduo priuetur honore, vt pœnitentes redeant ad matrem Ecclesiam.

CAPVT XVIII.

Nemo enim diaconus aduersus presbyteros afferat crimen turpitudinis.

CAPVT XIX.

Nemo enim presbyter [g] a die onus presbyterii sumat coniugium, vt si quis neglecto exierit, duodecim annis eum dicimus priuari honore. Quod si quis hunc cyrographum præsentem & publica egerit dictum condemnetur in perpetuum.

CAPVT XX.

Nemo enim [h] diiudicet primam sedem iustitiæ desiderant temperari, neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque regibus, neque a populo iudex iudicabitur. Et subscripserunt ducenti octoginta quatuor Episcopi, & quadraginta

nione autem non priuetur propter tempus turbidum. ANNO CHRISTI 324.

CAPVT XVII.

Nemo enim quisquam peccantem clericum cæde attingat, non presbyter, non diaconus, non Episcopus supra clericum vel seruitorem Ecclesiæ ad cædem perducat. Sed si ita exigit causa clerici, duo priuentur honore, vt pœnitentes ad matrem Ecclesiam.

CAPVT XVIII.

Nemo enim diaconus aduersus presbyterum offerat crimen turpitudinis.

CAPVT XIX.

Nemo enim presbyter a die onus presbyterii sumat coniugium, vt & si neglecto egerit, decem annis eum dicimus priuari honore. Quod si quis contra hunc chirographum præsentem ac publice egerit dictum, condemnetur in perpetuum.

CAPVT XX.

Nemo enim iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes a prima sede iustitiam desiderant temperari. Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a regibus, neque a populo iudex iudicabitur. Et subscripserunt ducenti octoginta quatuor

ANNO CHRISTI 324.

quinque presbyteri, & quinque diaconi, & duo sequentes, & Augustus Constantinus, & mater eius Helena. Et fixit Canonem hunc Siluester Episcopus vrbis Romæ, & omnibus Episcopis aspersit. Actum in Traianas thermas, tertio Kalendas Iunii, Donno Constantino [i] Augusto tertio, & Prisco consule.

tuor Episcopi, & quadraginta quinque presbyteri, & quinque diacones, & duo sequentes, & Augustus Constantinus, & mater eius Helena. Et fixit Canonem hunc Siluester Episcopus in vrbe Roma, & omnibus Episcopis aspersit. Actuum in Traianas thermas. 3. Kal. Iunii, Donno Cõstantino August. tertio, & Prisco cõsule.

NOTÆ.

[a] *Concilium.*] Postquam Imperator iam recens baptizatus Ecclesiam donatiuis munificentissime locupletasset, hoc Concilium a Siluestro pontifice indictum impensis necessariis piissime promouit, eo fine, vt publicam quamdam gratiarum actionem pro accepto beneficio Deo ageret, & Christianæ pietatis encænia primus Christianus imperator summo omnium gaudio celebraret. Ducenti octoginta sex Episcopi a Pontifice conuocati, ab Imperatore vehiculis adducti, & liberalissima annona sustentati, conuenerunt Romæ in thermis Traiani, quem locum Siluester Pontifex nuper in titulum erexit; donisque plurimis Imperator exornauit. Accidit id, quod ex vltimo Capitulo constat, Crispo & Constantino III. consulibus, anno Christi nati 324. qui est Siluestri 11. & Constantini imperatoris 19. Vnde quod principio epilogi auctor incertus aperte scribit, hanc Synodum post absolutam Nicænam, Romæ in præsentia Constantini imperatoris celebratam esse, surreptitium est: quod præallegato Canone vigesimo, Priscus loco Crispi collega Constantini ponitur, mendosum esse, ex Fastis constat. Causa conueniendi hæc erat, vt Ecclesia ab hæreticorum & hostium incursu libera seruaretur, & quæ ad disciplinam pacemque ecclesiasticam conseruandam necessaria erant, instituerentur. Ideoque primæ Actionis exordio Hippolytum diaconum Valentinianæ hæresis sectatorem, Callistum Sabellii hæresi maculatum, & Victorinum Episcopum, qui receptos ab Ecclesia paschales cyclos redarguere præsumpsisset, damnarunt. Quæ reliquis Canonibus constituta sunt, fere omnia ad hierarchicum clericorum ordinem spectant. Quod in hac Synodo de Ario & Ariana hæresi, quæ orientalem Ecclesiam annis aliquot ante lapsis plurimum exagitauit, nulla mentio fiat, ea de causa contigisse videtur, quod Pontifex & Imperator anno sequente, maiore cum apparatu & numero Episcoporum totius orbis, Concilium œcumenicum Nicææ in oriente communi consen-

Auctor Concilii quis.

Numerus Episcoporum.

Locus Concilii.

Tempus.

Causa & acta Concilii.

In causa Arii decernitur Nicænum Concilium sequenti anno celebrandum.

ſu congregare decreuerint eo fine, vt vbi immortali odio, & obſtinata pertinacia ab Arianis digladiatum eſſet, ibi ſanctorum Epiſcoporum cœtus ſacroſancta Dei caſtra, ad impietatem eorum oppugnandam, firmiter collocarent. Vide Baronium anno 324. num. 123. & ſequentibus. ANNO CHRISTI 324.

[b] *Romanum.*] Patres ducenti octoginta quatuor in thermis Traiani, vbi Silueſter titulum a Conſtantino præclare dotatum erexit, conueniſſe, ſupra diximus. Roma, quæ iure caput mundi appellata eſt, qualis olim ac etiamnum noſtro tempore vrbs ſit, præclare admodum & erudite reuerend. D. Georgius Braunius in celeberrimo & inſigni ſuo Theatro vrbium his verbis declarat: *Roma domina & regina vrbium, totiuſque mundi caput, quem vere vniuerſum fortißimorum virorum rebus præſtantißime geſtis ſuo imperio ſubegerat. De primis eius conditoribus tam multæ & variæ ſententiæ, quam diuerſi ſcriptores inueniuntur.* Et infra. *Communior fere omnium ſententia eſt, Romam a Romulo dici.* Et paulo poſt. *Tota eius area ad tantam amplitudinem deuenit, vt in circuitu collegiſſe dicatur viginti millia paſſuum, quæ quinque fere Germanica milliaria efficiunt. Regionibus quatuordecim quondam diuidebatur. Portas ſuburbiorum & vrbis in vniuerſum numero viginti quatuor fuiſſe refert Plinius. Liuius autem ponit triginta ſeptem. Turres imperio florente circum vrbem erant 734. In quibus cum ita res ferret, præſidia collocabantur. Nunc turres ſolummodo 365. Portæ viginti quinque ſuperſunt*, &c. *Fertur de Conſtantio imperatore, quod is campum Martium cum admiratione inſpiciens, ſepulcrum Auguſti Cæſaris, tot areis atque marmoreis ſimulacris ornatum, forum Romanum, Iouis Tarpei delubra, thermas, porticus, amphitheatrum, Pantheon mira altitudine ſpatioſis molibus formatum, templum pacis, Pompeii theatrum, circum maximum, tot arcus triumphales, tot aquæductus, tot ſtatuas per vrbem ad ornatum poſitas, obſtupuiſſe ac tandem dixiſſe: Naturam omnes vires in vnam vrbem effudiſſe. Tiberis fluuius a ſeptemtrione vrbem ingreditur, & ex latere meridionali Oſtiam verſus effluit. Sed quid plura de tanta tamque magnifica vrbe commemorem? in qua legitimus & ordinarius ſancti Petri ſucceſſor, maximus Eccleſiæ Catholicæ Pontifex reſidet, venerandæ ſanctorum Apoſtolorum & martyrum cernuntur reliquiæ, vbi ius Chriſtiano orbi præſcribitur. In qua denique ſuauißimæ Muſæ vniuerſam Græciam deſerentes, ſedem ac domicilium inuenerunt*; vt veriſſime Cicero de natura deorum lib. 3. tradat: *Quemadmodum nihil in vniuerſa rerum natura mundo, ſic in terra Roma nihil melius, nihil præſtantius inueniri.* Hæc de Roma Georgius Braunius beatæ Mariæ Vb. Colon. ad gradus decanus.

Quot Concilia Romæ habita fuerint ſub Silueſtro.

[c] *Epilogus breuis ſequentis Concilii Romani.*] Sunt qui auctoritate huius epilogi, duo Concilia poſt Nicænum Romæ ſub Silueſtro habita fuiſſe exiſtiment: verum cum eadem, quæ a ducentis octoginta quatuor Patribus, Canonibus viginti, conſtituta ſunt, ab auctore epilogi huius ſummatim ac breuiter recenſeantur; & quod de Photinianis hac Synodo condemnatis ſcribitur, plane falſum ſit, vt

ANNO CHRISTI 324. ex notis Sirmienſis Concilii infra patebit; non alicuius quarti, ſed ſolius ſecundi Romæ ſub Silueſtro habiti res geſtas ab auctore incerto hic deſcriptas contineri, verius eſſe putamus. Baronius anno 325. num. 201.

[d] *Photinum.*] Cum ex Actis Sirmienſis Concilii Photinum longe poſt hæc tempora damnatum eſſe conſtet, huius epilogi initium, quod præfationis loco auctor incertus vero Romano Concilio II. præfixit, ad hæc vſque verba, *Et conſtituit vt preſbyterum*, de mendacio ſuſpectum redditur. Reliqua quæ ſubiunguntur, ab eodem germano Concilio Romano deſumpta ſunt, & in compendium redacta. Photinus hæreſiarcha damnatus quando.

[e] *Presbyteri autem Romani omnes & diaconi.*] Quod hic ſoli Epiſcopi cum Silueſtro Pontifice ſediſſe, presbyteri autem & diaconi cum reliquo vniuerſo clero a tergo ſedentium Epiſcoporum ſtetiſſe narrantur, id modeſtiæ cauſa tunc ſaltem contigiſſe dicendum eſt: cum alioqui, teſte Hieronymo epiſtola 85. ad Euagrium, in Romana Eccleſia receptum fuerit, vt coram Epiſcopis diaconi tantum ſtent, presbyteri vero ſedeant: nam prædicta epiſtola ſic ait: *Ceterum etiam in Eccleſia Romæ presbyteri ſedent, & ſtant diaconi. Licet paulatim increbreſcentibus vitiis, inter presbyteros abſente Epiſcopo, ſedere diaconum viderim.* Imo in Concilio Carthaginenſi IV. ſancito hac de re Canone trigeſimo quarto ſtatutum reperitur, vt *Epiſcopus in quolibet loco ſedens, ſtare presbyterum non patiatur.* Cap. 1. Conſeſſus in Synodo qualis?

[f] *Diaconi Cardinales.*] Qui hic appellantur diaconi Cardinales, quod, licet diuerſis in locis agerent, vnius tamen eccleſiæ, eiuſque primariæ cardine continerentur; iidem ſupra in vita Fabiani, diaconi regionarii nominantur, quod ex officio ſinguli binis regionibus vrbis præeſſe, pauperumque in eis degentium curam habere tenerentur. In quem finem quatuordecim vrbis regionibus ſeptem Cardinales diaconi præfecti ſunt, vt nimirum ſingulis binas regiones ſolicite curantibus, totius vrbis pauperibus bene proſpectum foret. Vide quæ notauimus ad vitam Euariſti & Fabiani. Cap. 6. Diaconi Cardinales & regionarii qui dicantur.

[g] *A die onus presbyterii ſumat coniugium.*] Per coniugium hoc loco cum femina contubernium intellige. Vxorem ducere non tantum presbyteris, verum etiam ſubdiaconis hoc Concilio prohibitum eſt. Itaque mulieris ſuſpectæ contubernium vitandum eſſe, ſub pœna ea, quæ additur, ſerio demandatur. Cap. 19. Contubernia illicita quæ.

[h] *Nemo enim diiudicet.*] Hunc Canonem Nicolaus Romanus Pontifex citaſſe viſus eſt, cum inter alia, quibus temeritatem Michaelis imperatoris redarguit, ſic ait: *Conſonat huic neceſſariæ ſententiæ ſanctus Silueſter & magni Conſtantini baptizator, dicens: Neque ab Auguſto, neque ab omni clero, neque a populo iudex iudicabitur, haud dubium quin eccleſiaſticus.* Cap. 20. Priuilegiũ ſedis apoſtolicæ.

[i] *Conſtantino Auguſto III. & Priſco conſulibus.*] Hic legendum eſſe, *Criſpo & Conſtantino III. conſulibus*, ipſi Faſti conſulares docent, Ordinarii, non ſuffecti conſu-

libus anni notabantur.

Textum hoc loco corruptum esse, mirum non est, cum vix vnum integrum versum inuenias, in quem mendum non irrepserit. Quod initio anni 324. Crispus a patre occisus fuerit, huius Synodi celebratæ tempori nihil obstat. Quibus enim consulibus annus aperiebatur, & denominari incipiebat, iisdem etiam vsque ad finem denominari perseuerabat; licet defunctis, vel aliter se abdicantibus, alii in locum ipsorum suffecti fuissent. ANNO CHRISTI 324.

Anno Christi 325.

H EN

NIKAIA ΠΡΩΤΗ ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ.

SANCTVM CONCILIVM NICÆNVM PRIMVM GENERALE.

HISTORIA CONCILII NICÆNI.

FLAVII Constantini Magni imperio Arius presbyter Alexandrinus ambitionis & [a] inuidiæ stimulis agitatus aduersus Alexandrum, qui post Petri & Achillæ obitum Alexandrinam ecclesiam sanctissime regebat, cum eius vitam non posset, doctrinam criminari instituit: vtque elati animi fœditatem, quam deformi [b] fatebatur aspectu, sacrilega fateretur & lingua, nouo atque impio dogmate disseminato, ad quem honoris gradum nequiuerat ingredi per ostium, veluti fur & latro aliunde ascendere nitebatur. Itaque de Dei filio illa iactabat in vulgus: Erat [c] aliquando, quando non erat: ex non extantibus factus est, non de Patris substantia genitus: ex tempore, non ab æterno: haudquaquam Deus verus de Deo vero; sed ex nihilo creatus, minor Patre, voluntate naturaq; mutabilis. Quæ aliaque id genus cum

[a] Theodoret. lib. 1. hist. eccl. cap. 2.

[b] Epiphan. hæres. 69.

Ioan. 10. a

[c] Apud Athanas. Rufin. Socratem, Theodoret. Sozomen. passim.

ANNO CHRISTI 325.

impie deliraret, multis sane calamitatibus omnem afflixit Ecclesiam, quas antea Petrus Alexandrinus sanctitate ac martyrio clarissimus, & magnus Antonius abbas prædixerant: quorum ille cum ad aram noctu supplex oraret, Christum Dominũ vidit discissa veste, audiuitque flebiliter dicentem: Arius vestem meam, quæ est Ecclesia, dilacerauit: hic [c] vero in questus ac lacrymas effusus, vidisse se retulit altare Dei mulorum impetu, crebrisque calcibus disturbatum; Arianæ immanitatis ostentum. Cum itaque Arii impietas septuaginta [f] virgines Deo sacras, septem presbyteros, & diaconos duodecim pestilenter infecisset, Alexander [g] Episcopus hominem blandis cohortationibus ab ea mente deducere studuit. Verum nec his Arii furor conquieuit: bacchari [h] magis in dies, pellicere quoscumque posset in sceleris consortium, turbare priuatas domos, ipsos etiam ecclesiarum pastores vt in lupos verteret, eniti; Eusebium in primis Nicomediensem Episcopum: qui cum suscepto Arii patrocinio, reliquos Episcopos in eius communionem hortaretur, Alexander periculi magnitudine commotus, coacta [i] ex Libya & Aegypto centum Episcoporum Synodo, Arium, magnamque hominum illuuiem, qui in eius verba iurauerant, anathemate perculsos ab ecclesia [k] expulit, remque totam per circulares, quas appellant, literas vniuersis perscripsit Episcopis. Ceterum Arius, qui in Palæstina, [l] & apud Eusebium Nicomediæ exulabat, Eusebii machinatione Arianorum Episcoporum Concilio apud Bithyniam [m] coacto, in Ecclesiæ communionem recipi iubetur. Ad grauissimum hoc malum, quod longe lateque serpebat, opprimendum, Alexander datis ad Constantinum imperatorem literis, [n] pium principem etiam atque etiam obtestatus est, vt Ariani incendii flammas, quæ plus nimio grassabantur, sua auctoritate restingueret. Qui misso in Aegyptum Osio [o] Cordubensi Episcopo, cum res æquissime componere conatus esset, tantum abest vt ex eo pax Ecclesiæ reddita sit, vt Ariana in dies hæresis magis ac magis inualescceret.

Erat & aliud per id temporis intestinum in Ecclesia malum auctore Meletio [p] Aegyptio Episcopo: quem multis conuictum criminibus, eo potissimum quod idolis sacrificasset, cum Petrus Alexandrinus Episcopus & martyr in frequenti Episcoporum Synodo ab episcopatu deturbasset; is rem indignissime ferens, non modo Petrum ipsum, eiusque successores Achillam & Alexandrum fœdissimis probris & criminationibus lacerauit, sed etiam tota fere bacchatus Aegypto, & multis per ciuitates diaco-

[d] Acta martyrii Petri Alex. apud Sur. tom. 6. die 25. Nouemb. & Beda in martyrolog.
[e] Athanas. in Antonio.
[f] Ephiph. hær. 69.
[g] Theodor. lib. 1. cap. 2. Rufi. lib. 1. cap. 1.
[h] Theodor. & Rufin. vbi sup. Socrat. lib. 1. cap. 5. Sozom. lib. 1. cap. 14.
[i] Alex. epist. ad omnes Episc. apud Socrat. lib. 1. cap. 3.
[k] Epiph. Theodoret. Sozom. Socrat. vbi sup. & Athan. orat. 1. contra Arian.
[l] Epiph. hæres. 68.
[m] Sozom. lib. 1. cap. 14.
[n] Epiph. hæres. 68. & 69.
[o] Euseb. lib. 2. de vita Const. cap. 62. Socrat. lib. 1. cap. 4. Theod. lib. 1. cap. 7. Sozom. lib. 1. cap. 15.
[p] Athan. apolog. 2. Socrat. lib. 1. cap. 3.

ANNO CHRISTI 325.

nis, presbyteris, episcopis creatis, pernicioso schismate discindebat Ecclesiam. Ad hos Meletii Ariique tumultus accedebat & alia grauis atque inueterata dissensio ex Asianis [q] plerisque Episcopis, qui nec Dominico die, quo Christus Dominus ab inferis resurrexit, sed ipsa quartadecima primi mensis luna, in quemcumque incidisset diem, Iudaico ritu Pascha celebrabant: nec primum mensem eum numerabant, cuius quartadecima luna in ipsum æquinoctii [r] verni diem, proximeve sequentem recurreret, sed qui per Judaicos emboliſmos sese primus obiiceret. Quem ritum ab apostolica traditione penitus abhorrentem sanctus [s] Victor Romanus Pontifex & martyr Romæ, Theophilus Cæsariensis in Palæstina, Palma in Ponto, Irenæus in Gallia, Bacchilus Corinthi, & ecclesiæ ad Osroenam decretis variis damnauerunt. Verum his remediis cum non magis Asiani, quam Meletius & Arius ad saniorem mentem rediissent, Constantinus imperator vt laboranti subueniret Ecclesiæ, Siluestri [t] summi Pontificis auctoritate, aliorumque [u] sacerdotum sententia, ex vniuersis orbis terrarum partibus Episcopos in Nicæam Bithyniæ vrbem, ad lacum Ascanium ab Antigono [x] conditam, honorificentissimis literis accersiuit, dispositis [y] aditinera vehiculis. Conuenerant [z] autem, præter innumerabiles diaconos ac presbyteros, Episcopi numero [a] trecenti & octodecim, viri & vitæ sanctitate, & miraculis, & diuinarum scripturarum scientia plane admirabiles; de quibus beatus Ambrosius [b] ad Gratianum Augustum: Trecenti, inquit, decem & octo sacerdotes, tamquam Abrahæ electi iudicio, consona fidei virtute victores, velut trophæum, toto orbe subactis perfidis, extulerunt: vt mihi videatur hoc esse diuinum, quod eodem numero in Conciliis fidei haberemus oraculum, quo in historia habemus exemplum. Inter hos primas obtinebant, vt totius agminis ductores, Osius [c] episcopus Cordubensis, Vitus & Vincentius, qui a beato Siluestro missi, vt apostolicæ sedis legati Synodo præerant, & Alexander [d] Alexandrinus. Sequebatur Eustathius [e] Antiochenus, qui doctrina & sanctitate [f] conspicuus, clarissima (vt ait beatus Hieronymus [g]) tuba in aduersarios bellicum cecinit: & Macarius [h] Hierosolymitanus episcopus, quem Arius vt suæ hæresi acerrime aduersantem, apud Eusebium Nicomediensem in crimen adduxerat. Ex reliquis item excelluere in primis Potamon [i] Heracleensis, altero orbatus oculo ob testimonium Iesu Christi: Paphnutius [k] Thebaidos superioris episcopus, apostolicis clarus miraculis, cui eadem de causa

[q] Euseb. lib. 5. hist. eccles. cap. 22. & 23. & lib. 3. de vita Constant. cap. 5. Socrat. lib. 1. cap. 5. Theodor. lib. 3. de fab. hæret.

[r] Ambros. de Paschæ celebr. tom. 4.

[s] Euseb. lib. 5. hist. cap. 22.

[t] Sexta Syn. act. 18.

[u] Rufin. lib. 1. cap. 1.

[x] Strab. lib. 12.

[y] Euseb. lib. 3. de vita Const. cap. 6. & seq. Theodor. lib. 1. cap. 7.

[z] Euseb. ibid. Socrat. lib. 1. cap. 5.

[a] Rufin. lib. 1. cap. 1. Epiph. hær. 69. Theodor. lib. 1. cap. 7. & alii.

[b] Lib. 1. cap. 1. de fide ad Gratian.

[c] Phot. epist. ad Michael. cap. 1. Socrat. lib. 1. cap. 9. Sozom. lib. 1. cap. 16.

[d] Socrat. Sozo. vbi sup.

[e] Theod. lib. 1. cap. 7. Socrat. & Sozom. vbi supra.

[f] Athan. orat. 1. contra Arian. & epist. adsolit.

[g] Epistolæ ad Euagr.

[h] Theod. lib. 1. cap. 5. Socrat. & Sozom. vbi supra.

[i] Athanas. epist. ad solit.

[k] Rufin. lib. 1. cap. 4. Socrat. lib. 1. cap. 5. Sozom. vbi sup.

ANNO CHRISTI 325.

alter effossus oculus, & sinistrum genu fuerat succisum: Spirido [l] Trimithuntis in Cypro episcopus mirabilium patrator operum, & sacrarum propugnator scripturarum: Paulus [m] Neocæsarienſis episcopus, ob fidei confessionem celebris, manu ferro candenti semiusta: Iacobus [n] Nisibenus, vir plane apostolicus, & mortuorum suscitator: Leontius [o] Cæsareæ Cappadociæ antistes, propheticο spiritu commemorabilis; qui dum iter haberet ad Synodum, Gregorii Nazianzeni patrem & baptismo lustrauit, & futurum denuntiauit episcopum: Amphion [p] confessor eximius, Hypatius [q] Gangrensis, meritis & martyrio clarus: Nicolaus [r] Myræ episcopus, cuius sanctitas in illustri excelsoque loco semper fuit; aliique complures. Itaque cum ad [s] dictam diem decimam tertiam Kalendas Julii, Paulino & Juliano consulibus adfuissent, adfuit & Constantinus religiosissimus imperator: qui in omnem pietatis significationem effusus, dum tot insignium Patrum consessum, veluti Dei castra, venerabundus admiratur, amplectitur [t] confessores, eorumque exosculatur cicatrices. Huius celeberrimi Conuentus fama permoti complures gentium philosophi, ad episcopos dialecticis captionibus, & Aristotelicis subtilitatibus vexandos conuenere: quorum vnus ceteris insolentior, verborum instructus præstigiis, cum ab episcoporum manibus velut anguis elaberetur; senior [u] quidam, ex sanctis confessoribus vnus, nihil aliud sciens [x] nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, loquendi facultate ab episcopis impetrata, In nomine, inquit, Iesu Christi, philosophe, audi quæ vera sunt. Quibus breuiter expositis, iterum ad eum pene obmutescentem, nec respondentem aliud, quam credere se: Si hæc, inquit, ita esse credis, surge & sequere me, & huius fidei signaculum suscipe. Tum philosophus ad eos qui aderant conuersus: Donec, inquit, verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui: vbi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti. Adornauerat autem imperator [y] in media regia exedram sane amplissimam, sedilibus vndequaque dispositis, in quibus suo singuli ordine considerent: quo cum episcopi conuenissent, adfuit & imperator ornatu magnificentissimo; quem pro sua in episcoporum ordinem reuerentia in sedili aureo infra episcopos, nec nisi annuentibus illis, sedentem, Eustathius [z] Antiochenus nomine totius Synodi eleganti oratione excepit, qua eius pietatem ac studium erga labantem iam & miserabiliter afflictam religionem, luculentissimis verbis ornauit. Imperator [a] contra,

[l] Rufin. lib. 1. cap. 5. Socrat. lib. 1. cap. 8.
[m] Theod. lib. 1. cap. 7.
[n] Theod. ibid.
[o] Greg. Naz. in fun. patris.
[p] Athan. apol. 2. Sozom. lib. 1. cap. 10. Theod. lib. 1. cap. 20.
[q] Menologium Græc.
[r] Method. in eius vita.
[s] Concil. Calched. act. 2.
[t] Theod. lib. 1. cap. 11.
[u] Rufin. lib. 1. cap. 3. Socrat. lib. 1. cap. 5. Sozom. lib. 1. cap. 17.
[x] 1. Cor. 2. a
[y] Euseb. lib. 3. de vita Const. cap. 10. Socrat. lib. 1. cap. 5. Theodor. lib. 1. cap. 7.
[z] Theodor. vbi supra.
[a] Euseb. lib. 3. de vita Const.

Latina

ANNO CHRISTI 325. *Latina oratione humanitatis ac religionis plena, ad veram fidem explicandam, & ad scandala de regno Dei tollenda episcopos cohortatus est. Quanta vero fuerit Constantini erga episcopos obseruantia, vel ex eo colligi potest, quod libellos* [b] *accipiens querelarum plenos, quos ei de priuatis iniuriis obtulerant episcopi, eos ne legendos quidem sibi esse putauit, sed continuo flammis tradidit, illud Prophetæ vsurpans: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat. Vos nobis a Deo dati estis dii, & indecorum est vt homo iudicet deos. Ego plane si mœchantem episcopum viderem, scelus obtegerem paludamento. Non ad priuatas ergo lites, sed ad hostes fidei profligandos incumbite. Itaque continuo, cum Arius cum sua sacrilega manu in* [c] *Synodo adesset, ipsius dogmata recitantur. Cohorruere* [d] *episcopi, & conscelleratas voces obstructis etiam auribus execrati sunt. Leguntur & Eusebii* [e] *Nicomedienſis, quo præcipuo adiutore nitebatur Arius, pestilentes literæ, atque vt blasphemiarum plenæ tota spectante Synodo conscinduntur. Proferuntur deinde, reclamantibus licet aduersariis, acta Alexandrini* [f] *Concilii, vt inde quo quæque res ordine gesta esset, palam fieret. Tum benigne inuitantur a catholicis Ariani,* [g] *vt suas sententias, earumque rationes (quo facilius his confutatis veritas eluceſceret) adducerent in medium. Illi contra, hærere primum; deinde inter se depugnare atque altercari; proferre mox fallacem quamdam & commentitiam* [h] *fidei formulam; qua statim exploſa atque diſcerpta, cum Constantinus maximo studio ac solertia* [i] *sæpius instituisset, vt sedatis tumultibus orthodoxa veritas omnium sententia & auctoritate constaret; plerique Patres aduersus hæreticos doctissime disputarunt; inter quos Athanasius* [k] *Alexandrinus, adhuc diaconus, singulari certamine cum Ario acerrime congressus est. Rebus itaque in vtramque partem iactatis, & ad certam diuinarum scripturarum normam perpensis, communi omnium suffragio Arius & Eusebius* [l] *damnantur. Conclamatur vnanimi consensu Dei Filius, Deus de Deo, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, ὁμοούσιον, hoc est, consubstantialis Patri: pronuntiatur & omnium nomine ab Osio* [m] *Cordubensi, sedis apostolicæ legato, concepta fidei formula, non adscripto tamen die seu consule, ne nouum videretur inuentum, sed ab apostolorum temporibus atque oraculis accepta traditio. In Arium quoque & Arianos (quos Porphyrianos* [n] *a Porphyrio, qui Christo Domino similiter oblatrarat,*

cap. 12. Theod. vbi supra. Sozom. lib. 1. c. 18.

[b] Rufin. l. 1. c. 2. Socrat. l. 1. c. 5. Theod. l. 1. c. 11. Sozom. l. 1. c. 16. Greg. l. 4. epist. 75. Psalm. 81.

[c] Rufin. l. 1. c. 5. Theod. l. 1. c. 7. Sozom. l. 1. c. 16. & 18.

[d] Athan. orat. 1. contra Arian.

[e] Eust. apud Theodor. lib. 1. c. 6. & 8.

[f] Iulius papa in epist. ad orient. apud Athan. apolog. 2.

[g] Athan. epist. cõtra hæret. Arian.

[h] Theod. l. 1. c. 7

[i] Euseb. lib. 1. de vita Constant. c. 13.

[k] Athan. apol. 2. Socrat. lib. 1. c. 5. Rufin. l. 1. c. 16.

[l] Atha. epist. ad Iouian. & epist. de Syno. Socr. Sozo. & Theodor. vbi supra.

[m] Athan. epist. ad solit.

[n] Socrat. lib. 1. c. 6.

Anno Christi 325.

Constantinus appellabat) anathema promulgatur. Imperator autem Arii libros hæresi a Concilio damnata refertos, non so-

[o] Socrat. ibi. & Sozom. l. 1. c. 20

lum comburi [o] iussit, verum etiam iis qui Arii Thaleiam legerent,

[p] Socrat. & Sozom. vbi supra.

aut occultarent, pœnam [p] capitis constituit. Scripserat enim Arius librum, quem Thaleiam, [q] hoc est, conuiuium & crapulam

[q] Athan. orat. 2. contra Arian. & de sent. Dionys. contra Arian. Socrat. & Sozom. vbi supra.

vocauit, quo per iocum & lasciuiam, seu per meretricias choreas & saltationes, multorum sibi animos deuincire studuit. Eiecti

[r] Rufin l. 1. c. 5. Socrat. l. 1. c. 5. Sozom. l. 1. c. 19.

postremo sunt in exilium Arius, eiusque socii; tametsi Eusebius [r] Nicomediensis, Theognius Nicænus, & alii quidam, qui postea

[s] Hieron. aduer. Lucifer. Socrat. l. 1. c. 10. Sozom. lib. 2. c. 15.

Concilii decretis se obtemperaturos supplici libello spoponderant, suis sedibus restituti sunt. Ceterum ne qua relinqueretur dissen-

[t] Epist. Synod. & Eusebius lib. 3. de vita Cõstan. c. 16. Sozom. l. 1. c. 6. Theod. l. 1. c. 9.

sionis occasio, sancitum [t] est etiam, vt Paschatis solennitas, de qua non parum ante discrepabant ecclesiæ, non Iudaico, sed

[u] Ambr. epist. 83.

apostolico ritu, hoc est, luna plena post vernum æquinoctium die Dominico ageretur, instituto nouemdecim [u] annorum quasi

[x] Theod. l. 1. c. 9.

circulo quodam, ex quo ea temporis ratio magis esset in promptu. De Meletio [x] item, cuius petulantia turbauerat Aegyptum, statutum, vt nudo episcopi nomine retento, sine functionibus vllis Lycum incoleret: qui autem ab eo sacris fuerant initiati, Alexandrino subiacerent episcopo, aliis ecclesiarum ministris postpositi. Editi quoque nonnulli Canones [y] ad ea quæ dilapsa vi-

[y] Rufin. l. 1. c. 6. Theod. l. 1. c. 8. Sozom. l. 1. c. 22.

debantur, restituenda, aut sancienda firmius quæ vt oportet gerebantur. Tum Synodo subscripserunt [z] vniuersi; Eusebius

[z] Iulii epist. apud Athan. apolog. 2.

[a] etiam Cæsarienſis, qui homousion suis ad Cæsarienses literis,

[a] Athan. epist. ad Afros. Socr. l. 1. c. 5. Theod. lib. 1. c. 8.

vt a maioribus traditum, collaudauit; agente Constantino [b] immortales Deo gratias, quod cerneret, succisis dissidiorum zizaniis, omnes orientis & occidentis ecclesias vno fidei vinculo ac

[b] Euseb. l. 3. de vita Constant. c. 14.

spiritu copulatas. Eam ob rem literis [c] ad episcopos qui abfuerant, conscriptis, ad ea quæ acta fuerant, amplectenda horta-

[c] Euseb. ibid. c. 16. Theod. l. 1. c. 10.

tus est; & Ario [d] seorsum per epistolas impietatem atque amentiam verbis grauissimis exprobrauit. Ipsa etiam Synodus,

[d] Epiph. hæres. 69.

[e] Socrat. l. 1. c. 6. Theod. l. 1. c. 9.

[e] ne quæ gesserat, ab vllo possent ignorari, ea omnia luculentis literis testificata est. Tandem [f] ad VIII. Kal. Septembris so-

[f] Atticus Constan. apud Cresconium.

luta Synodo, sui Constantinus imperii vicennalia [g] cum epi-

[g] Euseb. lib. 3. de vita Constãt. c. 14. Theodor. lib. 1. c. 11.

scopis, quibus & magnificentissimum instruxit conuiuium, celebrauit: seque postquam ipsorum piis precibus plurimum commendauit, perhumaniter singulos dimisit, traditis ad prouinciarum præsides, ac municipales magistratus literis & decretis,

[h] Theodor. vbi supra.

vt quotannis frumentarium [h] quoddam vectigal penderetur ecclesiis. Antequam autem dissolueretur Synodus, fidem &

ANNO CHRISTI 325.

Canones ad Siluestrum pont. max. [i] *misit, qui in Romana ducentorum septuagintaquinque episcoporum Synodo eos confirmauit his verbis: Siluester episcopus sanctæ & apostolicæ sedis, præsul vrbis Romæ, dixit: Quidquid in Nicæa Bithyniæ constitutum est ad robur sanctæ matris ecclesiæ catholicæ & apostolicæ a sanctis sacerdotibus trecentis decem & octo, nostro ore conformiter confirmamus. Omnes qui ausi fuerint dissoluere definitionem sancti & magni Concilii, quod apud Nicæam congregatum est sub præsentia piissimi ac venerandi principis Constantini Augusti, anathematizamus. & dixerunt omnes: Placet. Deinceps vero aliquot post annos, cum Constantinus* [k] *Arium, quem respuisse falso audierat, ab exilio reuocasset, is Alexandriam primum, inde vero ab Athanasio eiectus, qui Alexandro successerat, Constantinopolim contendit: cumque* [l] *pro eo vt in communionem adscisceretur, Eusebius Nicomediensis enixe pugnaret, repugnaret autem constantissime Alexander Constantinopolitanus episcopus, Deumque magna lacrymarum vi obsecraret, ne lupum inter oues versari pateretur: Arius dum in ecclesiam ducitur, aluo lacessente secedere coactus, teterrimo loco male olentem animam diffusis visceribus exhalauit. Longum est commemorare quam caste ac religiose vniuersi Patres Nicænam Synodum, velut oraculum de cælo editum, venerati sint. Ad hanc tamquam inuiolabilem legem ac tribunal Athanasius* [m] *vbicumque cum Ario, cum Asterio, cum Eusebio pugnat, constantissime prouocat. Hanc Hilarius* [n] *Pictauiensis episcopus Constantio fidei paternæ desertori exprobrat, & reliquarum Synodorum quasi lydium lapidem ac normam esse contendit. Hanc perinde atque ecclesiæ fluctuantis anchoram, in Panariis & Anchorato prædicat* * *Epiphanius. Ad hanc non aliter quam ad arcem & propugnaculum fidei, Gratianum Augustum, a quo in bellum profecturo de fide fuerat interrogatus, deducit* [o] *Ambrosius. Quid attinet singulos recensere? Ipsæ œcumenicæ Synodi quidquid actura, quidquid disputaturæ essent, principio Nicænæ* [p] *se fidei inhærere velle vestigiis professæ sunt vniuersæ; vt magni quidam lapides videantur Nicæno superextructi fundamento. Iam vero huius augustissimæ Synodi doctrinam Deus quot insignium doctorum disputationibus, quot cælestibus miraculorum prodigiis, quot sanctissimorum virorum tolerantia ac martyriis illustrauit? Gothorum reges in Italia & Hispania, Vandalorum in Africa, Constantius & Valens* [q] *Romanorum imperatores*

[i] Dion. Exiguus in præfat. Concil. Nicæn. quæ extat in corpore Canonum, & apud Crescon.

[k] Socr. l. 1. c. 19. & 25. Sozom. l. 2. c. 26. & 28.

[l] Athan. orat. 1. contra Arian. Epiph. hæres. 68. Socrat. & Sozom. vbi supra.

[m] In orationibus contra Arian. & alibi.

[n] In libellis exhibitis Cõstantio. & l. de Synodis.

* Extant etiã in hist. trip. lib. 1. c. 13. & 14. duæ sequẽtes Alexand. epist. ex antiqua versione Epiph. Scholast.

[o] Libris de fide ad Gratianum.

[p] Passim hæc habẽtur in Rufin. Socrat. Sozom. Theodor.

[q] Socr. & Theodor. lib. 2. & 4.

passim Soz. l. 3. & 6. Victor Vticen. de persecut. Vand. & alii.

toto terrarum orbe prætores, milites, exercitus, Synodos adhuc prouinciarum, Ariminensem etiam ac Seleucien- ANNO CHRISTI 323.
sem ex numerosissimo episcoporum grege Conuentum aduersus Nicænos Canones instruxerant. Quæ tamen omnia fuerunt illis non tam hostiles ad exitium machinæ, quam ad immortalem gloriam trophæa victoriæ, Deo per hæc testificante, solidissima petra nixam ac fundatam fuisse Nicænam fidem, quam tanta fluminum, ventorum, procellarum vis labefactare non potuit. Apostolica denique sedes huius cælestis thesauri diligentissima custos, sub Iu-

[r] In epistolis variis horum pontificum.

lio, [r] sub Damaso, sub Siricio, & aliis, alterius nullius Synodi acriorem se probauit propugnatricem, vt nihil eorum quæ Nicænis patribus placuere, violari vnquam, aut reuocari in du-

[r] Epist. 53.

bium passa sit. Itaque sanctissimus Leo [r] primus ad Anatolium Constantinopolitanum episcopum: Nulla, inquit, sibimet de multiplicatione congregationis synodalia Concilia blandiantur, neque trecentis illis decem & octo episcopis quantumlibet copiosior numerus sacerdotum, vel comparare se audeat, vel præferre, cum tanto diuinitus priuilegio Nicæna sit Synodus consecrata, vt siue per pauciores, siue per plures ecclesiastica iudicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quidquid ab illorum fuerit constitutione diuersum. Et paulo post: Sancti illi & venerabiles patres, qui in vrbe Nicæna, sacrilego Ario cum sua impietate damnato, mansuras vsque in finem mundi leges ecclesiasticorum Canonum condiderunt, & apud nos, & in toto orbe terrarum in suis constitutionibus viuunt: & si quid vsquam aliter quam illi statuerant, præsumitur, sine cunctatione cassatur; vt quæ ad perpetuam vtilitatem generaliter in-

[t] Epist. 55.

stituta sunt, nulla commutatione varientur. Et epistola ad [t] Pulcheriam: Quoniam contra statuta paternorum Canonum, quæ ante longissimæ ætatis annos in vrbe Nicæna spiritalibus sunt fundata decretis, nihil quidquam audere conceditur; ita vt si quis diuersum aliquid decernere velit, se potius minuat, quam illa corrumpat: quæ si (vt oportet) a cunctis pontificibus intemerata seruentur, per vniuersas ecclesias tranquilla erit pax, & firma concordia, nullæ de mensuris harum dissensiones, nullæ de ordinationibus lites, nullæ de priuilegiis ambiguitates, nulla erunt de aliena vsurpatione certamina, sed ea quæ iure caritatis rationabilis est, & morum & officiorum seruabitur vnanimitas. Et in epist. LXVI. *Tanta apud me est Nicænorum Canonum reuerentia, vt ea quæ sunt a sanctis pa-*

ANNO CHRISTI 325. *tribus constituta, nec permiserim, nec patiar aliqua nouitate violari, &c. Sanctus Gregorius*[u] *sicut sancti euangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari se fatetur, Nicænum scilicet, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Calchedonense. & alibi*[x] *inquit: Nos generales Synodos a Nicæna incipientes, cum reliquis quatuor veneramur, quia ipsam sequentes in cunctis sententiis vnanimes concordant.*

[u] Epist. 24. lib. 1.

[x] Epist. 53. lib. 7. Indict. 2.

ΑΙ ΠΡΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

EPISTOLÆ QVÆ ANTECESSERVNT CONCILIVM NICÆNVM.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Αλεξανδρείας.

EPISTOLA ALEXANDRI episcopi Alexandriæ.

Τῷ ἐμιοτάτῳ ἀδελφῷ καὶ ὁμοψύχῳ Αλεξάνδρῳ, Αλέξανδρος σὺν κυρίῳ χαίρειν.

Carissimo fratri & vnanimi Alexandro, Alexander in Domino salutem.

Euſ. βιϐ. ἐκϰ. ϛ'.

ΗΦΙΛΑΡΧΟΣ τῶν μοχθηρῶν ἀνθρώπων & φιλάργυρος προθέσεις ταῖς δοκούσαις ἀεὶ μείζοσι παροικίαις πέφυκεν ἐπιβουλεύειν, διὰ ποικίλων προφάσεων τῶν τοιούτων ἐπιτελουμένων τῇ ἐκκλησιαστικῇ εὐσεβείᾳ. οἱ γὰρ ὑπὸ τοῦ ἐνεργοῦντος ἐν αὐτοῖς διαβόλου εἰς τὸν προκειμένον αὐτοῖς ἡδονὴν, πάσης εὐλαβείας ἀποσκιρτήσαντες, παντοδαπῶν τῆς κρίσεως τοῦ θεοῦ φόβων. διὸ ὧν ἀναγκαίως μοι τῷ πάσχοντι δηλῶσαι τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν, ἵνα φυλάξησθε τοὺς τοιούτους, μήπως ἀπ' αὐτῶν βλαβῆτε καὶ ταῖς ὑμετέραις παροικίαις ἐπιβλῶσι, εἴτε δι' ἑαυτῶν, εἴτε δι' ἄλλων· ἱκανοὶ γὰρ ὑπο-

Ex Theod. lib. 1. cap. 4.

EST quidem propositum hominibus improbis, in quorum animis inexplebilis honoris & pecuniæ cupiditas insita est, vt ecclesiis, quæ videntur plus habere dignitatis, ex occulto insidientur; qui per varias ac multiplices vias sinceram ecclesiæ pietatem oppugnare non cessant. Nam impulsu diaboli, qui vim suam in eorum animis exercet, in furorem acti, ad voluptates quæ forte se offerunt, feruntur præcipites; atque ab omni pietate refugientes, timorem diuini iudicii proterunt. De quibus ego, qui inde non parum acceperim incommodi, necesse habui vestræ pietati significare, vt id generis homines sedulo deuitetis, ne forte quisquam illorum audacia fretus, vel per seipsum, vel per alios (sunt enim præ-

ſtigiatores ad ſimulãdam fraudem, atque adeo inferendam ex ſe apti & comparati) vel per literas omnis mendacii elegantia & ſuauitate ſic conditas, vt ſimplicis ac ſinceræ fidei hominem facile a veritate abſtrahant, in veſtris eccleſiis erroris ſui imprimat veſtigia. Nam Arius & Achillas nuper facta coniuratione, dum Colluthi ambitionẽ imitari ſtudent, eum in eo vitioſitatis genere lõge ſuperarunt. Ille enim hos ipſos accuſans, improbo ſuo propoſito habuit quod prætexeret: hi autem cum illius nundinationem, qua Chriſtum ipſum vendidit, animaduerterẽt, non amplius eccleſiæ legibus ſubiecti eſſe ſuſtinuerunt; ſed ſpeluncis latronum ſibi conſtructis, Conuentus in illis ſine intermiſſione agere, noctes dieſque Chriſto & nobis maledice obtrectare, omnem apoſtolicam & piam doctrinam criminari, ſimulatione Iudaica officinam ad Chriſtum oppugnandum inſtruere, diuinitatem Saluatoris noſtri inficiari, eum ceteris hominibus nihilo præſtantiorem prædicare, vocibuſque omnibus pro eius ſalutari in carne œconomia, & abiectione ſui noſtra cauſa ſucepta, ex ſacris literis ſelectis, iiſdem impiam ſuam prædicationem corroborare; & verba, quibus æterna eius diuinitas & gloria vna cum Patre ineffabilis confirmatur, auerſantes, ſubuertere nituntur. Quippe impiam gentilium & Iudæorum de Chriſto opinionem defendentes, ſuam ipſorum laudem ab iis (quantum fieri poteſt) venari; & in quibus eis ludibrio ſumus, omnia enixe conſectari ſtudent. Seditiones porro in nos quotidie concitare, graues ciere perſecutiones, & interdum lites per mulierculorum

κεῖναθαι τοὺς ἀπάτῃ ⓓ γόητες· ἢ διὰ γραμμάτων ψευδῶς κεκομψευμένων, καὶ δυναμένων ὑφαρπάσαι ⓦ ἁπλῆ πίστιν ἀκεραίῳ προσεχόντα. Ἀρείῳ γοῦν ⓒ Ἀχιλλᾶς συνωμοσίαν ἔναγχος ποιησάμενοι, τὴν Κολλούθου φιλαρχίαν πολὺ χεῖρον, ἢ ἐκεῖνος, ἐζήλωσαν. ὁ μὲν γὰρ αὐτοῖς τούτοις ἐγκαλῶν, τὴν ἑαυτοῦ μοχθηρᾶς προθέσεως ὕβριν προὔφασιν· ⓓ οἱ τὴν ἐκείνου χειροτεμπορείαν θεωροῦντες, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἐστοχέλεοι μὲν ἐγένοντο, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἀσύλαια λῃστῶν οἰκοδομήσαντες, ἀδιαλείπτως ἑαυτοῖς προσποιοῦνται συνόδους, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν εἰ τῆς καθ' Χριστοῦ καὶ ἡμῶν διαβολαῖς ἀσκούμενοι, οἱ πάσης τῆς ὀρθοδοξικῆς εὐσεβοῦς δόξης κατηγοροῦντες, ἰουδαϊκῷ προσχήματι χειρομάχον συνεκρότησε ἐργαστήριον ⓦ, τὴν θεότητα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀρνούμενοι, καὶ τοῖς πᾶσιν ἴσον εἶναι κηρύσσοντες, πάσαν τε αὖ τὴν σωτηρίου οἰκονομίας καὶ δι' ἡμᾶς παθῶν συναίρεσιν φωνὴν ἐκλεξάμενοι, ἐξ ἀπῶν συναγείρειν πέφανται τὴν ἀσεβείας ἑαυτῶν τὸ κήρυγμα, τῆς ἀρχῆθεν θεότητος αὖ, καὶ παρὰ τὸν πατρικὴν δόξης ὀλέκτου σὺν λόγοις ὀφειλόμενοι. τὴν γοῦν ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων ἀσέβειαν περὶ Χριστοῦ δόξαν κρατυύοντες, τὴν παρ' αὐτῶν ἔπαινον ὡς ἔνι μάλιστα θηρῶνται, πάντα μὲν, ὅσα καθ' ἡμῶν παρ' αὐτοῖς γελᾶται, προσχηματιζόμενοι, πάσας δ' ἡμῖν καθ' ἡμέραν ⓒ διωγμοὺς ἐπεγείροντες· ⓒ τοῦτο μὲν δικαστήρια συγκροτοῦντες δι' αὐτῶν

ANNO CHRISTI 325.

χίας γυναικαρίων ἀπέκπων, ἃ ἠπάτησαν· τοῦτο ὃ Ⓦ χειστιανισμὸν διασύροντες, οὐκ ἐθέλουσι χάζειν πᾶσαν ἀγυρὰν ἀσέμνως τὰς παρ' αὐτοῖς νεωτέρας· ἀλλὰ καὶ Ⓦ ἄῤῥηκτον τὸν Χριστοῦ χιτῶνα, ὃν Ⓓ δήμιοι διελεῖν οὐκ ἐβουλεύσαντο, αὐτοὶ ἐξέσαι ἐτόλμησαν. ἡμεῖς μὲν οὖν, ἃ καὶ τῷ βίῳ αὐτῶν, καὶ τῇ αὐθαδίᾳ ὑπεχρῆν πρέπει, διὰ τὸ λανθάνειν, βεβαίως ὑπισχνούμενοι, παμφηφεὶ τῆς τοσκωπούσης Χριστοῦ τὸν θεότητα ἐκκλησίας ἐξηλάσαμεν, ὡς τῆς τοσκωπήσεως Χριστοῦ τὸν θεότητα σμικρώσαντας. ἐπεχείρησαν δὲ θεοδρομαῖς χρώμενοι καθ' ἡμῶν, παρεκβαίνειν τοὺς σὺν ὁμόφρονας συλλειτουργοὺς, πρόφασιν μὲν εἰρήνης καὶ ἑνώσεως, αἰτούμενοι ὑποκρινόμενοι, τὸ δὲ ἀληθὲς, σώσαρκάσαι τινὰς αὐτῶν εἰς τὴν ἰδίαν νόσον διὰ χρησολογίας ἀσυνδάζοντες, καὶ γραμματίδια παρ' αὐτῶν αἰτοῦντες, ἵνα παραναγινώσκοντες αὐτὰ τοῖς ὑπ' αὐτῶν ἠπατημένοις, ἀμετανοήτοις ἐφ' οἷς ἐσφάλησαν καταστηρίζωσιν, ὑπιτειθόμενοι εἰς ἀσέβειαν, ὡς αὐτοῖς καὶ ὁμόφρονας ἔχοντες ὑπισκόπους. οὐχ ἅπερ γοῦν παρ' ἡμῖν πονηρῶς ἐδίδαξαν τε καὶ διεπράξαντο, ὁμολογοῦσιν αὐτοὶ, δι' ἃ καὶ ἐξώσθησαν· ἀλλ' ἡ σιωπὴ ταῦτα ὑποδιδάσιν, ἢ πεπλασμένοις λόγοις καὶ ἐπιτρόποις ὑπισκιάζοντες ἀπατῶσι. πιθανωτέραις γοῦν καὶ βωμολόχοις ὁμιλίαις τὸ φθοροποιὸν αὐτῶν διδασκαλεῖον ὑπικρύπτοντες, σωσαρκάζουσι Ⓦ εἰς ἀπάτην ἐκκείμενον, ἐκ ἀπεχόμενοι

impurarum ſermones, quas ipſi in fraudem impulerunt, intendere: nonnunquã religionem Chriſtianã, ſuas tenellas iuuẽculas per ſingulas plateas turpiter circũducendo, grauiſſimis contumeliis afficere: quin etiam inconſutilem & indiſſolubilẽ Chriſti tunicam, quã carnifices noluerũt diſcindere, hi diſcerpere nõ dubitarunt. Nos igitur (ſicut ſcelerata eorum vita, & conatus execrabilis poſtulat) ſuffragiis omnium tandem, licet ſero propter rei ignorationem iſtud ſimus aggreſſi, eccleſia, quæ Chriſti diuinitatem adorat, illos eiecimus, vt adorationem quæ Chriſti deitati debetur, minuentes. Itaque hi circumcurrere hac illac, quo nobis obtrectent, deflectere ad collegas nobiſcum in eadem fide conſentientes, ſpecie quidem pacem & concordiam ſimulate petere, ſed reuera moliri, vt per ſermonis lenocinia nonnullos eorum in ſui morbi contagionem pertrahant: literas quoque ab illis blandiores petere, vt coram iis, quos errore implicarint, eas legentes, ſuæ prolapſionis impœnitentes reddant, atque ad impietatem aſſuefaciant, quaſi epiſcopos ſuæ ſententiæ & opinioni conſentientes haberẽt. Nam nec illis confiteri volunt ea quæ tam nefarie impieque apud nos cũ docuerunt, tum fecerũt, quorum gratia eccleſia expulſi ſunt: ſed vel ſilẽtio tegere, vel partim ſermonibus commẽtitiis, partim literis veteratorie ſcriptis obſcurare nitũtur, quo eos dolo deludant. Quapropter colloquiis tum probabilitate, tum facetiis dicacibus refertis, pernicioſam ſuam doctrinam tamquam velis obtendentes, hominem ſimplicẽ & fraudi expoſitum in ſuum errorem rapiunt: quin etiam ab obtrectando

Ioan. c. 19. v. 23.

*Ia. Stim.

apud omnes noſtræ ſanctæ piæque religioni haudquaquam ſe abſtinent. Vnde fit, vt nonnulli qui eorum literis ſubſcribũt, in eccleſiam eos recipiant: quod factum (mea quidem ſententia) maximam infamiæ notam collegis noſtris, qui illud auſi ſunt, inuſſit; qui non modo id quod Canon apoſtolicus non permittit, faciunt, ſed eorum contra Chriſtum conatũ plane diabolicũ, qui illis ineſt, vehementiorem efficiunt. Quocirca, fratres cariſſimi, abiecta cunctatione, ingenii mei vires, quo iſtorum vobis infidelitatem ſignificarem, excitaui: qui aſſerunt, tempus aliquando fuiſſe, cum non eſſet filius Dei; poſtea factum, cum non ante extiterit: talem fuiſſe tum, cum factus erat, qualis quiſque homo eſt. omnia enim Deum ex nihilo feciſſe. Qua ſententia Dei filium in creatione omnium rerum, ſiue rationis ſunt illæ participes, ſiue expertes, concludunt. Quibus etiam conſequenter addunt, eum natura poſſe mutari, virtutis & vitii capacem eſſe. Itaque hoc poſito, eum ex nihilo factum, literarum ſacrarum, quæ Verbi Dei æternitatem, immutabilitatem, ſapientiæ Verbi diuinitatem (atque iſta ſunt Chriſtus) docent, prorſus labefactatur auctoritas. Eſt enim in noſtra quoque ſitum poteſtate (iſtæ eccleſiæ peſtes aiunt) filios Dei fieri, non aliter atq; ille factus eſt. Scriptum
Iſai.1.v.2. namque eſſe: *Filios genui, & exaltaui.* Ac cum illis obiicitur ſententia, quæ deinceps ſequitur: *Et ipſi ſpreuerunt me*; quod plane naturæ Saluatoris, qui eſt natura immutabilis, repugnat: tum omni exuta erga Deum pietate ac reuerentia, aiunt, Deum, cum præſcientia & præſenſione prænouiſſet, neutiquã

ἢ τῆ πρὸ πάσι συκοφαντεῖν τὴν ἡμετέραν εὐσέβειαν. ὅθεν καὶ συμβαίνει τινὰς τοῖς γράμμασιν αὐτῶν ὑποτρέφοντας, εἰς ἐκκλησίαν εἰσδέχεσθαι· μείζης, ὡς οἶμαι, διαβολῆς ἐπικειμένης τοῖς τοῦτο τολμῶσι συλλειτουργοῖς, τῷ μήτε τὸ ἀποστολικὸν κανόνα τοῦτο συγχωρεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπερκαίειν τὸ ἐπ' αὐτοῖς διαβολικὸν κατ' Χριστοῦ ἐνέργημα. διὸ δὴ καὶ οὐδὲν μελλήσας, ἀγαπητοί, δηλῶσαι ὑμῖν τὸ τοιούτων ἀπιστίαν, ἐμαυτὸν διηυέτησα, λέγοντων, ὅτε ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ γέγονεν ὕστερον ὁ πρότερον μὴ ὑπάρχων, τοιοῦτον γνώμημος ὅτε καὶ ποτε γέγονεν, οἷα καὶ πᾶσιν ἐπὶ πέφυκεν ἀνθρώποις· πάντα γάρ, φησὶν, ὁ θεὸς ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησε· συναναλαμβάνοντες τῇ πᾶσι ἀπάντων λογικῶν τε καὶ ἀλόγων κλίσει καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. οἷς ἀκολούθως καὶ φασιν αὐτὸν τρεπτῆς εἶναι φύσεως, ἀρετῆς τε καὶ κακίας ὑποδεκτικὸν, καὶ τῇ ἐξ οὐκ ὄντων ὑποστάσι, καὶ ταῖς θείαις τοῦ εἶναι αὐτὸν ἀεὶ συναναγραφῶντες γραφάς, αἳ τὸ ἀτρεπτὸν τοῦ λόγου καὶ τὴν θεότητα καὶ σοφίας τοῦ λόγου καὶ τὴν θεότητα καὶ σοφίας τοῦ λόγου σημαίνουσιν, ἃ ἔστιν ὁ Χριστός. διωκόμεθα γοῦν καὶ ἡμεῖς, φασὶν οἱ ἀλάστορες, υἱοὶ γνησίως θεοῦ, ὥσπερ κἀκεῖνο· γέγραπται γάρ, υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα. ὑπεροφρυοῦσι δὲ αὐτοῖς τοῦ λέγοντος ἐξῆς ῥητῶς, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν· ὅπερ οὐ φυσικόν ἐστι τῷ σωτῆρι ὄντι φύσεως ἀτρέπτου· πάσης δυλαβείας ἑαυτοὺς ἐρημώσαντες, τοῦτό φασι, προγνώσει καὶ προθεωρίᾳ περὶ αὐτῶν εἰδότα τὸν θεὸν, ὅτι ἐκ ἀπε-

ANNO CHRISTI 325.

ἀδετήσῃ, ἐξειλέχθαι αὐτὸν ἀπὸ πάντων. οὐ γὰρ φύσει καὶ κατ' ἀξιάρεσιν τῶν ἄλλων υἱὸν ἔχοντά τι· οὔτε γὰρ φύσει υἱός ἐστι τοῦ θεοῦ, φασὶν, οὔτε ἴνα ἔχων ἰδιότητα πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τρεπτῆς τυχάνοντα φύσεως, διὰ τρόπων ἐπιμέλειαν καὶ ἄσκησιν μὴ τρεπόμενον ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἐξελέξατο· ὡς εἰ καὶ Παῦλον τοῦτο βιάσαιτο καὶ Πέτρος, μηδὲν διαφέρειν τούτων τὸν ἐκείνου υἱότητα· εἰς ἀπάτασιν τῶν φρενοβλαβοῖς παύτης διδασκαλίας, καὶ ταῖς γραφαῖς ἐμπροιοῦντες, καὶ παραπλήσιον τὸ εἰ ψαλμοῖς περὶ Χριστοῦ ῥητὸν οὕτως ἔχον· ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας* ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. πρὸ μὲν οὖν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ οὔτε ἐξ οὐκ ὄντων γεγονὼς, οὔτε ποτὲ, ὅτε οὐκ ἦν, αὐτάρκης παιδεύσαι Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς, γράφων οὕτως περὶ αὐτοῦ· ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός. προνοούμενος γὰρ ὁ θεῖος δεικνύειν διδάσκαλος ἀλλήλων ἀχώριστα πράγματα δύο, τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, ὄντα αὐτὸν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πατρὸς ὠνόμασεν. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὅτι τοῖς ἐξ οὐκ ὄντων γενομένοις ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ συναριθμεῖται, πάντα δι' αὐτοῦ γεγονέναι ὁ αὐτὸς φησιν Ἰωάννης· τὸ γὰρ ἰδιάζον αὐτοῦ ὑπόστασιν ἐδήλωσεν εἰπών· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν. εἰ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, πῶς ὁ τοῖς γινομένοις

ipsum aspernaturum, idcirco ex omnibus elegisse. non enim eum aut natura, aut prærogatiua quidquam præter ceteros filios habuisse (nullum namque natura filium Dei esse affirmant, neq; quemquam esse qui vlla cum eo proprietate coniunctus sit) sed cum esset natura mutabili, & propter singularem in vita & moribus rite instituendis diligentiam ac studium non ad vitia deflecteret, Deum illum elegisse; adeo vt Paulum & Petrum, si in hoc & ipsi obnixe incubuissent, eodem modo futuros fuisse asserant filios Dei, quo ille fuit. Ac quo insanam & pestiferam suam doctrinam confirment, etiam in ipsas scripturas vim faciunt, & sententiam in psalmis de Christo traditam, quæ ita se habet: *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem; propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis;* ad suum institutum detorquent. Verum quod filius Dei non creatus fuerit ex nihilo, neque tempus fuisse cum non erat, Ioannes euangelista abunde satis docet. Sic enim de illo scribit: *Vnigenitus Filius, qui est in sinu Patris.* Cum enim diuinus ille magister docere instituerit, Patrem & Filium duas res esse quæ separari nequeunt, Filium in sinu Patris esse dixit. Quin etiam, quod filius Dei non sit rebus ex nihilo creatis annumerandus, idem Ioannes ostendit, cum dicat, *Omnia per ipsum facta esse.* Nam proprium eius subsistētiæ modum declarauit his verbis: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est.* Quod si omnia per ipsum facta sunt, qui fieri potest, vt is qui rebus creatis essentiam in-

Psal. 44. v. 8.

Ioan. c. 1. v. 18.

Ibid. c. 1. v. 3.

Ibid. v. 1.

dulserit, quodam tempore non fuerit? Nulla enim ratio vult, vt quod creat, eiusdem sit cum creatis naturæ. Quod si ipse fuit in principio, & omnia per ipsum facta sunt, creataque ex nihilo (nam quod est, ac subsistit, illis quæ fiunt ex nihilo, contrarium est, vehementerque repugnat; cum alterum, nullum esse interuallum inter Patrem & Filium, neque illud vlla animi cogitatione posse informari; alterum, mundum ex nihilo conditum ostendat:) perspicuum est, mundum habere nuperam generationem, quippe cum omnia a Patre per Filium talem sint essentiæ originem consecuta. Itaque sanctissimus Ioannes, cum illud, *Erat*, quod est Verbi Dei proprium, immensum esse, & longe supra mortalium captum & cognitionem positum animaduerteret; eius genesim, creationemque dicere noluit, nec ausus est syllabis iisdem auctorem rerum & res ipsas nominare: non quod Verbum Dei ingenitum sit, (nam solus Pater est ingenitus) sed quod ineffabilis vnigeniti Filii Dei subsistentia non modo solertem intelligentiam euangelistarum, verum fortasse etiam angelorum comprehensionem longe superat. Itaque meo quidem iudicio, ne in piis quidem numerandi sunt, qui in istarum rerum inquisitionem intrare non dubitant, spreta reiectaque illa sententia: *Altiora te ne quæras, & sublimiora te ne scruteris.* Quod si cognitio multarum aliarum rerum, quæ sunt sine dubio his longe imperfectiores, comprehensionem fugiat humanam (quales sunt illæ, de quibus Paulus sic loquitur: *Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, ea quæ præparauit Deus diligentibus se:* quam-

Eccles. c. 3. v. 22.

1. Cor. c. 2. v. 9. ex Esa. c. 64. v. 4.

τὸ εἶ) χαρισάμενος, αὐτὸς ποτε οὐκ ἦν; οὐ γάρ πως ὁ λόγος τὸ ποιοῦν τοῖς γινομένοις τὸ αὐτῆς εἶ) φύσεως διοίσεται. εἰ γε αὐτὸς μὲν ἦν ἐν ἀρχῇ, πάντα δὲ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησεν· ἐναντίον γὰρ δοκεῖ τοῖς ἐξ οὐκ ὄντων γινομένοις τὸ ὄν, καὶ ἀφεστηκὸς σφόδρα. τὸ μὲν γὰρ μεταξὺ παντὸς καὶ μοῦ οὐδὲν δείκνυσιν εἶ) διάστημα, οὐδὲ ἄχρι νοὸς ἐννοίας τοῦτο φαντασιωθῆναι τῆς ψυχῆς δυναμένης· τὸ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων δημιουργεῖας τὸ κόσμον, νεωτέραν ἔχει τὸ ὑποστάσεως καὶ πρεσφαζὸν τῷ γίνεσιν, ἀπὸ τοῦ παντὸς διὰ τοῦ μονογενοῦς παντων εἰληφότων τὴν τοιαύτην οὐσίωσιν. μακρὸν γοῦν θεωρήσας τὸ θεοῦ λόγου, τὸ ἦν, καὶ ὑπεράνω τὸ γεννητῶν διανοίας, ὁ μακαρίτατος Ἰωάννης, γένεσιν αὐτοῦ καὶ ποίησιν ἀπηξίωσεν εἰπεῖν, ἀλλὰ τῆς ὁμοσυλλάβοις συλλαβαῖς τὸ ποιεῖν τοῖς γινομένοις ὀνομάσαι τολμήσας· ἀλλ' ὅτι ἀγένητος ἦν· σὺ δὲ ἀγένητον ὁ πατήρ· ἀλλ' ὅτι διανοίας μὲν τῶν εὐαγγελιστῶν, τάχα δὲ καὶ ἀγγέλων καθαλήψεως ὑπερεπέκεινά ἐστιν ἡ τοῦ μονογενοῦς καὶ τοῦ θεοῦ ἀνεκδιήγητος ὑπόστασις. εὐσεβεῖς οὐκ οἶμαι * λογιζομένους τοὺς μέχρι τούτων ἐπεφωτάνειν τολμῶντας, διὰ τὸ ἀνήκοον εἶ, χαλεπώτερά σου μὴ ζητεῖ, καὶ ὑψηλότερά σου μὴ ἐξέταζε. εἰ γὰρ ἕτερον πολλῶν ἡ γνῶσις, καὶ τούτων ἀσυγκρίτως κολοβωτέραν, κέκρυπται τοῦ ἀνθρωπίνου καταλήψιν· οἷά ἐστι καὶ Παύλῳ· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οἷς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶ-

* λογιζομένους

ANNO CHRISTI 325.

σιν αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄστρα φησὶν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ ἀριθμῆσαι μὴ δυνάσθαι. καὶ ἔτι, ἄμμον θαλάσσης, καὶ σταγόνας ὑετοῦ, φησὶ, τίς ἐξαριθμήσεται; πῶς οὖν περιεργάσαιτό τις περὶ τοῦ θεοῦ λόγου ἐπιτόσασιν, εἰ μὴ μελαγχολικῇ διαθέσει ληφθεὶς τυγχάνοι; δεῖ οὖν τοῦ φιλικοῦ πνεύματος φησὶ περὶ αὐτοῦ τίς διανοήσεται; ἵνα καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, τὸν παντῶν ἐνεργετῶν πρὸ τοῦ κόσμου κίονας, περὶ τούτων γνῶσιν ἀπὸ ὑποφορτίσασθαι ἐαυτοῦ δάσει· πᾶσι μὲν οὖν αὐτοῖς ἀφύσικον εἶναι λέγων εἰς καταλῆψιν, μόνῳ δὲ τῷ πατρὶ ἀνακεῖσθαι περὶ τοῦ πατρὸς τούτου μυστηρίου εἴρηκεν· οὐδεὶς γὰρ ἔγνω τίς ἐστιν ὁ υἱὸς, λέγων, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ τὸν πατέρα οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱός. δεῖ οὖν καὶ τὸν πατέρα οἶμαι λέγειν· τὸ μυστήριόν μου ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς. ὅτι δὲ μανιώδες τὸ, ἐξ οὐκ ὄντων τὸν υἱὸν γεγονέναι φρονεῖν, χρονικῶ ἔλεγχον τῷ προβολῷ, αὐτόθεν δείκνυται τὸ, ἐξ οὐκ ὄντων, κἂν ἀγνοῶσιν οἱ αὐτοὶ τῆς φωνῆς αὐτῶν μανίαν. ἢ γὰρ χρόνοις ἐμπολιτεύεσθαι δεῖ τὸ, ἐκ τοῦ, ἢ αἰῶνός τινι διαστήματι. εἰ τοίνυν ἦλθες τὸ, πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, δῆλον ὅτι καὶ πᾶς αἰὼν, καὶ χρόνος, καὶ διαστήματα, ἃ τὸ, ποτὲ, ἐν οἷς τὸ, ἐκ τοῦ, εὑρίσκεται, δι' αὐτοῦ ἐγένετο. καὶ πῶς οὐκ ἀπίθανον, καὶ χρόνους, καὶ αἰῶνας, καὶ καιροὺς, ἐν οἷς τὸ, ἐκ τοῦ, συμπέφυρται, ποιήσαντα, αὐτὸν ποτε μὴ εἶναι λέγειν; ἀδιανόητον

ANNO CHRISTI 325.

les sunt præterea stellæ, quas Deus Abrahamo numerari posse negauit; qualis denique est arena maris, & stillæ pluuiæ; quas res, inquit scriptura, quis enumerare poterit?) quid ergo est, cur quisquam, nisi insanus & plane mente captus sit, Verbi Dei subsistentiã curiose perquestigare moliatur? de qua ita spiritus loquitur propheticus: *Generationem eius quis enarrabit?* Per quam quidem sententiam ab animis eorũ, qui erant velut colũnæ & principes omnium qui in toto orbe vixerunt, Saluator noster, quo illis gratificaretur, istarum rerum notitiam tãquam onus auferre studuit; remque supra naturam esse docuit, vt quisquam eas cogitatione deprehẽdat: nam soli Patri diuinissimi illius mysterii cognitionem reseruatam esse. sic enim locutus est: *Nemo nouit quis sit Filius, nisi Pater; & Patrem nemo nouit, nisi Filius.* De qua re arbitror Patrem hoc quoque dixisse: *Secretum meum mihi & meis.* Quod autem extremæ dementiæ sit, Filium ex iis quæ non sunt, ortum, inque tempore productum existimare, eædem ipsæ voces, nimirum, *Ex his quæ non sunt,* satis declarant, licet isti stupidi suarum vocum insaniam non intelligant. Nam id quod dicitur, *Non erat;* aut in tempore fuisse necesse est, aut in aliquo sæculi interuallo. Proinde si verum est, omnia per ipsum facta esse; constat etiam omne sæculum, tempus, interualla temporis, & illud, *Quando,* in quibus reperitur id quod dicitur, *Non erat,* per ipsum facta esse. Et quid est, quamobrem non sit absurdum, eum qui sæcula, tempora, opportunitates temporũ, quibuscũ illud quod dicitur, *Non erat,* permixtum est, produxit, quodã tempore non fuisse asserere? quippe cum in-

Genes. c. 15. v. 5. *Eccles. c. 1. v. 2.*

Isai. c. 53. v. 8.

Matth. c. 11. v. 27.

Is. 24. c. 16.

fulfum fit, & plenum cuiuſq; inſcitiæ, eum qui alicuius rei procreator extiterit, poſt rei illius procreationem ipſum procreatum eſſe. Nam, vt iſtorum fert opinio, non ſolum illud interuallum temporis, in quo Filium a Patre generatum non fuiſſe aſſeuerant, prius erat quam Dei ſapientia, quæ hanc vniuerſitatem conſtruxit; verum etiam ſcriptura, quæ illum primogenitum omnis creaturæ appellat, mentita eſt. Accedit eodem Paulus, qui de eo his congruentia, voce clariſſima fun-

Hebr.1.v.2. dit. ſic enim ait: *Quem conſtituit hæredem omnium, per quem fecit & ſe-*

Coloſ.1.c.16. *cula.* Quin etiam *in eo condita ſunt omnia, & quæ in cælis, & quæ in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue principatus, ſiue poteſtates, ſiue dominationes, ſiue throni; omnia per ipſum, & in ipſum condita ſunt, & ipſe eſt ante omnia.* Quocirca cum illud, *Ex nihilo*; ſeu, *Ex his quæ non ſunt*, non ſine ſummo ſcelere & impietate poſitum ſit; neceſſario ſequitur, Patrem ſemper patrem fuiſſe. Atque eſt Pater ſemper, cum habeat Filiũ, ob quem vocatur Pater: & cum ſit ei ſemper Filius, eſt ſemper Pater, perfectus, atque in ipſo quod vere bonum eſt, expletus omnibus ſuis partibus: qui Filium vnigenitum neque in tempore, neque ex interuallo temporis, neque ex nihilo genuit. Qui igitur fieri poteſt, vt non ſit impium dicere, quodam tempore ſapientiam Dei non fuiſſe, cum

Prouerb. 8. v. 30. loquatur de ſe: *Ego eram apud illum componens; ego eram cui adgaudebat?* aut virtutem Dei aliquando non fuiſſe, aut verbum eius mancum fuiſſe aliquando, aut alia negare, ex quibus & Filius cognoſcitur, & Pater velut notis quibuſdam diſcerni-

Hebr.1.v.3. tur? Nam cum quis ſplendorem gloriæ negat eſſe, tollit ſimul & pri-

ANNO CHRISTI 325.

ΔΔ ΚΑΙ πάσης ἁμαρτίας αἰσθήσεως, ἢ ἄρρητον ῥωμένου ἔνος, αὐτὸν μεταῤῥωέστερον λέγειν τ ἐκείνου ῥωέστεως· προηγεῖται γὰρ καὶ αὐτοῦ τ τὰ ὅλα δημιουργούσης τῆς θεοῦ σοφίας ἐκεῖνο τὸ διάστημα, εἰ ὧ φασι μὴ γεγωνῆαι τ υἱὸν τῆς παῤῥησίας, ψευδομένης, κατ' αὐτοὺς, ἢ τῆς πρωτότοκον αὐτὸν εἰπούσης πάσης κτίσεως ἀναῤῥηθούσης γραφῆς. σύμφωνα γοῦν τούτοις βοᾷ ἢ ὁ μεγαλοφωνότατος Παῦλος Φάσκων περὶ αὐτῆς· ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ ἢ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν. ἀλλὰ ἢ ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἢ τὰ ἐπὶ τ γῆς, τὰ ὁρατὰ, ἢ τὰ ἀόρατα, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι, εἴτε κυριότητες, εἴτε θρόνοι· πάντα δι' αὐτοῦ ἢ εἰς αὐτὸν ἔκτισαι, ἢ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων. ἀσεβεστάτης οὖν φανείσης τ ἐξ οὐκ ὄντων ὑποστάσεως, ἀνάγκη (ν) πατέρα ἀεὶ εἶ) πατέρα. ἔστι δ' πατὴρ ἀεὶ, πρόντος τοῦ υἱοῦ, * διὸ χρηματίζῃ πατήρ· ἀεὶ δὲ πρόντος αὐτῷ τοῦ υἱοῦ, ἀεί ἐστιν ὁ πατὴρ τέλειος, ἀνελλιπὴς τυγχάνων τῷ καλῷ, οὐ χρονικῶς, οὐδὲ ἐκ διαστήματος, οὐδὲ ἐξ οὐκ ὄντων γεννήσας (ν) μονογενῆ υἱόν. εἰ δὲ ἐκ αἰσθ(ν) τὸ λέγειν, ποτὲ μὴ εἶναι πω σοφίαν τοῦ θεοῦ, πω λέγουσαν· ἐγὼ ἤμην πρὸς αὐτὸν ἁρμόζουσα, ἐγὼ ἤμην ἢ προσέχαιρεν; ἢ πω δυνάμιν τοῦ θεοῦ μὴ ὑπάρχειν ποτὲ, ἢ (ν) λόγον αὐτοῦ ἠκρωτηριάσθαι ποτε, ἢ τὰ ἄλλα, ἐξ ὧν ὁ υἱὸς γνωρίζεται, ἢ πατὴρ χαρακτηρίζεται; τὸ γὰρ ἀπαύγασμα τ δόξης μὴ εἶναι λέγειν, σωκαιρεῖ ἢ τὸ προστύπον

ANNO CHRISTI 347.

φῶς, οὗ ὅτιν ἀπαύγασμα. εἰ γὰρ καὶ ἡ εἰκὼν τῦ θεοῦ ἐκ τοῦ ἀεί, δῆλον ὅτι οὐδὲ οὗ ὅτιν εἰκὼν τ̄ θεοῦ, ὅτιν ἀεί. ἀλλὰ κ̄ τῷ μὴ εἶ τ̄ τῆς ὑποστάσεως τῦ θεοῦ χαρακτῆρα, συναναιρεῖται καὶ κεῖνο ὁ πάντως ἀφ' αὑτῦ χαρακτηριζόμενο. ὃς οὖν ὅτιν ἰδεῖν τ̄ ἰότητα τ̄ σωτῆρος ἡμῶν, οὐδεμίαν ἔχουσαν κοινωνίαν πρὸς τ̄ τῶν λοιπῶν ἰότητα. ὃν τρόπον γὰρ ἡ ἄῤῥητος αὐτῦ ὑπόστασις ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ ἐδείχθη ὑπερκειμένη πάντων, οἷς αὐτὸς χ̄ εἶ ἐχαρίσατο· οὕτως καὶ ἡ ἰότης αὐτῦ κ̄ φύσιν τυγχανούσα τῆς πατρικῆς θεότητος, ἀλέκτῳ ὑπεροχῇ διαφέρει τῶν δι' αὐτῦ θεοῦ ἰοθετηθέντων. ὁ μὲν γὰρ ἀτρέπτου φύσεως τυγχάνει, τέλειος ὢν καὶ διὰ πάντων αὐτάρκης· ⟨↑⟩ δὲ τῇ εἰς ἑκάτερα τροπῇ ὑποκείμενοι, τῆς παρὰ τούτου βοηθείας δέονται. τί γὰρ δῶ καὶ προκόψαι ἔχοι ἡ τῦ θεοῦ σοφία; ἢ τί προσλαβεῖν ἡ αὐτοαλήθεια, ἢ ὁ θεὸς λόγο; πῶς δ' ἂν ἔχοι βελτιωθῆναι ἡ ζωή, τὸ ἀληθινὸν φῶς; εἰ δὲ τοῦτο, πόσῳ πλεῖω ἀφύσικω τυγχάνει, μωρίας ποτὲ δεκλινῆ γλυκάναι τὴν σοφίαν; ἢ τὴν τῦ θεοῦ δυνάμιν ἀσθενείᾳ προσαπαμβλῦναι; ἢ ἀλογίᾳ τ̄ λόγ̄ ἀμαυρωθῆναι; ἢ τῷ ἀληθινῷ φωτὶ σκότο; τῦ μὲν ὑποτόλου αὐτόθεν λέγοντο· τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ἢ τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαλ; τῦ δ' Σολομῶντο, ὅτι ἀδυνάτον αὐ εἴη κἂν μέχρι πρὸς ἐπίνοίας εὑρεθῆναι ὁδοὺς ὄφεως ἐπὶ πέτρας, ἥτις κ̄ Παῦλόν ὅτιν ὁ Χριστός. ⟨↑⟩ δὲ κλῆ-

mariam lucem, cuius est splendor. Quod si porro imago Dei non erat semper; liquet neque illum, cuius imago est, semper fuisse. Quin etiam cum dicitur formam subsistētiæ Dei non esse, tollitur vna etiam ille qui omnino ab ea figuratur. Vnde licet perspicere Saluatoris nostri proprietatem, qua filius est, nihil cum aliorum filiorum proprietate habere commune. Nam quēadmodum inexplicabilis eius subsistentia propter eximiam & singularem ipsius excellentiam ostenditur rebus præstare omnibus, quibus ipse essentiam tribuerit; pari etiam ratione quæ eiusdem est (vt ita dicam) filiatio, quæ est secundum naturam paternæ diuinitatis, ineffabili præstantia antecellit eorum filiationi, qui per ipsum in filios adoptantur. Nam ille est natura plane immutabilis, omnis in se perfectionis cumulum habens, nec vllius plane rei indigens: hi autem cum conuersioni vtrolibet subiecti sint, illius egent auxilio. Qui enim fieri potest, vt Dei sapientia vllos progressus faciat, aut ipsa veritas, omninoque ipsum Dei Verbum sibi aliquid acquirat? aut quomodo ipsa vita, lux vera, præstabilior fiat? Quod si ita se habet, quanto magis repugnat naturæ, vt sapientia stultitiæ aliquando capax fuerit, aut potentia Dei implicata imbecillitate, aut obscurata temeritate ratio, aut tenebræ denique cum vera luce commixtæ? præsertim cum & Apostolus simili causa adductus dicat: *Quæ societas luci ad tenebras, aut quæ conuentio Christo ad Belial?* Et Salomon quoque, quod fieri nequit, vt vel cogitatione comprehendatur via serpentis super petram, quæ est, vt Paulus censet, Christus. Qui autem sunt eius

Ibidem.

2. *Cor.* 6. c. 14.
Prou. 30. c. 19.
1. *Cor.* 10. v. 4.

creaturæ, vt homines & angeli, benedictionem accepere vt in dies proficerent, vt virtutibus mandatisque in lege præscriptis exculti exercitatique non in vitia dilaberentur. Quapropter Dominus noster Iesus Christus, qui est Patris natura filius, ab omnibus adoratur. Illi vero spiritu seruitutis depositio abiectoque, & spiritu adoptionis filiorum ex recte præclareque factis, & ex progressione in virtute assumpto, beneficio Christi, qui est natura Dei filius, affecti, fiunt filii adoptiui. Quod vero ad germanam, propriam, naturalem, & eximiam eius filiationem attinet, Paulus apostolus explanat, de Deo loquens his verbis: *Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis* (videlicet non natura filiis) *ipsum tradidit*. Nam quo ab aliis filiis, qui non sunt proprii, distingueretur, eum proprium filium nominauit. Porro in euangelio sic scriptum legimus: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Itemque in psalmo Saluator ait de se: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu*: suam ipsius demonstrans verã & naturalem filiationem, & nullos alios præter se sui Patris filios esse naturales. Quid quæso illud: *Ex vtero ante luciferum genui te?* an non perspicue ostendit naturalem quæ in Filio est, paternæ generationis proprietatem, quam non studio in moribus pie instituendis, non in virtute excolenda progressu, sed propria naturæ vi est consecutus? Proinde vnigenitus Patris Filius hanc proprietatem qua filius est, firmam & immutabilem tenet. At adoptio filiorum, quæ est in iis quæ ratione vtuntur, quæque non natura ipsis, sed probitate morum & Dei beneficio inest, ex sacra scriptura mu-

Rom. 8. v. 15.

Ibid. c. 32.

Matt. c. 3. v. 17.

Psal. 2. v. 7.

Psal. 109. v. 3.

ANNO CHRISTI 325.

σμαλα αὐῷ τυγχάνοντες, ἀϊδεσποί τε καὶ ἄγγελοι, κὴ εὐλογίας ἐπλήφασι θεσκόπιεν, ὀρεπαῖς ἀσκούμβοι καὶ νομίμοις ἐντολαῖς, θεὸς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν. διὸ δὴ ὁ κύριος ἡμῶν Ιησοῦς Χριστὸς φύσει τῦ πατρὸς υἱὸς τυγχάνων, ἐκατὸ πάντων θεσκυνεῖται. ὁ δ' ὑποδεμενοι τὸ πνεῦμα τ δουλείας, εἰς ἀνδραγαθημάτων καὶ θεσκοπῆς τὸ τῆς υἱοθεσίας λαβόντες πνεῦμα, διὰ τῦ φύσει υἱοῦ εὐεργετούμβοι, γίγνονται αὐτοὶ θεοῦ υἱοί. πλὴ μὴν οὐ γνησίου αὐῷ, καὶ ἰδιόρρηπον, κὴ φισικὼ, κὴ κατ' ἐξαίρετον υἱότητα ὁ Παῦλος οὕτως ἀπεφώνατο θεὶ θεοῦ ἐπών· ὃς γε τῦ ἰδίου υἱοῦ ἐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν, δηλονότι τὴν μὴ φύσει ἡμῶν, παρέδωκεν αὐτόν. θεὸς γὰρ αὐτοδιαστολὼ τὴν ἐκ ἰδίων, αὐτὸν ἴδιον υἱὸν ἔφησεν εἶναι. σὺ δὲ τῷ εὐαγγελίῳ· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, σὺ ᾧ ηὐδόκησα. σὺ δὲ ψαλμοῖς ὁ σωτὴρ φησι· κύριος εἶπε θεός μὲ, υἱός μου εἶ σύ· γνησιότητα ἐμφανίζων, σημαίνει μὴ εἶ αὐῷ γνησίους υἱοὺς ἄλλους ζηνας πρὸ αὐτόν. τί δὲ καὶ τὸ, ἐκ γαστρὸς θεὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε; οὐχὶ αὐτοκρις πατρικῆς γεννήσεως φυσικὼ σύνδεικνυται υἱότητα, οὐ ζήπων ἐπιμελεία, καὶ θεσκοπῆς ἀσκήσει, ἀλλὰ φύσεως ἰδιώματι πατρὸς λαχόντος; ὅθεν κὴ ἀμεταπλώτον ἔχει πλὴ υἱότητα ὁ μονογενὴς υἱὸς τῦ πατρός. πλὴ δὲ τῶν λογικῶν υἱοθεσίαν, οὐ κατὰ φύσιν ὑπαρχουσαν αὐτοῖς, ἀλλὰ ζήπων ἐπιτηδειότητι, κὴ δωρεᾷ θεοῦ, καὶ μεταπλώτον οὖσαν

ANNO CHRISTI 325.

ὁ λόγος· ἰδόντες γὰρ ⸓ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ, υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν, διὰ Ησαΐου εἰρηκέναι τὸν θεὸν ἐδιδάχθημεν. πολλὰ λέγειν ἔχων, ἀγαπητοὶ, παρέρχομαι, φορτικὸν εἶναι νομίσας διὰ πλειόνων διδασκάλοις ὁμόφρονας ὑπομιμνήσκειν. αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε, οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι ἡ ἔναγχος ἐπαναστᾶσα τῇ ἐκκλησιαστικῇ εὐσεβείᾳ διδασκαλία, Ebίωνός ἐστι καὶ Αρτεμᾶ, καὶ ζῆλος τοῦ κατ' Αντιόχειαν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, σωιόδω καὶ κρίσει τῶν ἁπανταχοῦ ἐπισκόπων ἀποκηρυχθέντος τῆς ἐκκλησίας· ὃν διαδεξάμενος Λουκιανὸς, ἀποσωάζων ἔμεινε πολλῶν ἐπισκόπων πολυετεῖς χρόνους· ὧν τῆς ἀσεβείας τὸν ῥύπον ἐρροφηκότες, νῦν ἡμῖν ⸓ ἐξ οὐκ ὄντων ἐπεφύησαν, τὰ ἐκείνων κεκρυμμένα μοχθήματα, Αρειός τε καὶ Αχιλλᾶς, καὶ ἡ τῶν σὺν αὐτοῖς πονηρευομένων σωὸς· καὶ οὐκ οἶσι ὅπως εἰσὶ Συρίᾳ χειροτονηθέντες ἐπίσκοποι τρεῖς, διὰ τὸ σωαγνεῖν αὐτοῖς, ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐξεκαίοισι. ᾧ δὲ ὧν ἡ κρίσις ἐξωμακείδω τῇ ὑμετέρᾳ δοκιμασίᾳ· οἱ τὰς μὲν τοῦ σωτηρίου πάθους, ταπεινώσεώς τε καὶ κενώσεως, καὶ τῆς καλουμένης αὐτοῦ πλωχείας, καὶ ὧν ἐπικτήτοις ὁ σωτὴρ δι' ἡμᾶς ἀνεδέξατο φωνὰς, διὰ μνήμης ἔχοντες, ἀναπέμπουσιν ἐπὶ μέσον τῆς αὐτῆς

tabilis ostenditur. *Nam videntes*, inquit, *filii Dei filias hominum, acceperunt sibi vxores:* & quæ sequuntur. ac rursus: *Filios genui, & exaltaui; ipsi autem spreuerunt me*; Deum per Isaiam prophetam dixisse cognouimus. Verum quamuis de hac re multa habeam dicere, carissimi fratres, tamen ea missa propterea facio, quod absurdum putem doctores fidei doctrina cõsentientes pluribus admonere: quippe cum ipsi sitis docti a Deo, & non ignoretis tum Ebionis & Artemæ doctrinam esse, quæ non ita pridem veram ecclesiæ pietatem oppugnare cœpit; tum pestiferum studium Pauli Samosateni episcopi Antiochiæ, qui Concilio omnium vbique episcoporum atque adeo iudicio, ecclesia eiectus est. Cuius peruersæ doctrinæ Lucianus successor factus, multorum annorum spatio, hoc est, tantisper dum tres episcopi alius post alium ecclesiam illam rexere, exclusus ab ecclesia mansit. Istorum hæreticorum impietatis fæces, hi qui nuper exorti, Filium Dei ex nihilo ortum asserunt, quique sunt velut stolones occulti ex illis nascẽtes, animis hauserunt; Arium dico, Achillam, & reliquã improborum illis adhærentium turbam: quin etiam tres episcopi in Syria nescio quomodo ordinati, quoniam istorum errores suo consensu approbarunt, videntur eorum amentiam velut facibus nouis admotis magis incendisse: in quos quidem accurate inquirendi potestas vestro iudicio permissa est, qui voces de Saluatoris passione, de abiectione & exinanitione suiipsius, & eius ita vocata paupertate, aliasque quibus tamquã aduentitiis se in sacris literis nostra causa describi passus est, memoria tenentes, in medium afferunt, vt de suprema ac sempi-

Gen. 6. a. 2.

Isai. 1. v. 2.

terna ipsius diuinitate detrahant, eorum verborum penitus obliti, quibus naturalis eius gloria, nobilitas ac maiestas,& æterna cum Patre mansio significantur; cuius generis sunt illa: *Ego & Pater vnum sumus.* Quam sententiam dum protulit Dominus, non se Patrem appellauit,neque duas secundum hypostasim naturas, vnam esse declarauit, sed quod Patris Filius ipsam Patris effigiem plene atque perfecte retineat & seruet: quippe cum eius similitudinem natura in se impressam habeat, & perfectissima sit Patris imago,& expressa figura primarii illius exemplaris. Vnde Dominus Philippo quodam tempore Patrem eius videre cupienti,dicentique: *Ostende nobis Patrem;* aperte commonstrat: *Qui vidit me, vidit & Patrem*: quandoquidem Pater per ipsum, velut per speculum purissimum, idemque animatum, in quo Dei exprimitur & elucet imago, manifeste cernitur. Filium porro Patri similem,in psalmis pronuntiatum memorant sanctissimi viri, in quibus scriptum est: *In lumine tuo videbimus lumen.* Quapropter qui honorat Filium, honorat & Patrē: idque plane merito. nam omnis vox impia, quæ temere contra Filium profertur, in Patrem quoque recidit. Itaque nemini mirum debet videri, fratres carissimi, (hoc enim quoque persequi animus est) si falsas confictasque tum contra me, tum contra populum nostrum sanctissimum criminationes deinceps exposuero.Nam qui aciem ad diuinitatem Filii Dei oppugnandam instruxerint, non mirum si nos contumeliosis maledictis lacerare non vereantur. Qui etiam neminem volunt ex antiquis patribus sibi comparari, neque il-

Ioan. 10. v. 30.

Ioan. 14. v. 9.

Psal. 35. v.10.

ταῦτα καὶ ἐρεῖδεν αὐτῷ θεότητος. ANNO CHRISTI 325.
τῷ ὃ τῆς φυσικῆς αὐτῷ δόξης τε καὶ
δυνάμεως, καὶ παρὰ τῷ πατρὶ
μονῆς σημαντικῶν λόγων ὑπλη-
σμονες γεγόνασιν· οἷον ὅτι τὸ, ἐγὼ
καὶ ὁ πατὴρ ἓν ἐσμέν. ὅπερ φησὶν ὁ
κύριος, οὐ πατέρα ἑαυτὸν ἀνα-
γορεύων, οὐδὲ τὰς τῆς ὑποστάσεως δύο
φύσεις, μίαν εἶ σαφηνίζων· ἀλλ'
ὅτι τοῦ πατρικοῦ ἐμφέρειαν ἀ-
κριβῶς πέφυκε σώζειν ὁ υἱὸς τοῦ
πατρὸς, τοῦ καὶ πάντα ὁμοιότητα
αὐτῷ ἐκ φύσεως ἀπομαξάμενος,
καὶ ἀπαράλλακτος εἰκὼν τοῦ πατρὸς
τυγχάνων, καὶ τοῦ προσωπείου ἔκ-
τυπος χαρακτήρ. ὅθεν καὶ τῷ τὴν
καθ' ἡμᾶς ποθοῦντι ἰδεῖν Φιλίππῳ
ἀφθόνως ὁ κύριος ἐμφανίζε-
ται· ὃν λέγοντα, δεῖξον ἡμῖν τὸν
πατέρα, λέγει· ὁ ἑωρακώς ἐμὲ,
ἑώρακε τὸν πατέρα· ὥσπερ δι' ἐ-
σόπτρου ἀκηλιδώτου καὶ ἐμψύχου,
θείας εἰκόνος αὐτοῦ, θεωρουμένου τοῦ
πατρὸς, ὃν ὅμοιον ἐν ψαλμοῖς
ἀληθεῖ φασιν· ἐν τῷ φωτὶ σου
ὀψόμεθα φῶς. διὸ δὴ καὶ ὁ τιμῶν
τὸν υἱὸν, τιμᾷ τὸν πατέρα· καὶ εἰκό-
τως. πᾶσα γὰρ ἀσεβὴς φωνὴ εἰς τὸν
υἱὸν λεγεσθαι τολμωμένη, εἰς τὸν
πατέρα πάλιν ἀναφορὰν ἔχει. Καὶ
τὰ λοιπὸν ὅτι θαυμαστὸν, ὦ μέλλω
γράφειν, ἀγαπητοὶ, εἰ τὰς κατ' ἐ-
μοῦ ψευδεῖς διαβολὰς, καὶ τοῦ
εὐσεβεστάτου ἡμῶν λαοῦ, ἐκθήσο-
μαι; ὃ γὰρ κατὰ θεότητος τοῦ υἱοῦ
τοῦ θεοῦ παραξάμενοι, οὐδὲ τὰς
καθ' ἡμῶν ἀγαθείσους παροινίας
παραιτοῦνται λέγειν. οἵγε οὐδὲ
τῶν ἀρχαίων τινὰς συγκρίνειν ἑ-
αυτοῖς ἀξιοῦσιν, οὐδὲ οἷς ἡμεῖς
ὀκ

ANNO CHRISTI 325.

ἐκ παίδων ὡμιλήσαμεν διδασκάλοις ἀξιοῦσθαι αὐτέχονται, ἀλλ' ἑαυτὸν τῷ νῦν παντὶ χορῷ συλλειτουργῶν ἵνα εἰς μέσον σοφίας ἥκωσιν, μόνοι σοφοὶ καὶ * ἀκτήμονες καὶ δοκιμάτων εὑρεταὶ λέγοντες εἶναι, καὶ αὐτοῖς ἀποκεκαλύφθαι μόνοις, ἅπερ οὐδενὶ τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἑτέρῳ πέφυκεν ἐλθεῖν εἰς ἔννοιαν. ὦ αὐσίας τύφου καὶ ἀμέτρου μανίας, καὶ μελαγχολικοῖς ἡρμοσμένης δόξης κενῆς, καὶ σατανικοῦ φρονήματος εἰς τὰς αὐσίας αὐτῶν ψυχὰς ἀποσκήψαντος. οὐ καθήδεσεν αὐτοὺς ἡ τῶν ἀρχαίων γραφῶν φιλόθεος σαφήνεια, οὐδὲ ἡ τῶν συλλειτουργῶν σύμφωνος περὶ Χριστοῦ θεολογία τὴν κατ' αὐτῶν θρασύτητα αὐτῶν ἡμαύρωσεν. ὧν οὐδὲ τὰ δαιμόνια τὴν αὐσιουργίας ἀνέξεται, φωνὴν βλάσφημον καὶ τῆς υἱοῦ τοῦ θεοῦ εἰπεῖν φυλαττόμενα. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς καὶ νῦν ὑπὲρ τοῦ ἀποστομῶσαι δυνάμεν * ἐπιπορήσαμεν τοῖς τοιούτοις ἀπαιδεύτῳ ὑλακῇ καὶ τῇ Χριστοῦ κονισαμένοις, καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀσέβειαν ἡμῖν συκοφαντεῖν προθεμένοις. φασὶ γὰρ ἡμᾶς τὸν φιλαίτιον ἐφευρεταὶ μύθων, ἀποτρεφομένοις τὴν ἐξ οὐκ ὄντων ἀσεβῆ καὶ ἄτοπον καὶ Χριστοῦ βλασφημίαν, ἀγλύνητα διδάσκειν δύο, δυοῖν θατέρου λέγοντες εἶναι τὸν ἀπαίδευτοι, ἢ ἐξ οὐκ ὄντων αὐτὸν εἶναι φρονεῖν, ἢ παντὸς ἀγλύνητα λέγειν δύο, ἀγνοοῦντες τὴν * ἐν ἀσκήσει, ὡς * μακρὸν αὖ εἶναι μεταξὺ παῖδός ἀγλυνήτου, καὶ τοῦ κλεισθέντων ὑπὸ αὐτοῦ ἐξ οὐκ ὄντων, λογικῶν τε καὶ ἀλόγων· ὧν μεσι-

*ad fastigiũ scientiæ peruenisse.

lis, quibus nos ab ineunte ætate vsi sumus præceptoribus, se pares existimari sinunt; imo ne vnum quidem collegarum nostrorum satis doctum esse censent; sed se solos sapientes, solos * egestatem voluntariam sectantes, solos dogmatum inuentores, & sibi solis ea doctrinæ patefacta esse mysteria, quæ in nullius vnquam sub sole cogitationem ac mentem venerint, arbitrantur. O impiam arrogantiam! o insaniam immensam! o inanẽ gloriam cum furore coniunctam! o spiritus plane satanicos, qui impiis eorũ animis velut callũ malitiæ obduxere! Nõ Deo grata veterum scripturarũ explanatio vllum ipsis incussit pudorem; non consentiens collegarum & pia de Christo doctrina eorum audaciam repressit: quorum scelus nefarium ne dæmones quidem (quippe qui sedulo caueant, ne vllam omnino maledicam & contumeliosam vocem contra Filium Dei eloquantur) omnino tolerabunt. Ista a nobis pro virili nostra parte in præsentia allata sunt ad eos coarguendos, qui in tam inepto contra Christum latratu, tamquam in puluere se exercent, & nostræ erga illum pietati falso obtrectare nituntur. Nam isti ridiculorum fabularũ inuentores asserunt, nos dum blasphemiam illam impiam, & a nemine vnquam literis proditam, nimirum quæ Christum filium Dei ex nihilo ortum prædicat, auersamur, duo ingenita tradere: atque, quæ est eorum insciti a, dicunt necesse esse alterum ex duobus istis statuere, nempe vel eum ex nihilo creatum, vel omnino duo esse ingenita: siquidem propter inertiam ignorant prorsus, multum interesse inter Patrem qui ingenitus est, & res ab eo conditas ex nihilo, siue rationis sint partici-

pes illæ quidem, siue expertes: quorum quæ media est natura vnigenita, per quã Pater Dei Verbi hanc vniuersitatem ex nihilo fabricauit, ex ipso qui Pater est, genita fuit; sicut ipse Dominus quodam in loco testatur his verbis: *Qui diligit Patrem, diligit quoque Filium qui ex eo genitus est.* De quibus nos sic credimus, vti apostolicæ placet ecclesiæ: In vnum nempe ingenitum Patrem, qui a nulla causa suum esse habet, qui nec alius esse, nec mutari potest: qui semper similiter & eodẽ modo se habet: qui neque accessionis, neque decessionis capax est: qui legem, prophetas, & euangelia nobis tradidit: qui denique patriarcharum, apostolorum, & omnium sanctorum Dominus est. Et in vnum Dominum Iesum Christũ filium Dei vnigenitum, genitũ quidem non ex eo quod non est, sed ex eo qui Pater est: neque id quidem more corporeo, per incisionem, aut diuisionum fluxiones, vt Sabellio & Valentino visum est: sed modo quodam qui verbis explicari, exprimive omnino non potest, secũdum illam Prophetę vocem, quam supra posuimus: *Generationem eius quis enarrabit?* cum eius subsistentia a nulla natura mortali perue stigari queat, quemadmodum neque ipse Pater a quoquã indagari, propterea quod rationis particeps natura humana cognitionem diuinæ a Patre generationis comprehendere nequit. Quas res non par est, vt viri spiritu veritatis incitati, a me perdiscant: præsertim cum vox Christi de hac re vestris auribus circumsonet, & doceat, nimirum quod *nemo nouit quis sit Pater, nisi Filius; & nemo nouit quis sit Filius, nisi Pater.* Hunc præterea agnoscimus perinde atque Patrem, nec alium atque

1. Ioan. 5. v. 1.

Isai. 53. v. 8.

Luc. c. 10. v. 22.

τθύουσα φύσις μονογϛὴς, δι' ἧς τὰ ὅλα ὄξ ἐκ ὄντων ἐποίησεν ὁ πατὴρ ϛ θεῦ λόγου, ἡ ὄξ αὐϛ ϛ ὄντος παγὸς γεγϛύνη· ὡς κ αὐτὸς που διεμαρτύρατο λέγων ὁ κύριος· ὁ ἀγαπῶν ϛ πατέρα, ἀγαπᾷ ϛ υἱὸν ϛ γεγϛυνημμένον ὄξ αὐϛ. ϖεὶ ὧν ἡμεῖς οὕτως πιϛεύομεν, ὡς τῆ ἁγιοκαθολικῆ ἐκκλησία δοκεῖ· εἰς μόν Ⓟ ἀγϛύνητον πατέρα, οὐδένα τῶν εἰς αὐτὸν ϛ ἄπον ἔχοντα, ἄτρεπτον ϛ κ ἀναλλοίωτον, ἀεὶ κτ τὰ αὐτὰ κ ὡσαύτως ἔχοντα, οὔτε ϖροκοπὴν, οὔτε μείωσιν ὑπιδεχόμενον· νόμου κ ϖροφητῶν κ εὐαγγελίων δοτῆρα, πατριαρχῶν κ ἀποϛόλων καὶ ἁπάντων ἁγίων κύριον Ⓟ. κ εἰς ἕνα Ἰησοῦν Χριϛὸν, Ⓟ υἱὸν τοῦ θεοῦ ϛ μονογϛῆ, γϛυηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς ὄξ ὄντος, ἀλλ' ἐκ ϛ ὄντος παγὸς, οὐ κτ τὰς ϛ σωμάτων ὁμοιότητας ταῖς ϖάθεσιν, ἢ ταῖς ἐκ διαιρέσεων ἀποῤῥοίαις, ὥσϖερ Σαβελλίῳ κ Βαλεντίνῳ δοκεῖ· ἀλλ' ἀῤῥήϛως κ ἀνεκδιηγήϛως, κτ Ⓦ εἰπόντα, ὡς διώϖερ ϖαρεδήκαμεν· ϛ γενεὰν αὐϛ τίς διηγήσεται; ϛ ὑποϛάσεως αὐϛ ϖᾶσι τῆ γϛητῆ φύσει ἀνεξερεύνϛου τυγχανούσης, καθὼς κ αὐτὸς ὁ πατὴρ ἀνεξέρευνϛός ἐϛι, διὰ τὸ μὴ χωρεῖν ϛ τῶν λογικῶν φύσιν, ϛ ϖατρικῆς θεογονίας ϛ εἴδησιν. ἀῤῥ οὖν ὡϛ ἐμοῦ δεῖ μαθεῖν ἄνδρας τῷ ϛ ἀληθείας ϖνεύματι κινουμένους, ὑϖηχούσης ὑμᾶς κ ϛ φθεγϛείσης Χριϛοῦ ϖερὶ ἑαυτοῦ φωνῆς, κ διδασκούσης· οὐδεὶς οἶδε τίς ἐϛὶν ὁ ϖατὴρ, εἰ μὴ ὁ υἱὸς· κ, οὐδεὶς οἶδε τίς ἐϛὶν ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ ϖατήρ· ἄτρεπτον τοίνυν κ ἀναλλοίωτον ὡς ϛ ϖατέρα, ἀϖερϛ-

ANNO CHRISTI 325.

δεῖ, καὶ τέλειον ὑὸν, ἐμφερῆ τῷ πατρὶ μεμαθήκαμεν, μόνῳ τῷ ἀγεννήτῳ λειπόμενον ἐκείνου· εἰκὼν γάρ ἐστιν ἀπηκριβωμένη καὶ ἀπαράλλακτος τοῦ παρόντος. πάντων γὰρ ἔστι τὴν εἰκόνα πλήρη, δι' ὧν ἡ μείζων ἐμφέρεται, δῆλον, ὡς αὐτὸς ἐπαίδευσεν ὁ κύριος, ὁ πατήρ μου, λέγων, μείζων μού ἐστι. καὶ κατὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀεὶ ἔστι τὸν ἐκ τοῦ παρόντος πιστεύομεν· ἀπαύγασμα γάρ ἐστι τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως. ἀλλὰ μὴ ὡς τὸ, ἀεὶ, ὡσὰν ὑπονοείσθω ἀγεννήτου λαμβανέτω, ὡς οἴονται τινὲς τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια πεπηρωμένοι. οὔτε γὰρ τὸ, ἦν, οὔτε τὸ, ἀεὶ, οὔτε τὸ, πρὸ αἰώνων, ταυτόν ἐστι τῷ ἀγεννήτῳ. ἀλλ' οὐδὲ ὅ ποιῶ δύναται φράσαι ἔννοια ὀνοματοποιῆσαι ἀπουδάζῃ, δηλοῖ τὸ, ἀγέννητον· ὡς καὶ ὑμᾶς οὕτως ἐκδέχεσθαι πιστεύω, καὶ πεπάρρηκα τῇ πρὸ πάντων ὑμῶν ὀρθῇ προθέσει, καὶ μηδένα ζήτον τούτων τῶν ὀνομάτων τὸ ἀγέννητον δηλοῦντων. ἔοικε γὰρ οἱονεὶ χρόνων εἶναι πρεκτάσεις ταῦτα τὰ ὀνόματα· ἃ μόλις κατ' ἀξίαν τοῦ μονογενοῦς θεότητα, καὶ οἱ περιαυτόν σημαίνειν μὴ δυνάμενα· τῶν ἄλλων ἀνδρῶν, ὡς δύναμις ἑκάστῳ, ἐμφανίσαι τὸ μυστήριον βιαζομένων, καὶ συγγνώμην αἰτούντων παρὰ τῶν ἀκροατῶν δι' ὀλίγου ἀπολογίας, διὰ τοῦ λέγειν· εἰς ἃ ἐφθάσαμεν. εἰ δέ τι πρὸς τὸ δύνασθαι φθέγμα μεῖζόν τι προσδοκῶσιν οἱ ἄνδρες, τὰ ἐκ μέρους αὐτοῖς γνωσθέντα καταργεῖσθαι λέγοντες, δῆλον ὅτι πο-

alium esse, nec mutari posse, nullius rei indigentem, perfectum Filium, similem Patri, & eo solum quia ingenitus ille sit, illi cedentem. nam est accurata & expressa Patris imago. Atque constat imaginem plene complecti debere eas omnes res, quibus exemplar ipsum quod maius est, perfectius exprimatur; sicut ipse Dominus docuit: *Pater maior me est.* Atque hac ratione inducti, Filium a Patre semper existere credimus. est enim *splendor gloriæ, & character paternæ substantiæ.* At nemo hanc vocem, *Semper*, sic intelligat, vt idem significet quod ingenitum, sicut ipsi putant qui sensus animorum habent plane obcæcatos. Nam neque quod dicitur, Erat, semper, & ante sæcula; idem est quod Ingenitum: imo vero neque vlla vox, quam humana mens conetur effingere, exprimere potest illud, Ingenitum, quod quidem ipse fretus vestro recto de omnibus rebus iudicio, vos quoque eodem modo accipere confido; quandoquidem hæ voces non significant esse Ingenitum. nam hæ tamquam temporum productionem videntur in se complecti, diuinitatem autem vnigeniti, & (vt ita dicam) antiquitatem, pro dignitate explanare nequeunt. Vnde euenit, vt sancti viri, cum hoc mysterium explicare singuli pro viribus enixe contendant, veniam petant ab auditoribus, & apud illos non sine causa se excusare conentur, his fere verbis: Eatenus de iis rebus instituimus, quatenus mentis nostræ vis consequi potest. Si qui sunt qui expectent vocem vllam perfectiorem ore humano efferri, quam captus fert humanus, dicantque ea quæ fuerant ipsis ex parte cognita, iam obscurari; est sane perspicuum,

Ioan. 14. v. 28.

Hebr. 1. v. 3.

quod illud, Erat, semper, & ante sæcula, longe abest ab eo quod illi expectant: quæ quidem cuiuscumque generis sint, non sunt idem cum Ingenito: ac propterea & dignitas quæ est ingeniti Patris propria, ei seruanda est, dicendumque nullum ipsi esse eius essentiæ causam; & honor Filio debitus ei tribuendus, assignandaque illi generatio a Patre initio carens. Et more solito cultus illi deferendus, dummodo has voces, Erat, semper, & ante sæcula; pie & sancte, cum de eo loquimur, proferamus: non tamen vt quidquam de eius diuinitate detrahamus, sed vt exquisitam omnino imagini & figuræ Patris attribuamus similitudinem, & Ingeniti vocabulum Patri, vtpote eius solum proprium, adscribendum propterea existimemus, quod Saluator ipse dicit: *Pater maior me est.* Ac præter istam piam de Patre & Filio sententiam, vnum præterea Spiritum sanctum, sicut nos docent sacræ literæ, confitemur; qui non modo sanctos homines veteris testamenti, sed etiam diuinos noui testamenti doctores innouauit. Ecclesiam porro apostolicam, vnam & solam catholicam agnoscimus; quæ sicut nunquam expugnari potest, etiam si totus mundus eam oppugnare instituat; sic omnem impiam aliter sentientium incursionem euincit ac profligat; quandoquidem eius paterfamilias nos efficit satis animosos, dum clamat: *Confidite, ego vici mundum.* Post hæc credimus ex mortuis resurrectionem, cuius primitiæ fuit Dominus noster Iesus Christus, qui corpus non specie adumbratum, sed verum ex Deipara Maria sumpsit: in fine sæculorum descendens

Ioan. 14. v. 28.

Ioan. 16. v. 33. 1. Cor. 15. v. 20.

ANNO CHRISTI 325.

λὺ δ' ἐλπιζομένου λείπει τὸ, ἰῶ, καὶ τὸ, ἀεί, καὶ τὸ, πρὸ αἰώνων· ἅπερ δ' ἂν ᾖ, ἐκ ἔστι ταυτὰ τῷ ἀγεννήτῳ. ἀκουὸν τῷ μὲν ἀγεννήτῳ πατρὶ οἰκεῖον ἀξίωμα φυλακτέον, μηδένα τῶν εἰπεῖν ἄπρεπτον λέγοντας· τῷ δὲ υἱῷ τὸ ἄπρεπτον λέγοντας· τῷ δὲ υἱῷ τὸ ἁρμόζουσαν τιμὴν ἀπονεμητέον, τὸ δὲ ἄρχειν ἀπρεπῶς παρὰ τὸν πατέρα γέννησιν ἀναπλάττοντας· καὶ ὡς ἐφθάσαμεν ἀπρεπῶς σέβας ἀπονέμοντες, μόνον εὐσεβῶς καὶ εὐφήμως τὸ, ἰῶ, καὶ τὸ, ἀεί, καὶ τὸ, πρὸ αἰώνων, λέγοντες ἐπ' αὐτῷ· τὸ μὲν τοι θεότηλα αὐτῷ μὴ παραπτύομεν, ἀλλὰ τῇ εἰκόνι καὶ τῷ χαρακτῆρι τοῦ πατρὸς ἀπηκριβωμένην ἐμφέρειαν κατὰ πάντα ἀναλέγοντες· τὸ δὲ ἀγέννητον τῷ πατρὶ μόνον ἴδιωμα παρεῖναι δοξάζοντες, ἀτε δὴ καὶ αὐτοῦ φάσκοντος τοῦ σωτῆρος· ὁ πατήρ μου μείζων μού ἐστι. πρὸς δὲ τῇ εὐσεβεῖ ταύτῃ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ δόξῃ, καθὼς ἡμᾶς αἱ θεῖαι γραφαὶ διδάσκουσιν, ἓν πνεῦμα ἅγιον ὁμολογοῦμεν τὸ καινίσαν τοὺς τε τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἁγίους ἀνθρώπους, καὶ σὺν τῆς χειμαζούσης καινῆς παιδευτὰς θείους. μίαν καὶ μόνην καθολικὴν, τουτέστιν ἐκκλησίαν, ἀκαταίρετον μὲν ἀεί, κἂν πᾶς ὁ κόσμος αὐτῇ πολεμεῖν βεβούληται, νικηφόρον δὲ πάσης τε τῶν ἑτεροδόξων ἀσεβεστάτης ἐπαναστάσεως, θαρσεῖς ἡμᾶς καταπεπαίσαντος τοῦ οἰκοδεσπότου αὐτῆς, διὰ τὸ βοᾶν· θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. μεθ' ὃ τὸ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν οἰδαμὲν, ἧς ἀπαρχὴν γέγονεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, σῶμα φορέσας ἀληθῶς καὶ οὐ δοκήσει ἐκ τῆς θεοτόκου Μαρίας, ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας ἐπιφα-

ANNO CHRISTI 325.

μήσας τῷ γλυκὺ τὸ ἀνθρώπων, σωρωθεὶς δ' ἀπεθανεν, ἀλλ' ὑ διὰ ταῦτα τ ἑαυτ̃ ἀθανασίας ἥττων γεγονὼς· ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ἀναληφθεὶς εἰ οὐρανοῖς, καθήμενος εἰ δεξιᾷ τ μεγαλοσυνης τ θεῦ. Ταῦτα ἐκ μέρους εἰρηκαμεν τῇ ἐπιστολῇ, τὸ καθ' ἕκαστον ἐπ' ἀκριβείας γράφειν φορτικὸν, ὡς ἔφην, εἰ νομίσας, διὰ τὸ μηδὲ τ ἱερὰν ὑμῶν ταῦτα λελησθέναι ἀκοήν. ταῦτα διδάσκομεν, ταῦτα κηρύττομεν, ταῦτα τ ἐκκλησίας τὰ ἀποστολικὰ δόγματα, ὑπὲρ ὧν κ ἀποθνήσκομεν, τ ἐξόμνυσθαι αὐτὰ βιαζομένων ἥττον πεφρονηκότες, εἰ κ διὰ βασάνων ἀναγκάζωσι, τ εἰ αὐτοῖς ἐλπίδα μὴ ἀποτρεφόμενοι. ὧν εἰ ἀντίποιοι γεγόμενοι ὁ ἀμφὶ τ Ἄρειον κ Ἀχιλλᾶν, κ ὁ τ ἀληθείας σεσωὶ αὐτοῖς πολέμιοι, ἀπεώσθησ τ ἐκκλησίας, ἀλλόφυλοι γεγόνασι τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν διδασκαλίας, κ τ μακάριον Παῦλον λέγοντα· εἰ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω, κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἦ ποιῇ. ἀλλὰ κ εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, κ μὴ προσέρχεται τοῖς ὑγιαίνουσι λόγοις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος· ἃ τε ἑξῆς. τούτους οὖν ἀναθεματίζοντας ἀπὸ τ ἀδελφότητος, μηδεὶς ὑμῶν δεχέσθω, μηδὲ ἀνεχέσθω τ λεγομένων, ἢ γραφομένων ὑπ' αὐτ̃. πάντα γὰρ οἱ τοιοῦτοι ψεύδονται, ἀλήθειαν οὐ μὴ λαλήσωσι. περιέρχονται γὰρ τὰς πόλεις, οὐδὲν ἕτερον ἀσπαζόμενοι, ἢ τῷ τ φιλίας προσχήματι, κ τῷ τ εἰρήνης ὀνόματι, δι' ὑποκρίσεως κ κολακείας

ad genus humanum ad delẽda peccata: qui crucifixus est, & mortuus, sine vlla suæ diuinitatis imminutione: qui resurrexit a mortuis, ascendit ad cælos, & sedet ad dexteram maiestatis Dei. Ista quidem ex aliqua parte epistola complexus sum, quandoquidem singula accurate literis prosequi, absurdum, vt dixi, ideo sum arbitratus, quod eædem res vestras pias ac studiosas mentes minime fugiant. Ista docemus, ista prædicamus, ista sunt apostolica ecclesiæ dogmata, pro quibus mortem oppetere non dubitamus: nec vero moramur eos, qui nos ad hæc eiuranda & retractanda compellere student; & licet nos tormentis cogere aggrediantur, non tamen spem, quæ in hac fide est, abiiciemus. Cui doctrinæ Arius, Achillas, & reliqui pariter veritatis hostes refragati, ecclesia exturbati sunt; quippe cum sint a pia nostra doctrina prorsus auersi, iuxta illam beati Pauli sententiam: *Si quis vobis euangelizauerit præterid quod accepistis, anathema esto, licet angelum e cælo se simulet.* Quin etiam, *si quis aliud doceat, & non accedat sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ quæ secundum pietatem est, is inflatus est, nihil sciens.* & quæ sequuntur. Istos vero a fratribus anathemati addictos nemo vestrum excipiat, neque eorum verba vel scripta audire sustineat. omnia enim præstigiatores ementiuntur; veritatem loqui nesciunt. Nam per vrbes circumcursant, non alio quidem studio adducti, quam vt amicitiæ obtentu, & pacis nomine, literas per simulationem assentationemque dent, accipiantque:

Gal. c. 1. v. 8.

1. Tim. c. 6. v. 3.

quo per illas in errorem mulierculas paucas peccatis onustas, quas dolo deceperint, facilius inducant. & quæ sequuntur. Quapropter istos, qui tot scelera contra Christum ausi sunt, qui religionem Christianam partim maledictis palam concidere, partim in iudiciis contumeliæ exponere; qui tempore pacis, quantum in illis est, persecutionem contra nos concitare; qui denique arcanum Christi generationis mysterium eneruare impense laborarunt: istos, inquam, fratres carissimi, & fide nobiscum consentientes, auersati, vna nobiscum contra insanam eorum temeritatem adiungite suffragia, non aliter atque alii collegæ nostri, qui rem ægre ferunt, qui epistolas contra istos scriptas ad me miserunt, qui libello aduersus eos edito subscripserunt: quæ omnia per filium meum Apionem diaconum ad vos misi; ac primum epistolas collegarum qui sunt in tota Ægypto & Thebaide, deinde eorum qui Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam, Pamphyliam, Asiam, Cappadociam, & alias regiones hisce finitimas incolunt: quorum exemplum vos imitantes, persuasum habeo ad nos itidem daturos literas. Et cum multæ aliæ curationes ad eos sanandos qui hoc errore vulnerati sunt, adhibitæ sint; tum istud etiam remedium ad medicinã populo ab istis decepto faciendam inuentum est, obtemperanti, & cum consensum collegarũ nostrorum intelligant, eorum auctoritate ad pœnitentiam se serio recipienti. Salutate vosipsos mutuo vna cum fratribus qui vobiscum sunt. Opto, fratres carissimi, tum vos in Domino valere plurimum, tum fructum ipse ex vestro pio in Chri-

2. Tim. 3. v. 6.

ANNO CHRISTI 325.

χράμματα διδόναι καὶ λαμβάνειν, ὡσὲ καὶ τὸ πλῆθος διὰ τούτων τῶν ὑπ' ἀυτῶν ἠπατημένων ὀλίγα γυναικάρια σεσωρευμένα ἁμαρτίαις· καὶ τὰ ἑξῆς. τούτοις οὖν τοσαῦτα κατὰ Χριστοῦ τολμήσαντας, τοῦτο μὲν χριστιανισμὸν τὸ μυστήριον διασύραντας, τοῦτο δὲ ὑπὲρ δικαστηρίων ὑπὲρ δεικνύειν φιλοτιμουμένους, τοῦτο διωγμὸν ἡμῖν ἐν εἰρήνῃ, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς, ἐπεχείρανταν, τοῦτο τὸ ἄῤῥητον μυστήριον τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐκκινεῖσαντας, τούτους ὑποσχαφέντες, ἀγαπητοὶ καὶ ὁμόψυχοι ἀδελφοὶ, σύμψηφοι γίνεσθε κατὰ τῆς μανιώδους αὐτῶν τόλμης, καθ' ὁμοιότητα τῶν ἀγανακτησάντων συλλειτουργῶν ἡμῶν, καὶ ὑπεσκλαικότων μοι κατ' αὐτῶν, καὶ τῷ τόμῳ συνυποσχαψάντων· ἃ καὶ διεπεμψάμην διὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἀπίωνος τοῦ διακόνου· τοῦτο μὲν πάσης Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος, τοῦτο δὲ Λιβύης τε καὶ Πενταπόλεως, καὶ Συρείας, καὶ ἐπὶ Λυκίας, καὶ Παμφυλίας, Ασίας, Καππαδοκίας, καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὧν καθ' ὁμοιότητα καὶ παρ' ὑμῶν δέξεσθαι πέποιθα. πολλῶν γάρ μοι βοηθημάτων ὡσὲ τοῦτο βλαβέντας πεπορισμένων, καὶ τοῦτο οὗτος φάρμακον τοῦ ὑπ' ἀυτῶν ἀπατηθέντος λαοῦ, πρόθυμούμενον, καὶ τὰς τῶν συλλειτουργῶν ἡμῶν συγκαταθέσεσιν εἰς μετάνοιαν διὰ τούτου ἔρχεσθαι σπουδάζοντων. Ασπάσασθε ἀλλήλους σὺν τῇ παρ' ὑμῶν ἀδελφότητι. ἐῤῥῶσθαι ὑμᾶς εὐχομαι κυρίῳ, ἀγαπητοὶ, ὀναίμην ὑμῶν τῆς φιλοχρι-

ANNO CHRISTI 325.

του ψυχῆς. εἰσὶ δὲ οἱ ἀναθεματισθέντες αἱρεσιῶται, ἀπὸ πρεσβυτέρων μὲν, Αρειος· ἀπὸ διακόνων δὲ, Αχιλλᾶς, Εὐζώϊος, Αιθαλὴς, Λούκιος, Σαρμάτης, Ιούλιος, Μηνᾶς, Αρειος ἕτερος, Ελλάδιος.

stum animo percipere. Sunt autem hæretici anathemate damnati, ex numero presbyterorum, Arius; ex diaconorum autem, Achillas, Euzoius, Aithales, Lucius, Sarmata, Iulius, Menas, Arius alter, & Helladius.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'.

ALTERA EPISTOLA Alexandri episcopi Alexandriæ.

Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ ἐντιμοτάτοις συλλειτουργοῖς, τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, Αλέξανδρος ἐν κυρίῳ χαίρειν.

Dilectis & honorabilibus, qui vbique sunt, catholicæ ecclesiæ comministris, Alexander in Domino salutem.

Σωκρ. βιβ. α. κεφ. ε'.

ΕΝΟΣ σώματος ὄντος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐν τολῆς τε οὔσης ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, τηρεῖν τὸν σύνδεσμον τῆς ὁμονοίας καὶ εἰρήνης.

CVM sit vnum corpus ecclesiæ catholicæ, cumque in diuinis scripturis præceptum sit, vt concordiæ ac pacis vinculũ seruemus: *Vide reliquum infra apud Gelasium in Actis Concilii Nicæni lib. 2. c. 3.*

Ex Socrat. lib. 1. c. 3. *Eph. 4. c. 3.*

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΥΝΟΔΟΝ ΠΕΡΙ ΕΙΡΗΝΗΣ.

CONSTANTINI IMP. oratio ad Concilium Nicænum de pace.

Ευσεβ. ἐν τῷ τρίτῳ τοῦ βίου Κωνστ. βιβ. γ'. κεφ. ιβ'.

ΕΥΧΗΣ μὲν ἐμοὶ τέλος ἴσῳ, ὦ φίλοι, τῆς ὑμετέρας ἀπολαῦσαι χορείας· τούτου δὲ τυχὼν, εὐδέναι τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων τὴν χάριν ὁμολογῶ, ὅτι μοι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασι, κ τοῦτο κρεῖττον ἀγαθοῦ παντὸς ἰδεῖν ἐδωρήσατο· φημὶ δὴ τὸ σωηγμένους ὁμοῦ πάντας ἀπολαβεῖν, μίαν τε κοινὴν ἁπάντων ὁμόφρονα γνώμην θεάσασθαι. μὴ δὴ οὖν βασκανὸς τις ἐχθρὸς τοῖς ἡμετέροις καλοῖς λυμαινέσθω· μηδὲ τυραννίδων θεομαχίας ἐκποδὼν ὀρθείσης, θεοῦ σωτῆρος δυνάμει, ἑτέρας ὁ φιλοπόνηρος δαίμων τὸν θεῖον νόμον βλασφημίαις πρὸς

QVONIAM mihi admodum in optatis fuit, amici carissimi, isto vestro consessu aliquando frui: iam eo potitus, regi & moderatori omnium Deo ideo gratias me agere debere fateor, quod mihi præter alia omnia largitus est, vt istud quod omnibus bonis antecellit, nempe vos in vnum conuocatos, vnamque omnes & consentientem habituros voluntatem, oculis tandem aspiciam. Nolite igitur pati, vt vlla inuidiæ tempestas, nostris rebus prosperis inimica, istud bonum labefactet: neq; cum tyrannorũ dimicatio contra Deum susceptа, iam Dei virtute profligata sit, vt denuo perditus dæmon diuinam Christi disciplinam & reli-

Ex Euseb. lib. 3. de vita Cõstant. c. 12. Prolixiorẽ aliam Constantini orationẽ vide infra apud Gelasium lib. 2. cap. 7.

gionem, maleuolorum obtrectationibus lacerandã obiiciat: quandoquidem inteſtina ſeditio in eccleſia Dei conflata multo plus moleſtiarum & acerbitatis, quã quodvis bellum pugnave, videtur mihi in ſe complecti: atque hæc longe plus, quam externa, doloris afferre videntur. Cum igitur Dei optimi maximi nutu & auxilio adiutus, victoriam ab hoſtibus reportaſſem, nihilq; amplius mihi reliquum putarẽ, quam vt tum Deo gratias agerem, tum vna cum his qui, Deo opẽ ferente, per me eſſent in libertatem vindicati, communem lætitiam animo perciperem: vt primum diſſenſio veſtra ad aures meas præter omnem ſpem peruenit, rumorem illum de ea allatum non plane neglexi; ſed optans in primis, vt huic rei mea opera & ſedulitate remedium inueniretur, omnes vos abſque mora accerſiui. Ac tametſi lætor equidem vehementer, cum iam veſtrum conſeſſum intueor: tunc tamen arbitror me res maxime ex animi ſententia geſturum, vbi omnes vos animorum coniunctione colligatos, & vnam eamque cõmunem inter omnes, & tranquillam concordiam (quam quidem vos, cũ ſitis Deo conſecrati, aliis etiam a Deo impetrare conſentaneum eſt) vigere florereq; intellexero. Itaq; ne vlla ſit, quæſo, in vobis mora, o cariſſimi, ac miniſtri, boniq; famuli Dei, & cõmunis omnium noſtrum Domini & Saluatoris: ne grauemini, inquam, deinceps cauſas diſſenſionis inter vos graſſantis iã in medium afferre: primoque omnium operam detis, vt omnia vincula, quibus conſtricta tenetur controuerſia, pacis legibus omnino diſſoluantur. Sic enim eſtis & Deo omnium gubernatori rem gratam facturi, & mihi veſtro conſeruo maximum præſtaturi beneficium.

ANNO CHRISTI 325.

βαλλέτω· ὡς ἐμοὶ γε παντὸς πολέμου καὶ μάχης δεινὴ & χαλεπωτέρα ἡ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ ἐμφύλιος νενόμισται στάσις· καὶ μᾶλλον παῦται τῶν ἔξωθεν λυπηρὰ καταφαίνεται. ὅτε γοῦν τὰς κατὰ τῶν πολεμίων νίκας νόμαι καὶ σωτηρία τοῦ κρείττονος ἠράμην, οὐδέν τε λείπειν ἐνόμιζον, ἢ θεῷ μὲν νομίζειν τὸν χάριν, συνχαίρειν δὲ καὶ τοῖς * ὑπὲρ αὐτῶν δι' ἡμῶν ἠλευθερωμένοις· ὅπως τὸν ὑμετέραν διάσασιν παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἐπυθόμην, ἐκ τοῦ δευτέρου τὸν ἀκολουθεῖν ἐσήμην· τυχεῖν δὲ καὶ τοῦτο θεραπείας δι' ἐμῆς δεξιᾶς & ὑπηρεσίας, σοῦ πάντας ἀμελλητὶ * συμμετεσχηκέναι. καὶ χαίρειν μὲν ὁρῶν τὸν ὑμετέραν ὁμήγυριν, πότε δὲ μάλιστα κρίνω κατ' ἰδίας ἐμαυτὸν πράξειν, ἐπειδὰν ταῖς ψυχαῖς ἀνακραθέντας ἴδωμι σοῦ πάντας, μίαν τε κοινὴν βεβαιώσεις τοῖς πᾶσιν εἰρηνικὴν συμφωνίαν, ἣν καὶ ἑτέροις ὑμᾶς πρέπον ἂν εἴη προσβιάσθαι, σοῦ τῷ θεῷ καθιερωμένους. μὴ δὴ οὖν μέλλετε, ὦ φίλοι, μὴ δή, λειτουργοὶ θεοῦ, καὶ τῆς κοινοῦ πάντων ἡμῶν δεσπότου τε καὶ σωτῆρος ἀγαθοὶ διάκονοι, τὰ τῆς σὺν ὑμῖν διαστάσεως ἅπαντα σύντομον ἤδη φέρειν εἰς μέσον ἀξιῶμεν, πάντα σοὶ δεσμὸν ἀμφιλογίας νόμοις εἰρήνης ἐπιλύσασθαι. οὕτω γὰρ καὶ τῷ τῶν πάντων θεῷ ἀρεστὰ διαπεπραγμένοι εἶητε ἄν, καὶ ἐμοὶ τῷ ὑμετέρῳ συνδούλῳ ὑπερβάλλουσαν δώσετε χάριν.

* al. ὑπὲρ αὐτῶν.

* συμμετεσχηκέναι.

ORATIO

ANNO CHRISTI 325.

ORATIO EVSTATHII EPISCOPI ANTIOCHENI

in Synodo Nicæna.

DEO agimus gratias, o optime imperator, qui terrarum tibi regnum dirigit, qui errorem ſimulacrorum per te aboleuit, & in fidelium animis tranquillitatem collocauit. Ceſſauit nidor dæmonum: multiplicis deorum cultus ſoluta eſt falſa religio: expelluntur tenebræ impietatis: luce diuinæ cognitionis orbis terrarum illuſtratur: Pater glorificatur, Filius ſimul adoratur, Spiritus ſanctus annuntiatur, Trinitas conſubſtantialis, vna diuinitas in tribus perſonis & hypoſtaſibus prædicatur. Per eum, o imperator, tibi munitur tuæ pietatis potentia. Eam nobis ſerua integram & inuiolatam. Nullus hæreticus ſubiens eccleſiam, de Trinitate vnum aliquid auferat, reliquum quod reſtat affectum ignominia. Arius nobis, qui a furore accepit denominationem, orationis cauſa eſt & Conuentus: qui neſcio quomodo allectus in presbyteratum eccleſiæ Alexandrinæ nos latuit, cum eſſet alienus a doctrina beatorum apoſtolorum & prophetarum. Vnigenitum enim Filium & Verbum Patris non veretur priuare eadem & æquali cum Patre ſubſtantia, & creatorem cum creatura creaturæ cultor contendit connumerare. Eum autem perſuaſeris, imperator, mutata ſententia, non repugnare doctrinæ apoſtolicæ: aut ſi vanæ opinionis, cuius eſt conuictus, perſtiterit in impietate; eum de Chriſti & noſtro cœtu funditus ſuſtuleris, ne ſuis turbidis verborum blanditiis venetur animas ſimpliciorum.

Extat apud Baron. n. 55.

ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ.

SYMBOLVM NICÆNI Concilii.

ΠΙΣΤΕΥΟΜΕΝ εἰς ἕνα θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ιησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας

Concil. Tom. 2.

CREDIMVS in vnũ Deum, Patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inuiſibilium factorem. Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum filium Dei, ex Patre natum vnigenitum, id eſt ex ſubſtantia Patris;

Ex Athan. in epiſt. ad Iouian.

Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero; natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cælo & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus; passus est, & resurrexit tertia die; & ascendit in cælos: & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur, non erat; & quia ex iis quæ non sunt, factus est; aut ex alia substantia vel essentia dicunt esse, vel creatum, vel mutabilem, vel conuertibilem filium Dei; anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

τῦ παζ̀ός· θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ· γ̀γυηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγ̀ένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ, κ̀ὴ τὰ ἐπὶ τ̀ῆς· ⓝ δι' ἡμᾶς τὸν ἄνθρωπον, τ̀ὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, κ̀ὴ σαρκωθέντα, κ̀ὴ ἐνανθρωπήσαντα· παθόντα, κ̀ὴ ἀνασ̀τάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τ̀ὸν οὐρανούς· κ̀ὴ ἐρχόμ ⓝ πάλιν κρῖναι ζῶντας κ̀ὴ νεκρούς· τ̀ὸ εἰς τ̀ὸ πν̃μα τ̀ὸ ἅγι ⓝ. τ̀ὸν δ̀ὲ λέγοντας· ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, κ̀ὴ πρὶν γ̀ενν̃ηθῆναι, οὐκ ἦν, κ̀ὴ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγ̀ένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶ̀ναι, ἢ κτιστὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν, ἢ τρεπτὸν ⓝ ὺὸν τ̃ῦ θεοῦ· τούτους ἀναθεματίζ̀ει ἡ καθολικὴ κ̀αὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΤΡΙΑΚΟΣΙΩΝ ΔΕΚΑΟΚΤΩ ἁγίων πατέρων τ̃ῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων, ἐπ' ὑπατείᾳ Παυλίνου κ̀ὴ Ἰουλιανοῦ τ̃ῶν λαμπροτάτων* ὑπάρχων, ἔτους ἑξακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ἕκτου ἀπὸ Ἀλεξάνδρου· ἐν μηνὶ Δεσίῳ, ἐνεακαιδεκάτῃ τοῦ δεκατεσσάρων καλανδῶν Ἰουλίων.

CANONES TRECENTORVM DECEM ET octo sanctorum patrum, qui Nicæa conuenerunt, consulatu Paulini & Iuliani virorum clarissimorum, anno ab Alexandro DCXXXVI. xiij. Kalend. Iulii, qui est apud Græcos xix. dies mensis Δεσίου, *id est, Iunii.*

DIONYSIO EXIGVO INTERPRETE.

I.

SI quis a medicis propter languorem defectus est, aut a barbaris absciſus; hic in clero permaneat. Si quis autem seipsum sanus abscidit, hunc & in clero constitutũ abstinere con-

α'.

ΕΙ τις ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθη, ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐτμήθη, οὗτος μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ. εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυ ⓝ ἐξέτεμε, τοῦτον κ̀ὴ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον πεπαυ-

ANNO CHRISTI 325.

σθαι προσήκει· ἢ ἐπὶ τῷ δοῦρο μηδένα τῶν τοιούτων χρῆναι προάγεσθαι. ὥσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ τὴν ἐπιτηδευόντων τὸ πρᾶγμα, καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν, εἴρηται· οὕτως εἴ τινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν ἐνεχλήθησαν, ὡς εἰσκοινοῦσθαι ἢ ἄλλως ἄξιοι, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον πρόσεισιν ὁ κανών.

β'.

Ἐπειδὴ πολλὰ ἤτοι ὑπὸ ἀνάγκης, ἢ ἄλλως ἐπιφερομένων τῶν ἀνθρώπων, ἐναντία παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικὸν, ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ κατηχηθέντας, ὡθοῦς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν ἄγειν, καὶ ἅμα τῷ βαπτισθῆναι προάγειν εἰς ἐπισκοπὴν ἢ πρεσβυτερεῖον· καλῶς ἔδοξεν ἔχειν τῆς λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτο γίνεσθαι. καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ τῷ κατηχουμένῳ, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος. σαφὴς γὰρ ὁ ἀποστολικὸς γράμμα τὸ λέγων· μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου. εἰ δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου, ψυχικόν τι ἁμάρτημα εὑρεθῇ περὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐλέγχοιτο ὑπὸ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων· πεπαύσθω ὁ τοιοῦτος τοῦ κλήρου. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, ὡς ὑπεναντία τῇ μεγάλῃ συνόδῳ φρονούμενος, αὐτὸς κινδυνεύσει περὶ τὸν κλῆρον.

γ'.

Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε ὅλως τινὶ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ, ὑπεισάκτους ἔχειν· πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαφεύγει.

uenit, & deinceps nullum debere talium promoueri. Sicut autem hoc claret, quod de his qui hanc rem affectant, audentque semetipsos abscindere, dictum sit; sic eos, quos aut barbari, aut domini castrauerunt, si inueniuntur alias * dignissimi, tales ad clerum suscipit regula. * digni,

II.

Quoniam plura aut per necessitatem, aut alias cogentibus hominibus, aduersus ecclesiasticam facta sunt regulam, vt homines ex gentili vita nuper accedentes ad fidem, & instructos breui tempore, mox ad lauacrum spiritale perducerent, simulque vt baptizati sunt, ad episcopatum vel ad presbyterium promouerent: optime placuit, nihil tale de reliquo fieri. nam & tempore opus est ei qui catechizatur, & post baptismū probatione quamplurima. Manifesta est enim apostolica scriptura, quæ dicit: *Non neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat, & in laqueum diaboli.* Si vero processu temporis aliquod delictum animæ circa personam reperiatur huiusmodi, & a duobus vel tribus testibus arguatur; a clero talis abstineat. Si quis autem præter hæc fecerit, quasi contra magnum Conciliū se efferens, ipse de clericatus honore periclitabitur. 1. Tim. 3. vers. 6.

III.

Interdixit per omnia magna Synodus, nō episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductā habere mulierē: nisi forte aut matrē, aut sororē, aut amitam, vel eas tantū personas, quæ * suspicionē effugiunt. * omnem

IV.

Episcopũ conuenit maxime quidem ab omnibus qui sunt in prouincia episcopis ordinari. Si autẽ hoc difficile fuerit, aut propter instantẽ necessitatem, aut propter itineris longitudinem; tribus tamen omnimodis in idipsum conuenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum quæ geruntur, per vnamquamque prouinciam metropolitano tribuatur episcopo.

V.

De his qui communione priuantur seu ex clero, seu ex laico ordine, ab episcopis per vnamquamque prouinciam, sententia regularis obtineat, vt hi qui abiiciuntur, ab aliis non recipiantur. Requiratur autem, ne pusillanimitate, aut contentione, aut alio quolibet episcopi vitio, videantur a congregatione secluſi. Vt hoc ergo decentius inquiratur, bene placuit, annis singulis per vnamquamque prouinciã bis in anno Concilia celebrari, vt communiter omnibus simul episcopis prouinciæ congregatis, discutiantur huiusmodi quæstiones; & sic, qui suo peccauerint euidenter episcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus æstimentur, vsquequo * vel in communi, vel episcopo placeat humaniorem pro talibus ferre sententiã. Concilia vero celebrentur, vnum quidem ante quadragesimam paschæ; vt omni dissensione sublata, munus offeratur Deo purissimum: secundum vero circa tempus autumni.

* episcoporum congregationi placeat

ANNO CHRISTI 325.

ϛ'.

Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι. εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοῦτο, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ὡς ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συνηνεγμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι. τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ.

ε'.

Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γενομένων, εἴτε τῶν ἐν τῷ κλήρῳ, εἴτε τῶν ἐν λαϊκῷ τάγματι, ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων, κρατείτω ὁ γνώμη κατὰ τοὺς κανόνας τοὺς διαγορεύοντας, τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας, ὑφ' ἑτέρων μὴ προσίεσθαι. ἐξεταζέσθω δέ, μὴ μικροψυχία, ἢ φιλονεικία, ἤ τινι τοιαύτῃ ἀηδίᾳ τῶν ἐπισκόπου ἀποσωάζωσι μεγαλύνεται. ἵνα οὖν τοῦτο τὴν πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνῃ, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν, ἑκάστου ἐνιαυτοῦ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν δὶς τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι· ἵνα κοινῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων, τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζοιτο· καὶ οὕτως ὁμολογουμένως προσκρούοντες τῷ ἐπισκόπῳ, κρίνον ἀκοινώνητοι παρὰ πᾶσιν εἶναι δόξωσι, μέχρις ἂν τῷ κοινῷ τῶν ἐπισκόπων δόξῃ τὰ φιλανθρωποτέρᾳ ὑπὲρ αὐτῶν ὁρισθῆναι ψῆφον. αἱ δὲ συνόδοι γινέσθωσαν, μία μὲν πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς, ἵνα πάσης * μικροψυχίας ἀφαιρουμένης, τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται τῷ θεῷ· δευτέρα δέ, περὶ τὸ μετοπώρου καιρόν.

* eternam intercepta videtur legisse propositionem, nam hic difficultatem dicit, alter similiter.

ANNO CHRISTI 325.

ε'.

Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. ἐπεὶ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο συνήθες ἐστιν· ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις. καθόλου δὲ προσθήκην ἐκεῖνο, ὅτι εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἡ μεγάλη σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. ἐὰν μέντοι τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ βλέπῃ οὖσα, καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικὸν, δύο ἢ τρεῖς δι' οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιλέγωσι, κρατείτω ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος.

VI.

Antiqua consuetudo seruetur * per Ægyptum, Libyam, & Pentapolin, ita vt Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem; quia & vrbis Romæ episcopo parilis mos est. Similiter autem & apud Antiochiam, ceteraſque prouincias, suis priuilegia seruentur ecclesiis. Illud autem generaliter clarum est, quod si quis præter sententiam metropolitani fuerit factus episcopus, hunc magna Synodus definiuit episcopum esse non oportere. Sin autē communi cunctorum decreto rationabili, & secundum ecclesiasticam regulam comprobato, duo aut tres propter contentiones proprias contradicant, obtineat sententia plurimorum.

* quæ est per *Initium huius Canonis in Conc. Calched. Act. 16 lectum fuit hoc modo:* Quod ecclesia Romana semper habuit primatum. Teneat autem & Ægyptus, vt episcopus Alexādriæ, &c.

ζ'.

Ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε καὶ παράδοσις ἀρχαία, ὥστε τὸν ἐν Αἰλίᾳ ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος.

VII.

Quia consuetudo obtinuit, & antiqua traditio, vt Æliæ episcopus honoretur; habeat honoris consequentiam, salua metropoli propria dignitate.

η'.

Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαροὺς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι· τοῦτ' ἔστι, καὶ διγάμοις κοινωνεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσιν· ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τέτακται, καὶ καιρὸς ὥρισται· ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. ἔνθα μὲν οὖν πάντες εἴτε ἐν

VIII.

De his qui se * nominant Catharos, id est mundos, si aliquando venerint ad ecclesiam catholicam, placuit sancto & magno Concilio, vt impositionem manus accipientes, sic in clero permaneant. Hæc autem præ omnibus eos scriptis conuenit profiteri, quod catholicæ & apostolicæ ecclesiæ dogmata susci-piant & sequantur; id est, & bigamis se communicare, & his qui in persecutione prolapsi sunt; erga quos & spatia constituta sunt, & tempora definita, ita vt ecclesiæ catholicæ & apostolicæ placita sequantur in omnibus. Vbicumque vero siue in

* aliquando nominabant

cis, siue in ciuitatibus ipsi soli reperti fuerint ordinati; qui inueniuntur in clero, in eodem * habitu perseuerent. Vbi autem catholicæ ecclesiæ episcopo vel presbytero constituto, quidam ex illis aduenerint, certum est quod episcopus ecclesiæ habebit episcopi dignitatem. Is autem qui nominatur apud eos episcopus, honorem * presbyterii possidebit: nisi forte placuerit episcopo, nominis eum honore censeri. Si vero hoc ei minime placuerit, prouidebit ei aut chorepiscopatus, aut presbyterii locum, vt in clero prorsus esse videatur: ne in vna ciuitate duo episcopi probentur existere.

* ordine

* presbyteri

IX.

Si qui presbyteri sine examine sunt prouecti, vel cum discuterentur, peccata sua confessi sunt, & homines contra Canones commoti, manus confessis imponere tentauerunt; tales regula non admittit: quia quod irreprehensibile est, catholica defendit ecclesia.

X.

Quicumque de lapsis ad ordinem cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem; hoc ecclesiasticæ nō præiudicat regulæ: cogniti namq; deponuntur.

XI.

De his qui præter necessitatem præuaricati sunt, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid huiusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinii: placuit Synodo, quamuis humanitate probentur indigni, tamen eis beneuolentiam commodari. Qui-

ANNO CHRISTI 325.

κώμαις, εἴτε ἐν πόλεσιν αὐτοὶ μόνοι εὑρέθησαν χειροτονηθέντες, οἱ εὑρεθέντες ἐν τῷ κλήρῳ ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ * τιμῇ. εἰ δέ τις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὄντος, προσέρχονταί τινες· πρόδηλον, ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἕξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου· ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις καθαροῖς ἐπίσκοπος, πλὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἕξει· πλὴν εἰ μὴ ἄρα δόκοιη τῷ ἐπισκόπῳ τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν. εἰ δὲ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσκοι, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρεπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅλως δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν.

* τιμῆς.

θ'.

Εἴ τινες αὐθεπάτως * προσήχθησαν πρεσβύτεροι, ἢ ἀναγκασθέντες ὡμολόγησαν τὰ ἡμαρτημένα αὐτοῖς, καὶ ὁμολογησάντων αὐτῶν, παρὰ κανόνα κινούμενοι αἱρετικοὶ τοῖς τοιούτοις χεῖρα ἐπιτιθείασι· τούτοις ὁ κανὼν οὐ προσίεται. τὸ γὰρ ἀνεπίληπτον ἐκδικεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία.

* ἐπῆλθον

ι'.

Οσοι προσελήφθησαν τῶν παραπεπτωκότων κατ' ἄγνοιαν, ἢ κατὰ προσδοκίαν τῶν προσληψομένων, τοῦτο οὐ προκρίνει τῷ κανόνι τῷ ἐκκλησιαστικῷ γνωσθέντες γὰρ καθαιροῦνται.

ια'.

Περὶ τῶν παραβαντων χωρὶς ἀνάγκης, ἢ χωρὶς ἀφαιρέσεως ὑπαρχόντων, ἢ χωρὶς κινδύνου, ἢ τινος τοιούτου, ὃ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος Λικινίου· ἔδοξε τῇ συνόδῳ, κἂν ἀνάξιοι ὦσιν φιλανθρωπίας, ὅμως χρηστεύσασθαι εἰς αὐτούς. ὅσοι οὖν γνησίως με-

ANNO CHRISTI 325. μέλοντας, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσιν οἱ πιστοὶ, καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεσοῦνται· δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῆς εὐχῶν.

ιβ'.

Οἱ δὲ προσκλητέντες μὲν ὑπὸ τῆς χάριτος, καὶ τὴν προθυμίαν ὁρμὴν σπουδαίαν, καὶ ἀποτόμως τὰς ζώνας, μέχρι δὲ τούτου τοῦ οἰκείου ἔμετον ἀναδραμόντες ὡς κυνὲς, ὥς τινας καὶ ἐργάσια προσέθεσαν, καὶ * βεβαιωτικοῖς κατορθῶσαι τὸ ἀνασφαλίσασθαι· οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν, μέχρι τοῦ τελείου ἀκροάσεως χρόνου· ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις προσήκει ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν, καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. ὅσοι μὲν γὰρ καὶ φόβῳ καὶ δάκρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις, τοῖς ἔργοις καὶ οὐ σχήματι ἐπιδείκνυνται· οὗτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τοῦ ἀκροάσεως, εἰκότως τῆς εὐχῶν κοινωνήσουσι, μέχρι τοῦ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλεύσασθαι. ὅσοι δὲ ἀδιάφορος ἐμείναν, καὶ τὸ σχῆμα * τοῦ μὴ εἰσιέναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖν αὐτοῖς ἠγήσαντο πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν, ἕξ ἔτεσι πληρούτωσαν τὸν χρόνον.

ιγ'.

Περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν· ὥστε εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι· εἰ δὲ ἀποτυχὼν, καὶ κοινωνίας πάλιν τυχὼν, πάλιν ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξεπιπτεν, μέχρι τῆς κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔσω.

cumque ergo veraciter pœnitudinem gerunt, tribus annis fideles inter audiētes habeantur, & * sex annis omni se contritione deiiciant; duobus autem annis sine oblatione populo in oratione communicent. * septem

XII.

Quicumque vocati per gratiā, primū quidem * impetum monstrauerūt, deponentes militiæ cingulum; postmodū vero ad proprium vomitum sunt relapsi, ita vt quidam & pecunias tribuerent, & beneficiis militiā repeterent: hi decē annis, post triennii tempus quo inter audientes erunt, in afflictione permaneant. Sed in his omnibus, propositū & speciem pœnitentiæ conuenit explorare. Quotquot enim metu & lacrymis, atque patientia, vel bonis operibus, rebus ipsis conuersionem suam non simulatione demonstrant; hi definitum tempus auditionis implentes, tū demum fidelibus in oratione communicēt: postmodū vero licebit episcopo de his aliquid humanius * cogitare. Quicumq; vero indifferenter tulerunt, & * aditū introeundi ecclesiam sibi arbitrati sunt ad conuersionem posse sufficere; hi definitum modis omnibus tempus impleant. * voluntatē * consulere. * habitum non introeundi, *siue*, habitum introeundi

XIII.

De his qui ad exitū veniunt, etiam hunc lex antiqua regularisque seruabitur; ita vt si quis egreditur e corpore, vltimo & maxime necessario viatico minime priuetur. Quod si desperatus, & consecutus communionem, oblationisq; particeps factus, iterum conualuerit; sit inter eos qui communionem ora-

tionis tantúmodo consequuntur. Generaliter autẽ omni cuilibet in exitu posito, & poscenti sibi * communionis gratiam tribui, episcopus * probabiliter ex oblatione dare debebit.

* eucharistiæ
* postquam probauerit, dare

XIV.

De catechumenis * lapsis, sancto & magno Concilio placuit, vt tribus annis sint inter audientes tantummodo; post hæc autem cum catechumenis orent.

* &

XV.

Propter multã perturbationem, & seditiones quæ fiunt, placuit consuetudinem omnimodis amputari, quæ præter regulam in quibusdam partibus videtur admissa; ita vt de ciuitate ad ciuitatem non episcopus, non presbyter, non diaconus * transferatur. Si quis autem post definitionem sancti & magni Concilii tale quid agere tentauerit, & se huiusmodi negotio mancipauerit; hoc factum prorsus irritum ducatur, & restituatur ecclesiæ, cuius fuit episcopus, aut presbyter, vel diaconus ordinatus.

* transferat.

XVI.

Quicumque temere * aut periculose, neque timorem Dei præ oculis habentes, nec agnoscentes ecclesiasticã regulam, discedunt ab ecclesia, presbyteri, aut diaconi, vel quicumque sub regula prorsus existunt: hi nequaquã debent in aliam ecclesiam recipi, sed omnem necessitatem conuenit illis imponi, vt ad suas paroecias reuertantur. Quod si non fecerint, oportet eos communione priuari. Si quis autem ad alium pertinentem audacter inuade-

* ac

καθόλου ὁ κὴ πρὸς παντὸς οὐπνοσοῦν ἐξοδεύοντος, αἰτοῦντος τὴν μεταλῆψιν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μὴ δοκιμασίας * ἐπιδότω.

Anno Christi 325.

* μετὰ δόκιμον τὴν προσφοράν.

ις'.

Περὶ τῶν κατηχουμένων καὶ παραπεσόντων, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τελῶν ἐτῶν αὐτοὺς ἀκροωμένους μόνον, μὴ ταῦτα εὐχὰς μὴ τῶν κατηχουμένων.

ιε'.

Διὰ τὴν πολλὴν ταραχὴν καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας, ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι πᾶν συνήθειαν παρὰ τὸν κανόνα εὑρεθεῖσαν ἐν τισι μέρεσιν· ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον. εἰ δέ τις μὴ τῶν ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου ὁρῶν, τοιοῦτο τι νῦν ἐπιχειρήσειεν, ἢ ἐπιδοίη ἑαυτὸν πράγματι τοιούτῳ, ἀκυρωθήσεται ἅπαν τὸ κατασκεύασμα, καὶ ἀποκατασταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη.

ις'.

Οσοι ῥιψοκινδύνως, μήτε τὸν φόβον τοῦ θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, μήτε ἐκκλησιαστικὸν κανόνα εἰδότες, ἀναχωρήσουσι τῆς ἐκκλησίας, πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι, ἢ ὅλως ὑπὸ τῷ κανόνι ὑπεταγμένοι· οὗτοι οὐδαμῶς δεκτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτοῖς ἀνάγκην ἐπάγεσθαι χρὴ, ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἑαυτῶν παροικίας, ἢ ἐπιμένοντας, ἀκοινωνήτους εἶναι προσήκει. εἰ δὲ καὶ τολμήσειέ τις ὑφαρπάσαι ἐν τῇ ἑτέρᾳ διαφέροντα, καὶ χειροτονῆσαι ἐν τῇ

ANNO CHRISTI 325.

τῇ αὐτῆ ἐκκλησίᾳ, μὴ συγκαταθεμένου τῆ ἰδίου ἐπισκόπου, οὗ ἀνεχώρησεν ὁ κὶ τῷ κανόνι ὑπεξαιρούμενος· ἄκυρος ἔστω ἡ χειροτονία.

ιζ'.

Ἐπειδὴ πολλοὶ κὶ τῷ κανόνι ὑπεξαιρούμενοι τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν διώκοντες, ἐπελάθοντο τῆ θείου γράμματος λέγοντος· ὃ τὸ ἀργύριόν αὐτῆ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανείζοντες, ἑκατοστὰς ἀπαιτοῦσιν· ἐδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη συνοδος, ὡς εἴ τις εὑρεθείη μετὰ τὸν ὁρον τοῦτον τόκοις λαμβάνων ἢ μεταχειρίσεως, ἢ ἄλλως μεταπράττων τὸ πρᾶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, ἢ ὅλως ἕτερόν τι ἐπινοῶν αἰσχρὸν κέρδους ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τῆ κλήρου, καὶ ἀλλότριος τῆ κανόνος ἔσται.

ιη'.

Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην συνοδον, ὅτι ἔν τισι τόποις καὶ πόλεσι, τοῖς πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν οἱ διάκονοι διδόασιν· ὅπερ οὔτε ὁ κανὼν, οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκε, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν, τοῖς προσφέρουσι διδόναι τὸ σῶμα τῆ Χριστοῦ. κἀκεῖνο ὑπ' ἐγνωσμένων, ὅτι ἤδη τινὲς τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας ἅπτονται. ταῦτα μὴν οὖν ἅπαντα περιῃρήσθω· καὶ ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τῆ μὲν ἐπισκόπου ὑπηρέται εἰσὶ, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττοις τυγχάνουσι· λαμβανέτωσαν δὲ κατὰ τὴν τάξιν τὴν εὐχαριστίαν μετὰ τοὺς πρεσβυτέρους, ἢ τῆ ἐπισκόπου δίδοντος αὐτοῖς, ἢ τῆ πρεσβυτέρου. ἀλλὰ μηδὲ καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέ-

re, & in ſua eccleſia ordinare tentauerit, non conſentiente epiſcopo, a quo diſceſſit is qui regulæ mãcipatur; ordinatio huiuſcemodi irrita comprobetur.

XVII.

Quoniam multi ſub regula conſtituti, auaritiam & turpia lucra ſectantur, oblitique diuinæ ſcripturæ dicentis: *Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram;* mutuum dantes centeſimas exigunt: iuſte cenſuit ſancta & magna Synodus, vt ſi quis inuẽtus fuerit poſt hanc definitionem vſuras accipiens, aut ex adinuentione aliqua, vel quolibet modo negotium tranſigens, aut hemiolia, id eſt ſeſcupla exigens, vel aliquid tale prorſus excogitans turpis lucri gratia; deiiciatur a clero, & alienus exiſtat a regula. *Pſal. 16.*

XVIII.

Peruenit ad ſanctum magnumque Concilium, quod in quibuſdam locis & ciuitatibus, preſbyteris gratiam ſacræ communionis diaconi porrigant; quod nec regula, nec conſuetudo tradidit, vt ab his qui poteſtatem non habent offerendi, illi qui offerunt, Chriſti corpus accipiant. Nec non & illud innotuit, quod quidam diaconi ante epiſcopos *ſacra oblata cõtingant. Hæc igitur omnia reſecentur, & in ſua diaconi menſura permaneãt, ſcientes, quod epiſcoporum quidem miniſtri ſunt, inferiores autem preſbyteris habentur. Per ordinem ergo poſt preſbyteros gratiam ſacræ communionis accipiant, aut epiſcopo eis, aut preſbytero porrigente. Sed nec ſedere in medio preſbyterorum diaco- *eucharistiam.

nis liceat: quia si hoc fiat, præter regulam & ordinem probatur existere. Si quis autem etiam post has definitiones obedire noluerit, a ministerio cessare debebit.

XIX.

De Paulianistis ad ecclesiam catholicam confugientibus definitio prolata est, vt * baptizentur omnimodis. Si qui autem de his præterito tempore fuerint in clero, siquidem immaculati & irreprehensibiles apparuerint, * baptizati ordinentur ab episcopo ecclesiæ catholicæ. Quod si discussio incongruos eos inuenerit, abiici tales conuenit. Similiter autem & de diaconissis, & omnino de his qui sub regula versantur, hæc forma seruabitur. Meminimus autem de diaconissis, quæ * in eodem habitu esse probantur, quod non habeant aliquam manus impositionem, & ideo modis omnibus eas inter laicas deputari.

* rebaptizentur

*rebaptizati

*in habitu

XX.

Quoniam sunt quidam in die Dominico genua flectentes, & in diebus Pentecostes: vt omnia in vniuersis locis consonanter obseruentur, placuit sancto Concilio, stantes Domino vota persoluere.

ANNO CHRISTI 325.

ἐφον ὀφείλω τοῖς διακόνοις· παρὰ κανόνα γὰρ καὶ παρὰ τάξιν ὅδε τὸ γινόμενον. εἰ δέ τις μὴ θέλοι πεῖθαρχεῖν καὶ μὴ τούτοις τοῦ ὅροις, πεπαύσθω τῆς διακονίας.

ιθ'.

Περὶ τῶν Παυλιανιστάντων, ἔτι προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθεται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ὀφείλοντας. εἰ δέ τινες ἐν τῷ παρελθυθότι χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ὀφειλόντασιν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου· εἰ δὲ ἡ ἀκρίβεια ἀνεπιτηδείους αὐτοὺς εὑρίσκοι, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς προσήκει. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακονισσῶν, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κανόνι ὀφειλομένων, ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται. ἐμνήσθημεν δὲ τῶν διακονισσῶν τῶν ἐν τῷ σχήματι ὀφειλουσῶν, ἐπεὶ μηδὲ χειροθεσίαν τινὰ ἔχουσιν, ὥστε ὀφείλειν πάντως ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ὀφείλειν.

κ'.

Επειδή τινες εἰσιν ἐν τῇ κυριακῇ γόνυ κλίνοντες, καὶ ἐν ταῖς τῆς πεντηκοστῆς ἡμέραις· ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικίᾳ φυλάττεσθαι, ἑστῶτας ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ θεῷ.

ANNO CHRISTI 325.

CANONES CONCILII NICÆNI,

Ex interpretatione Isidori Mercatoris.

I.

SI quis in ægritudine a medicis sectus est, vel a barbaris castratus, placuit vt iste permaneat in clero. Si quis autem sanus seipsum abscidit, etiam si est in clero, cessare debet: & ex hoc nullum talem oportet ordinari. Sicut autem de his qui affectauerunt, vel ausi sunt seipsos abscindere, hæc quæ diximus, statuta sunt; ita si qui vel a barbaris, vel a dominis suis secti, & probabilis vitæ sunt, tales suscipit ecclesiastica regula in clerum.

II.

Quoniam multa siue per necessitatem, siue ex quacumque causa contra regulam gesta sunt, ita vt homines ex vita gentili nuper adhuc catechizati, vel instituti, statim ad spiritalem baptismum venissent, & continuo cum baptizati sunt, etiam ad episcopatum, vel ad presbyterium prouecti sunt: recte igitur visum est, de cetero nihil tale debere fieri. Nam & tempore opus est, vt sit catechumenus; & post baptismum multa probatione indiget. Euidens namque est Apostolicum præceptum, dicens: *Non neophytum, ne forte elatus, in iudicium incurrat, & laqueum diaboli.* 1. Tim. 3. vers. 6. Si vero procedente tempore aliquod *mortale peccatum admiserit, & conuictus duobus vel tribus testibus fuerit; cesset a clero qui huiusmodi est. Si quis vero præter hæc *facit, tamquam

*mortale

*fecerit,

contraria ſtatutis ſancti Concilii gerens, etiam ipſe ANNO CHRISTI 325.
*præcipitabitur * periclitabitur de ſtatu ſui cleri.

III.

Omnibus modis interdixit ſancta Synodus, neque epiſcopo, neque presbytero, neque diacono, neque vlli clericorum omnino licere habere ſecum mulierem extraneam, niſi forte mater, aut ſoror, aut auia, aut amita, vel matertera ſit. In his namque ſolis perſonis, & harum ſimilibus, omnis quæ ex mulieribus eſt, ſuſpicio declinatur. Qui autem præter hæc agit, periclitatur de clero.

IV.

Epiſcopum oportet ab omnibus epiſcopis, ſi fieri poteſt, qui ſunt in prouincia eius, ordinari. Si vero hoc difficile fuerit, vel aliqua vrgente neceſſitate, vel itineris longitudine; certe tres epiſcopi debent in vnum eſſe congregati, ita vt etiam ceterorum, qui abſentes ſunt, conſenſum literis teneant, & ita faciant ordinationem. Poteſtas ſane vel confirmatio pertinebit per ſingulas prouincias ad metropolitanum epiſcopum.

V.

Seruetur & iſta ſententia, vt hi qui ab aliis excommunicantur, ab aliis ad communionem non recipiantur. Requiratur ſane, ſi forte aliqua indignatione, aut contentione, aut qualibet commotione epiſcopi ſui * excommunicati ſint. Vt ergo digna hæc poſſint examinatione perquiri, recte viſum eſt, per ſingulos annos in ſingulis quibuſque prouinciis, bis in anno epiſcoporum Concilium fieri; vt ſimul in vnum conuenientes ex communi

*abſtenti

ANNO CHRISTI 325. prouincia, huiuſmodi examinent quæſtiones: vt ita demum hi, qui ob culpas ſuas epiſcoporum ſuorum offenſas merito contraxerunt, digne etiam a ceteris excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in communi, vel ipſi epiſcopo ſuo viſum fuerit humaniorem circa eos ferre ſententiam. Habeatur autem ſemel Concilium ante dies quadrageſimæ; vt omnibus, ſi quæ ſunt, ſimultatibus amputatis, mundum & ſolenne Deo munus poſſit offerri: ſecundum vero agatur circa tempus autumni.

VI.

Mos antiquus * perdurat in Ægypto, vel Libya & Pentapoli, vt Alexandrinus epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem, * quoniam quidem & epiſcopo Romano parilis mos eſt. Similiter autem & apud Antiochiam, ceteraſque prouincias, honor ſuus vnicuique ſeruetur eccleſiæ. Per omnia autem manifeſtum eſt, quod ſi quis præter voluntatem & conſcientiam metropolitani epiſcopi fuerit ordinatus, hunc Concilium magnum & ſanctum cenſuit non debere eſſe epiſcopum. Sane ſi communi omnium conſenſu rationabiliter probato ſecundum eccleſiaſticam regulam, duo vel tres animoſitate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum ſententia ſacerdotum.

* perduret

* quandoquidem &

VII.

Quoniam mos antiquus obtinuit, & vetuſta traditio, vt Æliæ, id eſt, Hieroſolymæ epiſcopo honor deferatur; habeat conſequenter honorem ſuum, manente tamen metropolitanæ ciuitati propria dignitate.

VIII.

Si qui voluerint venire ad ecclesiam catholicam ex Nouatianis, placuit sancto Concilio vt ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confessionem, quam per scripturam exigi oportet, vt fateantur se communi consensu catholicæ ecclesiæ statuta obseruaturos, id est, communicaturos se & his qui forte secundas nuptias experti sunt, vel his qui persecutionis tempore lapsi sunt: quibus tamen lapsis pœnitentiæ modus & tempus adscriptum est, vt in omnibus sequantur ea, quæ in ecclesia catholica obseruantur. Et sicubi iidem ipsi fuerint inuenti siue in vicis siue in vrbibus clerici ordinati a catholicis, sic etiam in clero persistant, vnusquisque tamen in suo ordine. Si vero episcopus vel presbyter ecclesiæ catholicæ fuerit, ad quem aliqui ex his accedunt, certum est quod episcopus quidem catholicus suam habeat dignitatem, similiter autem presbyteri & diaconi habeant. Hi vero qui ab istis veniunt, si forte episcopus fuerit, habeat sacerdotii dignitatem: nisi forte placeat catholico episcopo concedere ei etiam episcopalis nominis honorem. Si vero non placuerit, inueniat ei locum, vt sit in parochia chorepiscopus, aut in clero presbyter: vt in ciuitate vna non videantur duo episcopi esse, & ille omnimodis in clero permanere videatur.

IX.

Si qui sine examinatione promoti presbyteri sunt, & postea examinati, confessi sunt peccata sua;

ANNO CHRISTI 325. & cum confessi fuissent, contra regulam venientes homines, manus eis temere imposuerunt: hos ecclesiasticus ordo non recipit. In omnibus enim, quod irreprehensibile est, sancta defendit ecclesia.

X.

Quicumque ex lapsis per ignorantiam sunt ordinati, vel contemptu eorum qui eos ordinauerunt; hoc non præiudicat regulæ ecclesiasticæ: cum enim compertum fuerit, deponantur.

XI.

De his qui negauerunt præter necessitatem, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid huiuscemodi (quod factum est sub tyrannide Licinii) placuit sanctæ Synodo, licet indigni sint misericordia, tamen aliquid circa eos humanitatis ostendi. Si quos ergo ex animo pœnitet, tribus annis inter *pœnitentes habeantur: si tamen fideles sunt, septem annis aliis inter pœnitentes sint, duobus autem annis iidem sine oblatione in oratione sola participent populo. Si qui vero per Dei gratiam vocati, primo quidem ostenderunt fidem suam, depositio militiæ cingulo; post hæc autem ad proprium vomitum sunt reuersi, vt & pecunias darent, & ambirent redire rursum ad militiam; isti decem annis sint inter pœnitentes, post primum triennium quo fuerint inter audientes. Ab omnibus vero illud præcipue obseruetur, vt animus eorum, & fructus pœnitentiæ attendatur. Quicumque enim cum omni timore & lacrymis perseuerantibus, & operibus bonis, conuersionem suam non verbis solis, sed opere & veritate

* audientes

demonstrant; cum tempus statutum * etiam ab his fuerit impletum, & orationibus iam cœperint communicare; licebit episcopo humanius etiam circa eos aliquid cogitare. Qui vero indifferenter habuerunt lapsum, & sufficere sibi quod ecclesiam introierint arbitrantur; isti omnimodo tempora statuta complebunt. ANNO CHRISTI 321. * audiendi

XII.

De his vero, qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur etiam nunc, ita vt si forte quis recedit ex corpore, necessario vitæ suæ viatico non defraudetur. Quod si desperatus aliquis recepa communione superuixerit, sit inter eos qui in sola oratione communicant. De omnibus tamen his qui a corpore recedunt, in tradendo eis communionem, cura & probatio sit episcopi.

XIII.

Placuit hoc sancto & magno Concilio de catechumenis qui lapsi sunt, vt tribus annis inter audientes verbum sint tantummodo, post hæc vero orent cum catechumenis.

XIV.

Canon hic in vers. Dionysii ponitur pro XVIII. Peruenit ad sanctum Concilium, quod in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificii non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant. Sed & illud innotuit, quod quidam diacones etiam ante episcopos sacramenta sumunt. Hæc ergo omnia amputentur, & maneant diacones intra suam propriam mensuram, scien-

ANNO CHRISTI 325. scientes quia episcoporum quidem ministri sunt, presbyteris autem inferiores. Accipiant ergo secundum ordinem post presbyteros ab episcopo, vel a presbytero, sacram communionem. Quod si non fuerit in præsenti vel episcopus, vel presbyter, tunc ipsi proferant, & edant. Sed nec sedere quidem licet in medio presbyterorum diacones. extra regulam enim est, vt hoc fiat. Si quis autem non vult his sufficiens esse post hanc definitionem, cesset esse diaconus.

XV.

Propter multas perturbationes, & frequentes tumultus seditionum, quæ fieri solent, placuit omnimodo istam abscindi consuetudinem, quæ contra regulam est, sicubi tamen sit, id est, ne de ciuitate ad ciuitatem transeat vel episcopus, vel presbyter, vel diaconus. Si quis vero post hæc statuta sancti huius Concilii tale aliquid agere tentauerit, infringetur omni genere huiuscemodi conatus; & restituatur propriæ ecclesiæ, in qua ordinatus est.

XVI.

Si qui vero sine respectu Dei agentes, & timorem Dei ante oculos non habentes, neque ecclesiastica statuta custodientes, recesserint ab ecclesia sua, siue presbyter, siue diaconus, vel in quocumque ecclesiastico ordine positi fuerint, non debent suscipi in alia ecclesia; sed cum omni necessitate cogantur vt redeant ad ecclesiam suam. Quod si permanserint, excommunicare eos oportet.

XVII.

Si quis ausus fuerit aliquem, qui ad alterum pertinet, ordinare in sua ecclesia, cum non habeat consensum episcopi ipsius, a quo recessit clericus, irrita sit huiusmodi ordinatio. ANNO CHRISTI 325.

XVIII.

Quoniam multi clerici, auaritiæ causa turpia lucra sectantes, obliti sunt diuini præcepti, quo dictum est: *Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram*; Psalm. 14. fenerantes centesimas exigunt: statuit hoc sanctum Concilium, Si quis inuentus fuerit post hanc definitionem vsuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, vel etiam species frumentorum ad sescuplum dare; omnis qui tale aliquid conatus fuerit ad quæstum, deiiciatur ex clero, & alienus ab ecclesiastico habeatur gradu.

XIX.

Si quis confugit ad ecclesiam catholicam de Paulianistis & Cataphrygis, statutum est rebaptizari eos omnino debere. Si qui vero clerici erant apud eos, siquidem inculpati fuerint & irreprehensibiles, baptizati rursus etiam ordinentur ab episcopo ecclesiæ catholicæ. Si vero examinati, minus fuerint apti deprehensi, deponi eos oportet. Similiter autem & circa diaconos, & de omnibus qui in eodem clero inueniuntur, eadem forma seruabitur. Commemorauimus autem diaconissas, quæ in hoc ordine inuentæ sunt, quæ nec manus impositionem aliquam habent, vt & omnimodo inter laicas habeantur. Similiter autem diaconissæ, quæ in catholico Canone non habentur,

ANNO CHRISTI 325. simili loco, id est, laicæ, & tamquam non consecratæ deputentur.

XX.

Quoniam sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecostes; propterea itaque statutum est a sancta Synodo, quoniam consona & conueniens per omnes ecclesias custodienda consuetudo est, vt stantes ad orationem vota Domino reddamus.

Nihil est in auctoribus temporum iniuriæ & librariorum erroribus magis expositum, quam propria locorum personarumque nomina. Nam cum vt plurimum peregrina sint, facillimum quidem est corrumpi ac deprauari. Accedit, locorum appellationes propter varias diuersarum gentium in alienos fines incursiones, & pene momentaneas imperiorum vicissitudines, nullibi stabiles permansisse. Hinc factum, vt in Conciliorum subscriptionibus multa legantur, quæ aut plane deprauata sunt, aut certe iis nominibus habentur, quæ eo tempore vera & certa erant, nostro falsa omnino & incognita. Sed cum in omnibus editionibus hactenus euulgatis prædictæ subscriptiones extent, visum est omitti eas non posse.

Subscripserunt trecenti decem & octo episcopi, qui in eodem Concilio conuenerunt.

Osius episcopus ciuitatis Cordubensis prouinciæ Hispaniæ dixit: Ita credo sicut superius scriptum est.

* Vitus * Victor & Vincentius presbyteri vrbis Romæ pro venerabili viro papa & episcopo nostro sancto Siluestro subscripsimus, ita credentes, sicut supra scriptũ est.

Prouinciæ Aegypti.

Alexander Alexandriæ magnæ.
* Arpocration * Alphocration Naucratites.
Adamantius Cynopolites.
* Arbetion * Alberion Pharbæti.
Antiochus Memphites.
* Thinites. *alias*, Thmuites. Caius * Ptemythis.
Dorotheus Pelusianus.
Philippus Panephysensis.
Potamon Heracleensis.
Secundus Ptolemaidis.
Tiberius Tentyrites.

Prouinciæ Thebaidos.

* Atlas Schediæ. * Aithales *al.* Attas
Tyrannus Antinoæ.
Volusianus Lycopolites.

Prouinciæ Libyæ.

* Dathes Berenices. * Dagathius *al.* Dachis.
Serapion * Antiphrensis. * Antipyrgensis.
Zephyrus Barcæ.
Secundus Tanites.
Titus Parætonii.

Prouinciæ Palæstinæ.

Macarius Hierosolymitanus.
Germanus Neapolitanus.
Marius Sebastenus.

Caianus Gadarenſis.
Euſebius Cæſarienſis.
Sabinus Aſcalonitanus.
Longinus Nicopolitanus.
Petrus Iamnienſis.
* Marinus * Macrinus Eleutheropolis.
Maximus Maximianopolitanus.
* Paulinus * Paulus Maximinopolis.
Ianuarius Ierichuntinus.
Heliodorus Zabulonites.
Aetius Lyddenſis.
Siluanus Azoti.
Patrophilus Scythopolis.
Aſclepius Gazæ.
Petrus Ahilæ.
Antiochus Capitoliadis.

Prouinciæ Phœnices.

Zenon Tyrius.
Æneas Ptolemaidis.
Magnus Damaſcenus.
Theodorus Sidonius.
Hellanicus Tripolis.
Philocalis Paneadis.
Gregorius Beryti.
* Marinus * Martinus Palmyrenus.
* Thadoneus * Thalaſſius Alalius.
* Anatolius * Antonius Emiſſenus.

Prouinciæ Syriæ Cœles.

Euſtathius Antiochenus.
Zenobius Seleucienſis.
* Theodotus * Theodorus Laodiceæ.
Alphius Apameæ.
Baſſianus Raphaneenſis.
* Philoxenus * Philotimus Hierapolitanus.
Piperius Samoſatenus.
Archelaus Dolichenus.
Euphration Balaneorum.
Palladius chorepiſcopus.
Zoilus Gabalenus.
Baſſus Zeugmatites.
* Gerontius * Leontius Lariſſenus.
* Euſtaſius * Euſtathius Arethuſius.
Mauricius Epiphanenſis.
* Cyricius al. Dyricius Paulus Neocæſareenſis.
* Cyreſticenſis. * Syricius * Cyrreticenſis.
Seleucius chorepiſcopus.
Petrus Gindarenſis.
* Pegaſius * Acorabenſis.
Baſſonus Gabenus.
Gerontius Coaræ.
* Salomonus Germaniciæ.

Prouinciæ Arabiæ.

Nicomachus Boſtrenſis.
Cyrion Philadelphiæ.
Gennadius Iabrudorum.
Seuerus Sodomorum.
Soſipater * Bethaunenſis.
Seuerus Dionyſiadis.

Prouinciæ Meſopotamiæ.

* Ethilaus Edeſſenus.
Iacobus Niſibenſis.
Antiochus Rheſinatenſis.
* Mareas Macedonopolitanus.

Prouinciæ Perſidis.

Ioannes Perſidis.

Prouinciæ Ciliciæ.

Theodorus Tarſenſis.
Amphion Epiphanienſis.
Narciſſus * Neronianus.
Moyſes Caſtabalenſis.
Nicetas Flauiadis.
Eudæmon chorepiſcopus.
Paulinus Adanorum.
Macedonius Mopſueſtiæ.
Heſychius Alexandriæ minoris.
Tarcondimantus Ægetanus.
Narciſſus Hierapolis.

Prouinciæ Cappadociæ.

Leontius Cæſarienſis.
Eupſychius Tyanenſis.
* Euphraſius Colonenſis.
Timotheus * Cyziſtrenſis.
Elpidius Comanenſis.
* Gregorius chorepiſcopus.
Stephanus chorepiſcopus.
Euphronius chorepiſcopus.
Rhodon chorepiſcopus.
Theophanes chorepiſcopus.

ANNO CHRISTI 325.

Prouinciæ Armeniæ minoris.

* Eulalius * Eulogius Sebastenus.
* Euethius Satalensis.
* Eutychius.

Prouinciæ Armeniæ maioris.

Arsaphius Sophenensis.
* Aristarces. al. Aristæus * Acrites Diospontanus.
Eutychianus Amasæus.
Heraclius Zelonensis.
* Cotomanēsis. al. Eresiarum, Elpidius * Ethoniensis.

Prouinciæ Ponti Polemoniaci.

Longinus Neocæsareensis.
Domnus Trapezuntis.
* Pityuntis. Stratophilus * Ptyusii.

Prouinciæ Ponti Paphlagoniæ.

Philadelphus Pompeiopolis.
* Iunopolitanus. Petronius * Iunopolis.
* Eutychius al. Eupsychius * Hesychius Amastridis.

Prouinciæ Galatiæ.

*Pancratius al. Marcellus al. Marcus * Pancharius Ancyranus.
Dicasius * Tabiensis.
* Erethius Platanensis.
* Thobarensis. * Gorgonius Cynnensis.
*Erechoreus Philadelphus Iuliopolis.

Prouinciæ Asiæ.

* Gregorius Theonas * Cyzicenus.
*Marmaricenus. * Menophantus Ephesinus.
* Menophanes Orion Iliensis.
Eutychius Smyrnensis.
* Popensis. Mithres * Paponensis.
* Theopolis. Macrinus * Hellenopolis.
* Audensis. Paulus * Anderensis.

Prouinciæ Lydiæ.

* Sardiorum. Artemidorus * Sardiensis.
* Serras * Soron Thyatirensis.
* Etheumatius * Ethymasius Philadelphiæ.
* Barēsis. Pollion * Peperensis.
* Antiquiras al. Ancyræ Phrygiæ. Agogius Tripolitanus.
Florentius * Anticyrræ.
Marcus Standitanus.

Prouinciæ Phrygiæ.

Nunechius Laodicensis.
Flaccus * Sanensis. * Sandēsis.
Procopius Synnadensis.
Pisticus Azanensis.
Athenodorus Dorylæus.
Paulus * Apamenus. *Apameensis.
Eugenius Eucarpiensis.
Flaccus Hierapolitanus.

Prouinciæ Pisidiæ.

Eulalius Iconiensis.
Telemachus Hadrianopolitanus.
Theodorus Vzelensis.
Eutychius Seleuciensis.
Hesychius Neapolitanus.
* Vranion Selgensis. * Vranius Sutenonensis.
Apagamus Lilinensis.
* Tarsicius Apamenus. * Tyrsicius
Patricius Ambladensis.
Polycarpus Metropolitanus. *
* Acumedios Parensis. * Academius a Paro.
Heraclius Barensis.

Prouinciæ Lyciæ.

Eudæmus Patarensis.

Prouinciæ Pamphyliæ.

Callinicus Pergensis.
Eurefius Termessenus.
* Teuxius * Cyrbensis. * Hæresius al. Seusius.
Domnus Aspendius. * Siarbonēsis.
Quintianus Seleucensis.
Patricius Maximianopolitanus.
Aphrodisius * Magidorum. * Magidensis.

Prouinciæ Insularis.

Euphrosynus Rhodiensis.
Meliphron Cous.
Strategius Lemnius.
Apollodorus Corcyræus.

Prouinciæ Cariæ.

Eusebius Antiochenus.
Ammonius Aphrodisius.
* Leodius Cybiritanus. * Letoius.
Eusebius * Miletius. * a Mileto.

ANNO CHRISTI 325.

Prouinciæ Isauriæ.

Stephanus Barattensis.
* Anthenus * Athenæus Zoropassenus.
* Eudesius * Ethesius Claudiopolitanus.
Agapetus Seleuciæ.
Siluanus Metropolitanus.
Faustus Phuphenatensis.
Antonius Antiochenus.
Nestor Syedrensis.
Hesychius chorepiscopus.
Cyrillus Sidensis.
Theodorus Vasagadensis.
Theodorus chorepiscopus.
Anatolius chorepiscopus.
* Larinensis. Paulus * Larandensis.
Quintus chorepiscopus.
Tiberius Lystrensis.
Aquila chorepiscopus.
Eusebius Paralais Lycaoniæ.

Prouinciæ Cypri.

Cyrillus Paphensis.
* Selanos * Gelasius Salaminensis.

Prouinciæ Bithyniæ.

Eusebius Nicomediensis.
Theognis Nicænus.
Maris Calchedonensis.
* a Chio. Cyrillus * Chius.
Hesychius Prusensis, iuxta Hippium fluuium.
Gorgonius Apollonensis.
Georgius Prusiadis, iuxta Olympum montem.
Euethius Hadrianopolis.
* Theustinus * Theophanes chorepiscopus.
Rufus Cæsarensis.
Eulalius chorepiscopus.

Prouinciæ Europæ.

* Pedorus al. Prederus * Phædrius Heracleæ.

Prouinciæ Daciæ.

Protogenes Sardicensis.
Marcus Metropolitanus.

Prouinciæ Mysiæ.

Pistus Marcianopolitanus.
Marcus * Comeensis. * Eubœe
Strategius Hephæstiensis.

Prouinciæ Macedoniæ.

Alexander Thessalonicensis.
* Budion Thebensis. * Budinus

Prouinciæ Achaiæ.

Pistus Athenensis.
Festius Strategidis.

Prouinciæ Thessaliæ.

Claudianus Thessaliæ.
* Chionius Thebanus. * Clemens

Prouinciæ Calabriæ.

Marcus Calabriæ.

Prouinciæ Africæ.

Cæcilianus Carthaginensis.

Prouinciæ Dardaniæ.

Dacius Macedoniæ.

Prouinciæ Dalmatiæ.

Bunius Stoborum.

Prouinciæ Pannoniæ.

Domnus Stridonensis.

Prouinciæ Galliarum.

Nicasius Diuionensis.

Prouinciæ Gothiæ.

Theophilus Gothiæ metropolis.

Prouinciæ Bosphori.

Domnus Bosphorensis.

ANNO CHRISTI 325.

SYNODI NICÆNÆ EPISTOLA

AD SILVESTRVM PAPAM.

Epistola hæc a Surio primum edita fuit ex vetusto libro Colonienſi, quæ reperitur etiam in antiquis codicibus manuſcriptis Creſconianæ collectionis, ſed vbique valde corrupta.

*Beatiſſimo papæ vrbis Romæ cum omni reuerentia colendo Siluestro, Osius episcopus prouinciæ Hiſpaniæ ciuitatis Cordubæ, Macarius episcopus eccleſiæ Hieroſolymitanæ, *Victor & Vincentius preſbyteri vrbis Romæ ordinati ex directione tua*.*

* Vitus

* & ceteri episcopi trecẽti decem & octo, in Domino ſalutem.

QVONIAM omnia * corroborata de diuinis myſteriis eccleſiaſticæ vtilitatis * quæ ad robur pertinent ſanctæ eccleſiæ catholicæ & apoſtolicæ, ad ſedem tuam Romanam explanata, & de Græco redacta ſcribere confitemur: nunc itaque ad * veſtræ ſedis argumentum accurrimus roborari. Itaque cenſeat veſtra apoſtolica doctrina, epiſcopos totius veſtræ apoſtolicæ vrbis in vnum conuenire, veſtrumque habere * Concilium, ſicut docet myſtica veritas; * vt firmetur noſtra ſanctimonia, graduſque fixos, vel textus ordinationis tuæ ſanctimoniæ noſtra poſſit habere regula: quoniam decet numerum dictorum tuorum coepiſcoporum a te diſcere gradus, * vel ordines conſtituere vrbis. Quidquid autem conſtituimus in Concilio Nicæno, precamur veſtri oris conſortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro vniuerſo Concilio. Data VIII. Kalendas * Iulias. accepta XIII. Kalendas * Nouembris, Paulino & Iuliano ſummis conſulibus.

* corroborantur diuinis

* cauſa

* veræ fidei argumentũ

* cõſilium,

* confirmetn. ſancita, vt gradus fixos cõnexa ordinationi

* cõformes conſcẽdere verbi. *Locus depranatus.*

* *Et hic quoque mendum irrepſiſſe videtur, for. ſcriptũ fuerat,* Septembris.

RESCRIPTVM SILVESTRI EPISCOPI AD SYNODVM NICÆNAM.

Siluester episcopus ſedis apoſtolicæ, & S. eccleſiæ catholicæ, reuerendæ religionis vrbis Romæ fratribus & coepiſcopis, qui in Nicænum Concilium conuenerunt, in Domino ſalutem.

GAVDEO promptam vos benignitatem ſeruare. Nam & confirmo, figoque ad doctrinæ veſtræ reclamantes

de mysterio, vel vnitate Trinitatis, chrismatis vos secundum dicta,& doctrinam euangelicam, sanctam accepisse gratiam: de quo examinationis probo vera fuisse, & esse mansura, quæ in vestrum nostrumque manauere mysterium,meum chirographum & discipulorum meorum offero in vestro sancto Concilio,quidquid constituistis,vnaparem dare consensum. Atque in gremio vestræ Synodi parua propter disciplinam ecclesiæ alligabo præcepta: propter Victorinum, qui arbitrio suo, quidquid vellet, affirmabat, & cyclos Paschæ pronuntiabat fallaces, & cum episcopis totius vrbis Italiæ examinatam, vniuersitas vestri sancti Concilii dignetur accipere veritatem. Et alia manu: Oret pro nobis beatitudo vestri sancti Concilii trecentorum decem & octo, vt caritatis, quæ vobis data est,Domini nostri Iesu Christi seruetur augmentum. Data quinto Kalendas Nouembris, accepta quarto Idus Februarii, Constantino septies, & Constantio Cæsare quarto consulibus.

Anno Christi 325.

LIBELLVS EVSEBII Nicomediensis, & Theognii Nicæni.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΥ Ἐπισκόπου Νικομηδείας, καὶ Θεογνίου Νικαίας.

Ex Socr. lib. 1. c. 14.

TAMETSI cum antea a vestra sanctitate essemus condemnati, nostrum fuisset, ea quæ erant a vobis sancte & religiose iudicata,tacite & cum silentio tulisse: tamen quoniam absurdum est, silentio nostro contra nos locum dare calumniatoribus quasi conuicti; idcirco vobis significauimus nos fidei decisioni consensisse, atque vi & notione verbi, Consubstantialis,diligenter ponderata, paci nos totos addixisse, atque nullam hæresim secutos esse; sed tum, quo ecclesiarum securitati proinde consuleretur, ea quæ in nostram cogitationem venerant,suggessisse; tum quo illos, qui nostro consilio & sententiæ acquiescere deberent, certa persuasione confirmaremus,fidei illi

ΗΔΗ μὲν οὖν καταψηφισθέντες * τῆς κρίσεως παρὰ τῆς ὑμετέρας ὁσιότητος ὑμῖν, εἰ ἡσυχίᾳ φέροιμεν τὰ κεκριμένα παρὰ τῆς ἀληθείας ὑμῖν ἐπικρίσεως ὠφείλομεν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπον καθ' ἑαυτὸν δοῦναι τοῖς συκοφάνταις τὸν ὑποψίαν τῇ σιωπῇ, τούτου ἕνεκα ἀναφέρομεν, ὡς ἡμεῖς καὶ τῇ πίστει συνεδράμομεν, καὶ τὸν ἔννοιαν ἐξετάσαντες ἐπὶ τῷ ὁμοουσίῳ, ὅλοι ἐγενόμεθα τῆς εἰρήνης, καὶ μηδαμοῦ τῇ αἱρέσει ἐξακολουθήσαντες. ὑπομνήσαντες δὲ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τῶν ἐκκλησιῶν, ὅσα ἐν λογισμὸν ἡμῖν ὑπεστέρχε, καὶ πληροφορήσαντες σὺν δι' ἡμῖν πεφυλῶσι ὀφείλοντας, ὑποτεσημειώμεθα τῇ πίστει· τῶν δὲ

ANNO CHRISTI 325.

δὲ ἀναθεματισμῷ οὐχ ὑπεξέαφαμεν, οὐχ ὡς τῆς πίστεως κατηγοροῦντες, ἀλλ' ὡς ἀπιστοῦντες τοιοῦτον εἶ) κατηγορηθέντα, ἐκ τῆς ἰδίας πρὸς ἡμᾶς παρ' αὐτῶν διά τε ἐπιστολῶν, καὶ τῆς εἰς πρόσωπον διαλέξεων, πεπληροφορημένοι μὴ τοιοῦτον εἶ). εἰ δὲ ἐπείθη ἡ ἀγία ὑμῶν συνοδος, ἐκ αὐτῶν ἐνόντες, ἀλλὰ συμπαθέμενοι τοῖς παρ' ὑμῶν κεκριμένοις, καὶ διὰ τούτου τοῦ γράμματος πληροφοροῦμεν τὴν συγκατάθεσιν, οὐ τὴν ἐξορίαν βαρέως φέροντες, ἀλλὰ τὴν ὑπόνοιαν τῆς αἱρέσεως ἀποδυόμενοι. εἰ γὰρ καταξιώσητε νῦν γοῦν εἰς πρόσωπον ἐπαναλαβεῖν ἡμᾶς, ἔχετε σὺν πᾶσι συμφώνοις ἀκολουθοῦντας τοῖς παρ' ὑμῶν κεκριμένοις· ὁπότε αὐτοῖς τούτοις συνόμνυμι ἔδοξε τῇ ὑμῶν φιλαβείᾳ φιλανθρωπεύσασθαι, καὶ ἀνακαλέσασθαι. ἄτοπον δὲ τοῦ δικαίου εἶναι ὑπολαμβάνουσι, ἀνακεκλημένου καὶ ἀπολογησαμένου ἐφ' οἷς διεβάλλετο, ἡμᾶς σιωπᾷν καθ' ἑαυτῶν διδόντας ἔλεγχον. καταξιώσατε γοῦν, ὡς ἁρμόζῃ τῇ φιλοχρίστῳ ὑμῶν φιλαβείᾳ, καὶ θεοφιλέστατον βασιλέα ὑπομνῆσαι, καὶ τὰς δεήσεις ἡμῶν ἐκκλίσαι, καὶ θᾶττον βουλεύσασθαι τὰ ὑμῖν ἁρμόζοντα ἐφ' ἡμῖν.

subscripsisse: anathemati autem Ario a Concilio denuntiato, nos ob eam causam non subscripsisse, non quod fidem illā incusaremus, sed quod minime crederemus, eum qui erat accusatus, hominem eius generis fuisse: præsertim cum ex illis, quæ priuatim ad nos ab eo tum per epistolas relata erant, tum per eius sermonem coram habitum declarata, pro certo essemus persuasi, ipsum longe alium esse. Quod si sanctum vestrum Concilium sibi de illo persuasit; ea quæ vestro iudicio decreta sunt, non contradicendo impugnare, sed consentientibus animis confirmare decreuimus, & hoc libello consensum illum roboramus; nō huc inducti, quod exilium grauiter & iniquo animo ferimus, sed quod libenter cupimus hæresis vitare suspicionem. Nam si nos iam in vestrum conspectū venire permiseritis, comperietis nos vestris decretis omnino suffragaturos. Et quoniam vestræ reuerentiæ visum est, illum qui rerum istarum reus agitur, humanitus excipere, & ad vos accersere: est plane a ratione alienum, vt cum is, qui crimine tenetur implicatus, accersitus sit, illisque quæ ipsi obiiciuntur, responderit; nos reticendo, nosmet ipsos culpæ conuincere videamur. Ne grauemini igitur (sicut vestram benignam decet reuerentiam) Dei amantissimum imperatorem de his commonefacere, nostra postulata illi exponere, & mature ea quæ sunt prudentiæ vestræ consentanea, de nobis statuere.

ANNO CHRISTI 325.

EPISTOLA CONCILII Nicæni I.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΥΝΟΔΙΚΗ.

Legitur etiã hac Synodi epistola lib. 2. hist. trip. cap. 12.

Sanctæ eximiaque, Dei gratia, ecclesiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus Ægyptum, Libyam, & Pentapolim incolentibus, episcopi Nicæa congregati, & ad magnum sanctumque Concilium conuocati, in Domino salutem.

Τῇ ἁγίᾳ & μεγάλῃ, χάρις τοῦ θεοῦ, Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, οἱ ἐν Νικαίᾳ συναχθέντες, καὶ τὴν μεγάλην καὶ ἁγίαν σύνοδον συγκροτήσαντες ἐπίσκοποι, ἐν κυρίῳ χαίρειν.

Ex Theod. lib. 1. cap. 8.

QVONIAM Dei gratia, & religiosissimo imperatore Constantino nos ex variis prouinciis & ciuitatibus in vnũ congregante, magnum & sanctum Concilium Nicænum coactũ est: *Vide reliquũ infra apud Gelasium in actis Concilii Nicæni lib. 2. cap. 33.*

ΕΠΕΙΔΗ τοῦ τε θεοῦ χάρις, καὶ τῷ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου σωναγαγόντος ἡμᾶς ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων, ἡ μεγάλη καὶ ἁγία συνόδος ἐν Νικαίᾳ συνεκροτήθη.

Theod. lib. 1. c. 8.

EPISTOLA CONSTANTINI imperatoris ad ecclesias.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ βασιλέως, τῆς ἐκκλησίας.

Constantinus Augustus ecclesiis salutem.

Κωνσταντῖνος σεβαστὸς τῇς ἐκκλησίαις.

Ex Euseb. lib. 3. de vita Constant. c. 16. 17. 18.

CVM ex rebus pro republica feliciter gestis quanta sit diuinæ virtutis erga nos benignitas, expertus fuerim; *Vide reliquum infra apud Gelasium in actis Concilii Nicæni lib. 2. cap. 36.*

ΠΕΙΡΑΝ λαβὼν ἐκ τῆς πρὸς κοινῶν εὐπραξίας, ὅσον τῆς θείας δυνάμεως πέφυκε χάρις.

Euseb. lib. de vita Const. lib. 2. c. 16.

EPISTOLA CONSTANTINI imperatoris ad ecclesiam Alexandrinam.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ βασιλέως, τῇ ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρέων.

Constantinus Augustus catholicæ Alexandrinorum ecclesiæ.

Κωνσταντῖνος σεβαστὸς τῇ καθολικῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ.

Ex Socrat. lib. 1. cap. 9.

SALVETE plurimum, fratres carissimi. Permagnum certe & singulare beneficium a diuina prouidentia in nos collatum est, quod omni errore liberati, vnam eamdemque fidem agnoscamus. Non est profecto diaboli insidiis contra nos intentatis de cetero quidquam loci relictum: nam

ΧΑΙΡΕΤΕ ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. τελείου παρὰ τῆς θείας προνοίας εἰλήφαμεν χάριν· ἵνα πάσης πλάνης ἀπαλλαγέντες, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμολογοῦμεν πίστιν. οὐδὲν λοιπὸν τῷ διαβόλῳ ἔξεστι κατ' ἡμῶν· πᾶν * εἴ τι πρὸ αὐτοῦ κακοτεχνήσαμβος ἐπεχείρησεν, ἐκ βάθρων αὐτῆ-

Socr. lib. 1. c. 9.

ANNO CHRISTI 325.

ρπτμ. τὰς διχονοίας, τὰ φόσματα, τοῦ θορύβοις ἐκείνοις, καὶ τὸ πῦρ διαφωνιῶν, ἵν' οὕτως εἴπω, θανάσιμα φάρμακα, κ' πλὴ τῆς Χριστοῦ κέλευσιν, ἡ τῆς ἀληθείας ἐνίκησε λαμπρότης. ἕνα τοιγαροῦν ἅπαντες καὶ τῷ ὀνόματι σεβόμεθα, καὶ εἶ πεπιστεύκαμεν. ἵνα δὲ τοῦτο γένηται, ὑπομνήσας θεοῦ σωτῆρος ἐκάλεσα εἰς πλὴ Νικαέων πόλιν τοὺς πλείστους τῆς ἐπισκόπων, * μεθ' ὧν περ εἷς ἐξ ὑμῶν ἐγὼ ὁ σύνθεράπων ὑμέτερος καὶ ὑπερβολλὴ εἶναι χαίρων, καὶ αὐτὸς πλὴ τῆς ἀληθείας ἐξέτασιν ἀνεδεξάμην. ἠλέγχθη οὖν ἅπαντα καὶ ἀκριβῶς ἐξήτασται, ὅσα δὶ ἀμφιβολίαν, ἢ διχόνοιαν, σοφάσιν ἐδόκει γυναῖ· κ' φησάτω ἡ θεία μεγαλότης· ἠλίκα κ' ὡς δυνατὰ τὰ περὶ τὸ μεγάλου σωτῆρος, περὶ τῆς ἐλπίδος κ' ζωῆς ἡμῶν ἀπερισκέπτως ἐβλασφήμουν τινές, πάνυπα ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς, κ' τῇ ἀγίᾳ πίστει φθεγγόμενοί τε, καὶ πιστεύειν ὁμολογοῦντες! τριακοσίων γοῦν κ' πλέόνων ἐπισκόπων ἐπὶ σωφροσύνῃ τε κ' ἀκινοίᾳ θαυμαζομένων, μίαν κ' τὴν αὐτὴν πίστιν, ἣ καὶ ταῖς ἁγίαις, καὶ ἀκριβείαις τοῦ θείου νόμου πέφυκε πίστις εἶ), βεβαιούντων, μόνος Ἄρειος ἐφωράθη τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἡττημένος, καὶ τὸ κακὸν τοῦτο πρῶτον μὲν παρ' ὑμῖν, ἔπειτα καὶ παρ' ἑτέροις ἀσεβεῖ γνώμῃ διαστείρας. ἀναδεξώμεθα τοιγαροῦν λοιπὸν ὁ παντοκράτωρ θεὸς ἔδωκε γνώμην. ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοὺς ἀγαπητοὺς ἡμῶν ἀδελφοὺς,

* Gel. μεθ' ὧν ἡ αὐτὸς ἐγὼ καὶ σὺ ἐξ ὑμῶν σωτῆρος ὑμῶν.

quidquid est per fraudem in nos molitus, illud funditus sublatum est. Dissensiones animorũ, schismata, tumultus illos, & lethalia discordiarum (vt ita dicam) venena, veritatis splendor (iuxta Christi monitum) penitus obruit, deleuitque. Vnum igitur Deũ omnes & nomine veneramur, & esse credimus. Vt autẽ istud ad exitũ perduceretur, Dei admonitione magnam episcoporum turbam ad vrbem Nicæam accersiui: quibuscum ego, qui vnus ex vestrum numero sum, quique quod vester sim conseruus plurimum gaudeo, operam dedi, vt veritas diligenter inuestigaretur. Proinde omnia, quæ aut controuersiæ, aut dissensionis materiam præbere videbantur, accurate excussa & exagitata sunt. Quanta & quam execrabilia probra (o bone Deus, sis nobis clemens & misericors) nonnulli in magnum Saluatorem, in spem & vitam nostram scelerate nefarieque iecerunt, & scripturis diuinitus inspiratis, fideique sacrosanctæ cõntraria non modo impudenter effutiuerunt, sed se ita credere paiam confessi sunt! Nam cum amplius trecenti episcopi, viri propter animi modestiam & solertiam admirabiles, vnam eamdemque fidem (quæ & veritate, & exquisitis legis diuinæ testimoniis vera fides esse confirmatur) vno ore faterentur; solus Arius inuentus est, qui vi ac fraude diabolica victus, ab ea penitus desciuerit; quique impia animi impulsione incitatus, hanc erroris labem primum apud vos, deinde apud alios sparserit. Quocirca eam, quam omnipotens tradidit, doctrinam amplexemur: ad fratres nostros carissimos, a quibus nequam & impudens quidam

diaboli minister vos segregauit, redeamus: ad commune corpus ecclesiæ, & ingenua nostra membra, toto pectore, vt dicitur, reuertamur. Illud enim vestræ prudentiæ, fidei, & sanctitati in primis consentaneum est, vt errore illius, quem iam esse hostem veritatis perspectum est, penitus depulso, ad Dei gratiam vos denuo recipiatis. Nam quod trecentis episcopis visum est, non est aliud, quam Dei sententia: præsertim cum in talium & tam præclarorum virorum mentibus sacer insideret Spiritus, qui illis diuinam voluntatem aperuerit. Quapropter nemo vestrum hæsitet, nemo moram interponat; sed omnes lubentibus animis ad viam veritatis redite; vt simulatque ipse ad vos aduentauero, debitas gratias Deo, qui omnia lustrat, vna vobiscum agam, quod fidem sinceram nobis patefecerit, & caritatem, quæ omnibus optanda erat, proinde reddiderit. Deus vos, fratres carissimi, diu seruet incolumes.

ANNO CHRISTI 325.

ὧν ὑμᾶς τῦ διαβόλου ἀναμὸς ἰς ὑπηρέτης ἐχώρισεν· ὅπι τὸ κοινὸν σῶμα, καὶ τὰ γνήσια ἡμῶν μέλη ἀσυνδῆ πάση ἴωμεν. τῦτο γὰρ καὶ τῇ ἀρχαιοτάτῃ, καὶ τῇ πίστι, καὶ τῇ ὁσιότητι τῇ ὑμετέρᾳ πρέπει, ἵνα τῆς πλάνης ἐλεγχθείσης ἐκείνου, ὃν ἡ ἀληθείας ἐχθρὸν σωέστηκε, πρὸς τὴν θείαν ἐπανέλθητε χάριν. ὁ γὰρ τοῖς τριακοσίοις ἤρεσεν ἐπισκόποις, οὐδέν ἐστιν ἕτερον, ἢ τῦ θεοῦ γνώμη, μάλιστά γε ὅπου τὸ ἅγιον πνεῦμα, τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν ταῖς διανοίαις ἐγκείμενον, τὴν θείαν βούλησιν ἐξεφώνησε. διὸ μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω, μηδεὶς ὑπερπηδάτω, ἀλλὰ προθύμως πάντες εἰς τὴν ἀληθεστάτην ὁδὸν ἐπανίτε· ἵν' ἐπιδὰν ὅσον οὐδέπω πρὸς ὑμᾶς ἀφίκωμαι, τὰς ὀφειλομένας τῷ παντεφόρῳ θεῷ μεθ' ὑμῶν ὁμολογήσω χάριτας, ὅτι τὴν εἰλικρινῆ πίστιν ἐπιδείξας, τὴν εὐκταίαν ἡμῖν ἀγάπην ἀποδέδωκεν. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξαι, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

EPISTOLA CONSTANTINI imperatoris ad vniuersos.

Victor Constantinus, maximus, Augustus, episcopis & populis salutem.

Ex Socrat. lib. 1. cap. 6.

CVM Arius sceleſtos & impios homines sit imitatus, eamdem cum illis ignominiæ & turpitudinis notam merito subire debet. *Vide reliquum infra apud Gelasium in actis Concilii Nicæni lib. 2. cap. 36.*

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ.

Νικητὴς Κωνσταντῖνος, μέγιστος, σεβαστὸς, ἐπισκόποις καὶ λαοῖς.

ΤΟΥΣ πονηροὶς καὶ ἀσεβεῖς μιμησάμενον Ἄρειον, δίκαιός ἐστι τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ὑπέχειν ἀτιμίαν.

Sozom. lib. 1. cap. 17.

ANNO CHRISTI 325.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΩΝΣΤΑΝτίνου βασιλέως τῇ ἐκκλησίᾳ Νικομηδέων κατὰ Εὐσεβίου, καὶ Θεογνίου.

EPISTOLA CONSTANtini imperatoris ad eccleſiam Nicomedienſem, contra Euſebium & Theognium.

Κωνσταντῖνος σεβαστὸς τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ Νικομηδέων.

Conſtantinus Auguſtus, catholicæ eccleſiæ Nicomedienſium.

ΤΟΝ δεσπότην θεὸν δηλαδὴ καὶ σωτῆρα Χριστὸν ἀκριβῶς ἅπαντες ἴστε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, πατέρα τε καὶ υἱὸν εἰδότες.

OMNES probe noſtis, fratres dilectiſſimi, Dominũ Deum ſcilicet & ſaluatorem Chriſtum Patrem & Filium eſſe: *Vide reliquum infra apud Gelaſium in actis Concilii Nicæni lib.* 3.

IN [a] CONCILIVM [b] NICÆNVM

[c] primum [d] œcumenicum [e] approbatum, [f] trecentorum octodecim epiſcoporum, [g] contra hæreſes Arianorum [h] & Quartadecimanorum, [i] ſub Silueſtro pontifice, [k] Paulino & Iuliano conſulibus.

NOTÆ.

[a] *Concilium.*] Hortatu, conſilio & auctoritate Silueſtri Romani pontificis hæc ſacroſancta Synodus indicta, Conſtantini imperatoris conſenſu, opera & auxilio congregata fuit, hac ratione: Cum Oſius Cordubenſis ad eccleſiæ orientalis turbas, ſchiſmata & ſeditiones componendas in orientem ablegatus, hæreticorum pertinacia impeditus, parum aut nihil effeciſſet, Alexandri, Oſii, aliorumque epiſcoporum conſilio, per Silueſtrum auctoritate pontificia, ob cauſas prædictas, de quibus infra, Concilii vniuerſalis celebratio decernitur. Sed quia epiſcoporum multitudo ea, quæ ad œcumenicam Synodum celebrandam requiritur, ſine imperatoris munificentiſſimi ſubſidio, conſenſu & auxilio neque congregari, neque ſuſtentari poterat, Silueſtri pontificis hortatu, & Alexandri epiſcopi epiſtola, imperator ad conſenſum & impenſas faciendas inductus, literis ad omnes totius orbis epiſcopos ſcriptis, locum & tempus habendi Concilii deſignauit, ibique tempore conſtituto ſinguli vt adſint, rogauit. Hoc eſt quod Rufinus lib. 10. cap. 1. dicit: Conſtantinum ex ſententia ſacerdotum Concilium indixiſſe: & quod legimus ſexta Synodo act. 18. Silueſtrum & Conſtantinum magnam Synodum apud Nicæam congregaſſe. Idem teſtatur auctor pontificalis in vita Silueſtri. Sozom. lib. 1. cap. 16. Baron. an. 325. num. 13. Bellarm. lib. 1. de Concil. c. 13. Poſſeuin. in app. ſacro, verbo *Nicænum*

Pontificis auctoritate, imperatoris cõſenſu & auxilio hæc Synodus indicta & congregata.

Concilium. Item vide notas epist. Marcelli ad episcopos Antioch. ANNO CHRISTI 325.

Locus habiti Cõcilii.

[b] *Nicænum.*] Sic dictum, quod celebratum fuerit Nicææ, quæ est in Bithynia. Ob quod sciendum, huius nominis ciuitates plures florentissimas extitisse; vnam in Gallia non procul a Varo fluuio a Massilienſibus conditam, quæ vulgo Nissa dicitur: alteram huius nominis vrbem Stephanus apud Locros Epicnemidios constituit.

Nicææ in Thracia Ariani quid.

Tertia fuit in Thracia, quæ, teste Hilario in post. libro fragmentorum, ante Vstodizo nominabatur: in qua Ariani sub Constantio imperatore nouam fidei formulam, *Consubstantialis* nomine omisso, & voce *similis* dolose substituta, ediderunt, eamque Nicænam appellari mandarunt, eo nimirum consilio, vt vera & orthodoxa Nicænæ catholicæ fidei formula tolleretur, aut saltem dubia & suspecta efficeretur. Qua de re hæc Socrates lib. 2. cap. 29. *Fidei formulam, quæ Arimini prælecta erat, in Græcum sermonem conuersam, cœpit Vrsacius ratam facere, publicare, tamquam ex generali Concilio editam præconiis celebrare, & fidem Nicææ stabilitam appellare, eo plane animo, vt homines imperitos ac simplices nominis similitudine in errorem raperet. Nam illi eam putabant fidem fuisse, quæ Nicææ vrbe Bithyniæ erat olim confirmata. Verum istud commentum illis non magno adiumento fuit: nam non longo post tempore patefactum est, illique ipsi ludibrio habiti.* Baron. anno 359. num. 27. Quarta Nicæa est metropolis Bithyniæ, huius sacrosancti Concilii locus & receptaculum, de qua Strabo in geograph. lib. 12. hæc scribit: *Nicæa Bithyniæ metropolis iuxta lacum Ascanium est, & campus ingens & valde felix circumstat, æstate non admodum salubris. Eam primo Antigonus Philippi filius condidit, & Antigoniam nominauit. Postea Lysimachus eam ab vxoris nomine filiæ Antipatri, Nicæam appellauit. Vrbis ambitus est stadiorum sedecim in figura quadrata, quæ in campo sita portas quatuor habet ad rectos angulos, & in munitionem excisa. Quare ex vno lapide, qui circa medium gymnasium positus est, omnes quatuor portæ cernuntur.* Hæc licet antea non ignobilis, incolatu huius Concilii admirandis quibusdam beneficiis sibi diuinitus impertitis potita, longe clarior & illustrior est reddita. De quibus hæc Gregorius presbyter orat. de patribus Nicæni Concil. *Cum patres postridie essent precaturi Saluatorem vniuersorum pro suo domum reditu, & pro ea, quæ eos excepit ciuitate, accidit vt in eo, qui dicitur μεσόμφαλος, id est, medius vmbilicus ingressus orientalis, scaturirent fontes circa medium apsidis, circa quam constiterat sanctorum chorus, qui quidem in hodiernum vsque diem apparens ostendit orationum fructuosos effectus.* Subiungit, suo tempore cum Assyrii Romanum imperium depopularentur, omniaque barbarica insolentia consumerent, non tantum ipsam vrbem, quam sæpe clanculum & aperte adorti erant, verum etiam ipsos vrbis incolas vniuersos a Babylonica contumelia illæsos remansisse. Item quemdam tribunum militum magica opera ibidem patrare incipientem, nocturna visione & diurnis terroribus deterritum, ab incepto desiisse, Christum verum Deum accensis in templo lucernis placasse, atque ex eo tempore omnem Babylonicum exer-

Nicæa Bithyniæ quæ & qualis.

Nicæa Bithyniæ propter Concilium miraculis ornata.

ANNO CHRISTI 325. citum a templo barbaricam ferocitatẽ & ab incolis prohibuiſſe. Baron. num. 185. Conſtantii imperatoris decretum ac propoſitum Nicææ in Bithynia celebrandi Concilii terræmotu vrbis illius impeditum fuiſſe, non tantum Concilio, ſed & ipſi vrbi ad celebritatem & nominis gloriam non parum adiecit. Qua de re præter Sozom. lib. 4. c. 15. pulcre Theodoret. lib. 2. c. 26. hæc ait: *Terræmotu*, inquit, *impedita fuit* (Nicæa Synodus intellige, quæ ibidem conſilio Eudoxi Antiocheni, & Conſtantii imperatoris mandato, ad veram Nicænam fidei formulam obſcurandam celebrari debebat.) *Quod quidem factum diuinæ plane ſapientiæ adſcribendũ arbitror. Nam cum in illa vrbe fidei apoſtolicæ doctrina a ſanctis patribus deſcripta eſſet, & alii poſtea ibi congregati contrariam doctrinam conſcribere in animo haberent; Deus, qui eccleſiæ prouidere non deſinit, Concilium iſtud propterea prohibuit; ne ex ſimilitudine nominis anſam Ariani arriperent ad fraudem; neve Ariani Concilium iſtud Nicænum quoque appellando, ſimplicium animos circumuenirent.* Quamquam ſint qui in aula palatii regalis epiſcopos conueniſſe ſcribant, verius tamen eſſe exiſtimo, quod Act. 1. Concil. Calched. narratur: videlicet in templo congregatos certo ordine & loco, vt infra verbis *trecentorum octodecim* dicemus, ſedentes, quæ erant ſynodali iudicio diſcutienda & iudicanda, plene & perfecte abſoluiſſe.

An in templo vel in aula palatii Concilium celebratum ſit.

[c] *Primum.*] Sic dictum, non quod numero vel ordine primum fuerit, ſed vt a ſeptima generali Synodo, quæ Nicæna ſecunda appellatur, nomine diſcernatur. Quamquam etiam non inconuenienter primum, id eſt, primarium dici poſſit: quoniam in eo de re omnium ſumma legitimo & ordinatiſſimo iudicio, auctoritate pontificia indicto, præſentia legatorum pontificiorum, imperatoris, & epiſcoporum ordinate ſedentium condecorato, diſceptatum fuit. Poſſeu. in app. ſacro.

Cur primũ appelletur.

[d] *Oecumenicum ſeu vniuerſale.*] Concilium œcumenicum, quod alias vniuerſale, vel etiam generale nominatur, eſt, cui epiſcopi totius orbis, niſi legitime impediantur, intereſſe poſſunt ac debent, cuique nemo alius, quam Romanus pontifex per ſe, vel per legatos præſidere ſolet: vnde œcumenicum, id eſt, totius orbis terræ Concilium appellatur. Accidit autem non raro, quod nationalia, quibus Romanus pontifex per ſe vel per legatos ſuos interfuit, vniuerſalia aut generalia nominentur, vt diximus ſupra in notis ad Concilium Alexandrinum, &c.

Oecumenicum Concilium quid.

Præſides huius Concilii fuerunt, non quod volunt hæretici, imperator, aut Athanaſius, vel Euſtathius Antiochenus; ſed Oſius Cordubenſis epiſcopus, Vitus & Vincentius preſbyteri, Romani pontificis legati. Hoc aperte aſſeritur quadam præfatione Concilii Sardicenſis. Hoc idem indicat Athanaſius epiſt. ad ſolitariam vitam agentes ſcripta, qua dicit Oſium in hoc Concilio principem fuiſſe: nomen vero ipſius Oſii, cum preſbyterorum Viti & Vincentii nominibus, ante aliorum patriarcharum nomina ſubſcriptum, non aliud ſane indicat, quam tres primo loco ſubſcriptos, eius vicem ac locum in

Præſes Cõcilii quis fuerit.

Synodo obtinuisse, cui primarius ac supremus locus iure meritoque debetur. Cedrenus in compendio historiarum, & Photius libro de septem Synodis, scribunt, Siluestrum per suos legatos Nicæno Concilio auctoritatem contulisse: quod sane non aliter intelligi potest, quam sacrosanctam Synodum legatorum pontificiorum auctoritate inchoatam, præsidio eorumdem feliciter absolutam, ac demum confirmatione pontificis approbatam, inter oracula Spiritus sancti receptam, probandi ac confirmandi ea, quæ fidei sunt, legitimam vim & auctoritatem consecutam esse. Vt Concilii præsidem egerit Constantinus imperator, qui, teste Rufino lib. 10. cap. 2. se episcopis inferiorem, iisque subiectum esse aperte professus est, qui non nisi annuentibus episcopis, vt scribit Eusebius in vita eius, sede humiliore sedere ausus fuit, qui non primo, sed vltimo loco post omnes alios episcopos, teste Basilio in fine octauæ Synodi, subscripsit; vt hic, inquam, Concilii præses fuerit, cui prima sedes, primaque subscriptio debebatur, non est credibile. Et Athanasius profecto, Osius atque Leontius Constantium, quod præsidium Synodi illegitime sibi vendicasset, non tam acriter reprehendissent, si antea pater eius Constantinus in Nicæno Concilio præses fuisset. Athanasius epist. ad solitar. Constantium, quod in Conciliis primas partes tenere vellet, redarguens: *Si*, inquit, *iudicium episcoporum est, quid cum eo commune habet imperator*? Ibidem refert Osium eidem Constantio scripsisse hæc: *Ne nobis in hoc genere præcipe, sed ea potius a nobis disce: tibi Deus imperium commisit, nobis ea, quæ sunt ecclesiæ, concredidit.* Et non procul a fine: *Quis enim*, inquit, *videns eum in decernendo principem se facere episcoporum, & præsidere iudiciis ecclesiasticis, non merito dicat, illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ a Daniele prædicta est?* Vbi Constantium, ideo quia ausus fuit in iudicio ecclesiastico præsidere, aperte antichristum vocat. Suidas in vita Leontii scribit, quod cum Constantium in Concilio præsidentem & loquentem videret, ad eum dixerit: *Miror quod propria* (bella nimirum, aliaque ciuilia negotia) *negligens, te in alienis* (id est, ecclesiasticis) *tam curiosum præbeas.* Hæc sane viri sanctissimi non tanto zelo filio, Arianorum patrono, obiecissent, si parens eius Constantinus Nicæno Concilio iam ante præsedisset. Vniuersale igitur & œcumenicum fuisse oportet magnum hoc Concilium, cui cum Alexandrinæ & Antiochenæ ecclesiæ patriarchis, reliquisque trecentis & amplius episcopis vndequaque conuocatis, Romanus pontifex per legatos interfuit. Vide Bellarm. lib. 1. de Concil. cap. 4. 5. & 19.

An imperator præsederit Concilio.

Athanasius.

Osius episcopus.

Leontius.

Concilium Nicænum approbatur.

[e] *Approbatum.*] Hoc Concilium ad petitionem SS. patrum hic congregatorum, iuxta synodalem epistolam hac de causa scriptam, supra post Canones extantem, a Siluestro pontifice confirmatum esse, patet Can. 1. sequentis Concilii Romani, vbi hac de re in nostris annotationibus plura dicemus.

Huic magnam fidem conciliaret Siluestri epistola ad Synodum reddita, nisi eadem ob consules in fine ibidem perperam positos, suspectæ auctoritatis redderetur. Verum quia supra dixi, notas consulares

ANNO CHRISTI 325. lares decretalibus pontificum epistolis vt plurimum obreptitie superadditas, adeoque ea tantum de causa nullam reiiciendam esse; eam quæ prodiit ex collectione Cresconii, in qua synodali epistolæ Concilii Nicæni ad Siluestrum coniuncta habetur, supra posuimus pag. 215.

Rectissime igitur hæc sacrosancta Synodus in nomine Christi legitime congregata, ab Eusebio lib. 3. de vita Constantini, & sancto Augustino lib. 1. de baptismo cap. 18. orbis terræ Concilium, cuius decreta ad cælestia mandata sint, appellatur. Eadem, alibi verbum Domini, alibi diuinum & sanctissimum oraculum Spiritus sancti nominatur, vtpote cuius Canones per Spiritum sanctum ordinati fuerint. Ita Athanasius epistola ad episcopos Africæ. Leo epistola 53. ad Anatolium. Cyrillus 1. de Trinitate. Hoc, sicut & tria sequentia œcumenica sacrosancta Concilia, se non minus quam quatuor euangelia venerari affirmat sanctus Gregorius lib. 1. epist. 24. Qui huic Concilio contradicit, non esse catholicum, ideoque excommunicandum, scribit sanctus Leo epistola 77. & 78. Quod idem epistola 78. Basilius asserit, dum ait; Suspectis de hæresi decreta Nicæni Concilii proponenda esse, propterea nimirum, quod hac ratione hæretici a catholicis certissima nota discernantur, & singulorum fides intime exploretur. Propter huius Concilii fidem ac decreta fortiter propugnata, Athanasius & Hilarius exilium, alii vero sub Vandalica persecutione tormenta & violentam mortem sustinuere. Hieronymus contra Luciferianos, Hilarius de Synodis, Victor Africanus lib. de persec. Vandal. Quorum exemplo sanctus Ambrosius epistola 32. *Sequor*, inquit, *tractatum Nicæni Concilii, a quo me nec mors, nec gladius poterit separare.* Ne quis existimet, sanctum Augustinum de Concilii huius auctoritate a prædictorum patrum sententia dissensisse; ideo quod lib. 3. contra Maximinum cap. 14. ait: *Nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminense, tamquam præiudicaturus, proferre Concilium: nec ego huius, nec tu illius auctoritate detineris,* &c. Sciendum est, dum Maximinus de fide cum S. Augustino disputaturus, Nicæno Concilio Ariminense Arianorum Conciliabulum obiiceret, ipse vero Augustinus ad impugnandum hæreticum meliora argumenta in promptu haberet, adeoque cum immensa temporis iactura, de vtriusque Concilii auctoritate prolixe disputare, inutile esse iudicaret, ait: Neque ego Nicænum, nec tu Ariminense, &c. quasi diceret; nolo vt hac disputatione Conciliorum auctoritatibus teneamur, sed potius his omissis ad scripturas veniamus. Vnde non vult dicere, Maximinum non teneri vllo modo auctoritate huius Synodi, sed tantum hac disputatione non teneri. Vide Bellarm. lib. 2. de Concil. cap. 3. & 7. item in præfatione in lib. Concil. & lib. 1. de cler. cap. 1.

De Concilii qualitatibus patrum sententiæ.

Defensores Nicæni Cõcilii qui & quales.

Refellitur obiectio contra auctoritatem Nicæni Concilii.

[f] *Trecentorum octodecim episcoporum.*] Ad hanc Synodum trecentos octodecim episcopos, de quibus infra, conueniisse testatur qui eidem præsens interfuit Athanasius epistola ad Iouinian. imperatorem, & in disputatione aduersus Arium. Epiphanius hæresi 69. Hi-

Numerus episcoporũ qui interfuerint Concilio.

larius lib. contra Constantium. Ruffin. lib. 1. cap. 1. idem profitentur. Quam quoque sententiam Hieronymus in Chronico, Sulpitius lib. 2. Theod. lib. 1. cap. 7. ac demum omnes omnino scriptores hoc tempore sequuntur; adeo vt stultum plane, ne dicam temerarium, sit, hanc rem deinceps in dubium vocare: ita enim vulgata nunc est hæc sententia, vt quoties huius Concilii mentio habetur, trecenti octodecim episcopi recensentur. Hic numerus sanctorum patrum, auctore Ambrosio præfat. librorum de fide, sacer est, & mystice præfiguratus 318. militibus illis, quibus Abraham de quinque regibus victoriam reportauit. Quod Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Eustathius Antiochenus epistola sua, quam recitat Theodoretus lib. 1. cap. 8. ducentos quinquaginta dumtaxat episcopos conuenisse scribunt, ingens sane præiudicium sententiæ communiori afferret, nisi textus Eusebii notorie mendosus atque corruptus, Eustathii epistolam deprauatam esse, probabiliter argueret. Socrates lib. 1. cap. 5. verba Eusebii recitans ait, ad trecentorum numerum & amplius eo conuenisse. Manifestissimum igitur est mendum Eusebii. Theodoretus lib. 1. cap. 7. trecentos octodecim episcopos huic Concilio interfuisse, ex sua sententia non scripsisset, si Eustathii epistola, quam cap. sequēte recitat, ducentos septuaginta dumtaxat patrēs hac Synodo conuenisse, vere & citra mendum referret. Numerum episcoporum infra subscriptorum hoc numero longe minorem esse, ex immenso atque irreparabili Nicænorum actorum naufragio vere accidit. Ex prouinciis Nicææ vicinioribus nullos vel saltem paucos; ex remotioribus Palæstinæ, Phœnicis, Ægypti, *&c.* plures episcopos subscriptos reperiri, ingens naufragium ita manifestat, vt prope miraculosum videatur, eos ibi conscriptos haberi. Episcoporum, qui interfuere, vt infra patebit, alii confessionis gloria clarissimi, alii vitæ sanctitate celeberrimi, alii doctrina & virtutum ornamentis conspicui extiterunt; adeo vt Marius Victorinus lib. 1. aduersus Arium, Theodoretus lib. 1. cap. 7. vere dixerint, in hac Synodo Dei ministros, totius orbis lumina, martyrumque multitudinem in vnum collectam conuenisse. Quo ore igitur mendace, quave virulenta lingua Sabinus Heracleæ episcopus Macedonianæ hæreseos sectarius impudenter effutiuerit, hunc sacrum ac venerandum episcoporum Conuentum ex indoctis, malæ vitæ, & rerum ignaris hominibus collectum fuisse, satis euidenter constat. Imperator hosce omnes, & quidem nonnullos equis, quosdam vehiculis publicis sumptibus adduxit; & cum singulos honore episcopis conueniente (episcopali nimirum benedictione reuerenter ab ipsis accepta) prosecutus esset, iisdem in singulos dies cibaria munifice admodum suppeditari mandauit. Eusebius in vita Constantini. Baronius num. 14. & sequentibus.

Numerus episcoporū sacer est, & mystice præfiguratus.

Diluitur obiectio prima.

Obiectio secunda a subscriptionibus petita diluitur.

Qui & quales fuerint episcopi.

De confessu Nicæno.

Quibus ordinibus singuli consederint, non satis liquet. Complures sedes in vtroque aulæ latere ordine dispositas fuisse, singulosque episcopos vnam ex iis sibi conuenientem occupasse, ipsumque imperatorem, postquam per medium consessum intrasset; & ad-

ANNO CHRISTI 325. summum locum veniſſet, ibique aliquamdiu in medio Conuentu erectus conſtitiſſet, ſella quadam parua ex auro fabricata, ac ſummo loco in capite duorum ordinum collocata, ad nutum epiſcoporum conſediſſe, ſcribit Euſebius lib. 9. de vita Conſtantini cap. 10. Eum vero epiſcopum, qui breui quadam oratiuncula, quam ſupra poſuimus, imperatori gratias egit, quemque Theodoretus lib. 1. cap. 7. Euſtathium Antiochenum nominat, in dextro ordine primam ſedem occupaſſe, Euſebius prædicto loco aperte profitetur. Cum ergo locus ſiniſter dexteræ partis loco in eccleſia ſanctior & dignior ſemper habitus fuerit; quod imagines Petri & Pauli in diplomatibus beatæ Virginis & Ioannis crucifixo adiunctæ, aliaque plura, de quibus Baronius hic num. 59. & Bellarminus lib. 1. de Romanis pontif. cap. 27. manifeſte indicant (Petri enim & beatæ Virginis imagines velut digniores a parte læua collocantur) manifeſte colligitur in hoc Nicæno poſt legatos pontificios, Alexandrinæ & Antiochenæ eccleſiæ patriarchas tali ordine & loco conſediſſe, qualis act. 1. Calchedonenſis Concilii deſcribitur: nimirum a læua parte velut digniore, digniorem poſt tres Romani pontificis legatos a latere, Oſium, Vitum, ac Vincentium, Alexandrum Alexandrinæ eccleſiæ primatem ſediſſe: a dextris vero Euſtathium, tertiæ ſedis Antiochenæ epiſcopum ac patriarcham, primum locum obtinuiſſe, ac poſt illos ſuo ordine reliquos. Hæc Baron. num. 52. vſque ad 60. Bellarmin. lib. 1. de Conc. c. 19. de conſeſſu Nicæni Concilii contra Magdeburg. diſputans ait: *Itaque ſi coniectare licet, tres ordines erant in Concilio: vnus a dextris, alter a ſiniſtris, & tertius in capite aulæ totius: & quidem in hoc tertio ſedebat medius imperator inter epiſcopos, Oſium legatum pontificis, & Alexandrum epiſcopum Alexandrinum, necnon Vitum & Vincentium, legatos item apoſtolicos. Deinde ordinis eius, qui erat a dextris, primus ſedebat Euſtathius epiſcopus Antiochenus. Alterius autem ordinis, qui erat a ſiniſtris, ſedebat primus Macarius epiſcopus Hieroſolymæ: atque hac ratione ſeruabatur ordo dignitatis inter primarios patriarchas.* Hæc Bellarminus. Baronii ſententia mihi ob cauſas prædictas verior eſſe videtur: lector, vtram volet, eligat. Sacroſanctum euangelii codicem, qui Dei iudicis perſonam repræſentaret, non minus in hoc Concilio, quam in Epheſino & Calchedonenſi, ſede regia in medio conſeſſus epiſcopalis, vt eum omnium vultus intuerentur, collocatum fuiſſe, dubium non eſt. Baronius numero 60. Epiſcopis hoc ordine conſidentibus, Euſtathius Antiochenus habita ad Conſtantinum oratione, de omnibus bonis eccleſiæ præſtitis gratias egit, eumque rogauit, vt fidem conſubſtantialis Trinitatis aduerſus Arium & omnes hæreticos ſartam tectamque eſſe velit. Cum deinde Conſtantinus imperator breuem, eamque ob Romani imperii maieſtatem Latino & Romano idiomate prolatam, ſubiunxit, qua epiſcopis de Conuentu & læto conſpectu gratulabatur, eoſque a ſe laudatos, ad mutuam pacem ac concordiam exhortabatur.

Siniſtra dextera digniora.

Bellarmini ſententia de conſeſſu Nicæno.

Locus euangelii.

[8] *Contra hæreſes Arianorum.*] Habiti Concilii cauſæ primariæ

Causæ habiti Concilii primariæ duæ fuerunt.

duæ fuerunt. Vna, vt de Christi Domini nostri diuinitate blasphema Arii sententia in iudicium ecclesiæ vocata discuteretur, & quid de ea fideles sentire deberent, definitiuo iudicio decideretur. Altera, vt ante sæpius oppressa Quartadecimanorum secta nunc reuiuiscens, semel radicitus euelleretur. Meletiani & Colluthiani, de quibus suis locis supra, hac quidem Synodo vere condemnati fuerunt: sed quia illi postea Arianis se coniunxerunt, velut riui semel in flumen immissi, antiquo nomine appellari desierunt, noAnno Christi 325.

Arii hæresis quæ.

uoque Arianorum nomine deinceps nuncupari inceperunt. Arius fœda animi elatione, sacrilega lingua, non contentus oppugnasse Alexandrum, qui post Petri & Achillæ obitum Alexandrinam ecclesiam sanctissime regebat, de Dei filio iactabat in vulgus: *Erat aliquando, quando non erat: ex non extantibus factus est, non de Patris substantia genitus; ex tempore, non ab æterno: haudquaquam Deus verus de Deo; sed ex nihilo creatus, minor Patre, voluntate naturaque mutabilis.* Athanasius, Rufinus, Socrates, &c. Præter hæc Arius librum quemdam conscripserat, quem Thaleiam, hoc est, *conuiuium & crapulam* prænotarat, quo per iocum & lasciuiam, siue per meretricias choreas & saltationes multorum sibi animos deuincire studuit, vt & Athanasius habet oratione 2. contra Arianos. Quibus artibus septuaginta virgines Deo sacras, vt habet Epiphanius hæresi 69. septem presbyteros, & diaconos duodecim pestilenter infecit, Eusebiumque Nicomediensem (a quo iidem alias Eusebiani nuncupati fuerunt) & alios pastores in lupos conuertit.

Scripta Arii quæ & qualia.

Eusebiani hæretici qui.

Res gestæ ante Concilium.

Ad hanc pestem Arii ab ecclesia auertendam, antequam Constantinus imperator aduentasset, priuatis collationibus episcoporum, impiæ assertiones illius assiduo tractatu discutiebantur, quidve aduersus eas teneri deberet, aut statui, summa cum deliberatione quærebatur. Qua in re cum inter reliquos viros doctissimos Athanasius Alexandrinæ ecclesiæ diaconus, ingenio & differendi peritia acutissimus, summopere laborasset, meritoque contendisset, ne quid ab eo, quod traditum est, innouaretur, ipse præ ceteris Arii omniumque Arianorum odium atque inuidiam in se prouocauit. Rufinus lib. 1. cap. 5. Sozomenus lib. 1. cap. 16. & 18. Post aduentum Constantini factum est initium Synodi. Principio Arii & Eusebii Nicomediensis episcopi literæ recitatæ fuerunt, a quarum blasphemia patres sanctissimi abhorrentes, aures suas obstruxerunt (Athanasius oratione 1. in Arium) literasque ipsas Eusebii blasphemia plenissimas discerpserunt. Theod. lib. 1. cap. 8. Acta illius Synodi Alexandrinæ, quæ sub præsidio Osii Cordubensis episcopi, anno Domini 319. hanc eamdem ob causam celebrata est, eo consilio publicabantur, vt qualis Alexandrini Concilii sententia fuerit, agnoscerent, eique deinceps in omnibus morem gererent. Iulius epist. ad Athanasium. His omnibus publicatis causæ discussio cœpta est; monentur Ariani, vt suæ sententiæ rationes edant: qui æquis postulatis obtemperantes, subito nostrorum impugnatione conuicti obmutescunt, suamque hæresim detestantes, catholicorum sententiæ accedunt. Catholici autem

Causa Arii in Concilio acta.

ANNO CHRISTI 325. ne simulata hæreticorum palinodia decipiantur, quadam fidei formula, quam Osius composuit, quamque Nicænum symbolum appellauit, edita, Arii hæresim condemnarunt: cui cum omnes Catholici & plurimi hæreticorum subscripsissent, Eusebius Nicomediensis, Theognis Nicææ episcopus, cum tribus aliis, quos Socrates lib. 1. cap. 5. recenset, id facere recusarunt. Quamobrem sedibus suis iure meritoque spoliati, relegati, inque locum eorum alii suffecti fuerunt: paulo tamen post, cum hortatu imperatoris (vt ex illius epistola ad Nicomedienses scripta patet) metuque exilii ac depositionis ad resipiscendum inducti essent, oblato libello, quem infra ex Socrate huc transtulimus, palinodiam recantantes, iis quæ de fide decreta fuerant, subscripserunt. Arius vero cum scriptis suis turpissimis condemnatus, & iussu imperatoris in exilium relegatus, pœnitentiam simulans, a patribus Concilii ea lege receptus fuit, vt ad vitandas seditiones, Alexandrinæ vrbis aditu abstineret. Quæ cum omnium episcoporum iudicio definita essent, foretque iam necessarium, vt statim executioni mandarentur; Constantinus imperator edicto quodam publico, de quo infra, Arii nefaria & impia scripta exuri præcepit, sic vt pœnam capitis incurreret, quicumque vel horum aliqua occultaret. Ad Alexandrinos autem Catholicos epistolam scripsit, qua errantes reuocat, ipsos vero orthodoxos ad constantiam hortatur. Baronius anno 325. num. 74. & sequentibus vsque ad 102. Possevinus in apparatu sacro, verbo *Nicænum Concilium*.

[h] *Quartadecimanorum.*] In antiqua Paschatis controuersia, quam multis ante Conciliis sub Victore habitis sopitam, Syri maiorum suorum peruersæ traditioni insistentes resuscitarant, ab hac Synodo pie sancteque constitutũ est, vel saltem id quod Canone 8. apostolorũ traditur, confirmatum & renouatum est, vt post decimamquartam lunam primi mensis, in ipsum æquinoctium vernum incidentem, vel ipsum proxime sequentem, prima Dominica omnes vbique terrarum Christiani vno eodemque die Pascha celebrarent. Hoc patet ex epistola synodali, quæ supra post acta Concilii Nicæni ex Socratis lib. 1. historiæ ecclesiasticæ cap. 6. & Theodoreti lib. 1. c. 9. excusa reperitur. Item Can. 1. Concil. Antioch. infra. Beda lib. 3. hist. eccles. c. 25. & de rat. temp. cap. 42. 58. & seqq. Vide quæ diximus supra in notis Can. 8. apost. ad vitam Pii & Victoris pontificum. Item Clauium in Cal. Greg. cap. 1. Ad periculum autem disparitatis, quæ ex diuersa temporum supputatione oriri poterat, auertendum, sanctæ Synodo placuit, vt quod ante erat munus & officium Romani pontificis, id deinceps Alexandro, eiusque successoribus Alexandrinæ ecclesiæ episcopis, harum rerum peritissimis, demandaretur; qui diligenter curarent, vt quo potissimum die singulis annis Pascha celebrandum foret, Romanæ ecclesiæ episcopis per literas paschales significarent; a quibus reliquæ omnes ecclesiæ certiores redderentur. Qui dies ex Alexandrinis literis cognitus, per apostolicæ sedis epistolas omnibus ecclesiis promul-

Hæresis Quartadecimanorum in Syria resuscitata componitur.

Alexandrinus episcopus arbiter diei Paschatis.

garetur, & ipso die Epiphaniæ in singulis ecclesiis inter missarum solennia a diaconis annuntiaretur. Ad hunc autem cuiuslibet anni paschalem diem facilius inueniendum, aureus ille numerus nouendecim annorum periodum continens, eadem hac Synodo, teste Ambrosio epistola 83. ad episcopos prouinciæ Æmiliæ scripta, est constitutus. Tandem etiam ad hoc decretum de Paschate obseruando, illa appendix addita est, vt æquis ritibus omnes sanctum diem Dominicũ agerent, illo die stantes vota sua persoluerent, quo Quartadecimani resurrectionis Dominicæ immemores, vt in reliquis diebus genua flectebant. Post constitutionem de Paschate vniformiter obseruando, altera fax incendii oborti Meletius, qui, quod idolis sacrificasset, ab episcopatu, synodali iudicio sub Petro Alexandrino habito, iuste deturbatus, Petrumque ipsum propterea, eiusque successores Achillam & Alexandrum fœdissimis criminationibus lacerans, totaque fere Ægypto bacchatus, & multis per ciuitates diaconis, presbyteris, episcopis creatis, pernicioso schismate ecclesiam scindebat, in iudicium deducitur; causaque huius diligenter cognita, ob pacem ecclesiæ, cum eo transactum fuit hac ratione, vt nomen episcopi ipse retineret, tantumque episcopali munere & functione deinceps abstineret; illi quos ordinauerat, post impetratam ordinum sibi collatorum confirmationem & sufficientem attestationem, officiis, muneribus & functionibus sacris relinquerentur, essent vero inferiores illis, qui ab Alexandro primate sacros ordines suscepissent. Hæc plenius fusiusque ex epistola synodica a patribus huius Concilii ad Alexandrinos scripta cognoscere licet. Initium eius tale est.

Aureus numerus cur inuentus.

Dominicis diebus cur stantes oremus.

Meletius schismaticus quis & qualis.

ANNO CHRISTI 325.

Sancta eximiaque Dei gratia ecclesia Alexandrina, &c. in Domino salutem.

Extat apud Socr. lib. 1. cap. 6. Theod. lib. 1. cap. 9. Pisanum lib. 4. Concilii Nicæni.

QVONIAM Dei gratia & mandato sanctissimi imperatoris, &c.

Quæ de rebus in hac Synodo gestis supra enarrauimus, ex diuersis fragmentis Concilii, diuersisque scriptoribus desumpta sunt. Acta Synodi olim, teste Athanasio, diligentissime conscripta, ab Arianis consulto concremata, ab orthodoxis summo studio conquisita, & non inuenta, eademne sint, quæ a Gelasio Cyziceno episcopo sub Basilisco imperatore e tenebris in lucem eruta, ab Alphonso Pisano translata sunt, alii doctiores & prudentiores diiudicent.

Sub quo pontifice hoc Concilium celebratum fuerit.

Sub Siluestro.] Mirum est, quod Sozomenus lib. 1. c. 16. quem Nicephorus lib. 8. c. 14. sequitur, hanc Synodum sub Iulio habitam fuisse existimarit, cum non tantum Vitus & Vincentius suis subscriptionibus se Siluestri pontificis legatos esse profiteantur, sed etiam præter communem omnium sententiam, diuersarum collectionum inscriptiones, ipsumque Romanum Concilium, quod infra subiungimus, idem manifestis & apertis verbis confirment. Error Photii, qui lib. de 7. Concil. hanc eamdem Nicænam Synodum sub Siluestro & Iulio ecclesiæ Romanæ pontificibus celebratam tra-

ANNO CHRISTI 325. didit, grauior est. Nam si Nicæna Synodus sub pontificatu Siluestri cœpta, sub Iulio absoluta est, prædictis duobus pontificibus tertius Marcus Romanæ ecclesiæ pontifex adiungendus fuerat, qui medio tempore, quod est inter vnius finem & alterius initium, ecclesiæ gubernacula sustinuit. Et quod absurdius est, duodecim annis Synodum durasse oportuisset, si duodecimo anno Siluestri pontificis inchoata, tempore Iulii pontificis absoluta fuisset. Vide Baronium anno 325. num. 10. & 11. Vide præfationem Gelasio Cyziceno præfixam infra.

[k] *Paulino & Iuliano consulibus.*] Ita præter diuersas Conciliorum collectiones, Concilium Calchedonense actione secunda, & Socrates lib. 1. c. 9. in fine. Certissimum igitur est, hanc Synodum anno Christi nati 325. Constantini 20. Siluestri pontificis 12. celebratam esse. Prædicta enim Christi nati, pontificis, imperatoris & consulum tempora coincidere, ex emendatioribus fastis liquidissime constat. Anno imperatoris Constantini vigesimo hoc Concilium celebratum esse, Eusebius sibiipsi in Chronico contrarius testatur lib. 3. c. 14. & lib. 4. c. 40. & 47. Grauiter igitur aberrant, qui Eusebium secuti, hanc Synodum anno Christi nati 324. vel 328. Constantini imperatoris 15. Ianuario & Iusto consulibus celebratam esse constanter affirmant. Eamdem Paulino & Iuliano consulibus inchoatam, vigesimo anno Constantini imperatoris absolutam esse, communior est sententia, vt ex præcedentibus manifestissime constat. Quomodo igitur, quod præter Couarruuiam & Scaligerum Bellarminus asserit, triennio durasse potuit? Vno eodemque anno sanctam Synodum 18. Kalendas Iulias inchoatam, 8. Kalendas Septembris absolutam esse, vetustissima Cresconiana collectio testatur his verbis: *Factum est Concilium apud Nicæam metropolim Bithyniæ a die* XVIII. *Kalendarũ Iuliarũ, quod tenuit vsque ad diem* VIII. *Kalendarũ Septembris, Paulino & Iuliano consulibus.* Non possunt igitur non grauiter aberrare, qui Paulino & Iuliano consulibus cœptum, sub consulatu Ianuarii & Iusti, postquam triennio durasset, absolutum esse scribunt. Cassiodoro, omnibusque qui eum sequuntur, exordium Constantini imperatoris errandi occasionem præbuit. Putauit ille Constantinum imperii sceptrum anno post Diocletianum X. & Maximinum VII. qui secundum emendatiores fastos cum anno Christi 309. coincidit, consecutum esse. Quod si verum esset, vere Ianuario & Iusto consulibus, anno Christi 328. atque Constantini 20. sancto Concilio finis impositus fuisset. Verum cum auctoritate & testimonio Socratis lib. 1. cap. 1. Cassiodori, suiipsius immemoris, in tripartita historia, quam collegit lib. 1. c. vlt. Constantinum patri Constantio Eboraci in Britannia defuncto, 8. Kalendas Augusti, anno 1. olympiadis 271. Constantio & Galerio sextum consulibus, anno nimirum Christi 306. vt ex fastis patet, successisse manifestum sit, id quod fere omnium communior asserit sententia, anno nimirum Christi 323. Siluestri 12. Constantini imperatoris 20. Paulino & Iuliano consulibus, hanc sacrosanctam Synodum celebratam esse, verissi-

Tempus Concilii.

Quoto anno pontificis.

Quoto anno imperatoris.

Quibus consulibus.

Quamdiu durauerit.

Cassiodori error vnde ortus.

Constantinus quando imperium adeptus sit.

mum esse constat. Vide Baronium anno Christi 306. num. 2. & 9. Item anno 325. num. 1. & reliquis sequentibus vsque ad num. 11. exclusiue. Posseuinum in apparatu sacro, verbo *Nicænum Concilium*. ANNO CHRISTI 325.

Inscriptio Concilii qualis.

[l] *Inscriptio.*] Hæc inscriptio Concilii partim falsa, partim depraua ta est. Quod enim hanc Synodum celebratam esse refert Licinio Cæsare adhuc viuente, falsum est: quod de 31. anno Alexandri subditur, omnino deprauatum est. Verior igitur & emendatior est illa, quæ in peruetusta Cresconiana collectione extat his verbis: *Factum est Concilium apud Nicæam metropolim Bithyniæ a die 18. Kalendas Iulias, quod tenuit vsque ad diem 8. Kalendas Septembris, Paulino & Iuliano consulibus, qui est apud Græcos 18. die mensis eorum dies secundus, Alexandri anno 636.*

Licinius quando mortuus sit.

[m] *Licinio Cæsare.*] Licinio adhuc superstite, quem auctoritate Eusebii in Chronico in priuatam vitam redactum, Thessalonicæ iussu Constantini imperatoris occisum esse constat, hanc Synodum celebratam esse falsum est.

[n] *Decimo tertio Kalendas Iulii.*] Ita actione 2. Concilii Calchedonensis apud Socratem lib. 1. cap. 9. legitur 11. Kalendas Iunias. In antiqua Cresconiana collectione 18. Kalendas Iulii. De qua varietate, nisi error vitio librariorum irrepsit, affirmare necesse est, id ex diuersis Synodi actionibus (cum singulæ suis diebus consignari consueuerint) vel saltem ex diuersis Constantini literis diuerso tempore scriptis ac consignatis accidisse. Baron. num. 3.

Quoto anno Alexandrini regni Nicæna Synodus habita.

[o] *Secundum Alexandriam trigesimus primus.*] Hanc inscriptionem in annis ab Alexandri regno numeratis deprauatam esse, Cresconiana collectio indicat, quæ sic habet: *Alexandri anno sexcentesimo trigesimo sexto.* Cuius computationis initium si a morte Alexandri sumatur, ipsa computatio erronea est. Inde enim vsque ad primum annum Christi nati, vt minimum 325. anni computantur. Nam Alexander, vt communis chronologorum sententia asserit, defunctus est anno 1. olympiadis 114. Christus vero anno 3. vel 4. olympiadis 194. natus est. Quibus si addantur anni 325. quorum postremo sacrosancta Synodus Nicæna celebrata est, sequeretur eam non 636. sed potius anno 650. post Alexandrum habitam esse. Sin vero initium horum sexcentorum triginta sex annorum constituatur primo anno regni Græcorum, cuius in libris Machabæorum frequens mentio habetur, præcise ab initio regni Græcorum, quod alias regnum Alexandri appellari solet, vsque ad tempus habiti Concilii Nicæni, sexcenti triginta sex anni inueniuntur. Cœpit enim regnum illud trecentesimo decimo vel vndecimo anno ante Christum natum, decimo tertio vel decimo quarto post obitum Alexandri: quibus ergo 311. si addas 325. post Christum natum, vere sequitur, hanc Synodum sexcentesimo trigesimo sexto anno post Alexandri regnum, quod alias Græcorum regnum nominatur, celebratam esse.

Initium regni Græcorum.

Æra quid.

[p] *Æra 363.*] Hoc est anno Christi nati 325. æra enim est nota numeri,

ANNO CHRISTI 325. numeri, qua in Hiſpania res ſacræ & profanæ conſignabantur; ſic dicta, quod ad agendum triumphum de Cerretanis in Hiſpania rebellantibus, per Domitium deuictis, ingentem vim æris Auguſto Cæſari contribuiſſent, idque Marcio Cenſorino & Caluiſio Sabino conſulibus, anno nimirum poſt triumuiratum Auguſti quarto, & ante natum Chriſtum trigeſimo octauo. Cum ergo omnium fere ſcriptorum conſenſu æram 38. anno ante natalem Chriſti numerari cœptam fuiſſe conſtet, is qui hunc æræ numerum ad Chriſti Domini noſtri annorum rationem deducere voluerit, ab æræ nota anno 38. deducere debet. Deductis igitur annis 38. a 363. æræ, qua Nicænum hoc Concilium celebratum fuiſſe hac inſcriptione notatur, relinquuntur anni poſt Chriſtum natum 325. Quibus ea, quæ ſupra de tempore huius Synodi celebratæ copioſe ſcripſimus, mirifice admodum & egregie confirmantur. De etymologia huius nominis, cauſa & origine, vide quæ ſcribit Vaſæus in chron. Hiſpan. cap. 22. Baronius in notis ad martyrolog. Roman. die 22. Octob. & Garſia Loayſa in notis ad Concil. Elibertinum, verbo *æra*.

Vnde dicta.

Trigeſimo octauo anno ante natalem Domini cœpta.

¶ XX. *Canonum.*] Quamquam Græci omnes aſſerant & tueantur, Nicæni Concilii Canones viginti tantum fuiſſe, idque Theodoreti lib. 1. c. 8. & Rufini lib. 1. cap. 6. ex his duos in duas alias partes diuidentis, atque ita viginti duos Canones enumerantis, auctoritate confirment, addantque poſt diligentem inquiſitionem factam, in archiuis Alexandrinæ, Antiochenæ, & Conſtantinopolitanæ eccleſiæ (vt conſtat ex epiſtola & actis Synodi Carthaginenſis ſextæ) non plures quam viginti Canones repertos eſſe: verius tamen eſt plures quam viginti a patribus Nicæni Concilii conſtitutos fuiſſe, eorumque nonnullos naufragium paſſos eſſe. Idque his rationibus euidenter oſtendo. Primo, non extat Canon ille, qui, vt Euſebius lib. 3. de vita Conſtant. Athanaſ. in epiſt. de Synodo Arimin. teſtantur, vnus ex præcipuis fuit, quo decretum eſt, vt Paſcha non niſi Dominico die celebraretur. Secundo, neque extat is Canon de bigamis ab ordinibus arcendis conſtitutus, de quo S. Ambroſius epiſt. ad Vercell. epiſcopum hæc ait: *Sed prius cognoſcamus non ſolum hoc apoſtolum de epiſcopo & presbytero ſtatuiſſe, ſed etiam patres in Concilio Nicæno tractatus addidiſſe: neque clericum quemquam debere eſſe, qui ſecunda coniugia ſortitus ſit.* Tertio, vbi quæſo inuenitur Canon de ſcripturis diuinis & authenticis, cuius S. Hieron. epiſt. 3. meminit his verbis? *Sed quia hunc librum* (Iudith) *Synodus Nicæna in numero ſanctarum ſcripturarum legitur computaſſe, acquieui poſtulationi veſtræ.* Quarto, S. Auguſt. epiſt. 118. allegat Canonem Nicænum, quo ne duo epiſcopi in eadem eccleſia ſedeant, ſancte & pie cauetur: Concilio Carthag. 3. cap. 48. dicitur, a patribus Nicæni Concilii conſtitutum fuiſſe, vt non niſi a ieiuno ſacrificium offeratur. A Concilio Carthag. 6. cap. 3. citatur ex Nicæno Canon de appellatione ad apoſtolicam ſedem epiſcopis conceſſa: quem ante habitum Sardicenſe Concilium habitum fuiſſe, ex Theodoreto conſtat,

Numerus Canonum Nicænorum quantus.

Plures fuiſſe Canones quam xx. probatur.

I. Ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

qui de Iulio Romæ Athanasii causam cognoscente lib. 2. cap. 4. hæc ait: *Ille ecclesiæ Canonem secutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasium, qui pro seipso in iudicio responderet, vocauit.* Hoc eodem Concilio Nicæno idem Canon a patribus sancitus est, quo cautum fuit, vt res cognitæ in minori Synodo, in maiori iterum examinari atque tractari possent: de quo Iulius papa epist. ad Arianos hæc ait: *Episcopi in magna Synodo Nicæa congregata, non sine Dei consilio permiserunt prioris Synodi acta in alia Synodo examinari.*

Quinta. Demum in fine Concilii Calchedonensis refert Atticus in Nicæno Concilio Canonem quemdam editum esse, quique ibidem cum annotationibus nostris reperitur, vt formatarum literarum certa quædam scribendi forma ac ratio determinaretur, quæ apud episcopos tantum catholicos secreta retineretur, ne vulgatam formulam impostor aliquis hæreticus vel schismaticus per fraudem confingens, se pro catholico venditaret, & catholicam communionem suffuraretur. Quæ fuerit ratio & forma scribendi formatas, loco allegato patebit. Plures ergo Canones, quam hic reperiuntur, a sancta Synodo constitutos fuisse, ne quidem ipsi Græci, numeri Canonum

Sexta. vicenarii tenacissimi custodes ac vindices, negare possunt. Huc illud etiam pertinet, quod teste Sozom. lib. 3. cap. 19. in fine, ex instituto

Hymnus glorificationis a quo institutus. huius Concilii ad hymnum glorificationis hunc, *Gloria patri & Filio & Spiritui sancto*, quem apostoli instituerant, hæc quæ sequuntur: *Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum*, addita fuerint, ideo quod Ariani blasphemantes dicerent Filium a Patre in tempore factum, & fuisse tempus quando non erat. Vide quæ dicemus Concil. Vasen. cap. 5. Manifestum ergo satis est, quod numerus Canonum Nicænorum vicenarium illum a Græcis assertum vere excesserit. Fuerintne præcise 70. vel 80. vt ex epistola Athanasii ad Marcum, & Marci ad Athanasium, Franciscus Turrianus, & Cyziceni interpres Alphonsus Pisanus, probant suis libris, quos hac de re scriptos infra subiunximus, aliis discutienda relinquimus. Vide Baronium anno 325. numero 156. vsque ad 180. Bellarminum lib. 2. de Rom. pont. cap. 25. Possevinum in refutat. Dauid Chytræi, & in app. sacro.

NOTÆ CANONVM SINGVLORVM.

Can. 1. Leontius causam dedit huic constitutioni. *Can. 1.*] Huius Canonis sanciendi causam dedisse videtur Leontius, qui accusatus de commercio cuiusdam iuuenculæ mulieris, iussusque proinde vt ab eius contubernio abstineret, seipsum castrandum dedit, quo ita libere eius commercio vti posset; & nihilominus tamen cum presbyter esset, depositus est, & ad Arianos defecit. Athan. de fuga sua in fin. & epist. ad solitarios. Aduersus abscissos igitur agens sancta Synodus, quos necessitas fecit eunuchos, excepit: damnat autem qui suapte sponte se castrauerunt. Vide quæ diximus in notis ad Can. apost. & Baron. num. 146.

Tales in clerum admittit Canon.] Vetus, scilicet, vigesimus aposto-

ANNO CHRISTI 325. lorum Canon. Hunc Canonem hic citari declarat articulus, quo Synodus vtitur: non enim dixit, *tales admittit ἔσεσ ὁ κανών*, id est, hic Canon: neque dixit *κανὼν* infinite ac sine articulo, sed dixit *ὁ κανὼν*, cum articulo, significans de noto ac vetere Canone se loqui, qui in nulla Synodo reperitur, sed tantum inter eos, qui ab apostolis traditi, & a Clemente conscripti sunt.

Can. 2.] Hoc Canone decernitur, vt neophyti, id est, recens baptizati, non ordinentur episcopi aut presbyteri. Huic derogatum fuit in Ambrosio & Nectario, ad sedandos concitatos tumultus, & ob insigniorem aliquam personam. Vide quæ diximus in notis ad Can. apost. 79. Baron. num. 154. Neophyti qui.

Can. 3.] Occasione eadem qua primus, etiam tertius Canon sancitus esse videtur, quo vetatur, ne quis quouis prætextu apud se mulierem subinductam retineret aliam, quam vel matrem, vel sororem, vel amitam, vel suspicione carentem, nulla vxoris mentione facta: cuius sane nomen ante alias fuerat exprimendum, si ad rogationem Paphnutii, vt referunt Socrates & Sozomenus, de ea dubitatum esset. Quare verius est hoc Concilio ad rogationem Paphnutii non modo non liberum cuique relictum esse vti vxoribus post susceptos sacros ordines, vt mentiuntur Socrates lib. 1. cap. 8. & Sozomenus lib. 1. cap. 22. sed illud idem hic, sicut & in Concil. Arelatensi 2. cap. 2. expresse vetitum esse, & absque controuersia ab omnibus obseruatum fuisse. Cuius obseruationis testis est S. Basilius epist. 17. ad Paregor. in addit. qui huius Canonis auctoritate nisus, non permisit septuagenarium senem secum habitantem habere mulierem, sed inquit: *Eiice illam ex ædibus tuis, & trade in monasterium. Sit illa cum virginibus, tu inter viros ministra. Lege*, ait, *Canonem a sanctis patribus nostris in Nicæna Synodo constitutum, qui manifeste interdixit, ne quis mulierem subintroductam habeat.* Vnde Hieronymus epist. 50. in fine. *Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes; episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici.* Vide Baron. anno 325. n. 148. & trib. seqq. item an. Domini 58. nu. 17. & 12. seqq. Bellarm. lib. 1. de clericis c. 20. argumenti sexti solutione. Vide annotationes Francisci Turriani in Canonem 4. Nicæni Concilii infra. Lex cælibatus. An ad rogationem Paphnutii vsus coniugii presbyteris vxorem habentibus permissus fuerit.

Can. 4.] Citatur hic Canon in Synodo sanctorum patrum, qui conuenerunt ad sanctum œcumenicum Concilium Constantinopolitanum, epistola ad Damasum cum hoc additamento: *Vt singularum prouinciarum antistites vna cum finitimis, modo ipsis ita visum fuerit, episcopis.* Vide Theodoret. lib. 5. cap. 9. Baron. num. 155. Canonis quarti additamentum quod sit.

Can. 5.] Constituitur hic, vt inter episcopos firma rataque perduret concordia, & vt bis in anno Concilia celebrentur secundum Canonem apostolorum 38. Vide quæ ibi notauimus, item Turri. annotationes in Can. 7. infra.

Can. 6.] Initium huius Canonis, quod tale est: *Ecclesia Romana semper habuit primatum;* in libris vulgatis deest: ita enim citatur a Concil. Calched. patribus act. 16. Cum hoc eodem initio extat Canon sextus a Græcis mutilatus.

idem Canon a Dionysio abbate e Græco in Latinum translatus, vt refert Alanus Copus in 1. dialogo. intelligitur & explicatur his verbis: *Perpendimus omnem primatum & honorem præcipuum secundum Canones antiquæ Romæ Deo amantissimo episcopo conseruari:* quasi diceret: Sicut Petrus eiusque successor Romanus episcopus ac pontifex, ex institutione Christi diuino iure primatum consecutus est, & semper habuit, ac legitime vsurpauit; ita Alexandrinæ ecclesiæ episcopus omnium ecclesiarum dumtaxat, quæ sunt in tota Ægypto, primatum & auctoritatem, quam Meletius schismaticus impugnauerat, iuste vsurpet: & non ex institutione Christi, sed ex concessione, ordinatione & institutione Petri, eiusque successoris Romani pontificis, qui omnes Ægypti prouincias per Marcum Petri discipulum, & Marci successores, huc vsque regere & gubernare consueuit. Cum enim Christus ipse instituerit in Petro pontificatum duraturum vsque ad finem mundi, Ioan. 21. fit, vt quicumque Petro succedit, a Christo pontificatum accipiat. Bellarminus lib. 2. de Rom. pont. cap. 12. Cum igitur ex apostolica traditione, ex Conciliorum generalium ac pontificum decretis & communi patrum consensu constet, solum Romanum episcopum Petro in episcopatu ac pontificatu succedere, fidem Christi impugnat, qui aliter quam a Christo Romanæ ecclesiæ primatum & pontificatum collatum esse affirmat. Si dicas; in Concilio Calchedonensi act. 16. legimus, quod Romanus pontifex primatum habuit a patribus Nicænis, ideo quod illa ciuitas toti orbi imperaret. Respondeo, illud decretum non esse legitime factum, quia legatis apostolicæ sedis absentibus, & postea reclamantibus latum est: ideoque a Leone pontifice aperte & damnatum & reprobatum. Et merito. Nicænum Concilium enim non attribuit Romano pontifici primatum, quasi antea non habuerit; sed agnouit eum habere, semperque habuisse. taceo quod S. Dionysius Alexandrinus episcopus apud S. Dionysium Romanum pontificem accusatus, eum iudicem agnouerit, eiusque sententiæ lubens meritoque 60. circiter annis ante Concilium Nicænum acquieuerit. Si ob eam causam, quæ a decreto allegatur, primatus Romanæ ecclesiæ foret collatus, oportebat etiam post, Mediolanensi, Treuirensi, & Nicomediensi, primatum ecclesiæ esse collatum; cum Mediolanum, Rauenna, Sirmium, Treueri, &c. sedes imperii multis temporibus fuerint. Bellarmin. lib. 2. de Roman. pontif. c. 17. Errant igitur omnes grauiter, qui putant hoc Canone Alexandrinam Romanæ adæquatam esse, cum a Romanis pontificibus diuersis, diuersi Alexandrini episcopi, Dionysius nimirum & Athanasius accusati & citati comparuerint, iudicioque eorum velut oraculo Spiritus sancti acquieuerint. Quod Rufini expositio hæc: Alexandrinus habeat curam Ægypti, sicut Romanus habet curam ecclesiarum suburbicarum, quæ Romanæ ecclesiæ diœcesi peculiariter præ ceteris sunt subiectæ; mala sit, erronea, & ex ignorantia profecta, patet: quia hoc Concilium, neque vt hic, neque vt in Concilio Carthag. 6. vel etiam in Calchedonensi, aut vt a Dionysio

Anno Christi 325.

Explicatur Canon sextus.

Obiectio quædam refellitur.

Primatus Petro eiusque successoribus a Christo collatus fuit.

Rufini expositio erronea.

ANNO CHRISTI 325. citatum reperitur, ſuburbicariarum eccleſiarum vſquam meminit. Accedit quod ipſa ratio inepta foret, ſi ita reſtringenda eſſet. Ante victoriam igitur nouantes noſtri ſæculi triumphant, quaſi hoc loco definita fuerit Romanæ ecclesiæ iuriſdictio, vt tantum præſit ſuburbanis eccleſiis. Baron. num. 134. Qui vero cum Balſamone ſentiunt, hoc tempore & Romanum, & reliquos patriarchatus eſſe inſtitutos, ipſique Romano totius occidentalis eccleſiæ dumtaxat curam demandatam eſſe, abſurde ſentiunt, vt patet ex epiſt. Nicolai primi, quam ſcripſit ad Michaelem imperatorem, quæ extat. Item patet ex ſuperioribus. Vide præterea Baron. nu. 130. Bellarmin. lib. 1. de Romanis pontificibus c. 24. & lib. 2. c. 13. notas noſtras ad epiſtolam Anacleti 3.

Balſamonis interpretatio quæ & qualis.

Quoniam quidem & epiſcopo Romano parilis mos eſt.] Hæc verba corrupta ſunt, ac proinde corrigenda ſic: *Quoniam talis epiſcopo Romano conſuetudo eſt*: ita legendum eſſe, Canon 16. quem ex Romanæ eccleſiæ ſcriniis Paſchaſinus B. Leonis I. pontificis maximi legatus ad Concil. Calched. attulit, aperte indicat. Vide Poſſeuinum in app. ſacro, verbo *Nicænum*.

Canonis emendatio.

Quia conſuetudo obtinuit.] Hieroſolymitana eccleſia per annos quingentos fere vſque ad Iuuenalem eiuſdem eccleſiæ epiſcopum, patriarchalis nomine, non re; honore, non poteſtate habita eſt; ſic vt epiſcopus illius eccleſiæ quarto quidem loco in Conciliis ſederit, verum nulli archiepiſcopo vel epiſcopo inſtar aliorum patriarcharum præfuerit. ipſum autem Cæſarienſi archiepiſcopo Palæſtinæ metropolitano, & Antiocheno patriarchæ, qui toti orienti præſidebat, ſubiectum fuiſſe, teſtantur Hieronymus in epiſtola ad Pammachium, Leo epiſtola 62. ad Maximum Antiochenum, Bellarminus lib. 1. de Romanis pontificibus c. 24. Nihil ergo magna Synodus Hieroſolymorum eccleſiæ contulit, niſi vt honor qui ex antiquo vſu ei deferri ſolebat, iuribus & ſubiectione metropolitani ſaluis, eidem deferatur. Idque propterea, quod Hieroſolymitana eccleſia mater omnium aliarum eccleſiarum (ſic enim nominatur in epiſtola ſynodali Concilii Conſtantinopolitani œcumenici ad Damaſum, quæ extat apud Theodoretum lib. 5. cap. 9.) appellata fuerit, adeoque non immerito ipſius ciuitatis epiſcopus eum honorem, vt inter apoſtolicarum eccleſiarum antiſtites ſederet, & in literis quoque ita nominaretur, antiquitus conſecutus fuiſſe videatur. Baronius anno prædicto numero 139. Errat igitur Theodorus Balſamon non tantum hac in re, quod a patribus huius Concilii Hieroſolymitanum patriarcham Romano, Alexandrino, & Antiocheno ſuperadditum eſſe putet: verum & in eo, quod Conſtantinopolitanus patriarchatus eodem Concilio ſit inſtitutus. Quod Conſtantinopolitanus in Conſtantinop. I. & Calchedonenſi Concilio non ſolum patriarchatum adipiſci, ſed etiam ſecundum locum inter patriarchales ſedes obtinere conatus fuerit, verum eſt: ante Iuſtiniani autem tempora eumdem id a Romanis pontificibus impetraſſe, nullo authentico ſcripto probari poterit. Poſt annum Domini

Can. 7. Hieroſolymitana eccleſia an & quomodo patriarchalis.

Theodorus Balſamon redarguitur.

500. Iustiniani imperatoris opera, & Rom. pontificum permissione, nullo amplius reclamante, Constantinopolitanum & Hierosolymitanum episcopum in numerum patriarcharum relatos fuisse concedo, vt patet ex iis quæ dixi supra in notis ad epistolam Anacle. 3. Vide Bellarm. lib. 1. de Rom. pont. cap. 24. ANNO CHRISTI 325.

Can. 8.

Si qui voluerint.] Nouatianis ad ecclesiam redire volentibus, certis quibusdam conditionibus expressis, ianua adaperitur. Causam præbuit Acesius Nouatianorũ ecclesiæ episcopus, qui ab imperatore rogatus, an idem quod de fide in Christum, & festo Paschatis celebrando, patres Concilii definiuissent, ipse crederet; a Sozomeno lib. 1. cap. 21. respondisse scribitur; *Nihil noui decisum esse, Conciliique decretum laudasse. Sic namque se ab ineunte ætate didicisse, tum credendum, tum festum agendum esse.* Quæsitus secundo, cur ergo se a catholicorum recte credentium communione segregaret, causamque in peccatores & immundos, quos ille reciperet, reiecisset: *Imperator,* inquit Sozomen. *accepto sermone dixit:* (fatuum ironice deridens) *erigito tibi scalam Acesi, & tu solus in cælum ascendito.*

Acesii Nouatiani de Concilio Nicæno sententia.

Imperatoris Constantini facetum responsum.

Vt in vna ciuitate non videantur duo episcopi esse.] A patribus Nicæni Concilii edita synodali constitutione prohibitum fuisse, vt plures, quam vnus, episcopi sint in vna ciuitate, ex Innocentii Romani pontificis epist. quæ extat apud Sozome. lib. 8. cap. 26. aperte constat, qua in causa S. Chrysostomus aduersus eos qui in locum viuentis alium episcopum creassent, Nicænum Canonem id prohibentem citat. Augustinus etiam epist. 110. & alibi se per ignorantiam excusat, quod Valerio prædecessore suo adhuc viuente, contra Nicæni Concilii Canonem prohibentem, ne duo sint in vna ciuitate episcopi, ordinatus fuerat. Verba illius hæc sunt: *Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ patre & episcopo meo sene Valerio, episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo, quod Concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam.* Quod autem subiungit ibidem, B. Valerium eamdem prohibitionem ignorasse, his quæ in vita S. Augustini cap. 8. refert Possidius, plane repugnat. Ille enim scribit Valerium corpore & ætate infirmum, ne suæ ecclesiæ sacerdos episcopali munere & officio, propter admirabilem doctrinam ac pietatem, dignissimus, ab aliis ciuitatibus episcopo carentibus eriperetur, secretis literis apud primatem episcopum sedis Carthaginensis egisse, imbecillitatem corporis sui, ætatisque grauitatem allegasse, & obsecrasse, *vt Hipponensi ecclesiæ ordinaretur episcopus, qui suæ cathedræ non iam succederet, sed consacerdos accederet Augustinus.* Atque ita rescripto impetrasse, quod venerabilis senex exoptauit. Sunt qui præter ea quæ hic ponũtur, hac de re singularem constitutionem, iniuria temporis & Arianorum cum multis aliis deperditam, editam fuisse, non citra probabilitatem, vt supra diximus, coniiciunt. Vide Baron. tom. 5. an. 395. num. 31. & 32.

Plures episcopos in vna ecclesia esse, prohibitum.

S. August. cur Valerio prædecessore adhuc viuente episcopus ordinatus fuerit.

Can. 10.

De his qui præuaricati sunt.] Hoc & sequente Canone statuitur, vt pro animi ardore, quo quis susceperit iniunctam pœnitentiam peragere, episcopus illi indulgentiam præstare possit, ne præstitum

Indulgentia lapsis dari solita.

ANNO CHRISTI 325. integrum tempus persoluere teneatur. Qui hanc ob suorum facinorum magnitudinem se consequi posse diffidebant, commendatitiis sanctorum, qui fidei causa in carcere detenti essent, literis, de quibus supra in Concil. Eliberit. plura diximus, eam promereri studebant. Tertullianus ad martyr. cap. 1. scribens, indulgentiam pacem nominans, sic ait: *Quam pacem quidam in ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueuerunt.* Sanctus Cyprianus multis in locis testatur, quod martyres in gratiam lapsorum libellis supplicibus ad episcopos transmissis, frequenter pro humilibus & sincere pœnitentibus indulgentiam obtinuerint; quandoque etiamsi pro talibus intercederent, quibus vigor sacerdotalis ignoscendum non esse iudicabat, nihil impetrasse. Vide Baronium anno 58. numero 39.

Inter audientes habeantur.] Catechumeni cur appellentur audientes; item quid sit, quod hic dicitur communicare sola oratione, sine oblatione vel cum oblatione communicare, vide quæ diximus in notis ad Concil. Ancyran. Can. 4. Can. 11.

Depositio militiæ cingulo.] Non omnis militia, vt calumniantur hæretici, hic prohibetur; sed ea dumtaxat, quæ est signum idolatriæ. Olim enim cingulum militiæ fuit res magni honoris & commodi, propter magna priuilegia militibus concessa: & propterea antiqui imperatores ethnici, persecutionis tempore, cingulum militiæ iis qui Christiani erant, fidemque negare recusabant, vt patet apud Eusebium libro 8. capite 4. libro 9. capite 10. auferre & exauctorare consueuerunt. Quam ob causam cum plures Christianorum militum ardore fidei cingulum abiicerent, sine honore potius quam fide viuere malentes: ac demum posteaquam mundi & honoris tentationibus deuicti essent, idem cingulum, parati deinceps fidem eiurare, vicissim ambirent, Concilium iisdem seueram hanc pœnitentiam imposuit. Vide Bellarminum libro 2. de Concil. cap. 8. Can. 12. Quæ militia hoc Canone prohibita. Cingulũ militiæ quid. Causa sanciendi huius Canonis.

De his vero qui recedunt ex corpore.] Constituitur ne pœnitentibus in extremo periculo vitæ constitutis communio, quæ viaticum appellari solet, denegetur. Huic Canoni primum Eliberit. Concilii non obstare, prolixe ostendimus supra in notis ad eumdem primum Canonem Concil. Eliberit. Can. 13. Pœnitentibus in agone constitutis communionem non esse denegandam.

Peruenit ad sanctum Concilium.] Apud Rufinum lib. 10. hist. cap. 16. quædam pars Canonis, quæ hic nusquam extat, reperitur, qua iubetur vt in absentia presbyterorum diaconi eucharistiam porrigant. Cum itaque Canones, quos Rufinus descripsit, sint veri & authentici Canones Nicæni Concilii, vt testatur S. Cyrillus in epist. ad Concil. Carth. quæ extat in fin. act. Concil. Africani, merito hæc particula Canonis, quam Kemnitius ideo in dubium reuocare contendit, contra eumdem annotanda est & obseruanda. Et præcipue etiam propterea, vt huius Canonis, & præcedentis, auctoritate & ratione discat & agnoscat, olim in ecclesia eucharistiam extra sacrificium in vsum infirmorum præseruari solitam fuisse. Vide Can. 14. mutilus est. Eucharistia olim extra sacrificium præseruata.

Bellarminum libro 4. de euch. capite 4. Posseuinum in app. sacro. ANNO CHRISTI 325.

Can. 19. Pauliani an rebaptizandi.

Si qui confugiant ad ecclesiam.] Pauliani, reliquiæ & sectarii Pauli Samosateni, de quo supra in Concil. duobus Antiochenis pluribus egimus; hi, si ad ecclesiam redire contendant, rebaptizari iubentur, non vt iterato baptismate abluantur, sed quod horum ministerio baptisma ipsis collatum initio nullum fuerit, ideo quia forma eadem qua vtitur ecclesia, per expressam scilicet S. Trinitatis inuocationem, non fuerit administratum. Nam in fide S. Trinitatis, quod necessario fieri debet, haud dubie non baptizarunt, qui Christum purum hominem esse docentes, glorioſissimæ Trinitatis mysteria abnegarunt. Id quod de Nouatianis tempore Stephani pontificis contra Africanos constitutum fuit, huic Canoni nihil obstat. Hi enim forma legitima baptizati ante fuerant, ideoque ipsos per iteratum baptismum in ecclesiæ communionem recipere, sacrilegum fuisset, iuxta ea, quæ hac de re copiose scripsimus in notis ad Canonem apost. 46. & seqq. in Concil. Afric. 3. & Can. 8. Concil. Laodiceni supra.

Cur Nouatiani non sint rebaptizandi.

Diaconissæ.] Diaconissæ quæ, & cur sic appellatæ fuerint, vide quæ notauimus ad Can. 11. Conc. Laodiceni.

Causa additæ appendicis.

Quoniam sunt in Dominica die.] Die Dominico Quartadecimani resurrectionis Dominicæ immemores genua flectebant non aliter, quam reliquis diebus profestis. Itaque horum occasione ad decretum de celebrando Paschate, hæc appendix addita fuit, vt sanctum diem Dominicum omnes æquis ritibus peragerent, memoresque se cum Christo resurgente, a morte animæ resurrexisse in spem vitæ æternæ, omnes fideles die Dominico stantes vota persoluerent. Vide Baron. an. 325. num. 115.

DE SVBSCRIPTIONIBVS.

De numero episcoporum eorum qui huic Concilio interfuerunt, supra egimus in principio: hoc loco de celebrioribus qui eidem præsentes adfuerunt, pauca subiiciemus. Inter eos qui subscripsisse leguntur, Osius Corbudensis occidentalis ecclesiæ in Hispania episcopus, vir doctissimus, virtutum præstantia, in rebus agendis dexteritate, prudentia, & confessionis gloria clarissimus, Siluestri pontificis personam gessit, eiusque legato primario fungitur cum Vito & Vincentio Romanæ ecclesiæ presbyteris. Vide ea quæ diximus supra verbo *Oecumenicum*. Item quæ de Osio diximus in notis ad subscriptiones Concil. Elibertini.

Osius, Vitus ac Vincentius legati pontificis.

Alexandrinus patriarcha.

Alexander patriarcha Alexandrinus, vniuersæ ecclesiæ catholicæ clarissimum decus & ornamentum, innumeris ferme sanctorum elogiis prædicatus, totius agminis quasi dux, ille est, qui primus omnium aduersus Arii impietatem & blasphemiam sublime vexillum erexit. Vide notas vtriusque Concilii Alexandrini supra præcedentis.

Antiochenus patriarcha.

Eustathius Antiochenæ ecclesiæ primatum tenens, propter insignem virtutum ac doctrinæ excellentiam, ex Beroeensi ad Antio-

ANNO CHRISTI 325. tiochenam ecclesiam translatus, celeberrimus fidei confessor, pro fide exulans, & demum in exilio occumbens, ex tot tantisque sanctissimis episcopis delectus est, vt in eodem sacro Concilio publicas Deo gratias ageret. Hic est, qui, vt ait B. Hieronymus, clarissima tuba in aduersarios bellicum cecinit. Vide quæ diximus supra de consessu episcoporum, verbo *Trecentorũ*. Item notas ad epist. Anteri.

Macarius Hierosolymitanæ ecclesiæ patriarchali honore venerandus antistes, quartum locũ post legatos Pontificis occupans, ipsis Arianis attestantibus, acerrimus fidei Nicænæ propugnator extitit, ideoque ab ipso Ario apud Eusebium Nicomediensem in crimen adductus. Macarius Hierosolymitanus episcopus.

Potamon Heracleæ in Ægypto episcopus ille est, qui in persecutione Maximini, illo nimirum certamine, quo Eusebius Cæsareensis episcopus Potamonis concaptiuus sibi de oculo effodiendo metuens, præsidique obtemperans, timore mutilationis fidem abnegauit, ob egregiam Christi nominis confessionem altero oculo effosso priuatus, atque ita pro Christi nomine sacris stigmatibus condecoratus, tandem post Meletium contemptum, causam eius desertam, postque Arii hæresim grauiter impugnatam, sub Philagrio Ariano præside sæuissimo, infracto animi robore martyrium consummauit. Potamon. Eusebius Pamphilifidem negat.

Paulus Neocæsareæ episcopus, qui tempore persecutionis Licinii ob insignem fidei confessionem manuum, neruorum, & quod magis horrendum est, genitalis membri ferro candente admoto combustionem, vt scribit Theodoret. lib. 11. cap. 7. perpessus, de impietate prostrata victoriæ trophæum secum portauit. Paulus Neocæsareensis.

Iacobus Nisibenus in Mesopotamia episcopus, vir plane apostolicus, scripto & doctrina celebris, & mortuorum suscitator, fidei sub Maximino insignis confessor. Iacobus Nisiben.

Leontius Cæsareæ Cappadociæ antistes, columna ecclesiæ ab Athanasio nominatus, angelicæ vitæ imitator, prophetico spiritu commemorabilis, qui dum iter haberet ad hanc Synodum, Gregorii Nazianzeni patrem & baptismo lustrauit, & futurum episcopum denuntiauit. Testis est Gregorius Nazianzenus orat. in funere patris habita. Sanctus igitur Basilius memoria lapsus est epistola 82. qua Hermogenem Leontii successorem huic Concilio interfuisse scribit. Leontius Cæsareæ Cappadociæ episcopus.

Aristeus episcopus Armeniæ, quem rectius Arostanem nominaueris, successor illius Gregorii Armeni, qui regem maioris Armeniæ ad fidem conuertit, eumque cum imperatore Constantino ad idololatriam destruendam, & Christianam religionem propagandã incitauit. Errat igitur Nicephor. lib. 8. cap. 14. vbi ait, Gregorium Arostanis prædecessorem huic Concilio interfuisse. Aristeus Armeniæ episcopus.

Eutychianus Amasenus episcopus, Basilei martyris successor, ab ipso secundum præcedentes prophetias designatus. Eutychianus.

Theophilus.] Præsentia & subscriptio Theophili Gothorum episcopi indicat eos qui apud Gothos Christiani erant, tempore

huius Nicæni Concilii omnes catholicos fuisse, & permansisse tales vsque ad Phritigernis defectionem, qui in gratiam Valentis imperatoris mendacio Eudoxii Ariani, nullam differentiam inter catholicos & Arianos esse asserentis, deceptus, cum quibusdam tantum catholicis a vera & orthodoxa fide ad Arianismum defecit. Vnde patet verum esse quod ait S. Augustinus lib. 18. ciuit. cap. 52. *Rex Gothorum in ipsa Gothia persecutus est Christianos crudelitate mirabili, cum ibi non essent nisi catholici, quorum plurimi martyrio coronati sunt.* Adeoque falsum esse, quod scribit Sozomenus lib. 6. cap. 38. eos qui in persecutione Gothica, authore Athalarico excitata, martyrium subierunt, Arianos fuisse, imperioque Phritigernis Ariani paruisse. Illud etiam quod ibidem de Gothorum prima ad fidem conuersione per Vulphilam facta, eorumdemque cum eodem Vulphila a fide catholica defectione tempore Constantii imperatoris, & Concilii Constantinopolitani primi, peracta scribit, commentitium esse, hoc eodem argumento conuincitur. ANNO CHRISTI 325.

Inter celebriores, quorum nomina subscripta non sunt, primas iure meritoque tenuit

Paphnutius miraculis clarus.

Paphnutius Thebaidos superioris episcopus, apostolicis miraculis clarus, qui verbo dæmones fugabat, ægros sola oratione curabat, cæcis visum reddebat, & paralyticos ad stabilitatem corporis reuocabat; ideoque sub persecutione altero oculo orbatus, & sinistri poplitis excisionem passus est. Hunc Constantinus in tanta veneratione & affectu habuit, vt sæpius eum intra palatium euocatum complecteretur, & oculum illum, qui illi in confessione fidei euulsus erat, auidioribus osculis demulceret. Ita Rufin. lib. 1. cap. 4. Socrat. lib. 1. cap. 7. & 8.

Constant. confessorum cicatrices exosculatur.

Spyridon confessor.

Spyridon Tremithuntis, alias Irimithuntis, in Cypro episcopus, ob insignem fidei confessionem, post dexteri oculi euulsionem, & sinistri poplitis succisionem, ad metalla damnatus, multorum mirabilium operum patrator, & sacrarum scripturarum admirabilis propugnator, celeberrimus huius Concilii defensor, Theodoreto & Rufino attestantibus, eidem interfuit. De quo duo hæc memoratu dignissima sunt. Primum, quod philosophos & sophistas, qui ob famam tam celebris Conuentus, ad ostendendas ingenii sui vires, & ad insultandum Christianæ religioni, ad Nicæam conuenerant, admirabili quodam modo confutauerit. Alterum hoc memorabile est, quod ex homine agresti & ouium custode episcopus creatus, Triphyllium virum eloquentissimum, quem ante ad fidem Christi miraculis perduxerat, in Synodo perorantem, & loco verborum Christi, *Tollè grabatum tuum*, dicentem, tolle lectum tuum humilem, obiurgauerit ideo, quod verbis Christi vti dedignaretur, & eloquentia efferretur. Sozom. lib. 1. cap. 11.

Philosophi refutantur.

Spyridon scripturæ defensor.

Alexandrum Constantinopolitanum episcopum huic Concilio interfuisse, eosdemque philosophos, de quibus supra, solo verbo elingues reddidisse ac confutasse, scribunt Rufinus libro 1. cap. 5. Sozom. lib. 1. cap. 7.

Alexander episcopus philosophos elinguauit.

ANNO CHRISTI 325. Nicolaum episcopum Miræ in Lycia, cuius sanctitas illustri excelsoque loco semper fuit, cum aliis pluribus sanctitate ac doctrina conspicuis episcopis interfuisse, ex probatissimis aliis scriptoribus ostendit Baronius anno 325. num. 20. vsque ad 47. inclusiue. Nicolaus Mirensis.

Adde, quod sicut olim cum venissent filii Dei, vt assisterent coram Domino, inter eos satan etiam adfuit; ita, in hoc eodem sanctissimo patrum consessu astitit idem diabolus in membris suis hisce: Eusebio Nicomedienſi episcopo, Eusebio Cæsareensi, Paulino Tyri, Theognidi Nicæno, aliisque pluribus, quos recenset Baron. hæreticis, qui licet magna ex parte huic Concilio subscripsisse legantur, tamen cum id in gratiam imperatoris non tam veritatis, quam gloriæ & dignitatis suæ amore fecerint, vt constat ex iis quæ supra diximus, verbis *contra hæreses Arianorum*, certum est, quod supra diximus, eos hac Synodo absoluta euestigio fidem præuaricatos, Arium secutos esse. Vide Baronium num. 40. & 41. Posseuin. in app. sacro, verbo *Nicænum Concilium*. Qui hæretici Concilio interfuerint.

Quod duos episcopos iam vita defunctos huic Concilio per miraculum subscripsisse scribunt Gregorius presbyter in orat. de magna Nicæna Synodo, & Nicephorus lib. 8. c. 23. quodque de Acesio Nouatianorum episcopo lib. 1. hist. eccles. cap. 7. refert Socrates, ex eo de fide suspectum redditur, quod Athanasius, Hilarius aliique plures, qui nihil plane intactum reliquerunt, quo insultantem Arianam hæresim oppugnare possent, harum historiarum nullam mentionem fecerint. An post mortem quidam Concilio subscripserint.

DE FINE CONCILII.

Absoluta Synodo, patres Concilii per literas ad Siluestrum Romanũ pontificem scriptas, constitutionum suarum, iuxta Canonem apostolicum, quo, ne decreta aliqua absque sententia episcopi Romani in ecclesia sanciantur & promulgentur, prohibitum est, vt refert Socrat. lib. 2. cap. 13. confirmationem petunt, & impetrant: de qua confirmatione in notis ad Concil. Roman. 3. quod sequitur, plura dicemus infra. Epistola synodalis ad Siluestrum, & Siluestri ad Synodum, extant apud Pisanum lib. 4. Eusebius deinde oratione quadam habita, Constantinum imperatorem laudat. Imperator vero episcopos omnes, ob insignem victoriam contra hostes ecclesiæ obtentam, munificentissime excepit, eosque amplissimis muneribus donauit: clericis, virginibus & viduis per multas prouincias certum frumenti numerum suppeditari mandauit: dexteros oculos episcoporum in persecutione effossos pie exosculatus est; certo sibi persuadens, se sanctorum stigmatum exosculatione sacratissimam benedictionem consecuturum. Tandem, quos summis fauoribus & studiis prosecutus fuerat, admonitione pietatis & amoris plenissima ad pacem & concordiam tranquille conseruandam, præuia, singulos a se dimisit. Vide Baronium anno Domini 325. num. 171. & sequentibus. Quid absoluta Synodo gestum fuerit.

CANONES CONCILII NICÆNI LXXX.

EX ARABICO IN LATINVM CONVERSI & recogniti A FRANCISCO TVRRIANO SOCIETATIS IESV.

PROOEMIVM.

FVISSE *alios Canones in magna Synodo Nicæna editos præter 20. qui adhuc Græce extant, quia Magdeburgenses in Centuria 4. cap. 9. de Synodis negant, ceteris testimoniis, quæ sunt infinita, prætermissis, satis Africani episcopi testantur. Illi enim nisi hoc certum, & explorate cognitum habuissent, nunquam sic ad Bonifacium pontificem scripsissent, quia in nullo codice Græco eos reperire possent, desiderare se vehementer, vt ex ecclesiis orientis opera & studio ipsius Bonifacii sibi mitterentur, de reliquis Canonibus loquebantur: 20. enim iam habebant a Cyrillo Alexandrino, & Attico Const. missos, & in Concilio Carthaginensi sexto recitatos. Cur autem viginti illi vbique fere & omni tempore seruati fuerint, reliqui vero minus, non potest alia esse causa, nisi sæpissime descriptos fuisse, ob maiorem eorum in ecclesiis vsum & necessitatem, quam reliquorum. quod facile intelligi potest, si quis omnes eos inter se conferat. De numero autem testatur Athanasius in epistola ad Marcum pontificem, fuisse 80. qui postea consilio patrum Concilii Nicæni in 70. sententias redacti fuerint. Quod quidem ita facile fuit, vt 70. sententias, quas Zephyrinus scribit in epistola 1. a sanctis apostolis constitutas esse, in 85. Canones apostolorum distribuerint. Fuisse vero Nicænos Canones e Græco in Arabicum translatos, quia testes habere non possumus, tota res ad coniecturas & signa, quibus veritas illustrari solet, traducenda est. Coniecturæ autem capiendæ sunt a causis, a temporibus, a locis, a personis, a Canonibus ipsis. Quis enim cum ratione dubitare possit, quin Alexander archiepiscopus Alexandrinus, qui magnæ Synodo interfuit, illos ipsos Nicænæ Synodi Canones ex integro & incorrupto exemplari Græce descriptos secum Alexandriam reuersus attulisset, & in ecclesia sua diligenter seruari curasset? Sed cum lingua Græca non esset prouinciis Alexandriæ, & Aegypti, & Pentapolis vernacula, sed Arabica, quis rursus non iudicet ad*

ANNO CHRISTI 325. *prouidum pastorem pertinuisse curare, vt Synodus Nicæna, qua, vt beatus Athanasius ad Marcum pontificem scripsit, populus & clerus imbuebatur, in Arabicum sermonem conuerteretur? Qui enim loquitur lingua, semetipsum, inquit, ædificat: qui autem prophetat, ecclesiam Dei ædificat. Sciebat Alexander, quod Apostolus ait: Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in reuelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina? Sic pontifex Euaristus, cum decretum de forma nuptias celebrandi ad Africanas ecclesias misit, quia vulgus non intelligebat Latinam linguam, curauit, vt literæ suæ Latinæ in linguam Punicam transferrentur, quas literas prophetarum, id est, interpretum vocauit. Sic enim in vetustis & emendatis codicibus legitur prophetarum, & non præfectorum, vt alias a me notatum est. Et beatus Augustinus eadem ratione cum vellet vt sua cum Crispino Latina disputatio de rebaptizatis ab eo Mappalensibus, ab illis ipsis Mappalensibus, qui Latine nesciebant, intelligeretur, sic scripsit in epistola 173. Si voluntate sua Mappalenses in tuam communionem transierunt, ambos nos audiant, ita vt scribantur quæ dicemus; & a nobis subscripta eis Punice interpretentur. Hactenus Augustinus. Sed quomodo, dixerit quispiam, si Canones isti Nicæni ex eo tempore Arabice saltem seruati sunt, non potuit eos beatus Athanasius Alexandriæ reperire? Imo capitula Synodi Nicænæ combusta fuisse querebatur, & dolebat? At quis ignorat in reperiendis libris, siue ad delendum, siue ad seruandum, casum esse? Si qua Ariani 70. capitula Synodi Nicænæ combusserunt, vbique Canones Nicæni perierunt, neque viginti, quos semper Græce & Latine habuimus, & qui adhuc in omnibus ecclesiis extant, habere deberemus. Deinde quid interest, vtrum hi Canones Arabici ab illis Græcis ab Alexandro ex Synodo allatis, an ab illis a Marco pontifice ad Athanasium postea missis profecti sint? Imo quid interest, curasse Arabicam interpretationem e Græco Alexandrum, qui primus Canones Nicænos Alexandriam ex Concilio attulit, an alium ex successoribus eius, aut etiam alium quempiam ex episcopis prouinciarum Alexandriæ, quibus, vt dixi, lingua Arabica vernacula est? vna enim ratio & causa erat prophetandi, id est, interpretandi Arabice, vt ecclesia, quæ alia lingua quam Arabica loquentem non intelligeret, ædificationem ex Canonibus Nicænis acciperet. Præterea, quod nos facere solemus, vt bonum auctorem ex Græcis vtraque lingua, & Græca & Latina, pari diligentia custodiamus; vt si Græ-*

cum casu aliquo amiserimus, superst qui iacturam compenset: si Latinum, Græcus. Cum ergo illis temporibus, & illis potissimum locis, quibus Arius cœpit, omnem memoriam Synodi Nicænæ Ariani omni studio & vigilia delere studerent, quis non facile credat, dedisse operam episcopos Alexandriæ, vt Canones & acta Concilii Nicæni & Græce & Arabice scripta custodirentur? Vnde vero factum sit, vt diutius Arabici Canones seruati sint, quam Græci, in promptu est ratio, quia quo notior erat tunc, ac magis familiaris lingua Græca, vt nunc etiam, quam Arabica, eo facilius ab hostibus ecclesiæ, qui eos quærebant ad delendum, Græci, quam Arabici agnosci & deleri potuerunt. sed concedamus. Rursus dicet alius, translatos fuisse in Arabicum Canones Nicænos Græcos, vnde scimus, aut probamus, esse hos Arabicos, illos Nicænos? hic iam non caremus testibus, vt coniecturis tantum agendum sit. testes enim sunt tum ipsi illi Canones Græci viginti qui extant, qui in his ipsis Arabicis feruntur; tum alii, quos antiqui patres testantur a Synodo Nicæna factos esse; quos quidem cum in his Arabicis reperiamus, quis eos non numerabit Nicænos? Qui vero nec ex illis viginti sunt, nec ex illis quorum testes habeamus Nicænos esse, si graues sunt, imo grauissimi, & illa magna Synodo digni, & plerique eorum cum aliorum Conciliorum Canonibus consentientes, quis supposititios esse dicat, nisi aliquis fastidiose contentiosus, aut contentiose fastidiosus? Dicendum est iam, quis nobis hos Canones attulit, & de interprete eorum ex Arabico, vt de omnibus ratio constet: nam hæc etiam scire auebunt, qui sunt paulo curiosiores. Igitur pater Baptista Romanus Societatis Iesu, cum esset Roma Alexandriam profectus comes Roderici Hispani patris reuerendi eiusdem Societatis Iesu a Pio quarto cum mandatis missi, ex libro patriarchæ Alexandriæ commodato, in quo erant etiam, vt affirmabat, acta Concilii, hos Canones manu sua exscripsit, & Romam attulit: quos cum Latine interpretatus esset, & cum domino Georgio archiepiscopo Damasceno natione Maronita contulisset; ego, qui vehementer desiderabam ne quid interpretationi desideraretur, dedi operam, vt Ioannes Senatus Alexandrinus mercator, qui eo tempore ex Melite insula huc aduenerat, & Arabicam linguam probe nouerat, ad recognoscendam & emendandam interpretationem adhiberetur: & quia non parum interesse putabam percunctari accurate & subtiliter, quam vim hoc aut illud verbum haberet, volui semper interesse, tametsi vt ego Ioannem intelligerem, & ille me, interprete Baptista opus erat.

ANNO CHRISTI 325.

ANNO CHRISTI 325. *Hos Canones, & hanc eorum interpretationem diu apud me retinui, & suppressi, quod maiore adhuc studio & industria limari eam cuperem. Sed cum reuerendus pater Pisanus nostræ Societatis Iesu eos flagitaret, multis de causis negare neque potui, neque debui, præsertim cum in inuestigandis magna solertia & sagacitate, & multiplici lectione colligendis actis, & Canonibus Nicænis, iam diu illum laborare intelligerem. Vsus est ille arbitratu suo non omnibus, sed quibus pro ratione propositi & instituti sui visum est, & iis quidem non satis emendatis & integris. Ego interim cum magno adhuc desiderio tenerer priorem interpretationem cum alio si possem aliquando recognoscere & conferre, incidi in Paulum Vrsinum neophytum natione Turcam, qui quia erat studiis Arabicæ, & aliarum linguarum imbutus, & Latine, atque Italice mediocriter loqui didicerat, effeci quod volebam: recognita & collata sunt omnia, & correcta non pauca. accessit ad hanc recognitionem aliud exemplar Arabicum vetustum ex bibliotheca pontificis Marcelli II. quod ita cum Alexandrino conueniebat, vt plane videretur vtrumque ex eodem exemplari descriptum, licet in exemplari Marcelli aliquot paginas anteriores vetustas consumpsisset. Hos igitur Nicænos Canones eo numero & ordine, quo reperti sunt, ex Arabico translatos quia multi desiderabant, neque laborem meum in eo negotio sumptum, nec alienam industriam in hoc studio positam amicis & studiosis inuidere volui. erit id etiam reuerendo patri Pisano, mihi in Domino carissimo, non ingratum modo, sed iucundum etiam & probatum. Vterque enim Canones Nicænos celebrare, & sempiternæ memoriæ mandare volumus; licet partim eosdem Nicænos numeremus, partim non eosdem, sed alios, in quo licuit quidem illi iudicium suum sequi, & quos in epistola Iulii primi & secundi Nicænos Canones legebat, in num. 70. sententiarum recensere: & mihi rursus licere existimaui, confiteri quidem illos Nicænos, sed extra hanc recensionem ponere, & dare illis locum in actis ipsis, quæ accuratissime scripta fuisse testatur beatus Athanasius in epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ; & Photius Constant. legisse affirmat acta Synodi Nicænæ tribus voluminibus a Gelasio quodam scripta. mouit me etiam, quod legeram Isidorum siue Hispalensem, siue alium, in prologo collectionis Canonum audisse quosdam episcopos ex oriente, qui affirmabant vidisse ingens volumen actorum Synodi Nicænæ; in quibus aiebant iudicia querimoniarum & definitiones, ac constitutiones contineri. Vbi autem iudicia & actiones causarum tractantur, neces-*

Primam editionem Pisani intelligit.

se est interdum, vt leges ecclesiasticæ recitentur, & iudiciales sententiæ inter actiones ipsas sanciantur, vt in actis Concilii Calchedonensis factum est, quæ illi episcopi ex oriente ad exemplum actorum Synodi Nicænæ scripta esse dicebant, vt perspici potest in actione 12. vbi causa Bassiani & Stephani episcoporum ecclesiæ Ephesiorum acta & iudicata est; & quia contra leges ecclesiasticas ibidem recitatas facti fuerant episcopi, priuati sunt. Item in actione septima, controuersia Maximi Antiochiæ episcopi, & Ioannis Hierosolymorum de paræciis dirempta est. Ad acta igitur Synodi Nicænæ semper arbitratus sum pertinere, quæ Iulius in epistola prima ad orientales in Synodo Nicæna statuta esse testatur de prærogatiua ecclesiæ Romanæ in Conciliis generalibus, in prouincialibus, in iudiciis & causis episcoporum, de appellationibus in iudiciis ecclesiasticis, & illa tam multa capitula, quæ idem Iulius in rescripto contra orientales sumpta item ex Nicæno Concilio affirmat & recenset, quæ sunt omnia iudicialia. Imo ipse idem Iulius pertinere quidem ista ad acta Synodi Nicænæ, & inde sumpta esse non obscure significasse videtur, cum recensioni Capitulorum finem imponens, subiungit: Plura de his ideo non inserimus, ne vacuare, vilemve prædictam Synodum facere videremur, aut fastidium legentibus, audientibusque prolixa faceret epistola. Si quis autem de his ampliora atque abundantiora scire voluerit, in sacro nostræ sedis scrinio, & ea quæ prædiximus, inuenire poterit, &c. cum dixit, ne vacuare, vilemve facere prædictam Synodum videremur, perfecta acta Synodi intellexit: non enim Synodus in Canonibus tantum consistit, alioqui nullæ Synodi essent, quæ nullos Canones composuerunt. neque rursus si totos siue 70. siue 80. Canones Synodi Nicænæ Iulius recitasset, continuo totam Synodum exinanisset, vilemve fecisset, cum Canones separatim etiam ab actis Synodi ferri soleant. Deinde cum dicit Iulius: si quis his ampliora, & abundantiora scire voluerit, in sacro nostræ sedis scrinio inuenire poterit; non potest dubitari, quin ad acta hoc retulerit; in Canonibus enim non copiose, sed breuiter & strictim agitur. loquitur ergo mea quidem opinione Iulius de legibus siue Canonibus ecclesiasticis, quas decisiones vocant, quæ erant per acta & actiones causarum tamquam sanguis per venas corporis fusus: nec enim iudiciales decisiones aptius collocari poterant, quam inter causas ipsas, & causarum actiones quæ in actis continebantur. Confirmat hoc quoque illud Nicolai I. dist. 19. c. Si Romanorum: præsertim, inquit, cum synodalia gesta, inter quæ ipsi Canones statuti sunt, in codice Canonum

ANNO CHRISTI 325.

ANNO CHRISTI 325. num non habeantur. Hoc ipsum testatur etiam Theodorus Balsamon Canonum Synodorum Græcarum interpres, qui acta Concilii Nicæni legit. Is ergo explanans primum Canonem Synodi Antiochenæ in eos qui Canonem Concilii Nicæni de celebratione Paschæ non seruant; hoc, inquit, in Canonibus Nicæni Concilii non est inuentum, sed in actis primæ Synodi inuenitur. In illis actis continebatur quoque ille Canon de appellationibus, quem Zosimus pontifex Nicænum esse in 6. Synodo Carthaginensi testatur, qui fuerat post Nicænum Concilium in Synodo Sard. c. 7. renouatus. ad eadem acta referendi sunt Nicæni Canones de generibus non ordinandorum, de pœnitentibus in epistola 6. Innoc. ad Agapetum Macedonium, & de aliis in epistola 24. ad Synodum Toletanam, & de bigamis in epist. Ambros. 82. & si qui alii sunt, de quibus auctores meminerunt, quos reuerendus pater Pisanus in libro suo de actis & Canonibus Synodi Nicænæ diligenter & erudite notauit. De primo autem Canone ex 20. Græcis, qui in his ex Arabico desideratur, arbitror dicendum esse, aut illud de eunuchis non ordinandis in primo ex Arabicis, de insanis & energumenis item non ordinandis, ab interprete e Græco in Arabicum per negligentiam prætermissum esse, vt accidere solet interpretibus: aut illud de insanis & energumenis eadem negligentia prætermissum in Græco ab eo qui descripsit. quod vero factum est initium descriptionis Canonum a Canone de non ordinandis, valde appositè factum mihi videtur, vt in ecclesiasticis regulis illæ prius collocentur, quæ sunt de prohibendis ordine ecclesiasticorum, ad quos ecclesiasticæ regulæ, siue Canones in primis pertinent. Alter Canon est in Græcis viginti, id est, 14. de catechumenis lapsis perbreuis, qui in his quoque ex Arabico cum illo de eunuchis deest; quod culpa etiam interpretis fieri potuit. reliquos Canones Synodi Nicænæ Græcos facile est in his ex Arabico notare; tametsi aliquos κατ' ἐπιτομὴν Græce, Arabice vero eosdem plenio-res. Si quis vero ita delicatus sit, vt quia ex barbara lingua interpretatio Latina Canonum Nicænorum facta est, paruifaciendos esse existimet; aut quia aliæ non paucæ aliorum argumentorum & librorum interpretationes incertæ, ac sine auctoritate ferri soleant, hanc quoque interpretationem Arabicam talem esse arbitretur, non puto cum eo contendendum esse: quæ pacis sunt, sectemur, inquit Apostolus, & quæ ædificationis sunt, custodiamus, dicamusque istis, quod idem Apostolus Thessalonicensibus scripsit: Prophetias nolite spernere, omnia probate; quod bonum est, tenete: interpretationes enim in scriptura prophetiæ quoque, licet homonyme,

dici consueuerunt. Ego ita sentio, cum omnia, quæ in his Canonibus sunt, recte expensa, & accurate recognita erunt, nihil fortasse reperietur, quin probatum & magna illa Synodo Nicæna dignum appareat. Sed satis hactenus præfati sumus: reddamus iam Canones Nicænos, quibus, cum opus esse visum est, annotationes quasdam adhibuimus. ANNO CHRISTI 325.

CANONES.

De iis, qui fuerunt insani, aut energumeni, non ordinandis.

CAPVT I.

IVBEMVS, vt insanus non fiat clericus, nisi cum ægrotauit, & opus fuit calidam medicinam facere, vnde in melancholiam incidit. huius insaniæ cum non sit causa in ipso, neque sit ex dæmone habitante in eo, non prohibet ingredi in clerum, neque cogit exire. Quare iubemus, vt dæmoniacus non possit admitti ad clerum.

33. c. Maritum. c. communiter. c. clerici, 15. qu. 1. c. fi. Can. apost. 78. Concil. Aurel. c. 16. Quia in eo qui fuit energumenus, semper suspecta est ἀνανδρία, vt Dionysius Areopag. vocat, id est, mollitia animi, quæ fecit, vt idem ait, vt iste terroribus dæmonis succumberet, idcirco non potest ordinari. Similis suspicio est redeuntis ad insaniam, cum non ex accidenti, vt febri, vel medicina calida extitit causa, sed ex ipsius natura.

De seruis non ordinandis.

CAPVT II.

Dist. 54. c. nullus. c. nulli. & multa alia c. ibid. de eadem re.

Si quis fidelium fuit seruus alicuius gentilis, a quo diligebatur, quia fideliter & diligenter res domini sui custodiebat; postea vero, quia dura seruitute premebatur, inuito domino recessit; non potest iste admitti ad clerum nisi a domino libertate donetur, & sit iudicatus dignus.

ANNO CHRISTI 325. *De neophytis in fide non ordinandis ordine sacro antequam scientiam scripturæ sacræ habeant : & de conuictis post ordinationem de peccato graui, cum ordinatore deponendis.*

CAPVT III.

Qui recenter baptizatus est, & veritatem suæ fidei nescit, non erit episcopus, neque presbyter, neque diaconus, donec possit scire & intelligere libros sacros, & perfectum habitum, ac fructum spiritualem in corde suo producat; qui si ad maturam ætatem non peruenit, non potest ad gradus iam dictos admitti. Quod si episcopus aliquem cito * ordinauerit, in quo aliquod peccatum grauius postea reperiatur, & duo, aut tres testimonium dicant, vterque deponendus est, & ordinator, & ordinatus; quamuis ordinatus sit presbyter, aut episcopus; qui etiam a Synodo excommunicatur, vt meritus est. Can. Nic. Græc. 2.

Leo epistola 85. Quid est cito manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorẽ tribuere non probatis?

De cohabitatione mulierum prohibita episcopis, presbyteris, & diaconis propter cælibatum.

CAPVT IV.

Decernimus, vt episcopi non habitent cum mulieribus; neque presbyter, qui * viduus est; nec illas comitentur; neque familiarem consuetudinem cum eis habeant, nec in eas studiose aspiciant. Idem decernitur de omni sacerdote cælibe, idemque de diaconis, qui sine vxore sunt. Hoc autem intelligendum est, siue mulier pulcra sit, siue deformis, siue puella virgo, siue ancilla adolescens, aut natu grandis, siue puella orphana prætextu e- Can. Nic. Græc. 3. Epitome huius ex Arabico Carthag. 3. c. 4. Græc. Carth. 2. c. 2. Lat. Apost. c. 26. Calched. c. 14. Cle. epis. 2. Conc. Elib. c. 33. Agath. 8. Tolet. 3. c. 1. Hilar. in Syn. c. 2. Syr. ep. 1. c. 6. Innoc. epis. 3. c. 1.

Aurel. 4. c. 17. Aurel. 5. c. 4. Tur. 2. c. 20. Antis. c. 20. Leo epist. 70. & epist. 90. c. 3. Zachar. epis. 6.

ducandi eam propter caritatem. Siquidem diabolus huiusmodi armis religiosos, episcopos, presbyteros & diaconos occidit, & immittit eis ardorem libidinis. Sin autem fuerit anus & proiectæ ætatis, aut mater, aut soror, aut amita, aut auia, licebit cum eis habitare, quia tales personæ alienæ sunt ab scandalo suspicionis.

* Non permittit hic Canon, ne quis erret, sic istos habitare cum vxoribus, cum ait, neque presbyter viduus, vt vxoribus vti liceat; imo concedit vt cum eis habitent, quia non licet eas prætextu religionis excludere, iuxta Canonem apostolorum 5. sic tamen habitare concedit, tamquam cum sororibus: vt, sicut Apostolus ait, qui habent vxores, sint tamquam non habentes. etenim si præter anus non suspectas propter ætatem prouectam, & præter matrem, sororem, amitam & auiam, non suspectas propter magnam cognationis propinquitatem, reliquas mulieres tamquam suspectas Canon excludit a contubernio clericorum sacri ordinis: ergo quas in contubernio relinquit Canon, liberas esse vult a suspicione; propter hanc enim causam, vt dixi, relinquit matrem, sororem, amitam & auiam: igitur propter eamdem causam, sublatæ scilicet suspicionis, relinquit presbyteris & diaconis vxores. vt enim æquum est non suspicari propter vinculum propinquitatis naturalis, & propter mulieris senectutem; ita quoque æquum est non suspicari propter religionem ac reuerentiam ipsius ordinis sacri, nisi cum aut vita ipsa non est grauis & sancta, aut ætas vxoris periculosa. Denique comprehensum esse in his gradibus sacri ordinis cælibatum, testis est epistola beati Basilii canonica ad Gregorium presbyterum de excludenda muliercula propter suspicionem, & includenda in monasterium: in qua epistola hunc Canonem Nicænum citat. fuisse autem vxorem, cum qua habitare prohibet, argumento est & quidem certissimo, quod eam iubet includere in monasterium, sicuti Canon quadragesimus octauus Synodi sextæ iubet, vt post ordinationem episcopi, vxor eius in monasterio collocetur. Denique contineri in hoc Canone Nicæno legem continentiæ sacri ordinis a propriis vxoribus, antiquissimum & grauissimum testimonium est Synodi secundæ Arelat. cap. 2. hæc enim Synodus illis temporibus Synodi Nicænæ habita hunc Canonem renouans, ac magis explicans, si quis, inquit, de clericis a gradu diaconatus insolatio suo mulierem præter auiam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conuersam suam vxorem habere præsumpserit, a communione alienus habeatur. conuersam vocat, quia ex quo sacræ ordinationi mariti consensit, carni renuntiauit, & ex vxore facta est soror, vt ipse ex marito frater, iuxta Canonem Concilii Tur.

ANNO CHRISTI 325. secundi. Quisquis est presbyter aut diaconus, diuino munere benedictione percepta, vxoris suæ pius frater illico efficiatur. itaque vterque iam pertinet ad titulum de conuers. coniug. iis vero qui existimant permisisse vnquam ecclesiam Romanam Græcis eam consuetudinem, quam hodie habent, contradicit Nicolaus primus, qui in responsis ad consulta Bulgarorum, cap. 70. distinct. 28. cap. consulendum: Consulendum, inquit, decernitis, vtrum presbyterum vxorem habentem debeatis sustentare & honorare, an a vobis proiicere: in quo respondemus, quoniam licet ipsi valde reprehensibiles sint, vos tamen Dominum imitari conuenit, qui solem suum, (vt euangelium testatur) oriri facit super bonos & malos, &c. nemo cum ratione dubitare potest, quin illos presbyteros Græcos scilicet ob eam causam pontifex Nicolaus reprehensibiles dixerit, quod vxores haberent, non quasi non habentes, id est, haberent tamquam sorores & conuersas, sed quod haberent eas tamquam vxores: habere enim presbyterum vxorem, id est, non eiicere eam prætextu religionis, apostolorum Canon iubet. Si ergo presbyteros illos Græcos habere vxores, vt hodie habent, reprehensibile pontifex Romanus & quidem eruditissimus, ac sanctissimus esse iudicauit, quomodo quod reprehensibile est, ab ecclesia Romana concedi dicendum est? restat ergo, vt quod hodie Græci faciunt, repugnante & reprehendente ecclesia Romana faciant, quod nunquam scilicet approbauit, nec vllo tempore approbatura est.

De electione episcopi, & de approbatione electionis

CAPVT V.

Decernimus, vt nullius episcopi electio approbetur, nec vllus episcopus constituatur in ciuitate magna, nisi voluntate episcoporum prouinciæ, & nisi de fide eius & timore Dei inquirant. ad approbandum vero conuenire debent coram archiepiscopo aut patriarcha; aut si fuerit hoc difficile, quia non est archiepiscopus aut patriarcha, vel quia metuunt, ne lupi subditos rapiant, vel propter vrgentem necessitatem, vel propter longitudinem itineris, quamuis non sit præsens archiepiscopus vel patriarcha, sufficiat tunc vt sint tres episcopi ad constituendum eum, qui cognoscant ex absentibus per scripturam propriæ manus, esse in

Siricius epist. 4. ad episc. Africanos c. 2. Innoc. in epist. ad Victricium c. 1. Concil. Ant. c. 19. Can. Nic. Græc. 4.

eo virtutem, doctrinam, & sanctitatem; fiatque cum consensu populi. ANNO CHRISTI 325.

De excommunicatis ab vno episcopo, non recipiendis ab alio: & de absoluendis illis ab archiepiscopo, vel patriarcha, cum constiterit de iniqua excommunicatione.

CAPVT VI.

Apost. 36. Ant. c. 6. Nullus episcopus recipiat ab alio quocumque episcopo excommunicatum, siue presbyterum, siue alium e numero clericorum, siue laicum; nec eum ab excommunicatione liberet, ne excommunicatio illius episcopi contemnatur. Quod si episcopus, qui illum excommunicauit, est iniquus, & tyrannus, potest absolui ab archiepiscopo, vel patriarcha, postquam per literas cognouerit, & admonitus fuerit de illius episcopi iniquitate; & debet patriarcha, vel archiepiscopus scribere ad episcopum, quid actum sit; admonereque eum de iniustitia & iniquitate eius.

De Conciliis prouincialibus bis quoque anno habendis ad considerandā omnia quæ ad ecclesias prouincialium episcoporum pertineant.

CAPVT VII.

Apost. c. 36. Conc. Ant. 19. Calch. ca. 19. Leo epist. 4. c. 7. Statuimus, vt omnes episcopi prouinciæ bis singulis annis Concilium habeant, archiepiscopo, aut patriarcha præsente, semel ante quadragesimam secunda hebdomada post festum Epiphaniæ, & iterum mense Septembri; vt in eo Concilio omnia quæ ad eorū episcopatus pertinent, considerentur: & si inuentus fuerit aliquis propter blasphemiam contra fidem excommunicatus, denuo ab omnibus excommunicetur, donec episcopi defensionem eius recipiant facta inquisitione veritatis Dei.

ANNO CHRISTI 325. Vt illis temporibus & diu deinceps visus est hic Canon vtilis, & necessarius ecclesiis, ita postea necessarium visum est contrahere bina Concilia singulorum annorum in singula, ne bis vno anno futurus esset absens ab ecclesia sua episcopus, & oues propter crebram absentiam pastorum facile a lupis vorari possent. hanc enim causam fuisse mutandi Canonem hunc de Conciliis bis habendis quoque anno scripsit Athanasius patriarcha Constantinopolitanus in epistola ad episcopum Sardensium. de Conciliis vero semel habendis singulis annis, est Canon Synodi 6. cap. 9. Synodi Nicænæ 2. cap. 6. Lateranens. Concilii cap. 6. Hac nostra ætate cognita, & explorate percepta maiore adhuc necessitate præsentiæ episcopi in ecclesia sua, & maiore periculo absentiæ, singula Concilia singulorum annorum in tertios quosque annos prorogata sunt. Si igitur frequens absentia episcopi ab ecclesia sua tam periculosa & pestifera iudicata est, vt (ne tempus & occasio frequens ei daretur) Synodus prouincialis alioqui tam necessaria & salutaris, non nisi vt tertio quoque anno habeatur, Synodus Tridentina prudentissime & saluberrime sanxerit, quid excusaturi sunt, qui tanto animarum periculo, & ecclesiæ Dei incommodo & detrimento, electiones aut nominationes differunt, & tam diuturnas vacationes muneris pastoralis inuehunt? quid excusabunt, qui interim silent & dissimulant, quos Deus posuit in ecclesia tamquam tubas & buccinas ad canendum, cum, vt ait propheta Ezechiel, viderint gladium venientem, quorum est clamare, & exaltare vocem suam? & quæ sequuntur in propheta Isaia.

De patriarchis Alexandrino, & Antiocheno, & eorum iurisdictione.

CAPVT VIII.

Constitutum est, vt episcopus Ægypti, id est, patriarcha Alexandrinus, præsideat & habeat potestatem totius Ægypti, & omnium locorum, ciuitatum & oppidorum, quæ sunt circum eam, quia sic conuenit; & quia similiter episcopus Romæ, id est, successor Petri apostoli, potestatem habet omnium ciuitatum, ac locorum quæ sunt circum eam: ac similiter episcopus Antiochiæ, id est, patriarcha, potestatem habeat prouinciæ illius totius: & in aliis item locis seruari debet, quod in præterito constitutum est.

Can. Nic. Græc. 6. Epitome vtriusque horum octaui, & noni.

De ambiente episcopatum, nolente eum episcopum populo; vel volente quidem, sed sine voluntate archiepiscopi. ANNO CHRISTI 325

CAPVT IX.

Nic. Græc. 6. Si quis, populo nolente & sine voluntate archiepiscopi, atque iniussu eius ambierit episcopatum, repellendus est. Quod si populus diœcesis voluerit eum sine archiepiscopi voluntate, non est admittendus; quia solius archiepiscopi est hæc potestas; & qui contradixerit, est excommunicatus. & iste episcopus priuandus est. Sin autem electioni communi omnium episcoporum cum archiepiscopo, aut patriarcha recta ratione & secundum Canonem ecclesiasticum factæ, duo aut tres ex populo precibus, vel studio contendendi contradixerint, maiorem partem populi, si voluerint, sequentur.

De episcopo Hierosolymitano honorando, saluo honore metropolitani Cæsariensis, cui est subiectus.

CAPVT X.

Nic. Græc. 7. Hier. to. 2. epist. ad Pămachiũ contra errores Ioannis Hierosol. & Nic. in resp. ad con. Bulg. c. 92. memi-nerunt de Hierosolymitano subiecto Cæsariensi. Quia est consuetudo honorandi episcopum Æliæ nomine patriarchæ, cum est dignus honore, propter sanctitatem loci, & propter probitatem eius: præsit illi prouinciæ, & locis ei vicinis, reddatque archiepiscopo eius loci debitum honorem; & vocetur ille exarchus, id est, maior quam archiepiscopus.

De iis qui irrepserunt in ordinem presbyterorum sine electione & examinatione.

CAPVT XI.

Can. Nic. Græc. 10. epitome huius c. 3. Si fuerint aliqui presbyteri sine probatione & electione, & sine examine vitæ & morum; & examinati

ANNO CHRISTI 325. minati confitentur se peccasse id genus peccatorum, de quibus supra scriptum est, eiiciantur ex sacerdotio, & non reputabitur eis in peccatum, quod illis, cum non essent probati & electi, manus imposuerunt; nec erunt in culpa hoc faciendo, siquidem faciunt in eis quod a Christo Domino nostro ordinatum est.

De episcopo ordinante quem intellexit fidem negasse; & de ordinato, qui postquam negauit, irrepsit in ordinem.

CAPVT XII.

Si quis prælatus receperit aliquem in ecclesiam sanctam, qui fidem negarit, quem prælatus ex aliquo cognouerit fidem negasse, & ordinauerit eum sacerdotem, aut in alio gradu, deponendus est ipse, & ordinator ab omni ordine: aut si iste irrepserit in ordinem, nec examinatus, nec interrogatus; & postea ab iis qui cognouerunt falsitatem, sciatur hoc; deponendus est iste.

De transeunte ad aliam ecclesiam sponte sua, & electo ab illa, cui postea displicet manere in ea.

CAPVT XIII.

Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus ab ecclesia sua ad aliam electione illius ecclesiæ, & voluntate sua se transferat, & postea non placet ei esse ibi, volueritq; eo, vnde prius se transtulit, redire; non est postea recipiendus, sed potius ab hac & illa ecclesia sit exclusus, quia ipse se sponte sua elegit. Can. Nic. Græc. 15. epitome huius 13. ex Arabico.

De dante operam, vt transferatur a sua ecclesia ad aliam.

Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut aliquis ex clero dederit operam, vt ex sua ec-

cleſia transferatur, non eſt in alia recipiendus, ſed potius cogere eum debent, vt ad locum ſuum redeat: quod ſi noluerit, eiiciendus eſt in totum ex eccleſia, deponenduſque ex ordine, & communione fidelium illorum qui ad illam eccleſiam pertinent, priuandus. ANNO CHRISTI 325

Ne quis fiat monachus ſine licentia epiſcopi, & quare requiratur licentia.

CAPVT XIV.

Si quis laicus voluerit monachus fieri ſine licentia epiſcopi ſub cuius poteſtate eſt, mouendus eſt gradu in quo eſt, & non eſt recipiendus in religionem. Hoc autem idcirco ſtatuimus, ne iſte vxorem, aut filios, aut alios ſimiles, quibus auxilium debet, deſerat.

De clericis aut religioſis fenerantibus deiiciendis de gradu.

CAPVT XV.

Can. apoſt. 44. Lao. 4. Arel. 2. ca. 14. Carth. Græc. c. 5. Synod. 6. c. 10. Nic. Græc. 17.

Si quis eorum qui ſunt in clero, aut ſubiectus regulæ, auaritiæ & turpi lucro ſtudeat, aut data pecunia fenori, centeſimas exigat, aut ſeſcuplas, deiiciatur ex gradu, & ſit alienus a regula.

De honore epiſcopo & presbyteris a diaconis tribuendo.

CAPVT XVI.

Can. Nic. Græc. 18.

Diaconus non debet excommunicare priuſquam epiſcopus, neque priuſquam presbyter, quia gradus diaconi infra gradum presbyteri eſt; ſcireque debet officii ſui eſſe miniſtrare epiſcopo & presbyteris. Sciatque diaconus facultatem ſuam, cui neque licet communicare niſi poſtquam epi-

ANNO CHRISTI 325. scopo & presbyteris ministrauerit : neque ei rursus licet ministrare sacramentum communionis sacerdoti, siquidem ministrare hoc sacramentum, proprium est presbyteri, & non diaconi; presbyteris enim data est hæc gloria : neque decet vt diaconi sedeant inter presbyteros, aut sint ad latus eorum, nec intus in sacrario, vbi est altare; neque foris, nisi de sententia eorum : quandoquidem gradus diaconi inferior est gradu illorum. Diaconi, qui huic decreto contradixerint, eiiciantur ex gradu suo, & a Synodo excommunicentur.

Hier. in ep. ad Euagriũ 85. Romæ presbyteri sedent, & stant diaconi.

De ratione & modo recipiendi conuersos ex hæresi Pauli Samosatensis.

CAPVT XVII.

Si quis ex hæresi Pauli Samosatensis conuertatur ad fidem ecclesiæ, debet iterum baptizari : & in quocumque gradu ecclesiastico antea fuerit, si conuertatur digne & cum humilitate, eiusque vita anteacta reprehendi non possit, sed laudari potius; restituendus est in gradum suum, & imponendæ ei manus, vt imponi solent ei cui nunquam antea impositæ fuerunt, cum benedictione diaconali, id est, quæ fit super ministros ecclesiæ. Sed si aliquis eum accusauerit, & non fuerit dignus gradu propter malam fidem & praua opera, non est ordinandus. Quod si aliqua diaconissa ex ista hæresi ad fidem conuertatur, oportet iterum eam baptizare, & cum ea benedictione recipere, quæ super sæcularem fieri solet; examinandumque, vt supra diximus, vtrum vere conuertatur.

Can. Nic. G. R. 19. epitome huius Innoc. 1. epist. 22. ad Rufum Eusebium explanat hunc Canonem.

De ratione & modo recipiendi conuersos ex hæresi Nouatianorum. ANNO CHRISTI 325.

CAPVT XVIII.

Can. Nic. 8. Innoc. in eadem epist. explanat hunc Can.

Si qui ex iis qui se Catharos vocant, se humiliauerint, & ad ecclesiam accedere voluerint, oportet, vt qui ex illis erant ordinati, remaneant in clero. oportet præterea ante omnia profiteri per scripturam, quod assentientur, & sequentur dogmata catholica, id est, quod communicarunt cum pœnitentibus & cum digamis, & cum iis qui in persecutione lapsi sunt a fide, in quibus est constitutum tempus; vt sequantur omnia ecclesiæ catholicæ dogmata. itaque vbi omnes reperientur siue in ciuitatibus, siue in villis ipsi soli ordinati, reperti in clero, erunt in eodem gradu. Sed si fuerit in ciuitate, aut villa episcopus, aut presbyter ecclesiæ catholicæ; & ibi aliqui ex Catharis accedant ad ecclesiam, debet episcopus catholicus habere dignitatem episcopi: & ille qui vocabatur episcopus ecclesiæ catholicæ, voluerit honorare eum nomine episcopi. quod si hoc ei non placeat, excogitabit ei locum chorepiscopi, aut presbyteri, vt omnino videatur esse in clero, ne sint in ciuitate duo episcopi.

De ratione & modo recipiendi redeuntes post lapsum a fide, & recipiendi relapsos, & de adductis in periculum mortis ex infirmitate ante completam pœnitentiam, & de conualescentibus.

CAPVT XIX.

Nic. 12. & 13. Hic Canon multo explicatior est quã Græc.

Si qui ex iis qui sine violentia & periculo negauerunt, & sine illis tribulationibus quas passi sunt fideles Christi a regibus, & principibus, &

ANNO CHRISTI 325. gentilibus, perfecte & recto corde voluerint ad fidem redire, recipiendi sunt. sed oportet, vt cum fidelibus communionem non habeant, donec pœniteat eos, & tribus annis pœnitentiam inter audientes agant, & inter pœnitentes annis septem: postea poterunt intrare in ecclesiam ad orandum cum populo tempore sacrificii duobus annis, sed debent abstinere a communione corporis Domini. Quod si hoc tempore pœnitentiæ ad vomitum redeant, & rursus agnoscant peccatum suum, debent agere pœnitentiam annis decem, post tres annos peractos inter audientes. Post hæc autem omnia oportet examinare propositum eorum, & modum pœnitentiæ. Qui enim cum timore Dei, & lacrymis, ac patientia, & bonis operibus conuersionem opere & non simulatione ostendunt, post impletum tempus constitutum manendi inter audientes, merito communicabunt cum aliis fidelibus in oratione, licebitque episcopo aliquid benignius de eis decernere. Qui autem negligenter se gesserunt, & simulationem ingrediendi in ecclesiam sufficere sibi ad conuersionem putauerunt; omnino isti tempus pœnitentiæ a nobis constitutum impleant. Sed si quis istorum ad mortem, dum in pœnitentia est, peruenerit, non est priuandus sacra communione, quæ est viaticum vitæ, si eam petierit. Quod si post orationem & communionem ex infirmitate, in qua erat, conualuerit, communicabit postea in oratione tantum cum fidelibus, & non accipiet communionem sacram; adhibeaturque diligentia, vt cuicumque proximo

in Lat. ex Arab. Hinc Arel. 2. c. 10. Valent. Galliæ c. 3. Inno. 1. epist. 24. c. 3.

morti sacramenta, si petierit, ministrentur; idque cum episcopus diligenter inquisierit, an dignus sit; quia non licet vt priuemus eos sacramento communionis. ANNO CHRISTI 325.

De vitanda conuersatione cum maleficis & diuinis; & de eorum, qui non vitauerunt, pœnitentia.

CAPVT XX.

Faciũt cum hoc Canone multa, c. 26. q. 5.

Nemo fidelium conuersetur cum maleficis & diuinis; & qui hoc fecerit, & eos interrogauerit, eorumve dicta approbauerit, in domumque eorum intrauerit, aut in suam eos receperit, & eorum cibis & potionibus vsus fuerit, si sacerdos est, mouendus est suo gradu, ac fidelium communione & ingressu ecclesiæ, communioneque sacra prohibendus. Si vero fuerit laicus, prohibendus est ecclesia. Quod si ad agendam pœnitentiam venerint, agenda est eis pœnitentia annis viginti, quo tempore pane tantum & sale vesci debent, & a vino abstinere, aqua contenti, vt sic castigati non redeant.

De incestis nuptiis contra legem spiritualis cognationis, & de pœnitentia eorum qui sunt in eiusmodi nuptiis.

CAPVT XXI.

Hinc extitit Can. 53. sextæ Synodi in Trul. & Magunt. c. 55. &c. peruenit, 30. q. 1.

Nemo fidelium cum patre aut matre spirituali matrimonium contrahat, id est, non cum patrinis, aut matrinis: & qui hoc commiserit, habeatur tamquam ethnicus, quousque separetur; & spatio viginti annorum pœnitentiam agat, decem annis non intrabit in ecclesiam, & abstinebit a communione fidelium; alteris decem licebit intrare in ec-

ANNO CHRISTI 325. cleſiam, ad audiendum tamen ſcripturas. Quando autem impletum fuerit hoc tempus pœnitentiæ 20. annorum, licebit intrare in eccleſiam, & ſumere ſacram communionem.

De ſuſceptoribus in baptiſmo.

CAPVT XXII.

Viri non teneant in baptiſmo feminas, neque mulieres teneant mares: ſed potius mulieres teneant feminas, & viri teneant mares.

De nuptiis prohibitis fratrum & ſororum ſpiritualium ex ſuſceptione in baptiſmo.

CAPVT XXIII.

Neque vir det filio ſuo in matrimonium eam quam vxor ſua tenuit in baptiſmo; neque mulier det filiam ſuam in matrimonium ei quem maritus tenuit in baptiſmo; quia iſti habentur vti fratres & ſorores ſpirituales; & eorum pater & mater, ſimiliter vt pater & mater ſpirituales.

De eo qui duas vxores ſimul duxit, aut per libidinem alteram mulierem vxori ſuperinduxit; & de pœna eius.

CAPVT XXIV.

Nemo debet duas vxores ſimul ducere, nec vxori ſuæ alteram mulierem propter voluptatem & deſiderium carnis ſubintroducere, proiiciendo ſe in periculum peccandi, verſando cum pluribus ad concupiſcentiam, nec ad ſemen ſuſcipiendum, ſicut Deus ordinauit: & qui hoc fecerit, ſi fuerit ſacerdos, prohibeatur miniſterio ſacrificandi, & communione fidelium, quouſque eiiciat domo ſe-

cundam, & debet retinere * primam. idem iudicium est de laicis. ANNO CHRISTI

* Non concedit hic Canon, vt sacerdos secunda eiecta, retineat primam ad vtendum; sed iubet vt retineat, ne prætextu religionis eiiciat: iam enim antegressus est Canon de cælibatu sacri ordinis, capite 4.

De nemine arcendo a sacra communione, nisi ratione pœnitentiæ.

CAPVT XXV.

Nullus sacerdos vllum fidelem a communione sacra arceat, neque propter odium, neque propter aliam causam quamcumque mundanam: & qui hoc commiserit, deponatur, & excommunicetur, quia vsurpauit hanc potestatem tamquam dominans.

Pertinet hic Canon ad Canonem apost. 25. de repellente pœnitentem.

De sponsione & testimonio in causa criminis dicendo, clerico prohibitis.

CAPVT XXVI.

11. q. 1. ca. testimonium, &c. si quisquã.

Nullus clericus pro aliquo spondeat, neque testimonium contra vllum in causa criminali dicat, nec eam ad regem deferat; nec ad ea se ingerat, quæ ad alios pertinent; neque seminet dissidia inter fideles: & qui hoc commiserit, eiiciatur ex gradu, & prohibeatur communione fidelium.

De vitandis excommunicatis, & de non accipienda oblatione ab eis: & de excommunicatione non vitantis excommunicatum.

CAPVT XXVII.

De excommunicatione communicantis

Quicumque fuerit a sacerdote ligatus, quamuis calumniam passus sit, non est ab eo accipienda oblatio

ANNO CHRISTI 325.

latio, nec vlla alia res, quam ad ecclesiam afferat: nec vllus fidelium debet cum eo prandere, nec in domum eius ingredi, nec eum in domum suam recipere, priusquam sit ab excommunicatione absolutus: & qui hoc non seruauerit, parui faciens excommunicationem, & fidem contemnens, oportet eum quoque excommunicare, quia fuit particeps & consentiens.

cum excom. Tur. 2. cap. 8. De non accipienda oblatione ab excom. est apostolica const. lib. 3. Clem. cap. 8. Qui excommunicationem parui facit, fidem contemnit.

De ira, indignatione, odio, fugiendis sacerdoti, & ei potissimum, qui potestatem habet excommunicandi.

CAPVT XXVIII.

Non erit presbyter vllo modo maleuolus, aut velox ad iram, aut ad offensionem, præsertim episcopus, aut alius, qui potestatem habeat excommunicandi, vt non omni tempore excommunicet, & liget. Et si quis talis extiterit, debet hæc auferre; necesseque est, vt sit moderatus, & deponat odium, & non exerceat semper excommunicationem. Quod si non paruerit, deponatur; siquidem ira, maleuolentia, indignatio, & clamor, opera dæmonis sunt; neque conuenit, vt sit in sacerdote aliquid ex vitiis diabolicis; sed potius, vt sit mundus ab omnibus vitiis & maculis, sicut * scriptum est.

* Hoc dicit, quia scriptum est in Leuit. c. 21. vt qui eligendus est ad sacerdotium, careat omni macula: quod quidem in spiritu significabat, vt careret omni vitio, & peccato graui. vnde apostolica constit. lib. 2. cap. 3. exploretur, inquit, qui eligendus est episcopus, an careat omni macula in iis quæ pertinent ad vsus vitæ: Scriptum est enim, inquit, inspicite maculas eius qui eligendus est ad sacerdotium. Hinc beatus Gregorius scribens de eligendo episcopo ecclesiæ Ariminensis, 7. quæst. 1. cap. qualiter, iubet eligere diligenti examinatione adhibita: Si in eo, inquit, quæ in textu heptateuchi continentur, non fuerint reperta, id est, si caruerit mortalibus peccatis, quæ per maculas in Leuit. notatas significantur. Hæc idem Gregorius clarius expressit in epist. ad Pasinum episcopum de

alio quodam ordinando loquens: Si nulla, inquit, ei crimina, quæ per legis sacræ regulam morte mulctanda sunt, obuient: peccata mortalia, quæ a regno Dei excludunt, dicit morte mulctanda secundum regulam legis sacræ, qualis est illa: Neque fornicarii, nec idolis seruientes, nec adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Anno Christi 325.

De non flectendo genua in oratione.

CAPVT XXIX.

Ca. Ni. 20. In oratione Dominici diei, & in diebus Pentecostes, & in magnis festis Domini oportet non flectere genua, sed stantes orare, & inclinari.

De imponendis nominibus Christianorum in baptismo, & de hæreticis fidem Trinitatis, & formam baptismi integram retinentibus; & de aliis non retinentibus, dignis peiore nomine; & de modo eos recipiendi, cum veniunt ad fidem.

CAPVT XXX.

Fideles nomina gentilium filiis suis ne imponant; sed potius omnis natio Christianorum suis nominibus vtatur, vt gentiles suis vtuntur; imponanturque nomina Christianorum * secundum scripturam in baptismo, & baptizentur in nomine sanctissimæ Trinitatis semper colendæ, & adorandæ anima, mente, & corde; & sanctificent dies festos omnes. Sed si fuerint alii Christiani contrarii in aliquibus, vocabuntur hæretici, & hoc nomine appellabuntur, Ioanium, & Memarium, & Surianium, quæ nomina * Arabice significant homines secundum carnem, & non secundum Deum agentes; quamuis non corruperint scripturas, neque combusserint. Qui enim corruperunt, & dies festos mutauerunt, & fidem conturbarunt, ac confuderunt, reliqueruntque genuflexionem, spreuerunt ordinem ecclesiæ, & alium sibi modum instituerunt, non debent appellari Mema-

ANNO CHRISTI 325. rium, sed potius homines perditi & errantes, & numerantur inter cultores idolorum, & veræ fidei negatores. Si vero aliquis ex istis conuersus fuerit, recipiat episcopus petitionem eius, & doceat eum, sicut recipiuntur & docentur Iudæi & gentiles; & baptizabuntur iterum, postquam sectam suam malam abnegauerint, & fidem ecclesiæ Dei confessi fuerint. Similiter intelligendum est de Secundiis, Marcuniis, Simonianis, Menandrianis, Sethianis. Syn. Const. cap. 7.

* Secundum scripturam imponuntur nomina in baptismo, quia scriptum est in euangelio impositum esse nomen Ioanni, & Iesu in circumcisione, cui successit baptismus. & Dionys. Areopag. in baptismo scribit dari nomen; quod ex sanctis apostolis didicit. Illud etiam aduertendum est, non imponi a fidelibus nomina gentilium, si quando in baptismo imponitur nomen Pompeii aut Octauii, & similium: non enim vt nomen gentilis, sed vt nostrum imponitur. sic enim gentilium nominibus tamquam nostris vti possumus, vt gentiles nostris tamquam suis vtebantur, cum Antonios, Marcos, & Marcellos, & Iulianos vocabant.

* Quia interpres e Græco, vt verbum verbo redderet, verbis aliquanto obscurioribus vsus erat, interpretatur verba Arabica obscuriora Arabicis clarioribus.

De ratione & modo recipiendi conuersos ad fidem orthodoxam ex hæresi Arii, & aliorum talium.

CAPVT XXXI.

Si quis ad fidem orthodoxam conuertatur, recipiendus est in ecclesiam per manus episcopi, vel presbyteri, qui præcipere ei debet, vt anathematizet cunctos qui contra fidem orthodoxam faciunt, & qui apostolicæ ecclesiæ contradicunt. Debetq; anathematizare Ariũ & hæresim eius, & aperte fidem profiteri, quam in hac perfecta confessione definiuimus, ac sincere fidelis esse. Oportet etiam anathematizare eos qui huic fidei non credunt, & eam non recipiunt. Et postquam hæc Syn. Const. cap. 7.

fecerit, accipiat eum episcopus, vel sacerdos, ad cuius potestatem pertinet, & vngat eum vnctione chrismatis, & signet ter vngendo, & orando super eum * orationem Dionysii Areopagitæ, & fiat oratio ad Deum pro eo deuote, vt recipiat eum. Et postea erit particeps diuinorum sacramentorum & communionis, per quam fit remissio peccatorum. Si autem is in quo hæc facta sunt, fuerit episcopus, manebit post conuersionem suam in gradu presbyteri; si presbyter, in gradu diaconi; si diaconus, in gradu hypodiaconi; & similiter in reliquis deinceps, vt ad gradum inferiorem descendat.

Dionysii Areopag. citatus in Syn. Nic.

Huic Canoni testimonium tribuit S. Athanas. qui in epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ, & in epist. ad episcopos Africæ scribit patres Nicænos edidisse in Concilio perfectam fidei confessionem, & anathematizasse omnes hæreses, & inter eas Arianam. vtrumque est in hoc Canone. est autem renouatus, & denuo sanctus hic Can. in Syn. Const. Can. 7.

* Oratio quam dicit Dionysii Areopag. est in Canone Græco 7. Syn. Const. σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου, id est, obsignatio, siue sigillũ doni Spiritus sancti. Quod vero est hic de vngendo istos chrismate, non est necesse accipere de sacramento confirmationis, vt accepit Bessarion in libello de eucharistia; siquidem ad multa alia vtitur ecclesia secundum apostolicam traditionem vnctione chrismatis, vt in benedictione siue sanctificatione aquæ baptismi & altaris, & in ordinatione, & in aliis.

De ratione recipiendi eos qui saluis dogmatibus fidei, & ecclesiæ legibus, a nobis recesserunt, & postea redeunt.

CAPVT XXXII.

Sed qui fuerunt ex secta Caguadanorum, aut Cabariorum, aut Taimainorum, non necesse est eos vngi, nec iterum baptizari, neque gradu suo moueri; sed potius redire oportet ad eosdem gradus, & recipi cum orationibus, quas supra diximus; orandumque pro eis, ac præcipiendum eisdem vt abhorreant ab iis in quibus antea fuerunt.

ANNO CHRISTI 325. Sic agendum est cum quocumque qui a vera fide non vacauit, & qui baptismum & leges ecclesiæ retinuit, sicut alii Christiani; & qui ex istis clericus fuerit, si non mutauerit scripturam, neque desierit festos dies celebrare; qui eiusmodi fuerint, non sunt annumerandi infidelibus & Iudæis, quia non negauerunt nos, sed nobis propter iram & indignationem aduersati sunt: & quicumque contradixerit, excommunicetur.

Huiusmodi fuerunt Audiani, sic dicti ab Audio quodam, temporibus Arii, de quo sanctus Epiphanius libro tertio, hæresi 70. qui cum sodalibus suis nihil, inquit, habebat in fide diuersum, sed rectissime credebat. Audiani non desierunt festum Pascha celebrare, licet per errorem cum Iudæis azymorum dies agerent. Istos credo corrupte vocari in hoc Canone Caguadanos. tales etiam fuerunt Meletiani, Meletii Ægyptii sectatores, de quo idem Epiphanius libro secundo, hæresi 68. non est, inquit, immutata fides ipsius aliquo tempore a sancta ecclesia catholica. Fortasse etiam corrupte legitur in hoc Canone Taimainorum, pro Meletianorum.

De loco patriarchæ resistendo, & de honore episcopo Hierosolymitano & Seleuciæ habendo.

CAPVT XXXIII.

Patriarcha sit in ciuitate regia, vt sit honori ipsi & regi, & aliis simul presbyteris. Honoretur etiam episcopus Æliæ plusquam alii episcopi, quia ipse residet in sancta ciuitate, vnde crux Dei Domini nostri cœpit, & vbi est locus * iudicii. Honoretur quoque similiter sedes Seleuciæ, quæ est ex ciuitatibus orientalibus, qui debeat etiam appellari nomine catholici; & possit is ordinare archiepiscopos, sicut faciunt patriarchæ, vt orientales non patiantur damnum expectando patriarcham Antiochiæ, aut eundo ad eum, & gentiles reperiant viam ad necessitates suas: quia in hoc

non fit iniuria patriarchæ Antiocheno. Siquidem ANNO CHRISTI 325. ipſe conſenſit, poſtquam hoc ab eo Synodus petiuit, ne de ſublata poteſtate iſta quereretur; quæ nihil aliud deſiderabat, vt illius prouinciæ fideles pace & quiete fruerentur; ſimul etiam, vt is qui tenet ſedem Seleuciæ, nomine catholici honoraretur.

* De iudicio accipiendum eſt, quo victa eſt mors morte Domini, & eo reſurgente reddita mortuis vita.

De honore habendo archiepiſcopo Seleuciæ in Synodo Græciæ.

CAPVT XXXIV.

Si acciderit, vt neceſſe ſit conuenire epiſcopos Græciæ, & fuerit præſens prælatus Seleuciæ, quem diximus, quæ Seleucia eſt in prouincia Babyloniæ in regno Zabur, & hodie eſt Ciuitatulæ, oportet honorare eum multum, & magnifacere, atque extollere ſupra omnes epiſcopos Græciæ. Siquidem ipſe tenet locum patriarchæ in oriente; & ſedes eius in Concilio debet eſſe ſexta poſt epiſcopum Hieroſolymitanum. & quicumque hanc conſtitutionem violauerit, Synodus eum excommunicat.

De non habenda Synodo prouinciali in prouincia Perſidis ſine auctoritate patriarchæ Antiocheni, & vt epiſcopi Perſidis ſubiecti ſint metropolitanis Antiochiæ.

CAPVT XXXV.

Non permittit magna Synodus, vt congregentur in prouincia Perſidis ad diſponẽdum aliquid ad ordinem eccleſiæ pertinens ſine conſenſu & auctoritate patriarchæ Antiocheni; quia quamuis prælatus Perſidis ſit loco patriarchæ, & non quæ-

ANNO CHRISTI 325. rat aliud præterquam quietem & tranquillitatem ipsorum Persarum, tamen non licet immittere se ad constituendum ordinem ecclesiæ, sed potius in omnibus sint metropolitanis patriarchæ obedientes: & qui contradixerit, Synodus eum excommunicat.

De creatione patriarchæ Æthiopiæ, & de potestate eius, ac de honore ei habendo in Synodo Græciæ.

CAPVT XXXVI.

Vt non possint Æthiopes creare nec eligere patriarcham; quin potius eorum prælatus sub potestate eius sit, qui tenet sedem Alexandriæ. Sit tamen apud eos loco patriarchæ, & appelletur catholicus; non tamen ius habeat constituendi archiepiscopos, vt habet patriarcha; siquidem non habet patriarchæ honorem & potestatem. Quod si acciderit vt Concilium in Græcia habeatur, fueritque præsens hic prælatus Æthiopum, habeat septimum locum post prælatum Seleuciæ; & quando facta fuerit ei potestas constituendi archiepiscopos in prouincia sua, non licebit illi constituere aliquem ex illis: & quicumque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

De electione archiepiscopi Cypri subiecti patriarchæ Antiochiæ.

CAPVT XXXVII.

Si episcopus Cypri diem suum in hieme obierit, & non potuerint populi propter tempestatem maris mittere Antiochiam, vt patriarcha Antiochenus constituat ipsis archiepiscopum loco mortui, debent scribere ad patriarcham, & petere ab

eo, vt permittat eis constituere quem voluerint; neque prohibebit hoc patriarcha, postquam ad eum scriptum fuerit; sed potius concedat tredecim episcopis, vt congregentur & constituant archiepiscopum loco mortui; ne defuncto archiepiscopo principio hiemis, sine capite propter tempestatem remaneant, & ne aliquis fortassis ex tredecim episcopis a vita recedat, & non sit archiepiscopus qui constituat episcopum loco mortui; atque ita fiat, vt toto eo anno archiepiscopo careant: ob hanc causam constitutum est hoc; & qui contradixerit, Synodus eum excommunicat. ANNO CHRISTI 325

Attestatur huic Canoni Canon Synodi Ephesinæ septimæ Græce. ait enim antiquum morem esse, vt patriarcha Antiochiæ ordinationes in Cypro faciat: ordinat enim archiepiscopum Cypri, sine cuius auctoritate non possunt episcopi Cypri constitui, quisque ab ecclesia sua electus, & non ab ecclesia alterius, secundum veteres Canones.

Quid hic rursus excusabunt qui electiones, aut nominationes episcoporum diutius protrahunt, cum Synodus Nicæna, ne euenire posset, vt anno vno Cyprus sine archiepiscopo esset, si ad electionem eius auctoritas patriarchæ Antiochiæ expectanda esset, censuerit, concedendum esse episcopis Cypri, vt ipsi quem vellent eligerent, ac constituerent archiepiscopum, si per tempestatem hiemis non liceret de electione ad patriarcham referre.

De ordinatione ministrorum ecclesiæ episcopis prohibita in aliena diœcesi.

CAPVT XXXVIII.

Can. Nic. 16. Can. apost. 35.

Vt nullus episcoporum in parœcia alterius ordinationes presbyterorum aut diaconorum faciat, exceptis patriarcha & archiepiscopo in locis quæ sub potestate eorum sunt; nec quidquam disponat in aliena parœcia sine licentia proprii episcopi.

De

ANNO CHRISTI 325.

De cura & poteſtate patriarchæ in epiſcopos & archiepiſcopos ſui patriarchatus: & de primatu epiſcopi Romani in omnes.

CAPVT XXXIX.

Conſideret patriarcha ea quæ archiepiſcopi & epiſcopi in prouinciis ſuis faciunt; & ſi quid reperiat ſecus quam oporteat factum, mutet, & diſponat, prout ſibi videatur; ſiquidem ipſe eſt pater omnium, & illi filii eius. Et quamuis ſit archiepiſcopus inter epiſcopos tamquam frater maior, qui curam habet fratrum ſuorum, & ei debeant obedientiam, quia præeſt; eſt tamen patriarcha iis omnibus qui ſub poteſtate eius ſunt, ſicut * ille qui tenet ſedem Romæ, caput eſt & princeps omnium patriarcharum; quandoquidem ipſe eſt primus, ſicut Petrus, cui data eſt poteſtas in omnes principes Chriſtianos, & omnes populos eorum, vt qui ſit vicarius Chriſti Domini noſtri ſuper cunctos populos & vniuerſam eccleſiam Chriſtianã. & quicumque contradixerit, a Synodo excõmunicatur.

* Similis eſt hic Canon ſexto eiuſdem Synodi Nicænæ, & eamdem auctoritatem, hoc eſt, ſummã eſſe in epiſcopo Romano principe omnium patriarcharum, & ob eamdẽ cauſam, ſcilicet propter formam, quam habet epiſcopus Romanus relictam a ſanctis apoſtolis, vt ſanctus Anacletus in epiſt. 3. diuine explicat. formam enim quam ſancti apoſtoli inter ſe habebant, vt ait idem Anacletus, ſuis ſucceſſoribus, ſcilicet patriarchis, & metropolitanis, & reliquis epiſcopis reliquerunt: vt ſicut beatus Petrus reliquis apoſtolis præfuit, ſic iidem ſancti apoſtoli ſtatuerunt, vt omnes epiſcopi ſingularum nationum ſuum primum haberẽt, iuxta Canonem apoſtolorum 34. quare conſequens neceſſario eſt, vt ſicut apoſtoli beatum Petrum caput habuerunt, ſic ſucceſſores apoſtolorum, qui ſunt patriarchæ, & infra patriarchas metropolitani, & infra metropolitanos reliqui epiſcopi, ſucceſſorem beati Petri, id eſt, epiſcopum Romanum principem & caput agnoſcant, & habeant, vt hic Canon profitetur, cum eum principem omnium patriarcharum vocat, & primum eſſe dicit, ſicut fuit beatus Petrus, cui in omnes Chriſtianos data eſt poteſtas: quo teſtimonio nullum luculentius neque grauius a Synodo Nicæna dari potuit.

De Synodo prouinciali bis singulis annis habenda, & de vsu eius, cum excommunicatione contradicentium.

CAPVT XL.

Vt omnes episcopi bis * singulis annis apud archiepiscopum suum conueniant, vbi omnia quæ in locis suis acciderint, considerent: item considerent, quæ opus sunt, cognoscantque omnia, & consentiant inter se ad expellendum procul malum, & operandum iustitiam, vt sint excusati in die illo tremendo, sitque hæc eorum excusatio manifesta, ne excidant e vita in æternum permanente, ac dedecus & ignominiam propter caduca & pereuntia ferant: & quicumque contradixerit, Synodus eum excommunicat.

* Non est hic Canon temere aut frustra repetitus: quin potius, vt solet sæpe in scriptura idem vtiliter & necessario repeti, sic hoc de Synodis prouincialibus bis quotannis habendis vt saluberrime constitutum. sic enim ait Leo epistola quarta cap. 7. iterato Canone repetitum est, in quo decreta est pœna excommunicationis contradicentibus, & comprehensum totum negotium huiusmodi Conciliorum, quod positum est in studio expellendi malum & operandi iustitiam. Similis comprehensio facta est in sexto Canone Synodi Nicænæ secundæ: Studium, inquit, & cura erit congregatis, vt diuina & viuifica mandata Dei seruentur.

De Synodo archiepiscoporum apud patriarcham semel quotannis, & de vsu eius; item de collecta per prouincias & loca patriarchæ subiecta facienda ad victum patriarchæ.

CAPVT XLI.

Similiter statuimus, vt omnes archiepiscopi semel per annum apud patriarcham suum conueniant, & in eo Concilio faciant ad eumdem modum in omnibus rebus, & in peccatis, quæ in locis eorum contingunt; faciantque hoc, ne in iudicio eorum sit fraus, sed potius tale sit, quale erat

ANNO CHRISTI 325. iudicium LXX. seniorum cum filiis Israel, qui causas suas Moysi proponebant: sic etiam & episcopi apud patriarcham facere debent, & dispertiatur benedictio patriarchæ secundum vires omni prouinciæ, & omni loco magno vel paruo, quæ sub potestate eius sunt, mittaturque ei singulis annis vt inde viuat & alatur. caretque excommunicatione hic Canon.

De clerico, vel monacho lapso in peccatum, & vocato semel & iterum & tertio, & non sistente se in iudicio.

CAPVT XLII.

Si quis ex clero, aut ex monachis lapsus fuerit in aliquod peccatum, & vocatus a congregatione, vt videatur causa eius, & purget peccatum suum, dato primum tempore ad veniendum, non venerit; vocatusque iterum & tertio, obstinate non se sistat, eiiciatur de medio eorum, vt meritus est; & insuper deponatur: & qui contradixerit, Synodus eum excommunicat.

De reo manifesto dimisso impunito ab episcopo, vel presbytero, vel etiam diacono iudice, quid facere debeat patriarcha.

CAPVT XLIII.

Si ad episcopum, aut sacerdotem, aut diaconum allatum fuerit aliquod crimen manifestum, non opus est testimoniis ad iudicandum. Quod si propter affectionem eum qui delictum commisit, non iudicauerint secũdum meritam pœnam, dimiserintque eum in peccato, & hoc postea patriarchæ patefactum fuerit, oportet vt ipse patriarcha iudicet eum qui crimen commisit, vt meritus est; illumque deponat qui habebat exploratum de crimine, & di-

misit eum qui commisit; & illum item deponat qui fuit illius criminis socius: & quicumque contradixerit, a Synodo excommunicatur.

Quomodo archiepiscopus episcopum sibi subiectum iudicare debeat.

CAPVT XLIV.

Vt archiepiscopus nullum episcopum ex iis qui sub potestate eius sunt, cuius peccatum sciat, iudicet, nec imponat ei pœnitentiam pro peccato, nisi interueniente patriarcha, qui rem explorate cognitam habeat: & qui non paruerit, a Synodo excommunicatur.

De ratione admittendi querelas & iudicia archiepiscopi contra patriarcham suum.

CAPVT XLV.

Vt non admittatur querela archiepiscopi contra suum patriarcham de vllo peccato, neque reprehensio, neque iudicium, nisi adhibito altero patriarcha vno ex fratribus eius, qui eius causam excutiant. Et nullus in hac re archiepiscopo accusatori faueat, neque cum eo consentiat, nisi auctoritate alterius patriarchæ: & qui contradixerit, Synodus eum excommunicat.

Quomodo patriarcha querelam aut iudicium archiepiscopi contra archiepiscopum admittere debeat.

CAPVT XLVI.

Neque patriarcha querelam vnius archiepiscopi de alio archiepiscopo, qui sub potestate eius sit, accipiat, neque reprehensionem, neque iudicium super peccato eius, nisi altero archiepiscopo ex fra-

ANNO CHRISTI 325. tribus interueniente; vt considerent hoc, sicut supra dictum est in Canone; & non oportet vt is interueniat qui querelam habuit in hoc iudicio: & qui contradixerit, habebitur excommunicatus.

De excommunicatis ab vno aliquo, quando ab alio absolui, vel non absolui possint.

CAPVT XLVII.

Nullus episcopus soluat quem alius episcopus ligauit, quamdiu ille qui ligauit, vixerit. Quod si episcopus qui ligauit, obierit, & successori visum fuerit soluere ligatum, licebit facere, postquam causam, propter quam fuit excommunicatus, cognouerit; modo excommunicatus non fuerit propter blasphemiam, aut propter aliquod peccatum publicum, aut aliud simile. Eadem lex erit de sacerdote; id est, vt nullus sacerdos soluat aut liget, quem alius sacerdos soluerit aut ligauerit, quamdiu ille qui soluit aut ligauit, vixerit. Post mortem vero successor eius soluet quem mortuus ligauit: sed debet episcopus præesse huic negotio, neque conuenit, vt archiepiscopus, aut episcopus soluat aut liget eum qui digne a sacerdote solutus aut ligatus est, quamdiu is qui soluit aut ligauit, vixerit. Patriarcha tamen re cognita habet auctoritatem soluendi omnes istos, si ei visum fuerit; siquidem est loco patrisfamilias, qui in eos, & in omnes alios potestatem habet: & hic Canon non habet excommunicationem.

De non eligendo sibi successore in episcopatu.

CAPVT XLVIII.

Vt nullus episcopus dum viuit, alterum eligat Huic Canoni atte-

ANNO CHRISTI 325.

qui post mortem loco suo succedat, nec ex multum * propinquis, nec ex primariis ciuitatis; sed cum episcopus erit mortuus, tunc eligendus est aliquis ex sacerdotibus, aut religiosis qui habitant in monasteriis per desertum, aut aliquis de doctrina, & studio scripturæ notus, & cuius præstantia, & probitas sit cunctis manifesta; quamuis sit externus, ordinetur episcopus, si his conditionibus præditus reperiatur; & dies si fuerit, nihil impediet quo minus sit episcopus. & hic Canon caret excommunicatione.

Testatur Concilium Antioch. c. 23. epist. Innocentii I. ad Clerum Constant. quæ est in lib. 13. Nicephori, cap. 23. ep. Aug. 110.

Non facit contra hunc Canonem, qui assentiente clero & populo aliquem, qui dignus sit, designat futurum successorem, vt Augustinus in Eradio fecit: is enim non ab episcopo, sed potius a clero & populo eligi dicendus est. Augustinus vero a Valerio electus fuit, & ordinatus, vt post mortem succederet: quod idem Augustinus contra Canonem Nicænum factum fuisse per ignorantiam dicit. sic igitur intelligendus est hic Canon: Nullus episcopus dum viuit, alterum eligat sine clero & populo: nec ita cum clero & populo eligat, vt ordinetur episcopus, dum viuit cui successurus est.

* Dixit, nec ex multum propinquis; quia esse multum propinquum, vt fratrem, aut filium, aut fratris vel sororis filium, multum valde posset, vt electio huius multum propinqui, quam facit episcopus viuens, a clero & populo approbaretur; similiter si ex primariis.

Quia ait beatus Iacobus; Nonne diuites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? & Paulus: Qui cupiunt, inquit, diuites fieri, incidunt in desideria multa, inutilia & nociua: idcirco vt dies ordinatione episcopi dignus sit, explorare oportet, an sit etiam, sicut Apost. dies in bonis operibus, & an facile tribuat, & communicet. hinc Synodus Sardic. cap. 10. Si quis, inquit, dies, aut scholasticus a foro, velit episcopus fieri, ne prius fiat quam in omnibus gradibus ministerium impleat; vt si in singulis dignus censeatur, possit ad verticem dignitatis episcopi ascendere. Cum curialibus coniunxit Synodus diuites.

De non ordinando simoniace.

CAPVT XLIX.

Testatur decretum fuisse hoc in Concilio

Vt nullus audeat ordinare episcopum, aut sacerdotem, aut diaconum pro quauis re data, siue ante

ANNO CHRISTI 325. ordinationem, siue post: & qui secus fecerit, depo- Nicæno beatus Greg. 16. q. 7. c. peruenite.
natur; & quicumque contradixerit, Synodus eum excommunicat.

De episcopo vno tantum vnius ciuitatis, & vno tantum parocho vnius villæ; & de non mouendo primo, siue episcopo, siue parocho, propter alium secundum ab aliqua parte populi petitum, si primus vacat a manifesto crimine.

CAPVT L.

Vt non sit nisi vnus episcopus vnius ciuitatis, nec Can. Nic. 7.
in vna ecclesiæ villa sint duo sacerdotes; & si fuerit magna, poterit sacerdos habere secum diaconos, & solus sacerdos in iis quæ ad altare pertinent, præsit; sicut solus episcopus est in ecclesia sua superior: & si in ciuitate aut villa fuerit aliqua discordia, ita vt alii hunc sacerdotem aut episcopum, alii alium velint, debet tunc populus considerare hoc iuste: & si non auditur de eo aliquod delictum manifestum, oportet relinquere eum in loco suo: sin vero infamia alicuius peccati in eo reperta fuerit, eiiciendus est, & in locum eius alter substituendus, qui sit sine crimine. Denique secundus episcopus aut sacerdos non intret in locum primi, si primus fuerit manifeste probus; siquidem copulatus est cum ecclesia, sicut constitutum est. quæ est etiam lex sæcularibus, vt nemo eorum accipiat in matrimonium per vim vxorem alterius, donec vir eius mortuus sit; dimittatque eam liberam, vt abeat quo velit. Qui huic Canoni contradixerit, Synodus eum excommunicat.

Ista ipsa ratione comparationis ac similitudinis matrimonii carnalis cum spirituali vsus est Euaristus in epist. 2. Et sicut vir, inquit, non debet adulterare vxorem suam, ita nec episcopus ecclesiam suam, vt dimittat illam absque ineuitabili necessitate, aut apostolica vel regulari mutatione.

De non permittenda ab episcopo separatione vxoris a viro propter discordiam. ANNO CHRISTI 325.

CAPVT LI.

Tolet. 12. cap. 8. Si quis vxorem ducat, & postea inter eos propter aliquam causam non conueniat, & vxor sit in culpa, quæ causam dedit discordiæ, debet vir patienter eam tolerare, & cum ea societatem habere, quousque res adducatur ad concordiam. Quod si non tolerauerit, debet interuenire episcopus; & si episcopo parere illa noluerit, nec audire eum, & a viro discesserit, debet episcopus hortari illam ad redeundum: & si noluerit redire, debet cogere vt redeat. Sed si vir quæsiuit occasionem vt ab ea separetur, non est ei credendum, quin potius, velit, nolit, cogendus est vt cum ea habitet. Quod si hoc facere noluerit, oportet vt separetur a communione & ingressu ecclesiæ.

De feneratione, & turpi quæstu clericis interdicto, & de non conuersando neque comprandendo cum Iudæis.

CAPVT LII.

Can. Ni. 17. Ca. apost. 44. Carth. 5. Sy. Nic. 2. c. 17. Sy. 6. c. 10. Nullus sacerdos det fenori, neque quæstum iniquum faciat, neque societatem cum Iudæis habeat, neque fraternitatem; neque cum eis cibum aut potum sumat: siquidem sancti apostoli hoc statuerunt, & hoc fideles facere oportet: & quicumque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

De coniugio disparis cultus vitando.

CAPVT LIII.

Conc. Tolet. 3. c. 14. Agath. 67. Vt Christiani vxores ducant ex quacumque natione, modo ad fidem veniant: sed non debent Chri-

ANNO CHRISTI 325. Christiani dare filias suas nuptum infidelibus, ne ad errorem maritorum peruertantur, & fiant vel Iudææ, vel gentiles propter infirmitatem suam & procliuitatem ad malum. & qui non paruerit, a Synodo excommunicatur.

Elib. 15. & 16. Aurel. 2. c. 18. Aurel. 4. c. 13. Amb. epi. 70. idem lib. de Abr. cap. 9.

De electione chorepiscopi, & de officio eius in castellis, & pagis ac monasteriis.

CAPVT LIV.

Eligat episcopus ex bonis religiosis qui habitant in deserto, aliquem qui sit doctus, & optimis moribus, & maxime omnium qui in vniuersa illa congregatione sunt, intelligens, qui nihil de electione sua cognouerit: & qui sunt illius congregationis, debent adducere eum; & vnus ex diaconis congregationis dicat alta voce: Nos eligimus talem in chorepiscopum, qui habeat totam potestatem in nos; vt sciant omnes electum esse eum in eo gradu: & debet episcopus recitare super electum orationem consuetam, & benedicere illi, dareque ei nomina omnium ecclesiarum, & monasteriorum quæ sub potestate eius sunt, vt eligat ipse, prout melius ei visum fuerit, eos qui sint idonei, & in sermone suo constantes, quos ecclesiis & monasteriis præficiat; & eis qui curam habent ecclesiarum, ne imponat curam monasteriorum; & eis qui præfecti sunt monasteriis, ne mandet curam ecclesiarum; obligetque eos ad ea loca quæ eis data sunt; & eat postea ad visitandas ecclesias & monasteria. Qui si in aliqua ecclesia, aut monasterio aliquid deesse, aut supra quam opus sit, abundare repererit, oportet quod vno in loco superfluit, apponere vbi

deest; id quod cum timore Dei, & ædificatione illorum locorum fieri debet: & si fuerint pauci sacerdotes, debet augere numerum ex illis qui sunt illius loci; & si inter eos non fuerit aliquis illius castelli idoneus vt ordinetur, debet sumere aliquem ex monasteriis, vel ecclesiis, & curet vt fiat sacerdos, vt oratio sit assidua, & non cesset ministerium altaris, destituanturque templa oratione & missa, & Christiani non habentes pastorem nomine & opere sint sicut gentiles. item curet vt in omni castello, & parua villa sit aliquis qui colligat prouentus episcopi secundum vires cuiusque loci, & afferantur ad eum; siquidem ad eum pertinet vt faciat eleemosynas pauperibus & peregrinis, & sacerdotes egentes recreet, vt maneat inter eos caritas. & hic Canon caret excommunicatione. ANNO CHRISTI 325

Quod in extrema parte huius Canonis continetur de cura chorepiscopo habenda, vt ex omnibus castellis & pagis suppeditetur episcopo ad victum, & eleemosynas pauperibus & peregrinis & clericis egentibus faciendas, satis conuenit cum eo quod ait Damasus epistola 4. non fuisse iam suo tempore necessarios, sicut inquit, in primitiua ecclesia, vel propter studium quod erga pauperes exigebant. hos etiam Syn. Neocæs. cap. 14. dicit honorari propter studium in pauperes. Deinde quod præcipit Canon, vt episcopus recitet super chorepiscopum orationem, & benedicat ei, declarat quod ait Damasus fuisse olim chorepiscopos ad formam septuaginta discipulorum, id est, non fuisse ordinem eorum nisi presbyterorum tantum: idcirco chorepiscopus non ordinabatur, sed per orationem benedicebatur. Ad vicem chorepiscoporum, quibus iam non opus est, accedunt nunc visitatores quos vocant. in Mediolanensi ecclesia vocant vicarios foraneos. hi sunt sacerdotes probati, quos episcopus deligit, & certas regiones diœcesis suæ attribuit inspiciendas & lustrandas, vt in ciuitate sua gregem qui extra ciuitatem est, quasi præsens intueri & curare possit. quibus qui primi nomen hoc imposuerunt, videntur mihi nomen chorepiscopi ab inspiciendis regionibus interpretati. de horum nomine & officio est caput in secunda parte const. Synodi prouincialis Mediolanensis anni LXVI. Reuerendo D. Carolo Borromæo archiepiscopo.

ANNO CHRISTI 325.

De ratione visitandi ecclesias & monasteria quæ in potestate sua habet chorepiscopus.

CAPVT LV.

Chorepiscopus cum visitat ecclesias, & monasteria quæ sub potestate sua habet, videat an pauci sint, vel desint fratres, & sorores; congreget seniores castelli, & prædicet, atque exponat eis scripturas sacras; eosque de omnibus sanctis præceptis admoneat. item interroget, an habeant filios, aut filias, & faciat vt ad se adducantur, vt signet eos; & oret super eos, imponatque manus, ac benedicat; & instituat ministros, sicut prius eos admonuerat; debetque distribuere eos per ecclesias & monasteria, & prouidere vt * discant; vt reddantur apti & idonei ad ædificationem monasteriorũ, & ecclesiarum, & aliorum locorum quæ horum opera indigebunt. & hic Canon caret excommunicatione.

* De pueris clericis instituendis Tolet. 4. cap. 23. Vasen. 2. cap. 1.

Cernitur in hoc Canone ratio quædam seminarii ministrorum ecclesiæ, ceu vestigium quoddam seminariorum, quæ nuper secundum decretum Synodi Tridentinæ instituta sunt. Ministri quos iuxta hunc Canonem chorepiscopi instituebant, non erant diaconi neque presbyteri, quos Ancyr. Syn. cap. 12. prohibet ordinare, sed iuxta Canonem Antioch. Syn. cap. 10. lectores, exorcistæ & hypodiaconi, qui iuxta Carth. 4. cap. 5. manus impositionem non habent. Quare cum hic Canon ait, imponatque manus, intelligenda est manus impositio, non vt imponitur in ordinibus sacris.

De profectione presbyterorum ex castellis & pagis cum chorepiscopo ad salutandum episcopum bis quotannis, & religiosorum ex monasteriis semel, & noui abbatis monasterii ter.

CAPVT LVI.

Vt chorepiscopus bis per annum congreget presbyteros ad salutandum episcopum, & tradendum se ei, & ad communionem cum eo habendam; & prandeant cum eo: fiatque hoc in principio

anni, & in festo resurrectionis Domini nostri Iesu Christi. Religiosi tamen semel per annum cum eo congregabuntur, quando ei videbitur. Sed qui fuerit tunc primo factus caput in aliquo monasterio, debet proficisci ter per annum ad salutandum episcopum, & tradendum se ei: semel, & iterum proficiscetur solus, vt ab episcopo adiuuetur in officio suo; tertio cum omnibus suis fratribus.

Vt semel in anno in loco quem episcopus elegerit, accepta vocatione, abbates conueniant, Aurel. 15. & 21. Tarrac. 2.

De loco episcopi, archidiaconi, & chorepiscopi ad sedendum in ecclesia cum celebratur officium; & de officio archidiaconi, & de honore archipresbyteri.

CAPVT LVII.

Locus episcopi in oratione sit in summo sacelli, siue capellæ intra locum altaris, vt qui sit pastor & gubernator: post eum sit archidiaconus ad latus dextrũ, vt qui sit loco eius, & præsit omnibus quæ ad orationem & ecclesiam pertinent: chorepiscopus autem sit post archidiaconum ad alterum latus, quia ipse etiam est loco episcopi super villas, & monasteria, & sacerdotes villarum, quæ sub potestate eius sunt. Protopapa vero, id est, archipresbyter quoque honoretur in absentia episcopi tamquã episcopus, quia est loco eius, & caput sacerdotum, qui sub potestate eius sunt in ecclesia. in omnibus vero quæ ad diaconos spectant, quibus præest archidiaconus, siue quid inimicitiæ, aut peccati, aut litis inter eos ortum fuerit, aut aliud quidquid ad iudicium eius necessario pertineat, nihil referat archidiaconus ad episcopum, sed ipse potius eorum controuersias dirimat; siquidem sub potestate eius sunt diaconi,

ANNO CHRISTI 325. & debet leuare episcopum hoc onere : archidiaconus enim præest vniuerso officio orationis, & per eum gubernari, & disponi debent quæcumque ad ecclesiam pertinent; ne, si huic officio desit, transferatur hoc iudicium & gubernatio ad sæculares. quæ quidem possit esse causa, vt merito clerici minus episcopum timeant, & potestas episcopi, & sacerdotum debilitetur, quia non possint tueri veritatem; ex quo fiat, vt populus multa peccata incurrat, nec acquiescat iudicio in quo oporteat acquiescere; & in vniuerso populo alii aliis placeant & non Deo, & hoc etiam populum ab oratione auertat. Canon sine excommunicatione.

Satis cum his congruunt quæ de officio archidiaconi scripta sunt, c. ad hæc ab Innoc. & distinctione vigesima quinta, archidiaconi est præesse ordinationi ecclesiæ. Conc. Agat. c. 23. archidiaconi officium suggerere episcopo constitutiones. Tolet. 1. c. 20. Tolet. 4. c. 3.

De honore habendo archidiacono & chorepiscopo, cum sedent in ecclesia absente episcopo, & cum deambulant cum episcopo.

CAPVT LVIII.

Quando chorepiscopus & archidiaconus sedent in ecclesia, nullus sacerdos neque diaconus ecclesiæ, neque cuiusuis alterius gradus clericorum audeat sedere supra illos, præterquam episcopus, quia hi sunt tamquam duæ manus & duæ alæ, quibus episcopus volat. Sed quando episcopus ambulat siue in ecclesia, siue foris, oportet vt archidiaconus sit ad dextram, & chorepiscopus ad sinistram, & episcopus sit inter eos tamquam pater in medio filiorum. & qui non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Hæc eo spectant, vt omnia honeste & secundum ordinem fiant in ecclesia, sicut Apostolus præcipit.

De omnibus gradibus clericorum, & ministeriis eorum publice describendis & proponendis. ANNO CHRISTI 325

CAPVT LIX.

Ne cum clericis laici misceantur, Turon. 2. c. 4.

Describantur & exponantur omnes gradus clericorum, & ministeria eorum, ne vlla sit inter eos dissensio; & ne catholici misceantur, quando venerint clerici aliarum ecclesiarum, & aliorum monasteriorum: siquidem omnia ministeria sunt vniusmodi in cuncta parœcia, siue diœcesi, quæ sub potestate eius est.

Fortasse non est alienum ab hoc Canone quod scripsit beatus Basilius in epistola ad chorepiscopos, vt mitterent descriptos in tabella eos qui in singulis pagis essent hypodiaconi, a quo quisque lectus esset; & vt seruarent sibi chorepiscopi exemplum, vt cum missum esset ad episcopum, recognosceretur.

De ratione eligendi ex diœcesi ad sacros ordines, & de ratione examinandi eos.

CAPVT LX.

Si qui sunt ex diœcesi ad sacerdotium, id est, ad sacros ordines eligendi, primum quidem adducendi sunt ad episcopum; postea examinent eos archidiaconus & chorepiscopus, & videant an idonee & intelligenter legant scripturas, & an sciant leges sacerdotales & statuta ecclesiæ. Qui si fuerint vere approbati quod ipsi sciunt ista, sintque vere digni sacerdotio, & a Deo, qui nouit secreta, electi, orabunt pro eis orationem solitam, vt fiant digni remissione, & accipiant indulgentiam. Postea adducendi sunt ad episcopum, vt imponat eis manus, & benedicat, eosque ordinet: qui cum erunt ordinati, debet archidiaconus adducere eos ad chor-

ANNO CHRISTI 325. episcopum, vt moneat eos, ne ministrent in ministerio sacerdotali, id est sacrificii, sed tantum orationis, donec didicerint omnes leges sacerdotii; & postea veniant ad chorepiscopum, vt videat an in hoc profecerint, & iterum eos de hoc admoneat: non enim licet, vt vllus ex sacerdotio ministret in sacello, siue capella diœcesis, sine licentia chorepiscopi, quandoquidem ipse est caput illorum. Et si archidiaconus non fuerit prope, qui fuerint ordinati accipiant literas a chorepiscopo ad archidiaconum, qui debet tunc susscipere curam eorum in iis quæ ad statuta ecclesiæ pertinent, & dare illis curam secundum ordinem ecclesiæ. Nec episcopus, neque chorepiscopus debent eos a clero remouere sine archidiacono: siquidem ipse est, vt ante diximus, nutritus in ciuitate, & habet totius populi notitiam, præestque officio orationis, & omnibus diaconis. Et quando episcopus proficiscitur ad villam, aut castellum diœcesis, nulli debet chorepiscopus permittere, vt sine licentia archidiaconi ordinetur, nec episcopus, nec vllus alius sacerdotem ordinare debet, neque religiosum facere, nisi præsente chorepiscopo: siquidem ipse quoque præest officio orationis, & ceteris omnibus, quæ in villis suis fiunt. & quicumque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Huic Canoni attestatur epistola beati Basilii ad chorepiscopos. ex ea enim constat chorepiscopos non diaconos, qui sunt ordinis sacri, & sacrificio ministrant, sed hypodiaconos & alios ministros ordinare potuisse, vt ex Canone superiore 56. liquet, modo essent examinati & probati a presbyteris & diaconis.

Ministrare in ministerio sacerdotali est ministrare altari, quod presbytero & diacono ministro presbyteri conuenit.

De honore diaconis habendo, ne se clerici in eos efferant. ANNO CHRISTI 325

CAPVT LXI.

Vt diaconi non sint præcincti cingulis suis tempore orationis, quia sunt liberi, & non dominatur eis nisi Dominus Christus rex vniuersi mundi, & eorum Deus; hæc est enim eorum, qui liberi sunt, consuetudo. Serui vero hanc consuetudinem non habent, quamuis diuites & potentes sint: atque hoc honore honorandi sunt diaconi, & non alii clerici. Sacerdotes enim sunt serui Christi, qui constituti sunt vt præsint ecclesiæ & orationi, quæ non possunt ab eis derelinqui. At diaconi oratione & laudibus finitis, eunt discincti quo eis libet, siue per vias, siue per plateas. Hæc de omnibus diaconis & sacerdotibus dicta sunt. & hic Canon sine excommunicatione positus est.

Eo spectat hic Canon, vt omnia in ecclesia honeste & secundum ordinem fiant, ne clerici in diaconos se efferant; sicut in superiore Canone 17. ne in presbyteros diaconi.

De numero presbyterorum & diaconorum ad ministerium ecclesiæ & ad facultatem eius accommodato.

CAPVT LXII.

Vt non sint pauci presbyteri in ecclesia, ne deficiat oratio, & ministerium ecclesiæ; & ne sit magnus sacerdotum numerus, ne sumptus ecclesiæ augeatur. Quamobrem qui ecclesiis præsunt, ii quidem quid in hac parte opus sit, videbunt: atque ita oportet, vt tot in ecclesia diaconi sint, quot ecclesia ferre possit; & vt illis archidiaconus præsit, sicut sancti apostoli Canonibus suis constituerunt, & sancti patres qui ante nos fuerunt; & vt sint septem

ANNO CHRISTI 325. ptem diaconi, qui ecclesiæ sumptu viuant, ac reliqui gratis ministrent. Et hic Canon non habet excommunicationem.

Hic Canon Canonem Synodi Neocæsar. testimonio Synodi Florentinæ actione septima, corrigit. illa enim iubet vt in ciuitate quamuis magna sint 7. diaconi; hæc vero, vt tot sint in ecclesia, quot ecclesia ferre possit; vt si plures scilicet non possit, sint saltem 7. reliqui gratis ministrent. totidem debere esse scripsit quoque Euaristus ante Synodum Nicænam, ad custodiam episcopi prædicantis; vt duo essent, sicut ego interpretor, ad dextram, duo ad sinistram, duo retro, & vnus a fronte. postquam non opus fuit custodire prædicantem, successit, vt puto, hic numerus curæ septipartitæ rerum ecclesiæ: vt in ecclesia Græca ex diaconis eligitur vnus magnus œconomus, alius magnus σκευοφύλαξ. hic curam habet sacrorum vasorum & vestimentorum. Alius curam habet sacrarum domorum siue monasteriorum; hic est magnus sacellarius, alius seruat scripta & tabulas de iudiciis & causis; & hic vocatur magnus chartophylax. Alius habet curam sacrarum domorum quæ sunt in ciuitate, qui curat etiam ornatum altaris; hic vocatur sacellarius, nos vocamus sacristam. alius curam habet de iis qui ad fidem redeunt, qui præest custodiæ legum sacrarum, & inquirit de homicidis, & aliis criminibus. hic dicitur ὡροπρόκδικος. Septimus est, qui istis omnibus præest, archidiaconus. Fortassis hæc fuit causa, cur Synodus Nicæna statueret, vt septem diaconi essent in ecclesia, quæ tot alere possit, quod essent hæc omnia ab illis curanda. constitutio apost. lib. 3. Clem. c. 19. iubet, vt numerus diaconorum sit proportione multitudinis populi. hic habetur ratio ministerii obeundi; maior enim multitudo populi plures presbyteros requirit, & plures presbyteri plures diaconos, quia diaconi sunt ministri presbyterorum.

De œconomo ecclesiæ, & de aliis cum eo, qui curent res ecclesiæ.

CAPVT LXIII.

Vt sit in vnaquaque ecclesia œconomus, & cum eo alii, qui habeant curam prouentuum & agrorum; & alii villarum & sumptuum quotidianorum; alii frumenti & leguminum; alii vasorum auri & argenti, & vestimentorum, ac ornamentorum ecclesiæ; alii habeant curam loci, in quo sancta eucharistia seruatur; & quisque habeat curam eorum quæ sibi commissa sunt, idque cum timore Dei, &

ne inter eos sit, qui illum seruum nequam imitetur, qui talentum domini sui abscondit, & non est in eo negotiatus; quem iratus dominus in tenebras exteriores mitti iussit. Et hic Canon caret excommunicatione.

De officio in ecclesia horarum diurnarum & nocturnarum, & de oratione pro omnibus qui eam ecclesiam gubernant.

CAPVT LXIV.

Vt in omnibus horis diurnis & nocturnis in principio & in fine orationis fiat cũ deuotione memoria episcopi, & oretur pro salute eius, & vt oratione eius populus adiuuetur. Sabbato autẽ & diebus festis, quando sunt sancta super altare posita, diaconus memoriam faciat, nominatim primum patriarchæ, deinde archiepiscopi, episcopi, chorepiscopi, archipresbyteri, archidiaconi, quia isti sunt gubernatores ecclesiæ; idcirco nominandi sunt ad altare in ecclesia, quandoquidem per eos omnia ecclesiastica administrantur, & ipsi sunt in ecclesia superiores. Et qui contradixerit, sit excommunicatus.

De ordine ducendi funus episcopi, chorepiscopi & archidiaconi, & de officio exequiarum.

CAPVT LXV.

Quando moritur episcopus, debent chorepiscopus & archidiaconus præire funeri, vt si filii præeant funeri patris: quando vero aliquis horum moritur, debet præire episcopus, vt si pater præeat filiis mortuis. & legantur in funere ea quæ doctores & sancti patres spirituales de oratione constituerunt: interſintque funeri omnes subiecti eis, siquidem vocabãtur eorum omnium patres; & nun-

ANNO CHRISTI 325. tietur de morte eorum omnibus ecclesiis & monasteriis illius parœciæ, vt fiat oratio pro eis. & hic Canon caret excommunicatione.

De ducente alteram vxorem dimissa quacumque de causa priore, vel etiam non dimissa, & de falso accusante vxorem de adulterio.

CAPVT LXVI.

Quicumque sacerdos aut diaconus vxorem suam propter fornicationem dimiserit, aut ob aliam causam, vt supra dictum est, aut domo eiecerit propter bona externa, vel vt illam altera pulcriore aut meliore aut ditiore mutet, vel propter concupiscentiam suam, quod Deo displicet; & illa ob has causas dimissa, ipse cum altera matrimonium contraxerit; aut non dimissa, alteram duxerit, siue liberam, siue seruam; & ambas pariter habeat licet separatim habitantes, & singulis noctibus cum altera earum cubet, vel eas in eadem domo vel in eodem lecto habeat, deponatur. Si vero fuerit laicus, prohibeatur communione fidelium. Sin autem falso aliquis vxorem suam de adulterio infamarit, vt eam dimittat, inquirendum diligenter de hac re est; & si hoc falsum fuerit, deponatur, si ex clero est: sin autem laicus, prohibeatur ingressu ecclesiæ & communione fidelium, & cogatur habitare cum ea quam infamauit, quamuis deformis & pauper & insana sit. & qui non obedierit, a Synodo excommunicatur.

De ducente simul duas vxores, & de muliere fideli nubente viro infideli, & de forma recipiendi eam ad pœnitentiam.

CAPVT LXVII.

Quicumque duas mulieres in matrimonium si-

mul acceperit, ipſe cum ſecunda excommunicetur: & quæcumque mulier fidelis viro infideli nupſerit, ipſa quoque a communione fidelium ſeparetur: quæ ſi pœnitentiam maleficii egerit, & eum virum quem habere non poterat, id eſt, infidelem, dimiſerit, non eſt recipienda niſi eo modo quo recipitur is qui poſtquam fidem negauit, ad fidem reuertitur; debetque ipſa infidelem relinquere. erit autem pœnitentia eius qui ad fidem reuertitur, & eius quæ virum infidelem reliquit, ferre cilicium, dormire ſuper cinerem: conſtituendumque eſt eis de ieiunio & de bonis operibus, prout conueniat; & poſtea licebit cum fidelibus conuerſari, & communionem ſacram accipere. & qui contradixerit, a Synodo excommunicatur.

De dante filiam, aut ſororem neque ſcientem, neque volentem, viro infideli in matrimonium.

CAPVT LXVIII.

Si quis fidelis filiam, aut ſororem non conſciam, neque volentem, neque cogitantem, neque præſentem dederit nuptum infideli, ſeparabitur, & prohibebitur communione fidelium: ipſa vero quæ data eſt in matrimonium, non eſt prohibenda. Si autem qui hoc fecit, pœnitentia ductus illam ab infideli ſeparauerit, conſtituenda eſt ei pœnitentia ſecundum peccatum eius, quanta ſacerdoti videbitur conuenire illi, & ab eo ſuſtineri poſſe. quod ſi pœnitentiam patienter ſuſtineat, debet humanius cum eo agere ſacerdos. & qui non paruerit, Synodus eum excommunicat.

ANNO CHRISTI 325. *De fideli discedente a fide propter libidinem, & amorem infidelis; & de forma recipiendi eum aut eam ad pœnitentiam.*

CAPVT LXIX.

Si quis fidelium mulieri infideli morem gerat propter fornicationem, aut mulier fidelis viro infideli; & ob hanc causam a fide recedant; pœnitentia horum sit, vt spatio trium annorum stent ad ianuam templi in cilicio & cinere; & peracto hoc tempore intrent in ecclesiam ad orationem; sed ita, vt spatio vnius anni stent in angulo ecclesiæ ab aliis separati: neque liceat eos salutare, neque cum eis communionem participare. transacto autem anno, debet sacerdos benedicere aquam & oleum, non sicut benedicitur in baptismo, nec vt benedicitur chrisma, sed vt oleum infirmorum, & vt benedicitur aqua ad emundationem immunditiæ eorum qui comederunt morticinum: & sic debet eis benedicere sacerdos, & aspergere eos aqua ista; & ipsi etiam debent compungi, & mundabuntur, remitteturque eis peccatum orando pro ipsis. faciendaque est diligens de eis inquisitio, & sic dabitur communio. & qui non paruerit, Synodus eum excommunicat.

De hospitali faciendo in omni ciuitate, & de electione præfecti, & de officio eius.

CAPVT LXX.

Vt sit in omnibus ciuitatibus locus separatus peregrinis, infirmis & pauperibus, qui vocetur xenodochium, id est, hospitium peregrinorum. Et eligat episcopus aliquem ex fratribus qui habitant in deserto, qui sit peregrinus, & procul distet a patria,

& a familia domus suæ, qui sit etiam vir probus; & hunc præficiat xenodochio, qui in eo faciat lectos, & quæcumque infirmis & pauperibus opus sunt. Quod si bona xenodochii non sufficiant, debet colligere omni tempore, & ex omnibus Christianis prouisionem secundum vniuscuiusque vires; atque his facultatibus sustentet fratres peregrinos, & pauperes, & infirmos, vt cuique opus erit: siquidem ipse est protector eorum ad adiuuandum eos, & eis diligenter prouidendum; quia in hoc opere est remissio peccatorum, solutio iniquitatis, & appropinquatio ad Deum. & hic Canon est sine excommunicatione. ANNO CHRISTI 325.

De collocando episcopo aut archiepiscopo in sua sede post ordinationem, quæ dicitur inthronizatio.

CAPVT LXXI.

Cum archiepiscopus episcopum ordinauerit, oportet vt mittat episcopum cum eo, qui illum introducat in ciuitatem & in ecclesiam, & faciat sedere primo die in throno: & postquam tribus mensibus in ciuitate sua resederit, debet archiepiscopus cum visitat, salutare eum, & committere archipapæ, id est, archipresbytero, & archidiacono, vt eum in statutis episcopatus examinent: & si reperierint didicisse eum omnia perfecte, confirmabitur in episcopatu, & in statutis eius. Sic etiam facere debent patriarchæ suis archiepiscopis. & qui contradixerit, Synodus eum excommunicat.

Vt nulli liceat de ecclesia, in qua ordinatus est, ad aliam se transferre; & de translatione eius qui per vim iectus est sine culpa.

CAPVT LXXII.

Nicæn. 15. apost. ca. 1. Nullus episcopus ab episcopatu minore ciuitatis

ANNO CHRISTI 325. & territorii, vbi ordinatus est, ad alterum propter caritatem annonæ, aut propter paruitatem ciuitatis, aut paucitatem populi,& paucitatem monasteriorum transeat. idem requiritur in maiore, quia non conuenit hoc, siquidem vnusquisque sortem habet a Deo;nam & hoc statutum est maritis. Quicumque enim laicus vxorem suam repudiat, excepta causa fornicationis, mœchatur, quia hoc facit, vt eam altera meliore mutet. Sic sunt episcopi, & sacerdotes, si ciuitates suas, & altaria pro aliis maioribus relinquant. idcirco hanc prauam consuetudinem prohibuimus & resecauimus. Quod si episcopus propter causam aliquam e ciuitate sua expulsus fuerit, non debet quærere alium locum, vt ad eum transeat, quia per vim eiectus est; & tunc oportet constituere eum in alia ciuitate, si tamen perspectum fuerit esse eum mundum, & sine crimine, iustum, ac fidelem, & aliqua culpa eius non extiterit causa expulsionis. Quod si primus locus erat paruus, & cognitum fuerit esse eum dignum archiepiscopatu, creandus est archiepiscopus in ea ciuitate quæ archiepiscopo indigeat. Quod si mutatur iste ad maiorem episcopatum, nihil obstat, quia non propter desiderium suum, sed propter necessitatem translatus est. Similiter presbyteros, & diaconos per castella & vicos non oportet relinquere altaria sua, & transferre se ad alia, sed manere vbi sunt ordinati, nisi de licentia chorepiscopi ex causa iusta, & ad profectum vitæ & fidei. quod si sponte sua hoc fecerint ob aliquam causam ex supradictis, non licebit hoc illis, quin po-

Ant. ca. 21. Chalc. 5. 12. 20. Sard. 15.

tius mouendi sunt gradu suo qui hoc commiserint, & non est admittenda eorum excusatio. Et hic Canon caret excommunicatione. ANNO CHRISTI 324.

Differt hic Canon a superiore 13. quod ille prohibet, ne quis patiatur eligi se ab ecclesia, acquiescens electioni, vt ecclesia sua relicta, in qua ordinatus est, ad illam a qua electus est, transeat; & ne det operam, vt ab eo in cuius potestate est, transferatur. hic vero prohibet simpliciter, ne quis sua voluntate a sua ecclesia ad aliam, quæ ei magis placet, transeat.

De non eligendo sacerdote a laicis per castella & pagos sine auctoritate chorepiscopi; nec abbate per monasteria; & de non præcipiendo, vt aliquis eligatur post mortem suam; & quando hoc liceat superiori.

CAPVT LXXIII.

Vt non audeant laici qui sunt in pagis, eligere sibi sacerdotem, neque monachi superiorem, sine auctoritate chorepiscopi. Quod si aliquis superior dum viuit, præcipiat vt aliquis post mortem suam loco suo succedat, non succedet iste, si sit nationis suæ, aut consanguineus; succedet tamen si sit quispiam ex filiis prædecessoris, propter vtilitatem, probitatem, sanctitatem, continentiam, & timorem Dei, vt omnes sint mundi a vitiis. Et hic Canon caret excommunicatione.

Differt hic Canon a superiore 49. quod ille prohibet ne episcopus dum viuit, eligat successorem; hic prohibet ne designet qui eligatur post mortem, si consanguineus aut nationis suæ sit, ne suspicio esse possit, quod affectioni hoc tribuat, & non meritis.

De habitatione sororum, viduarum, & diaconissarum in monasterio retinenda, & de ratione docendi eas, & de electione. diaconissarum, & officio atque vsu earum.

CAPVT LXXIV.

Vt monasteria non relinquantur sine sororibus, inter quas erunt mulieres viduæ; & constituatur illis probus magister, qui doceat eas legere libros & psal-

ANNO CHRISTI 325. & psalmos, donec bene didicerint, præsertim diaconissæ. Hæ autem ex iis eligantur quæ non male audiant ex eo vsque tempore quo fuerunt adolescentulæ, sintque annos natæ 60. sicut beatus Paulus ordinauit; & huiusmodi diaconissæ ad hoc solum paratæ sint, vt feminas in baptismo suscipiant. Et hic Canon caret excommunicatione.

De non eligendo ambiente electionem, quamuis virtute præstante; & de non prohibenda electione laici ad dictos gradus, & de non priuandis electis ante mortem nisi propter crimen.

CAPVT LXXV.

Si congregatio fidelium alicuius parœciæ elegerit aliquem præstantiorem aliis doctrina, prudentia, & fide ex iis qui ministrant altari, aut ex *monachis, id est, ex sacerdotibus monasteriorum, vt sit episcopus, aut archidiaconus, aut chorepiscopus, aut præfectus xenodochii, id est, hospitalis, non debet ambire ille qui eligitur, alioqui eiiciatur ex congregatione. Quod si laicus fuerit, non est prohibendus quin eligatur; & electus non est priuandus ante mortem, nisi propter crimen meritus sit, alios vero gradus clericorum ii qui præsunt, priuare possunt, quando eis visum fuerit. Et qui non paruerit, Synodus eum excommunicat.

*monarchis

De alio habitu, & aliis moribus, ac conuersatione monachorum & monialium.

CAPVT LXXVI.

Vt religiosi tum monachi, tum moniales, habeant alia indumenta & alios mores, quam habent laici; ac tondeant caput in modum coronæ, & cingant se honeste; neq; sigillis aureis, aut argenteis obsignent, neque ferant crumenam ad latus, neque cultellos,

Meminit huius Canonis Nicæni Gratianus 16. q. 1. ca. placuit.

sicut solent milites & homicidæ, quando eunt ad bellum & homicidium; & sicut solent alii ex mercatoribus & peregrinis ferre crumenam ad voluntatem suam, sicut omnes ex populo. Quin potius sint probi, & inter se & alios patientes, & ne eant per plateas nisi cum modestia, nec inter se ioculariter & ridicule loquantur, nec alius alium irrideat, aut ludat; sed potius silentium teneant & grauitatem, præsertim apud aduersarios fidei; sintque in omnibus quæ ad honorem eorum pertinent, patientes, & in omnibus moribus perfecti. & hic Canon caret excommunicatione.

De episcopo deprehenso in adulterio, aut alio simili crimine, deponendo tantum sine spe restitutionis in eumdem gradum, & non excommunicando.

CAPVT LXXVII.

Ca. apost. 25. Leo epist. 92. c. 2. Basil. c. 3. Syn. Carth. 27.

Si quis episcopus deprehensus fuerit in adulterio, aut in alio simili crimine, deponēdus est, neque amplius in eumdem gradum restituendus. Quod si pœnitentiam egerit, non est societate fidelium, neque sacra communione prohibendus; quia non est eadem ratio peccati eius, & peccati laici. & qui contradixerit, Synodus eum excommunicat.

Quod hic dicit Canon, non esse eamdem rationem peccati laici, & episcopi, sic intellexit Leo, quia scriptum, inquit, est; Sacerdos si peccauerit, quis orabit pro eo? idcirco alienum est, inquit, ab ecclesiastica consuetudine, vt qui in presbyterali honore, aut gradu diaconi fuerint cōsecrati, pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitentiæ. Et subiungit: Vnde huiusmodi lapsis ad promerendam misericordiam expetenda est priuata secessio, vbi illis satisfactio si fuerit digna, sit etiam fructuosa. B. Basil. aliam causam esse iudicauit, cur isti deponantur tantum, & non excommunicentur; quia scilicet satis videatur crimen vindicatum depositione, ex qua nunquam restituendus sit, vt restitui solet laicus in eumdem gradum, postquam fuerit ei interdicta ecclesia. scriptū est enim: Non vindicabis bis in idipsum. quod est etiam in Canone apost. citatum.

ANNO CHRISTI 325. *De lapsis semel tantum in adulterium presbyteris & diaconis, si nunquam duxerant vxores; & de eisdem lapsis viduis, & lapsis habentibus vxorem superstitem. item de reuersis ad idem peccatum tum viduis tum habentibus adhuc viuas vxores; & qui ex his non recipiendi ad pœnitentiam, & qui semel tantum, & qui bis.*

CAPVT LXXVIII.

Si quis sacerdos lapsus fuerit in adulterium, & hoc peccatum nunquam antea commiserit, quin potius semper bene audierit, & non duxerat vxorem, sed erat virgo; pœnitentia eius erit in ieiunio & oratione, & de eleemosynis secundum vires vno anno; quo exacto debet redire ad communionem fidelium, & communionem sacram, & ad ministerium & sacrificium, vt prius, & deinceps attendere diligenter, & cauere sibi per vniuersum vitæ tẽpus. Si vero ad idem peccatum reuersus fuerit, deponendus est omnino, & non est prohibendus communione fidelium, & sacra communione. Quod si vxorem duxit, imponenda est ei duplex pœnitẽtia. idem seruandum est in diacono; qui si ad idem scandalum redierit, omnino deponendus est. quod quidem intelligendum est, si fuerit viduus: nam si vxorem duxit, & adhuc viuit, & cum eo habitat, debet remanere in pœnitentia, & tribus annis excommunicatus. denique in his omnibus episcopus cum primum in hoc peccatum lapsus fuerit, debet ex gradu suo cadere, cui non est pœnitentia imponenda, neque communione fidelium, neque communione sacra prohibendus. Sacerdos ἄγαμος, id est, qui nunquam vxorem habuit, vel viduus, recipiendus est ad pœnitentiam; qui vxorem habet, non est recipiendus. Diaconus ἄγαμος, id est, qui

nunquam habuit vxorem,vel viduus, bis est ad pœnitentiam recipiendus;diaconus coniugatus semel: & non erunt prohibiti communione fidelium, & communione sacra,sed ministerio altaris. Alii vero ex clero, & monachi, & laici, si huiusmodi peccatum commiserint, fiet iudicium de eis, vt eorum iudici, & ei qui eis præest, prout pœnitentiæ conuenit, visum fuerit: & non debet qui eis præest, & iudex imponere grauem pœnitentiam quæ noceat, neque leuem, ne currant ad peccatum, & eorum damnatio crescat. & qui non paruerit, Synodus eum excommunicat.

De remedio cuicumque fidelium, dum adhuc peccatum eius non est manifestum, per priuatam exhortationem & admonitionem adhibendo; & de excommunicando, si non profecerit.

CAPVT LXXIX.

Et quicumque ex ecclesia aliquid indignum faciat, adhibebitur ei remedium per exhortationem & diligentem admonitionem, dum non est manifestum quod facit, vt non perseueret in eo, & discedat a via sanctorum Dei,eorumque conuersatione; imponentque ei pœnitentiam prout conueniet. Quod si pœnitentia & exhortatione non emendetur, separetur a communione fidelium, & abscondatur tamquam membrum putre, ne contagio eius reliquum corpus peruadat. & qui non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Interpres est hic Canon quando quis frater in me peccare dicendus est, scilicet quando peccatum commisit, cuius contagio in reliquum corpus peruadere potest, nisi pœnitentia corrigatur: aut si nolit corrigi, ex ecclesia eiiciendus sit.

ANNO CHRISTI 325.

De electione procuratoris pauperum, & de officio eius.

CAPVT LXXX.

Eligatur in omni ciuitate aliquis sæcularis vel religiosus, qui sit disertus & patiens, & quem manifestum sit via recta & orthodoxa incedere; habitetque prope ecclesiam, aut in hospitali, & habeat apud se bona hospitalis, & prouideat hospitali & ægrotis; prouideat etiam iis qui in carcere sunt. Quod si inter eos qui sunt in carcere, aliquem Christianum reperiat qui sit dignus vt liberetur, debet adiuuare eum vt e carcere liberetur. Et si quid ei opus fuerit, aut victu indigeat, & non potest habere ab iis qui sunt in custodia, liberare. & si cui opus fuerit aliquo sponsore, debet quærere qui pro illo spondeat, vt liberetur. Et si quis fuerit alicuius criminis grauis reus, & non sit dignus liberatione, debet saltem adiuuare eum, ne ei victus & vestitus desint; neque debet differre subsidium, neque negligens esse in omni eo quod ad causam eius expediendam pertineat, quousque iuste, & vt meritus est, iudicetur: quia ignorant homines quæ sibi aut filiis euenire possunt. mundus * enim & casus eius sunt in tribulationibus & molestiis positi. Et si quis ex fidelibus bona sua epulando, potando, & scortando consumpserit, & ob hanc causam in hanc necessitatem inconsiderate incidit, non est deserendus, sed debet vnusquisque fidelium tum virorum, tum feminarum, dare secundum vires suas & bonam voluntatem; & colligatur hoc, vt ille a creditoribus & afflictione liberetur. Et hic Canon caret excommunicatione.

Sic hodie vocatur Romæ procurator pauperum, qui eos qui sunt in carcere, iis modis adiuuat, quibus hic Canon adiuuare præcipit: quem disertum esse vult, vt causas eorum bonas possit defendere. est autem rationi consentaneum, ex eo tempore, cum habita est hæc Synodus Nicæna, & episcopi in suis ciuitatibus præsidio & studio magni Constantini florere cœperunt, venisse in vsum hunc Canonem pietatis plenissimum, qui vtinam in omni ciuitate Christiani nominis sanciatur, si forte non est sancitus. * Interpretatus est Canon illud in epistola Ioannis cap. 5. Mundus totus in maligno positus est; malignum enim vocat tribulationes & molestias, quibus mundus refertus est. ANNO CHRISTI 325.

IN GELASII CYZICENI HISTORIAM

ADMONITIO AD LECTOREM EX ROMANA EDITIONE.

PENE consilium fuerat hanc Synodi Nicænæ historiam, quæ alioqui suo loco inter cetera eiusdem Synodi collectanea reponi debuisset, penitus omittere: quod etsi in Vrbe non deerant varia eius exemplaria, vt Vaticanum, ex quo magnam Nicæni Concilii sui partem excerpsit Alfonsus Pisanus, & Sfortianum, quod olim fuit Bessarionis cardinalis, atque alia in aliis bibliothecis; omnia tamen auctoris nomine carebant, & incerti auctoris opus in lucem dare non placebat. Illud quoque accedebat, quod non pauca in hac historia leguntur, quæ meliorum scriptorum sententiis cum repugnent, illam falsitatis coarguere videantur. Initio enim operis auctor affirmat, Arianos Concilii Nicæni tempore non solum contra Filium Dei, sed etiam contra Spiritum sanctum blasphemasse: & in libro secundo introducit disputationes de diuinitate Spiritus sancti in eodem Concilio cum philosophis habitas. At id repugnare videtur verbis Epiphanii hæresi septuagesima quarta, quæ est Pneumatomachorum, qui in fine sic ait: Non fuit tunc (id est, tempore Nicæni Concilii) de Spiritu sancto quæstio. item verbis sancti Basilii in epistola septuagesima octaua, quæ fidei Nicænæ confessionem continet: Spiritus sancti ratio, inquit, in transcursu posita est, nulla diligentia digna iudicata, propterea quod

ANNO CHRISTI 325. *nondum mota esset hæc quæstio, sed sententia de ipso in animis credentium nullas adhuc insidias sustinuisset. Præterea idem historiæ huius auctor libro secundo, capite primo Eusebium Cæsariensem ab Arianismi suspicione diligenter purgare nititur, cum tamen sanctus Athanasius librum integrum scripserit de decretis Nicænæ Synodi aduersus Eusebium Cæsariensem Arianum; & sanctus Hieronymus libro secundo apologiæ aduersus Rufinum, eumdem Eusebium modo non Catholicum, modo Arianum, aliquando etiam principem Arianorum nominauerit. Denique (vt alia leuiora sileantur) hic ipse auctor libri secundi capite trigesimo secundo scribit Synodum Nicænam prohibere voluisse, ne episcopi, presbyteri, diaconi & subdiaconi cum vxoribus, quas antea cum laici essent, duxissent, consuetudinem habere possent: obsistente autem Paphnutio, nihil de hac re decretum fuisse, & vniuscuiusque arbitrio relictum, si ab eis abstinere vellent. Sed hoc esse manifestum figmentum, a veritate prorsus alienum, facile deprehenditur ex sancto Epiphanio, qui paulo post celebratum Nicænum Concilium scribens, disertis verbis affirmauit hæresi quinquagesima nona, quæ est Catharorum, sacris Canonibus aduersari quod episcopus, presbyter aut diaconus ex vxore liberos gignat. Sanctus etiam Ambrosius & sanctus Hieronymus Epiphanii æquales, ille in libro primo de officiis capite vltimo, iste in libro aduersus Vigilantium, scribunt non licere in occidente, neque in oriente ad sacrum ministerium assumi nisi virgines, aut continentes, aut qui, si vxores habeant, mariti esse desistant. Quod idem in Conciliis paulo post Nicænum celebratis, vt in Arelatensi secundo, Canone secundo, & in secundo Carthaginensi, Canone secundo, confirmatum legimus. Quid, quod in ipsa Nicæna Synodo extat Canon tertius, quo cauetur, ne vlli episcopo, vel presbytero, vel diacono liceat feminam aliquam domi retinere, præter matrem, sororem, vel amitam? quo Canone satis aperte excluditur vxor, quæ primo loco nominanda fuerat, si vera essent quæ in hoc libro dicuntur. Sed nimirum auctor non in actis Concilii hanc historiam reperit, sed a Socrate libro primo capite octauo, vel a Sozomeno libro primo capite vigesimo secundo, qui primi eam tradiderunt, desumptam, in hac sua collectione inseruit. Quemadmodum autem nonnulla in ea legimus a Concilio Nicæno aliena, si veteribus patribus credimus, sic etiam contra multa desunt, quæ ex eorumdem patrum sententia in actis eiusdem extare deberent. Testantur enim sanctus Athanasius in oratione prima aduersus Arianos, & Theodore-*

tus libro primo historiarum capite octauo, Arii scripta & epistolam Eusebii Nicomediensis lecta fuisse in Synodo Nicæna. Testatur quoque Iulius pontifex Romanus in epistola quæ extat apud Athanasium in apologia secunda, in Concilio Nicæno examinata fuisse acta Synodi Alexandrinæ. At horum omnium in hac historia nulla mentio habetur. Nihilominus tamen, cum ex Photii testimonio, cuius bibliotheca paulo ante in lucem prodiit, satis constet huius operis auctorem fuisse Gelasium Cyzicenum, & eius etiam nomine Græce & Latine iam editum sit, atque in eo nonnulla habeantur, quæ multis rebus usui esse possunt, ac præterea veteres scriptores (quorum verba mox subiicientur) illius mentionem faciant tamquam actorum Concilii Nicæni: ne a quopiam fortasse desideretur, ad calcem huius tomi adiiciendum censuimus. ANNO CHRISTI 325.

VETERVM ALIQVOT SCRIPTORVM DE HIS LIBRIS ET EORVM AVCTORE TESTIMONIA.

Photius patriarcha CP. in bibliotheca.

Φώτιος πατριάρχης ΚΠ. ἐν βιβλιοθήκῃ.

Cap. 15. Lecta sunt primæ Synodi acta, tribus comprehensa libris. Gelasii titulum opus præfert. nec tam acta sunt, quam historia. Sermo simplex & humilis. ceterum minima quæque in Synodo gesta narrat.

Ἀνεγνώσθη δὲ πρακτικὸν τῆς πρώτης συνόδου ἐν τρισὶ τόμοις. Γελασίου δὲ ἔφερε τὸ βιβλίον ἐπιγραφήν· οὐ μᾶλλον ὑπάρχον πρακτικόν, ἢ ἱστορικόν. ἀπέλης δὲ καὶ ταπεινὸς τὴν φράσιν. πλήν γε λεπομερῶς διέξεισι τὰ ἐν τῇ συνόδῳ.

Cap. 88. Legimus historiæ formam res in Nicæna Synodo gestas. liber autem diuisus est in tres partes.
*lib. 2. c. 5. Refert auctor * Osium Cordubæ episcopum, & Bitonem atque Vincentium Romanos sacerdotes Siluestri Romani pontificis legatos adfuisse. Eustathium autem Antiochenum patriarcham per seipsum: Alexandrum vero presbyterum, Metrophanis Constantinopolitani legatum. neque enim hic ætate confectus adesse poterat. In alio tamen exem-

Ἀνεγνώσθη βιβλίον, ὡς ἐν ἱστορίας τύπῳ, τὰ κθ΄ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πραχθέντα. τόμοι δὲ τοῦ βιβλίου εἰσὶ τρεῖς. λέγει δέ, τὸν μὲν Ὅσιον τὸν Κορδύβης, καὶ Βίτωνα καὶ Βικέντιον Ρωμαίων ἱερέας, ἐκ προσώπου Σιλβέστρου τοῦ Ρώμης πρεῖναι· Εὐστάθιον δὲ τὸν Ἀντιοχείας, αὐτὸν ἐπεῖνον. Ἀλέξανδρον δὲ, ὃς δὴ πρεσβυτέρου ἀξίωμα εἶχεν, εἰς πρόσωπον αὖ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνους πρεῖναι ἐπεῖνος δὲ ἐκωλύετο βαθυπάτῃ γήρᾳ. ἐν ἄλλῳ

ANNO CHRISTI 325.

ἄλλῳ μὴ ἔξεστι ἔχοντι τὰ αὐτὰ, Γελασίου τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, οὗτος τὸ βιβλίον ἐπιγεγραμμένον. τῆς ἀπαρχῆς οὖν οὕτω τὰς κεφαλὰς ἁγίαν καὶ μεγάλην καὶ οἰκουμενικὴν τῶν ἐπισκόπων συναγερθεῖσαν συνόδον ἐκ πασῶν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς τοῦ Ρωμαίου κόσμου ἐπαρχιῶν, καὶ Περσίδος. φησὶ γοῦν αὐτὸν ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἐπὶ Βασιλίσκου, ὃς ἐκβαλὼν Ζήνωνα ἐτυράννησεν, ἀκμάζειν.

plari, quo eadem prorsus continebantur, hunc titulum libro inscriptum reperi: Gelasii Cæsareæ Palæstinæ episcopi. Operis autem ipsius principium eiusmodi est: Quæ in prima & magna & vniuersali episcoporum Synodo ex omnibus, vt sic dicam, Romani orbis prouinciis, ipsaque adeo Persida congregata, &c. Affirmat hic scriptor * se sub Basiliſco, qui Zenone pulso tyrannidem occupauit, vixisse. * in Præfat.

Νικήτας Χωνιάτης ἐν πανοπλίᾳ δογματικῇ.

Nicetas Choniates de orthodoxa fide lib. 5. c. 6.

Εὐσέβιος δὲ ὁ Παμφίλου ἐν τῷ τείτῳ λόγῳ τοῦ εἰς (ΚΓ) βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἀπεῖναί φησι τὸν Κωνσταντινουπόλεως διὰ γῆρας· οὐ δηλοῖ δὲ τὸ τούτου ὄνομα· αὐτὸν αὖθις δὲ παρεῖναι πρεσβυτέροις· τὰ δέ γε ἐκκλησιαστικὰ τῆς συνόδου διαλαμβάνουσι Μητροφάνην μὲν (ΚΔ) Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον, διὰ γῆρας μὴ συνεδρεύσαι τῇ συνόδῳ, ἀλλὰ πληρῶσαι ἐκείνου τόπον Ἀλέξανδρον· ὃς πρεσβύτερος ὢν, καὶ τοῖς συνοδικοῖς τότε πρὸς τὰ τῆς Εὐρώπης μέρη διακονήσασθαι γράμμασι.

Eusebius Pamphili lib. 3. de vita Constantini imperatoris, Constantinopolitanum quidem pontificem a Synodo Nicæna abfuisse scribit propter senium; at nomen eius supprimit: cuius loco presbyteri quidam comparuerint. At vero ex * Synodi actis constat Metrophanē Constantinopoleos id temporis episcopum fuisse, qui decrepitam ob ætatem in Synodo considere non potuerit: cuius tamen vicem Alexander suppleuerit presbyter, cuius ministerio synodicæ literæ in Europam transmittebantur. * Lib. 2. c. 5.

Ἰωάννης ὁ Κυπριώτης δεκάδος γ'. κεφ. δ'.

Joannes Cyparissiota decadis 3. cap. 4.

Ἐν τῇ ἁγίᾳ πρώτῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, ἀπὸ τοῦ δι' Εὐσεβίου τοῦ πατέρων ἀποκρίσεως πρὸς τὸν φιλόσοφον, φασί· νοητέον οὖν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κύριος, ὁ κτίσας τῷ λογιστικῷ σοφίαν εἰς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ, τὴν ἑτοιμασθεῖσαν τῷ κατ' εἰκόνα θεοῦ αὐτοῦ.

In prima & œcumenica Synodo, ex responsione patrum ad philosophum, quam Eusebius reddidit. * Aduertendum, inquiunt, est hunc esse Dominum, qui sapientiam ratiocinantem creauit principium viarum suarum, quam præparauit homini ad imaginem suam a se creato. * Lib. 2. c. 18.

Idem decadis 10. cap. 2.

Ex disputatione contra Phædonem philosophum, quæ est in prima Synodo. * Fides, inquit, catholica vnam solam diuinitatem nouit, & hanc colit, Patris, Filii, & Spiritus sancti. præter hanc non reputabitur altera.

* Lib. 2. c. 22.

Ο αὐτὸς δεκάδος ί. κεφ. β'. Anno Christi 324.

Ἀπὸ τῆς πρὸς Φαίδωνα τὸν φιλόσοφον διαλέξεως, ἐκ τῆς πρώτης συνόδου. ἡ δὲ καθολικὴ πίστις μίαν μόνην οἶδε θεότητα, καὶ ταύτην προσβάλλει, πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος· πρὸ τοῦ οὐ λογιοῦσθαι ἑτέρα.

DE TEMPORE QVO CELEBRATVM FVIT CONCILIVM NICÆNVM.

CONCILIVM *Nicænum sub papa Siluestro celebratum fuisse, &* [a] *Latinæ subscriptiones Canonum, & omnium veterum, qui de ea re scripserunt, monumenta vel affirmant, vel significant, vno excepto* [b] *Sozomeni deprauato loco, quem Cassiodorus historiæ tripartitæ concinnator, & alii recentiores secuti sunt. Inde orta est de tempore Concilii Nicæni ingens apud posteros controuersia, aliis calculum subscriptionum Latinarum & auctoritatem Eusebii, Hieronymi, Socratis, Theodoreti & Gelasii Cyziceni, qui omnes illud vel diserte vel tacite ad Siluestri ætatem referunt, proponentibus: aliis Sozomenum, qui contra omnium vel maiorum vel æqualium suorum fidem, ipsum ad Iulii pontificatum mendose deprimit, opponentibus.* [c] *Photius vt vtramque partem conciliet, & Sozomenum cum Gelasio Cyziceno in concordiam reducat, sub Siluestro inceptum, sub Iulio absolutum statuit. Hæretici nostri sæculi (quorum in omnibus studium est officere Romanæ ecclesiæ, quæ vt antiquiorem, ita saniorem sententiam tuetur) Sozomeni corruptum locum abripiunt, & sub Iulio celebratum fuisse importune contendunt. Quod falso fundamento niti, mendumque manifestum in Sozomeni scriptione esse, vel ex marginali annotatione quæ in textum irrepserit, vel ex voce* πολιὸς, *id est senex, canus, venerandus, quæ vitio scribæ in* Ιούλιος *euaserit, sic ex Sozomeno ipso demonstratur. Primum, causa quam prætexit Sozomenus, cur Concilio Nicæno non interfuerit Romanus pontifex, decrepitam scilicet senectutem, in Iulium cadere nullo modo potest, qui iuxta Socratem & Sozomenum ipsum, vsque ad triginta fere annos post Concilium Nicænum ætatem produxit. Tradit enim* [d] *Socrates, atque ex ipso* [e] *Sozomenus, Constantium post tyrannos Magnentium, Siluanum & Gallum cæsos, Sirmio Romam ad triumphandum profectum, ac*

[a] Euseb. in chron. vbi pro 22. male scriptũ 2. Hieron. in chro. Socr. lib. 2. ca. 27. Theod. hist. eccl. l. 1. c. 5. Gelas. Cyzic. lib. 1.

[b] Sozo. hist. eccl. lib. 1. cap. 16.

[c] Phot. ep. ad Mich. Bulg.

[d] Socr. hist eccl. lib. 2. cap. 27.

[e] Sozo. hist. eccl. lib. 4. cap. 7.

ANNO CHRISTI 325. eodem tempore Concilium in Italia conuocasse, dumque ad illud episcopi iter pararent, Iulium episcopum Romanum e viuis excessisse. Magnentius autem cæsus fuit, iuxta [f] Sozomenum, sub sexto consulatu Constantii, & secundo Galli, qui annus a Concilio Nicæno XXVIII. numeratur: Gallus vero iuxta eumdem [g] Sozomenum, sub septimo consulatu Constantii, & tertio suiipsius, qui annus est XXIX. a Concilio: & Siluanus, teste [h] Ammiano Marcellino, post Gallum. Qui ergo fieri potuit, vt qui ecclesiam Romanam, secundum Sozomenum, trigesimo fere post Concilium Nicænum anno regebat, ob grauiorem ætatem Concilio Nicæno adesse nequiuerit? Præterea, Iulii pontificatum fuisse viginti quinque annorum scribit [i] Sozomenus, idque etiam mendose, & in reuerso, vt constat ex [k] Socrate, vnde Sozomenus illa omnia fere de verbo ad verbum expressit, qui solos quindecim annos Iulio tribuit. Sed concedamus Iulium annis viginti quinque ecclesiam rexisse: quomodo potuit qui viginti quinque annis in sede vixit, & obiit trigesimo fere post Concilium Nicænum anno, tempore Concilii Nicæni pontificatum tenuisse? Adde [l] Sozomeni ἔπαχθῶ, qui in prolegomenis Concilii Nicæni, vt exordium historiæ suæ temporis nota signaret, sic prælocutus est: Crispo & Constantino Cæsaribus consulibus, Romanæ ecclesiæ antistes fuit Siluester. Fuisse autem tum consulatum Crispi & Constantini tertium, idem [m] Sozomenus ita in præfatione operis sui attestatur: Sum vero historiam exorsus a Crispo & Constantino Cæsaribus iam tertium consulibus. Atqui tertius consulatus Crispi & Constantini, qui annus Christi CCCXXIV. fuit, immediate præcessit consulatũ Paulini & Iuliani, id est, annum Christi CCCXXV. sub quo celebrata est Synodus Nicæna, auctore [n] Socrate, & [o] Sozomeno ipso, qui exitum Concilii in principium vicennalium Constantini incidisse affirmat. Quomodo ergo dici potest, legatos ecclesiæ Romanæ in Synodo Nicæna missos fuisse a Iulio, quos ob locorum interualla multo ante Concilium destinatos oportuit, cum finis consulatus Crispi & Constantini vix quatuor mensibus Concilium Nicænum mense [p] Maio anni sequentis celebratum anteuerterit, & Marcus Romanus pontifex, eodem Sozomeno, vt mox videbitur, teste, inter Siluestrum & Iulium medius interceserit? Accedit etiam querela Iulii, vt [q] Sozomenus ipse refert, apud episcopos orientales, quod eum ad Synodum Antiochenam non vocassent. Hoc autem vt stare potest cum excusatione senectutis, ob quam non adfuit Concilio Nicæno, quod sedecim annis Antiocheno illo antiquius fuit? Imo quare Iulio senectutis causam prætexuit Sozomenus, cur a Con-

[f] Soz. ibid. c. 6.
[g] Sozom. ibidem.
[h] Ammian. Marcel. l. 15.
[i] Sozo. ib. c. 7.
[k] Socr. ibidem.
[l] Soz. lib. 1. cap. 1.
[m] Sozo. in præf.
[n] Socr. l. 1. c. 9.
[o] Sozo. l. 1. c. 25.
[p] Socr. l. 1. c. 9.
[q] Sozo. l. 3. c. 9.

cilio Nicæno abfuerit, non autem eam multo magis attulit, cur ad Concilium Sardicenſe, quod duobus & viginti annis poſterius Nicæno fuit, non profectus ſit, ſed tantum per legatos ei interfuerit? Sed quid argumentis opus eſt, cum extet apud Sozomenum ipſum locus expreſſus, qui vno ictu hanc difficultatem euacuat, diſertiſque verbis profitetur, Iulium longo poſt Concilium Nicænum interuallo, & circa tempora conciliabuli Antiocheni aduerſus Euſtathium (qui in Concilio Nicæno epiſcopus Antiochenus fuerat) celebrati, in pontificem Romanum electum fuiſſe, atque ideo nunquam Sozomeno in mentem venire potuiſſe, vt Concilium Nicænum ſub Iulio collocaret? Ipſe enim Sozomenus, qui lib. I. cap. XVI. aſſerit Romanum pontificem ob pondus ætatis Concilio Nicæno non adfuiſſe, quique vltimo capite eiuſdem primi libri vniuerſam Concilii Nicæni hiſtoriam omnino abſoluit, præfixa fronti ſecundi libri hac clauſula: Hactenus finem habuere quæ in Nicæa geſta ſunt: ac deinde toto ſecundo libro ad ea deſcendit narranda, quæ ſub reliquo Conſtantini imperio contigerunt: is, inquam, ipſe Sozomenus, poſtquam rebus Concilii Nicæni finem impoſuit, per integra priora ſecundi libri ſeptemdecim capita percurrit ea quæ inter Concilium Nicænum, & Antiochenum in cauſa Euſtathii celebratum, interceſſerunt; & demum XVIII. capite, Antiocheni Concilii celebrationem, Euſtathii abdicationem, & Euphronii ſubrogationem deſcripſit: tandem deueniens ad XIX. libri ſecundi caput, affirmat ſub id tempus, Silueſtro mortuo, ac in eius locum ad breue ſpatium, id eſt, ſecundum[r] Hieronymum, menſes octo, ſuffecto Marco, Iulium in ſedem Romanam euectum fuiſſe. verba eius ſunt: [r] Per id tempus cum Marcus poſt Silueſtrum ad exiguum tempus epiſcopatum Romanum geſſiſſet, Julius in illam ſedem ſucceſſit: in ſedem autem Hieroſolymitanam poſt Macarium, Maximus. Hæc non aduertiſſe Bedam & ceteros Latinos ſcriptores, qui pene Caſſiodori veſtigiis inſtiterunt, minor culpa eſt: non enim extabat apud eos integrum Sozomeni exemplar, vbi hic locus habetur, ſed tantum teſſerulæ quædam in illo hiſtoriæ tripartitæ vermiculato opere inſertæ. At nouos iſtos cenſores & integro Sozomeni exemplari fretos, & adeo oculatos, vt ſibi nihil non videre videantur, quis excuſare poterit? Sed de his hactenus.

Anno Christi 325.

[r] Hieron. in chr.

[r] Sozo. l. 2. c. 19.

ANNO CHRISTI 325.

ΓΕΛΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΚΥΖΙΚΗΝΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ ἁγίᾳ συνόδῳ πραχθέντων.

GELASII CYZICENI COMMENTARIVS ACTORVM CONCILII NICÆNI.

ΤΑ κζ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην ϛ οἰκουμενικὴν τῶν ἐπισκόπων συναθροισθεῖσαν συνόδῳ ϗ ἐν τῇ Νικαέων, ἐκ πασῶν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν τῆ Ρωμαίου κόσμου ἐπαρχιῶν, καὶ Περσίδος, ἔκ τε τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος, ϗ διατάγματος τοῦ θεοφιλοῦς ϗ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ἡμετέρου, καθολικῆς ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς καὶ * ὀρθοδόξου πίστεως, κζ τῶν μαθηθέντων καὶ ἀσεβῶν δογμάτων τοῦ θεομάχου Ἀρείου· πάντα τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐναρέτῳ καὶ ἁγίᾳ συνόδῳ λεχθέντα τε καὶ πραχθέντα καὶ διατυπωθέντα παλαιοῖς τε καὶ πρόπαλαι ἀνδράσιν ἐπ᾽ ἐν τῇ πατρῴᾳ οἰκίᾳ διάγων, εὑρηκὼς αὐτὰ ἐν βίβλῳ ἀρχαιοτάτῃ ἐγγεγραμμένα ἐν μεμβράναις ἅπαντα ἀπαραλείπτως ἐχούσαις· γνωμῆς μοι τοῦ θείου ϗ ἀοιδίμου Δαλματίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου γνωμόνου τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς τῶν Κυζικηνῶν λαμπρᾶς μητροπόλεως, προελθούσης δὲ εἰς ϗ τὸ ποτε ἡμετέρου οἴκου δεσποτεῖαν, λέγω δὴ ϗ κζ σαρκὰ πατέρα ἐμόν, τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας πρεσβυτερίου ἠξιωμένον. ἧ ἔνι ἱερᾷ βίβλῳ ἐντυχών, καὶ σχολὴν πολλὴν ἐν αὐτῇ ποιησάμενος, ὅπῃ μνήμης μοι φέροιμι πάντα οὐχ οἷός τε ἦμην· οὐδὲ γὰρ ἄν τις ἀνθρώπων τὸ ἄφατον ἐκεῖνο πέλαγος τῶν ἐν αὐτῇ ἐγκειμένων ὅπῃ μνήμης διὰ

QVÆ in sancta, magna & vniuersali episcoporum Synodo ex omnibus, vt sic dicam, Romani orbis prouinciis, & ex Persida, Dei gratia, & pii ac Deo cari imperatoris nostri Constantini edicto, Nicææ congregata, pro apostolica & orthodoxa fide, contra peruersa & impia impii Arii dogmata: omnia, inquam, quæ in præclara illa & sancta Synodo dicta, facta & constituta fuerant, iampridem, cum adhuc in paterna domo vitam degerem, legi, cum illa inuenissem in antiquissimo libro, in membranis plane integris descripta, qui fuit diuini & celebris Dalmatii, in illustri Cyzicenorum metropoli sanctæ atque catholicæ ecclesiæ archiepiscopi; quique tandem ad familiæ nostræ dominum deuenit, patrem dico meum secundum carnem, dignum habitum qui in ordine presbyterorum eiusdem ecclesiæ cooptaretur. In quem sacrum librum cum incidissem, multumque in eo posuissem studii, nec potuissem memoria omnia retinere, (nemo enim hominum immensum illud mare omnium quæ in eo recondebantur, memoriter in ore habere pote-

rit) plurima annotaui sanctorum nostrorum patrum, ac sanæ doctrinæ episcoporum dogmata, quæque iidem aduersus Ariomanitas obiecerunt: & scriptas redargutiones aduersus illorũ blasphemiam, qua scelesti non solum contra Filium Dei, sed etiã contra Spiritum sanctum blasphemabant: & mercenariorum Arii philosophorum aduersus episcopos contradictiones, & nostrorum aduersus illorum sophismata per doctrinam e scriptura petitam firmas & apertas solutiones: & de vna diuinitate Filii & Spiritus sancti, quæ ante sæcula extitit, quæque principium non habet, sed semper cum Deo & Patre subsistit: & de eiusdem Filii Dei Verbi in nouissimis temporibus pro salute nostra ex deipara virgine Maria ineffabili incarnatione: & de apostolicis ecclesiæ constitutionibus, omnem omnino tractationẽ illic habitam cum in sacro illo libro legissem, & omnium maxime fidelissimi imperatoris Constantini, qui in Synodo confederat, diuinas & vere apostolicas sententias: ita delectatus sum iis quæ in sacro illo libro continebantur, vt subinde ad Dominum dixerim: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.* Sic supra modum admiratus sum quæ illic scripta erant de pura, irreprehensa, orthodoxa, & apostolica fide. Post aliquot annos cum huc, in prouinciam dico Bithynorum, volente Deo peruenissem, & commotio atque inquisitio plurima fieret sub impii

Psalm. 118.

ANNO CHRISTI 325.

τόμαζος φέρειν δωηθείη· πλεῖσά τε ὅσα ἐπεσημλωάμλω, πατ' τ ἡμετέρων ἁγίων πατέρων καὶ ὁπποκόπων τῆς τ ὑγιαίνοντος λόγου διδασκαλίας αὐτῶν δόγματα· τάς τε πρὸς τοῦτ Αρειομανίτας αὐτῶν ἀντιθέσεις, καὶ τοῦτ κ τῆς ἐκείνων βλασφημίας ἐγγράφοις ἐλέγχοις, ἧς ἐβλασφήμησαν οἱ μαροὶ Αρειομανῖται κ τ υἱοῦ τ θεοῦ, οὐ μλὼ δὲ ἀλλὰ καὶ κ τ ἁγίου πνύματος· τάς τε τ μεθοδιῶν Αρείου τ φιλοσόφων πρὸς τοῦτ ὁπποκόπους ἀντιῤῥήσεις, τάς τε τ ἡμετέρων πρὸς ἐκείνους διὰ γραφικῶν διδαγμάτων κ τ αὐτῶν σοφισμάτων ἐναργεῖς ἀπολύσεις· πρεί τε τῆς ἀναρχου καὶ ἀεὶ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ συνυπαρχούσης τ υἱοῦ αὐ κ τ ἁγίου πνύματος προαιωνίου μιᾶς θεότητος, πρεί τε τῆς αὐ τ υἱοῦ θ θεοῦ λόγου ἐπ' ἐσχάτων, τῆς ἡμετέρας ἕνεκα σωτηρίας, ἐκ τῆς θεοτόκου παρθένου Μαρίας ἀπορῥήτου σαρκώσεως, καὶ τ τῆς ἐκκλησίας ἀποστολικῶν διατυπώσεων, πᾶσαν ἁπλῶς τ ἐκεῖσε γεγυμνασμένω πραγματείαν ἐνισορήσας σὺν τῇ προῤῥηθείσῃ ἱερᾷ βίβλῳ, πρό γε πάντων τας τ πιστοτάτου βασιλέως Κωνσταντίνου, θ σὺν τῇ συνόδῳ συνεδρεύσαντος, θείας καὶ ἀληθῶς ἀποστολικας ἐννοίας· ἥδιόν εἰς τοσοῦτον τοῖς τῇ βίβλῳ ἐκείνῃ τῇ ἱερᾷ προσεγγυμνοῖς, ὥστε εἰπεῖν με πρὸς τ κύριον· ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου. οὕτως ὑπερηδιάθην ἐν τοῖς ἐκεῖ ἀναγεγραμμένοις περὶ τ ἀσυλου καὶ ἀμωμήτου, ὀρθοδόξου καὶ ἀποστολικῆς πίστεως. μ δὲ καιροὶ ἕνας φθάσας ἐνταῦθα, τῇ τ Βιθυνῶν ἐπαρχία λέγω, κατ' εὐδοκίαν τ θεοῦ, κινήσεώς τε καὶ συζητήσεως πλείσης οὔσης, γεγυμνασμένης ὑπὸ τ αἱρετικοῦ θ μισοῦ

ANNO CHRISTI 325. Βασιλίσκου κῆ τῆς ἀποστολικῆς κὴ καθολικῆς ἐκκλησίας τ̃ θεοῦ, κὴ τ̃ ἐν αὐτῇ πολιτευομένης ἀποστολικῆς πίστεως, ὑπεκκαιόντων μάλιστα καὶ κινούντων τὰ βασίλεια τ̃ῦ τ̃ε αἱρετικοῦ Εὐτυχοῦς ὁμοφρόνων συμμορίας, προσβαλλομένων ἡμῖν ὑπούλως, τῷ ἐν Νικαίᾳ φημὶ, ὑπὸ τ̃ῦ πατέρων κρατεῖν πίστιν· οἱ δὴ λέγοντο πρὸς ἡμ̃ᾶς πολέμιοι ἐκείνοις ὑπαρχοντες. οὐ γ̃ὰρ ἤδεσαν ἃ λέγουσιν, ἢ περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. προφέροντος γὰρ μου τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἁγίᾳ χορείᾳ τ̃ῶν ὀρθοδόξων τ̃οῦ θεοῦ ἱερέων ἐν πνεύματι ἁγίῳ * τὰ τ̃ε κυρίου δι' αὐτῶν ἐκφωνηθέντα, ἀπεπήδων ἀφ' ἡμ̃ῶν, χείρονα τ̃οῦ Ἀρείου βλασφημιῶν κ̃ῆ τ̃ῦ ἐκεῖσε ὁρισθέντων διὰ γλώττης * προσφέροντες, & ἀναθεματισμὸν ῥίπτοντες κ̃ῆ τ̃ῶν τοιούτοις φρονούντων οἱ ἄθλιοι. διὰ ταῦτα κὴ δι' ἄλλα πολλὰ κινηθέντα κ̃ῆ τ̃ὴν ἁγίας κὴ ὀρθοδόξου πίστεως ἡμ̃ῶν, τῆς μιᾶς καθ' ὅλην τε τ̃ῦ ἁγίων ἀποστόλων κὴ τ̃ῶν προρρηθέντων ἁγίων ἡμ̃ῶν πατέρων τ̃ῶν ἐν τῇ Νικαέων συνειλεγμένων, ἐν τῇ τ̃ῆς θεοῦ ἐκκλησίᾳ τῇ μητρὶ ἡμ̃ῶν πολιτευομένης, πλείστῳ ὅσῳ ἔρευναν ἐποιησάμεθα παύτῃ τε καὶ παντρόπῳ, τὸ δὴ λεγόμενον, παύτα κάλων κινήσας, ἀνερευνῆσαι τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ πεπραγμένα ὑπὲρ τ̃ῆς αὐτῆς ἁγίας κὴ ἀποστολικῆς πίστεως ὅρου, μὴ ἐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὔτε δι' ἀνθρώπων ἡ τ̃οῦ θεοῦ ἐκκλησία προείληφεν, ἀλλ' ἀπ' αὐτ̃οῦ τ̃ῶν παύτων ἡμ̃ῶν σωτῆρος κὴ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τ̃οῦ υἱοῦ τ̃οῦ θεοῦ τ̃οῦ ζῶντος· ὃς μ̃ὴ πρὸ τ̃οῦ ἐνσάρκου αὐτ̃οῦ προουσίας οἰκονομίαν, τὸ μέγα ἀληθῶς τ̃ῆς εὐσεβείας μυστήριον, καθὼς γέγραπται, Φανερωθεὶς τε σαρκὶ, καὶ ἀγγέλοις ὀφθεὶς· οὔτε γ̃ὰρ ἀγγέλοις

Basiliſci tyrannide aduerſus catholicam & apoſtolicam Dei eccleſiam, & fidem apoſtolicam in ea vigentem, ſuccendente potiſſimum atque commouente regis aulam eorũ factione qui hæretico Eutychi conſentiebant: qui nobis ſubdole aiebant, ſe fidem patrum, Nicænam inquam, tenere. Sed conuincebantur a nobis illius fidei hoſtes. Neque enim nouerant quæ dicerent, aut de quibus affirmarent. Nam cum proferrem quæ in ſacra illa corona orthodoxorum Dei ſacerdotum in Spiritu ſancto de Domino per eos fuerant explicata, reſiliebant a nobis miſeri, peiorem Ariana blaſphemiam lingua ſua proferentes contra ea quæ illic definita ſunt, & anathema iacientes aduerſus eos qui ita ſentiunt. Propter hæc aliaque multa quæ mouebantur contra fidem antiquam, primũ a ſanctis apoſtolis, deinde & a ſanctis patribus noſtris Nicææ congregatis, in Dei eccleſia matre noſtra vigentem, plurimam omnino & vbique diligentiam adhibui, &, quod dici ſolet, omnem rudentem moui, vt perueſtigarem quæ in ſancta illa Synodo acta ſunt pro ſanctæ & apoſtolicæ fidei determinatione, quam Dei eccleſia non ab hominibus, neque per homines accepit, verum ab ipſo omnium noſtrum ſaluatore ac Deo Ieſu Chriſto, Dei viuentis filio, qui poſt aduentus ſui in carnem œconomiam, *magnum certe pietatis myſterium, ſicut ſcriptum eſt, manifeſtatus in carne, & angelis viſus*: neque enim vel angelis 1. Tim. 3.

* in. ab.

* in. pro-fanantes,

visibilis est Vnigenitus in suæ diuinitatis essentia, nisi carnem assumpsisset: postquam omnia quæ ad œconomiam incarnationis suæ spectabant compleuisset, voluntariam pro nobis passionẽ, sepulturam, & resurrectionem in illa sancta & peccato non obnoxia carne sua, per quam genus nostrum a morte liberauit, secedens hinc, & in cælum ascendens, huius sanctæ & irreprehensæ fidei diuinam & adorandam formam per seipsum stabiliuit, & magnum intonuit, sicut scriptum est: *Dominus in cælos ascendit, & intonuit.* & alibi: *Et intonuit de cælo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam.* Et quid intonuit? quam vocem dedit Altissimus? *Euntes*, inquit, ad apostolos loquens, *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Quamuis enim propter suam erga homines caritatem, nostram carnem cum anima & mente ex veneranda plane & sancta virgine Maria susceperit, illa tamen carnis susceptione, nulla ad trinitatem Patris, Filii, & Spiritus sancti facta est accessio, sed trinitas manet trinitas. Euntes igitur docete omnes gẽtes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Hanc sanctam & adorandam sanctæ & irreprehensæ fidei regulam cum sancti apostoli ab ipso Domino accepissent, in vniuersa sub cælo Dei ecclesia eam prædicauerunt: vt ita propheticum oraculum impleretur, quo dicitur: *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Post quam fidei summam, & adorandum istud

Psalm. 67.
Psalm. 17.
Matth. 28.
Psalm. 18.
Roman. 10.

θεατὸς ὁ μονογενὴς τῷ τῆς θεότητος οὐσίᾳ, εἰ μὴ ἐσαρκώθη· τὰ πάντα πληρώσας τὰ τοῦ οἰκονομίαν, τό, τε ὑπὲρ ἡμῶν ἑκούσιον πάθος, καὶ τὴν ταφὴν, καὶ τὴν ἀνάστασιν τὴν ἁγίαν ἐκείνην καὶ ἀναμάρτητον σαρκὶ * ἑαυτοῦ φέρων- * αὐτὸς
ρήσας, δι' ἧς τὸ ἡμέτερον ἀπεθανάτισε γένος, ἀναβαίνων εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ταύτης τῆς ἁγίας καὶ ἀμωμήτου πίστεως θεῖον καὶ προσκυνητὸν ὄρον δι' ἑαυτοῦ ἔπηξε, καὶ μέγα βροντήσας καὶ γεγραμμένον· κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανοὺς, καὶ ἐβρόντησε. καὶ σὺ ἑτέρωθι· ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ κύριος, καὶ ὁ ὕψιστος ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ. καὶ τί ἐβρόντησεν; ποίαν δὲ φωνὴν ἔδωκεν ὁ ὕψιστος; πορευθέντες, φησὶ, πρὸς τοὺς ἀποστόλους λέγων, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. εἰ γὰρ διὰ φιλανθρωπίαν, τὴν ἡμῶν σαρκα ἐμψυχον καὶ ἔννουν ἐκ τῆς παναγίου καὶ ἁγίας παρθένου Μαρίας προσείληφεν, ἀλλ' ἡ τῆς σαρκὸς προσλήψις προσθήκην τῇ τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τελειότητι οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ μένει ἡ τελειότης. πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. τοῦτον τὸν ἅγιον καὶ προσκυνητὸν ὄρον τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως παρὰ τοῦ κυρίου λαβόντες οἱ ἱεροὶ ἀπόστολοι, πάσῃ τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἐκήρυξαν· ὡς πληροφορεῖσθαι ἐπ' * αὐτῷ τὸ προφητικὸν * Sic Graec.
λόγιον, τὸ φάσκον· εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. * ὃν ἕνα ὅρον καὶ τὸν προσκυνητὸν * Sic Graec.
τοῦ-

ANNO CHRISTI 325.

παὼτίω δωρεὰν, τὴν εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ θείων ἀποστόλων παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ δεδομένην, *μὴ πλείοσιν ὅσοις καιροὶς παυσαμένου τοῦ κατὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ διωγμοῦ, δι' Ἀρείου πάλιν ὁ ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας κατὰ τῆς αὐτῆς ἁγίας καὶ ἀμωμήτου ὁπλίζεται πίστεως, ξένα τινὰ παρεισφέρων κατὰ τοῦ σωτῆρος βλάσφημα ῥήματα, δι' ὧν τὴν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαν τοῦ κυρίου ἐτάραξεν. οὗ χάριν καὶ τὴν πολυανθρωπον ἐκείνην ὑπὸ τὴν τῆς Νικαέων πόλιν ὁ πιστότατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος συνήγαγε σύνοδον, ἧς τὰ πεπραγμένα πάντα παρεγνωκὼς, ὡς δυνατὸν ἦν, καὶ διερευνησάμενος, μόλις ἠδυνήθην εὑρεῖν φανερὰ τὰ ἐκεῖσε ἐσκεμμένων καὶ ἐπραφέντων παρά τισι διαφόροις φιλομαθέσιν ἀνδράσιν, *Ἰωάννῃ μέν τινι πρεσβυτέρῳ ἀνδρὶ παλαιῷ, ἄγαν γραφικῷ, ἐν τετραδίοις παλαιοῖς λίαν, οὐ μὴν ὅλα· καὶ ἐξ ἄλλων δὲ συγγραφέων διαφόρων, Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου ἐπισκόπου Καισαρείας, καὶ Ρουφίνου πρεσβυτέρου Ρώμης, τῶν καὶ τῇ ἁγίᾳ ἐκείνῃ κοινωνησάντων συνόδῳ, καὶ ἄλλων πλείστων ὅσων. οὐ μὴν τὴν ἀκολουθίαν τὴν ὅλης ἁρμονίας εὗρον κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκείνην βίβλον, ἣ προενέτυχον, ὡς αὐτόθεν μοι ἔρηται. μόνος γὰρ Εὐσέβιος ὁ θαυμάσιος ὁ Παμφίλου ἀρξάμενός τῇ λεωφόρῳ τῆς ἀληθείας ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας ἕως τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου χρόνων διῴδευσεν. ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὅλα εὑρεῖν ἠδυνήθην, πλὴν ὅσα γνώσιμά μοι κατὰ τὴν ἀληθείας ἴδια, κατὰ τὴν προαναγνωσθεῖσάν μοι βίβλον, εὗρον. καὶ ἐξ ἑκατέρων ἀναλεξάμενος, ἀναγκαῖον ᾠήθην ἐγράψαι τῷδε τῷ βι-

donum nobis per sanctos apostolos a Dei Filio concessum, cum plures iam annos ecclesiæ persecutio cessasset, nostræ salutis hostis iterum per Arium contra sanctam & irreprehensam fidem armatur, inusitata quædam blasphema verba contra Saluatorem nostrum introducens, quibus Dei ecclesiam in toto orbe terrarum conturbauit. Quam ob causam fidelissimus imperator Constantinus numerosam illam in vrbe Nicæa Synodum congregauit. Cuius acta omnia cum, vt supra dixi, cognouissem prius, perquisiui: vix tamen inuenire potui nonnulla ex iis quę illic tractata & conscripta erant, apud plures viros literarum studiosos, vt apud Ioannem quemdam presbyterum, antiquum virum & scribendi admodum peritum, in quaternionibus valde antiquis: neque tamen omnia inde habui, sed ex aliis etiam scriptoribus variis, vt ex Eusebio Pamphili episcopo Cæsareæ, & Rufino presbytero Romano, qui etiam sanctæ illi Synodo interfuerunt, aliisque plurimis. Neque tamen totius harmoniæ consequentiam inueni, vt in sacro illo codice, in quem, vt supra dixi, prius incideram. Solus namque admirandus ille Eusebius Pamphili constanter publicam veritatis viam ab aduentu Domini vsque ad magni Constantini tempora ingressus est. Sed neque omnia inuenire potui, præter nota mihi & veritatis propria, ex eo libro quem prius ego legeram. Cum autem ex vtrisque aliqua collegissem, necessarium existimaui illa in hoc libro describere ad commu-

nem vtilitatem, atque confirmationem eorum qui in hæc scripta inciderint. Exordiemur deinceps sermonem nostrum (præeunte atque ducente nos Deo Verbo semper viuente) a temporibus regni religiosissimi & Christigeri regis Constantini, qui Synodum episcoporum in ciuitate Niceæ congregari iussit. In alio commentario, si Deo placet, natiuitatem ipsius Deo carissimi Constantini, ac statum temporum quibus pater eius regnauit, referam.

ANNO CHRISTI 325.

βλίῳ πρὸς ὠφέλειαν κοινὴν, καὶ ἐπιζήμιον τῶν ἐντυγχανόντων τῇδε τῇ γραφῇ. ἄρξεται δή μοι λοιπὸν ὁ λόγος, προοδοποιοῦντός μοι καὶ ποδηγοῦντος ἀεὶ ζῶντος θεοῦ λόγου, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ χριστοφόρου βασιλέως Κωνσταντίνου, τοῦ καὶ τὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων εἰς τὴν Νικαέων συναθροισθῆναι προσέταξαντος πόλιν. εἰ ἐπέρχοιτο δέ, εἰ τῷ θεῷ φίλον, τὰ τῆς γενέσεως αὐτοῦ, καὶ τῶν χρόνων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ * Κωνσταντίνου τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλείας πλείω διαγωγὴν ἐν τάξει συγγράψαιτο.

* Ita Eusebius.

CAPVT I.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ α'.

Euseb. lib. 1. hist. cap. 26.

NON multo post tempore (vt inquit Eusebius) quam tyranni Diocletianus & Maximianus depositā regali purpura, priuatam vitam elegerunt, imperator Constantius [tota vita clementissimus] subiectis beneuolentissimus, & erga diuinum Verbum amicissime affectus, cum germanum filium suum Constantinum imperatorem & Augustū pro se reliquisset, communi naturæ lege finem viuendi fecit. Post mortem dignus habitus omni honore qui imperatori debebatur, quippe vir & optimus & mansuetissimus fuit, quique solus inter imperatores nostræ memoriæ, totum regni sui tempus, vt imperii dignitas postulat, exegit: & cum in aliis omnibus humanissimum & beneficentissimum sese præberet, laudabilem admodum & beatum vitæ exitum consecutus est. Solus ex imperatoribus ob filium ingenuum, quem post se in imperio successorem reliquit, principem in omnibus modestissimum

ΜΕΤΑ πολὺ δὲ τὴν ἀπόθεσιν τῆς βασιλικῆς ἀλουργίδος τῶν τυράννων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, τὸν ἰδιωτικὸν ἀπειληφότων αἰῶνα βίον, καθά φησιν Εὐσέβιος, χρόνου οὐ πλείστου μεταξὺ γενομένου, βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, * ὃν πάντα βίον πρεσβύτατος, καὶ τοῖς ὑπηκόοις εὐνοϊκώτατος, τῷ τε θείῳ λόγῳ πρεσφιλέστατον ἑαυτὸν διαθέμενος, παῖδα γνήσιον Κωνσταντῖνον αὐτοκράτορα καὶ σεβαστὸν ἀπὸ ἑαυτοῦ καταλιπών, κοινῷ φύσεως νόμῳ τελευτᾷ τὸν βίον· ἀπάσης μὲν θανάτου, ὅσην βασιλεῖς ἀπὸ ὠφείλετο, τιμῆς ἠξιωμένος, χρηστότατος καὶ ἡπιώτατος βασιλεὺς γενόμενος· ὃς δὴ καὶ μόνος τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπιεικέστατα τὴν ἡγεμονίαν τὸν πάντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας χρόνον, καὶ τἄλλα τοῖς πᾶσι δεξιώτατον καὶ εὐεργετικώτατον παρασχὼν ἑαυτὸν, τέλος εὐδοκίμου καὶ τερπνοτάτου ἀπείληφε τοῦ βίου, μόνος ἐπὶ * τοῦ αὐτοῦ βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως ἐπὶ διαδόχῳ γνησίῳ

* Ita Eusebius.

ANNO CHRISTI 333.

παιδὶ, τὰ πάντα σωφρονεστάτῳ τε καὶ εὐσεβεστάτῳ, τελευτήσας. τούτου παῖς Κωνσταντῖνος εὐθὺς ἀρχόμενος, βασιλεὺς τελειότατος καὶ σεβαστὸς θεὸς ὑπὸ στρατοπέδων, καὶ ἔτι πολὺ τούτων πρότερον ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ παμβασιλέως θεοῦ ἀναρρωθεὶς, ζηλωτὴν ἑαυτὸν τῆς πατρικῆς περὶ τὸ ἡμέτερον λόγον εὐσεβείας κατεστήσατο. καὶ μετ' ἕτερα· οὕτω δὴ Κωνσταντίνου, ὃν βασιλέα ἐκ βασιλέως, εὐσεβῆ τε ἐξ εὐσεβεστάτου καὶ τὰ πάντα σωφρονεστάτου γεγονέναι εἰρήκαμεν, σωτῆρά τε ἐκ εὐσεβείᾳ τελεμηθέντος, ὑπὸ τοῦ παμβασιλέως θεοῦ τῶν ὅλων καὶ σωτῆρος Χριστοῦ τῶν δυσσεβεστάτων τυράννων ἀνεγηγερμένου, θεοῦ συμμαχοῦντος αὐτῷ, παραδόξοτατα πίστιν μὲν ὅτι Ρώμης ὑπὸ Κωνσταντίνου Μαξέντιος· ὁ δὲ ἐπ' ἀνατολῆς οὐ πολὺ ὕστερίσας ἐκείνῳ χρόνον, αἰσχίστῳ καὶ αὐτὸς θανάτῳ ὑπὸ Λικινίου, οὔπω τότε μανέντος, * πεμφθησομένου κατ' αὐτοῦ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως, καταστρέφει τὸν βίον. πρότερός γε μὴν ὁ καὶ τιμῇ καὶ τάξει τῆς βασιλείας πρῶτος Κωνσταντῖνος τοῦ ὅτι Ρώμης καταστυραννουμένων φιλῶν λαῶν, θεὸν τὸν οὐράνιον, τότε τοῦτε λόγον, αὐτὸν δὴ τὸν πάντων σωτῆρα Ιησοῦν Χριστὸν σύμμαχον δι' εὐχῶν ἐπικαλεσάμενος, πρόσω πανστρατιᾷ τὰ τῶν ἐκ προγόνων ἐλευθερίας Ρωμαίοις προμνώμενος. ταῦτα ὁ Εὐσέβιος. ὁ δὲ Ρουφῖνος εἰ καὶ μὴ κατὰ τάξιν πλὴν ἀκολουθίαν γε τῆς ἀληθείας ἁρμονίαν Εὐσεβίῳ τε πάνυ τῷ Παμφίλου πλὴν ἰσοστάδην ἐνέστηκεν, ἀλλ' ὅμως ὅσα συμβεῖν τῷ Εὐσεβίῳ πράγματείας εὕροιμι, ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ρουφίνου τε καὶ

* fr. μεμφθήσεται

& sanctissimum, prospere ac glorioſe exceſſit e vita. Huius filius Conſtantinus, ſtatim a principio imperator ſummus & Auguſtus cum ab exercitibus, tum multo ante ab ipſo Deo ſummo omniũ imperatore declaratus, paternæ pietatis erga religionẽ noſtram æmulum ſeſe & imitatorem præſtitit. Et poſt aliqua: Cum ſic Conſtantinus (quem imperatorem ex imperatore, religioſum ex religioſiſſimo patre & omnino modeſtiſſimo natum diximus) prudentia & pietate ornatus, Dei imperatoris omnium & ſaluatoris inſtinctu, contra impiiſſimos tyrannos excitatus eſſet; Romæ quidem, Deo opem ferente, Maxentius præter omnium opinionem ab ipſo deuictus cadit: qui vero in oriente erat tyrãnus, non multo tempore illi ſuperſtes, a Licinio nondum inſaniente (quem religioſiſſimus imperator Conſtantinus eo contra illum miſerat) ſuperatus, turpiſſima morte vitam finiit. Conſtantinus autem honore & imperii gradu ſummus, prior ipſe eorum qui Romę tyrannide opprimebantur, antea miſertus, poſtquam Deum cæli, Verbumque eius Ieſum Chriſtum ſaluatorem omnium, adiutorem ſibi precibus inuocaſſet, Romam cum omnibus copiis proficiſcitur, vt Romanis priſtinam libertatem, quam a maioribus acceperunt, reſtitueret. Hęc Euſebius. Rufinus vero licet non ordine rerum omnem conſequentiam, & veritatis harmoniam ſecutus, illuſtris illius Euſebii Pamphilii hiſtoriam expoſuerit: tamen ego quæcumque affinia Euſebianæ hiſtoriæ inuenero cum in Rufino, tum in ſcri-

Euſeb. li. 9. cap. 8.

ptoribus aliis, colligens, vt supra dixi, huic operi inseram. Ille vero sic ait: Postquam Diocletianus & Maximianus regni insignia deposuissent, ac Constantius excessisset e vita, reliqui Romani imperii reges qui simul imperabant, hi erant. Constantinus in partem patris sui successit, quæ ab ea quæ vocatur Europa incipiens, ad Danubium vsque protenditur, vtramque Scythiam, Celtas omnes, Illyrios, Sarmatas, & omnem barbarorum terram quæ ad Rhenum fluuium porrigitur, atque Macedoniam, & vicinum mare complexa, Thessaliam, & Achaiam, & quæcumque ad occidentem solem vergentia, Ionio terminantur mari. Maximinus Diocletiani filius (vt ait Eusebius) omnes ad orientem gentes: Maxentius vero Romam, & quæ ab Italia ad Oceanum protenduntur, administrabant.

ἄλλων συμφορέων ἀναλεξάμενος ἐνθήσω, καθὰ δυωτέρω εἴρηκα, τῷδε τῷ βιβλίῳ. λέγει δὲ καὶ οὕτως· μετὰ τὴν Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ ἀποθεσιν, καὶ τὸν τελευτήσαντα Κωνσταντίου, ὑπολειπόντων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ὁμόχρονοι βασιλεῖς οἵδε. Κωνσταντῖνος μὲν τὸν τῆς πατρῴδος μοῖραν εἰληφώς· αὕτη δὲ ἀπὸ τῶν καλουμένων Εὐρώπης ἀρχομένη, ἐπί τε τὸν Ἴστρον διήκουσα, Σκυθίαν τε ἑκατέραν, καὶ Κελτοὺς ἅπαντας, Ἰλλυριούς τε καὶ Σαυρομάτας, καὶ τὸν ἐπὶ τὸν Ῥῆνον ποταμὸν καθήκουσαν πᾶν βαρβάρων γένος, τόν τε Μακεδονίαν καὶ τὸν πρὸς αὐτὸν θάλασσαν, Θεσσαλίαν τε καὶ Ἀχαΐαν, καὶ ὅσα πρὸς ἥλιον δυόμενον ἐπιστρέφονται, τὸ Ἰώνιον ὁρίζει πέλαγος. καὶ Μαξιμῖνος δὲ ὁ Διοκλητιανοῦ παῖς, ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἔθνη, καθά φησιν ὁ Εὐσέβιος· Μαξέντιος τε τὴν Ῥώμην, καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας εἰς αὐτὸν καθήκοντα ὠκεανόν, διεῖπον.

CAPVT II.

POSTQVAM Constantinus patri legitime parentasset, & consuetos persoluisset honores, otium in ea Romanorum calamitate sibi damnum esse duxit. Audiuit enim Romam Maxentii improbitate grauiter affligi, qui regni moderationem in sæuam tyrannidem commutauerat. Multos enim principes viros indicta causa neci dedit: supplicia & exilia irrogabat, agros & honores sine delectu tribuebat: alienas coniuges, quarum amore capiebatur, aut fraude in stuprum illexit, aut imperiis ad flagitium impulit. nulli tutum erat formosam vxorem habere:

ΚΕΦ. β'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ οὖν μὲν τὴν τῆς πατρὸς ἔννομον κηδείαν, καὶ τὰς νομιζομένας τιμὰς, ζημίαν ἡγήσατο * τὴν Ῥωμαίων συμφορὰς τὸν ἀνασχόμενος. ἤκουε γὰρ τὴν Ῥωμαίων πόλιν κάμνουσαν τοῖς Μαξεντίου κακοῖς· εἰς γὰρ ὠμότητα τυραννίδος ὁ τῆς βασιλείας αὐτῷ μετεβάλλετο τρόπος. πολλοὺς τε γὰρ ἀκρίτως τὸν αὐτοκράτορα θανάτου ῥαδιουργίας, ζημίας τε καὶ φυγὰς καὶ τὴν τῆς οὐσίας δήμευσιν, καὶ προσποιήσεις αἰτίας ἐπέβαλλεν. ἤδη δὲ καὶ γυναικῶν ἀλλοτρίων ἐρῶν, ἢ κακίᾳ διέφθειρεν, ἢ τοῖς ἐπιτάγμασιν ἐβιάζετο. καὶ λοιπὸν ἀνασφαλὲς ἦν γυναῖκα ἔχειν ὡραίαν·

ANNO CHRISTI 325.

κὴ διὰ σωφροσύνης φυλακὴν πολλὴ ἦς ἐν τῇ πόλιν μιαιφονία. πάντα δὲ πλεῖστα ἕτερα ἀκούων ὁ θεοφιλέστατος Κωνσταντῖνος, ἀμὴ τῆς βουλῆς ὄντι σωτάξεως, βραχυθυμότερος. ποιεῖ γὰρ οἰκείαν λύπην τοῖς φιλοθέοις ἀνδράσιν ἡ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀδικία.

pudicitiæ tutandæ causa, multa erat in tota vrbe cædes. Cum hæc aliaque plurima, quæ huius instituti non sunt, Constantinus Deo carissimus audiuisset, grauiter commotus est. Viris enim piis proprium dolorem commouet aliena iniuria.

Περὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅπως κατὰ τοῦ τυράννου Μαξεντίου ἐστρατοπεδεύσατο.

De rege Constantino, quomodo exercitum contra tyrannum Maxentium duxit.

Κεφ. γ'.

CAPVT III.

ΕΔΟΚΕΙ δὴ ἀμφὶ λοιπὸν τῶν ὅπλων ἅπτεσθαι, καὶ τοῖς τοιαῦτα πάσχουσι Ρωμαίοις ἐπαμῦναι. τὸ γὰρ ἐκείνους τῶν κακῶν ἐξελέσθαι, ἴσον ἴσῃ, ἔφην, καὶ πάντας ἀνθρώπους διασῶσαι. βουλὴν ἔλαβε, πρότερον τὰς ἀποστατούσας πόλεις τῶν Ρωμαίων ἡγεμονίας ἀνακαλέσασθαι, τὰς μὲν τοῖς λόγοις, τὰς δὲ τοῖς ὅπλοις, τὰς δὲ τῇ τῶν φιλανθρωπίας ὑποσχέσει. τοῖς τε φόροις αὐτοῖς κουφοτέροις ἀπέφηνε, καὶ τῆς ἀκροάσεως ἰσότητα παρεῖχε, τάς τε νεωτεροποιίας καὶ ἀπονοίας σωφρόνως διέλυε, σιωπῶν μᾶλλον ἢ φόβῳ· εἰδὼς τὰ Σαύρων καὶ τὰ Φράγκων καὶ τὰ Γερμανῶν ἔθνη φιλόκαινά τε ὄντα, καὶ πρὸς τὰς τῶν βασιλέων ἐπανασάσεις εὐέμπτωτον ἔχειν ὁρμὴν, καὶ νόμον πολλάκις τὴν γνώμην ποιεῖσθαι. ὑπῆγε δὲ καὶ Σπανοὺς, καὶ Βρεττανοὺς, καὶ τὰς αὐτόθι νήσους, καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, καὶ ἅπαντας σὺν τῷ ἡλίου δυσμῶν γνώμοσι μάρτυρας· εἰσένειν φασὶν, εἴτε ἀληθῶς τῷ ὠκεανῷ καταδύεται, εἴτε καὶ πρὸ τοῦ ὕδωρ φθάσας, πάλιν δι' ἑτέρας ὁδοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀνακάμπτει. εἷλε δὲ καὶ τῷ κράτει τῶν ὅπλων τὰ αὐτόθι βαρβαρα φῦλα, πρόφορον τὴν μάχης πρὸς τὸ ἔργον συλλαβόμενος. σὺν

PLACVIT ergo Constantino arma capere, & Romanos a talibus iniuriis vindicare. nam illos ex malis eripere perinde esse dicebat, atque omnes homines seruare. Primum statuit reuocare vrbes quæ a Romano imperio desciuerant; alias quidem verbis, alias vero armis, nonnullas etiam beneficentiæ & humanitatis officiis. Nam tributa leuiora reddidit, in hominibus audiendis admittendisque æquabilem se præbuit: rerum nouarum studia & insolentias caute sustulit, silentio magis quam metu; sciens Saurorum, Francorum, & Germanorum gentes nouitatis studiosas, contra reges motus facile concitare, ac sæpe animi sensum tamquam legem sequi. Adduxit etiam Hispanos, Britannos, & insularum quæ illic sunt incolas, atque nationes reliquas: omnes etiam occasus solis testes, qui se scire gloriantur vtrum sol vere Oceano immergatur, siue circum aquas currens, rursum alia via ad nos redeat: barbaras illic gentes vi & armis cepit, hac velut belli accessione ad susceptum opus opportune vsus. Ex iis enim populis alios quidem

subegit, aliis stipendia soluit, nonnullos etiam ex hostibus amicos, ex veteribus inimicis familiares & coniunctos reddidit: omnes vero futuri belli socios sibi adiunxit, neminem lædens, nec obsidione premens, & ad aliorum salutem magna festinatione properans. Deo enim belli adiutore, omnia recte geruntur, & res supra humana consilia ad meliores prouehuntur exitus. Cum hoc igitur tam pium consilium in animo haberet fidelissimus imperator Constantinus, Rhenum flumen ad dextrã traiecit; multos montes, multos etiam sine nomine fluuios cum exiguis primum copiis transmisit: deinde barbaris multis subactis, Gallorum, Francorum, & Hispanorum decem nationibus sibi adiunctis, reliquum omnem exercitum ad Italiæ montes perduxit. Maxentium tam inopinatæ rei nuntius magnopere commouit. Nunquam enim putauit fore, vt quispiam exercitum per tam latas regiones traiiceret, easque montibus, fluuiis, & multorum barbarorum armis intercluſas, atque aliis etiam difficultatibus, quæ in locis desertis sua sponte proueniunt. Regnorum enim præsidium maximum plerumque fit ipsa locorum solitudo. Placuit interim exercitum clam Roma egressum multa cũ celeritate aduersum ducere, & hostem ab Italia depellere. Vbi vero contra instructæ erant acies, & visa vtrimque militaria signa; tum non eadem spe pugnaturi videbantur. Romani enim expositi, & per phalanges effusi, tum multa cessatione & quiete recreati, digni videbantur qui pugnam cum hoste committerent, spiritus magnos ge-

μὴ γὰρ ὑποπτήξας, σὺν δὲ μισοδοτήσας, σὺν φίλοις αὖτι πολεμίων, καὶ σωτῆας αὖτι παλαιῶν ἐχθρῶν καταστήσας, ἐπανήγαγε πάντας συμμάχους, οὐδένα λυπήσας, οὐδὲ πολιορκήσας, καὶ ὅπῃ τιὼ ἑτέρων σωτηρίαν ἐπειχθείς. ὅπου γὰρ ὁ θεὸς συμμαχεῖ, πάντα κατευθύνεται, καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπινον λογισμὸν ὑπάρχει. μὴ τοιαύτης φιλοθέου γνώμης ὁ πάντα πιστότατος Κωνσταντῖνος Ῥῶμον ὅπῃ δεξιᾷ διαβας, καὶ πολλὰ μὲν ὄρη, πολλοὺς δὲ ποταμοὺς ἀνωνύμους ὀλίγῳ στρατῷ περαιωθείς, πολλά τε βάρβαρα ἔθνη μεσοπάμβυος, Γάλλων τε καὶ Φράγκων καὶ Σπανῶν δέκα ἔθνη μεσοπαμβύῳ, μεσοῦντε λοιπὸν τῆς Ἰταλίας ὄρεσι τὸ στράτευμα. ταῦτα ἀκούσαντι τῷ Μαξεντίῳ, παραλόγως λίαν ἀδόκητον. οὐ γὰρ ἄν ποτε τοσαύτην χώραν διαβῆναι μεσοπόντα, ὄρεσι, καὶ ποταμοῖς, καὶ ποικίλοις βαρβάροις πεφραγμένην, καὶ τῆς αὐτοφυέσι τῆς ἐρημίας δυσχερείαις. μέγιστον γὰρ γίνεται πολλάκις ὀχύρωμα βασιλείας ἡ τῶν τόπων ἐρημία. καὶ δὴ ἐδόκει, σὺν πολλῷ τάχει τῆς Ῥώμης ὑπεξελθόντα στρατὸν αὐτοπρεπέξειν, τῆς Ἰταλίας πρὸ μεσανακρούσασθαι. ὡς δὲ αὖτι παρεπάτουν, καὶ τὰ σημεῖα εἶδον ἀλλήλων, ἐνταῦθα ἡ μάχη λοιπὸν ἄνισον ἔχειν τιὼ ἐλπίδα. οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ Ῥώμης μεσεκτεθέντες, καὶ τῇ φάλαγγας ἐκχεόμενοι, καὶ ἐκ πολλῆς ἐκεχειρίας διαναπαύσεως ὄντες, ἐδόκουν ἀξιόμαχοι καταφαίνεσθαι φρόνημα φέρειν ἄξιον τῆς πόλεως ἐφ-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 325.

μιλλον. ⓐ δὲ μ͞ν Κωνσταντίνου παρατασσόμενοι πολλὴν μὲν κατειλήφεσαν γῆν, πολλὰ δὲ λάφυρα & σκῦλα τῶ πολέμου σωήγοντο, δρόμω δὲ μᾶλλον τῆς νίκης, ἢ λαφύρων τῶν ἐληλεμένων χρησάμενοι. ἤδη δὲ λοιπὸν ἦσαν ὑπὸ κάματον ἀπαγορεύοντες, καὶ πρὸς πλὴν πυκνότητα τῶν πόνων ἐνδιδόντες.

rentes & vrbe ipsa dignos. Constantini vero milites in armis stantes instructi, multam quidem terram occupauerant, multa vero spolia & exuuias belli collegerant, cursu magis victoriæ vtentes, quam fructum aliquem percipientes ex rebus captis. Ceterum longa defatigatione fracti, nimia laborum assiduitate languentes erant & remissi.

Περὶ τ͞ν σταυρο͞ν τ͞ν ὀφθέντος σὺν οὐρανῷ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ.

De cruce quæ apparuit Constantino in cælo.

ΚΕΦΑΛ. δ'.

CAPVT IV.

ΟΥΤΩ δὲ κεκριμένης τῆς μάχης, καὶ τῆς παρατάξεως ἰσορρόπου οὔσης, οὐρανόθεν ὁ θεὸς Κωνσταντῖνον ὁπλίζει, δείξας αὐτῷ τὸ σωτήριον τῦ σταυρο͞ σύμβολον φωτοειδῶς σὺν οὐρανῷ· γράμματα δὲ ἐμήνυε τῆς ὄψεως τὴν δύναμιν, λέγοντα· τούτῳ νίκα. τῦτο τὸ δήγημα τοῖς μὲν ἀπίστοις μῦθος εἶναι δοκεῖ καὶ πλάσμα, τοῖς δὲ ἡμετέροις δόγμασι κεχαρισμένον· τοῖς δ' ἀληθῶς πεπιθεῖν σωειθισμένοις, ἐναργὴς τῦ πράγματος ἡ ἀπόδειξις. ὁ γὰρ τῦ συμβόλου ζωγράφος θεὸς ἔδειξεν ἔργῳ μ͞ν ταῦτα τὴν ἀληθεύσασαν τῦ γράμματος χάριν. εἰ δὲ μήπω πείθομεν ἃ γράφομεν· πρότερον γὰρ ἱστορίας γράφομεν, διὰ τὸ μικρὸν ἄνωθεν ἡμᾶς τὰ χρήσιμα συλλέγειν τῶν ἐκείνῳ βεβιωμένων· ἀλλ' ἐκ τῶν τοῖς ἐφεξῆς ἀπιστεῖν δεῖ, ἃ & ὑπὸ τ͞ν ἡμετέρας γενεᾶς οἱ Κωνσταντίῳ τῷ Κωνσταντίνου παιδὶ συμπεπολιτευμένοι, καὶ αὐτοπήσαντες, τ͞ν παλαιὰν ἀπιστίαν νεαραῖς ὄψεσιν ἐθεράπευσεν. εἴτε γὰρ Ἑβραῖοι εἶεν οἱ τούτοις

CVM ad hunc modum pugnare decreuissent, & copiæ viribus pares vtrimque starent instructæ, Deus Constantinum cælitus armat, ostendens ei in cælo salutare crucis signum ex lucis splendore in cælo figuratum. literæ vero visionis vim omnem & sensum explicabant, quibus scribebatur: Hoc vince. Hæc narratio infidelibus fabula & commentum esse videtur in gratiam doctrinæ nostræ: sed vera credere assuetis, certa rei gestæ declaratio. Nam Deus qui signum istud pinxit, reipsa postea ostendit gratiam literis significatam, minime vanam fuisse. Quod si nondum persuademus quod scribimus, (prius enim historiam scribimus, eo quod rem omnem paulo altius arcessentes, colligamus quæ ab illo vtiliter gesta sunt in vita) verum iis quæ deinceps sequuntur credere oportet, quæ cum nostra etiam ætate qui sub Constantio Constantini filio militabant, suis vidissent oculis, veterem infidelitatem nouis visionibus sanarunt. Si Hebræi his contradixerint,

multa ex eorum libris incredibiliora proferri possunt, quæ tamẽ vera esse creduntur: vt maria pedibus peragrari, aquas velut muros concretas stare & solidas, per pelagus iter fieri, Deum in rubo loqui, flammam leges ferre, tubam sine organo in solitudine personare, angelos ad prælium instrui, principes militiæ Domini pro exercitu pugnare, & lapides velut grandinem cadere, & tela ignea pro consuetis hastis emitti. nihilominus omnes qui recte sapimus, istis citra examen assentimur. Deo enim volente, nihil est quod fieri non possit. Si vero gentiles miraculum istud minus probauerint, multa dicere possumus, quibus nunc censemus esse supersedendum. Quanta Alexandro volenti copias Granicum flumen traiicere & bellum Dario inferre, vaticinati sunt arioli? atqui hæc eorum commenta nullam euidentem sui demonstrationẽ habent. Quomodo Socratis philosophi dæmonium voce prænuntiabat illi rerum non agendarum euentus? Quomodo vero quæ de Pythagora Samio ab ipsius discipulis scripta sunt? Poetarum figmenta, ac quo pacto inter illos nonnulli fama celebres, quosdam eorum quos deos esse existimant, vna cum ipsis militare & bellare scribant, consulto prætereo, ne quis fabulosa cum veris, & quæ nusquam gesta cum gestis comparare me putet. Præpotentem enim Christi gratiam, ex quo inter homines ea exuberauit, & in cælo, & in terra, & in mari, & in plantis, & in lignis, & in vestibus, & in morbo, & in sanitate, & in cibo,

Exod. 14.
Exod. 3.
Exod. 19.
4. *Reg.* 19.
Iosue 10.
Plutarch. in Alexand.

ἀνπλέοντες, πολλῷ τούτων ἀπιθανώτερα τὰ ἐν ταῖς ἐκείνων βίβλοις περιφερόμενα· θάλασσα πεζευομένη, καὶ ὕδωρ τειχίζον, καὶ πέλαγος ὁδοιπορούμενον, καὶ θεὸς ἐν βάτῳ φθεγγόμενος, καὶ φλὸξ νομοθετοῦσα, καὶ σάλπιγξ ἄνευ ὀργάνου τὴν ἔρημον σημαίνουσα, & ἄγγελοι συμπαραπαταττόμενοι, καὶ ἀρχιστράτηγοι δυνάμεως κυρίου τῆς Φάλαγγος ὑπερμαχοῦντες, καὶ λίθοι χαλάζης, καὶ βέλη πυρὸς ἀντὶ τῶν σωμάτων δοράτων βαλλόμενα· καὶ ὅμως ἀνεξετάστως πάντες οἱ εὖ φρονοῦντες σωπῶμεν. θεοῦ γὰρ βουλομένου οὐδὲν ἀνίλυτον. εἶτε Ἕλλησιν εἶεν τὸ θαῦμα μὴ παραδεχόμενοι, πολλὰ ἔχομεν εἰπεῖν, ἃ μὴ βουλόμεθα λέγειν. πόσα Ἀλεξάνδρῳ μέλλοντι πραγματεύεσθαι τὸν ὑπὲρ Γρανικοῦ πόλεμον, & τὴν ὑπὲρ Δαρείου παράταξιν, ἐπεθείασαν ἂν χρησμολόγοι; καίτοι τὰ ἐκείνων πλάσματα τῶν φαινομένων ἀποδεῖξιν οὐκ ἔχει. πῶς τε Σωκράτει τῷ φιλοσόφῳ δαιμόνιον διὰ φωνῆς προεμήνυε τὴν μὴ πρακτέων τε ἔκβασιν; & τὰ περὶ Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου ὑπὸ τῶν ἐκείνου μαθητῶν συνταχθέντα; ἐᾶν λέγειν καὶ τὰ τῶν ποιητῶν πλάσματα, καὶ πῶς ἔνιοι τῶν παρ' αὐτοῖς εὐδοκίμων, καὶ συμπολεμεῖν αὐτοῖς ἔνιας τῶν παρ' αὐτοῖς νομιζόντων θεῶν· ἵνα μή τις τὰ μυθώδη τοῖς ἀληθέσι, & τὰ μηδαμοῦ πεπραχθέντα τοῖς πεπραχθεῖσιν ἀντεξετάζειν νομίσῃ. πλὴν γὰρ πολυδώρημα τοῦ * θεοῦ χάριν, ἀφ' οὗ πρὸ εἰς ἀνθρώποις λάμψασα, καὶ ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς, καὶ ἐν θαλάσσῃ, καὶ ἐν φυτοῖς, καὶ ἐν ξύλοις, καὶ ἐν ἱματίοις, καὶ ἐν νόσῳ, καὶ ἐν ὑγείᾳ, καὶ ἐν βρωτοῖς, καὶ ἐν ποτοῖς,

Anno Christi 325.
* Χριστοῦ

ANNO CHRISTI 325.

ποτοῖς, ἀλεξιφαρμακόν τε γλυκυθυμίαν, ⁊ ἀνομβρίαν ⁊ ἐσομβρίαν θεραπείαν, ⁊ ᾧ πειρασθέντες μὴ ἴασιν, ⁊ ἡμεῖς δὲ ⁊ τῷ ἴδιον καιρὸν προϊούσης τῆς ἱστορίας ἐκθησόμεθα.

De vexillo quod fecit Constantinus ad exemplum crucis in cælo a se visæ.

Περὶ τοῦ σήμου ὃ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μιμητυπον τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ σταυροῦ ἐν οὐρανῷ.

& in potu, tutissimum præsidiū, & malorum tam præsentium quam futurorum remedium esse, experti norunt, & nos etiam in progressu historiæ suo tempore exponemus.

CAPVT V.

ΚΕΦΑΛ. ε'.

Ὁ δ' οὖν Κωνσταντῖνος τὸν ἐκ θαύματος ὄψιν εἰς ζωγράφου χῆμα μεταβαλὼν, ⁊ χρυσοκολλήτοις λίθοις σωαρμόσας, εἰς δόρατος τε ἀπαρτήσας ὑψηλοτάτου ὄψιν, ἐδίδου φέρειν τοῖς προϊπτᾶσι, τὴν τῶν γραμμάτων ὑπόσχεσιν διὰ τῶν ἔργων λοιπὸν ἐπιζητῶν. ⁊ τῆς ἐλπίδος οὐ διήμαρτε, θᾶττον μὲν οἷς πεδέλαβε πιστώσας, ταχυτέραν δὲ τῆς ὄψεως τὸν νίκην ὑποδεξάμενος.

CONSTANTINVS igitur signum quod viderat, in vexillum suum transtulit, idque auro & lapidibus preciosis intextum: ac in longissimæ hastæ cuspide præfigens, primis equitibus perferendum dedit, literarum promissa reipsa deinceps explorare cupiens. Nec spe sua frustratus est. cito enim cū credidisset iis quæ viderat, pene citius victoria potitus est.

De victoria quam pius Constantinus ab impio Maxentio reportauit.

Περὶ τῆς ⁊ τοῦ ἀσεβοῦς Μαξεντίου νίκης τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου.

CAPVT VI.

ΚΕΦΑΛ. ς'.

Ὅμην οὖν Κωνσταντῖνος τὸν πολιοῦχον πολέμου κάμαξιν τῇ πίστει ὑποτεμνόμενος, ⁊ τὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης στρατὸν οὐχ ὑφορώμενος, γνησίως αὐτοπαρετάττετο. Μαξέντιος δὲ τὸν Κωνσταντίνου ζῆλον δείσας, ἔπ τε καὶ τὸ μῖσος Ῥωμαίων ὑφορώμενος· ὡς γὰρ οὐ πλείοσι διὰ τὸν ἀσωτίαν αὐτῷ διεβέβλητο· ἐσκέψατο δόλῳ τὸν ἐπιβουλὴν μεπελθεῖν. ὁ δὲ δόλος γέφυρα ἦν εἰς μηχανῆς εἶδος ὑπὸ τῶν τοιούτων συμπαγεῖσα. τὸ μὲν γὰρ φαινόμενον αὐτῶδεν, διάβασις ἦν τῷ Κωνσταντίνου ὑποδεξομένη· τὸ δὲ λανθανόν, παγὶς ἦν πλατύς, τοῖς ἐκεί-

Sed latebat occulte deceptionis laqueus, ad illius pe-

des irretiendos paratus. Nam progredi solum in eo paulum oportebat hostem, vt soluta machina captus, inopinata morte in eo loco periret. atque sic ille flumen traiecturis retia posuit. Sed diuina gratia malorū artificem suis ipsius technis implicuit. Nā antequam caperetur Constantinus, tyrannus ipse prior progressus in sua incidit retia; & illic sui ipsius tyrannicida factus, non inutiles ipse sibi insidias in conspectu Romæ posuisse visus, ad pontem Miluium dictum. Maxentius ipse demersus in flumen, suffocatus periit; vt merito (quemadmodum inquit Eusebius Pamphili) exclamarit vniuersus populus Romanus: *Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare: adiutor & protector factus eſt mihi ad ſalutem.* &, *Quis ſimilis tibi in diis Domine? quis ſimilis tibi, glorioſus in ſanctis, admirabilis in laudibus, faciens prodigia?* Quibus hæc addit idem, aliaque insuper his similia & germana Constantinus omniū ducem & victoriæ auctorē Deum, & vnigenitum eius filium Iesum Christum reipsa celebrans, Romam cum triumpho & celebri pompa ingreditur, omnibus confertim tam qui senatorio ordine, quam qui aliis dignitatum ornamentis illustres erant, cum toto populo Romano, infantibus simul & mulieribus, læto oculorum obtutu & lubentibus animis, tamquam liberatorem, seruatorem & beneficum patronum suum, cum faustis acclamationibus & insatiabili gaudio illum excipientibus. Ille vero insita in Deum pietate imbutus, ap-

Lib. 9. hist. eccl. cap. 8.

Exod. 15.

ANNO CHRISTI 325.

του βήματι σωτηθεῖσα. διαβλῶαι γὰρ μικρὸν ἔδει, ὁ τὸ μηχάνημα λέλυτο, καὶ ὁ πολέμιος ἑάλωπτο, πάφον ἀδόκητον τῆς ἀπωλείας τὸπον λαβών. ἀλλ' ὁ μὲν οὕτως ἐσκεύασε τῆς ἐπιβάσεως τὰ ὑπερτερα· θεία δὲ χάρις τοῖς οἰκείοις σοφίσμασι τὴν κακῶν τεχνίτιν περιβάλλει. πρὶν γὰρ Κωνσταντῖνον ἁλῶναι, φθάσας αὐτὸς ὑποπίπτει ταῖς οἰκείαις τέχναις ὁ τύραννος, κἀκεῖ τυραννοκτόνος ἑαυτῷ γεγονώς, καὶ χρηστὸν ἐπιβουλὴν καθ' ἑαυτοῦ σκευάσας περὶ τῆς Ῥώμης, περὶ τὴν καλουμένην Μουλαίαν γέφυραν, ὁ περρήθεις Μαξέντιος αὐτὸς καταδὺς εἰς τὸν ποταμὸν, ὑποπνιγεὶς ὤλετο. ὥστε δῆμον ὅλον Ρωμαίων, καθά φησιν Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, βοῆσαι λέγοντα· ἄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, φησίν· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν· βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν. καὶ· τίς ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς κύριε; τίς ὅμοιός σοι, δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις, θαυμαστὸς ἐν δόξαις, ποιῶν τέρατα; οἷς ἐπιλέγει ὁ αὐτὸς ταῦτα, καὶ ὅσα τούτοις ἀδελφά τε καὶ ἐμφερῆ Κωνσταντῖνος πανηγυρίζων τῆς νίκης αἴτιον θεὸν, καὶ μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν αὐτοῖς ἔργοις ὑμνήσας, ἐπὶ Ρώμης μετ' ἐπινικίων εἰσήλαυνε, παντῶν ἀθρόως αὐτὸν τήν τε ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς, καὶ τὴν ἄλλως διασημοτάτων, ἔτι παντὶ δήμῳ Ρωμαίων ἅμα κομιδῇ νηπίοις καὶ γυναιξὶ, φαιδροῖς ὄμμασιν, αὐταῖς ψυχαῖς, οἷα λυτρωτὴν, σωτῆρά τε & ὑπερμάχου μετ' ὠφελιμῶν καὶ ἁπλήστου χαρᾶς ὑποδεχομένων. ὁ δὲ ἔμφυτον πρὸς εἰς θεὸν εὐσέβειαν κεκτημένος,

ANNO CHRISTI 325.

μηδ' ὅλως ὑπὸ τῆς βοαῖς θρασαλαζόμενος, ὧν μάλα τῆς ἐκ θεοῦ σωματοῦμενος βοηθείας, αὐτίκα τὸ τοῦ σωτηρίου πάθους ξύλον ἐκ τῶν χειρῶν ἰδίας εἰκόνος ἀναπεπταμένας θεσπίζει. καὶ δὴ σταυροῦ σημεῖον ἐν τῇ δεξιᾷ κατέχουσα αὐτὸν ἐν τῷ μάλιστα τῆς ὑπὲ Ρώμης δεδημοσιωμένων τόπῳ ἱστᾶσαν τες, αὐτῷ δὴ τούτῳ θεσπεσίᾳ φωνῇ * ἐπιτάττειν ῥήμασιν αὐτοῖς ἐγκελεύεται, τῇ Ρωμαίων φωνῇ· τούτῳ τῷ σωτηριώδει σημείῳ τῷ ἀληθινῷ ἐλεύθερον τῆς ἀνδρίας, τὴν πόλιν ὑμῶν ὑπὸ ζυγοῦ τῶν τυράννων διασώσας ἠλευθέρωσα· ἔτι μὲν καὶ τὸν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον Ρωμαίων τῇ ἀρχαίᾳ ὑπαφανείᾳ καὶ λαμπρότητι ἐλευθερώσας ὑποκατέστησα. τοσαῦτα Εὐσέβιος.

* ἐπιτάξαι

plausu illo strepituque populari nullo pacto elatus, sed auxilii a Deo allati sibi probe conscius, statim salutaris passionis trophæum in manu propriæ imaginis poni iubet: & cum statuam ipsius dextra crucis signum tenentem, Romæ in loco populi frequentia maxime celebri collocassent, hanc inscriptionem his ipsis verbis Latino sermone in ea incidi mandauit: Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, ciuitatem vestram tyrannidis iugo liberaui, & S. P. Q. R. in libertatem vindicans, pristinę amplitudini & splendori restitui. hæc Eusebius. Loco cit.

Περὶ Λικινίου πεμπομένου πρὸς τῆς εὐσεβοῦς Κωνσταντίνου κατὰ τοῦ ἐπ' ἀνατολῆς τυράννου.

ΚΕΦΑΛ. ζ.

ΟΤΕ μὲν Ρουφῖνος, ἢ γοῦν Γελάσιος, ταῦτα λέγει ὧδε· μετὰ ταῦτα Λικίνιον γαμβρὸν τυγχάνοντα τῆς θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς Κωνσταντίας, συμβασιλεύειν τῷ Κωνσταντίνῳ ἡ Ρωμαίων ἠτήσατο σύγκλητος· ὃν ἵνα αὖθις ὑπὸ τὸν ἑῴαν ἐξέπεμψε κατὰ τοῦ ἐκείνου τυράννου, τὸν σωτῆρα τῶν ἐκείνου χριστιανῶν θεσμοθετούμενος. ἀπολαύσας γὰρ τῶν τηλικούτων εὐεργεσιῶν τοῦ θεοῦ ὁ εὐσεβὴς Κωνσταντῖνος, εὐχαριστήσειν τῷ εὐεργέτῃ θεσπέρειν ἐσπούδαζε. ταῦτα δὲ ἦν τὸ ἀνεῖναι τοὺς χριστιανοὺς τῆς διώξεως, καὶ τοὺς ἐν ἐξορίᾳ ὄντας ἀνακαλεῖσθαι, τοὺς ἐν δεσμωτηρίοις ἀφίεσθαι, καὶ τοῖς δημοσθεῖσι τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀποκαθίστασθαι, τάς τε ἐκκλησίας αὐτῶν

De Licinio a Constantino pio misso contra tyrannum qui in oriente erat.

CAPVT VII.

RVFINVS autem (siue Gelasius) sic ait: Post hæc rogauit senatus Licinium Constantiæ sororis Constantini illius pii maritum, vt vna cum Constantino regnaret: hunc statim in orientem contra tyrannum qui illic erat misit, salutem Christianorum qui illic erant, procurans. Pius enim imperator tantis beneficiis a Deo affectus, bonam gratiã benefico rependere omni studio contendit. Ea erat Christianorum afflictionem quiete aliqua & remissione leuare, & alios de exilio reducere, quosdam e carcere & vinculis emittere, nonnullos cum bonis suis publicatos, in integrum restituere, & ipsorum ecclesias instaura-

re: omnia vero summa cum animi alacritate fecit, ea quæ Christi sunt sapiēs in omnibus. Cum Christianus esset, omnia tamquam Christianus fecit, Dei quidem ecclesias extruens, & preciosis ornans donariis; gentilium vero templa dirui iubens & incendi.

ἀνορθοῦσθαι· καὶ πάντα ἐποίει σὺν προθυμίᾳ πολλῇ, τὰ δὲ Χριστοῦ φρονῶν. τὰ πάντα χριστιανὸς ὤν, ὡς χριστιανὸς πάντα ἐπράττεν, ἀνεγείρων τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ, καὶ πολυτελέσι πᾶσι ἀναθήμασιν, ἔτι δὲ καὶ τοὺς Ἑλλήνων ναοὺς καθαιρεῖσθαι, καὶ πυρὶ διαφθείρεσθαι προστάττων.

De Maximini orientis tyranni dementia.

CAPVT VIII.

ORIENTIS autem tyrannus Dei ecclesias interea depopulabatur. Decepit ipsum huiusmodi causa. Magnitudinem imperii quod ei supra meritum obtigerat, ferre atque sustinere non poterat, sed honesti regiique ingenii expers, inepte & perperam res gerebat. Graui tādem atque intolerabili arrogantia elatus, etiam contra imperii socios, maxime vero contra Constantinum (qui rebus omnibus illi longe antecellebat, genere, educatione, institutione, dignitate, & prudentia; quique, quod omnium caput est, animi moderatione & vera erga Deum pietate præfulgebat) audere quæuis & attentare animum induxit, & in honoribus votisque publicis sese primo loco renuntiare. mox stultitiam in furorem vertens, fœdera cum Licinio pacta rupit, ac bellum atrox concitauit. Postremo cum breui omnia miscuisset, omnesque ciuitates turbasset, atque numerosissimum confecisset exercitum, exit ad pugnam, tām contra Licinium ipsum, quam qui illum miserat, Constantinum. Sed manus conferens, diuina ope destiti-

Περὶ τῆς τοῦ κῡ ἀναιρέσεως τυράννου Μαξιμίνου ὑπονοίας.

ΚΕΦΑΛ. η̄.

ΟΜΕΝ τοι κῡ τὸν ἀναιρεθέντα τύραννον τὰς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἐπόρθει. ἐκωλύετο δὲ αὐτὸν τοιαύτης αἰτίας. τὸ μέγεθος τῆς οὐκ ἰδίας ἀξίαν αὐτῷ ὑπερτιθείσης ἡγεμονίας μήτε οἷός τε φέρειν ὢν, ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν σώφρονος καὶ βασιλικοῦ λογισμοῦ ἀπειροκάλως τοῖς πράγμασιν ἐχόμενον, ὑπὸ πᾶσι δὲ ὑπερφανίας μεγαλαυχίᾳ πλέον ψυχῆς ἀλόγως ἁρθείς, ἤδη καὶ κῡ τὴν τῆς βασιλείας κοινωνῶν, καὶ τοῦ μάλιστα Κωνσταντίνου, τοῦ πάντα αὐτῷ διαφέροντος, γνώμῃ τε καὶ σοφίᾳ & παιδείᾳ, ἀξιώματί τε καὶ σωφροσύνῃ, καὶ τῷ περὶ θ̄ν ὅλης ψυχῆς θεὸν εὐσεβείᾳ διαλάμποντος, τολμᾷ ὥρμησε Μαξιμῖνος θρασυνόμενος, & πρῶτον ἑαυτὸν τῆς τιμῆς ὑπαναχωρεῖν. ὑπτιάσας δὲ εἰς ὑπόνοιαν μανίας, τάς τε συνθήκας, ἃς πρὸς Λικίνιον πεποίητο, θρασυνθείς, πόλεμον ἄσπονδον αἱρεῖται. εἶτα ἐν βραχεῖ τὰ πάντα κυκήσας, πᾶσάν τε πόλιν ὀπτερεθίξας, & παν̄ στρατὸν πεδὸν μυριάνδρον τὸ πλῆθος συναγαγών, ἔξεισιν εἰς μάχην πρὸς Λικίνιον, καθ' ἅπερ καὶ τοῦ αὐτὸν στείλαντος Κωνσταντίνου. κ̄ δὴ συμβαλὼν εἰς χεῖρας, ἐρη-

ANNO CHRISTI 325.

μος ὑπ' ὀργῆ θεοῦ καθίσταται ὑπόσκοπος, ὀξὺ αὐτῷ τῆς νίκης τὸ πάντων μόνου θεοῦ πρυτανεῖον θείσης τῷ τότε κρατοῦντι Κωνσταντίνῳ. ἀπόλλυσι μὲν οὖν τὰ ἐφ' ᾧ ἐπεποίθει ὁπλικὸν πλῆθος ὁ ἀλιτήριος· τῶν τε ἀμφ' αὐτὸν δορυφόρων γυμνωθεὶς, καὶ πάντων ἔρημον αὐτὸν καταλελοιπότων, τῷ τε κεκοσμῆσθαι πρεπόντως ἀφυῶς ἔχοντι, ὑπεκδὺς ὁ δείλαιος ὡς τάχιστα, καὶ οὐ πρέποντα αὐτῷ βασιλικὸν κόσμον ἀλλως καὶ δυσμενῶς καὶ ἀνανδρως ἀποδὺς, ὑποδυόμενος τὸ πλῆθος, καὶ ἔπειτα διαδιδράσκει, κρυπτάζόμενός τε ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς κώμας, μόλις τῶν πολεμίων τὰς χεῖρας διέξεισι, τὰ τῆς σωτηρίας αὐτῷ πρεσμώμενος. ἔρρωσο αὐτοῖς οὓς μάλα πιστοὶ καὶ ἀληθεῖς τοῦ θείου ἀποφαίνεται ἔνεσιν ὧδε χρησμοὶ, ἐν οἷς εἴρηται· οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν· ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται. ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτὸν, τοῖς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν. ὁ δὲ δυσσεβὴς ἀθεΐα θεοῦ πληγεὶς μάστιγι, ἐν δευτέρᾳ πολέμου συμβολῇ καταστρέφει τὸν βίον. γίνεται δὲ αὐτῷ τὰ τῆς καταστροφῆς, οὐχ οἷα στρατηγοῖς πολεμάρχαις ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ γνωρίμων πολλάκις ἀνδριζομένοις ἐν πολέμῳ τῷ ἐκλεῆ τελευτῷ εὐθαρσῶς ὑπομείναι συνέβη· ἀλλὰ γὰρ ἄπεις δυσσεβὴς καὶ θεομάχος, τῆς παρατάξεως ἔτ' αὐτῷ περὶ τοῦ πεδίου συνεστώσης, οἴκοι μένων αὐτὸς ἐκ κρυπτάζόμενος, τῷ προσήκουσαν πυρωθεὶσῃ ὑπέχει, ἀθέου θεοῦ πληγεὶς μάστιγι· ὡς ἀληθῶς δίκης καὶ προνοίας ἐλαυνόμενον,

tuitur, victoria tunc ab ipso vno omnium Deo rerum potienti Constantino subministrata. Primum sceleratus ille eam armatorum militum manum, cui confidebat, amisit: mox satellitū præsidio nudatus, & ab aliis omnibus, qui relicto illo ad victorem confugerant, desertus, clam discessit miser; & regium ornatum, qui parum sane illum decebat, timide simul & iracunde & muliebriter exuens, multitudini sese immiscet: fuga deinde elapsus, & in agris vicisque latitans, vix hostium manus euitauit, saluti suæ consulens. Atqui inde reipsa ostendere licet, certa admodum veraque esse diuina oracula, in quibus dicitur: *Non saluatur rex per multas copias suas, & gigas non saluabitur in multitudine fortitudinis suæ. Fallax equus ad salutem: in abundantia autem virtutis suæ non saluabitur. Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in iis qui sperant super misericordia eius; vt eruat a morte animas eorum.* Porro impius ille repentina Dei plaga percussus, in secunda belli conflictatione occumbit, alium vitæ exitum fortitus, quam qui ducibus bellicosis contingere solet, qui pro virtute & pro amicis fortiter se gerentes, fidenti animo glorioſam mortem oppetunt. Ille vero impius & Dei aduersarius, dum adhuc exercitus suus in armis staret, ipse domi moratus, intra parietes latitans, debitas luit pœnas, inopinato Dei flagello percussus: sic vt graui dolore, & acerbo cruciatus sensu agitatus,

Psalm. 32.

priusquam occideret, dira fame conficeretur; eius etiam caro vniuersa igni non conspicuo & per Dei iram immisso intabesceret, sic vt diffluens pristinæ formæ effigies tota deleretur, exiccatusque in nuda ossa ipse redigeretur, & tamquã simulacrum quoddam longinquitate temporis exhaustum attenuatumque relinqueretur: ita vt qui præsto aderant, eius corpus nihil aliud esse existimarent, quam sepulcrum animæ, quæ in eo iam mortuo & plane putrido defossa esset. æstu porro intimas adhuc medullas vehementius perurente, exilierunt ei oculi, & è suis sedibus excidentes, cæcum reliquerunt: qui post hæc ægre spiritum ducens, Domino confitetur, mortemque inuocat: ad extremum confessus se ista propter amentiam, qua contra Christũ vsus fuerat, merito perpeti, animam emittit.

πρὶν ἢ καταπεσεῖν, λιμῷ τε διαφθείρεσθαι, τάς τε σαρκας αὐτῷ ὅλας ἀορᾴτῳ ϰῇ ἀπλάτῳ πυρὶ καταϰήεσθαι· ὡς διαῤῥῦσαν τὸ μὴ πᾶν εἶδος τῆ παλαιᾶς μορφῆς ἀφανισθῆναι, ξηρὸν δὲ αὐτὸν μόνον ὀστέον γεγονέναι, οἷόν τε μακρῷ χρόνῳ κατεσκελετευμένον εἴδωλον ὑπολειφθῆναι· ὡς μηδὲν ἄλλο τι νομίζειν τοὺς παρόντας, ἢ τάφον αὐτῷ τῆς ψυχῆς γεγονέναι τὸ σῶμα, ἐν ᾗδη νεκρῷ ϰαὶ παντελῶς ἀποῤῥυσαν τι ϰαπωρυμένης. σφοδρότερον δὲ ἔτι μᾶλλον τῆς ἕρμης αὐτὸν ἐπιβάθεις μυελῶν ϰαταφλεγούσης, ϖεπηδῶσιν αὐτῷ τὰ ὄμματα, ϰῇ τῆς ἰδίας λήξεως ἀποπεσόντα, πηρὸν αὐτὸν ἀφιᾶσιν. ὁ δὲ ἐπὶ τούτοις δυσπνέων, ἀνθομολογούμενος τῷ ϰυρίῳ, θάνατον ἐπεϰαλεῖτο· ϰαὶ τὸ πανύστατον ἐνδίϰως ταῦτα τῆς ϰῇ τοῦ Χριστοῦ ϖροιμίας ἕνεϰα πεπονθέναι ὁμολογήσας, ἀφίησι τὸ ψυχρόν.

Anno Christi 325.

De ecclesiarum instauratione.

CAPVT IX.

CVM ad hunc modum Maximinus, inter reliquos pietatis hostes longe deterrimus, e medio sublatus esset: ecclesiæ, gratia Dei omnipotentis, ab ipsis fundamentis erigebantur, & Christi verbum ad gloriam Dei rerum omnium moderatoris efflorescens, maiori quam antea libertate prædicabatur. Hæc in nono libro ecclesiasticæ historię scripsit optimus ille Eusebius Pamphili: ex illius enim & aliorum laboribus, vt supra dixi, summa capita decerpens, præsentem hunc libellum qua possum breuitate contexo, summo

Περὶ τοῦ τῶν ἐϰλησιῶν ἀνανεώσεως.

ΚΕΦΑΛ. θ'.

ΟΥΤΩ δὴ τὰ Μαξιμίνου ἐϰποδὼν γεγομένου, ὃς ἁπλοίπων τῶν τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν ἁπάντων χείριστος ἀναπέφηνε, τὰ μὲν τῆς τοῦ ἐϰλησιῶν ἀνανεώσεως ἐϰ θεμελίων χάριτι θεοῦ τοῦ παντοϰράτορος ἠγείρετο· ὅ, τε τοῦ Χριστοῦ λόγος εἰς δόξαν τοῦ ὅλων θεοῦ διαλάμπων, μείζονα τῆς ἔμπροσθεν ἀπελάμβανε παῤῥησίαν. ταῦτα ϲὺν ἑνάτῳ τόμῳ τῆ ἐϰϰλησιαστιϰῆς ἱστορίας ὁ πάντα ἄριστος συντέταχεν ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος. τῶν γὰρ αὐτοῦ πόνων, ὡς ἀνωτέρω μοι εἴρηται, ϰῇ τῶν ἄλλων τὴν διάλεξιν ποιούμενος, τὴν βιβλιδίου τούτου διὰ βραχέων ἐχαράττω τὴν

ANNO CHRISTI 325.

συνταξιν, πλείση ὅση σπουδὴ τ πορεί-
αν τ λόγου ποιούμενος ὅπη τὸ ὑψηλὸν
κ λαμπροφανὲς ἅγιον & θεῖον ὄρος
τῆς κ Νίκαιαν ἀποστολικῆς & ἐναρέ-
του τῶν τ θεοῦ ἱερέων συνόδου· ὁρῶν
μάλιστα τ προφήτην κρατοῦντά με
τ χεῖρος κ προτρέποντα· δεῦτε, φησὶν,
ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τ κυρίου, & εἰς
τὸν οἶκον τ θεοῦ Ιακώβ· καὶ ἀναγγελεῖ
ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτ, καὶ πορευσόμεθα
ἐν αὐτῇ. ὅτι γὰρ Σιὼν ἐξελεύσεται νό-
μος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ιερουσα-
λήμ. ἀληθῶς γὰρ Σιὼν καὶ Ιερουσα-
λὴμ, καὶ ὄρος κυρίου ὑψηλότατον, &
οἶκος τ θεοῦ Ιακώβ, ὁ θεῖος ἐκεῖνος τῶν
τ θεοῦ ὀρθοδόξων ἱερέων ὅμιλος,
πνεύματι ἁγίῳ διασκεψαμένων καὶ
παρασησαμένων διά τε γραφῶν προ-
φητικῶν καὶ εὐαγγελικῶν κ ἀποστολι-
κῶν περὶ τ λόγου τῆς ζωῆς, τοῦτ' ἔστι
τ υἱοῦ τ θεοῦ, ὡς ἀληθῶς ἄκτιστος τὴν
τῆς θεότητος φύσιν, κ οὐ κτίσμα, κα-
θὼς ὁ θεομάχος καὶ ἀσεβέστατος κατ'
αὐτ ἐβλασφήμησεν Αρειος· κ ὅτι τῆς
αὐτῆς οὐσίας, ἧς καὶ ὁ γνησίως αὐτὸν
περὶ τῶν αἰώνων ἁπάντων ὑπάρχ πα-
τὴρ, καὶ τ αὐτ χρήματος· ὁμοίως
δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς αὐτῆς
θεότητος καὶ οὐσίας, ἧς ὁ πατὴρ καὶ ὁ
υἱὸς, σαφέστατα ἔδειξαν. καὶ ἀληθῶς
ὑψηλὸν ὄρος θεοῦ, δῶσθεν ἡμῖν, κα-
θὰ προεδήλωσεν ὁ λόγος παρ' αὐτ
τ κυρίου διὰ τῶν ἀποστόλων δοθεὶς,
καὶ νῦν διὰ τῶν αὐτ ἱερέων κ τῶν Νι-
καέων γραφικαῖς μαρτυρείαις πρα-
νωθεὶς, ὁ προσκυνητὸς οὗτος κ ἅγιος
τῆς ἀμωμήτου πίστεως ὅρος· περὶ οὗ
σαφέστερον ἡμῖν συνεργίᾳ τῆς τ θεοῦ
χαριτ προϊὼν ἀποδείξει ὁ λόγος.
ἀλλ' ὅπη τὸν προκειμένῳ ἡμῖν τ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορείας ὑπόθεσιν ἐπανέλ-

studio festinans sermonem deducere ad summum illum, illustrem, sanctum & diuinum montem apostolicæ illius & laudabilis Synodi sacerdotum Dei, quæ Nicææ fuit: maxime cum prophetam velut manu prehendentem & me hortantem videam: *Venite*, inquit, *ascendamus ad montem Domini, & ad domũ Dei Iacob: & annuntiabit nobis viam suam, & ambulabimus in ea. Ex Sion enim exibit lex, & verbum Domini ex Ierusalem.* Vere enim Sion & Ierusalem, & mons Domini altissimus, & domus Dei Iacob, est diuinus ille orthodoxorum Dei sacerdotum cœtus, qui in Spiritu sancto perscrutati docuerunt per scripturas propheticas, euangelicas & apostolicas, de verbo vitæ, hoc est, Filio Dei, quod vere increatus sit secundum naturam diuinitatis, non creatus, quemadmodũ contra illum blasphemauit Dei hostis & impius ille Arius: quod eiusdem naturæ & substantiæ sit cum Patre qui eum ante omnia sæcula genuit: quod denique & Spiritus sanctus eiusdem pariter diuinitatis & essentiæ sit cum Patre & Filio, manifestissime ostenderunt. Et vere altus Dei mons, quæ nobis ab initio est, vt antea declarauit sermo, ab ipso Domino per apostolos nobis tradita, & nunc per ipsius sacerdotes Nicææ congregatos scripturę testimoniis clare explicata veneranda illa & sancta fidei regula, de qua clarius, iuuante Deo, progrediente longius sermone a nobis differetur. Sed ad propositum ecclesiasticæ historiæ argu- *Isai. 2.*

mentum reuertamur, repetentes ea quibus Deus populo suo subuenerit, & tyrannos e medio sustulerit per dilectum seruum suum imperatorem Constantinum: quam per eumdem pacem conciliauerit suis in toto orbe ecclesiis. Solus magnus Dominus, qui facit mirabilia magna solus, & inscrutabilia, quorũ non est numerus: qui rerum opportunitates & tempora commutat, qui deponit reges & constituit: *Suscitans a terra inopem, & de stercore erigens pauperem: deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles a terra: esurientes implebit bonis, & diuites dimisit inanes,* & brachia superborum contriuit: qui est rerum admirabilium opifex, qui magnarum architectus, qui vniuersorum Dominus, qui totius mundi fabricator, qui omnipotens, totus bonus, vnus & solus Deus, cui nouum canticum cantemus, illud addentes: *ei qui facit mirabilia magna solus, quoniam in sæculum misericordia eius: ei qui percussit reges magnos, & occidit reges fortes, quoniam in sæculum misericordia eius: quia in humilitate nostra recordatus est nostri Dominus.* Ob hæc omnia nunquam desinamus celebrare vniuersorum Deum, & vnigenitum eius filium Iesum Christũ, dominum nostrum, illum cum Patre omnium bonorum nobis auctorem, diuinæ nobis cognitionis doctorem, veræ erga ipsum pietatis magistrum, impiorum euersorem, interfectorem tyrannorum, vitæ nostræ moderatorem, & nostrum omnium, cum reiecti & repudiati essemus, saluatorem Iesum, vno omnes ore, vnoque corde celebre-

Eusеb. lib. 10. hist. c. 4.
Psalm. 135.
Iob. 5.
Psalm. 112.
Luc. 1.
Psalm. 135.

ANNO CHRISTI 324. *ante

θωμεν, ἐπαναλαβόντες τὰ περὶ τῆς τοῦ βασιλέως θεοῦ εἰς ℣ * αὐτὸν λαὸν εὐπληθείας, & τὴν τῶν τυράννων καταστροφὴν διὰ τοῦ θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως· ὃν δι' αὐτοῦ εἰρηνεύειν ἐπευτάνθυσε πᾶσι τὴν τῶν οἰκουμένων αὐτοῦ ἐκκλησίας. ὁ μόνος μέγας κύριος, ὁ ποιῶν θαυμάσια μεγάλα μόνος καὶ ἀνεξιχνίαστα, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· ὁ ἀλλοιῶν καιροὺς καὶ χρόνους, μεθιστῶν βασιλεῖς τε & καθιστῶν, ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχὸν, & ἀπὸ κοπρίας αὐτῶν πένητα· καθαιρῶν δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὑψῶν ταπεινοὺς· πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς, καὶ βραχίονας ὑπερηφάνων συνέτριψεν· ὁ θαυματουργὸς, ὁ μεγαλουργὸς, ὁ τῶν ὅλων δεσπότης, ὁ τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὁ πανάγαθος, ὁ εἷς καὶ μόνος θεός· ᾧ τὸ καινὸν ᾆσμα ἀναπέμπωμεν, πρόσεχε πακούοντες τῷ ποιοῦντι θαυμάσια μεγάλα μόνῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· τῷ παταξαντι βασιλεῖς μεγάλους, καὶ ἀποκτείναντι βασιλεῖς κραταιούς· ὅτι εἰς ℣ αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ κύριος. ἐφ' οἷς ἅπασιν ἀδυμνοιοῦντες μὴ διαλείψωμεν ℣ τῶν ὅλων θεὸν, καὶ ℣ τοῦτου μονογενῆ υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ℣ κύριον ἡμῶν, ℣ σὺν τῷ πατρὶ πάντων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν αἰτῷ, ℣ τῆς θεογνωσίας αὐτοῦ εἰσηγητὴν ἡμῶν, τὸν τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας διδάσκαλον, ℣ τῶν ἀσεβῶν ὀλεθρέα, ℣ τυραννοκτόνον, ℣ τοῦ βίου διορθωτὴν, ℣ τῶν ἀπεγνωσμένων σωτῆρα Ἰησοῦν, σὺν ἑνὶ σώματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ πάντες δοξάζωμεν· ὅτι σὺ μόνος,

ANNO CHRISTI 325.

μόνος, οἷα παναγάθου πατρὸς μονώτατος υἱὸς ὢν πανάγαθος παῖς, σὺν βουλῇ τῇ πατρικῇ, καὶ ἑαυτῷ, καὶ τῷ ἁγίου πνεύματος φιλανθρωπίας, τὸ κάτω που κειμένων σὺν φθορᾷ τὸ σωτηρίου ἡμῶν προσμηδύμενος, οὗ μάλα προθύμως πως ἡμετέρου ὑποδὺς φύσιν, καθάπερ ὑς ἄριστος ἰατρὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀναλαβών, καὶ τὰς νόσους φέρων, καὶ τότε καὶ ἀεὶ σωτηρίαν καὶ ζωὴν τῷ σφῶν ἀνθρώπων κατεργάσατο γένει. ὃς δὴ βασιλεὺς βασιλέων, καὶ τοῦ ἰδίου λαοῦ ἀεὶ προμηθούμενος, τὸν αὖπως φίλον καὶ θεράποντα ἴδιον Κωνσταντῖνον τοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας καὶ πίστεως ὅπλοις φράξας, καὶ τῷ ἀσεβῶν τυράννων, τοῦ τε κατὰ Ρώμην Μαξεντίου, καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀνατολὴν Μαξιμίνου διεγήγερκεν· οἷς δι' αὐτοῦ ἀγελῶν, φαιδρὰν καὶ βαθεῖαν εἰρήνην τῷ οἰκείῳ λαῷ ὑποδέδωκεν.

mus: quod solus tamquam optimi Patris vnus ipse optimus Filius, paterna, sua ipsius & Spiritus etiam sancti clementia, saluti nostræ, cum in peccatorum corruptione & sordibus iaceremus, prospiciens, naturam nostram libenter induerit: & tamquam optimus medicus infirmitatem nostram susciens, & morbos auferens, tunc & semper salutem & vitam nostro generi restituerit. Qui rex regum populi sui curam agens, dilectum seruum suum Constantinum pietatis erga se & fidei armis munitum, in impios tyrannos, Maxentium Romæ, & Maximinum in oriente, concitauit: quibus per illum e medio sublatis, summam & tranquillam pacem populo suo reddidit.

Περὶ τῆς Λικινίου κακοηθείας.

ΚΕΦΑΛ. ί.

Οὐκ ἰῶ δὲ ἄρα, φησὶν ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος, τῷ μισοκάλῳ φθόνῳ, τῷ τε φιλοπονήρῳ δαίμονι φορητὸς ἢ τῶν ὁρωμένων θέα· ὥσπερ οὖν οὐδὲ Λικινίῳ μεταβαπέντι ἐτύγχανεν αὐτάρκη πρὸς σώφρονα λογισμὸν τὰ τοῖς ἔμπροσθεν δεδηλωμένοις τυράννοις συμβεβηκότα. ὃς δὴ φερομένης αὖπως τῆς ἀρχῆς, τοῦ βασιλέως μεγάλου Κωνσταντίνου δευτερείων τιμῆς, ἐπιγαμβρείας τε καὶ συγγενείας ἠξιωμένος, μιμήσεως μὲν τῆς τῶν καλῶν ἀπελιμπάνετο, τῆς δὲ τῶν ἀσεβῶν τυράννων μοχθηρίας ἐζήλου τὴν κακοήθειαν· καὶ ὧν τοῦ βίου τὴν καταστροφὴν ἐπεῖδεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς, τούτων ἔπε-

De prauis Licinii moribus.

CAPVT X.

VERVM inuidiæ probitatis hosti (inquit Eusebius Pamphili) omnisque impietatis fautori diabolo, nequaquam harum rerum spectaculum tolerandum videbatur: neque itidem Licinio velut iam mutato, ea quæ tyrannis prioribus obtigerant, satis exempli ad modestiam & animi moderationem excolendam dederunt. Qui cum imperio prospere frueretur, & secundas in honore post imperatorem Constantinum magnum obtineret, & coniunctione atque affinitate eius dignus habitus esset: relicta tamen præclarorum hominum imitatione, perditos impiorum tyrannorũ mores æmulatus est: & quorum miserum vitæ exitum oculis conspexisset, eorum per-

Lib. 10. c. 8.

ditam mentē ſequi maluit, quam in præſtantioris viri amicitia atque propoſito perſeuerare. Inuidia enim contra Conſtantinum, a quo plurima beneficia accepit, inflammatus, peſtiferum & crudele bellum illi infert: non naturæ leges reueritus, non iuriſiurandi, non ſanguinis, non fœderum recordatus. Conſtantinus enim tamquam optimus princeps, quo in eum clara veræ beneuolentiæ indicia oſtenderet, ſuam ipſius affinitatem illi non inuidit, illuſtres nuptias ſororis illi non denegauit. & poſt pauca:

Ibidem. Sed impius Licinius contraria his admittere, omnes machinas quotidie contra præſtantiorem excogitare, omnes inſidiarum vias inueſtigare cœpit, vt pro ſummis beneficiis maleficia rependeret. quibus hæc inſuper addit: Verum Deus Conſtantino (inquiens) amicus fuit, curator eius & cuſtos, qui inſidias in occulto & tenebris ei a tyranno comparatas, in lucem produxit atque patefecit. Tantum ſancta pietatis arma ad depulſionem hoſtium, & ad ſalutis etiam noſtræ propugnationem præſidii habent: quibus ſanctiſſimus imperator noſter præclare ſeptus, multiplices & callidas execrabilis hoſtis inſidias diuino auxilio effugit. Licinius deinde vbi clandeſtinos conatus ſuos neutiquam ex animi ſententia ſuccedere vidit (Deus enim omnem dolum ac fallaciam pio imperatori aperuerat) nec poſſet amplius facinus ſuum celare, bellum palam mouet: ac dum cum Conſtantino bellum ſuſcipere conſtituit, iam etiam contra vniuerſorū Deum Conſtantini cu-

ANNO CHRISTI 325.

σθαι τῇ γνώμῃ μᾶλλον, ἢ τῇ τῆς κρείττονος φιλίᾳ τε καὶ διαθέσει ἐμμένειν ἠβούλετο. διαφθονηθεὶς τοιγαροῦν τῷ πανωφελεῖτῃ, πόλεμον δυσαλῆ καὶ δεινόταλον πρὸς αὐτὸν ἐκφέρει, οὐ φύσεως νόμων φεισάμενος, οὐχ ὁρκωμοσιῶν, οὐχ αἵματος, οὐ συνθηκῶν μνήμῃσι σὺν δικαιοσύνῃ λαβών. ὁ μὲν γὰρ ἀσεβὴς, οἷα παναγαθοῦ βασιλέως, εὐνοίας προσχήματι ἀληθοῦς σύμβολα, συγγενείας τῆς πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐφθόνησε, γάμων τε λαμπρῶν ἀδελφῆς μετουσίαν οὐκ ἀπηρνήσατο. καὶ μετ' ἐκεῖνα· ἀλλὰ τούτοις πᾶσιν ἀπεναντία Λικίνιος διεπράττετο, παντοίας ὁσημέραι κατὰ τοῦ κρείττονος μηχανὰς ἐπιτεχνώμενος ὁ μισόθεος, πάντας τε ἐπινοῶν ἐπιβουλῆς τρόπους, ὡς ἂν κακοῖς ἐνεργέτην ἀμείψηται. οἷς ἐπιλέγει· τῷ δὲ ἰῷ ἄρα ὁ θεὸς φίλος, κηδεμὼν καὶ φύλαξ, τῷ Κωνσταντίνῳ λέγων, ὃς ἀπὸ τοῦ σὺν δορυφορήτῳ καὶ σκότει μηχανωμένας ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐπιβουλὰς εἰς φῶς ἄγων ἐδήλωσε. τοσοῦτον * ἀρετῆς τὸ μέγα τῆς * al. θεοσεβείας ὅπλον πρὸς ἅπασαν μὲν ἐλθεῖν, οἰκείας δὲ φυλακῆς σωτηρίας ἰσχύει. ᾧ δὴ πεφραγμένος ὁ θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, τῇ ἐκ τοῦ θεοῦ βοηθείᾳ τὰς τοῦ δυσωνύμου πολυπλόκους ἐπιβουλὰς διεδίδρασκεν. ὁ δὲ τύραννος τῷ λαφραίῳ συσκιάσας ὡς οὐδαμῶς ἑώρα κατὰ γνώμην χωροῦσαν τοῦ θεοῦ παντὸς δόλον τε καὶ ῥᾳδιουργίαν τῷ θεοφιλεῖ βασιλεῖ καταφορὰ ποιούμενος· ἐπεὶ ἔπ οἷός τε ὢν ἐπικρύπτεσθαι, προφανῆ πόλεμον αἴρεται. ὁμόσε δὴ τὰ Κωνσταντίνῳ πολεμεῖν διανοεῖται, ἤδη καὶ κατὰ τοῦ θεοῦ τὸ ὅλων ὡς φρουροῦ Κων-

ANNO CHRISTI 325.

στανῖνου, ὃν ἠπίστατο σέβειν αὐτὸν, παρατάξεσθαι ὥρμηται· καὶ πεῖσαι τὸν υἱὸν αὐτῷ θεοσεβῆς ἥλωνε. καὶ μέν ἔτερα· καὶ ὁ ζῆλος δὲ τῆς κατ' αὐτῶν φόνου ξένος ἦν ἕως, καὶ οἷος οὐδεπώποτε ἠκούσθη. τὰς γοῦν ἀμφὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Πόντου πόλεις ὅσοις κακοῖς πιέζεσθαι προστέταξε, πᾶσαν ὑπερβολὴν ὠμότητος ὑπερηκόντισεν. ἔνθα τὴν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος αὖθις κατερρίπτοντο, τὰς δὲ ἀποκλείεσθαι ἐκέλευσεν, ὡς αὖ μὴ σωάζοιτο ἧς τὴν εἰωθότων, μηδὲ τῷ θεῷ τὰς ὀφειλομένας λατρείας καὶ εὐχὰς ἀποδιδῶσι. σωτελεῖσθαι γὰρ οὐχ ἡγεῖτο ὑπὲρ αὐτοῦ ταύτας· πῶς γὰρ οἷόν τε ἦν τοῦτο σύνοιδεν Ⓦ μισοθεῷ Ⓦ; Φαύλως σωειδὸς τοῦτο λογιζόμενος· ὑπὲρ δὲ Κωνσταντίνου τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως πράττειν ἡμᾶς, καὶ Ⓦ θεὸν ἱλεοῦσθαι ἐπέπειστο. ὅθεν ὀργὴν τούτου παρορμηθεὶς, Ⓦ θυμὸν καθ' ἡμῶν ἐπισκήπτει. καὶ μετὰ βραχέα· καὶ δὴ ἀπήγοντο πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἐκολάζοντο ἀπροφασίστως, ὁμοίως τοῖς μιαφόνοις Ⓓ μηδὲν ἠδικηκότες, κρυπτόμενοι τελευτῶν, ξίφει τὸ σῶμα εἰς πολλὰ τμήματα κατακρεουργούμενοι, καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν ταύτην καὶ φειδοτάτῳ ἦσαν, τοῖς τῆς θαλάσσης βυθοῖς, τοῖς ἰχθύσιν εἰς βορὰν ἐρρίπτοντο. Φυγαὶ δὲ αὖθις ἐπὶ τούτοις τῶν θεοσεβῶν ἁπάντων ὁμοῦ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σὺν κομιδῇ νηπίοις ἐγίνοντο· καὶ πάλιν ἀγροὶ, καὶ πάλιν ἐρημίαι, νάπαι τε καὶ ὄρη τοῦ τοῦ Χριστοῦ θεράποντας ὑπεδέχοντο, καὶ πάντων ἀνακινήσαντος ἐς δυσεβοῦς τὸν πόλεμον. καὶ μετὰ

stodem, quemque norat Constantinum colere, aciem instruere instituit: & ab eo tempore pios homines imperio suo subditos misere vexauit. & post alia quædam: Modus autem & ratio cędis qua eos perdere constituit, peregrina fuit, & antea nunquã vlla sæculorum memoria audita. Nam Amasiam & reliquas Ponti ciuitates, quantis malis affligi iussit, omnẽ exuperantiam crudelitatis superat. Illic ex ecclesiis Dei alias deiecit & solo adæquauit, alias occludi iussit, ne quisquam eorum qui eas frequentare consueuerant, eo commearet, neve debitos cultus & vota Deo redderet. Non enim pro se illa fieri existimabat (quomodo enim aliter cogitare potuit qui Deum odit? praua conscientia illud secum ipse reputans,) sed nos pro imperatore pio Constantino omnia agere, & Deum placare persuasum habebat. Hac itaque opinione concitatus, omnem furoris sui impetum in nos intorquere statuit. & paulo post: Multi episcoporum sine causa abripiebantur ad supplicium, & puniebantur tamquã sicarii, qui nihil mali commiserant; nouum mortis genus subibant: corpora eorum primum gladio in multas particulas dissecabantur, deinde post crudele illud & horrendum spectaculum in altos maris gurgites, quo a piscibus deuorarentur, abiiciebantur. Ad hæc rursus piorum omnium fugæ, virorum pariter & mulierum atque etiam infantiũ: & ex Dei seruis alii in agros, nonnulli in solitudines, quidam in siluas sese abdiderunt, cum æque omnibus nefarius ille bellum indixisset. Et paucis interiectis:

Cap. 9. Nisi Deus seruorum suorũ propugnator celerrime quod futurum erat præuertisset, & Constantinum famulum suum tamquam lucis quoddam splendidũ iubar in obscuris tenebris & caliginosa nocte repente ostendisset, & liberatorem excitasset omnibus, & excelso brachio ac generosa manu duxisset: cui quidem trophea victorię contra impios, quasi fructum ipsius pietati debitum cælitus largitus est, sacrilegum autem illum vna cum consiliariis omnibus & amicis sub Constantini pedibus prostrauit, Constantini & nostrum omnium Deus. Nam vbi eius insania ad extremam progressa est amentiam, imperator Deo charus non amplius ferendum putauit, sed insita sibi & modesta animi ratione piaque rem reputans, atque seueram iuris regulã cum humanitate & clementia temperans, eos qui tyrannidis iugo opprimebantur, iuuandos censet, atque paucis nefariis e medio sublatis, maximam mortalium partem seruare properat. Nam cum antea imperator humanissimus sola clementia vsus fuisset, & miseratus esset nulla commiseratione dignum, impio quidem illi a prauitate neutiquam decedenti, sed potius rabiem suam contra gentes sibi subiectas augenti, nihil clementia illa profuit: afflictis vero & ab immani illa bellua diuexatis, nulla plane fuit salutis spes relicta. Quapropter bonorum ille subministrator Constantinus, nequitiæ odium cum humanitate permiscens, simul cum Crispo filio, principe humanissimo, ab occidentis vrbe maxima Roma βραχέα· εἰ μὴ τάχιστα τὸ μέλλον ἔσεσθαι προλαβὼν ὁ τῶν ὁλων θεὸς, ὡς ἐν βαθεῖ σκότῳ τῇ νυκτὶ ζοφωδεστάτῃ φωστῆρα μέγαν ἀνέφηνε καὶ σωτῆρα τοῖς πᾶσιν ἐξέλαμψε Κωνσταντῖνον, ὑψηλῷ βραχίονι, γνησιοτάτῃ δεξιᾷ χειραγωγήσας. τούτῳ μὲν οὖν ἄνωθεν ἐξ οὐρανῶν καρπὸν εὐσεβείας ἐπάξιον, τρόπαια κατ' ἀσεβῶν παρεῖχε νίκης, τὸ δὲ ἀλυσιτέλεστον αὐτοῖς συμβούλοις ἅπασι καὶ φίλοις ὑπὸ τοῖς Κωνσταντίνου ποσὶ πρώην κατέβαλεν ὁ Κωνσταντίνου καὶ πάντων ἡμῶν θεός. ὡς γὰρ εἰς ἔσχατα μανίας τὰ κατ' αὐτὸν ἤλαυνεν, ὡς ἔτ' ἀνεκτὸν εἶναι λογισάμενος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ τῷ θεῷ φίλος, ἔμφυτον σώφρονα καὶ εὐσεβῆ συναγαγὼν λογισμὸν, καὶ στερρὸν τῆς δικαίου τρόπον φιλανθρωπίας κεκρασάμενος, ἐπαμῦναι κρίνει τοῖς ὑπὸ τῷ τυράννῳ ταλαιπωρουμένοις· καὶ τὸ γε πλεῖστον ἀνθρώπων γένος, βραχεῖς λυμεῶνας ἐκποδὼν ποιησάμενος, ἀνασώσασθαι ὁρμᾶται. μόνῃ γὰρ φιλανθρωπίᾳ χρώμενος ἐφ' ἅπασι τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ τούτου γέροντος, καὶ οὐ συμπαθείας ἄξιος ἐλεουμένοις, τῷ μὲν δυσεβεῖ οὐπω ἐγίνετο πλέον οὐδὲν, τῆς κακίας οὐκ ἀπαλλαττομένῳ, αὔξοντι δὲ μᾶλλον τὴν κατὰ τῶν ὑποχείρων ἐθνῶν λύσσαν· τοῖς δὲ κακουμένοις οὐδεμία λοιπὸν σωτηρίας ἐλπὶς, ὑπὸ δεινοῦ θηρίου καταπονουμένοις. διὸ δὴ τῷ φιλανθρώπῳ μίξας τὸ μισοπόνηρον ὁ τῶν ἁπάντων χρηματὸς, πρόσεισιν ἅμα παιδὶ Κείσαρι βασιλεῖ φιλανθρωποτάτῳ ὄντι τῆς ἑσπερίων τῆς μείζονος Ῥώμης οἴκῃ

Anno Christi 325.

ANNO CHRISTI 325.

τὴν ἑῴαν κ τῆς τυραννου, σωτηρίας δεξιὰν ἅπασι τοῖς ἀπολλυμένοις ἐκτείνας· παμβασιλεῖ θεῷ & παιδὶ Χριστῷ σωτῆρι προθύμῳ καὶ συμμάχῳ χρώμενοι, πατὴρ Κωνσταντῖν & βασιλεὺς ἅμα υἱῷ βασιλεῖ Κρίσπῳ, ἅμφω κύκλῳ διελόντες τὴ κ τὴν ἀπομισῶν παράταξιν, ῥᾳδίαν τὴν νίκην ἀποφέροντα, τῶν κ τὴν συμβολὴν παντῶν ἐξωμαλισθέντων αὐτοῖς καὶ κ γνώμην ὑπὸ τῆς παμβασιλέως θεοῦ, καθά φησιν ὁ φιλαληθέστατος Εὐσέβιος & ὁ τῆς πανθαυμάστου Παμφίλου. Ρουφῖνος δὲ φησιν, εἰ καὶ μηδεμίαν μοῖραν τῶν χρησιμῶν ὅπη Λικινίου πραγμάτων ἐμνημόνευσεν, ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ λεξίδια τοῦ ῥηθέντος ἀναλεξάμενος, σὺν ἄλλοις τῇ συγγραφῇ. φησὶ δὲ οὕτως· Λικίνιος μὲν οὖν ὁ συμβασιλεύων, ἀπαρχὴν ἐλθὼν τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, τὰς Ἑλληνικὰς ἔχων δόξας, ἐμίσει χριστιανούς· καὶ διωγμὸν μὲν πρόφασιν κατ' αὐτῶν φόβῳ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου κινεῖν ὑπεστέλλετο, λεληθότως δὲ πολλοὺς ἐσκυλεύετο· προϊὼν δὲ, φανερῶς & τῶν παντῶν διωγμὸν ἐκίνει σὺν τοῖς τῆς ἀπωλείας τρόποις, ὡς κ πολλοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας ἀναδεῖξαι σὺν διαφόροις τόποις. ἐκ δὴ τούτου εἰς ἀπέχθειαν τὴν πρὸς αὐτὸν μείζω τοῦ βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐκίνησεν· ἦσαν δὲ πρὸς ἀλλήλους πόλεμοι. ταῦτα μὲν οὕτως. οἱ δὲ λοιποὶ, ὅσοι τοῦ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου ἀληθείας σωτῆρες, διελόντες, φασὶν, ἅμφω τὰ στρατιὰ, πατὴρ Κωνσταντῖνος βασιλεὺς, κ υἱὸς Κρίσπος βασιλεὺς, κ τὸ ἀσεβοῦς τυράννου ὥρμησαν. ὁ μὲν ἓν υἱὸς Κρίσπος ὅπη τὰ κ τὰ Ἀσίαν μέρη σὺν τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ τὴν πορείαν ποιούμενος· ὁ δὲ πατὴρ Κωνσταντῖνος κ

in orientem contra tyrannum proficiscitur, salutarem dextram omnibus pereuntibus porrigēs: pater simul ac filius, Deo patre rerum vniuersarum rectore, & Christo filio omnium saluatore, duce & auxiliatore vtentes, vndique acie contra impios circumiecta & disposita, perfacilem reportant victoriam, cum omnia in eo conflictu ex animi sententia ipsis complanata essent ab omnium imperatore Deo, vt testatur veritatis studiosissimus Eusebius celeberrimi Pamphili. Rufinus vero licet nullam fere partem rerum a Licinio gestarum commemorauerit, tamen illius voculas velut in vnum corpus colligens, huic commentario inseram. sic inquit ille: Licinius qui vna cum Constantino imperatore regnabat, gentiliū opinionibus imbutus, odisse cœpit Christianos: sed Constantinum imperatorem veritus, cum aperte eos vexare non auderet, multos occultis insidiis perimebat: deinde progrediente tempore palam omnes in orientis partibus persequebatur, sic vt plures Christi martyres in diuersis locis ostenderentur. Ex eo tempore maximum sui odium Constantino excitauit, factique sunt hostes sibi inuicem infensi. Hæc quidem ille. Qui vero Eusebii veritati adhærere malunt, aiunt imperatores ambos, patrē Constantinum & Crispum filium, diuiso exercitu contra impium tyrannum profectos, Crispum quidem filium cum copiis suis in Asiam iter intendisse, patrem vero cum satellitibus suis

per Europam viam confeciſſe. Impurus vero ille tyrannus omni impietate pariter & cæde pollutus, ex oriente exercitum numeroſum ducens contra eos, & magna ſpirans, Nicomediam venit: & cum probe ſciret, pium principem Conſtantinum Dei ſacerdotes magna obſeruantia colere, & ſummo in honore habere, Euſebium Nicomediæ epiſcopum, qui iam antea illius partibus adhæſerat, contra religioſum imperatorem mercede conducit, exiſtimans per illum & illius ſocios, Conſtantinum inexpugnabilibus Dei armis munitum e medio tollere. Societatem ergo cũ Licinio init admirandus ille Euſebius, multis promiſſionibus ab impietatis ſocio inductus. Atque hæc ita ſe habere, ex ipſius Chriſti amantis imperatoris epiſtola, quam ad Nicomedienſes miſit, compertum eſſe poteſt. Sic enim in fine illius epiſtolæ ait: Quis innocentem multitudinem iſta docuit? Euſebius videlicet tyrannicæ crudelitatis ſocius. Nam quod excubaret & omnino vigilaret pro tyranno, ex multis illius rebus geſtis facile poteſt intelligi. ſiquidem iſtud epiſcoporum, eorumque vere epiſcoporum cædes teſtantur: iſtud crudeliſſima Chriſtianorũ perſecutio palam clamat. Neque certe de iis quæ contra me egit, hoc loco verba faciam, per quæ aduerſariorum contra me concurſus quantum fieri poterat, maxime procurabantur, qui oculis tamquam ſpeculatoribus me obſeruauit: quin etiam miniſterio prope militari, quo tyranno opem ferret, perfunctus eſt. Ac nemo exiſtimet me im-

Apud Theodorit. li. 1. hiſt. cap. 20.

ANNO CHRISTI 325.

τῆς Εὐσεβίου τοῖς ἀμφ' αὐτὸν δορυφόροις πλὴν ὁδὸν δίλυεν. ὁ δὲ μισόθεος, καὶ πάσης ἀσεβείας καὶ μιαιφονίας ἔμπλεος, ὡς ἀπολλὺν μὴ πλείστου ὅσου στρατῆς κατ' ἀκτῶν παραπεμπόμενος, καὶ μεγαλαυχῶν ἤρχετο. φθάσας δὲ εἰς τὴν Νικομηδέων, ἐγνωκὼς καὶ εἰδὼς πλὴν τῆς θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου ψυχὴν σέβουσαν τὸν τῆς θεοῦ ἱερεῖς, καὶ ὅτι διὰ πάσης ἄγει τιμῆς, μαθὼν τὸν τῆς Νικομηδέων ἐπίσκοπον Εὐσέβιον, πάλαι προσφυγὰ αὐτῷ ὄντα, καὶ τῆς εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου, οἰόμενος δι' αὐτῷ καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ὠφελεῖν τοὺς τῆς θεοῦ πεφευγμένον ἀκαταμαχήτοις ὅπλοις Κωνσταντῖνον. σωτηθέντα οὖν ἀκτῶν ὁ θαυμαστὸς Εὐσέβιος, ἐπαγγελίαις λιπαρηθεὶς παρὰ τῆς σωτηρίου αὐτῷ Λικινίου. καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, ἐξ αὐτῆς τῆς φιλοχρίστου βασιλέως ἐπιστολῆς ἔνεστι πληροφορηθῆναι, ἧς τοῖς Νικομηδεῦσιν ἐπέστειλεν, ὧδέ πως λέγων πρὸς τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς· τίς ἐστιν ὁ ταῦτα διδάξας οὕτως ἄκακον πλῆθος; Εὐσέβιος δηλαδὴ ὁ τῆς τυραννικῆς ὠμότητος συμμύστης. ὅτι γὰρ παντάχοθεν τυράννου γεγύμνηται προσφύλαξ, πολλαχόθεν ἐστὶ σαφές. τοῦτο μὲν αἱ τῶν ἐπισκόπων σφαγαὶ διαμαρτύρονται, ἀλλὰ τὸ ἀληθῶς ἐπισκόπων· τοῦτο δὲ ἡ χαλεπωτάτη τῶν χριστιανῶν ἐκδίωξις διαρρήδην βοᾷ. οὐδὲν γὰρ τῶν εἰς ἐμὲ γεγυμνημένων ἐξ αὐτῷ νῦν ἐρῶ, δι' ὧν ὅτι μάλιστα αἱ τῶν ἐναντίων μερῶν καθ' ἡμῶν ἐπραγματεύοντο σωτηρίαι· οὕτω καὶ ὀφθαλμοὺς κατασκόπους ἔπεμπε καθ' ἐμοῦ, καὶ μόνον οὐκ ἐνόπλοις τῷ τυράννῳ συνίστατο λειτουργίας. μηδ' ἐμέλησ

ANNO CHRISTI 325.

οἰέσθω τις πρὸς τούτων ἀπόδειξιν ἀπροσκόπευτον· ἔλεγχος γὰρ ἔσται ἀκριβὴς, ὅτι τοῦ πρεσβυτέρους καὶ τοῦ διακόνους τοῦ Εὐσεβίῳ * παρεπεμπομένους φανερῶς ὑπ' ἐμοῦ συνειλημμένους, * συνέσκηκεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἐμοὶ νῦν ἐκ ἀγανακτήσεως ἔνεκεν, ἀλλ' εἰς αἰσχύνην ἐκείνων προσενηνέκται. ἐκεῖνο μόνον δέδια, ἐκεῖνο διαλογίζομαι, ὅτι ὑμᾶς ὁρῶ πρὸς τῇ τῆς ἐκκλήσεως καλεῖσθαι κοινωνίᾳ· διὰ γὰρ τῆς Εὐσεβίου διαγωγῆς τε καὶ διαστροφῆς, συνείδησιν κεχωρισμένην τῆς ἀληθείας εἰλήφατε. ἀλλ' ἔστιν οὐ βεβαία θεραπεία, εἰ γε ἐπίσκοπον πιστόν τε καὶ ἀκέραιον νῦν χρὴ λαβόντες, πρὸς θεὸν ἀπίδητε. ὅπερ ἐπὶ τῷ παρόντι ἐν ὑμῖν ἐστιν, ὃ καὶ πάλαι ἐχρῆν τὴν ὑμετέρας κρίσεως ἡρπάζειν, εἰ μὴ ὁ προειρημένος Εὐσέβιος ἀγνὴν τὴν πρίν ποτε συλλαβομένην αὐτὴν προαιρέσεως ἐνταῦθα ἐλκύσας, καὶ πρὸς τῆς τάξεως ὀρθότητα δυσχερῶς * συνεπεσπάσατο. ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὰ αὐτοῦ Εὐσεβίου πρὸς ὑμετέραν ἀγάπην ὀλίγα προσῆκε φράσαι, μακροθύμως ἀκούσατε. μέμνησθε ἡ ὑμετέρα δυσεξικακία, ὅτι τῆς Νικαέων πόλεως γενομένης συνόδου ἐπισκόπων· ἣ καὶ αὐτὸς ἐγὼ πρεπόντως τῇ τῆς ἐμῆς συνειδήσεως λατρείᾳ παρήμην, οὐδὲν ἕτερον βουλόμενος, ἢ ὁμόνοιαν ἅπασιν ἐργάσασθαι, καὶ πρὸ πάντων ἐλέγξαι καὶ ἀποστέσασθαι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὃ πρὸ μικροῦ ἐλύπει διὰ τῆς Ἀρείου τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀπονοίας, ἰχῶρ ποιεῖτο δὲ πρᾶγμα διὰ τὸν Εὐσεβίου ἀπόπον τε καὶ ὀλεθρίας ἀσυνεσίας. ἀλλ' αὐτὸς οὗτος Εὐσέβιος, φιλέσαι καὶ τιμιώ-

paratum, minusque instructum esse etiam ad istas res, si opus fuerit, certissimis argumentis confirmandas. verissime enim ostendi potest, tum presbyteros, tum diaconos a me manifesto deprehensos, qui Eusebium assidue stipabant. Sed hæc non eo dicuntur a me, quod ipse ea graviter & iniquo animo feram, sed quo eos suæ ipsorum pudeat insaniæ. Illud solum metuo, illud animo verso, quod vos video in huius criminis societatem vocari: nam institutione Eusebii & conuersatione, conscientia vestra a veritate deflexit. Verum huius rei expedita est & facilis curatio, si modo episcopum fidelem & integrum nacti, oculos ad Deum denuo conuerteritis. Quod quidem in præsentia est in vestra situm potestate, quodque etiam dudum vestri arbitrii fuisset, nisi Eusebius ipse, de quo dixi, prauo eorum qui eum iuuerunt consilio huc præceps ruisset, & rectum eligendi ordinem impudenter conturbasset. Sed quoniã mihi de hoc ipso Eusebio pauca apud vos dicenda sunt, quæso libenter attendite. Non vos præterit Concilium Nicææ celebratum, cui ipse, sicut conscientiæ meæ munus postulabat, interfui: non alio sane animo, quam vt tum concordiam inter omnes constituerem; tum omnium maxime vt reprimerem penitus & submouerem eam rerum perturbationem, quæ ex Arii Alexandrini amentia orta, illico ex absurdo & pernicioso conatu Eusebii vires collegit. Nam quanta concursione, amantissimi honoratissimique fratres, putatis istum

Eusebium, vtpote ipsa conscientia conuictũ, quanta cum ignominia, mendaciis vndique deprehensis, aggressum esse, primum certos quosdam homines subornare qui pro eo deprecarentur, deinde a me auxilium petere, ne tanti sceleris damnatus, de honoris sui gradu deiiceretur? Huius rei testis est mihi Deus, qui tum mihi, tum vobis benignus perpetuo adsit, quod & meum peruertit iudicium, & turpiter a veritate abduxit. Sed diuina prouidentia ad rectam me reduxit viam. Quod & vos nouistis, & cognoscetis amplius. Nam tum omnia gesta sunt ex eius impii, Eusebii, inquam, sententia, qui perniciem omnem adhuc intra cogitationem suam abditam & occultam tenuit. Ac primum, vt cetera illius nequitiæ facinora præteream, audite quæso, quid cum Theognio, quẽ impii instituti sui socium habebat, perpetrauerit. Ipse quosdam Alexandrinos, qui a fide nostra defecerant, huc mitti iusseram, quandoquidẽ eorum opera dissidii flamma incensa erat. Sed isti honesti bonique scilicet episcopi, quos vera Concilii diiudicatio ad pœnitentiam agendam reseruauerat, non solum eos admiserunt ad se, & secum tuto collocarunt, verum etiam illorum deprauatis moribus communicarunt. Quamobrem ingratos istos aliquo pacto puniendos censui, & iussi vt a suis abrepti sedibus, quam longissime relegarentur. Iam nostrum est, ea fide in Deum aciem mentis vestræ intendere, in qua nos semper mansisse constat: & nunc

ANNO CHRISTI 325.

ταῖς, μᾶλλον ὅσους νομίζετε συνδρομῆς, ἅτε δὴ ἐκ τοῦ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς ἠττώμενος, μᾶλλον ὅσους δὲ αἰσχύνης τῇ παντελῶς ἐληλεγμένῃ ψευδολογίᾳ αὐτῆς συνίστασθαι, ἐκπέμπων μοι διαφόρους τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀξιοῦντας, ἐξαιτούμενόν τε παρ' ἐμοῦ συμμαχίαν τινά, ὅπως μὴ ὑπὸ τοσούτου ἐλεγχθεὶς πλημμελήματι, τῆς ὑπαρχούσης αὐτῷ ἐκπέσοι τιμῆς; μάρτυς ὅδε μοι τούτων αὐτὸς ὁ θεὸς, ὃς ἐμοί τε καὶ ὑμῖν φιλαγάθως ὑπάρχει· ὅτι καὶ ἐμὲ αὐτὸς ἐκεῖνος Εὐσέβιος παρεπλάνησε, καὶ ἀπροσκόπως ὑφήρπασεν· ἀλλ' ἡ θεία με πρόνοια ὑπὸ τὴν ἀληθεστάτην αὐτῆς ὁδὸν ἐπανήγαγεν· ὃ καὶ ὑμεῖς ἐπέγνωτε, καὶ ὑπιγνώσεσθε. πάντα μὲν γὰρ ἐπράχθη παρ' αὐτοῦ τότε, Εὐσεβίου τε λέγω τοῦ ὁσίου, καθὼς αὐτὸς ἐφάσκεν, πᾶν ὁπουοῦν κακὸν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ διανοίας ἀποκρυπτόμενος. ἀλλὰ περὶ μὲν, ἵνα τὰ λοιπὰ τῆς τούτου σκαιότητος παρῶ, πρὸ μάλιστα μὲν Θεογνίου, ὃν τῆς αἱρέσεως αὐτοῦ παραιρέσεως ἔχω κοινωνὸν, διεπεράξατο, ἀκούσατε, παρακαλῶ. Ἀλεξανδρέας τινὰς τῶν ἡμετέρας πίστεως ἀναχωρήσαντας, ἐνταῦθα ἐκκελεύκειν ἀποσταλῆναι, ἐπειδὴ διὰ τῆς τούτων ὑπηρεσίας, διχονοίας ἠγείρετο πυρσός. Ἀλλ' οὗτοι ④ καλοί τε καὶ ἀγαθοὶ ἐπίσκοποι, οἷς ἄπαξ ἡ τῆς συνόδου ἀληθὰ πρὸς μετανοίαν ἐτετήρηκει, οὐ μόνον ἐδέξαντο ἐκείνους, καὶ παρ' ἑαυτοῖς ἠσφαλίσαντο, ἀλλὰ καὶ ἐκοινώνησαν αὐτοῖς τῆς παρ' ἐμοῦ κακονοίας. διὰ τοῦτο πρὸς σοῦ ἀχαρίστους τούτους ἔκρινα παρεῖναι. ἁρπαγέντας γὰρ αὐτοὺς ἐκέλευσα ὡς πορρωτάτω ἐξορισθῆναι. νῦν ἡμέτερόν ἐστι πρὸς ⑤ θεὸν ἐκείνῃ τῇ πίστει βλέπειν, ᾗ πάντοτε καὶ μεγύνεσθαι ἡμᾶς καὶ εἰ πρέ-

ANNO CHRISTI 325.

πρέπει, καὶ διαφυλάξαθαι οὕτως, ἵνα ἐπισκόποις ἁγνοὺς τε καὶ ὀρθοδόξοις καὶ φιλανθρώποις ἔχοντες χαίρωμεν. εἴτις δὲ τοὺς μνήμῃ τῶν λυμεώνων ἐκείνων, ἢ τοὺς ἔπαινον, ἀφρονήτως ἐξαφθῶσι τολμήσῃ, ἔργα ἔσται τῆς ἰδίας τόλμης, διὰ τῆς τοῦ θεράποντος τοῦ θεοῦ, τοῦτ' ἔστιν ἐμοῦ, ἐνεργείας ἀναστελήσεται. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξοι, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἡ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου ἐπιστολὴ σαφέστατα ἔδειξε περὶ τοῦ ἀσεβοῦς Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας, ὃς οὐ φυλάξου μόνον γέγονε τοῦ θεομισοῦς Λικινίου, ἀλλὰ καὶ συμμύστης καὶ ὑπουργὸς τῆς ἐκείνου τυραννίδος καὶ ἀσεβείας. βαδίζω δὲ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν προκειμένου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ὑπόθεσιν.

etiam manere decet, omnemque ætatem ita degere, vt episcopos integritate vitæ, doctrinæ puritate, tum benignitate etiam in omnes, eximios habentes, iure lætemur. Si quis autem temere pestes illas vel memoria, vel laudibus celebrare audeat; confestim serui Dei opera (meipsum dico) pœnas suæ audaciæ dabit. Deus vos, fratres carissimi, incolumes seruet. Hæc aliaque his similia pii imperatoris Constantini epistola manifestissime ostendit de impio illo Eusebio Nicomediæ episcopo, qui non solum sceleſti Licinii conseruator, sed tyrannidis atque impietatis eius minister erat & adiutor. Redeo deinceps ad ecclesiasticæ historiæ argumentum.

Περὶ τῆς κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς Λικινίου νίκης τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου.

De victoria quam ab impio Licinio religiosus imperator Constantinus reportauit.

ΚΕΦΑΛ. ια'.

ΛΙΚΙΝΙΟΥ τοίνυν σὺν στρατῷ τῷ σὺν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Νικομηδέων ἐξορμήσαντος ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τοῦ θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ἐκεῖσε τότε παρόντος· τῶν δ' ἑκατέρων στρατιωτικῶν φαλάγγων καὶ χειροφόρου βασιλέως σὺν κύκλῳ αὐτῶν ἑστώσων, ἰδὼν ὁ ἀλιτήριος, καὶ τὴν οἰκείων δὲ στρατιωτῶν ἔρημον ἑαυτὸν θεασάμενος, ἐπὶ τὸν τῶν κρειττόνων ἀσπίδα προσφυγόντων, τὰ μὲν πρῶτα κρυπτάζεσθαι ἐσπούδαζεν σὺν Χρυσοπόλει τῇ Βιθυνῶν· ἐπίνειον δὲ τοῦτο τῆς Καλχηδόνος ὄν· μὴ δυνηθεὶς δὲ, ἰδὼν ἑαυτὸν ἤδη πρὸ τῶν κειμένου ὑπὸ τοὺς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ποσὶν, ἐξέδωκεν

CAPVT XI.

LICINIVS igitur ex Nicomediensiũ regione vna cum exercitu Byzantium progreditur contra imperatorem Constantinum, qui tum illic subsistebat. Sed cum ambas militares acies Christigerum imperatorem corona cingere videret flagitiosus ille, & se a suis ad præstantiorum clypeum transfugientibus desertum conspicaretur, primũ in oppidum Bithyniæ Chrysopolim (nauale hoc est Calchedonis) sese abdere cogitabat: cum vero id non posset, & videret se sub Constantini pedibus quasi pronum iacentem, seipsum

dedidit. Cum igitur æquissimus iuxta ac religiosissimus imperator viuum cepisset, humaniter admodum illum tractauit, nec occidit, sed quietum & otiosum Thessalonicam habitare iussit. Ille aliquamdiu sese continere videbatur: sed non ita multo post barbaris quibusdam conuocatis, vna cum ipsis instaurare bellum, & cladem acceptam rependere meditabatur. Hoc cum resciuisset fidelissimus imperator, tolli illum Deo inuisum e medio iussit. atque ita Christi & serui eius opera sublatus ille tyrannus est.

ἑαυτόν. ζῶντα οὖν συλλαβὼν ὁ ὑπερτέλεστος καὶ εὐσεβέστατος βασιλεὺς, φιλανθρωπεύεται, καὶ κλείνει μὲν οὐδαμῶς, οἰκεῖν δὲ τὴν Θεσσαλονίκην προστάττει ἡσυχάζοντα. ὁ δὲ πρὸς ὀλίγον χρόνον ἡσυχάζειν ἐδόκει· μετὰ δὲ τῶν βαρβάρων τινὰς προσκαλούμενος, καὶ σὺν αὐτοῖς διασκεπτόμενος, ἀναμάχεσθαι τὴν ἧτταν ἐπεβούλευε. τοῦτο γνοὺς βασιλεὺς ὁ πιστότατος, ἀναιρεθῆναι θεομισῆ ἐκέλευσε· καὶ διήρεσε * ὁ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων τύραννος. * Διήρπασε

Anno Christi 323.

LIBER SECVNDVS.

De gestis post sublatum Licinium, & imperio regis Constantini, & de pace ecclesiarum Dei.

CAPVT I.

CONSTANTINVS itaq; rerum potitus per prudentiam sibi a Deo datam, & summus imperator declaratus, res Christianorum in dies magis ac magis augere omni studio contendebat. Idque variis modis præstabat, igneam habens fidem, & innatam in Deum vniuersorum fidissimam pietatem: & tota sub cœlo ecclesia alta pace fruebatur. Audiamus sane quid hic dicat pulcerrimus ecclesiastici fundi arator, ille veri studiosissimus Eusebius celeberrimi Pamphili. Licinius, inquit, persimilem cum impiis tyrannis viam secutus, ad persimile etiam cum iisdem calamitatis præcipitium non sine

Lib. 10. hist. cap. 9.

τυράννοις τῆς ἀσεβείας μετελθὼν ὁδὸν, ὑπὲρ ἣν ἴσον αὐτοῖς ἐνδίκως θε-

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Περὶ τῆς μὴ τὴν διαίρεσιν τῶν ἀσεβῶν Λικινίου, καὶ αὐτοκρατορείας τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, καὶ εἰρήνης τῶν τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν.

ΚΕΦΑΛ. α'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ πάντων πάντων χθονίων ἐκράτησε, διὰ τῆς ἐκ θεοῦ δοθείσης αὐτῷ * σωτηρίας, αὐτοκράτωρ βασιλεὺς ἀναδειχθεὶς, τὰ χριστιανῶν αὔξειν εἰσέτι μᾶλλον ἢ μᾶλλον ἐσπούδαζεν. ἐποίει τε τοῦτο διαφόροις τοῖς τρόποις, ἔμπυρον ἔχων πίστιν, καὶ ἐμφυῆ πᾶσιν εἰς τὸν ὅλων θεὸν πιστότητα εὐσέβειαν. καὶ ἵν' οὕτω πᾶσα ἡ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκκλησία εὐθαδεῖα εἰρηνῇ. ἀκούσωμεν δὴ πῶς ἐνταῦθα λέγει καὶ ὁ ἱστορικὸς * κάλλιστος τῆς ἐκκλησιαστικῆς γεωργίας, ὁ φιλαληθέστατος Εὐσέβιος ὁ τοῦ Παμφήμου Παμφίλου. ὁ μὲν οὖν Λικίνιος, φησὶ, τὴν ὁμοίαν τοῖς ἀθέοις

* Διάσωσις

* Διάσωσις

ANNO CHRISTI 325.

λωέχθη κρημνόν. ἀλλ' οὗτος μὲν τῇ θεοβεβλημένος ἔκειτο· ὁ δὲ ἀρετῇ πάσῃ τῆς θεοσεβείας ἐκπρέπων μέγιστος, νικητὴς, Αὔγουστος Κωνσταντῖνος σὺν παιδὶ Κείσαρι βασιλεῖ θεοφιλεστάτῳ κτὶ πάντων τῷ πατρὶ ὁμοιοτάτῳ, τὴν οἰκείαν ἐφάψαν ἀπελάμβανε, καὶ μίαν ἰώμην τὴν Ρωμαίων κτὶ τὸ παλαιὸν θρεῖχεν ἀρχήν, πλὴν ἀπ' ἀνίσχοντος ἡλίου πᾶσαν * ἑκάτερα τῆς οἰκουμένης, ἄρκτῳ τε ὁμοῦ καὶ μεσημβρίᾳ, εἰς ἕκαστα δυομένης ἡμέρας ἐπὶ τὴν ἀπὸ ἄνοντες εἰρήνην. ἀφῃρεῖτο δὴ οὖν ὅ ἀνθρώπων πᾶν δέος τῆς πρὶν αὐτοὺς πιέζοντος· λαμπρὰς δὲ ἑτέλουν καὶ πανηγυρικὰς ἑορτῶν ἡμέρας· ἰῶ δὲ φωτὸς ἔμπλεα τὰ πάντα· καὶ μειδιῶσι θεοσώποις, ὄμμασί τε φαιδροῖς, οἷ πρὶν κατηφεῖς, ἀλλήλοις ἔβλεπον· θρῖῳ δὲ αὐτοῖς. καὶ ὕμνοι κτὶ πόλιν ὁμοῦ καὶ ἀγροὺς τὸν βασιλέα θεὸν, καὶ τὸν τούτου γνήσιον παῖδα Χριστὸν θεόπτησε πάντων, ὅπ δὴ τοῦτο ἐδιδάχθησαν, ἐλέραιρον, καὶ ἔπειτα τὴν εὐσεβῆ βασιλέα ἅμα παισὶ * θεοφιλέσιν εὐφήμουν. κακῶν δὲ ἀμνηστία παλαιῶν * πρίστων ἰῶ, καὶ λήθη πάσης δυσσεβείας· * τὴν δὲ ἀγαθῶν ἀπόλαυσις, καὶ θεσπέ μελλόντων θεσπδοκία. ἤπλωντο οὖν κτὶ πάντα τόπον τῆς τοῦ νικητοῦ βασιλέως φιλανθρωπίας ἔμπλεοι διατάξεις, νόμοι τε μεγαλοδωρεᾶς καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας γνωρίσματα ἔχοντες. οὕτω δὴ τε πάσης τυραννίδος ἐκκαθαρθείσης, μόνοις ἐφυλάττετο τὰ τῆς θεσπκούσης βασιλείας βέβαιά τε καὶ ἀνεπίφθονα Κωνσταντίνου

* ἐπιόντων

* Suetlicar

* πρίστων

cauſa ruit. Atqui iſte hoc modo tandem percuſſus & profligatus occubuit: Conſtantinus autem maximus, victor, Auguſtus, omni genere pietatis ornatus, vna cũ filio Criſpo imperatore Deo cariſſimo, & patris rebus in omnibus ſimillimo, orientẽ in ſuam redegit poteſtatem, atque Romanorum imperium, ſicut iam olim erat, in vnum redegit, & regnum vniuerſum a ſole oriente vndique ad extremas occidentis oras, & ad alteras vtraſque mundi plagas, Boream pariter & meridiem cum tranquilla pace obtinuit: proinde metus malorũ quibus antea premebantur, tum ex hominum vita prorſus ſublatus fuit. Tunc frequentes conuentus acti, tum feſti dies celebrati, tunc omnia lætitia redundarunt. Tunc qui ante demiſſa & contracta fronte erant, hilari vultu & læto oculorum obtutu ſe mutuo aſpexerunt. Tunc choreis, tum hymnis tam per ſingulas ciuitates, quam per agros, primum omnium regem Deum & germanum filium eius Ieſum Chriſtum (hoc enim edocti erant) prædicauerunt: deinde pium imperatorem ac liberos Deo in primis caros laudibus extulerunt. Tunc veterum nulla recordatio malorum, tunc omnis impietatis obliuio, tunc ſuauis præſentium bonorum vſus & oblectatio, tunc iucunda futurorum expectatio: tunc denique non decreta ſolum imperatoris, victoris illuſtriſſimi, plena humanitatis & clementiæ, verum etiam leges, eximia magnificentiæ illius & veræ pietatis indicia complectentes, in locis quibuſque diuulgatæ. Sic ergo peſtifera totius tyrannidis labe purgata, deletaque, Conſtan-

tinus solum & liberi, imperii ad ipsos iure pertinentis gubernacula, auctoritate & præsidio firma, inuidiæ ac metus expertia deinceps possederunt. Hactenus veterum ecclesiasticorum scriptorum fide dignissimus Eusebius Pamphili: qui summa contentione enitens, tum exquirens singula, & ex his quæ simpliciter se habebant, congruam partium mensuram efficiens, decem integris libris historiam nobis ecclesiasticā perfectam reliquit, incipiens ab aduentu Domini, desinens autem in hæc tempora, non sine labore. Quomodo enim aliter fieri poterat ab eo qui tantam curam susceperat, vt talis collectionis harmoniam nobis conseruaret? imo vero, vt paulo ante dixi, summū studium & ineffabilem laborum copiam ad id contulerat. Nemo autem æstimet virum hunc ex his quæ de illo fama circumferuntur, quasi Arii blasphemię consenserit; sed credat, si quæ protulit aut scripsit, Arii dogma tantillum subolentia, ea non ex impio illius sensu protulisse vnquam aut scripsisse, sed ex minus curiosa parumque solicita simplicitate: vt ipse in libro apologetico, quem ad orthodoxos omnes episcopos misit, plenius ista probauit. Vera autem dicere hominem coniiciet quicumque prudens considerat quo tempore ille vixit; & ex illo credat, quod nondum ea quæ sunt Arii, illo tempore audita vsquam fuerunt. Demonstrabunt vero idem ipsius in Synodo Nicæna contra impietatem Arii pro apostolica & orthodoxa fide certamina. Sed ad ecclesiasticæ historiæ ordinem reuertamur. Cum igitur per vniuersum orbem ecclesia Christi saluatoris nostri

ANNO CHRISTI 325.

νῳ καὶ τοῖς τούτου παισί. τοσαῦτα ὁ τῆς ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀξιοπιστότατος Εὐσέβιος ὁ τοῦ Παμφίλου, πλείοσι ὅσοις ἀγῶνας θέμενος, καὶ διερθρωσάμενος, ἐκ τῶν ἁπλῶς ἐχόντων τὴν ἀναλογίαν ποιησάμενος, εἰς δέκα τόμοις ὅλοις τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῖν ἱστορίας ἀκριβῶς καταλέλοιπεν. ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας, πληρώσας δὲ εἰς τοὺς δὲ τοὺς χρόνους, ἐκ πόνου· πῶς γὰρ οἷόν τε ἦν τοσαύτην ἀναδεξάμενον φροντίδα τοῦ διασώσασθαι τῆς τοιᾶσδε συλλογῆς τὴν ἁρμονίαν; ἀλλ' ὡς ἔρριπται, πολλὴν εἰσενεγκάμενον τὴν σπουδὴν καὶ πλοῦτον ἄφατον πόνου. ἀλλὰ μηδεὶς οἰέσθω ἀνδρα ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν ἀπηρεφημισμένων, ὡς τῆς Ἀρείου βλασφημίας ποτέ τι περφρονήκει. ἀλλὰ πεπείσθω, ὡς εἰ καί τι αὐτὴν ἐλάλησεν ἢ ἔγραψε, μικρόν τι τῶν Ἀρείου ὑποννοούμενα, οὐμὴν κατὰ τὴν ἀσέβειαν ἐκείνου ἔννοιαν, ἀλλ' ὡς ἁπλούστερον ἁπλότητος, καθὼς καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἀπολογητικῷ, * ᾧ διεπέμψατο πρὸς τὸν τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων κοινόν, μαρτυρόμενος, ταῦτα ἐπληροφόρησε. ☩ ἀληθεύειν τὸν ἄνδρα ὑπολάβοι πᾶς τις ἂν φρονῶν, ὁπότε σωύεστι, καὶ ὡς ἐκείνου πειθῶσαι μήπω τότε πού ποτε τὰ Ἀρείου ἀκουσθησόμενα. δείξει δὲ τὰ ἐν τῇ συνόδῳ τῇ κατὰ τὴν Νικαέων ἀπὸ ἠγωνισμένα κατὰ τὴν ἀσεβείας Ἀρείου ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως. ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐπανίωμεν. τῆς οὖν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίας Χριστοῦ τοῦ σωτῆ-

ANNO CHRISTI 325.

ρος ἡμῶν εἰρωνίαν βαθεῖαν ἐχούσης, πευτανθυσίσης αὐτῇ παύτης παρὰ τῦ παμβασιλέως θεοῦ, διὰ τῦ θεράποντος αὐτῦ Κωνσταντίνου, καὶ τῶν αὐτῦ παίδων, μετὰ τὸ μαρτύριον τῦ θαυμασίου Πέτρου τῦ τῆς Αλεξανδρέων ἐκκλησίας ἐπισκόπου γενομένου, τελειωθέντος αὐτῦ ἐν αὐτῷ τῷ μαρτυρίῳ, καὶ τῆς ἀθλήσεως ἄφθαρτον στέφανον ἀναδησαμένου, χηρεύει ἡ ἐκεῖσε ἐκκλησία ἐνιαυτὸν ἕνα· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν χειροτονεῖται εἰς τὸν θρόνον αὐτῦ τῦ ἁγίου μάρτυρος Πέτρου Ἀχιλᾶς, ἀνὴρ σεβαρὸς καὶ μεγαλοφυὴς, ἀμισόφεφον, εὐλαβείᾳ ὁμοῦ καὶ σοφίᾳ πλείστῃ ὅση διαπρέπων, καθὼς ἡμῖν τὰ παλαιὰ καὶ ἀπλανῶς ἔχοντα διηγοῦνται συγγράμματα· ὃς πολλὰ παρακληθεὶς ὑπεδέξατο τὸν Ἄρειον εἰς τὴν διακονίαν. τούτου δὲ ἐπισιώσαντος μῆνας πέντε μόνον, ὑποδέχεται τὸν τῆς ἱερωσύνης ἀρχὴν τὸ αὐτόθι τῶν Αλεξανδρέων ἐκκλησίας Αλέξανδρος, ἀνὴρ ἥμιος σὺν πᾶσι, πανὶ τῷ τῆς ἐκκλησίας κλήρῳ καὶ λαῷ* μεγαλοπρεπὴς, εὐμετάδοτος, εὔκαλος, ἐπιεικὴς, φιλόθεος, φιλανθρωπος, φιλόπτωχος, χρηστὸς, παρρησίας παρὰ πάντας, εἰπεῖν τις ἄλλος· ὃς καὶ αὐτὸς κατέστησε τὸν Ἄρειον πρεσβύτερον ἑπτισα ἑαυτῷ. ἐπὶ τούτου τῆς εἰρωνίας τῆς ἐκκλησιῶν ὁσημέραι ὡς ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον λαμπρυνομένης, καὶ εἰς μίαν ὁμόνοιαν συνιεισῶσης, καὶ τοῖς ἐπάθλοις τῶν ἁγίων μαρτύρων παντοχοῦ γῆς σεμνυνομένης· ἐκ ἐνεικῶν ὁ διάβολος τὸν τοσοῦτον τῶν πιστῶν τῦ ἐκκλησίας λαὸν ἐπὶ τῇ ἐν αὐτῇ πρὸς τὸν θεὸν εὐσεβείᾳ θρησκείᾳ αὔξησιν, πάλιν ἐκ ζήλου φιλονεικίας τῆς ἐν αὐτῇ παραχὼ ὑφίσατο.

* μακροψυχίας

profunda pace gauderet, quam Deus vniuersorum rex ei parauerat per seruum suum Constantinum, eiusque filios; post diuini Petri martyrium, qui fuit episcopus ecclesiæ Alexandrinæ, & in ipso martyrio fuit consummatus, & incorrupta sui certaminis corona redimitus; vidua remansit ecclesia illa annũ vnum: transacto autem anno, ordinatur in sede sancti martyris Petri Achillas vir grauis & magnanimus, ac sancte prudens, religioneque pariter ac sapientia plurima ornatus, vt nobis antiqui & omni carentes errore commentarii referunt: qui multa prius exhortatione vsus, suscepit Arium in ordinem diaconorum. Cum autem hic mensibus tantum quinque superuixisset, suscepit sacerdotii principatum ibidem in Alexandrina ecclesia Alexander, vir in summo honore ab omni ecclesiæ clero & populo habitus, magnificus, liberalis, facundus, æquus, Dei amator, amans hominum, pauperum studiosus, bonus & mansuetus erga omnes, si quis alius: qui & ipse Arium proximum sibi presbyterum constituit. Sub hoc cum ecclesiarum pax magis ac magis quotidie reluceret, cum in vnam concordiam conspirarent omnes, & in sanctorum martyrum præmiis vbique locorum gloriarentur: non ferens diabolus tantum fidelissimi ecclesiæ populi in cælesti erga Deum cultu incrementum, iterum per quamdam ecclesiasticorum contentionem turbas excitat.

De hæresi a Dei hoste Ario inuenta.

CAPVT II.

PRESBYTER enim ille, quẽ dicebamus tali honore dignum existimatum fuisse ab Alexandro Alexandriæ episcopo, nomine Arius, vir specie quidẽ magis pius, cetera vero vanitatis & gloriæ callidus amator; cœpit circa fidem in Christum peregrina quædam proferre, quæ prioribus temporibus nemo quæsierat vnquam aut introduxerat: conatus vnigenitum Dominum nostrum Iesum Christum a Patris ineffabili & æterna diuinitate separare, magnæ in ecclesia perturbationis auctor fuit. Verum dum Alexander ingenita naturæ suæ benignitate Arium in melius mutare vellet decentibus admonitionibus, necdum statueret sententia vti: interea contigit ob hoc, vt pestilenti hæresis calamitate multi absumerentur, & tamquam ex parua scintilla magnus ignis accenderetur. malum incipiens ab Alexandrinorũ ecclesia, plures alias ciuitates atque prouincias percurrebat. Postremo cum videret Alexander malum in peius progredi, Synodum subiectorũ sibi episcoporum conuocans, & Arium sacerdotio deiiciens, suis collegis rationem reddit: & quæ contra Arium fusius exponens, studiumque extirpandæ hæresis iis iniiciens, vt ad iudicium præpararentur, ipsos adhortatur, in hunc modum ad eos scribens.

Περὶ τῆς ἐφθαρτείσης αἱρέσεως ὑπὸ τοῦ Σκομάζου Ἀρείου. ANNO CHRISTI 325.

ΚΕΦΑΛ. β'.

ΟΓΑΡ πρεσβύτερος ἐκεῖνος, ὃν ἔφαμεν τῆς τοιᾶσδε ἠξιῶσθαι τιμῆς ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Ἄρειος πονηρὸν μὲν τὸ ἦθος μᾶλλον δυσεβὴς, τὰ δὲ ἄλλα δόξης καὶ κενότητος ἔρως ἐσχάτης· ἤρξατο προφέρειν τινὰ ξένα περὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἃ τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις οὐδεὶς πώποτε ἐζήτησεν, οὐ προεισηνέγκατο· ἐπιχειρήσας τὸν μονογενῆ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διιστᾶν τοῦ πατρὸς ἀῤῥήτου καὶ ἀϊδίου θεότητος, πολλῆς καὶ πικρὰ ἐκκλησίαν παραπλησίως ταραχῆς γέγονεν. ἀλλὰ δὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου, προσότητι φύσεως, τὸν Ἄρειον ἐπὶ τὸ ἄμεινον θέλοντος μεταβαλεῖν προπύσαις προαγνέσεσι, μηδέπω δὲ κρίνοντος ἀποφάσει χρήσασθαι, πέως ἐπινέμεσθαι διὰ τοῦτο πολλοὺς τὸ λοιμικὸν προίστασιν τῆς αἱρέσεως γέγονεν, ἐπεὶ ὡς ἀπὸ μικροῦ σπινθῆρος μέγα πῦρ ἐξαφθῶσι· ὀρξάμενόν τε τὸ κακὸν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας, καὶ καθ' ὅλας ἄλλας καὶ ἐπαρχίας διέτρεχε. τέλος, ὡς εἶδεν ἐπὶ τὸ χεῖρον τὸ κακὸν προϊέναι, συνόδου τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων συναθροισθέντων, καὶ καθελὼν τὸν Ἄρειον, δίδωσιν εἰς τοὺς συλλειτουργοὺς πᾶσιν ὑπόθεσιν ὁ Ἀλέξανδρος· πλατύτερόν τε περὶ τοῦ Ἀρείου ἐκτεθεικὼς, ἀπουσιάσῃ τε σπεύσας πρὸς ἀναίρεσιν τῆς αἱρέσεως, εἰς παρασκευὴν τῆς διαγνώσεως αὐτοῦ ἑτοιμάζεσθαι παρακελεύεται, γράψας πρὸς αὐτοὺς τοιάδε.

ANNO CHRISTI 325. Καθαιρετικὸν Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, διαπεμφθὲν παρὰ Ἀλεξάνδρου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας τοῖς ἀπανταχοῦ ἐπισκόποις.

Deiectio Arii & sociorum eius, missa ab Alexandro episcopo omnibus episcopis.

ΚΕΦΑΛ. γ'.

Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ πιστοτάτοις συλλειτουργοῖς τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, Ἀλέξανδρος ἐν κυρίῳ χαίρειν.

CAPVT III.

Carissimis honoratissimisq; fratribus, qui vbique gentium sunt nobiscum in ecclesiæ ministerio coniuncti, Alexander salutem in Domino.

ΕΝΟΣ σώματος ὄντος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ τολῆς τε οὔσης ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, τηρεῖν (ν) σύνδεσμον τῆς ὁμονοίας καὶ εἰρήνης, ἀκόλουθόν ἐστι γράφειν ἡμᾶς, καὶ σημαίνειν ἀλλήλοις τὰ παρ' ἑκάστοις γινόμενα· ἵνα εἴτε πάσχῃ, εἴτε χαίρει ἓν μέλος, ἢ συμπάσχωμεν ἢ συνχαίρωμεν ἀλλήλοις. ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τοίνυν παροικίᾳ ἐξῆλθ(ν) νῦν ἄνδρες παράνομοι καὶ χειρομάχοι, διδάσκοντες ἀποστασίαν, ὡς εἰκότως ἂν τις προέλοιτο τῶν αὐτηκόων ὑπονοῆσαι καὶ καλέσαι. καὶ ἐβουλόμην σιωπῇ παραδοῦναι τὸ τοιοῦτο(ν), ὅπως ἐν τοῖς ἀποστάταις μόνοις ἀναλωθῇ τὸ κακόν, καὶ μὴ εἰς ἑτέρους τόπους διαβαν τὸ τοιοῦτο, ῥυπώσῃ τινῶν ἀκεραίων τὰς ἀκοάς. ἐπειδὴ δὲ Εὐσέβιος νῦν ἐν τῇ Νικομηδείᾳ, νομίσας ἐπ' αὐτῷ κεῖσθαι τὰ τῆς ἐκκλησίας, ὅτι καταλείψας τὸν Βηρυτόν, καὶ ἐποφθαλμίσας τῇ ἐκκλησίᾳ Νικομηδέων, ἐκ * ἐκδεδίκηται τὰ κατ' αὐτόν, ἐφείσατο καὶ τούτων τῶν ἀποστατῶν, καὶ γράφειν ἐπεχείρησε

* ἐκδέδικται τὰ κατ' αὐτόν,

Cvm sit vnũ corpus ecclesiæ catholicæ, cumque in sacris literis traditum & præceptum nobis sit, vt concordiæ ac pacis vinculum teneamus: consentaneum est, vt per literas colloquamur inter nos, aliique alios mutuo de rebus quæ apud singulos geruntur, certiores faciamus, quo siue vnum ex membris patitur, siue lætatur, nos inter nos vel patiamur vna, vel vna lætemur. In nostra quidem prouincia prodierunt iam viri, qui leges rescindunt, Christum ipsum impugnant, animos hominum defectionem (quam quidẽ prænuntiam antichristi esse, merito quispiam suspicaretur & vocaret) docere nituntur. Ac mihi certe in animo erat de illo facinore penitus reticuisse, vt eius labes, si quo modo fieri potuisset, vna cum eis solis qui ab ecclesia desciuerant, absumeretur, nec in alia loca euagata, simplicium quorumdam aures suis sordibus inficeret. Verum quoniã Eusebius, qui nunc Nicomediæ episcopus est, quique totum ecclesiæ statum in sua manu positum arbitratur, cum a nemine, quod ecclesiam Beryti deseruerit, quodque oculos cupiditatis & ambitionis suæ ad episcopatum ecclesiæ Nicomediensis obtinendum adiecerit, in se animaduersum esse videat, istorum etiam qui ab ecclesia defecerunt, patrocinium

Apud Socr. lib. 1. hist. cap. 3.

Ephes. 4.

1. *Cor.* 12.

suscipit, & ad omnes qui sunt vbique gentium literas scribere conatur, eosque in eisdem commendat plurimum, quo imperitos quosdam in grauissimam hæresim, Christoque penitus aduersariam, rapiat: necesse habeo, idque sententia quadam quæ in lege scripta est, inductus, silentium rumpere, remque vobis omnibus indicare: quo non modo eos qui defecerunt a Christo, execrabiliaque verba quæ illorum hæresis vsurpat, cognoscatis, verum etiam, si forte Eusebius literas scripserit, ad eas animum non aduertatis. Nam inueteratam suam maleuolentiam, silentio ad tempus obrutam, iam per istos renouare studet: & licet simulatione quadam præ se ferat eorum causa literas scribere, re tamen ipsa declarat perspicue, se in rem suam serio istud ipsum agere. Qui autem defecerunt ab ecclesia, sunt, Arius, Achillas, Thales, Carpones, Arius alter, Sarmates, Euzoius, Lucius, Iulius, Menas, Helladius, Caius, Secundus item, & Theonas, qui olim dicti sunt episcopi. Quæ vero isti contra scripturas excogitarint, temereq; effutiuerint, sunt huiusmodi: Deum nõ semper Patrem fuisse, sed tempus aliquando extitisse, cum Deus non esset Pater: non ab æterno Dei Verbum fuisse, sed ex nihilo ortum esse. nam Deum qui est, eum cum non erat, ex eo quod non est, procreasse: & propterea tempus fuisse aliquando cũ non esset. creatum enim & factum fuisse Filium, neque essentia Patri similem, neque natura verum Patris Verbum, neque veram sapientiam eius esse, sed ex iis quæ creata factaque sunt, vnum; per abusionem autem Verbum & sapientiam dici. Ipsum factum esse pro-

Anno Christi 325.

Levit. 19.

παντα χοῦ σωιστῶν αὐτοις, ὅπως ἂν τοι-
σύρη τινας ἀγνοουῦντας εἰς τὸ ἑαυ-
τῶν ταὐτὸν καὶ χειρομάζειν αἱρεσιν·
ἀναγκαῖον ἔχον, εἰδὼς τὸ ἐν τῷ νόμῳ
γεγραμμένον, μηκέτι μὲν σιωπῆσαι,
ἀναγκαῖαν δὲ λοιπὸν πᾶσιν ὑμῖν, ἵνα
γνώσκητε τοὺς τε ἀποστάτας λεγομένους,
καὶ τὰ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν δύσφημα ῥή-
ματα· καὶ ἐὰν γράφῃ Εὐσέβιος,
* μὴ προσέχητε. παλαιὰν γὰρ αὐτοῦ κα- * μὴ προ-
κόνοιαν, τὸν χρόνον σιωπηθεῖσαν, νῦν σέχητε.
διὰ τούτων ἀνανεῶσαι βουλόμενος,
σημαίνει μὲν ὡς ὑπὲρ τούτων * γρά- * γράφειν,
φειν, ἔργῳ δὲ δείκνυσιν, ὅτι ὑπὲρ αὐ-
τῶν σπουδάζων τοῦτο ποιεῖ. Οἱ μὲν οὖν
ἀποστάται λεγόμενοι, εἰσὶν Αρειος, καὶ
* Αχιλλᾶς, καὶ * Θαλῆς, καὶ Καρπώ- * Αχιλλᾶς. * Λουκᾶς.
νης, καὶ ἕτερος Αρειος, καὶ Σαρμά-
της, καὶ Εὐζώϊος, καὶ Λούκιος, καὶ
Ιούλιος, καὶ Μίωας, καὶ Ελλάδιος, &
Γάϊος, καὶ σὺν αὐτοῖς Σεκοῦνδος, καὶ
Θεωνᾶς, οἱ ποτὲ λεχθέντες ἐπίσκο-
ποι. ποῖα δὲ παρὰ τὰς γραφὰς ἐφθε-
ρόντες λαλοῦσιν, ἔστι ταῦτα. δόγμα
Αρείου· ἐκ οὐκ ἀεὶ ὁ θεὸς πατὴρ ἦν, ἀλλ'
ἦν ὅτε ὁ θεὸς πατὴρ οὐκ ἦν. οὐκ ἀεὶ ἦν
ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων γέ-
γονεν· ὁ γὰρ ὢν θεὸς ὡς μὴ ὄντα ἐκ
τοῦ μὴ ὄντος πεποίηκε. διὸ καὶ ἦν
ποτε, ὅτε οὐκ ἦν· κτίσμα γάρ ἐστι
καὶ ποίημα ὁ υἱός. οὔτε δὲ ὅμοιος
κατ' οὐσίαν τῷ πατρί ἐστιν, οὔτε ἀλη-
θινός καὶ φύσει τοῦ πατρὸς λόγος ἐστίν,
οὔτε ἀληθινὴ σοφία αὐτοῦ ἐστιν· ἀλ-
λά ἐστι μὲν τῶν ποιημάτων καὶ γενη-
τῶν ἐστι, καταχρηστικῶς δὲ λέγεται λό-
γος καὶ σοφία· γενόμενος καὶ αὐτὸς
τῶν

ANNO CHRISTI 325.

τῷ ἰδίῳ τοῦ θεοῦ λόγῳ, & τῇ σὺν τῷ θεῷ σοφίᾳ, σὺν ᾗ καὶ τὰ πάντα, καὶ αὐτὸν πεποίηκεν ὁ θεός. διὸ καὶ τρεπτός ἐστι, & ἀλλοιωτὸς τῇ φύσιν, ὡς καὶ πάντα τὰ λογικά· ξένος τε καὶ ἀλλότριος, καὶ ἀπεχωρισμένος ἐστὶν ὁ λόγος τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας, καὶ ἄῤῥητός ἐστιν ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ. οὔτε γὰρ τελείως καὶ ἀκριβῶς γινώσκει ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, οὔτε ὁρᾶν αὐτὸν δύναται. & γὰρ καὶ αὐτῷ τῷ οὐσίᾳ ἐκ οἶδεν ὁ υἱός, ὡς ἐστι· διὰ ἡμᾶς γὰρ πεποίηται, ἵνα ἡμᾶς διὰ αὐτοῦ ὡς δι' ὀργάνου κτίσῃ ὁ θεός· & ἐκ ἂν ὑπέστη, εἰ μὴ ἡμᾶς ὁ θεὸς ἤθελε ποιῆσαι. ἠρώτησε γοῦν τις αὐτούς, εἰ δύναται ὁ τοῦ θεοῦ λόγος τραπῆναι, ὡς ὁ διάβολος ἐτράπη· καὶ ἐκ ἐφοβήθησαν εἰπεῖν, ὅτι καὶ δύναται· τρεπτὸς γὰρ φύσεώς ἐστι, γλυπτὸς & κτιστὸς ὑπάρχων. ταῦτα λέγοντας οὖν φεὶ Ἄρειον, καὶ ὅτι τούτοις ἀναιχωτοῦντας, αὐτούς τε καὶ σὺν αὐτῷ ἀκολουθήσαντας αὐτοῖς, ἡμεῖς μὲν μετὰ τῶν κατ' Αἴγυπτον & τὰς Λιβύας ἐπισκόπων, ἐπὶ ἑκατὸν ὄντων, συνελθόντες, ἀνεθεματίσαμεν. οἱ δὲ φεὶ Εὐσέβιον φεοσεδέξαντο, καὶ συνδάζοντες ἐγκαταμίξαι τὸ ψεῦδος τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῇ εὐσεβείᾳ τῷ ἀσεβειαν· ἀλλ' ἐκ ἰσχύουσι. νικᾷ γὰρ ἡ ἀλήθεια· καὶ οὐδεμία ἐστὶ κοινωνία φωτὶ φεὸς σκότος, οὐδὲ συμφώνησις Χριστοῦ φεὸς βελίαρ. τίς γὰρ ἤκουσε πώποτε τοιαῦτα; ἢ τίς νῦν ἀκούων οὐ ξενίζεται, καὶ τὰς ἀκοὰς βύει, ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸ ῥύπον τούτων τῶν ῥημάτων χαῦσαι τῆς ἀκοῆς; τίς γὰρ ἀκούων Ἰωάννου λέγοντος· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος

prio Dei verbo, & ſapientia quæ in Deo eſt, per quam cum cetera omnia, tum illum ipſum fecit Deus: & ob eam cauſam natura ſua poſſe conuerti & mutari, ſicut animantia omnia ratione vtentia. Verbum eſſe peregrinũ, alienum & ſeiunctum ab eſſentia Dei: Patrem a Filio minime explicari poſſe. nam Patrem a Filio neque plene & accurate cognoſci, neque exquiſite cerni poſſe. etenim ipſius eſſentiam, vt eſt, Filium non percipere: quippe Filium noſtra cauſa factũ eſſe, vt Deus per ipſum tamquam per inſtrumentum nos crearet: neque extitiſſet aliquando, niſi Deus nos creare in animum induxiſſet. Quæſitum eſt igitur ab illis, vtrum Dei Verbum poſſet mutari, quemadmodum diabolus mutatus eſt: & nõ veriti ſunt reſpondere: Certe poteſt. cum enim & gigni & fieri poſſit, certum eſt eius naturam poſſe mutari. Ario igitur & eius fautoribus qui iſta aſſerunt, & de eiſdem tam impudenti ore loquuntur, vna cum illis qui eius opinioni aſſentiuntur, nos cum aliis fere centum Ægypti & Libyæ epiſcopis in vnũ conuenientes, anathema denuntiauimus. Ceterum Euſebius eos ad ſe admittit, operamq; ſedulo dat, vt mendacium cum veritate, & cum pietate impietatem admiſceat. Verum ad hoc præſtandum non ſatis habet virium. Nam vincit veritas, & nulla eſt ſocietas luci cum tenebris, nulla conſenſio Chriſti cum Belial. Quis enim vnquam talia audiuit? aut quis ſi iam audiret, non ea tamquam inſolita & peregrina obſtupeſceret, aureſque obturaret, ne eiuſmodi verborum ſordes in audiendi ſenſum illaberentur? Aut quis eſt qui cum Ioannem audiat dicentem: *In principio erat Verbum*, Ioan. 1.

1. Cor. 6.

non istos condemnauerit dicentes: Erat tempus aliquando, cum non esset? Aut quis est, qui cum audiat in euangelio: *Vnigenitus Filius:* &, *Per ipsum facta sunt omnia;* nõ istos odio habuerit, affirmantes Filiũ vnam esse ex creaturis? Nam qui poterit ipse esse ex iis quæ per ipsum facta sunt? aut quomodo vnigenitus, si (vt illorum fert opinio) cum aliis rebus vniuersis numeretur? aut quomodo ex nihilo factus est, cum Pater dicat: *Eructauit cor meum verbum bonum.* &, *Ex vtero ante luciferum genui te?* aut qua ratione essentia Patri dispar ac dissimilis, cum sit perfecta imago & splendor Patris? cumque ipse dicat: *Qui vidit me, vidit & Patrem.* aut quo pacto, si Verbum & sapientia sit Dei Filius, erat tempus aliquando cum non esset? Nam perinde est ac si dicerent, Deum aliquando & sermone & sapientia caruisse. aut quo pacto conuerti mutarive potest, cum ita loquatur ipse de se: *Ego in Patre, & Pater in me est:* &, *Ego & Pater vnum sumus?* & per prophetam etiam: *Videte quod ego sum Deus, & non mutor.* Et quamquam hoc dictum ad ipsum Patrem referri potest, tamen aptius & magis proprie de Filio Verbo iam dicitur, quod cum sit homo factus, non mutatus est, sed vt Apostolus ait: *Iesus Christus heri & hodie, idem ipse & in sæcula.* Quid igitur illos in hanc perduxit sententiam, eum scilicet propter nos factum esse, cum tamen Paulus scribat: *Propter quem omnia, & per quem omnia?* Quod autem falso calumniati sunt, Filium non plene & perfecte Patrem nouisse, nemini mirum videri debet. Nam cum semel statuissent contra Christum bel-

Psalm. 44.
Psalm. 109.
Hebr. 1.
Ioan. 14.
Ibidem.
Ioan. 10.
Malach. 3.
Hebr. 13.
Hebr. 2.

ρος, οὐ καταγινώσκει τούτων λεγόντων· ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν; ἢ τίς ἀκούων ANNO CHRISTI 325. ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· ὁ μονογενὴς υἱός· καὶ, δι' αὐτοῦ ἐγένετο πάντα· οὐ * μισήσει τού- * μισήσῃ τοις φθεγγομένοις, ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἡμῖν ποιημάτων; πῶς γὰρ δύναται εἰς ἓν τὴν δι' αὐτοῦ γενομένων; ἢ πῶς μονογενὴς ὁ τοῖς πᾶσι, κατ' ἐκείνους, συναριθμούμενος; πῶς δὲ οὐκ ἐξ ὄντων αὖ εἴη, τὰ παῤῥήσια λέγοντες· ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν· καὶ, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε; ἢ πῶς ἀνόμοιος τὴν οὐσίαν τοῦ πατρὸς ὁ ὢν εἰκὼν τελεία καὶ ἀπαύγασμα τοῦ πατρός, ὁ λέγων· ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς, ἑώρακε τὸν πατέρα; πῶς δὲ, εἰ λόγος καὶ σοφία ἐστὶ τοῦ θεοῦ ὁ υἱός, ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν; ἴσον γάρ ἐστιν αὐτοὺς λέγειν ἄλογον καὶ ἄσοφόν ποτε τὸν θεόν. πῶς δὲ τρεπτὸς, καὶ ἀλλοιωτὸς, ὁ λέγων δι' ἑαυτοῦ μοῦ, ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί· καὶ, ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν· διὰ δὲ τοῦ προφήτου· ἴδετέ με, ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἀλλοίωμαι; εἰ γὰρ καὶ ἐπ' αὐτὸν ἦν τὸν πατέρα δύναται τὸ ῥηθὲν ἀναφέρειν, ἀλλὰ ἁρμοδιώτερον ἂν εἴη, περὶ τοῦ λόγου νῦν λεγόμενον, ὅτι καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, οὐκ ἀλλοίωται, ἀλλ' ὡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος, Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. τί δὲ ἄρα εἰπεῖν αὐτοὺς ἔπεισεν, ὅτι δι' ἡμᾶς γέγονε; καὶ ἵνα τοῦ Παύλου λέγοντος· δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα. πρὸς γὰρ τοῦ βλασφημεῖν αὐτοὺς, ὅτι οὐκ οἶδε τελείως ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, οὐ δεῖ θαυμάζειν. ἅπαξ γὰρ πρόκριμοι χριστομα-

ANNO CHRISTI 325.

χεῖν, ἀπρακτούντας τὰς φωνὰς αὐτοῦ λέγοντος· καθὼς γινώσκει με ὁ πατὴρ, κἀγὼ γινώσκω τὸν πατέρα. εἰ μὲν οὖν ὅλον μέρους ὁ πατὴρ γινώσκει τὸν υἱόν, δῆλον ὅτι καὶ ὁ υἱὸς μὴ τελείως γινώσκει τὸν πατέρα. εἰ δὲ τοῦτο λέγειν οὐ θέμις, οἵδε δὲ τελείως ὁ πατὴρ τὸν υἱόν, δῆλον ὅτι καθὼς γινώσκει ὁ πατὴρ τὸν ἑαυτοῦ λόγον, οὕτως καὶ ὁ λόγος γινώσκει τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, οὗ καί ἐστι λόγος. ταῦτα λέγοντες, καὶ διαπύστους τὰς θείας γραφὰς, πολλάκις ἐνετρέψαμεν αὐτοῖς· καὶ πάλιν ὡς χαμαιλέοντες μετεβάλλοντο, φιλονεικοῦντες εἰς ἑαυτοὺς ἑφελκῦσαι τὸ γεγραμμένον· ὅταν ἀσεβὴς ἔλθῃ εἰς βάθος κακῶν, καταφρονεῖ. πολλαὶ γοῦν αἱρέσεις πρὸ αὐτῶν γεγόνασιν, αἵτινες πλέον τοῦ δέοντος τολμήσασαι, πεπτώκασιν εἰς ἀφροσύνην. οὗτοι δὲ διὰ πάντων ἑαυτῶν τὰ ῥήματα ὑπερβάντες τὰ εἰς ἀναίρεσιν τῆς τοῦ λόγου θεότητος, ἐδικαίωσαν ἐξ ἑαυτῶν ἐκείνας, ὡς ἐγγύτερον τοῦ ἀντιχρίστου γενόμενοι. διὸ καὶ ἐπεκηρύχθησαν, καὶ ἀνεθεματίσθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. λυποῦμαι μὲν οὖν ὑπὲρ τῆς ἀπωλείας τούτων, καὶ μάλιστα, ὅτι μαθόντες ποτὲ καὶ αὐτοὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας, νῦν ἀπεπήδησαν· οὐ ξενιζόμεθα δέ. τοῦτο δὲ καὶ Ὑμεναίου καὶ Φιλητοῦ πεπόνθασι, καὶ πρὸ αὐτῶν Ἰούδας * ὁ ἀκολουθήσας τῷ σωτῆρι, ὕστερον προδότης καὶ ἀποστάτης γέγονε. καὶ περὶ τούτων δὲ αὐτῶν οὐκ ἀδίδακτοι μεμυήκαμεν, ἀλλ' ὁ μὲν κύριος προεῖρηκε· βλέπετε μὴ

* Iac. 1.

lum gerere, reiecerunt penitus voces ipsius dicentis: *Sicut cognoscit me Pater, & ego cognosco Patrem*. Quod si ex parte Pater cognoscit filium, perspicuum est Filium etiam ex parte Patrem cognoscere. Verum si hoc dictu nefas est, & Pater plene Filium cognoscit, constat quod sicut Pater cognoscit suum ipsius Verbum, sic & Verbum suum ipsius Patrem cognoscit, cuius est Verbum. Ceterum quamquam ista recensendo, atque adeo sacras & diuinas scripturas aperte explanando, eos sæpenumero conuicimus: tamen illi rursus velut chamæleontes sese mutabant, dictumque illud sapientis in sua ipsorum capita torquere magnopere contendebant, videlicet: *Impius, cum in profundum malorum venerit, contemnit.* Ac tametsi complures certe hæreses ante illorũ ætatem exortę erant, quæ quidem extra modum audaciæ euagatæ, ad extremam dementiam sunt tandem prolapsæ: isti tamen, qui omni sermone suo Verbi diuinitatem tollere nituntur, vtpote ad antichristi tempora propius accedentes, illas hæreses præ suorum errorum impietate iustas esse quodammodo declarant. Quapropter illis ecclesia interdictum est, atque adeo anathema denuntiatum. Et quamquam de eorum exitio permagnum animis dolorem capimus, & maxime quod ecclesiæ instituta aliquando agnouerant, iamque ab illis exciderunt: de illis tamen non magnopere miramur. Idem namque non Hymenæo solum, & Phileto contigerat, sed Iudæ etiam ante illos, qui Saluatoris discipulus fuit, postea autem proditor & desertor illius factus. Atque istarum rerum neutiquam ignari extitimus. Dominus enim prædixerat: *Videte ne*

Ioan. 10.

Proverb. 18.

2. Tim. 2.

Matth. 10.

Marc. 13.

Luc. 21. *quis vos seducat. nam multi venient in nomine meo, dicentes: Ego sum, & tempus appropinquauit: & multos seducent. ne eatis post illos.* Paulus enim cum ista a Saluatore didicisset, scripsit: *Quod nouissimis temporibus quidam deficerent a fide sana, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum veritatem auersantium.* Iam vero cum Dominus & saluator noster Iesus Christus hoc præceperit, & per Apostolum de eiusmodi hominibus significauerit: nos certe quoniam illorum impietatem nostris ipsorum auribus accepimus, non sine causa eius generis hominibus, sicut ante diximus, anathema denuntiauimus, eosque ab ecclesia catholica fideque alienos palam declarauimus: vestramque pietatem fecimus certiorem, carissimi & honoratissimi fratres, qui estis nobiscum in ecclesiæ ministerio coniuncti, vt, si forte quidam ex illis temeritate impulsi, ad vos venire non verentur, ne eos admittatis, neve Eusebio, vel alteri cuipiam, qui eorum causa ad vos scribat, omnino credatis. Nam par est, vt nos qui sumus Christiani, omnes qui contra Christum loquantur, animoque sint ab eo abalienato, tamquam Dei hostes, & corruptores animarum deuitemus, neque id genus hominibus vel aue dicamus, *2. Ioan.* sicut præcepit beatus Ioannes: ne quando illorū peccatis communicemus. Salutate qui apud vos sunt fratres: qui mecum vero sunt, vos itidem salutant.

ὑμᾶς πλανήσῃ. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες· ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε· καὶ πολλοὺς πλανήσουσι. μὴ πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. ὁ δὲ Παῦλος μαθὼν ταῦτα παρὰ τοῦ σωτῆρος, ἔγραψεν· ὅτι καὶ ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες ἀπὸ τῆς ὑγιαινούσης πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνης, καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν. τῷ τοίνυν κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διά τε ἑαυτῶν παραγγείλαντες, καὶ διὰ τοῦ ἀποστόλου σημάναντος περὶ τῶν τοιούτων, ἀκολούθως ἡμεῖς αὐτήκοοι τῆς ἀσεβείας αὐτῶν γεγόμεθα, ἀνεθεματίσαμεν, καθὰ * προείπομεν, τοὺς τοιούτους, ἀποδείξαντες αὐτοὺς ἀλλοτρίους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τε καὶ πίστεως. ἐδηλώσαμεν οὖν ὑμῖν τῇ ὑμετέρᾳ θεοσεβείᾳ, ἀγαπητοὶ καὶ τιμιώτατοι συλλειτουργοί, ἵνα μήτε τινὰς ἐξ αὐτῶν, εἰ προπετεύσαιντο καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν, μὴ προσδέξησθε, μήτε Εὐσεβίῳ, ἢ ἑτέρῳ τινὶ γράφοντι περὶ αὐτῶν, πείθησθε. πρέπει γὰρ ἡμᾶς Χριστιανοὺς ὄντας, πάντας τοὺς κατὰ Χριστοῦ λέγοντάς τε καὶ φρονοῦντας, ὡς θεομάχους καὶ φθορέας τῶν ψυχῶν ἀποστρέφεσθαι, καὶ μηδὲ κἂν χαίρειν τοῖς τοιούτοις λέγειν· ἵνα μήποτε καὶ ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν κοινωνοὶ γενώμεθα, ὡς παρήγγειλεν ὁ μακάριος Ἰωάννης. προσείπατε τοὺς κατ' ὑμᾶς ἀδελφούς· ὑμᾶς δὲ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύουσιν.

* φαμεν

ANNO CHRISTI 325.

Αλεξανδρείας πρεσβύτεροι.

ΚΟΛΛΟΥΘΟΣ πρεσβύτερος σύμψηφός εἰμι τοῖς γεγραμμένοις, καὶ τῇ καθαιρέσει Αρείου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀσεβησάντων.

Αλέξανδρος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Διόσκορος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Διονύσιος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Εὐσέβιος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Αλέξανδρος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Σίλας πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Αρποκρατίων πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Αγαθὸς πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Νεμέσιος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Λόγγος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Σιλβανὸς πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Πιερίους πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Απις πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Προτέριος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Παῦλος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Κῦρος πρεσβύτερος, ὁμοίως.

Alexandriæ presbyteri.

COLLVTHVS presbyter, consentio prædictis, & deiectioni Arii, & eorum qui cum ipso impie sentiunt.

Alexander presbyter, similiter.
Dioscorus presbyter, similiter.
Dionysius presbyter, similiter.
Eusebius presbyter, similiter.
Alexander presbyter, similiter.
Silas presbyter, similiter.
Harpocration presbyt. similiter.
Agathus presbyter, similiter.
Nemesius presbyter, similiter.
Longus presbyter, similiter.
Siluanus presbyter, similiter.
Pirous presbyter, similiter.
Apis presbyter, similiter.
Proterius presbyter, similiter.
Paulus presbyter, similiter.
Cyrus presbyter, similiter.

Διάκονοι.

Αμμωνίος διάκονος, ὁμοίως.
Μακάριος διάκονος, ὁμοίως.
Πιστὸς διάκονος, ὁμοίως.
Αθανάσιος διάκονος, ὁμοίως.
Απολλώνιος διάκονος, ὁμοίως.
Εὐμένης διάκονος, ὁμοίως.
Ολύμπιος διάκονος, ὁμοίως.
Αφθόνιος διάκονος, ὁμοίως.
Μακάριος διάκονος, ὁμοίως.
Παῦλος διάκονος, ὁμοίως.
Πέτρος διάκονος, ὁμοίως.
Αμυντιανὸς διάκονος, ὁμοίως.
Γαΐος διάκονος, ὁμοίως.

Diaconi.

Ammonius diaconus, similiter.
Macarius diaconus, similiter.
Pistus diaconus, similiter.
Athanasius diaconus, similiter.
Apollonius diaconus, similiter.
Eumenes diaconus, similiter.
Olympius diaconus, similiter.
Aphthonius diaconus, similiter.
Macarius diaconus, similiter.
Paulus diaconus, similiter.
Petrus diaconus, similiter.
Amyntianus diaconus, similiter.
Caius diaconus, similiter.

Μαριώτου πρεσβύτεροι.

Απολλὼς πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Ιγγένιος πρεσβύτερος, ὁμοίως.

Mariotidis presbyteri.

Apollo presbyter, similiter.
Ingenius presbyter, similiter.

Ammonas presbyter, similiter. Αμμωνᾶς πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Dioscorus presbyter, similiter. Διόσκορος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Sostras presbyter, similiter. Σωσρᾶς πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Theon presbyter, similiter. Θέων πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Tyrannus presbyter, similiter. Τύραννος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Copres presbyter, similiter. Κόπρης πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Ammonas presbyter, similiter. Αμμωνᾶς πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Orion presbyter, similiter. Ωρίων πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Serenus presbyter, similiter. Σερηνῶς πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Didymus presbyter, similiter. Δίδυμος πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Hercules presbyter, similiter. Ηρακλῆς πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Boccon presbyter, similiter. Βόκκων πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Agathus presbyter, similiter. Αγαθὸς πρεσβύτερος, ὁμοίως.
Achillas presbyter, similiter. Αχιλλᾶς πρεσβύτερος, ὁμοίως.

Diaconi. Διάκονοι.

Serapion diaconus, similiter. Σαραπίων διάκονος, ὁμοίως.
Iustus diaconus, similiter. Ιοῦστος διάκονος, ὁμοίως.
Didymus diaconus, similiter. Δίδυμος διάκονος, ὁμοίως.
Demetrius diaconus, similiter. Δημήτριος διάκονος, ὁμοίως.
Maurus diaconus, similiter. Μαῦρος διάκονος, ὁμοίως.
Comon diaconus, similiter. Κομὼν διάκονος, ὁμοίως.
Marcus diaconus, similiter. Μάρκος διάκονος, ὁμοίως.
Alexander diaconus, similiter. Αλέξανδρος διάκονος, ὁμοίως.
Tryphon diaconus, similiter. Τρύφων διάκονος, ὁμοίως.
Ammonius diaconus, similiter. Αμμώνιος διάκονος, ὁμοίως.
Didymus diaconus, similiter. Δίδυμος διάκονος, ὁμοίως.
Ptolarion diaconus, similiter. Πτωλαρίων διάκονος, ὁμοίως.
Seras diaconus, similiter. Σέρας διάκονος, ὁμοίως.
Caius diaconus, similiter. Γάϊος διάκονος, ὁμοίως.
Hierax diaconus, similiter. Ιέραξ διάκονος, ὁμοίως.
Marcus diaconus, similiter. Μάρκος διάκονος, ὁμοίως.

Cum Alexander talia passim per singulas ciuitates scripsisset, malum ipsum deterius euasit. Hæc cum resciuisset imperator Constantinus, magnum animo dolorem cepit, remq; eam suam ipsius calamitatem reputans, & malum iam accensum protinus extinguere contendens, literas

Τοιαῦτα τοῖς ἁπανταχοῦ καὶ πόλιν Αλεξάνδρου γράφοντος, χείρω ἐξύβριζε τὸ κακόν. ταῦτα γοῦν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, καὶ πλὴν ψυχῇ ὑπαλγήσας, συμφορὰν τε οἰκείαν τὸ πρᾶγμα ἡγούμενος, πρὸς λῆμα τὸ ἀναφθὲν κακὸν καταβέσαι σπουδάζων, γράμματα πρὸς

ANNO CHRISTI 325. Αλέξανδρον καὶ Αρειον διαπέμπεται δι' ἀνδρὸς ἀξιοπίστου, ἐπισκόπου πόλεως μιᾶς τῆς Σπανιῶν Κορδούβης· ἐπεὶ αὐτὸν ἠγάπα καὶ διὰ τιμῆς ἦγεν ὁ βασιλεύς.

ad Alexandrum & Arium mittit per virum fide dignum episcopum Cordubæ ciuitatis cuiusdam Hispaniæ: siquidem illum diligebat imperator, & summo prosequebatur honore.

Επιστολὴ Κωνσταντίνου βασιλέως πρὸς Αλέξανδρον καὶ Αρειον διαπεμφθεῖσα διὰ Οσίου ἐπισκόπου Κορδούβης.

Epistola imperatoris Constantini ad Alexandrum & Arium per Osium episcopũ Cordubæ missa.

ΚΕΦΑΛ. δ'.

CAPVT IV.

Νικητὴς Κωνσταντῖνος μέγιστος, σεβαστὸς, Αλεξάνδρῳ καὶ Αρείῳ.

Victor Constantinus, maximus, Augustus, Alexandro & Ario.

ΜΑΝΘΑΝΩ ἐκεῖθεν ὑπῆρχθαι τῆς πρόντος ζητήματος τὴν καταβολὴν, ὅτε σὺ αὐτὸς, ὦ πάτερ Αλέξανδρε, πρὸ τῆς πρεσβυτέρων ἐζήτεις, τί δή ποτε αὐτῶν ἕκαστος φρονεῖ ὑπὲρ ἑνὸς τόπου τῆς ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένου, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ματαίας τινὸς ζητήματος μέρους πωθανοῦ· σύ τε ὦ Αρειε, ὅπερ ἢ μήτε πρὸ ἀρχῆς ἐνθυμηθῆναί σε ἔδει, ἢ ἐνθυμηθέντα σιωπῇ παραδοῦναι πρέπον ἦν, ἀπρεπῶς διέτεθεικας. ὅθεν τὴν ἐν ὑμῖν διχονοίας ἐγερθείσης, ἡ μὲν σύνοδος ἠρνήθη, ὁ δὲ ἀγιώτατος λαὸς εἰς ἀμφοτέρους ἀδιεῖς, ἐκ τῆς τοῦ κοινοῦ σώματος ἁρμονίας ἐχωρίσθη. ἐκεῖν ἑκάτερος ὑμῶν δεῖ ἴσου τῷ * γνώμῃ παραχωρῶν, ὅπερ ἂν ὑμῖν ὁ συνδεράπων ὑμῶν δικαίως παραινεῖ, δέχεσθαι. τί δὲ τοῦτο ἔστιν; οὔτε ἐρωτᾶν ὑπὲρ τῶν τοιούτων δεῖ ἀρχῆς πρόσκηνον ὄντα, οὔτε ἐπερωτώμενον ἀποκρίνασθαι. τὰς γὰρ τοιαύτας ζητήσεις πάσας οὐ νόμου τινὸς ἀνάγκη προστάττει, ἀλλὰ ἀνωφελοῦς ἀργίας ἐρεθισμὸς προτείνει· εἰ καὶ φυσικῆς τινος γυμνασίας ἕνεκα

PRÆSENTIS controuersiæ fundamentum inde iactum esse intelligo, quod tu pater Alexander, a presbyteris de loco quodam in sacris literis scripto quærebas, imo vero de inani quadã quæstionis particula scisscitabaris, quid quisque illorum sentiret: tu quoque, Ari, istud quod nec initio animo complecti oportuit, aut cũ fuisses complexus, silentio præteriisse æquũ erat, inconsiderate effutiuisti. Vnde discordia inter vos concitata, concordia vero negata est, & sanctissimus populus varie in vtramque partem distractus, ex totius corporis ecclesiæ compage diuulsus est. Proinde vterque vestrum vicissim alteri veniam tribuẽs, illud approbet, ad quod non sine causa vester conseruus vos cohortatur. At quid istud est? neque interrogare de rebus huiusmodi a principio æquum erat, nec ad rogatum respondere. Tales enim quæstiones, quales nulla lex necessario præscribit, sed inanis dissoluti otii certatio proponit, licet ad exercendi

Apud Euseb. lib. 2. de vita Cõstant. c. 67. & Socr. li. 1. hist. cap. 4.

* πιστότητι

ingenii acumen instituantur, tamen interiore mentis cogitatione continere debemus, & neque in publicos populi conuentus temere efferre, neque vulgi auribus inconsulto cõcredere. Quotus enim quisque est, qui rerum tam grauium, tantaque obscuritate inuolutarum vim vel satis accurate peruidere, vel pro dignitate explicare valeat? Et post pauca: Quocirca in talibus rebus loquacitas fugienda est, ne vel cum nos præ nostri ingenii imbecillitate, quod propositum est explicare non possimus; vel auditores inter docendum præ intelligentiæ tarditate, ad accuratam sermonis instituti comprehensionẽ peruenire non queant, ex re alterutra populus aut in blasphemiæ, aut in dissensionis necessitatem incurrat. Et paulo post: Dissidere enim a se inuicem neque honestum nec omnino fas esse creditur. Verum vt prudentiam vestram paruo exemplo commonefaciam, non vos præterit, opinor, philosophos ipsos vnius quidem disciplinæ professione omnes inter se consentire; sæpe tamen postquam in aliqua parte opinionum, quas asseueratione affirmant, dissenserint, licet disciplinæ causa, quam quisque illorum tuetur, discordent, tamen ob professionem qua conspirare videntur, denuo in gratiam redeunt. Quod si res ita se habet, quid est cur non sit multo conuenientius, vt qui famuli præpotentis Dei constituti sumus, propter ipsum religionis

γήνοιζ, ὅμως ὀφέλομεν εἴσω τῆς διανοίας ἐγκλείειν, καὶ μὴ προχείρως εἰς δημοσίας συνόδους ἐκφέρειν, μηδὲ ταῖς πάντων ἀκοαῖς ἀπερισκέπτως πιστεύειν. πόσοι γάρ ἐστιν ἕκαστος, ὥστε πραγμάτων οὕτω μεγάλων καὶ λίαν δυσχερῶν δύναμιν ἢ πρὸς τὸ ἀκριβὲς συνιδεῖν, ἢ κατ' ἀξίαν ἑρμηνεῦσαι; καὶ μὴ βραχέα· ἀκουῶ * φθονητέον σὺ τοῖς τοιούτοις τὴν πολυλογίαν, ἵνα μήπως ἡμῶν ἀδυνατίᾳ τῆς φύσεως τὸ προπετὲς ἑρμηνεῦσαι μὴ δυνηθέντων, ἢ τῶν διδασκομένων ἀκροατῶν βραδυτέρα συνέσις πρὸς ἀκριβῆ τῶν ῥηθέντων κατάληψιν ἐλθεῖν μὴ * χωρήσασα, αὖθις ἑκατέρα τύπων ἢ βλασφημίας, ἢ σχίσματος εἰς αὐτοὺς ὁ δῆμος προεκαίη. καὶ μὴν ἕτερα τὸ διχονοεῖν οὔτε πρέπον, οὔτε ὅλως ἀσφαλὲς ἡγοῦνται πιστεύειν. ἵνα δὲ μικρῷ παραδείγματι τὴν ὑμετέραν συνεσιν ὑπομνήσωμι, ἴστε δήπου καὶ σοὶ φιλοσόφους αὐτοὺς ὡς ἐν ἑνὶ μόνῳ ἅπαντες δόγματι συντίθεσθαι. πολλάκις δὲ ἐπειδὰν σύ τινι τῶν ὑποφάσεων μέρει διαφωνῶσιν, εἰ καὶ τῇ τῆς ἐπιστήμης ἀρετῇ χωρίζονται, τῇ μέντοι τῶν * σώματος ἑνώσει πάλιν εἰς ἀλλήλους ἐμπίπτουσιν. εἰ δὲ τοῦτο ἐστι, πῶς οὐ πολλῷ δικαιότερον ὑμᾶς, σοὶ τῶν μείζονος θεοῦ προστάντας καθεζομένους, σὺν τοιαύτῃ προαιρέσει θρησκείας ὁμοψύχοις ἀλλήλοις εἶναι; ἐπισκεψώμεθα δὴ λογισμῷ μείζονι, καὶ πλείονι συνέσει τὸ ῥηθὲν ἐνθυμηθῶμεν, εἴπερ ὀρθῶς ἔχει, δι' ὀλίγας καὶ ματαίων ῥημάτων σὺν ὑμῖν φιλο-

Anno Christi 325.

* ἐμποδίζειν

* χωρησασα

* σῶμα

inſtitutum quod profitemur, conſentientibus animis inter noſipſos concordemus? Ceterum accuratiore cogitatione conſideremus, & mente attentiore hoc quod iam a me dictum eſt, circumſpiciamus: num recte ſe habeat, vt propter leuem & inanium verborum con-

ANNO CHRISTI 325.

νεικίας, ἀδελφοὶς ἀδελφοῖς δύπκεῖσθαι, καὶ τέκνα πατράσι, καὶ τὸ τῆς σωτηρίου ἡμῖν ἀσεβῶς διχονοίᾳ χωρεῖσθαι δι' ὑμᾶς. ἀποτρώμεθα ἐκόντες τὰς διαβολικὰς πειρασμούς. ὁ μέγας ἡμῶν θεὸς, ὁ σωτὴρ πάντων, κοινὸν ἅπασι τὸ φῶς ἐξέτεινεν· ὑφ' οὗ τὴν θεοσέβειαν παντὶ ἐμοὶ τῷ θεραπευτῇ τοῦ κρείττονος πρὸ ἀσυδόξου εἰς τέλος ἐνεγκεῖν συνχωρήσατε, ὅπως ὑμᾶς σὺν ἐκείνου δήμοις ἐμῇ θεοσφωνήσει καὶ ὑπηρεσίᾳ, καὶ νουθεσίας ἐνστάσει θεοῦ πρὸς τὴν τῆς σωτηρίου ἀγάπης κοινωνίαν ἐπαγάγοιμι. καὶ μὴν ἕτερα· περὶ μὲν τῆς θείας θεοσεβείας μία πᾶσιν ὑμῖν ἔστω πίστις, μία σύνεσις, μία συνθήκη τοῦ κρείττονος. ἃ δὲ ὑπὲρ τὴν ἐλαχίστων τούτων ζητήσεων σὺν ἀλλήλοις ἀκριβολογεῖσθε, κἂν μὴ θεοῦ μίαν γνώμην συμφέρητε, μένειν ἔσω λογισμοῦ θεσπίσει, τῷ τῆς διανοίας ἀπορρήτῳ προύμνᾳ. τὸ μὲν τοι τῆς κοινῆς φιλίας ἐξαίρετον, καὶ ἡ τῆς ἀληθείας πίστις, ἥ τε περὶ τὸν θεὸν καὶ τὸν νόμου θρησκείαν τιμὴ μένετω παρ' ἡμῖν ἀσάλευτος. ἐπανέλθετε δὴ θεοῦ πρὸς ἀλλήλων φιλίαν τε καὶ χάριν· ἀπόδοτε τῷ σύμπαντι λαῷ τὰς οἰκείας θεοπλοκάς· ὑμεῖς τε αὐτοὶ, καθάπερ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἐκκαθάραντες, αὖθις ἀλλήλοις ὑπήγαγετε. * ἡδεῖα δὲ πολλάκις γίνεται φιλία μετὰ τὴν τῆς ἔχθρας ἀπόθεσιν, αὖθις εἰς καταλλαγὴν ἐπανελθοῦσα. ἀπόδοτε οὖν μοι γαλήνας μὲν ἡμέρας, νύκτας δὲ ἀμερίμνους, ἵνα κἀμοί τις ἡδονὴ καθαροῦ φωτὸς, καὶ βίου λοιπὸν ἡσύχου εὐφροσύνη σώζηται. εἰ δὲ μὴ,

tentionem fratres fratribus reluctentur, & liberi parentibus; & eximia concordia, impia simultate per vos misere discerpatur. Nostra sponte igitur diabolicas tentationes euitemus: & quoniam Deus optimus maximus saluator omnium, communem suæ gratiæ lucem omnibus porrexit, idcirco mihi eius famulo quæso per vos liceat, vt illius prouidentiæ præsidio adiutus, meum conatum felicitet ad exitum perducam: atque etiam vt ipsius populũ, tum verbis compellando, tum ministerium erga Deum diligenter præstando, tũ acriter admonendo, ad mutuam concordiam traducam. Et paulo post: Verũ de diuina prouidẽtia, vna vobis sit omnino fides, vnus animorũ consensus, vna de Deo sententia. Quæ vero de leuissimis istis quæstionibus inter vos argute & subtiliter exquiritis, licet non in eamdem sententiam pedibus eatis, ea tamen intra cogitationis vestræ fines continere debetis, intimo mentis recessu recondita. Communis autem amicitiæ bonum, vera fides, reuerentia erga Deum & legis obseruationem, stabilis firmaq; apud nos maneat. Redite in gratiam, & mutuam inter vos necessitudinem colite, vniuersoque populo suos mutuos complexus reddite; atque vestris ipsorum animis contentionis labe purgatis, iterũ amice & beneuole vos mutuo excipite. Nam sæpenumero post inimicitias depositas, amicitia iterũ reconciliata plus solet habere iucunditatis. Date igitur mihi dies tranquillos, & noctes curæ ac molestiarum expertes, vt voluptas aliqua solidi gaudii, & tranquillæ vitæ lætitia mihi in posterum conseruetur. Quod

* ἤδιον

quidem si minus contingat, necesse est ingemiscere, lacrymis & mœrore omnino confici: nec fieri potest vt vitæ cursum de reliquo tranquille & sedate transigam. Nam quamdiu Dei populus (eum dico qui communi mecum erga Deum obsequio fungitur) iniqua pernicioſaque contentione ab se mutuo dissidet, quomodo fieri potest vt ipse animo tranquillo consistam? Atque vt incredibilem huius doloris morsum intelligatis, sic accipite. Non ita pridem ad Nicomediensium ciuitatem aduentans, extemplo iter versus orientem mature facere constituebã. Ac me quidem ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confecissem, vt prope iam vobiscum esse viderer, rei huiusce nuntius in contrariam cogitationem compulit: ne oculis ea videre cogerer, quæ ne auribus quidem tolerare me posse plane existimabam. Deinceps igitur vestra concordia patefacite mihi ad orientem aditum, quem vos vestris dissidiis vltro citroque feruentibus intercluſistis: & efficite breui, vt cum vos pariter, tum reliquum vniuersum populum lætitia gestientem cernam, & omnes vna pro communi omnium concordia & libertate, consentientibus laudum præconiis, debitas gratias Deo optimo maximo agamus.

στένειν ἀνάγκη, καὶ δακρύοις δι' ὅλου συνέχεσθαι, καὶ μηδὲ τῷ ζῆν αἰῶνα πρᾶως ὑφίστασθαι. τὴν γὰρ τοῦ θεοῦ λαὸν, τὴν συνθεραπόντων λέγω τὴν ἐμήν, οὕτως ἀδίκῳ καὶ βλαβερᾷ πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίᾳ κεχωρισμένων, ἐμὲ πῶς ἐγχωρεῖ τῷ λογισμῷ συνεστάναι λοιπόν; ἵνα δὲ τῆς ἀπὸ τούτου λύπης τὸν ὑπερβολὴν αἰσθησθε, ἀκούσατε. πρώην ἔπεσας τὴν Νικομηδέων πόλει, παραχρῆμα εἰς τὸν ἑῷαν ἠπειγόμην τὴν γνώμην. ἀσθένησε δέ μοι πρὸς ὑμᾶς ἤδη, καὶ τῷ πλείονι μέρει συν ὑμῖν ὄντι, ἡ τῆδε τοῦ πράγματος ἀγγελία πρὸς τὸ ἔμπαλιν τὸ λογισμὸν ἀνέκαμψεν· ἵνα μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶν ἀναγκασθείην, ἃ μηδὲ ταῖς ἀκοαῖς προσῆσθαι δυνατὸν ἡγούμην. ἀνοίξατε δή μοι λοιπὸν σὺν τῇ καθ' ὑμᾶς ὁμονοίᾳ τὴν ἑῴαν τὸν ὁδὸν, ἵν' ταῖς πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίαις ἀπεκλείσατέ μοι· καὶ συνχωρήσατε θᾶττον ὑμᾶς τε ὁμοῦ καὶ σὺν ἄλλοις ἅπαντας δήμοις ὁπόδειν χαίροντας, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἁπάντων ὁμονοίας τε καὶ ἐλευθερείας ὀφειλομένῳ χάριν, ἐπ' εὐφήμοις λόγων συνθήμασιν, ὁμολογῆσαι τῷ κρείττονι.

Talia quidem mirabiliter & sapienter suadebat imperatoris epistola. Sed malum vsque adeo inualuerat, vt nec imperatoris cura, nec auctoritate eius qui literas attulerat, reprimi posset.

Τοιαῦτα μὲν θαυμαστὰ, καὶ σοφίας μεστὰ φρήνει ἡ τοῦ βασιλέως ἐπιστολή. τὸ δὲ κακὸν ἐπικρατέστερον ἦν καὶ τῆς βασιλέως ἀουσίης, καὶ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ διακονησαμένου τοῖς γράμμασι.

Anno Christi 325.

ANNO CHRISTI 325.

Ὅπου ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος συνόδου ἐπισκόπων ἐπὶ τῆς Νικαέων κελεύει γενέσθαι.

Quomodo imperator Constantinus Deo cariſſimus, Synodum epiſcoporum Nicææ celebrari iuſſerit.

ΚΕΦΑΛ. ε'.

ΟΡΩΝ τοίνυν ὁ βασιλεὺς ταραττομένην τὴν ἐκκλησίαν, συνόδου οἰκουμενικῆς συγκροτεῖ, καὶ πανταχόθεν ἐπισκόπους διὰ γραμμάτων εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας ἅπαντας προκαλεῖται. ἦν δὲ αὐτῷ ἐκκαιδέκατον ἔτος καὶ μῆνες ἓξ τῆς βασιλείας, ὅτε ταῦτα αὐτῷ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἐσπούδαστο. παρῆσαν τε ἐκ πολλῶν ἐπαρχιῶν τε καὶ πόλεων οἱ ἐπίσκοποι, ἐφ' οἷς ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῆς εἰς Κωνσταντῖνον βίβλου, ταῦτά τε λέξιν φησίν· τῆς γοῦν ἐκκλησιῶν ἁπασῶν, αἳ τὴν Εὐρώπην ἅπασαν, Λιβύην τε καὶ τὴν Ἀσίαν ἐπλήρουν, ὁμοῦ συνῆκτο τῆς θεοῦ λειτουργῶν τὰ ἀκροθίνια· εἷς τε οἶκος ὑκτείνετο, ὥσπερ ἐκ θεοῦ πλατυνόμενος, ἔνδον ἐχώρει τε καὶ οἱ αὐτοὶ Σύροι τε ἅμα καὶ Κίλικες, Φοίνικάς τε καὶ Ἄραβας καὶ Παλαιστίνους, καὶ ἔτι τούτοις Αἰγυπτίους, Θηβαίους, Λίβυας, τούς τε ἐκ μέσης τῆς ποταμοῦ ὁρμωμένους. ἤδη δὲ καὶ Πέρσης ἐπίσκοπος τῇ συνόδῳ παρῆν, οὐδὲ Σκύθης ἀπελιμπάνετο τῆς χορείας· Πόντος τε καὶ Ἀσία, Φρυγία τε καὶ Παμφυλία σὺν αὐτοῖς παρῆσαν ἐκκρίτοις. ἀλλὰ καὶ Θρᾷκες καὶ Μακεδόνες, Ἀχαιοί τε καὶ Ἠπειρῶται, καὶ ἔτι προσωτάτω οἰκοῦντες ἀπῆσαν. αὐτὸς τε Σπανῶν ὁ πάνυ βοώμενος ὁ Ὅσιος, ἐπέχων καὶ τὸν τόπον τῆς μείζονος Ῥώμης ἐπισκοπῆς Σιλβέστρου, σὺν

Concil. Tom. 2.

CAPVT V.

CVM videret imperator perturbatam eccleſiam, Concilium generale conuocat, epiſcopos vndecumque per literas, vt Nicæam Bithyniæ concurrerent, exhortans. Agebatur autẽ regni eius annus ſextuſdecimus, & menſis præterea ſextus, cum hæc ab illo pro eccleſiæ pace ſumma cura agebantur. Aderant autem ex pluribus prouinciis & ciuitatibus epiſcopi, de quibus Euſebius Pamphili libro tertio de vita Conſtantini, hæc ipſa verba refert: Ex omnibus eccleſiis quæ frequentes in tota Europa, Africa & Aſia extiterunt, Dei ſacerdotes qui facile primas ferre putabantur, in vnũ conuocantur: vna etiam ædes ſacra, velut Dei nutu adaucta, intra parietes ſuos Syros pariter & Cilices, Phœnices & Arabes, & Palæſtinos, Ægyptios porro, Thebanos, Afros, alioſque ex Meſopotamia profectos recepit. Aderat etiam vna in Concilio Perſidis epiſcopus, nec ab hoc choro Scytha abfuit: Pontus item & Aſia, Phrygiaq; & Pamphylia viros apud ſe lectiſſimos ſuppeditarunt. Quin etiã Thraces, Macedones, Achæi, & Epirotæ, & quorum domicilia multo longiore locorum interuallo diſtabant, eo aduentarunt. Ipſe etiam Oſius ex Hiſpaniis, nominis & famæ celebritate inſignis, qui Silueſtri epiſcopi maximæ Romæ locũ obtinebat, vna cum Cap. 7. & ſeqq.

Romanis presbyteris Bitone & Vincentio, cum aliis multis in confessu illo adfuit. Vrbis autem illius, penes quam imperium est, episcopus, Metrophanes nomine, ingraescente ætate præpeditus abfuit: sed presbyteri eius qui aderant, illius locum supplerunt; quorum vnus Alexander illi postea in eius vrbis episcopatu successit. Talem coronam ex omni præteritæ ætatis memoria vnus imperator Constantinus pacis vinculo ad Christi gloriam deuinxit: & quo Saluatori suo gratias ageret, istud eximium victoriæ ab hostibus & inimicis partæ monumentū obtulit, effigiem chori apostolici, quam in nostro conuentu pulcre expressit. Nam & de illis sermo sparsus, ex omni gente quæ sub cælo est, viros pios in vnum conuenisse, vt in actis apostolorum scribitur, inter quos erant Parthi, Medi, Elamitæ. Verum illis hoc defuit, quod non omnes qui eo venerunt, ex Dei ministrorum numero erant illi quidem: sed in hoc præsenti choro fuit episcoporum multitudo ad numerum trecentorum & amplius: presbyterorum autem, diaconorum, acolythorum, & aliorum qui istos comitabantur, turba vix numerari potuit. Atque ex his Dei sacerdotibus alii prudenter & diserte dicendo, alii vitæ grauitate, & constanti rerum arduarum perpessione; nonnulli quasi media inter eos interiecta viuendi consuetudine eximii, insignem laudem adepti sunt. Erant etiam inter eos non pauci, qui propter longinquum temporis spatium quo vixerant, multum honoris & gloriæ collegerunt: alii qui in ipso ætatis flore propter ingeniorum acumen sunt magnū splendorem consecuti: quidam nuper sacerdotii cursum ingressi sunt.

Actor. 2.

ANNO CHRISTI 325.

πρεσβυτέροις Ρώμης Βίτωνι καὶ Βικεντίῳ, τοῖς πολλοῖς ἅμα συνεδρεύων. τῆς τε νῦν βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν πρεσβύτερος, Μητροφάνης τοὔνομα, διὰ γῆρας ὑστέρει, πρεσβύτεροι δὲ αὐτοῦ παρόντες τὴν αὐτὴν τάξιν ἐτέλουν· ὧν ὁ εἷς Ἀλέξανδρος ἦν, ὁ μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος τῆς αὐτῆς γενόμενος πόλεως. τοιοῦτον μόνος δὴ αἰῶνος εἷς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Χριστῷ στέφανον δεσμῷ σωτῆρι σωτηρίας εἰρήνης, τῷ αὐτοῦ σωτῆρι τῆς κατ' ἐχθρῶν καὶ πολεμίων νίκης τροπαῖα ἀνέθηκε χαριστήριον, εἰκόνα χορείας ἀποστολικῆς, παιδεύσας καθ' ἡμᾶς συνησάμενος. ἐπεὶ καὶ κατ' ἐκείνους συνῆχθαι, λόγος, ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνδρας θιλαβεῖς, καθὼς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων, ἐν οἷς ἐτύγχανον Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἐλαμῖται· πλὴν ὅσον ἐκείνοις μὲν ὑστερεῖτο, μὴ ὂν θεοῦ λειτουργῶν συνεστάναι σὺν πᾶσι· τῇδε δὲ τῆς παρούσης χορείας, ἐπισκόπων μὲν πλῆθος ἦν τριακοσίων ἀριθμὸν ὑπερακοντίζουσα· ἑπομένων δὲ τούτοις πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων, ἀκολούθων τε πλείστων ὅσων ἕτερον οὐδ' ἦν ἀριθμὸς εἰς καταλῆψιν. τῶν δὲ θεοῦ λειτουργῶν οἱ μὲν διέπρεπον σοφίας λόγῳ· οἱ δὲ βίου σεμνότητι καὶ παρρησίας εὐταξίᾳ· οἱ δὲ τῷ μέσῳ ἀμφω κατεκοσμοῦντο. ἦσαν τε τούτων οἱ μὲν χρόνων μήκει πεμπρεπεῖς· οἱ δὲ νεότητι καὶ ψυχῆς ἀκμῇ διαλάμποντες· οἱ δὲ ἄρτι παρελθόντες ἐπὶ τὴν τῆς λειτουργίας δρόμον.

ANNO CHRISTI 325. οἷς δὴ πᾶσιν ὁ βασιλεὺς ἐφ' ἑκάσης ἡμέρας τὰ σιτηρέσια θαλλῶς χορηγεῖσθαι προσέταξε. τοιαῦτα μὲν περὶ τῶν ἐκεῖ συνελθόντων ὁ Παμφίλου διεξῆλθεν Εὐσέβιος.

Quibus omnibus cibaria in singulos dies imperator large & liberaliter suppeditari præcepit. Sic de his qui eo conuenerant, Eusebius Pamphili disseruit.

Ὅπου ὁ βασιλεὺς συνεδρεύει τοῖς Ἐπισκόποις.

KEΦAΛ. ς'.

ΕΠΙΤΕΛΕΣΑΣ δὲ ὁ βασιλεὺς Ἐπινίκιον τῆς Λικινίου ἑορτὴν, ἀπέῤῥιπτα καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Νίκαιαν. τῇ δὲ ἑξῆς πάντες ἅμα Ἐπίσκοποι εἰς ἕνα τόπον συνήρχοντο· παρῆν δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς μετ' αὐτούς· ἐπεὶ δὲ προῆλθεν, εἰς μέσον ἔστη, οὐ πρότερον καθίζειν ἠρέτο, πρὶν ἂν οἱ Ἐπίσκοποι ἐπινεύσαν. τοσαύτη εὐλάβεια καὶ αἰδὼς τῶν ἀνδρῶν τὸν βασιλέα κατεῖχε. πρὸς οὓς ὁ βασιλεὺς ὁ πανεύφημος προῤῥητικὸν καὶ διδασκαλικὸν προσενεώχε λόγον, εἰς ὕμνησιν καὶ δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν τοῦ θεοῦ πάντων θεοῦ, ὧν τοσαῦτα αὐτῷ χαρισαμένου· ὧδέ πως λέγων.

Quomodo rex cum episcopis consederit.

CAPVT VI.

CVM autem imperator festũ ob victoriam contra Licinium partam absoluisset, venit & ipse Nicæam. Postridie omnes episcopi in vnum locũ conuenerunt: accesserat autem & post ipsos imperator: & postquã accessit, in medio constitit, nec prius sedere voluit, quam episcopi innuissent. tanta religio & reuerentia erga viros illos imperatorem occupauit. Ad quos laudatissimus imperator exhortatoriam & eruditam orationem habuit, in laudem & gloriam & gratiarum actionem Dei vniuersorum, qui tantam sibi gratiam concesserat: ita locutus.

Λόγος Κωνσταντίνου σεβασμοῦ προσφωνητικὸς πρὸς τὴν ἁγίαν συνοδον.

Sermo prosphoneticus Constantini Augusti ad sanctam Synodum.

KEΦAΛ. ζ'.

ΠΟΛΛΑΣ μὲν πρὸς εὐπορίαν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει Ἐπιφανεστάτας ὁδοὺς ἡ τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ ἔφιμος δικαιοσύνη ὑπέστρωσεν, οὐχ ἥκιστα τὴν δὲ ἐκείνων Ἐπισημοτέραν καὶ μάλιστα ἀστράπουσαν, ὧν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς ἁγιωτάτου νόμου τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πᾶσιν ἡμῖν, παντὸς θαύματος μεῖζον, ἤθροισε, τῆς πίστεως κυριακὸν οἰκητήριον. τοῦτο δὲ τὸ μὲν κορυφὴν μέχρι τοῦ φέρ-

CAPVT VII.

PLVRES quidem illustres vias humano generi ad suam redemptionem, magni Dei omnipotentis iustitia præparauit, & inter alias insigniorem illam & maxime refulgentem, & quasi legis suæ sanctissimæ summam, qua nos omnes in sancta ecclesia catholica, quasi in quodam Dominico fidei domicilio congregauit: quod omni miraculo maius est. Huius autem domicilii verticem vsque ad siderũ splen-

dorem videmus pertingere: fundamenta vero in ipso adhuc operis initio, diuino nutu tam alte & fideliter egisse radices nouimus, vt vniuersus terrarum orbis id sensu percipere potuerit. Vertice igitur prædicto qui reliquis omnibus superiacet, vsque ad finem exitus ipsius viæ, totum iter æquabile ac planum conspicitur, & splendore lucis quasi colore perfusum, cuius & frontispiciũ sidereo sigillo exornatur. Duodecim numero sunt columnæ niue candidiores atque immobiles, & quæ fidei constitutionem per potentiam diuinitatis nostri Saluatoris perpetuo sustinent. Hoc igitur tantũ opus cũ arte nulla nos assequeremur, & animo iustam fidem non comprehenderemus, immortalis legis sanctimoniam menti nostræ Deus indidit; per cuius portas nullo alio ducente nisi casto pioque desiderio, cum puræ mentis fide qui vult ingreditur. Eidem autem structurę mirabilẽ quemdam ornamenti splendorem salubris attulit cogitatio, interna inquam hominum fides per totum domicilii ambitum florentibus coronis decorata, immortalitatis fructum colligens, quæ castos vitæ humanæ splendores in apertum agens illustrat: ac rursus ibidem cælestis existimatio exterius operiens, sæculi semper nascentis, aut potius iam nati præmia delineat, & nutrita cum decenti laude totam ędificii perfectionem sustentans exornat. Domus autẽ ista Domini a duobus tantum excubitoribus custoditur: & timor quidem diui-

ANNO CHRISTI 325.

ϑοις τῶ ἄσρων ἐλπυσέναι ὀρϑμὸν· τοῦ δὲ σεμελίοις, ἐπ ἀρχομένου τῦ ἔργου, οὕτως βαθέως καὶ πιστῶς ἐρρίζωϑαι ϑείῳ νόμαλι γινώσκομεν, ὡς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀϑησιν τύπου λαβεῖν. ἀπὸ τῆς κορυφῆς τίνων τῆς σεσειρημένης, ἁπασῶν τῶν λοιπῶν ὅλων ὑπερκειμένης, ἄχει τῦ τέλοις τῆς ὁδοῦ φαίνεται ὁμαλὴ καὶ ἰσόπεδος πορεία, τῇ λαμπρότητι τῦ φωτὸς χρωμένη· ἧς καὶ τὸ μέτωπον ἀστροειδεῖ σφραγῖδι κεκοσμημένον, δυοκαίδεκα (ιβ) ἀριθμὸν κίονες, χιόνος λαμπρότεροι, ἀκίνητοι τῇ ϑέσει τῆς πίστεως, ἀϊδίως τῇ τῆς ϑεότητος τῦ ἡμετέρου σωτῆρος δυνάμει, βαστάζουσι. τούτου τίνων τῦ πλουσίου τοῦτου ἔργου οὐ * τέχνη ὡς σεσυλλαμβάνουσιν ἡμῖν, ἀλλὰ τῦ ἀπὸ ψυχῆς δικαίαν πίστιν, ἣ ἀϑανάτου αὐξῆ νόμου εἰς νῆν ἔδωκεν ἡμῖν τὴν σεμνότητα· οὗ πρὸς τοῦ πυλῶνας οὐδὲν ἕτερον, εἰ μὴ ἁγνῆς καὶ εὐσεβοῦς ἐπιϑυμίας ἐπεισρέουσης, μόνη καθαρᾶς διανοίας πεποιϑὸς σεσῶσιν ὁ βουλόμενος. * τοῦτο δ' αὖπω ϑαυμάζω ἵνα κόσμου λαμπρότητα σωτήριος σεσήμανε λογισμός· λέγω δ', ἔνδοϑεν πίστις αὐξομένων, διὰ παντὸς τῦ σεβόλου τῦ κυκλικοῦ αὐϑέσι στεφάνοις τελεμένην, ἀϑανασίας καρπὸν ἀσπαζουσα, ἁγνοῖς τόνοις τῆς ζωῆς τὴν αὐξομένας εἰς φανερὸν ἄγουσα ἐπιφανεῖς καϑίσησιν. αὖϑις ἐντεῦϑεν ἡ ἔξωϑεν οὐράνιος δόξα ἐσεμνύνη, τῦ αἰῶνος ἀεὶ πλουτοῦντος, μᾶλλον δ' φυομένου, βεβαία ὑποστέφει, καὶ περιφέρεται μὴ τῦ σεσηκότος ἐπαίνου, ἅπασαν τὴν αὐξομένου ἔργου τὴν πολυτελειουργίαν κοσμεῖ. ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος ὁ κυκλικὸς οἶκος ὑπὸ δύο μόνων φυλάκων φρουρεῖται· καὶ φόβος μὲν ϑεῖος

ANNO CHRISTI 325.

πεῤσοῦσι τῇ ἐνίων ἐννοίᾳ σωφρονισθῆναι· παρέστι δὲ ἀεὶ καὶ τοῖς εὖ φρονοῦσιν ὁ θεὸς τὸ θεῖον ἔπαινος, τῆς συνέσεως βραβεῖον. τούτων γὰρ ἑκατέρων ἐπικειμένων τοῖς θεοῦ θύραις τῆς ἁγιωτάτου τόπου, δικαιοσύνῃ μὲν αἱ θύραι ἀναπεπταμέναι δέχονται, αὐτή τε εἴσω οἰκιοῦσα, μένει ἀκήρατος· τῇ δὲ ἀδικίᾳ δὲ θέμις ταῖς θύραις προσελθεῖν, ἀλλὰ ἐξόριστος τούτου τῆς τόπου ἐκκλείεται. ταῦτά με, ὦ τιμιώτατοι καὶ πάντος ἐπαίνου ἄξιοι ἀδελφοί, τὰ πράγματα οὕτω σαφῆ εἰς τὸ τῆς ἀϊδίου καὶ ἀθανάτου φωτὸς λαμπρότητα ἤγαγον· ἵνα μὴ πόῤῥω με ἑστῶτα ἀμφίβολός τις ἴσως τῆς ψυχῆς πίστις ἀπεργάσηται τὸ ἀληθείας ἀνάρμοστον. ἀλλὰ τί πρῶτον διαβεβαιώσωμαι; πόθεν τὸ εὐδαιμονίας τὸ τύπον, ἥπερ ἔσω ἐν στήθοις τῆς ἐμοῦ συνειλημμένη λανθάνει; ἢ τὰς θείας ἐνεργείας τὰς πρὸς ἐμὲ τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ, ἐξ ὧν τὸ ἀριθμὸν πολλῶν ἔργων, ἱκανὸν οὐ λέγω μόνον, φράσαι, ἥδη καὶ τὸ ἐμοὶ μετεκόντα ὁ αὐτὸς ἡμέτερος θεὸς, καὶ πάντων πραγμάτων πλήρης, εἰκότως ἑαυτῷ κατεδουλώσατο. πιστεύετε, ὦ τιμιώτατοι ἀδελφοί, προσλαμβάνοντες ἀκέραιον πίστιν, τοῖς λεγομένοις. εἰ καὶ μάλιστα ἡ ἐμὴ διάνοια τῶν θείων ἐνεργειημάτων κορεσθεῖσα εὐδαιμονεῖν δοκεῖ, καὶ ἀπὸ τούτου πρόχειρος ἔξοχοις ἐπαίνοις πληροῦσθαι δυνάσθαι φαίνεται· ὅμως, ὅπερ τῆς ἀληθείας ἡ πίστις σαφῶς δείκνυσιν, ὅτε φωνὴ, ὅτε γλῶττα τῷ προσήκοντι τῆς διανοίας ὑπουργῆσαι ἐρκοδοσι· καὶ μάλα εἰκότως. ἀμέτρου γὰρ ὄντος τοῦ μεγέθους τῶν ἐνεργεσιῶν, ἡ μὲν διάνοια ὑψηλὴς οὖσα, τοῦ πλατυτέρου τοῦ σώματος τόποις καταλαμβάνει· ἡ δὲ τῆς γλώττης πορεία εἰς στενὸν κομιδῇ τόπον συγ-

nus quorumdam cogitationem castigat, recte autem sapientibus fauor diuinus semper præsto est, quasi prudentiæ præmium. His duobus ad loci sanctissimi ianuas assidentibus, ostia cum aperiuntur, iustitiam suscipiunt, quæ intus habitans permanet incorrupta: iniquitatem autem fas non est portis appropinquare, sed ab illis excubitoribus repulsa, loco excluditur. Hæc fratres honoratissimi, omnique laude digni, cum ita sint manifesta, me ad æterni & immortalis luminis splẽdorem deduxerunt: ne si longius a me fuisset, ambigua fortassis animi fides veritatem redderet inconcinnam. Verum quid primum confirmabo? numquid felicitatis formam, quæ intra pectus meum concepta latet? an diuina erga me beneficia, quæ ab omnipotente Deo iam demonstrata sunt? quorum numerum ad multa opera sufficere asserimus, vt meam mediocritatẽ idem Deus noster & omnium rerum pater merito in suam seruitutem redegerit. Credite fratres honoratissimi, & integrã fidem dictis adhibete: etsi maxime animus meus Dei beneficiis plenus, felix esse videtur, & ob eam causam immensas laudes eidem posse persoluere: tamen vt fides veritatis aperte ostendit, neque vox neque lingua mentis imperio seruire sufficiunt; idque iure optimo. Cum enim immensa sit beneficiorum magnitudo, mens quidem altior existens sublimiora corporis loca occupat: linguæ autem via in angustum admo-

dum locum concluſa, fere cum loqui creditur, omnino conticeſcit. Quis enim noſtrum tam præceps eſt cogitatione, vt huius opinionis conſiderationem omnem reſpuat, ideoque affirmare audeat, facile admodum eſſe, omnipotenti Deo & rerum omnium pulcerrimarum opifici, glorioſas & illo dignas laudes dicere? Quandoquidem ſi quis ſolam eius, qui eum naſci conſtituit, maieſtatẽ perpendat, ſciens intelliget, nihil inueniri poſſe, quod Deo dignũ eloqui queat. Quid ergo in meæ mediocritatis iuſtificatione dicere oportebat, quam quod diuinus veritatis ſermo demonſtraret? Hæc eſt magnitudo, hæc maxima veneratio. Conſideretur aperte, an incidere, an nullo errore illabi poteſt in ea quæ de ipſo dicuntur. Atque vtinam mihi, qui vobis in Dei miniſterio ſum coniunctus, copioſa dicendi facultas ſuppeteret, vt laudibus celebrarem illa prædicatione digna, quę diuinus Saluator noſter omniũ rerũ cuſtos, principio ſui aduentus, quando redemptionis noſtrę gratia, puri corporis domiciliũ ex virgine aſſumere dignatus eſt, omnibus hominibus exemplum ſuæ miſericordiæ oſtendens, tranquillo ſuæ diuinitatis nutu demonſtrauit. Vnde igitur incipiam? an ab eius doctrina & maieſtate? an potius a documentis illis, quæ ipſe per ſeipſum ſolus magiſter nullo docente declarauit? Atqui reſpirarunt eius prouidentia tot populi, quot numero comprehendi non poſſunt, paruo quodam alimento, ac minimis cibariis, & ſolis duobus piſcibus, per diuinam eius in-

Ioan. 6.

κλειθεῖσα, δόκιμος θεὸν λέγουσα, παντάπασι σιωπᾷ. τίς γὰρ ἡμῶν οὕτω ANNO CHRISTI 325.
θεοπετὴς λογισμῷ, ἵνα τοιαύτης πεποιθήσεως ἀπορρίψῃ λόγον, δι' οὗ φάναι δὺ τολμήσῃε παν ὠκόλως τῷ τὰ πάντα δυναμένῳ θεῷ, ἢ ὑπ' πάντων ἤδη καλλίστων δημιουργῷ, εὐδόξοις ἐπαίνοις ἢ ἐπαξίοις εὐτελῶς εἰπεῖν; ὁπότε εἴ τις μόνῳ τῷ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς αὐτὸν τεταχθαι νομοθετήσαντος λογίσαιτο, εἰδὼς δὺ σκοπήσῃε μηδὲν δυνασθαι ἀρετῶν, ὅπερ ἄξιον θεοῦ λεχθῆναι δυνήσεται. τί τοίνυν τῆς ἐμῆς μετριότητος τὸ καθοσίωσιν λέγειν ἐχρῆν, εἰ μὴ τοῦτο, ὅπερ ὁ θεῖος λόγος τῆς ἀληθείας δείκνυσιν; οὗ γὰρ μέγεθος ἧπερ μείζη θεοσκεύησις σκοπησάτω σαφῶς, εἰ καπαυτῆσαι δυνήσεται σὺν αὐτοῖς τοῖς θεὸν αὐῷ λεγομένοις, καὶ οὐδεμία πλανὴ αὐτὸν ὀλισθήσῃ. ἢ εἰ τέ μοι τῷ ὑμετέρῳ σωδιακόνῳ δαψιλὴς εὐπορεία τοῦ λέγειν ἀρκέσῃεν, ἵνα ἐκεῖνα ἄξια ὄντα τοῦ κηρύττεσθαι ἐξωμιάσω, ἅπερ ὁ θεῖος σωτὴρ ὁ ἡμέτερος, θεαμάτων τε πάντων φύλαξ, τοῖς θεοιμίοις τῆς αὐῷ θεροισίας, ὁπότε τ' ἡμετέρας λισιτελείας ἕνεκα, ἀγνοῦ σώματος οἰκητήριον κατηξίωσεν ὁ θεσπρέπου λαβεῖν, πᾶσιν ἀνθρώποις δίδαγμα τοῦ θερ' αὐῷ οἴκου δηλῶν, γαλιωῷ νεύματι τ' αὐῷ θεότητος ἔδειξε. πόθεν ἄρξομαι ἄρα; ἀπὸ τῆς αὐῷ διδαχῆς ἢ σεμνότητος; ἀλλ' ἀπὸ θείων διδασκαλιῶν, ὧν αὐτὸς δι' ἑαυῷ, μηδενὸς διδάσκοντος, μόνος διδάσκαλος πέφηνεν; ἀλλ' ὅπως αὐτὸν ἐπνεύσαν, διὰ τ' αὐῷ θεονοίας, τοσοῦτοι δῆμοι, ὅσους οὐδὲ ἀριθμῷ θεῖλαβεῖν οἷόν τε, μικρᾷ τινι τροφῇ, καὶ ἐλαχίστοις σπόροις, καὶ μόνοις δυοὶ ἰχθύσι, τῇ τούτου θείᾳ θεο-

ANNO CHRISTI 325.

προνοίᾳ· καὶ Λαζάρου μὲν τῷ τελευτῇ βραχείᾳ τινὶ ῥάδδῳ ἀνάστασιν πεποίηκε, καὶ εἰς τὸ τῆς φωτὸς λαμπρότητα αὖθις ἀνήγαγε. πῶς δ' ἂν εἴποιμι τὴν ἀγνὴν αὐτοῦ θεότητα, δι' ἧς γυναῖκά τινα ἀπορρήτου τρόπου θεασάμενος, καὶ τῆς ἑαυτοῦ ὁμιλίας μόνης καταξιώσας, ὑγιᾶ τε αὖθις, καὶ παντὸς νοσήματος ἐλεύθεραν ἔδειξε; τίς δ' ἂν κατ' ἀξίαν εἴποι αὐτοῦ τὸ ἀθάνατον ἔργον, δι' οὗ τις συνεχεῖ καὶ μακρᾷ νόσου τηκεδόνι ἀναλωθεὶς, καὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ χυθέντων καὶ διαπεπταμένων ὅλων κείμενος, ἄφνω θείῳ ἰάματι ῥωσθείς, αὐτὸ τὸ σκιμπόδιον, ἐφ' ᾧ ἔκειτο, τοῖς ὤμοις ἐπέθηκε, καὶ εὐχαριστίας ἐπαίνους διαχέων, διά τε τῆς πατρίδος καὶ τῆς οἰκείας διέδραμεν; ἀλλὰ τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ σταθηρὸν βάδισμα, ὡς ὑπέβαινον τὴν ἀγρίαν θάλασσαν καταπατήσας ἐπέζωσε, καὶ τοῖς θείοις ἴχνεσι τῆς βαθυτάτης θαλάττης τὴν ὑγρότητα ἔπηξε, καὶ διὰ μέσου πελάγους οὐδενὶ μέτρῳ βαθύτητος θεοειζομένου, ὥσπερ διὰ γῆς, τὴν πορείαν ἐποιήσατο; ἀλλὰ τὴν ἥπιαν αὐτοῦ συνεχικίαν, δι' ἧς νικητὴς ὢν, καὶ πᾶσι τὸ αὐθάδων δήμων τὴν αὐθάδειαν ἐδάμασε, καὶ δαμασθεῖσαν πόῤῥω ἀπ' αὐτῶν διαχωρίζων τὴν ἀγριότητα, τῷ νόμῳ ὑπέταξεν; ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ ὑπερλαμπρα καὶ μέγιστα τῆς αὐτοῦ θεότητος, οἷς ζῶμεν, οἷς εὐδοκοῦμεν, οἵ τινες τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας τὴν ἐλπίδα οὐ μόνῳ προσδοκῶμεν, ἀλλ' ὥσπερ τινὶ ζήτῳ ἤδη κατέχομεν; ἢ πλέον τολμῶ λέγειν καὶ μετ' αὐτῆς τῆς μικρᾶς τοῦ λόγου ῥᾳθυμίας, εἰ μὴ μόνον τοῦτο, ὅπερ τῆς ἐμῆς καθωσιωμένης ψυχῆς σωθῆναι χρὴ τὴν καθαρότητα; ὁποῖος τοίνυν ὅστις ὁ πολυδώρημος θεὸς, ὁ

dustriam. Lazari etiam post mortem breui quadam linea resurrectionem operatus est, & ad huius lucis splendorem iterum reduxit. Quomodo dicam de pura etiam diuinitate, per quam mulierem quamdam ineffabili modo intuitus, eamq; suo dumtaxat colloquio dignatus, sanam rursus atque omni morbo liberam ostendit? Quis autem digne prædicet eius immortale factū, per quod qui continuo & diu absumente morbo detinebatur, membris omnibus solutis atque diuulsis iacens, repente diuino medicamento sanatus, grabatū suum in quo iacebat, humeris imposuit, & laudes gratiarum actionis fundens, per patriam & fines suos cucurrit? & diuinum ac stabilem eius ingressum, quo incedens, & sæuiens mare calcans connexit, & diuinis vestigiis profundissimi maris humorem compegit, & per medium pelagus nulla profunditatis mensura definitum, quasi per terram iter fecit? & simplicem patientiam, per quam in omnibus victor, insipientium populorum contumaciam edomuit, & domitam eorum ferociam, procul ab iis peregrinatus, legi subiecit? & illa diuina & maxima eius diuinitatis opera, quibus viuimus, quibus approbamur, quicumque non solū futuræ beatitudinis spem exspectamus, sed quodammodo iam tenemus? Ego quidem exiguo orationis meæ apparatu plus non audeo dicere, quam hoc solum, animam meam iustificatā in sinceritate seu puritate versari oportere. Qualis igitur est omnipotens Deus qui

Ioan. 11. Marc. 5. Luce 13. Ioan. 5. Matth. 14.

cælum habitat, circa totum genus humanum, maxime autem ac præcipue circa pulcerrimam, & omni laude maiorem iustitiam, quandoquidem proprium diuinum spiritum merito sanctissimum ipsius corpus inhabitare, & sic omnibus humanis corporibus salutarē esse dignum duxit? Siquidem immensa hostium insania, quasi caligine quadam pernicioſæ vmbræ confusa, sanctissimam & salutarem omnipotentis Dei dispositionem interpretari non dubitat: breuiter id ego, quatenus fides, & animi iustificatio facultatem dicendi dederit, enarrare tentabo. Et quidem harum gentium prauæ opiniones id impudentiæ genus inducunt, vt ore impio dicere non expaueſcant, Deum omnipotentem omnia quæ diuina lege notantur, neque creasse, neque creare voluisse. O vocem impiam, & quæ digne omnem supplicii exuberantiam in se postulat! Itane insane ac audacter diuini huius beneficii gloriam, quam nullus homo potest comprehendere, inanem reddere desiderat? Quid enim puritate Deo dignius? quæ ex sanctissima eius conuersatione cum fonte iustitiæ promanauit, & per totum orbis circuitum inundauit, & sanctissimarum virtutum facultates hominibus demonstrauit, quas Assyriorum affectu sibi prius inimicas existimarunt: quorum malum exemplum antecedens, reliquas gentes se illis accommodare persuasit. In quibus, vt nos proprio theoremate comproba-

ANNO CHRISTI 325.

τὸν οὐρανὸν οἰκῶν, καὶ σὲ πᾶν τὸ ἀνθρώπινον γένος, μάλιστα δὲ καὶ ἐξαιρέτως σὲ τὸν καλλίστην & παντὸς ἐπαίνου μείζονα δικαιοσύνην· ὁπότε καὶ τὸ ἰδίου θείου πνεύματος τὸ ἁγιώτατον κατ' ἀξίαν σῶμα ἐνοικοῦντα ἀεὶ, καὶ οὕτω σωτηριώδες τοῖς ἀνθρωπίνοις σώμασιν εἶναι καταξιώσεν; ἐπειδὴ οὖν σὲ ὅτως ἁγιωτάτης καὶ σωτηρίου τῆς πάντα δυναμένης θεοῦ τάξεως, ἄμοιρος ἦν ἐχθρῶν μανία, ὥσπερ ἀχλύϊ τινὶ συγκεχυμένη ἐπολεθρίου σκαιότητος, ἑρμηνείαν ποιεῖσθαι ἐκ ἀμφιβάλλει, διὰ βραχέων εἰς ὅσον ἡ πίστις καὶ ἡ καθωσίωσις τῆς ψυχῆς τῆς ἐμῆς τὸ λέγειν ὑποδύσῃ δαψιλεύεται, διηγήσασθαι πειράσομαι. καὶ γὰρ αἱ τούτων τῶν ἐθνῶν κακόνοιαι τοιοῦτον λόγον * εἰσάγει ἀναισχυντίας, ὥστε ἀσεβεῖ τόλμῃ μὴ φοβηθῆναι εἰπεῖν, τὸν θεὸν, τὸν παντοδυνάμονα, πάντα τὰ τῷ θείῳ νόμῳ δηλούμενα μήτε πεποιηκέναι, μήτε ποιῆσαι βεβουλῆσθαι. ὦ τῆς τοιαύτης ἀσεβοῦς φωνῆς, τῆς κατ' ἀξίαν ἅπασαν ὑπερβολὴν πεμφείας καθ' ἑαυτῆς ἀπαιτούσης. οὕτως ἐμμανῶς & τολμηρῶς τῆς θείας ταύτης ἐνεργείας τὴν δόξαν, τὴν μηδενὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπιτρεπομένην δυναμένην, ἀφανῆ κατασῆσαι ἐπιθυμεῖ. ἡ γὰρ μᾶλλον ἡ ἀγνότης ἀξία τοῦ θεοῦ; ἢ ἵλεως ἐκ τῆς ἁγιωτάτης ὁμιλίας μὴ τῆς πηγῆς τῆς δικαιοσύνης ἐπελήλυθε, καὶ διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐπλήμμυρε, καὶ τὰς δυνάμεις τῶν ἁγιωτάτων ἀρετῶν τοῖς ἀνθρώποις ἐπέδειξεν, ὥσπερ ἑαυτοῖς τοῦτον ἐχθρὰς νομίσαντες πάντα τῶν

Ασυρίων· οἷς προηγουμένου & φαύλου παραδείγματος, καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη συνῆφθαι αὐτοῖς ἀνέπεισεν. ἐν οἷς, ὥσπερ ἡμεῖς ἰδίᾳ θεωρίᾳ δοκιμάζο-

ANNO CHRISTI 325.

μῶν, τ̃ τ̃ σωτ̃ρος ἡμ῵ν θεοῦ θεῖον ὁρῶμεν συνεργεῖν οἶκτον, ὁπότε καὶ καθ' ἡμέραν & ἐπὶ χρόνοις πολλοῖς ἐξ αὐτ̃ν * πυρφόροις μανίαν οἰστρουμένων, ὁ αὐτὸς εἰς τὸ τ̃ σωτηριώδους ἰάματος ἀνέξικακίαν ἐκέλευσεν ἀνήκειν. & οὐδὲ οὕτως τοῖς λοιποῖς τ̃ τοιαύτης εὐεργεσίας τὸ μέγεθος δυνατὸν πρὸς χάριν ἐλθεῖν, τὸ παρὰ ἀνθρώπων ἄγνοιαν τ̃ θείαν δυναστείαν δυνάσθαι πάντα λόγον ὑψῶσαι, καὶ εἰς ὕψος ἀρθέντα βεβαιώσασθαι, αὖθις καθελεῖν & διαλῦσαι· ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς δυσεφυπνίοις πρόγμασιν ἐνδυτικῶς αὖ ἀπέβη, εἰ ὁ θεὸς ὁ τὰ πάντα δυνάμενος σωτηρικ̃ τ̃ αὐτ̃ θεότητος νεύματι πάντα πρᾶξαι προέθετο. μᾶλλον δὲ αὖ ἡ τ̃ ἀνθρώπων μανία ἐξύετο συχνὴ, & ἡ ἀνθρωπεία ἰσχὺς ἔχουσα πρ̃ας, πάσας δὲ τὰς ψυχὰς ἐπορθησεν, οὐδὲ αὖ τὰ ἄλλα πλεῖστα ὄντα, ἅπερ εἰ τῇ τ̃ κόσμου διαρρυθμῇ τὸ ἰδίῳ λειτουργεῖ τάξιν, διαφανῶσαι δεδυνήκασιν· ἀλλ' ὁμοῦ πάντα * μετὰ μ῵ τ̃ ἀγνοίας τ̃ θείου, ταχέως δὲ ἀπολώλει, & ἡ φθόνου καὶ τ̃ βασκανίας τὸ ἄδικον οὕτως εἰ * ὀλίγοις μεμυήκει. ἀλλ' οὐδεὶς ἂν εὑρεθῇ ταύτης τ̃ βασκανίας ἀλλότερος, τ̃μ θρησκειῶν τὰ χύματα εἰς τοσοῦτον μεγάλως τε & πλατέως εἰς τὰς ψυχὰς τ̃ν ἀνθρώπων διαχυθέντων, ὡς ἀξίως τ̃ πάντων αἰσχρότητι τὸ φῶς ταύτης τ̃ ἡμετέρας λαμπρότητος ἐπισκιασθὲν αὐτοῖς, ἀεὶ ταύτης αὐτοὺς στερίσκειν. οὐδεὶς οὖν λόγος δυνήσεται τ̃ εἰρημένων τὸ ἐμὸν πίστιν ἀπὸ τ̃ ἐμ῵ν ἐξέλκειν ψυχ῵ν. ἐπεὶ & αὐτ῵, μηδενὸς φαύλου ἐμποδὼν ὄντος, δυνάμις τελεία, ὁ ζ῵ν τ̃ ἀληθείας λόγος, εἷς παντοδυνάμους, φύλαξ πάντων πραγμάτων, τ̃ ἡμετέρας σωτηρίας κηδεμών.

mus, ſaluatoris noſtri Dei diuinam clementiam cooperari videmus; quandoquidem & quotidie & pluribus annis illorũ inſaniam feruenter concitatam, in ſalutaris medicamenti tolerantiam peruenire iuſſit. Neque ſic tamen ad reliquos eius beneficii magnitudo in gratiam poteſt pertingere, vt omni oratione inter homines puritatẽ & diuinã potentiã exaltare queant, & exaltatam in ſublime confirmare: imo vt iterum potius deponerent, atque diſſoluerent, contigit; quamuis erat id rebus humanis plane aduerſum. Etſi enim Deus omnipotens tacito ſuæ diuinitatis nutu omnia facere propoſuit; hominum tamen inſania frequentior facta eſt: & ſi humanitas infinita omnes animas correxit, alia tamen plurima, quæ in mundi conuerſatione in ordine proprio miniſtrant, emergere non potuerunt: ſed ſimul omnia poſt diuinitatis ignorationem cito perierunt, & inuidiæ iniquitas & ingratitudinis breui excitata eſt. Alienus autem a malignitate nemo inuentus eſt, ſuperſtitionum generibus longe lateque in animos hominum vſqueadeo diffuſis, vt earum turpitudine huius noſtri ſplendoris lumen dignis fuerit circumfuſum tenebris, & ipſi ſemper luce priuati. Nulla itaque ratio poterit meam de prædictis fidem ex animo meo auellere. Nullo enim malo impediente ſuccedit perfecta potentia, & viuus ſermo veritatis, vnus omnipotens, omnium rerũ cuſtos, & noſtræ ſalutis procurator.

Ita igitur videtur quodammodo sanctissimi Verbi abundantiam, eius quem liberat conuersationẽ custodire, & lucis splendorem nobis præbere. Quam ob causam ergo gentium omnium populi cæleste lumen non aspicientes, & nobilissimam pietatem contemnentes, quod de terra est inquirunt, quod nullum habet veritatis fundamentum, neque puri splendoris claritatẽ, neque cælestis diuinitatis potentiam? O indignum facinus! adhuc & nunc cum nihil impium omittant, nec in Deum respiciant, & in miserum errorem prolabantur, non vident, & sordidis his operibus mundi splendorem cõtaminare non cessant. Nempe lignum, lapidem, æs, argentum, & aurum, & huiusmodi alia de terra sumpta, vt adorentur proponentes, & ad ea vitæ spem publice referentes, templa ipsis insigni ornatu ædificant, & postea in suæ adorationis additamentis gloriantur: siquidem structuræ magnitudo quam ipsi fecerunt, dignum eorum conspectu miraculum exhibet. Quandoquidem autem talia facere videntur, manifeste intelligitur ipsos potissimum neque sensu, neque visu præditos esse; & arroganter in suis structuris sese iactare conuincuntur. Qualis igitur, & quantus est omnipotens Deus, non conspiciunt, omnium auctor & iudex: quem quidem propriæ, vt opinantur, virtutis persuasione latet. Ipsius enim dispositione nostri corporis species debitã formam accepit, vt harmoniæ vigorẽ habere-

ANNO CHRISTI 325.

οὕπως οὖν δοκεῖ τινι ζήπου τὸ ἀγιωτάτου αὐτοῦ λόγου διαφιλοτεύεσθαι τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἐλευθεροποιοῦντος διαφυλάττειν, καὶ τοῦ φωτὸς τὴν λαμπρότητα ἡμῖν παρέχειν. τίνος τοίνυν ἕνεκα καὶ νῦν πάντων τῶν ἐθνῶν οἱ δῆμοι, τὸ οὐράνιον μὴ καταδεχόντες φῶς, καὶ τὴν ἐνδοξοτάτου ὁσίου ὑπερφρονοῦντες, τὸ χθόνιον ἐπιζητοῦσιν, οὐδεμίαν ἔχον ὑπόστασιν ἀληθείας, οὐδὲ φαιδρότητα ἀγνῆς λαμπρότητος, οὐδὲ δύναστείαν τῆς οὐρανίου θεότητος; ὦ ἀναξίου δράματος. ἔτι καὶ νῦν μηδὲν ἐλλείποντες τῆς ἀσεβείας, μηδὲ πρὸς * τὸ θεῖον ἀφορῶντες, ὑπὸ τῆς ἀθλίας πλάνης καταπίπτοντες οὐχ ὁρῶσι· καὶ τοῖς ῥυπαροῖς τούτοις ἔργοις τοῖς τοῦ κόσμου τὴν λαμπρότητα οὐ παύονται μιαίνοντες, δηλαδὴ ξύλον, καὶ λίθον, καὶ χαλκὸν, καὶ ἄργυρον, καὶ χρυσὸν, καὶ πάντας τοὺς τοιούτους, εἰς τὸ προσκυνεῖν καθιδρύοντες, καὶ ἀπὸ τούτων ἐλπίδα τῆς ζωῆς ἀπαγγελλόμενοι, ναοὺς αὐτοῖς μὴ ἐπισήμου κόσμου οἰκοδομοῦντες, καὶ ἀπὸ τούτου οὕτως αὔξοντες ἀπὸν τὸ προσκυνήσεως τοὺς προσθήκας· ἐπεὶ δήπου τὸ μέγεθος τῶν οἰκοδομημάτων ὑπὸ ἀπὸν θαυμάζεται, ἄξιον τῆς ἑαυτῶν ὄψεως παρέχεται τὸ θαῦμα. ὁπότε τοίνυν ταῦτα ποιεῖν δοκοῦσι, σαφῶς νοεῖται, εἰ καὶ τὰ μάλιστα αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀφανοῦσι, δῆλοι ὁρῶσιν, ὅτι τοῖς ἑαυτῶν ἔργοις ὑπερφανῶς αὐχεῖν δοκοῦντες ἁλίσκονται. ἡλίκος τοίνυν καὶ πόσος τε ὁ θεός ἐστιν ὁ παντοδυνάστης οὐχ * ὁρῶμενος, τίς καὶ πάντων αὐθέντης ἐστὶ καὶ κριτὴς, ὃν τινες αὐτῇ τῇ πεποιήσει τὴν ἰδίαν, ὡς νομίζουσιν, ἀρετῆς λανθάνουσιν. αὐτὸ γὰρ τῇ διατυπώσει καὶ τὸ εἶδος τῆς ἡμετέρας σώματος ἔλαβε τὸν ὀφειλόμενον τύπον, καὶ ἵνα ἁρμῶμαι τὴν ἁρμονίας τοῦ

ANNO CHRISTI 325. ἀκμὴν, ὁ αὐτὸς τῶν πάντων μελῶν τὴν συζυγίαν ἰσχυροτάτοις νεύροις συνέδησεν· ἵνα σὺν πάσῃ προθέσει τῆς ἡμετέρας διανοίας ἀκάματον ἔχοιμεν τὴν ἀκμὴν τῆς οἰκείας ἁρμονίας. τούτων τοίνυν σωτηριωδῶς διατυπωθέντων τελεσιουργηθέντων, καὶ πνεῦμα ἡμῖν, ἵνα ταῦτα πάντα κινεῖσθαι καὶ ἀκμάζειν δυνατο, ἐνέπνευσε, καὶ δέδωκε τοῖς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς συνεχώρησε, καὶ * πρὸς σωτηρίαν τῇ ἡμετέρᾳ κεφαλῇ δέδωκε, καὶ ἔσω τῆς χώρας ταύτης, πάσης τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας (ω) λογισμὸν συνέκλεισε. τοιγαροῦν εἴπερ δὲ φρονῶν ταύτης τῆς διατυπώσεως (ων) λογισμὸν σκοπήσῃ, τὰ δὲ λοιπὰ παύσομεν, ἃ μήτε λόγῳ, μήτε ἀριθμῷ προελθεῖν δυνατὰ, ταχεῖα ἐνθυμήσῃ καὶ ἰδεῖν καὶ συνιέναι δυνήσεται τὴν αἰώνιον καὶ σωτηριώδη τοῦ ἀθανάτου θεοῦ ἐξουσίαν, καὶ οὐ δυνατὰ ἐκεῖνον πλάνης τινὸς χωρεῖς αὐθέσπιος ἐνδῆσαι· σκέπεσθαι σαφῶς ἀυτὰ ἔξεστι, καὶ ἰδεῖν πάντα τὰ γεγονότα εἰ δυνάμει τοῦ θεοῦ, ὡς αὐτὸς πάντα ταῦτα εἰ βεβούληται. ἵνα δὲ εἴη ἰδεῖν, ὅπ ὡς ἀθέμιτος κόσμου πολιτεία τὴν τοῦ θεοῦ ἀγνωσίαν τοῖς αὐθεσπίοις ἀπειργάσατο, λογισμοῦ ἁμαρτήματος προτέρου τεχθέντος ἐκ πλάνης δὲ ἐχθροῦ σὺν ταῖς τῶν σκαιῶν αὐθεσπίων ἀθλίαις ψυχαῖς, ἐκ τοῦ * θείου νόμου λαβεῖν ἡμῖν ἔνεστι σαφῆ τὴν περὶ τούτου ἀπόδειξιν. ἐξ ἐκείνου γὰρ καιροῦ, ἐξ οὗ ἐκεῖνοι τῶν δύο ἐκείνων, τῶν σὺν ἀρχῇ καταστάντων, τὸ θεῖον καὶ ἅγιον πρόσταγμα μὴ τὴν προσηκούσης ἐπιμελείας ἐκ ἐφυλάχθη, ἐπύχθη μὴ ταῦτα τὴν προσηκούσης ταύτης τὸ δῶθεν· γέγονε δὲ συνεχὲς, καὶ μᾶλλον ἐπηύξησεν, ἐξ οὗ καὶ (ϑ) προειρημένοι δύο θείῳ νεύματι ἀπεβλήθη-

mus: ipse membrorum omnium connexionem neruis fortissimis colligauit, vt in omni nostræ intentionis actione, propriæ harmoniæ robur indefessum retineremus. His igitur salubri dispositione absolutis spiritum etiam, qui hæc omnia mouere ac roborare posset, inspirauit: visumque oculis nostris concessit, & intellectum capiti nostro indidit, & intra regionem hanc totam nostræ cogitationis rationem concluſit. Quapropter si quis recte sapiens huius dispositionis rationem consideret, omittat autem alia, quæ neque verbo, neque numero comprehendi possunt, celeri attentione salutarem & æternam immortalis Dei potentiam videre atque intelligere poterit: non poterit autem errore aliquo temere implicari, sed manifeste contemplari licebit, atque videre omnia Dei potentia facta esse, sicut ipse omnia hæc existere voluit. Vt autem perspicere liceat, quod aliqua illicita in mundo conuersatio ignorationem Dei apud homines effecerit, post natum esse illusione inimici in miseris infelicium hominum animis primum rationis peccatum, ex diuina lege datur nobis perspicuam huius rei demonstrationem accipere. Ab illo enim tempore quo a duobus illis in principio creatis, conuenienti diligentia diuinum & sanctum mandatum obseruatũ non est, natus est deinceps huius appellationis, ignorationis scilicet flos: factus est autem continuus, ac magis auctus, postquam prædicti duo illi voluntate diuina

repudiati sunt: eousque autem materia illa miseriæ humanæ prouecta est, vt orientis & occidentis fundamenta damnauerit. Ipsa etiam aduersariæ potestatis victoria mentes hominum circumuenit, & obscurauit. In ipso nimirum præcepto est sancta & immortalis & infatigabilis Dei omnipotentis clementia. omnibus enim diebus & temporibus præteritis innumeras populorũ multitudines ab hoc onere, cuius seruituti addictæ fuerant, per me seruum suum Deus liberat, & in perfectum æterni luminis splendorem deducit. Post hæc igitur, fratres desideratissimi, propinquiore quadã prouidentia, & illustribus immortalis Dei nostri beneficiis insigniorem me in posterum futurum, purissima erga ipsum fide sum persuasus. Suscipiat ergo me sincerissimum Concilium sanctitatis vestræ, nec mihi sanctissimam ecclesiam, & communis omnium nostrum castæque matris portas opponi sustineatis. Quamuis enim nunc potissimum animi mei ratio perfectam catholicæ fidei puritatem inuestigans, hoc sibi fieri dignum non esse arbitretur, suadet tamen atque admonet. Et propriæ quidem verecundiæ frons omnium pulcerrimarum virtutum sigillum extulit, portasq; immortalitatis cœpit contingere, ipsasque pulsare: vt & vos cœpistis nostræ fraternitatis imprudentiæ veniam dare, pacem fidei catholicæ respicientes. Hoc enim & Deum decet, & ecclesiæ catholicæ fidei conuenit, & reipublicæ negotiis vti-

σαν· ἕως ὃ τοσούτου ἡ ὕλη αὐτὴ μᾶλλον τῆς ANNO CHRISTI 324.
σκαιότητος τῶν ἀνθρώπων προήχθη, ὥστε τὴν τε ἑῴαν, καὶ τὴν πρὸς δύσιν κρηπίδων κατεσφίσατο· αὐτή τε ἡ ὑπερβολὴ τῆς σὺν δυνάμεως τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων κατέλαβε & ἠμαύρωσεν. σὺ ὦ μοι πρόσταγμα ἅγιος καὶ ἀθανάτος ὄντι τὰ πάντα δυναμένου θεοῦ ὁ ἀκάματος οἶκτος. πάσας γὰρ τὰς ἡμέρας, καὶ τοῖς χρόνοις τοῖς προελημλυθόσιν, ἀναριθμήτους τῶν δήμων πολυπληθείας ἀπὸ τοῦ βαρέος τούτου δι' ἐμοῦ τοῦ αὐτοῦ θεράποντος ὁ θεὸς δεδουλωμένας ἐλευθεροῖ, καὶ εἰς ἐντελῆ αἰωνίου φωτὸς ἕξιν ἀγαγεῖ λαμπρότητα. ἀπὸ τούτων τοιγαροῦν ἐγὼ, ἀδελφοὶ ποθεινότατοι, οἰκειότερά πως νοῶ καὶ σὺν δόξῃ δυνάμεως τοῦ ἀθανάτου & ἡμετέρου θεοῦ, τὸ λοιπὸν ἐπισημότερος εἶναι τῇ πρὸς αὐτὸν καθαροτάτῃ πίστει πέποιθα. δεξάσθω τοιγαροῦν με ἡ ἁγιωτάτη συνόδος τῆς ὑμετέρας ἁγιότητος, καὶ μή μοι πλὴν σωφρονεστάτην ἐκκλησίαν, & τῆς ἁγνῆς κοινῆς τε πάντων ἡμῶν μητρὸς τὰς θύρας ἀντεισάγειν ἀνάσχησθε. εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ νῦν ὁ λογισμὸς τῆς ἐμῆς ψυχῆς σύντελῆ πρὸς καθαρότητα τῆς καθολικῆς πίστεως ἐπιζητῶν, τοῦτο ἑαυτῷ ἡγεῖσθαι ἐκ οἵου τε ἦν ἄξιον, ὅμως προτρέπει & ὑπομιμνήσκει, καὶ τὸ μέτωπον τῆς οἰκείας αἰδοῦς πασῶν τῶν καλλίστων ἀρετῶν ἐξενηνόχει σφραγῖδα, καὶ τὴν πύλην τῆς ἀθανασίας ἤρξατο ἀνοίγεσθαι, καὶ τούτοις κρούειν· ὅπως καὶ ὑμεῖς τῆς ἡμετέρας ἀδελφότητος εὐθὺς συγχωρῆσαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ εἰρηνεύειν τῆς καθολικῆς ἑνότητος πίστεως βλέποντες. τοῦτο γὰρ τῷ θεῷ πρέπον ἐστὶ, καὶ τῇ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πίστει ἁρμόδιον, καὶ τῷ κοινῷ τῶν πραγμάτων συμ-

ANNO CHRISTI 325.

φέρον· ἵνα τ θεόθεν ἡμῖν παραχθεῖσης ἐνημοτάτης εἰρλωὶς ἀξίαν ἀμοιβὲν τῷ ταύτλν ἡμῖν χαρισαμένῳ κοινῶς ἅπαντες προσενέγκωμεν. δεινὸν γὲ ὡς ἀληθῶς ἂν εἴη, κὴ ἄγαν δεινόν, καθαλυθέντων τ πολεμίων, κὴ μηδενὸς ἀντιτείνειν ἔτι τολμῶντος, βάλλειν ἡμᾶς ἀλλήλοις, καὶ τοῖς δυσμενέσιν ἡδονὴν κὴ γέλωτα προσχεῖν, ἄλλως τε δὲ κὴ περὶ θείων διαλεγομένους πραγμάτων, καὶ τ παναλίου πνεύματος τλν διδασκαλίαν ἀφάρπαστον ἔχοντας. εὐαγγελικαὶ γὲ βίβλοι, καὶ ἀποστολικαὶ, καὶ τ παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα σαφῶς ἡμᾶς ἀπέρχεται περὶ τ θείου φρονεῖν ἐκπαιδεύουσι. τλν πολεμοποιὸν οὖν ἀπελάσαντες ἔριν, ὀκ ἂν τοπεύοντες λόγων λάβωμεν τὰς ζητουμένας τλν λύσιν.

Ταῦτα κὴ τὰ τούτοις παραπλήσια ὁ παύσοφος βασιλεὺς, οἷα δὴ πᾶς φιλοπάτωρ, τοῖς ἱερεῦσιν ὡς πατράσι προσέφερε, τὴν ἀποστολικῶν δογμάτων τλν συμφωνίαν προσματεύομενος. τῆς δὲ συνόδου τὴν συνελθόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπισκόπων· τεσσαράκοντα δὲ ἦσαν δέκα κὴ ὀκτώ· ἀλλ' ἡ μὲν τεσσαράκοντα κὴ πρὸς τοῖς λεγομένοις ἐπεῖδον τε, καὶ τλν τε πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν, τλν τε τ δογμάτων ὑγίειαν ἠσπάζοντο· οἱ δὲ λοιποὶ, καθὼς πάλαι εἰρήκαμεν, τοῖς ἀποστολικοῖς ἀντεμάχοντο δόγμασιν· οἵτινες τλν τ Ἀρείου δόξαν μεγαλοφυῶς συγκροτεῖν ἐσπούδαζον, δέκα κὴ ἑπτὰ (ΙΖ) ἀριθμὸν ὄντες, Εὐσέβιός τε ὁ Νικομηδεὺς, ὡς κὴ πρόσθεν εἴρηται, * Θεόγνις ὁ τ Νικαίας, Μάρις Καλχηδόνος, Θεόδωρος Ηερακλείας Θρᾴκης, Μηνόφαντος Εφέσου, Πατρόφιλος Σκυθοπόλεως,

* Θεογνις

le est: vt pro diuinitus nobis concessa præcioſiſſima pace dignam gratiarum actionem eius gratiæ largitori communiter omnes referamus. Graue enim esset, imo vero quam acerbum, hostibus iam profligatis, & nemine ex diuerso se opponere audente, inuicem se oppugnare, & lætitiam inimicis atque adeo risum præbere; & præsertim cum de rebus diuinis disputemus, habeamusque doctrinam sacratissimi Spiritus, literarū monumentis proditam. Nam libri euangelistarū & apostolorum, quin etiam veterum prophetarū oracula nos euidenter docent quid de diuino numine sentiendum sit. Omni igitur seditiosa contentione depulsa, literarum diuinitus inspiratarū testimoniis res in quæstionem adductas dissoluamus.

Ista aliaque id genus sapientissimus imperator, dum doctrinæ apostolicæ consensum stabilire moliretur, tamquam filius patris amantissimus, episcopis & sacerdotibus velut patribus proposuit. Erant autem qui ad Synodum simul conuenerant, episcopi trecenti & octodecim: sed trecenti quidem ante prædicta persuasi erant, & consensum ad inuicem ac dogmatū sanitatem amplectebantur: reliqui autem, vt iam pridem diximus, aduersus apostolica dogmata pugnabant, qui Arii sententiam magnifice concelebrare studebant, numero septemdecim: Eusebius scilicet Nicomediensis, cuius & superius mentionem fecimus; Theognis Nicænus, Maris Calchedonensis, Theodorus Heracleæ Thraciæ, Menophantus Ephesi, Patrophilus Scythopolis,

Narcissus Neroniadis secundæ Ciliciæ, quam nunc Irenopolim appellamus, Theonas Marmaricæ, Secundus Ptolemaidis Ægypti, & cum eis alii octo, qui seipsos, quasi essent orthodoxi, trecentorum choro miscentes, apostolicis dogmatis repugnabant, Ario consentientes. Cum his generose decertabant sancti patres nostri, Alexander tunc presbyter Constãtinopolitanus, & Athanasius archidiaconus ecclesiæ Alexandrinorum. Quamobrem inuidia contra eos arma mouit, vt postea dicemus. Nostri autem sancti episcopi Arium ad Synodum vocabant, permittentes ei propria dogmata proponere, nutu semper victoris imperatoris. nam & ille, vt paulo ante diximus, in Synodo considebat.

Ναρκισσος Νερωνιάδ☉ Κιλικίας δευτέρας, ὢν νῦν Εἰρηνούπολιν ὀνομάζομεν, Θεωνᾶς ὁ Μαρμαρείτης, Σεκοῦνδος Πτολεμαΐδος Αἰγύπτου, καὶ σὺν αὐτοῖς ἕτεροι ὀκτὼ, οἵ ὡς ἂν ἑαυτοὺς τῷ τῶν τριακοσίων ἁγίων χορῷ ἐπιμίξαντες, ὡς δῆθεν ὀρθόδοξοι, τοῖς ἀποστολικοῖς αὐτιπαρετάττοντο δόγμασιν, Ἀρείῳ συνηγοροῦντες. τούτοις γενναίως ἀντηγωνίζοντο ☉ σὺν ἁγίοις πατέρες ἡμῶν Ἀλέξανδρος ὁ Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ὤν, καὶ Ἀθανάσιος ἀρχιδιάκονος τ῀ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας. διὸ ☪ φθόνος ὥπλισε κατ' αὐτῶν, ὡς ὕστερον λέξομεν. οἱ δὲ ἡμέτεροι ἅγιοι ἐπίσκοποι καλοῦσι ☬ Ἄρειον εἰς τὸν σωτῆρα, ἐπιτρέποντες αὐτῷ συνιστᾶν τοῖς ἰδίοις δόγμασι, νεύματι δὲ τοῦ πάντα νικηφόρου βασιλέως· ἐπείπερ, ὡς ἔφημεν εἰρήκαμεν, καὶ αὐτὸς τῇ συνόδῳ συνήδρευεν.

Anno Christi 325.

Quomodo imperator libellos episcoporum accepit.

CAPVT VIII.

VERVM admirabile illud facinus quod in Synodo ab imperatore semper victore factum est, non debet silentio prætermitti. Etenim cum in vnum episcopi conuenissent, & vt fieri solet in disputatione contentiosa, quæstiones & controuersiæ inter eos incidissent, & alii alios accusarent, cumque libellos offerrent, & criminationes compositas ad pium deferrent imperatorem: ille acceptos libellos, & annulo suo obsignatos, seruari præcepit: & cum talium episcoporum mutuam contentionem perspiceret, dixit oportere omnes simul certo die ad res eas di-

Οπως τοὺς λιβέλλους τῶν ἐπισκόπων ὁ βασιλεὺς δέχεται.

ΚΕΦΑΛ. η'.

ΑΛΛΑ τὸ κατὰ τὴν σύνοδον γενόμενον θαυμαστὸν παρὰ τοῦ τὰ πάντα νικηφόρου βασιλέως, οὐκ ἄξιον σιωπῆς παραπέμψαι. καὶ γὰρ ἐπισυναχθέντων πάντων τῶν ἐπισκόπων, ☪ καθὼς ἔθος ἐστὶ, γυμνασίων ζητήσεών τε καὶ συγκρίσεων παρά τινων τῶν ἐπισκόπων, ἐρεθισμῶν ἕνεκα, ἄλλου πρὸς ἄλλον ἔχοντος, λιβέλλων τε ἐπιδιδομένων ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἐγκλημάτων συγκροτουμένων παρὰ τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ· δεξάμενος τοὺς λιβέλλους, σφραγίσας τε τῷ δακτυλίῳ αὐτοῦ, ἐκέλευσε φυλάττεσθαι· ἐνόρων τ῀ τοιούτων ἐπισκόπων τ῀ πρὸς ἀλλήλους ζυγομαχίαν, ἔφην, ὅπως χρὴ πάντας ὁμοῦ σὺν μιᾷ ἡμέρᾳ

ANNO CHRISTI 325.

ἐφ' συνελθόντας, περὶ τούτων διαλαβεῖν. καὶ σύστασης τῆς προθεσμίας, εἰς μέσον καθίσας ὁ βασιλεὺς, καὶ ἡσυχίας γνομένης τῷ καιρῷ πρεπούσης, πάντων τοὺ λιβέλλους προσέταξεν σνεγκλῆναι· κ) δὴ δεξάμενος, & σὺν τῷ οἰκείῳ κόλπῳ θέμενος, μήτ' ἐκύψας τοῖς ἐμφερομένοις ἐκλήσας, λέγει· Σὲ θεὸς ὑμᾶς προεχειρίσατο ἱερεῖς τε καὶ ἄρχοντας, κρίνειν τε καὶ διακρίνειν τὰ πλήθη, & θεοὺς εἶναι, ἄτε δὴ δυσεφίπτων ἁπάντων ὑπερέχοντας, ὁ ἐστι μόνου, κ) τὸ ἐρημόνον· ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστε, κ) υἱοὶ ὑψίστου πάντες· καὶ τό· ὁ θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν· χρὴ δὴ μὴ κοινῶν ὀλιγωρεῖν προσμάτων, πᾶσαν δὲ τιὴ σπουδὴν περὶ τὰ θεῖα ποιεῖσθαι. & κελεύσας ἐνεγκλῆναι πῦρ, ἐμπρησθῆναι σὺν τοῦτοις τοὺς λιβέλλους προσέταξεν. ἔσεσθαι δὲ τὸ μηδένα τῶν ἔξω ἐπιγνῶναι τῶν τοιούτων ἐπισκόπων τιὴ αἰώμαλον ἐπιχείρησιν· τοσαύτη ἡ τοῦ βασιλέως πρὸς σὺν ἱερεῖς τοῦ θεοῦ διάληψις, ὡὴ θαυμάσαι ἅπαντες ὃ ὧ φρονοῦντες. κἀκεῖνο δὲ ὁμοιόζηπον τούτῳ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενον, οὐ δίκαιον ἡγοῦμαι παρασθῶαι σιγῇ. φιλαπεχθήμονες γὰρ ἄνδρες & φιλοσίδωροι λαϊκοὶ ἐγκάλουζο τῶν ἐπισκόπων τινὰς, κ) τῷ βασιλεῖ τὰς ἐγκλήσεις κατηγορίας ἐπέδοσαν· κ) ταῦτα πρὸ τῆς γενομένης ὁμονοίας. ὁ δ' κ) ταύτας δεξάμενος, εἶτα δεσμὸν ἐπιθεὶς, καὶ τῷ δακτυλίῳ σημηνάμενος, φυλαχθῆναι καὶ ταύτας ἐκέλευσεν. εἶτα τιὴ σύμβασιν τῆς ὁμονοίας ἐργασάμενος, πάντας προσκομισθῆναι προσέταξεν, παρόντων ἁπάντων ἐπισκόπων, πρὶν κ) ταύτας κατέκαυσεν, ὁμωμοκὼς μηδὲν τῶν ἐν-

sceptandas conuenire. Præstitutus autẽ dies cũ veniſſet, conſedit in medio imperator, & ſilentio opportune facto, omnium libellos afferri iuſſit: quos cum accepiſſet, & in ſinu ſuo poſuiſſet, nec voluiſſet in delationes eas incumbere, ita ad epiſcopos loquitur: Poſteaquam Deus vos ſacerdotes & iudices deſignauit ad diſceptandas & diiudicandas populi controuerſias, voſq; deos ſcribendos cenſuit, tãquam hominibus ceteris longe præſtantiores (dictum enim eſt, *Ego dixi, dii vos eſtis, & filii Altiſſimi omnes.* & *Deus ſtetit in ſynagoga deorum*) certe vulgaria iſta negligere oportet, omnique cura & ſtudio in res diuinas incumbere. Cumque iuſſiſſet ignem afferri, libellos omnes exuri præcepit. dabat enim operã ne cuiquam exterorum talium epiſcoporum iniqui conatus innoteſcerent. tanta ſcilicet imperatoris erga Dei ſacerdotes reuerentia fuit, quantam mirari debent omnes qui recte ſapiunt. Illud etiam ſimile huic ab eo factum, non arbitror æquum eſſe ſilentio tradere. Viri quidam procaces & laici, qui conuiciis rixiſque delectabantur, epiſcopos quoſdam accuſabant, & criminationes ſcriptas imperatori tradiderunt, idq; antequam res ad concordiam adduci potuiſſet. Ille & eas quoque recepit, ſed vinculo conſtrictas, & annulo ſuo obſignatas, cuſtodiri iuſſit. Deinde cum concordiæ gratiæque reconciliationem feciſſet, ſtatim eas omnes afferri iuſſit, & præſentibus omnibus epiſcopis igne aduſſit, poſtquam prius ſancte iurauiſſet ſe nihil eorum quæ in

Pſalm. 81.

Ibidem.

iis scripta fuissent, legisse. Aiebat enim sacerdotum delicta vulgo ignota esse oportere, ne inde scandali occasione arrepta, minore cum metu delinquant. Ferunt ipsum & hoc etiam addidisse, quod si quando ipse suis oculis videret episcopum alienæ vxori stuprum inferentem, se sua purpura flagitium contecturũ, ne intuentium oculi facinore ipso offenderentur. tanta erat imperatoris & tam pia atque admirabilis prudentia. Per plures postea dies, imo vero & per menses plures cum episcopis in vnũ locum conueniebat, & vna cum iis de fide disceptabat, atque diuersas eorum sententias supputabat. Erant enim, vt sæpe iam diximus, inter eos nonnulli qui nefariis Arii dogmatis suffragabantur, & multitudini sanctorũ episcoporum veritatem propugnantium aduersabantur sedulo. Alii vero optimi & sanctissimi patres nostri veritatis armis muniti, gloriosam & inculpatam fidem magna cum libertate prædicabant: cum quibus magnus etiam confessorum numerus erat, qui volentibus peruersa Arii dogmata defendere, strenue resistebant.

γεγραμμένων ἀνεγνωκέναι. οὐ γὰρ ἔφη χρῆναι τὰ ἱερέων τὰ πλημμελήματα δῆλα τοῖς πολλοῖς γίνεσθαι, ἵνα μὴ σκανδάλου προφάσιν ἐντεῦθεν λαμβάνοντες, ἀδεῶς ἁμαρτάνωσι. φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ τοῦτο προσθεῖναι, ὡς εἰ αὐτόπτης ἐπισκόπου * ἐγεγόνει, γάμον ἀλλότριον διορύττοντος, συγκαλύψαι * ἂν τῇ πορφυρίδι τὸ πρᾶγμα· μᾶλλον γνόμενον, ὡς ἂν μὴ βλάψαι τοὺς θεωμένους τῆς θρωμένων ἡ ὄψις. τοσαύτη ἡ τοῦ βασιλέως θεοφιλὴς καὶ ἀξιάγαστος σωφροσύνη. ἐπὶ πολλὰς δὲ ἡμέρας, οὐ μίαν δύο ἀλλὰ καὶ καιροὺς ἐφεξῆς συνερχόμενος τοῖς ἐπισκόποις ὁ βασιλεύς, ἅμα αὐτοῖς τὰ περὶ τῆς πίστεως διελάμβανε, τάς τε διαφόρους αὐτῶν γνώμας ἀνελέγετο. ἦσαν γάρ, καθὼς πολλάκις εἰρήκαμεν, οἳ αὐτοῖς τινες τοῖς ἀθεμίτοις Ἀρείου δόγμασι συμφερόμενοι, καὶ τῷ πλήθει τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, τῶν τὰ ἀληθείας ὑπερμαχούντων, ἀντιπροφέροντες. ἀλλ' οἱ ἄριστοι καὶ τὰ πάντα ἱεροπρεπεῖς πατέρες ἡμῶν, τῷ τῆς ἀληθείας ὅπλῳ ἠσφαλισμένοι, πίστιν μὲν παρρησίας ἐκήρυττον· μεθ' ὧν καὶ ὁμολογητῶν πολὺς ἀριθμός, αὐθαιρέτως τοῖς ἐθέλουσι παρεῖναι τὰ μοχθηρὰ τοῦ Ἀρείου δόγματα. Anno Christi 325.

De sancto Paphnutio.
CAPVT IX.

ERAT inter eos magnus ille sanctusque Paphnutius, confessorum & episcoporum cœtui non parum ornamenti afferens, genere Ægyptius, homo Dei, ex illis quos Maximinus dextero oculo effosso, & sinistro poplite succiso, ad metalla damnauerat. μὸν, καὶ τὰς λαγὰς συνθρυπτήσειν ἀγκύλας, παραδοὺς τοῖς μεταλλείοις συνε-

Περὶ τοῦ ἁγίου Παφνουτίου.
ΚΕΦΑΛ. θ'.

ΗΝ δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ ὁ μέγας καὶ ἅγιος Παφνούτιος τῶν ὁμολογητῶν καὶ ἐπισκόπων κατακοσμῶν χορὸν, ἀνὴρ Αἰγύπτιος, θεοῦ δὲ ἄνθρωπος, ἐκ τῆς ὁμηγύρεως ἐκείνης, οὗ Μαξιμῖνος ὁ βασιλεὺς τὸ δεξιὸν ἐξώρυξεν ὀφθαλ-

ANNO CHRISTI 325.

χεδαν. ἐν ᾧ τοσαύτη τῶ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις, ὥστε σημεῖα αὐτὸν ποιεῖν μηδὲν ἐλάττω τῶν πάλαι διὰ τῶν ἀποστόλων γεγυμνωμένων. λόγῳ γὰρ μόνῳ τοὺς δαίμονας ἐφυγάδθυε, καὶ διὰ χρόνου διαφόροις ἀσθενοῦσιν ἐθεράπευε, τυφλοῖς τε τὸ βλέπειν, καὶ θεὸν ἐξαιτούμενος, προσεύχετο· καὶ προσθέντας τοῖς τὴν φύσιν ἤδη ἀκμαίαν, τὰ μέλη ἐνεργεῖν ποιῶν ὑγιῶς. ὃν ὁ βασιλεὺς σφόδρα διὰ τιμῆς ἦγε, συνεχῶς τε ὑπὸ τὰ βασίλεια μετεπέμπετο, καὶ ἐξορυγμὸν καταφίλει· τοσαύτη τοῖσδε τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ πρὸς τοῦ ἁγίους πίστις.

Sed in hoc tanta Dei gratia elucebat, vt miracula per eum fierent non minora his, quæ olim ab apostolis facta sunt. Nam dæmonas solo verbo fugabat, & ægros plures oratione curabat: sed & cæcis visum, fusis ad Deum precibus, tribuebat: & paralyticis naturalem firmitatem restituebat, efficiens vt membra sana suis fungerentur officiis. Hunc imperator summo in honore habuit, & sæpius eum intra palatium euocatum complectebatur, & oculum effossum subinde exosculabatur: tanta erat apud pium imperatorem sanctorũ virorum auctoritas & gratia.

Περὶ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος.

ΚΕΦΑΛ. ι'.

ΚΑΙ δὴ καὶ Σπυρίδων Κύπριός τις ἀνὴρ ἐπίσημος ἐν κυρίῳ, καὶ τὸν ἐκ παιδὸς ποιμνικὸν πεῖραν τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης καθιερωμένος, θεοφιλεῖ βίῳ διαγινόμενος ἐγνωρίζετο. ὃς καὶ γε διέπων τὴν ἐπισκοπὴν, τὴν ποιμαίνειν τὰ ἴδια πρόβατα οὐκ ἐπαύετο. οὕτω δὲ ἦν χρηστὸς καὶ ἀνεξίκακος, ὅτι λῃστῶν ἐφόδου δόλῳ τοσοβαλόντων τὴν ποίμνην, ἀοράτοις τε δεσμοῖς κρατουμένων, κατηθιάσαί τε μὴ δυναμένων ἕως τοσοῦ, ὑπισχνεῖται ὁ μακάριος, διὰ εὐχῆς λυθῆναι αὐτοὺς τῆς σωφρονιστικῆς ποινῆς· οὐ μόνον δὲ καὶ τὴν κριῶν τὸν κράτιστον ἀποζευγνυμένοις δίδωσιν, εἰπών· λάβετε ὦ νεανίσκοι τοῦτον, μὴ ἀτρεκεῖς ἀπιόντες τῇ νυκτὶ ταύτῃ δι' ἐμὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπορίας καταμέμψασθε. πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα θαυμάσια περὶ τοῦ ἁγίου τούτου ἀκηκόαμεν, ἓν δὲ ἐκ πολλῶν προθησόμεθα.

De sancto Spyridone.

CAPVT X.

SPYRIDON etiam Cyprius vir insignis in Domino, qui a pueritia pastoralis vitę rudimenta Christi gregi deuouens, & propheticam vitam agens innotuit: quique episcopatum etiam administrans, non destitit oues suas pascere. adeo bonus erat & patiens, vt cum latrones quidam noctu in ouile eius irrupissent, & occultis ac inuisis quibusdã vinculis detinerentur, nec inde mouere sese vsque ad auroram possent; superueniens beatus, obtinuit precibus vt soluerentur vinculis: imo vero arietem longe præstantissimum abeuntibus dedit, inquiens: Accipite hunc iuuenes ad vsum vestrum, ne re infecta discedentes, me hac nocte inopiæ vestræ auctorem accusetis. Plura etiam alia mirabilia de hoc sancto audiuimus: vnum autem ex multis proponemus.

Quomodo filiam mortuam excitauerit propter mercatorem.

CAPVT XI.

BEATVS ille & celebris homo Dei, filiam habuit Irenẽ nomine, quæ ſeni vtiliter miniſtrans, virgo vitam omnem caſtiſſime egit. Poſt eius mortem mercator quidam peregre rediens, rogat ſenem depoſitum quod eius filiæ virgini iam pridẽ crediderat. rem omnem beatus Spyridon prorſus ignorauit. Sed cum homo depoſitum ſæpius flagitaret, ſenex poſteaquam illud per domum ſurſum ac deorſum perquiſiuiſſet, nec reperiſſet vſquam, animo angebatur grauiter: & virum monuit, nec ſcire ſe quidquam de depoſito, nec eſſe in tota domo. mercator tunc altius inclamans, & lacrymans eiulanſque poſcit depoſitum, clamitans quoque ſe manus violentas ſibi illaturum, niſi quod credidit, reciperet. Nam, inquit, ſe quod vnicum ſeruauit ſenectutis ſuæ ſubſidium & ſolatium, apud virginem depoſuiſſe. Coactus igitur ſanctus ille ſenex vna cum mercatore ad ſepulcrum filiæ properat, ad percontandũ ea de re; eamque ex nomine inclamat, Filia, inquiens, Irene. illa de ſepulcro reſpondens: Quid vis, pater? Tum ſenex: Vbi poſuiſti, filia, quod hic homo tibi credidit? At illa locum aperte patri indicans: In eo, inquit, loco iacet, pater. Ille ad filiam: Vade

Οπου πὼ θυγατέρα αὐτῆ πεθνεῶσαν ἐγείρη διὰ τὸν ἔμπορον. Anno Christi 325.

ΚΕΦΑΛ. ια'.

ΘΥΓΑΤΕΡΑ ἔχων ὁ μακάριος καὶ ἀοίδιμος οὗτος τῦ θεοῦ ἄνθρωπος, Εἰρλώλω τοὔνομα, ἡ τῷ γέροντι προσφόρως διακονήσασα, εὐπρεπείᾳ τὸν ἀνθρώπινον βίον * διέξ- * ὑπερβ. ἔρχεται. ταύτης μὲν θανούσης, ὀξὺ δοδημίας ἕις ἀνὰς ἔμπορος, παραθήκλω ἀπήτει τὸν γέροντα, ὃν τῇ αὐτῦ θυγατρὶ, τῇ παρθένῳ, ὧν παραθέμενος. ὁ δὲ μακάριος Σπυρίδων ἠγνόησε παντελῶς τὸ ὑποθέσιν. ὡς δὲ πολὺς ὧν ἐπικείμενος αὐτῷ ὁ ἀνθρωπος, πολλὰ δόμων καὶ κάτω τὸν οἶκον διερευνήσας ὁ γέρων, καὶ μηθὲν, ὡιάπερ σφόδρα, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα ἔλεγεν, μήτε εἰδέναι, μήτε εἶναί τι ἐν τῷ οἴκῳ. ὁ δὲ ἔμπορος ἐκβοῶν, δάκρισί τε συνεχόμενος, & ὀλοφυρόμενος ἤπει τὸ παρακαθήκλω, λέγων αὐτὸν διαχρείσασθαι τὸ ἀπωλείας χάριν, εἰ μὴ λάβοι τὰ παρακατατεθέντα, φάσκων ἕνεκα χήρως αὐτῷ ταύτην τὸ παραμυθίαν πεφυλάχθαι, παρ' αὐτῇ τῇ παρθένῳ παραθέμενος. ἀναγκάζεται τοίνυν ὁ γέρων ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ μνῆμα τῆ θυγατρὸς ἅμα τῷ ἐμπόρῳ ὁρμῆσαι πρὸς πόδυσιν τῆς πράγματος. ὁ δὲ ἐλθὼν καλεῖ τὴν θυγατέρα ὀξὺ ὀνόματος, καὶ φησι πρὸς αὐτὴν· τέκνον μου Εἰρλώη. ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα ἀπὸ τῦ τάφου, λέγει πρὸς αὐτόν· τί θέλεις, ὦ πάτερ; ὁ δὲ γέρων πρὸς αὐτὴν· ποῦ ἀπέθου τὼ τῦδε τῦ ἀνθρώπου παραθήκλω, ὦ θυγατερ; κἀκείνη πρὸς αὐτὸν ἔφη· ἐν τῷδε κεῖται τῷ τόπῳ πάτερ· σαφῶς τόπον ἐπισημάνασα τῷ πατρί. ὁ δὲ πρὸς αὐτὴν· πορεύου ἐν εἰρλώη τέκνον

ANNO CHRISTI 325.

μου Εἰρλώη. ὁ οὖν γέρων ὑπερέ-
ψας οἴκοι, ⁊ δι' ἐρὸν οὗπερ εἶπεν ἡ παῖ-
δένος κεῖσθαι τὸν παραθήκλω, ἀπέ-
δωκε τῷ ἀνδρί. πολλὰ ὃ καὶ ἄλλα τῶν
ἀνδρὸς ἄδοντα θαύματα, καὶ παρα-
δόξοποιΐας πολλὰς, αἳ ἐς μέχρι δεῦρο
παρὰ τῶν ἐγχωρίων δείκνυνται τοῖς
ἐφιεμένοις παροφορεῖσθαι τῆς
ἀληθοῦς ἡμῶν εἰς Χριστὸν πίστεως. τοιού-
τοις τοίνυν μέχρι τοῦ καιρῶν ἐκεί-
νων ἁγίοις ἀνδράσιν ἡ ἐκκλησία διέ-
πρεπεν, ἐξ ὧν πολλοὶ παρῆσαν κατὰ τὸν
αὐ Νικαίᾳ συνόδῳ. Ἀλλὰ μὴν καὶ
Ἀθανάσιος, περὶ οὗ δὴ περαίτω εἰρήκα-
μεν, τηνικαῦτα διάκονος ὢν, ἐκ ἀμοί-
ρως τοῦ τῶν ἁγίων ἐκείνων χοροῦ ἦν· ὑπὸ
πάντων ὁμολογεῖται· σωλῶν ὃ τῷ Αλε-
ξάνδρῳ τῷ τῆς Αλεξανδρέων ἐκκλη-
σίας ἐπισκόπῳ, βοηθὸς ἄριστος ὑπαρ-
χων αὐτῷ. * αὐτεκίνουν χρῶν ὁσημέ-
ραι οἱ ἡμέτεροι ἅγιοι ἐπίσκοποι, ὅτι
πλεῖσον ὅσον χρόνον, πάμπολλα περὶ
τῆς πίστεως, οἰόμενοι δεῖν μηδὲν διχε-
ρὲς ἢ τολμηρὸν περὶ τηλικαύτης ζη-
τήσεως διαπράττεσθαι. συχνῶς τε τὸν
Αρειον μετεπέμποντο, ⁊ πυκνῇ διακρίσει τὰς παραπάσεις αὐτοῦ ἀναπύοντες
διέλυον· πλείστη τε ὅση σπουδὴ καὶ
φρονὶς ἦν αὐτοῖς, πῶς ἐχρῆν περὶ
τὴν ἀναζήτησιν τῶν ἀθέσμων αὐτοῦ δο-
γμάτων ψηφίσασθαι καὶ διαθεέσα-
σθαι. μετὰ πολλῆς οὖν τῆς σκέψεως, καὶ
τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἱκεσίας, ταῦτα διε-
κάμβωνον. διὸ καὶ σφόδρα σοφῶς, καὶ
λίαν ἁρμοδίως, τοῦτ' ἔστιν τῶν ἀθεμί-
των δογμάτων Αρείου, καὶ τῶν σὺν αὐ-
τῷ, ἐλέγχοις ἀντέθηκαν, περόρριζον
διασπάσαντες τὰς κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
μαράς αὐτῶν βλασφημίας, καὶ ἐξα-
φανίσαντες. καὶ τῷ μὲν ἐκ τοῦ θεοῦ λέγειν ἐκείνους τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἀντέθη-

* Ir. αὐτεκί-νουν

in pace, filia Irene. Senex domũ regressus, depositum in eo ipso loco quem puella designauit, inuentum viro tradidit. Multa ille alia stupenda & admiranda fecit, quæ omnium ore celebrantur, quæque adhuc ab indigenis ostenduntur ad plenam persuasionem fidei in Iesum Christum, iis qui in ea re mentem curamque suam defigunt. Talibus igitur viris vsque ad ea tempora florebat ecclesia, ex quibus plurimi Nicænæ Synodo interfuerunt. Quinetiam Athanasium, cuius antea memini, tunc diaconum, a sacra illa sanctorum corona minime abfuisse omnes fatentur. Erat autem vna cum Alexandro Alexandriæ episcopo, quem in multis fideli opera & consilio iuuit. Communicabant igitur quotidie sancti episcopi nostri multo tempore permulta inter se de fide, rati nihil cito aut temere de re tanta statui debere. Arium frequenter accersebant, & crebris interrogationibus propositiones eius refutabant: omnique cura ac cogitatione quærebant, quomodo nefaria illius dogmata euertere, quidve contra ea statuere & decernere oporteret, acri semper consideratione vsi, & fusis ad Deum precibus illa tractabant. Quamobrem sapienter admodũ atque congruenter contra impia Arii & sectatorum eius dogmata reprehensiones suas opponebant, impuras eorum contra Dei Filium blasphemias radicitus euellentes, & delentes funditus. Et ei quidem quod illi asserebant, non ex Deo esse Dei Fi-

lium,illud,Deum de Deo,noſtri oppoſuerunt. Ei vero quod illi dicebant,non eſſe Deum verum, definiuerunt noſtri eſſe Deum verum de Deo vero. Cumque illi cenſerent creatum ipſum, noſtri contra ſtatuerunt, genitum,non factum.Poſtremo cum illi alterius ſubſtantiæ Filium eſſe contenderent, noſtri epiſcopi eum eiuſdem eſſe oppoſuerunt, hoc eſt, ex ſubſtantia Patris genitum, creatoremque ipſum atque opificem omnium viſibiliũ pariter & non viſibilium prædicauerunt,ſecundum fidem apoſtolicam iampridem eccleſiæ ipſius traditam, expreſſis teſtimoniis illud demonſtrantes, vt progreſſu orationis patebit. Hoc antidoto lethalia venena ſubuertentes , clariorem in poſterum apoſtolicam fidem vno omnes conſenſu deſcribunt.

καὶ οἱ ἡμέτεροι, θεὸν ἐκ θεοῦ. καὶ τὸ, μὴ ἀληθινὸν θεὸν κατ' ἐκείνους, ἐξέφαυζε οἱ ἡμέτεροι, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ. καὶ τὸ κτίσμα αὐτὸν λέγειν ἐκείνους, ἀθετοῦσαν οἱ ἡμέτεροι, γέννημά τε, οὐ ποίημά τε. καὶ τῷ ἑτεροουσίῳ τῶν ἐκείνων προβαλλομένῳ ἀντέθηκαν οἱ ἡμέτεροι ἐπίσκοποι τὸ ὁμοούσιον εἶναι τοῦ μὲν τῷ πατρὶ, τοῦτ' ἔστι γέννημα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς κτίσμα τε αὐτὸν καὶ δημιουργὸν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἐκήρυξαν, καὶ τὴν ἀνέκαθεν παραδοθεῖσαν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν ἀποστολικὴν πίστιν, γραφικαῖς μαρτυρίαις τὰς ἀποδείξεις ἐκδώσαντες, καθὼς προϊὼν ὁ λόγος ἀποδείξει. ταύτῃ τῇ ἀντιδότῳ τὰ θανάσιμα φάρμακα ἀναιρέντες, ζδωρῆσαν ἐντεῦθεν ἤδη λοιπὸν τὴν ἀποστολικὴν συμφώνως ἐγγράφον) πίστιν.

Anno Christi 325.

Quomodo oporteat tres perſonas intelligere & credere indiuiſe in vna illa ineffabili Patris, & Filii, & Spiritus ſancti diuinitate.

Περὶ τοῦ δεῖν τρεῖς ὑποστάσεις νοεῖν καὶ πιστεύειν ἀχωρίστως ἐπὶ τῆς ἀῤῥήτου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μιᾶς θεότητος.

CAPVT XII.

SANCTA & magna & generalis Synodus ſanctorum patrum Nicææ congregatorum, per beatum & ſanctum Oſium epiſcopum ciuitatis Cordubæ in Hiſpania, tenentem locum epiſcopi Romani, cum prædictis eiuſdem ſedis preſbyteris, altero ipſum interpretante dixit: Diuinitas non eſt vna perſona, vt Iudæi exiſtimant, ſed tres perſonæ vere ſubſiſtentes , non ſolo no-

ΚΕΦΑΛ. ιϛ'.

ΗΑΓΙΑ καὶ μεγάλη τοῦ οἰκουμενικὴ συνόδος τῶν ἐν Νικαίᾳ συναχθέντων ἁγίων πατέρων ἡμῶν, διὰ τοῦ μακαρίου τοῦ ἁγίου ἐπισκόπου Οσίου πόλεως Κορδούβης τῆς τῶν Σπανῶν ἐπαρχίας, ἐπέχοντος καὶ τὸν τόπον τῆς Ρωμαίων ἐπισκόπου σὺν τοῖς ἐκ τῆς αὐτῆς ἔθνους πρεσβυτέροις, ἑρμηνεύοντος αὐτὸν ἑτέρου, εἶπεν· ἡ θεότης οὐχ ἓν πρόσωπόν ἐστι, καθὼς τῶν Ιουδαίων ὑπο-

λαμβάνει, ἀλλὰ τρία πρόσωπα καθ' ὑπόστασιν ἀληθινὴν, ἓν ὀνόματι φι-

ANNO CHRISTI 325.

λῷ· καὶ τοῦτο μαρτυρίαις πολλαῖς ἀπό τε παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης κηρύττεται. ἡ μὲν παλαιὰ κτ̄ν σωματικώτερον ἔτι ζόφον διαλεγομένη, λόγον ὡς λαλούμενον προέτεινεν· ἡ δὲ καινὴ λόγον θεὸν ἀπέδειξε, κτ̄ν τό· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· καὶ πρόσωπον τέλειον ἐκ τελείου. θεὸς γάρ, οὐ μέρος ὁ υἱός, ἀλλὰ τέλειος ὥσπερ ὁ πατήρ, τῆς αὐτῆς οὐσίας ὤν, ἧς καὶ ὁ γεννήσας αὐτὸν ἀφράστως πατήρ· συνυπάρχει δὲ ὡσαύτως τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς χρήματος ὄν, οὗπερ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός. μίαν τοίνυν βουλὴν, μίαν βασιλείαν, μίαν αὐθεντίαν, μίαν δεσποτείαν ὁμολογεῖσθαι πάντων τῶν κτιστῶν φύσεων ὁρωμένων τε καὶ νοουμένων, μίαν θεότητα καὶ τιμὴν αὐτὴν οὐσίαν ὁμολογητέον πρὸς ἡμῶν, τῆς πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· οὐ σύγχισιν ἢ διαίρεσιν τῶν τῆς ἀῤῥήτου ἐκείνης καὶ μακαρίας τριάδος ὑποστάσεων, κηρυττόντων ἡμῶν, ἀλλὰ πατέρα ἀεὶ ἀληθῶς πατέρα ἀληθινοῦ υἱοῦ ἀεὶ ὄντα καὶ ὑφεστῶτα, καὶ υἱὸν ἀληθῶς υἱὸν ἀληθινοῦ πατρὸς ἀεὶ ὄντα καὶ ὑφεστῶτα, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς πνεῦμα ἅγιον, ἀεὶ ὂν καὶ ὑφεστός· τριάδα ἀχώριστον, ἄῤῥητον, καὶ ἀληθῶς ἀπερινόητον καὶ ἀνέκφραστον, μίαν θεότητα, καὶ τιμὴν αὐτὴν οὐσίαν ταύτης εἶναι πιστεύοντες. καὶ ταύτην ὁμολογοῦμεν, κτ̄ν τιμὴν ἀνέκαθεν παρὰ τοῦ κυρίου, διὰ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ ἀποστόλων, καὶ τῶν τούτων ἐκείνων ἁγίων πίστιν φυλαξάντων ἀπαίλως, ἀρχαίων ἁγίων ἡμῶν πατέρων, παραδόσιν

mine: & hoc pluribus teſtimoniis in nouo & veteri teſtamento prædicatur. Vetus quidē magis corporeo adhuc modo diſſerens, Verbum quaſi loquens exhibuit: nouum autem, Verbum Deum eſſe demonſtrauit, iuxta illud: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum:* & perſonam perfectam ex perfecta. Deus enim eſt, non pars, Filius, ſed perfectus ſicut & Pater: eiuſdem eſſentiæ, cuius & qui eum ineffabili modo genuit Pater. Sicut Pater & Filius, ſimul ſubſiſtit Spiritus ſanctus, eiuſdem eſſentiæ & eiuſdem poteſtatis, cuius Pater & Filius. Vnū igitur conſilium, vnum regnum, vnam voluntatem, vnam dominationem in res omnes creatas, tam quæ viſu, quam quæ mente & intelligentia percipiuntur, vnam diuinitatem & eamdem eſſentiam confiteri nos oportet, Patris & Filii & Spiritus ſancti: non prædicantes confuſionem aut diuiſionem perſonarum ineffabilis & beatæ illius trinitatis, ſed ſemper vere Patrem veri Filii ſemper exiſtentem; & Filium vere Filium veri Patris ſemper exiſtentem ac ſubſiſtentem; & vere etiam Spiritum ſanctum ſemper exiſtentem quoque & ſubſiſtentem: trinitatem indiuiduam, ineffabilem, quæ neque animo concipi, neque ſatis exprimi ſermone poteſt: vnam diuinitatem & eamdem eius eſſentiam credimus & confitemur ſecundum ſanctam illam iam olim a Domino per ſanctos eius apoſtolos & antiquos ſanctos patres noſtros, qui illam apoſtolorum fidem illibatam, conſeruarunt, nobis ab

initio traditam fidei veram dogmatum integritatem, parati ex ſancti Spiritus arbitrio per plurima diuinarum ſcripturarum teſtimonia demonſtrare hæc ita ſe habere. Cum hæc ab ipſis, vel potius a Spiritu ſancto per ipſos pronuntiarentur, qui impietatẽ Arii aſſerebant (erant autem pro Euſebio Nicomediæ, & Theognio Nicææ, quos iampridem indicauimus) reſpiciebant pariter in conductitios Arii philoſophos quoſdam maxime diſertos, quos cum malitiæ ſuæ patronos conduxiſſet Arius, cum illis venit ad ſanctam illam & generalem Synodum. Aderant autem & plurimi philoſophi, in quibus ſperantes, vt paulo ante diximus, veritatis aduerſarii, merito cum ſuæ blaſphemiæ magiſtro damnati ſunt: impleta in ipſo & in ipſis ſacra ſcriptura, quæ dicit: *Maledictus homo qui confidit in homine, & a Domino receßit cor eius.* Receſſit enim vere a Domino blaſphemum cor Arii cum Deo pugnantis, & eorum qui eius impietati communicant, audentium dicere Filium Dei creaturam atque facturam, cum ſit omnium viſibilium & inuiſibilium creatarum naturarum creator & effector.

δοθεῖσαν ἡμῖν τῆς αὐτῆς πίστεως ὁλη-ξῆ δογμάτων ἀκρίβειαν, ἑτοίμως ἐχόντων ἡμῶν, σὺν εὐδοκίᾳ τῦ ἁγίου πνεύματος, διὰ πλείστων ὅσων μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν δεῖξαι, ταῦτα οὕτως ἔχειν. τούτων δὲ λεγομένων, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν τοῦ τῦ ἁγίου πνεύματος ἐκφωνουμένων, οἱ τῆς ἀσεβείας Ἀρείου αὐτοποιούμενοι· ἦσαν δὲ ὑπὲρ Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας, καὶ Θεόγνιν τοῦ Νικαίας, οὓς ἔμπροσθεν ἤδη ἐδηλώσαμεν· ἀπέβλεπον δὲ ὁμοίως εἰς τοῦτο μαθητὰς Ἀρείου φιλοσόφους πινὰς λογίους ὑπάγειν, οὓς συνηγόρους τῆς οἰκείας μοχθηρίας μαθητεύσας Ἄρειος, σὺν αὐτοῖς ἦκεν εἰς τὴν ἁγίαν ἐκείνην καὶ οἰκουμενικὴν συνοδον. παρῆσαν γὰρ πλεῖστοι ὅσοι φιλόσοφοι, εἰς οὓς ἦλπικότες, ὡς ἔρπων εἰρήκαμεν, οἱ τῆς ἀληθείας πολέμιοι, εἰκότως ἐάλωσαν καὶ μᾶλλον τῆς τῆς βλασφημίας αὐτῶν διδασκάλου· πληρουμένης ἐπ' αὐτοῖς καὶ* αὐτῶν τῆς ἱερᾶς γραφῆς λεγούσης· ὀπικατάρατος πᾶς ἄνθρωπος, ὃς ἔχει τὴν ἐλπίδα αὐτῦ ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ ἀπὸ κυρίου ἀπέστη ἡ καρδία αὐτῦ. ἀπέστη γὰρ ὄντως ἀπὸ τῦ κυρίου ἡ βλάσφημος καρδία τῦ θεομάχου Ἀρείου, καὶ τῶν κοινωνῶν τῆς ἀσεβείας αὐτῦ, κίσμα καὶ ποίημα τολμησάντων λέγειν τὸν υἱὸν τῦ θεοῦ, καὶ παντων κτίσμα καὶ δημιουργὸν, ἀοράτων καὶ ὁρατῶν κτιστῶν φύσεων.

Anno Christi 325.

Quomodo a philoſophis Arii plurima contra ſanctã illam apoſtolicorũ Dei ſacerdotum Synodum prolata fuerint.

Οπου τῶν φιλοσόφων Ἀρείου, καὶ τῆς ἁγίας ἐκείνης τῶν ἀποστολικῶν τῦ θεοῦ ἱερέων συνόδου, πλεῖστα ὅσα ἀποφθέγματα.

CAPVT XIII.

VNVS ex mercenariis illis Arii philoſophis, qui præ ce-

ΚΕΦΑΛ. ιγ'.

ΕΙΣ δέ τις τῶν μαθητῶν Ἀρείου φιλόσοφος, λίαν παρὰ πάντας τοῦ

ANNO CHRISTI 325.

τοῦ ἄλλοις θαυμαζόμενος, πολλὰ καὶ πέμπολλα ὑπὲρ Αρείου πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἡμετέρους διεπείνετο ἐπὶ πλείστας ὅσας ἡμέρας, ὥστε γίνεσθαι ἐφ' ἑκάστης ἐκ τοῦ διὰ τῶν λόγων συμβολῆς μεγάλλιω ἀκρόασιν τοῦ πλήθους τῶν συνερχομένων. ἐπισυχέοντος δὲ φιλοσόφου καὶ τῶν παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου λεγομένων, τὰς ἀσεβεῖς Αρείου βλασφημίας προσβαλλομένου, λέγοντος πρὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τὸ, ὡς ποτε ὅτε οὐκ ἦν· καὶ ὅτι κτίσμα καὶ ποίημα ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ ἐξ ἑτέρας οὐσίας καὶ ὑποστάσεώς ἐστι. καὶ ὑπὲρ τούτων τῶν μιαρῶν δογμάτων Αρείου πολὺς ὡς αὐτὸς ὁ ἀγὼν, καὶ αἱ τῶν λόγων νικφάδες· λυπῶντος αὐτὸς καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ καθαιρέοντος τοὺς τῶν ἁγίων ἱερέων ἐκείνων χορούς, λαλοῦντος εἰ αὐτὸς, καὶ δι' αὐτοῦ, τοῦ τῶν αὐθρώπων σωτηρίας ἐχθροῦ. οἱ δὲ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχοι, οἱ ἡμέτεροι ἐπίσκοποι, τὰς ὀφειλομένας καὶ πρεπούσας ὑπὲρ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων αὐτοῖς ἀπαράσχετος τῷ φιλοσόφῳ προσέφερον· ὃν μέγαν προφήτην ὁμοῦ καὶ βασιλέα Δαυὶδ μιμούμενοι, λέγοντα· ἡτοιμάσθην, καὶ οὐκ ἐταράχθην. πάσας γὰρ τὰς τοῦ φιλοσόφου πολυπλόκους προτάσεις, ὡς πυρὶ, τῷ θείῳ λόγῳ, συμπίπτοντος δίκην, καταναλίσκον. ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ φιλόσοφος τῇ τῶν λόγων διαβολικῇ δεξιοτεχνίᾳ πεπρωμένων, πλὴν διὰ τῶν ἐπισκόπων ἀληθείαν κηρυττομένων ἀνατρέπειν εἰώθει. ὃ μάλα ῥᾳδίως πᾶσι τοῖς ἐπαγομένοις αὐτῷ, ὡς ᾤετο, προσφερόμενον, ἐπιλύειν τε ἐδιάζετο τὰ κινούμενα δίκην ἐγχέλυος· ἐν οἷς γὲ ἐδόκει ἑαυτῷ συνίστασθαι, διολισθαίνων τῶν ἐπικρατεστέρων ἀνθρώπων προσφερομένων νοημάτων.

teris omnibus admirationi fuit, plurima pro Ario contra noſtros epiſcopos plures dies diſſeruit: ſic vt quotidie propter diſputationis conflictum ingens eſſet concurſus multorum ad audiendum properantiũ. Philoſophus interim multa effundebat in ea quæ a ſancta Synodo dicebantur, atque obiiciebat impias Arii blaſphemias de Filio Dei, inquiens, tempus aliquod fuiſſe cum ille non eſſet: & quod creatus factuſque eſſet ex iis quę non ſunt; quodque alterius eſſet naturæ & ſubſtantiæ quam Pater. Atque hæc ſceleſta Arii dogmata magna animi contentione & orationis flumine propugnabat. Cum hac ille rabie contra Dei Filium fureret, & ſanctorum patrum coronam inſectaretur acriter, loquente in ipſo & per ipſum humanæ ſalutis hoſte: econtra veritatis propugnatores epiſcopi noſtri rationes conuenientes & decentes pro apoſtolicis dogmatis ſine tumultu & ſtrepitu philoſopho oppoſuerunt, magnum illum prophetam iuxta & regem Dauidem imitati, dicentem: *Paratus ſum, & non ſum turbatus*. Omnes enim verſutas & implicatas philoſophi rationes, ceu ſtupas, diuini verbi flamma abſumpſerunt. Verum ille diabolica verborum arte fretus, prædicatam ab epiſcopis veritatem vexare non deſiit, facile, vt putabat, cum quouis obuio manus conſerens, diſſoluere nitebatur obiectas quæſtiones, ex argumentis etiam fortioribus, quibus conſtringi ſibiipſi videbatur, inſtar anguillæ elabens. Li-

Pſalm. 118.

cet ad hunc ille modum furens, multo fastu in tranquillam Synodum sese inferret insolentius, existimans se vincere posse inuictam increati Spiritus Christi qui in iis erat, potentiam, ex suis ipsius verbis conuictus succubuit tandē: vt ostenderet Deus, qui comprehendit sapientes in

Iob. 5.

astutia eorum, quod non in sermone, sed in virtute regnum ipsius situm sit, per quemdam ex

1. Cor. 3.

seruis suis qui illic aderant, malum dæmonem in philosopho loquentem non solum imperiose tacere iussit, verum etiam eiecit inde. Quidam enim ex sanctis confessoribus qui Synodo intererant, vir simplex natura & apertus, si quis alius ex eo cœtu, qui nihil aliud nouerat præter Christum, & hunc crucifixum in carne, secundum scripturas: cum vna cum episcopis esset, & videret philosophum insultantem piis nostris episcopis, & disputationis versutia sese iactantem, posсit ab episcopis Dei sacerdotibus veniam colloquendi & congrediendi cum philosopho. Tum vero episcopi nostri, cum simplicitatem viri & literarum imperitiam viderent, suadebant ei in medium non prodire, ne forte ab improbis & veritatis hostibus irrideretur. Ille cum continere se non posset, philosophum aggreditur, & ad eum inquit: In nomine Iesu Christi Dei Verbi semper cum Patre existentis, audi veritatis dogmata, o philosophe. Certe, inquit ille, si dixeris. Tū sanctus: Deus, inquit, vnus est, qui postquam cælum, terram, maria, & quæcumque in iis cōtinentur, fabricatus est, & formauit, & creauit, & quæ in eis sunt omnia condidit, & ἄλλα καὶ οὕτως κορυφωμένων ἀλαζονικῶς ἐπὶ τῆς εἰρηνικωτάτης συνόδου ἐφέρετο, ἐλπίζων νικᾶν τῇ ἐν αὐτοῖς ἀκτίστου πνεύματος Χριστοῦ τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν, ἐκ τῶν οἰκείων ῥημάτων ἁλισκόμενος συγκατέπεσεν· ἵνα δείξῃ ὁ θεὸς ὁ δραστόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, ὅτι οὐκ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν δυνάμει σωίζεται, διὰ ἑνὸς τῶν ἐκεῖσε δούλων αὐτοῦ Ⓝ ἐν τῷ φιλοσόφῳ λαλοῦντα πονηρὸν δαίμονα ἰσχυρῶς κατεσίγασεν, οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξέβαλεν. οὐδὲ γὰρ ἦς ἐκ τῶν παρόντων τῇ συνόδῳ ἁγίων ὁμολογητῶν, ἁπλοῦς τὴν φύσιν, εἰ μὴ ἦς ἄλλος τῶν ἁγίων, καὶ μηδὲν ἕτερον εἰδὼς εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον σαρκὶ, καὶ τὰς γραφὰς, σωὼν τοῖς ἐπισκόποις, καὶ ὁρῶν Ⓝ φιλόσοφον κατεπαιρόμενον τῶν ἡμετέρων ἁγίων ἐπισκόπων, καὶ τῇ μοχθηρᾷ αὐτοῦ συζητήσει καταλαζονευόμενον, αἰτεῖ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῶν τοῦ θεοῦ ἱερέων χώραν αὐτῷ συνομιλίας τοῦ αὐτῶν πρὸς Ⓝ φιλόσοφον δοθῆναι. τότε οἱ καθ' ἡμᾶς ἅγιοι ἐπίσκοποι θεωροῦντες τὴν ἀνδρὸς τὴν ἁπλότητα, καὶ τὸ ἄπειρον Ⓝ αὐτὸν εἶναι γραμμάτων, ἔπειθον μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον, μήποτε παρὰ τοῖς μοχθηροῖς, καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθροῖς, γέλως γένηται. ὁ δὲ μὴ διαχρόμενος πρόσεισι τῷ φιλοσόφῳ, καὶ φησι πρὸς αὐτόν· ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀεὶ σὺν τῷ πατρὶ ὄντος θεοῦ λόγου, ἄκουσον τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα, ὦ φιλόσοφε. ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· ἐὰν εἴπῃς. Σὺ ὁ ἅγιος πρὸς αὐτόν· εἷς ἐστιν ὁ θεὸς, φησὶν, ὁ Ⓝ οὐ-

ANNO CHRISTI 325.

ἄνθρωπον ἐκ γῆς διαπλάσας, ὑπεστήσατό τε τὰ πάντα τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. τοῦτον τὸν λόγον, ὦ φιλόσοφε, θεοῦ υἱὸν ἡμεῖς εἰδότες προσκυνοῦμεν, πιστεύοντες διὰ τοῦτο ἡμετέραν ἀπολύτρωσιν ἐκ τῆς παρθένου αὐτὸν σεσαρκῶσθαι, καὶ τετέχθαι, καὶ συνανεστηκέναι, καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου ἠλευθερωκέναι αὐτὸν ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰωνίου καταδικάσεως, διά τε τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ζωὴν ἡμῖν αὐτὸν αἰώνιον προξενοῦντα· ὃν καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθόντα ἐλπίζομεν πάλιν ἐλεύσεσθαι, κριτήν τε ἔσεσθαι πάντων ὧν διεπραξάμεθα. πιστεύεις τούτοις, ὦ φιλόσοφε; ὁ δὲ φιλόσοφος, ὡς ἀνὴρ μηδεπώποτε πεῖραν λόγων εἰς ἀντίθεσιν ἐσχηκώς, ἀπορεύθη, καὶ ὡς κωφὸς ἢ ἄλαλος, οὕτως ἀπεσιώπησε. τοῦτο μόνον οἰκτρᾷ λίαν τῇ φωνῇ πρὸς αὐτὸν εἰρηκώς, ὅτι καμοὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν δοκεῖ, μηδὲν ἕτερον εἶναι, ἢ πάντα καθὼς προείρηκας. ὁ δὲ γέρων πρὸς αὐτὸν ἔφη· εἰ ταῦτα οὕτως ἔχειν πιστεύεις, ὦ φιλόσοφε, ἀναστὰς ἀκολούθησόν μοι, καὶ ὅπου τὴν ἐκκλησίαν ἀσπάσωμαι, ἐν ᾗ λήψῃ τὸ σημεῖον ταύτης τῆς πίστεως. ὁ δὲ φιλόσοφος μεγαλαλῶν ὅλον ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν ὅλων θεὸν εὐσεβῆσαν, ἀναστὰς ἠκολούθησε τῷ γέροντι, καὶ ὑπισχνούμενος λέγειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς συνελθοῦσιν εἰς τὴν ἀκρόασιν· ἀκούσατε, φησὶν, ὦ ἄνδρες, ἕως ὅτε λόγων ἐποιούμην ἀσυδίαν, λόγοις ἀντεπήειμεν, καὶ τὰ προσφερόμενα τέχνῃ τοῦ λέγειν ἀνέτρεπον· ὅτε δὲ ἀπὸ λόγων δυνάμις τις θεία ἐκ σώματος τοῦ ζητουμένου προελήλυθεν, ἐκ ἴσχυσαν οἱ λόγοι λοιπὸν τῇ δυνάμει ἀντιτάξεσθαι· οὔτε γὰρ ἀνθρώπου θεοῦ οἷός τέ ἐστιν ἀντιστῆναι. διὰ τοῦτο εἶπε ὑμῖν δυνάμει σωτῆρα, ὡς

cassset, & hominem ex terra finxisset, omnia sustentauit Verbo suo, & Spiritu sancto. hoc Verbum, o philosophe, Dei Filium esse cognoscentes, adoramus, credentes illũ, vt nos redimeret, ex Virgine carnem assumpsisse, natum esse, & hominem factum esse, & per carnis suæ passionem in cruce & mortem, ab æterna damnatione nos liberauisse, perque resurrectionem suam, æternam nobis vitã contulisse: quem ad cælos regressum, speramus iterum venturũ, & iudicem futurum omnium quæ in vita gessimus. hęccine credis, o philosophe? Ille tamquam differendi & contradicendi imperitus obstupuit, & velut surdus aut mutus obticuit: hoc solũ voce ad commiserationem inflexa dicere potuit: Mihi hæc ita se habere videntur, nec aliud quidquã verius esse credo quam quod tu dixisti. Tum senex ait: Si hæc ita se habere credis, philosophe, surge, sequere me, ad ecclesiam properemus, in qua huius fidei sigillũ accipias. Philosophus autem cum mentem suam ad verã in Deum pietatem flexisset, surrexit & secutus est senem. Conuersus vero ad discipulos suos, & ad eos qui audiẽdi gratia illuc confluxerãt: Audite, inquit, o viri: quamdiu verbis contendebamus, verba verbis opposui, & obiecta, dicendi arte refelli: sed vbi pro verbis diuina virtus ex ore dicentis prodiit, non potuerunt amplius verba virtuti resistere, nec homo aduersari Deo valuit. Et ideo si quis vestrũ intelligere potuerit, quæ

mihi intellexisse videor, credat in Christum, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus. Hoc itaque pacto philosophus illuminatus, & Christianus factus, se victum esse a sene gratulabatur. Quod vero philosophus baptizatus fuerit, & Dei ecclesiæ adiunctus, quod quieuerit, & ob magnifica Dei facta exultauerit, Synodus ipsa gaudebat.

ANNO CHRISTI 325.

ἐγὼ νενόμικα, πιστεύσῃ εἰς Χριστὸν, καὶ ἀκολουθησάτω τούτῳ τῷ γέροντι, ἐν ᾧ ἐλάλησεν ὁ θεός. τοῦτον τὸν λόγον ἀκούσαντα τοῦ φιλοσόφου, φωτισθεὶς, καὶ γνήσιος χριστιανὸς, ἔχαιρεν ἠπλησθεὶς ἀπὸ τοῦ γέροντος. τούτου δὲ τοῦ φιλοσόφου βαπτισθέντος, καὶ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ σωαφθέντος, καὶ διαπαυομένου καὶ ἀγαλλιωντος ὅτι τοῖς μεγαλείοις τοῦ θεοῦ, ἡ σύνοδος ἔχαιρεν.

Refutatio alterius philosophi, cui Phædo nomen, qui etiam pro impio Ario & blasphemia ab illo inuenta, verba fecit.

Ἀνταρρησις ἑτέρου φιλοσόφου τοὔνομα Φαίδωνος, ποιουμένου ἐν αὐτοῦ τοῖς λόγοις ὑπὲρ τοῦ θεομάχου Ἀρείου, καὶ τὴν ἐφευρεθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ βλασφημίαν.

CAPVT XIV.

ΚΕΦΑΛ. ιδ'.

Propositio philosophi ad sanctã Synodum super illud: Faciamus hominem.

Πρόταση τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον εἰς τό· ποιήσωμεν ἄνθρωπον.

Genes. 1. DIXITQVE *Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Si quidem igitur, vt vox indicat, mens etiã erat separatim subsistens, Deum dixerit aliquis habere hominis effigiem: nouimus autẽ Deum simplicem esse ac sine figura. quid ergo sibi volunt appellationum istarum significationes? dicite, numquid Deus hominis habet figuram?

ΚΑΙ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν. εἰ οὖν ὡς ἡ φωνὴ δηλοῖ, ἢ καὶ ὁ νοῦς ἐξαπλωθεὶς, ἀνθρωπόμορφον ἄν τις λέξοι τὸν θεόν· τὸν δὲ θεὸν ἴσμεν ἁπλοῦν, καὶ ἀσχημάτιστον. πῶς οὖν βούλονται αἱ σημασίαι τῶν θεσπισθέντων τούτων; φατὲ, μὴ ἄρα ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον;

Responsio sanctorum patrum per Eustathium episcopum Antiochiæ.

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας.

Ibidem. Non sic o philosophe, sed quod Deus dixit: Præsint vniuersæ terræ, & dominentur ei, & omnibus quæ in ea sunt: hoc accommodatum est ei, facere scilicet hominem ad imaginem Dei, & præesse illum vniuersæ

Οὐχ οὕτως ὦ φιλόσοφε, ἀλλ' ἢ τὸ εἰπεῖν τὸν θεόν· ἀρχέτωσαν πάσης τῆς γῆς· καὶ τὸ, καταχυριευσάτωσαν αὐτῆς, καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ· τοῦτο τὸ κυριεῦον ἐστι, τῷ ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ, καὶ ἄρχειν αὐτὸν πάσης τῆς

ANNO CHRISTI 325.

γῆς. ἐπειδὴ, ὡς ἀρχὴ ὁ θεὸς ἁπάσης τῆς γῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πάντων, οὕτω καὶ τὸν ἄνθρωπον δι' ἡμῶν ἄρχοντα πάσης τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατέστησε. τοῦτο εἶναι τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν γεγενῆσθαι τὸν ἄνθρωπον φημί.

terræ. Nam vt Deus præest toti terræ,& omnibus quæ in ea sunt; sic hominem totius terræ & eorum quæ in ea sunt, veluti alterum præsidem constituit. hoc dico esse, hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse.

Ἑτέρα ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐσταθίου.

Altera adhuc responsio sanctorum patrum per eumdem episcopum Eustathium.

ΚΕΦΑΛ. ιε'.

ΚΑΙ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἀλλὰ πρὸς τίνα ἔφη, ζητήσωμεν φιλόσοφε. σὺ γὰρ τὸ εἰπεῖν· καὶ εἶπεν ὁ θεός, ποιήσωμεν ἄνθρωπον· ἐπήγαγε λέγων· καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. ἡ οὖν τοῦ ποιήσωμεν σημασία τὸ ἓν πρόσωπον σωματουργὸν σημαίνει, καὶ σωτηρίου προσώπου εἰσάγει. ὡς γὰρ θεὸς ὁ πατήρ ἐστιν, ὁ εἰπών, ποιήσωμεν ἄνθρωπον· οὕτως ὁ θεός ἐστι καὶ πρὸς ὃν τὸ ποιήσωμεν εἴρηκε, μιᾶς οὔσης τῆς τῶν ἀμφοτέρων προσώπων θεότητος, τοῦ τε εἰπόντος, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ τοῦ ποιήσαντος τὸν ἄνθρωπον. τὸ γὰρ ποιήσωμεν, τὸ παράγαγον καὶ ἀπαράλλακτον τῆς τοῦ παρόντος καὶ υἱοῦ θεότητος ἀφίησιν ἡ φωνή. ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ εἰκὼν ἁπλῆ καὶ ἀσύνθετός ἐστι, πῦρ οὖσα τῇ φύσει.

CAPVT XV.

DIXITQVE *Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Sed cui dixit,inquiramus o philosophe. In eo enim quod dicitur: *Dixitque Deus, faciamus hominem*, subiecit dicens: *Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum, masculum & feminam fecit eos.* Verbi ergo,*Faciamus*, significatio personam esse concreantem indicat, & æqualem appellationẽ inducit. Vt enim Pater Deus est,qui dixit,*Faciamus hominem:* ita & Deus is est cui dixit, faciamus, cum sit eadem essentia diuinitatis vtriusque personæ, & eius quæ dixit, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, & eius quæ hominem fecit. Illa enim vox, *Faciamus*, sanctam prorsus & nequaquam diuersam Patris & Filii diuinitatem exprimit. Imago enim Dei simplex est, & omnis compositionis expers, cum sit ignis natura.

Concors responsio sanctorum patrum.

Lumen inaccessibile est, & natura incomprehensibilis est sanctę trinitatis essentia. hic est sensus verbi, Faciamus.

Contradictio philosophi pro Ario.

CAPVT XVI.

ITERVM dicam Deum simplicem esse, sine figura & compositione. Quomodo igitur intelligendum est illud: *Ad imaginem & similitudinem nostram?* & quo pacto qui dixit: *Faciamus hominem*, & quæ sequuntur; non subsistat ante illum cui dicebat? Enuntiate nobis perspicuam de his demonstrationem, si potestis.

Sancti episcopi per Osium episcopum ciuitatis Cordubæ, interpretante illum altero, dixerunt.

Si, vt tu dicis, Pater ante Filium extitit, & posterior Filius post aliqua tempora creatus est a Deo, & postea Filius ab eodem Patre declaratus, vt impie blasphemantes asseritis, prius eum ab ipso fuisse creatum ad creationē naturarū quæ factæ sunt: dixisset vtique iuxta impietatem vestram, increatus Deus ad creatum, secundum vos, Filium: Facias mihi hominem ad imaginem & similitudinē meam. Sed siquidem Pater semper est Deus, vt prius ostendimus, Filius etiam cum Patre semper existit, non temporibus posterior, non potestate minor, nō loco circumscriptus, sed semper itidem perpe-

Ἀπόκρισις σύμφωνος τῶν ἁγίων πατέρων. ANNO CHRISTI 325.

Φῶς ἀπρόσιτον καὶ ἄσεκτός ἐστι φύσις, ἡ τῆς ἁγίας τελάδος οὐσία. αὕτη ἔστιν ἡ διανοια τοῦ, ποιήσωμεν.

Ἀντίῤῥησις τοῦ φιλοσόφου ὑπὲρ Ἀρείου.

ΚΕΦΑΛ. ις'.

ΠΑΛΙΝ ἐρῶ τὸ τὸν θεὸν ἁπλοῦν εἶναι, καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ἀσυνθετον. πῶς οὖν ἄρα νοητέον τὸ κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἢ τὸ μὴ προσῆκον τῷ θεῷ εἰπόντα τῷ θεῷ ὃν ἔλεγε, ποιήσωμεν ἄνθρωπον· καὶ τὰ ἑξῆς; φατὲ ἡμῖν σαφῆ τὸν περὶ τούτων ἀπόδειξιν, εἰ δύνασθε.

Οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι διὰ Ὁσίου ἐπισκόπου πόλεως Κορδούβης, ἑρμηνεύοντος αὐτὸν ἑτέρου, εἶπον.

Εἰ προϋπῆρχεν, ὡς σὺ φῂς, τοῦ υἱοῦ ὁ πατὴρ, καὶ μεταγενέστερος ὁ υἱὸς μετὰ χρόνους πολλοὺς κτισθεὶς ὑπὸ θεοῦ, καὶ εἰς υἱὸν αὖθις μετὰ ταῦτα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἀναγορευθείς, καθά φατε ἀσεβῶς βλασφημοῦντες, εἰς ποίησιν τῶν κτιστῶν φύσεων προεκπέμψαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ· εἶπεν ἄν, κατὰ σὲ ὑμετέραν ἀσέβειαν, ὁ ἄκτιστος θεὸς πρὸς τὸν κτιστὸν υἱὸν καθ' ὑμᾶς· ποίησόν μοι ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἐμὴν καὶ ὁμοίωσιν. ἀλλ' ἐπείπερ ἀεὶ πατὴρ ὁ θεὸς, ὡς προαπεδείξαμεν, καὶ ἀεὶ συνυπάρχει τῷ πατρὶ ὁ υἱὸς, οὐ μεταγενέστερος χρόνοις, οὐκ ἐλάσσων δυνάμει, οὐ περιγραπτὸς τόπῳ, ἀλλ' ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἀϊδίως συνυπάρχων τῷ

ANNO CHRISTI 325.

πατρὶ, γεγωνημένος ἐξ αὐτοῦ ἀπορρήτως καὶ ἀνεκφράστως, καθὰ προφθάμενον, θεὸς ἀληθινὸς ὢν ἀεὶ, ἐν τῷ ἀεὶ ὄντι ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ παντὸς, συνάναρχος τῷ πατρὶ, συναΐδιος τῷ πατρὶ, συμβασιλεύων ἀεὶ τῷ πατρὶ, ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, ἰσοδύναμος τῷ πατρὶ, συνδημιουργὸς τῷ πατρί. εἰ γὰρ διὰ τοῦ υἱοῦ γεγονέναι λέγει ἡ θεία τῶν εὐαγγελίων φωνὴ, καὶ ὅτι χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν, ἀλλ' ὅμως οὐ δίχα τοῦ παντὸς ἐδημιούργησεν. ἀλλ' ἐπείπερ μία θεότης, καὶ βουλὴ μία τοῦ παντὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀχωρίστως ἀεὶ ὄντος τοῦ παντὸς πρὸς τὸν υἱὸν, καὶ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα· νοητέον οὖν, ὦ φιλόσοφε, ὅτι ἐν Χριστῷ τῇ τῆς θεότητος οὐσίᾳ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς, καθὰ καὶ σὺ διαπελλίοις ὁ αὐτὸς υἱὸς βοᾷ· ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν· πρὸς ὃν ἔλεγε· ποιήσωμεν ἄνθρωπον καθ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν.

tuo cum Patre subsistens, ex ipso iuxta prædicta incomprehensibiliter & ineffabiliter genitus, verus Deus semper existens, ex vero Deo & Patre semper existente, dominans cum Patre, coæternus Patri, regnans semper cum Patre, consubstantialis Patri, æque potens vt Pater, creator cum Patre. Si enim omnia per Filium facta testatur diuina euangeliorum vox, *& sine ipso* Ioan. 1. *factum est nihil, quod factum est:* & simul non diuisim a Patre creauit: siquidem vna est diuinitas, & sententia vna Patris & Filii & Spiritus sancti, nunquam separato Patre a Filio, neque Filio a Patre. Intelligendum ergo est, o philosophe, quod Pater & Filius secundũ substantiam deitatis vnum sunt, sicut & in euangelio ipse Filius clamat: *Ego & Pater vnum sumus;* cui dicebat: Ioan. 10. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.*

Ἀντίῤῥησις τοῦ φιλοσόφου.

Καὶ ἤδη σὺ ταῖς προτέραις ἐπερωτήσεσιν ἔφαμεν, μὴ εἶναι τὸν θεὸν ἀνθρωπόμορφον. πῶς οὖν ἔχει τὴν σημασίαν ἡ ῥῆσις αὕτη, τὸ κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν; φατὲ ἡμῖν· οὐ γὰρ μικρὸν ἡμῖν ἡ λέξις παρέχει ἀγῶνα. πρὸς τοῦτο λεκτέον.

Contradictio philosophi.

Iam etiam in prioribus interrogationibus dicebamus Deum non habere hominis effigiem. quam ergo significationem habet hæc oratio: Ad imaginem & similitudinem nostram? dicite nobis. non enim paruam nobis hic sermo exhibet difficultatem: interim hoc dicendum est.

Ἀπόκρισις τῆς ἁγίας συνόδου διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Ὁσίου πόλεως Κορδούβης.

Τὸ κατ' εἰκόνα, ὦ φιλόσοφε, νοητέον οὐ Χριστοῦ τῶν σωμάτων σώσεων, ἀλλὰ Χριστοῦ νοερὸν σύστημα ὁ τῆς ἀληθείας παρίστησι λόγος. ἄκουε τοίνυν καὶ σώσῃς. ἀγαθὸς ὢν ὁ θεὸς τῇ φύσει, συνέπηξε τῇ

Responsio sanctæ Synodi per eumdem episcopum Osium ciuitatis Cordubæ.

Illud, ad imaginem, o philosophe, non ad corporum constitutionem, sed ad mentem relatum & expressum esse docet sermo veritatis. Audi ergo & intellige. Deus cum sit natura bo-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

nus, intelligenti hominis ſubſtantiæ inſculpſit illud, ad imaginem & ſimilitudinem, vt bonitatem, ſimplicitatem, ſanctitatem, puritatem, candorem, probitatem, felicitatem, & his ſimilia: vt quę Deus eſt per naturam, eadem per ipſius gratiam habere poſſet ab ipſo creatus homo, hoc eſt, ipſius hominis mens. Et vt pictores periti ſimilitudines imaginum in tabulis non ex vno ſemper colore, ſed ex variis perpetuo depingunt: ſic Deus homini etiam quem creauit, in animæ intelligentis conditorio, hoc eſt in mente, conceſſit vt per virtutes haberet illud, vt ad imaginem & ſimilitudinem ſuam fingeretur: cum in homine abunde conſpiciatur imago per prædictas illas res diuinas, quas Deus in ipſo repoſuit, dicens: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.*

νοερᾷ τῆ ἀνθρώπου οὐσία τὸ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν, οἷον τὴ ἀγαθότητα, τὴ ἁπλότητα, τὴ ἁγιότητα, τὴ καθαρότητα, τὴ ἀφθονίαν, τὴ χρηστότητα, τὴ μακαριότητα, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· ἵνα ἅπερ ἐστὶν ὁ θεὸς τῇ φύσει, ταῦτα καὶ τὸν αὐτοῦ χάριν ἔχῃ διὰ τῆ θεοῦ καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος, τοῦτ' ἔστι τὸ νοερὸν αὐτοῦ. καθάπερ οἱ τῆ ζωγραφῶν ἐπιστήμονες γράφοντες ἐν σανίσι τὰς ὁμοιώσεις τῶν εἰκόνων, ἐκ διαφόρων καὶ ἐκ διὰ ἑνὸς χρώματος τὰς εἰκόνας ἀπαραλείπτως γράφουσιν· οὕτω δέδωκεν ὁ θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἐν τῷ νοερῷ ταμείῳ τῆ ψυχῆς, τοῦτ' ἔστι τῷ νῷ, ἔχειν διὰ τῆ ἀρετῶν τὸ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν· τὰ εἰκόνος ἀπαραλείπτου διεσκομμένης ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τῶν προῤῥηθέντων θείων προσωμάτων, ὧν ἀνέθηκεν αὐτῷ ὁ θεὸς, εἰπών· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν.

Annus Christi 325.

Contradictio philoſophi.

CAPVT XVII.

DIFFERANTVR iſta hoc præſenti tempore: Illud potius quærendum eſt, de eo ſcilicet, per quod Deus hominem fecit, & omnia quæ videntur & quæ non videntur. Non enim mihi videntur recte ſe habere quæ dixiſtis, quod vnum pariter fuerit ſemper Filius cum Patre in idipſum, & quod Filius ſemper fuerit Deus cum Patre. Ego vero dicerem a Deo factum fuiſſe, vt in creaturis miniſtrum ageret. Indigebat enim Deus miniſtro ad hominis & mundi opificium. Ideoque opifex Deus naturas creatas effecturus, conſtituit ſibi inſtrumentum per quod

Ἀντίῤῥησις τῆ φιλοσόφου.

ΚΕΦΑΛ. ιζ'.

ΥΠΕΡΚΕΙΣΘΩ μοι τῶν τῦν τῆ παρόντος καιροῦ· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἐπερωτητέον τυγχάνει τῆ, δι' οὗ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάντα τὰ τε ὁρώμενα, τὰ τε μὴ ὁρώμενα. οὐ γάρ μοι δοκεῖ δεῖν ἔχειν, ἅπερ εἰρήκατε, ὅτι ἓν καθ' ἑαυτὸ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς ἀϊδίως ἅμα, καὶ ὅτι θεὸς ἀεὶ συμπαρῆν τῷ πατρὶ ὁ υἱός. ἐγὼ δὲ φαίην ὑπουργὸν ἂν τοῖς κτίσμασι γεγονῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῆ θεοῦ· ἐδεῖτο γὰρ ὁ θεὸς ὑπουργοῦ εἰς τὴν τῆ ἀνθρώπου καὶ τῆ κόσμου κατασκευήν. διὸ μέλλων ὁ δημιουργὸς θεὸς κτίζειν τὰς κτιστὰς φύσεις, ὑπεστήσατο ἑαυτῷ ἐργαλεῖον,

ANNO CHRISTI 325.

λεῖον, δι' οὗ κλίσῃ πάσας τὰς φύσεις. ὥσπερ γὰρ ὁ τέκτων προϋφίστα ἐργαλεῖα εἰς πλοῦ τῆς ὕστερον μελλόντων γίνεσθαι κατασκευῆς· οὕτως ὀφείλομεν νοῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ, ὅτι ὑποστήσας ἑαυτῷ ὡς ἐργαλεῖον τὸν υἱὸν, ἔκτισε δι' αὐτοῦ τὸν κόσμον. τὸ γὰρ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ῥηθὲν, ὅτι πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, ὡς δι' ἐργαλείου ἐκτίσθησαν αἱ δι' αὐτοῦ φύσεις. τὸ δὲ κατ' εἰκόνα δὲ ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν εἰπεῖν τὸν θεὸν κεκτῆσθαι τὸν ἀνθρωπον, διὰ τοῦ ἐργαλείου, τοῦτ' ἔστι διὰ τοῦ υἱοῦ κτίσαι ἑαυτῷ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, εἶπεν ὁ θεός.

Ἀντικρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ Λεοντίου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ Εὐψυχίου ἐπισκόπου Τυανέων.

Εἰ οὖν, ὡς σὺ φῂς, ἐργαλεῖον ὁ υἱὸς εἰς ποίησιν τῶν κτιστῶν φύσεων ἐστὶ τοῦ πατρὸς ἐκπαθὲς, ἐκ τῶν σαυτοῦ καταπίπλεις λόγων, ὦ φιλόσοφε. λέγει γὰρ ἡ τοῦ εὐαγγελίου φωνὴ, ὡς καὶ αὐτὸς ἀρτίως ἐμνήσθης· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. καὶ ἐπάγει· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. εἰ οὖν πᾶν τὸ κτιστὸν δι' αὐτοῦ γέγονε, καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲν ὃ γέγονε, κτίσμα δὲ ἐστὶ ὁ υἱὸς, ὡς αὐτὸς φῂς· ἑαυτὸν ἔκτισεν ἄρα, καὶ οὐχ ὁ πατήρ.

Ἀντίῤῥησις τοῦ φιλοσόφου.

Ἅπαξ εἶπον, ὅτι πάντα δι' ἐργαλείου, δι' αὐτοῦ ἐποίησεν ὁ θεὸς, εἰς αὐτὸ τοῦτο ποιήσας αὐτὸν * πάσης κτίσεως, καὶ πρὸς ποίησιν τῶν κτιστῶν φύσεων ἐργαλεῖον ὑπερέπισας αὐτόν.

* Ita. ποιήσας

naturas omnes crearet. Quemadmodum enim faber sibi constituit prius instrumentum, in eorum quæ facturus est, structuram: ita licet in Deo cogitare, quod supponens sibiipsi filium tamquam instrumentum, mundum per ipsum creauerit. Quod enim ab apostolo dictum est, quod *omnia per ipsum facta sunt*, naturæ per ipsum quasi per instrumentum factæ sunt. & quod Deus dixit creatum esse hominem ad imaginem & similitudinem nostram, per instrumẽtum, hoc est per filium, ad suam ipsius imaginem & similitudinẽ Deus dixit. *Ioan. 1.* *Genes. 1.*

Mutua responsio sanctorum patrum per Leontium episcopum Cæsareæ Cappadociæ, & Eupsychium Tyanẽsem episcopũ.

Si ergo, vt tu dicis, Filius instrumentum ad naturarum creatarum effectionem a Patre creatus est, ex tuis ipsius verbis excidis, o philosophe. Ait enim euangelii vox, quemadmodũ & ipse paulo ante meministi: *Omnia per ipsum facta sunt*. & adiungit: *Et sine ipso factum est nihil quod factum est*. Igitur si omne creatum per ipsum factum est, & sine ipso factum est nihil quod factum est, Filius autẽ factus est, vt ipse ais: se ipse vtique creauit, non Pater. *Ioan. 1.*

Contradictio philosophi.

Semel dixi, quod omnia per ipsum vt per instrumentum fecit Deus, in hoc ipsum ante omnem creaturam ipsum faciens, ipsum instrumentũ præparauit ad creatarum naturarum effectionem.

Responsio sanctorum patrum per eosdem episcopos Leontium & Eupsychium.

Ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τῶν αὐτῶν ἐπισκόπων Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου. ANNO CHRISTI 353.

Dic vir optime, vbinam quispiam tibi insonuit, Filium Dei & Spiritum eius sanctũ instrumenta esse? exhibe nobis harum hypothesium testimonia. Cuius, qui quidem spiritu ducatur, subscriptiones habes, qui Dei filium instrumentum esse tradiderit, cum sit creator omnium sæculorum, & omnium cælestium exercituum, & omnium quæ in terra sunt? Audi igitur, o philosophe, testimonia ex diuinis scripturis, coæternum Patri Filium ipsius esse astruentibus, creatoremque & opificẽ omnium creatarum naturarum. In libro quidem Geneseos habes Moysen prophetam, qui creatorẽ simul cum Deo & Patre Filium fuisse tradidit, dicens, vt tibi vir optime

Genes. 1. prius diximus: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. personam cooperantem compellare natura comparatum est, non instrumenta.

Ibid. Sermo enim ille: *Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum, masculum & feminam creauit eos*: personæ auctoritatem significat. In eo enim quod ait: *Faciamus hominem;* tollit instrumentorum cogitationem. Clarius accipe testimoniũ authenticum soli personæ Filii propositum, ostendens ipsum esse auctorem omnium factarum naturarum, sicut scriptum est in libro Baruch, ex ore Ieremiæ prophetæ dicentis: *Qui præparauit terram in æternum tempus, impleuit eam iumentis quadrupedibus. Qui*

Baruch. 3.

Εἰπὲ ὦ βέλτιστε, ποῦ ζῴοις ἐργαλεῖα ἀνεβόησε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ; * Ἢ τὸ ἅγιον αὖ πνεῦμα; ἄρχου ἡμῖν τὰς μαρτυρίας τῶν ὑποθέσεων. τίνος πνευματοφόρου ἔχῃς τὰς ὑποσχέσεις, ἐκδώσοντος ἐργαλεῖον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν κτίστην παντὸς τοῦ αἰῶνος, καὶ πασῶν χρηματῶν ἐπουρανίων, καὶ πάντων ἐπιγείων; ἐπάκουσον τοίνυν, ὦ φιλόσοφε, τῶν μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν, τῶν ἐκθεσπισάντων θεὸν ὡς ἀΐδιον τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν αὖ, κτίστην τε καὶ δημιουργὸν πασῶν τῶν κτιστῶν φύσεων. ἐν μὲν βίβλῳ κτίσεως ἔχῃς Μωσεῖ τὸν προφήτην, ὃς συνδημιουργὸν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τὸν υἱὸν ἐξέδωκε, λέγων καθὰ προεῖρηκαμέν σοι ὦ βέλτιστε· εἶπεν ὁ θεός, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. πρόσωπον συνδημιουργὸν συγκαλεῖν πέφυκεν, ἀλλ' οὐχὶ ἐργαλεῖα. τὸ γὰρ εἰπεῖν· καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· ἀνθενπάθου προσώπου σημαίνει. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν· ποιήσωμεν ἄνθρωπον· αἴρεσιν τοῦ τῶν ἐργαλείων ὑπονοίαν. πρωτέραν δὲ λέγω μαρτυρίαν ἀνθενπάθου, εἰς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ ἐκτεθεῖσαν, δηλοῦσαν αὐτὸν δημιουργὸν πασῶν τῶν γενητῶν φύσεων, ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ Βαρούχ, ἐκ στόματος Ἱερεμίου προφήτου λέγοντος· ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ἐνέπλησεν αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων. ὁ

ANNO CHRISTI 325.

ἀποστέλλων τὸ φῶς, & πορεύεται· ἐκάλεσεν αὐτὸ, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ ζόμῳ. οἱ δὲ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν, καὶ ηὐφράνθησαν. ἐκάλεσεν αὐτοὺς, & εἶπαν· παρέσμεν. ἔλαμψαν μετ' εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ιακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ Ισραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. καὶ ὁ Ησαΐας λέγει τῷ Ισραήλ· καὶ νῦν ἐκ ἔγνως, ἢ μὴ ἤκουσας; θεὸς αἰώνιος, θεὸς ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς. τίς οὖν οὗτος ὁ θεὸς ὁ αἰώνιος, ὦ φιλόσοφε, ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς, ὁ καὶ ἐπὶ γῆς ὀφθείς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφείς; Ⓜ υἱὸν λέγεις συναναστράφθαι τοῖς ἀνθρώποις, ἢ Ⓜ πατέρα;

mittit lumen, & vadit: vocauit illud, & obediuit illi cum tremore: ac ſtellæ ſplenduerunt in cuſtodiis ſuis, & lætatæ ſunt: vocauit eas, & dixerunt: Adſumus: ſplenduerunt cum lætitia ei qui fecit illas. Hic eſt Deus noſter, & non reputabitur alius aduerſus illum. Inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hoc in terra viſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt. Et Iſaias ait ad Iſrael: *Numquid neſcis, aut non audiuiſti? Deus ſempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ.* Quis igitur eſt Deus iſte ſempiternus, o philoſophe, qui creauit terminos terræ, qui in terra viſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt? Filium ais conuerſatum fuiſſe cum hominibus, an Patrem? *Iſai. c. 40. v. 25.*

Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου.

Ὁ υἱός φημι συναναστράφθαι, καθὼς εἴρηκαν αἱ θεῖαι γραφαί, κἀγὼ πιστωθεὶς ἐξ αὐτῶν ἀποδέδεγμαι. ἀλλ' ἔστι μοι ἔτι δυσαπολόγητος & ἀναντίρρητος ἀντίθεσις πρὸς αὐτούς, ὅτι πρὸ πάσης κτίσεως ἔκτισεν αὐτὸν ὁ θεὸς, ἵνα δι' αὐτοῦ τὰ πάντα κτίσῃ. καὶ ταῦτα ἀποδείξω ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τῶν ἀγώνων.

Reſponſio philoſophi.

Filium dico fuiſſe conuerſatum, vt diuinæ ſcripturæ teſtatæ ſunt, & ego ex ipſis perſuaſus approbaui. Sed eſt adhuc mihi grauiſſima & cui contradici non poteſt, obiectio, quod ante omnem creaturam fecit illum Deus, vt per ipſum omnia crearet. & hæc in vlterioribus concertationibus demonſtrabo.

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τῶν αὐτῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου.

Οὐχ οὕτως, ὦ φιλόσοφε, ἐκ ἔνεστι δεῖξαί σε ταῦτα ἅπερ ἔφης. γνήσιμα γάρ ἐστι τοῦ θεοῦ, καὶ οὐ ποίημα, καθάπερ διὰ πλόνων ἀπεδείξαμεν. & τίς γὰρ ὦ φιλόσοφε, τῆς εὐσεβείας & ἀτυφίας πλουτούντων ἀνδρῶν ἐκ ἐπλήσθη

Reſponſio ſanctorum patrum per eoſdem piiſſimos epiſcopos Leontium & Euſpſychium.

Non ita, philoſophe, non poteris demonſtrare quæ dixiſti. proles enim Dei eſt, non opus, vt pluribus oſtendimus. Et quis, o philoſophe, ex viris pietate ac prudentia præpollētibus, in tantis eiuſdem viribus, earum quæ

ab ipso conditæ sunt, naturarum, tamquam a Deo, hoc est ab ipso creatarum, non obstupescit? clamante scriptura: *Fecit Deus hominem:* &, *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Ioannes autem euangelista manifestius demonstrat ipsum semper cum Patre existere, coæternum Patri, & superiori carentem, vt Pater. *In principio enim*, inquit, *erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. hoc erat in principio apud Deum*[1]. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Ecce apertissime ostēsum, o philosophe, quod Filius omnis creatæ naturæ opifex sit. Igitur si opifex est omnium creaturarum, vt reuera est, tam earum quæ videntur, quam earum quæ intelliguntur, manifestum est quod vere Deus natura sit, & non instrumentum, vt ais, neque creatura, neque factura, neque Patre posterior. Illud enim, erat, ab euangelista quater dictum, nō habet aliquid quod ante illum extiterit. Vt autem perfectissime agnoscas quod non est alteri subiectus, sed suiipsius habet dominium vt Pater, accipe aliud expressissimum testimonium. Audi ergo diuinum Isaiam clamantem: *Et volent esse igne combusti.* Iudæis prænūtians: *Quia puer natus est nobis, Filius datus est nobis, cuius principatus factus est super humero eius, & vocatur nomē eius magni consilii nūtius, admirabilis consiliarius, Deus fortis, potens, princeps pacis, pater futuri sæculi.* Audi philosophe dominū eum esse prædicatū, non autem ministrū, vt vos dicitis. In vno autem suorū beneficiorum

Gen. 1. & 2.

Ioan. 1.

Isai. 9.

ANNO CHRISTI 325.

ἀπὸ τῆς τοσαύτης αὐτοῦ ἐνεργείας τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων φύσεων, ὡς ὑπὸ θεοῦ, τοῦτ' ἔστιν ὑπ' αὐτοῦ κλισθείσων, ἢ γεαφῆς βοώσης· ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον· καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν; Ἰωάννης δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς σαφέστερος δείκνυσιν αὐτὸν ἀεὶ συνὼν πρὸς τῷ πατρὶ, συναΐδιόν τε καὶ συναΐαρχον τῷ πατρί. ἐν ἀρχῇ ἦν, φησὶν, ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν. ἰδοὺ σαφέσταται δέδεικται, ὦ φιλόσοφε, ὅτι πάσης γενητῆς φύσεως δημιουργὸς ὁ υἱός. εἰ οὖν δημιουργὸς τῶν ὅλων κλισμάτων ἐστὶν, ὥσπερ οὖν ἔστιν, ὁρατῶν τε καὶ νοουμένων, δῆλον ὅτι θεὸς ἀληθῶς φύσει, καὶ οὐκ ἐργαλεῖον, ὡς φῂς, οὐδὲ κλίσμα, οὔτε ποίημα, οὔτε μέτοχος ὑστέρος τοῦ πατρός. τὸ γὰρ ἦν, πεντάκις λεχθὲν ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ, τὸ πρεσβύτερον οὐκ ἔχει. ἵνα δὲ τελειοτάτως γνῶσῃ ὅτι οὐχ ὑπεξούσιος, ἀλλ' αὐτεξούσιος, ὡς καὶ ὁ πατὴρ, δέχου καὶ ἄλλην σαφεστάτην μαρτυρίαν. ἄκουε τοίνυν τοῦ σαφεστάτου Ἡσαΐου βοῶντος· καὶ θελήσουσι, φησὶν, εἰ ἐγνώσθησαν πυρίκαυστοι. τοῖς Ἰουδαίοις προφωνῶν· ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ἄκουε φιλόσοφε ἐξουσιαστοῦ αὐτὸν προκηρυττόμενον, καὶ οὐχ ὑπεξούσιον, καθὼς ὑμεῖς φατέ. ἐν ᾗ μιᾷ τῶν αὐτοῦ διεργασιῶν πρίσηται ἑαυτὸν ὁ αὐτὸς μονογενὴς υἱὸς

ANNO CHRISTI 325.

τ̃ θεοῦ αὐτεξούσιόν τε & κλίσιν τ̃ αὐτοῦ θεοῦ τὸν υἱὸν τ̃ ἐκ γυναικὸς τυφλοῦ διάπλεφσιν, ὑπὲρ αὐτ̃ τ̃ υἱοῦ τ̃ θεοῦ γεγυμνωμένην. ἀπαύγασμα γάρ ἐστι τ̃ πατρὸς συναΐδιον, καὶ χαρακτὴρ ἀπαράλλακτος τ̃ ὅλης αὐτ̃ ὑποστάσεως, καθά φησι Παῦλος ὁ ἀπόστολος, τὸ σκεῦος τ̃ ἐκλογ̃ς. ἰδοὺ φιλόσοφε, τοσοῦτοι οὐ πάρεργον, ἐπείπερ & συνάκλιτον τ̃ πατρὶ, κλίσιν τε πασ̃ν τ̃ κλιτ̃ν φύσεων, καθὰ πλειστάκις εἰρήκαμεν, τ̃ τε ὁρωμένων, τ̃ τε νοουμένων, ὧν υἱὸν τ̃ θεοῦ ἀπέδειξαν. ποῦ δὲ καὶ οἱ μάρτυρες τ̃ ἐργαλείων, φ̃σον εἰ ἔχεις· τάχα οὗ καὶ εἰς ἐργαλεῖα πιστεύσας ἐβαπτίσθης, εἴπερ, ὡς φ̃ς, πιστὸς ὑπάρχεις τ̃ θε̃.

ipse Filius Dei vnigenitus exhibuit seipsum dominum & creatorem hominis, in supplemento scilicet, quod ipse Dei Filius fecit in cæco a natiuitate. splendor est enim Patri coæternus, & figura immutabilis totius substantiæ eius, vt ait Paulus apostolus, vas electionis. En philosophe, tam multi Filium Dei sine initio, nempe increatum vt Patrem, factorem autem omnium creatarum naturarum, vt sæpe diximus, earum quæ videntur, & quæ intelligentia percipiuntur, demonstrarunt. Vbi autem sint instrumentorũ testes, dicas, si habes: & cito igitur credens in instrumenta baptizeris, postquam, vt ais, Deo fidelis existis. *Hebr. 1.*

Ἀντίρρησις & φιλοσόφου πρὸς τὸν κύριον ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδ̃ν αὐτ̃ εἰς ἔργα αὐτ̃· ἐκ τ̃ παροιμιῶν Σολομῶντος.

Contradictio philosophi de eo: Dominus cõdidit me initium viarum suarum in opera sua; ex prouerbiis Salomonis.

ΚΕΦΑΛ. ιη'.

ΕΠΕΙ, φησὶ, τοσοῦτον βιάζεσθε ὑμεῖς τὸν ἀλήθειαν, τί ἔτι μέλλομεν περὶ ταύτης τ̃ φανερ̃ς λέξεως, τ̃ς· κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδ̃ν αὐτ̃ εἰς ἔργα αὐτ̃;

CAPVT XVIII.

POSTQVAM, inquit, tantopere vim facitis veritati, quid dicemus de hac manifesta sententia: *Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua?* *Prouerb. 8.*

Ἀπόκρισις τ̃ν ἁγίων πατέρων τ̃ ἐπισκόπων διὰ Εὐσεβίου τ̃ Παμφίλου ἐπισκόπου Καισαρείας Παλαιστίνης.

Responsio sanctorum episcoporum per Eusebium Pamphili episcopum Cæsareæ Palæstinæ.

Τί πλανῶς & ῥᾳδίως, ὡς οἴει, τοὺς βυθοὺς διαπερῶσκεις; μὴ σαυτῷ, ὦ φιλόσοφε, ἀφορμὰς ἀνυδρους ἐπισώρευε· ὅρα μή πως δυσεπιβάτοις κρημνοῖς ἀφράφυλάκτως ἐπιβὰς κρημνιεῖς. ἀλλ' εἰς τὸ, κύριος ἔκτισέ με, νυνὶ φήσομεν ὁ & πρὸς ἡμ̃ν ἐξέδω-

Quid profunda penetras probabiliter ac facile, vt existimas? ne tibiipsi, o philosophe, mollia cumules argumenta: vide ne scopulos aditu difficiles incaute conscendens, præceps ruas. Verum de illo, Dominus condidit me, nunc dicemus, quod maio-

res noſtri de illa ſententia, Dominus condidit me, multa quidem alia tradiderunt, & de diſpenſatione apparitionis Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundum carnem, quomodo explicauerint, noſtis omnino traditiones. Nos autem nunc cooperante Domino noſtro Ieſu Chriſto ex aliis etiam hiſtoriis deſcriptionem faciemus: & ſi velis, o philoſophe, ipſam totam ſententiam ab eius initio proferemus in medium.

Prouerb. 8. Ait enim principium eius: *Si annuntiauero vobis quæ quotidie fiunt, memor ero quæ a ſæculo numerare.*

Ibid. Deinde adiungit, dicens: *Dominus condidit me initium viarum ſuarum in opera ſua, ante ſæculum fundauit me, in initio antequam terram faceret, & antequam abyſſos faceret, antequam procederent fontes aquarum. antequam montes facti eſſent: ante autem omnes colles genuit me.* Vnde muniens illud, *Dominus con-*

Ibid. *didit me*, continuo inquit: *Dominus fecit regiones & inhabitabilia.* Quæramus deinceps Dominum qui creauit illum, & qui fecit regiones & inhabitabilia. Stimulatus enim Salomon ab his

Iob 38. quæ Iob dixerat: *Vbi eras cum ponerem fundamẽta terræ?* inquit: *Dominus fecit regiones & inhabitabilia.* In libro autem Baruch

Baruch 3. ex ore Ieremiæ prophetæ, vt prius oſtendimus, de eo qui fecit regiones & inhabitabilia, dicitur: *Filii Agar exquirentes prudentiam, qui ſuper terram, mercatores Meran & Thaman, & fabulatores & examinatores prudentiæ: viam autem ſapientiæ non cognouerunt, neque recordati ſunt*

Ibid. *ſemitas eius.* & poſt pauca: *Sed ſciens omnia cognoſcit eam, adin-*

καν τοῦ τῆς λέξεως ταύτης, τῆς, ὅτι κύριος ἔκτισέ με, πολλὰ μὲν ἕτερα, καὶ ἄλλα, καὶ εἰς πλείονας σελίδα δὲ οἰκονομίαν τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅπως διείληφαν, πάντως ἴστε τὰς ἐκδόσεις. ἡμεῖς δὲ καὶ ἐπ' ἄλλαις ἱστορίαις πλείοσιν ἔκδοσιν νῦν ποιησόμεθα, τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ συνεργοῦντος. καὶ εἰ θέλεις, φιλόσοφε, αὐτὴν ὅλην πλείονα λέξιν προτείνωμεν μὴ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς. λέγει δὲ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς· ἐὰν ἀναγγείλω ὑμῖν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα, μνημονεύσω τὰ ἀπ' αἰῶνος ἀριθμῆσαι. εἶτα ἐπάγει λέγων· κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, πρὸ τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι, πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς πηγὰς τοῦ ὕδατος, πρὸ δὲ ὄρη ἑδραιωθῆναι· πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. ὅθεν κατασκευάζων τὸ, ὅτι κύριος ἔκτισέ με, ἐπισωρεύσας εἶπε· κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους. ζητῶμεν λοιπὸν κύριον τὸν κτίσαντα αὐτόν, ἵνα καὶ ποιήσαντα χώρας καὶ ἀοικήτους. νυμφαθεὶς γὰρ ὁ Σολομὼν ὑπὲρ τοῦ * πα- * αὐ
τὸς Ἰὼβ εἰπόντος· ποῦ ἦσθα ἐν τῷ θεμελιοῦν με τὴν γῆν; εἶπε· κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους. ἐν δὲ βίβλῳ Βαροὺχ ἐκ στόματος Ἱερεμίου τοῦ προφήτου, καθὼς προαπεδείξαμεν, περὶ τοῦ ποιήσαντος χώρας καὶ ἀοικήτους λέγει· υἱοὶ Ἀγαρ οἱ ἐκζητοῦντες τὴν σύνεσιν οἱ ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ ἔμποροι τῆς Μερὰν καὶ Θαιμάν, καὶ οἱ μυθολόγοι, καὶ οἱ ἐκζητηταὶ τῆς συνέσεως· ὁδὸν δὲ σοφίας οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ ἐμνήσθησαν τὰς τρίβους αὐτῆς. καὶ μετ' ὀλίγον· ἀλλ' ὁ εἰδὼς τὰ πάντα, γινώσκει

Anno Christi 325.

ANNO CHRISTI 325.

αὐτῷ, ἐξεῦρεν αὐτῷ τὴν σωτέσι αὐτοῦ. εἰπὼν δὲ τὸ ἐξευρόντος τ σοφίαν τὴν σωτέσι αὐτοῦ, ἐπάγει αὐτοῦ καὶ τὰς ἐνεργείας, λέγων· ὁ κατασκευάσας τ γῆν εἰς τ αἰῶνα χρόνον, ἐνέπλησεν αὐτῷ κτίνων τετραπόδων. ὁ ἀποστέλλων τὸ φῶς, καὶ πορεύεται. οὐ θεραπευτέον γὰρ, ὦ φιλόσοφε, τὰ αὐτὰ πάλιν διαγορεῦσαι θεὸς ἐναργῆ ἀπόδειξιν τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. ὁ ἀποστέλλων, φησὶ, τὸ φῶς, καὶ πορεύεται· ἐκάλεσεν αὐτὸ, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμῳ. οἱ δὲ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν, καὶ εὐφράνθησαν. ἐκάλεσεν αὐτοὺς, καὶ εἶπαν· παρέσμεν. ἔλαμψαν μετ' εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ιακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ Ισραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. τὰς δύο φύσεις προθήσαντες κυρίως, ποιήσαντος χώρας καὶ ἀοικήτους, ἃς εἶπε Σολομὼν καὶ Βαρούχ, ἤτοι Ιερεμίας. εἰπὼν γάρ, ἔκτισέ με, ἐπήγαγεν αὐτοῦ καὶ τὰς ἐνεργείας, λέγων· κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους. συλλογισώμεθα, ὡ βέλτιστε, τίς κύριος ὁ ποιήσας χώρας καὶ ἀοικήτους· νοήσωμεν ὅτι οὐκ ἄλλος, ἀλλ' ἢ πάντως ὁ κατασκευάσας τ γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον· ἐναργὲς τῷ κατασκευάζειν τ γῆν, ποιεῖν δηλονότι χώρας καὶ ἀοικήτους· ὁ δὲ ἐμπλήσας αὐτὴν κτίνων τετραπόδων, ὁ καλέσας τὸ φῶς, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμῳ· καὶ τὰ ἑξῆς. θεὶς οὖν λέγει, ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. νοητέον ἔν, ὅτι ὁ αὐτός ἐστιν ὁ κύριος ὁ κτίσας τ λογιστικὴν σοφίαν εἰς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, ἵνα τύχῃ ἐποίησε τῷ

uenit eam prudentia ſua. loquens de eo qui inuenit ſapiẽtiam prudentia ſua, adiungit eius opera, dicens: *Qui præparauit terram in æternum tempus, impleuit eam iumentis quadrupedibus. Qui mittit lumen, & vadit.* Non conniuendum eſt, o philoſophe, eadem rurſus proferre ad propoſitæ hypotheſis euidentem demonſtrationem. *Qui mittit*, inquit, *lumen, & vadit: vocauit illud, & obediuit illi cum timore: ac ſtellæ ſplenduerunt in cuſtodiis ſuis, & lætatæ ſunt: vocauit eas, & dixerunt: Adſumus: ſplenduerunt cum lætitia ei qui fecit illas. Hic Deus noſter, non reputabitur alius aduerſum eum. Inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Iacob ſeruo ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hæc in terra viſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt.* Duas naturas opponunt proprie eius qui fecit regiones & inhabitabilia, quas dixit Salomon & Baruch, ſiue Ieremias. Cum enim dixiſſet: *Condidit me:* ſubiunxit eius opera, dicens: *Dominus fecit regiones & inhabitabilia.* Ratiocinemur, vir optime, quiſnam eſt ille Dominus faciens regiones & inhabitabilia: intelligemus non eſſe alium, ſed omnino eum qui præparauit terram in æternum tempus, (in terræ enim præparatione conſiſtit facere regiones & inhabitabilia) qui impleuit eam iumentis quadrupedibus, qui vocauit lumen, & obediuit ei cum timore. & quæ ſequuntur. De quo inquit, quod in terra viſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt. Intelligendum eſt ergo, quod ipſe eſt Dominus, condens rationalem ſapientiam, initium viarum ſuarum, quam ad imagi-

Ibid.

Ibid.

nem suam homini præparauit, qui fecit regiones & inhabitabilia, qui præparauit terram in æternum tempus. Verum rursus principium sententię videamus.

Proverb. 8. *Si annuntiauero vobis quæ quotidie fiunt:* non dixit, Quæ futura sunt. & iterum ait: *Memor ero quæ a sæculo numerare:* non dixit, Ante sæculum. Notum est vobis, quod Filius Dei est qui rationalem sapientiam condidit, qui præparauit terram in æternum tempus, qui fecit regiones & inhabitabilia, qui dixit Iob:

Iob. 38. *Cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filii Dei.* Moyses autem ait de eo qui fecit lucem:

Genes. 1. *Dixitque Deus, Fiat lux.* & subiunxit, dicens: *Fecitque Deus duo luminaria magna, & stellas,* & quæ sequuntur. Sufficere mihi videntur, o philosophe, quæ dicta sunt, & demonstrationes ostenderunt, quod scilicet Filius Dei est qui apud Salomonem rationalē sapientiam condidit, & omnes creaturas, & non instrumentum. Vt autem tibi veram rerum demonstrationem manifestiorē exhibeamus, accedamus citius ad rei sensum, eiusque contemplationem; quæ ex scriptura pronuntiabimus. Exiturus e vita Moyses propheta, vt scriptum est in libro analepsis Moysis, cum vocasset ad se Iosue filium Naue, loquens ad eum, dixit: Præuidit Deus ante mundi constitutionem futurum me testamenti sui mediatorem. & in libro sermonum mysticorum Moysis, ipse Moyses de Dauide & Salomone prædixit; de Salomone sic: Infundet ei Deus

κατ' εἰκόνα αὐτοῦ θεόπνευστον· ὁ ποιήσας χώρας καὶ ἀοικήτους, ὁ καταστήσας τὸν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸν ἐρχόμενον τῆς λέξεως ἴδωμεν· ἐὰν ἀναγγείλω ὑμῖν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα. ἀλλ' οὐκ εἶπε· τὰ μέλλοντα. καὶ πάλιν λέγει· μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος ἐξαριθμῆσαι· ἀλλ' οὐ τὰ πρὸ αἰῶνος. ἐγνώσθη ὑμῖν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστιν, ὁ καὶ τὸν λογιστικὸν σοφίαν κτίσας, ὁ κατασκευάσας τὸν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ὁ ποιήσας χώρας καὶ ἀοικήτους, ὁ καὶ τῷ Ἰὼβ εἰπών· ὅτε ἐγκωμίασεν ἄστρα, ἤνεσάν με πάντες ἄγγελοί μου. Μωσῆς δὲ λέγει περὶ τοῦ ποιήσαντος τὸ φῶς καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, γενηθήτω φῶς. καὶ ἐπήγαγε λέγων· καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ τὰ ἑξῆς. ἱκανὰ εἶναί μοι δοκεῖ τὰ λεχθέντα· καὶ αἱ ἀποδείξεις παρέσχησαν, ὦ φιλόσοφε, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστιν, ὁ καὶ τὸν ἐν Σολομῶντι λογιστικὸν σοφίαν κτίσας, καὶ πάντα τὰ κτιστὰ, καὶ οὐκ ἐργαλεῖον. ἵνα δέ σοι σαφεστέραν τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν παρασχώμεν, καὶ τάχιον ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν νοῦν τῶν γραφῶν, καὶ * τῆς θεωρίας αὐτῶν, τὰ ἐκ τῆς γραφῆς λέξωμεν. μέλλων ὁ προφήτης Μωσῆς ἐξιέναι τοῦ βίου, ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ ἀναλήψεως Μωσέως, προσκαλεσάμενος Ἰησοῦν υἱὸν Ναυῆ, καὶ διαλεγόμενος πρὸς αὐτὸν, ἔφη· καὶ προεθέσατό με ὁ θεὸς πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναί με τῆς διαθήκης αὐτοῦ μεσίτην. καὶ ἐν βίβλῳ λόγων μυστικῶν Μωσέως, αὐτὸς Μωσῆς προεῖπε περὶ τοῦ Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος. περὶ δὲ Σολομῶντος οὕτω προεῖπε· καὶ * διαδοχοῦσι αὐτὸν ὁ θεὸς σοφίᾳ

* Ἰησοῦ Ναυῆ

* Ἐν τῷ Δευτερονομίῳ

ANNO CHRISTI 325.

σοφίαν καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἐπιστήμην πλήρη. αὐτὸς οἰκοδομήσει (W) οἶκον τῷ θεοῦ· καὶ τὰ ἑξῆς. ἵνα δὲ σαφέστερον εἴπῃ ὃ φημι, οὕτως ἐξετάσωμεν (W) νοῦν. ὁ ἄνθρωπος διὰ (W) κόσμον, ἢ ὁ κόσμος διὰ (W) ἄνθρωπον; ὁ φιλόσοφος· πάντως ὁ κόσμος διὰ (W) ἄνθρωπον.

sapientiam, atque iustitiam, & scientiam plenam. Ipse domum Dei ædificabit: & quæ sequuntur. Vt autē sit manifestius quod dico, ita intellectum perscrutemur. Estne homo propter mundum, an mundus propter hominem? Philosophus: Omnino mundus propter hominem.

Οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι οἱ ἡμέτεροι διὰ τοῦ ἁγίου ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου εἶπαν.

Sancti nostri episcopi per eumdem episcopum Eusebium Pamphili dixerunt.

Καὶ εἰ ὁ κόσμος διὰ (W) ἄνθρωπον, πάντως ὡς προγενέστερον ἄνθρωπον ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει ὄντος, ὁ δὲ κόσμος μεταγενέστερος ἦν ἄνθρωπου καὶ τῆς λογικῆς σοφίας ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει· ὁ ἄνθρωπος οὖν προγενέστερός ἐστι τοῦ κόσμου, προϋπῆρχε τῆς κόσμου φύσεων, οἷον οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἡμέρας, νυκτὸς, νεφῶν, ἀνέμων, ἀβύσσων, πηγῶν, ὀρέων, βουνῶν. τούτων πάντων προγενέστερα ἐστὶν ἡ σοφία, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει ἤδη προϋπῆρχε τοῦ κόσμου. ἀλλ' ὅσῳ μὲν οὖν μεταγενέστερον κλιθεὶς ἦν ἐλήφθη ἐν τῇ τῆς κλίσεως προόδῳ· ὁ δὲ μεταγενέστερος τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει, οὗτος μεταγενέστερον παρῆν ἐλήφθη ἐν τῇ τῆς κλίσεως παρόδῳ· ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ σοφία, ἣν ἐξεῦρε σωτὴρ αὐτῷ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἣν δέδωκε τῷ κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ ἀνθρώπῳ, καὶ αὕτη προϋπῆρξε τοῦ κόσμου καὶ τῆς φύσεων αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει. εἰδὼς οὖν ἐν ἑαυτῷ ὁ Σολομὼν, διδαχθεὶς ἐκ τοῦ θεοῦ δοθείσης αὐτῷ σοφίας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ σοφία προϋπῆρξαν τοῦ κόσμου καὶ τῆς φύσεων αὐτοῦ, ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει, βασανίσας τὸ ἤδη προϋπῆρχον τοῦ κόσμου, καὶ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει προκαταβολῆς κόσμου, ὁ

Si mundus est propter hominem, omnino cum homo prior sit in Dei proposito, erit homine ac rationabili sapiētia posterior: igitur homo prior est mundo, est etiam prior naturis mundi, quales sunt, cælum, terra, dies, nox, nubes, venti, abyssi, fontes, montes & colles. Omnibus his prior est sapientia, & homo in Dei proposito iam prior est mundo: sed eumdem accidit posterius in via creationis conditum fuisse: qui autem in diuina intentione homine posterior erat, ille in viam creationis prior incidit. Sed & sapientia quam inuenit prudentia sua Filius Dei, quam dedit homini ad imaginē suam, ipsa etiam in diuina intentione mundo & mundi naturis prior fuit. Salomon igitur instructus sapientia, quam ei Deus dederat, in seipso sciens hominem atque sapientiam ante mundū & mundi naturas in Dei proposito extitisse, accurate indicauit in diuina intentione ante mundum olim fuisse. Quod enim ante mundi constitutionem Dominus in-

uenit prudentia ſua, hoc tandem idem Dominus poſt mundum & mundi naturas creauit. Ait ergo Salomon quaſi ex perſona humanæ ſapientiæ, quæ in diuina intentione ante mundum extitit: *Dominus condidit me initium viarum ſuarum in opera eius*: humanam ſapientiam ac rationalem homini ad imaginem Dei facto præparatam, hæc pronuntiantem induxit. Hoc igitur erat, Dominus condidit. De illo enim qui in diuina intentione ante mundum fuit, hoc expoſuit. Illud vero, Gignit me, rurſus loquens de eo qui editus eſt ad ſequẽtis exortus terrarum creationes, dixit, Gignit me. Intellige igitur philoſophe, vſque ad perfectionẽ, naturam ipſam antiquam factam eſſe, & renouatam. Illud ergo, Dominus condidit me initium viarum ſuarum in opera eius, de ratione ac ſapientia hominibus conceſſa explicãdum eſt. Illud vero, Gignit me, de natura eadem iuxta Dei præſcientiam ex ſuis imaginibus, quaſi rota quadam implicata in ſuam metam redeunte, ab initio primum creati hominis facti ad imaginem Dei, in quo rationalem creatam ſapientiam repoſuit, ac ſinceram ſui caritatem impreſſit Deus. Quod in ſeipſo renouans Saluator diſpenſatorie ad Patrem dicebat: *Quoniam*, inquit, *ante mundi conſtitutionem dilexiſti me*. Illud autem: *Ante ſæcula in principio fundauit me*; videns Salomon quod ſæcula in hoc mundo ex diei ac noctis circuitu conſiſtentiam habent; exiſtere autem ante diem & noctem, eſſe etiam exiſtere ante hoc ſæculum: eas conſide-

Prou. 8.

Ioan. 17.

Prou. 8.

ἐξῦρε τῇ σωτέσῃ αὐῆ. ὁ κύριος, τοῦτο ἤδη ἔκλισεν ὁ αὐτὸς κύριος μείζονα γλυφέτερον ἓξ κόσμου ἐπὶ τὴ φύσεων αὐῆ. λέγει οὖν ὁ Σολομὼν ὡς ἐκ προσώπου τῆς ἐν ἀνθρώπῳ σοφίας τῆς προῦποθέσεως τὲ κόσμου ἐν τῇ τὲ θεοῦ ἐνθυμήσει· κύριος ἔκλισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐῆ εἰς ἔργα αὐῆ· τῇ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ σοφίᾳ ἀνῆκεν ἐκφωνεῖν τῇ λογιστικῇ, τῇ ἐντρεπαθείσῃ τῷ ἀνθρώπῳ, παῖδα, τῷ κατ' εἰκόνα τὲ θεοῦ γλυμμένῳ. τὸ οὖν λῶ, κύριος ἔκλισε, τῷ προῦποθέσει ἓξ κόσμου ἐν τῇ τὲ θεοῦ ἐνθυμήσει, τοῦτ' τούτῳ προσέρριψε. τὸ δὲ γλυνᾷ με, σωσεὶς πάλιν εἰς τὰς μῆ παῖδα ἐκ φύσεως παιδοποιήσεις ἐκδιδομένῃ εἶπε τὸ, γλυνᾷ με. νόει πάνυ φιλόσοφε, τὲ αὐτῆς φύσεως παλαιουμένης ἓ ἀνανεουμένης ἄγει σωτελείας. τὸ οὖν, κύριος ἔκλισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐῆ εἰς ἔργα αὐῆ, εἰς τὴν τῶ ἀνθρώπων δοθεῖσαν λογιστικὴν σοφίαν διαληπτέον. τὸ δὲ γλυνᾷ με, τὸ κῆ προσγνωσιν ἓξ θεοῦ αὐτῆς τὲ φύσεως, τὸ ὁξ αὐτῆς ὁξ εἰκόνων ὡς ζυγὸν εἰλιπόμενον ἐπ' αὐτὸν τὲ καμπῆρα ἐπανιὸν ὀπὸ τὲ ἀρχῆς τὲ προσπελάσου ἀνθρώπου ἓξ κατ' εἰκόνα θεοῦ κλιθέντος, ἐν ᾧ τὴν λογιστικὴν σοφίαν τὲ κλεῖν ἐνέθηκεν, ἐν ᾧ τὲ ἐλικρινῆ αὐῆ ἀγάπην ἐνέτυπωσεν ὁ θεός. ὅπερ τὲ αἰνάκλισιν ἐν ἑαυτῷ ποιούμενος ὁ σωτὴρ ἔλεγε πρὸς τὸν πατέρα οἰκονομικῶς· ὅτι ἠγάπησάς με, φησὶ, πρὸ καταβολῆς κόσμου. τὸ δὲ, πρὸ τῶν αἰώνος ἐθεμελίωσέ με ἐν ἀρχῇ, ἱστορήσας ὁ Σολομὼν, ὅτι οἱ αἰῶνες οἱ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ἐκ τὲ περιόδου τὲ ἡμέρας κ τὲ νυκτὸς τὲ σύστασιν ἔχουσι· τὸ δὲ πρὸ ὑπάρξαι τὲ ἡμέρας κ τῆς νυκτὸς, πρὸ ὑπάρξαι δεῖ τὲ αἰῶνος τούτου· ταύτης

Anno Christi 325.

ANNO CHRISTI 325.

τῆς ἱστορίας θεωρήσας ὁ Σολομὼν, ἥρμοσεν διαρμόσως τῷ τε ἀνθρώπῳ καὶ τῇ σοφίᾳ. διὸ ἐκ προσώπου αὐτῆς ἐκφωνήσας λέγει τό· κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με ἐν ἀρχῇ. συλλογισάμενος ἐν ἑαυτῷ πάλιν, ὅτι μέλλοντος τοῦ θεοῦ παράγειν τοὺς τοὺς τοὺς φύσεις τοὺς ἐγκοσμίους, προϋφεστέρας τοῦ τε ἀνθρώπου καὶ τῆς σοφίας, εἰς τὸ εἶναι, καὶ ὅτι δεῖ τοὺς προϋφεστέρους παρεῖναι παραγομένων τε τῶν φύσεων ἱστορεῖν τὴν τάξιν τοὺς φύσεις παραγινομένας, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ σοφία ἠγεῖσθαι τῶν ἔργων ἐπέστησεν. ἡ οὖν τῷ ἀνθρώπῳ δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ λογιστικὴ καὶ κριτικὴ σοφία, ἡ διαδοχθεῖσα ὑπὸ Σολομῶντα, καθά φησιν ὁ μέγας Μωσῆς, λέγει ἐν Σολομῶντι· κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· καὶ τὰ ἑξῆς. ἧς ἐκ προσώπου τῆς προϋφεστέρας οὔσης τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ κόσμου, διηγούμενος τὰς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ, τὰς ἐν τῷ κόσμῳ πραγματευομένας τοὺς φύσεις, φησὶν αὐτός· κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους, καὶ ἄκρα οἰκούμενα τοῦ ὑπὸ οὐρανόν. ἡνίκα ἡτοίμαζε τὸν οὐρανόν, συμπαρῆμην αὐτῷ, ὅτε ἀφώριζε τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐπὶ ἀνέμων· ἡνίκα ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω νέφη, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς ἐπῆγε πηγὰς τοὺς ὑπὸ οὐρανόν. ἐν τῷ τιθέναι τῇ θαλάσσῃ ἀκριβασμὸν αὐτοῦ· καὶ ὕδατα ὑπερβαίνοντα λόγον σώματος αὐτοῦ· καὶ ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ἤμην παρ' αὐτῷ ἁρμόζουσα, ἐγὼ ἤμην ἣν προσέχαιρε. ταῦτα ἐκ προσώπου τῆς σοφίας· καὶ δείκνυσιν ἀσφαλῶς, ὅτι ὁ προϋπάρξας τοῦ κόσμου, ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐννοίᾳ· διὸ καὶ ὁ κόσμος διοργεπίδη, δηλονότι καὶ τὸν

rationes contemplans Salomon, homini atque sapientiæ congrue accommodauit. Quamobrem ex eius persona pronuntians ait: *Dominus condidit me initium viarum suarum in opera eius, ante sæcula, in principio fundauit me.* Ibid. Rursum cogitans in semetipso, quod Deo huius mundi naturas ante hominem eiusque sapientiam in esse perducente, oporteret præsentibus ipsis naturis, quæ priora sunt adesse. Videns autem ordine naturas prodeuntes, & quod homo eiusque sapientia proposita fuerant, vt reliqua opera præcederent: rationalis ergo atque iudicatrix sapientia homini concessa, & Salomoni, vt magnus Moyses ait, infusa, loquitur in Salomone: Dominus condidit me initium viarum suarum in opera eius: & quæ sequuntur. Ex cuius persona, quæ cum homine prior erat mundo, enarrans opera Dei naturas in mundum producentis, inquit ipse: *Dominus fecit regiones & inhabitabilia, & summa quæ habitantur eius quæ sub cælo. Quando præparabat cælum, simul aderam ipsi, & quando secernebat suam sedem super ventos: quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum: quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis ne transirent fines suos: quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens, cui adgaudebat.* Ibid. hæc ex persona sapientiæ. Quæ haud dubie ostendunt, quod in diuina intentione ante mundum extitit, propter quam mundus extructus est: constat etiam ante

mundi naturas extitisse. Testis ergo factus viæ naturarum, qui
Baruch. 3. prior illis fuit, earum ordinem numerat per sapientiam quam inuenit prudẽtia sua, quamque homini præparauit. Quis igitur hanc sapientiã præparauit & dedit homini, quæ eius opera enarrauit? Non alius omnino, quam qui præparauit terram in æternũ tempus, & qui impleuit eam iumentis quadrupedibus, qui mittit lumen, & vadit: vocauit illud, & obediuit illi timore: qui in terra visus est, & inter homines conuersatus est. hic sapientiam hereditauit. Non est itaque Filii Dei illud: Dominus condidit me: sed rationalis sapientiæ, quam ipse Dominus homini dedit ac præparauit, propter quem mundus factus est. clarissime siquidem per omnia demonstratum est, in persona rationalis sapientiæ dictum esse. Confirmat autem prædicta Dominus in euMarc. 2. angelio, dicens: *Sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatum:* attributa mundo persona seu figura sabbati, pro eo; mundus propter hominem factus est, non homo propter mundum.

τ κόσμου φύσεων προϋπῆρξεν. ἴσως οὖν ἡγούμενος τῆς πρόσθου τὴν φύσεων, ὑπαριθμεῖ τὴν τάξιν αὐτῶν, ὁ προηγούμενος αὐτῶν, ἡ σοφία, ἣν ἐξεῦρε τῇ συνέσει αὐτοῦ, ἣν ἑτοίμασε τῷ ἀνθρώπῳ. τίς οὖν ὁ ταύτην τὴν σοφίαν προθυμησάμενος καὶ δεδωκὼς τῷ ἀνθρώπῳ, ἢ ὑφηγήσασθαι αὐτοῦ τὰς ἐνεργείας; ὅτι οὐκ ἄλλος, ἀλλ' ἢ πάντως ὁ καταισκευάσας τὴν γῆν εἰς Ⓦ αἰῶνα χρόνον, ὁ καὶ ἐμπλήσας αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων, ὁ καλέσας τὸ φῶς, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ ἐν φόβῳ· ὁ ὀφθεὶς ἐπὶ γῆς ὀφθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς ἀνθρώποις. τούτῳ κεκλήρωται τῆς σοφίας. οὐχὶ δὲ υἱὸς δὲ θεοῦ τὸ, κύριος ἔκτισέ με, ἀλλ' ἡ τῆ λογικῆς σοφίας, ἣν ὁ αὐτὸς τοῦ κυρίου ἐνεπαθείσης καὶ δοθείσης τῷ ἀνθρώπῳ, δι' ὃν ὁ κόσμος ἐγένετο. σαφέστατα διὰ πάντων δέδεικται, ὅτι εἰς τὸ πρόσωπον εἴρηται τῆς λογικῆς σοφίας. βεβαιοῖ δὲ τὰ προειρημένα ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγων· τὸ σάββατον διὰ Ⓦ ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον· προσωποποιήσας τὸν κόσμον εἰς πρόσωπον τοῦ σαββάτου, αὐτὴ τοῦ· ὁ κόσμος διὰ Ⓦ ἄνθρωπον, ἀλλ' οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ Ⓦ κόσμον.

Anno Christi 325.

Alia philosophi contradictio.

At vero Salomonis sapientia testatur, Filium Dei esse, hoc est, Dei sapientiam, quæ dixit: Dominus condidit me, & quæ sequuntur.

Ἑτέρα ἀντίφασις τοῦ φιλοσόφου.

Ἀλλὰ, φησὶν, ἡ σοφία ἡ ἐν Σολομῶντι, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστι, τοῦτ' ἔστιν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, ὁ εἰπών· κύριος ἔκτισέ με, καὶ τὰ ἑξῆς.

Responsio sanctorum episcoporum ad philosophum per episcopum Eusebium Pamphili.

Dic philosophe, sapientia quæ erat in Salomone, vt ais, eratne

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἐπισκόπων πρὸς Ⓦ φιλόσοφον διὰ τοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου.

Εἰπὲ ὦ φιλόσοφε, ἡ σοφία ἡ ἐν Σολομῶντι ὡς σὺ φῂς, ἡ τοῦ θεοῦ ὄντι σο-

ANNO CHRISTI 325.

φία; ὁ φιλόσοφος· ναὶ, φησὶν, οὕτως ἔχει. ὁ ἐπίσκοπος· εἰπέ, ἡ σοφία τοῦ θεοῦ προγινώσκει ἢ οὔ; ὁ φιλόσοφος· ναὶ ἔχει. ὁ ἐπίσκοπος· ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστιν, ὡς φὴς σὺ Σολομῶντι; ὁ φιλόσοφος· ναὶ, φησίν. ὁ ἐπίσκοπος· πῶς κρίνει ὁ κρίνων, καὶ προγινώσκει, ἢ οὔ; ὁ φιλόσοφος· ναὶ, φησίν. ἀλλὰ πῶς; ὁ ἐπίσκοπος· ὁ οὖν κρίνων, καὶ προγινώσκει κρίνει, καὶ κατὰ τὰ ἔργα, ὡς προγινώσκει; ὁ φιλόσοφος· ναὶ εἶπον. ὁ ἐπίσκοπος· πῶς οὖν ἡ σοφία ἡ σὺ Σολομῶντι λέγεις· τρία ἐστὶν ἀδύνατά μοι νοῆσαι, καὶ τὸ τέταρτον ἐκ ἐπιγινώσκω; τὰ τρία εἰρηκὼς ἡ σὺ Σολομῶντι σοφία, ἀδυνατεῖ αὐτῷ νοῆσαι, πρὶν τοῦ τετάρτου εἶπεν οὐ γινώσκειν, καὶ ὁδοὺς ἀνδρὸς σὺ νεότητι. εἰ οὖν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ἐστιν ἡ σὺ Σολομῶντι, πῶς κρίνει κόσμον, μὴ εἰδὼς ἀνδρὸς ὁδοὺς σὺ νεότητι; καὶ πῶς τοῦτο ἀληθὲς, ὅτι ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ, τοῦτ' ἔστιν, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καθὼς φησι Μωσῆς ὁ προφήτης, ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς, πάντα δι' αὐτοῦ, φησὶν, ἐγένετο· ἐκ ἐπίστατο ὁδοὺς ἀνδρὸς σὺ νεότητι; ὁ πλάσας καθ' μόνας τὰς καρδίας αὐτῶν, ὁ συνιεὶς εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν, ὁ ἐπάιζων καρδίας καὶ νεφροὺς, καθ' ὃν προφήτην τὰ εἰπόντα· σὺ ἔγνως τὴν καθέδραν μου, καὶ τὴν ἔγερσίν μου· σὺ συνῆκας πάντας τοὺς διαλογισμούς μου, φησὶν, ὁπὸ μακρόθεν, τὴν τρίβον μου, καὶ τὴν ὠδῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας, καὶ πάσας τὰς ὁδούς μου προεῖδες. καὶ σὺ ἑτέρῳ πάλιν· ὁ παιδεύων ἔθνη, οὐχὶ ἐλέγξει, ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν; κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι. ὁ οὖν ταῦτα ἐπι-

sapientia Dei? *Philosophus.* Vere, inquit, erat profecto. *Episcopus.* Dic, sapientia Dei præscientiam habet, an non? *Philosophus.* Certe habet. *Episcopus.* Sapientia Dei, quam dicis in Salomone fuisse, estne Filius Dei? *Philosophus.* Certe, inquit. *Episcopus.* Iudex quomodo iudicat, iuxta præscientiam, an non? *Philosophus.* Certe, ait: quomodo enim aliter iudicaret? *Episcopus.* Iudex igitur iuxta præscientiam iudicat, & secundum opera quæ prius nouit? *Philosophus.* Certe iam dixi. *Episcopus.* Quomodo igitur ait sapientia Salomonis: *Tria non possum intelligere, & quartum penitus ignoro?* cumque tria dixisset sapientia Salomonis, quæ ipsa non posset intelligere, quartum dixit se ignorare, nempe viam viri in adolescentia. Si ergo sapientia Dei est sapientia Salomonis, quomodo iudicat mundum, cum nesciat viam viri in adolescentia? & quomodo hoc verum est, quod qui fecit hominem ad imaginem Dei, hoc est, Filius Dei (vt Moyses propheta ait, & de quo ait Ioannes euangelista: *Omnia per ipsum facta sunt*) non sciat viam viri in adolescentia? *qui finxit sigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum, qui scrutatur corda & renes,* iuxta Prophetam dicentem: *Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam: tu intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam & funiculum meum inuestigasti, & omnes vias meas præuidisti.* & rursum alibi: *Qui instruit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam? Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.* Qui ergo hæc nouit,

Prou. 30.

Ioan. 1. Psal. 32.

Psal. 138.

Psal. 93.

& omnia præscit, nescit viam viri in adolescentia? Et multa ex scripturis licet inuenire, quæ imprudentiã eorum qui hoc dictum male intelligũt, redarguãt. Quomodo ergo qui docet hominem scientiã, ipse nescit viam viri in adolescentia? Bene igitur intelligas, o philosophe, quod Salomon iudicem sapientiam accepit, quam inuenit Filius Dei prudentia sua, quam præparauit homini ad imaginem suam, rationalem scilicet. Confirmat iam dicta quod Dominus in euangelio loquitur: *Ecce plusquam Salomon hic:* quo funditus euertit dicentes ipsum esse Salomonis sapientiam. Si enim vt vox suffragatur, æqualem habet appellationem cum sapientia (sapientia enim Dei est Filius Dei) est ergo Deus præscius, qui iuxta præscientiam iudicat, & secundum opera, tamquam omnium opifex & creator, vt ait Paulus vas electionis, qui ad Hebræos scribens, sic de ipso loquitur: *Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & penetrans vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, & discretor cogitationum ac intentionum cordis: & non est aliquid occultum in conspectu eius, sed omnia nuda sunt & aperta oculis eius, de quo sermo noster est.* & ad Romanos idem scribit, dicens: *Quorum patres, ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen.* Sic autem ostendit quod Dei & Patris sapientia Deus vere sit ex ipso Deo, æternus ex æterno, verus ex vero, cum sit natura semper Filius æterni Dei & patris.

Matth. 12.

Hebr. 4.

Rom. 9.

σάμενος, καὶ πάντα προγινώσκων, ἐκ ἐπίσταται ὁδοὺς ἀνδρὸς ἐν νεότητι; καὶ πολλά ἐστιν εὑρεῖν ἐκ τῆς γραφῆς, τὰ ἐλέγχοντα τὴν ἄνοιαν τῶν κακῶς ὑπειληφότων περὶ τοῦ ῥητοῦ τούτου. πῶς γὰρ ὁ διδάσκων ἀνθρώπων γνῶσιν, αὐτὸς ἐκ ἐπίσταται ὁδοὺς ἀνδρὸς ἐν νεότητι; εὖ ἴσθι οὖν ὦ φιλόσοφε, ὅτι Σολομὼν κρίσιν ἔλαβε σοφίαν, ἣν εὗρε σωτὴρ αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἣν ηὐτρέπισε τῷ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἀνθρώπῳ, συλλογιστικήν. ἀμέλει γὰρ ἐπιβεβαιοῖ τὰ ῥηθέντα ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις λέγων πρὸς, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε· αἰνίττεται τοὺς λέγοντας αὐτὸν εἶναι τὴν ἐν Σολομῶνι σοφίαν. εἰ γὰρ τῇ ψήφῳ τῆς φωνῆς ἰσοπροσῳδός ἐστιν ὁ τῇ σοφίᾳ· ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ σοφία ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· θεὸς προγνώστης ἐστί, καὶ κατὰ προγνωσιν κρίνει, καὶ κατὰ τὰ ἔργα, ὡς κτίστης καὶ δημιουργὸς τῶν ἁπάντων, καθὼς φησι καὶ ὁ Παῦλος πρὸς σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, Ἑβραίοις γράφων, ὧδέ πως λέγει περὶ αὐτοῦ· ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργὴς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας· καὶ ἐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ πεπεφανερωμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος. καὶ πρὸς Ρωμαίους δὲ ὁ αὐτὸς γράφει, λέγων· ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. δείκνυσι γὰρ ὧδε, ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς σοφία θεός ἐστιν ἀληθὴς ὁ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, ἀίδιος ἐξ ἀϊδίου, καὶ ἀληθινὸς ἐξ ἀληθινοῦ, φύσει ὢν ἀεὶ υἱὸς τοῦ ἀεὶ ὄντος θεοῦ καὶ πατρός.

ANNO CHRISTI 325.

ANNO CHRISTI 325.

Αντίρρησις τῦ φιλοσόφου.

ΚΕΦΑΛ. ιθ'.

ΤΙ οὖν ἔστιν ὁ φής· ὁδὸν δὲ σοφίας οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ ἐμνήσθησαν τὰς τρίβους αὐτῆς; καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἐπισκόπων διὰ τῦ αὐτῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου τῦ Παμφίλου.

Πολλάκις πρὸς τὰ ῥήματα τῆς σοφίας ἀποβλὼν, ὦ φιλόσοφε, ἐθαύμασας τῆς σοφίας τὴν δύναμιν, ὅτι δὴ μείζω νοημάτων ἁλήθειαν ἔστιν εὑρεῖν ἐν αὐτῇ βραχυτάταις λέξεσι. καὶ τάχα δικαίως ἄν τις προσκάσαι ῥήματα τῆς γραφῆς τῇ εὐαγγελικῇ παραβολῇ, τῇ διαρρεούσῃ εἰκόνα τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὅ, τι βραχύτατον μέν ἐστι παντῶν τῶν σπερμάτων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, φυὲν δὲ καὶ ἀναπλησθὲν ἱκανὴν σκέπην τοῖς πετεινοῖς δίδωσιν. οὕτως ὁ εὐφυὴς τὴν τῶν θείων ῥημάτων δύναμιν ἐν βραχέσι σπειρομένην λέξεσιν· ἀναπλουμένων δὲ τῶν νοημάτων, καὶ ὥσπερ κλάδων ἐπὶ τὴν διάνοιαν τῶν πετεινῶν ἐπεκτεινομένων, τῦτ' ἔστι, τῶν ἀνθρώπων, τοσαύτης εὑρίσκεται δύναμις, ὡς ἐμὴ μόνοις τοῖς γεωργοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς παρεστῶσι πετεινοῖς ἱκανὴν παρέχειν τὴν σκέπην. πόθεν οὖν ἐκινήθην πρὸς ταύτην τὴν ἔννοιαν, ἢ ἐκ τῆς τῦ λόγου τῆς ἱερᾶς γραφῆς ἱεροψάλτου Δαυὶδ, πρὸς ἀπόδειξιν καὶ σύστασιν, οὐ τῆς λογικῆς σοφίας, ὡς αὐτὸς ὑπείληφας, ἀλλὰ τῦ καὶ ταύτην καὶ πάντα τὰ γενητὰ δημιουργήσαντος ἀκαταλήπτου σοφίας τῆς ἀκτίστου καὶ ἀνάρχου, τῦτ' ἔστι

Contradictio philosophi.

CAPVT XIX.

QVID igitur est, quod ais: Viam sapientiæ non cognouerunt, neque recordati sunt semitas eius? & quæ sequuntur.

Responsio sanctorum episcoporum per eumdem episcopum Eusebium Pamphili.

Sæpenumero verba sapientiæ considerans, o philosophe, admiratus es sapientiæ virtutem, quod breuissimis locutionibus maximam sententiarum veritatem in ea inuenire liceat: & iustissime quispiã verba scripturæ comparauerit euangelicæ parabolæ asserẽti, simile esse regnum cælorũ grano sinapis, quod cum minus sit omnibus terræ seminibus, quando tamen creuit, & perfectum est, idoneum tectum volucribus præbet. Sic videmus diuinorum verborũ potentiam breuibus locutionibus seminatam, plenam autem sententiis quasi ramis, ad volucrum, hoc est, hominum contemplationem protensis, in quibus tanta potentia inuenitur, vt non solis terræ habitatoribus, verum etiam assistentibus volucribus sufficiens exhibeant tegumentum. Vnde nam igitur ad hanc considerationem excitatus sum, nisi ex verbo sanctæ scripturæ sacri cantoris Dauidis, ad demonstrationem & constitutionem non rationalis sapientiæ, vt ipse fueras opinatus, sed eius quæ illam & omnia creata condidit, incomprehensibilis sapientiæ, increatæ, & initio carentis, hoc *Matth. 13.*

est, Christi: siquidem Christus est Dei virtus & Dei sapientia, iuxta modum suæ ineffabilis deitatis, ex Deo verus Deus Verbum. *Verbo enim Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Audisti Verbum Domini, audisti Spiritum oris eius: audi rursus de veræ fidei constitutione, quæ pie a piis intellecta & prædicata est: quandoquidem existimo nihil prædictorum te suscipere præter tanti sanctorum pontificum spiritualis chori sententiam. Audi ergo pie, nec humanis ratiocinationibus quæ ineffabilia sunt, tenta perscrutari. Perfectus nec minuitur, nec augetur. Vnus ingenitus Deus & Pater: vnus ex eo genitus vnigenitus Filius Deus Verbum. sicut non est alter Deus cum Deo & Patre ingenitus, ita neque congenitus, neque prior, neque posterior Filius, diuersus a Deo vnigenito Filio eius, Deo Verbo. Vnus vere Deus & Pater, vnus etiam ineffabiliter ex eo genitus Filius, Deus Verbum. Quemadmodum autem non solo nomine Pater est Deus, sic neque solo nomine Filius, sed vere est Filius: verus est Pater, verus Filius: Deus est Pater, Deus etiam Filius ex eo genitus: perfectus Pater, perfectus & eius Filius: incorporeus Pater, incorporeus & Filius. incorporei enim est figura, & incorporea nimirum imago. Credis hoc philosophe, quod ex substantia Patris sit genitus vnigenitus eius Filius, quemadmodum a principio disputationum per plurima expressa testimonia demonstrauimus, an non?

1. Cor. 1.

Psal. 32.

Χεισοῦ· ἐπεὶπερ Χεισὸς θεοῦ δύνα- ANNO CHRISTI 325.
μις, & θεοῦ σοφία καὶ ⟨illegible⟩ τ ἀῤῥήτου καὶ
ἀπεριλήπτου θεότητος αὐτ λόγον, ὁ ἀλη-
θὴς τ θεοῦ θεὸς λόγος. τῷ γὰρ λόγῳ κυ-
ρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ
πνεύματι τ στόματος αὐτ πᾶσα ἡ δύ-
ναμις αὐτῶν. ἤκουσας λόγον κυρίου,
ἤκουσας πνεῦμα τ στόματος αὐτ· καὶ
ἄκουε τοίνυν καὶ πάλιν περὶ τ συστά-
σεως τ ἀληθοῦς πίστεως τ εὐσεβοῦς ὑπὸ
τ̃ εὐσεβῶν νοουμένης τε καὶ κηρυττο-
μένης. ἐπεὶπερ οἶμαι οὐδὲν τ παραπλη-
σίων οἱ τοσαύτης ἁγίων ἀρχιερέων πνευματικῆς χορείας τ ἄρι-
στον δέδεκται. ἄκουε τοίνυν εὐσεβῶς,
& μὴ τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς διε-
ρευνᾶσθαι πειρῶ τὰ ἀπόῤῥητα. ὁ τέλειος
οὔτε μειοῦται, οὔτε αὔξει. εἷς ἀγέννη-
τος ὁ θεὸς καὶ πατήρ· εἷς καὶ ὁ γεγεννη-
μένος ἐξ αὐτ μονογενὴς υἱὸς θεὸς λό-
γος. ὥσπερ οὖν ὅτι ἔστι σωγενὴς τος
τῷ θεῷ & πατρὶ θεὸς ἕτερος, οὕτως οὐ-
δὲ συγγεγεννημένῳ, ἢ προγεγεννη-
μένος, ἢ μεταγεγεννημένος υἱὸς ἕτερος τ
θεοῦ τῷ μονογενεῖ υἱῷ αὐτ θεῷ λόγῳ.
εἷς ὄντως θεὸς & πατήρ, εἷς ὄντως καὶ ὁ
γεγεννημένῳ ἐξ αὐτ ἀφράστως υἱὸς
θεὸς λόγος. ὥσπερ οὖν οὐ λόγῳ μόνῳ
πατὴρ ὁ θεὸς, οὕτως οὐδὲ λόγῳ μόνῳ
υἱός, ἀλλ' ἀληθῶς υἱός· γνήσιος ὁ πατήρ,
γνήσιος ὁ υἱός· θεὸς ὁ πατήρ, θεὸς & ὁ ἐξ
αὐτ γεγεννημένος υἱός· τέλειος ὁ πατήρ,
τέλειος αὐτ καὶ ὁ υἱός· ἀσώματος ὁ πα-
τήρ, ἀσώματος & ὁ υἱός. & ἀσωμάτου
γὰρ χαρακτὴρ, καὶ ἡ εἰκὼν ἀσώματος δη-
λονότι. πιστεύεις τοῦτο ὦ φιλόσοφε, ὅτι
γεγέννηται ἐκ τ οὐσίας τ πατρὸς ὁ μο-
νογενὴς υἱὸς αὐτ, καθάπερ ἐξ ὑπαρχῆς
τ λόγων διὰ πλείστων ὅσων γραφικῶν
μαρτυριῶν ἀπεδείξαμεν, ἢ οὔ;

Ανπε-

ANNO CHRISTI 325.

Ἀντιπερώτησις τοῦ φιλοσόφου.

Πῶς καὶ πόθι ζήτει, φράσον;

Οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι διὰ τοῦ αὐτοῦ Εὐσεβίου Παμφίλου εἶπαν.

Μὴ ζήτει πῶς φιλόσοφε· εἰ δὲ μή, καθὰ ἤδη διὰ πλειόνων εἴρηται σοι, καὶ σὺ ἀρχῇ τῆς διαλέξεως διεμπερευόμεθα, ὅπι προμνίσας σεαυτὸν ἀπουδάζεις, διερθυνᾶν περιφόμβους τὰ ἀνεξερεύνητα. εἰ μὲν γὰρ ἐνδέχεται ζητεῖν πῶς ὁ ἀγέννητος, ἐνδέχεται καὶ ζητεῖν πῶς καὶ ὁ γεννητὸς υἱός. εἰ δὲ οὐ καταλείπεις ζήτησιν, πῶς γεγέννηται· μὴ ζήτει τὰ ἀνεξερεύνητα, οὐ γὰρ εὑρήσεις· τὰ εὑρισκόμενα ζήτει, καὶ εὑρήσεις. ἐὰν γὰρ ζητῇς, παρὰ τίνος ἔχεις μαθεῖν; παρὰ τῆς γῆς ἐχώρισεν ὑφίστατο. παρὰ θαλάσσης; οὐδέπω ἐκέκλιστο ἡ ὑγρά. παρὰ οὐρανοῦ; ἐκ τίνων ποιηθείς. παρὰ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄστρων; οὐδέπω δεδημιούργητο. παρὰ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων; οὐδέπω ἦσαν, ἐπείπερ καὶ αὐτῶν ποιητὴς ὁ υἱός. ἀλλὰ παρὰ αἰώνων; πρὸ αἰώνων ὁ μονογενής. μὴ ζήτει τὰ μὴ ἀεὶ ὄντα πρὸ τοῦ ἀεὶ ὄντος. ἄῤῥητος, ἀγέννητος ὁ πατήρ· ἄῤῥητος, ἀῤῥήτως γεγεννημένος ἐξ αὐτοῦ ὁ υἱός. σιώπησον πρὸ τοῦ πῶς, καὶ πρόσχωρε τοῦτο τῷ γεγεννηκότι, καὶ τῷ γεγεννημένῳ. ὁ γὰρ πατὴρ μόνος γινώσκει τὸν υἱὸν τίς ὅστι, καὶ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι, καθάπερ καὶ φησὶ τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ. εἰ δὲ μὴ θέλεις παύσασθαι τὸ πῶς, ἀλλὰ φιλονεικεῖς διερθυνᾶν τὰ ἀνεξερεύνητα, καταγελῶμέν σου τὴν τόλμαν, μᾶλλον δὲ πενθοῦμέν σε, ὅτι οὐ πίστει θέλεις νοεῖν τὸν θεὸν ἀεὶ πατέρα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τὸν μονογενῆ

Interrogatio philosophi.

Quomodo & quanam ratione, dic?

Sancti episcopi per Eusebium Pamphili dixerunt.

Ne quæras quomodo, o philosophe: alioquin, vt iam pluribus dictum est tibi, & ab initio disputationis testati sumus, studes te præcipitem agere, perscrutari tentans quæ inscrutabilia sunt. Si enim quærere licet, quomodo non genitus; licet etiam quærere, qui genitus. Si vero non deseris quæstionẽ, quomodo sit genitus; ne quæras inscrutabilia, non enim inuenies: quæras quæ inueniri possunt, & inuenies. Si enim quæsieris, a quo potes discere? a terra? non subsistebat. a mari? nondum creatum fuerat mare. a cælo? nondum erat factum. A sole aut luna vel stellis? nondum fuerant condita. ab angelis & archangelis? nondum erant: siquidem & ipsorum factor est Filius. sed a sæculis? ipse ante sæcula vnigenitus. Ne igitur quæras quæ non semper fuerunt, de eo quod semper fuit. Ineffabilis & ingenitus est Pater, ineffabilis est & ex eo ineffabiliter genitus Filius. Taceas ergo de illo, quomodo, & concedas hoc ei qui genuit, & genito. Pater enim solus agnoscit Filium qui est, & Filius Patrem, & cui voluerit Filius reuelare, vt ait ipsius euangelium. Si autem non vis cessare illud, qui, sed contendis inscrutabilia perscrutari, ridemus tuam audaciam, quin magis deflemus te, quod non velis fide intelligere Deum semper Patrem Filii sui, & vnigenitum suum Fi- *Matth. 11.*

lium, ſemper eius filium, ſemper cum Patre fuiſſe, non poſteriorem, vt tu impie aſſeris. Sed fide intellige atque confiteare, perfectum Filium ex perfecto, vt ſæpe audiſti, lumen æternum ex æterno lumine, Deum verum ex vero Deo & Patre, increatum ex increato, ſine compoſitione ab eo qui compoſitionis eſt expers, ſemper exiſtentem apud Patrem: *In principio enim erat Verbum*, vt ait Ioannes euangeliſta, *& Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Illud, erat, philoſophe, non habet aliquid præcedens: illud, erat, philoſophe, tollit quod nõ erat, vt prius oſtendimus: & illud, Deus, tollit quod non eſt Deus. Scriptis crede, quæ non ſcripta ſunt, ne cogites, nec inquiras. Credas quod omnia condidit Filius quæ facta ſunt voluntate Patris, non oculorum intuitu (Deus enim compoſitionis eſt expers, vt prædiximus) ſed voluntate, vt ipſe ſolus nouit: quod nos fide intelligentes prædicamus, iuxta ſanctarum ſcripturarum doctrinam, quod Patris conſilio ac ſuo condidit omnem creaturam, & quæ in cælo eſt, & quæ in terra, & quæ videtur, & quæ intelligentia percipitur, non inſtrumentis aut machinis, nec alicuius alterius auxilio, ſed, vt paulo ante diximus, voluntate Patris, qui ad ipſum & ad Spiritum ſanctum locutus eſt: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Non dixit fac, nec facite, ſed faciamus, oſtendens id quod eſt conſubſtantiale, eiuſdem honoris in beata illa & ineffabili trinitate.

Ioan. 1.

Geneſ. 1.

ὑὸν αὐτοῦ, ἀεὶ ὑὸν αὐτοῦ, συνὼν πρόγνωσα ἀεὶ τῷ πατρὶ, καὶ οὐ μεταγνώστερον, καθὼς σὺ ἀσεβῶς φῄς. Ἀλλὰ νόει πίστει, καὶ ὁμολόγει τέλειον ἐκ τελείου τὸν ὑὸν, ὡς πολλάκις ἤκουσας, φῶς ἀΐδιον ἐκ φωτὸς ἀϊδίου, θεὸν ἀληθινὸν ἐξ ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἄκτιστον ἐξ ἀκτίστου, ἀσώματον ἐξ ἀσωμάτου, ἀεὶ ὄντα πρὸς τὸν πατέρα· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καθά φησιν Ιωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. τὸ ἦν, φιλόσοφε, τὸ πρόγνωσα ἐκ ἔχει· τὸ ἦν, φιλόσοφε, προσγράφει τὸ ἐκ ἦν, καθὰ προαπεδείξαμεν· καὶ τὸ θεὸς προσγράφει τὸ οὐ θεός. τοῖς γεγραμμένοις πίστευε, τὰ μὴ γεγραμμένα μὴ ἐννόει, μηδὲ ζήτει. πίστευε ὅτι πάντα αὐτὸς ἐδημιούργησεν ὁ υἱὸς τὰ γεγονότα νεύμασι πατρικῶν, ἐκ ὀφθαλμῶν βλέμματι· ἀσωμάτου γὰρ ὁ θεὸς, ὡς προειρήκαμεν· ἀλλὰ νεύμασι, ὡς αὐτὸς οἶδε μόνος. ὅπερ ἡμεῖς πίστει νοοῦντες κηρύττομεν, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν γραφῶν, ὅτι βουλῇ τοῦ πατρὸς ὁ ἑαυτοῦ δεδημιούργηκε πᾶσαν τὴν κτίσιν τήν τε ἐπουράνιον καὶ ἐπίγειον, τήν τε ὁρωμένην καὶ νοουμένην, ἐκ ὀργάνοις, οὔτε μηχαναῖς, οὐδὲ συνεργίᾳ τινὸς ἑτέρου, ἀλλὰ βουλήσει πατρὸς, καθὰ ἄρτιως εἰρήκαμεν, ᾧ εἰπόντος πρὸς αὐτὸν ὁ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ποιήσωμεν ἄνθρωπον καθ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἐκ εἶπε ποίησον, ἢ ποιήσατε, ἀλλὰ ποιήσωμεν, δεικνὺς τὸ ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀφράστου τριάδος. καὶ μὴ γογγύζε, ὦ φιλόσοφε, ὁ σὸν ὀφθαλμοῖς ἀνακίνει, ἀλλὰ ὅσα τῷ τῆς διανοίας βλέμματι τὸν

Ne obmurmures, o philoſophe, neque oculos moueas: ſed men-

Anno Chriſti 325.

ANNO CHRISTI 325.

ἀποστολικῶν δογμάτων ἀκρίβειαν, καὶ λέγω πιστῶς, μὴ ὑπὲρ πλεῖον ἡγούμενος ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός. ἄκουε οὖν ὦ σὺν ἐς. ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ πρὸ αἰώνων αὐτοῦ υἱός, πρὸς ὃν εἶπε· ποιήσωμεν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα· αὐτὸς πάλιν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν βουλῇ πατρικῇ καὶ οἰκείᾳ ἄνθρωπος γέγονε, σαρκωθεὶς ἐκ παρθένου διὰ τὴν ἀκπεσόντα ἄνθρωπον Ἀδάμ· ὁ ἀσώματος σὺν σώματι κενώσας ἑαυτὸν, ὡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, διὰ τὸ σῶμα, ἔλαβε νέφος ὁ θεὸς λόγος τὸ σῶμα, ἵνα μὴ καταφλέξῃ τὰς κλισὰς φύσεις τὰς σὺν τῷ κόσμῳ· θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. ἐκράτησε σαρκὶ, ἵνα καὶ ἡ σὰρξ διὰ τὸ πρὸς αὐτὸν ἀπρόσιτον ἑνώσεως ἐλθεῖν σῴζηται τοῦ θανάτου, ἀόρατος σὺν ὁρατῷ, ἵνα ὑπομένῃ τὰ ὁρώμενα· ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ χρόνον, ἀλλ' ἀληθείᾳ κατ' ἀμφότερα θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἄνθρωπος καὶ θεὸς ὁ αὐτός· ἐξ ἀμφοῖν Χριστὸς, νοουμένης καὶ γνωριζομένης τῆς διαφορᾶς τῆς οὐσιῶν, τό τε θεοπρεπὲς αὐτοῦ καὶ τὸ σαρκικὸν, θεὸς μᾶλλον ἐστὶ. γέγονεν ἄνθρωπος δι' οἰκονομίαν. δι' αὐτὸν προφῆται, δι' αὐτὸν ἀπόστολοι, δι' αὐτὸν μάρτυρες· προφῆται διὰ τὴν προφητευθεῖσαν, ἀπόστολοι διὰ τὴν ἀποσταλεῖσαν οἰκονομικῶς, μάρτυρες διὰ τὴν προτομάρτυρα. ἦλθε θεὸς ἐπὶ γῆς, ὁ υἱὸς σαρκὶ κρύψας, ὡς ἠβουλήθη, τὸ τῆς αὐτοῦ θεοπρεπὲς μέγεθος, ἐκ ἐρημώσας τὰ ἐν οὐρανοῖς· οὐδὲ γὰρ πρὸ τῆς σαρκωθῆναι ἔρημος αὐτοῦ ὁ κόσμος. θεὸς μᾶλλον ἦν ἐστὶ, γέγονε καὶ ἄνθρωπος δι' οἰκονομίαν, σαρκωθεὶς καὶ τεχθεὶς ἐκ παρθένου δι'

tis intuitu vide apostolicorum dogmatum integritatem, ac fideliter susci pe, non amplius infidelis existens, sed fidelis. Audi ergo atque intellige. Dei Verbum quod fuit ante sæcula, Filius ipsius, ad quem dixit: Faciamus hominem, & quæ sequuntur; ipsum rursus in diebus nouissimis & Patris & sua sententia homo factum est, incarnatum ex Virgine, propter eum qui lapsus est, Adamum; incorporeum, cum in corpore semetipsum exinaniisset, vt dixit apostolus Paulus, propter corpus accepit Deus Verbum nubem corporis, vt naturas creatas huius mundi non combureret. *Deum enim nemo vidit vnquam.* Carnem accepit, vt caro propter immutabilem cum ipso in vnum coniunctionem a morte liberaretur: inuisibilis visibilem, vt ea quæ videntur, sustineat: quasi homo in tempore, sed reuera vtrumque, Deus & homo, homo & idem Deus: vnus enim ex ambobus Christus, intellecta & cognita substantiarum differentia diuinitatis eius atque carnis, Deus erat & est: factus est autem homo propter dispensationẽ. Propter ipsum prophetæ, propter ipsum apostoli, propter eũ martyres. Prophetæ propter eum qui a prophetis prædictus est: apostoli propter eum qui dispensatorie missus & apostolus factus est: martyres propter eumdem protomartyrem. Venit Deus in terram, Filius in carnem, occultans vt voluit, suæ diuinitatis magnitudinem, non ea quæ in cælis sunt deserens: neque enim ante incarnationem desertus ab eo erat mundus. Deus erat & est, & factus est homo propter dispensationem, incarnatus & natus ex Virgine propter suam ergagenus

Philip. 2.

Ioan. 1.

humanum caritatem. Pater dignum ſeipſo & æqualem genuit Filium, eo modo quem nouit ipſe qui eum genuit Deus & Pater, & qui ex ipſo genitus eſt Filius, o philoſophe.

οἰκείαν φιλανθρωπίαν. ἄξιον ἑαυτῷ καὶ ἴσον υἱὸν ἐγέννησεν ὁ πατήρ, ὡς οἶδεν ὁ γεννήσας αὐτὸν θεὸς καὶ πατήρ, καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος υἱός, ὦ φιλόσοφε. Anno Christi 325.

Contradictio philoſophi.

Ne pluribus perſeueres vim facere veritati, & verborum arte quaſi nube obumbrare tentes non obſcurum ſcripturæ ſermonem: ſed veni ad manifeſtam ſcripturam, quæ tibi eſt propoſita, & non fugias illud: *Dominus condidit me initium viarum ſuarum in opera eius.* & illud: *Dominus fecit regiones & inhabitabilia, & ſumma quæ habitantur eius quæ ſub cælo:* vnam & eamdem habet intelligentiam. De vno Domino Deo hæc ſunt, qui primo factum creauit initium viarum ſuarum in opera eius, quem & Filium appellauit, qui Deus etiam per ipſum Filium quaſi per inſtrumentum fecit regiones & inhabitabilia. Etſi enim creata Dei ſapientia, hoc eſt, Filius operatur, Deus tamen eſt qui per ipſum quaſi per inſtrumentum ea quæ non erant, creat.

Prou. 8.

Ibid.

Ἀντίῤῥησις τοῦ φιλοσόφου.

Μὴ ἔτι πλεῖον ὅσον ἐπιμένε βιάζομαι πλοῦν ἀληθείαν, καὶ τῇ τῶν λόγων εὐτεχνίᾳ ἐπισκιάζειν ὡς νέφος πειρῶ τῆς γραφῆς ἀναμαυρον φέγος· ἀλλὰ εἰς τὸ σαφὲς τῆς γραφῆς ἔλθε, τὸ σοι πρόκειται· καὶ μὴ φεῦγε τὸ, κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· καὶ τὸ, κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους, καὶ ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπὸ οὐρανόν· μίαν καὶ πλοῦν αὐτοῦ ἔχει ἔννοιαν περὶ τοῦ ἑνὸς κυρίου. τοῦτο ὅτι ὁ θεός, τοῦ καὶ πρωτότοκον κτίσαντος εἰς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, ὃν καὶ υἱὸν αὐτοῦ προσηγόρευσε, τὸν καὶ κτίσαντος δι' αὐτοῦ, ὡς δι' ἐργαλείου, χώρας καὶ ἀοικήτους. εἰ γὰρ καὶ ἡ κτισθεῖσα θεοῦ σοφία, τοῦτ' ἔστιν, ὁ υἱὸς ἐργάζεται, ἀλλ' ὁ θεὸς ἰῶ ὁ κτίζων δι' αὐτοῦ τὰ μὴ ὄντα, ὡς δι' ἐργαλείου.

Reſponſio ſanctorum epiſcoporum per eumdem epiſcopum Euſebium Pamphili.

Cum diu in via publica & regia, hoc eſt, in apoſtolica fide permanſeris, quomodo extra illam ferri ſuſtines? vt ſimul ſublatus teipſum præcipites, cum ex profundo impietatis te circumſtantis parũ emerſeris, quando ab hac ſancta Synodo audiſti prophetiam magni Ieremiæ, quaſi digito, vt ita loquamur,

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἐπισκόπων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου.

Πολὺ διατείχων τὴν βασιλικῆς λεωφόρου, τοῦτ' ἔστι τὴν ἀποστολικῆς πίστεως, ἔξω πῶς ταύτης φέρεσθαι δύνῃ κρημνίσαι σεαυτὸν ἅπαξ ἐλόμενος, καὶ μικρὸν ἀνανεύσας ἐκ τοῦ περιέχοντός σε ἀσεβείας βυθοῦ· ὅταν ἤκουσας πρὸς τῆς ἁγίας συνόδου ταύτης περὶ προφητείαν τοῦ μεγάλου Ἱερεμίου δακτυλοδεικτούμενος, ὡς αὖ εἴποι τις, καὶ λέ-

ANNO CHRISTI 325.

γονὸς· ἔστω ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· καὶ τὰ ἑξῆς. οἷς ἐπιλέγει· μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. καὶ οἶδα, ὦ φιλόσοφε, ἐπερωτηθεὶς παρὰ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, τίς ἐπὶ τῆς γῆς ὀφθείς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφείς, ὁ πατὴρ ἢ ὁ υἱός; ὃ δὲ ὁμολογήσας, ὅτι ὁ υἱός, καθὼς αἱ θεῖαι γραφαὶ λέγουσιν. οὐ ταῦτα εἴρηκας; πῶς πάλιν ἐπὶ (ω) βυθὸν τῆς μοχθηρίας Ἀρείου ἑαυτὸν ἀκοντίζεις, μᾶλλον δὲ βυθίζεις; οὐ γὰρ ἀνέζευξας χωρισθεὶς ἐκείνου, ὡς ἑαυτὸν συνέζευξας. πρόσκρινεις ὦ ἄθλιε τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων τὰ Ἀρείου βλάσφημα ῥήματα, κτίσμα καὶ ἐργαλεῖον (ω) υἱὸν τοῦ θεοῦ ἀποκαλῶν. ἄκουε τοίνυν πρὸς ἡμῶν, ὦ φιλόσοφε, εἴπερ φιλόσοφος εἶ, καὶ πείθου, μὴ αὐτὸν εἶ (ω) υἱὸν τοῦ θεοῦ τὴν κτιστὴν σοφίαν, τὴν λογικὴν, τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ υἱοῦ τοῦ θεοῦ δοθεῖσαν, καὶ κτίσαντος χώρας καὶ οἰκήτους. ἐπίστησον οὖν (ω) νοῦν, μὴ πρὸς ἀπέχθειαν βλέπων, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν, καὶ ὁδηγήσει σε αὐτὴ ἡ ἀλήθεια· καὶ γνώσῃ, ὅτι οὐ κτίσμα ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ αὐτὸς κτίσης καὶ δημιουργὸς πασῶν τῶν κτισῶν φύσεων, καθὼς καὶ αὐτὸς μικρὸν διαλέγῃ νενόηκας, καὶ νοήσεις, ὡς γε ἐγὼ πεπίστευκα, εἴπερ σωθῆναι βούλει.

indicantis & dicentis: *Hic Deus noſter, & non reputabitur alius aduerſus eum:* & quæ ſequuntur, quibus addit: *Poſt hæc in terris viſus, & cum hominibus conuerſatus eſt.* Et noſti o philoſophe, quod interrogatus a ſanctis epiſcopis, quiſnam in terris viſus eſſet, & cum hominibus conuerſatus, Paterne an Filius? confeſſus es, quod Filius, vt diuinæ ſcripturæ teſtantur. Nonne hæc dixiſti? quomodo iterum in profundum prauitatis Arii teipſum coniicis, aut potius demergis? Non enim ab eo ſeparatus caſtra moueres, vt teipſum implicares. Præfers, o miſer, apoſtolicis dogmatibus Arii verba blaſphema, creaturam & inſtrumentum Filium Dei appellans. Audi ergo a nobis o philoſophe, ſi tamē philoſophus es, & crede non ipſum Filium Dei eſſe ſapientiam creatam rationalem, ab ipſo Filio Dei qui fecit terram & inhabitabilia, homini datam. Animum tuum conuerte, non ad odium reſpiciens, ſed ad veritatem, & ipſa veritas ducet te: atque agnoſces, Filium Dei vnigenitum non eſſe creaturam, ſed ipſum creatorem & opificem omnium creatarum naturarum, ſicut & ipſe parum reſpiciens intellexiſti, & intelliges, vt ergo credidi, ſi ſaluari deſideras.

Baruch. 3. Ibid.

Ἀντίῤῥησις τοῦ φιλοσόφου καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

ΚΕΦΑΛ. κ'.

ΕΣΤΩ, φησὶ, πιστὰ περὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ συναμφίλεκτα, ὡς φατε, ὅτι ἔκτισεν, ἢ ὅτι συνέκτισε τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, ὡς αἱ μαρτυρίαι δηλοῦσι, καὶ ὅτι

Contradictio philoſophi de Spiritu ſancto.

CAPVT XX.

SINT, inquit, credibilia de Filio, & minime dubia, vt dicitis, quod creauerit, aut ſimul cum Deo & Patre condiderit, vt teſtimonia indicant, & quod

non opus, sed germen sit Dei, qui natura ex ipso genitus est, & quæ iam sunt admissa. Ceterum de Spiritu sancto non potestis aliquid affirmare. Quis enim audebit asserere Spiritum sanctum creatorem aliquarum creaturarum naturarum? Vbi testimonia de ipso prædicant, condidisse illum aliquam creaturarum quæ videntur, aut quæ non videntur? Quis vero de ipso prorsus, sicut de Filio scripsit? Proclamet aliquis vestrum, si potest.

οὐ ποίημα, ἀλλὰ γέννημα τοῦ θεοῦ, φύσει ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον, καὶ ἰδοὺ δεχόμεθα. μὴ καὶ περὶ τοῦ πνεύματος ἔχετέ τι λέγειν; πῶς γὰρ τολμήσετε φῆσαι τὸ ἅγιον πνεῦμα κτίσιν πασῶν γενητῶν φύσεων; ποῦ δὲ καὶ μαρτυρίαν περὶ αὐτοῦ λέγουσι, δεδημιουργηκέναι αὐτό τι τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων κτισμάτων; πῶς δὲ ὅλως ἀνέχεσθε περὶ αὐτοῦ ὡς περὶ τοῦ υἱοῦ; ἐκδοκήσατε ὑμῶν, εἴ ἔχει.

Anno Christi 324.

Responsio patrum per Protogenem episcopum Sardicensem.

Ἀποκρισις τῶν πατέρων διὰ Πρωτογένους ἐπισκόπου Σαρδικῆς.

Non difficile, o philosophe, operum sancti Spiritus testimonia tibi demonstrare, quæ patres nostri de illo exposuerunt, quod creauit. Iterũ proponemus quod de creatione dictum est: *Dixitque Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* & adiecit dicens: *Fecitque Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum, masculum & feminam fecit eos.* Sicut ergo Deus est Pater qui Filio dixit, Faciamus; & Filius Deus, qui fecit hominem. Si ergo Deum asserimus eum qui dixit, & qui fecit Adam & Euam, deinceps de Spiritu sancto audi. Qui fecit Adamum, eratne Deus, an non? *Philosophus*: Est profecto Deus. *Episcopus*: In libro Iob, Eliu Buzites ait ad Iob: *Diuinus Spiritus qui fecit me.* Si ergo Deus est qui Adamum fecit, quid dicis de illo qui fecit Eliu? an alterius essentiæ videtur tibi Eliu esse, atque Adam? ex æquali enim artificum peritia æqualem conclusionem proferre, personæ hominis innatũ est.

Genes. 1.

Iob 33.

Οὐκ ἔστι δυσχερὲς, ὦ φιλόσοφε, ἐπιδεῖξαί σοι τὰς μαρτυρίας τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἃς οἱ πατέρες ἡμῶν ἐξέθεντο περὶ αὐτοῦ, ὅπερ ἔκτισε. πάλιν ἐρήσομεν τὸ περὶ τῆς κτίσεως ῥηθέν· καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. καὶ ἐπήγαγε λέγων· καὶ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν, ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. ὡς οὖν θεός ἐστιν ὁ πατὴρ ὁ εἰπὼν τῷ υἱῷ, ποιήσωμεν, ὁ δὲ υἱὸς θεὸς ὢν ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον· εἰ οὖν θεὸν λέγομεν τὸν εἰπόντα, καὶ τὸν ποιήσαντα τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν, λοιπὸν ἄκουσον περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὁ ποιήσας τὸν Ἀδὰμ θεός ἐστιν, ἢ οὔ; ὁ φιλόσοφος· ναὶ θεός ἐστιν. ὁ ἐπίσκοπος· ἐν τῇ βίβλῳ Ἰὼβ, Ἐλιοὺμ ὁ Βουζαρίτης λέγει πρὸς Ἰώβ· πνεῦμα θεῖόν με ποιῆσαν. εἰ οὖν θεός ἐστιν ὁ ποιήσας τὸν Ἀδὰμ, τί εἴπεις περὶ ποιήσαντος τοῦ Ἐλιούμ; ἢ ἐφ' οὗ σοι δοκεῖ εἶναι ὁ Ἐλιοὺμ τοῦ Ἀδάμ; τὴν γὰρ δημιουργῶν ἐπὶ τὸ ἴσον ἐπιστήμης, τὸ ἰσοσθένειν τοῦ συμπεράσματος φανερόν ἐστιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου πρόσωπον.

ANNO CHRISTI 325.

τί οὖν λέξεις φιλόσοφε τὸ ποιήσαντα τὸν Ελιούμ; ἆρα οὐχὶ θεὸν & ποιητὴν αἰσθήσῃ; ὡς γὰρ ἔφη περὶ τοῦ ποιήσαντος τὸν Ἀδάμ, καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν Ἀδάμ· οὕτως εἰπεῖν ἡμᾶς δίκαιον καὶ περὶ τοῦ ποιήσαντος τὸν Ελιούμ, ὅτι θεὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα ὄν. ἴσον τὸ δημιουργίας ἡ πλάσις, ἴσον καὶ ἡ τῶν δημιουργῶν προσηγορία· ἑνὸς γὰρ μία θεότης τῆς ἁγίας τελειάδος ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι τελείαις καὶ ἴσαις νοουμένη. τὸ, ὅτι, & ἐποίησεν ὁ θεὸς (W) ἄνθρωπον· καὶ, τὸ θεῖον πνεῦμα τὸ ποιῆσαν (W) Ελιούμ. ἐν βίβλῳ γὰρ ἀναλήψεως Μωσέως, Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος διαλεγόμενος τῷ διαβόλῳ λέγει· ἀπὸ γὰρ πνεύματος ἁγίου αὐτοῦ πάντες ἐκτίσθημεν. & πάλιν λέγει· ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ἐξῆλθε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, & ὁ κόσμος ἐγένετο. ἀχώριστος γὰρ ἀεὶ ἡ θεία & ἄῤῥητος τριάς, ὅ, τε πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, δημιουργήσασα ἅμα πᾶσαν πλὴν κτίσιν, πλήν τε νοητῆς, & πλὴν αἰσθητῆς. λέγει γὰρ καὶ ἐν τῷ λβ'. ψαλμῷ· τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, & τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δυνάμις αὐτῶν. ἄκουε δὴ τοῦ θεοῦ ἐν Ησαΐᾳ λέγοντος· ἐγὼ κύριος ὁ θεός σου, ἐπακούσομαί σου θεὸς Ισραὴλ. εἰπὼν δὲ περὶ τῆς ἐνεργείας τὰ πρὸς (W) λαόν, ἐπάγει λέγων· ἵνα ἴδωσι, καὶ νοήσωσι, καὶ ἐπίστωνται ἅμα, ὅτι χεὶρ κυρίου ἐποίησε πάντα ταῦτα, καὶ ὁ ἅγιος τοῦ Ισραὴλ κατέδειξεν αὐτά· χεῖρα φήσας τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ θεοῦ, ἅγιον δὲ τοῦ Ισραὴλ (W) υἱὸν αὐτοῦ. καὶ πάλιν πρὸς Ιακὼβ εἶπεν· ἡ χείρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, & ἡ δεξιά μου ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν. καθὰ καὶ Ιεζεκιὴλ, λέγων· ἐγένετο χεὶρ κυρίου ἐπ' ἐμέ. εἶωθεν ἡ

Quid ergo dices, philosophe, de illo qui fecit Eliu? Numquid non etiam Deum affirmabis, & hominis creatorem? Vt enim dixit de eo qui fecit Adamum: Fecitque Deus hominem: ita nos dicere par est de eo qui fecit Eliu, quod scilicet Spiritus sanctus sit Deus; & quorum creationis æqualis est fabrica, æqualis etiam sit opificum appellatio. Siquidem vna est diuinitas sanctæ trinitatis, quæ in tribus subsistentiis perfectis & æqualibus consideratur, iuxta illud: Et fecit Deus hominem. & illud: Diuinus Spiritus fecit Eliu. In libro autem analepsis Moysis, Michael angelus disputans cum diabolo dicit: A Spiritu sancto eius omnes creati sumus. Et rursus ait ex persona Dei: Exiuit spiritus eius, & factus est mundus. Inseparabilis enim est diuina & ineffabilis trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, quæ simul condidit omnem creaturam, tam quæ intellectu, quam quæ sensu percipitur. Inquit enim: *Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Psal. 32. Audi ergo Deum in Isaia loquentem: *Ego Dominus Deus tuus. Audiam te Deus Israel.* Isa. 41. Postquam autem de beneficiis disseruit quæ ad populum pertinent, adiungit, dicens: *Vt videant, & intelligant, & sciant quod manus Domini fecit hæc omnia, & sanctus Israel ostendit ea:* Ibid. manum appellans Spiritum Dei, sanctum autem Israel, Filium eius. & rursus ad Iacob ait: *Manus mea fundauit terram, & dextera mea cælum firmauit.* Isa. 48. vt & Ezechiel dicit: *Facta est manus Domini super me.* Ezech. 3. Consueuit scri-

ptura, o philosophe, manum aut brachium appellare Spiritum sanctum Dei, dexteram autem Filium eius.

γραφὴ, ὦ φιλόσοφε, ἢ χεῖρα ἢ βραχίονα καλεῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ, δεξιὰν δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. ANNO CHRISTI 351.

Adhuc sancti patres dixerunt per episcopum Leontium Cæsareæ Cappadociæ.

Ἐπὶ οἱ ἅγιοι πατέρες εἶπαν διὰ Λεοντίου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας.

Sufficiunt quidem quæ dicta sunt de operibus sancti Spiritus, o philosophe, vt ipsum credas simul cum Patre & Filio omnium factarum naturarum esse creatorem, & eiusdem diuinitatis atque substantiæ, cuius est Pater & Filius. Aduertens igitur animum ad ea quæ prius tibi dicta sunt, audi & nunc de eodem manifestiores demonstrationes ex sacris literis. Ait propheta Dauid:

Psal. 97. *Cantate Domino canticũ nouum.* quare? *quia mirabilia fecit: saluauit dextra eius* (pro eo quod est, Filius eius) *& brachium sanctum eius,* Spiritum sanctum significãs. & in catholicis Ioannes euangelista idem clamat, & ipse, quod & alii omnes, de Spiritu sancto diuinitus differens:

1. Ioan. 5. *Spiritus est qui testificatur, quia spiritus veritas est.*

Ibid. & post pauca: *Qui credit,* inquit, *in Filium Dei, habet testimonium Dei in semetipso:* pro eo quod est, Spiritum sanctum Dei: *qui autem non crédit Filio, mendacem facit eum.* & magnum apostolorum propugnaculum, diuinus Petrus ait ad Ananiam:

Act. 5. *Cur impleuit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto?*

Ibid. & post pauca: *Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Et rursum in

Ier. 23. veteri testamento: *Cælum & terram ego impleo, dicit Dominus.* & Salomon indicans quis impleat, ait: *Cælum*

Ικανὰ μὲν τὰ λεχθέντα περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος πεῖσαί σε φιλόσοφε, ὅτι συνδημιουργὸν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ πασῶν τῆς κτιστῶν φύσεων, καὶ τῆς αὐτῆς θεότητος καὶ οὐσίας, ἧς ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός. ἐπισπάσας οὖν τὸν νοῦν σου, ἐπὶ τοῖς προλεχθέντων σοι, ἄκουε καὶ νῦν σαφεστέρας ἀποδείξεις περὶ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἱερᾶς γραφῆς. λέγει ὁ προφήτης Δαυὶδ ἐν τῷ ἑνενηκοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ· ἄσατε τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινόν. διὰ τί; ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν ὁ κύριος, ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ· αὐτὸ τοῦ ὁ υἱὸς αὐτοῦ· καὶ ὁ βραχίων ὁ ἅγιος αὐτοῦ· τὸ πνεῦμα λέγων τὸ ἅγιον. καὶ ἐν καθολικαῖς δὲ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς βοᾷ, περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου θεολογῶν αὐτὸ καὶ αὐτὸς, καθὰ καὶ πάντες· τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια. καὶ μετ' ὀλίγα· ὁ πιστεύων, φησὶν, εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἔχει τὴν μαρτυρίαν τοῦ θεοῦ ἐν ἑαυτῷ· αὐτὸ τοῦ, τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ· ὁ δὲ μὴ πιστεύων τῷ υἱῷ, ψεύστην πεποίηκεν αὐτόν. καὶ ὁ μέγας δὲ τῶν ἀποστόλων περίβολος ὁ θεῖος Πέτρος φησὶ πρὸς Ἀνανίαν· εἰς τί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; καὶ μετ' ὀλίγα· οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ. καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ, πάλαι· τὸν οὐρανὸν, φησὶ, καὶ τὴν γῆν

ego impleo, λέγει κύριος. καὶ ὁ Σολομὼν δὲ δείκνυς τίς ὁ πληρῶν, λέγει·

ANNO CHRISTI 325.

λέγ· πνεῦμα κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην. πείθου τοίνυν καὶ σὺ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος θεότητι, καὶ δέχου καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας, πιστεύων ὅτι τῆς αὐτῆς θεότητος καὶ οὐσίας, καὶ τοῦ αὐτοῦ κριματος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὗπερ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, καὶ συνυπάρχων ἀεὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ. ἀκούεις φιλόσοφε;

pleat, ait: *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.* Crede & de potestate Spiritus sancti, & hæc recipe de ipso testimonia, quod Spiritus sanctus eiusdem sit deitatis & substantiæ, eiusdemque auctoritatis atque Pater & Filius, & cum Patre & Filio semper existat. Audis philosophe? Sapient. 1.

Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου πρὸς τοὺς ἁγίους ἡμῶν πατέρας.

Οὐκοῦν, καθώς φατε, ἡ αἱ μαρτυρίαι δὲ τῶν γραφῶν, ὧν παρηγάγετε, δηλοῦσι, θεολογεῖν δεῖ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καί μοι δοκεῖ βεβιασμένως εἶναι τὴν ἔννοιαν, εἰ μὴ τὰ τῶν γραφῶν ὑφ' ἡμῶν παρήχθη. πλὴν τὸ μὲν περὶ Ἐλιοὺμ τοῦ Βουζανίτου σαφὴς ἡ ἀπόδειξις. περὶ δὲ τῆς ῥηθείσης ἀναλήψεως Μωσέως, περὶ ἧς ἄρτιως εἰρήκατε, οὐδὲ ἀκήκοά ποτε, εἰ μὴ νῦν· ὅθεν αὐτῶν ὑμᾶς σαφεστέραν μοι τῶν λεχθέντων ἀπαιτῶ τὴν σύστασιν. πρὸς ἐντελεστάτην γὰρ πληροφορίαν περὶ τοῦ πνεύματος οὐκ αὐτάρκη μοι τὰ ἤδη παρ' ὑμῶν λεχθέντα· λαμπροτέρας γὰρ δεῖται φράσεως καὶ γλυκυτέρας ἡ ὑπόθεσις. οὐ γὰρ περὶ τῶν τυχόντων ἡ ζήτησις.

Responsio philosophi ad sanctos patres nostros.

Igitur, vt dicitis, & testimonia scripturarum quas proponitis, indicant, oportet Spiritum sanctum Deum esse affirmare: sed mihi videtur coactam esse hanc sententiam, nisi aliæ scripturæ nobis proferantur. Nisi quod illa de Eliu demonstratio manifesta est. Alteram vero ex Moysis analepsi, quam vocant, vt paulo ante dixistis, nunquam audiui nisi nunc: quamobrem a vobis postulo, clariorem mihi eorum quæ dicta sunt, consistentiam ob oculos exhibeatis. Ad perfectissimam enim de Spiritu sancto certitudinem non mihi sufficiunt quæ iam a vobis dicta sunt, sed candidiori atque vehementiori sermone opus habet hæc hypothesis. Non enim de passim occurrentibus quæstio est.

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Λεοντίου πρὸς τὸν φιλόσοφον.

Πολλῆς οὔσης τῶν εἰσηγημένων ἡμῖν ἀποδείξεως, καὶ ἐναργεστάτων τῶν μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν, πεῖσαί σε δυναμένων περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, ὦ φιλόσοφε, θαυ-

Responsio sanctorum patrum per eumdem episcopum Leontium ad philosophum.

Cum sit copiosa eorum quæ tibi enarrata sunt, demonstratio, & testimonia ex diuinis scripturis euidentissima, quæ persuadere tibi propositam hypothesim valeant, miramur, o philosophe,

quomodo qui tanta intelligentia videris pollere, adhuc dubitas. Verum enimuero, præsertim cum te veritatem aspicere volumus, & hoc precamur, & exhortamur prudentiam tuam, vt incipias increatã illam & immutabilem naturã fide intelligere, non autem humanis rationibus, vt sæpe diximus, quæ intellectũ superant, curiose audeas inquirere, neque prauis & impiis Arii opinionibus auxilio esse tamdiu sustineas, maxime cum philosophus sis, vt ais, o philosophe; sed fideliter suscipe, vt paulo ante monuimus, & quæ tibi sunt dicta, & quæ dicenda sunt. Admitte vnam diuinitatem Patris Filium ineffabiliter generantis, & Filii ex eo geniti, & Spiritus sancti ex eodem Patre procedentis, qui & proprius est Filii, vt ait diuinus apostolus Paulus: *Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* & idem alibi: *Dominus autem spiritus est.* & rursus: *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus.* & post non multa: *Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens vnicuique prout vult.* Ecce tibi, o philosophe, manifestissimam demõstrationem, quæ Deum prædicat Spiritum sanctum, & quæ ostendit eius ex natura sua potestatem. Vide igitur quomodo sic ait: *Diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus.* & illud: *Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, qui dividens vnicuique prout vult.* Ecce tibi, o philosophe, manifestissimam demõstrationem, quæ Deum prædicat Spiritum sanctum, & quæ ostendit eius ex natura sua potestatem. Vide igitur quomodo sic ait: *Diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus.* & illud: *Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, qui dividens vnicuique prout vult.*

Rom. 8.

2. Cor. 3.

1. Cor. 12.

Ibid.

μάζομεν πῶς τοσαύτης συνέσεως δοκῶν ἐμπλεως εἶναι, ἔτι ἀμφιβάλλεις. ANNO CHRISTI 325.
ἀλλ' ἐπειδή σε πρὸς τὴν ἀλήθειαν βλέπειν ἐθέλομεν, καὶ τοῦτο αἰτούμεθα, παρανομοῦμεν τῇ συνέσει ἄρξασθαι πίστει νοεῖν τὴν ἄκτιστον φύσιν ἐκείνην, καὶ ἄτρεπτον· καὶ μὴ ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, πολυπραγμονεῖν κατατόλμα τὰ ὑπὲρ νοῦν· μὴ ταῖς κακοδόξοις καὶ ἀσεβέσιν ἐννοίαις Ἀρείου συμφέρεσθαι ὅτι πλεῖστον ἀνέχου, φιλόσοφον ὢν, ὡς φῂς φιλόσοφε, ἀλλὰ δέχου πιστῶς, ὡς ἐξ ἀρχῆς εἰρήκαμεν, τά τε νῦν ῥηθέντα σοι, τά τε μέλλοντα ῥηθήσεσθαι. δέχου μίαν θεότητα τὲ πατρὸς τὲ γεννήσαντος τὸν υἱὸν ἀνεκφράστως, καὶ τὲ υἱοῦ τὲ γεννηθέντος ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὲ ἁγίου πνεύματος τὲ ἐκπορευομένου ἐξ αὐτοῦ τὲ πατρὸς, ἰδίου δὲ ὄντος τὲ υἱοῦ, καθάφησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος· εἴ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός· ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστι. καὶ πάλιν· διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. καὶ μετ' οὐ πολλά· πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. ἰδοὺ ὦ φιλόσοφε, σαφεστάτη καὶ τρανωτέρα ἀπόδειξις θεολογοῦσα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, δηκνύουσα αὐτοῦ πᾶσαν αὐτεξουσιότητα. ὅρα πῶς ὧδε λέγει· διαιρέσεις δὲ ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. ἓν

ANNO CHRISTI 325.

καθὼς βούλεται. ἡ ὁ κύριος δὲ ἐν τοῖς ἀγγελίοις, ὡς οἶδας, σαφῶς διαλεγόμενος πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα, τί φησι; πνεῦμα ὁ θεός. εἰ οὖν πνεῦμα θεός, πάντως θεὸς ἡ τὸ πνεῦμα, ἀλλ' οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος, ἀλλὰ μία θεότης τῆς πατέρων προσώπων, καὶ τίνα τῆς ὑποστάσεων ἔννοιαν. ἀλλὰ πρόσωπον ἀκούοντες, μὴ ἀνθρωπόμορφόν τὸ θεῖον ὑπολάβωμεν· ἀσώματον γάρ καὶ ἀσχημάτιστον, καθὼς καὶ σὺ ἐν ἀρχῇ τῶν λόγων, καὶ αὐτὸς, ὡς ἡμεῖς, καθωμολόγησας. καὶ γὰρ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ πρόσωπον ἔχειν μεμαρτύρηται, καθὰ αὐτὸς ὁ κύριος ἐν τοῖς ἀγγελίοις πρὸς τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους διαλεγόμενος ἔφη· ὑποκριταί, τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς οἴδατε δοκιμάζειν. καὶ τὰ ἑξῆς. πᾶν γὰρ τὸ ὑφεστὼς ἐφ' ὅσον ὑφίσταται, προσωπεῖον ἔχειν λέγεται τῆς οἰκείας φύσεως, ἤτοι σχῆμα. ἀλλὰ μὴν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ κτίσματά, καθὰ καὶ πᾶσα ἡ τῶν γενητῶν φύσις· ἡ δὲ θεία καὶ ἄρρητος οὐσία, ἄκτιστος· ἐπείπερ ἁπλοῦς καὶ ἀσύνθετος, καὶ ἀσχημάτιστος, ἀΐδιός τε καὶ ἀθάνατος. ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. ἀπεδείξαμεν διὰ πλειόνων τῆς ἐκ τῶν θείων γραφῶν μαρτυριῶν, συνδημιουργὸν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ πάσης κτίσεως ὁρωμένης τε καὶ νοουμένης εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἐπείπερ καὶ ἀχώριστον ἀεί ὄντι τῷ λόγῳ καὶ τῷ υἱῷ, καθὰ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ λόγου, καὶ ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ. δῶρο δὲ, εἰ δοκεῖ, λάμβανε καὶ δι' ὑποδειγμάτων, εἰ μὴ ἀδυνατεῖς ἀνωτέρων, χρῆσαι ὑποθήκαις. ὁ λόγος ὁ σὸς, καθὰ καὶ παντὸς ἀνθρώπου,

uidit vnicuique prout vult. & Dominus in euangeliis, vt scis, manifestius ad Samaritanã loquens, ait: *Spiritus est Deus.* Si ergo Spiritus est Deus, omnino & Deus erit Spiritus, non autem alius atque alius; sed vna diuinitas vtriusque personæ, iuxta hypostasium considerationem. At vero cum personam audimus, ne suspicemur, quod est diuinum habere humanam effigiem. expers est enim compositionis atque figuræ, vt in principio disputationum tu ipse, sicut & nos, confessus es. Nam & cælum & terram personam habere testantur, quemadmodum & ipse Dominus in euangeliis ad scribas & pharisæos loquens, aiebat: *Hypocritæ, faciem siue personam cæli & terræ diiudicare nostis.* & quæ sequuntur. Quidquid enim per se subsistit, quatenus per se subsistit, propriæ naturæ personam siue faciem, siue figuram habere dicitur. Sed cælum quidem & terra facta sunt, sicut & omnis creaturarum natura: substantia vero diuina & ineffabilis, increata siquidem & simplex est, atque omnis compositionis expers, infigurata, æterna & immortalis. Sed ad institutum reuertamur. Pluribus ex diuinis scripturis testimoniis demonstrauimus, Spiritum sanctum simul cum Patre ac Filio conditorem esse omnis creaturæ, & eius quæ videtur, & eius quæ intelligentia percipitur: quandoquidem inseparabilis semper est a Patre ac Filio, quemadmodum & Filius a Patre, & Pater a Filio. Age dum si videtur, per similitudines, quamuis infirmiores, accipe bona documenta. Verbum tuum, vt & cuiusuis hominis, prolatitium est,

Ioan. 4.

Luc. 12.

gignitur autem insecabiliter & ex mente, quemadmodum spiritus tuus procedit ex te: neque autem verbum tuum, neque spiritum tuum a te alienum esse dixeris. Et hæc quidem non dedignaris in hominibus considerare: in illa vero Dei substantia ineffabili, & quæ superat intellectum, atque comprehendi non potest, verbum non prolatitium, sed semper viuens & efficax, & *Hebr. 4.* penetrabilius omni gladio ancipiti, quod iudex est omnium; siquidem & opifex est: in cuius conspectu nulla creatura latet, omnia nuda & aperta in oculis *1. Cor. 2.* eius. & sanctum eius Spiritum, qui scrutatur profunda Dei, audet aliquis alienum esse affirmare, aut Verbum aut Spiritum Dei? aut hæc asserentes admittere? vtique o philosophe.

θεοφοεικὸς μὲν ὅτι, γινᾶται δὲ ἀτμήτως ἐκ τῆς σοῦ νοός· ὁμοίως καὶ τὸ πνεῦμά σου, καὶ ἐκπορεύεται ἐκ σοῦ· καὶ ἐκ σοῦ οὐδὲ τὸν λόγον σου, οὔτε τὸ πνεῦμά σου εἴποις ἀλλότριόν σου. καὶ ταῦτα μὲν ἐκ σοῦ ἀπαξιώσεις ἐπ' ἀνθρώπων νοεῖν· ὅπῃ δὲ τῆς ἀῤῥήτου καὶ ἀθεωρήτου καὶ ἀκαταλήπτου οὐσίας ἐκείνης τοῦ θεοῦ, ἀλλότριον τὸ οὐ θεοφοεικὸν αὐτοῦ λόγον, ἀλλὰ ζῶντα ἀεὶ, καὶ ἐνεργῆ, καὶ τομώτερον ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, κριτικὸν τε πάντων ὄντων, ἐπείπερ καὶ δημιουργόν· ᾧ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον τὸ ἐρευνῶν τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, τολμᾷς ἀλλότριον εἶναι εἰπεῖν, ἢ τὸν λόγον, ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ; ἢ σὺν ταῦτα λέγοντας παραδέχεσθαι; ναὶ φιλόσοφε.

Responsio philosophi ad sanctos episcopos in vniuersum.

CAPVT XXI.

POSTQVAM ad sublimiorem intelligentiam me ducitis, asserentes oportere vnam diuinitatem cogitare ac credere Patris & Filii & Spiritus sancti: memini autem vos prius dixisse, Deum esse Patrem, & Deum Filium, & Deum Spiritum sanctum: nunc autem dicitis vnam esse diuinitatem trium perfectarum hypostasium, Patris, & Filii, & Spiritus sancti: candidius, precor, has mihi sententias explicate.

Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὸ κοινὸν τῶν ἁγίων ἐπισκόπων.

ΚΕΦΑΛ. κά.

ΕΠΕΙΔΗ εἰς ὑψηλοτέραν ἔννοιαν με ἠγάγετε, φήσαντες δεῖν μίαν θεότητα νοεῖσθαι καὶ πιστεύεσθαι τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὑπεμνήσθην δὲ τῶν πρὸ ὑμῶν ἔμπροσθεν ῥηθέντων, ὅτι θεὸς ὁ πατὴρ, καὶ θεὸς ὁ υἱὸς, καὶ θεὸς τὸ πνεῦμα ἅγιον· νῦν δὲ φατε μίαν θεότητα τῶν τελείων τελείων ὑποστάσεων, τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. λευκότερον σαφηνίσατέ μοι τὰς ῥήσεις, παρακαλῶ·

Anno Christi 325.

ANNO CHRISTI 325.

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς Φιλόσοφον, διὰ τοῦ αὐτοῦ Λεοντίου ἐπισκόπου.

Ἀνέκφραστός ἐστιν, ἐπείπερ καὶ ἀπερινόητος, καὶ ἀνεπιλόγιστος, καὶ πάντη ἀνεξιχνίαστος ἡ θεία καὶ ἄῤῥητος οὐσία ἐκείνη, ἡ τὰ πάντα ὑπερέχουσα, καὶ τὰ πάντα περιέχουσα. πλὴν ἄκουε πρὸς ἡμῶν· ἕτερον θεὸν καὶ ἄλλον εἰρήκαμεν, καθάπερ καὶ ὁ ἀσεβὴς ἐβλασφήμησεν Ἄρειος, ἕνα θεὸν ἄκτιστον, καὶ ἄλλον κτιστὸν εἰρηκώς, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ ὁμοίως κτιστὸν κεκηρυχώς· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ μίαν θεότητα νοεῖσθαι καὶ πιστεύεσθαι εἰρήκαμεν, μίαν οὐσίαν, κυριότητά τε καὶ βουλὴν μίαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· εἰδέναι τε τὰς τῆς ἁγίας τριάδος ὑποστάσεις οὐ διεζευγμένας, οὐδὲ τοπικάς, ἀλλὰ πίστει μόνῃ μίαν θεότητα νοεῖσθαι καὶ πιστεύεσθαι, καθὰ καὶ πολλάκις εἰρήκαμεν, τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς τριάδος. ἰδοὺ διὰ πάντων ἔδειξεν ἡ ἀληθὴς πίστις, μὴ δεῖν ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος νοεῖν διαφοράν. ὧδε δὲ μικρὸν σου τὸν νοῦν δοῦναι ἡμῖν ἐθέλησον, καὶ πιστωθήσῃ ἔτι πλεῖον, δεχόμενος ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ ἡμῶν σωτηριώδεις ἐντολάς, ἵνα γνῷς τῆς ἁγίας τριάδος μίαν θεότητα ἀεὶ οὖσαν καὶ ὑφεστῶσαν, τριάδα ἀληθῶς τριάδα, καὶ μηδὲν ἐν αὐτῇ πρεσβύτερον ποτὲ, ἀλλὰ ἀεὶ καὶ ὡσαύτως οὖσαν ἀδιαίρετον καὶ ὁμοούσιον τριάδα.

Responsio sanctorum patrum ad philosophum, per eumdem Leontium episcopum.

Inexplicabilis, siquidem mente & cogitatione incomprehensibilis est & impenetrabilis diuina illa & ineffabilis substantia, quæ omnibus supereminet, atque omnia continet. tantum audi a nobis: non alium tibi Deum atque alium protulimus, sicut impius Arius blasphemauit, vnum Deum increatum, & alterum creatum pronuntians, & Spiritum sanctum similiter creatum prædicans (absit) sed vnam diuinitatem cogitari & credi asseruimus, vnam substantiam, dominationem & sententiam vnam Patris & Filii & Spiritus sancti: scire autem sanctæ trinitatis hypostases non esse disiunctas aut locales, sed sola fide vnam diuinitatem considerari & credi, vt sæpius diximus, sanctæ & consubstantialis & adorandæ trinitatis. Ecce per omnia fides vera demonstrauit, non oportere in sancta trinitate differentiam cogitare. Nunc autem parum animum nobis aduerte, atque amplius persuadeberis, accipiens a Spiritu sancto per nos saluifica documenta, vt agnoscas sanctæ trinitatis vnam esse diuinitatem semper existentem & subsistentem, trinitatem vere trinitatem, & nihil in ea prius aliquando, sed semper & eodem modo existentem indiuiduam & consubstantialem trinitatem.

Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου.

Μή με οἴεσθε ὑποσφέφεσθαι τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα· οὐ γὰρ ἂν ἐκ προοιμίων καταρχῆς τοὺς λόγων παρωσά-

Responsio philosophi.

Ne cogitetis inuertere me dogmata veritatis: neque enim a principio disputationum reieci

sermones vestros: sed propterea perscrutor sententiarum vestrarum significationes, vt fiat mihi manifestior atque dilucidior eorum quæ a vobis dicuntur, hypothesis.

μίαν ὑμῶν τοὺς λόγους. ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐρευνῶ τὰς τῶν νοημάτων ὑμῶν σημασίας, ἵνα σαφεστέρα μοι καὶ διυκρινὴς γένηται ἡ τῶν λεγομένων παρ' ὑμῶν ὑπόθεσις. ANNO CHRISTI 325.

Hypothetica responsio sanctorum patrum ad philosophum de igne, splendore & lumine, per eumdem Leontium episcopum.

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων ὑποθετικὴ πρὸς τὸν φιλόσοφον περὶ πυρὸς καὶ ἀπαυγάσματος καὶ φωτὸς, διὰ τοῦ αὐτοῦ Λεοντίου ἐπισκόπου.

Audi & nunc, audi o philosophe. Proposuimus iã cogitationi tuæ fusius ex diuinis scripturis, quod diuinitas est simplex & compositionis expers, & vt tu ipse in principio tuarum propositionum confessus es, & quod sit ignis immortalis, æternus, & increatus natura, lumen immensum & incomprehensibile, nec in vna persona iuxta Iudæorum opinionem intelligatur, sed semper in trinitate personarum quæ a se inuicem separari nequeunt, ab omnibus Christianis creditur & prædicatur immensa trinitas Patris & Filii & Spiritus sancti, vt iam demonstratum est. Discе autem & nunc, o philosophe. Et quamuis audacius agimus, tamen propitia sit nobis diuina magnitudo: pro tua enim & aliorum salute hic labor a nobis transigitur. Discе igitur ex sensilibus intellectilia, ex his quæ intellectui subiiciuntur, ea quæ intellectum superant, & ex his quæ dicuntur, ea quæ sunt super omnem sermonem. Quamuis autem omnia & quæ videntur & quæ intelliguntur, ex cælestibus creaturis & his quæ in terra vel sub terra sunt, conferri nequeant cum illa increata, incomprehensibili, & immortali Dei sub-

Ἀκουε δὴ καὶ νῦν, ἄκουε ὦ φιλόσοφε. ἤδη * προεθέμεθά σου τῇ διανοίᾳ διὰ πλείων ὅσων τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν, ὅτι ἡ θεότης ἁπλῆ πᾶς ἐστι καὶ ἀσύνθετος, ὡς καὶ αὐτὸς καθωμολόγησας ἐν ἀρχῇ σου τῶν προτάσεων· καὶ ὅτι πῦρ ἀθάνατόν τε καὶ ἀίδιον καὶ ἄκτιστον οὖσα τῇ φύσει, φῶς τε ἀχώρητον καὶ ἀκατάληπτον, καὶ οὐκ ἐν ἑνὶ προσώπῳ κατὰ τὸ δοκοῦν Ἰουδαίοις νοούμενον, ἀλλ' ἐν τελείᾳ ἀεὶ ἀχωρίστοις οὔσι προσώποις, ἅτινα πᾶσι χριστιανοῖς πιστεύεται καὶ κηρύττεται ἡ ἀχώριστος τριὰς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καθάπερ ἀποδέδεικται. μάνθανε δὴ καὶ νῦν, ὦ φιλόσοφε, εἰ καὶ τολμηρὸν ποιοῦμεν, ἀλλὰ ἵλεως ἡμῖν ἡ θεία μεγαλειότης· ὑπὲρ γὰρ σοῦ καὶ τῶν λοιπῶν σωτηρίας ὁ πόνος ἡμῖν διαπράττεται. μάνθανε τοίνυν ἐκ τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ, καὶ ἐκ τῶν κτιστῶν τὰ ὑπὲρ νοῦν, καὶ ἐκ τῶν λεγομένων τὰ ὑπὲρ λόγον· εἰ καὶ ἀσύγκριτα πάντα τὰ τε ὁρώμενα, τά τε νοούμενα, τῶν τε οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων κτισμάτων, πρὸς τὸν ἄκτιστον ἐκεῖνον καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἀθάνατον τοῦ θεοῦ σου-

* p. 000. marg.

ANNO CHRISTI 325.

σίαν· πλὴν τὸ ἐμπεσὸν ὑπόδειγμα οὐ μέτειμι πρὸς ὠφέλειαν τοῖς πιστῶς δεχομένοις, ἀλλ' ἱκανῶς εἰκόνα προφέρειν τῆς εὐσεβείας τοῖς εὐσεβῶς ἐθέλουσι νοεῖν, λέξομεν. τὸ αἰσθητὸν τοῦτο πῦρ φύσις μία ὂν, ἥπερ οὐσία, τριάς ἐστι καὶ τοῦτο, πῦρ, ἀπαύγασμα, φῶς· καὶ οὐδὲν τούτων πρόεισι τοῦ ἑτέρου διείργεται, ἀλλ' ἔστιν ἀχωρίστως ἀλλήλων τὰ τρία, τὸ πῦρ, τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπαύγασμα, καὶ τὸ φῶς. διαχώρισον τοίνυν, εἰ δυνῇ, ὦ φιλόσοφε, τὰ τρία, καὶ δεῖξον ἡμῖν θατέρου πρόϊον τοῦ ἑτέρου πρόϊόν, ἢ τοῦ ἀπαυγάσματος τὸ πῦρ καθ' ἑαυτὸ πρόϊόν, καὶ μεταχρονέστερον μετὰ χρόνους τινὰς ἐκ πυρὸς τὸ ἀπαύγασμα, ἢ μεταχρονέστερον πάλιν ἢ μεταχρόνιον τὸ πυρὸς καὶ ἐκ ἀπαυγάσματος τὸ φῶς, ἢ προχρόνιον. δεῖξον ἡμῖν, εἰ δυνῇ, διαχωρίσας ἀπ' ἀλλήλων τὰ τρία, καὶ μὴ οὐχὶ ὡσαύτως ὂν πῦρ, ἀπαύγασμα, φῶς, μιᾶς οὔσης τῆς τοῦ πυρὸς φύσεως. ταῦτα κατὰ νοῦν λαβὼν τὰ αἰσθητὰ καὶ κλεπτὰ, εἰ καὶ ἀσυγκρίτως, ὡς ἐν τάχει εἰρήκαμεν, πρὸς τὸν ἀΐδιον καὶ ἀκατάληπτον τοῦ θεοῦ οὐσίαν, πλὴν δέχου ὧν τούτων ἀφορμὰς σωτηρίους, καὶ περιχύσας τῇ πίστει τὸ τῆς διανοίας σου ὄμμα, ἀνάβηθι ἐπὶ τὸν ὑπὲρ λόγον τοῦ θεοῦ ἐπίγνωσιν· καὶ ἀπαντήσει σοι, ὡς γε ἐλπίζομεν καὶ πιστεύομεν, ἐναστράπτουσά σοι ἡ χάρις τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, δεικνύουσά σοι μίαν θεότητα πῦρ οὖσαν ἀθάνατον, καὶ ἀπαύγασμα, καὶ φῶς, ἁπλοῦν καὶ ἀσύνθετον, ἀχώριστον, ἀδιαίρετον, ἀσυγκρότητον, καὶ ἀνέκφραστον τελείᾳ ἀληθῶς ὁμοουσίῳ, τῷ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

stantia : nihilominus tamen occurrentem similitudinem proferemus, etsi non æquabilem, ad vtilitatem tamen fideliter susci-pientium, & quæ sufficientem pietatis imaginem præbeat pie considerare volentibus. Sensibilis iste ignis, natura vna siue substantia cum sit, trinitas est in eodem, ignis, splendor, lumen; & nihil horum inuenitur altero prius esse : sed a se inuicem separari non possunt tria, ignis, ex ipso splendor, & lumen. Distingue igitur,si potes o philosophe, tria hæc, & ostende nobis aliud alio prius existere,vel ignem ante splendorem in seipso esse, vel splendorem post aliquot tempora igne posteriorem; aut rursus lumen igne vel splendore posterius esse tempore, vel etiã prius: ostende si potes, diuidens ab inuicem hæc tria, & non simul existere ignem, splendorem, & lumen, cum tamen sit vna ignis natura. Hæc animo retinens sensilia & creata, quamuis conferenda non sunt, vt paulo ante diximus,ad æternam illam & incomprehensibilem Dei substantiam, accipe ex his occasiones salutares, & fide quasi alis quibusdam adaptans mentis tuæ oculum, ad sublimiorem Dei cogitationem ascende, & occurret tibi,vt oramus & credimus, irradians te gratia Patris & Filii & Spiritus sancti,& ostendens tibi vnam diuinitatem tamquam ignem immortalem, splendorẽ & lumen, simplicem & sine compositione, inseparabilem, indiuisam, incogitabilem & ineffabilem trinitatem vere consubstantialem, Patris & Filii & Spiritus sancti.

Vbi credit philosophus in sanctam trinitatem.

Cum hæc audisset philosophus, & quasi raptus in ecstasim maxime obriguisset, eiusque cogitationes ipsum perturbarent, magnus timor in eum incidit. Deinde in seipsum reuersus clamauit valde, dicens: Gloria tibi Deus, qui inspirasti sanctis his tuis mysterium, quod omnem intellectum superat, immaculatæ, immensæ & increatæ diuinitatis. Sed oro te Christe, tamquam vndiquaque boni Patris vndiquaque bonũ Filium, condona quæ impiis adhuc Arii opinionibus seductus peccaui: nec pœnis grauer apud te iustum iudicem propter impia illa verba, quæ aduersus te miser protuli. Væ Ario & eius impio cœtui, blasphemãtibus aduersus Filium Dei, dicentibus: Erat quando non erat, & quod creatura sit & opus, ex alia substãtia Filius Dei & Spiritus sanctus; & dicentibus Filium Dei & Spiritum sanctum non esse eiusdẽ substantiæ, cuius est Pater. Anathematizo nunc & semper Arium & impias eius opiniones, & omnes cum eo sentientes, & blasphemantes aduersus Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Qui enim Filium non habet, neque Patrem habet: & qui contra Filium aut Spiritum sanctum blasphemauit, in Patrem blasphemauit. Supplico autem sacræ vestræ senectuti, adiuuate me per vestras de me ad Christum Filium Dei preces, maxime cum iam consentiam his quæ a vobis de sancto Spiritu

Οπου πιστεύει ὁ φιλόσοφος εἰς τὸν ἁγίαν τριάδα. ANNO CHRISTI 325.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ φιλόσοφος, καὶ ὡς ἐν ἐκστάσει γλυόμενος, ἀπίστευσεν ὅτι πλεῖον ὄσον, καὶ οἱ διαλογισμοὶ αὐτὸν συνεπάρασσον αὐτὸν, φόβος τε πολὺς ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν. εἶτα εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν ἀνεκραύγασε μέγα, εἰπών· δόξα σοι ὁ θεὸς ὁ ἐμπνεύσας τούτοις τοῖς ἁγίοις σου τὸ ὑπὲρ πάντα νοῦν μυστήριον τῆς ἀχράντου καὶ ἀχωρίστου καὶ ἀκτίστου θεότητός σου. ἀλλὰ δέομαί σου Χριστὲ, ὡς παναγάθου παῖδος παναγάθου υἱός, συγχώρησόν μοι εἰς σὲ, ὑπαχθεὶς ταῖς ἀσεβέσι φωναῖς τοῦ Ἀρείου δόξαις, ἡμάρτον, καὶ μὴ εἰσπραχθήσομαι δίκας παρὰ σοὶ τῷ δικαίῳ κριτῇ ὑπὲρ τῶν ἀσεβῶν ῥημάτων ἐκείνων, ὧν καθ' ὑμῶν ἀπέφηνα ὁ τάλας. οὐαὶ Ἀρείῳ καὶ τῇ συμμορίᾳ αὐτοῦ τῇ ἀσεβεῖ, βλασφημήσασιν εἰς Ⓦ υἱὸν τοῦ θεοῦ, λέγοντες· ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν· καὶ ὅτι κτίσμα καὶ ποίημα, καὶ ὅτι ἑτέρας οὐσίας ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ μὴ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἦς ὁ πατὴρ εἰρήκοσι Ⓦ υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀναθεματίζω νῦν καὶ * πάντως Ἄρειον καὶ τοὺς ἀσεβεῖς αὐτοῦ δόξας, καὶ σὺν τοῖς αὐτοῦ φρονοῦντας πάντας, καὶ σὺν βλασφημοῦντας καθ' τε τὸν παῖδα, καθ' τε τοῦ υἱοῦ, καὶ καθ' ἁγίου πνεύματος. ὁ γὰρ Ⓦ υἱὸν μὴ ἔχων, οὐδὲ Ⓦ πατέρα ἔχει· ὁ εἰς Ⓦ υἱὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημήσας, εἰς Ⓦ πατέρα ἐβλασφήμησε. καθικετεύω τὴν ὑμετέραν ἱερὰν γεροντίαν, βοηθήσατέ μοι διὰ τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς Ⓦ Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ

ἐκπε-

ANNO CHRISTI 325.

σκεπτέον καὶ ὀφειλόμενον· καὶ ὁμολογῶ ταῦτα ἀληθῆ εἶναι, καὶ βέβαια. τοῦτο γὰρ πιστεύω εἶναι, ὅπερ ὁ ἱεροφάντης εἶπε Παῦλος· τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων, καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, ὃ νῦν ἀπεκαλύφθη, καθὼς εἴρηται τοῖς ἁγίοις ἀυτοῦ ἀποστόλοις καὶ προφήταις, καὶ ὑμῖν τῷ πνεύματι, ἀεὶ ὄντα καὶ σωυπάρχοντα καὶ συμπαραμένοντα τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον.

Col. 1.

exposita & definita sunt: & confiteor illa esse vera atque firma, hoc esse credens, quod sacrorum scriptor Paulus dixit: *Mysterium absconditum a saeculis & generationibus, quod nunc reuelatum est,* vt asserit, *sanctis eius apostolis & prophetis*, & vobis in Spiritu sancto, semper scilicet existentem, & simul subsistentem, ac permanentem cum Deo & Patre Filium eius, & Spiritum eiusdem sanctum.

Προσθέντες οἱ ἅγιοι πατέρες εἶπον πρὸς τὸν φιλόσοφον περὶ πηγῆς καὶ ποταμοῦ, καὶ ὕδατος, διὰ τοῦ ἐπισκόπου Λεοντίου.

Addentes sancti patres de fonte, fluuio, & aqua, locuti sunt ad philosophum per episcopum Leontium.

ΚΕΦΑΛ. κβ'.

Κἀκεῖνο νοητέον ὦ φίλε λοιπὸν τῆς ἀληθείας φιλόσοφε. πηγὴν νοήσωμεν γεννῶσαν ποταμὸν ὕδατος· πᾶς γὰρ ποταμὸς, ὡς οἶδας, πηγὴν ἔχει γεννήτειραν· εἶτα προέρχεται μὲν ὁ ποταμὸς τοῦ ὕδατος. ἀλλ' οὐδεὶς καλεῖ τὸν ποταμὸν πηγὴν, οὐ τὴν πηγὴν ποταμόν· ἀλλ' ἡ πηγὴ πηγὴ καλεῖται, καὶ ὁ ποταμὸς ποταμός· καὶ ἀμφότερα εἰσὶ ὕδωρ. ἐπὰν δέ τις ἐθέλοι ἀρύσασθαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἢ τῆς πηγῆς ὕδωρ, μεταβάλλει τὴν προσηγορίαν· οὐ γὰρ ἐρεῖ, ἄπελθε, πορευθεὶς αὔπλησον, καὶ φέρε μοι τὴν πηγὴν, ἢ τὸν ποταμὸν, ἀλλ' ὕδωρ. καὶ μία μὲν ἡ φύσις, τρία δὲ πρόσωπα λεκτέα, πηγὴ, ποταμὸς, ὕδωρ. ἀλλὰ καὶ ἡ θεία γραφὴ ταῦτα φαίνεται δείκνυται. οὐ γὰρ ἀλλότρια ταύτης ἡμεῖς σοι φθεγγόμεθα, γνήσιον λοιπὸν τέκνον τῆς χάριτος· εἰ καὶ ὡς υἱὸ δοθείσαις, καὶ τύποις, καὶ εἰκόσι τῆς ἀληθείας τὸν λόγον εἰσηγησάμεθα. λέγω οὖν περὶ τοῦ υἱοῦ ἡ θεία γραφή· κλίνω,

CAPVT XXII.

ILLVD etiam, amice philosophe, quod supereſt huius veritatis, considerandum est. Fontem cogitemus, qui fluuium aquæ generat: omnis enim fluuius, vt nosti, fontem habet genitorem: inde procedit aquæ fluuius. Sed nemo fluuium appellat fontem, neque fontem fluuium: sed fons, fons appellatur, & fluuius fluuius, & vtrumque aqua vna. Quando autem vult quispiam e fonte vel fluuio aquam haurire, mutat nomenclaturam: non enim dicit: Vade, progrediens haurias & feras mihi fontem aut fluuiũ, sed aquam. & vna quidem natura, tres autem personæ dicendæ sunt, fons, fluuius, & aqua. Sed & diuina scriptura eadem asserens demonstrat. Neque enim ab eadem aliena nos tibi loquimur, o legitime in posterum gratiæ fili, quamuis in similitudinibus, typis & imaginibus sermonẽ veritatis enarramus. Ait igitur de Filio diuina

ANNO CHRISTI 325.

Isa. 66. scriptura: *Inclino in eos quasi fluuius pacis egrediens:* videlicet ex vero vitæ fonte, Patris diuinitate, vt ipse Dominus in euangelio clamat: *Ego a Patre exiui, & venio.* & quod ipse apertissime dixit: *Ego & Pater vnum sumus.* & illud: *Ego in Patre, & Pater in me.* & quod Spiritum sanctum ex ipso fideles omnes accipimus, qui eiusdē substantiæ est cuius & Pater & Filius, procedēs a Patre, proprius vero Filii, vt superius ostendimus. Quod autēm ab ipso nobis effundatur, clarissime in euangeliis docuit ipse Dominus, dicens: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat: qui credit in me, vt scriptura testatur, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Quibus euangelista diuinitus inspiratus, dictum interpretās, subinfert: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* & propheta Dauid de hoc vtique fonte vitæ, sancta trinitate, vide quid clamet: *Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen:* fontem vitæ Deum & Patrem appellās, ad Filium vero loquēs: siquidem Pater est in Filio, & Filius in Patre: lumen autem ipsum Filiū nominat, in quo lumine testatur videndum esse lumen, Spiritum sanctum: In lumine, inquit, tuo videbimus lumen. Fons enim vitæ ac luminis vere est Pater: lumen etiam est Filius ex Patre lumine: lumen etiam est Spiritus sanctus ex eodem lumine. Siquidem, vt nobis sæpe dicendum est, vna est diuinitas Patris & Filii & Spiritus sancti, vt ipse clamat per ver-

Isa. 66. Ioan. 8. Ioan. 10. Ioan. 7. Psal. 35.

φησὶν, ἐπ' αὐτὸν ὡς ποταμὸς εἰρλώης· ἐκπορευόμενος δηλονότι ἐκ τ ἀληθοῦς πηγῆς τῆς ζωῆς, τῆς τ πατρὸς θεότητος, καθὰ φημι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν βιαγγελίοις βοᾷ· ἐγὼ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον, & ἥκω. κἀκεῖνο ὃ ὅπερ ἔφη λαλῶ ἃ τοῦ πατρός· ἐγὼ & ὁ πατὴρ ἓν ἐσμεν. & ἐν, ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, & ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί. & τὸ πνεῦμα ὃ τὸ ἅγιον ὅτι ἐξ αὐτοῦ λαμβανόμεθ ἅπαντες ⓐ πιστοὶ, τῆς αὐτῆς ὂν οὐσίας, ἧς ὁ πατὴρ καὶ υἱὸς, ἐκπορευόμεθ ⓑ μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς, ἴδιον ὃ ὂν τοῦ υἱοῦ, καθάπερ ἀνωτέρω ἀπεδείξαμεν. ὅτι ὃ δὲ αὖθ ἡμῖν ἀναβλύζον δῆλ, σαφέστατα ἐν βιαγγελίοις ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ κύριος εἰπών· ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς μὲ, καὶ πινέτω· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφὴ, ποταμοὶ ἐκ τ κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος. οἷς ὁ βιαγγελιστὴς θεόθεν ἐμπνευσθεὶς, τὸ ῥηθὲν ἑρμηνεύων, ὑπέφερε λέγων· τοῦτο ὃ ἔλεγε περὶ τ πνεύματος οὗ ἤμελλον λαμβάνειν ⓐ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. & ὁ προφήτης ὃ Δαυὶδ ὅρα τί περὶ ταύτης τῆς πηγῆς τῆς ὄντως ζωῆς τῆς ἁγίας τριάδος βοᾷ· ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμθα φῶς· πηγὴν ζωῆς ⓑ θεὸν & πατέρα καλῶν, προσ ⓦ υἱὸν ὃ λέγων, ἐπείπερ ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ, & ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρί· φῶς ὃ ⓦ υἱὸν ὑπαγορεύει, ἐν ᾧ φωτὶ λέγει ὀψεσθ φῶς, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἐν γὰρ τῷ φωτί σου, φησὶν, ὀψόμθα φῶς. πηγὴ γὰρ ὄντως τῆς ζωῆς καὶ φωτὸς ὁ πατήρ· φῶς & ὁ υἱὸς, ἐκ φωτὸς τοῦ πατρός· φῶς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξ αὐτοῦ τοῦ φωτός. ἐπείπερ, ὡς πολλάκις ἡμῖν λεκτέον, μία θεότης τοῦ πατρὸς καὶ τ υἱοῦ & τ ἁγίου πνεύματος, καθὰ αὐτὸς βοᾷ διὰ τ προφητ-

ANNO CHRISTI 325.

κῶν λόγων· ἐγώ εἰμι θεὸς, ἐκ ἔστιν ἄλλος· καὶ ἐγὼ θεὸς πρῶτος, κὴ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἐγώ εἰμι. καὶ πάλιν· ἐγώ εἰμι, καὶ ἐκ ἠλλοίωμαι, κὴ εἰς τὸν αἰῶνα ἐγώ εἰμι· καὶ τὰ ἑξῆς. κὴ ἐπὶ τὰ προαποδεχθέντα, ἀναγκαῖον ὑπολαμβάνω πάλιν ἐπαναλαβεῖν τὰς ῥήσεις, εἰ κὴ μὴ πάσας διὰ τὸ πλῆθος, ἀλλ' οὖν τὰς σαφεστέρας, πρὸς τὸ βεβαιοτέραν τὴν σύστασιν ἔχειν τὰ εἰρημένα. τὰ οὖν ἐκ τόμαρος Ιερεμίου τοῦ προφήτου παραθησόμεν· ὁ κατασκευάσας, φησὶ, τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ἐνέπλησεν αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων. ὁ ἀποστέλλων τὸ φῶς, καὶ πορεύεται, ἐκάλεσεν αὐτὸ, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμῳ· ὁ δὲ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν, καὶ εὐφράνθησαν· ἐκάλεσεν αὐτοὺς, κὴ εἶπαν· παρέσμεν. ἔλαμψαν μετ' εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· καὶ τὰ ἑξῆς. δικαίως οὖν, ὦ θεοφιλέστατε φιλόσοφε, ὑπισχνῆται ὧδε τὸν νοῦν, καὶ ἀναπτύξαι τὴν γραφῆς τὴν διάνοιαν. ἔδειξε γὰρ, καθὰ κὴ αὐτὸς συνωμολόγησας, ὅτι περὶ τοῦ υἱοῦ ταῦτα προείρηται. μετὰ ταῦτα γὰρ, φησὶν, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, κὴ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. εἰ οὖν κὴ τὴν ἀσεβῆ μοχθηρίαν Ἀρείου, ἄλλη τις οὐσία κλιθήσεται τοῦ υἱοῦ, κὴ μείζων ἔστερος τοῦ παιδὸς θεός· λέγει δὲ περὶ αὐτοῦ ἡ γραφή· οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· οὐ θεὸς ὁ πατὴρ κὴ τὴν Ἀρείου ἀσέβειαν, ἐπειδὴ λέγει περὶ τοῦ υἱοῦ, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. καὶ ἐλέγχονται οἱ ἀσεβεῖς Ἀριομανῖται συὺ τῇ τῆς βλασφημίας αὐτῶν αὐθέντῃ, πρὸς τὸ περὶ τοῦ υἱοῦ ἀρνήσεως, αὐτὸν τὸν πατέρα ἀναβάλλοντες τοῦ θεότητος· κὴ ἄθεοι

ba prophetica: *Ego sum Deus, & non est alius: & ego primus, & ego postea, & in saeculum ego sum.* Isa. 41. & 45. & rursum: *Ego sum, & non mutor, & in saeculum ego sum.* Malach. 3. & quæ sequuntur. Et iuxta prius demonstrata necessarium arbitror dicta repetere, quamuis non omnia propter multitudinem, sed clariora, vt firmiorem habeant consistentiam quæ dicta sunt. Quæ igitur erant ex ore Ieremiæ prophetæ proponemus: *Qui præparauit*, inquit, *terram in æternum tempus, & impleuit eam iumentis quadrupedibus. Qui mittit lumen, & vadit: vocauit illud, & obediuit timore: stellæ splenduerunt in custodiis suis, & exultauerunt: vocatæ sunt, & dixerunt: Adsumus: splenduerunt cum exultatione factori suo. Hic Deus noster, non reputabitur alius aduersus eum.* Baruch 3. & quæ sequuntur. Necessarium igitur, o Deo dilectissime philosophe, huc animum aduertere, & scripturæ sensum aperire. Ostendit enim, vt tu ipse pariter confessus es, de Filio hæc dicta esse. *Post hæc enim*, inquit, *in terra visus est, & inter homines conuersatus est.* Ibid. Si ergo iuxta impiam Arii prauitatem, alia quidem est Filii substantia creata, vt sit Deus Patre posterior: ait autem de ipso scriptura: Hic Deus noster, & non reputabitur alius aduersus eum: sequetur ex impietate Arii Patrem Deum non esse, siquidem ait de Filio: Et non reputabitur alius aduersus eum. & conuincuntur impii Ariomanitæ cũ suæ blasphemiæ auctore, præter Filii negationem ipsum Patrem a diuinitate depellere, & athei

prorsus deprehenduntur veritatis aduersarii. *Qui enim Filium non habet,* vt in catholicis ait, *nec Patrem habet*. Fides autem catholica vnam deitatem nouit & colit, Patris & Filii & Spiritus sancti: aduersus quam non æstimabitur alia. Porro mysterium hoc sanctæ atque adorandæ & consubstantialis trinitatis, omnem intellectum atque sermonem superat, & prorsus comprehendi non potest, sed sola fide percipi.

1. Ioan. 2.

παντελῶς εὑρίσκονται οἱ τῆς ἀληθείας πολέμιοι. ὁ γὰρ τὸν υἱὸν μὴ ἔχων, καθὰ φησιν ἡ καθολικαὶς, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. ἡ δὲ καθολικὴ πίστις μίαν θεότητα οἶδε, καὶ ταύτην προσκυνεῖ, τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἁγίου πνεῦμα. παρ' ἣν οὐ λογισθήσεται ἑτέρα. τὸ δὲ μυστήριον τοῦτο τῆς ἁγίας καὶ προσκυνητῆς καὶ ὁμοουσίου τελάδος, ἀνεξερεύνητον καὶ ἀνέκφραστον καὶ πάντη ἀκατάληπτον ὑπάρχει, πίστει μόνη νοεῖσθαι δυνάμενον.

Anno Christi 325.

Philosophus.

Ο φιλόσοφος.

CAPVT XXIII.

ΚΕΦΑΛ. κγ'.

DIVINA reuera & lucis plena sunt, quæ a Spiritu sancto per vos fuerunt explicata. Oro autem vos (amo enim sacros doctrinæ vestræ sermones) spondete mihi pias & religiosas aures vestras, & de his docete quæ adhuc inquiro, vt plenissimam a Deo pro salute mea remunerationem accipiatis.

ΘΕΙΑ ὡς ἀληθῶς καὶ φωτὸς ἔμπλεα, τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' ὑμῶν ἐκφωνηθέντα. δέομαι δὲ ὑμῶν, ἐρασμίων μοι ὄντων τῶν ἱερῶν τῆς διδασκαλίας ὑμῶν λόγων, ὑποχέτε μοι τὰς θείας ὑμῶν ἀκοὰς, καὶ περὶ ὧν ἐπερωτῶ διδάξατε, ἵνα πληρεστάτην λήψεσθε παρὰ τοῦ θεοῦ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας ἀμοιβήν.

Responsio sanctorum patrum ad philosophum per eumdem Leontium episcopum.

Dic quod vis, cupimus enim te plenissime scire de omnibus, maxime cum iam te illustrante Spiritu sancto, facile possis dictorum demonstrationem percipere.

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ αὐτοῦ Λεοντίου ἐπισκόπου.

Εἰπὲ ὃ βούλει, ἐπεθυμητὸν γὰρ ἡμῖν πληροφορῆσαί σε ἐν πᾶσιν, ὑμῶν θεωμένου συνεργοῦντος μᾶλλον εἰς δέξασθαι τὰς ἀποδείξεις τῶν ῥήσεων, ἐλλαμφθέντος σου ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Gratiarum actio philosophi, & interrogatio de diuina incarnatione.

Gratia sacro vestro capiti. Dicite autem mihi, o sanctissimi, quomodo sit intelligendũ Deum Verbum Dei filium in terra visum esse, & inter homines con-

Εὐχαριστία τοῦ φιλοσόφου, καὶ ἐπερώτησις περὶ τῆς τοῦ κυρίου ἐνανθρωπήσεως.

Χάρις ὑμῶν τῇ ἱερᾷ κεφαλῇ. φράτε δέ μοι ὦ ἱερώτατοι, πῶς νοητέον τὸν θεὸν λόγον, τοῦ θεοῦ υἱὸν, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθαι, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συν-

ANNO CHRISTI 325.

ανεσράφθαι, ἀθέατον ὄντα πάσῃ κτίσῃ φύσει, ὁρωμένῃ τε καὶ νοουμένῃ· καὶ τίς ἡ αἰτία δι' ἣν ταῦτα ἐπράγματεύσατο, διδάξατε, παρακαλῶ.

uersatum, cum aspectabilis non sit ab omni creata natura, & quæ videtur, & quæ intelligentia percipitur: & quæ sit causa, propter quam hæc gesta sunt, doceatis rogo.

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς Ⓝ φιλόσοφον διὰ τοῦ ἐπισκόπου Λεοντίου.

Ἡ μὲν αἰτία τῆς αὐτοῦ παρουσίας οἰκονομήθη ὑπὲρ αὐτοῦ διὰ τὴν εἰς τῷ παραδείσῳ τῶν πρωτοκτίσων ἀνθρώπων τοῦ τε Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας γενεᾶς ἀπώλειαν, ἥτις ἅπαν τὸ αὐτῶν ἐπενέμετο γένος. ἐπεὶ οὖν παραβάντες τὴν ἐντολὴν, τοῦ θείου χαρίσματος ἐστερήθησαν, τοῦτο ἀποδοῦναι ἠθέλησεν ὁ δημιουργὸς τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει. Ⓒ νοητέον δὲ ταῦτα, ὅτι ὥσπερ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· Ⓒ ἐποίησεν ὁ θεὸς Ⓝ ἄνθρωπον, κατὰ τὰς προρρηθείσας ἀποδείξεις· ὁ αὐτὸς πάλιν εἶπε, σώσωμεν Ⓝ ἀπολωλότα ἄνθρωπον, ὃν κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἐποιήσαμεν. καὶ ὥσπερ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ εἶπε τὸ, ποιήσωμεν, Ⓒ ὁ υἱὸς ἐδημιούργησεν, θεὸς ὢν ἐκ θεοῦ· ὁ αὐτὸς πάλιν βουλῇ πατρικῇ ἀνασῶσαι σὺν ἑαυτῷ ἠβουλήθη Ⓝ ἄνθρωπον.

Responsio sanctorum patrum ad philosophum per episcopum Leontium.

Causa præsentiæ eius ab ipso dispensata est propter primorum hominum Adami & Euæ lapsum in paradiso, qui totum ipsorum genus inuasit. Postquam igitur transgressi præceptũ, diuina gratia priuati fuerunt, eam humano generi opifex voluit restituere. Et considerandum hic est, quod quemadmodum Deus dixit: Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostram; & fecit Deus hominem, iuxta prius dictas demonstrationes; idem rursus dixit: Seruemus perditum hominem, quem ad imaginem & similitudinem nostram fecimus. Vt autem Deus & Pater dixit, Faciamus; & Filius Deus ex Deo fecit: idem rursus ex Patris sententia saluare hominem voluit in semetipso.

Ἐπερώτησις τοῦ φιλοσόφου περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Καὶ πῶς ὤφθη τῆς γῆς ὤφθη, καὶ συναναστράφη ὡς ἄνθρωπος τοῖς ἀνθρώποις, θεὸς ὢν ἀναλλοίωτος;

Interrogatio philosophi de eodem.

Et quomodo in terra visus, & quasi homo inter homines conuersatus est, cum sit Deus immutabilis?

Ἀπόκρισις παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων διὰ Μακαρίου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων.

Κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ θεσπεσίου Παύλου, μέγα ὄντι τὸ τῆς εὐσεβείας

Responsio sanctorum patrum per Macarium episcopum Hierosolymorum.

Iuxta diuini Pauli vocem: *Magnum pietatis est sacramentum,*

quod manifestatũ est in carne: hoc est, Dei Filius. Eodem tempore idem apparuit angelis. Neque enim angelis vel archangelis, vel aliquibus cælestibus potestatibus visibilis est vnigenitus, quandoquidem Deum nemo vidit vnquam. Cuius de cælis aduentum audiens, nullatenus immensæ diuinitatis localem migrationem suspiceris, sed dispensationem cogita totius huius magni reuera pietatis sacramenti, in quo sumus renouati. Renouatio enim fuit nouitatis resumptio. Per hoc enim qui nobis dedit similitudinem suam, Deus Verbum ad similitudinem nostram descendit. Impossibile est autem Deum nobis assimilari, & non incarnari: neque enim species incorporea substantiæ incorporeæ, quæ quidem ipse erat, accessit, sed corporea; corporea autem substantia absque assumptione non erat: propterea corpus vere assumpsit, vt qui a prima fraternitate, hoc est, gratia sancti Spiritus, quam per primos parentes Adamũ & Euam amisimus, per figuræ incorporeæ mutationem excideramus, ad fraternitatem per corporis assumptionẽ reduceremur, & iterum incorpoream speciem diuinam acciperemus. Accipit autem carnem ex muliere: sic enim nobis similis factus est, vt nos sibi similes participes suæ gloriæ faceret, & vt mulierem per natiuitatẽ suam saluaret. *Saluabitur enim,* inquit, *mulier per filiorum generationem.* Caro autem assumpta est, quæ secundum naturam habebat quod vitale est: nulla enim caro eo quod vitale est caret, quod scriptura proprie animam appellat.

1. Tim. 2.

μυστήριον, ὁ ἐφανερώθη ἐν σαρκί· τοῦτ' ἔστιν, ὁ τοῦ θεοῦ υἱός. τότε αὐτὸς ὤφθη καὶ ἀγγέλοις. οὐδὲ γὰρ ἀγγέλοις, ἢ ἀρχαγγέλοις, ἢ ποσὶ τοῖς ἐπουρανίων δυνάμεων θεατὸς ὁ μονογενής· ἐπεὶ πρὸ θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. οὗπερ τὴν ἐξ οὐρανῶν καταφοίτησιν ἀκούων, μὴ τοπικὴν μετάστασιν τῆς ἀχωρήτου αὐτοῦ ὑπολάβῃς θεότητος, οἰκονομίαν δὲ νόει τὸ ὅλον τοῦτο τὸ μέγα ὡς ἀληθῶς τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ἐν ᾧ ἀνακαινισθημεν. ἀνακαίνισις γὰρ γέγονε καινότητος ἐπανάληψις. διὰ δὴ τοῦτο ὁ τοῦτο δοὺς ἡμῖν πρὸς ἑαυτὸν ὁμοίωσιν, ὁ αὐτὸς τοῦ θεοῦ λόγος εἰς ὁμοίωσιν ἡμῶν κατῆλθεν. ἀδύνατον δὲ ἦν θεὸν ὁμοιωθῆναι ἡμῖν μὴ σαρκωθέντα· οὐ γὰρ ἀσώματον εἶδος ἀπὸ ἀσωμάτου οὐσίας προσεγίνετο, ὅπερ ἦν αὐτός, ἀλλὰ τὸ σωματικόν· σωματικὴ γὰρ οὐσία ἄνευ προσλήψεως οὐκ ἐγίνετο. διὰ τοῦτο σῶμα ἀληθῶς προσελάβεν, ἵνα οἱ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀδελφότητος ἐκπεσόντες, διὰ τοῦ τοῦ ἀσωμάτου εἴδους ἀλλαγοῦ, τοῦτ' ἔστι τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, ἧς διὰ τὴν προπατόντων ἀνθρώπων τοῦ τε Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας ἀπωλέσαμεν, εἰς ἀδελφότητα εἰσαρχθῶμεν διὰ τῆς σωματικῆς προσλήψεως, & πάλιν τὸ ἀσώματον εἶδος τὸ θεῖον ἀπολάβωμεν. λαμβάνει δὲ σάρκα ἐκ γυναικός. οὕτως γὰρ ἦν ὁμοιότης ἡμῖν καθίσταται, ἵνα ἦ ὡς ὁμοιοῦσιν ἡμῖν μετάδοῦ τῆς δόξης τῆς ἑαυτοῦ, ἵνα καὶ τὴν γυναῖκα διὰ τῆς γυνήσεως ἀνασώσῃ. σωθήσεται γάρ, φησὶν, ἡ γυνὴ διὰ τῆς τεκνογονίας. σὰρξ γὰρ προσείληφε τὸ κατ' φύσιν ἔχουσα ζωτικόν· οὐδεμία γὰρ σὰρξ ἄνευ τοῦ ζωτικοῦ, ὃ καὶ ψυχὴν ἰδίως ἡ γραφὴ καλεῖ.

Anno Christi 325.

ANNO CHRISTI 325.

Ο Φιλόσοφος.

Τίς ἐκ αὖ ἐκπλαγῇ ἐπὶ τοῖς μεγαλείοις τοῦ θεοῦ τούτοις, ὡς ἔφατε; πλὴν πῶς λαμβανῷ σαρκα ἐκ γυναικὸς, καθὰς ἀρτίως εἰρήκατε;

Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ Μακαρίου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων.

Ἤδη εἰρήκαμέν σοι, ὦ βέλτιστε, μηδαμῶς ἐπὶ τῶν θείων μυστηρίων λέγειν τὸ ὅπως· ἀπόρρητα γὰρ εἰσι καὶ ἀνεπιλόγιστα. ὡς δὲ ἐκ τῶν ἱερῶν λόγων ἐδιδάχθημεν, ἐρεῖμεν ὅσον ὁ λόγος φράσῃσαι δυνήσεται. τὸ δὲ παντελῶς καταληπτικὸν τοῦ μυστηρίου ἐκείνου, καὶ τοῦ κυρίου ἐνσαρκου οἰκονομίας, πῶς γέγονεν, οἶδεν αὐθρώπων οὐδὲ ἀγγέλων οὐδεὶς, οὐδὲ αὐτὸς Γαβριὴλ ὁ διακονησάμενος τῷ μυστηρίῳ ἐκείνῳ, οὐδὲ ἡ πάναγνος καὶ καθαρὰ καὶ ἁγία παρθένος Μαρία φράσῃσαι δυνήσεται τὴν ὅλην καὶ αὐτῆς καὶ θεοῦ λόγου σαρκώσεως κατάληψιν. αὐτὸς γὰρ μόνος ὁ μονογενὴς καὶ θεοῦ υἱὸς τὸ ἀκριβὲς οἶδε καὶ ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρώπησεν. εἰ γὰρ καὶ παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, καθά φησιν ὁ Λουκᾶς, περὶ τῆς ἐνσαρκου αὐτοῦ οἰκονομίας· ὅτι ἐκ σπέρματος Δαυὶδ καὶ Ἀβραὰμ τὸ κατὰ σάρκα, καὶ τὸ ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς, τοῦτ' ἔστιν ἐκ τῆς παρθένου, ὁ λεγόμενος Χριστός· καὶ ὅτι ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα· καὶ ὅτι ἐκ ἀγγέλων, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπελάβετο, καὶ ὅτι κατὰ πάντα ὡμοιώθη ἡμῖν, πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ταῦτα ἴσμεν· ὁ δὲ τρόπος, πῶς ταῦτα γεγένηται, πάσης λογικῆς φύσεως ὑπερβαίνει διανοίαν. λέγε

Philosophus.

Quis non stupeat in his Dei magnalibus, vt dicebatis? Verumtamē quomodo accepit carnem ex muliere, vt paulo ante asseruistis?

Responsio sanctorum patrum per eumdem Macarium episcopum Hierosolymorum.

Iam monuimus te, vir optime, nequaquam in diuinis mysteris dicere, quomodo? ineffabilia enim sunt, & incomprehensibilia. vt autem ex sacris literis edocti sumus, dicemus quantum oratio consequi poterit. Omnimodam enim mysterii illius cognitionē, quomodo dispensatio in carne Domini facta sit, nullus neque hominum, neque angelorum, nec ipse Gabriel qui eidem mysterio ministrauit, neque omnino sancta, pura, & casta virgo Maria consequi poterit totam huius Dei Verbi incarnationis intelligentiam. ipse etenim solus vnigenitus Dei Filius exacte nouit suam propter nos inhumanationem. sed quæ nobis tradiderunt, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis, vt ait Lucas, de illius in carne dispensatione, quod scilicet ex semine Dauid & Abraham secundum carnem; &, *De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus,* id est, ex virgine: *& quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem:* & quod *non angelorum, sed semen Abrahæ apprehendit:* & quod *per omnia nobis assimilatus est, excepto peccato:* hæc scimus: modus autem quo hæc gesta sunt, omnis creaturæ rationalis cogitationem transcen-

Luca 1.
Matth. 1.
Roman. 9.
Hebr. 2.
Hebr. 4.

dit. Ait autem & de hoc Ieremias propheta: *Homo est, & quis cognoscet illum?* Admirante autem philosopho, & tota multitudine collecta ad auscultationem, addentes sancti patres, per Macarium episcopum Hierosolymorum dixerunt.

Iere. 17. b

Pluribus iam demonstrauimus, quod Deus vnigenitus Filius Dei factus sit homo propter benignitatem erga genus humanum, incarnatus & genitus ex virgine Maria inexplicabili generatione. Postquam enim voluit, vt sermo prior ostendit, instaurare quæ per primorum parentum lapsum fuerant soluta, natus est in nostris, vt nos in suis ipsius reficeret; condescendens quasi optimus medicus infirmitati nostræ. Iterum dicemus hoc condescendere, & descēdere, & mitti, iuxta suæ inhumanationis modum accipiendum, vt prius demonstrauimus. Diuinitate enim sua omnia cum Patre semper implet, secundum prius traditas intelligentias. Audi ergo. Nati sumus ex muliere: venit in hoc propter caritatem erga homines. at nos ex delectamento somni & semine viri: ipse autem solus ex Spiritu sancto & Maria virgine. Lactamur nos: venit etiam in hoc secundum carnē, qui deitate sua omni carni alimentum præbet. Proficimus in ætatis augmentum: non dedignatus est & ipse hoc fieri corporaliter, sicut scriptum est, quod *Iesus proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines:* & vsq; ad tricesimum annum transigens, vt omni ætati benediceret, tunc ad baptismum venit, prædicante Ioanne Zachariæ filio ad popu-

Luce 2.

Luc. 3.

γὰρ ἡ θεία γραφὴ Ιερεμίας ὁ προφήτης· ἡ δὲ θεοπρόσβλ, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; θαυμάζοντος τοῦ φιλοσόφου, καὶ παντὸς τοῦ συναθροισθέντος πλήθους εἰς τὴν ἀκρόασιν, προσθέντες οἱ ἅγιοι πατέρες, διὰ Μακαρίου ἐπισκόπου Ιεροσολύμων εἶπαν. Anno Christi 325.

Ηδη διὰ πλείστων ὅσων ἀπεδείξαμεν, ὅτι θεὸς λῶ ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, * γέγονεν ἄνθρωπος διὰ φιλανθρωπίαν, σαρκωθεὶς καὶ γενηθεὶς ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας ἀπορρήτῳ γεννήσει. ἐπειδὴ γὰρ ἠβουλήθη, ὡς προαπέδειξεν ὁ λόγος, ἀνακαινίσαι τὰ διὰ τὴν ἀποπλάνησιν τῶν προτοπλάστων λυθέντα, γέγονεν ἐν τοῖς ἡμετέροις, ἵνα ἡμᾶς ποιήσῃ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, συγκαταβὰς ὡς ἰατρὸς ἄριστος τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν. πάλιν ἐροῦμεν τὸ συγκαταβῆναι, καὶ τὸ κατελθεῖν, καὶ τὸ ἀπεσταλθαι, καὶ τὸ εἶναι θεοπρεπῶς αὐτὸν σῶμα διαληπτέον, ὡς προαπεδείξαμεν. τῇ γὰρ θεότητι αὐτοῦ τὰ πάντα σὺν τῷ πατρὶ πληροῖ ἀεὶ, καὶ τὰς προαποδοθείσας ἐννοίας. ἄκουε τοίνυν. γεγενήμεθα ἐκ γυναικός· ἦλθε διὰ φιλανθρωπίαν εἰς τοῦτο. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν ἐξ ἡδονῆς ὕπνου, καὶ σπέρματος ἀνδρός· αὐτὸς δὲ μόνος ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου. γαλακτοτροφούμεθα· ἦλθε καὶ εἰς τοῦτο σαρκὶ, ὁ τῇ θεότητι αὐτοῦ δίδοις τροφὴν πάσῃ σαρκί. γινόμεθα εἰς προκοπὴν καὶ αὔξησιν ἡλικίας· ἐκ ἀπεξίωσε γενέσθαι καὶ αὐτὸς τοῦτο σωματικῶς, καθὼς γέγραπται, ὅτι Ιησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις· καὶ ἕως τελακοστοῦ χρόνου διανύσας, ἵνα πᾶσαν ἡλικίαν εὐλογήσῃ· τότε ὅτε τὸ βάπτισμα ἔρχεται, κηρύσσοντος Ιωάννου υἱοῦ Ζαχαρίου

Ps. 44.

ANNO CHRISTI 325.

εἰου τῷ λαῷ βάπτισμα μετανοίας, οὐκ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, οὔτε υἱοθεσίας δῶρον διδόντος· οὐ γὰρ ἦν Ἰωάννου ταῦτα δοῦναι, ἀλλ' οὔτε ἀγγέλου, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σαρκωθέντος καὶ ἀνθρωπήσαντος θεοῦ λόγου. Καὶ ἔρχεται τὸ ὑπὲρ ἡμῶν βάπτισμα, καὶ θεὸς ὢν ἀναμάρτητος ἐβαπτίσθη σωματικῶς ὡς ἄνθρωπος, οὐκ αὐτὸς δεόμενος βαπτίσματος, ἀλλ' ἵνα τὸ ἡμέτερον βάπτισμα δοξάσῃ· ἵνα πιστεύωμεν, ὅτι ὥσπερ ἐπ' αὐτὸν κατῆλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὕτως καὶ ἐφ' ἡμᾶς τοὺς εἰς αὐτὸν βαπτιζομένους. εἶτα συνδιαστραφεὶς τοῖς ἀνθρώποις, τάς τε τοῦ θείου αὐτοῦ ἐντολῶν παραδοὺς διδασκαλίας, τάς τε τῶν σημείων ἐργασάμενος θαυματουργίας, ὑπὲρ τετάρτῳ χρόνῳ, καὶ τετάρτου ἀρξαμένου, οὕτως ὑπὲρ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἑκούσιον αὐτοῦ σωματικὸν ἔρχεται πάθος. ἡμῖν γὰρ κεχρεώστητο πυρὰ σταυρῷ· ἀλλ' εἰ πάντες ἐσταυρώθημεν, οὔτε ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ θανάτου ἁρπάσαι ἰσχύσαμεν. ἐβασίλευσε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας. πολλοὶ ἅγιοι, πολλοὶ προφῆται, πολλοὶ δίκαιοι· καὶ οὐδεὶς αὐτῶν τῆς τοῦ θανάτου ἐξουσίας ἑαυτὸν ἠδυνήθη λυτρώσασθαι. ἀλλὰ ἦλθεν αὐτὸς ὁ τῶν πάντων σωτὴρ, καὶ τὰς ἡμῶν χρεωστουμένας πυρὰς εἰς τὸ ἐξ ἡμῶν, ἀντὶ ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν, ἀναμάρτητον αὐτὸς ὑπεδέξατο σάρκα. κατεφερόμεθα μὲν τὸν θάνατον εἰς ᾅδου· ἀνεδέξατο καὶ τοῦτο, καὶ κατῆλθεν ἑκουσίως εἰς αὐτόν· οὐ κατῳκήθη καθάπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ κατῆλθεν· ὁ γὰρ ὢν ὑποκείμενος τῷ θανάτῳ, ἀλλ' ἐξουσιαστὴς τοῦ θανάτου. καὶ μόνος κατελθὼν, μετὰ πλήθους ἀνελήλυθεν. αὐτὸς γὰρ ὢν ὁ νοερὸς κόκκος τοῦ σίτου, ὁ ὡραῖος

lum baptiſmum pœnitẽtiæ, non autem remiſſionis peccatorum, aut adoptionis filiorum donum largiente: non enim erat Ioannis hoc dare, ſed neque angeli, verum ipſius dumtaxat incarnati & inhumanati Dei Verbi. Et accipit noſtrum baptiſmum, & cum eſſet Deus ſine peccato, corporaliter baptizatus eſt vt homo; non ipſe indigens baptiſmo, ſed vt noſtrum baptiſmum approbaret: vt credamus quod quemadmodum in eum deſcendit Spiritus ſanctus, ita & in nos in ipſo baptizatos. Deinde conuerſatus cum hominibus, & ſuorum diuinorum præceptorum mandans traditiones, ſignorumque admiranda opera perficiens, poſt tertium annũ, quarto iam inchoato ad corporalem pro nobis paſſionem ſponte peruenit. Nobis quidem debebatur crucis ſuppliciũ: ſed ſi omnes crucifixi fuiſſemus, noſipſos a morte nõ potuiſſemus liberare. *Regnauit enim mors ab Adam vſque ad Moyſen, etiam in eos qui non peccauerunt:* multi ſancti, multi prophetæ, multi iuſti: & eorum nemo ſeipſum e poteſtate mortis redimere potuit. Sed venit ille ſaluator omnium, & a nobis debita ſupplicia in ſua carne, quæ ſine peccato erat, pro nobis & ex nobis & nomine noſtro ſuſcepit. Deſcendebamus nos poſt mortem ad inferos: ſuſcepit & hoc, deſcenditque ſponte ad eos: non tamen detentus, ſicut & nos, ſed deſcendit tantum: non enim erat ſubiectus morti, ſed mortis dominus. Cũque ſolus deſcendiſſet, cum multis rediit. Ipſe enim erat ſpirituale granum frumenti, quod pro

Rom. 5. v. 14.

Ioann. 12.

nobis cadens in terram, & carne moriens, per suæ diuinitatis potentiam corporale suum templum suscitauit secundum scripturas, fructum afferens totius humani generis resurrectionem, & post triduanam sepulturam, & reditum ex mortuis ad vitam, apparens discipulis, ostendit eis quas in cruce pertulerat sui corporis passiones, dicens: *Palpate me, ac videte quod ego sum*, qui facio admirabilia, qui & pro vestro genere in carne mea passiones suscepi. Deinde per dies quadraginta versans cum eis, tradēsque illis salutaria præceptorum pignora, ipsis videntibus ad cælos rediit, sedereque illum ad Patris dextram sacri libri demonstrant. Quem & in fine sæculi ad iudicandum viuos & mortuos venturum expectamus: qui in æternum, vt semper vna cum Patre regnat per infinita sæcula. Hæc est ecclesiæ fides apostolica & inculpata, quam desuper ab ipso Domino per apostolos, & a patribus ad filios traditam ecclesia colit, & vsque nunc & in sempiternum retinet, dicente suis discipulis Domino: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.*

Luc. 24.

Act. 1.

Matth. 28.

ἡμῶν πεσὼν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἀποθανὼν σαρκὶ, ὃς τῇ τοῦ θεότητος αὐτοῦ δυνάμει αὐτέγειρε τὸ σωματικὸν αὐτοῦ ναὸν, καὶ τὰς γραφὰς, καρποφορήσαντα τὸν τοῦ παντὸς ἀνθρωπείου γένους ἀνάστασιν, καὶ ἐμφανίσας τοῖς μαθηταῖς μετὰ τὸ τεσσαρακονθήμερον παθεῖν, καὶ τὸν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ σώματος αὐτοῦ πάθη, εἰπών· ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι αὐτός ἐγώ εἰμι, ὁ θαυματουργῶν, ὁ καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ ὑμετέρου γένους ἐν τῇ σαρκί μου καταδεξάμενος πάθη. εἶτα ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας συναυλιζόμενος αὐτοῖς, δούς τε αὐτοῖς σωτηρίων ἐντολῶν ὑποθήκας, ἀνελήλυθεν εἰς τοὺς οὐρανούς, βλεπόντων αὐτῶν, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ πατρὸς κεκαθικέναι αὐτὸν ἱεροὶ ἐδίδαξαν λόγοι. ὃν καὶ ἥξειν προσδοκῶμεν ἐπὶ σωτηρίᾳ τε αἰῶνος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἀϊδίως, ὡς ἀεὶ συμβασιλεύοντα τῷ πατρὶ εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας. αὕτη ἡ τῆς ἐκκλησίας ἀποστολικὴ ἀμώμητος πίστις, ἣν πανταχόθεν παρ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου διὰ τῶν ἀποστόλων ἐκτεθεσπισμένων εἰς ἐκγόνους παραδεδεῖσθαι ἡ ἐκκλησία πρέσβυς, καὶ νεῦσιν καὶ εἰς ἀεὶ ταύτην κρατεῖ, εἰπόντος τοῦ κυρίου τοῖς μαθηταῖς· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

De omnium consensu circa consubstantiale.

CAPVT XXIV.

HIS hoc modo a sancto Spiritu per sanctos patres nostros in sacra illa Synodo collectos, explicatis, magnificabat Deū tota illa multitudo, quæ ad

Περὶ τῆς τῶν πατέρων ὁμοφωνίας τῆς εἰς τὸ ὁμοούσιον.

ΚΕΦΑΛ. κδ'.

ΤΟΥΤΩΝ οὕτως ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων τῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ συνειλεγμένων, ἐκφωνηθέντων, ἐμεγάλυνε τὸν θεὸν ἅπαν τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, τὸ εἰς τὸν

ANNO CHRISTI 325.

ἀκρόασιν ἐκείνῳ συνελθόν. ἐπικροᾶτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς, συμπαρὼν καὶ αὐτὸς τὰ πλεῖστα τῇ συνόδῳ· καὶ ὑπεραγαθεὶς, ἐδόξαζε τὸν θεὸν, τοιούτων ἐπακούσας θείων δογμάτων, χαίρων δὲ ἅτε ἐπὶ τῇ τῶν ἡμετέρων ἐπισκόπων συμφωνίᾳ, ἠγαλλιᾶτο τῷ πνεύματι· ἔσπευδε γὰρ μηδένα, μὴ μέγαν, μὴ μικρὸν διαφωνῆσαι ταύτης τῆς σωτηρίου ὁμολογίας. μετὰ γοῦν τὴν πολλὴν ταύτην καὶ χρονίαν τῆς θεοσκυνητῆς σκέψεως ἐκπλήρωσιν, ἔδοξε πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἡμετέροις, τὸ ὁμοούσιον δεῖν ὁρίσασθαι ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως, ὃν τρόπον καὶ μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἅγιοι ἡμῶν πατέρες ταύτην παρέδοσαν τὴν πίστιν, τοῦτ' ἔστι τῆς αὐτῆς οὐσίας τῆς τοῦ παρὸς ὁμολογεῖν τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὧν πάντα πίστιν πάντες καὶ σὺν τῇ Νικαέων συνόδῳ θεσπισθέντες ἅγιοι ἐπίσκοποι ἐβεβαίωσαν, τό τε τῶν ἱερατικῶν καὶ ὁμολογητῶν ἀνδρῶν πλῆθος, αὐτός τε ὁ πανεύφημος καὶ θεοφιλέστατος βασιλεὺς, καὶ ἅπαν τὸ ἐκεῖσε τῶν πιστῶν συνελθὸν πλῆθος, χαίροντες ἀπεδέξαντο τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, παρεκτὸς ἑπτακαίδεκα ἐπισκόπων τὸν ἀριθμὸν, πρὸς οἷς καὶ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν· οἷς ὁ Ἄρειος ὑπερπεσὼν δόκων, σὺν αὐτοῖς ἐάλω, συμφώνοις αὐτῷ οὖσι, λεγόντων αὐτῶν σὺν αὐτῷ, ἔξωθεν τὸν υἱὸν δεδημιουργῆσθαι τῷ θεῷ ἐκ μὴ ὄντων πάντων ὑποστάσεων, καὶ ἐξ ἀπ' αὐτῆς τοῦ παρὸς θεότητος γεγενῆσθαι.

auditionem illam conuenerat. Auſcultabat autem & ipſe Deo amabiliſſimus rex, qui vt plurimum aderat Synodo, & admirabundus laudabat Deum, cum diuina hæc audiſſet dogmata; & gaudens de noſtrorum epiſcoporum concordia, exultabat ſpiritu: ſtudebat enim neminem neque magnum, neque paruum ab hac confeſſione diſſentire. Poſt longam igitur atque diuturnam huius adorandæ conſiderationis plenitudinem, viſum eſt ſimul omnibus noſtris, conſubſtantiale in eccleſiaſtica fide definiri oportere, ad eumdē modum quo & poſt apoſtolos ſancti patres noſtri fidem hanc tradiderant, hoc eſt, confiteri Filium & Spiritum ſanctum eiuſdem ſubſtantiæ cum Patre. Quam fidem omnes Nicææ congregati ſancti epiſcopi confirmarunt, & tota ſacrorum & confitentium virorum multitudo, & ipſe laudatiſſimus & Deo dilectiſſimus rex, & tota fidelium quæ illic conuenerat multitudo, gaudentes hanc fidei confeſſionem ſuſceperunt, præter ſeptemdecim epiſcoporum numerum, de quibus ſupra etiam diximus: quibus cum delectari Arius videretur, conuictus eſt cum ipſis ei conſentientibus, qui cum eo aſſerebant, exterius factum eſſe a Deo Filium ex quibuſdam ſubſtantiis non extantibus, & non ex ipſa Patris diuinitate genitum fuiſſe.

Quomodo ab vniuersa Synodo excommunicatur impius Arius, & qui cum illo erant.

CAPVT XXV.

PROPTEREA rursus extra ecclesiæ catholicæ communionem pelli eos cum Ario omnibus suffragiis sancti patres nostri definierunt, anathematizantes ipsos, & impiam ipsorum opinionem, & verba eorum, atque blasphemas sententias, quibus aduersus Filium Dei vtebantur, dicentes: Ex non extantibus ipsum esse, & quod erat quando non erat, & quod libertatis ad malitiam atque virtutem capax est ipse Filius Dei, & quod sit creatura & opus. Omnia hæc & ipsosmet sancta Synodus anathemate percussit, nec audire quidem sustinens impiam eorum opinionem & amentiam, atque blasphema verba. Quin & tabellas ipsorum impietatis plenas, quas offerre ausi fuerant, protinus dilacerarunt. Et quæ quidem illorum erant, a sancta Synodo talem sortita sunt finem. Quæ autem fidei erant orthodoxæ, & concorditer omnes episcopi comprehensum breuibus verbis complectentes, propter fidelis populorum multitudinis simplicitatem, ita scripto exposuerunt catholicæ fidei symbolum.

Οπου ὑπὸ τῆς κοινοῦ τῆς συνόδου ἐκ- ANNO CHRISTI 325.
κηρύχθησαν ὁ ἀσεβὴς Ἀρειος, καὶ
οἱ σὺν αὐτῷ.

ΚΕΦΑΛ. κέ.

ΔΙΟ ἐκκηρύκτους αὐτοὺς καὶ αὖ-
θις γενέσθαι σὺν Ἀρείῳ τῆς κα-
θολικῆς ἐκκλησίας, παμψηφὶ πάν-
τες οἱ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες ὡρίσαν-
το, ἀναθεματίσαντες αὐτούς τε καὶ τὴν
ἀσεβῆ αὐτῶν δόξαν, καὶ τὰ ῥήματα,
καὶ τὰ νοήματα αὐτῶν τὰ βλάσφη-
μα, οἷς ἐκέχρωντο κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ,
λέγοντες ὅτι ἐξ ὄντων αὐτὸν εἶναι, καὶ
ὅτι ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν· καὶ αὐτεξου-
σιότητα κακίας καὶ ἀρετῆς δεκτικὸν αὐ-
τὸν εἶναι· καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ, κτίσμα λέγον-
τες αὐτὸν εἶναι καὶ ποίημα. ἀνεθεμάτι-
σεν ἅπαντα ταῦτα καὶ αὐτοῦ ἡ ἁ-
γία σύνοδος, οὐδὲ ὅσον ἀκοῦσαι τῆς
ἀσεβοῦς δόξης αὐτῶν, καὶ ἀνοησίας,
καὶ τῶν βλασφήμων αὐτῶν ῥημάτων
ἀναδεξαμένη. ἀλλὰ καὶ τὰ πιττάκια
ἃ αὐτῶν, ὅπερ γέμον τῆς ἀσεβείας αὐτῶν
ἀπονοίας ἐτόλμησαν, παραχρῆμα
διέῤῥηξαν. καὶ τὰ μὲν κατ' ἐκείνους
τοιοῦτον εἴληφε πέρας τῆς ἁγίας συνό-
δου τέλος. τὰ δὲ περὶ τῆς ὀρθοδόξου
πίστεως συμφώνως ἅπαντες οἱ ἐπί-
σκοποι σὺν ὀλίγοις ῥήμασι, διὰ τὸν
τῆς πίστεως πλήθους τῶν λαῶν ἁπλότη-
τα τὸ ὅλον περιλαβόντες, ὥδέ πως
ἐγγράφως ἐκτέθεντο τὸ τῆς καθολι-
κῆς πίστεως σύμβολον.

ANNO CHRISTI 325.

Ἔκθεσις τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως, ἐκτεθείσης ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ἐπὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου, ἐν ὑπατείᾳ Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ τῶν λαμπρῶν, ἔτους ἀπὸ Ἀλεξάνδρου χλϛ'. ἐν μηνὶ Δεσίῳ τῇ πρὸ δεκατεσσάρων καλανδῶν Ἰουλίου, ἐν Νικαίᾳ μητροπόλει τῆς Βιθυνίας.

Expositio catholicæ & apostolicæ fidei in Nicæna Synodo promulgatæ, sub Deo carissimo imperatore Constantino, in consulatu Paulini & Iuliani illustrium, anno ab Alexandro DCXXXVI. *mense Iunio ante* XIII. *Kalend. Iulias, Nicææ in Bithyniæ metropoli.*

ΚΕΦΑΛ. κϛ'.

ΠΙΣΤΕΥΟΜΕΝ εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τοῦτ' ἔστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός, καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ ἅγιον ἄνευμα. τοὺς δὲ λέγοντας, ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· τοὺς τοιούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. αὕτη ὅστις ἡ πίστις, ἣν ἐξέθεντο οἱ ἐν Νικαίᾳ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες

CAPVT XXVI.

CREDIMVS in vnum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium creatorem: Et in vnum Dominum Iesum Christum filium Dei vnigenitum ex Patre natum, id est ex substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt quæ in cælo & quæ in terra: Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus, passus est, sepultus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælos, & sedet ad dexteram Patris, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos: Et in Spiritum sanctum. Iis autem qui dicunt fuisse aliquando tempus cum non esset, & ex iis quæ non sunt ortum, vel ex alia substistentia aut substantia esse, vel creatum esse, vel conuerti aut mutari posse Filium Dei; istis catholica & apostolica ecclesia anathema denuntiat. Hæc est fides quam exposuerunt Nicææ sancti nostri patres, ortho-

doxi episcopi; primum quidem aduersus Arium blasphemantem & dicentem creaturam Filium Dei, & contra Sabellium & Photinum, & Paulum Samosatenum, & Manichæum, & Valentinum, & Marcionem, & aduersus omnem hæresim quæ orta est in catholica & apostolica ecclesia: quos damnauit Synodus sanctorum orthodoxorum in ciuitate Nicæa congregata, quorum nomina, quemadmodum & prouinciarum quibus præerant, subiuncta sunt. Referuntur igitur ad pium & illustrissimum imperatorem quæcumque a Synodo fuerant iudicata, & sententia contra Dei hostes lata, & orthodoxæ fidei expositio: quam vt diuinitus oblatam libenter & magna cum reuerentia excepit, hostes autem eius tamquam Deo aduersantes exilio mulctandos censuit. Sex porro ex Arianis episcopis cum ipso Ario & qui cum eo erant, exulare sustinuerũt. Vndecim enim, qui religiosissimi imperatoris præsentiam, & Synodi episcoporum multitudinem reueriti sunt, non fuerunt relegati. Simulantes enim, manu quidem, non proposito, in consubstantiale subscripserunt. Simulationis huius Eusebius Nicomediensis princeps fuit, qui & vsque in finem alterutra sententia vsus fuisse ostenditur, vt Eustathius Antiochenus, & Eusebius Pamphili, & magnus Athanasius, & omnes alii qui Synodo subscripserunt, referunt. Propter hanc simulationem virum hunc nostræ sententiæ fuisse arbitrati sunt, qui aduersariorum cœtum generosius propugnauerunt.

ⓐ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι· πρῶτον μὲν κ̄τ̄ Ἀρείου βλασφημοῦντος καὶ λέγοντος κτίσμα ⓑ υἱὸν τ̃ θεοῦ, καὶ κ̄τ̄ Σαβελλίου τε καὶ Φωτεινοῦ, κ̄ Παύλου τ̃ Σαμοσατέως, κ̄ Μανιχαίου, καὶ Οὐαλεντίνου, καὶ Μαρκίωνος ⓒ, καὶ κ̄τ̄ πάσης ἧ αἱρέσεως, ἥτις ἐπανέστη τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ· οὓς κατέκρινεν ἡ σὺ τῇ Νικαέων πόλει συνηγμένη τ̃ ἁγίων ὀρθοδόξων σύνοδος, ὧν τὰ ὀνόματα, καὶ τ̃ν̄ ἐπαρχιῶν αὐτῶν, ὅστινι ὑποτεταγμένα. ἀναφέρεται τοίνυν ἐπὶ ⓓ σὲ τὸν εὐσεβῆ καὶ πανεύφημον βασιλέα τὰ ὑπὸ τ̃ συνόδου κεκριμένα, ἥ τε κ̄τ̄ τ̃ν̄ θεομάχων ἀποφασις, καὶ ἡ τ̃ ὀρθοδόξου πίστεως ἔκθεσις· ἣν ὡς θεόθεν προσενεχθεῖσαν ἀσμένως προσεδέξατο μ̄ πλείσης ὅσης σεβασμιότητος, σὺν ᾧ παύτης πολεμίους, ὡς ἂτε θεῷ ἐναντιουμένους, ἐξορίαν ὑποσήναι ψηφίζεται. ἐξ οὗ τοίνυν ἐκ τ̃ν̄ μ̄ Ἀρείου ἐπισκόπων συνὰ αὐτῷ Ἀρείῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν συναπωδῶσι ⓔ ὑπέμειναν. ⓕ οἱ γὰρ ἕνδεκα δείσαντες τὴν τε θεοφιλοῦς βασιλέως πρὸ παρουσίαν, καὶ τ̃ς συνόδου τ̃ν̄ ἐπισκόπων τὸ πλῆθος, μὴ ἐξορασικωδεῖεν, ὑποκρινάμενοι ὑποφέρουσιν εἰς τὸ ὁμοούσιον ⓖ, χρεὼ, οὐ προθέσει. ταύτης τῆς ὑπουλίας ἔξαρχος ὁ Νικομηδίας Εὐσέβιος ⓗ, ὃς καὶ μέχρι τέλους δείκνυται τῇ ἑφ' ἑκάτερα κεχρημένῳ γνώμῃ, καθὰ Εὐστάθιός τε ὁ τ̃ Ἀντιοχέων, κ̄ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, Ἀθανάσιός τε ὁ μέγας, καὶ πάντες ⓘ τὰ τ̃ συνόδου συγγεγραμμένοι διηγοῦνται. τῇ τε πρὸς ἡμᾶς δι' ὑποκρίσεως ⓚ δοῦρα τ̃ δοκεῖν ἔχει καὶ τ̃ν̄ σὺν αὐτῷ συμμοιρίας γνησίως ὑπερμαχοῦντες.

ANNO CHRISTI 325.

Αἱ τῆς πίστεως ὑπογραφαὶ τῶν ἐπισκόπων.

ΚΕΦΑΛ. κζ'.

ΟΣΙΟΣ ἐπίσκοπος πόλεως Κορδούβης τοῖς κατὰ Ρώμην καὶ Σπανίαν καὶ Ἰταλίαν πᾶσαν, καὶ τοῖς σὺν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι, τοῖς ἐπέκεινα κατ' ἐμὲ οὖσιν, ἕως τοῦ Ὠκεανοῦ, ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις, διὰ τῶν σὺν αὐτῷ πρεσβυτέρων Ρώμης Βίτωνος καὶ Βικεντίου.

Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας σὺν Ἀθανασίῳ τότε ἀρχιδιακόνῳ ὄντι, τοῖς κατ' Αἴγυπτον πᾶσαν καὶ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν καὶ τὰ ὅμορα τούτοις, ἕως τῶν τῆς Ἰνδίας ἐπαρχιῶν.

Εὐστάθιος Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης τῆς κατὰ Συρίαν κοίλην, καὶ Μεσοποταμίαν πᾶσαν, καὶ Κιλικίαν ἑκατέραν.

Ἰωάννης Πέρσης * τῆς σὺν Περσίδι πάσῃ, καὶ τῇ μεγάλῃ Ἰνδίᾳ.

Λεόντιος Καισαρείας Καππαδοκίας, τὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ κυρίου καλλώπισμα, τοῖς κατ' αὐτὸν Καππαδοκίαν, Γαλατίαν, Πόντον Διοσσόντου, Παφλαγονίαν, Πόντον Πολεμαϊκόν, Ἀρμενίαν μικρὰν καὶ μεγάλην.

Θεωνᾶς Κυζίκου, τοῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Ἑλλήσποντον, Λυδίαν τε καὶ Καρίαν, διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων, Εὐτυχίου Σμύρνης, καὶ Μαρίνου Τρῳάδος.

Μακάριος Ἱεροσολύμων σὺν Εὐσεβίῳ τῷ Παμφίλου ἐπισκόπῳ Καισαρείας τῆς κατὰ Παλαιστίνην καὶ Ἀραβίαν καὶ Φοινίκην.

Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν πεπολιτευμένων, τοῖς κατὰ Μακεδονίαν πρώτην καὶ δευτέραν, σὺν

Subscriptiones episcoporum fidem approbantium.

CAPVT XXVII.

OSIVS episcopus Cordubæ sanctis Dei ecclesiis, quæ Romæ sunt, & in Italia & Hispania tota, & in reliquis vlterius nationibus vsque ad Oceanum commorantibus, per eos qui cum ipso erant, Romanos presbyteros Vitonem & Vincentium.

Alexander Alexandriæ cum Athanasio tunc archidiacono, ecclesiis per totam Ægyptum, Libyam, & Pentapolim, & regiones finitimas, vsque ad Indiæ prouincias.

Eustathius magnæ Antiochiæ episcopus, ecclesiis in Cœlesyria & Mesopotamia tota, & Cilicia vtraque.

Ioannes Persa, ecclesiis in tota Persia & magna India.

Leontius Cæsareæ Cappadociæ, ecclesiæ Domini ornamentum, ecclesiis in eadem Cappadocia, Galatia, Ponto Diospontí, Paphlagonia, Ponto Polemaico, Armenia magna & parua.

Theonas Cyzici, ecclesiis in Asia, & Hellesponto, & Lydia, & Caria, per episcopos qui sub ipso erant, Eutychium Smyrnæ, & Marinum Troadis.

Macarius Hierosolymorum cum Eusebio Pamphili episcopo Cæsareæ Palæstinæ, ecclesiis in Palæstina, Arabia & Phœnicia.

Alexander Thessalonicæ episcopus per eos qui sub ipso censentur, ecclesiis in Macedonia prima & secunda, cum iis quæ

in Græcia & Europa tota, in vtraque Scythia, & omnibus denique in Illyrico, Theſſalia & Achaia.

Nunechius Laodiceæ epiſcopus, eccleſiis quæ in Phrygia prima & ſecunda.

Protogenes ille admirabilis, Sardicæ ciuitatis, ſanctis Dei eccleſiis in Dacia, Calauria, Dardania, & prouinciis vicinis.

Cæcilianus Carthaginenſis, ſanctis Dei eccleſiis in prouinciis Africæ, Numidiæ, atque Mauritaniæ vtriuſque.

Piſtus Marcianopolis epiſcopus, eccleſiis in Myſia, Athenarum, & Gallorum gentibus, & ciuitatibus quæ his vicinæ ſunt.

Alexander Conſtantinopolis tunc ſolum preſbyter, poſtea vero eccleſiæ illius epiſcopatum ſortitus, cum Paulo tunc lectore atque ipſius notario, eccleſiis omnium Cycladum inſularum.

Hi omnes ſancti atque apoſtolici viri omnibus ſub cælo ſanctis Dei eccleſiis, quæ in Nicæna ſancta magna & generali Synodo decreta ſunt, tranſmittentes, vbique tradiderunt.

ANNO CHRISTI 325.

τῇ Ελλάδι, τῷ τε Εὐξείνῳ πόντῳ, Σκυθίαν ἑκατέραν, καὶ ταῖς κατὰ τὸ Ιλλυρικὸν ἁπάσαις, Θεσσαλίᾳ τε καὶ Αχαΐαν.

Νουμέριος Λαοδικείας τῆς κατὰ τὴν Φρυγίαν πρώτης καὶ δευτέραν.

Πρωτογένης ὁ θαυμάσιος πόλεως Σαρδικῆς, ταῖς ἐν Δακίᾳ, Καλαυρίᾳ, Δαρδανίᾳ, καὶ ταῖς ὁμόροις τούτοις.

Κεκιλιανὸς Καρθαγένης ταῖς κατὰ πάσας τὰς ἐπαρχίας, τάς τε Αφρικῆς, καὶ τὰς Νουμιδίας, καὶ Μαυριτανίας ἀμφοτέρας, οὔσας ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας.

Γίστος Μαρκιανουπόλεως ταῖς κατὰ τὴν Μυσίαν, καὶ τὰ τοῦ Αθηνῶν & Γάλλων ἔθνη, καὶ ταῖς πλησιοχώροις τούτων πόλεσιν.

Αλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ἐπ' ὢν, εἰς ὕστερον δὲ καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἱεραρχείας τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας λαχών, σὺν Γαύλῳ ἐπὶ τότε ἀναγνώστῃ ὄντι καὶ νοταρίῳ αὐτοῦ, ταῖς ἐν ταῖς νήσοις πάσαις κυκλάσιν.

Οὗτοι πάντες ἅγιοι καὶ ἀποστολικοὶ ἄνδρες πάσαις ταῖς ὑπὸ οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις τὰ ἐν τῇ Νικαέων ἁγίᾳ μεγάλῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κεκριμένα διαπορθμεύσαντες, πανταχοῦ γῆς παρέδωκαν.

Quomodo imperator ex ſolio ſurgens Deo gratias egerit.

CAPVT XXVIII.

IMPERATOR autem Conſtantinus poſt expoſitionem rectæ atque apoſtolicæ fidei, a Spiritu ſancto per trecentos ſanctos patres quaſi ore vno promulgatæ, & ab omnibus com-

Οπου ὁ βασιλεὺς αἰνάσας ἐκ τοῦ θείου, ὠχαεισηείοις φωνὰς ἀναπέμπει τῷ θεῷ.

ΚΕΦΑΛ. κη'.

Ο ΔΕ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπὶ τῇ ἐκθέσει τῆς ὀρθῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως, τῆς ἐκ πνεύματος ἁγίου διὰ τῶν τριακοσίων ἁγίων ἡμῶν πατέρων ἐκφωνηθείσης, ὥσπερ δι' ἑνὸς στόματος, καὶ

ANNO CHRISTI 325.

Ἐκ τοιαύτης παρὰ πάντων τῶν συνδραμόντων εἰς τὴν ἁγίαν ἐκείνην τῆς πίστεως ἀκρόασιν, καὶ τὰς χεῖρας ἁπλώσας, καὶ τὸ ὄμμα τείνας εἰς τὸν ὑπερανὸν θεὸν τὸν θεόν, εὐφήμοις ῥήμασιν αὐτὸν ὑμνησε τὸν τῶν πάντων ἡμῶν σωτῆρα καὶ εὐεργέτην θεόν, ὅπου τὴν ποθουμένην αὐτῷ τῶν ὑπηκόων ὁμόνοιαν, καὶ πρὸς θεὸν τῆς ὀρθῆς καὶ σωτηρίου πίστεως αὐτῶν ὁμοφωνίαν, αὐτῷ ἐπεφυτεύσατο. τοσοῦτος ἦν ὁ πάντα ἄριστος ἐκεῖνος καὶ θεοφιλὴς βασιλεὺς πρὸς τὴν τῶν θείων ἐκκλησιῶν φροντίδα καὶ πρὸς τὴν τῶν ποιμένων εἰρηνικωτάτην ὁμόνοιαν. οὐκ ἄτοπον ἡγοῦμαι καὶ τὰ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου, ἅπερ περὶ τούτων, τῶν σὺν τῇ συνόδῳ πραγματευθέντων λέγω, ποιεῖσθαι τὸν λόγον ἐρχόμενος καλῶς διελάβετο σὺν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ τῷ εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως, συντάξας τῇδε τῇ συγγραφῇ. ἔστι δὲ ταῦτα· πλείστων δήπου ὑφ' ἑκατέρου τάγματος προτεινομένων, πολλῆς τε ἀμφιβολίας τὰ πρῶτα παρά τινων γινομένης, ἐπεκροᾶτο πάντων ὁ βασιλεὺς ὁ πανεύφημος, σχολῇ τε εὐτονωτάτῃ τὰς προτάσεις διατεθεὶς τῶν μερῶν ὑπεδέχετο· σὺν μέρει τε ἀναμιγνύμενος τῶν παρ' ἑκατέρων τάγματος λεγομένων, ῥῆμά τε συνῆγε τοῖς φιλονείκως συνισταμένοις, πρᾴως τε ποιούμενος τὰς πρὸς ἕκαστον ὁμιλίας, ἑλληνίζων τῇ φωνῇ, ὅπερ μὴ ἴδιον αὐτοῦ ἀμαθῶς εἶχε, γλυκερός τις ἦν καὶ ἡδύς, τοὺς μὲν συμπείθων, τοῖς δὲ καταδυσωπῶν τῷ λόγῳ, τοὺς δὲ λέγοντας ἐπαινῶν, πάντας τε εἰς ὁμόνοιαν ἐλαύνων, ἕως ὅτε ὁμογνώμονας καὶ ὁμοδόξους ἐπ' αὐτῷ καλεσκήπτου· ὡς ὁμοφρόνως μὲν κρατῆσαι τοῦ εὐσεβοῦς δοξολογίας,

probatæ, qui ad sanctam illam fidei disceptationem concurrerant, expansis manibus, & oculis in cælum ad Deum sublatis, ipsum Dominum omnium nostrum saluatorem & benefactorem claris verbis laudauit, quod desideratam episcoporum concordiam, & eorumdem circa rectam & salutarem fidem consensum largitus sit. Tāta scilicet cura optimus ille ac Deo carus imperator in ecclesias Dei & pacificam pastorum concordiam incubuit. Non absurdum autem existimo huic commentario inserere, quæ pulcre disseruit Eusebius Pamphili de vita Constantini Deo amabilis imperatoris, de gestis inquam in Synodo verba facere incipiens. sunt autē hæc: Cum igitur multa essent ex vtraque parte proposita, magnaque controuersia in ipso disputationis ingressu a quibusdam concitata; imperator ille celeberrimus omnes benigne audiebat, intentissimo studio vtriusque partis propositiones excipiebat: interdū etiam ferens opem alterutri disceptantium parti, eos magna cum contentione digladiantes paulatim reconciliabat, cum singulis comiter & benigne sermonē conferebat Græce: nam ne hūius quidem linguæ ignarus erat. Suauis erat & blandus, dum aliis persuadere, aliis sermone pudorem exprimere, alios qui diserte dixissent collaudare, omnes denique ad concordiam reducere contendebat: vsque eo donec tandem eos tum conspirantes animis, tum opinionibus consentientes redderet: vt pium dominicæ gloriæ studium principatum vno con- Lib. 3. c. 13.

sensu obtineret, & prævaleret fides salutaris vere a Spiritu sancto per omnes prædictos sanctos patres nostros promulgata. Ibidem etiam lege sanxit, vt apud omnes vnum tempus constaret pro salutaris Paschatis festiuitate: tum etiam vt per expressam singulorum subscriptionem, quæ in communi decreta fuerant, firmarentur. Denique episcopos vt de ecclesiasticis constitutionibus & Canonibus scriptum ederent, hortatus est.

κρατωθῶσί τε τὴν ἀληθῶς ἐκ πυθ- ANNO CHRISTI 325.
μάτος ἀγίου παρὰ πάντων τῶν θεοφορήτων ἁγίων ἡμῶν πατέρων ἐκφωνηθεῖσαν σωτήριον πίστιν. ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ περὶ τῆς σωτηρίου ἑορτῆς τοῦ πάσχα ἕνα παρὰ πᾶσιν ὁμολογηθῶσι καιρὸν ἐνομοθέτησε. τότε δὴ καὶ ἐπεφάνη δι' ὑποσημειώσεως ἑκάστου τὰ κοινῇ δεδογμένα κυρωθῶσι φείσατο· καὶ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων καὶ κανόνων ἐπιφέρειν τοῦ ἐπισκόπους προτρεψάμενος.

De Acesio Nouatianorum episcopo, & qui cum illo erant.

CAPVT XXIX.

Περὶ Ἀκεσίου ἐπισκόπου τῆς Ναυατιανῶν, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

ΚΕΦΑΛ. κθ'.

MOVET autem nos imperatoris fides, vt & aliud quiddam commemoremus: qui tanto studio & prudentia in ecclesiasticam pacem incumbebat, vt ne minima quidem negligeret. Etenim Acesium sectæ Nouatianorum episcopum, & eius socios in Synodum vocauit, haud aliter quam ipsos qui consubstantiale & trinitatem celebrabant. Ac postquam decisio de fide cum in cõmentarios relata, tum subscriptionibus confirmata a Synodo & imperatore erat, imperator Constantinus scisciabatur ab Acesio, vtrum ipse eidem fidei, & decreto quoque de festi Paschatis obseruatione constituto assentiretur. Tum ille: Nihil noui, inquit, o imperator, Concilium decreuit: nam antiquitus ab apostolorum sedibus omnes eamdem fidei decisionem, & idem tempus festi Paschatis accepimus. Tum imperator: Cur igitur te a communione nostra segregasti? Ille res re-

Socr. lib. 1. cap. 7. & Sozom. lib. 1. cap. 21.

ΚΙΝΕΙ δὲ ἡμᾶς ἡ τοῦ βασιλέως πίστις καὶ ἕτερου τοιοῦτόν τι ἐπιμηθῆναι· ὃς πάνυ σπουδὴν καὶ προθυμίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἐποιεῖτο, ὡς μηδὲ τὰ ἐλάχιστα αὐτὴν παραλιπεῖν. καὶ Ἀκέσιον δὴ τῆς τῶν Ναυατιανῶν αἱρετικείας ἐπίσκοπον ἐν τῇ σὺν αὐτῷ ἐκεκλήκει εἰς τὴν σύνοδον, ὡς καὶ αὐτὸν τὸ ὁμοούσιον ἐν τῇ τριάδι δοξάζοντας. μὴ οὖν τὸ ἐκπεφῆναι ἢ ὑποχαράξαι παρά τε τῆς συνόδου καὶ τοῦ βασιλέως ὅρον τῆς πίστεως, ἠρώτα τὸν Ἀκέσιον Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεύς, εἰ ἐν αὐτῷ τῇ πίστει συντίθεται καὶ τῷ ὁρισμῷ τῆς περὶ τοῦ πάσχα ἑορτῆς. ὁ δὲ Ἀκέσιος πρὸς αὐτόν, οὐδὲν καινόν, ἔφη, ὦ βασιλεῦ, ἡ σύνοδος ὥρισεν· οὕτω γὰρ ἀνωθεν ἅπαντες ἐκ τῶν ἀποστολικῶν ἑδρῶν προειλήφαμεν καὶ τὸν ὅρον τῆς πίστεως, καὶ τὸν χρόνον τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς. καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς αὐτόν· τί οὖν κοινωνίας ἡμῶν χωρίζῃ; ὁ δὲ Ἀκέ-

ANNO CHRISTI 325.

σιος τὰ ὑπὸ Δεκίου κ͞ῳ ⟨ϖ⟩ διωγμὸν γινόμενα περὶ τῆς ἐν τῷ μαρτυρίῳ μὴ δυνηθέντων ἀγωνίσασθαι, ἀλλὰ ἀρνησαμένων, διηγεῖτο, καὶ ἀκριβείᾳ αὐστηρᾷ κανόνος περιεβάλλετο, λέγων· ὡς ἄρα οὐ χρὴ τοὺς μὴ τὸ βάπτισμα ἡμαρτηκότας δέχεσθαι μείζονοσῶντας, ἢ τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων τῶν λοιπῶν ἀξιοῦσθαι. ταῦτα εἰπόντος τοῦ Ἀκεσίου, ἔφη πρὸς αὐ⟨τ⟩ὸν ὁ βασιλεύς· ἆρες ὦ Ἀκέσιε κλίμακα μόν⟨ος⟩, καὶ ἀνάβηθι εἰς ⟨τ⟩ὸν οὐρανόν. μ͞ετὰ ταῦτα πάντες ⟨οἱ⟩ ἐπίσκοποι διατυπώσεις ἐκκλησιαστικὰς διαφόροις ἐκτίθενται.

gnante Decio gestas, & quæ persecutione ingruente acciderant, & de iis qui martyrii certamen decertare non poterãt, sed Christum abnegabant, narrauit, exquisitamq; seueri cuiusdam Canonis obseruationẽ in medium adduxit: Quod non oporteat eos qui post baptismum peccarunt, quamuis pœnitentes admittere, nec mysteriorum communione dignari. Quæ cum dixisset Acesius, imperator sic illum denuo affatus est: Erigito tibi scalam Acesi, & ad cælum solus ascendito. Post hæc omnes episcopi varias ecclesiasticas constitutiones edunt. Concil. Eliberitan. can. 1.

Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων λόγος διδασκαλικός.

De diatyposibus ecclesiasticis sermo dogmaticus.

ΚΕΦΑΛ. λ'.

CAPVT XXX.

ΟΜΙΛΗΣΩΜΕΝ τῷ φωτὶ, ὅ ὄστιν ὁ Χριστὸς, *ὡς πλησίον ⟨τ⟩οῦ ἐσῶτες, ὡς ὁρῶντες αὐ⟨τ⟩ὸν, οὕτως πολιτευσώμεθα ταῖς ψυχαῖς ἁγιαζούσαις. ψυχαὶ γὰρ ἁγιάζονται, ἐὰν λόγῳ θείῳ προσευχώμεθα· λόγος δὲ θεῖός πάρεστιν, σὺν τῇ καρδίᾳ καὶ πολιτείᾳ καθαρᾷ ἐν ταπεινοφροσύνῃ φυλαττόμενος. ἔκαμνεν ὁ Ἰσραὴλ τὰς θυσίας ἐπιτελῶν· ἔκραζον ⟨οἱ⟩ προφῆται πρὸς ⟨τ⟩ὸν θεόν· ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου. ἐκεῖνοι ἔκραζον, ⟨οἱ⟩ ἡμεῖς ἐλάβομεν· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καθὼς εἶπεν ὁ κύριος, καὶ ἡμεῖς εἰς ⟨τ⟩ὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθαμεν. ἦλθε γὰρ πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς ὁ κύριος λέγων· ἐγώ εἰμι τὸ φῶς, ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια. ἀκαμάτως ἐλάβομεν τὴν χάριν, ἀλλὰ διὰ καμάτου δεῖ ἡμᾶς φυλάξαι τὴν χάριν.

VERSEMVR cum luce, quæ est Christus, tamquam ipsi propinqui existentes, & ipsum aspicientes. Sic in sanctificantibus precationibus exerceamur. Preces enim sanctificant, si diuinum Verbum adoremus. Verbum autem diuinum adest, vbi cor & pura vitæ institutio in humilitate conseruatur. Laborabat Israel sacrificia perficiens: clamabant prophetæ ad Deum: *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam.* Illi clamabant, & nos accepimus. *Alii laborauerunt,* sicut Dominus dixit, *& nos in laborem ipsorum introiuimus.* Venit enim ad nos Dominus, dicens: *Ego sum lux, ego sum veritas.* sine labore accepimus gratiam, sed cum labore oportet nos gratiam conseruare. Psalm. 42. Ioan. 4. Ioann. 8. & 14.

De his qui dicunt non oportere Christianos laborare.

Quoniam aliqui nolentes laborare, sed curiosi esse, male interpretantur sacras Domini voces, dicentis: *Nesitis soliciti animæ vestræ quid manducetis:* perinde ac si verbis ipsis adhærentes nō oporteret Christianos terram colere & laborare: demonstrandum est non sic dixisse Dominum. Possumus enim laborare, & securi esse, scientes & credentes, quod operum nostrorum incremētum & fructus ipse Dominus dat, qui dixit: *Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, & dormiat, & surgat nocte & die: & semen germinat, & assurgit, & non nouit ipse.*

Matth. 6.

Marc. 4.

De clericis sacri ordinis.

Clerici sacri ordinis cælestium typi & imagines esse debent. Episcopus quidem debet obtinere locum Domini, tamquam caput post illum ecclesiæ quam recepit: presbyter tenere debet sedem & locum seraphicum; diaconus autem cherubicum: minister vero his ministrare debet.

Quod non oportet laicos in suggestum ascendere.

Non licet laicos in suggestum ascendere, præter eos qui legere aut canere ex libris debent.

De sancto baptismate.

Baptisma nostrum non oculis corporis considerandum est, sed mentis. Aquam vides, considera virtutem Dei in aquis abscondi-

Anno Christi 325.

Περὶ τῶν λεγόντων μὴ δεῖν Χριστιανοὺς ἐργάζεσθαι.

Ἐπεὶπερ τινὲς οὐκ ἐργάζεσθαι βουλόμενοι, ἀλλὰ παρεργάζεσθαι, ἐπλαμβάνοισι κακῶς τὰς τοῦ κυρίου ἱερὰς φωνὰς, εἰπόντος· μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε· ὡς οὐ χρῆσθαι λέγοντες, ἀκολουθοῦντας τῇ φωνῇ ταύτῃ ἐργάζεσθαι εἰς τὸν γῆν Χριστιανούς· ἀποδεκτέον ἡμῖν μὴ οὕτως εἰρηκέναι τὸν κύριον. ἐξωρεῖ γὰρ τὸ ἐργάζεσθαι τὸ μὴ μεριμνᾶν, εἰδότας ἡμᾶς καὶ πιστεύοντας, ὅτι τῶν ἔργων ἡμῶν τὴν αὔξησιν τὸ σπεῖρον καρποὺς αὐτὸς ὁ κύριος δίδωσιν, εἰπών· ὅτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ καθεύδῃ, καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν· καὶ ὁ σπόρος βλαστάνει καὶ μηκύνεται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός.

Περὶ τῶν ἱερομένων.

Τοὺς ἱερομένους εἰς τύπον καὶ εἰκόνα λέγει εἶναι τῶν ἐπουρανίων· καὶ τὸν μὲν ἐπίσκοπον ἐπέχειν τόπον τοῦ κυρίου, ὡς κεφαλὴν μετὰ σῶμα ὄντα τῆς ἐκκλησίας, ἧς παρείληφε· τὸν δὲ πρεσβύτερον, τὸν σεραφικὸν ἐπέχειν θρόνον· τὸν δὲ διάκονον, χερουβικόν· ὑπηρέτην δὲ εἰς διακονίαν τούτων εἶναι πρέπει.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λαϊκοὺς ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λαϊκοὺς ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, πλὴν τῶν τεταγμένων ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν ἐν ταῖς διαθέσεσι.

Περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Τὸ βάπτισμα ἡμῶν οὐ τοῖς ἀνθρωπίνοις ὀφθαλμοῖς καταναοητέον, ἀλλὰ τοῖς νοεροῖς. ὕδωρ ὁρᾷς, νόησον τὴν ἐν τοῖς ὕδασι κρυπτομένην τοῦ θεοῦ δύναμιν·

ANNO CHRISTI 325.

σὺ γὰρ πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ βαπτίζεσθαι ἡμᾶς τὰ ἱερὰ διδάσκοισι λόγοι· σὺ γὰρ πίστει τὸ βαπτίζοντος, καὶ ἐν πίστει τὸ βαπτιζομένου, διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπικλήσεως, πλήρη τὸ ἁγιασμοῦ τὸ πνεύματος καὶ τὸ θείου πυρὸς νόει τὰ ὕδατα. αὐτὸς γὰρ, φησὶ, βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. κατέρχεται μὲν οὖν ὁ βαπτιζόμενος ὑπεύθυνος ἁμαρτημάτων, καὶ τῇ τῆς φθορᾶς δουλείᾳ συνεχόμενος· ἀνέρχεται δὲ ἐλευθερωθεὶς τῆς τε τοιαύτης δουλείας καὶ τὸ ἁμαρτάνειν, υἱὸς τὸ θεοῦ καὶ κληρονόμος χάριτι αὐτὸ γεγονὼς, συγκληρονόμος τὸ Χριστοῦ, αὐτῷ ἐνδυσάμενος τὸν Χριστὸν, καθὼς γέγραπται· ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.

tam. In ſancto enim Spiritu & igne baptizari nos docet euangelium. In fide enim baptizantis, & fide baptizati, per ſacram inuocationem plenas ſanctificatione Spiritus & ignis diuini aquas conſidera. *Ipſe enim*, inquit, *baptizabit vos in Spiritu ſancto & igne.* Deſcendit itaque qui baptizatur reus peccatorum, & obnoxius ſeruituti corruptionis: & aſcendit liberatus ab hac ſeruitute & peccato, factus filius Dei & heres gratia ipſius, coheres autem Chriſti, indutus ipſum Chriſtum, ſicut ſcriptum eſt: *Quicumque in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Matth. 3. Galat. 3.

Περὶ τῆς θείας τραπέζης, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ μυστηρίου τὸ σώματος καὶ τὸ αἵματος τὸ Χριστοῦ.

De diuina menſa, & de eo quod in ipſa eſt myſterio corporis & ſanguinis Chriſti.

Ἐπὶ τὸ θείας τραπέζης πάλιν κἀνταῦθα μὴ τῷ προκειμένῳ ἄρτῳ καὶ τῷ ποτηρίῳ ταπεινῶς προσέχωμεν· ἀλλ' ὑψώσαντες ἡμῶν τὸ διανοίαν, πίστει νοήσωμεν κεῖσθαι ὑπὸ τὸ ἱερᾶς ἐκείνης τραπέζης τὸν ἀμνὸν τὸ θεοῦ, τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τὸ κόσμου, ἀθύτως ὑπὸ τῶν ἱερέων θυόμενον· καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα ἀληθῶς λαμβάνοντας ἡμᾶς, πιστεύειν ταῦτα εἶναι τὰ τὸ ἡμετέρας ἀναστάσεως σύμβολα. διὰ τοῦτο γὰρ οὔτε πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν ὅτι οὐκ εἰς πλησμονὴν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμόν.

Iterum etiam hic in diuina menſa ne humiliter intenti ſimus ad propoſitum panem & poculum: ſed attollentes mentem, fide intelligamus ſitum in ſacra illa menſa agnum illum Dei, tollentem peccatum mundi, incruente a ſacerdotibus immolatum: & precioſum ipſius corpus & ſanguinem vere ſumentes, credere hæc eſſe noſtræ reſurrectionis ſymbola. Propter hoc enim neque multum accipimus, ſed parum, vt ſciamus quod non ſatietati, ſed ſanctimoniæ ſumimus.

Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως.

De reſurrectione a mortuis.

Οὐχ ἁπλῶς ὁ κύριος τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ὑπὲρ ἡμῶν παρέδωκεν εἰς πάθος καὶ θάνατον, ἀλλ' ἵνα τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματεύσηται, καίπερ ἐλεύθερος ὢν τὸ θανάτου, καθὼς ἀνωτέρω ὁ λόγος ἀπέδειξε.

Non ſimpliciter Dominus ſuã ipſius carnem pro nobis paſſioni & morti tradidit, ſed vt noſtram ſalutem procuraret, cum liber eſſet a morte, vt ſermo ſuperius

demonstrauit. Clamat propheta quasi ex persona ipsius, prædicens futurum eius secundum carnem œconomiæ mysterium:

Psalm. 87. *Factus sum*, inquit, *quasi homo sine adiutorio, inter mortuos liber.* Quis autem liber a morte, nisi Deus? Sed iuxta prius ostensas demõstrationes incarnatus propter hominum dilectionem, factus quasi homo sine adiutorio,

Philip. 2. humilians suam ipsius carnem vsque ad mortem, mortem autem crucis; quæ & resurrexisse prædicatur: vt postquam nos immortales fecerit, per primitias nostras resurrectionis spem nobis etiam desperatis suppeditaret, vt non amplius obnoxii simus æternæ morti, sed liberi,

1. Cor. ca. 15. vers. 23. quemadmodum & primitiæ nostræ Christus, vt inquit beatus apostolus Paulus: *Primitiæ Christus, deinde hi qui sunt Christi, in aduentu ipsius.* Et ipsum saluatorem hunc Dominum nostrum Iesum Christum Dei & Patris filium vnigenitum expectare nos in cælis, cum nostra corpora ex sepulcris excitauerit, testatur

Philip. cap. 3. vers. 20. dicens: *Conuersatio nostra in cælis est, vnde & saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Sic enim oportet corpus nostrum clarificari, sicut & corpus Domini, vt malitiam & eas quæ nunc sunt passiones susci pere nequeat, liberum a morte & peccato, sanctum: vt in nouitate vitæ cum ipso possimus ambulare in cælesti luminè, semper cũ ipso Christo regnantes. In hac enim spe sanctum baptisma percepimus, & salutarẽ sanctorum eius mem-

βοᾷ ὁ προφήτης ὡς ἐκ προσώπου αὐτοῦ, προαναφωνῶν τὸ μέλλον τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ οἰκονομίας μυστήριον· ἐλεύθερος, φησὶν, ὡσεὶ οὐθεὶς ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. τίς δὲ ἐλεύθερος θανάτου, εἰ μὴ θεός; ἀλλὰ κατὰς προαποδεχθείσας ἀποδείξεις σαρκωθεὶς διὰ φιλανθρωπίαν, γέγονεν ὡσεὶ οὐθεὶς ἀβοήθητος, ταπεινώσας τῷ ἑαυτοῦ σάρκα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, ἣν καὶ ἐγηγέρθαι κηρύττεται· ἵνα ἡμᾶς ἀπαθανατίσας, πρωτοτυπίαν ἡμῖν τοῖς ἀπεγνωσμένοις δι' αὐτῆς τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως τὴν ἐλπίδα· ὅπως μηκέτι ὦμεν δοῦλοι τῷ αἰωνίῳ θανάτῳ, ἀλλ' ἐλεύθεροι, καθάπερ καὶ ἡ ἀπαρχὴ ἡμῶν Χριστὸς, καθά φησιν ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος· ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. ὃν καὶ σωτῆρα αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τοῦ θεοῦ καὶ παιδὸς υἱὸν μονογενῆ ἀπεκδεχεσθαι ἡμᾶς ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἀναστήσοντα ἡμῶν τὰ σώματα, ἐπιμαρτύρεται, λέγων· ἡμῶν τὸ πολίτευμα, φησὶν, ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ὅθεν καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. ἵνα γὰρ δῷ τὸ σῶμα ἡμῶν δοξαθῆναι, ὡς τὸ τοῦ δεσπότου, ἀνεπιδεχὲς κακίας καὶ πάντων τῶν νῦν παθῶν, ἐλεύθερον τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας, ἅγιον· ἵνα ἐν καινότητι ζωῆς σὺν αὐτῷ πολιτεύσωμεν δυνηθῶμεν ἐν φωτὶ ἐπουρανίῳ, συμβασιλεύοντες ἀεὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ. ἐν τούτῃ γὰρ τῇ ἐλπίδι καὶ τὸ ἅγιον εἰλήφαμεν βάπτισμα, καὶ τὸ σωτήριον τῶν ἁγίων αὐτοῦ

Anno Christi 321.

ANNO CHRISTI 325. μᾶλλον μετοισίαν ἐποδεξόμεθα. ταῦτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὰ δόγματα.

brorum participationem ſuſcipimus. Hæc eccleſiæ catholicæ dogmata ſunt.

Ὅτι μία ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ.

Μία ἡ ἐκκλησία ἐν οὐρανοῖς, ἡ αὐτὴ καὶ ἐπὶ γῆς. ἐν ταύτῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπαναπαύεται. αἱ ἔξω ταύτης ὅσαι αἱρέσεις, ἃς ἔχουσιν οἱ ἄθεοι, ἐκ εἰσὶ διδασκαλίαι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, οὐδὲ τῶν ἀποστόλων· ἀλλὰ τοῦ σατανᾶ, καὶ τῶν πατέρων αὐτῶν τοῦ διαβόλου. τὰ γὰρ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων ἕτερα φρονοῦντα ἐκδιδάσκουσιν, ἵνα ἀφέλωνται τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ὄντως ζῆν.

Quod vna eſt eccleſia Dei.

Vna eſt eccleſia in cælo, eadem & in terra: & in hac requieſcit Spiritus ſanctus. Hæreſes autem quæ extra hanc ſunt, quas habent homines, non ſunt doctrinæ ſaluatoris noſtri, neque apoſtolorum, ſed ſatanæ & patris eorum diaboli. Quæ autem ſunt hæreſes Iudæorum & Græcorum, alio docent modo, vt veram vitam hominibus auferant.

Περὶ τῆς τοῦ θεοῦ προγνώσεως, καὶ τοῦ κόσμου.

De prouidentia Dei, & de mundo.

Μικρότερος ὁ κόσμος ἐγένετο διὰ τὴν πρόγνωσιν· προέγνω γὰρ ὁ θεὸς ὅτι ἁμαρτήσει ὁ ἄνθρωπος. διὰ τοῦτο καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν προσδοκῶμεν, κατὰ τὰ ἱερὰ γράμματα, φαινομένης ἡμῖν τῆς ἐπιφανείας καὶ βασιλείας τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ παραλήψονται τότε, καθά φησι Δανιὴλ, τὴν βασιλείαν ἅγιοι ὑψίστου, καὶ ἔσται ἡ γῆ καθαρά, ἁγία γῆ ζώντων, καὶ οὐ νεκρῶν. ἣν προεωρακὼς Δαυὶδ τῷ τῆς πίστεως ὀφθαλμῷ, βοᾷ· πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ κυρίου ἐν γῇ ζώντων, γῆν πραέων καὶ ταπεινῶν. μακάριοι γάρ, φησίν, οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. καὶ ὁ προφήτης· καὶ πατήσουσιν αὐτὴν, φησὶ, πόδες πραέων καὶ ταπεινῶν. ταῦτα ἐκ τῆς παραδεδομένης τοῖς ἁγίοις ἡμῶν πατράσιν ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων, μικρὰ ἐκ πολλῶν, τῇδε τῇ συγγραφῇ συνεταξάμην. ἐξέδοντο δὲ καὶ ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας εἴκοσιν ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ, οἷς ἐν αὐ-

Minor mundus per prouidentiam factus eſt: præuidit enim Deus peccaturũ eſſe hominem. Idcirco nouos cælos & nouam terram ſperamus, iuxta ſacras literas, apparente nobis præſentia & regno magni Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti: *Et tunc* (vt ait Daniel) *percipient ſancti regnum Altiſſimi*, & erit terra pura, ſancta terra viuentium & non mortuorum. quam oculis fidei præuidens Dauid clamat: *Credo videre bona Domini in terra viuentium*, terra manſuetorum & humilium. *Beati*, inquit, *mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.* Et propheta: *Et calcabunt ipſam*, ait, *pedes manſuetorum & humilium.* Has ex elaboratis a ſanctis noſtris patribus conſtitutionibus eccleſiaſticis, paucas ex multis hoc commentario deſcripſimus. Ediderunt autem & eccleſiaſticos Canones viginti in Nicæna Synodo: quos ipſos ne-

Dan. cap. 7. verſ. 18.

Pſal. 26.

Matth. 5.

Iſai. 26.

cessarium existimaui huic scripto inserere.

Canones ecclesiastici sanctæ magnæque Synodi Nicænæ. Definita sunt hæc quæ subiiciuntur.

CAPVT XXXII.

De eunuchis qui seipsos castrauerunt.

I.

SI quis in ægritudine a medicis excisus sit, vel a barbaris exsectus, ille permaneat in clero. Si quis autem sanus seipsum exsecuerit, hunc amplius in clero non haberi conuenit: & deinceps neminem talem oportet promoueri. Sicut autem manifestum est, illud dictum esse de iis qui eam rem consulto instituerunt, & ausi sunt seipsos exscindere: ita si qui vel a barbaris, vel a dominis suis eunuchi facti sint, & inueniantur alioqui digni, eos in clerũ recipit Canon.

De his qui ab ethnicis venientes ordinantur.

II.

Quoniam multa vel pro necessitate, vel alioqui cogentibus hominibus contra Canonem ecclesiasticum facta sunt, ita vt homines ex vita gentili nuper accedentes ad fidem, & exiguo tempore eruditi, statim ad spirituale lauacrum ducantur, & simul atque baptizati fuerint, ad episcopi vel presbyteri dignitatem promoueantur: recte igitur visum est, de cetero nihil tale debere fieri. Nam & tempore opus

τοῦ ἀναλκαίου ῥήθεν ἐπιτάξαι τῷ γράμματι. Anno Christi 325.

Οροι ἐκκλησιαστικοὶ σωαχθέισης τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου ἐν Νικαίᾳ. Ωρίσθη τὰ ὑποτεταγμένα.

ΚΕΦΑΛ. λϚ.

Περὶ εὐνούχων ἀποκοψάντων ἑαυτούς.

α'.

ΕΙ τις ἐκ νόσου ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθη, ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξέμητο, ἐάτω μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ. εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμε, παύεσθω καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον πεπαῦσθαι προσήκει, καὶ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ μηδένα τῶν τοιούτων χειροτονεῖσθαι. ὥσπερ οὖν τοῦτο φανερὸν ἐστὶ τοῖς ὁμολογοῦσι τὸ πρᾶγμα, καὶ τολμῶσιν ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν, εἴρηται· οὕτως εἴ τινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν οἰκετικῶν εὐνουχίσθησαν, καὶ εἰσκοιντο δὲ ἄλλως ἄξιοι, τούτους εἰς κλῆρον προσίεται ὁ κανών.

Περὶ τῶν ἀπὸ ἐθνικῶν εἰς χειροτονίαν προσαχθέντων.

β'.

Επειδὴ πολλὰ εἴτε ὑπὸ ἀνάγκης, ἢ ἄλλως πως ἐπειγομένων τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικόν, ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει, καὶ εἰ ὀλίγῳ χρόνῳ κατηχηθέντας, εὐθὺς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν ἄγεσθαι, καὶ ἅμα τῷ βαπτισθῆναι προσάγειν εἰς ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, καλῶς ἔχειν ἔδοξε τῷ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτον γίνεσθαι. καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ τῷ

ANNO CHRISTI 325.

τῷ κατηχουμένῳ, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος. σαφὲς γὰρ τὸ ἀποστολικὸν χράμμα τὸ λέγον· μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου. εἰ δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου ψυχικόν τι ἁμάρτημα εὑρεθείη περὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐλέγχοιτο ὑπὸ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων, παυέσθω ὁ τοιοῦτος τοῦ κλήρου. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, ὡς ὑπερδυπὰ τῇ μεγάλῃ συνόδῳ φρασυνόμενος, αὐτὸς κινδυνεύσει τοῦ τοῦ κλήρου.

Περὶ τῶν τὰς συνεισάκτους ἐχόντων.

γ'.

Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, μηθ' ὅλως τινὰ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τινὶ ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν· πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα ἢ ἀδελφὴν ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα διαπέφευγε πᾶσαν ὑποψίαν. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν κινδυνεύσει περὶ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ ἀξίου.

Περὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.

δ'.

Ἐπίσκοπον πρέπει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτον, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς εἰς τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων γενομένων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ ἐπισκόπῳ.

habet catechumenus, & post baptismum longiori probatione indiget. Euidens namque apostolicum præceptum est, dicens: *Non neophytum, ne forte inflatus in iudicium incidat, & laqueum diaboli.* Si vero procedente tempore, animi aliquod peccatum inueniatur in ea persona, & duobus vel tribus testibus conuincatur, abstineat talis a clero. Si quis vero aduersus hæc facit, tamquam aduersus magnum Concilium aliquid audens, de clericatu periclitabitur.

De iis qui mulieres subintroductas habent.

III.

Magna Synodus plenissime vetuit episcopum, presbyterum, diaconum, aut vllum clericorum habere secum mulierem introductam: nisi forte matrem vel sororem vel amitam, vel denique eas solas personas, quæ omni suspicione carere solent. Qui secus faxit, de dignitate sua periclitabitur.

De ordinatione episcopi.

IV.

Episcopum oportet maxime ab omnibus episcopis qui in prouincia sunt, constitui: quod si hoc difficile vel ob vrgentem aliquam necessitatem, vel ob itineris longitudinem fuerit, certe tres in vnum locum conuenientes, dummodo consenserint qui absunt, & per literas approbauerint, manus impositionem faciant. Confirmatio vero eorum quæ fiunt in singulis prouinciis, dari debet a metropolitano episcopo.

De excommunicatis.

V.

De iis qui excommunicantur, siue in clero sint, siue in laicorum ordine, ab cuiusque prouinciæ episcopis, obtineat sententia secundum Canonem iubentem, ab aliis eiectos, ab aliis non admitti. Exquiratur autem num impotentia animi, aut pertinacia, aut aliqua alia indignatione episcopi sint excommunicati. Vt igitur istud conueniente inquisitione examinetur, recte placuit quotannis per singulas prouincias bis in anno Synodos fieri, vt omnibus prouinciæ episcopis simul in vnum locum conuenientibus, huiusmodi quæstiones excutiantur, & ita demum qui manifeste episcopum offenderint, merito apud omnes excommunicati habeantur, donec communi episcoporum cœtui, vel priuatim ipsi episcopo, visum fuerit humaniorem de ipsis ferre sententiam. Synodi autem fiant, vna quidem ante quadragesimam, vt omni simultate deposita, donum mundum offeratur Deo: altera vero circa tempus autumni.

De præcipuis honoribus qui maiori episcopo in gubernatione ecclesiastica decreti sunt.

VI.

Antiquus mos valeat qui in Ægypto est, Libya & Pentapoli, vt Alexandrinus episcopus omnium potestatem habeat, quoniam & vrbis Romæ episcopo consuetum hoc est. Similiter autem & apud Antiochiam & ce-

Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γινομένων. ε'. Anno Christi 324.

Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γινομένων, εἴτε τῶν εἰς τὸν κλῆρον, εἴτε τῶν ἐν τῷ λαϊκῷ τάγματι, ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων, κρατείτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα, ὃν ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας, ὑφ' ἑτέρων μὴ προσίεσθαι. ἐξεταζέσθω δέ, μὴ μικροψυχία, ἢ φιλονεικία, ἤ τινι τοιαύτῃ ἀπιδίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ὀποσωάγωγοί γεγόνωσι. ἵνα οὖν τοῦτο τῷ πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνῃ, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἑκάστου ἐνιαυτοῦ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν δὶς τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι, ἵνα κοινῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων, τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζοιτο· καὶ ὅπως ὁμολογουμένως προσκεκρικότες τῷ ἐπισκόπῳ, κατὰ λόγον ἀκοινώνητοι παρὰ πάντων εἶναι δοκῶσι, μέχρις ἂν τῷ κοινῷ ἢ τῷ ἐπισκόπῳ δόξῃ τὸ φιλανθρωπότερον περὶ αὐτῶν ἐκθέσθαι ψῆφον. αἱ δὲ σύνοδοι γινέσθωσαν, μία μὲν πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς, ἵνα πάσης μικροψυχίας ἀφαιρουμένης, τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται τῷ θεῷ· δευτέρα δὲ περὶ τὸν μετοπώρου καιρόν.

Περὶ τῶν ἐξαρέτων τιμῶν, αἳ πρὸς τοὺς μείζονας * κυβερνῶσιν ἐπισκόπους ἐκκλησιαστικῶς ἐκανονίσθησαν.

ς'.

Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύαις καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον πάντων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ἐπεὶ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθες ἐστιν. ὁμοίως δὲ καὶ τὸν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν

ANNO CHRISTI 325.

τῶν ἄλλων ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ. καθόλου δὲ προέδηλον ἐκεῖνο, ὅτι εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τοιοῦτον ἡ σύνοδος ἡ μεγάλη ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον· ἐὰν μέντοι τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ αἱρεθῇ καὶ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα ᾖ, δύο ἢ τρεῖς διὰ οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιπράξωσι, κρατείτω ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος.

teras prouincias vnicuique suus seruetur honor. Illud omnino manifestum est, quod si quis præter sententiam metropolitæ factus fuerit episcopus, hunc magna Synodus censuit non oportere esse episcopum: si vero communi omnium suffragio, eoque iusto secundum ecclesiasticum Canonem comprobato, contradixerint duo aut tres propria pertinacia inducti, valeat plurimorum sententia.

Περὶ τῆς ἐν Αἰλίᾳ ἐπισκόπου.

ζ.

De Aeliæ episcopo.

VII.

Ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε, καὶ παράδοσις ἀρχαία, ὥστε τὸν ἐν Αἰλίᾳ ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος.

Quoniam consuetudo obtinuit & antiqua traditio, vt Æliæ episcopus honoretur, habeat proximum gradum honoris, salua propria dignitate metropolis.

Περὶ ὀνομαζομένων καθαρῶν.

η.

De iis qui vocantur Cathari, id est puri.

VIII.

Περὶ τῶν ἑαυτοὺς μὲν ὀνομαζόντων καθαροὺς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ ἁγιωτάτῃ ἀποστολικῇ καὶ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροτονημένους αὐτοὺς οὕτως μένειν ἐν τῷ κλήρῳ. πρὸ ἁπάντων δὲ τούτων ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι, τοῦτ' ἔστι διγάμοις κοινωνεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπωκόσιν, ἐφ' οἷς καὶ χρόνος τέτακται, καὶ καιρὸς ὥρισται, ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. ἔνθα μὲν οὖν πάντες εἴτε ἐν κώμαις, εἴτε ἐν πόλεσιν αὐτοὶ μόνοι εὑρίσκοιντο χειροτονηθέντες, εὑρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ, ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ κλήρῳ· ὅσοι δὲ τῆς τῶν καθολικῶν

De iis qui se aliquando vocarunt Catharos, cum ad sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam venerint, placuit sancto & magno Concilio, vt manus iis imponãtur, & sic maneant in clero. Ante omnia profiteri ipsos scripto oportet, quod obseruabunt & sequentur catholicæ & apostolicæ ecclesiæ dogmata, hoc est, quod communicabunt cum his qui secundas nuptias experti sunt, & his qui persecutionis tempore lapsi sunt, quibus tamen & tempus constitutum & dies definitus est, vt sequantur in omnibus decreta catholicæ ecclesiæ. Vbicumq; igitur siue in pagis siue in vrbibus ipsi inueniantur ordinati, inuenti in clero, erunt in eodem ordine: quicumque autem eo veniunt,

vbi iam est ecclesiæ catholicæ episcopus aut presbyter, manifestum quod episcopus ecclesiæ habebit auctoritatem episcopi: qui autem a Catharis vocatur episcopus, presbyteri honorem habebit: nisi forte placuerit episcopo, nominis honorem illi impertire. sin minus hoc ei placuerit, prouidebit illi locum vel chorepiscopi, vel presbyteri, vt omnino ille in clero esse videatur, & in vna vrbe non sint duo episcopi.

De ordinatione presbyterorum.

IX.

Si qui citra examinationem promoti sunt presbyteri, aut examinati confessi sunt peccata sua, & postquam confessi sunt, homines commoti manus eis imposuerint præter Canonem, tales non admittit Canon. quod enim reprehensione caret, tuetur ecclesia catholica.

De lapsis, & ordinatis per ignorantiam.

X.

Quicumque ex lapsis ordinati sunt per ignorantiam, vel etiam scientibus iis qui ordinarunt, hoc non præiudicat Canoni ecclesiastico: cogniti enim deponuntur.

De his qui præuaricati sunt citra necessitatem.

XI.

De his qui præuaricati sunt absque necessitate, aut absque facultatum ablatione, aut absque periculo, aut aliquo simili, quod factum est sub tyrannide Licinii: placuit sanctæ Synodo, licet in-

ANNO CHRISTI 325.

ἐκκλησίας ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὄντος, προσέρχονται, προδήλων ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἕξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου· ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς καθαροῖς ἐπίσκοπος πλὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἕξει· πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοίη τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτῷ μετέχειν. εἰ δὲ μὴ ἔστι αὐτῷ ἀρέσκοι, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρεπισκοπῆς ἢ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅλως δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν.

Περὶ χειροτονίας πρεσβυτέρων.

Δ'.

Εἴ τινες ἀνεξετάστως προήχθησαν πρεσβύτεροι, ἢ ἀνακρινόμενοι ὡμολόγησαν τὰ ἡμαρτημένα αὐτοῖς, καὶ ὁμολογησάντων, παρὰ κανόνα κινούμενοι ἄνθρωποι χεῖρας ἐπέθηκαν, τοὺς τοιούτους ὁ κανὼν οὐ προσίεται· τὸ γὰρ ἀνεπίληπτον ἐκδικήσει ἡ καθολικὴ ἐκκλησία.

Περὶ τῶν πιπτόντων, καὶ προσλειφθέντων καὶ ἄγνοιαν.

ε'.

Οσοι προσελείφθησαν τῶν παραπεπτωκότων καὶ ἄγνοιαν, ἢ ὃ προειδότων τῶν προχειρισαμένων, τοῦτο οὐ προκρίνει τῷ κανόνι τῷ ἐκκλησιαστικῷ· γινωσκόντες γὰρ καθαιροῦνται.

Περὶ τῶν παραβαινόντων χωρὶς ἀνάγκης.

ια'.

Περὶ τῶν παραβαινόντων χωρὶς ἀνάγκης, ἢ ἁρπαγῆς ὑπαρχόντων, ἢ χωρὶς κινδύνων, ἢ τινος τοιούτου, ὃ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος Λικινίου· ἔδοξε τῇ συνόδῳ, εἰ καὶ ἀνά-

ANNO CHRISTI 325.

ξιοι ἦσαν φιλανθρωπίας, ὅμως χρηστεύσασθαι εἰς αὐτούς. ὅσοι οὖν γνησίως μεταμέλονται, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσι, καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεσοῦνται· δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τὴν εὐχῶν.

digni fuerint humanitate, benignitate tamẽ aliqua erga eos vti. Quoſcumque igitur ſerio pœnitet, ii tres annos inter audientes agent, ſeptem annis proſternentur ſupplices, duobus vero abſque oblatione orationum cum populo participes erunt.

Περὶ τῶν ἀποξαμένων, καὶ πάλιν εἰς κόσμον ἀναδραμόντων.

De iis qui ſeparauerunt ſe, & iterum ad mundum redierunt.

ιβ'.

XII.

Οἱ προσκληθέντες ὑπὸ τῆς χάριτος, καὶ τὴν προθύμου ὁρμὴν ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας, μὴ ὁ πᾶσα ἐπὶ τὸ οἰκεῖον ἔμετον ἀναδραμόντες, ὡς πίνας καὶ ἀργύρια προϊέσθαι, καὶ βενεφικίοις καταδῶσαι τὸ στρατεύεσθαι· ἤτοι δέκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν, μὴ Ⓜ τῆς τελείας ἀκροάσεως χρόνον. ἐφ' ἅπασι γὰρ τούτοις προσήκει ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν, καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. ὅσοι μὲν γὰρ καὶ φόβῳ, καὶ δάκρυσι, καὶ ὑπομονῇ, καὶ ἀγαθοεργίαις τὴν ἐπιστρέφειαν ἔργῳ οὐ σχήματι ἐπιδείκνυνται, ἤτοι πληρώσαντες Ⓜ χρόνον Ⓜ ὡρισμένον τῆς ἀκροάσεως, τῆς εὐχῶν κοινωνήσουσι· μὴ τοῦ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλεύσασθαι. ὅσοι δὲ ἀδιαφόρως ἔσχηκαν, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ εἰσιέναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖν ἑαυτοῖς ἡγήσαντο πρὸς τὴν ἐπιστροφήν, ἐξαπίνης πληρούτωσαν Ⓜ χρόνον Ⓜ.

Qui vocati ſunt per gratiam, & primam alacritatem ſuam oſtenderunt, & cingulum militiæ depoſuerunt, poſtea vero tamquam canes ad proprium vomitum redierunt, ſic vt quidam etiam pecuniam conferant, & beneficiis militiam repetant: iſti decem annos proſternantur ſupplices, etiam poſt auditionis triennium. Sed in his omnibus oportet propoſitum perpendere, & genus pœnitentiæ. Quicumque enim timore, & lacrymis, & perſeuerantia, & bonis operibus emendationem vitæ reipſa, non ſimulatione oſtendunt: hi poſtquam præfinitum tempus auditionis compleuerint, orationum participes erunt: deinde vero licebit & epiſcopo humanius aliquid de iis ſtatuere. Qui vero vtcumque tulerunt, & videri eccleſiam ingredi ſufficere ſibi exiſtimarunt ad mutationem vitæ, illi tempus omne quod præfinitum eſt impleant.

Περὶ τῶν ἐν τῷ ἀποθνήσκειν κοινωνίαν ἐπιζητούντων.

De his qui morituri communionem petunt.

ιγ'.

XIII.

Περὶ τῶν ἐξοδευόντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ

De his qui ex hac vita excedunt, vetus & canonica lex ſer-

uetur etiam nunc, vt si quis decedat, dominico viatico non fraudetur: quod si desperatus communione sumpta & hostia percepta iterum conualescat, sit inter eos qui orationum tantum participes sunt. Omnino vero cuicumque morituro petenti eucharistiam, episcopus cum inquisitione tribuat hostiam.

ANNO CHRISTI 325.

νῶ, ὥστε εἴ τις ἐξοδεύοι, τῆς θειοτάτης ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθω· εἰ δὲ ἀπογνωσθεὶς τῆς κοινωνίας τυχὼν, καὶ προσφορᾶς μεταλαβὼν, πάλιν εἰς τοὺς ζῶσιν ἐξεταθείη, ἔστω μετὰ τῶν κοινωνούντων τὴν εὐχῆς μόνης. καθόλου δὲ περὶ παντὸς θνήσκοντος ἀπρεπῶς μεταλαβεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας μεταδιδότω τὴν προσφορᾶς.

De catechumenis qui lapsi sunt.

XIV.

De catechumenis qui labuntur dum sacra mysteria docentur, visum est sanctæ magnæque Synodo, vt tres annos inter auditores tantum sint, postea orent cum catechumenis.

Περὶ τῶν κατηχουμένων, ὡραπεσόντων δὲ.

ιδ'.

Περὶ τῶν κατηχουμένων καὶ παραπεσόντων εἰς τὴν κατηχήσιν, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τελεῖν ἐπὶ αὐτοὺς ἀκροασαμένους μόνον, μετὰ πάντα εὔχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων.

Quod non oporteat ex ciuitate in ciuitatem migrare.

XV.

Propter plurimum tumultum & seditiones quæ exoriuntur, placuit prorsus consuetudinem tollere, quæ cõtra Canonem in quibusdam partibus comperta est, vt nemo ex ciuitate vna in aliam migret, neque episcopus, neque presbyter, neque diaconus. Si quis post sanctæ huius Synodi sanctionem tale aliquid tentauerit, aut se negotio huic dederit, irritus omnino erit huiusmodi conatus, & restituetur ecclesiæ, cuius aut episcopus, aut presbyter, aut diaconus ordinatus fuerat.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν μεταβαίνειν ἀπὸ ἑτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν.

ιε'.

Διὰ τὸ πολὺν ταράττειν, καὶ στάσεις παρεμποδίζειν, ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι τὴν συνήθειαν τὴν παρὰ τισὶ μέρεσι καινὸν εὑρεθεῖσαν ἐν τισὶ μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον. εἰ δέ τις μετὰ τὸν ἁγίας συνόδου ὅρον τοιοῦτό τι ἐπιχειρήσειεν, ἢ ἐπιδῷ ἑαυτὸν πράγματι τοιούτῳ, ἀκυρωθήσεται ἐξάπαντος τὸ κατασκεύασμα, καὶ ἀποκατασταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἐχειροτονήθη.

De his qui non manent in ecclesiis in quibus ordinati sunt.

XVI.

Quicumque temere, neque timorem Dei ante oculos haben-

Περὶ τῶν εἰς πρεσβληθησαν ἐκκλησίας ὑπ ἐμμενόντων.

ις'.

Οσοι ῥιψοκινδύνως, μήτε τὸν φόβον τοῦ θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν

ANNO CHRISTI 325.

ἔχοντες, μήτε τὸ ἐκκλησιαστικὸν κανόνα εἰδότες, ἀλαχωροῦσι τῆς ἐκκλησίας, πρεσβύτεροι, ἢ διάκονοι, ἢ ὅλως ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενοι· ἔστι οὐδαμῶς δεκτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτοῖς αἰτίαν ἐπάγεσθαι χρὴ ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἑαυτῶν παροικίας· ὑπομένοντας δὲ ἀκοινωνήτους εἶναι πρόσηκεν. εἰ δέ καὶ τολμήσαί τις ὑφαρπάσαι τὸ τῷ ἑτέρῳ διαφέροντα, καὶ χειροτονήσαι ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ, μὴ συγκαταπεμένης τοῦ ἐπισκόπου, ἃ ἀνεκεχώρηκεν ὁ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενος, ἄκυρος ἔστω ἡ χειροτονία.

Peruenit ad sanctum & magnum Concilium, quod in quibusdam locis & vrbibus diaconi presbyteris eucharistiam præbeant: quod neque Canon, neque consuetudo tradidit, vt qui potestatem offerendi non habent, his qui offerunt, corpus

tes, neque ecclesiasticum Canonem scientes, recesserunt ab ecclesia, siue presbyteri, siue diaconi, siue in quocumque alio ecclesiastico ordine fuerint; hi nequaquam in alia ecclesia recipi debent, sed omni necessitate cogi eos par est redire in parœcias suas: pertinaces vero excommunicari oportet. Si quis ausus fuerit subripere eum qui ad alium pertinet, & in sua ecclesia ordinare, non consentiente proprio episcopo, a quo recesserat clericus ille, irrita erit huiusmodi ordinatio.

Περὶ κληρικῶν τοκιζόντων.

ιζ'.

Ἐπειδὴ πολλοὶ τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν διώκοντες, ἐπελάθοντο τῆς θείου γράμματος λέγοντος· ὃς τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανείζοντες ἑκατοστὰς ἀπαιτοῦσιν· ἐδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὡς εἴπερ εὑρεθείη μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τόκοις λαμβάνων ἐκ μεταχειρίσεως, ἢ ἄλλως μεταβάλλων τὸ πρᾶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, ἢ ἕτερόν τι ὅλως αἰσχροκέρδους ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται.

De clericis fenerantibus.

XVII.

Quoniam plerique ecclesiastici auaritiam & turpem quæstum sectantes, obliuiscuntur diuinæ scripturæ dicentis: *Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram*: & fenerantes centesimas exigunt: iustum duxit sanctum magnumque Concilium, vt si quis comperiatur post hanc sanctionem vsuras capere ex negotiatione, aut aliter rem consectari, aut sescuplas exposcere, aut aliud quidpiam excogitare turpis lucri causa, de clero deiicietur, & alienus ab ecclesiastico ordine erit. *Psalm. 14.*

Περὶ πρεσβυτέρων λαμβανόντων παρὰ διακόνων τὴν εὐχαριστίαν.

ιη'.

Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον, ὅτι ἔν τισι τόποις ἢ πόλεσι, πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν οἱ διάκονοι διδόασιν· ὅπερ οὔτε ὁ κανὼν, οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκε, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν, τούτοις τοῖς προσφέρουσι δίδοναι τὸ σῶμα

De presbyteris accipientibus eucharistiam a diaconis.

XVIII.

Christi porrigant. Illud etiam innotuit, quod iam quidam ex diaconis prius quam episcopi eucharistiam attingant. Omnia igitur ista amputentur, & maneant diaconi in suo ordine, scientes quod episcoporum ministri sunt, & presbyteris inferiores existunt: accipiant eucharistiam suo loco post presbyteros, vel episcopo dante, vel presbytero. Sed nec sedere diaconis in medio presbyterorum liceat: præter Canonem enim & ordinem est quod fit. Si quis autem parere noluerit post sanctiones has, desinat esse diaconus.

τ Χρις-ε. κἀκεῖνο δὲ ἐγνωρίσθη, ὅτι ἤδη τινὲς τ διακόνων κ) πρὸ τ) ἐπισκόπων τ εὐχαριστίας ἅπλον). ταῦτα οὖν πάντα περικοπήσθω, κ) ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τ μὲν ἐπισκόπου ὑπηρέται εἰσὶ, τ) δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους τυγχάνουσι· λαμβανέτωσαν ὁ κ) τάξιν τὴν εὐχαριστίαν μ) ὄντ πρεσβυτέρου, ἢ τ ἐπισκόπου αὐτοῖς διδόντος, ἢ τ πρεσβυτέρου. ἀλλὰ μήτε καθῆσθαι ἐν μέσῳ τ) πρεσβυτέρων ἐξέστω τοῖς διακόνοις· παρὰ κανόνα γ) κ) παρὰ τάξιν ἐστὶ τὸ γινόμενον. εἰ δέ τις μὴ θέλοι πειθαρχεῖν καὶ μ) ὢν ὅροις, πεπαύσθω τ) διακονίας.

De redeuntibus ex hæresi Pauli Samosateni ad ecclesiam catholicam.

Περὶ τ ἐκ Παύλου τ Σαμοσατέως προσελθόντων ἢ προσιόντων τ) καθολικ) ἐκκλησίᾳ.

XIX.

ιθ'.

Si qui ex Paulianis confugerint ad ecclesiam catholicam, statutum est, eos omnino rebaptizari debere. Si qui antehac in clero numerati sunt, si quidem inculpati & sine reprehensione visi fuerint, denuo baptizati ordinentur ab ecclesiæ catholicæ episcopo. Si vero examinati minus idonei esse comperiantur, deponi eos oportet. Similiter autem & de diaconis, & aliis omnibus ecclesiasticis eadem forma seruabitur. Mentionem autem fecimus de diaconissis, quæ in eodem ordine numerantur, quia manus impositionem non habent, vt omnino inter laicos censeantur.

Περὶ τ) Παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τ) καθολικ) ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. εἰ δέ τινες ἐν τ) προελθοῦσι χρόνῳ, ἐν τ) κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τ τ) ἐκκλησίας ἐπισκόπου· εἰ δὲ ἀνακριθέντες ἀνεπιτήδειοι εὑρίσκοιντο, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς προσήκει. ὡσαύτως ὁ κ) περὶ τ διακόνων, κ) ὅλως περὶ τ) ἐν τῷ αὐτῷ κανόνι ἐξεταζομένων ὁ αὐτὸς τύπος φυλαχθήσεται. ἐμνήσθημεν δὲ καὶ τ) διακονισσῶν, τ) ἐν αὐτοῖς, τ) ἐν τῷ σχήματι ἐξεταζεισῶν, ἐπεὶ μὴ χειροθεσίαν τινὰ ἔχουσιν, ὡς ἐξάπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι.

Περὶ

ANNO CHRISTI 325.

Περὶ τῆς ἐν τῇ κυριακῇ γόνυ κλινόντων.

κ'.

Ἐπειδή εἰσί τινες ἐν τῇ κυριακῇ γόνυ κλίνοντες, καὶ ἐν ταῖς τῆς πεντηκοστῆς ἡμέραις· ὑπὲρ τοῦ πάντα ὁμοίως ἐν πάσῃ παροικίᾳ ὁμοφρόνως φυλάττεσθαι, ἐσῶτας ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ κυρίῳ.

Τούτοις οὖν εἴκοσι νόμοις τὸ αὐτὸ ἅγιον ἀπῶν συνέδριον ὑπὸ θρησκίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ πανευφήμου βασιλέως Κωνσταντίνου, περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας ἐγράψαντο. ἐβουλεύσαντο δὲ καὶ ἕτερον νόμον ἐκθέσθαι * τῶν ἐπισκόπων, ὃν ὁ θεῖος ἐκώλυσε Παφνούτιος, περὶ οὗ ἀναγκαῖον ᾠήθην διηγήσασθαι μεγίστου θαύματος ἄξιον διήγημα. ἐδόκει ποτὲ τῶν ἐπισκόπων νόμον νεαρὸν εἰς τὸ ἐκκλησίαν εἰσαγαγεῖν ἐν τῇ συνόδῳ, ὡς περὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐκκλησίας, ὅπως ἂν ἔτυχεν ὁρίσαι.

* forte deest νῦν

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους ἕκαστον τὸ ἑαυτοῦ γαμετὴν ἐκβάλλειν.

ΚΕΦΑΛ. λϚ'.

ΕΓΡΑΦΟΝ ἔν τισι περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους, εἴτε ἐπίσκοποι, εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε ὑποδιάκονοι, εἴτε τις τῶν ἱερατικοῦ καταλόγου, συγκαθεύδειν ταῖς γαμεταῖς, ἃς ἔτι λαϊκοὶ ὄντες ἠγάγοντο. τούτων ὅπως διατυπουμένων, ἀναστὰς ἐν μέσῳ τοῦ ὄχλου τῶν ἐπισκόπων ὁ θεῖος Παφνούτιος, μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἐβόησε, λέγων· μὴ βαρεῖτε τὸν ζυγὸν τῶν ἱερωμένων· τίμιος γάρ, φησίν, ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. μὴ τῇ ὑπερβολῇ

De genu flectentibus in die dominico.

XX.

Quoniam sunt quidam, qui in die dominico genua flectunt, & in diebus Pentecostes: vt omnia in omnibus ecclesiis concorditer seruentur, placuit sancto Concilio, stantes preces suas Deo reddere.

Has viginti leges sanctus ille episcoporum confessus in præsentia Deo carissimi & celeberrimi imperatoris Constantini, de administratione ecclesiastica scripserunt. Statuerant autem & aliam quidem legē episcopi ferre, quam diuinus Paphnutius prohibuit: de quo operæprecium duxi historiam narrare admiratione dignam. Visum erat quibusdam episcopis in Concilio nouam legem in ecclesia constituere, & vt de aliis rebus ecclesiasticis, sic & eam rogare.

Quod non oporteat ecclesiasticos suam vxorem eiicere.

CAPVT XXXII.

CENSVERVNT igitur non oportere ecclesiasticos, siue episcopos, siue presbyteros, siue diaconos, siue subdiaconos, aut alios quoscumque sacri illius ordinis, cum vxoribus suis dormire, quas iam antea cum laici essent, duxissent. Hęc cum illi constituerent, surgens in medio episcoporum conuentu diuinus Paphnutius, magna voce dixit: Nolite grauare iugum ecclesiasticorum. Nam honorabiles, inquit, sunt nuptiæ apud omnes, & torus immaculatus. Nolite lædere

ecclesiam nimio seueri iuris excessu: non enim omnes, ait, ferre possunt vitæ illud institutum quod omnibus affectibus vacat. nemo, vt opinor, in castitate seruabitur, si mariti singuli suis priuantur vxoribus. Virorum cum suis vxoribus consuetudinem ego præclaram continentiam esse dico, nec posse separari eam quam Deus coniunxit, & quam semel, cum lector aut cantor aut laicus esset, vxorem duxit. Atque ista quidem suasit magnus Paphnutius, licet cõiugii expers esset, propterea quod in monasteriis a pueritia fuerat educatus. Quocirca viri consilio persuasus episcoporum cœtus de quæstione ea tacuit, & eorum reliquit arbitrio, qui volunt ex mutuo consensu a propriis coniugibus abstinere. *Matth. 19.*

Hæc gesta sunt in sancto, magno, & generali Concilio, quod Nicææ in Bithynia congregatum fuit. Eusebius autem, & Theognius, & qui cum eis erant Ariani, non ferentes vincentem veræ fidei confirmationem, quin & Ario anathema dicere non patientes, iterumque in eo deprehensi, exilio cesserunt, suffragio religiosissimi imperatoris, & iudicio sancti Concilii episcoporum, postquam alios pro ipsis in ipsorum parœciis constituerunt decreto eiusdem Concilii, & cleri ac populi vniuscuiusque parœciæ: & Amphion quidem ecclesiæ Nicomediensi præfectus est, Chrestus vero Nicænæ, & alii eiusdem cum ipso sententiæ aliis. Verum vtentes rursus consuetis artibus Eusebius & Theognius, & occasionem fraudis inuenientes regis humanitatem, callide

τῆς ἀκριβείας τῶν ἐκκλησιῶν μᾶλλον παρεσφάλητε· οὐ γὰρ φησι πάντας δυνασθαι φέρειν τῆς ἀπαθείας τὸν ἄσκησιν. οὐδεὶς, ὡς οἶμαι, φυλαχθήσεται ἐν τῇ σωφροσύνῃ τῆς ἑκάστου γαμετῆς τοῦ ἀνδρὸς τετυμμένου. σωφροσύνην δὲ καλῶ καὶ τῆς νομίμου γαμετῆς ἑκάστου τὸ συνέλθειν λέγω· μὴ μὲν δὴ ἀποζεύγνυσθαι ταύτην ὁ θεὸς ἔζευξε, καθ' ἣν ἄπαξ ἀναγνώσης, ἢ ψάλτης, ἢ λαϊκὸς ὢν ἠγάγετο. καθάπερ ἔλεγόν ποτε ὁ μέγας Παφνούτιος ἄπειρος ὢν γάμου, διὰ τὸ νηπόθεν ἐν ἀσκητηρίοις ἀνατεθράφθαι αὐτόν. διὸ πείθεται ὁ πᾶς τὸ ἐπισκόπων σύλλογος τῇ τοῦ ἀνδρὸς συμβουλίᾳ, ἀπεζήτησε περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, τῇ γνώμῃ καταλείψαντες τοῖς βουλομένοις καθ' συμφωνίαν ἀπέχεσθαι τῆς ἰδίας γαμετῆς.

Ταῦτα ἐπράχθησαν ἐπὶ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας ἀθροισθείσης. Εὐσέβιος γὰρ καὶ Θεόγνιος, καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς Ἀρειανοί, οὐκ ἐνείκοντες τὴν τῆς ἀληθοῦς πίστεως κρατυνθεῖσαν βεβαίωσιν, ἐπὶ μὲν καὶ τὸν Ἄρειον ἀναθεματίσαι μὴ ἀναχώρησαν, φωραθέντες καὶ αὖθις ἐπὶ τούτῳ, ὀξεῖα ὑπέπεσον ψήφῳ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως, καὶ κρίσει τῆς ἁγίας τῶν ἐπισκόπων συνόδου, ἄλλων αὐτὶ ἄλλων ἐν ταῖς ἄλλων παροικίαις καταστάντων ψήφῳ τῆς αὐτῆς συνόδου, καὶ τοῦ τῆς ἑκάστου παροικίας κλήρου καὶ λαοῦ· καὶ Ἀμφίων μὲν τῆς τῶν Νικομηδέων ἐκκλησίας ἡγεμονίαν παρέλαβε, Χρῆστος δὲ τῆς Νικαίας, καὶ ἄλλοι τὰς τῶν ὁμοφρόνων ἄλλων. Ἀλλὰ μὴν καὶ πάλιν ταῖς ἐξ ἔθους χρησάμενοι μηχαναῖς Εὐσέβιος καὶ Θεόγνιος, καὶ τὴν βασιλέως φιλανθρωπίαν ἐφόδιον

Anno Christi 325.

ANNO CHRISTI 325.

ἐξαπάτης ὠρόντες, ἀναπαλαῖσαι πάλιν καὶ τὴν πρώτεραν δυναστείαν ἀπολαβεῖν ἐπειρῶντο. Τὰ μὲν τούτων κάκιστα μηχανήματα πάμπολλα ὄντα, καὶ πάσης ἀσεβείας ἔμπλεα τυγχάνοντα, πρὸς τὸν Θεοδώρητον καὶ τοὺς λοιποὺς συγγραφέων ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ βουλομένους καταμαθεῖν παραπέμψομεν. βαδιοῦμαι δὲ ἐγὼ σπεύδων τῷ λόγῳ ἐπὶ τὰ ἑξῆς, πρὸς ὧν ἡ τῶν ἐπισκόπων ἀπέστειλε συνοδος τοῖς ἀπολειφθεῖσιν ἐπισκόποις, καὶ πάσῃ ἑαυτῆς παροικίαις· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ὁ νικηφόρος καὶ πρόπαλος βασιλεὺς, εἰς σύστασιν τῆς τε ἐκτεθείσης ἀμωμήτου πίστεως, καὶ τῆς ἁγίας ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰς ἔλεγχον τῆς τῶν ἀσεβείας πρωτοστατῶν. ἐπὶ τούτοις γὰρ πᾶσι μεγαλοφυῶς συγκροτηθείσης τῆς συνόδου, καὶ θεοπρεπῶς ἐκφωνηθείσης τῆς πίστεως, τάτε κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διάταξίν τυπώσαντες ἅπαντα οἱ ἅγιοι πατέρες, δηλώσαι πάντα τὰ ὠφελισμένα διὰ γραμμάτων πάσαις ταῖς κατὰ τὸν οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις ἐσπούδασαν, συνάψαντες καὶ τὰ κατὰ Μελέτιον.

Περὶ τοῦ ἀνοσίου Μελετίου.

ΚΕΦΑΛ. λγ'.

ΕΠΕΙ δὲ ὁ Μελέτιός τις ἐπισκοπῆς χροτονίας ἠξιωμένος ὑπὸ πολλοῦ τοῦ Ἀρείου μανίας, διελεγχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Πέτρου τοῦ Ἀλεξανδρέων ἐπισκόπου, τοῦ καὶ τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδησαμένου, καθαιρεθεὶς ὁ αὐτὸς Μελέτιος οὐκ ἐχώρησε τὴν τῆς καθαιρέσεως ψῆφον, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θηβαΐδα καὶ τὴν πελάζουσαν Αἴγυπτον ταραχῶν καὶ ζάλης ἐνέπλησε, τυραννίδι καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου χηρώμενος θρόνου· ἔγραψε δὲ τὸ κοινὸν

agere iterum, & priorem potestatem recuperare tentabant. Sed illorum commenta pessima, quæ plurima erant, & omnis impietatis plena, discere volentes, ad Theodoritum ac reliquos historiæ ecclesiasticæ scriptores remiserim. Ego autem hinc oratione properabo ad ea quæ postea secuta sunt, de quibus episcoporum Concilium misit epistolam ad reliquos episcopos, & eorum parœcias: quinetiam imperator ipse semper victor & fidelissimus, ad constitutionem expositæ sanctissimæ fidei & sanctæ festiuitatis Paschatis, ad redargutionem patronorum impietatis. Post hæc enim omnia magnifice conspirante Concilio, & decenter promulgata fide, cum omnia quæ ad rectam ecclesiæ administrationem spectant, sancti patres constituissent, omnia definita per literas indicare omnibus quæ sub cælo sunt sanctis Dei ecclesiis studuerunt, subiungentes etiam quæ ad Meletium pertinent.

De nefario Meletio.

CAPVT XXXIII.

QVONIAM autem Meletius episcopus delectus non multo ante Arii furorem, conuictus a sanctissimo Petro Alexandrinæ ecclesiæ episcopo, & postea martyrii corona exornato, & episcopatu abdicatus, sententiæ abdicationis non acquieuit, sed Thebaidem & finitimam Ægyptum tumultu ac procellis contentionis impleuit, tyrannidem contra prærogatiuam sedis Alexandri episcopi vsurpans, conuentus episcoporum

ad Alexandrinam ecclesiam scripsit, quæ de Meletio res nouas moliente statuissent.

Epistola Concilii scripta sanctis Dei ecclesiis per Alexandriam, Aegyptum, Pentapolim, & Libyam, & omnem terram quæ sub cælo est, cleris etiam & populis orthodoxæ fidei, ab episcopis sancti Nicæni Concilii.

Sanctum & magnum Concilium, sanctæ & magnæ Dei gratia ecclesiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus, Aegyptum, Pentapolim, & Libyam incolentibus, & omnibus sub cælo Dei ecclesiis, cleris & populis orthodoxis, episcopi Nicææ Concilium celebrantes, salutem in Domino.

Soct. lib. 1. c. 6. Theodor. lib. 1. cap. 9.

QVONIAM Dei gratia & sanctissimi imperatoris Constantini, qui nos ex variis prouinciis & ciuitatibus in vnum congregauit, magnum sanctumque Concilium Nicææ coactum, quæ ad ecclesiasticam fidem spectant in disceptationem vocauit: eaque literis ad vos perscribere necessarium visum est, vt intelligere possitis, cum quæ ibi in quæstionem & disquisitionem vocata, tum quæ decreta sancitaque sunt.

Primum igitur omnium perquisita sunt impia peruersaque Arii dogmata & sectatorũ eius, coram sanctissimo imperatore Constantino: & placuit Concilio communibus suffragiis ana-

τῆς συνόδου πρὸς τὴν ἁγίαν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν, ἅπερ περὶ τῆς τοῦτου *νεωτεροποιίας συνομοθέτησεν. Anno Christi 325. * πυτιμία

Συνοδικὴ ἐπιστολὴ γραφεῖσα τοῖς κατὰ Ἀλεξανδρείαν, καὶ Αἴγυπτον, καὶ Πεντάπολιν, καὶ Λιβύην, καὶ τοῖς κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις, κλήροις τε καὶ λαοῖς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, παρὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ ἁγίας συνόδου ἁγίων ἐπισκόπων.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ θεοῦ χάριτι Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον, καὶ Πεντάπολιν, καὶ Λιβύην, καὶ τοῖς κατὰ τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, κλήροις τε καὶ λαοῖς ὀρθοδόξοις, οἱ ἐν Νικαίᾳ συνόδου συνκροτήσαντες ἐπίσκοποι ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ΕΠΕΙΔΗ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου σωσαγόντος ἡμᾶς ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων, ἡ μεγάλη καὶ ἁγία σύνοδος ἐν Νικαίᾳ συνκροτηθεῖσα τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως διείληφεν, ἃ πᾶν αἰσχρὸν ἡμῖν ἐφάνη ἀποσαλπῶσαι παρ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς διὰ γραμμάτων, ἵνα εἰδέναι ἔχοιτε, πῶς μὲν ἐκρίθη καὶ ἐξητάσθη, πῶς δὲ ἔδοξε καὶ ἐκρατώθη.

Πρῶτον μὲν ἐν ἅπασιν ἐξητάσθη τὰ κατὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, ἐπὶ προσώπου τοῦ θεοφιλεστάτου ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου· καὶ παμψηφὶ ἔδοξαν ἀνάθε-

ANNO CHRISTI 325.

μαπαθίῶαγ αὐτὸν, ⁊ πῶ ἀσεβῆ αὐῦ δόξαν, ⁊ τὰ ῥήματα, καὶ τὰ νοήματα αὐῦ τὰ βλάσφημα, οἷς ἐκέχρηντο βλασφημῶῦ ⓦ υἱὸν τῦ θεοῦ, λέγων ἐξ οὐκ ὄντων εἶ), καὶ πρὶν γεννηθῆναγ μὴ εἶ), καὶ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ αὐτεξουσιότητα κακίας ⁊ ἀρετῆς δεκτικὸν ⓦ υἱὸν τῦ θεοῦ λέγοντος, κ᾽ κτίσμα· ταῦτα πάντα ἀνέδεκτόν πεν ἡ ἁγία συνοδος, οὐδὲ ὅσον ἀκοῆσαγ τῆς ἀσεβοῦς δόξης, καὶ τῆς ἀτονοίας, καὶ τῶῦ βλασφήμων ῥημάτων αὐῦ ἀναχωρῶῦ. καὶ τὰ μὲν κατ᾽ ἐκεῖνον ⓦ οἷου τέλους τετύχηκε, πάντως ἢ ἀκηκόατε, ἢ ἀκούσεσθε, ἵνα μὴ δόξωμεν ἐπεμβαίνειν ἀνδρὶ δ᾽ οἰκείαν ἁμαρτίαν ἄξια τετιχικέναγ κομισαμένῳ. τοσοῦτον δὲ ἴσχυσεν αὐῦ ἀσέβεια, ὡς καὶ παρασπλέσαγ Θεωναῖ ⓦ ἀπὸ Μαρμαρικῆς, καὶ Σεκοῦνδον ⓦ ἀπὸ Πτολεμαΐδος· τῶῦ γὰρ αὐτῶν κἀκεῖνοι συὶ τοῖς ἄλλοις τετυχήκασιν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ τῦ θεοῦ χάρις τῆς μὲν κακοδοξίας ἐκείνης καὶ βλασφημίας, καὶ τῶῦ προσώπων τῶῦ τολμησάντων διάστασιν καὶ διαίρεσιν ποιήσασθαγ τῦ ἐρισθυμένου λαοῦ, ἀνέλυσε πῶ Αἴγυπ ⓦ· ἐλείπετο δὲ τὸ κατὰ πῶ προπέτειαν Μελέτου καὶ τῶῦ ὑπ᾽ αὐῦ χειροτονηθέντων· καὶ περὶ τούτου τῦ μέρους ἃ ἔδοξε τῇ συνόδῳ, ἐμφανίζομεν ὑμῖν ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. ἔδοξεν οὖῦ Μελέτ ⓦ μὲν, φιλανθρωπότερ ⓦ κινηθείσης τῆς συνόδου· κατὰ γὰρ ⓦ ἀκριβῆ λόγον οὐδεμιᾶς συγγνώμης ἄξι ⓦ ἦν· μένειν μὲν τῇ αὐῦ πόλει, καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν, μήτε χειροτονεῖν, μήτε χειρίζειν,

thema denuntiare & ei ipsi, & nefariæ eius opinioni, & verbis sententiisque execrabilibus, quibus vsus est ad Filium Dei blasphemiis onerandum, dicens eum ex iis quæ non sunt esse, nec fuisse antequam natus esset: fuisse tempus aliquando cum non esset: Filium Dei libero voluntatis suæ arbitrio virtutis & vitii capacem esse inquiens, & creaturam esse: quibus omnibus sanctum Concilium indicit anathema: imo vero ne pati quidem potest, vt vel impia eius opinio, vel amentia, vel blasphema verba ad aures perueniãt. Quem autem exitum consecutæ sint res eius, omnino vel audiuistis, vel saltem a nobis audietis, ne nos insultare homini videamur, qui meritas sceleris sui pœnas luit. Tantum vero inualuit eius impietas, vt cum eo vna perierint Theonas Marmaricæ, & Secundus Ptolomaidis, episcopi: nam & illi cum aliis quibusdam eisdem malis affecti sunt. Verum cum iam Ægyptus non modo peruersa illa opinione & blasphemia, sed etiam certis hominibus qui in populo antea pacato & tranquillo seditionem & discordiam concitare ausi sunt, Dei gratia penitus liberata esset: tamen petulantia Meletii & eorum qui ab illo in sacrum ordinem cooptati sunt, restabat adhuc: de qua re quid Concilium decreuerit, vobis carissimi fratres indicamus. Concilium clementius aliquando in Meletium animatum (nam summo iure nullam merebatur veniam) decreuit vt in sua ciuitate maneat, potestatem autem nullam habeat vel manus imponendi, vel admini-

ſtrandi, vel quemquam ad munus aliquod eccleſiaſticum deligendi, vel in aliena regione aut ciuitate eius rei gratia comparendi, ſed vt ſolum dignitatis nomen retineat. Illi vero qui ab eo in ſacrum ordinem lecti ſunt, ſimul atque ſanctiore ordinatione confirmati fuerint, ad communionem poſt hæc admittantur, & permittatur illis quidem honoribus frui, & ſacris muneribus fungi; ſed tamen omnibus in ſingulis paroeciis & eccleſiis, qui ſunt ab honoratiſſimo viro & collega noſtro Alexãdro ordinati, ſint omnino inferiores. Quinetiam nulla poteſtas eis ſit vel deſignandi quos velint, vel omnino quidquam faciendi abſque conſenſu epiſcoporum catholicæ & apoſtolicæ eccleſiæ qui ſub Alexandro ſunt ſanctiſſimo collega noſtro. Hi autem qui Dei gratia & veſtris precibus adiuti, ad nullum ſchiſma deflexiſſe comperti ſunt, & ſe intra catholicam & apoſtolicam eccleſiam impollutos continuerunt, ius habeant & ordinandi, & eos qui digni clero fuerint nominandi, denique & omnia ex lege & inſtituto eccleſiaſtico libere exequendi. Quod ſi quis forte eorum qui eccleſiæ funguntur muneribus, diem ſuum obierit, tum vnus ex illis qui nuper in eccleſiam adſciti ſunt, modo idoneus videatur, & populus illum eligat, epiſcopuſque Alexandriæ & ſuffragetur & conſentiat, in locum ſuccedat demortui. Atque ſit iſtud aliis quidem omnibus conceſſum. De Meletio autem nominatim aliter ſtatutum eſt, vt videlicet, cum propter petulantiam quam antea oſten-

μήτε χειροτεῖν, μήτε αὐ χώρᾳ, μήτε ἐν πόλει ἑτέρᾳ φαίνεσθαι παύτης τῆς προφάσεως ἕνεκα· ψιλὸν δὲ τὸ ὄνομα τῆς τιμῆς κεκτῆσθαι· τοῦτο δὲ τοῖς αὐτοῖς καταστάντας, μυστικωτέρᾳ χειροτονίᾳ βεβαιωθέντας, κοινωνητῶν ἐπὶ τούτοις· ἐφ' ᾧ τε ἔχειν μὲν αὐτοὺς τιμὴ τιμῆς, καὶ λειτουργεῖν, ὑπηρέτας δὲ εἶναι ἁπάντων πάντῃ τοῦ ἑκάστη παροικίᾳ καὶ ἐκκλησίᾳ ἀξιαλόγων, πάντῃ τοῦτο (N) τιμιώτατον καὶ συλλειτουργὸν ἡμῶν Ἀλέξανδρον προκεχειρισμένων. ὡς τούτοις μὲν μηδεμίαν ἐξουσίαν εἶναι τοῦτον ἀρέσκοντας αὐτοῖς προχειρίζεσθαι, ἢ ὑποβάλλειν ὀνόματα, ἢ ὅλως ποιεῖν τι χωρὶς γνώμης πάντῃ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων πάντῃ τοῦ Ἀλεξάνδρου τελειοτάτου, (N) ὁσιωτάτου συλλειτουργοῦ ἡμῶν. τοῦτον δὲ χάριτι θεοῦ καὶ εὐχαῖς ὑμετέραις ἀμώμητον εἰς μηδενὶ σχίσματι εὑρεθέντας, ἀλλὰ ἀκηλιδώτους ἐν τῇ καθολικῇ & ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ ὄντας, ἐξουσίαν ἔχειν καὶ προχειρίζεσθαι, καὶ ὀνόματα ἐπιλέγεσθαι πάντῃ ἀξίων τοῦ κλήρου, καὶ ὅλως πάντα ποιεῖν κατὰ νόμον & θεσμὸν (N) ἐκκλησιαστικόν. εἰ δέ τι συμβαίνῃ ἀπαιτεῖσθαι πάντῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῶν κατὰ καιρὸν γινομένων εἰς τὸν ἡμῶν τοῦ τετελευτηκότος τοῦτον ἄρτι προσληφθέντας, μόνον εἰ ἄξιοι φαίνοιντο, καὶ ὁ λαὸς αἱροῖτο, οὕτως ἐπιψηφίζοντος αὐτῷ, καὶ ἐπισφραγίζοντος τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου. τοῦτο δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι συνεχωρήθη. ἐπὶ δὲ τοῦ Μελητίου προσώπου ἐκεῖνα τὰ αὐτὰ ἔδοξε, διὰ τὴν ἀνέκαθεν αὐτοῦ ἀταξίαν, καὶ διὰ τὸ προχειρ (N) καὶ προπετὲς τῆς γνώ-

ANNO CHRISTI 325.

ANNO CHRISTI 325.

μης, ἵνα μηδεμία ἐξουσία ἢ αὐθεντία αὐτῷ δοθείη, δυσεφόπτῳ δυναμένῳ πάλιν τὰς αὐτὰς ἀταξίας ἐμποιῆσαι. ταῦτα ὅτι τὰ ἐξαίρετα καὶ διαφέροντα Αἰγύπτῳ καὶ τῇ ἁγιωτάτῃ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ. εἰ δέ τι ἄλλο ἢ ἐκανονίσθη ἢ ἐδογματίσθη συμφέροντος τοῦ κυρίου καὶ τιμιωτάτου συλλειτουργοῦ καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀλεξάνδρου, αὐτὸς παρὼν ἀκριβέστερον αὐτοῖσι ταῦτα φανερὸς ὑμῖν, ἅτε δὴ καὶ κύριος καὶ κοινωνὸς τῶν γεγενημένων τυγχάνων. εὐαγγελιζόμεθα δὲ ὑμῖν καὶ περὶ τῆς συμφωνίας τοῦ ἁγίου πάσχα, ὅτι ὑμετέραις εὐχαῖς κατωρθώθη καὶ τοῦτο τὸ μέρος, ὥστε πάντας σὺν τῇ ἐφ' ἁπαξ ἀδελφοῖς, σὺν μετὰ τῶν Ἰουδαίων τὸ πρόσθεν ποιοῦντας, συμφώνως Ῥωμαίοις καὶ ὑμῖν, καὶ πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἐξ ἀρχαίου μεθ' ὑμῶν φυλάσσουσι τὸ πάσχα, ὁπότε τὸ δεῦρο ἄγειν τὴν αὐτὴν ἀγωτάτην ἑορτὴν τοῦ πάσχα. χαίροντες οὖν ὀφείλομεν τοῖς κατορθώμασι, καὶ ἐπὶ τῇ κοινῇ εἰρήνῃ καὶ συμφωνίᾳ, καὶ ἐπὶ τῷ πᾶσαν αἵρεσιν ἐκκοπῆναι, ὑποδέξασθε μὲν μετὰ μείζονος τιμῆς καὶ πλείονος ἀγάπης συλλειτουργὸν ἡμῶν, ὑμῶν δὲ ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον, καὶ εὐφράνθητε ἡμᾶς τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, καὶ σὺν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ τοσοῦτον πόνον ὑπεστήσατο ὑπὲρ τοῦ εἰρηνεύειν ἡμᾶς καὶ παρά τε ὑμῖν καὶ πᾶσιν. εὔχεσθε δὲ καὶ περὶ ἡμῶν ἁπάντων, ἵνα τὰ καλῶς ἔχοντα δόξαντα, ταῦτα βέβαια μένοι, κατ' εὐδοκίαν γεγενημένα, ὡς πιστεύομεν, παρὰ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ, καὶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ κυ-

dit, tum propter temeritatem & proteruiam mentis, nulla potestas auctoritasve ei tribuatur: quippe cum homo is sit qui possit denuo ecclesiæ statum & ordinem perturbare. Hæc sunt quæ ad Ægyptum & sanctissimam ecclesiam Alexandrinam proprie & separatim pertinent. Si quid præterea vel Canonibus vel decretis constitutum est, honoratissimus dominus frater & collega noster Alexander ad vos reuersus certius perferet, vt qui actorum omnium auctor fuerit & particeps. Lætum etiam nuntium vobis afferimus de consensu omnium in celebrando sanctissimo festo Paschatis, quod ea res etiam vestris precibus recte constituta est; ita vt omnes fratres in oriente, qui antea Iudæos imitari consueuerant, iam deinceps cum Romanis & vobis, omnibusque nobis, qui eumdem morem vobiscum a primis temporibus in eo recolendo tenuimus, sanctissimum festum Paschatis concordissime celebrabunt. Læti igitur ob res prospere gestas, & ob pacem & concordiam communiter inter omnes constitutam, tum denique ob excisas radicitus hæreses, collegam nostrum & episcopum vestrum Alexandrum maiore honore & ardentiore caritate complectimini: qui nos præsentia sua recreauit, & permultum laboris in hac ætate sua suscepit, quo vos aliique omnes tranquilliore pace frui possitis. Orate pro omnibus nobis, vt quæ a nobis recte sunt constituta, ea rata stabiliaque maneant, vt credimus, beneficio Dei Patris omnipotentis, & vnigeniti filii eius Domi-

ni nostri Iesu Christi, & Spiritus sancti, cui sit gloria in sæcula. Amen.

Publica epistola scripta ab Eusebio episcopo Cæsareæ Palæstinæ.

CAPVT XXXIV.

ETSI verisimile est, fratres carissimi, ea quæ de fide ecclesiastica in amplo & frequenti Concilio Nicææ coacto tractata sunt, ad vos aliunde perlata esse, præsertim cum fama ipsa accuratam rerum gestarum narrationem sua celeritate præcurrere soleat: tamen ne veritas, si auditione sola ea acceperitis, contra ac se habeat vobis nuntietur, primum eam fidei formulam, quæ a nobis Concilio proposita est, deinde alteram, quam episcopi, vbi nostris pauca adiecerūt, ediderunt, ad vos mittere necesse putauimus. Nostra vero formula, quæ tum coram imperatore nostro sanctissimo perlecta est, tum recte se habere pro certo explorata, ad hunc modum se habet.

Fides a nobis exposita.

Sicut ab episcopis qui nos antegressi sunt, accepimus tum cum fidei fundamenta in nostris animis primum iacta essent, cumque lauacro baptismi abluti essemus, audiuimus, sicut a diuinis scripturis didicimus, & sicut cū fungeremur presbyteri munere, & cum episcopatum obtineremus, credidimus & docuimus; sic etiam iam credentes nostram fidem patefacimus: ea est talis.

Credimus in vnum Deum

εἰου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἁγίου πνεύματος, ὧν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. Anno Christi 325.

Ἐκ τῶν ἐπιστολὴ γραφεῖσα παὰ Εὐσεβίου ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς ἐν Παλαιστίνῃ.

ΚΕΦΑΛ. λδ'.

ΤΑ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως πεπραγματευόμενα κατὰ τὸν μεγάλιον σινόδον τὴν ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσαν, εἰκὸς μὲν ὑμᾶς, ἀγαπητοὶ, καὶ ἄλλοθεν μεμαθηκέναι, τὴν φήμην προτρέχειν εἰωθυῖαν καὶ περὶ τῶν πραττομένων πραγμάτων ἀληθῆ λόγον· ἀλλ' ἵνα μὴ ἐκ τοιαύτης ἀκοῆς τὰ τῆς ἀληθείας ἑτοίμως ὑμῖν ἀπαγγέλληται, ἀναγκαίως διεπεμψάμεθα ὑμῖν, πρῶτον μὲν τὴν ὑφ' ἡμῶν προτεθεῖσαν περὶ τῆς πίστεως γραφὴν, ἔπειτα δὲ τὴν ἑτέραν, ἣν τοῖς ἡμετέραις φωναῖς προσθήκας ἐπιβαλόντες ἐκδεδώκασι. τὸ μὲν οὖν ὑφ' ἡμῶν γράμμα ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου ἡμῶν βασιλέως ἀναγνωσθὲν, ἔν τε ἔχειν καὶ δοκίμως ἀποφανθὲν, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

Ἡ ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθεῖσα πίστις.

Καθὼς παρελάβομεν παρὰ τῶν περὶ ἡμῶν ἐπισκόπων, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ κατηχήσει, καὶ ὅτε τὸ λουτρὸν ἐλαμβάνομεν, καὶ καθὼς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν μεμαθήκαμεν, καὶ ὡς ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπισκοπῇ ἐπιτελούμενά τε καὶ ἐδιδάσκομεν, οὕτω καὶ νῦν πιστεύοντες τὴν ἡμετέραν πίστιν ὑμῖν προφέρομεν· ἔστι δὲ αὕτη.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παν-

ANNO CHRISTI 325. παντοκράτορα, τὸν τῶν ἁπάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, ζωὴν ἐκ ζωῆς, υἱὸν μονογενῆ, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένον, δι' οὗ καὶ ἐγένετο τὰ πάντα· τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα, καὶ ἐν ἀνθρώποις πολιτευσάμενον, καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα πρὸς τὸν πατέρα, καὶ πάλιν ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα ἅγιον, ἀληθῶς πνεῦμα ἅγιον, καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἀποστέλλων εἰς τὸ κήρυγμα τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς, εἶπε· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. περὶ ὧν καὶ διαβεβαιούμεθα οὕτως ἔχειν, καὶ οὕτω φρονεῖν, καὶ πάλιν οὕτως ἐφηκέναι, καὶ μέχρι θανάτου ὑπὲρ ταύτης συίστασθαι τῆς πίστεως, ἀναθεματίζοντες πᾶσαν ἄθεον αἵρεσιν. ταῦτα ἀπὸ καρδίας καὶ ψυχῆς πάντως πεφρονηκέναι, ἐξ οὗ πρὸ ἔγνωμεν ἑαυτοὺς, καὶ νῦν φρονεῖν τε, καὶ λέγειν ἐξ ἀληθείας ἐπὶ τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαρτυρόμεθα, δεικνύειν ἔχοντες, καὶ δι' ἀποδείξεων πείθειν ὑμᾶς, ὅτι καὶ τοὺς προεληλυθότας χρόνους οὕτως ἐπιστεύομέν τε καὶ ἐκηρύσσομεν. ταύτης ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθείσης τῆς πίστεως, οὐδενὶ παρῆν ἀντιλογίας τόπος. Αὐτὸς τε πρῶτος ὁ θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς, ὀρθότατα προσέχειν αὐτὴν

Patrem omnipotentem, visibilium omnium & inuisibilium creatorem: Et in vnum Dominum Iesum Christum, Dei Verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita, filium vnigenitum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia sæcula ex Patre genitum; per quem etiam omnia facta sunt: Qui propter nostram salutem incarnatus est, & inter homines versatus: qui passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit ad Patrem, & iterum venturus est in gloria iudicare viuos & mortuos. Credimus etiam in vnum Spiritum sanctum, vere Spiritum sanctum, sicut Dominus noster cum discipulos suos ad prædicandum mitteret, locutus est: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* De quibus confirmamus ita esse, nos ita sentire, sic etiam sensisse, & vsque ad mortem huic fidei insistere velle, anathemate impiæ cuique hæresi denuntiato. Atque de istis rebus omnibus nos sincere ex animo ita sensisse, ex quo nosmet noscere poteramus, & iam etiam vere tum sentire, tum dicere, Deum omnipotentem & Dominum nostrum Iesum Christum coram testamur, certaque demonstratione ostendere possumus, vobisque ratione persuadere, nos temporibus præteritis ita credidisse, & prædicasse. Cum hanc fidem exposuissemus, nulli erat contradicendi locus. Quinetiam imperator ipse noster sanctissimus hanc nostram fidem veritatem in se complecti primus omnium testificatus est, seque eodem animo esse constan-

ter asseruit, præcepitque vt omnes eidem assentirentur, decretis eiusdem subscriberent, congruerent cum eisdem, dummodo vna vox consubstantialis adscriberetur; quam quidem ille ipse explicauit: quod non secundum corporis affectiones dicatur patri consubstantialis, neque quod per diuisionem vel sectionem vllam ex patre constaret. nam fieri non potest, vt natura quæ materiæ expers est, quæ sola intelligentia percipitur, quæ corpore vacat, corpoream vllam affectionem in se excipiat: sed eiusmodi res nos diuinis & arcanis verbis debere complecti. Sapientissimus quidem & pius noster imperator de his isto modo philosophatus est. Episcopi autem propter hanc vocem, consubstantiale, istam formulam ediderunt.

ἐμύρτύρησεν· οὕτω τε ☩ ἑαυτῷ φρονεῖν σωωμολόγησε, καὶ ταύτῃ τοὺς πάντας συγκατατίθεσθαι, ὑποχάφειν τε τοῖς δόγμασι, καὶ συμφωνεῖν τούτοις αὐτοῖς προσεκελεύετο, ἑνὸς μόνου προσσεσημασμένου ῥήματος τῇ ὁμοουσίου, ὃ ☩ αὐτὸ ἠρμήνευσε, λέγων· ὅτι μὴ κατὰ τὰ τῶν σωμάτων πάθη λέγοιτο τῷ πατρὶ ὁμοούσιον, οὔτε κατ' διαίρεσιν, οὔτε κατά τινα ἀποτομὴν ἐκ τοῦ παθεῖν ὑποστῆναι· μηδὲ γὰρ δύνασθαι τὴν ἄυλον, καὶ νοερὰν, καὶ ἀσώματον φύσιν σωματικόν τι πάθος ὑφίστασθαι· θείοις δὲ καὶ ἀπορρήτοις λόγοις προσήκειν τὰ τοιαῦτα νοεῖν. καὶ ὁ μὲν σοφώτατος ἡμῶν καὶ εὐσεβέστατος βασιλεὺς τὰ τοιάδε ἐφιλοσόφει· ☩ δὲ προφάσει τῆς τοῦ ὁμοουσίου προσθήκης, τήνδε τὴν ἐκφώνησιν πεποιήκασι.

Anno Christi 325.

Fidei formula in Concilio edita.

CAPVT XXXV.

CREDIMVS in vnum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium creatorem: Et in vnum Dominum Iesum Christum, filium Dei, genitum ex Patre vnigenitum, hoc est, ex substantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cælo, & quæ in terra sunt: Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, homo factus est, passus est, sepultus est, & resurrexit tertia die, ascendit ad cælos, venturus

Η ἐν τῇ συνόδῳ ὑπαγορευθεῖσα πίστις.

ΚΕΦΑΛ. λέ.

ΠΙΣΤΕΥΟΜΕΝ εἰς ἕνα θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· ☩ εἰς ἕνα κύριον ☩ Ἰησοῦν Χριστὸν ☩ υἱὸν τοῦ θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τοῦτ' ἔστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν οὐρανῷ, τά τε ἐν τῇ γῇ· ☩ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον ☩

ANNO CHRISTI 325.

κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα. τοὺς δὲ λέγοντας, ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ κτιστὸν, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἀναθεματίζει ἡ ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ ἐκκλησία. καὶ δὴ ταύτης τῆς γραφῆς ὑπ' αὐτῶν ὑπαγορευθείσης, ὅπως εἴρηται αὐτοῖς τὸ, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, καὶ τὸ, τῷ πατρὶ ὁμοούσιον, οὐκ ἀνεξέταστον αὐτοῖς * καταλαμβάνομεν. ἐπεξῆλθόν τε τοιγαροῦν καὶ ἀποκρίσεις ἐντεῦθεν ἀνεκινοῦντο, καὶ ἐβασανίζετο ὁ λόγος τὴν διάνοιαν τῶν εἰρημένων. καὶ δὴ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς ὡμολογεῖτο πρὸς αὐτῶν δηλωτικὸν εἶναι τοῦ ἐκ μέν τοῦ πατρὸς εἶναι, οὐ μὴν ὡς μέρος ὑπάρχειν τοῦ πατρός. ταύτῃ δὲ καὶ ἡμῖν ἐδόκει καλῶς ἔχειν συγκατατίθεσθαι τῇ διανοίᾳ τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας, ὑπαγορευούσης ἐκ τοῦ πατρὸς εἶναι τὸν υἱόν, οὐ μὴν μέρος τῆς οὐσίας αὐτοῦ τυγχάνειν. διόπερ τῇ διανοίᾳ καὶ αὐτοὶ συνεπεθέμεθα, οὐδὲ * τὸν φωνὴν παραιτούμενοι, τοῦ τῆς εἰρήνης σκοποῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῖν κειμένου, καὶ τοῦ μὴ τῆς ὀρθῆς ἐκπεσεῖν διανοίας. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ, καὶ τὸ γεννηθέντα, καὶ οὐ ποιηθέντα, κατεδεξάμεθα· ἐπειδὴ τὸ ποιηθὲν κοινὸν ἔφασκον εἶναι πρόσρημα τῶν λοιπῶν κτισμάτων τῶν διὰ τοῦ υἱοῦ γενομένων, ὧν οὐδὲν ὅμοιον ἔχειν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· διὸ δὴ μὴ εἶναι αὐτὸν ποίημα τοῖς δι' αὐτοῦ γενομένοις ἐμφερές, κρεῖττον δὲ ἢ κατὰ παῦν ποίημα

* καταλαμβανόμεθα.

* τὸν p. τῷ ειωσιτου mss. ex Soc.

est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui vero dicunt, quod erat aliquando tempus cum non esset, & antequam genitus esset non erat, vel quod ex nihilo ortus est, vel quod ex alia essentia subsistantiave quam ex patris genitus, vel quod conuerti aut mutari potest Filius Dei: istis catholica & apostolica Dei ecclesia anathema denuntiat. Cum ista formula ab illis præscripta esset, illud: Ex substantia patris esse; & illud, patri consubstantialem esse; quomodo essent intelligenda, ab eis diligēter quærere cœpimus. Vnde quæstiones, & responsa nata sunt, rationeque accurate perue-stigatum, quæ illis verbis subiecta esset sententia. Fatebantur illi, ex substantia patris esse, idem significare, quod ex patre esse, non tamen partem patris esse. Nobis sane videbatur pulcre cōsentire cum pia illius doctrinæ sententia, quæ docet filium ex patre esse, non tamē partem substantiæ illius esse. Quapropter huic sententiæ etiam a nobis assensum est: neque vocem, consubstantiale, reiecimus, propterea quod pax tamquam scopus ad intuendum ante oculos nostros versabatur: & cautio erat a nobis adhibita, ne recta fidei sententia excideremus. Pari ratione, genitum, non factum, approbauimus. Nam factum Verbum cum ceteris creaturis, quæ per filium factæ sunt, commune esse dixerunt, nec filium earum simile quidquam habere: ac propterea eum non esse creaturam illarum similem, quæ ab ipso factæ sunt, sed præstantioris esse substantiæ, quam qua vlla

creatura prædita sit: quam quidem ex patre genitam esse sacræ literæ perdocent, cum modus eius generationis a nulla mortali natura vel verbis exprimi, vel cogitatione comprehendi possit. Eodem modo etiam illud: Filium Patri consubstantialem esse, ratione & exquisitum est, & probatum, non more corporeo debere intelligi, nec quidquam habere simile cum mortalibus animantibus: nam neque diuisione substantiæ, neque sectione, sed nec affectione vlla, aut versione mutationeve paternæ essentiæ & facultatis posse constare: ingenitam enim patris naturam ab his omnibus prorsus alienam esse. & hoc, patri consubstantialem esse, nihil aliud ostendere, quam Filium Dei ad reliquas creaturas nullam habere similitudinem, sed patri solum, qui eum genuit, omnino similem esse, neque ex alia quam patris subsistentia & essentia genitum. Quod quidem sic expositum, rectum videbatur assensione approbare. Nam nonnullos veteres episcopos & scriptores, viros sane disertos & illustres, in Patris & Filii diuinitate explicanda hoc verbo, consubstãtiale, vsos fuisse cognouimus. Sed de fide in Concilio Nicæno exposita & diuulgata., hæc hactenus. Cui quidem omnes ad vnum assensi sumus, non temere & inconsulto, sed secundum sententias coram ipso sanctissimo imperatore propositas, discussasque. Quinetiam anathematis formulam, quæ post fidem explanatam ab illis proposita est, approbandam quoque putauimus: propterea quod vetet, ne quisquã vocibus a scripturis abhorrentibus

τυγχάνειν οὐσίας, ἰδιῶ ὀν τῦ παζὸς γενητὴν ἁπάζ τὰ θεῖα διδάσκει λόγια, τῦ ζόπου τῆς γενήσεως ἀνεκφοίτου καὶ ἀνεπινοήτου πάσῃ γενητῇ φύσει τυγχάνοντος. οὕτω δὲ καὶ τὸ, ὁμοούσιον εἶναι τῦ παζὸς τὸν υἱόν, ἔζεταζόμενον ὁ λόγος σωίστη, οὐ κατὰ τὴν σωμάτων ζόπον, οὐδὲ τοῖς θνητοῖς ζώοις παραπλησίως· οὔτε γὰρ κατὰ διαίρεσιν τῆς οὐσίας, οὔτε κατὰ ἀποτομὴν, ἀλλ' οὐδὲ κατά τι πάθος, ἢ ζοπὴν, ἢ ἀλλοίωσιν τῆς τῦ παζὸς δυνάμεως· τούτων γὰρ πάντων ἀλλοτρίαν εἶναι τὸν ἀγέννητον τῦ παζὸς φύσιν· παραστατικὸν δὲ εἶναι τὸ, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, τὸ μηδεμίαν ἐμφέρειαν πρὸς τὰ γενητὰ κτίσματα τὸν υἱὸν τῦ θεοῦ φέρειν, μόνῳ δὲ τῷ πατρὶ τῷ γεννητικῷ κατὰ πάντα ζόπον ἀφομοιοῦσθαι, καὶ μὴ εἶναι ἐξ ἑτέρας τινὸς ὑποστάσεώς τε καὶ οὐσίας, ἀλλ' ἐκ τῦ παζός. ᾧ καὶ αὐτῷ τῷπον ἑρμηνευθέντι τὸ ζόπον καλῶς ἔχειν ἐφάνη συγκαταθέσθαι· ἐπεὶ καὶ τῶν παλαιῶν τινας λογίους καὶ ἐπιφανεῖς ἐπισκόπους καὶ συγγραφέας ἐγνωμεν, ἐπὶ τῆς τῦ παζὸς καὶ υἱοῦ θεολογίας τῷ τῦ ὁμοουσίου χρησαμένους ὀνόματι. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς ἐκτεθείσης εἰρήσθω πίστεως, ἣν συνεφωνήσαμεν πάντες, οὐκ ἀνεξετάστως, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀποδοθείσας διανοίας, ἐπ' αὐτῦ τῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως ἐξεταθείσας. καὶ τὸν ἀναθεματισμὸν δὲ τὸν μὴ τὴν πίστιν ταύτης αὐτῶν ἐκτεθεῖσαν, *ἄλυτον εἶ ἠπειλήμθα, διὰ τὸ ἀπείρους ἀγράφοις χρῆσθαι φωναῖς, δι' ἃς χρὸν ἡ πασα

* ἀλυτον

ANNO CHRISTI 325. γέγονε σύγχισις καὶ ἀκαταστασία τῆς ἐκκλησίας. μηδεμιᾶς γοῦν θεοπνεύστου γραφῆς, τῷ, ὃς οὐκ ὄντων, καὶ τῷ, ὧν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, ἢ τοῖς ἐξ οὐκ ὄντων γεγενημένοις, κεχρημένης, ἐκ βύλογον ἐφαίνη ταῦτα λέγειν καὶ διδάσκειν. ᾧ ἡμῖν αὐτῷ καλῶς δόξαντα συνεθέμεθα. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ περὶ τούτου χρόνῳ τούτοις εἰώθαμεν συγχρῆσθαι τοῖς ῥήμασιν, ἔτι μᾶλλον τὸ ἀναθεματίζεσθαι, τὸ πρὸ τοῦ γεννηθῆναι οὐκ ἦν, ἐκ ἄτοπον ἐνομίσθη, τῷ παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖσθαι εἶναι αὐτὸν τὸν τοῦ θεοῦ πρὸ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως. ἤδη δὲ ὁ θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς ἢ αὐτὸς τῷ λόγῳ κατεσκεύαζεν, ὡς καὶ κατὰ τοῦτο ἀυτὸν γέννησιν τοῦ πρὸ πάντων αἰώνων εἶναι αὐτόν· ἐπεὶ καὶ πρὶν ἐνεργείᾳ γεννηθῆναι, δυνάμει ἦν ἐν τῷ πατρὶ ἀγέννητος, ὄντος τοῦ παιδὸς ἀεὶ παιδός, ὡς καὶ βασιλέως ἀεὶ, καὶ σωτῆρος ἀεὶ, δυνάμει πάντα ὄντος, ἀεί τε κατὰ τὰ* αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος.

(ex quibus in ecclesias omnis fere confusio & discordia inuecta est) omnino vtatur. Cum itaque nulla scriptura diuinitus inspirata his vocibus vsa sit : Filium Dei ex nihilo ortum esse, & tempus fuisse aliquãdo cum non esset ; & quæ sequuntur in eamdem sententiam : minime consentaneum videbatur, eas vel proferre, vel docere. Cui sententiæ tam præclare decretæ constitutæque nos consensimus, quandoquidem nunquam antehac eiusmodi verba vsurpare consueuimus. Præterea non absurdum videtur illud etiam anathemate ferire: Quod antequam gigneretur non esset ; cum omnes fateri debeant Filium Dei prius fuisse quam in carne nasceretur. imo vero piissimus imperator noster etiam ratione cõfirmauit, ipsum secundum diuinam generationẽ suam ante omnia sæcula fuisse : siquidem priusquam actu gigneretur, facultate erat in patre modo quodam ingenito, cum pater semper pater esset, quemadmodum semper rex & saluator, cum semper facultate omnia sit, semperq; secundum suam ipsius naturam eodem modo se habeat.

Ταῦτα ὑμῖν ἀναγκαίως διεπεμψάμεθα, ἀγαπητοὶ, τὸ κεκριμένον τῆς ἡμετέρας ἐξετάσεώς τε καὶ συγκαταθέσεως φανερὸν ὑμῖν καθιστῶντες· καὶ ὡς εὐλόγως τότε μὲν καὶ μέχρις ὑστάτης ὥρας ἐνισάμεθα, ὅτε ἡμῖν τὰ ἑτεροίως γεγραφότα προσέκοπτε· τότε δὲ ἀφιλονείκως τὰ μὴ λυποῦντα κατεδεξάμεθα, ὅτε ἡμῖν εὐγνωμόνως τῷ λόγων ἐξετάζοιτο τῷ διανοίᾳ, ἐφάνη συντρέχειν τοῖς

Ista ad vos, fratres carissimi, necessitate coacti misimus, non solum vt decretum, quod nostram disquisitionem & assensionem secutum est, vobis planum faceremus, verum etiam vt intelligeretis, quod primo sicut ratio postulabat, cum ea quæ aliter ab aliis scripta erant, animum nostrum offenderent, in vna eademque sententia ad extremam vsque horam perstitimus. Verum postea facile sane, & sine vlla contentione, ea quæ nullam habebant offensionem, tum demum amplexati sumus, cum nobis verborum sensum & sententiam æquis animis disquirentibus, illa quæ exposita erant, consen-

tire viderentur cum his quæ in fidei formula ante propoſita, a nobis conceſſa & probata fuerant. Salutamus vos, & cum ea quæ apud vos eſt fraternitate, valere vos in Domino precamur, fratres cariſſimi.

ANNO CHRISTI 325.

ὑφ' ἡμῶν ἀπῶν σὺν τῇ προεκτεθείσῃ πίστει ὁμολογημένοις. ἀσπαζόμεθα ὑμᾶς σὺν τῇ παρ' ὑμῖν ἀδελφότητι. ἐρρῶσθαι ὑμᾶς ἐν κυρίῳ εὐχόμεθα, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι.

Victor Conſtantinus, maximus, Auguſtus, epiſcopis & populis.

Νικητὴς Κωνσταντῖνος, μέγιστος, σεβαστὸς, ἐπισκόποις καὶ λαοῖς.

CAPVT XXXVI.

ΚΕΦΑΛ. λϛ'.

Socr. lib. 1. cap. 6.

CVM malignos & impios Arius ſibi imitandos duxerit, par eſt, vt eamdem cum illis ferat ignominiam. Quemadmodum igitur Porphyrius diuinæ pietatis hoſtis, iniquis de religione compoſitis libris, condignam reperit mercedem, per quam futuris ſæculis omnium probris obnoxius erit, plurimaque obruetur infamia, atque inſuper impia eius abolita ſunt ſcripta: ita & nunc placitum nobis eſt, Arium & Arii ſuffragatores Porphyrianos quidem nominare, vt quorum imitati ſunt mores, eorum quoque obtineant appellationem. Si quod autem ſcriptum ab Ario compoſitum reperiatur, igni tradatur, vt non modo improba eius doctrina tollatur, verum etiam ne monumẽtum quidem aliquod eius relinquatur. Illud equidem prædictum volo, ſi quis libellum aliquem ab Ario conſcriptum occultaſſe deprehenſus ſit, nec continuo eum prolatum igne abſumpſerit, morte mulctabitur. illico namque in crimine tali comprehenſus pœnam capitis luet. Deus vos ſeruet, fratres dilecti.

Et cum alias epiſtolas imperator aduerſus Arium & cum

ΤΟΥΣ πονηροὺς καὶ ἀσεβεῖς μιμησάμενος Ἄρειος, δίκαιός ἐστι πλὴν αὐτὴν ἐκείνοις ὑπέχειν ἀπιδίαν. ὥσπερ τοίνυν Πορφύριος ὁ τῆς θεοσεβείας ἐχθρὸς συντάγματα ἄπια παρανόμα κατὰ τῆς θρησκείας συγκαλέσας, ἄξιον ἔφερτο μισθὸν, καὶ ποινὴν, ὥστε ἐπονείδιστον μὲν αὐτὸν πρὸς τοὺς ἐξῆς γενέσθαι χρόνον, καὶ πλείστης ἀναπλησθῆναι κακοδοξίας, ἀφανισθῆναι δὲ τὰ ἀσεβῆ αὐτοῦ συγγράμματα· οὕτω καὶ νῦν ἔδοξεν, Ἀρειόν τε καὶ τοὺς αὐτῷ ὁμογνώμονας Πορφυριανοὺς μὲν καλεῖσθαι, ἵν' ὧν περ τοὺς ζήλους μεμιμήκασι, τούτων ἔχωσι καὶ τὴν προσηγορίαν. εἰς ὃ τοῦτο καὶ εἴτις σύγγραμμα κατὰ Ἀρείου συνταχθὲν εὑρίσκοιτο, τοῦτο μὲν πρεσδίδοσθαι· ἵνα μὴ μόνον τὰ φαῦλα αὐτῆς τῆς διδασκαλίας ἀφανισθείη, ἀλλὰ μηδὲ ὑπόμνημα αὐτῆς ὅλως καταλείποιτο. ἐκεῖνο μέντοι προσαγορεύω, ὡς εἴτις σύγγραμμα κατὰ Ἀρείου συνταχθὲν φωραθείη κρύφας, καὶ μὴ θύραθεν προσενεχθὲν καὶ παραλώσας, τούτῳ θανάτου ἔσται ζημία· παραχρῆμα γὰρ ἁλοὺς ὑπὸ τούτου, κεφαλῆς κατακριθήσεται τιμωρίαν. ὁ θεὸς ὑμᾶς φυλάξῃ, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

Καὶ ἄλλας δὲ ἐπιστολὰς ὁ βασιλεὺς κατὰ Ἀρείου καὶ τῶν ὁμοδόξων αὐτῷ

ANNO CHRISTI 325. παντελεκώτερον χράψας, παντὸς κῆ πόλιν προέθηκεν.

illo sentientes, magnificentius scripsisset, passim per singulas ciuitates eas proposuit.

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀλεξανδρεῖς κατὰ Ἀρείου, καὶ πρὸς πάντας ὀρθοδόξους.

Epistola imperatoris Constantini ad Alexandrinos aduersus Arium, & ad omnes orthodoxos.

Κωνσταντῖνος σεβαστὸς τῇ καθολικῇ Ἀλεξανδρέων καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίᾳ. Χαίρετε ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

Constantinus Augustus, catholicæ Alexandrinorum & omnium orthodoxorum ecclesiæ. Saluete plurimum, fratres carissimi.

ΤΕΛΕΙΑΝ παρὰ τῆς θείας προνοίας εἰλήφαμεν χάριν, ἵνα πάσης πλάνης ἀπαλλαγέντες, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμολογοῦμεν πίστιν. οὐδὲν λοιπὸν τῷ διαβόλῳ ἔξεστι * μεθ' ἡμῶν· παῦται, εἴ τι δὴ κακοτεχνήσαι μεν ἐπεχείρησεν, ἐκ βάθρων ἀνῄρηται· τὰς διχονοίας, τὰ σχίσματα, σὺν θορύβοις ἐκείνοις, καὶ τὰ τῆς διαφωνίας, ἵν' οὕτως εἴπω, θανάσιμα φάρμακα ἡ τῆς ἀληθείας, καὶ θεοῦ κέλευσιν, ἐνίκησε λαμπρότης. ἕνα ζιγαρουῦν ἅπαντες καὶ τῷ ὀνόματι προσκυνοῦμεν, καὶ εἶναι πεπιστεύκαμεν. ἵνα δὲ τοῦτο γένηται, θελήσας θεός, συνεκάλεσε εἰς τὴν Νικαέων πόλιν σὺν πλείστοις τῶν ἐπισκόπων, μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς ἐγὼ καθάπερ εἷς τις ὑμῶν, συνθεράπων ὑμέτερος καὶ ὑπερβολὴν εἶναι χαίρων, καὶ αὐτὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐξέτασιν ἀνεδεξάμην.

PERMAGNAM certe & singularem gratiam a diuina prouidentia accepimus, quod omni errore liberati, vnam eamdemq; fidem agnoscamus. Non licet amplius diabolo quidquam contra nos moliri. nam quidquid mali est in nos molitus, illud funditus sublatum est. Dissensiones autem animorũ, schismata, tumultus illos, & lethalia discordiarum, vt ita dicam, venena, veritatis splendor, Dei iussu, vicit. Vnum igitur Deum omnes & nomine veneramur, & esse credimus. Vt autem istud fieret, Dei voluntate magnam episcoporum turbam in vrbem Nicæam conuocaui: quibuscum ego ipse tamquam vnus ex vestro numero (nam me conseruum vestrum esse supra modum gaudeo) operam dedi, vt veritas diligenter inuestigaretur.

Ἠλέγχθη γοῦν ἅπαντα, καὶ ἀκριβῶς ἐξήτασται, ὅσα ἀμφιβολίας καὶ διχονοίας πρόφασις ἐδόκει γυνᾶν· καὶ φεισάσθω ἡ θεία μεγαλειότης· ἠλίκα, καὶ ὡς δεινὰ περὶ τὸν ἡμέτερον σωτῆρα, περὶ τῆς ἐλπίδος καὶ ζωῆς ἡμῶν, ἀπρεπῶς ἐβλασφήμησάν τινες, πάναν-

Proinde omnia, quæ aut controuersiæ, aut dissensionis materiam præbere videbantur, accurate excussa & exagitata sunt. Quantas & quam graues blasphemias (ignoscat nobis diuina maiestas) nonnulli de saluatore nostro, de spe & vita nostra inde-

core protulerunt, & scripturis diuinitus inspiratis, fideique sacrosanctæ cõtraria effutiuerunt, & se ita credere palam confessi sunt. Nam cum amplius trecenti episcopi, viri propter animi modestiam & solertiam admirabiles, vnam eamdemq; fidem (quæ reuera exacta diuinæ legis fides est) constabiliuissent, solus Arius inuentus est vi ac fraude diabolica victus, qui impio consilio hanc erroris labem primũ apud vos, deinde apud alios sparsit. Quocirca eam quam omnipotens Deus nobis tradidit doctrinam amplexemur: ad fratres nostros, a quibus nequam & impudens diaboli minister nos segregauit, redeamus: ad commune corpus ecclesiæ, & ingenua nostra membra omni studio reuertamur. Illud enim vestrã prudentiam, fidem & sanctitatem decet, vt errore illius quem veritatis hostem esse constat, penitus depulso, ad Dei gratiam vos denuo recipiatis. Nam quod trecentis sanctis episcopis visum est, non est aliud putandum, quam solius Filii Dei sententia: præsertim, cum in talium & tam præclarorum virorum mentibus sacer insideret Spiritus, qui illis diuinam voluntatem aperuerit. Quapropter nemo vestrum hæsitet, nemo moram interponat, sed omnes lubentibus animis ad viam veritatis redite: vt simul atque ipse ad vos aduentauero, debitas gratias Deo, qui omnia lustrat, vna vobiscum agam, quod postquam sinceram fidem nobis ostenderit, charitatem, quæ nobis optanda erat, benigne largitus sit. Deus vos, fratres carissimi, seruet incolumes.

πα τῆς θεοπνεύστοις γραφαῖς καὶ τῇ ἀληθῆ πίστει φθεγξάμενοί τε, καὶ πιστεύειν ὁμολογοῦντες. τριακοσίων γοῦν καὶ πλειόνων ἐπισκόπων ἐπὶ σωφροσύνῃ τε καὶ ἀξιονοίᾳ θαυμαζομένων, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν, ἣ δὲ τῆς ἀληθείας ἀκριβὴς τοῦ θείου νόμου φύσις πίστις, εἰ βεβαιοῦτο, μόνος Ἄρειος ἐφωράσθη τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἡττημένος, ὃ δὲ κακὸν τοῦτο πρῶτον μὲν παρ' ὑμῖν, ἔπειτα δὲ καὶ παρ' ἑτέροις ἀσεβεῖ γνώμῃ διασπείρας. ἀναδεξώμεθα τοιγαροῦν ἣν ὁ παντοκράτωρ θεὸς παρέσχε πίστιν· ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοὺς ἀδελφούς, ὧν ἡμᾶς τὸ διαβόλου ἀναιδές τις ὑπηρέτης ἐχώρισεν· ἐπανιώμεν ἐπὶ τὸ κοινὸν ἡμῶν σῶμα, καὶ τὰ γνήσια ἡμῶν μέλη ἀσυνδέτῳ πάσῃ ἑωμεν. τοῦτο γὰρ καὶ τῇ ἀξιονοίᾳ, καὶ τῇ πίστει, καὶ τῇ ὁσιότητι ὑμῶν πρέπει, ἵνα τῆς πλάνης ἐλεγχθείσης ἐκείνου, ὃν δὲ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸν εἶδον σωιέσηκε, πρὸς πάντας ἐπανέλθητε χάριν. ὃ γὰρ τοῖς τριακοσίοις ἁγίοις ἤρεσεν ἐπισκόποις, οὐδέν ἐστιν ἕτερον ἢ μόνου τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γνώμη, μάλιστα ὅπου γε καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τοιούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν ταῖς διανοίαις ἐγκείμενον, πάντα θείαν βούλησιν ἐξεφώνησε. διὸ μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω, μηδεὶς ὑπερπηδάτω, ἀλλὰ προθύμως πάντες εἰς τὴν ἀληθεστάτην ὁδὸν ἐπανίητε· ἵν' ἐπειδὰν ὅσον τάχιστα πρὸς ὑμᾶς ἀφίκωμαι, τὰς ὀφειλομένας τῷ παντεφόρῳ θεῷ μετ' ὑμῶν ὁμολογήσω χάριτας, ὅτι πρὸ πάντων εἰλικρινῆ πίστιν ἐπιδείξας, πάντων ὑμῖν ἀγάπην ἀποδέδωκεν. ὁ θεὸς ὑμᾶς φυλάξῃ, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

Anno Christi 325.

Em-

ANNO CHRISTI 325.

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἣν ἀπέστειλε τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῆς συνόδου ἐπισκόποις.

Literæ Constantini, quas Nicæa ad episcopos misit, qui Concilio non interfuerunt.

Κωνσταντῖνος σεβαστὸς ἐκκλησίαις καὶ ἐπισκόποις τοῖς τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἀπολειφθεῖσι, χαίρειν.

Constantinus Augustus ecclesiis & episcopis qui sancto & magno Concilio non interfuerunt, salutem.

ΠΕΙΡΑΝ λαβὼν ἐκ τῆς τῶν κοινῶν εὐπραξίας, ὅσην τῆς θείας δυνάμεως πέφυκε χάρις, τοῦτον ἐμοὶ πάντων ἔκρινα εἶναι μοι σκοπὸν προσήκειν, ὅπως ἅπαντα τοῖς μακαριωτάτοις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πλήθεσι πίστις μία καὶ εἰλικρινὴς ἀγάπη, ὁμογνώμων τε εὐσέβεια περὶ τὸν παντοκράτορα θεὸν τηρῆται. Ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο ἑτέρως οὐχ οἷόν τε ἦν ἀκλινῆ καὶ βεβαίαν * ἴασιν λαβεῖν, εἰ μὴ εἰς τὸν αὐτὸν ἅπαντων ὁμοῦ, ἤγουν τῶν πλειόνων ἐπισκόπων συνελθόντων, ἑκάστου τῶν προσηκόντων τὴν ἁγιωτάτην θρησκείαν διάκρισις γένοιτο· τούτου ἕνεκα πλείστων ὅσων συναθροισθέντων καὶ ταύτην τὴν Νικαέων πόλει θεοφιλεστάτην ἐπισκόπων, καὶ αὐτὸς δὲ ἐγὼ καθάπερ εἷς ἐξ ὑμῶν τυγχάνων, συμπαρῆν· οὐ γὰρ ἀρνησαίμην ἄν, ἐφ' ᾧ μάλιστα χαίρω, συνθεράπων ὑμέτερος πεφυκέναι· ἄχει δὲ τοῦτο ἅπαντα τῆς προσηκούσης ἐτύγχανεν ἐξετάσεως, ἄχεις οὗ ἡ τῷ παντεφόρῳ θεῷ ἀρέσκουσα γνώμη πρὸς τὴν τῆς ἐνότητος συμφωνίαν εἰς φῶς προήχθη· ὡς μηδὲν ἔτι πρὸς διχόνοιαν ἢ πίστεως ἀμφισβήτησίν τι ὑπολείπεσθαι. ἔνθα καὶ περὶ τῆς τοῦ πάσχα ἁγιωτάτης ἡμέρας γινομένης ζητήσεως,

* al. πῶς

CVM ex florenti & prospero rerum publicarum statu, quanta sit diuini numinis erga nos benignitas, compertum haberem, illum maxime finem mihi propositum esse debere iudicaui, vt a beatissimis catholicæ ecclesiæ populis vna fides, sincera caritas, & consentiens erga Deum omnipotentem religionis cultus seruaretur. Verum quoniam istud haud poterat in loco tuto firmoque collocari, nisi vel omnes episcopi, vel certe plurimi in vnum conuenissent, singulique suum iudicium de rebus ad sacratissimam religionem pertinentibus interposuissent: eam ob causam, cum cœtus, quantum fieri poterat, maximus religiosissimorum episcoporum in hac vrbe Nicæa coactus esset, ipse tamquam vnus e vestro numero (non enim negauerim, ex qua re iam maximam capio lætitiam, me conseruum vestrum esse) præsto vna adfui. Atque eousque omnia debita disquisitione excussa sunt, quo ad sententia Deo omnium cõtemplatori grata ad concordiæ consensum in lucem producta esset & promulgata: sic vt nihil amplius, quod vel ad discordiam, vel ad fidei controuersiam spectaret, omnino reliquũ fieret. Vbi etiam cum de sanctissimo die Paschatis disceptaretur,

communi omnium sententia videbatur rectum esse, vt omnes vbique Christiani vno eodemq; die salutare festum sanctissimi Paschatis celebrarẽt. Quid enim præstabilius, quidve augustius esse poterit, quam vt hoc festum, per quod spem immortalitatis accepimus, vno modo & ratione apud omnes sincere inuiolateque obseruetur? Ac primum omnium indignum plane videbatur, vt consuetudinem Iudæorum sequentes, sanctissimum festum celebraremus: qui quoniam suas ipsorum manus immani scelere polluerunt, cæco animorum errore merito tenentur irretiti. Licet enim nobis ea gente reiecta, veriore instituto (quod quidem vsque a prima passionis die hactenus seruauimus) huius festi celebrationem ad posterorum sæculorum memoriam transmittere. Nihil igitur sit nobis commune cum Iudæorum turba, omnium maxime odiosa. Aliam enim viam, quam insistamus, a saluatore didicimus. Proponitur namque sanctissimæ nostræ religioni cursus quidam & legitimus & decorus. Hunc igitur vno consensu tenentes, fratres honoratissimi, ab illa detestabili Iudæorũ opinione nosipsos remoueamus. Est enim reuera absurdissimum, illos gloriando iactare, nos absque ipsorum doctrina hæc nullo modo posse obseruare. Quid tandem est, de quo illi recte sentire queant, qui post necem Domino illatam ex mentis statu deturbati, non ratione vlla, sed impotenti impetu, quocumque eos insita rapit insania, feruntur? Hinc etiam est, quod ne in hac quidem parte

ἔδοξε κοινῇ γνώμῃ καλῶς ἔχειν, ἵνα μιᾶς ἡμέρας ἅπαντας τοὺς ἀπανταχόσε Χριστιανοὺς τὴν σωτήριον ἑορτὴν ἐπιτελεῖν τῆς ἁγιωτάτου πάσχα. τί γὰρ ἡμῖν κάλλιον, τί δὲ σεμνότερον ὑπάρξαι δυνήσεται, τῆς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἀφ' ἧς τὴν τῆς ἀληθείας ἐλπίδα, μιᾷ τάξει καὶ φανερῷ λόγῳ παρὰ πᾶσιν ἀδιαπλώτως φυλάττειν ἔχομεν; καὶ πρῶτον μὲν ἀνάξιον ἔδοξεν εἶναι τὸ τὴν ἁγιωτάτην ἑορτὴν ἐκείνην τῇ τῶν Ἰουδαίων ἐπομένους συνηθείᾳ πληρῶν· οἱ ταῖς ἑαυτῶν χερσὶν ἀθεμίτῳ πλημμελήματι χραίνοντες, εἰκότως ταῖς ψυχαῖς οἱ μιαροὶ τυφλώττουσιν. ἔξεστι γὰρ τῆς ἐκείνων ἔθνους ἀποβληθέντος, ἀληθεστέρᾳ τάξει, ἰδίᾳ καὶ πρεπούσῃ τῆς παθους ἡμέρας μέλειν τῆς πρόντος ἐφυλάξαμεν, καὶ ἀπὸ τοῦ μιήσαντας αἰῶνας τὴν τῆς ἐπιτηρήσεως ταύτης συμπλήρωσιν εἰλήφαμεν. μηδὲν τοίνυν ἔστω ἡμῖν κοινὸν μετὰ τῆς ἐχθίστου τῶν Ἰουδαίων ὄχλου. εἰλήφαμεν παρὰ τοῦ σωτῆρος ἑτέραν ὁδόν· πρόκειται δρόμος τῇ ἱεροπρεπεστάτῃ ἡμῶν θρησκείᾳ, καὶ νόμος πρέπων. τούτου συμφώνως ἀπλανεῖς ὁδοὶ, τῆς ἀγίας ἐκείνης συνειδήσεως ἑαυτοὺς ἀποκαθάρωμεν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι. ἔστι γὰρ ἀληθῶς ἀτοπώτατον, ἐκείνους αὐχεῖν καθ' ἡμῶν, ὡς ἄρα παρέκτος τῆς αὐτῶν διδασκαλίας τὰ ὄντα φυλάττειν οὐκ ἦμεν ἱκανοί. εἰ δὲ φρονεῖν ὀρθῶς ἐκεῖνοι δυνήσονται, ἢ μετὰ τὴν κυριοκτονίαν ἐκείνην ἐκστάντες τῶν φρενῶν; ἄρνηται οὖν οὐ λογισμῷ τινι, ἀλλ' ὁρμῇ ἀκαθέκτῳ, ὅπου ἂν αὐτοὺς ἡ ἔμφυτος αὐτῶν ἀπάγοι μανία. ἐκεῖθεν τοίνυν ἐν τούτῳ τῷ μέρει τὴν ἀλήθειαν

Anno Christi 325.

ANNO CHRISTI 325.

οὐχ ὁρᾶσιν, ὡς ἀεὶ κ) τὸ πλεῖον αὐτῶν πλανωμένους, αὐτὴ τ προσκούσης ἐπανορθώσεως, ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει δεύτερον αὐτὸς τὸ πάσχα ἐπιτελεῖν. τίνος ἕν χάριν τούτοις ἑπόμεθα τοῖς ἥττονι πλάνῃ ὡμολογημένως ἔχουσι; δεύτερον δὲ τὸ πάσχα οὐ ἐνὶ σὺν αὐτῷ ἂν ποτε ποιεῖν αἱρεθόμεθα. ἀλλ' εἰ κ) ταῦτα μὴ προὔκειτο, πλὴν ὑμετέραν ἀγχίνοιαν ἔχρῃν πάντως οὐ μηδενὸς ὁμοιότητι ἐκείνων τὸ καθαρὸν τ ἡμετέρας ψυχῆς κοινωνεῖν δοκεῖν δυσσέβων ἐθεσι παρακόπων. πρὸς τούτοις, κἀκεῖνο πρέπει σωφρᾶν, ὡς οὐ πλικούτῳ πράγματι, καὶ τοιαύτης θρησκείας ἑορτῇ διαφωνίαν ὑπάρχειν ὀφθὲν ἀθέμιτον. μίαν γὰρ ἡμῖν πλὴν τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας ἡμέραν, τοῦτ' ἔστι τὸ ἁγιωτάτου πάθους, ὁ ἡμέτερος πρέσβυς σωτὴρ, μίαν εἶ πλὴ καθολικλὴν αὖ ἐκκλησίαν βεβούληται· εἰ κ) τὰ μάλιστα εἰς πολλούς τε κ) διαφόρους τόπους τὰ μέλη σωάγοιτο, ἀλλ' ὅμως οὐ ἑνὶ πνεύματι, τοῦτ' ἔστι τῷ θείῳ βουλήματι θάλπεται. λογισάσθω δὴ ἡ τῆς ὑμετέρας ὁσιότητος ἀγχίνοια, ὅπως ἐστὶ δεινόν τε κ) ἀπρεπὲς κ) τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἑτέροις μὲν τῆς νηστείας σχολάζειν, ἑτέρους δὲ συμπόσια ἐπιτελεῖν· καὶ μ) τὰς τοῦ πάσχα ἡμέρας, ἄλλους μὲν οὐ ἑορτῆς καὶ ἀνέσεσιν ἐξεταζέσθαι, ἄλλους δὲ τῆς ὠφελιμένας ἐκδίδοσθαι νηστείας. διὰ τοῦτο χρὴ τῆς προσκούσης ἐπανορθώσεως τυχεῖν, κ) πρὸς μίαν διατύπωσιν ἄγεσθαι τοῦτο, ἡ θεία πρόνοια βούλεται, ὡς ἔχωμεν ἅπαντας ἡδόμαι σωφρᾶν. ὅθεν ἐπὶ τοῦτο οὕτως ἐπανορθοῦσθαι πρόσκειται, ὡς μηδὲν μ) τ πατροκτόνων τε κ) κυριοκτόνων ἐκείνων ἡμῖν κοινόν· ἔστι δὲ τάξις ἀπρεπὴς,

veritatem perſpiciant: qui ſemper vt plurimum aberrantes, non modo errorem non corrigunt, ſed in eodem anno alterũ Paſcha celebrant. Proinde quid eſt cur iſtos imitemur, quos conſtat graui errore implicatos eſſe? Eodem namque anno bis celebrari Paſcha non permittemus. Verum quamuis iſta non a me fuiſſent propoſita, tamen veſtræ ſolertiæ eſſet, dare operam ne qua illorum ſimilitudine, animorum noſtrorum integritas nequiſſimorum hominum moribus admiſceri videatur. Ex his item illud poteſt intelligi, nefas eſſe, vt in tanto negotio, tam ſolenni religionis noſtræ feſto, diſſenſio vlla ſit. Vnum enim libertatis noſtræ diem feſtum, hoc eſt ſanctiſſimæ paſſionis, ſaluator noſter nobis tradidit, vnamque eccleſiam catholicam eſſe voluit: cuius quidem membra, tametſi in multis variiſque locis congregẽtur, tamẽ vno ſpiritu, hoc eſt, diuina voluntate & nutu fouẽtur. Veſtræ igitur ſanctitatis prudentia ſecum reputet, quam graue & indecorum ſit, vt iiſdem diebus alii ieiuniis vacent, alii agitent conuiuia: ac poſt dies Paſchatis, alii in feſtis & animorum remiſſione verſentur, alii præſcriptis ieiuniis ſe dedant. Quapropter iſtud, vt decet, emendari, & ad vnam normã reduci, diuina prouidẽtia poſtulat, ſicut vos omnes ſatis animaduertere exiſtimo. Et quoniam iſtud erat ita corrigendum, vt nihil nobis cum parricidis illis & necis Domini auctoribus commune ſit: eſt modus ille decorus, quem omnes eccleſiæ

seruant, quæ orbis partes vel versus occidentem, vel versus meridiem, vel versus septemtrionem incolunt, quem nonnulli qui ad orientem habitant, non admittunt: idcirco omnes in præsentia hoc recte se habere arbitrati sunt. Ipseque etiam in me recepi, vestram sapientiam facile assensuram: vt quod in vrbe Roma, in Italia, in Africa, in Ægypto, in Hispania, Gallia & Britannia, in Libya, & vniuersa Græcia, in diœcesi Asiatica & Pontica, in Cilicia denique, vna & consentiente sententia conseruatur, hoc etiam vestra prudentia libenter approbet: illud sedulo reputantes, non solum quod in locis ante dictis maior ecclesiarum numerus existat, sed etiam quod sanctissimum sit, illud omnes communi consilio statuere, quod recta ratio postulare videtur, nihil cum Iudæorum periurio habere commercii. Verum vt summam rei breuiter complectar, visum est communi omnium iudicio sacratissimum Paschatis festum vno eodemque die celebrandum esse. Neque enim de re tam sancta ac solenni vlla dissensio debet existere: & lõge pulcrius est eam sequi sententiam, cui nullus a fide alienus error, nullum vitium admixtum sit. His itaque diuino iudicio a tot tantisque sanctis episcopis ad hunc modum constitutis, ea velut dona cælitus demissa, & diuina vere mandata accipite. Nam quidquid in sanctis episcoporum Conciliis decernitur, id vniuersum diuinæ voluntati debet attribui. Quamobrem vos, vbi omnibus dilectis nostris fratribus ea quæ ante scripta

λῶ ἅπασαι αἱ τῆ δυτικῶν καὶ μεσημ- Anno Christi 325.
βρινῶν, ⁊ ἀρκτώων τῆς οἰκουμένης
μερῶν φυλάττουσιν ἐκκλησίαι, ὧν
τινες τῆ κῆ τὴ ἑῴαν τόπων ἀπροσίεν-
ται. ὧν ἕνεκεν ἔδοξε τῆ φρόνησι κα-
λῶς ἔχειν ἅπαντες ἡγήσαντο. καὶ αὐτὸς
δὲ τῆ ὑμετέρα ἀξιονοίᾳ ἀρέσκειν ὑπε-
χόμενος, ἵν' ὅπερ ἐν αὐ κατὰ τὴν Ρω-
μαίων πόλιν, Ιταλίδι τε, ⁊ Αφρικὴν
πᾶσαν, Σπανίαν τε, ⁊ Γαλλίδι, Βρετ-
τανίδι, Αἴγυπτόν τε, καὶ Λιβύας, Ελ-
λάδα τε ὅλην, Ασιανῶ τε διοικήσιν,
καὶ Ποντικῶ, καὶ Κιλικίαν, μιᾶ καὶ τῆ
αὐτῆ συμφώνῳ φυλάττεται γνώμη,
ἀσμενέως τοῦτο ⁊ ἡ ὑμετέρα προσ-
δέξηται σπουδῆς, λογιζομένη, ὡς ἐκεί-
νων πλείων ἐστὶν ὁ τῶ κῆ τοῦ προσαρ-
μένος τόπους ἐκκλησιῶν ἀριθμός, ἀλ-
λὰ ⁊ ὡς τοῦτο μάλιστα κοινῆ πάντας
ὁσιωτάτους δεῖ βουλεύεσθαι, ὅπερ καὶ ὁ
ἀκριβὴς λογισμὸς ἁπάντων δοκεῖ, τὸ
μηδεμίαν μὴ τῆς Ιουδαίων ἐπορκίας
ἔχειν κοινωνίαν. ἵνα δὲ τὸ κεφάλαιω-
δέστερον σαφέστερον εἴπω, κοινῆ πάντων
ἤρεσε κρίσει, τὴν ἁγιωτάτην τῶν πάσχα
ἑορτὴν μιᾶ ⁊ τῆ αὐτῆ ἡμέρᾳ σπου-
δαίως. ἁρμόττει γὰρ τοσαύτη ἐ-
γκρότητι ἓν μή τινα διαφορὰν, καὶ κάλλιον
ἕπεσθαι τῆ γνώμῃ ταύτῃ, ἣ ἡ ἀθεμίτου
ἐστὶν ἀλλοτρίας πλάνης καὶ ἀμφορι-
μάτου ἐπιμιξία. Τούτων θεία κρίσει
διὰ τῆ τοσούτων καὶ τηλικούτων ἁγίων
ἐπισκόπων διατυπωθέντων, ἀσμενέως
δέχεσθε τὸν ἐφάνιον χάριν, ⁊ θείαν
ὡς ἀληθῶς ἐντολήν. πᾶν γὰρ ὅ, τι
ἂν δὴ ἐν τοῖς ἁγίοις τῆ ἐπισκόπων
συνεδρίοις ἐπράχθη, τοῦτο πρὸς
τὸν θείαν βούλησιν τὸν ἀναφορὰν
ἔχει. διὸ πᾶσι τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῖν
ἀδελφοῖς ἐμφανίσαντες τὰ προ-

ANNO CHRISTI 325.

γεγραμμένα ἦσι, καὶ τὸν προφθημόν τῆς καθολικῆς πίστεως λόγον, καὶ τὴν παρατήρησιν τῆς ἁγιωτάτης τοῦ πάσχα ἡμέρας ἐποδέχεσθαί τε καὶ διαφέρειν ὀφείλετε· ἵν' ἐπειδὰν πρὸς τὴν πάλαι μοι πεπουμένην ὑμετέρας διαθέσεως ὄψιν ἀφίκωμαι, σὺν μιᾷ τε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὴν ἁγίαν μεθ' ὑμῶν ἑορτὴν ἐπιτελέσαι δυνηθῶ, καὶ πάντων ἕνεκα μεθ' ὑμῶν δόξαν λήψω, σὺν οἷς τὴν διαβολικὴν ὠμότητα ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως διὰ τῶν ὑμετέρων πράξεων ἀνῃρημένην· ἀκμαζούσης δὲ παντοδαπῶς τῆς ὑμετέρας πίστεως καὶ εἰρήνης καὶ ὁμονοίας, εὐχαριστηρίους ὕμνους μεθ' ὑμῶν ἀναπέμψω τῷ παντοκράτορι καὶ σωτῆρι θεῷ. ὁ θεὸς ὑμᾶς φυλάξοι, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

Ταῦτα μὲν ἐν τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῆς συνόδου ἀπέστειλε· τοὺς δὲ συνειληλυθότας ἐφιλοφρονήσατο καὶ λόγοις καὶ δώροις. πολλὰς γὰρ εἰσάγας εὐπαθῆναι κελεύσας, καὶ πάντων εἱστίασεν ἅπαντας· τοὺς μὲν ὑπερτιμίους ὁμοτραπέζους λαβών, τοὺς δ' ἄλλους διελὼν εἰς τὰς ἄλλας τραπέζας. θαυμάσιος δέ τινας τοὺς δεξιοὺς ὀφθαλμοὺς οὐκ ἔχοντας, ἀλλ' ἐκκεκομμένους, καὶ μαθὼν ὡς τὸ πρὸς τὸν θεὸν εὐσεβείαν τε εἰς Χριστὸν ἑδραῖον τοῖς πάθοις ἐγένετο αἴτιον, τὰ χείλη τοῖς τραύμασι προσενίσσοχως, ἐλκύσαι ἐκεῖθεν τῷ φιλήματι τὴν εὐλογίαν ὑπέσευε. τέλος δὲ τοῦ συμποσίου λαβόντος, ἕτερα πάλιν αὐτοῖς προσενίσσοχε δῶρα· καὶ μὴν καὶ γράμματα πρὸς τοὺς τῶν ἐθνῶν προεστεύοντας ἐδίδωκεν ἄρχοντας, καθ' ἑκάστην πόλιν ἱερηγείας παρθένοις καὶ χήραις, καὶ τοῖς τῇ θείᾳ

sunt, & iam dictam catholicæ fidei formulam, & sanctissimi diei Paschatis obseruationem denuntiaueritis; eadem ipsi approbare, & effecta reddere debetis: vt simulatque in pietatis vestræ conspectum iampridem a me desideratum peruenero, vno eodemque die vobiscum vna sacrosanctum festum recolere possim, & simul omnium causa permagnam animo capiam voluptatem, cum intellexero, diabolicam crudelitatem a diuina virtute per vestra recte facta prorsus profligatam esse: & fide nostra vbique florente, pace itidem & concordia, hymnos cum gratiarum actione vobiscum concinam in laudem benefactoris & saluatoris Dei, qui vos, fratres carissimi, seruet incolumes.

Hæc igitur absentibus a Concilio per literas significauit: eos autem qui conuenerant, sermonibus atque muneribus multis benigne excepit. Cum autem plures lectos præparari iussisset, simul omnibus epulum dedit: & illustriores quidem mensa sua dignatus est, alios vero ad alias mensas dimisit. Cum autem vidisset dextros oculos quibusdam effossos, & intellexisset constantiam pietatis & fidei in Christum, cladis eius causam fuisse; labra vulneribus admouens, sese osculo benedictionem inde eruere credebat. Conuiuio peracto, alia dona rursus iis attulit: quinetiam literas ad prouinciarum præfectos dedit, mandauitque vt virginibus perpetuam virginitatem vouentibus, & viduis, & iis qui diuinis ministeriis obeundis consecrati essent, in

singulis ciuitatibus annua frumenta suppeditarẽtur, quæ non tam egentium necessitate, quam sua ipsius magnificentia mensus est. De quibus & Eusebius Pamphili differens, in hunc fere loquitur modum: Sic denique sanctos episcopos cum maxima reuerẽtia interquiescere faciens laudabilis prorsus ac fidelissimus imperator Constantinus, præcipiensque illos domum redire, omnes dimisit. Ipsi vero cum lætitia multa redierunt. Obtinebat autem apud omnes vna in posterum sententia, in quam præsente imperatore conspirarunt, coniunctis velut in vnum corpus iis qui diu separati fuerant. Imperator igitur lætus ob rem feliciter gestam, iis qui Concilio non interfuerunt episcopis vberem fructum per epistolas dabat: populis omnibus tam agros quam ciuitates habitantibus, pecuniarum effusas largitiones fieri iubebat. Hoc modo vicesimum sui regni annum condecorabat. Sexto quidem decimo anno & sexto mense regni sui, iuxta veteres historias, vt supra diximus, sanctum episcoporum Concilium congregauit. Anno vero vicesimo cum Synodi conuentum dissoluissent, in suas parœcias, vt dictum est, vnumquemque dimisit. Ego autem, quæ in ipsa sancta Synodo de catholica & orthodoxa fide, & veneranda sancti Paschatis festiuitate, de diuini ecclesiastici officii constitutionibus, & de ipsius disciplinæ Canonibus iudicata & definita sunt, cum ad plenissimam eorum securitatem qui hoc scripto vtentur, in hac ecclesiastica historia, vt potui, ordine proposuerim, huic

λειτουργίᾳ ἀφιερωμένοις ἐτήσια σιτηρέσια, φιλοτιμίᾳ μᾶλλον, ἢ χρείᾳ τῶν παρεχόντων. ταῦτ' οὖν καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου διαλαμβάνων ὧδέ πως λέγει· οὕτω δὴ τοὺς ἁγίους ἐπισκόπους μετὰ πλείστης ὅσης εὐλαβείας διαπεμψάμενος ὁ πανεύφημος καὶ πιστότατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, συνταξάμενός τε σφᾶς ἐπανιέναι οἴκαδε, τοὺς πάντας ἠφίει. ὁ δὲ ἐπανήεσαν σὺν εὐφροσύνῃ πολλῇ. ἐκέχρητο τε λοιπὸν μία γνώμῃ παρὰ τοῖς πᾶσι, παρ' αὐτῷ βασιλεῖ συμφωνηθεῖσα, συναπομιγνύων ὥσπερ εἰς σῶμα τὸ ἐκ μακροῦ διῃρημένων. χαίρων δῆτα ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῷ κατορθώματι, τοῖς μὲν ἀπυχοῦσι τῇ συνόδῳ ἐπισκόποις καρπὸν εὐθαλῆ διὰ ἐπιστολῶν ἐδωρεῖτο· λαοῖς τε πᾶσι, τοῖς τε κατ' ἀγροὺς καὶ τοῖς ἀμφὶ τὰς πόλεις οἰκοῦσι, χρημάτων ἀφθόνους διαδόσεις ποιεῖσθαι προσεκελεύετο· ὧδέ πη γεραίρων τὴν ἑορτὴν τῶν εἰκοσαετῶν αὐτοῦ βασιλείας· ἐκκαιδεκάτῳ μὲν ἔτει καὶ μησὶν ἓξ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἀνωτέρω ὁ λόγος ἀπέδειξε, καὶ τὰ παλαιὰ διηγήματα, τὴν ἁγίαν τῶν ἐπισκόπων συναγείρας σύνοδον. εἰκοστῷ δὲ ἔτει διαλυσάντων τὸ τῆς συνόδου συνέδριον, διέλυσεν ἕκαστον εἰς τὰς ἰδίας παροικίας, καθὼς προσαναπέπτακται. ἐγὼ δὲ τὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ περὶ τῆς καθολικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως, τῆς τε σεβασμίου ἑορτῆς τοῦ ἁγίου πάσχα, τῆς τε τῆς ἐκκλησιαστικῆς θείας λειτουργίας διαπομπώσεων, τῆς τε περὶ τὸ ἐν αὐτῇ διατάξεως κανόνων κριθέντα καὶ ὁρισθέντα ἐντάξας καὶ δυσὶν τῇδε τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ, πρὸς πληροφορίαν ἀσφάλειαν τῶν ἐντευξομένων τῷδε τῷ γράμματι,

Anno Christi 325.

ANNO CHRISTI 325.

συπαῦθα καταπαύσω τὸν λόγον· τὰ λοιπὰ τῦ πανευφήμου καὶ πιστοτάτου βασιλέως εὐσεβῆ ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀσπουδάσματα ἐν τρίτῳ καταξίαι συγγραφῶν συντάγματι, εἰς δόξαν τῦ παντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ εἰς ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν τῆς τῦ πιστοτάτου καὶ βασιλέως εὐσεβείας. ἐκεῖνο μόνον προσθεῖναι συντῦθα ἀναγκαῖον ᾠήθην· μὴ πρέπον ἡγησάμενος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἁρμόδιον· τὰ τῶν ἐπισκόπων ὀνόματα, τῶν κατὰ τὸ κοινοῦ πάντων τῶν ἐπισκόπων εἰς τὰς ἀπανταχοῦ γῆς ἐπαρχίας σταλέντων· δι' ὧν τὰ κατὰ τὴν συνόδου κριθέντα, διὰ συνοδικῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν τῦ πανευφήμου βασιλέως γραμμάτων, πάσαις διεπέμφατο ταῖς κατὰ τὸ ὑπουράνιον ἁγίαις τῦ θεοῦ ἐκκλησίαις, εἰς δόξαν τῦ θεοῦ καὶ τῦ υἱοῦ αὐτῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ τῦ ἁγίου πνεύματος. Ἀμήν.

sermoni finem imponam: reliqua prorsus laudabilis atque fidelissimi imperatoris pia pro fide studia in tertio commentario relaturum me reputans, in gloriam omnium nostrum saluatoris Christi, & in manifestissimam pietatis demonstrationem imperatoris nostri fidelissimi. Illud solum hic addere necessarium existimaui (non extra rem esse arbitratus, sed valde accommodatum) eorum scilicet episcoporum nomina, qui ex communi omnium episcoporum consensu in prouincias vbique terrarum missi sunt: per quos quæ a Synodo fuerant iudicata, per synodicas epistolas, & laudatissimi regis literas, ad omnes sanctas sub cælo Dei ecclesias sunt transmissa, in gloriam Dei Patris, & Filii eius Iesu Christi Domini nostri, & sancti Spiritus. Amen.

Καταλογος τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, δι' ὧν ἡ συνὼ αὐτοῖς ἐν Νικαίᾳ ἁγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τοῖς ἀνὰ πᾶν οἰκουμένῃ ἐκκλησίαις τῦ θεοῦ διεπέμψατο τὰ ἐν αὐτῇ δι' αὐτῶν κεκριμένα κατὰ τὸ ἁγίου πνεύματος.

Catalogus sanctorum episcoporum, per quos sancta magna & vniuersalis Synodus Nicææ coacta, misit omnibus in toto orbe terrarum Dei ecclesiis ea quæ ab ipsis per Spiritum sanctum in ea constituta sunt.

ΟΣΙΟΣ ἐπίσκοπος Κορδούβης τοῖς κατὰ Ῥώμην, καὶ Ἰταλίαν, καὶ Σπανίαν πᾶσιν, καὶ τοῖς ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τοῖς ἐπέκεινα κατ' ἐμὲ οὖσιν ἕως τῦ Ὠκεανοῦ, ἁγίαις τῦ θεοῦ ἐκκλησίαις, διὰ τῶν συνὼ αὐτῷ πρεσβυτέρων Ῥώμης Βίτωνος καὶ Βικεντίου.

Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας συνὼ Ἀθανασίῳ τότε διακόνῳ ὄντι, τοῖς κατ' Αἴγυπτον πᾶσιν, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πεντάπολιν, καὶ τὰ ὅμορα τού-

OSIVS episcopus Cordubæ sanctis Dei ecclesiis, quæ Romæ sunt, & in Italia & Hispania tota, & in reliquis vlterius nationibus vsque ad Oceanum commorantibus, per eos qui cum ipso erant, Romanos presbyteros Vitonem & Vincentiũ.

Alexander Alexandriæ cum Athanasio tunc archidiacono, ecclesiis per totam Ægyptum, Libyam, & Pentapolim, & regio-

nes finitimas, vsque ad Indiæ prouincias.

Macarius Hierosolymorum cum Eusebio Pamphili episcopo Cæsareæ Palæstinæ, ecclesiis in Palæstina, Arabia & Phœnicia.

Eustathius episcopus Antiochiæ magnæ omnibus in Cœlesyria, in Mesopotamia, & Cilicia vtraque.

Ioannes Persa, ecclesiis in tota Persia & magna India.

Leontius Cæsareæ Cappadociæ, magnum ecclesiæ Domini ornamentum, ecclesiis in eadem Cappadocia, Galatia, Ponto Diosponti, Paphlagonia, in Ponto Polemaico, Armenia parua & magna.

Theonas Cyzici, ecclesiis in Asia, & Hellesponto, & Lydia, & Caria, per episcopos qui sub ipso erant, Eutychium Smyrnæ, & Marinum Troadis.

Alexander Thessalonicæ, per eos qui sub ipso censentur, ecclesiis in Macedonia prima & secunda, cum iis quæ in Græcia & Europa tota, in vtraque Scythia, & omnibus denique in Illyrico, Thessalia & Achaia.

Nunechius Laodiceæ episcopus, ecclesiis quæ in Phrygia prima & secunda.

Protogenes ille admirabilis Sardicæ ciuitatis episcopus, ecclesiis in Dacia, Calabria, Dardania, & prouinciis finitimis.

Cæcilianus Carthaginensis episcopus, sanctis Dei ecclesiis in omnibus prouinciis Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ vtriusque.

Pistus Marcianopolis episcopus, ecclesiis in Mysia, Athenarum, & Gallorum gentibus, & ciuitatibus quæ his vicinæ sunt.

τοις, ἕως τῶν τῆς Ινδίας ἐπαρχιῶν. Anno Christi 325.

Μακάριος Ἱεροσολύμων σὺν Εὐσεβίῳ τῷ Παμφίλου ἐπισκόπῳ Καισαρείας, ταῖς κατ' Παλαιστίνην καὶ Ἀραβίαν καὶ Φοινίκην.

Εὐστάθιος Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης ταῖς κατ' Συρίαν κοίλην, καὶ Μεσοποταμίαν πᾶσαν, καὶ Κιλικίαν ἑκατέραν.

Ἰωάννης Πέρσης ταῖς ὑπ' Περσίδι πάσῃ, καὶ τῇ μεγάλῃ Ινδίᾳ.

Λεόντιος Καισαρείας Καππαδοκίας, τὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ κυρίου καλλώπισμα, ταῖς κατ' αὐτὴν Καππαδοκίαν, Γαλατίαν, Πόντον Διοσπολίτην, Παφλαγονίαν, Πόντον Πολεμαϊκὸν, Ἀρμενίαν μικρὰν καὶ μεγάλην.

Θεωνᾶς Κυζίκου ταῖς κατ' Ἀσίαν καὶ Ἑλλήσποντον, Λυδίαν τε, καὶ Καρίαν, διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων Εὐτυχίου Σμύρνης, καὶ Μαρίνου Τρῳάδος.

Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχιωτῶν, ταῖς κατ' Μακεδονίαν πρώτην καὶ δευτέραν, σὺν τῇ Ἑλλάδι, πρός τε Εὐρώπην πᾶσαν, Σκυθίαν ἑκατέραν, καὶ ταῖς κατ' τὸ Ἰλλυρικὸν ἁπάσαις, Θεσσαλίαν τε καὶ Ἀχαΐαν.

Νουνέχιος Λαοδικείας ταῖς κατ' πρώτην Φρυγίαν πρώτην καὶ δευτέραν.

Πρωτογένης ὁ θαυμάσιος πόλεως Σαρδικῆς, ταῖς σὺν Δακίᾳ, Καλαυρίᾳ, Δαρδανίᾳ, καὶ ταῖς ὁμόροις τούτοις.

Κεκιλιανὸς πόλεως Καρθαγένης, ταῖς κατ' πάσας τὰς ἐπαρχίας, τάς τε Ἀφρικὰς, καὶ τὰς Νουμιδίας, καὶ Μαυρετανίας ἀμφοτέρας, οὔσας ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας.

Πίστος Μαρκιανουπόλεως, ταῖς κατ' πρώτην Μυσίαν, καὶ τὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Γάλλων ἔθνη, καὶ ταῖς πλησιοχώροις τούτων πόλεσιν.

Ἀλέξαν-

ANNO CHRISTI 325. Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ἐπ ὢν, εἰς ὕστερον δὲ καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἱερατείας τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας λαχὼν, σὺν Παύλῳ ἔτι τότε ἀναγνώστῃ ὄντι, καὶ νοταρίῳ αὐτοῦ, τῶν τε νήσων πασῶν κυκλάσιν.

Alexander Constantinopolis tunc solum presbyter, postea vero ecclesiæ illius episcopatum sortitus, cum Paulo tunc lectore, atque ipsius notario, ecclesiis omnium Cycladum insularum.

Οὗτοι πάντες οἱ ἅγιοι καὶ ἀποστολικοὶ ἄνδρες πάσαις ταῖς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις τὰ ἐν τῇ Νικαέων ἁγίᾳ μεγάλῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κεκριμένα διαπορθμεύσαντες, πανταχοῦ γῆς παρέδωκαν, καθὰ ἄρτιος ὁ λόγος ἀπέδειξεν.

Hi omnes sancti atque apostolici viri omnibus sub cælo sanctis Dei ecclesiis, quæ in sancta, magna & generali Synodo acta sunt, omnibus vbique terrarum tradiderunt, vt iam a nobis dictum fuit.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

Κωνσταντῖνος σεβαστὸς Ἀρείῳ καὶ Ἀρειανοῖς.

ΚΑΚΟΣ ἑρμηνεὺς αὐτόχημα εἰκόνων τε καὶ ἀνδριὰς ὄντι τῷ διαβόλου. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνον οἱ δημιουργοὶ πλάσαι πρὸς ἀπάτης δέλεαρ πλάττουσιν, οἷον εἰ κάλλους αὐτῷ ὑπερέπειαν προσμηχανώμενοι, αἰσχύνῃ καθάπαξ ὄντι τῇ φύσει, ὅπως ἂν τοῖς θελαπώροις ἀπολλύοι, πλανῶν αὐτοῖς προτείνων· τὰ αὐτὰ δοκεῖ ἂν οἶμαι ζῆλον ποιήσειν, ᾧ μόνον ἀσυνδήτῳ ἄξιον τῶν τε εἶναι δοκεῖ, τὰ τῆς οἰκείας ἀταμότητος δηλητήρια ἀφειδῶς προβάλλεσθαι. τοιγάρτοι καινὴν, καὶ ἀφ' ἧς γεγόνασιν ἀνθρώποις, οὐδεπώποτε φανεῖσαν ἀπιστίας εἰσάγει πίστιν. διόπερ οὐδὲν τῆς ἀληθείας ἄρα ἀπάδον ἐκεῖνο φαίνεται, τὸ πάλαι τῇ θείᾳ ῥήσει διηρθρωμένον, ὅτι περὶ τὸ κακὸν εἰσὶ σοφοί. τί δ' ἄν τις ἐκεῖνο λέγοι τὸν βουληθέντα χάριν αὐτὸν ἀπολωλεκότα, μηκέτι κουφισμοῦ τινα ἐπικουρίαν εὑρεσθαι ἐπιζητεῖν; τί τοίνυν φημὶ,

LIBER TERTIVS.

Constantinus Augustus Ario & Arianis.

MALVS interpres, re vera effigies quædam & imago diaboli est. Vt enim illum periti artifices ad omnem deceptionis dolum effingunt, velut pulcritudinis formæque decus affingentes illi, natura sua plane turpissimo, vt miseros mortales perdat, errorem iis obiiciens: eodem plane modo, vt opinor, facit, cui illud solum studio dignum videtur, vt noxia impudentiæ & audaciæ suæ pharmaca profusius omnibus obiiciat. Etenim nouam, nec post homines natos vnquam visam, infidelitatis fidem inducit. Quamobrem nec a veritate abhorrere illud videtur iam pridem diuina oratione explicatum, quod ad malum sunt sapientes. *Ierem. 4.* Quid enim quispiam dixerit illum consilii capiendi gratiam perdidisse, qui non amplius subleuationis auxilium vllum inuenire expetit? Quorsum igitur,

Christe Christe, Domine Domine? quorsum nos quotidie prædones vulnerant? Stat ex aduerso dura quædam & violenta audacia, fremit frendetque dentibus infamia deformis, & innumeris sauciata criminibus. Ipsa certe in lege & promulgatione nominis tui velut quibusdam procellis & malorum fluctibus disiecta, effundit pernicioſa verba, eaque scribens in lucem edit, quæ nunquam tu qui cum æterno Patre tuiipsius fonte vna exiſtis, in cognitione tui definiuisti. Cogit omnino & conuehit graues & iniquas impietates, nunc quidem linguas crispans, nunc vero iterum miserorũ ſtudiis elata, quos ipsa præsentes præ ſecuritate decipit ſimul & corrumpit. Iam autem volo præsidis ipsius ingenium expendere. Quid enim ait? Aut teneamus, inquit, cuius iam compotes facti ſumus; aut fiat ſicut ipsi volumus. Cecidit, & cecidit quidem interfectus: dolone, inquit, an atroci aliqua calliditate, nihil refert. Illud ſolum grande ducit, quod propter prauas cogitationes in ipsum irrepsit. Multitudinem, inquit, habemus. Progrediar & ipse paulo vlterius, vt insani belli ſpectator fiam: ipse inquam progrediar, insanorum bella sedare antea ſolitus. Age sane Mars Ari, clypeis vtendum eſt: ne tu hoc feceris, obsecro. detineat igitur te Veneris congressus. Verum vtinam quemadmodum turba plausibilis videris, sic & pietate vigeres erga Christum. Ecce iterum ſupplex venio, & armorum copia pollens, pugnare nolo:

Χριστὲ, Χριστὲ, κύριε κύριε; τί δήποτε ἡμᾶς τὸ ληστήριον ὀσημέραι πλώσκει; ANNO CHRISTI 325.
ἔστηκεν ἐξεναντίας δηνή τις βιαία πόλεμα, βρυχᾶται ὑπερίουσα τὸ ὀδόντα δυσμορφος ὑπὸ ἀπιμίας, καὶ παντοδαποῖς ἀθετηρωμένη ἐγκλήμασιν. αὐτὴ μὴν τοι σὺ τῷ νόμῳ καὶ τῷ θεῖ σοῦ κηρύγματι, ὥσπερ τισὶ ζάλαις τειχωμίαις κακῶν διαφορυμένη, ἐξερεύγεται μὲν ἐξώλεις λόγους, γράφουσα δ' τούτοις ἐκφάνσ, ἃς οὐδέποτε ὁ τῷ ἰδίῳ τῆς σωτῆς πηγῆς τῷ παρεὶ σωϋπάρχων, ταῖς θεῖ σαυῆς γνώσεσιν ἀφώρισας. σωάγγ δ' ὅλως καὶ συμφορεῖ δηνὰ ἄπλα καὶ ἄνομα ἀσεβήματα· νῦν μὲν ταὶς γλώτταις κραδαίνουσα, νῦν δ' αὖ πάλιν ταῖς τ' ἀθλίων ἀπυδαῖς ἐπαιρομένη, οἷς ἐπ' ἀδείας αὐτὴ θρόντας ἐξαπατᾷ καὶ φθείρει. βούλομαι δ' ἤδη τὸ θεοέδρου αὐτῆς τ' φύσιν ἐξετάσαι. τί δὲ λέγεις; ἢ κατέχωμεν, φησὶν, οὗ ἤδη ἐκράτησ γεγόναμεν· ἢ γνωέσθω ὡς αὐτοὶ βουλόμεθα. πέπωκε, καὶ ταῦτα πέπωκεν ἀναιρέθμος. δόλῳ, φησὶν, ἢ δηνότητι πανουργίας, οὐδὲν διαφέρ. σεμνὸν μόνον ἡγῆται, ὃ διὰ πονηρᾶς ὑπονοίας εἰς αὐτὸν εἰσερρύη. πλήθη, φησὶν, ἔχομεν· προβήσομαι δὴ μικρὸν αὐτὸς ὑπὲρ τὸ πρόσθεν, ὡς ἂν τ' τ' μανίας πολέμων σταθεὶς γνώσομαι. αὐτὸς ἐφίσω ἐγὼ προβήσομαι, ὁ σὺν τ' ἀφρόνων πολέμοις παύειν εἰωθώς. ἄγε δὴ Ἄρες Ἄρεϊε, ἀσπίδων *ἢ χρεία. μὴ σύ γε ἕνεκα ποιήσῃς *Gal. 4. ἱκετεύομαι. ὑπαχθήτω γοῦν σεὴ τ' Ἀφροδίτης ὁμιλία. ἀλλὰ γὰρ εἶδε ὡς τοῖς ὅχλοις ἄρισα σωεκπροτεῖναι δοκεῖς, οὕτω τοι τῇ θεῖ Χριστοῦ εὐσεβείᾳ προσῶν ἀχμάζειν. ἰδοὺ δὴ πάλιν αὖ ἱκέτης ἔρχομαι, καὶ τοῖς ὅπλοις παῦ πλῆθος ἰσχύων, μάχεσθαι μὲν οὐκ ἐθέλω·

ANNO CHRISTI 325.

τῇ δὲ τῆς Χριστοῦ πεφραγμένος πίστει, σέ τε ἰάσασθαι, καὶ σὺν ἄλλοις θεραπεῦσαι βούλομαι. τί ἔν φῆς τοῦτο ποιεῖν, ἃ μὴ τοῖς ἤθεσι πρέπει τοῖς σοῖς; ἀλλὰ μοῦ ποίας ἡσυχίας, εἰπέ μοι, ἢ τίνα περιουσίαν περιβεβλημένου, μᾶλλον δὲ, ἐφ' ὅ, τι προπετείας ἐληλακώς; ὦ τόλμης τοῦ κεραυνῶν ἀξίας καθαιρεθῆναι! ἀκούσατε γὰρ ἃ δεδήλωκε πρώην πρὸς μέ, οἷον ὑποσάζοντι γράφων τῷ καλάμῳ. οὕτω, φησὶ, πιστεύομεν. εἶτ' οἶμαι προελθὼν οὐκ οἶδα ἄττα σφαρῶς πως καὶ μᾶλλον ἀκριβῶς ἐξησκημένα, προοῖμιον πορρωτέρω, οὐδὲν ὅ, τι τῶν δεόντων ἀπεσιώπησεν· ἀλλ' ὅλον ὡς δὴ εἴποι τις τὸν τῆς παρανοίας ἰὸν ἐξέχεε θησαυρόν. ἀπελαυνόμεθα, φησὶ, κατὰ τοῦτο τῆς εἰσδεχθῆναι ἡμᾶς ἄδειαν ἀφαιρεῖται. ἀλλ' οὐδέν πω τούτων πρὸς τὸ πρᾶγμα· τοῖς γὰρ ἑξῆς προσέχετε τῶν νῦν. αὖθις γὰρ χρήσομαι τοῖς ῥήμασι. δεόμεθα, φησὶν, ἐὰν ὑπὸ τοῦ αὐτῆς ὑπομνήσεως γνώμης ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, ἡμῖν δὲ λοιπὸν δοθῆναι κατὰ τὸν τοῦ νόμου διάταξιν, τὰς συνήθεις καὶ ἀπροσκόπτους θρησκείας τῷ θεῷ ὑπουργεῖν. ὦ δυσῆς ἀναιδείας, οἷον ἀπουσῆ τῆς ἀληθείας ἀπελέγξαι προσῆκεν. ὃ γὰρ ἀπρεπῶς καθ' ἡδονὴν ἐτύγχανεν ὄν, τοῦτο τῇ σωτομίᾳ τῆς φράσεως ἀπετυπώσατο. τί φῆς ἄπορε; διάστασιν ἢ πρόσωπον ἡμῖν τὸ σαθρὸν τῆς καθ' ἡμὲ ἀγρίας σου διανοίας ὑπειπεῖν μηχανᾷ; καὶ σὺν ὑπὸ κακῷ σοι προσπλακέντας ὀπολέσαι πανοῦργε; τί ἔν, φῆς, πράξω, εἰ μηδεὶς ἄξιον ἡγεῖταί με δέξασθαι; τοῦτο γὰρ πολλάκις ὑπὸ τῆς αὐθαδίας φάρυγος ἐκβοᾷς· ἐγὼ δὲ τἀναντίον ἐρωμαί σε. πρὸς δὲ σαφὲς γνώρισμα καὶ μαρτύριον τῆς σαυτοῦ διανοίας ἐπιδείξω; λῦε ἐκβαλοῦ σε διαπύξαντα, καὶ τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς ἀνθρώποις

Christi vero fide munitus, cum te sanare, tum alios curare volo. Cur igitur ais ea te facere quæ moribus tuis non conueniunt? Sed qua quiete, dic mihi, dic quæso, aut quibus copiis cinctus, vel potius quo temeritatis proiectus? O audaciam fulmine vindicandam! Audite quæ nuper mihi indicauit, calamo virus instillante scribens: Sic, inquit, credimus. Deinde addens nescio quæ insolenter, & valde accurate elaborata, progressus vlterius, nihil acerbitatis omisit, sed omnem, vt ita dicam, dementiæ thesaurum aperuit: Expellimur, inquit, & receptionis nostræ securitas omnis tollitur. Sed hæc parum ad rem; quæ sequuntur attendite: ipsius enim verbis vtar. Rogamus, inquit, si in eadem sententia maneat Alexandriæ episcopus, facultatem nobis posthac dari ex legis præscripto legitimos & necessarios cultus Deo tribuendi. O insignem impudentiam, quam veritatis studio reprehendi oportebat! Quod enim illi ex animi sententia accidit, id dictionis compendio expressit. Quid ais inepte? Dissidium speciosum scilicet nobis vlcus efferati erga me animi opponere paras, & in malo tecum implicatos perdere festinas. Quid, inquis, si nemo dignum me existimat qui recipiar? illud enim sæpe impuro gutture clamas. ego vero contra tibi dicam: Vbi certum documentum & testimonium ingenii tui ostendisti? Quod oportuit te diis & hominibus explicare, &

perſpicue aperire, maxime cum venenati ſerpentes tum magis efferari ſoleant, quando in penitiſſimis luſtris reconditos ſe eſſe ſentiunt. Illud vero valde in eo vrbanum eſt, quod ſub perſona pudoris tanto ſtudio ſilentium ſimulet. Mitem & manſuetum te palam exhibes, cum malarum artium & inſidiarum plenus multos fallas. Sed o miſeriam! diabolus vt voluit, Arium nobis iniquitatis officinam fecit. Accede ac dic mihi fidei tuæ documentum, & nequaquam taceas. Heus tu qui os obtortum & ingenium ad omnem improbitatem poſſides: vnum dicis Deum? me ſuffragatorem habes: ſic igitur ſentias. Eiuſdem eſſentiæ ais eſſe Dei Verbum quod principio fineque caret? hoc quoque laudo: ſic credas. Si quid vlterius adnectis, id tollo. Si quid ad impiam ſeiunctionem adſtruis, id nec videre me nec intelligere fateor. Si corporis hoſpitium ad diuinarum functionum diſpenſationem aſſumis, non reprehendo. Si ſpiritum æternitatis in præcellente Verbo genitum dicis, admitto. Quis nouit Patrem, niſi qui venit a Patre? quem nouit Pater, niſi quem ex ſe ab æterno & ſine principio genuit? Tu hypoſtaſim peregrinam ſubſtituere putas oportere, male vtique credens: ego vero præcellentis & omnia peruadẽtis poteſtatis plenitudinem Patris & Filii, eſſentiam vnam eſſe cognoſco. Si igitur tu aufers ab illo, a quo ne cogitatione quidem contentioſorum auferri vnquam potuit; ad-

ANNO CHRISTI 325.

σαφῆ καταϛήσαι, ἢ μάλιϛα ὅπ τὰ ἰοβόλα τῶν ἑρπετῶν καὶ πωικιλώτα μᾶλλον ἀγριαίνειν πέφυκεν, ὅταν ἑαυτὰ τοῖς τῶν φωλεῶν μυχοῖς ἐνδρυϐέντα αἴσθηται. ἐκεῖνο δέ γε λίαν ἀσεῖον αὖ, τὸ ἀσυνδάϛως ὦ μάλα καθάπαξ ὑπό τ προσωπεῖον αἰδοῦς σιγὴν πλάττεσθαι. τῇ μὲν τῆς χήματος τέχνῃ, ὠθαυτὸν σταυ℞ καὶ χειροήθη σύ γε προΐεις· κακῶν δὲ μυριάων ἢ ὀπιϐολῶν ἔνδον γέμων, ϲοὺ πολλοὺς λέληθας. ἀλλ' ὦ τῆς ἀθλιότητος. ὡς ὁ πονηρὸς βεβούληται, οὕτως Ἄρειον ἡμῖν ἀνομίας ἐργαϛήριον κατεϛήσατο. λέγε δὲ νῦν μοι παρελθὼν τ σαυῦ πίϛεως τὸ γνώρισμα, ἢ μηδαμῶς γε ἀποϲιωπήσῃς. ὦ τὸ μὲν ϲῶμα διάφορον, τ δὲ Φύσιν ὀξύῤῥοπον πρὸς πονηρίαν κεκτημένε· ἵνα λέγῃς θεόν; σύμφωνον ἔχῃς κἀμέ, οὕτω φρονῶ. τ ὑσίας αὖ ἄναρχον ἢ ἀπελεύθερον λόγον ἔχει φῄς; τέρπω τοῦτο· οὕτω πίϛευε. εἶτα πραγτέον προσαπλέκεις, τοῦτ' ἀναιρῶ. εἶτα πρὸς ἀσεβῆ χωρισμὸν συϛαλάβῃς, τοῦτο ὅτε ὁρᾷν, ὅτε νοεῖν ὁμολογῶ. εἰ πῶ τῷ σώματος ξενίαν πρὸς οἰκονομίαν τ θείων ἐνεργειῶν προλαμϐάνῃς, ἐκ ἀποδοκιμάζω. εἰ τὸ πνεῦμα τῆς ἀϊδιότητος ἐν τῷ ὑπερέχοντι λόγῳ γεγονῆναι λέγῃς, δέχομαι. τίς ἔγνω τ πατέρα, εἰ μὴ ὁ ἐλθὼν ἀπὸ τ πατρός; τίνα ἔγνω ὁ πατὴρ, εἰ μὴ ὢν ἀϊδίως καὶ ἀναρχως ἐξ αὐτ γεγέννηκε; σὺ μὲν ὑπόϛασιν ξένην ὑποτάττειν οἴει δεῖν, κακῶς δή που πιϛεύων· ἐγὼ δὲ τῆς ὑπερεχούϲης ϗ ὅλα πάντα διηκούϲης δυνάμεως τὸ πλήρωμα πατρὸς καὶ υἱοῦ, οὐσίαν μίαν ἔχειν γινώσκω. εἰ τοίνυν μὲν σὺ ἀφαιρεῖς ἀπ' ἐκείνου, ἀφ' οὗ χωρεῖσθαί γε οὐδὲ διανοίᾳ τῶν ἐρεχθέντων δεδύνηται οὐδεπώποτε οὐδέν· προσθήκης

ANNO CHRISTI 325. δὲ χαρακτῆρας ὁδοποιεῖς, καὶ ὅλως γνωρίσματα ζητήσεων διοδεύεις, ἐκείνῳ ᾧ ὁλόκληρον μὲν ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ἀϊδιότητα δέδωκεν, ἀδιάφθορον δὲ τὴν ἔννοιαν, ἀθανασίας τε δι' ἑαυτῆς καὶ ἐκκλησίας ἔνειμε πίστιν. καταβαλὲ ἔν γε δή, καταβαλὲ τὸ βύθιον τοῦτο αὐόμημα, ὦ ἀστεῖε σὺ κὴ βύρφωνε, κὴ τὰ κακὰ πρὸς ἀπιστίαν τῶν αὐοήτων ἐξάδων. εἰκότως ἄρα σε ὁ πονηρὸς τῇ ἑαυτῆς κατεσχέθατο κακίᾳ, κὴ τοῖς μὲν ἴσως ἥδη τὸ τοιοῦτον εὖ δοκεῖ· ὅπου γὲ σεαυτὸν πέπεικας. ἔστι γὰρ παντὶ ὀλέθριον τὸ κακόν. φέρε δὴ τὸ ἐν τοῖς ἀποπήμασι διατελεῖς ἀπαλλαγεὶς, ἄκουε ᾧ δαιμόνιε Ἀρειε· σοὶ γὰρ διαλέξομαι. τῆς ἐκκλησίας δή που τοῦ θεοῦ ἀποκεκηρυγμένος ἐκ αἰθάνῃ; ἀπόλωλας, οὐ ἴδῃ, ἐὰν μὴ βλέψας εἰς σεαυτὸν, τὴν πρόσοδον τοῖς κατακρίνῃς αὐτοῦ. ἀλλ' ἐρεῖς, ὡς ὄχλοι συμπάσχουσί τοι, κὴ τὰς φρονηδας ἀπελαύνουσιν. ἄκουε δὴ μικρὸν ὑπογὼν τὰ ὦτα, ᾧ αὐόσιε Ἀρειε, κὴ σώσεις σεαυτὸν ἔννοιαν. σὺ δὲ ᾧ πάντων κηδεμὼν θεὸς, βύθμιός εἶης τῷ λεγομένῳ, εἰ πίστεως ἔχοιτο. ἐγὼ γὰρ ὁ σὸς ἀνθρωπος ἴλεως ἔχων τὴν πρῶσαν σεσμηδαν, καὶ ἐξ ἑλλήνων κὴ ἐκ Ρωμαϊκῆς γραφῆς παῦ ἐχαιοτάτης σαφῶς ἀποδείξω τὴν Ἀρείου μανίαν, πρὸ τετραχλίων που ἐτῶν ὑπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς προρρηθεῖσάν τε κὴ προφημισθεῖσαν. ἔφη γὰρ ἐκείνη γε· Οὐαὶ σοι Λιβύη σὺ παραλίοις κειμένη χώροις· ἥξει γὰρ σοι καιρὸς, σὺ ᾧ μετὰ τοῦ δήμου σὺ τῶν σαυτῆς θυγατέρων δεινὸν ἀγῶνα σὺ ὠμὸν σὺ παντάλεπον ὑπελθεῖν ἀναγκασθήσῃ, ἀφ' οὗ κριτήριον μὲν εἰς ἅπαντας πίστεώς τε κὴ εὐσεβείας διαδοθήσεται· σὺ γὰρ πρὸς ἕκαστον ἀποκλίνῃς καταστροφῆς. ὑμεῖς γὲ τοῦ ἐ-

ditionis autem characterem promoues, & signa quæstionum explicas, illi cui integram quidem ex seipso æternitatem dedit, incorruptam vero immortalitatis intelligentiam per seipsum, & ecclesiæ fidem attribuit. Abiice igitur, abiice tam stultæ opinionis flagitiũ, facete & canore Ari, mala ad insipientium perfidiam decantans. Iure te diabolus sua subuertit malitia, & quibusdam fortasse hoc iucundum esse videtur: sic enim tibi persuades. Est vero plane pestiferum hoc malum. Age sane relicto illo absurdarum opinionum studio, o miser Ari, audi: tecum enim disseram. Non sentis te ab ecclesia Dei iectum? periisti, certo scias, nisi teipsum respiciens, dementiam tuam damnes. Sed dices magnam multitudinem hominum te adiuuare, & curas tuas subleuare. Audi igitur, paululum aures tuas submittens, o impie Ari, & intellige tuam dementiam. Tu vero Deus qui omnium curam geris, adsis benignus iis quæ dicuntur, si ex fide sunt. Ego enim homo tuus diuina prouidentia fretus, ex scripturis Græcis & Romanis, iisque vetustissimis, insaniam Arii aperte demonstrabo ante ter mille annos ab Erythræa præsignificatam atque prædictam. ait enim illa: Væ tibi Libya in maritimis sita locis: veniet enim tempus in quo cum populo & filiabus tuis certamen graue, durum & omnino difficile subire cogeris, ex quo omnium fides & pietas iudicabitur: tu vero ad extremum exitium deuergis. vos enim cælestium florum

receptaculum conuellere ausi estis, & morsu discerpere, atque adeo ferreis polluistis dentibus. Quid igitur callide veterator, vbi locorum esse fateris? Illic scilicet: habeo enim literas, quas ad me furoris tui calamo scripsisti, in quibus ais omnem Libyæ populum conspirare tecum ad salutem. Si vero negaueris hæc ita se habere, Deum testor, me vetustissimum Erythrææ exemplar Græce scriptum habere, quod Alexandriam mittam, vt quam citissime pereas. Anne tu sine peccato furcifer? anne manifeste periisti miser, tanto malo circumseptus? Nouimus quid moliaris: quæ cura, quis metus te perturbet, non nos latet infelix & calamitose. O mentis tuæ stuporem, qui morbum & inopiam animæ tuæ non reprimis, impie; qui veritatem variis confodis sermonibus: & cum talis sis, nos vituperare non vereris, & nunc redarguens, vt tibi videtur, nunc vero commonens tamquam fide & doctrina præstantior, a quo scilicet miseri auxilium sibi suppeditari cupiunt: tametsi neque congredi cum tali oportet, neque omnino illum compellare, nisi quis in subdolis huius verbis recte viuendi spem & in versibus recõditam esse putet. Sed non est hoc verum: longe sane abest. o imprudentiã vestram, qui cum isto vos commiscetis. Quis igitur furor vos huius acerbã linguam & aspectum tolerare coegit? Esto, sed iam ad te sermonem conuerto, o hominem animo imprudentem,

ANNO CHRISTI 325.

ερινίων αὐτῶν τὸ δεκτήριον ἀναπεπλήκατε, καὶ δημοσίᾳ ἀπαράξαι· καὶ μὲν δὴ σιδηροῖς ἐξεράνατε τοῖς ὀδοῦσι. τί δῆτα, ὦ πανοῦργε; ποῦ γῆς σαυτὸν εἶναι νῦν ὁμολογεῖς; ἐκεῖ δηλονότι· κατέχω γὰρ σου τὰ γράμματα, ἃ τῷ σῷ μανίας καλάμῳ πρὸς μὲ διεχάραξας, ἐν οἷς φῂς πάντα τὰ Λίβυα δῆμον σύμπνοον εἶναι σοὶ πρὸς σωτηρίαν δήπου. εἰ δὲ ἀφήσεις ταῦτ' ἔτως ἔχειν, μαρτύρομαι ἤδη τὸν θεὸν, ἢ μὴν ὀρχαιότατον τὸ Ερυθρᾶς πυκτίον, δι' ἑλληνικῆς σωτεταγμένον γλώττης, εἰς Αλεξάνδρειαν ἀποστέλλειν, ὡς ἂν θᾶττον ἀπόλοιο. εἶτα σὺ ἀναμάρτητος, ὦ δικρανοφόρε; εἶτα οὐ σαφῶς ἀπόλωλας ὦ ἄθλιε, τοιούτῳ δήνῳ πρεσβυτομισμένος; ἴσμεν, ἴσμεν σου τὸ ἐγχείρημα· ποία φρονῆς, ποῖόν σε φράζει θέος, ὑ λέληθεν ἡμᾶς, ὦ δύσηνε καὶ παλαίπωρε. ὡς τῆς ἀμβλύτητος τῶν σῶν φρενῶν, ὃς οὐδὲ πλὴν νόσον καὶ πλὴν ἀμηχανίαν τῆς σαυτοῦ ψυχῆς ἀνασέλλεις ὦ δύστε· ὃς πλὴν ἀληθῶς ποικίλοις διορύττεις λόγοις· καὶ τοιοῦτος ὢν ἐκ αἰῶνος ἡμᾶς ψέγων, καὶ νῦν μὲν ἐλέγχων ὡς γε οἴει· νῦν δ' αὖ πάλιν νουθετῶν, ὡς πίστει καὶ λόγοις ὑπηρέφειν * χρεὶ δῆτα οἱ ἄθλιοι ὑπακουέιν ἑαυτοῖς προέιξας γλίχονται· καὶ τοι οὐδὲ συγχίνειας τῷ τοιούτῳ ἐχρῆν, οὐδὲ ὅλως αὖ προσφθέγξας, πλὴν εἰ μή πως ἐν τοῖς ὑπούλοις τούτου ῥήμασι τὴν τῆς ὀρθῶς βιοῦν ἐλπίδα τοῖς μέλλουσιν ὑποκεῖσθαι οἴεται. ἀλλ' ἐκ ἔστι ταῦτα· πολλοῦ γε δεῖ. ὁ δὲ ἀληθὴς, ὦ τῆς ὑμετέρας ἀνοίας, ὅσοι τούτῳ σωθῆναι χίνεσθε! πῆς ἄρα οἶστρος ὑμᾶς τῆς χαλεπῆς τούτου γλώττης καὶ τῆς ὄψεως ἀναχέσθαι κατέπαλκασεν; ἀλλ' ἐπ' αὖ ἤδη σε βαδιοῦμαι τῷ λόγῳ, ὦ πλὴν μοὶ ψυχὴν ἄφεσιν σὺ, πλὴν δὲ γλώσσης

* ἐπιμένω

ANNO CHRISTI 325.

σωμύλε, ἄπιστε δὲ τὰς φρενάς, δὸς δή μοι τῷ λόγῳ οὐκ ἀμφιλαφές τι λέγω & ἱππήλατον πεδίον, ἀλλ' οὗ κύκλῳ γε θὐ περίγραφον· μὴ σαθρὸν μόνον, ἀλλ' ἐῤῥωμένον τε καὶ στερρόν, τῇ φύσει, ὦ δύσπιε δίπτα καὶ κάκιστε, καὶ κρυψίνου· ἐξάγομαι γὰρ ταῦτα λέγων· μᾶλλον δὲ βρόχον ἤδη σοι περιάψας, & συμποδίσας τῷ λόγῳ εἰς μέσους σε καταστήσω, ὡς αὖ πᾶς ὁ δῆμος τὴν σὴν καταμάθῃ φαυλότητα. ἐπ' αὐτὸ δὲ πορεύσομαι ἤδη τὸ πρᾶγμα. νενιμμέναι δήπουθέν εἰσιν αἱ χεῖρες· προσώμνυ ταῖς θείαις ἐπικαλέσαι δή τι θεόν. μᾶλλον δὲ μικρὸν ἐπίσχων, εἰπέ μοι ὦ θερμότατε σὺ, τίνα θεὸν ἐπικαλέσῃ πρὸς βοήθειαν; ἀλλὰ γὰρ ἠρεμεῖν οὐ δύναμαι. ὦ τῶν πάντων ἔχων τὸ κῦρος δέσποτα, ὦ τῆς μονήρους δυνάμεως, ὦ πάτερ, διὰ τοῦτον τὸν αἴσιον ὀνείδη τε, καὶ λύπας, & μυρίους καὶ πραύματα, καὶ ὀδυρμὸς ἡ σὴ ἔχει ἐκκλησία. Ἀρειός σοι τόπον ἤδη προσαρμόζει, καὶ μάλα γε θὐφυῶς, ἐφ' οὗ καθιζανόντων ὅλην σεαυτῷ, ἢ πᾶσα Χριστὸν σὸν, ἐκ θεοῦ, τὸν τῆς ἡμετέρας ἐπικουρίας δεχηγέτην, θέσεως νόμῳ προποιεῖται & ἴσχει. ἐπάκουσον, αἰτιῶμαί σε, τῆς θαυμασίας πίστεως. σὲ τίνι κεῖ τόπον κινεῖσθαι δέδοται κίνησιν οἵαν; σὲ τῆς ἀφορισμένης καθέδρας κύκλῳ περιγράφειν τολμᾷ. ποῦ γὰρ ἐκ ἔστιν ἡ σὴ προυσία; ἢ ποῦ τίνι σὴν οὐ πάντες ἐνέργειαν ἐκ οἴδασι πάντα σου δικαίων νόμων ἀιδάνοντα; πάντα γὰρ αὐτὸς περιέχεις, καὶ ἔξω σου οὔτε τόπον, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἐπινοῆσαι θέμις. οὕτως ἡ σὴ δύναμις μετ' ἐνεργείας ὅσον ἄπειρον.

lingua volubilem, mente infidelem: da mihi disputationis non amplum dico & latum campum, sed circulo recte circumscriptum: neque putrem, sed natura firmum solidumque, o impie & pessime & dissimulator. cogor enim ista dicere, imo vero laqueum tibi iniiciam, & disputatione impeditum in medium te adducam, vt omnis populus improbitatem tuam videat. Sed ad rem ipsam progrediar. Lotæ vtique sunt manus: pergamus precibus inuocare Deum, aut potius contineamus nos parumper. Dic mihi calidissime, quem Deum in auxilium tuum implorabis? Sed continere me nequeo. O tu omnium auctor Domine, o singularis virtutis Pater, propter hunc impium ecclesia probra, dolores, imo vero vulnera & mœrores patitur. Arius tibi locum iam adaptat, idque admodum præclare, in quo, vt puto, constituens sibiipsi Synodum, quæ filium tuum Christum illum ex te genitum, illum nostri auxilii ducem, adoptionis lege arroget ac teneat. Audi obsecro mirandam fidem. Te Domine loco moueri existimat, te definitæ sedis terminis circumscribere audet. Vbi enim tu non præsens es? aut vbi operationem tuam atq; efficaciam ex legibus tuis omnia peruadentibus non sentiunt omnes? Omnia enim ipse contines, & extra te nec locum, nec aliud quidquam cogitare fas est. sic potentia tua cum operatione infinita est. Tu autem Deus exaudi: at vos populi aduertite mentem. Hic enim

οὐ μὴν ἐπάκουσον ὁ θεός· ὑμεῖς δὲ πᾶς ὁ λαὸς προσέχετε τῷ νοῶ.

est impudens & nequam, qui ad extremam improbitatem & iniquitatem progressus, pietatem simulat. Apage, inquit, nolo Deum iniuriis obnoxium videri, ac ob id suppono & fingo mirabilia sane fide, quod Deus cum nouellam & nuper creatam Christi substantiam faceret, auxilium sibiipsi præparauit, vt mihi quidem videtur. Quod enim, inquit, ab ipso abstuleris, id minus fecisti. Tibi igitur hæc fides est, o lues & pernicies? Tu ex hypothesi figmentum sumis eum, qui gentium figmenta condemnauit? Tu adscititium eum vocas & velut officiorum ministrum, qui sine cogitatione & ratiocinatione, eo quod semper vna cum Patris æternitate existat, omnia perfecit? Adapta iam si audes, adapta inquam, Deo, quod præcaueat, & metuat, & speret euenturum; quod cogitet & ratiocinetur, & quod considerans, sententiam suam dicat, & verba formet; quod delectetur, rideat, doleat. Quid igitur ais miserorum omnium miserrime? O virum malitiæ plane peritum, intellige, si potes, quod in tua ipsius versutia consumeris improbus. Christus, inquit, propter nos passus est. At ego iam dixi quod sub forma corporis missus est. Sane, inquit; sed metuendum ne aliqua in re imminuere illum videamur. O ferarum interpres, anne insanis, dum ista dicis, & aperte furis? Ecce enim mundus ipse forma est siue figura, & astra characteres suos ostendunt: & omnino spiritus huius globosi orbis, species quædam est eorum quæ sunt, & quasi figuratio. Nihilominus Deus vbique

ANNO CHRISTI 325.

ὁ γὰρ δυσέγκωπος ὄντως καὶ ἀχρεῖος, ὁ ἐπ' ἄκρον μοχθηρίας τε καὶ ἀνομίας ὁμοίως ἐληλακώς, ὑλάβειαν σκηπτέται. ἄπαγε, φησὶν, οὐ βούλομαι θεὸν ἐγὼ ὕβρεων πάσχειν δοκεῖν ἐνέχεσθαι· καὶ διὰ τοῦτο ὑποπτεύομαι καὶ πλάττω θαυμασιά γε τῇ πίστει, ὡς ὁ θεὸς νεογλυῆ καὶ νεόκτιστον οὐσίαν Χριστοῦ ποιησάμενος, βοηθὸν ἑαυτῷ παρεσκευάσατο, ὡς γέ μοι δοκεῖ. ὁ γὰρ αὖ, φησὶν, ἀπ' αὐτοῦ ἀφέλης, ἧττον ἔλαττον πεποίηκας. εἶτα, ὦ λυμεὼν καὶ ὀλέθριε, οἱ τοῦτο ὄφελ πίστις; σὺ καθ' ὑπόθεσιν καὶ πλάσμα λαμβάνεις τὰ τὰ πλάσματα τῶν ἐθνῶν καταικρίνατα; σὺ ἐπείσακτον καλεῖς, καὶ ὥσπερ καθηκόντων ὑπηρέτην, τὰ αὐτοῦ ἐνθυμήσεως καὶ λογισμοῦ, τῷ συνυπάρχειν τῇ τοῦ πατρὸς ἀϊδιότητι, πάντα διανύσαντα; ἐφαρμόσον νυῦ, εἰ δὴ τολμᾷς, ἐφαρμόσον τῷ θεῷ καὶ τὸ ὑλαβεῖσθαι, καὶ τὸ φοβεῖσθαι, καὶ τὸ ἐλπίζειν τὸ ἐκβησόμενον· ἔτι γὲ τὸ ἐνθυμεῖσθαι, τὸ λογίζεσθαι, τὸ σκεπτόμενον γνώμην ὑποφαίνεσθαι καὶ διαρθροῦν, καὶ ὅλως τὸ πρᾶττε, τὸ γελᾶν, τὸ λυπεῖσθαι. πῶς οὖν φὴς ὦ τῶν ἀθλίων ἀθλιώτατε; ὦ τῆς κακίας αὐτόχρημα μῆτερ, σώσεις δὴ εἰ δύνασαι, ὡς σὺ αὐτῇ γε δοκεῖς πανουργίᾳ μοχθηρὸς ἂν ἀναλίσκη. ὁ Χριστὸς, φησὶ, δι' ἡμᾶς πέπονθεν. ἀλλ' ἤδη φθάσας ἔγωγε εἶπον, ὡς μορφῇ σώματος ἀπεσάλη. καί φησιν· ἀλλὰ δέος μὴ δόξωμεν κατά τι ἐλαττοῦν. εἶτα ὦ τῶν θηρίων μεσίτα, ταῦτα λέγων ὑμαίνῃ καὶ σαφῶς λυττᾷς; ἰδοὺ γὰρ ὁ κόσμος, μορφὴ, εἴπουμι σχῆμα τυγχάνων. καὶ οἱ ἀστέρες γε χαρακτῆρας αὐτοῦ βεβλήκασιν· καὶ ὅλως τὸ πνεῦμα τοῦ σφαιροειδοῦς τούτου κύκλου, εἶδός τι ὄντων τυγχάνον, καὶ ὥσπερ μόρφωμα. καὶ ὅμως ὁ θεὸς πανταχοῦ

ANNO CHRISTI 325.

παρὸν πάρεστι. ποῦ τοίνυν εἰσὶν αἱ τῶν θεῶν αἰ ὕβρεις; ἢ κεῖται ὁ θεὸς ἐλαττοῦται; ὦ παρανοίας τῆς ὑπερβολῆς. λόγισαι δὴ οὖν ἐν σαυτῷ τεκμαιρόμενος, καὶ ἐνθυμήθητι, εἰ ἁμάρτημα εἶναι δοκεῖ, τὸ σὺν Χριστῷ παρεῖναι τὸν θεόν. ἐκεῖνος μὲν οὖν κατεῖδε τὴν ἀπρέπειαν τοῦ λόγου, καὶ τὴν πρωϊαίαν οὐ βραδέως ἐπήγαγε. χωρὶς δὲ τούτων καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἁμαρτήματα ἐν τῷ κόσμῳ γίνεται· καὶ ὅμως ὁ θεὸς πάρεστι, καὶ τὰ τῆς δίκης οὐχ ὑστερεῖται. τί οὖν κεῖται τοῦτο ἐλαττοῦται εἰς τὸ μέγεθος αὐτοῦ δυνάμεως, εἰ τὰ πανταχοῦ διαπετάνεται; οὐδέν οἶμαι. ὁ μὲν γὰρ τοῦ κόσμου νοῦς διὰ τοῦ θεοῦ· δι' αὐτοῦ πᾶσα διαμονή, δι' αὐτοῦ πᾶσα δίκη. ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ πίστις ἀνάρχως ἔχει αὐτοῦ. ὅλως δὲ θεοῦ νόμος ὅτι Χριστός, δι' αὐτοῦ τὸ ἄπειρον ἅμα καὶ ἀπερίληπτον ἔχων. ἀλλὰ γὰρ σὺ κεῖται σεαυτὸν ἐννοῶν φαίνῃ; ὦ τῆς μανίας λίαν! βούλει φόρον νῦν εἰς τὴν σαυτοῦ ἀπώλειαν τὸ τοῦ διαβόλου ξίφος. ὁρᾶτε δή, ὁρᾶτε πάντες, ὡς γλώσσας ἤδη πεποίηται φωνάς, τῷ τοῦ ἔχεως ἐνεσκυμμένος δήγματι· ὡς αἱ φλέβες αὐτοῦ αἱ σαρκὲς τῷ ἰῷ ἐγκατειλημμέναι, δίκας ἀναμιγνύουσιν ὀδυνῶν· ὡς διέῤῥυηκεν αὐτοῦ τὸ σῶμα πᾶν, αὐχμοῦ τε καὶ ῥυπώνων, καὶ ὠχριάσεως, καὶ φείκης, καὶ μυρίων γέμει κακῶν, καὶ δίκαιος κατέσκληκεν· ὡς εἰσελθὲς καταῤῥυπον τὸ τῆς κόμης βάσος, ὡς ὅλος ἠμιθνὴς, καὶ ὀζαδέως ἤδη τὸ βλέμμα· ὡς δύσαιμον τὸ πρόσωπον, καὶ ὑπὸ μελέμνης ὀπτεπτηκός· ὡς ὁμοῦ πάντα εἰς αὐτὸν συνδραμόντα, ὄιστρος, μανία τε καὶ ματαιότης, διὰ τὸ χρόνιον τοῦ πάθους, ἄγριόν τε καὶ ἀηδιώδη σε πεποιήκασιν. αὐτίκα ἐδὲ ἐπαναδανόμενος ἔτι δὴ κακοδ τυγχανέτω ὤν.

adest. Vbinam igitur in Deo contumeliæ sunt? aut qua in re minuitur Deus? O parricida æquitatis. Considera, ex teipso coniecturam capiens, si peccatum videtur esse, in Christo adesse Deum. Ille quidem perspexit ignominiam sermonis, nec tarde pœnas irrogauit. Præterea quotidie in mundo peccata committuntur, & tamen Deus adest, nec diu supplicia differuntur. Qua igitur in re minuitur potestatis eius magnitudo? an vbique patitur? nihil opinor. mundi enim mens per Deum est: per ipsum omnis stabilitas, per ipsum omne ius. Christi fides sine principio ex ipso est. Omnino autem Christus Dei lex est, per ipsum immensitatem & infinitatem habens. Sed de his ex te tuoque ingenio cogitare videris. O furorem insignem! Conuerte nunc in tuum ipsius exitium diaboli gladium. Videte omnes, videte vt lamentabiles prætendat voces viperæ morsu læsus, vt venæ ipsius & carnes veneno imbutæ acerbos cieant cruciatus: vt corpus ipsius tabe defluxit attenuatum, & squalore, sordibus, & lamentatione, & pallore, & horrore, & mille denique malis plenum misere exaruit: vt aspectu deformis, & illuuie sordida capillorum silua, vt totus semimortuus, & aspectu ipso iam languido, vultu exangui & curis absumpto: vt simul omnia quæ concurrerunt, furor, insania, vanitas, propter mali diuturnitatem agrestem & ferum reddiderunt. Ne sentit quidē quibus sit in malis.

ANNO CHRISTI 325.

Efferor, inquit, præ voluptate, & tripudio, saltuque lasciuio præ gaudio, & exulto. Et rursum valde iuueniliter, Heu, inquit, perimus. hoc quidem certe verum est: tibi enim soli malitia largiter studia & amores sui suppeditauit: quodque magno precio emerat, tibi facillime donauit. Age vero iam dic, vbi præclara illa tua monita? Ablue teipsum Nilo, si fieri potest, homo absurdi stuporis plenissime: quippe vniuersum orbem terrarum flagitiis tuis perturbare omni studio contendisti. Nonne intelligis quod ego iam, qui Dei homo sum, omnia sciam? At vero iam dubito vtrum manere an abire oporteat. neque enim adhuc visu tantum contendere possum, & peccatum erubesco, o Ari. Nos in luce collocasti, teipsum vero in tenebras coniecisti miser. hic enim visus est laborum tuorum exitus. Sed illuc iterum redeo. multitudinem hominum circa te vagantium esse ais. par est, opinor: & recipe eos, recipe inquam: nam lupis & leonibus sese deuorandos præbuerũt. Verum etiam horum vnusquisque decem capitum accessione, & horum sumptu oppressus continuo pœnas dabit, nisi quam celerrime ad salutarem ecclesiam recurrens, caritatis pacem amore ac studio concordiæ suscipiat. Non enim a te decipientur amplius de mala conscientia damnati: neque funditus perire sustinebunt sceleratis tuis quæstionibus implicati. manifesta enim & nota erunt in posterũ sophismata tua: nec ipse quidquã proficies,

ἄρομαι, φησὶν, ὑφ' ἡδονῆς, καὶ πηδῶ γε σκιρτῶ τε τὸ χαρᾶς, κὴ πέρυμαι. κὴ πάλιν νεανικῶς γε λίαν· εἶεν, φησὶν, ἀπωλόμθα. ἔτο μὴν γε ἀληθὲς ὄτι· οἱ γὰρ μόνῳ ἡ κακία παρὰ ἑαυτῆς ἀσουδας δαψιλῶς κεχορήγηκε· καὶ ὁ πολλῆς ἐώνητο τιμῆς, τοῦτό σοι ῥᾳστα δεδώρηται. φέρε δὴ νῦν εἰπὲ, ποῦ τὰ σεμνά σου ὄτι θρασυλήματα; ὀπόνιψαι δὴ σαυτὸν τῷ Νείλῳ, εἰ οἷόν τε, ὦ ἀτόπου γέμων δυσεφοπε ἀναισθησίας· καίτοι σύ γε τὴν οἰκουμένην ἅπασαν τοῖς αὐτῆς ἀσεβήμασι διατεράξαι ἐσπούδακας. ἆρά γε σαφῶς ὡς ἅπαντα ἤδη ὁ τοῦ θεοῦ δυσεφοπος ἐγὼ ἐπίσταμαι; ἀλλὰ γὰρ ἀπορῶ, πότερον μένειν, ἢ ἀπιέναι δεῖ. οὔτε γὰρ βλέπειν εἰς τοσοῦτον ἔτι δύναμαι, καὶ τοῦ ἁμαρτάνειν ἐπαισχύνομαι, ὦ Ἄρειε. ἡμᾶς μὲν εἰς φῶς καθέσησας, σαυτὸν δὲ εἰς σκότος, ὦ ταλαίπωρε, καθέβαλες. τοῦτό σοι τῶν πόνων πέφηνε τὸ τέλος. ἀλλ' ἐκεῖσε πάλιν ἐπανέρχομαι. πλῆθος ἔτι φῄς τῶν περὶ σὲ ἁλωμένων. εἰκὸς οἶμαι, καὶ δέχου γε τούτους, δέχου φημί· λύκοις γὰρ καὶ λέουσιν ἑαυτὸν βορᾶσομένοις ἐκδεδώκασι. πλὴν ἀλλὰ καὶ τούτων ἕκαστος προσθήκην κεφαλῶν δέκα, καὶ τελέσμασι τούτων πεσθεὶς, αὐτίκα δὴ μάλα ἱδρώσει, ἐὰν μὴ πρὸ τάχους ὀπὶ πρὸ σωτήριον δρομῶν ἐκκλησίαν, πρὸ τῆς ἀγάπης εἰρήνῃ τῷ φίλτρῳ τῆς ὁμονοίας ἐπανέλητε. οὐ γὰρ δὴ ὑπὸ θεοῦ λοιπὸν ἀξιαπιστήσονται ὀπὶ πονηρᾷ συνειδήσει κατεγνωσμένοι· οὐδ' αὖ ἐξουσι τέλεον ἀπολέσθαι, ταῖς μαραῖς ζητήσεσιν ἐμπλακέντες. σαφῆ καὶ γνώριμα πᾶσι, περὶ γοῦν

ἐξῆς χρόν, τὰ σὰ ὄτι σοφίσματα· κὴ μὴν ὁδὲ αὐτὸς δύσει τι διωκήσῃ,

ANNO CHRISTI 325.

Ἀλλὰ μάτην σχηματῇ, ὑπείκειδά τε καὶ πρόσκλισα λόγων καθυποκρινόμενος, καὶ ἁπλότητος, ὡς εἰπεῖν, προσωπεῖον ἔξωθεν περιτιθέμενος. μάτην ἔσται σου τὸ ὅλον τέχασμα· αὐτίκα γάρ σε ἡ ἀλήθεια περιέξεται· αὐτίκα σου τὰς φλόγας ὁ τῆς θείας δυνάμεως, ὡς εἰπεῖν, ὄμβρος ἀποσβέσει. καὶ μέντοι καὶ σὺν ἑταίροις καὶ ὁμογώμοναις σου ἐνόχοις εἶναι τῇ βουλῇ νομιζομένους, αἱ τῶν δημοσίων λειτουργημάτων καταλήψονται φροντίδες, ἐάν γε μὴ τάχιστα ἀποφυγόντες τὴν πρὸς σὲ σωτηρίαν, τὴν ἀδιάφθορον αὐταλλάξωνται πίστιν. σὺ δὲ ὁ σιδηρόφρων αὐτὸς, δεῖγμά μοι δὸς τῆς σῆς προαιρέσεως, εἰ σαυτῷ πιστεύεις, καὶ ἐρώσαι τῷ βεβαίῳ τῆς πίστεως, καὶ καθαρὰν ὅλως ἔχεις συνείδησιν. ἧκε πρὸς ἐμὲ, ἧκε, φημὶ, πρὸς θεοῦ ἄνθρωπον· πίστευσον ὡς τάχος ἐμαυτῷ πεύσεσι διερευνήσομαί σου τὰ ἀπόῤῥητα τῆς καρδίας· κἂν μέν τι μανικὸν σύνεσιν δόξῃ, τὴν θείαν ἐπικαλεσάμενος χάριν, ὑγιᾶ σὺν θεῷ σε καλλιον ἰάσομαι. ἐὰν δὲ ὑγιαίνων τὰ κατὰ ψυχὴν φρονῇς, τὸ τῆς ἀληθείας φῶς ὑπίσχνοις, σὺ σοὶ καὶ τῷ θεῷ χάριν εἴσομαι, καὶ ἐμαυτῷ τῆς εὐσεβείας συνηδήσομαι. ἡ ἄλλη χειρί· ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξοι ἀγαπητοί.

fruſtra finges, æquitatem & ſermonum lenitatem ſimulans, & ſimplicitatis, vt ita dicam, perſonam extrinſecus induens. Vanum erit omne artificium tuum: cito enim te veritas ipſa circumſtabit: cito flammas tuas diuinæ potentiæ, vt ſic dicam, imber reſtinguet. Atqui ſocios & ſuffragatores tuos, qui ſe iam obnoxios curiæ fecerunt, publicorum miniſteriorum curæ excipient, niſi quam citiſſime fugientes congreſſum tuum, incorruptam fidem amplexi fuerint. Tu vero, vir ferree, da mihi aliquod ſpecimen propoſiti tui, ſi tibiipſi fidis, & fidei firmitate fretus es, ac puram omnino habes conſcientiam. Veni ad me, veni inquam ad Dei hominem: crede quod interrogationibus meis cordis tui abdita ſcrutabor: & ſi quid inſaniæ in te reſidere videatur, diuinam gratiam implorans, a morſu te melius curabo: ſi vero mente ſana eſſe videberis, cognito in te veritatis lumine, Deo gratias agam, & mihiipſi pietatis cauſa congratulabor. *Et alia manu*: Deus vos cuſtodiat, cariſſimi.

Διὰ Συγκλητίου καὶ Γαυδεντίου Μαγιστριανῶν ἐκομίσθη καὶ ταῦτα, ὅτε Πατέριος ἦν ἔπαρχος Αἰγύπτου, καὶ ἀνεγνώσθη ἐν τῷ παλατίῳ.

Per Syncletium & Gaudentium magiſtrianos perlata ſunt hæc, cum Paterius præfectus eſſet Ægypti, & lecta ſunt in palatio.

ANNO CHRISTI 325.

Contra Eusebium & Theognium.

Constantinus Augustus catholicæ ecclesiæ Nicomediensium.

OMNES probe nostis, fratres dilectissimi, Dominum Deum scilicet & saluatorem Christum patrem & filium esse: Patrem dico sine principio, sine fine, parentem sæculi ipsius: Filium vero, hoc est Patris voluntatem, quæ quidem neque per cogitationem aliquam assumpta est, neque ad operum suorum perfectionem per substantiam extrinsecus quæsitam accepta. qui enim hoc intelliget, hic habebit ad omne supplicii genus indefessam tolerantiam. Sed Dei filius Christus omnium opifex, & immortalitatis ipsius largitor genitus est, quantum ad fidem spectat eam qua credidimus: genitus est, imo vero progressus est ipse, cum omnino in Patre esset, ad eorum quæ ab ipso facta sunt, ordinationem. Genitus igitur indiuiduo quodam processu. voluntas enim simulatq; domicilio ipsius infixa est, ea quæ diuersa indigent cura, secundum vniuscuiusque qualitatem tractat atque administrat. Quid igitur est? quid inter Deum Patrem & Filium medium? nihil scilicet. ipsa enim rerum completio cognitione accepit voluntatis imperium, non quidem separata ex Patris essentia voluntatem separauit. Quod vero ad ista sequitur, quis est qui Dominum meum Christum filium reuerentia magis ductus quam stultitia metuit? Num itaque patitur Deus? postquam augusti corporis habitatio

Καῖσαρ Εὐσεβίου καὶ Θεογνίου.

Κωνσταντῖνος σεβαστὸς τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ Νικομηδέων.

ΤΟΝ θεοστυγῆ θεὸν δηλαδὴ καὶ σωτῆρα Χριστὸν ἀκριβῶς ἅπαντες ἴστε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, πατέρα τε καὶ υἱόν. πατέρα φημὶ ἄναρχον, ἄνευ τέλους, γονέα τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ· υἱὸν δέ, τοῦτ' ἔστι τὸ τοῦ πατρὸς βούλημα, ἥτις οὔτε δι' ἐπινοίας τινὸς ἀνείληπται, οὔτε πρὸς τὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ τελεσιουργίαν διά τινος ἐξεζητημένης οὐσίας κατειλήφθη. ὃς γὰρ τοῦτο εἰ νοεῖ εἰ νοήσει, ἕξει πρὸς ἅπαν τιμωρίας γένος ἀκάματον ὑπομονήν. ἀλλὰ γὰρ ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς Χριστὸς ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργὸς, εἰ τῆς ἀθανασίας αὐτῆς χορηγὸς, ἐγεννήθη ὅσον πρὸς τὸ πίστιν αὐτὴν ἣ πεπιστεύκαμεν· ἐγεννήθη, μᾶλλον δὲ προῆλθεν αὐτὸς, εἰ πάντοτε ἐν τῷ πατρὶ ὢν, ὅτε τὸ τῶν ὅλων γεγενημένων διακόσμησιν. ἐγεννήθη τοίνυν ἀμερίστως προελθών. ἡ γὰρ βούλησις ὁμοῦ καὶ τῷ οἰκητηρίῳ αὐτῆς ἐμπέπηγε, καὶ παῦλαν ἄπορ διαφόρα δέεται ἐπιμελείας, καὶ τὴν ἑκάστου ποιότητα προάγει τε καὶ διοικεῖ. τί οὖν ἐστι; τί μεταξὺ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ; οὐδὲν δηλαδή· αὐτὴ γὰρ ἡ τῶν πραγμάτων συμπλήρωσις αἰσθήσει προείληφε τὸ τῆς βουλήσεως πρόσταγμα, οὐχὶ δὲ μεμερισμένη ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας τῷ βούλησιν διέκρινεν. ὃ δὲ τούτοις ἕπεται, τίς ἐστιν, ὃς τὸν Χριστὸν τὸν ἐμὸν δεσπότην παῖδος δι' αἰδοῦς μᾶλλον ἢ μωρίαν δέδιεν; ἆρ' οὖν πάσχει τὸ θεῖον; ἐπειδὴ ἡ τοῦ σεμνοῦ σώματος οἴκησις

ANNO CHRISTI 325.

πρὸς ὑπίγνωσιν τῆς ἰδίας ἁγιότητος ὁρμᾷ· ἢ ὑποπίπτει δίζει τὸ τοῦ σώματος ἐκκεχωρισμένον; ἆρ' οὐχὶ διέσηκε τοῦθ' ὅπερ ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἀφήρηται ταπεινότητος; οὐχὶ ὃ ζῶμεν, κἂν πρὸς θανατον ἡ τῆς ψυχῆς εὔκλεια τὸ σῶμα προσκαλέσηται; τί τοίνυν ἐνταῦθα ἡ ἀβλαβὴς τε καὶ εἰλικρινὴς πίστις ἄξιον ἀμφιβολίας κατέλιπεν; ἢ οὐχ ὁρᾶς ὅτι σεμνότερον σῶμα ὁ θεὸς ἐξελέξατο, δι' οὗ τὰ τῆς πίστεως τεκμήρια καὶ τὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ὑποδείγματα ἔμελλεν ἐμφανίζειν; καὶ πῶς ἤδη συγκεχυμένῳ ὀλεθρίῳ πλάνῃ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπώλειαν ἐπισείεσθαι, καινὴν τε θρησκείας διδόναι διδασκαλίαν τῇ τῆς ἀγνοίας ὑποδείγματι, τὰς ἀναξίας τοῦ νοῦ προάξεις καθαίρειν, ἔπειτα δὲ πῶς μὴ τὸν θανάτου βάσανον ἐκλύειν, τὰ δὲ τῆς ἀθανασίας ἔπαθλα προσαφωνεῖν. Ἀλλ' ὑμεῖς, οἷς λοιπὸν ἀδελφοῖς ἡ τῆς ἀγάπης κοινωνία εἰκότως ὑπ' ἐμοῦ προσαγορεύεσθαι ποιεῖ, ἐκ ἀγνοεῖτέ με ὑμέτερον σωτῆρα πόντα, ἐκ ἀγνοεῖτε τὸ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὀχύρωμα, οὗ πρὸ φρονίδα γνησίως ἐπιδημήραμεν, καὶ δι' οὗ τὴν ἡμετέρων ἐχθρῶν οὐ μόνον τὰ ὅπλα κατεμαχεσάμεθα, ἀλλὰ καὶ ζῶντας ἔπι πρὸ ψυχῆ συγκατέρξαμεν πρὸς τὸ τῆς φιλανθρωπίας ἀληθῆ πίστιν ἐκφανῆναι. Ἀλλ' ἐγὼ ὅπερ τοῖς ἀγαθοῖς τούτοις διὰ πρὸ τῆς οἰκουμένης μάλιστα ἀνανέωσιν ἔχαιρον. καὶ γὰρ θαύματος ἴσως ἄξιον ἀληθῶς ἔθνη τοσαῦτα εἰς ὁμόνοιαν ἐπαγαγεῖν, ἃ πρὸ βραχέος ἐλέγετο τὸν θεὸν ἀγνοεῖν. πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλε γνώσεσθαι τὰ ἔθνη ταῦτα, ἃ οὐδεμίαν φιλονεικίας ἐπανῄρωτο φρονίδα; ἢ ἕν νοεῖτε, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί, ὡς ἡμᾶς αὐτὸν αἰτιᾶσθαι; χειστιανοί ἐσμεν,

ad notitiam propriæ sanctitatis properat: an cadit sub tactum illud quod separatũ est a corpore? Num igitur separauit hoc quod a corporis humilitate ablatum est? num vero viuimus, licet ad mortem, animæ gloria corpus adsciuerit? Quid igitur hic innoxia & sincera fides dubitatione dignum offendit? nonne vides Deum augustius corpus elegisse, quo fidei indicia & virtutis suæ documenta voluit ostendere? & iam cõfusum a diabolo errorem, humani generis perniciem excutere, nouamque religionis doctrinam dare ignorantiæ documento, indignas mentis cogitationes purgare, deinde vero mortis cruciatus retũdere, ac immortalitatis præmia longe ante prædicere. Sed vos, quos vt deinceps fratres appellem, caritatis communio merito facit (non ignoratis me conseruum vestrum) non ignoratis vestræ salutis præsidiũ, cuius curam ingenue susceptam, & per quod non solum armatos hostes nostros deuicimus, verum etiam viuentes adhuc coegimus humanitatis veram fidem profiteri. Ego vero in his bonis propter instaurationem orbis terrarum maxime gaudebam. Etenim admiratione plane dignum fuit tot gentes ad concordiam consensumque adduxisse, quæ paulo ante dicebantur Deum ignorare. Verum quomodo cognituræ erant gentes ea, quæ nullo contentionis studio intelligere curarent? Quid igitur cogitatis, fratres carissimi, quod nos ipsos accuso? Christiani sumus,

& miserabili affectu dissentimus. Hæc igitur ipsa est fides nostra? hæc sanctissimæ legis doctrina? Sed quæ tandem est causa, ob quam præsentis mali pernicies excitata est? O rem absurdam! o summum odium, quod omnis indignationis magnitudinẽ excedit! Quæ tandem visa est prædonis huius atrocitas? num Dei Filium negat ex indiuidua Dei substantia processisse? Anne Deus vbique est? atqui hunc semper adesse nobis sentimus. Anne huius potentia vniuersitatis ornatus coaluit, atque separationis dissidio priuatus est? Ne quid igitur a nobis actum sit, fratres carissimi, attendite quæso præsentis doloris probationem. Vos illius confessores fore promisistis, quem esse negatis, cum vobis istud exitiabilis ille doctor persuaserit. Quis obsecro innocentem multitudinem ista docuit? Eusebius videlicet tyrannicæ crudelitatis socius. Nam quod excubaret & omnino vigilaret pro tyranno, ex multis vndique potest intelligi, si quidem istud episcoporum, eorumque vere episcoporum cædes testantur: istud crudelissima Christianorum persecutio palam clamat. Neque certe de iis quibus me affecit contumeliis hoc loco verba faciam, per quas aduersariorum contra me concursus quantum fieri poterat maxime procurabantur, qui & oculis tamquam speculatoribus me obseruauit. Quin etiam ministerio prope militari, quo tyranno opem ferret, perfunctus est. Ac nemo existimet me imparatum minusque instructum esse etiam ad istas res, si opus fuerit,

ἢ οἰκεῖα διαθέσει διεφθείμην. αὕτη ἀ- ANNO CHRISTI
ρα ἐστὶν ἡ ἡμετέρα πίστις; αὕτη ἡ τῆς ἀ- 325.
γιωτάτου νόμου διδασκαλία; ἀλλὰ τίς ἐστιν αἰτία; δι' ἣν ὁ τῆς ἀληθοῦς κακοῦ ὄλεθρος ἐξεγήγερται; ὦ τῆς ἀτοπίας; ὦ μίσους ὑπερβολὴ πάσης ἀγανακτήσεως μέγεθος ὑπερπαίουσα; τίς ἡ τοῦ λῃστρικοῦ τούτου ἀναπέφυκεν δεινότης; ἢ Ⓜ τὸν θεοῦ υἱὸν ἀρνεῖται ἐξ ἀμερίστου τῆς πατρῴας οὐσίας προεληλυθέναι; ἆρ' οὐχὶ πανταχοῦ ἐστιν ὁ θεός; καίτοι γε τοῦτον πάντοτε παρεῖναι ἡμῖν αἰσθανόμεθα. ἆρ' οὐχὶ διὰ τῆς τούτου δυνάμεως ἡ τῶν ὅλων συνέστηκεν οἰκουμένη, καίτοι γε τῆς τοῦ χωρισμοῦ διαστάσεως ἐστερῆται; μὴ οὖν ἡμῖν τι πέπρακται, ὦ ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καταμάθετε νῦν αἰτίαν τὰς βασανίσεις τῆς παρούσης ὀλιγοδονίας. ὁμολογητὰς ὑμᾶς εἶναι τούτου ἐπαγγείλασθε, ὃν εἶναι ἀρνεῖσθε, ὑμᾶς τοῦ πανώλους διδασκάλου πείθοντος. ἱκετεύω, τίς ἐστιν ὁ ταῦτα διδάξας οὕτως ἄκακον πλῆθος; Εὐσέβιος δηλαδή, ὁ τῆς τυραννικῆς ὠμότητος συμμύστης. ὅτι γὰρ παντοῖος τοῦ τυράννου γεγύηται προφύλαξ, παντοδαπὸν ὅτι σωρᾶν. τοῦτο μὲν γὰρ αἱ τῶν ἐπισκόπων σφαγαὶ διαμαρτύρονται, ἀλλὰ τῶν ὄντως ἐπισκόπων· τοῦτο δὲ ἡ χαλεπωτάτη τῶν Χριστιανῶν ἐπιβίωσις διαρρήδην βοᾷ. οὐδὲν γὰρ πρὸς τοὺς εἰς ἐμὲ γεγυημμένων ὕβρεων νῦν ἐρῶ, δι' ὧν ὅτι μάλιστα αἱ τῶν συνόντων μερῶν ἐπραγματεύσαντο συνδρομαί. ἔστι γὰρ ὀφθαλμοὶ καταskοποι ὑπέπεμπε κατ' ἐμοῦ, καὶ μόνῳ οὐκ ἀνόπλοις τῷ τυράννῳ συνεισέφερεν ὑπουργίας. μὴ δέ τις ἐμέ οἰέσθω εἶναι πρὸς τὴν τούτων ἀποδοχὴν ἀπαρασκεύον.

ANNO CHRISTI 325.

ἔλεγχος γάρ ἐστιν ἀκριβὴς, ὅτι τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τοὺς Ἀσεβίῳ προσεπομένους φανερῶς ὑπ' ἐμοῦ συνελήφθαι συνέβηκεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρίημι, ἃ νῦν οὐκ ἀναγκαίως ἕνεκεν, ἀλλ' εἰς ἐκείνων αἰσχύνην ὑπ' ἐμοῦ προσενηνέχθη. ἐκεῖνο μόνον δέδια, ἐκεῖνο διαλογίζομαι, ὅτι ὑμᾶς ὁρῶ πρὸς τῷ τῆς ἐγκλήματος καλεῖσθαι κοινωνίαν. διὰ γὰρ τῆς Εὐσεβίου ἀγωγῆς τε καὶ διαστροφῆς συνείδησιν τῆς ἀληθείας κεκωλυσμένην ἀνείληφατε. Ἀλλ' ἔστιν οὐ βαθεῖα θεραπεία, εἴ γε ἐπίσκοπον πιστόν τε καὶ ἀκέραιον νοῦν γῆν λαβόντες, πρὸς Θεὸν ἀπίδητε· ὅπερ ἐπὶ τῷ παρόντος ἐν ὑμῖν ἔστι. καὶ πάλαι ἐχρῆν τῆς ὑμετέρας κρίσεως ἠρτῆσθαι, εἰ μὴ ὁ προειρημένος Εὐσέβιος ἔδει* τότε συλλαβόμενος αὐτῷ ἐντεῦθεν ἐλαύνειν, καὶ πλὴν τῆς τάξεως ὀρθότητα δυσκόλως συνετάραξε. Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τοῦ Εὐσεβίου πρὸς πλὴν ὑμετέραν ἀγάπην ὀλίγα προσῆκε φράσαι, μέμνησθαι ὑμετέρα δυσεξικανία ὑπὲρ τῆς Νικαέων πόλεως χρῆναι σώσαι, ἣν καὶ αὐτὸς ἐγὼ πρεπόντως τῇ τῆς ἐμῆς συνειδήσεως λατρείᾳ παρήμην, οὐδὲν ἕτερον βουλόμενος, ἢ ὁμόνοιαν ἅπασιν ἐργάσασθαι, καὶ πρὸ πάντων ἐλέγξαι τε καὶ ἀποστεῖσαι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὃ τὴν μὲν ἀρχὴν εἰλήφει διὰ τὴν Ἀρείου τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀνοίαν, ἐχορηγεῖτο δὲ παραλόγημα διὰ τὴν Εὐσεβίου ἀπόνοιαν τῆς καὶ ὀλεθρίας ἀπονοίας. Ἀλλ' αὐτὸς ὅστις Εὐσέβιος, φιλέσατοι καὶ πιμώτατοι, μὴ ὅσης νομίζετε συμφορᾶς, ἄτε δὴ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς ἡττώμε-

*f.d. προειρῆσθαι

confirmandas. Veriſſime enim oſtendi poteſt, tum preſbyteros, tum diaconos a me manifeſto deprehenſos, qui Aſebium aſſidue ſtipabant. Sed hæc quidem omitto, quæ nunc non eo dicũtur a me, quod ipſe ea grauiter & iniquo animo ferã, ſed quo eos ſuæ ipſorum pudeat inſaniæ. Illud ſolum metuo, illud animo verſo, quod vos video in huius criminis ſocietatem vocari. Nam inſtitutione Euſebii & conuerſatione conſcientia veſtra a veritate deflexit. Verum huius rei expedita eſt & facilis curatio, ſi modo epiſcopũ fidelem & integrum nacti, oculos ad Deum denuo conuerteritis: quod quidem in præſentia eſt in veſtra ſitum poteſtate, quodque etiam dudum penes veſtrum iudicium fuerat, niſi Euſebius ipſe, de quo dixi, prauo eorum qui eum iuuerunt conſilio huc præceps ruiſſet, & rectum eligendi ordinem impudenter conturbaſſet. Sed quoniam mihi de hoc ipſo Euſebio pauca dicenda ſunt, quæſo libenter attendite. Non vos præterit Concilium Nicææ celebratum, cui ipſe, ſicut conſcientiæ meæ munus poſtulabat, interfui, non alio ſane animo, quam vt tum concordiam inter omnes conſtituerem, tum omnium maxime vt reprimerem penitus & ſubmouerem eam rerum perturbationẽ, quæ ex Arii Alexandrini amentia orta, illico ex abſurdo & pernicioſo conatu Euſebii vires collegit. Nam quanta concurſione, amantiſſimi honoratiſſimique fratres, putatis iſtum Euſebium, vtpote ipſa conſcientia conuictum, quanta cum ignominia mendaciis vndique deprehenſis, aggreſſum eſſe primum certos quoſdam homines ſubornare, qui pro

eo deprecarentur: deinde a me auxilium petere, ne tanti sceleris damnatus de honoris sui gradu deiiceretur. Huius rei testis est mihi Deus, qui tum mihi, tum vobis benignus perpetuo adsit, quod & meum peruertit iudicium, & turpiter a veritate abduxit: quod & vos cognoscetis. Nam tum omnia gesta sunt ex eius sententia, qui perniciem omnem adhuc intra cogitationem suam abditam & occultam tenuit. Ac primum, vt cetera illius nequitiæ facinora præteream, audite quæso, quid nuper cum Theognio, quem dementiæ suæ socium habebat, perpetrauerit. Ipse forte quosdam Alexandrinos qui a fide nostra defecerant, huc mitti iusserat, quandoquidem eorũ opera dissidii flamma incensa erat. Sed isti honesti bonique scilicet episcopi, quos vera Concilii diiudicatio ad pœnitentiam agendam reseruauerat, non solum eos admiserunt ad se, & secum tuto collocarunt, verum etiam illorum deprauatis moribus communicarunt. Quamobrem ingratos istos aliquo pacto puniendos esse censui, & iussi vt a suis abrepti sedibus longissime relegarentur. Iam vestrum est ea fide in Deum aciem mentis vestræ intẽdere, in qua nos semper mansisse constat, & nunc etiam manere decet, omnemque ætatem ita degere; vt episcopos integritate vitæ, doctrinæ puritate, tum benignitate etiam in omnes, eximios habentes, iure lætemur. Si quis autem temere pestes illas vel memoria, vel laudibus celebrare audeat, confestim

ANNO CHRISTI 325.

ν. μὴ ὅσης δὲ αἰχμώης, τῇ παυλα-
χόθεν ἐληλεγμένῃ ψευδολογίᾳ σωί-
σατο, ὡσοπέμπων μοί μοι διαφόροις
τοῦ αἰξιοῦντας ὑπὲρ αὐτοῦ· ἐξαιτούμε-
νος ὃ παρ' ἐμοῦ συμμαχίδιον τινά, ὅ-
πως μὴ ἐπὶ τοσοῦτῳ ἐλεγχθεὶς πλημ-
μελήμασι, τῆς ὑπερχούσης αὐτῷ τιμῆς
ἐκβάλλοιτο. μάρτυς ὅστι μοι τούτου ὁ
θεὸς αὐτὸς, ὃς ἐμοί τε καὶ ὑμῖν φιλα-
νάθρωπος ἐπιμιμνοι, ἐπεὶ καὶ μὲ ἐκεῖνο
προεύτρεψε, καὶ ἀπρεπῶς ὑφήρπασεν·
ὃ καὶ ὑμεῖς ἐπιγνώσεσθε. πάντα μὲν γὰρ
ἐπράχθη τότε καθὼς αὐτὸς ἐπόθη,
πᾶν ὁποιῶ κακὸν ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ δια-
νοίας ἀποκρυπτόμενος. ἀλλὰ πρώτω,
ἵνα τὰ λοιπὰ τῆς τούτου σκαιότητος
προῶ, τί μάλιστα μετὰ Θεογνίου, ὃν τῆς
αἱρέσεως ἔχει κοινωνὸν, διεπράξατο, ἀ-
κούσατε παρακαλῶ. Ἀλεξανδρέας
τινὰς τῆς ἡμετέρας πίστεως ἀναχωρή-
σαντας ἐνταῦθα κεκελεύκειν ἀποσα-
λῆναι, ἐπεὶ διὰ τὴν τούτων ὑπηρεσίας
ὁ τῆς διχονοίας ἠγείρετο πυρσός. ἀλλ' ἔτοι
καλοί τε καὶ ἀγαθοὶ ἐπίσκοποι, ἓς ἅπαξ ἡ τῆς συνόδου ἀλήθεια πρὸς με-
τανοίαν τετρήκει, οὐ μόνον ἐκείνους ὑπε-
δέξαντο, καὶ πρὸ ἑαυτοῖς ἠσφαλίσαντο,
ἀλλὰ καὶ ἐκοινώνησαν αὐτοῖς τῆς ζώ-
πυρου κακοηθείας. διὸ τοῦτο πρὸ τοῦ ἀ-
χαρίστους τούτους ἔκρινα πρᾶξαι· ἁρ-
παγέντας γὰρ αὐτοὺς ἐκέλευσα ὡς πορ-
ρωτάτω ἐξορισθῆναι. νῦν ὑμέτερόν
ἐστι, πρὸς τὸν θεὸν ἐκείνῃ τῇ πίστει βλέ-
πειν, ἣν παντὸς καὶ μεγίστης καὶ συνεσκέ-
ναι καὶ εἶναι πρέπει, καὶ διαπράξασθαι. οὕ-
τως ἐπισκόποις ἀγνοίς τε καὶ ὀρθοδό-
ξοις, καὶ φιλανθρώποις ἔχοντες χαίρο-
μεν. εἴπερ δὴ ἡ πρὸς μνήμην τῶν λυ-
μεώνων ἐκείνων, ἢ πρὸς ἔπαινον ἀ-
προνοήτως ἐξαφθεῖσα τολμήσει, παράπτημα τῆς ἰδίας τόλμης διὰ τῆς

ANNO CHRISTI 325. τῦ θεράποντος τῦ θεοῦ, τῦτ' ἔστιν ἐμοῦ, ἐνεργείας ἀναζαλήσεται. ὁ θεὸς ὑμᾶς φυλάξοι, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

serui Dei, hoc est, meiipsius opera pœnas suæ audaciæ dabit. Deus vos, fratres carissimi, incolumes seruet.

Νικητὴς Κωνσταντῖν⊙ σεβαστὸς Θεοδότῳ.

ΟΣΗ τῆς θείας ὀργῆς ἡ ἰσχὺς πέφυκε, καὶ ἐξ ὧν Εὐσέβιός τε καὶ Θεόγνι⊙ πεπόνθασιν δύσχρηστα καί σε μαθεῖν· οἳ εἰς τὴν ἀγιωτάτην θρησκείαν, τὸ τοῦ σωτῆρος θεῦ ὄνομα τῷ συσήματι τῦ οἰκείου λῃστικοῦ & μὴ τὸ τυχεῖν συγγνώμης ἐμίαναν. ὅτε γὰρ μάλιστα μὴ τὴν τῆς συνόδου ὁμογνώμονα συμφωνίαν ἐχρῆν τὴν πρόσθεν ἐπανορθώσασθαι πλάνην, τότε τοῖς αὐτοῖς ἀποπήμασιν ἐμπλήκτοις ἑάλωσαν. διὰ τῦτο γοῦν ἡ θεία πρόνοια αὐτὸν τῦ ἑαυτῆς ἀπώσατο λαοῦ· ὑπὲρ μηδὲ φέρειν τὰς ἀκάκους ψυχὰς ὀλίγον δύσνοιαν φθορομήνιος καθορᾶν· καὶ νῦν μὴν ἀξίαν πρὸς αὐτῶν ἤτησε δίκην, μείζονα δὲ καὶ εἰς τὸ ἔξῆς διὰ τῦ παντὸς αἰῶνος λήψεται. ὅπερ τῇ σῇ ἀξιόνοίᾳ σπλωθῆναι δεῖν ἠγησάμην, ἵν' εἴπερ κακὴ πρόνοιες τ τοιούτων, ὡς ἔγωγε ἐκ οἶμαι, τῇ σῇ ἐνεκαθέθη προαιρέσει, ταύτην τῆς ψυχῆς ἀφελόμενος, καθαρὰν, ὡς πρέπει, τὴν διάνοιαν, εἰλικρινῆ τε καθοσίωσιν, & ἄζεμβλον πίστιν τῷ σωτῆρι θεῷ παραχέαι προθυμηθῆς. καὶ γὰρ τῦτο πρόσκοπόν ἐστιν ὑπὸ τοῦτου πρόφασθαι, ὃς δὴ ἀν ἀκεραίων τ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπάθλων ἀξιῶσαι βουλήσεται. ὁ θεός σε διαφυλάξοι, ἀδελφὲ ἀγαπητέ.

Victor Constantinus Augustus Theodoto.

QVANTA vis diuinæ iræ extitit, etiam ex iis quæ Eusebio & Theognio acciderunt, facile licet tibi intelligere: qui in sanctissimam religionem debachantes, Dei saluatoris nomen ipsa turma prædonum suorum etiam post impetratam veniam polluerunt. Nam tum maxime quando post concordem Synodi consensionem, priorem errorem eos corrigere oportuit, absurdis istis opinionibus adhæresce deprehēsi sunt. Ob hoc igitur diuina prouidentia ex populi sui numero eos exturbauit; quoniam neque tulit minime malas mentes amentia illa corruptas videre: & nunc debitas ab iis pœnas exposcit, maiores etiam deinceps in omni sæculo sumpturus. Quod prudentiæ tuæ indicare oportere putabam, vt si qua peruersa admonitio istorum (quod non existimo) tuo insideat animo, ea ex animo deleta, puram, vt decet, cogitationem, veram sanctificationem, intemeratam fidem seruatori Deo præbere studeas. Etenim consentaneum est hoc ab eo fieri, qui incorruptis æternæ vitæ præmiis dignus haberi constituerit. Deus te custodiat, frater dilecte.

[a]CONCILIVM ROMANVM III. QVOD SANCTVS PAPA SILVESTER CELEBRAVIT

ANNO CHRISTI 325.

[b](*PRÆSENTE CONSTANTINO AVGVSTO*) *in vrbe Roma, intra thermas Domitianas, cum 275. episcopis, qui in ipsa Synodo conuenerant, vocati a beato Siluestro.*

SILVESTER episcopus sanctæ & apostolicæ sedis vrbis Romæ dixit: Quidquid in Nicæa Bithyniæ constitutum est, ad robur sanctæ matris ecclesiæ catholicæ & apostolicæ, a sanctis sacerdotibus trecentis decem & octo, [c] nostro ore conformiter confirmamus. Omnes qui ausi fuerint dissoluere definitionem sancti & magni Concilii, quod apud Nicæam congregatum est [d] sub præsentia piissimi & venerandi principis Constantini Augusti, anathematizamus. Et dixerunt omnes: Placet.

DE PASCHÆ SOLENNITATE.

OMNIBVS episcopis & presbyteris præceptum est, Paschæ obseruantiam custodire a luna 14. vsque ad 21. ita vt Dominicus dies coruscet. Et dixerunt episcopi: Placet. Rursus Siluester episcopus dixit: Robustius duximus consilium, (si placet,) vt omnis episcopus qui conuenit ad Concilium, fidem suam chirographo confirmet, vt deinceps rediens ad parochiam suam, compaginem nostræ salutationis plebi suæ innotescat, vt fide Concilii declarata, intemeratus ordo seruetur. Et dixerunt episcopi: Placet.

ANNO CHRISTI 325.

NVLLI CLERICO LICERE, CAVSAM in publico examinare.

Silueſter epiſcopus dixit: Nulli omnino clerico licere, cauſam quamlibet in publico examinare, nec vllum clericum ante iudicem laicum ſtare. Et dixerunt epiſcopi: Placet.

DE PRÆFICIENDIS IN ORDINIBVS & proficiendis.

Si quis clericatum promereri deſiderat, hoc iuſtum eſt, vt ſit oſtiarius annum 1. lector annos 20. exorciſta annos 10. acolythus an. 5. ſubdiaconus an. 5. diaconus annos 5. Et ſi ad honorem presbyterii accedat, & faciens in eo ordine annos 6. ſi fuerit omnium votiua gratia, non præmio, non inuaſione cupiditatis, nulli * prorumpens gradum, ſic ab omni eccleſia eligatur conſecrandus epiſcopus, nullo de membris eccleſiæ * intercidente, & omni eccleſia conueniente. Et dixerunt epiſcopi: Placet.

* præripiens

* intercedente,

Vt nulli epiſcopo liceat ſine cuncta eccleſia, a nouiſſimo gradu vſque ad primum, ordinare neophytum. Et dixerunt epiſcopi: Placet.

Silueſter epiſcopus dixit: A nobis incipientes moderamine lenitatis indicare, commonemus, vt nulli epiſcopo liceat, quemlibet gradum clerici ordinare aut conſecrare, niſi cum omni adunata eccleſia. Si placet? Et dixerunt epiſcopi: Placet.

NOTÆ.

[a] *Concilium.*] Cum patres Nicæni Concilii conſtitutiones ſacroſanctæ Synodi ad Silueſtrum pontificem Romæ agentem tranſmiſiſſent, eaſque pontificia auctoritate confirmari, per epiſtolam quamdam ſynodicam, ſuperius in Concilio Nicæno repoſitam, humiliter

Concilii cauſa, tempus & locus.

Numerus episcoporum.

petiuissent; iustæ postulationi eorum Siluester pontifex non grauate detulit, subitoque indicta Synodo ex Italia, aliisque vicinis prouinciis, ducentos septuaginta quinque episcopos conuocat, atque post confirmatum Nicænum Concilium, nonnulla mores fidelium concernentia decreuit, ex quibus supradicta tantum fragmenta supersunt. Baron. ann. 325. ANNO CHRISTI 325.

Error tituli.

[b] *Præsente Constantino.*] Is qui titulum hunc Concilio præfixit, in eo, quod illud Romæ in præsentia Constantini imperatoris celebratum fuisse aperte profitetur, plurimum a veritate aberrauit. Nam dum singuli episcopi clarissimis congiariis ac donatiuis ab imperatore remunerati, Nicæa discessissent, imperatorem isthinc Byzantium profectum, aliquamdiu in oriente permansisse, ex Nicephoro aliisque asserit Baronius n. 196. ann. 325. Hæc verba Canonis primi: *Sub præsentia piissimi ac venerandi principis Constantini Augusti;* causam errandi præbuerunt. Retulit enim illa imprudens ad verbum *anathematizamus;* quæ ad antecedens verbum *congregatum* verissime referenda esse, ex prædictis liquido constat. Tollenda est igitur ea interpunctio, quæ allegata verba a se inuicem disiungit. Baron. n. 199. ann. 325.

Apostolicæ sedis est, Concilia confirmare.

[c] *Nostro ore conformiter confirmamus.*] Nicænum Concilium ab apostolica fide confirmatum & approbatum fuisse, testatur Felix papa tertius epistola quarta, his verbis: *Domino ad B. Petrum apostolum dicente: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: eam vocem sequentes trecenti decem & octo patres apud Nicæam congregati, confirmationem rerum atque auctoritatem S. Romanæ ecclesiæ detulerunt.* Siluestri epistola ad Synodum rescripta idem firmissime attestaretur, si non ob consulatum Constantii IV. & Constantini octauum perperam in ea positum, mendosissima & fere commentitia reputaretur. Imo si neutra epistola extaret, vel vtraque omnino vt spuria reiiceretur, ipsa tamen antiqua iura ecclesiæ, vetustissima obseruatio, traditio & constitutio apostolica, (de qua Socrates lib. 2. cap. 13. hæc: *Canon ecclesiasticus vetat, ne decreta absque sententia episcopi Romanæ ecclesiæ sanciantur;*) satis manifeste indicarent, sacrosanctæ Nicænæ Synodi decreta ab episcopo Romanæ ecclesiæ firmitatem & robur accepisse. Baron. num. 171. & 172.

Epistola Siluestri ad Synodum mendosa.

Canon de confirmandis Conciliis per sedem apost.

[d] *Sub præsentia piissimi,* &c.] Hæc verba sic continuanda sunt, vt indicent Nicænam Synodum in præsentia Constantini imperatoris congregatam fuisse, cum paulo post Romæ acta simul & constitutiones Nicæn. Concil. per Synodum auctore Siluestro congregatam confirmarentur, cumque ipse imperator adhuc in oriente moraretur, vt supra diximus.

[e] *Omnibus episcopis.*] Vide quæ supra diximus in notis Concilii Nicæni, verbo *Quartadecimanorum.*

[f] *Robustius duximus consilium.*] Quia titulum huic Canoni præfixum omnino falsum esse constat, (cum ne verbo quidem de Conciliis ter in anno celebrandis, quod præ se ferebat titulus, mentio fiat,) Baronium in annalibus secuti, hæc cum præcedentibus verbis con-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 325. iunximus; maxime propterea, quod sicut auctoritate Leonis pontificis acta Ephes. Concilii per subscriptionem episcoporum absentium, & indicta Synodo conuenientium, sunt confirmata; ita hoc loco ducenti septuagintaquinque episcopi, auctoritate Siluestri pontificis congregati, non aliud præstare iussi fuerunt, quam vt fidem Concilii Nicæni dato chirographo approbantes, eamque in suis diœcesibus promulgantes, vniformiter credant, atque vno eodemque tempore resurrectionis dominicæ memoriam obseruent. hoc est, quod subdit, *vt fide Concilii declarata, intemeratus ordo seruetur.* Generalibus Conciliis episcopi etiam absentes subscribere soliti.

ANNO CHRISTI ....

[a] CONCILIVM [b] GANGRENSE CELEBRATVM [c] TEMPORE SILVESTRI PAPÆ I.

[d] (Circa annum Domini 324.) in Paphlagonia, [*] seu [e] regione Pelasgorum, aduersus [f] Eustathium [g] Sebastianensem in Armenia episcopum. Et est prouinciale, sed [h] approbatum a Leone IV. dist. 20. c. de libell.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΕΝ ΓΑΓΓΡΑ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ· οἵτινες μὴ πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ὥρισαν.

CANONES SANCTORVM PATRVM, QVI GANGRIS CONVENERVNT, qui cum Nicæna Synodo eduntur.

Κυρίοις πρωτόποις ἐν Ἀρμενίᾳ συλλειτουργοῖς, Εὐσεβίῳ, Αἰλιανὸς, Εὐηθίῳ, Ὀλύμπιος, Βιθυνικὸς, Γρηγορίῳ, Φιλητὸς, Παπίῳ, Εὐλαλίῳ, Υπατίῳ, Προαιρέσιος, Βασιλεῖος, Βάσσος, οἱ συνελθόντες εἰς πρὸ καθ' Γάγραν ἁγίαν σύνοδον, ἐν κυρίῳ χαίρειν.

*Dominis honorabilibus consacerdotibus, in Armenia constitutis, coepiscopi Eusebius, Hypatius, Eulalius, Gregorius, Ælianus, *Bithynicus, Olympius, Basianus, Basilius, Philetus, Heraclius, Pappus, Eugenius, Osius Cordubensis, *Proæresius, Bassus, qui conuenerunt in Gangrensi Concilio, in Domino salutem.*

* *Bytenius,*

* *Proserius,* * *Presius,*

ΕΠΕΙΔΗ συνελθοῦσα ἡ ἁγιωτάτη σύνοδος τῶν ὑποσκόπων ἐν τῇ καθ' Γάγραν ἐκκλησίᾳ, διά τινας ἐκκλησιαστικὰς χρείας, ζητουμένων καὶ τῶν κατ' Εὐσέβιον, ὃ ἐλοιπὸν πολ-

QVONIAM conueniens sancta Synodus episcoporum in ecclesia Gangrensi, propter quasdam ecclesiasticas & necessarias causas inquirendas, & ea quæ secundum Eustathium ge-

sta sunt, dignoscenda, inuenit multa fieri indecenter ab his qui eumdē Eustathium secuti sunt, necessario statuit, palam omnibus actis, amputare vniuersa, quæ ab eodem male commissa sunt. Declaratum est enim, hos eosdem nuptias accusare, & docere, quod nullus in coniugali positus gradu, spem habeat apud Deum. Vnde factū est, vt multæ mulieres eos secutæ, relictis propriis viris, & viri, vxoribus destitutis, vinculum coniugale dissoluerent, continentiam profitentes: quam cum retinere non possent, adulterium commiserunt. Inuenti sunt enim discessiones ac separationes a Dominicis constitutis in ecclesiis Dei docere, id est, traditiones ecclesiasticas, & ea quæ in ecclesiis aguntur debere contemni, priuatisque conuenticulis institutis, ad imitationem eorum quæ in domo Dei aguntur, omnia præsumere celebrare: Adhuc etiam vestibus cōmunibus spretis, nouos etiam & insolitos habitus assumpsisse: Primitias quoque fructuum, & oblationes eorum, quas veterum institutio ecclesiis tribuit, sibimet vindicasse, id est, propriæ ratiocinatione doctrinæ, tamquam sanctis, sibi eas offerri debere, apud se & inter se dispensandas: Seruos a dominis recedētes, per hunc inusitatum religionis morem, dominos contempsisse: Mulieres quoque, præter consuetudinē & sui sexus ornatum, hinc se iustificari credentes, virilem habitum suscepisse, pluresque earum occasione religionis tonsas, genuini decoris comas penitus amputasse: Ieiunia quæ in ecclesia prædicantur, contemλὰ ἀθέσμως γινόμενα ὑπὸ τούτων ἀνδρῶν τῆς περὶ Εὐστάθιον· ἀναγκαίως ὥρισεν, καὶ πᾶσι φανερὸν ποιῆσαι ἐποιήσατο, εἰς αἵρεσιν τῆς ὑπ' αὐτῶ κακῶς γινομένων. καὶ γὰρ ὅτι τῆ καταμεμφέσθαι αὐτοὺς τὸν γάμον, καὶ ὑποπτεύεται, ὅτι οὐδεὶς τῆς ἐν γάμω ὄντων ἐλπίδα παρὰ θεῶ ἔχει, πολλαὶ γυναῖκες ὕπανδροι ἀπατηθεῖσαι τῆς ἑαυτῶν ἀνδρῶν ἀνεχώρησαν, καὶ ἄνδρες τῆς ἰδίων γυναικῶν· εἶτα ἐν τῶ μεταξὺ μὴ δυνηθεῖσαι ἐγκρατεῖν ἐμοιχεύθησαν, καὶ διὰ τοῦτο διαστίζεται ὑπόθεσιν ἀνειδίσθησαν. ὥρισκοντο δὲ κ᾽ ἀναχωρήσας ἐκ τῆς οἴκων τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας ποιούμενοι, καταφρονητικῶς διακείμενοι κ᾽ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐν τῆ ἐκκλησίᾳ, κ᾽ ἰδίᾳ συνάξεις ποιούμενοι, κ᾽ ἐκκλησιάσας, καὶ διδασκαλίας ἑτέρας, καὶ τὰ ἄλλα κατὰ τῆς ἐκκλησιῶν καὶ κ᾽ τῆς ἐν τῆ ἐκκλησίᾳ, ξένα ἀμφιάσματα ἐπὶ καταπάτησ τῆς κοινότητος τ᾽ ἀμφιασμάτων σωμάζοντες· καρποφορίας τε τὰς ἐκκλησιαστικὰς τὰς ἀνέκαθεν διδομένας τῆ ἐκκλησίᾳ, ἑαυτοῖς κ᾽ τοῖς σὺν αὐτοῖς, ὡς ἁγίους, τὰς διαδόσεις ποιούμενος· καὶ δοῦλοι δεσποτῆς ἀναχωροῦντες, καὶ διὰ τοῦ ξένου ἀμφιάσματος καταφρόνησιν κ᾽ τῶν δεσποτῶν ποιούμενοι· καὶ γυναῖκες παρὰ τὸ συνήθες αὐτῆ ἀμφιασμάτων γυναικείων ἀνδρικὰ ἀμφιάσματα ἀναλαμβάνουσαι, καὶ ἐκ τούτων δόξαν δικαιοῦσθαι. πολλαὶ δὲ καὶ ὑποκείρονται παρὰφασ θεοσεβείας τὴν φύσιν τῆς κόμης τῆς γυναικείας. νηστείας τε ἐν κυριακῆ ποιούμενοι, καὶ τῆς ἁγιότητος τῆς ἐλευθέρας ἡμέρας

ANNO CHRISTI ....

ANNO CHRISTI ....

καταφρονοῦντες, καὶ τῶν νηστειῶν τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τελουμένων ὑπερφρονοῦντες, καὶ ἐσθίοντες, καί τινες αὐτῶν μεταλήψεως κρεῶν βδελυσσόμενοι· καὶ ἐν οἴκοις γεγαμηκότων θύρας ποιεῖσθαι μὴ βουλόμενοι, καὶ γινομένων θύρων καταφρονοῦντες, καὶ πολλάκις περισφορῶν ἐν αὐταῖς ταῖς οἰκίαις τῶν γεγαμηκότων γινομένων μὴ μεταλαμβάνοντες· καὶ πρεσβυτέρων γεγαμηκότων ὑπερφρονοῦντες, καὶ τῶν λειτουργιῶν τῶν ὑπ' αὐτῶν γινομένων μὴ ἀποδεχόμενοι, καὶ τῶν ἐκεῖ συνερχομένων καὶ λειτουργούντων καταγινώσκοντες, καὶ πλουσίων δὲ τῶν μὴ πάντων τῶν ὑπαρχόντων ἀναχωρούντων, ὡς ἐλπίδα παρὰ θεῷ μὴ ἐχόντων· καὶ πολλὰ ἄλλα, ἃ ἀριθμῆσαι οὐδεὶς δύναται. ἕκαστος γὰρ αὐτῶν, ὑπὲρ τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησιαστικοῦ ἐξῆλθεν, ὥσπερ νόμους ἰδιάζοντας ἔχων. οὔτε γὰρ κοινὴ γνώμη αὐτῶν ἁπάντων ἐγένετο· ἀλλ' ἕκαστος, ὅπερ αὐτῷ ἐνεθυμήθη, τοῦτο προσέθηκεν ὑπὲ διαβολῇ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἑαυτῷ βλάβῃ. διὰ οὗ ταῦτα ἰδιαζόντως παραγενομένη ἐν Γάγγρᾳ ἁγία σύνοδος καταψηφίσασθαι αὐτῶν, καὶ ὅροις ἐκθέσθαι, ἐκτὸς αὐτὴν εἶναι τῆς ἐκκλησίας· εἰ δὲ μετανοήσειν, καὶ ἀναθεματίζοιεν ἕκαστον τούτων τῶν κακῶς λεχθέντων, δεκτὸν αὐτὸν γίνεσθαι. καὶ διὰ τοῦτο ἐδόκει τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἕκαστον, ὃ ὀφείλοισιν ἀναθεματίσαντες δέχεσθαι. εἰ δέ τις μὴ πειθαρχήσει τοῖς λεχθεῖσιν, ὡς αἱρετικὸν αὐτὸν ἀναθεματίζεσθαι, καὶ εἶναι ἀκοινώνητον καὶ κεχωρισμένον τῆς

nenda asseruisse: Nonnullos eorum etiam cibos carnium tamquam illicitos reputasse: In domibus coniugatorum nec orationes quidem debere celebrari, persuasisse intantum, vt easdem fieri vetent, & oblationibus quæ in domibus factæ fuerint, minime communicandum esse decernant: presbyteros vero, qui matrimonia contraxerunt, sperni debere dicunt, nec sacramenta, quæ ab eis conficiuntur, attingi: Loca sanctorum martyrum vel basilicas contemnere, & omnes qui illuc conueniunt, reprehendere: Diuites fideles, qui non omnibus renuntiant quæ possident, spem apud Deum non habere: Et multa alia, quæ enumerare nulli possibile est, singulos quoque eorum pro suo arbitrio constituere. Vnumquemque enim eorum tales institutiones ab ecclesiastico Canone recedentes, tamquam proprias leges sibimet condidisse. Sed nec communis his omnibus & vna sententia est. Singuli enim, prout videtur & libet, ad accusationem ecclesiæ nitendo, tamquam rector non sit, vel addūt decreta, vel minuunt. Propterea ergo coactum est hoc Concilium, in Gangrensi ecclesia habitum, vt Canones istos exponeret, quibus probantur memorati extra ecclesiam esse. Quod si per pœnitentiam condemnauerint omnia hæc, quæ male senserunt, tamquam a se non bene prolata, acceptabiles fiant: atque ideo singula quæ debeant condemnare, Synodus credidit exponēda. Quod si quis renuerit hæc quæ hodie constituta sunt, tamquam hæreticus & anathematizatus & damnatus abiiciatur. Et erit non solum in-

Luc. 14.

communicatus, verum etiam & ab ecclesia habeatur extorris, donec deprecetur episcopum, & de vniuersis quæ penes eos detecta atque deprehensa sunt, prodiderit, quid horum susceperit obseruandum.

ἐκκλησίας. ⁊ δεήσῃ σὺν ἐπισκόποις ἅπασι πάντων τῶν εἰσκομιζομένων παρ' αὐτοῖς ζητοῦντα φραφυλάξαθαι. ANNO CHRISTI ....

Episcopi huius Concilii supradicti alias numerantur, ordinantur, & vocantur ad hunc modum.

Eusebius, Alypius, Philetus, Eulalius, Pappus, Basilius, Bithynicus, Heracius, Hypatius, Bassus, Eugenius, Gregorius, Ælianus, Pressius, Eugenius.

Alias vero ad istum.

Eusebius, Olympius, Ælianus, Basilius, Eulalius, Gregorius, Papius, Bassus, Eugenius, Bithynius, Heracles, Presius.

CANONES. ΚΑΝΟΝΕΣ.

GENTIANO HERVETO INTERPRETE.

I.

SI quis matrimonium vituperet, & eam quæ cum marito suo dormit, quæ est fidelis & religiosa, abhorreat & insimulet, tamquam quæ non possit regnum Dei ingredi, sit anathema.

II.

Si quis eum qui carnem præter sanguinem, & idolothytum, & suffocatum, cum pietate & fide comedit, condemnat, tamquam eo quod ea vescatur, spem non habeat, sit anathema.

III.

Si quis docet seruum pietatis prætextu dominum contemnere, & a ministerio recedere, & non cum beneuolentia & omni honore domino suo inseruire, sit anathema.

IV.

Si quis de presbytero qui vxorem duxit, contendat, non opor-

α'.

ΕΙ τις γάμον μέμφοιτο, καὶ τὴν καθεύδουσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὖσαν πιστὴν καὶ εὐλαβῆ, βδελύσσοιτο ἢ μέμφοιτο, ὡς οὐ μὴ δυναμένην εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

β'.

Εἴ τις ἐσθίοντα κρέα χωρὶς αἵματος ⁊ εἰδωλοθύτου ⁊ πνικτοῦ, μετ' εὐλαβείας καὶ πίστεως, κατακρίνοι, ὡς δι' ὃ μεταλαμβάνων, ἐλπίδα μὴ ἔχοντα, ἀνάθεμα ἔστω.

γ'.

Εἴ τις δοῦλον θεοφάσῃ θεοσεβείας διδάσκοι καταφρονεῖν δεσπότου, ⁊ ἀναχωρεῖν τῆς ὑπηρεσίας, καὶ μὴ μετ' εὐνοίας καὶ πάσης τιμῆς τῷ ἑαυτοῦ δεσπότῃ ὑπηρετεῖσθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

δ'.

Εἴ τις διακρίνοιτο παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρὴ αὐτὸν λειτουρ-

ANNO CHRISTI .... λειτουργήσαντος αὐτῷ θεοσφοβῆς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω.

ε'.

Εἴ τις διδάσκοι τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καταφρόνητον εἶναι, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ συνάξεις, ἀνάθεμα ἔστω.

ς'.

Εἴ τις πρὸ τοῦ ἐκκλησίαν ἰδίᾳ ἐκκλησιάζοι, καὶ καταφρονῶν τῆς ἐκκλησίας, τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐθέλοι πράττειν, μὴ συνόντος τοῦ πρεσβυτέρου καὶ γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου, ἀνάθεμα ἔστω.

ζ.

Εἴ τις καρποφορίας ἐκκλησιαστικὰς ἐθέλοι λαμβάνειν, ἢ διδόναι ἔξω τῆς ἐκκλησίας, παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἢ τοῦ ἐγκεχειρισμένου τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μετὰ γνώμης αὐτοῦ ἐθέλοι πράττειν, ἀνάθεμα ἔστω.

η'.

Εἴ τις διδοῖ ἢ λαμβάνοι καρποφορίαν παρεκτὸς τοῦ ἐπισκόπου, ἢ τοῦ ἐπιτεταγμένου εἰς οἰκονομίαν δυσπιΐας· καὶ ὁ διδοὺς, καὶ ὁ λαμβάνων, ἀνάθεμα ἔστω.

θ'.

Εἴ τις παρθένοι, ἢ ἐγκρατεύοιτο, ὡς αὐ βδελύττων, τοὺς γάμους ἀναχωρήσας, καὶ μὴ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ ἅγιον τῆς παρθενίας, ἀνάθεμα ἔστω.

ι'.

Εἴ τις τοῖς παρθενεύουσιν διὰ τὸν κύριον, κατεπαίροιτο τοὺς γεγαμηκότων, ἀνάθεμα ἔστω.

ια'.

Εἴ τις καταφρονοίη τοὺς ἐκ πίστεως

tere eo sacra celebrante oblationi communicare, sit anathema.

V.

Si quis docet domum Dei esse contemnendam, & quæ fiunt in ea congregationes, sit anathema.

VI.

Si quis præter ecclesiam vult ecclesiam habere, & contemnens ecclesiam, vult ea quæ sunt ecclesiæ agere, non conuenientе presbytero de episcopi sententia, sit anathema.

VII.

Si quis vult fructus ecclesiæ oblatos accipere, vel dare extra ecclesiam, præter episcopi sententiam, vel eius cui cura eorum tradita est, & non cum eius sententia ea velit agere, sit anathema.

VIII.

Si quis dat, vel accipit fructus oblatos præter episcopum, vel eum qui est constitutus ad beneficentiæ dispensationem; & qui dat, & qui accipit, sit anathema.

IX.

Si quis virgo sit, vel continens, a matrimonio tamquam abominando recedens, & non propter ipsam virginitatis pulcritudinem & sanctitatem, sit anathema.

X.

Si quis eorum qui sunt virgines propter Dominum, insultet in eos qui vxores duxerunt, anathema sit.

XI.

Si quis contemnat eos qui aga-

pas ex fide faciunt, & propter Dei honorem fratres conuocant, & nolit vocationibus communicare, quod id quod fit vilipendat, sit anathema.

XII.

Si quis vir propter eam quæ existimatur exercitationem amiculo vtitur, & tamquam habens ex eo iustitiam, eos condemnet qui cum pietate * beros ferunt, & alia communi & consueta veste vtuntur, sit anathema.

* Beros videtur Balsamon episcopus Antiochenus, hûc locum interpretans, vocare vestes ex serico contextas.

XIII.

Si qua mulier propter eam, quæ existimatur exercitationem vestem mutet, & pro consueto muliebri indumento virile accipiat, sit anathema.

XIV.

Si qua mulier relinquit maritum, & vult recedere, matrimonium abhorrens, sit anathema.

XV.

Si quis suos liberos relinquit, nec eos alit, nec quantum in se est ad conuenientem pietatem religionemque adducit, sed exercitationis prætextu negligit, sit anathema.

XVI.

Si qui filii a parentibus, maxime fidelibus, prætextu pietatis recesserint, & parentibus quem par est honorem non tribuerint, apud eos scilicet præposita in Deum pietate, sint anathema.

XVII.

Si qua mulier, propter eam quę existimatur pietatem, tŏdeat comam, quam Deus ei dedit ad re-

ἀγάπας ποιούντων, καὶ διὰ πμλὺ τὸ κυρίου συγκαλούντων τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ μὴ ἐθέλοι κοινωνεῖν ταῖς κλήσεσι, διὰ τὸ ἐξουτελίζειν τὸ γινόμμον, ἀνάθεμα ἔστω.

ιβ'.

Εἴ πς ἀνδρῶν διὰ νομιζομμένω ἄσκησιν θεοσεβολαΐῳ χρῆται, καὶ ὡς ἂν ἐκ τούτου πλὴ δικαιοσυνὴν ἔχων, καταψηφίσοιτο τοῦ μετ' εὐλαβείας τοὺς βήρους φορούντων, καὶ τῇ ἄλλῃ κοινῇ καὶ ἐν σωνηθείᾳ οὔσῃ ἐσθῆτι κεχρημμένων, ἀνάθεμα ἔστω.

ιγ'.

Εἴ πς γυνὴ διὰ νομιζομένω ἄσκησιν μεταβάλλοιτο ἀμφίασμα, καὶ ἀντὶ τῆς εἰωθότος γυναικείου ἀμφιάσματος, ἀνδρεῖῳ ἀναλάβοι, ἀνάθεμα ἔστω.

ιδ'.

Εἴ πς γυνὴ καταλιμπάνοι τὸν ἄνδρα, κὴ ἀναχωρεῖν ἐθέλοι, βδελυσσομένη τὸν γάμον, ἀνάθεμα ἔστω.

ιε'.

Εἴ πς καταλιμπάνη τὰ ἑαυτῆς τέκνα, καὶ μὴ τεκνοτροφῇ, καὶ ὅσον ἐν ἑαυτῷ πρὸς θεοσέβειαν πλὴ προσήκουσαν ἀνάγῃ, ἀλλὰ προφάσει τῆς ἀσκήσεως ἀμελοίη, ἀνάθεμα ἔστω.

ις'.

Εἴ πνα τέκνα γονέων, μάλιστα πιστῶν, ἀναχωροίη προφάσει θεοσεβείας, καὶ μὴ πλὴ καθήκουσαν τιμλὴν τοῖς γονεῦσιν ἀπονέμοι, προπμωμένης δηλονότι παρ' αὐτοῖς τῆς θεοσεβείας, ἀνάθεμα ἔστω.

ιζ'.

Εἴ πς γυναικῶν διὰ τ νομιζομένω ἄσκησιν ἀποκείροιτο τὰς κόμας, ἃς ἔδωκεν ὁ θεὸς εἰς ὑπόμνησιν τῆς

ANNO CHRISTI ὑποταγῆς, ὡς ἀναλύουσα τὸ προσταγμα τῆς ὑποταγῆς, ἀνάθεμα ἔστω.

ιη'.

Εἴ τις διὰ νομιζομένην ἄσκησιν ἐν τῇ κυριακῇ νηστεύοι, ἀνάθεμα ἔστω.

ιθ'.

Εἴ τις τῶν ἀσκουμένων χωρὶς σωματικῆς ἀνάγκης ὑπερηφανεύοιτο, καὶ τὰς παραδεδομένας νηστείας εἰς τὸ κοινὸν, καὶ φυλασσομένας ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, παραλύοι, ἀποκυροῦτος ἐν αὐτῷ τελείου λογισμοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

κ'.

Εἴ τις αὐτάρκη, ὑπερηφάνῳ διαθέσει κεχρημένῳ καὶ βδελυσσομένῳ, τὰς συναξεις τῶν μαρτύρων, ἢ τὰς ἐν αὐτοῖς γινομένας λειτουργίας, καὶ τὰς μνήμας αὐτῶν, ἀνάθεμα ἔστω.

κα'.

Ταῦτα δὲ γράφομεν, οὐκ ἐκκόπτοντες τοὺς ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ καθ' ὑπομονὴν καὶ εὐσέβειαν ἀσκεῖσθαι βουλομένους· ἀλλὰ τοὺς λαμβάνοντας πρόφασιν ὑποθέσεως τῆς ἀσκήσεως εἰς ὑπερηφανίαν, καὶ τοῦ ἀφελέστερον βιοῦντων ἐπαιρομένους τε, καὶ παρὰ τὰς γραφὰς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, καὶ νεωτερισμοὺς εἰσάγοντας. ἡμεῖς τοιγαροῦν τὴν παρθενίαν μετὰ ταπεινοφροσύνης θαυμάζομεν, καὶ ἐγκράτειαν μετὰ σεμνότητος καὶ θεοσεβείας γινομένην ἀποδεχόμεθα· καὶ ἀναχώρησιν τοῦ ἐκοσμίων πραγμάτων μετὰ ταπεινοφροσύνης ἀποδεχόμεθα, καὶ γάμου συνοίκησιν σεμνὴν τιμῶμεν· καὶ πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐποιΐας οὐκ ἐξουθενοῦμεν· καὶ λιτότητα καὶ εὐτέλειαν ἀμφιασμάτων, δι' ὀλιγωρίαν μόνον τοῦ σώματος, ἀποδιέρχομεν ἐπαινοῦμεν· τὰς δὲ ἐκλύτους καὶ τεθρυμμένας ἐν τῇ ἐσθῆτι πορείας οὐκ ἀποδεχόμεθα· ἐπ

cordationem subiectionis, vt quæ subiectionis præceptum dissoluat, sit anathema.

XVIII.

Si quis propter eam, quæ existimatur, exercitationem in dominico ieiunet, sit anathema.

XIX.

Si quis eorum qui exercentur absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

XX.

Si quis arrogantia vtens, & martyrum congregationes abhorrens, & sacra quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accusat, sit anathema.

XXI.

Hæc autem scribimus, non eos abscindentes, qui in Dei ecclesia volunt secundum scripturas in continentia & pietate exerceri: sed eos qui prætextum exercitationis ad arrogantiam assumunt, aduersus eos qui simplicius viuunt se efferentes, & præter scripturas, ecclesiasticosque Canones nouitates inducunt. Virginitatem itaque vna cum humilitate admiramur, & continentiã, quæ cum pietate & grauitate exercetur, admittimus: & a sæcularibus negotiis secessum cum humilitate suspicimus: & honorabilem matrimonii coniunctionẽ honoramus, & diuitias cũ iustitia & beneficentia non vilipendimus, & vestium vilitatem propter corporis tantũ curam minime curiosam ac operosam laudamus: dissolutos autẽ & molles in vestibus incessus auersamur, &

domos Dei honoramus, & qui fiunt in iis Conuentus, vt ſanctos & vtiles recipimus, non pietatem in domibus includentes, ſed omnem locum in Dei nomine ædificatum honorantes, & quæ fit in ipſa eccleſia, Congreſſionem ad publici vtilitatem recipimus, & inſignes fratrum beneficentias, quæ tamquam ſecundum traditiones fiunt per eccleſiam in pauperes, laudamus: & vt ſemel dicamus, quæ a diuinis ſcripturis & apoſtolicis traditionibus tradita ſunt, in eccleſia fieri optamus.

τοῦ οἴκοις τῆ θεοῦ πιμῶμθυ, καὶ τὰς ANNO CHRISTI .... συνόδους τὰς ἐπ' αὐτοῖς, ὡς ἁγίας & ἐπωφελεῖς ἀποδεχόμθα· ἡ συγκλείοντες τὸ εὐσέβειθυ ἐν τοῖς οἴκοις, ἀλλὰ πάντα τόπον ⓦ ἐπ' ὀνόμαπι τῆ θεοῦ οἰκοδομηθέντα πιμῶντες· καὶ τὸ ἐν αὐτῆ τῆ ἐκκλησίᾳ τῆ θεοῦ συνοδον κοινὸ, εἰς ὠφέλειαν τῆ κοινοῦ, ἀποδεχόμεθα· καὶ τὰς καθ' ὑπερβολὸ εὐποιίας τῶ ἀδελφῶν, τὰς κατὰ τὰς παραδόσις διὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς τοῦ πτωχοὶς γινομθύας, μακαρίζομθυ· ἡ πάντα συνελόντας εἰπεῖν, τὰ παραδοθέντα ὑπὸ τῶ θείων γραφῶν ἡ τῶ ἀποστολικῶν παραδόσεων, ἐν τῆ ἐκκλησίᾳ γίνεσθαι εὐχόμθα.

CANONES CONCILII GANGRENSIS,

Ex interpretatione Dionyſii Exigui.

TITVLI CANONVM.

I. *De his qui nuptias damnant.*
II. *De his qui carnes manducantes damnant.*
III. *Non debere ſeruum, occaſione religionis, dominum contemnere.*
IV. *De oblatione preſbyteri coniugati.*
V. *Orationes eccleſiæ non debere contemni.*
VI. *Non debere extra eccleſiam congregari.*
VII. *De fructibus in eccleſiam, & non alibi, dandis.*
VIII. *De his quæ in vſus pauperum conferuntur.*
IX. *Virginitati ſtudentem non debere nuptias execrari.*
X. *De his qui pro virginitate ſuperbiunt.*
XI. *Agapen fratrum non debere contemni.*
XII. *De continentibus, & vſu palliorum.*
XIII. *Non debere mulierem continentiæ cauſa virilem habitum vſurpare.*
XIV. *Non debere condemnantem nuptias a viro diſcedere.*
XV. *Non debere quemquam continentiæ cauſa filios ſuos negligere.*
XVI. *Ne filii, occaſione religionis, parentes ſuos deſpiciant.*
XVII. *Caput tondere mulieri non licere.*
XVIII. *Non debere die dominico ieiunare.*
XIX. *Non licere communia ieiunia ſoluere.*
XX. *Communicandum in baſilicis martyrum.*

ANNO CHRISTI ....

CANONES.

I.

[l] SI quis vituperat nuptias, & dormientem cum viro suo fidelem ac [m] religiosam detestatur, aut culpabilem æstimat, velut quæ in regnum Dei introire non possit, anathema sit. Distin. 31. Si quis vituperat. Distin. 30. Si quis nuptias in ac.

II.

[n] Si quis carnem edentem, præter sanguinem, & idolis immolatum, & suffocatum, cum religione & fide condemnat, velut spem propter huiusmodi perceptionem non habentem, anathema sit. Dist. 30. Si quis carnem man.

III.

[o] Si quis seruum, prætextu diuini cultus doceat dominum contemnere proprium, vt discedat ab eius obsequio, nec ei cum beneuolentia & omni honore deseruiat, anathema sit.

IV.

[p] Quicumque discernit a presbytero qui vxorem habuit, quod non oporteat eo [q] ministrante de oblatione percipere, anathema sit.

V.

Si quis docet domum Dei contemptibilem esse, & Conuentus qui in ea celebrantur, anathema sit. Dist. 30. Si quis docet do.

VI.

Si quis extra ecclesiam seorsum [r] Conuentus celebrat, & despiciens ecclesiam, ea quæ sunt ecclesiæ voluerit vsurpare, non conueniente presbytero, iuxta decretum episcopi, anathema sit. Dist. 30. Si quis extra eccles.

VII.

[s] Si quis oblationes ecclesiæ extra ecclesiam ac-

cipere, vel dare voluerit, præter conſcientiam epiſcopi, vel eius, cui huiuſcemodi officia commiſſa ſunt, nec cum eius voluerit agere conſilio, anathema ſit. ANNO CHRISTI ....

VIII.

Si quis dederit, vel acceperit oblata præter epiſcopum, vel eum qui conſtitutus eſt ab eo, ad diſpenſandam miſericordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema ſit.

IX.

[t] Quicumque virginitatem cuſtodiens, aut continentiæ ſtudens, velut horreſcens, nuptias temerat, nec propter hoc, quod bonum & ſanctum eſt, nomen virginitatis aſſumit, anathema ſit.

X.

Si quis ex his qui virginitatem propter Dominum ſeruant extollitur aduerſum coniugatos, anathema ſit.

XI.

Diſt. 42. Si quis deſpicit. [u] Si quis deſpicit eos qui fideliter agapas, id eſt, conuiuia pauperibus exhibent, & propter honorem Dei conuocant fratres, & noluerit communicare huiuſcemodi vocationibus, paruipendens quod geritur, anathema ſit.

XII.

[x] Si quis virorum propter continentiam, quæ putatur, amictu pallii vtitur, quaſi per hoc habere ſe iuſtitiam credens, & deſpicit eos qui cum reuerentia [y] birris & aliis communibus & ſolitis vtuntur, anathema ſit.

XIII.

Diſt. 30. Si qua mulier. Si qua mulier propter continentiam, quæ puta-

ANNO CHRISTI tur, habitum mutat, & pro solito muliebri amictum virilem sumit, anathema sit.

XIV.

Si qua mulier virum proprium relinquens, discedere voluerit, nuptias execrans, anathema sit. Ibidem.

XV.

[z] Si quis filios suos relinquens non eos enutrit, &, quod ad se pertinet, non ad pietatem diuini cultus informat, sed per occasionem continentiæ negligit, anathema sit.

XVI.

Quicumque filii a parentibus prætextu diuini cultus abscedunt, nec debitam reuerentiam dependunt illis qui diuinum cultum sibi procul dubio præferunt, anathema sint.

XVII.

[a] Si qua mulier, propter diuinum cultum (vt æstimat) crines attondeat, quos ei Deus ad subiectionis materiam tribuit, tamquam præceptum dissoluens obedientiæ, anathema sit.

XVIII.

Si quis propter continentiam, quæ putatur, [b] aut contumaciam, in die dominico ieiunat, anathema sit.

XIX.

[c] Si quis eorum qui continentiæ studeant absque necessitate corporea tradita in commune ieiunia, & ab ecclesia custodita superbiendo dissoluit, stimulo suæ cogitationis impulsus, anathema sit. Dist. 30. Si quis eorum qui in.

XX.

[d] Si quis superbiæ vsus affectu, Conuentus abo-

minatur, qui ad confessiones martyrum celebrantur, & ministeria quæ in eis fiunt simul cum eorum memoriis execratur, anathema sit. ANNO CHRISTI ....

Et subscripserunt supra nominati sexdecim episcopi.

Distin. 30. Hæc autem scripsimus.

Hæc autem scripsimus, non, qui in ecclesia Dei secundum scripturas sanctum propositum continentiæ eligunt, vituperantes, sed eos qui abutuntur proposito in superbiam, & extolluntur aduersus simpliciores, abscindimus, & damnamus eos qui aduersum scripturas & ecclesiasticas regulas noua introducunt præcepta. Nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam quæ cum castitate & religione suscipitur approbamus, & renuntiationem sæcularium negotiorum cum humilitate recipimus, & nuptiarum castum vinculum honoramus, & diuitias cum iustitia & operibus bonis non spernimus, & habitum simplicem ac vestem viliorem, pro corporis diligentia infucatum, laudamus, sicut etiam solutas ac fractas in vestibus processiones reprobamus. Et domos Dei honoramus, & Conuentus qui in his fiunt, tamquam sanctos & vtiles suscipimus, pietatem in priuatis domibus non claudentes, sed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus, & congregationem in eadem ecclesia factam pro vtilitate communi recipimus. Et bona opera, quæ supra vires in fratres pauperes exercentur, secundum ecclesiasticas traditiones beatificamus, & omnia quæ per sanctas scripturas & per apostolos sunt tradita, in ecclesia celebrari exoptamus.

CANO-

ANNO CHRISTI ....

CANONES CONCILII GANGRENSIS,

Ex interpretatione Isidori Mercatoris.

TITVLI CANONVM.

I. *De his qui nuptias execrantur.*
II. *De his qui abominantur qui carnibus vescuntur.*
III. *De seruis qui iugum famulatus abiiciunt, Christianitatis obtentu.*
IV. *De presbyteris qui habuere coniugia.*
V. *De his qui ab ecclesia Conuentus spernendos æstimant.*
VI. *De his qui ecclesiastica ministeria præter ecclesiam faciunt.*
VII. *De fructuum oblationibus, quæ ministris ecclesiæ conferuntur.*
VIII. *De his quæ in vsus pauperum conferuntur.*
IX. *De his qui in virginitate continentiaque persistunt.*
X. *De his qui pro virginitate superbiunt.*
XI. *De his qui agapas, id est pastiones pauperum, risui deputant.*
XII. *De his qui palliis vtuntur, & idcirco superbiunt.*
XIII. *De mulieribus quæ vtuntur virilibus indumentis.*
XIV. *De his qui velut peccatum copulam deserunt nuptiarum.*
XV. *De his qui Christianitatis obtentu despiciunt filios.*
XVI. *De his qui patres Christianitatis occasione contemnunt.*
XVII. *De mulieribus quæ se attondent Christianitatis obtentu.*
XVIII. *De his qui dominico die ieiunant, tamquam nihil præ ceteris differente.*
XIX. *De his qui ecclesiastica ieiunia absque necessitate dissoluunt.*
XX. *De his qui collectas, quæ fiunt in martyrum commemorationibus, execrantur.*

CANONES.

I.

SI quis nuptias in accusationem deduxerit, & mulierem fidelem ac religiosam, cum viro suo dormientem, abominandam crediderit, aut etiam accusandam, tamquam non posse coniugatos in regnum Dei ingredi, anathema sit.

II.

Si quis carnem manducantem ex fide cum religione, præter sanguinem, & idolo immolatum, & suffocatum, crediderit condemnandum, tam-

quam ſpem non habentem, qui eas manducat anathema ſit. ANNO CHRISTI ....

III.

17. q. 4. Si quis alienum. Si quis ſeruum alienum occaſione religionis doceat dominum ſuum debere contemnere, & eius miniſterium deſtituere, ac potius non docuerit eum ſuo domino bona fide & cum omni honorificentia deſeruire, anathema ſit.

IV.

Dist. 30. Si quis diſcernit. Si quis diſcernit presbyterum coniugatum, tamquam occaſione nuptiarum, quod offerre non debeat, & ab eius oblatione ideo ſe abſtinet, anathema ſit.

V.

Si quis docet domum Dei contemptibilem eſſe debere, & congregationes quæ in ea fiunt, anathema ſit.

VI.

Si quis extra eccleſiam priuatim populos congregans, contemnat eccleſiaſticas ſanctiones, aliterque ea quæ ſunt eccleſiæ voluerit vſurpare, non conueniente presbytero, iuxta decretum epiſcopi, ipſamque eccleſiam apud ſe, ſine conſilio epiſcopi, & ſine presbytero agat, anathema ſit.

VII.

Si quis oblationes fructuum, vel primitias eccleſiæ debitas, voluerit extra eccleſiam accipere, aut dare præter conſcientiam epiſcopi, vel huius cui huiuſmodi officia commiſſa ſunt, & non magis cum conſilio eiuſdem hæc agenda putauerit, anathema ſit.

ANNO CHRISTI ....

VIII.

Si quis dederit vel acceperit fructuum oblationes, extra episcopum, vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus; qui dat, & qui accipit, anathema sit.

IX.

Si quis vel virginitatem, vel continentiam professus, tamquam abominabiles nuptias iudicat, & non propter hoc solum, quod continentiæ & virginitatis bonum sit sanctumque propositum, anathema sit. Dist. 30. Si quis vel virg.

X.

Si quis propter Deum virginitatem professus, in coniugio positos per arrogantiam vituperauerit, anathema sit. Dist. 30. Si quis propter Deum.

XI.

Si quis contemnendos duxerit agapen facientes, & propter honorem Dei fratres ad se pauperes conuocantes, & noluerit communicare vocationibus eorum, tamquam nihili quod fit ducens, anathema sit.

XII.

Si quis virorum putauerit sancto proposito, (id est continentiæ) conuenire, vt pallio vtatur, tamquam ex eo iustitiam habiturus, & reprehendat vel iudicet alios qui cum reuerentia birris vtuntur & alia veste communi, quæ in vsu est, anathema sit. Dist. 30. Si quis virorum.

XIII.

Si qua mulier, suo proposito vtile iudicans vt virili veste vtatur, ad hoc viri habitum imitatur, anathema sit.

ANNO CHRISTI ....

XIV.

Si qua mulier derelicto viro discedere voluerit, soluto vinculo coniugali nuptias contemnendo, anathema sit.

XV.

Dist. 30. Si quis dereliquit.

Si quis dereliquerit proprios filios suos, vt non eos alat, atque eis secundum pietatem necessaria non præbuerit, sed sub occasione continentiæ negligendos putauerit, anathema sit.

XVI.

Dist. 30. Si qui filii.

Si qui filii parentes, maxime fideles, deseruerint, occasione Dei cultus, hoc iustum iudicantes esse, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, vt hoc ipsum in eis venerentur, quod fideles sunt, anathema sit.

XVII.

Distin. 30. Quæcumque mulier.

Quæcumque mulier, religioni iudicans conuenire, comam sibi amputauerit, quam Deus [a] ad velamen eius, & ad memoriam subiectionis illi dedit, tamquam resoluens iura subiectionis, anathema sit.

XVIII.

Dist. 30. Si quis tamquam hoc.

Si quis, tamquam hoc continentiæ conuenire iudicans, die dominico ieiunauerit, aut [b] in eiusdem diei contemptum, anathema sit.

XIX.

Si quis eorum, qui in proposito sunt continentiæ, præter necessitatem corporalem, & superbiens, ieiunia communia totius ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit.

ANNO CHRISTI ....

XX.

Si quis per ſuperbiam, tamquam perfectum ſe exiſtimans, Conuentus, qui per loca & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt, accuſauerit, vel etiam oblationes quæ ibidem celebrantur ſpernendas eſſe crediderit, memoriaſque ſanctorum contemnendas putauerit, anathema ſit. Dist. 30. Si quis per ſuperbiam.

Et ſubſcripſerunt ſupra nominati XVI. epiſcopi.

Hæc autem ſcripſimus, non abſcindentes eos qui in eccleſia Dei ſecundum ſcripturas ſanctum propoſitum continentiæ eligunt, ſed eos qui ſuſcipiunt habitum eius, & in ſuperbiam efferuntur aduerſus eos qui ſimplicius viuunt. Sed & hos condemnamus qui ſe extollunt aduerſus ſcripturas & eccleſiaſticos Canones, & noua introducunt præcepta. Nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam cum caſtitate & religione Deo acceptiſſimam dicimus, & renuntiationem ſæcularium negotiorum atque actuum cum humilitate approbando laudamus, & nuptiarum vinculum, quod ſecundum caſtitatem ſecum perdurat, honoramus, & diuites cum iuſtitia & operibus bonis non abiicimus, & parſimoniam cum veſte humili non reprobamus, ſicut etiam ornatum, præter corporis diligentiam, infucatum laudamus. Diſſolutos autem & fractos in veſtibus inceſſus, non recipimus, & domos Dei honoramus, & Conuentus qui in his fiunt tamquam ſanctos & vtiles recipimus, pietatem in priuatis domibus non concludentes, omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus, & congregationem in eccleſia factam Dist. 41. Parſimoniã cum veſte.

ANNO CHRISTI ....

ad vtilitatem communem, recipimus, & bona opera, quæ iuxta vires in fratres pauperes exercentur, ſecundum eccleſiaſticas traditiones beatificamus, & omnia quæ conueniunt traditionibus apoſtolicis, & ſanctarum ſcripturarum præceptis, in eccleſia fieri exoptamus.

NOTÆ.

Cauſa Concilii.

[a] *Concilium.*] Cum Euſtathius adeo monachiſmo fauiſſet, vt reliquos Chriſtianorum ordines ſperneret, & prætextu quodam ſanctitatis eccleſiam Dei, quæ (inſtar ſagenæ omnium piſcium genera congregantis) cunctos amplectitur, peſſumdaret, atque ferme penitus demoliretur, adeoque valde neceſſum foret vt apoſtolica ſecuris infauſtis hiſce palmitibus ſuccidendis cito admoueretur, auctoritate Silueſtri Romani pontificis hæc Synodus congregata fuit.

Locus Concilii.

[b] *Gangrenſe.*] Sic dictum, quod celebratum fuerit Gangris, quæ eſt ciuitas Paphlagoniæ, in minore Aſia, a Deiotaro Caſtoris filio iuſto imperio occupata. Strabo lib. 12. Plinius lib. 6. cap. 2. Quamdam huius nominis vrbem fuiſſe in Arabia felice ſcribit Stephanus. Apud Nicetã ponitur quædam Gangra Ponti. Cum igitur hoc Concilium in Aſiæ minoris ciuitate habitum fuerit, iure meritoque e titulo expungendum eſſe arbitratus ſum, quod alius imprudenter eidem addidit, *ſeu regione Pelaſgorum*, quæ, teſte Plinio, alias Peloponneſus appellata, Græciæ in Europa peninſula eſt, cuius incolæ Pelaſgi, ſiue Ægiales, id eſt litorales appellati fuere, vt teſtis eſt Herodotus in Polymnia. Apud Xenophontem reperiuntur etiam Græci Aſiatici, de quibus lib. 1. Cyropædiæ hæc ait: *Aut hallucinor, aut ſunt ad oram Ægæi maris in Aſia minore, vbi Græcorum coloniæ multæ.* Quos autem ſic vocet Abrahamus Ortelius geographorum huius æui princeps, ſibi non conſtare ait. Vide illius theſaurum geographicum verbo *Achaia, Græcia,* &c.

Titulus Concilii emendatur.

Quo tempore celebratum fuerit.

[c] *Tempore Silueſtri papæ.*] Ex præſentia Oſii epiſcopi Cordubenſis, qui Synodo huic interfuiſſe legitur infra in principio epiſtolæ ſynodalis, certiſſime conſtat eam ſub Silueſtri pontificatu & Conſtantini imperio celebratam fuiſſe; eo nimirum tempore quo Oſius a Silueſtro Romano pontifice legatus in orientem miſſus eſt, vt omnem labantem eccleſiarum ſtatum componeret. Quoto præciſe anno pontificatus Silueſtri & imperii Conſtantini celebrata fuerit, incertum eſt. Baronius anno 361. numero 44. Vnde, quod infra in titulo additur, *circa annum Domini* 324. nulla auctoritate fulcitum, non immerito hac nota perſtringitur ( ).

Tituli ſecunda emendatio.

[d] *Circa annum Domini* 324.] Vide quæ diximus paulo ante, verbis: *Tempore Silueſtri.*

[e] *Seu regione Pelaſgorum.*] Qua ratione hæc verba in titulo poſita

ANNO CHRISTI .... mihi expungenda esse videantur, quisquis cognoscere velit, consulat ea quæ supra dixi verbo *Gangrense*.

[f] *Aduersus Eustathium.*] Nuptias nimirum, matrimonia, & carnis esum damnantem, virum qui cum vxore dormiret execrantem, cultus diuini prætextu seruos a dominis, vxores capillis amputatis, & habitu muliebri mutato a viris ac liberis suis aufugere docentem, ecclesias, agapes fidelium contemnentem, aliaque plura scripto ac voce tradentem. Quæ omnia infra epistola synodali recensita, & viginti capitulis distincta, viginti Canonibus condemnata fuerunt. Qui Socratem lib. 2. cap. 33. Sozomenum lib. 3. cap. 12. & 15. secuti Sebastenæ in minori Armenia episcopum huiusmodi prauorum dogmatum architectum fuisse existimant, a veritate plurimum aberrant. Cum enim Basilius epistolis duabus, Valentis imperatoris tempore scriptis, diligentissima scopa vniuersas Eustathii Sebasteni turpitudines, ad vitam hominis Ariani & perfidi suggillandam, in vnum congerat, easdemque singulis spectandas palam exponat, quis credat tam portentosa dogmata, Concilio Gangrensi condemnata, non ante omnia enarraturum fuisse, si, quod asseruerunt Socrates & Sozomenus, tam peruersæ hæreseos auctor extitisset? Accedit secundo, quod multis Conciliis ob Arianam perfidiam condemnatus, nusquam de hæresibus Concilio Gangrensi condemnatis notatus fuisse inueniatur, vt videre est apud Basilium prædictis epistolis. Vt ergo Eustathius Sebastenus horum dogmatum primus assertor fuerit, non est verisimile. Tertio hanc sententiam prædictorum historicorum hoc maxime impugnat atque redarguit, quod Eustathius Sebastenus cum collegis apud Liberium pontificem legatione functus, iussusque antequam ad pontificis aditum admitteretur, instar aliorum, fidei professionem emittere, nullam aliam quam quæ a patribus Nicænæ Synodi constituta est ediderit; cum alioqui, si reuera tot hæresum primus inuentor atque promulgator extitisset, omnium hæresum, quarum causa in Synodo Gangrensi ante damnatus fuerat, expressa mentio habenda, & peculiaris detestatio, plenaque illarum abdicatio, ex instituto ecclesiasticæ disciplinæ adiicienda fuisset. Denique quod nemo ex iis scriptoribus qui diuersarum hæresum & hæresiarcharum catalogum suis scriptis prosecuti sunt, quique Socrate & Sozomeno longe vetustiores sunt, Epiphanius nimirum, Philastrius, Augustinus, Theodoretus, Damascenus, vel vnico verbo peruersa dogmata Gangrensi Concilio condemnata attribuisse legatur, nihil aliud indicat aut persuadet, quam quod auctor horum dogmatum, cum suis hæresibus ipso sui fere principio plane oppressus, ab omnium memoria per obliuionem deletus fuerit. Quod autem Socrates & Sozomenus nullo antiquitatis testimonio freti Eustathium Sebastenum, quem de Ariana hæresi sæpe infamatum, conuictum ac condemnatum esse, aliunde certo constabat, dogmatum hic condemnatorum auctorem fuisse scribant, ita accidisse putatur, quod cum in actis Gangrensis Concilii Eustathium quemdam in crimen hæreseos adductum reperissent, aliumque ea ætate

Viginti hæreses viginti Canonibus a Cœcilio damnatæ.

Hæresum auctor Eustathius Sebastenus non fuit.

Ratio I.

Ratio II.

Ratio III.

Ratio IV.

Socrates & Sozomenus errandi occasionē vnde nacti?

de hæresi infamatum præter Eustathium Sebastenum ignorassent, non secus illi vni, de Ariana hæresi tantum infamato, omnia alia dogmata peruersa adscripserint, quam vni eidemque furi deprehenso omnia eiusdem regionis furta absque alio indicio tribui solent. De eodem Eustathio addit Sozomenus errorem errori grauiorem hunc, quod monasticæ vitæ in Armenia, Ponto, ac Paphlagonia primus auctor & propagator fuerit, cum ipsum neque monachum fuisse certa alicuius testificatione affirmari possit: neque ante Basilium vllus cœnobiticæ vitæ vsus in Armenia viguisse ex epistola eiusdem Basilii 63. & 79. constet. Errore igitur Socratis, Sozomeni omniumque eorum qui illos sequuntur euidenter demonstrato, non prætereundum est quod de auctore hæreseos hac Synodo condemnato prædicto loco subiungit Baronius his verbis: *Moueor interim coniectura, vt loco Eustathii, Eutactus reponendus sit: facile enim in scribendo error potuit irrepsisse, vt pro Eutacto, quod esset nomen exoticum, sciens volensque librarius Eustathium scripserit: mentio namque est de Eutacto monacho Armeno apud Epiphanium hæresi 40. quem vixisse ait Constantii imperatoris temporibus, ipsumque educatum refert in Palæstina a quodam Petro professione anachoreta, reuera autem impostore.* Ad hanc sententiam probabiliter defendendam ait se inductum partim nominis similitudine, partim loci conuenientia, partim quod eadem fere iuxta Epiphanii testimonium scripserit ac docuerit Eutactus, quæ Eustathius hæresiarcha Gangrensis synodali epistola docuisse ac tradidisse scribitur. De Eutacto scelestissimo illius Petri discipulo, hæc Epiphanius hæresi 40. *Qui reuersus ad suam patriam, multos eiusdem paruæ Armeniæ polluit, corruptis quibusdam diuitibus & quondam senatorii ordinis, & multis spectabilibus viris, per quos illustres homines multos illic perdidit. Verum Dominus citius ipsum e vita sustulit.* Et paulo infra de discipulis eius scribit: *Decipiunt simpliciores homines, habitu solitario degentium renuntiationem quamdam iactantes.* Quibus verbis Epiphanius videbatur allusisse ad ipsorum mores ac dogmata, quæ Can. 12. 14. 15. & 16. a patribus Concilii condemnata fuerunt. Vide Baronium anno prædicto, numero 45. vsque ad 54. inclusiue. Gratianus Can. Illud autem, dist. 30. huius Eutacti sectarios monachos fuisse ait, sed male, vt infra patebit.

An Sebastenus fuerit primus institutor monasticæ vitæ in Ponto.

Ex Baronii sententia qui fuerit Eustathius?

Eutactus hæresiarcha.

Hæc verba corrupta sunt: conferantur cum Epiphanio.

Tertia emendatio tituli. Gangrense Concilium approbatum est.

Hæreses quot condemnatæ.

[g] *Sebastianensem in Armenia episcopum.*] Hæc probabiliter mendosa ac surreptitia videri patet ex iis quæ paulo ante diximus.

[h] *Approbatum a Leone.*] Symmachus papa in Concilio suo tempore Romæ celebrato libere testatus est, Gangrenses Canones apostolica auctoritate conditos esse: ideo nimirum, quod Osius apostolicæ sedis legatus Concilio interfuerit. Baronius numero 44.

[i] *Epistola.*] Hac epistola hæreses plus minus viginti, quas Eustathius vel Eutactus hæresiarcha, partim a Manichæis & Eunomio acceptas, partim e suo cerebro confictas voce & scripto viuens ac mortuus per discipulos in Armenia disseminauit, enarrantur. Vnde, quod Sozomenus prædicto loco aliorum assertione Eustathium vel Eutactum excusare videtur, quasi non ipse, sed discipuli eius fuerint illarum

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI ... illarum hæresum assertores, constat eum non satis considerate hanc Gangrensis Concilii epistolam legisse, in qua primum Eustathii siue Eutacti, paulo post discipulorum eiusdem idem virus præceptoris sui in Armenia euomentium mentio aperta habetur.

[k] *Capitula Concilii.*] Delirus Eustathius hæreses plus minus viginti, vt supra diximus, docuerat ipse, vel sopitas iam ante denuo resuscitarat, quas patres huius Concilii viginti Canonibus aduersus eas decretis ac promulgatis paribus suffragiis condemnarunt; & felici euentu ipsum cum partu suo vix enixo auctorem subito oppresserunt; adeo vt non auctoris tantum, sed etiam dogmatum illius memoria plane obliterata foret, si damnata eius memoria hoc Concilio non extaret. Prima editio Canonum est Dionysii Exigui: secunda Græco originali contextui maxime conformis est. Tertia prisca est. Gratianus dist. 30. & 31. hosce Canones magna ex parte citat secundum priscam editionem, eorumque nonnullis aliqua addit, aliqua detrahit.

Canones viginti.

Editiones Canonum quot.

[l] *Si quis vituperat nuptias.*] Qui matrimonium diuina auctoritate institutum atque approbatum velut malum quoddam abominabile execrantur, optimo iure ab ecclesia excommunicantur. Deus enim matrimonium contrahentes coniunxit, iisdemque benedixit; Christus Dominus noster eidem hanc dignitatem addidit, vt sit admirandæ illius & nunquam interituræ coniunctionis Christi & ecclesiæ vere sacrum signum, de quo Paulus ad Ephes. cap. 5. *Sacramentum hoc magnum est, dico in Christo & in ecclesia:* optimo igitur iure post impium Saturninum, postque sacrilegos Ebionitas, Encratitas, Tatianos, Marcionitas & Manichæos condemnatos, hoc tempore Eustathius antiquarum hæresum suscitator, apostolica securi ab ecclesia vnione præscinditur. Hi sunt illi spiritus errorum, & doctrinæ dæmoniorum, de quibus S. Apostolum 1. ad Timoth. cap. 4. *in nouissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum in hypocrisi loquentium, & cauteriatam habentium conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis quos Deus creauit*, intelligendum esse S. Ambrosius, Chrysost. ibidem scriptis ac commentariis attestantur. Vide notas Can. apost. 50. alias 51.

Can. 1. Matrimonium a Deo institutum.

Matrimonium ex institutione Christi est sacramentum.

Hæresiarchæ matrimonium damnantes, qui?

Gratianus distinct. 31. hunc Canonem, quem ibi 8. loco ponit in titulo eiusdem Canonis, ad sacerdotum coniugia tantum restringit: additque Manichæorum causa eum a patribus Concilii constitutum fuisse, quorum primum non tantum vtrique Latinę, sed etiam Græcę originali editioni repugnat. Quibus simpliciter hoc condemnatur quod Eustathius de matrimonio docebat; nimirum quod nemini Christianorum concessum fuerit liberis generandis & educandis operam dare, vt patet ex epistola Synodi ad Armenos.

Error Gratiani.

[m] *Religiosam.*] Ne quis eam quam Gratiani lectio religiosam nominat, monialem & ἀσκήτριαν fuisse putet, sciendum est quod Græcus contextus εὐλαβῆ, id est, piam habeat. Verba Græcæ editionis hæc sunt: Εἴπῃς γάμιον.

Hæc Posseuinus in apparatu sacro, verbo *Gangrense*, Latine transtulit hoc modo: *Si quis nuptias accusat: nec non dormientem cum viro suo fidelem piamque detestetur ac vituperet, quasi nequeat in regnum introire, anathema esto.* ANNO CHRISTI ....

Can. 2. Esum carnis abominantes hæresiarchæ qui?

[n] *Si quis carnem edentem, &c.*] Eustathiani Saturninum, Ebionem, Marcionem Encratitarum & Manichæorum sectarios imitati, esum carnis velut malum quoddam abominabile execrarunt. Quod cum iuxta prophetiam S. apostoli Pauli prædicto cap. 4. ad Timotheum, hæreticum sit, ac diuinæ scripturæ, cuius testimonio *omnis creatura, cunctaque quæ fecit Deus valde bona sunt*, omnino contrarietur, non immerito hac synodali sententia est condemnatum. Catholici certis diebus ab esu carnium abstinent, non quod carnem in se, tamquam malam aliquam Dei mali creaturam, instar prædictorum hæresiarcharum abominentur; sed vt refractaria & rebellis hominis caro cibis lautioribus atque solidioribus, quales sunt pecorum & auium carnes, rectæ rationis imperio se non inuite submittat. Vide quæ diximus in notis ad Can. apost. 50. alias 51. Quod additur, *præterquam sanguinem, & idolo immolatum & suffocatum*, indicat, per multos annos seruatum in ecclesia præceptum hoc, vt Christiani neque sanguine, neque suffocatis vescerentur. Idem constat ex Tertull. in apolog. cap. 9. Quamobrem vero hæc ab apostolis lege quadam positiua præcepta fuerint, vide notas ad III. Concilium apost. verbo, *ab immolatis*.

Catholicorum abstinentia a carnibus, cur instituta?

Lex de abstinentia sanguinis & suffocati.

Can. 3. Infideles dominio rerum suarum ob solam infidelitatem non priuantur.

[o] *Si quis seruum prætextu diuini cultus.*] Et merito: infideles enim, infidelitate aliisve criminibus suis non obstantibus, sunt veri domini rerum suarum; vt patet exemplo Nabuchodonosoris 2. Danielis, cui, licet infidelis esset, *Deus cæli regnum, fortitudinem & imperium & gloriam dedit, & omnia in quibus habitant filii hominum*, &c. Iniustum igitur consulit, qui seruo fideli consilio auctor est, vt infidelem dominum, nullo alio quam religionis prætextu, deserat aut contemnat. Sicut igitur in Concilio Constantiensi sess. 8. inter alios Vviclefi condemnatur articulus 159. hic, quod nullus est dominus ciuilis, dum est in peccato mortali; ita æquissimo iure conuenienter hoc Canone damnantur & excommunicantur, qui solius religionis prætextu contra præceptum Pauli ad Ephes. cap. 6. dominorum suorum potestatibus se exemptos esse arbitrantur. *Serui*, inquit Apostolus, *obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo*, &c.

Can. 4. Cur Eustathiani presbyteros quondam coniugatos vitarint?

[p] *Quicumque discernit a presbytero qui vxorem habuit.*] Eustathiani ita horrebant nuptias, vt etiam presbyteros qui vxores habuerant, ferre non possent, etiamsi viuentibus adhuc maritali consortio non cohabitarent. Vnde quam inepte hic Canon ad cælibatum clericorum impugnandum ab hæreticis vsurpetur, nemo non videt: siquidem in eo agitur tantum de presbytero qui vxorem habuit: habentis autem vxorem nulla mentio fit. Vide Bell. lib. 2. de Conc. cap. 8. & 1. de clericis cap. 21.

[q] *Ministrante.*] Socrates lib. 2. cap. 43. Zonaras & Posseuinus in

ANNO CHRISTI .... apparatu sacro verbo *Gangrense*, Canonem 4. his verbis citant: *Si quis existimat de presbytero qui vxorem duxerit, quod eo sacrificante non oporteat ipsius oblationi vel sacrificio communicare, anathema esto.* Hæreticis vero hunc Canonem obiicientibus, pro *sacrificante*, vox hæc, *ministrante*, magis arrisit: nimirum vt incruentum ecclesiæ Christi sacrificium longe ab hominum mentibus ablegarent. Possevinus in apparatu sacro, verbo *Gangrense*, & de respons. Dauidis Chytræi cap. 17. Varia editio Canonis.

Si quis docet domum Dei contemptibilem esse.] Templa & loca deputata ad sacrificandum & orandum nullius prorsus vtilitatis esse, cum Eustathianis, teste Damasceno hæresi 80. Messaliani docuerunt. Fraticelli autem seu pseudoapostolici, teste Turrecremata lib. 4. de eccles. cap. 37. impudentissime aiebant, ecclesiam non plus valere ad orandum, quam stabulum equorum aut porcorum. Idem fere Vviclefus, Vvaldenses & Anabaptistæ nostri temporis astruunt. Hanc ergo vesaniam his duobus Canonibus recte condemnatam esse, multa loca scripturæ testantur. 1. Paralip. 28. Deus Dauidi tamquam minus ad id idoneo prohibuit ædificare templum, propter sanguinem ab ipso fusum. Post vero quam esset a Salomone ædificatum, illud multis priuilegiis ornauit 2. Paralip. cap. 7. Ex eo Christus Dominus Matth. 21. ementes & vendentes eiecit. In templo ordinarie docuit, non sane alia de causa, quam vt exemplo suo ostendat, opus pium esse & Deo gratissimum, vt fideles verbum Dei audituri, & sacramenta percepturi vno certo loco conueniant, vnius pastoris vocem omnes simul audiant, vno loco congregati preces suas vnanimi voce & corde ad Deum fundant. Vide Bellarminum tom. 1. de cultu sanct. lib. 3. cap. 1. & 4. Apostolorum temporibus Christianos erexisse ecclesias, publicas nimirum domos diuino cultui dicatas, a priuatorum inhabitatione liberas, patet 1. Cor. 11. & 14. vbi Paulus ait: *Conuenientibus vobis in ecclesiam audio scissuras esse inter vos.* Sanctus Ignatius qui iisdem apostolorum temporibus ecclesiam Antiochenam regebat, ad Magnesianos scribens, hæc habet: *Omnes ad orandum in idem loci conuenite: sit vna communis precatio, vna mens, vna spes in caritate & fide inculpata in Christum Iesum, quo nihil præstantius est. Omnes velut vnus quispiam ad templum Dei concurrite*, &c. Vide Baronium anno 57. numero 98. & 99. item anno 211. numero 4. vbi pulcre ostendit, quomodo illud Cæcilii gentilis rhetoris in dialogo Octauium interlocutorem quærentis, *cur nullas aras habent, templa nulla, nulla nota simulacra?* hæc, inquam, quomodo intelligenda sint prædicto loco Baronius pulcre ostendit. Can. 5. Templorũ vsum impugnantes hæretici qui? Templa a Deo instituta. Ecclesiæ tempore apostolorum erectæ.

[f] *Conuentus.*] Ea quæ in prisca editione interponuntur, hæc, *aliterque ea quæ sunt ecclesiæ voluerit vsurpare, non conueniente presbytero iuxta decretum episcopi*, apud Gratianum distinct. 30. Can. 11. non adduntur. Cum igitur eadem a reliquis editionibus absint, mendosa esse videntur. Can. 6. Prisca editio mendosa.

[f] *Si quis oblationes.*] Hi duo Canones sanciti sunt aduersus Eustathianos, qui eleemosynis quotidianis, vt refert Epiphanius Can. 7. & 8.

Bonorum ecclesiasticorum dispensator episcopus.

hæresi 40. erogandis & accipiendis Petri illius Palæstinæ, qui fuerat Eutacti magister, instituta sectantes, populo persuaserunt, vt quas vellent pauperibus eleemosynas conferre, sibi velut iustis ac debitis earum dispensatoribus ad erogandum & distribuendum eas traderent. Quæ instituta hæreticorum cum apostolorum doctrinæ ac constitutioni repugnent, vt constat ex Can. apostolorum 39. & notis eiusdem,

Gratiani error.

optimo iure ab ecclesia proscinduntur. Vnde liquidum est, Gratianum Can. Illud, dist. 30. errare, cum existimat quod Eustathiani Manichæorum sectarii extiterint. Illi enim eleemosynas facere consueuerunt, quas Manichæi ex legis suæ præscripto fieri & in pauperes erogari vetabant: non negamus interim multa fuisse quibus iidem cum Manichæis participarent. Baronius anno 361. numero 54.

Can. 9. Gratianus corrigitur.

[t] *Quicumque virginitatem vel continentiam professus.*] Huius Canonis editioni priscæ, Gratianus Can. 5. dist. 3. addiderat, *in coniugio*, sine fide & auctoritate Græcæ simul atque vtriusque Latinæ editionis: vt patet ex Can. Quicumque dist. 31. Virgula igitur censoria Gratianus hoc loco non immerito est notatus.

Can. 11.

[u] *Si quis despicit eos qui fideliter agapas.*] De agape vide quæ notauimus supra in Can. 27. & 28. Concilii Laodiceni.

Can. 12. Pallium quid?

[x] *Si quis virorum propter continentiam, quæ putatur, amictu pallii vtatur.*] Pallium est indumentum quod apud Græcos sapientiæ studiosi induere solebant. Quale autem indumenti genus, Tertullianus libro de pallio cap. 1. describit, his verbis: *In viris autem pallii extrinsecus habitus, & ipse quadrangulus, ab vtroque laterum regestus, & cruricibus circumstructus, in fibulæ morsu humeris acquiescebat.*

Forma pallii.

De eiusdem pallii forma cap. 5. eiusdem libri subiungit: *At enim pallio nihil expeditius, etiamsi duplex quod Cratetis more nusquam vestiendo componitur: quippe tota molitio eius operire est solutim, id est, vno interiectu; licet equidem nusquam in humano, ita omnia hominis simul contegit. Humerum velans exponit, vel includit: cetero qua in humerum adhæret, nihil circumfulcit, nihil circumstringit, nihil de tabularum fide laborat, facile sese regit, facile reficit, etiam cum reponitur, nulli cippo in crastinum demandatur. Si quid interulæ supereſt, vacat Zonæ tormentum*, &c. Sunt qui putant Christianos homines, cum veræ sapientiæ se sectatores profiterentur, vna cum fide pallium simul induisse, & togam simul cum impietate abiecisse: ideoque Gentiles paroemiam de Christianis in dicterium conuertentes dixerint: *De toga ad pallium*: ipsum etiam Tertullianum, dum relicta gentilitate, togaque abiecta ad Christi fidem se conuertisset, de seipso dixisse: *At ego iam me illi etiam diuinæ sectæ ac disciplinæ commercium confero. Gaude pallium, & exulta: melior te iam philosophia dignata est, ex quo Christianam vestem cepisti.*

An omnes Christiani cum fide pallium assumpserint.

Nō omnes Christianos pallio indutos fuisse probatur. Primo.

Verum cum pallium esset vestis oblonga furui coloris, ipsique recens fidem professi candidam vestem induerent, fide vacillat, quod omnes Christiani cum fide pallium assumpserint. Milites Christiani simul cum ethnicis sago, quod est militare indumentum omnibus

ANNO CHRISTI .... Christianis commune, sine Tertulliani reprehensione vtebantur, quomodo igitur omnium Christianorum proprium indumentum esse potuit? Hoc genere indumenti non solum turba philosopho- Secundo.
rum, sed omnes etiam artium liberalium professores, teste Tertull. cap. 1. de pallio, vti consueuerant; pallium igitur susceptæ Christianæ religionis tesseram fuisse, quomodo sustineri possit non video. Accedit, quod tempore pacis ecclesiæ licuerit Christianis commu- Tertio.
ni veste cum Gentilibus vti; quomodo non magis tempore persecutionis, quo euangelica admonitione fuga consulitur, ac latebræ suadentur, pallio carere Christiano homini concessum ac permissum fuerit? Quid quod ipse Tertullianus cap. 42. in apologetico aperte Quarto.
testatur, Christianos communiter eodem habitu quo Gentiles indui consueuisse? Verba illius hæc sunt: *Quo pacto homines* (Christianos) *vobiscum degentes, eiusdem victus, habitus, instructus, eiusdem ad vitam necessitatis.* Sed & Cyprianus eo commentario quem scripsit de bono patientiæ, pariter significat, Christianos communiter nequaquam solere incedere palliatos, sed simplici ac communi cum ceteris indumento: *Nos autem*, ait, *qui philosophi non verbis sed factis sumus, non vestitu sapientiam, sed veritate præferimus*, &c. Verius igi- Soli monachi palliati.
tur est, sicut inter gentiles illi soli qui philosophi erant, & eminentioris vitæ ac sapientiæ professores, pallio vtebantur; ita inter Christianos, ii qui monasticæ & arctioris vitæ studiis se mancipabant, & eminentiorem viuendi formam amplexi, sublimioris philosophiæ se cultores esse profitebantur, pallium assumpserunt, eiusdemque indumenti signo inter Christianos effulserunt. Hoc præter ea, quæ supra dicta sunt, pulcre declarant illa Hieronymi epistola 12. *Quia serica veste non vtimur, monachi iudicamur: quia ebrii non sumus, nec cachinno ora dissoluimus, continentes vocamur & tristes: si tunica non canduerit, statim illud e triuio: Impostor & Græcus est:* nimirum quia amictu Græco & philosophico vterentur. Saluianus Massilienſis lib. 8. de vero iudicio, cum deplorat scelera Africanæ prouinciæ, quorum causa a barbaris affligi commeruisset, & inter alia, quod sanctos monachos ludibriis ac sibilis, cum eos viderent, insectarentur, hæc ait: *Non sine causa itaque istud fuit, quod intra Africæ ciuitates, & maxime intra Carthaginis muros, palliatum & pallidum, & recisis comarum fluentium iubis, ad cutem tonsum videre tam infelix ille populus, quam infidelis, sine conuicio atque execratione vix poterat. Et si quando aliquis Dei seruus aut de Ægyptiorum cœnobiis, aut de sacris Hierosolymorum locis, aut de sanctis eremis venerandisque secretis ad vrbem illam officio diuini operis accessit; simul vt in populo apparuit, contumelias,* Monachi cur ab Africanis derisi.
sacrilegia, & maledictiones excepit: nec solum hoc, sed improbissimis facinorosorum hominum cachinnis & detestationibus, ridentium sibilis, quasi taureis cædebantur: vere vt si qui ea inscius rerum fieri videret, non aliquem hominem ludificari, sed nouum inauditumque monstrum abigi atque exterminari arbitraretur. Ecce Afrorum & præcipue Carthaginensium fidem. Si igitur in ecclesia Carthaginensi, cuius alumnus fuit Tertullianus, Christiani omnes perinde ac ipse Tertullianus olim Tertullianus an & quando palliatus fuerit.

pallio amiciri consuevissent, quænam causa deridendi palliatos monachos dumtaxat esse potuit? Vnde quod Tertull. de pallio in fine ait: *Gaude pallium, & exulta: melior te iam philosophia dignata est, ex quo Christianam vestem cepisti*, locutus est ipse Tertullianus ex persona pallii, significans illud a Christianis hominibus & monasticæ vitæ cultoribus susceptum multum illustratum fuisse: vel si hæc de seipso locutus est, vere de seipso dixit tunc quando inter Christianos eminentioris vitæ cultum profiteri incipiens, a sæcularibus negotiis se penitus abdicauit. Ita enim ait cap. 5. de pallio: *Ego quidem nihil foro, nihil campo, nihil curiæ debeo, nihil officio aduigilo, nulla rostra præoccupo, nulla prætoria obseruo, cancellos non adoro, subsellia non contundo, iura non conturbo*, &c. *secessi de populo, imo vnicum negotium mihi est, nec aliud nunc curo quam ne curem.* Hoc quod hactenus pluribus confirmauimus, ad extremum Orig. de Heracla Christianorum catechista atque presbytero apud Euseb. l. 6. cap. 13. illustrat, vbi ait: Heraclam Alexandrinæ ecclesiæ presbyterum, tandem vulgari veste & communi, qua antea vsus fuisset, exuta & deposita philosophi apparatum sibi assumpsisse; apertissime significans pallium fuisse distinctum indumentum a communi Christianorum veste. Antequam sensum Canonis explicemus, Birrus quale genus indumenti fuerit infra explicabimus. De pallio vide quæ scribit Baron. tom. 1. anno 57. num. 94. & tribus sequentibus. item tom. 2. anno 197. num. 8. & nouem sequentibus.

ANNO CHRISTI ....

Birrus quid?

[y] *Birris.*] Birrus & birrum, masculino & neutro genere vsurpatum, est breue indumentum clericorum humeros tantum & brachia eorum tegens, ideoque a Venantio Fortunato, vbi agit de S. Germano Parisiorum episcopo, Clotarium regem visitante, palliolum appellatum fuit, cum de rege ait: *Allambit sancti viri palliolum.* Et alibi lacernum birrum nominatur: quod scilicet in modum lacernæ compositum fuerit, quæ erat vestis breuior ad pluuiam arcendam, & ad brachia tantum & humeros tegendos inuenta. Birrorum aliud vile, aliud pretiosum fuit. Vili & lineo birro in Africana ecclesia vtebantur simplices clerici, pretiosiore autem, serico nimirum, episcopi vtebantur, vt patet apud Augustinum serm. 50. de diuers. vbi clericorum suorum disciplinã componens, hæc ait: *Nemo det birrum vel lineam tunicam seu aliquid nisi in commune: de communi accipiam mihi ipsi.* Et paulo post: *Offeratur mihi verbi gratia birrum pretiosum, forte decet episcopum, quamuis non deceat Augustinum, id est, hominem pauperem de pauperibus natum.* Vt episcopi super tunicam birro induerentur in orientali ecclesia receptum fuisse ex iis quæ scribit Palladius de S. Athanasio episcopo Alexandrino possumus intelligere, dum ait eum tunica birroque vestitum secessisse. Item ex actis S. Cypriani idem aperte constat, quibus narratur Cyprianum, cum iam ictum gladii ceruice excepturus esset, lacernum birrum complicuisse, & ad genua posuisse, tunicam vero diaconis dedisse. Eamdem vestem occidentalis ecclesiæ episcopos gestasse, constat ex Gregorio Turonensi, qui historiam de Brictio referens ait: eum ad

Cur lacernum alibi nominatum fuerit?

Birrus duplicis qualitatis.

Episcoporum indumentum quale.

ANNO CHRISTI .... declarandam animi sui innocentiam ardentes prunas in birro suo posuisse & gestasse. Item ex illa quam supra recensuimus S. Germani historia apud Venantium Fortunatum. Eodem genere indumenti hodie videmus vti sanctę Romanæ ecclesiæ cardinales atque episcopos illos, qui ex regularibus ad eam dignitatem prouecti sunt. Theodorus Balsamon & Zonaras 12. Canonem Concilii Gangrensis interpretantes, birrum, id est, sericum dixere. Prior interpretatio quæ est Baronii tom. 2. anno 261. num. 41. & sequentibus mihi magis placet. Hoc Canone igitur monastica vita vsusque pallii non condemnantur, sed cum Eustathiani monachi palliati incedentes, reliquos monachos vel clericos, qui birris dumtaxat vtebantur, damnarent, eorum occasione constitutum est, vt anathematis sententia percellantur qui monasticam vitam profitentes, aut palliati incedentes, alios præ se contemnerent. Vide Baron. anno 197. num. 8. item 261. num. 43. Expositio Canonis.

[z] *Si quis filios suos.*] Longe fidelius & conuenientius Græco contextui Dionysius vertit sic: *& quod ad se pertinet, nos ad pietatem diuini cultus informat.* Vide notas Greg. XIII. ad Can. 14. dist. 30. Can. 15.

[a] *Si qua mulier.*] Græce est διὰ νομιζομένην ἄσκησιν, id est, *ob eam, quæ existimatur pietatis exercitatio*, quod Dionysius vertit: *propter diuinum cultum, vt æstimat;* Græci enim vitam eorum quos nos religiosos appellamus ἄσκησιν nominabant. Can. 17.

Ad velamen eius.] Hæc non sunt in Græco originali, neque in versione Dionysii. Videntur autem sumpta ex epistola 1. ad Corinth. cap. 11. Vide notas Baronii in martyrologium die 20. Sept. verbis: *Et ad turpitudinem*, &c.

[b] *In eiusdem diei contemptum.*] In Græco vulgato neque hæc priscæ editionis verba, neque illa Dionysii, *aut contumaciam*, habentur. Qui fuerint hæretici in contemptum diei dominicæ ieiunantes, vide quæ diximus in notis ad Can. apostolorum 65. supra. Can. 18.

[c] *Si quis eorum qui continentiæ student.*] Quod Eustathiani (quos postea Bogomilici sectati sunt) docerent ac statuerent, peracto certo quodam ieiunio ad eam se perfectæ vitæ rationem peruenisse, vt postea omnia sibi essent indifferentia, nullisque præceptis obligarentur, sed soluti omnino, ac si ne peccare quidem possent, hoc quod decernitur, contra eos constitutum fuit. Balsamon in capite huius interpretationis, quam sequitur Gregorius XIII. in notis ad hunc Canonem. Can. 19.

[d] *Si quis.*] Sanctorum martyrum cultum & inuocationem improbandam, atque ecclesias extructas in memoriam eorum contemnendas esse, Eustathiani ab Eunomio, Eunomius a Manichæis omni scelerum impuritate pollutis hæresiarchis mutuati fuerant. Quod cum viri huius sæculi doctissimi & sanctissimi orationibus hac de re institutis grauiter oppugnarint, & Deus ipse idem miraculis plurimis refutauerit, recte a patribus huius Concilii anathematizantur, quotquot collectas quæ fiunt in martyrum memoriis execrabantur. Nam si tuam imprimis salutem, quam curatam optares precibus suis Can. 20. Sanctorum cultum negantes anathematizantur.

& interceſſionibus apud Deum promouere poſſint & velint, quis alius niſi impius auxilium eorum implorandum eſſe negabit? Ex eo quod miſeriam noſtram reuelatione Dei cognoſcant, Deique amicitia ſingulari fruantur, nemo facultatem intercedendi pro nobis ipſis adimere poteſt: quod autem a caritate perfecta, qua Deum & proximos ſuos etiamnum ardentiſſime diligunt, non velle eos ſalutem noſtram procurare, credi non debet; *Si ergo*, inquit Hieron. lib. contra Vigilant. cap. 3. *apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt* orare pro ceteris, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſolicíti; quanto magis poſt coronas, victorias & triumphos? Vide plura apud Bellarmin. de ſanct. beatitud. lib. 1. cap. 11. & ſequentibus. Valent. tom. 3. diſp. 6. quæſt. 2. punct. 7.

ANNO CHRISTI ...

[a]TYRIVM [b]CONCILIVM, VEL POTIVS CONCILIABVLVM, [c]SVB SILVESTRO ANNO DOMINI CCCXXXV. [d]in cauſa Athanaſii habitum.

ANNO CHRISTI 335.

NOTÆ.

Præter epiſtolas quaſdam diuerſorum ad Concilium vel ſaltem in cauſa huius Concilii ſcriptas, quas infra huc tranſtulimus, nihil extat.

Locus Concilii.

[a] *Tyrium.*] Sic dictum, quod celebratum fuerit Tyri, quæ fuit vrbs Phœniciæ celeberrima, vna ex iis quæ Tripolim efficiunt; olim inſula, ſed Alexandri operibus continenti coniuncta. De hac Plinius lib. 5. cap. 19. *Tyrus*, inquit, *quondam inſula prælto mari ſeptingentis paſſibus diuiſa: nunc vero Alexandri eam oppugnantis operibus continens, olim portu clara. Nunc omnis eius nobilitas conchylio & purpura conſtat.* Olim Sarra fuit nuncupata, vt ait Gellius lib. 14. cap. 6. Hæc eſt illa de qua Chriſtus Dominus Matth. 11. *Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.*

Tyrus vrbs quæ, & qualis.

Hoc conciliabulum reprobatum fuiſſe, probatur. Prima ratio.

[b] *Concilium vel potius conciliabulum.*] Hoc quod Tyri celebratum eſt, Concilii nomine indignum, conciliabulum & malignantium conuentum tres potiſſimum ob cauſas nominauimus. Quarum prima eſt, quod ab imperatore præter munus & officium eius indictum fuerit, contra eum quem malitioſe a Meletianis, Arianis & Euſebianis accuſatum innocentiſſimum eſſe cognouerat, cuiuſque innocentiam literis ad Alexandrum ſcriptis probauerat, adeoque non tam facile, neque tam breuiter, quarto aut ſæpius conuictis hæreticis nefariis deferre debuerat. Altera eſt, quod ad eorumdem inſtantiam imperator ad Concilium illos dumtaxat epiſcopos conuocauerit, quos nefarii hæreſiarchæ deſignauerant, quodque adeo in eadem cauſa

Secunda ratio.

ANNO CHRISTI 335. causa iisdem accusandi & iudicandi munus concessum esse voluerit: ipsumque innocentem Athanasium citauerit, vt a nefariis hæreticis non tam iudicaretur quam condemnaretur. Athanasius huic quantumuis illegitimo Conuentui cum quadraginta septem Ægypti episcopis catholicis ac confessoribus se præsentem exhibuit, ne causæ suæ diffidere videretur, & aduersariis amplius sæuiendi causam præberet; neve demum inuitus, quod imperator euocans commotus fuerat, cogeretur. Tertia causa illegitimi Conuentus est, quod præsidem illius ageret Dionysius comes, cum militari manu adstaret speculator, appareret commentariensis, quodque sub prætextu comprimendi tumultus, & imperandi, cum opus esset, silentii, coercendæque procaciæ insolentium, præsidio militum reuera innocentia expugnaretur, & cum ea innocentes opprimerentur, & denuo hostibus Athanasii ad fidem catholicam oppugnandam aditus aperiretur. De causis supradictis sancti patres in literis Concilii Alexandrini anno 339. celebrati hæc scripserunt: *At præclari Eusebiani, quo veritatem scriptaque sua obliterent, nomen Synodi suis actis prætexunt, cum res ipsa negotium imperatorium non synodale haberi debeat: quippe vbi comes præsideat, & milites episcopos sub satellitio cingant: & imperatoria edicta quos ipsi volunt coire compellant*, &c. Integram hanc epistolam infra in Concilio Alexandrino positam inuenies. Idem testatur Athanasius his verbis: *Denuo eos* (nempe Meletianos) *in nos exasperant, iterum imperatori Synodum Tyri indicendam persuadentes, ad quam & comes Dionysius missus est, Eusebianique satellitium militare additum: eodem Macarius, sed vinctus, per milites deductus est: mihi scribitur vt adsim, atque adeo necessitas veniendi iniungitur, vt nisi venirem, inuitus adducerer.* Episcopi dumtaxat illi conuocati sunt, quos Eusebius & Eusebiani aduocandos esse Constantino persuaserunt. Nam ipse imperator ad eos epistola illa, quam subiungimus, *Scripsi*, inquit, *ad quos volebatis episcopos, vt vestras curas & solicitudines præsentia & laboribus suis adiuuarent.* Hos omnes sexaginta numero fuisse, testatur Socrat. l. 1. cap. 20. Ex quibus ab Athanasio apol. 2. Theodoret. l. 1. cap. 28. hi recensentur: Eusebius Nicomediensis, Eusebius Cæsariensis; duo gentiles, duo totius impietatis choreæ ductores, perfidi, astuti synagogæ diabolicæ præsides & quasi iudices: Theognius Nicænus, Mares Calchedonensis, Asclepius Gazæ, Theodorus Laodicææ, Patrophilus Scythopolitanus, Narcissus Ptolemaidis, Valens & Vrsacius episcopi in Pannonia, Macedonius, Flacillus, Georgius ille qui ab Alexandro Alexandrino episcopo ob scelus perpetratum a sacerdotio depositus fuerat, aliique plures ex Meletianorum factione sceleſti, quos ad fidem catholicam aditu clandestino expugnandam Eusebius impietatis tuba collegerat. Qui Athanasium huc proficiscentem, præter voluntatem Eusebianorum, & citationem imperatoris comitati sunt, 47. fuere. Eorum nomina autem subscripta habentur in fine illius epistolæ, quam ipsi, cum Tyri essent, scripserunt, quamque nos infra ex apologia Athanasii huc inseruimus. Inter quos cum Paphnutio celeberrimo confessore, de

Tertia ratio.

Episcopi qui, quot & quales interfuerint.

Episcopi catholici qui, quot, & qua occasione interfuerint.

quo supra in notis ad subscriptiones Concilii Nicæni egimus, interfuit Potamon episcopus magnus ille confessor, de quo hoc memorabile scribit Epiph. hæresi 68. quod cum Athanasius sedente Eusebio Nicomediensi stans causam suam ageret, obiecerit illi: *Tu sedes Eusebi, & Athanasius innocens a te iudicatur? Quis tulerit talia? Dic mihi tu: nonne mecum fuisti in carcere tempore persecutionis? Et ego quidem oculum amisi pro veritate, tu vero nihil mutilatum in corpore habere videris*, &c. ANNO CHRISTI 335.

Eusebius Nicomediensis de fidei negatione arguitur.

Tempus habiti Concilii.

[c] *Sub Siluestro anno Domini 335.*] Hunc Conuentum malignantium collectum fuisse anno Christi nati 335. probatur primo auctoritate Eusebii, dum lib. 4. cap. 11. vitæ Constantini ait, ipsis tricennalibus, id est, tricesimo anno imperii Constantini, qui cum prædicto anno Christi nati coincidit, Tyri episcopos conuenisse, vt discordiæ inter Ægyptios ortæ componerentur. Secundo idem probatur ex epistola ecclesiæ Mareoticæ in Ægypto, dum Tyri Synodus ageretur, Constantio & Albino consulibus data, quorum consulatus iuxta fastos emendatiores cum anno Christi 335. & Siluestri 22. Constantini imperatoris 30. concurrit.

Causa habiti Concilii.

[d] *In causa Athanasii.*] Causa habiti Concilii quam ab exordio describere placet, hæc est: Cum Athanasius, Alexandro episcopo Alexandrinæ ecclesiæ anno Domini 326. defuncto, totius cleri ac populi consensu iuxta vaticinium prædecessoris sui in episcopatum Alexandrinum electus esset, Meletiani cum Arianis coniuncti, eum, quem ipso Nicæno Concilio suæ hæreseos acerrimum hostem & aduersarium experti fuerant, sede episcopali turbatum vehementer optarunt, ideoque eius electionem, quasi illegitime facta fuisset, calumniabantur. Verum cum ea re nihil proficerent, de ipso exturbando cogitabant. Principio, de pecunia & exactionibus violenter a plebe extortis apud imperatorem accusatus, per Macarium Alexandrinæ ecclesiæ presbyterum, eo tempore apud imperatorem felici casu legationis munere fungentem, defendebatur hoc modo; quod collectam ad ornatum & structuram ecclesiæ ad imitationem sancti Pauli apostoli non tam postulasset, quam dari rogasset. Deinde, quasi Philumeno cuidam imperatoris hosti magnam vim pecuniæ misisset, ipse cum Macario presbytero sui defensore diffamatus, ideoque ad imperatorem citatus, Constantinopolim venit, atque inde, præuia sufficiente sui ipsius purgatione, cum imperatoris epistola commendatitia ad ecclesiam Alexandrinam scripta ad suos reuersus muneri & officio insistit. Imperator cum hæc omnia contra Athanasium ab Eusebio Nicomediensi malitiose agitari intelligeret, scripta ad Nicomedienses epistola, Concilii Nicæni depositionis sententiam in ipsum Eusebium & Theognidem pronuntiatam exequi, & vtrumque relegari anno Christi 329. mandauit. Paulo post quam exulassent, rogatu Constantiæ Augustæ Licinii coniugis, quæ confecto quodam somnio, vt ait Niceph. lib. 9. cap. 21. sibi reuelatum esse dicebat, quod homines innoxii iniuste exilio damnati essent; item in gratiam Constantii Cæsaris, cuius quinquennalia, anno Christi 330.

Prima calumnia Athanasio obiecta.

Secunda calumnia Athanasio obiecta.

ANNO CHRISTI 335. celebrabantur, ab exilio relaxantur. Athanasio deinceps nouum bellum indicentes, Eusebiani cum Meletianis, freti opera Ischyræ pseudopresbyteri illius, quem Athanasius diœcesim suam visitans a presbyterali officio, cum ordinatus non esset, prohibuerat, istiusmodi calumniam composuerunt: calicem a Macario fractum, Arsenium autem episcopum ab Athanasio interfectum esse. Vt autem calumnia succederet, Arsenium in abditis habebant, manumque cuiusdam tamquam ex eius corpore recisam circumferebant, eo fine, vt si nusquam appareret, occisus esse crederetur. Sed quid accidit? Ischyras ad pœnitentiam agendam, & ad ecclesiæ communionem redeundum ab amicis persuasus, has quas concinnarat calumnias publice confessus, se ad istud flagitium comminiscendum a Meletianis subornatum fuisse, in facie totius ecclesiæ publice contestatus est, atque ideo hæc quæ sequuntur scriptis protulit.

Tertia calumnia Athanasio obiecta.

Ischyras pœnitens calumniam aperit.

Beato præsuli Athanasio Ischyras in Domino salutem.

Quia me, domine præsul, te adeundo, vt in ecclesiam reciperer, obiurgasti; quod istiusmodi locutus essem, quasi ego vltro hoc fecissem, ac non vi potius huc adactus essem: ideo hanc satisfactionem tibi scripto porrigendam putaui, vt cognosceres vim mihi factam esse tum ab Heraclide, ab Isaac porro Letois, & a sociis eius etiam verberibus cæsum esse. Ego autem, Deo in testem adhibito, pro excusatione mea dico tibi me nihil eorum, quæ illi de te iactitant, conscium esse, neque vllum calicem confractum scire, aut mensam subuersam esse; meque ad ista omnia calumnianda eorum vi adactum esse. Hanc autem pro me excusationem facio, tibique eam scripto trado, optans me vnum eorum esse qui ad tuos conuentus pertinent, & tuis iudiciis parent. Valere te in Christo exopto.

Libellus Ischyræ.

Cognitio patrati homicidii ab imperatore Dalmatio censori committitur, ad quem cum Athanasius de nece Arsenii accusatus citaretur, summa diligentia Arsenium, quem ante quinque vel sex annos non viderat, per diaconum suum inquisiuit, & post multam inquisitionem confessione quorumdam Meletianorum intellexit eum Thebaide in Ægypto occultatum, inde vero fraude cognita amandatum fuisse. Ille fugientis vestigia obseruans, tandem Tyri illum reperit, ibique Pauli eius vrbis episcopi orthodoxi iudicio sistit: apud quem principio negans se esse qui diceretur, conuictus tandem non modo se Arsenium esse confessus est, totamque de simulatione sua necis ex Eusebii Nicomediensis consilio fabulam pandit, verum etiam ipse Arsenius & Ioannes Meletianorum episcopus antesignanus facti pœnitentes, supplices pro venia consequenda Athanasio literas dede-

Arsenius adhuc viuens deprehensus vbi & quomodo?

Ioannes Meletianorum ante-

ANNO CHRISTI 335.

Signanus ad ecclesiam reuersus.

runt, atque a schismate recedentes, eidem se catholica communione coniunxerunt. Literæ Arsenii ad Athanasium extant infra.

Athanasius subito Macarium presbyterum suum Constantinopolim ablegauit, qui imperatorem de Ischyræ pœnitentia & confessione, de Arsenio reperto, & de tota calumnia, hostiumque suorum fraude detecta informaret. Quod cum per Macarium factum fuisset, imperator Dalmatium a causæ cognitione desistere, & accusatores abire iussit. Athanasio autem per literas, quibus Meletianorum impudentem improbitatem detestatur, quasque populo recitari iubet, plurimum gratulatus fuit. His omnibus ita peractis Eusebiani bellum suum pœnitentia præcipuorum Meletianorum vix biennio consopitum in Athanasium acrius renouant, idque hoc modo. Cum Ioanni Meletianorum antistiti, catholicæ ecclesiæ reconciliato, (qui per literas, de quibus infra, ab imperatore euocatus Constantinopolim venerat) ab Athanasio resilire persuasissent, imperatori de Concilio Tyri indicendo supplicant, allegantes Ioannem ab Athanasio blanditiis delinitum, pollicitationibus pellectum, & pecuniis etiam fortasse corruptum, vt a criminum obiectorum prosecutione desisteret, imo (quod significant literæ Constantini de cogenda Synodo infra recitandæ) Meletianos omnes Athanasii potentia esse oppressos, & in tanto periculo constitutos, vt nec fari præ timore auderent. Præterea quæ de inuento Arsenio propalata erant, stropham esse, & ab Athanasio suppositum fuisse hominem, qui & nomen & personam Arsenii assumeret. His artibus impetrant, vt ab imperatore Concilium Tyri prædicto tempore celebrandum indicetur, & per literas cum Athanasio ii quos ipsi volebant episcopi citarentur. Cœptum est iudicium, in quo Meletiani accusatoris, Eusebiani iudicis officium vendicarunt; ideoque ab Athanasio per exceptionem obiectam non immerito declinatum. Sed cum minime audiretur, & Meletiani accusatores iudicum fauore audentiores facti, in medium prodeuntes in Athanasium accusationes inferrent; ipse veritate fretus, aliique qui aderant orthodoxi de innocentia Athanasii certi, etiam coram hostibus talia iudicari passi sunt; existimantes, quantumlibet inimici essent, non tamen in publico Conuentu iudices more latronum grassaturos fore; sed manifestissima criminum dilutione cum Dionysio suffusum iri, si modo quidquam æquitatis singulorum mentibus a natura insitæ in iis supereesset. Iudicio igitur hac intentione approbato, famosus ille Ischyras, de quo supra egimus, ab aduersariis spe polliciti episcopatus ad palinodiam recantandam inductus, primus inexpectatus accusator prodiit, eamdemque veterem illam de fractura calicis aduersus Macarium accusationem, aduersariorum confessione calumniosam, literis Constantini improbatam atque reiectam, cum sui ipsius confusione & contumelia in medium attulit. Ad eumdem accusandũ introducta est muliercula libidinosa ac petulans. Clamat impudenter se professam esse virginitatem; sed ab Athanasio, quem hospitio exceperat, per vim compressam, & inuitam stu-

Euſebiani Concilium petunt.

Concilium Tyri ab Imperatore indicitur.

Quid actũ sit in Concilio.

Ischyras primus accusator Athanasii.

Meretricula Athanasii accusatrix secunda.

ANNO CHRISTI 335. pratam fuisse. Quæ cum dixisset, ingreditur Athanasius, quem accu- Crimen diluitur.
sauerat, presbytero perquam laudato, cui Timotheus nomen erat, comitatus. Vbi autem a iudicibus imperatum Athanasio fuit vt crimini responderet, obticuit ipse, perinde ac si Athanasius non esset: atque Timotheus, teste Theodor. l. 1. c. 30. sic mulierculam alloquitur: *Egone in tuas ædes ingressus sum?* Tum illa impudentius petulantiusque clamare, digladiari cum Timotheo, manum educere, ostendere annulum, ac dicere cœpit: *Tu mihi abstuliſti virginitatem: tu castitate me spoliasti:* & alia quæ impudentes meretrices propter intemperantiæ exuberantiam loqui solent. Ad hunc modum igitur, tum iis qui fabulam texuerant, ignominiæ, tum iudicibus qui facinoris conscii erant, pudoris inusta nota, muliercula e Concilio educta est. Cum Athanasius mulierem non prius dimittendam esse vrgeret, quam auctorem horum criminum prodidisset, Ariani vociferati sunt, alia contra multa grauiora restare crimina, quæ nulla dicendi arte dilui possint, de quibus prolatis, non audiendi sed videndi sensus iudicium ferret. *Quæ cum dixissent,* inquit Theodoretus ibidem, *capsam de qua tam creber sermo fuit ostendunt, & manum sale conditam detegunt.* Qua visa cum illorum alii rem fictam scirent, alii scelus ab Athanasio vere admissum esse putarent, Athanasius paulo post a iudicibus hæc sciscitatus est: *Ecquis inter eos Arsenium nosceret? Cum a multis responsum esset, se accurate hominem noscere, eum introduci iubet, ac rursus sic percontatur: Hiccine est Arsenius a me quidem interfectus, ab istis autem quæsitus, post cædem affectus contumelia, & dextera manu priuatus? Vbi vere assensum est, illum ipsum esse, Athanasius exuit eum pallio, & vtramque manum tum dexteram tum sinistram ostendit, aitque: Aliam manum opinor nemo quaret: nam amplius quam duas manus ab vniuersitatis conditore nemo accepit. Quibus rebus in hunc modum patefactis, cum oporteret & accusatores & iudices, qui facinoris erant conscii, præ pudore se in latebras abdere, optareque vt tellus sibi dehisceret, Concilium tumultu ac seditione complere, veneficumque appellare Athanasium, eum hominum oculos præstigiis fefelliſſe, affirmare cœperunt. Quin etiam qui eum paulo ante cædis reum arguerant, iidem ipsi hominem discerpere, mactareque aggrediuntur. Verum quibus negotium ab imperatore dabatur, vt paci ac tranquillitati prouiderent, cædem prohibuerunt,* &c. Tertium crimen Athanasio obiectum. Calumnia refutatur.

Hæc Theodoretus. Hoc idem summatim ac breuiter Athanasius ipse apolog. 2. his verbis indicat. *Imo, inquit, & Arsenius, quem diuulgauerant a nobis interfectum esse, viuus astabat, & eorum sycophantiam claram euidentemque faciebat.* Quod de occiso per Athanasium Arsenio, quem adhuc viuere ipsorum aduersariorum literis diuulgatum fuerat, accusationem iterato reproduxerint, inde accidisse videtur, quod Arsenius vitæ suæ timens iterum se occultarit: Eusebiani enim cum occidere conati sunt, quem illi magno sui honoris & causæ detrimento occisum fuisse calumniose prædicauerant. Quæ de fractura calicis in hoc Conuentu acta fuerint, post necem Arsenii refutatam, prolixè describuntur epistola synodali Ale- Cur de occiso Arsenio calumnia reproducta? Calumnia de fracto calice.

xandrini Concilii anno Christi 339. celebrati: lector, si velit, eam ibidem positam consulat. Cum itaque aduersarii nihil probarent, omnesque eorum conatus eluderentur, legatos in Ægyptum destinant, qui crimina perueſtigent, testes conquirant & subornent. Quos omnes, eo quod Ariani essent, & propter Arianismum sibi palam infensi, Athanasius quidem de fide suspectos, adeoque ab eo munere reiiciendos esse iure allegauit; sed frustra: nam illi potentia magistratuum freti, Theognidem, Marim, Theodorum, Macedonium, Vrsacium & Valentem episcopos contra omnium orthodoxorū sententiam delectos eiusdem causæ testes ac iudices clam emiserunt. Qua de re cum & apud Synodum, & apud Dionysium comitem, diuersis contestationum libellis interpositis, de quibus infra, diuersi protestarentur, protestando autem nihil aut parum proficerent, Athanasius meliora desperans, e Concilio iniuriosorum Tyro recessit, & ad imperatorem profectus est, vt de iis quæ in hoc Conuentu malignantium partim ab Eusebianis, partim a Dionysio comite, contra omne ius & æquitatem gesta sunt conquereretur. Interim legati Alexandriam profecti, fauore & opera Philagrii præfecti de criminibus sacrilegii & homicidii Athanasio obiectis sic inquisiuerunt, vt testes veritatis repulerint, de fide suspectos, periuros, mendaces ac calumniatores pecunia fortasse aut muneribus corruptos dumtaxat admiserint. De inquirendi & testificandi modo plane illegitimo, Alexandrinæ Mareoticæ ecclesiæ presbyteri ac diaconi apud legatos, Philagrium Tyriamque Synodum protestati, ad veram & legitimam Synodum appellarunt, sed frustra: nam dum legati acta, quæ Mareotica inscribuntur, per summam iniuriam ac fraudem perfecissent, suamque mendaciorum officinam absoluissent, ad Conciliabulum Tyri redeuntes, ex actis spuriis & adulterinis, cum reliquis Eusebianis, Athanasium absentem condemnant, episcopatu ac communione fidelium priuant, & ne Alexandriæ habitet vetant. Ioannem autem & Meletianos omnes tamquam iniuria affectos in communionē recipiunt: denique vt præmium Ischyræ pseudopresbytero, Athanasium iniquissime accusaturo promissum, soluatur, illum pagi sui episcopum nominant, ecclesiamque illi ædificari ab imperatore impetrant. Hæc Athanasius apolog. 2. Iniquissima hac condemnatione pro voto peracta, basilicam Tyri erectam iussu Constantini solito ritu dedicarunt. Eusebius lib. 4. vitæ Constantini, cap. 41. & lib. 10. histor. cap. 4. Vide Baron. anno Christi 335. per totum, item annis quibusdam præcedentibus.

Anno Christi 335.

Qui & quales testes adhibiti.

Contra examen testium variæ protestationes & exceptiones oppositæ.

EPISTOLA CONSTANTINI AD CATHOLICOS ALEXANDRINÆ ECCLESIÆ.

Constantinus Maximus Augustus populo catholicæ per Alexandriam ecclesiæ.

DILECTI fratres, saluto vos, inuocans Deum, summum meæ voluntatis testem, & nostræ legis crea-

ANNO CHRISTI 335. torem, qui omnium vitæ præsidet, & discordias odit. Verum quidnam potissimum dicam? An scilicet nos bene valere? Verum id quidem: sed multo felicius agere liceret, si vos mutuo, excussis odiis, amaretis: rixosorum enim hominum procellis occurrere debemus, quod portus dilectionis a vobis relictus sit. O rem absurdam! Vah quantæ quotidie calamitates per inuidiam omnia miscentem existunt! vnde fit, vt populus Dei infamia laboret. Quo igitur iustitiæ fides recessit, cum tantarum tenebrarum caligine obuoluamur? neque id tam ex errore, qui multiplex est, quam malignorum hominum vitiis, dum & propugnatores verecundiæ sustinemus, & eos qui æquitatem & veritatem profligant, etiam cum id sensibus nostris percipiamus, negligendos putemus. Quodnam id genus nostræ peruersitatis, si inimicos non reprehendimus, sed latrocinio nos comites damus? Vnde fit vt viam quamdam sibi facillime strauerit, nemine repugnante, pernicioſissima fraus. Nullusne tandem sensus est, ne pro dotibus quidem communis omnium naturæ, si legis præcepta contemnenda duximus? Sed dixerit aliquis: Saltem caritas, prout ductus naturæ est, reperitur. Admodum scilicet, qui & Dei lege, & bono ingenio instructi, toleramus tamen inimicos turbationum & tumultuum facibus quasi incendia miscere: idque neque oculis præditi cernimus, neque legis sententia imbuti sentimus. Quantus igitur stupor nostram vitam incessit, cum nostrimet tam incurii simus, etiam Deo admonente?

Iustæ querelæ Constantini.

Quid igitur, num id mediocre aut tolerabile malum est? Num pro hostibus habendi sunt? Nonne in domum & populum Dei ante oculos nostros per sæuitiam debacchantur, & probra iaciunt scelerati illi? Iam quanta id cum vesania faciant, vobis ipsis cogitandum relinquo. Stulti enim illi in lingua sua sitam habent malitiam, plumbeasque iras ita secum circumferunt, vt seipsos mutuis vicibus feriant, & nos secum ad auctarium sui supplicii abstrahant. Interim qui recta docet, hostis iudicatur, qui autem inuidiæ vitium præ se fert, populum mansuetum (quod minime oportuit) inuadit, deuastat, absumit, & semetipsum vltro corrumpit, gloriatur, extollit, veritatem subuertit,

& fidem circumuenit, donec suæ conscientiæ cauernam & latibulum quæritando inueniat. Ferocitas igitur agrestis eos miseros facit, qui ita temere semetipsos, cum indigni sint, efferant, inclamantes: Hem scelera! illene presbyter est, aut illene puer? Mea existimatio attingitur, mihi hoc ipsum debetur, ab illo ablatum est. Ego igitur omnibus spoliatis pro viribus nocebo. Luculentum insaniæ tumultum dicas, si acies, conciliabula aut comitia istorum importunissimorum conuentuum videas. O nostram in ecclesiam Dei peruersitatem, spectaculumque maligni & dementis animi! Nunquamne tandem pudefient? nunquamne semetipsi improbabunt? nunquamne in animo morsus sentient, vt vel nunc saltem contra imposturam & rixas dignum aliquid animo concipiant & sentire videantur? Vis sola inuidiæ est, suis fucis & pigmentis innitens. Sed tamen nihil malii isti aduersus episcopum vestrum potuere. Mihi credite, fratres, nihil aliud studio habent, quam afflictis nostris temporibus nullum sibi locum pœnitentiæ in hac vita relinquere. ANNO CHRISTI 335.

Hortatur Alexandrinos.

Ipsi igitur vobismetipsis auxilio est ote: o bteſtor caritatem vestram, ipsi vos inuicem diligite, & omni ope pro vestra concordia istos persequamini qui vestram concordiæ gratiam demoliri student: Deumque præ oculis habentes, in mutua caritate consistite. Ego enim episcopum vestrum Athanasium libenter recepi, eumque vt virum Dei allocutus sum. Vestri autem est, non mei iudicii, ea de re cognoscere. Quantum autem attinet ad officium salutationis, colloquiique cum reuerendissimo Athanasio, idoneum eum necessariumque arbitratus sum, qui vobis in sacris minister esset: ea est hominis in æquitate tuenda sedulitas; non indigna profecto, nec inepta nostræ pacificæ religioni, vt quæ dotes salutaris sententiæ semper foueat, & rationis adhortamenta sequatur. Deus vos conseruet, dilecti fratres.

EPI-

ANNO CHRISTI 335.

EPISTOLA CONSTANTINI AD NICOMEDIENSES.

Constantinus Augustus catholicæ ecclesiæ Nicomediensium.

DOMINVM Deum & Saluatorem Christum, &c. *Extat supra apud Gelasium in actis Concilii Nicæni lib. 3.*

EPISTOLA CONSTANTINI AD ATHANASIVM.

Victor Constantinus Maximus Augustus papæ Athanasio.

LITERIS tuæ prudentiæ perlectis, in eam veni sententiam, vt putarim te rescriptis nostris adhortandum, vt populum Dei ad modestiam & misericordiam adduceres. Meo enim in animo hæc inter præcipua habeo, vt & veritatem colam, & in mente semper iustitiam conseruem, iisque potissimum gaudeam, qui recta vitę via incedunt. De illis autem omni execratione dignis Meletianis, immanibus, inquam, & nefariis hominibus, qui quasi insania correpti stupent, & solummodo inuidia & æmulatione & tumultibus ad scelera motum habent, nefariam suam mentem declarantes, ista mihi dicenda puto. Vides enim homines illos, quos ipsi ferro interfectos aiebant, in medio versari, & vita frui. Quo ipso nullum vnquam fuerit grauius præiudicium, quodque tam clare eorum causam oneret, quam eos, quos ipsi necatos asseuerabant, viuere, & luce frui, qui ipsi pro se causam dicere possunt. Deinde & id quoque additum fuit Meletianorum criminibus: te nefario impetu irrumpentem, rapientemque poculum, quod in sacratissimo loco repositum erat, confregisse: quo scelere nullum vnquam profecto grauius esse posset, si quidem id ita factum & contestatum esset.

At quodnam hoc genus criminationis? quæve ista desultoria personarum transmutatio, & reorum diuersitas, vt nunc in hunc, nunc in alium crimen conferant? quæ res ipsa luce lucidior est, ipsos tuæ prudentiæ insidias tetendisse. Denique quis iam deinceps homines istos tam

multa ad noxam fingentes sequi velit? maxime cum ipsi seipsos in barathrum ducant; cumque in conspectu sit, eos fictarum & falsarum rerum accusatores esse. Vt iterum dicam: quis eos sequi velit, & iter exitii præceps inire, in quo illi soli mortalium spem salutis auxiliique constituunt? Si enim pura vellent conscientia ingredi, & bonæ mentis meminisse, & sanum animum induere, facile intelligerent, nullam ipsis opem a Dei prouidentia expectandam esse, cum se talium rerum æmulatores ad suam perniciem præbeant. Hanc igitur, quam denuntio, non asperitatem, sed seueritatem iure appellauero. ANNO CHRISTI 335.

Postremo etiam illud adiungimus, vt operam des, quo ista quæ scripsimus subinde ad populum recitentur; vt res ad omnium notitiam veniat; & præcipue vt illi qui ita agunt, & ad istum modum conuersantur, resipiscere possint, quod ista quæ nunc a nobis emendationis causa dicuntur, re ipsa & factis demonstrabuntur vera esse. Iam cum in hoc negotio tanta sit malitiæ importunitas, certum habeant, me ita decreuisse, atque huius esse sententiæ: si quid tale iterum mouerint, non pro more ecclesiarum, sed pro legibus publicis memet meapte opera causæ cognitionem susceperturum: ac deinde cognoscent, se non solum humani generis, sed etiam diuinæ disciplinæ latrones esse. Deus te seruet, frater dilecte.

Comminatio Constantini.

EPISTOLA ALEXANDRI THESSALONICENSIS EPISCOPI AD ATHANASIVM.

Gratulatur de victoria contra Eusebianos.

Domino dilecto filio & vnanimi suo in sacris collegæ Athanasio Alexander episcopus in Domino salutem.

CONGRATVLOR optimo Serapioni ita se sacris moribus exornare satagenti, & patris memoriam laudabiliorem efficienti. Consummatus est enim ille (vt alicubi dicit scriptura sacra) & non mortuus est: reliquit enim vitæ suæ monumentum. Quo igitur nos affectu esse erga eum, qui ita virum memoria dignum in se conseruat, existimas? cum tu, domine, & sacram eius viri memoriam, & recentioris humanitatem cognitam habeas, per quem vnam solum a tua reuerentia epistolam accepi? Signifi-

ANNO CHRISTI 335. caui igitur hoc ipsum tibi, vt scire possis, domine, dilectum nostrum condiaconum Macarium, literis Constantinopoli huc ad me missis ingenti me gaudio affecisse, dum mihi scriptis suis referret opprobrium dedecusque Archaphis sycophantæ de calumnia conuicti, quod hominem viuum quasi interfectum sermonibus apud omnes diuulgasset. Condignam autem eum sua audacia mercedem a iusto iudice cum sua cohorte relaturum esse sacræ literæ mentiendi nesciæ satis prædicant. Omnium Dominus te virum optimum quam diutissime conseruet.

EPISTOLA ARSENII POENITENTIAM AGENTIS ET AD ECCLESIÆ COMMVNIONEM RECIPI PETENTIS.

Athanasio beatissimo pontifici Arsenius episcopus ciuitatis Hypselitarum, cui aliquando præfuit Meletius, vna cum presbyteris & diaconis in Domino salutem plurimam dicit.

ET nos quoque diligentes pacem & vnanimitatem cum ecclesia catholica, cui tu per Dei gratiam præfectus es, volentesque ecclesiastico Canoni pro veteri instituto subiici, scribimus tibi, pontifex dilecte, promittimusque in nomine Domini, nos deinceps non communicaturos cum schismaticis, aut cum iis quibus nondum pax est cum ecclesia catholica, siue episcopi sint, siue presbyteri, siue diaconi: neque cum illis in Concilio coituros, neque literas pacatas ad eos daturos, neque inuicem ab illis accepturos, neque citra tuam metropolitani episcopi sententiam, vllum de episcopis aut alio dogmate communi & ecclesiastico decretum edituros, sed cessuros Canonibus ante susceptis, ad exemplar & modum episcoporum Ammoniani, Tyranni, Plusiani, & reliquorum episcoporum. Præterea obsecramus tuam humanitatem, vt nobis quamprimum rescribas, & de nobis ad nostros in sacris collegas: indicesque nos iam stare pristinis decretis, pacemque agere cum ecclesia catholica, & regionum istarum episcopis coniunctos esse: credimusque tuis precibus; vt gratis & efficacibus apud Deum, istam pacem firmam indissolubilemque perpetuo futuram secundum Dei voluntatem Domini omnium per Iesum Christum Dominum nostrum. To-

tum cœtum sacrorum virorum, qui sub tua iurisdictione est, nos & qui nobiscum sunt salutamus, &, cum primum Deus permiserit, excurram ad tuam humanitatem. Valere te exopto multis temporibus, pontifex beatissime. ANNO CHRISTI 335.

EPISTOLA CONSTANTINI DE SYNODO TYRI CELEBRANDA.

Victor Constantinus Maximus Augustus ad sanctam Synodum Tyri congregatam.

ERAT fortasse consentaneum, & ad præsentis temporis opportunitatem maxime accommodatum, carere omni contentione ecclesiam catholicam, & Christi seruos ab omnibus rixis solutos ac liberos esse. Sed quoniam nonnulli sceleratæ cuiusdam contentionis furore incitati, ac (ne quid grauius dicam) vitam sua professione indignam agentes, omnia turbare & miscere conati sunt, (quod scelus super omnem calamitatem mihi sane positum esse videtur) propterea vos vestra (vt est in prouerbio) sponte currentes hortor, vt nulla interposita mora, sed omni qua possitis celeritate, in vnum locum confluentes, Synodum instituatis, & egentibus opem feratis, in periculo positis fratribus medicinam adhibeatis, diuulsa membra ad consensionem reuocetis, errata omnia interea emendetis, dum ipsum tempus ferat: vt hisce tantis prouinciis quæ maxime decet concordiam restituatis, quam paucorum hominum deleuit arrogantia. Nam hoc & Deo totius huius vniuersitatis Domino gratum, & nobis quauis re vel optatissima magis iucundum, & vobis ipsis, si concordiam & pacem reuocaueritis, magnæ gloriæ, vel omnium mortalium iudicio consensuque futurum, plane arbitror. Nolite igitur cunctari, sed acerrimo studio his quibus decet terminis præsentes controuersias definite, vtpote qui cum omni puritate & fide coistis, quam in omni cœtu prope clarissima voce Saluator noster, cui seruimus, in primis flagitat. Nihil vero, quod est nostrarum partium, nostræque prudentiæ, deerit: nam quæ literis mihi vestris significastis, omnia curaui: scripsi ad quos volebatis episcopos, vt vestras curas & solicitudines præsentia & laboribus suis adiuuarent.

ANNO CHRISTI 335. Misi etiam Dionysium consularem, vt omnium rerum gerendarum eos admoneat qui vestræ Synodo adesse debent, maxime vero, vt idem animaduersor sit & custos conseruandæ æquabilitatis & ordinis. Quod si quis (quod equidem non futurum arbitror) reiecto & spreto mandato nostro adesse noluerit, delegabimus aliquem, qui regia illum auctoritate in exilium eiectum docebit, hominem minime decere summi imperatoris præceptionibus ad tuendam veritatem editis repugnare. De cetero vestræ sanctitatis partes sunt, non odio, vel gratia vlla, sed consentientibus studiis, secundum ecclesiasticam & apostolicam regulam, omnibus erratis errore aliquo admissis propriam curationem adhibere, vt omni aliena contumelia ecclesiam liberetis, & meas curas alleuetis, & rebus turbatis per vos constitutis maximam vobis ipsi gloriam comparetis. Deus vos conseruet, fratres dilecti.

Epistolam synodicam Concilii Hierosolymitani, qua continentur acta huius Concilii, habes infra, eodem Concilio.

EPISTOLA SIVE LIBELLVS SYNODO TYRIÆ OBLATVS A QVADRAGINTA septem orthodoxis Ægypti episcopis, qui cum Athanasio Tyrum venerant ex Ægypto.

Episcopis Tyri congregatis dominis preciosissimis, hi qui cum Athanasio ex Ægypto ad Concilium conuenere, in Domino salutem plurimam dicunt.

NON arbitramur vlterius Eusebii, * Theognii, Maris, Narcissi, Theophili, & Patrophili conspirationem incertam dubiamque haberi. Principio quidem omnes reclamabamus per comministrum nostrum in sacris Athanasium, ne illis, cum adessent, causæ cognitio permitteretur; vt non ignari, vel vnius inimici præsentia, nedum plurium, iudicia turbari & lædi posse. Neque vobis in occulto est odium eorum, non solum in nos, sed in omnes orthodoxos, & quam Arianæ rei furioso & immani studio, & zelo impiæ eius doctrinæ omnibus immineant, & aduersus omnes conspirent. Hic tamen nos veritate freti, vbi Meletianorum calumnias refellere cuperemus, nescio quibus artibus Eusebiani nostros conatus interturbare

* Theognidis,

ANNO CHRISTI 335.

ſtuduerunt, magnamque operam impendere, vt noſtra dicta reiicerentur, nunc ſincere iudicantibus interminantes, nunc etiam nonnullis contumeliam inferentes, non alio ſcopo, quam vt id quod contra nos molirentur progreſſum haberet. Fortaſſe diuina veſtra religio, domini honoratiſſimi, per id temporis ignorabat eorum conſpirationem, quam nunc putamus vobis manifeſto apparere, cum ſeſe quales eſſent tam clare oſtenderint. Quotquot enim ex toto grege ſuſpectiſſimi erant, Mareoten ablegarunt, vt per noſtram abſentiam, quibus hic hærendum eſt, populos perturbent, & ſtudia ſua perficiant. Ecce enim Arianos, Colluthianos, & Meletianos hoſtes catholicæ eccleſiæ ideo potiſſimum emittere ſtuduerunt, vt per præſentiam hoſtium noſtrorum ſutelas, quas vellent, aduerſus nos facerent. Certe Meletiani, qui hic Tyri apud nos ſunt, ante quatriduum, quaſi certi eſſent hoc in Concilio decretum iri, quoſdam ex ſuis veſperi per veredarios ablegarunt, qui Meletianos etiam ex reliqua Ægypto Mareoten, cum ibi nulli eſſent, conuocarent, eodemque Colluthianos & Arianos ex aliis locis contraherent, vt eos inſtruerent quid contra nos dictum vellent. Memores enim eſtis ipſum Iſchyram confeſſum eſſe coram vobis, non plures ſe habere quam ſeptem communicantes.

Proteſtatio orthodoxorum.

Ceterum quia poſt ſutelas ſuas, ſubmiſſoſque ſuſpectiſſimos homines, audiuimus eos ſingulos veſtrum ambientes, poſtulare veſtram ſubſcriptionem, vt omnium veſtrum Concilio id actum videri poſſit: ideo nos & iſta ſcribimus, & pro teſtimonio dicimus, proteſtantes coniurationes inſidiaſque quas & ab illis & per illos patimur: oramuſque vt ſuſcepto Dei timore, indignanteſque ſine veſtra auctoritate illos miſſos eſſe, quos ipſi voluerunt, abſtineatis a ſubſcriptione; ne quas ipſi per ſutelas conſuunt, eas tamquam vobis auctoribus factas iactitent: cum deceat homines in Chriſto non humana reſpicere, ſed veritatem omnibus anteponere; neque minas eorum, aut conſpirationem in omnes, ſed potius Deum metuere. Æquum certe erat, ſi quidem legati Mareoten mittendi fuerant, nos quoque vna cum illis ibi præſto eſſe ad hoſtes eccleſiæ indicandos, peregrinoſque eliminandos, vt pu-

ANNO CHRISTI 335. rum istius rei scrutinium haberi possit. Scitis enim Eusebianos suis sutelis curauisse epistolam reddi, quasi a Colluthianis, Meletianis & Arianis contra nos scriptam: neque ignota res est, hostes catholicæ ecclesiæ nihil veri de nobis, sed omnia infesta locūturos. Lex autem Dei inimicum neque testem, neque iudicem esse vult. Reliquum est igitur, vt tamquam in die iudicii rationem reddituri, accepta hac nostra protestatione, certique fraudis aduersus nos institutæ, nostrisque precibus mature admoniti, caueatis quidquam contra nos facere, aut Eusebianorum consilium adiuuare: scitis enim (quemadmodum superius diximus) eos nostros inimicos esse, & cur ita pridem Eusebius Cæsarienſis odium in nos susceperit. Valere vos optamus, domini desideratissimi. Adāmantius episcopus has literas dedi, Ischyras, Ammon, Petrus, Ammonianus, Tyrannus, Taurinus, Serapammon, Æthirion, Harpocration, Moses, Optatus, Arnubion, Saphirion, Apollonius, Arbæthion, Potamon, Paphnutius, Theon, Nonnus, Ariston, Theodorus, Agathamnon, Caius, Pistus, Ætas, Nicon, Pelagius, Theon, Pammitius, Irenæus, Blastammon, Philippus, Apollo, Dioscorus, Timotheus, Diopolitanus, Macarius, Heraclammon, Cronius, Miris, Iacobus, Ariston, Artemidorus, Phinees, Osais, Heraclides.

EPISTOLA SIVE LIBELLVS CONTESTATORIVS DIONYSIO COMITI oblatus ab iisdem quadraginta septem episcopis catholicæ ecclesiæ.

Episcopi qui Tyri conuenerunt ex parte catholicæ ecclesiæ, Flauio Dionysio comiti illustrissimo.

CVM multarum videremus calumniarum consarcinationem, & ex consarcinationibus insidias Eusebii, Narcissi, Flacilli, Theognii, * Maris, Theodori, & Patrophili aduersum nos; quos quia principio detrectantes reiicere non licuit, necessario ad hanc protestationem deuenimus: præsertim cum animaduertamus, multa ad gratiam Meletianorum, multa rursus ad insidias catholicæ ecclesiæ, sub nostris criminibus agitari: necessario ob id quoque libellum hunc tibi porrigimus, cum multis ob-

* Theognidis,

secrationibus, vt Dei metu in animo seruato, qui imperium augustissimi & pientissimi imperatoris Constantini tuetur, cognitionem causarum nostrarum ipsi augustissimo imperatori reserues. Æquum est enim te ab imperatore missum, negotium hoc integrum imperatori retinere. Quandoquidem tolerare non possumus compositas istas calumnias, quibus insidiose ab Eusebianis premimur: ideoque postulamus causam istam pientissimo & religiosissimo imperatori reseruari, apud quem licebit & iura ecclesiæ & nostra proponere. Plane enim confidimus, eius pietatem, cognitis nostris rationibus, nequaquam nos condemnaturam esse. Quapropter denuo te obtestamur adiuramusque per omnipotentem Deum, (ita pientissimus imperator per multos annorum recursus cum liberis suæ pietatis valeat) vt nihil in hoc negotio deinceps facias, neque tibi indulgeas, vt quidquam contra nos in Synodo commoueas, sed reserues rei cognitionem eius pietati. ANNO CHRISTI 335.

EPISTOLA SIVE LIBELLVS CONTESTATORIVS AB ALEXANDRO Thessalonicensi episcopo oblatus Dionysio comiti.

Domino suo Dionysio Alexander episcopus Thessalonicensis.

CLARE video Athanasio calumnias strui: omnes enim quos recusauit, nescio quo pacto, illi emittere voluerunt, nullo nobis eius rei indicio facto. Erat enim decretum, vt consultatio haberetur, quosnam eo amandare oporteret. Consule igitur illis, ne quid temere faciant. Venerunt enim ad me turbidi cum his verbis: Belluas inhorruisse, & in proximo esse vt exiliant, eo quod sonitu strepituque consternatæ sint, audierintque Ioannem nonnullos emisisse. Vide ergo ne anteuertant, & ita vt velint sutelas faciant. Nosti porro Colluthianos vna cum Arianis & Meletianis hostes ecclesiæ esse. Isti nunc inter se animo calculisque consociati ingentia mala patrare possunt. Vide igitur quid vtile sit, ne quid triste emergat, ne subiiciamur obtrectationi, quasi qui nequaquam iuste iudicauerimus. Ea autem de illis potissimum suspicio est, ne peragratis ecclesiis, quarum episcopi hic sunt, per metum & vim

ANNO CHRISTI 335. vim totam Ægyptum perturbent, vt ita Meletianis ecclesiæ tradantur; quod quidem agitari iampridem animaduersum est.

EPISTOLA DIONYSII COMITIS AD EVSEBIANOS.

HÆC ipsa erant quæ dicebam domino meo Flacillo: Athanasius insurget, dicetque quos ipse eiecerat, eos ad istud negotium submitti; seque iniuria tractari & circumueniri vociferabitur. Hæc quoque eadem illa sunt quæ dominus animæ meæ Alexander suis epistolis mihi significauit. Verum vt sciretis ratione constare quæ mihi illius humanitate perscripta sunt, ipsius epistolam, vt a vobis quoque legeretur, subieci. Memores autem estis eorum quæ prius scripsi, cum admonerem vestram bonitatem, legatos communi iudicio & suffragio deligendos esse. Videte igitur ne res ista culpæ obnoxia sit, neve iustam obtrectandi nostri occasionem criminatoribus præbeamus. Vt enim accusantium partem grauari non oportet, ita neque reorum. Arbitror porro non minimam nostri obtrectandi materiam datum iri, si dominus meus Alexander actis nostris non videatur suffragari.

EPISTOLA SIVE LIBELLVS CONTESTATORIVS CLERICORVM Alexandrinorum perfidis inquisitoribus & legatis pro Athanasio oblatus.

* Theognidi, * *Theognio, Mari, Macedonio, Theodoro, Vrsacio, & Valenti episcopis e Tyro profectis, presbyteri & diaconi sub reuerendissimo episcopo Athanasio catholicæ ecclesiæ Alexandriæ.*

DECVIT in primis, cum huc veniebatis cum ipso accusatore, adducere quoque vobiscum presbyterum Macarium. Ita enim iudicia constitui debent secundum sacram scripturam, vt reus & accusator simul appareant. Postquam autem nec Macarium adduxistis, neque reuerendissimus episcopus noster Athanasius ad iudicium receptus est, postulauimus vt saltem nobis interesse liceret; vt nobis præsentibus certa inquisitio haberi posset, vt ad istũ modum rebus actis, iure fidem vestris iudiciis haberemus. Verum & hoc nobis pernegatum, & soli cum præfecto

Ægypti vna cum accusatore id agitis quod libet. Profitemur igitur nos videre in vestris actis malitiæ suspicionem, animaduertimusque vestrum aduentum nihil aliud in se habere, quam conspirationem & insidias: eaque de causa epistolam hanc vobis dedimus, monumentum testimoniumque istius rei aliquando futurum in vera & legitima Synodo; vt omnibus innotescat, quod inaudita altera parte, ea quæ libuit inter vos egeritis, & nihil studuisse, nisi vt conspiratione nos opprimeretis. Exemplar harum literarum etiam Palladio dedimus imperatoris Curioso, ne celari posset a vobis. Scelera enim quæ feciſtis talia nos de vobis suspicari cogunt. Dionysius presbyter has literas dedi, Alexander presbyter, Nilas presbyter, Longus presbyter, Aphthonius presbyter, Athanasius presbyter, Amyntius presbyter, Pistus presbyter, Plution presbyter, Dioscorus presbyter, Apollonius presbyter, Serapion presbyter, Ammonius presbyter, Gaius presbyter, Rhinus presbyter, Æthales presbyter, Marcellinus diaconus, Appianus diaconus, Theon diaconus, Timotheus diaconus. ANNO CHRISTI 355.

EPISTOLA SIVE LIBELLVS MAREOTICORVM CLERICORVM in causa Athanasii præfectis oblatus.

Flauio Philagrio, & Flauio Palladio ducenario palatino Curioso, & Flauio Antonino commeatuum præfecto centenario, dominorum meorum illustrissimorum præfectorum sacri prætorii, presbyteri & diaconi Mareotici ex regione & nomo, cuius episcopatum gerit reuerendissimus Athanasius, hæc vobis cum subscriptione nostra pro testimonio porrigimus.

QVONIAM Theognius, Mares, Macedonius, Theodorus, item Vrsacius & Valens missi ab episcopis qui Tyri in Concilium coierant, ad nostram parœciam profecti, dixere sese in mandatis habere, vt inquirerent in quædam ecclesiastica facinora, & inter cetera de calice confracto, cum iam antea ad id Ischyram quemdã subornassent, quem secum adduxerũt, hominem minime presbyterum, tametsi eo se nomine iactitet, quippe ordinatum a Collutho quodam, non vero sed imaginario episcopo, cui in generali Concilio ab Osio & a ceteris episcopis qui vna aderant iussum fuit, vt se pro presbytero, qualis antea fue-

ANNO CHRISTI 335. rat, haberet, atque ideo omnes ab illo constitutos in veterem suum ordinem recurrisse, inter quos etiam Ischyras numerandus est, qui dicit se eam ecclesiam habere, quæ nunquam fuit, quippe quæ domuncula sit in prædiis cuiusdam pupilli nomine Isionis: ea res in causa est, vt hoc testimonio vtendum putaremus, vos religiose adiurantes per omnipotentem Deum, & per dominos nostros Constantinum Augustum, & liberos eius illustrissimos Cæsares, vt hæc in cognitionem eorum pietatis referatis. Non enim Ischyras presbyter est catholicæ ecclesiæ, neque ecclesiam habet, neque vnquam calix confractus est, sed hæc omnia falsa & conficta sunt. Consulibus Iulio Constantio illustrissimo patricio fratre religiosissimi Constantini Augusti, & Rufino Albino, clarissimis & Deo gratissimis.

EPISTOLA SIVE LIBELLVS MAREOTICORVM AD SYNODVM pro Athanasio.

Sanctæ Synodo beatorum episcoporum catholicæ ecclesiæ, Mareotici omnes & presbyteri & diaconi in Domino salutem plurimam dicunt.

NOS nequaquam ignari huius scripturæ, quæ ita dicit: *Quod viderunt oculi tui loquere:* & item illud: *Prou. 19.* Quod *falsus testis impunitus non erit:* ea quæ vidimus, testanda arbitramur: & potissimum, quia testimonium hoc nostrum necessarium reddidit conspiratio aduersus Athanasium episcopum nostrum inita. Admiramur autem, quomodo vel vlla tandem ratione Ischyras pro ecclesiastico habeatur; de qua re primum nobis referendum arbitramur. Ischyras enim nunquam ex sacris ecclesiæ comministris fuit, sed primum iactauit se Colluthi presbyterum; verum ita vt neminem haberet qui ipsi crederet, exceptis dumtaxat cognatis suis, vt qui nec vnquam ecclesiam obtinuerit, nec clericus ab vllis, nisi qui longius ab illius pago habitarent, vnquam sit creditus, solis dumtaxat eius cognatis exceptis. Idemque cum talem sibi titulum vendicasset, in Alexandrina Synodo in præsentia patris nostri Osii depositus est, & cum laicis in ordinem redactus, atque in eo statu reliquum iam inde tempus permansit: ad istum igitur modum inanis illius fama

presbyterii excussa est: nam de moribus eius loqui superuacaneum, cum ii ab omnibus sciri possint. Ceterum quia calumniam impegit nostro episcopo Athanasio de collisо calice, & mensa subuersa, de his necessum est vt verba faciam. Ante omnia dicimus, illum nullam vnquam ecclesiam in Mareote habuisse, qua in re Deum testem facimus, neque calicem vllum confractum esse, neque mensam a nostro episcopo Athanasio, neque a quoquam aliorum qui cum illo degunt, euersam esse; nihilque in istis verbis esse, nisi calumniam. Et ista quidem vt conscii pro testimonio loquimur, vtpote qui nec longis finibus ab episcopo distamus, & comites ei in lustranda Mareote adhæsimus. Nunquam enim ille solus visitandi causa itinera obire solet, sed comites secum trahere presbyteros, & diaconos, & non paucos ex plebe: & quia illi per omnia itinera comites fuimus, quo tempore ad nos accessit; ideo hæc vobis pro testimonio dicimus, nec poculum confractum esse, nec mensam subuersam, sed omnia Ischyram mentiri, quod & ipse sua manu testatum confitetur. ANNO CHRISTI 335.

Nam cum ille post defectionem ad Meletianos nobis reconciliari & coniungi vellet, quemadmodum & Pistus, qui ipse quoque talia de Athanasio in vulgus sparserat; neutrum tamen, quamquam propria manu testarentur nihil tale factum esse, & se subornatos a certis hominibus, vt talia dicerent, recipere voluerunt. Ac proinde Theognium, * Theodorum, & Marim, & Macedonium, Vrsacium, & Valentem in Mareoten profectos, nulla documenta reatus deprehendere potuisse. Verum cum res eo tenderet, vt illorum sycophantia in Athanasium in apertum proditura videretur, Theognius inimicus Athanasio cognatos suos & quosdam Arianos ita instituit, vt quæ ipse vellet pro testimonio loquerentur. Nemo enim ex populo quidquam contra Athanasium locutus fuisset, nisi terrore Philagrii Ægypti præfecti, importunitateque Arianorum vehementer instantium, victi coactique essent ad ea facienda quæ ipsis liberet. Siquidem nos ad calumnias refutandas eo venientes non admiserunt; nobisque reiectis, eos quos idoneos putauerunt ad calumniam instruendam receperunt, qui metu Philagrii præfecti in partes eorum concesserunt: atque ideo

Legatorum fraudes deteguntur.

Testes emendicati atque coacti.

ANNO CHRISTI 335. nimirum erat, quod nos ſummotos volebant; ne ſcilicet ſubornatos ab ipſis criminatores aut eccleſiaſticos non eſſe, aut ſi eſſent, Arianos eſſe doceremus. Scitis autem dilecti fratres, in ſacris literis præcipi, non valere inimicorum teſtimonia. Ceterum a vobis vera dici atteſtatur manus ipſa Iſchyræ, atteſtantur quoque ipſorum facta, qui nobis nihil iſtiuſmodi criminum conſciis, præſidio Philagrii, & armorum terrore ea confecere quæ voluerunt. Hæc vt coram Deo teſtamur, hæc vt certi de futuro Dei iudicio loquimur. Noſtra quidem voluntas fuit huc excurrendi; ſed tamen in eo acquieuimus, vt nonnulli ex noſtris iſtuc venirent cum literis noſtrorum, qui hic remanſerunt; vt ita eorum vicem abſentiamque ſuſtinerent & compenſarent. Ingenuus presbyter vos valere in Domino opto, dilecti fratres, Theon presbyter, Ammonius presbyter, Heraclius presbyter, Boccon presbyter, Tryphon presbyter, Petrus presbyter, Hierax presbyter, Serapion presbyter, Marcus presbyter, Pollarion presbyter, Caius presbyter, Dioſcorus presbyter, Demetrius presbyter, Thyrſus presbyter. Diaconi, Piſtus diaconus, Apollos diaconus, Serras diaconus, Piſtus diaconus, Polynicus diaconus, Ammonius diaconus, Maurus diaconus, Ephæſtus diaconus, Apollos diaconus, Metopas diaconus, Apollos diaconus, Serapas diaconus, Meliphthongus diaconus, Lucius diaconus, Gregoras diaconus.

[a] CONCILIVM HIEROSOLYMITANVM [b] EVSEBIANORVM

[c] In cauſa Arii reſtituendi, [d] anno CCCXXXV. celebratum.

NOTÆ.

Concilii buli cauſa, tempus & locus.

[a] *Concilium.*] Euſebiani perſuaſerant Conſtantino Arium de fide orthodoxa recte & catholice ſentire. Cum igitur epiſcopi iidem qui Tyri fuerant ad dedicandam eccleſiam ab imperatore recens erectam conueniſſent, vocatum ad ſe Arium cum ſua quam obtulerat fidei confeſſione ambigua, & in ſpecie catholica, ad epiſcopos Hieroſolymis congregato remittit; mandans vt illi confeſſionem oblatam

examinent, & si Arius recte sentiret ac crederet, probarent, eumque non tantum reciperent, sed etiam Alexandrinam ecclesiam & vrbem, a cuius aditu iussu Nicæni Concilii abstinere debebat, ipsi restituerent. Peracta igitur templi dedicatione, cœtuque dimisso, conuenientes Arium, eiusque fidem probant, recipiunt, & Alexandriam restituunt. Quo euentu, infra dicemus in notis ad vitam Marci & Concilii Constantinopolitani. Hæc ex Athanasio apol. 2. & de Synod. & ex epistola synodali huius Conciliabuli huc translata. Ex Socrate lib. 1. cap. 9. Sozom. lib. 2. cap. 26. ANNO CHRISTI 335.

Qui & quales episcopi interfuerint.

[b] *Eusebianorum.*] Quamquam magni nominis orthodoxi episcopi ad dedicationem basilicæ conuocati fuerint, eique Alexander antistes Thessalonicensis, & Milles Persidis episcopus, & in persecutione ibidem aduersus Christianos excitata martyr, præsto adfuerint; tamen ille Conuentus, quo Arii confessio approbata, ipsiusque restitutio confirmata est, Eusebianorum potius Conciliabulum quam legitima Synodus æstimari debet. Hanc enim rem seorsim ab orthodoxis ipsi soli, vel saltem post catholicorum discessum egerunt. Hoc est quod Athanasius apol. 2. *Nec verentur in dictis suis eos affirmare recte sentire, quos vniuersum orbis Concilium anathemate damnauit: neque timuerunt tam præclaram Synodum,* nempe Nicænam, *quantum in ipsis est, in angulis demoliri, homines quiduis temere dicentes & facientes.* Dubium igitur non est quin, peracta templi dedicatione, Cœtuque dimisso, ipsi tantum Eusebiani relicti conuenerint, Ariique fidem probarint, ac tum ipsum, tum alios recipiendos esse statuerint. Si enim orthodoxi episcopi simul ea de causa coiuissent, aliquis haud dubie catholicus, illam fidei professionem, qua verbum *consubstantiale* ad Arianam hæresim restaurandam fraudulenter omissum & suppressum erat, tamquam Nicænæ fidei contrariam & inimicam reiecisset, deque vi illata cunctas catholicorum ecclesias monuisset. Cur Eusebius lib. 4. vitæ Constantini cap. 47. hoc Conciliabulum suorum asseclarum tantopere ostentarit, illudque Nicæno Concilio fere exæquarit, nemo prudens non intelligit ideo factum, vt Arii confessio hic probata, Arianorum restitutio hic decreta maiorem fidem sibi vendicaret. Vide Baronium anno 335. num. 42. 46. 54. &c.

Causa Conciliabuli.

[c] *In causa Arii restituendi.*] Alexandrinæ ecclesiæ & vrbi nimirum. Qui enim in Concilio Nicæno palinodiam recantauerat, hac conditione receptus fuerat, vt Alexandriam redire non posset, vt constat ex Hieronymo aduersus Luciferianos. Eusebiani eumdem quidem per literas imperatorias reuocare conati sunt; sed Athanasio obnitente, adeoque has omnes turbas ac molitiones in se concitante, frustrati nihil hactenus obtinuerunt, vt patet ex Athanasio de Synodis, & ex iis quæ infra in notis ad Concilium Constantinopolitanum sub Marco, vbi dicemus, non statim quam ab Eusebianis Arius Hierosolymis receptus fuit, de eiusdem restitutione actum esse, sed tum demum id fuisse tentatum, cum Eusebiani Constantinopolim profecti, noua calumnia excogitata, nouisque testibus adductis, Atha-

ANNO CHRISTI 335. nasius non auditus, imperatoris sententia relegatus fuit. De causa Marcelli episcopi Ancyrani in Galatia, & Asterii Cappadocis, quam Socrates lib. 1. cap. 24. hoc Conuentu tractatam, & in Concilio Constantinopolitano repetitam fuisse scribit, ibidem agemus.

[d] *Anno 335.*] Eusebius prædicto loco ait: *Nicænus triumphi nomine vicesimo imperii anno constitutus in vrbe Nicæa viuns, id est, præclaram de hostibus victoriam reportabat: hic vero Hierosolymitanus tricesimum eius imperii annum (* qui est Christi nati 335. vel 336. *) decorabat*, &c. Quo tempore habitum fuerit.

EPISTOLA CONSTANTINI HONORIFICE ARIVM AD SE ACCERSENTIS.

IAMDVDVM tuæ grauitati significatum est, vt ad mea castra venires, quo posses nostro aspectu frui: vnde vix satis mirari possumus, cur hoc abs te non extemplo factum fuerit. Iam igitur publico curru conscenso, nostra castra adire propera, vt nostram benignitatem & studium erga te expertus, in patriam redire queas. Deus te conseruet, carissime. Data ad quintum Kalendas Decembris.

LIBELLVS FIDEI AB ARIO ET EVZOIO OBLATVS IMPERATORI CONSTANTINO.

Religiosissimo sanctissimoque domino nostro imperatori Constantino Arius & Euzoius.

NOS quidem, sicut singularis tua erga Deum pietas, domine imperator, in mandatis dedit, fidem nostram scriptis prodidimus, & de Deo cum ipsi, tum ceteri qui nobiscum sunt, ita credere confitemur, vt sequitur:

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, & in Dominum Iesum Christum Filium eius, ex ipso ante omnia sæcula genitum Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, tum quæ in cælis, tum quæ in terris: qui descendit, & incarnatus est, & passus est, & resurrexit, & ascendit ad cælos, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. In carnis resurrectionem. In vitam venturi sæculi. In regnum cælorum. In vnam catholicam ecclesiam Dei, ab vna orbis

terrarum ora ad alteram vsque se porrigentem. ANNO CHRISTI 335.

Hanc fidem a sacrosanctis euangeliis accepimus, ipso Matth. 28. Domino suis discipulis dicente: *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.* Si vero ista non credimus, sicut vniuersa catholica ecclesia & scripturæ docent, quibus quidem omnino fidem adhibemus; iudex noster Deus sit in præsentia, & in futuro iudicio. Quapropter tuam pietatem obsecramus, imperator sanctissime, vt quoniam viri ecclesiastici sumus, & sensum tum ecclesiæ, tum sacrarum literarum tenemus, nos pro tua sanctimonia, quæ & pacem conciliat, & Deum auguste veneratur, controuersiis omnibus & inanibus argutiis sublatis, matri nostræ ecclesiæ scilicet adiungas: vti & nos & ecclesia tranquille vitam degentes, inter nos mutuo pro pacato & pio regni tui statu, & pro vniuerso hominum genere omnes communiter consuetas preces peragamus.

EPISTOLA SYNODALIS
DE REBVS IN SYNODO GESTIS.

Sancta Synodus Hierosolymis coacta, ecclesiæ Dei quæ est Alexandriæ, & per AEgyptum, Thebaida, Libyam, Pentapolim, reliquisque per orbem episcopis, presbyteris, & diaconis in Domino salutem.

OMNIBVS nobis ex diuersis prouinciis in vnum congregatis ad panegyrin celebrandam pro dedicatione martyrii Saluatoris, quod religiosissimus imperator Deo omnium regi & Christo eius ædificauit; maiorem nobis animorum lætitiam, Dei gratia, literæ eiusdem religiosissimi imperatoris præbuerunt; quibus nos ad ea quæ oportuit instigans omnem inuidiam ab ecclesia Dei expellit, & omne odium procul abigit, per quæ Christi membra iampridem dissidebant; auctorque fuit, vt simplici & placido animo reciperemus Arianos, quos aliquamdiu improba inuidentia extra ecclesiam detinuit, & viris istis de rectitudine fidei in literis suis testimonium præbet, quam cum antea fama audiuerat, ipse eamdem ex viua eorum voce cognouit, cognitamque approbauit; eamque rem nobis manifestam reddidit: eo quod literis

ANNO CHRISTI 335. teris suis orthodoxas eorum virorum opiniones scripto comprehensas subiunxerit, quas omnes agnouimus sanas & ecclesiasticas esse. Quapropter iure admonuit, vt viri isti reciperentur, & coadunirentur cum ecclesia Dei, vt vos ex epistolæ eius exemplaribus cognoscetis, quæ nos ad pietatem vestram misimus. Credimusque vobis ipsis, veluti propria membra vestri corporis recuperantibus, magnum ex ea re gaudium lætitiamque oborituram, dum ipsi viscera vestra, fratres scilicet & patres agnoscitis & recipitis, non solum presbyteris Arianis, sed vniuerso populo cum omni multitudine vobis restituto, quæ ob causam istorum virorum longo iampridem tempore a vobis dissidebat: decetque vos, cognitis quæ hic acta sunt, quodque viri isti nobiscum communicauerunt, & a tanta sacra Synodo recepti sunt, quampromptissime eos, vt membra ecclesiæ coeant, & in pace sint, consalutare; maxime, quod promulgata & publice edita eorum fides indubitatam & apud omnes approbatam apostolicam traditionem & doctrinam complectatur.

VITA,

ANNO CHRISTI 336.

EPISTOLA ET DECRETA MARCI PAPÆ.

[a] MARCVS natione Romanus, ex patre Prisco, [b] sedit annos duos, menses octo, dies viginti vnum. Fuit autem temporibus Constantini Augusti, & Nepotiani ac * Secundi consulum, [c] ex die Kalendarum Februariarum, [d] vsque in diem Kalendarum Octobris. [e] Hic constituit, vt episcopus Ostiensis, qui consecrat episcopum Vrbis, tunc [f] pallio vteretur, & ab eodem episcopo vrbis Romæ consecraretur. Et constitutum de omni ecclesiastico ordine fecit. Hic fecit duas basilicas, vnam via Ardeatina, vbi requiescit; & aliam in vrbe Roma, iuxta Palatinas. Ex huius suggestione obtulit Constantinus Augustus basilicæ, quam * constituit via Ardeatina, fundum rosarum, cum omni agro campestri, præstantem

* Facundi

* cœmeterium constituit

solidos quadraginta. In basilica in vrbe Roma obtulit hæc: patenam argenteam, pensantem libras triginta, amas argenteas duas, pensantes singulas libras viginti: scyphum argenteum vnum, pensantem libras decem: calices ministeriales argenteos tres, pensantes singulos libras duas. Coronam argenteam pensantem libras decem: Fundum Antonianum via Clodia, præstantem solidos triginta. Fundum * Baccanas via Appia, præstantem solidos quadraginta & * tremisses duos. Fundum * Morrea via Ardeatina, præstantem solidos quinquagintaquinque & * tremissem. § Hic fecit ordinationes duas in vrbe Roma per mensem Decembrem, presbyteros vigintiquinque, diaconos sex, episcopos per diuersa loca viginti septem. Qui etiam sepultus est in cœmeterio Balbinæ, via Ardeatina, quod ipse constituens fecit, * pridie Nonas Octobris. Et cessauit episcopatus dies viginti.

* Vaccanas
* trimisios
* Orrea
* trimisium vnum
* secundo Nonas

NOTÆ.

Quo tempore Marcus sedem acceperit?

[a] *Marcus.*] Anno Christi 336. qui est Constantini trigesimus primus, post interregnum quindecim dierum, in locum Siluestri pontificis pie sancteque defuncti, Marcus natione Romanus subrogatus fuit. Huius pontificatu ingenti Eusebianorum motu concussa est ecclesia.

Athanasius relegatus in Galliam a Maximino Treueris honeste receptus fuit.

Athanasius quasi minatus fuisset se impediturum, ne quid frumenti Alexandria Constantinopolim deueheretur, noua calumnia exagitatus, ac de nouo crimine læsæ maiestatis per falsos ac subornatos Eusebianæ factionis testes conuictus, ab imperatore inaudita causa magno omnium catholicorum luctu ac mœrore in Galliam relegabatur: quem Maximinus episcopus, non vt profugum vel exulem, sed vt confessorem de impietate triumphantem Treueris excepit, eumque vt egregium fidei athletam magno in honore habuit. Vnde, quod aiunt, ipsum in puteo latitantem symbolum conscripsisse, fabulosum esse constat. Post relegatum Athanasium, Ariani de Ario Alexandrinæ vrbi restituendo supplicantes, eius restitutionem impetrarunt quidem; verum ille quantumuis libris Eusebianorum & imperatoris communitus fuisset, ab Alexandrinis ciuibus, eo quod a catholica fide alienus esset, vrbis ipsius aditu prohibitus Constantinopolim rediit: ibique in Conuentu malignantium, occasione Marcelli Ancyrani, vt infra dicemus, congregato, sese imperatori sistens, de fide interrogatus, verbo & scripto fidem catholicam, per summam simulationem iuratus profitetur. Alexander Constantinopolitanus episcopus dum eum contra mandatum imperatoris in ecclesiæ communionem recipere nollet, violenterque ingerendum metueret, ipse

Arius restituitur Alexandrinæ vrbi.

vna cum plebe ieiunii & orationum ſtudio inſiſtens a Chriſto impietatis Arianæ vindice impetrauit, quod dum Arius magno faſtu Euſebianorum ad eccleſiam deducebatur, exonerandi aluum neceſſitate ad locum ſecretiorem declinare compulſus, vna cum excrementis viſcera diuino miraculo effundens, miſere interierit. Ad hunc modum Ariana hæreſi diuinitus condemnata, plurimi ex iis, qui ante decepti erant, conuerſi ſunt: ingens timor & exanimatio Euſebianæ factioni incuſſa eſt, fama rei per vniuerſum fere orbem diuagata. Imperator tanto prodigio commotus, Arianos & Euſebianos, quos hactenus Nicænæ fidei acerrimos defenſores, & diſciplinæ eccleſiaſticæ fideliſſimos cuſtodes, ipſorum dolis, fraudibus, ac ſimulata pietate male perſuaſus exiſtimauit, plane deteſtatus eſt: & Athanaſium, quem calumniis Arianorum circumuentum temere in exilium relegauerat, ipſe, prout conſtituerat, ab exilio reuocaſſet, ſi non morte præuentus fuiſſet. Hæc ex Athanaſio, Rufino, Socrate & Sozomeno, Baronius anno 336. num. 2. 3. 4. & multis ſequentibus.

Conſtantinus Athanaſium ab exilio reuocare decernit.

[b] *Sedit annos duos, menſes octo, dies viginti vnum.*] Menſibus nouem minus nouem diebus ſediſſe patet ex Baronio appendice tomi 10. Hoc eſt quod Hieronymus in chronico diſertis verbis ait, ipſum octo menſibus tantum ſediſſe. Et Sozom. lib. 2. cap. 19. ipſum ad exiguum tempus ſedem tenuiſſe. Imo ipſius auctoris libri pontificalis teſtimonio conſtat, Iulium Feliciano & Maximo conſulibus, anno nimirum Chriſti 337. ſedere cœpiſſe, quomodo igitur Marcus pontificatum ſuum Nepotiano & Facundo conſulibus anno Chriſti 336. auſpicatus, vltra biennium ſediſſe potuit? Marianus Scotus, Onuphrius aliique plures ex recentioribus hanc noſtram ſententiam recte ſectati, auctorem libri pontificalis deſeruerunt. Baronius anno prædicto num. 61.

Quamdiu Marcus ſederit.

[c] *Ex die Kalendarum Februarii.*] Si pridie Kalendas Ianuarias anni Chriſti 335. Silueſter Romanus pontifex ſancte in Domino obdormiuit, & inde vſque ad initium pontificatus Marci ceſſauit epiſcopatus diebus quindecim, vt aſſeris in vita Silueſtri, quomodo eiuſdem Marci initium ad Kalendas Februarias differtur?

Libri pontificalis error.

[d] *Vſque in diem Kalendarum Octobris.*] Septima die menſis Octobris, qua anniuerſaria eius natalis memoria ex antiquiore vſu in eccleſia agitur, diem ſuum obiiſſe, probabilius eſt. Baronius prædicto loco.

[e] *Hic conſtituit vt epiſcopus Oſtienſis.*] Conſuetudo illa, qua Oſtienſis epiſcopus Romanum epiſcopum conſecrare ſolet, hoc tempore antiquior eſſe videtur: nam Dionyſius papa a Maximiano Oſtienſi epiſcopo conſecratus fuiſſe legitur. Sanctus Auguſtinus in breuiculo collat. diei 3. cap. 16. agens aduerſus Donatiſtas, huius ritus tamquam vetuſtiſſimi meminit. Baronius.

Oſtienſis epiſcopus Romanum pontificem conſecrat.

[f] *Pallio vteretur.*] Pallium aliter Canone 12. Gangrenſis Concilii, aliter hic accipitur. Ibi enim ſumitur pro veſte qua vtebantur illi, qui vitam auſteriorem monaſticam profeſſi, carni & mundo renuntiauerant, vt patet ex notis ibidem conſcriptis: hic vero ſu-

Pallii acceptio quotuplex.

mitur pro indumento & insigni summi pontificis Romani, quo summus honor & plena eius potestas significatur : quodque ab eodem metropolitanis episcopis aliquando ob causas arduas & rationabiles impartiri solitum fuit. Hoc alias appellatur Phrygium, fortasse ideo, quod Phrygiorum opere crucibus contexi soleret. Baron. anno 336. num. 63. Phrygium Cyrillo Alexandrino, cum vices pontificis in Concilio Ephesino sustineret, a Cælestino pontifice Romano collatum fuisse, ipsumque illud in Concilio Ephesino & in sacris solenniis more Romani pontificis vsurpasse scribunt Theodorus Balsamon in Nomocanonem : Photius tit. 8. c. 1. Baron. anno 430. num. 26. Quod asserit Hieronymus Rubeus, Ioanni eiusque successoribus Rauennatis ecclesiæ archiepiscopis, priuilegio Valentiniani imperatoris vsum pallii concessum fuisse, ipsorum archiepiscoporum confessione, apud Greg. lib. 2. epist. 54. extante, diluitur, qua vsum pallii non imperatori, sed Romano pontifici acceptum referunt. Edictum quod Hieronymus prætexit commentitium esse, & a schismaticis confictum ostendit Baronius anno 432. num. 92. 93. 94. & 95.

Phrygium quid, & cur sic dictum.

Pallium a Romano pontifice archiepiscopis quibusdam concessum.

Tempore ieiunii vsus pallii prohibitus fuisse videtur ex epist. 54. lib. 2. Gregorii papæ, qua aduersus Ioannem Rauennatem iure expostulat, quod tempore ieiunii per plateas & vias pallium gestaret, Baronius anno 451. num. 63. Adde pallii nomine omne operimentum in rebus sacris significatum fuisse, vt lib. 2. epigr. 3. declarat Venantius Fortunatus, vbi vela oblata sanctæ cruci pallia nominat. Vide Baronium anno 336. num. 64.

Vsus pallii quando illicitus.

ε *Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem.*] Hæc qua fide auctoris scripta sint, patet ex præcedentibus.

EPISTOLA SANCTI ATHANASII ET ÆGYPTIORVM EPISCOPORVM AD MARCVM PAPAM.

De numero Canonum Nicænorum pro exemplaribus Nicæni Concilii, quia Ariani eorum exemplaria incenderant.

Domino sancto & apostolici culminis venerando Marco sanctæ Romanæ & apostolicæ sedis atque vniuersalis ecclesiæ papæ, Athanasius & vniuersi AEgyptiorum episcopi.

AD vos peruenisse non dubitamus, quanta & qualia ab hæreticis, & maxime ab Arianis quotidie patimur: quoniam intantum ab eis persequimur, vt etiam viuere iam nos tædeat. Nam instanti tempore subito & insperate in nos irruentes, nosque iuxta præceptum Domini qui

ait: *Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam,* Matth. 10. fugiendo propter cladem populi eos declinantes, nos comprehendere non valuerunt, sed omnia depopulati sunt. Intantum enim nostra vastauerunt, vt nec libros, nec vestimenta ecclesiastica, aliaque ornamenta, nec reliqua vtensilia nobis dimitterent. Libros vero nostros vsque ad minimum incendentes, nec iota vnum relinquētes, propter veritatis fidem, etiam Nicænam Synodum, qua modo clerus & populus imbuebatur, & maxime iam imbuti erant, in contumeliam nostram & omnium Christianorum incenderunt. Quapropter precamur, pater beatissime, quia non dubitamus apud vos plenaria esse Nicæni Concilii exemplaria, vt nobis illa, quæ sanctæ recordationis prædecessoris vestri Silvestri fuerunt, sub tuta mittatis stipulatione. Nam quando prædictæ Synodo cum beatæ memoriæ Alexandro, digno Deo pontifice nostro, id est, Alexandrinæ magnæ ciuitatis episcopo, in diaconatus interfuimus officio, sub nostræ præsentiæ testimonio, per beatos viros Victorem & Vincentium presbyteros, apostolicæ sedis apocrisiarios, missa sunt prædicto papæ Silvestro cum adstipulatione subnexa capitula septuaginta. Sane præsentibus nobis octoginta capitula in memorata tractata sunt Synodo, scilicet quadraginta à Græcis, Græca edita lingua, & quadraginta a Latinis, similiter Latina edita lingua. Sed visum est 318. patribus, sancto Spiritu repletis, in prædicto Concilio congregatis, & maxime iam dicto Alexandro, & apostolicæ sedis apocrisiariis, vt decem capitula adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur; & ad formam septuaginta discipulorum, vel potius totius orbis terræ linguarum, septuaginta tanti & tam excellentis Concilii fierent capitula, quæ omnem Christianorum informarent orbem, & omnes sub sacerdotali & Christiano nomine degentes vna fides & vna sacerdotalis atque clericalis regeret norma, nec quisquam a suo dissideret capite. Nunc ergo quia (vt prædictum est) ab inimicis sanctæ Dei ecclesiæ, & maxime ab Arianis, a quibus quotidie expugnamur, conterimur, & opprimimur, præfata septuaginta Nicæni Concilii capitula, quæ de præfata Synodo iam facta, iubente domino meo Alexandro, decreto omnium episcoporum attuli, quæ

etiam coram omnibus recitaui, atque transcripsi, sunt igne combusta; optamus vt a vestræ sedis auctoritate, quæ est mater & caput omnium ecclesiarum, ea ad correctionem & recreationem fidelium orthodoxorum percipere per præsentes legatos mereamur, quatenus vestra fulti auctoritate, vestrisque precibus roborati, illæsi a memoratis æmulis sanctæ Dei ecclesiæ, & nostris euadere, nobisque commissos eruere valeamus. Vere nouimus apostolatus vestri cor gratia sancti Spiritus intantum esse accensum, vt omnibus oppressis succurratis: quanto magis nobis, qui licet exigui ordinis, tamen vestri sumus, vobisque obedientes cum omnibus nobis cõmissis & sumus & semper esse volumus. Ideo decet, & oportet vos nobis hæc quæ rogamus, & alia quæ necessaria (iuxta sapientiam, quam vobis præstitit Altissimus) esse cognoueritis, absque tarditate præstare, vt tantæ miseriæ squalores a fidelium mentibus detergantur, & quasi vulnus corpori infixum, audit u tantæ miseriæ oberato, salutari curetur antidoto, vt diuino freti iuuamine, vestraque auctoritate atque auxilio roborati, aduersantiũ tergiuersationes euadere valeamus, atque inconcusso vultu, non fraude cuiusquam perculsi, assistere æterno iudici mereamur, & vocem audire inquientem: *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.* Et subscriptio. Orantem pro nobis sanctum apostolatum vestrum longæuis Dominus conseruet temporibus.

Matth. 25.

[a] RESCRIPTVM MARCI PAPÆ AD ATHANASIVM ET OMNES EPISCOPOS ÆGYPTIOS.

De missione capitulorum Nicæni Concilii.

Dominis venerabilibus fratribus Athanasio, & vniuersis Ægyptiorum episcopis, Marcus sanctæ Romanæ apostolicæque sedis, & vniuersalis ecclesiæ episcopus.

DOLEO, fratres, & nimium contristor super afflictione vestra, sed oppido consolor, quod vento agitata non estis arundo, sed recti in fide inter omnes procellarum & turbinum colluctationes incessanter perduratis.

Lectis ergo fraternitatis vestræ literis, vigorem constantiæ vestræ, quem olim noueramus, agnouimus. Congratulantes vobis, quod ad custodiendum Christi gregem, pastoralem curam vigilanter insequimini, ne lupi, qui sub specie ouium subintrarunt, bestiali sæuitia simplices quosque dilacerent, qui non ad hoc subintrarunt vt aliqua correctione proficiant, sed vt ea quæ sunt sana corrumpant. Quapropter moneo, & hortor dilectionem vestram, vt bonum quod incepistis adminiculante diuina gratia vsque in finem perducere satagatis, veritatis voce monente: *Beatus qui perseuerauerit vsque in finem.* Vn- *Matth. 24.*
de enim beata perseuerantia, nisi de virtute patientiæ? Nam, iuxta Apostolum, *Omnes qui volunt pie viuere in* *2. Timoth. 3.*
Christo, persecutionem patientur. Quæ non in eo tantum computanda est, quod contra Christianam pietatem, aut ferro, aut ignibus agitur, aut quibuscunque supplicijs, cum persecutionum sæuitiam suppleant, & dissimilitudines morum, & contumaciæ inobedientium, & malignarum tela linguarum, quibus conflictationibus communia semper membra pulsantur, & nulla piorum portio conflictatione sit libera, ita vt nec periculis, nec otio careant, nec labore. Nam hæc & omnia incrementa probabilium studiorum, & in eis vsque in finem perseuerantia, atque bonæ voluntatis incrementa, ad Christi gratiam semper sunt referenda: vt in omnibus quæ agimus Deus omni perfecte laudetur tempore.

De capitulorum namque veritate & numero Nicæni Concilii, cui vos interfuisse literis vestræ fraternitatis significastis, a nostris, qui vobiscum vna interfuerunt, diligẽtioribus requisiuimus collocutionibus: qui ita, vt vestræ testatæ sunt literæ, omnem nobis ordinem exposuerunt, & vestram epistolam per omnia veram esse testificati sunt: non vt nos aliquid sinistrum vestra ex parte arbitremur. Sed nos & vos, illosque absque vlla in posterum titubatione vnum sentire optaremus, & sancta Romana ecclesia, quæ semper immaculata mansit, & Domino prouidente, & beato Petro apostolo opem ferente, in futuro manebit, sine vlla hæreticorum insultatione firma & immobilis omni tempore persisteret. His itaque peractis, diligenter requirentes in sancto nostræ & apostolicæ sedis scrinio,

eadem quæ ſanctæ recordationis prædeceſſori meo Silueſtro ſunt directa, ſeptuaginta (ſicut ſignificaſtis) capitula illæſa inuenimus. Ipſa enim vobis propter auctoritatem & ſubſcriptionem tantorum patrum, & eius magni Concilii, minime miſimus, ſed pro eiſdem coram apocriſiariis veſtris alia ſimilia, eumdem numerum, eademque verba, & ipſam ſubſcriptionem continentia, vobis reſcribere, & ſub certa ſtipulatione & confirmatione mittere curauimus. Et quis eſt, qui fratribus ſuis talia negare audeat? nam non negligenda nobis hæc per ſancti Spiritus gratiam Dominus docuit, ſed fideliter exercenda, & fratribus contradenda, & docenda diſtribuit. Hæc apoſtolorum viua traditio, hæc eſt vera caritas, quæ prædicanda eſt, & præcipue diligenda ac fouenda, atque fiducialiter ab omnibus tenenda. Hæc ſancta & apoſtolica mater omnium eccleſiarum Chriſti eccleſia, quæ per omnipotentis Dei gratiam a tramite apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur, nec hæreticorum nouitatibus deprauanda ſuccubuit, ſed vt in exordio normam fidei Chriſtianæ percepit ab auctoribus ſuis apoſtolorum Chriſti principibus, illibata fine tenus manet, ſecundum ipſius Domini ſaluatoris diuinam pollicitationem, qui diſcipulorum ſuorum principi in ſuis fatus eſt euangeliis: *Petre*, inquiens, *ecce Satan expetiuit, vt cribraret vos, ſicut qui cribrat triticum: Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* Conſideret itaque veſtra excellens prudentia, quam bonum ſit perſiſtere in diſpenſatione vobis credita, & in fide recta, atque hæreticis & æmulis Chriſti repugnare, & nunquam a veritatis tramite declinare, quoniam Dominus & ſaluator omnium, cuius fides eſt, qui pro nobis mori non dubitauit, & proprio nos ſuo redemit ſanguine, qui fidem beati Petri non defecturam promiſit, & confirmare eum fratres ſuos admonuit. Quod apoſtolicos pontifices meæ exiguitatis prædeceſſores confidenter feciſſe ſemper cunctis eſt cognitum, quorum & puſillitas mea, licet impar ſit, & infirma, pro ſuſcepto tamen diuina dignatione miniſterio pediſequa cupit exiſtere. Væ enim erit nobis, qui huius miniſterii onus ſuſceptum habemus, ſi veritatem Domini Ieſu Chriſti, quam apoſtoli prædicauerunt, prædicare neglexeri-

Luc. 22.

lexerimus. Væ etiam erit nobis, si silentio veritatẽ oppresserimus, qui erogare nummulariis iubemur, id est, Christianos populos imbuere & docere. Quid in ipsius Christi futuro dicturi sumus examine, si sermonis eius veritatem confundimur prædicare? Quid erit de nobis, cum de commissis nobis animabus, & de officio suscepto, rationem iustus iudex Christus Deus noster districtam exegerit? Ideo, fratres, hortor dilectionem vestram, obtestor & moneo, vt qua debetis & potestis solicitudine vigiletis ad inuestigandos hæreticos, & inimicos sanctæ Dei ecclesiæ, & a sanis mentibus, ne pestis hæc latius diuulgetur, seueritate qua potestis pro viribus extirpetis. Quoniam vt habebit a Deo dignæ remunerationis præmium, qui diligentius quod ad salutem commissæ sibi plebis proficiat fuerit executus, ita ante tribunal Domini de reatu negligentiæ se non poterit excusare, quicumque plebem suam contra sacrilegæ persuasionis auctores noluerit custodire. Data octauo Kalendas Nouembris, Nepotiano & Secundo viris clarissimis consulibus.

NOTA.

[a] *Rescriptum.*] Epistola Marci ad sanctum Athanasium episcopum Alexandrinum, & ad ceteros Ægypti episcopos, Nepotiano & Facundo consulibus, X. Kalendas Nouembris scripta legitur, cuius argumentum ex epistola Athanasii aliorumque eiusdem prouinciæ episcoporum ad eumdem Marcum intelligitur hoc fuisse: nempe Ægyptios dira Arianorum persecutione vexatos, inter alia Nicænorum Canonum, qui vna cum omnibus aliis libris ab iisdem incensi fuerunt, exemplar a Romana ecclesia iisdem datis ad Marcum papam literis postulasse. Quibus quidem literis, tum Ægyptiorum, tum Marci, Nicænorum Canonum numerus definitur, nimirum ab eadem magna Synodo statuta fuisse septuaginta, secundum, vt aiunt, numerum discipulorum, capitula. Baronius num. 58. Hanc surreptitiam & ab aliquo confictam fuisse quinque rationes euidenter ostendunt. Quarum prima hæc est: quod in controuersia inter Africanam ecclesiam & Romanos pontifices Zosimum & Bonifacium agitata, de numero Nicænorum Canonum, hæc epistola illis nequaquam cognita fuerit. Secunda, quod Athanasius, vt ex præcedentibus constat, hoc tempore in Galliis exulauerit, adeoque hac de re ad Romanum pontificem Alexandria scripsisse non potuerit. Tertia, quod grassatio illa in Alexandrinam ecclesiam multis annis post hæc tempora sub Constantio contigerit, quando nimirum Athanasio expulso Gregorius quidam Arianus in locum eius ordinatus est, vt

Argumentum epistolæ.

Epistolæ Marci ad Athanasiũ & Athanasii ad Marcum suspectæ & dubiæ fidei sunt.

Ratio 1.

Ratio 2.

Ratio 3.

Ratio 4. teſtatur Athanaſius in epiſtola ad omnes orthodoxos. Quarta, quod Marcus Nonis Octobris huius anni Conſtantino imperatore adhuc viuente defunctus fuerit: ideoque non poſſit non ſuſpectum eſſe de fide, quod X. Kalendas Nouembris Nepotiano & Facundo conſu-
Ratio 5. libus hanc epiſtolam ſcripſiſſe legatur. Quinta: Si Marcus papa exemplum miſiſſet ad Alexandrinos ex Romano ſcrinio, certo conueniſſent deinceps inter ſe exemplaria Romanum & Alexandrinum: quomodo ergo in exemplari a ſancto Cyrillo ex Alexandrino ad Africanos miſſo, iſti tres Canones de appellationibus deerant, qui in Romano inueniebantur? Idem igitur qui, vt bene conſuleretur aſſertioni Zoſimi & Bonifacii de Nicæno Canone extra numerum vicenarium allegato, epiſtolam illam Bonifacii papæ ad Eulalium epiſcopum Alexandrinum de reſtituta communione eccleſiæ Africanæ confinxit, has eaſdem Marci ad Athanaſium, & Athanaſii ad Marcum confinxiſſe & concinnaſſe putatur. Baron. anno 336. num. 59. & 60. Bellarminus lib. 2. de Rom. pont. cap. 25.

CONCILIVM CONSTANTINOPOLITANVM

Anno Christi 336.

OCCASIONE MARCELLI ANCYRANI CELEBRATVM AB ARIANIS.

NOTA.

Cauſa Concilii. [a] *Concilium.*] Cum Ariani in Concilio Nicæno Marcellum Ancyranum in Galatia epiſcopum ſuæ factioni infenſiſſimum aduerſarium ſenſiſſent, ipſeque vocatus ad encænia Hieroſolymitanæ eccleſiæ cum Euſebianis communicare nollet, ad imperatorem rem detulerunt: huius auctoritate deinde ad Synodum Conſtantinopolitanam anno Chriſti 336. celebratam dicturus cauſam conuocatus, comparuit cum propinquioribus epiſcopis fere omnibus Euſebianis Eu-
Qui interfuerunt. ſebius Nicomedienſis: Euſebius Cæſarienſis, Theognis, Patrophilus, Vrſacius, & Valens Arianorum anteſignani, eo fine vt Athanaſium ſede ſua, modo quo ſupra in notis ad vitam Marci diximus, exturbarẽt,
Acta Concilii. illuc conuenerant. Vbi cum Athanaſium per nouam calumniam in exilium expuliſſent, viribus omnibus laborarunt, vt Marcellus alter fidei catholicæ defenſor acerrimus eadem ſententia percelleretur. Itaque poſt multas calumnias, eum crimine hæreſeos falſo inſimulatum, quaſi contra Aſterium ſcribens cum Paulo Samoſateno ſentiret, Chriſtumque purum hominem eſſe doceret, condemnarunt, & epiſcopatu abdicatum in exilium eiecerunt. Deinde hac re pro voto ſuo egregie peracta, Arium ob infidelitatis & hæreſis ſuſpicionem ab Alexandrinis reiectum, recte & orthodoxe ſentire Ariani iudicant. Iuramento eamdem fidem profeſſus, in eccleſiæ communionem recipi ab imperatore iubetur, idque deinde, quod ſupra in notis ad Marci vi-

ANNO CHRISTI 336. tam dixi, miraculoſe contigit. Hæc ex Rufino, Epiphanio hæreſi 74. Athanaſ. apol. 2. de ſynodis & epiſt. ad ſolitarios, Baronius ann. 336. num. 27.

VITA, EPISTOLÆ ET DECRETA IVLII PAPÆ I.

Ex libro pontificali Damaſi papæ.

[a] IVLIVS natione Romanus, ex patre Ruſtico, ſedit annos quindecim, menſes duos, dies * XVIII. Fuit autem temporibus Conſtantii hæretici filii Conſtantini, a conſulatu Feliciani & Maximini. Hic poſt multas tribulationes in exilio fuit menſibus decem, & poſt Conſtantii mortem cum gloria reuerſus ad ſedem beati Petri apoſtoli, fecit baſilicas duas, vnam iuxta forum, & aliam via Flaminia: & cœmeteria tria, vnum via Flaminia, aliud via Aurelia, & aliud via Portuenſi. Hic conſtitutum fecit, vt nullus clericus cauſam quamlibet in publico ageret, niſi in eccleſia, & vt notitia quæ omnibus fidem facit, per notarios colligeretur, & vt omnium monimentorum in eccleſia confectio per primicerium notariorum celebraretur, ſiue quod cautiones, vel inſtrumenta, vel donationes, vel commutationes, vel traditiones, aut teſtamenta, vel colligationes, aut manumiſſiones clericorum in eccleſia per * ſcrinium ſanctum celebrentur. Hic fecit ordinationes tres in vrbe Roma per menſem Decembrem, presbyteros octodecim, diacones tres, epiſcopos per diuerſa loca nouem. Qui etiam ſepultus eſt via Aurelia in cœmeterio Calepodii, pridie Idus * Aprilis. Et ceſſauit epiſcopatus dies vigintiquinque.

* VI.

* ſcrutinium

* Auguſti.

NOTÆ.

[a] *Iulius.*] Vigeſimaſexta die Octobris, anno Domini 336. qui eſt Conſtantini imperatoris vltimus, Iulius ciuis Romanus pontificatum eccleſiæ adeptus eſt. Cuius initio Conſtantinus imperator catholicæ & orthodoxæ fidei confeſſor e vita diſcedens, tres filios hoſce, Conſtantinum, Conſtantium, ac Conſtantem imperii ſui heredes reliquit: hoc iis moriturus præcipiens, vt Athanaſium, quem

Iulius quoto anno pontificatũ adeptus.

Obitus Conſtantini.

non tam relegasset, quam sanguinolentorum hostium oculis ad tempus subtraxisset, tuto in pristinum locum ac dignitatem restituerent. Quam voluntatem patris Constantinus iunior, Constantii permissu, executus fuit, ipsumque Athanasium cum reliquis exulantibus episcopis ac presbyteris sedibus suis & ecclesiis restituit. Quo facto, cum Ariani & Eusebiani hæresim suam succumbere viderent, non modo Athanasium nouis calumniis onerarunt, verum etiam ipsam Nicænæ fidei formulam, omisso *Consubstantialis* nomine immutare, Ariique hæresim in ecclesiam introducere elaborarunt. Quod vt facilius expedirent, presbyteri alicuius Ariani, penes quem Constantinus magnus suasu sororis Constantiæ testamenti tabulas Constantio reuertenti tradendas deposuerat, auxilio freti, principis ambitiosi gratiam & fauorem impetrarunt: ac deinde catholicis episcopis, maxime vero Athanasio Alexandrinæ, Eustathio Antiochenæ, Paulo Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopis bello atrocissimo indicto, cruenta tela & iacula in eos immittunt, calumnias nouas comminiscuntur, habitisque desuper malignantium conuenticulis, innocentes episcopos condemnatos sedibus suis exturbarunt, ac tandem vel exilio vel morte truculenta eosdem interemerunt, &, quod fœdissimum est, Nicænæ fidei symbolum, *Consubstantialis* nomine expuncto, malitiose vitiarunt. Ad hanc iniuriam a capite diuini Numinis & sponsæ illius ecclesiæ propulsandam, Iulius pontifex se talem defensorem exhibuit, vt omnis eius pontificatus in fide Nicæna tuenda, & catholicis episcopis, maxime autem Athanasio, defendendis, consumptus fuerit. Quod patebit infra ex notis ad epistolas & Concilia sub Iulio habita.

Athanasius ex exilio reuocatus.

Ariani quid fecerint?

Iulius fidei Nicænæ & Athanasii defensor.

Quamdiu sederit.

Sedit annos 15. *menses* 2. *dies* 18.] Qui anno Christi 352. pridie Idus Aprilis ex hac vita ad Dominum migrauit, reperitur sedisse annis 15. mensibus 5. diebus 17. ita Baronius, Vaticanos indices secutus, hic num. 1.

Quod Hieronymi chronic. Liberii ingressum referat in hunc annum, confirmat ea quæ paulo ante de obitu Iulii diximus.

Iulius an exul fuerit?

Hic post multas tribulationes in exilio fuit mensibus decem.] Iulium pontificem pro exulibus episcopis, Athanasio, Marcello, aliisque pluribus restituendis, multos labores impendisse, infra multis in locis patebit: ipsum vero aliquo tempore exilium sustinuisse, præter Platinam, errorem libri pontificalis sequentem, nemo, quod sciam hactenus, asseruit. Quod ait post obitum Constantii ab exilio liberatum fuisse, nequaquam sustineri potest: omnes enim, quotquot sunt scriptores Christiani, sicut & ex gentilibus Ammianus, aperte scribunt, viuente adhuc & imperante Constantio, Liberium Romanæ ecclesiæ curam egisse, ac post multas exagitationes ab eodem in exilium relegatum fuisse. Quod si verum est, imprudens compilator aduertat, quomodo se ex hoc laqueo exerat. Ad annum Christi 350. magnus ecclesiæ catholicæ & sanctorum præsulum patronus, terribilis Arianorum hostis, princeps integerrimæ fidei, exulantium

Libri pontificalis error.

ex oriente episcoporum vindex, Constans imperator occidentis imperium tenebat, non video qua ratione, hoc defensore adhuc superstite, Iulius pontifex relegari potuerit. Post occisum Constantem imperatorem, Magnentius tyrannus cum Vrbe toto occidentali imperio potiebatur: vel igitur auctore Magnentio Iulium relegatum fuisse oportuit, quod nemo hactenus scripsisse legitur; vel concedendum est, eumdem Constantii imperio nequaquam ab Vrbe extractum, in regiones exteras amandatum fuisse. Vide Baron. anno 352. num. 2. & 3.

EPISTOLÆ IVLII PAPÆ. I.

An Iulius scripserit epistolam ad Dionysium Corinthi episcopum.

DE scriptis & epistolis Iulii Gennadius de scriptoribus ecclesiæ cap. 2. hæc ait: *Iulius vrbis Romæ episcopus scripsit ad Dionysium quemdam de incarnatione Domini epistolam vnam, quæ illo quidem tempore vtilis visa est aduersus eos qui ita duas per incarnationem asserebant in Christo personas, sicut & naturas. Nunc autem pernicioſa probatur: fomentum enim est Eutychianæ & Timotheanæ impietatis.* Ita Gennadius, qui epistolam illam Apollinaris, Iulio pontifici falso & malitiose adscriptam, non tam legisse quam nomine saltem audiuisse conuincitur, ex eo quod eam aduersus Nestorianos impugnandos maxime vtilem esse scribat, quæ vere eorumdem de duabus in Christo personis errorem ex proposito confirmat. Accuratius igitur eam perspectam habuerunt Euagrius & Leontius, quorum ille lib. 3. cap. 31. de Nestorianis hæreticis agens, hæc scribit: *Sanctorum patrum libros sæpe deprauarunt, multosque Apollinaris libros, Athanasio, Gregorio Thaumaturgo & Iulio, inscriptionibus commutatis, attribuerunt, quibus quidem libris plurimos in suum impium errorem induxerunt.*

Gennadii error.

Apollinaristæ suis scriptis catholicorum nomina præfixerunt.

De eadem epistola accuratius & prolixius hæc Leontius in commentario de sectis act. 8. tom. 10. bibloth. sanctæ. *Afferunt*, inquit, *aliud quoque dictum velut a B. Julio profectum, quod extat in epistola scripta ad Dionysium Corinthi episcopum, cuius initium est: Miror de quibusdam audiens*, &c. *estque dictum huiusmodi: Necesse est eos, cum duas naturas dicunt, vnam adorare, alteram non adorare: ac in diuinam quidem baptizari, at in humanam non baptizari. Aliaque plura isthac epistola continet. Sed nos pluribus argumentis conuincimus, illam epistolam non esse beati illius Iulii, sed Apollinaris. Primum ex eo, quod si quis eam subtiliter consideret, nihil Juliani dignum nomine habeat. Quin & septem illæ epistolæ quas eius esse dicunt, Apollinaris sunt. Deinde quod in eadem epistola corporis mentione facta nusquam id mente præditum vel animatum dixerit: Erat autem in more patribus illius sæculi*, quia Apollinaris Arium secutus, vt ex 6. act. Concilii secundi Nicæni constat, corpus Christi anima caruisse, & Verbum illi loco mentis fuisse docebat: *ideo*, inquam, *patribus illius sæculi in more erat, vt sicubi corporis mentionem facerent, idipsum mente præditum, animatum-*

Leont. 4. rationibus probat epistolam Iulio affictã, Apollinaris fuisse.

Ratio I.

Ratio II.

Cur orthodoxi corpus Christi nominantes, illud mente præditum vel animatum appellarint.

que dicerent ; quod quidem vsque adeo verum est , vt reformidantibus eis hoc crimen , ideoque , deinceps illas voces Mente præditum & animatum , adiicientibus , nulli posteriorum libri reperiantur , qui hanc veterem appendicem non habeant . Præterea de hoc quoque non

Ratio III. *beati Iulii , sed Apollinaris esse redarguitur , quod Nyssenus ille Gregorius in opere contra Apollinarem aperte multa recitat , quæ hac epistola*

Ratio IV. *continentur , eaque ceu praua refutet . Potest & aliunde conuinci , quod B. Iulii non sit . Aiunt enim actis Synodi Ephesinæ sub B. Cyrillo insertam ; quod quidem aperte mentiuntur : nam nihil ibi in textu tale reperitur , sed alia quædam inserta est epistola velut a Iulio scripta , nec ipsa Iulii , sed Timothei , quemadmodum ex multis exemplaribus intelligi potest.* Hæc Leontius pro defensione Iulii. Vide Baron. anno 352. num. 4. & aliquot sequentibus.

De duabus epistolis infra subsequentibus , quarum altera est Arianorum ad Iulium , altera Iulii ad Arianos scripta , lectori vtile simul ac gratum fore existimauimus , si quod de iis sentit Baronius , breuiter hic annotemus. *Extat epistola quædam* , inquit, anno 341. num. 59. *Arianorum nomine ad Iulium papam data , sed vt recte intuenti apparet, videtur esse ex his , quæ Socrates atque Sozomenus tradunt , consarcinata : nam quæ qualesve essent eædem Eusebianorum ad Iulium scriptæ , eiusdem Iulii literæ ad eos redditæ , & ab Athanasio recitatæ , aperte significant : multa enim in illis desiderantur , quæ ex Iulii literis produntur ab iisdem scripta esse , compluraque inesse noscuntur aliter quam a Iulio relata sint , diuersasque cum ex nominibus , tum ex rebus prudens quisque indagator inueniet : vt merito eæ ipsæ , quæ ibidem habentur recitatæ , tunc a Iulio papa ad Arianos redditæ , eadem quoque suspicione laborent. Nam quæ veræ & legitimæ sint literæ Iulii ad illos rescriptæ , Athanasius , qui eas verbatim descripsit , recitatque in secunda sua apologia , absque controuersia vlla declarat.* Hæc Baronius præallegato loco.

Baronii de duabus epistolis Iulii sententia.

[a] EPISTOLA I.

INCREPATORIA IVLII PAPÆ I.

AD ORIENTALES EPISCOPOS

pro causis Athanasii, & excessibus contra Romanam ecclesiam.

I. *Quod soli Romano pontifici liceat generale Concilium cogere , & episcopos iudicare.*

II. *Non oportet præter sententiam pontificis Romani Concilia celebrare , vel episcopos damnare.*

III. *Vt accusatores & accusationes quas leges sæculi non admittunt , repellantur.*

IV. *Si quis episcopum præter auctoritatem sedis apostolicæ damnauerit , vel a sede expulerit , de gradu suo deiiciatur , & excommunicetur ; & episcopi electi restituantur.*

Venerabilibus fratribus vniuersis orientalibus episcopis Julius.

DECVERAT vos, fratres, alios ecclesiasticis instruere disciplinis, & non talibus arguere machinamentis, dicente Ioanne Baptista: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis*, & reliqua. Luc. 3. De qua re & apostolus Paulus nos instruit, dicens: *Fratres, etsi præocupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris*, & reliqua. Gal. 6. Et alibi Petrus apostolus ait: *Omnes vnanimes in oratione estote, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hereditate possideatis. Qui enim vult vitam diligere, & videre dies bonos, coerceat linguam suam a malo, & labia sua ne loquantur dolum. Declinet a malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & * sequatur eam: quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum, vultus autem Domini super facientes mala.* 1. Pet. 3. Psal. 33. * Persequatur

Quid peius est, fratres, quam vt sacerdotes Domini, qui ab omni mala coinquinatione, & a nocumento omnium Christianorum, quanto magis a fratrum & coepiscoporum, alieni debent existere, quos tueri & subleuare ab insidiis debent, & quos fouere & diligere summopere oportet, persequantur eos, & communione priuare decertent? Nec recordamini Sapientiam, quæ ait: *Peruersæ enim cogitationes separant homines a Deo.* Sap. 1. Si peruersæ cogitationes separant homines a Deo, quanto magis opera iniqua? Quid enim nequius est, quam vt illos, de quibus Dominus ait, *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei*, Zach. 2. quisquam auertere, persequi, destruere nitatur? Probata autem virtus portat, protegit & consolatur oppressos, & docet insipientes. *Est enim Deus testis cordis * hominis, scrutatorque verus singularum conscientiarum, & linguarum singularum auditor: quoniam spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis.* Gal. 7. * humani Psal. 17. Sap. 1. Et alias idem ipse ait: *Deus caritas est. In hoc apparuit caritas Dei in nobis, quoniam Filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc est caritas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit Filium suum propitiationem pro peccatis no-* 1. Ioan. 4.

*stris. Carissimi, si sic Deus dilexit nos, & nos debemus inuicem diligere. Deum nemo vidit vnquam: si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & caritas eius in nobis perfecta est. In hoc intelligimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus, & testificamur, quoniam Pater misit Filium suum, Saluatorem mundi. Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est Filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo, & nos cognouimus, & credidimus * caritati, quam habet Deus in nobis. Deus caritas est, & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo. In hoc perfecta est caritas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Timor non est in caritate; sed perfecta caritas foras mittit timorem, quoniam pœnam timor habet. Qui autem timet, non est perfectus in caritate. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus a Deo: vt, qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* * caritatem, Nam & ipsa sapientia ait:

Prou. 15. *Lingua sapientium ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitiam. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos. Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Domus iusti plurima fortitudo: & in fructibus impii conturbatio. Labia sapientium disseminabunt scientiam: cor stultorum dissimile erit. Victimæ impiorum abominabiles erunt Domino: vota iustorum placabilia. Qui sequitur iustitiam diligitur a Domino.*

Prouer. 10. Item alibi: *Labia iusti considerant placita: & os impiorũ peruersa.*

Prou. 11. *Simplicitas iustorum diriget eos; & supplantatio peruersorum vastabit eos, iustitia rectorum liberabit eos, & in insidiis suis capientur iniqui. Justus de angustia liberabitur, & tradetur impius pro eo. Simulator ore decipit amicum suum, iusti autem liberabuntur scientia. In bonis iustorum * exaltabitur ciuitas, & in perditione impiorum erit laudatio. Benedictione iustorum exaltabitur ciuitas.* * exultabit Nec

Iob. 29. consideratis, qui fratres persequi non cessatis, qualia Iob patientissimus, inter cetera exorsus, loquitur: *Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi, eo quod liberassem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Justitia indutus sum: & vestiui me sicut vestimento & diademate iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo:*

pater

Patereram pauperum: & causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Et paulo post: *Si negaui*, inquit, *quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea: quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum.* Nam si quis hæc recto omnia considerauerit oculo, nequaquam * fratres nocere, sed liberare festinabit, quia nihil deterius est, quam ciues ciuibus inuidere, & fratres fratribus insidiari, aut calumnias facere. Talibus enim refragari volentes insidiis patres sancti, Synodum congregauerunt generalem in Nicæa, vitam corrigere hominum cupientes in ecclesia commorantium. Licet dudum instituta sanctorum multa patrum essent conscripta, posuerunt leges, quas sacros Canones appellamus, quibus multa perneccessaria ad statum ecclesiæ sanctæ Dei, & supplementum columnarum eius, id est episcoporum, qui eam propriis humeris gestant, sunt decreta, & nocumenta eorum prohibita, ita vt qui talia agere tentauerint, aut eis nocere præsumpserint, si quidem clerici fuerint, a proprio gradu decidant, si vero monachi aut laici fuerint, anathematizentur. Quibus armati exemplis, oportere arbitrati sumus, ab omnipotenti Deo inspirati, vt hanc accensam discordiæ flammam extinguere apostolica debeamus auctoritate, & non concedere eam vlterius animas depasci humanas. Quapropter vna cum omnibus apostolicæ subiectis regulæ sancimus, ne quisquam deinceps Christianorum talia perpetrare, aut episcopis temere nocere præsumat, cum & doctor gentium idipsum prohibeat, dicens: *Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem*, & reliqua. Bonum est namque procul dubio, & omnibus timentibus Deum desiderabile, cohibere dissensiones & altercationes, fratribusque subuenire, & inuicem non inuidere, sed adiuuare. Audite, inquam, iam factam in Nicæna ciuitate Synodum, cui & ego ipse conscientiæ meæ cultum decenter exhibui, nihil aliud volens quam concordiam omnibus fabricare, & præ cunctis arguere & remouere hanc insidiantium altercationem: quas præuidentes sancti patres insidias & illicitas altercationes, vnanimiter in prædicta Nicæna

Iob. 31.

* fratribus

Ex his & sequentibus liquet plures 20. esse Nicæni Concilii Canones.

1. Tim. 5.

5. quæst. 4. Nullus episcopus. ſtatuerunt Synodo, vt nullus epiſcopus, niſi in legitima Synodo, & ſuo tempore apoſtolica auctoritate conuocata, ſuper quibuſdam criminationibus pulſatus audiatur, id eſt, iudicetur vel damnetur. Sin aliter præſumptum a quibuſdam fuerit, in vanum deducatur quod egerint, nec inter eccleſiaſtica vllo modo reputabitur.

I.

Ipſi vero primæ ſedis eccleſiæ conuocandarum generalium Synodorum iura & iudicia epiſcoporum ſingulari priuilegio euangelicis & apoſtolicis atque canonicis conceſſa ſunt inſtitutis, quia ſemper maiores cauſæ ad ſedem apoſtolicam multis auctoritatibus referri præceptæ ſunt. Nec vllo modo poteſt maior a minore iudicari. Ipſa namque omnibus maior & prælata eſt eccleſiis, quæ non ſolummodo Canonum & ſanctorum patrum decretis, ſed Domini Saluatoris noſtri voce ſingularem obtinuit principatum. *Tu es*, inquit, *Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam*, & reliqua. *Et quæcumque ligaueris ſuper terram & ſolueris, erunt ligata & ſoluta in cælo & in terra.*

Primates eccleſiæ Romanæ a Chriſto.

Matth. 16.

II.

Porro dudum a ſanctis apoſtolis ſucceſſoribuſque eorum, in præfatis antiquis decretum fuerat ſtatutis, quæ hactenus ſancta & vniuerſalis apoſtolica tenet eccleſia, non oportere præter ſententiam Romani pontificis Concilia celebrari, nec epiſcopum damnari, quoniam ſanctam Romanam eccleſiam * primatem omnium eccleſiarũ eſſe voluerunt. Et ſicut B. Petrus apoſtolus primus fuit omnium apoſtolorũ, ita & hæc eccleſia ipſius nomine conſecrata, Domino inſtituente, prima & caput ſit ceterarum, & ad eam, quaſi ad matrẽ atque apicem, omnes maiores eccleſię cauſæ, & iudicia epiſcoporũ recurrant, * eiuſque iuſta ſententia terminũ ſumant, nec extra Romanum quidquam ex his debere decerni pontificem, quatenus non ita proterue, & pro libitu cuiuſpiã, ſuo proprio arbitrio, quibuſque metropolitanis, ſicut agere ſolebant, liceat, incõſulto Romano pontifice, aut maiores eccleſiæ cauſas deturbare, aut epiſcopos damnare, ſed cõmuni ſanctæ Romanæ ſedis epiſcopi conſilio & concordi actione quæque ſunt Chriſti zelo agenda diſponant vnanimiter, recteque ſentiant, & ea quę ſenſerint, non ſibimet diſcrepãdo, ſed Deo placita perficiat.

3. q. 6. Dudum a ſanctis. In decretali epiſtola Eleutherii papæ, ac Victoris.

In 2. decr. Anacleti papæ, & in 1. decr. Alexandri papæ.

Habetur infra in decr. Iulii papæ, ad orientales epiſcopos pro Athanaſio.

* primatiam

* & iuxta eius ſententiam

III.

Est etiam in iam fata Nicæna concorditer statutum Synodo, accusatores & accusationes, quas sæculi leges non admittunt, a sacerdotali funditus auerti nocumento. *Ecce*, inquit Propheta, *quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in vnum.* Illi vero non in vnum habitant, qui a fratrum se solatio subtrahunt, aut fratribus insidias præparant. Non alieno vos, fratres, patiamini peccato grauari: quia quod necesse est, nos dicere veremur, id est, ne cuius religio dissipatur, indignatio prouocetur. Præ oculis habete, & tota mentis acie reuerenter aspicite beati Petri gloriam, & cum ipso communes omnium apostolorum coronas, cunctorumque martyrum palmas, qui pro fratrum non destructione, sed confirmatione & veritate in Christo passi sunt. *Psal.* 132.

IV.

Nos ergo, qui Domini discipuli & dici & esse volumus, portare crucem Christi, & compati fratribus debemus, & non persequi. Subtrahite (rogamus) actus cogitationesque a talibus nocumentis, si non vultis ipsam in vos suscipere vltionem: quoniam talionem meretur qui fratri foueam præparat. Et nos scitote hunc typhum deinceps non esse passuros, vt ea quæ ad hanc specialiter sanctam pertinent sedem, sicut iudicia episcoporum & maiores ecclesię causæ, vt paulo superius prælibatum est, vos patiamur nobis inconsultis inuadere absque vestri status periculo. Sed si quis ab hodierna die & deinceps episcopum præter huius sanctæ sedis sententiam damnare, aut propria pellere sede præsumpserit, sciat se irrecuperabiliter esse damnatū, & proprio carere perpetim honore, eosque qui absque huius sedis sunt electi sententia vel damnati, huius sanctæ sedis auctoritate scitote pristinam recipere cōmunionem, & in propriis restitui sedibus: quoniam & prius, a tempore scilicet apostolorum, hæc huic sedi sanctę concessa sunt, & postea in memorata Nicæna Synodo, propter prauorum hominum infestationes, atque hæreticorum persecutiones, & insidiantium molimina fratrum, sunt concorditer ab omnibus corroborata, vt magis singuli * prouideant, ne talia audeant perpetrare, & caueant, si non propter Deum & amorem fratrum, tamen propter opprobrium homi-

* præuideant,

num, ruborem ſuum atque canonicam vltionem, ſaltem hæc timore & verecundia compreſſa, ſilentioque comprimantur, amputato ſcilicet totius vſurpationis exceſſu, quia nullus debet præſumere quæ ſibi non videntur eſſe conceſſa. Quam culpam nullo modo potuiſſetis incidere, ſi vnde conſecrationem honoris accipitis, inde legem totius obſeruantiæ ſumeretis: & beati apoſtoli Petri ſedes, quæ vobis ſacerdotalis mater eſt dignitatis, eſſet eccleſiaſticæ magiſtra rationis. Vnde ſicut multum nos ea quæ a vobis pie recteque ſunt acta lætificant, ita nimium ea quæ ſunt perperam geſta contriſtant, quoniam neceſſe eſt poſt multarum talium experimenta cauſarum hæc in poſterum ſolicitius proſpici, & diligentius præcaueri, quatenus ea, quæ ſunt ab apoſtolis eorumque ſucceſſoribus ſtatuta, nulla deſidia negligantur, nulla diſſenſione violentur, nulla concertatione turbentur. *Nam ſicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra.* Connexio totius corporis vnam ſanitatem, vnam pulcritudinem facit; & hæc quidem connexio totius corporis vnanimitatem requirit, ſed præcipue exigit concordiam ſacerdotum, quibus etſi dignitas communis non eſt, tamen ordo generalis eſt, quoniam & inter beatiſſimos apoſtolos in ſimilitudine honoris fuit quædam diſcretio poteſtatis, & cum omnium par eſſet electio, vni tamen datum eſt vt ceteris præemineret. De qua forma epiſcoporum quædam orta eſt diſtinctio, & magna ordinatione prouiſum, ne omnes ſibi omnia vindicarent, ſed eſſent in ſingulis prouinciis ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia, & rurſum quidam in maioribus vrbibus conſtituti ſolicitudinem eius ſuſciperent ampliorem, per quos ad vnam beati Petri ſedem vniuerſalis eccleſiæ cura confluereret, & nihil vſquam a ſuo capite diſſideret. Qui ergo ſcit ſe quibuſdam præpoſitum, non moleſte ferat aliquem ſibi eſſe prælatum, ſed obedientiam quam exigit etiam ipſe dependat. *Nolite itaque errare, fratres mei dilectiſſimi. Doctrinis variis & extraneis nolite abduci.* En inſtituta apoſtolorum & apoſtolicorum virorum Canoneſque habetis, his fruimini, his circumdamini, his delectamini,

25. qu. 2. Amputato totius vſurpationis.

Rom. 12.

Plura ex his habentur in decretali epiſtola Vigilii papæ.

Hebr. 13.

Diſt. 11. Nolite errare.

his armamini, vt his freti, circumdati, delectati, armati, contra cuncta inimicorum iacula persistere valeatis. Satis enim indignum est quemquam vel pontificum, vel ordinum subsequentium, hanc regulam refutare, quam beati Petri sedem & sequi videat & docere. Multum enim conuenit, vt totum corpus ecclesiæ in hac sibimet obseruatione concordet, quæ inde auctoritatem habet, vbi Dominus ecclesiæ totius posuit principatum, dicente scriptura: *Ordinate in me caritatem.* Et iterum: *Omnia cum ordine fiant.* Iterumque Psalmista prædicante: *Circumdate Sion, & complectimini eam, narrate in turribus eius. Ponite corda vestra, in virtute eius, vt enarretis in progenies alteras, quoniam hic est Deus,* * *Dominus noster in æternum, & ipse reget nos in sæcula.* Officii enim nostri consideratione, non est nobis dissimulare, non est tacere * libertas, quibus maior cunctis Christianæ religionis zelus incumbit, nec per taciturnitatem aut fauere aut consentire videamur fratrum nocumentis. Data Kalendis Octobris, Feliciano & Maximiano viris clarissimis consulibus.

Cant. 2. *1. Cor. 14.* *Psalm. 47.* * Deus * libertas, 24. qu. 1. Officii nostri consideratione.

NOTA.

[a] *Epistola increpatoria Iulii.*] Hanc epistolam Feliciano & Titiano consulibus datam anno Christi 337. ex prima Romana Synodo sub Iulio habita a pontifice nomine scriptam fuisse his rationibus sic satis euidentibus statuere licet. Primum eodem consulatu Feliciani & Titiani hæc epistola atque Romana Synodus consignata sunt. Secundo, quod de iniusta Athanasii & Marcelli Ancyrani condemnatione & relegatione facta redarguantur ab his, qui se hunc ob finem conuenisse in actis Synodi aperte profitentur his verbis: *Pro fratrum oppressione tractantes laboremus; quia dum illi tam grauiter affliguntur, nos nec respirare, nec quiescere possumus.* Anno Christi 336. Athanasium suis Conuenticulis aliquoties condemnatum relegauerant: quæ cum citra Romani pontificis scitum & consensum contigissent, iure meritoque de nullitate facti, & ecclesiasticarum constitutionum violatione reprehenduntur. An citra Romani pontificis consensum & approbationem Concilia celebrare liceat, supra multis in locis attigimus.

Epistolam hanc esse Iulii probatur rationibus. Ratio 1. Ratio 2.

EPISTOLA ORIENTALIVM AD IVLIVM PAPAM I.

Causantur quod in communionem receperit Athanasium, & ceteros quos ipsi damnauerant.

Domino beatissimo & honorabili patri Iulio, apostolicæ sedis venerabili episcopo, Eusebius, Theognius, Theodorus, & Berinthus una cum reliquis fratribus & coepiscopis nostris, in Antiochia congregatis.

Prodit hæc epistola hæreticos fuisse qui eam scripserunt.

LICET circa omnes Romanam ecclesiam sciamus esse munificam, & apostolicam habere curam, & semper matrem existere pietatis, quamquam ab oriente ad eam prædicatores pietatis aduenissent, tamen optaremus vos nobiscum concordare, & quos a communione suspendimus, a vobis esse suspensos: & quos in ordine confirmamus episcoporum, a vobis esse confirmandos: nec nos secundo loco habendos, cum ex his partibus ad vos vsque dogmatizantes apostoli peruenerint. Nec enim nos vestris resultauimus quamuis hoc agere potuissemus, quando Nouatianus a Romana pulsus est ecclesia, quoniam (vt iuxta vulgarem consuetudinem loquamur) *inimicitias quærit omnis qui vult recedere ab amico*. Nec crimine carere potest, qui alterius excommunicatum, absque eius licentia, a quo communione est priuatus, in communionem susceperit, Canonibus scilicet iubentibus, vt excommunicatus ab aliis, ab aliis non suscipiatur, viuentibus illis a quibus communione priuatus esse dignoscitur. Nec solum in his nobis contumeliam irrogatis, sed etiam in his, quod Concilia nostra dissoluitis, neque ea rata finitis esse. Sunt namque a nobis, & maxime a totius orientis episcopis damnati, Athanasius Alexandrinus, Paulus Constantinopolitanus, Marcellus Ancyræ, Asclepius Gazæ, Lucianusque Hadrianopolites, pro certis criminibus, quibus aduersarii sunt apud nos inscripti, quæ per præsentes huius epistolæ latores omnia sub certa relatione vestræ innotescere non omittimus sanctitati. Quibus agnitis, si nostris placitis magis quam eorum machinationibus assentire, & ordinatos episcopos in damnatorum loco firmare eligitis, pacem vobiscum & communionem habere volumus: si vero

Prou. 28. In Nicæna Synodo cap. 5. Et in Eliberitano Concil. cap. 53.

aliter egeritis, & eis amplius, quam nobis assentire iudicaueritis, contraria celebrabimus, & vobiscum deinceps nec congregari, nec vobis obedire, nec vobis vestrisque fauere volumus, sed per nos, quidquid melius elegerimus, agere conabimur. Nam nullus est in hac parte terrarum ætatem habens, qui ignoret prædictorum molimina seductorum, propter eos enim multa sunt mala peracta, multa Concilia diuersis & asperis temporibus celebrata, multæ seditiones, multæ machinationes, multa nobis opprobria illata, & alia multa quæ enumerare perlongum est. Nam si his consentire eligitis, tunc liquet quod nos perdere vultis, & non, vt pater filios, fouere. Dicunt enim & affirmant tam ciues istorum, quam etiam sacerdotes eorum, hos fouere vos velle homicidas, sacrorum templorum euersores, virginum stupratores, sacrorum librorum incensores, sacrorumque vasorum, ac ceterorum sacrorum ministeriorum fraudatores, officiorum neglectores imperatorum infidos, gentis & patriæ proditores, & inter sacerdotes maximam generantes discordiam, eo quod consubstantialitatis vocem, quæ scripta non inuenitur, in fidei doctrina posuissent. Quid plura enumerare necesse est, cum propter eos nobis & cunctis huius regionis habitatoribus scientibus, tanta cædes hominum sit perpetrata, vt amplius quam mille homines sint prostrati? Talibus autem fauere quid aliud est, quam sceleribus eorum consentire, cum sacra scriptura hæc prohibeat, dicens: *Non solum qui faciunt culpabiles existunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Talibus enim vos obsistere totis viribus oportet, ne inuoluamini in peccatis eorum, & excommunicationem eorum ne suscipiatis. Tales enim a vobis procul abiicite, ne propter animositatem talium hominum, infirmæ animæ & ignari populi, sacrilega dissensione dispereant. Itaque oportet vos improbis probe resistere. Quapropter si neglexeritis deturbare peruersos, liquet quod eorum protegatis errorem. Nec vero caret scrupulo societatis occultæ, qui * manifeste facinoribus desinit obuiare. Decet enim vos ad arguendam proteruiam eorum linguam vestram exacuere, & velut venenosos a vobis repellere, ne eorum veneno vos vestrique in aliquo sauciemini. Igitur sufficiunt nobis querimoniæ

En vt agnoscunt Romani pontificis primatum.

Rom. 1.

* manifestis

contra eos delatæ, quoniam derelinquet nos tempus, se-
Hebr. 11. cundum quod ait Apostolus, si voluerimus omnium obloquentium oblatas contra eos producere querelas, maxime cum hæc nobis sufficiant quæ superius dicta sunt. Nec nobis necesse est iterum eorum diuulgare mala, cum ipsa per se prodeant, & maxime omnes orientales testes super
Matth. 18. eorum malis existant. *In ore enim* (iuxta quod scriptum est) *duorum vel trium testium stabit omne verbum:* quanto magis in multitudine tantorum sacerdotum & populorum, abbatum vel monachorum, in scripto & sine scripto contra horum prauitatem nos quotidie vox acclamantium? Nos vero diu expectauimus eos per multam patientiam,
Isa. 5. vt crearent vuas, sed illi e contrario fecerunt labruscas. Vos ergo non oportet de cetero negligere & differre tales, ne (quod absit) memoratis criminibus eorum submittamini, irrationabiliter eos episcopos ponentes. Ipsi enim, nisi cito corrigantur, iuxta quod beatus Apostolus
Rom. 2. protestatur, *secundum duritiam eorum, & cor impœnitens, thesaurizant sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius.* Qui corrigendi sunt, ne per temporalem delectationem, & per mendacia atque figmenta sua, vobis assensum præbentibus, æterna perdant præmia, quæ per veram pœnitentiam consequi potuerunt. Nec hæc, quæ prædicta sunt, solummodo Athanasio & sequacibus eius irrogamus, sed etiam quod contra regulam egerit, quam nos decreueramus, quia non decreto communis Concilii episcoporum recepit sacerdotium, sed sibimet arrogando ecclesiam fuisset ingressus, & in sede resedisset, cum dudum decretum fuisset, nullum a pauciore numero restitui debere, quam depositum fuisse constaret. Deinde, quoniam eius aduentu sit turba generata, plurimique seditione sint mortui, & non solum hæc per eum & propter eum sunt peracta, sed etiam quidam iam a dicto Athanasio cæsi, iudicibus dicuntur esse contraditi. Hæc & alia innumerabilia sunt ab eo suisque sequacibus impudenter perpetrata, quos excommunicatos, communioni (vt audiuimus) contra regulam in contumeliam omnium orientalium sociastis. Præfato itaque debitæ salutationis officio propter beati Petri honorem impenso, postulamus, vt deinceps ad vestras

Hoc hæreticorum esse decretum testatur Iulius in epistola proxima.

hinc

hinc venientes aures non tam facile admittatis, neque a nobis excommunicatos vltra velitis excipere, ne Canonum transgressores inueniamini, sed magis salua fraterna caritate, erratum hoc in posterum minime patiamini.

Et subscriptio: Orantem pro nobis apostolatum vestrum Dominus æuo custodiat longiore, beatissime pater. Amen.

NOTA.

[a] *Epistola orientalium.*] Ex epistola Iulii ad orientales scripta, quam recitat Athanasius apologia 2. quæque infra quarto loco hic subditur, certissime constat Arianos post Concilium Antiochenum acerbius, ac maiore cum fastu, superbia & contentione, quam decebat, scripsisse. Ita enim exorditur: *Legi epistolam vestram, quam mihi presbyteri mei Elpidius & Polyxenus attulerunt*, &c. Veram & germanam non extare, præter auctoritatem Baronii anno 341. num. 54. illud asserentis, ea quæ supra in principio epistolarum Iulii annotaui, confirmant. Quæ hic secundo loco posita orientalium nomen præfixum habet, ex Sozomeno & Socrate ab incerto quodam auctore compilata esse videtur, tum quod multa desiderari, nonnulla etiam in rebus & nominibus in ea expressis variari aduertes, si eam cum responsoria Iulii, quam recitat Athanasius apologia 2. diligenter conferas. Vide quæ ex Baronio supra dixi initio epistolarum.

Ariani post Antiochenum Concilium ad Iulium scripserunt.

Epistola hæc an recte citata sit ab auctore.

EPISTOLA II.

SIVE

[a] RESCRIPTVM IVLII PAPÆ I.

Contra orientales, pro Athanasio & ceteris.

I. *De vocatione orientalium episcoporum ad Iulium, & restitutione damnatorum episcoporum ab ipsis.*
II. *Vt episcopi accusati appellent sedem apostolicam.*
III. *De eadem re.*
IV. *Si quis putat se grauari a proprio metropolitano.*
V. *De accusatoribus, vel accusationibus, quas sæculi leges non admittunt.*
VI. *Vt nullus episcopus alterius parochiam retineat, vel ordinet, &c.*
VII. *Si quis aduersus episcopum, vel actores ecclesiæ negotium habuerit.*
VIII. *De episcopis rebus suis expoliatis, vel a sede sua pulsis.*
IX. *De accusatoribus & testibus.*
X. *Si accusatus vel damnatus episcopus sedem apostolicam appellauerit, & de eis qui aduersus patres armantur, vel cum inimicis morantur.*
XI. *De accusationibus clericorum.*
XII. *Quæ metropoles primates vocentur.*
XIII. *Qui sint infames.*
XIV. *De causis episcoporum.*

XV. *Vt non admittantur ad accusationem errantes, vel a proposito recedentes, siue Canonibus inobedientes.*
XVI. *De peregrinis iudiciis.*
XVII. *Vt nullus extra prouinciam vocetur ad iudicium, vel si quis iudices suspectos habuerit.*
XVIII. *De se confessis, non esse credendum supra crimen alienum.*
XIX. *De incertis non iudicandis.*
XX. *De criminationibus maiorum natu.*
XXI. *De prouinciali Synodo retractanda a papa.*
XXII. *Si quis iudices maioris auctoritatis appellauerit.*
XXIII. *Vt metropolitanus nihil agat sine consilio episcoporum, nec illi sine ipsius, nisi quantum ad proprias pertinet parochias.*
XXIV. *Ne iudices in absentem proferant sententiam, & vt proditor non audiatur.*
XXV. *De accusationibus clericorum.*
XXVI. *De episcopis accusatis.*
XXVII. *De iniusta episcoporum damnatione.*
XXVIII. *Detractores & fautores inimicorum ab accusatione remouendos, nec maiorem a minore debere impeti, nec in re dubia certa iudicari sententia, & de iudiciis inordinatis.*
XXIX. *Si possit episcopus a pauciori numero episcoporum restitui, quam fuerat damnatus.*
XXX. *Si sit fugiendum episcopis causa persecutionis, & de priuilegiis apostolicæ sedis.*
XXXI. *Quanta cautela iudicare oporteat, nec damnandum quemquam, priusquam accusatores præsentes habeat, locumque defendendi accipiat.*
XXXII. *Vltra prouinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur.*
XXXIII. *Qui non debeant admitti ad accusationem.*
XXXIV. *Nullum alterius iudicis, nisi sui sententia teneri, & quales debeant esse.*
XXXV. *De episcopis rebus suis exspoliatis, vel a sede sua pulsis.*
XXXVI. *Quod excommunicati episcopos non possunt accusare, nec illi qui eos in sua non recipiunt accusatione, nec maiorem a minore posse damnari vel iudicari.*

Iulius sanctæ Romanæ & apostolicæ ecclesiæ episcopus Eusebio, Theognio, Theodoro, Berintho, & ceteris orientalibus episcopis.

DECVERAT vos aduersus sanctam Romanam ecclesiam & apostolicam limate, & non ironice loqui, quoniam & ipse Dominus noster Iesus Christus eam decenter allocutus, ait: *Tu es*, inquit, *Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cælorum*. Habet enim potestatem, singulari priuilegio sibi concessam, aperire & claudere ianuas regni cælestis, quibus voluerit. Nam si ei detrahere (quæ Domini ore sacrata atque desuper exaltata est) non *renuistis, nec mirum si fratribus iniurias irrogare minime cessatis. Vnde iam silentio non teguntur quæ vestro in Concilio turbulenter atque cum tempestate decreta sunt.

Matth. 16.

Iuo lib. 4. In decret.

*timultis,

Apparet enim quoniam tumultuosa quadam indisciplinatione veritas est oppressa: vobis quippe inconsiderantibus quæ placent Deo, propter iurgia quæ contra proximos vestros habetis, & vota nostra ineuincibilia esse contenditis. Sed erit opus diuinæ prouidentiæ, quatenus * e contrario aperte deprehensa possint euacuari, & quidquid illic conuenientes, sine qualibet gratia, odio aut inimicitiarum causa gessistis, funditus repelli. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad huius sanctæ sedis reuerentiam volo concurrere, quatenus gestorum apud vos integritatem per vosipsos possitis ostendere. Nam nec dubitare vos credo Athanasium sacræ legis doctorem non solum a nobis, sed etiam a Nicæna Synodo veræ fidei cultorem esse comprobatum, qui defuncto Alexandro mirabili sene, qui Arii prostrauerat blasphemias, post quinque menses Nicæni Concilii Alexandrinorum ecclesiæ susceptit præsulatum: aduersus quem eiusque sectatores multa mendacia texentes, & nudas valde calumnias quasi veras accusationes componentes, nobis multorum malorum eum causam & caput esse perhibuistis, & non solum apud Ægyptum, sed etiam apud Palæstinam, & Phœnicen, vicinasque gentes, scriptis vestris illum perturbatorem esse significastis. Qua de re ecclesiasticam sequentes regulam, vos & illos Romæ regulariter ad iudicium die statuta, non sub angusto temporis spatio (vt excusatio locum non inueniat) literis & apocrisiariis euocauimus: illique, vocatione susceptа, ad diem præstitutum venere, sed vos, ne vestris mendaciis caperemini, vestraque calumnia enudaretur, venire distuliſtis. Nec his machinationibus solummodo contenti estis, sed etiam videntes oues pastoribus desolatas, lupos pro pastoribus super eas posuistis. Decuerat ergo, vt ad regularem veniretis conuocationem, qualiter de his & de aliis vestris præsumptionibus veram redderetis rationem, quoniam occurreret veritas, si falsitas displiceret: & nullus dubitat quod ita iudicium nocens subterfugit, quemadmodum qui est innocens vt absoluatur requirit. Nec suspicione caret qui alium calumniis derogat falsa dixisse, cum ipse ad iudicium, vt probet quæ intulit, euocatus venire distulerit. Vellem enim vos ma-

* & hæc contentio aperte deprehensa possit

In decret. Iuo lib. 4.

gis ad iam dictam canonicam conuenire vocationem, vt coram vniuersali Concilio redderetis rationem, cur Synodum ad statum ecclesiarum & fratrum in Antiochia subuertendum, & Nicæni magni Concilii destructionem feciſtis, aut cur nobis inconsultis episcopos in eam conuocaſtis, ad quam nec Maximus Hierosolymitanus venit, nec nostra interfuit legatio, Canonibus quippe in Nicæna Synodo iubentibus, non debere præter sententiam Romani pontificis vllo modo Concilia celebrari, nec episcopos damnari: aut cur in prædictorum loco fratrum alios adulteros posuiſtis, antequam penes nos aut apocrisiarios nostros eorum causa canonice esset examinata, finemque perciperet rectum. Isti enim qui ad memoratam regulariter venere vocationem, videntes vos a prædictis subtrahere calumniis, multa aduersus vos lacrymabilia & doloribus plena referunt, accusantes vos, & dicentes, multa se importabilia a vobis esse passos. Vobis ergo refugientibus venire, illisque perseuerantibus in vera ratione, suasque calumnias reclamantibus, super quibus & Ægyptiorum episcopi literis nobis missis protestantur suis, falsa esse quæ contra Athanasium suosque sectatores machinantur, cunctaque Arianorum * machinata, blasphemiis & talibus plena figmentis, liquet eos esse inculpabiles, vosque culpabiles: quia si de vera confideretis innocentia, nullo modo a iam dicta vos canonica subtraheretis euocatione, quæ non subito, sed spatiose denuntiata est: sed omni subducta apologia, absque tardatione venire, & causas reddere festinaretis. Quibus ita gestis, scripsi vobis, & omnibus qui in Antiochiam contra apostolicam canonicamque regulam, nobis inconsultis, fueratis congregati, arguens vos primum de iniuriis literarum, deinde cur Athanasium suosque consectatores ad vestrum Concilium conuocasſetis, Canonibus scilicet præcipientibus, nihil extra Romanum decerni pontificem, cui hæc & maiora ecclesiarum negotia, tam ab ipso Domino, quam ab omnibus vniuersorum Conciliorum fratribus, speciali (vt iam dictum est) priuilegio contradita sunt. Vobis vero refugientibus, &, ad Concilium toties conuocatis, adesse nolentibus, illis quoque in sua reclamatione & iusta ratione persistentibus, vestraque cognoscen-

* machinamenta,

In Nicæna Synodo, vt patet ex sequentibus huius epistolæ cap. 2.

tes crimina, & illorum iustam examinantes rationem, omnesque eos Nicæno Concilio comperientes & nostris apostolicis iussionibus obtemperantes, visum est nobis ac vniuerso Concilio, vt nos diuinis præceptis & apostolicis monitis informati, qui pro omnium ecclesiarum statu impigro vigilare debemus affectu, si quidquam reprehensioni vsquam inuenitur obnoxium, celeri solicitudine ab ignorantiæ imperitia aut a præsumptionis vsurpatione reuocemus.

I.

His taliter consideratis atque discretis, tamquam omnium curam gerentes, propter sedis propriæ dignitatem, suscepimus eos in communionem, singulisque cum suis, auctoritate huius sanctæ sedis, rebus propriis reddidimus ecclesias, quoniam huic sanctæ sedi, propter prauorum hominum insidias, ipso Domino instituente, & sanctis apostolis, eorumque successoribus per singula Concilia roborantibus, hoc semper licuit, licebitque, Domino auxiliante, in perpetuum. Vnde, qui se scit aliis esse præpositum, non molestе ferat aliquem sibi esse prælatum: sed obtemperantiam, quam ab aliis requirit, gratis & ipse dependat. Quapropter increpando vobis scribo, quia non recte tractastis viros inculpatos, & a nobis minime examinatos, de suis ecclesiis communione priuatos pellentes, & ecclesiasticæ disciplinæ iniuriam irrogantes, constitutumque Nicæni Concilii minime seruantes, talia indisciplinate agere non formidastis. Idcirco quoniam dudum venire vocati renuistis, modo ad certum diem, id est quintodecimo Kalendas Nouembris, vos iterum regulariter literis missisque euocamus, vt coram vobis ostendamus nos iustam in eos protulisse sententiam, & de cetero non talia esse passuros. Est etenim in antiquis ecclesiæ statutis decretum, vt aliena qui inuadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione restituat. Vnde & in euangelio scriptum est: *Quod si* * *aliquid defraudaui, reddo quadruplum.* In lege quoque cautum est: *Maledictus omnis qui transfert terminos proximi sui. Et dicet omnis populus: Amen.*

12. q. 2. Antiquis.

* quid alicui quem

Luc. 19.

Deut. 27.

Quare miror vos tam audaces esse, & tam impudenter egisse, & terminos ac iura beati Petri apostolorum

principis inuasisse. Sui enim (vt paulo superius comprobatum est) iuris erat, vt absque eius sanctæ sedis auctoritate, nullus deberet aut Concilia celebrare, aut episcopos ad Synodum conuocare, vel damnare eos, aut propriis pellere sedibus, aut alios in eorum loco ordinare, quæ omnia vos temerare non timuistis. Quid ergo est aliud talis præsumptio, nisi quod apostolorum eorumque successorum decreta transgredi, & maledictionem superius comprehensam, in lege scilicet cautam, quam omnis populus vno ore consonaque responsione per *Amen*, id est, fiat, confirmauit, suscipere non timuistis? Nam (vt reor) talibus transgressionum funiculis constricti, nostrum, ne vestra proderentur flagitia, examen declinastis, & ad supradictam vocationem venire distulistis. Sane manifestum est suum eos confiteri crimen, qui toties euocati, absque ineuitabili causa venire distulerunt, & purgandi se voluntate non vtuntur. Nam si de vestris dictis confideretis, etiam in faciem probare non distulissetis. Tales insidiatores spiritu præuidentes sancti patres in Nicæa congregati, leges statuerunt, quas nos Canones appellamus, ne facile probi ab improbis damnarentur, ex quibus nonnullas sententias his inseri iudicauimus, vt tantorum patrum auctoritate nostra roboraretur epistola, atque omnes orientales, siue reliquarum partium episcopi hæc audientes, in tantam foueam non incidant, ne damnationem a patribus decretam percipiant. Sequuntur enim hæc ex prædicto Concilio Nicæno capitula, id est, 18. 19. 21. 23. 26. 27. 28. 33. 41. 5. & 7. & * 9. ac 51. 52. 53. 54. 55. 57. 58. 59. 60. 61. 63. * 66. *8. *67.

II.

2. qu. 6. Omnes episcopi.

Vt omnes episcopi, qui in quibusdam grauioribus pulsantur vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libere apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant, vt ab ea (sicut semper fuit) pie fulciantur, defendantur & liberentur. Cuius dispositioni omnes maiores ecclesiasticas causas, & episcoporum iudicia, antiqua apostolorum eorumque successorum atque Canonum auctoritas reseruauit. Quoniam culpantur episcopi qui aliter erga fratres egerint, quam eiusdem sedis papæ fieri placuerit.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

III.

Placuit, vt accusatus vel iudicatus a comprouincialibus in aliqua causa episcopus licenter appellet, & adeat apostolicæ sedis pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos, eius retractari negotium procuret. Et dum iterato iudicio pontifex causam suam audit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur episcopus, quoniam quamquam a comprouincialibus episcopis accusati causam pontificis scrutari liceat, non tamen definiri, inconsulto Romano pontifice, permissum est, cum beato Petro apostolo, & non ab alio quam ab ipso dictum sit Domino: *Quæcumque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcumque solueris super terram, erunt soluta & in cælis.* 3. qu. 6. Accusatus. Matth. 16.

IV.

Si quis putauerit se a proprio metropolitano grauari, apud primatem diœceseos, aut penes vniuersalis apostolicæ ecclesiæ papam, iudicetur. 2. qu. 6. Si quis putauerit.

V.

Accusatores & accusationes, quas leges sæculi non adsciscunt, & nos vnanimiter submouemus. Nec fiat in districta probatione impietas, cum recta sit iudicii in electione sententia. 3. qu. 5. Accusatores.

VI.

Nullus episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare absque eius episcopi voluntate, vel iudicare, salua tamen in omnibus apostolica auctoritate: quia sicut irrita erit eius ordinatio, ita & diiudicatio: quoniam censemus nullum alterius iudicis nisi sui sententia teneri. Nam qui eum ordinare non potuit, nec iudicare vllatenus poterit.

VII.

Si quis erga episcopum, vel actores ecclesiæ, se proprium habere crediderit negotium, non prius adeat iudices, quam ad eos recurrat caritatis studio, vt familiari colloquio commoniti, ea sanare debeant quæ in querimoniam deducuntur. Quod si aliter egerit, communione priuetur. 2. q. 7. Si quis erga. & in decret. Alex. pap.

VIII.

Nemo pontificum deinceps aliquem episcopum suis expoliatum rebus, aut a sede pulsum, excommunicare 2. q. 2. Nullus potest conuocari.

aut iudicare præsumat; quia non est priuilegium; quo possit spoliari iam nudatus.

IX.

Pari tenore decernimus, non credi accusatori, qui absente aduersario causam suggerit ante vtriusque partis discussionem. Nec accusatores vel testes suscipi, qui non sunt idonei.

X.

6. qu. 1. Sacer. qui.

Placuit, vt si accusatus vel damnatus episcopus appellauerit Romanum pontificem, id statuendum, quod ipse iuste censuerit. Et omnes qui aduersus patres armantur, infames esse censemus: neque eos, qui cum inimicis morantur, ad accusationem vel ad testimonium recipiendos.

XI.

Idem habetur in decr. epist. 1. Sixti papæ I.

Placuit, vt semper in accusatione clericorum, primo persona, fides, vita & conuersatio blasphemantium perscrutetur. Nam fides omnes actus hominis præcedere debet, quia dubius in fide infidelis est. Nec eis omnino est credendum, quia veritatis fidem ignorant, nec rectæ conuersationis vitam ducunt: quoniam tales & facile & indifferenter lacerant & criminantur recte & pie viuentes. Ideo suspicio eorum discutienda est primo & corrigenda, neque accusatoribus suspectis, & de inimicorum domo prodeuntibus est credendum.

XII.

Idem habetur in 1. epist. decr. Clem. papæ, & in 2. epist. decr. Anacleti papæ.

Quod non aliæ metropolitanæ ecclesiæ, vel primates sint, nisi illæ, quæ prius primates erant, & post Christi aduentum, auctoritate apostolica & synodali primatum habere meruerunt. Reliquæ vero non primates, sed metropoles vocentur, eorumque episcopi, non primatum, sed aut metropolitanorum, aut archiepiscoporum nomine fruantur.

XIII.

Infames esse censemus omnes, qui suam aut Christianam præuaricantur legem, aut canonicam postponunt auctoritatem.

XIV.

Saluo in omnibus Romanæ ecclesiæ priuilegio, nullus metropolitanus absque ceterorum omnium comprouincialium episcoporum instantia, aliquorum audiat

causas

causas eorum, quia irritæ erunt, imo & causam in Synodo pro facto dabit.

XV.

Alienis erroribus sociatum, vel a sui propositi tramite recedentem, aut sacris Canonibus inobedientem, susscipere non possumus, nec impetere recte credentes, vel sanctorum patrum sanctionibus obtemperantes, permittimus. 3. q. 4. Alienis erroribus.

XVI.

Peregrina iudicia generali sanctione prohibemus, quia indignum est, vt ab exteris iudicentur, qui comprouinciales & a se electos debent habere iudices. 3. q. 7. Peregrina iudicia.

XVII.

Salua apostolicæ ecclesiæ auctoritate, nullus episcopus extra suam prouinciam ad iudicium deuocetur: sed * euocatus ipse canonice, in loco omnibus congruo, tempore synodali, ab omnibus comprouincialibus episcopis audiatur, qui concordem super eum canonicamque proferre debent sententiam; quoniam si hoc minoribus, tam clericis quam laicis concessum est, quanto magis de episcopis seruari conuenit? Nam si ipse metropolitanum aut iudices suspectos habuerit, aut infensos senserit, apud primates diœceseos, aut apud Romanæ sedis pontifices iudicetur.

* vocato eo

XVIII.

Nemini de se confesso credi potest super crimen alienum, quoniam eius atque omnis rei professio periculosa est, & admitti aduersus quemlibet non debet. 15. q. 5. Nemini.

XIX.

Incerta nemo vnquam pontificum iudicare præsumat, quia quamuis vera sint, non tamen credenda, nisi quæ manifestis indiciis comprobantur, nisi quæ manifesto iudicio conuincuntur, nisi quæ iudiciario ordine publicantur. In decr. Sixti papæ 2.

XX.

Criminationes maiorum natu per alios ne fiant nisi per ipsos qui crimina intendunt, si tamen ipsi digni & irreprehensibiles apparuerint, & actis publicis docuerint, omni se carere suspicione atque inimicitia, & irreprehensibilem fidem atque conuersationem ducere. 2. q. 7. Criminationes.

XXI.

Et prouincialis Synodus retractetur per vicarios Vrbis Romæ episcopi, si ipse decreuerit.

XXII.

Et in Concil. Carth. III. cap. 10. 2. q. 6. Placuit, vt a quibuscumque.

Placuit, vt a quibuscumque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos (vbi est auctoritas maior) fuerit prouocatum, audientia non negetur.

XXIII.

Si quis metropolitanus episcopus (nisi quod ad suam solummodo propriam pertinet parochiam) sine consilio & voluntate omnium comprouincialium episcoporum, aliquid agere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit, & quod egerit irritum habeatur & vacuum. Sed quidquid de comprouincialium episcoporum causis, suarumque ecclesiarum & clericorum atque sæcularium necessitatibus agere aut disponere necesse fuerit, hoc cum omni consensu comprouincialium agatur pontificum, non aliquo dominationis fastu, sed humillima & concordi administratione, sicut Dominus ait: *Non veni ministrari, sed ministrare:* Et alibi: *Qui maior est vestrum, erit minister vester,* & reliqua. Similiter & ipsi comprouinciales episcopi, cum eius consilio (nisi quantum ad proprias pertinet parochias) agant, iuxta sanctorum constituta patrum, vt vno ore, vno animo concorditer sancta glorificetur Trinitas in sæcula.

Matth. 20. *Marc.* 10.

XXIV.

3. q. 9. Caueant iudices.

Caueant iudices ecclesiæ, ne absente eo, cuius causa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit; quippe & rationem pro actione reddent in Synodo, &, vt proditoris calumnia, nec eorum postea vox audiatur. Nemo enim debitorem amplius potest cognoscere, quam ille, qui iniuriam eiusque sustinet nequitiam.

XXV.

3. q. 6. Si quis cler.

Si quis super quibuslibet criminibus clericum pulsandum crediderit, in prouincia, in qua ille consistit qui pulsatur, suas exerceat actiones. Nec æstimet eum accusator suus alibi, aut longius pertrahendum ad iudicium. Illi vero qui pulsatus fuerit, si iudices suspectos habuerit, liceat appellare.

XXVI.

Primates accusatum discutientes episcopum non ante

sententiam proferant damnationis, quam apostolica freti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes & canonice examinatos regulariter testes conuincatur.

XXVII.

Irritam esse iniustam episcoporum damnationem * decernimus, & idcirco a Synodo retractandam, ita vt oppressis ab omnibus in cunctis subueniatur causis. * censemus, 3. q. 6. Irritam.

XXVIII.

Detractores qui diuina auctoritate eradicandi sunt, & fautores inimicorum, ab episcopali submouemus accusatione. Similiter, ne summorum quispiam minorum accusationibus impetatur aut dispereat; neque in re dubia detur sententia, nec vllum iudicium, nisi ordinabiliter habitum, teneatur. 3. q. 4. Detractores quoque. 2. q. 7. Maiorum quispiam.

XXIX.

Plura de his ideo hic non inserimus, ne vacuare vilemve prædictam facere Synodum videremur, aut fastidium legentibus audientibusque prolixa faceret epistola. Si quis autem de his ampliora atque abundantiora scire voluerit, in sacro nostræ ecclesiæ sedis scrinio & ea quæ prædiximus inuenire poterit. Verum me dixisse testis est diuinitas. De receptione vero sedis, & sacerdotii, atque honoris, quæ dixistis Athanasium absque Concilii decreto suscipere, non ita inuenimus sicut calumniati estis: sed quorumdam episcoporum consilio atque decreto recepit suum quod iniuste perdiderat sacerdotium, ac resedit in sede. Quod enim scripsistis, non eum posse a pauciore numero episcoporum restitui, quam depositus fuerat, non ita est; nec hæc regula orthodoxorum sanctæ ecclesiæ est episcoporum; sed Arianorum, sociorum videlicet vestrorum, hæc adinuentio ad perditionem orthodoxorum episcoporum contexta est. Nam, vt nobis a veracibus est testibus relatum, quando Antiochiæ pro damnatione fidei de consubstantialitate prolata fuistis congregati, odio prædicti Athanasii hanc regulam protulistis, quæ nullas habet vires, nec habere poterit; quoniam nec ab orthodoxis episcopis hoc Concilium actum est, nec Romanæ ecclesiæ legatio interfuit, Canonibus præcipientibus sine eius auctoritate Concilia fieri non Dist. 17. Regula vestra nullas.

debere. Nec vllum ratum est aut erit vnquam Concilium, quod non fultum fuerit eius auctoritate.

XXX.

Igitur de fuga, super qua Athanasium reprehenditis, non * bene agitis, cum ipse Dominus mandatum hoc nobis dederit. *Cum persecuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* Et ipse Dominus, per semetipsum exemplum nobis * demonstrans, quando Pharisæi Concilium fecerunt aduersus eum, vt eum occiderent: *Sciens autem Iesus, discessit inde.* Et alibi: *Tulerunt lapides Iudæi, vt iacerent in eum. Jesus autem abscondit se, & exiuit de templo. Et transiens per medium eorum, abiuit, & ita discessit.* Nam & discipuli propter metum Iudæorum receſſerunt, celantes semetipsos. Et Paulus in Damasco a principe gentis quæsitus, de muro in sporta depositus est, & manus quærentis effugit. Et alii quamplurimi & innumerabiles sancti, tam in veteri testamento, quam in nouo, fugisse leguntur. Si ergo fugam improperatis fugientibus, erubescite potius persequi, & quiescite insidiari, quiescentque continuo fugientes. Nam siue perimatis eos, mors semper contra vos exclamat: siue rursus exilia superponatis, vbique in vos mali memoriam destinare noscimini, & illi patiendo sibi proficiunt. Vnde & Dominus ait: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Sed potius eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.* Multos enim cognouimus pessimis machinationibus iniuste depositos: ideo summopere * a me, cui vice apostolorum principis vniuersalis ecclesiæ cura commissa est, prouidendum est, auxiliante ipso summo Apostolo, ne deinceps talia fiant: quoniam ideo huic sanctæ sedi præfata priuilegia specialiter sunt concessa, tam de congregandis Conciliis & iudiciis ac restitutionibus episcoporum, quam & de summis ecclesiarum negotiis, vt ab ea omnes oppressi auxilium, & iniuste damnati restitutionem sumant, & talia ab improbis ne præsumantur absque vltione, nec exerceantur absque damnatione. Non ergo recte egistis, quod prædictos fratres calumniati estis, dicente Domino: *Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum.* Nec recte egistis, quod nobis inconsultis Concilium celebrastis,

* recte

Matth. 10.

* demonstrauit,

Matth. 12.

Ioan. 8.

Luc. 4.

2. Cor. 11.

Matth. 10.

* mihi,

2. q. 6. Ideo huic sanctæ sedi.

Leuit. 19.

eosque ad Concilium vocastis, & damnare præsumpsistis, Canonibus (vt præmissum est) iubentibus, nihil ex his absque huius sanctæ sedis auctoritate fieri debere. Non recte egistis, quod regulariter a nobis ad Concilium vocati venire distuliſtis. Non recte egistis, quod contra eos rationem reddere, vt vestra erga eos aut probaretur recta sententia aut improbaretur, non venistis, nec rationalem mandastis causam, vt quid hæc renuistis.

His ergo omnibus perpensis, manifestum est vos reos existere, & illos innocentes remanere: & vos recte excommunicatos, illosque iuste liberari. Noluit itaque Dominus tam leuiter suos tractari ministros, sicut facitis; aut a vobis damnari, sed (sicut memoratum est) aut ab hac sancta sede, cui commissi sunt, aut suo reseruari iudicio. Ait enim: *Qui vos contristabit, me contristabit. Qui fecerit iniuriam vobis, recipiet id quod iniquegessit.* Et quanta pœna expectet eos qui Domini scandalizant discipulos, euangelium sufficienter exponit, vbi de scandalizantibus discipulos loquitur. Nam quod a vobis non sint damnandi, sed aut ab hac sancta (vt præfatum est) sede, aut sibi reseruandi, ipse manifeste dat exemplum, quando peccantes sacerdotes, quorum locum modo in sancta ecclesia tenent episcopi, non per alium, sed *per semetipsum vendentes & ementes eiecit de templo, & mensas nummulariorum proprio euertit flagello, & eiecit de templo.* Et ipse alibi ait: *Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit*, & reliqua talia & his similia. Et alibi idem ipse ait: *Nolite iudicare, vt non iudicemini, nolite condemnare, vt non condemnemini. In quo enim iudicio iudicaueritis iudicabimini.*

Luc. 10. *Coloss.* 3. *Matth.* 18. *Marc.* 6. *Matth* 21. *Marc.* 11. *Luc.* 19. *Ioan.* 2. *Psal.* 81. *Matth.* 7. *Luc.* 6.

XXXI.

Quapropter non tam temere (vt vos facitis) quispiam suam præsumat euomere iniquitatem, sed iudicantem cuncta oportet rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, nec de illis, quæ ei inconcessa sunt, vllo modo iudicium præsumere interrogandi ac proponendi adiiciendique, patientia præbita ab eo, vt ibi actio partium limitata sit pleniter. Nec * prius litigantibus sua velit sententia obuiare, nisi quando illi, peractis omnibus, iam nihil amplius habuerint in quæstione quod proponant. Nec oportet quemquam iudicari aut damnari, antequam suos

30. qu. 5. Iud. opus: & in decret. Eleutherii papæ.

* prius iudex

In decret. Iuo. lib. 4.

Et in 1. epist. Stephani P. II.

accusatores præsentes habeat, locumque defendendi accipiat spatiosum ad abluenda crimina.

XXXII.

2. q. 6. Vltra prouinciarum. Et in 2. epist. decret. Stephani Papæ I.

Similiter in iam fata Synodo statutum est, vt vltra prouinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur, nisi ad hanc apostolicam fuerit sedem prouocatum, ad quam omnes qui voluerint libere, & absque vllo impedimento * a quibusdam agendo, confluere debent.

* id est, quibuslibet inferendo,

XXXIII.

3. qu. 5. Similiter in præfato.

Similiter in iam præfixa Synodo est decretum, ne suspecti, aut infames, aut criminosi, aut * gratiosi, vel calumniatores, vel affines, aut scelerati, aut facile litigantes, suscipiantur accusatores, sed tales, qui omni careant suspicione, quia columnas suas Dominus firmiter stare voluit, nec a quibuscumque agitari.

* id est, adulatores, vt exponit gloss. in præfato capite.

XXXIV.

1. quæst. 1. Iudices autem alii.

Similiter statuit præfata Synodus, vt nullum sententia, nisi a suo iudice dicta, constringat. Iudices autem alii esse non debent, quam quos ipse qui impetitur elegerit, aut quos suo cum consensu hæc sancta sedes, aut eius primates auctoritate huius sanctæ sedis delegauerint. Ex his enim & aliis quæ tam in hac sancta sede quam & ab apostolis eorumque successoribus sunt statuta, nihil præfatis episcopis concessistis, sed vim eis inferentes, iniusteque (vt superius commemoratum est) eos damnantes, aliquos absentes expulistis, quod omni Christianæ religioni est inimicum. In quibus apparet, quod nec Domino sua seruastis iura, nec huic sanctæ matri & apostolicæ ecclesiæ, quæ (vt præscriptum est) eos suo iudicio, aut huic sedi voluit reseruari, ne a tam prauis (sicut estis) hominibus damnarentur aut eiicerentur, in his omnibus vos stultos & præuaricatores euangeliorum & Canonum esse, nulli sane sapientium est absconditum.

XXXV.

2. q. 1. Nullus potest conuocari.

Nec his contenti in vestra estis præuaricatione, sed etiam, quod prius expulsos eos, & suis expoliatos rebus, quasi vocastis atque damnastis, cum nullus regulariter aut vocari aut iudicari possit, antequam sit regulariter restitutus, & sua omnia ei legibus sint integerrime reformata. Est namque in sæpe iam dicta sancta Synodo ab omnibus

vnanimiter decretum, & apostolica auctoritate roboratum, vt si quis episcoporum suis fuerit rebus expoliatus, & in accusatione pulsatus, ordinatione pontificũ oportet & decet sanctum propositum prima fronte cedere, vt omnia quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, legaliter primo potestati eius ab honorabili Concilio redintegrentur, & præsul regulariter prius statui pristino reddatur, & ipse, dispositis ordinatisque suis, tunc ad tempus veniat ad causam, & si ita iuste videtur, accusantium propositionibus respondeat. Quare ergo transgressi estis terminos patrum, iudicantes & damnantes eos quos non debuistis? Quare iudicastis eos quos non regulariter approbastis? Non obseruastis quod in Regnorum libro scriptum est: *Non quomodo videt homo videt Deus, quia homo videt in facie, Deus autem in corde videt.* Et in Paralipomenon: *Omnia corda scrutatur Deus, & omnem cogitationem nouit.* Et alibi scriptum est: *Non potest humano condemnari examine quem Deus suo reseruauit iudicio.* Hæc omnia summopere præcauenda sunt, nec accusatio episcoporum facile est recipienda, dicente Domino: *Non suscipias vocem mendacii.* Et Apostolus inquit: *Aduersus presbyterum inscriptionem non recipiendam, absque duobus vel tribus idoneis testibus.* Si hæc de presbyteris vel ceteris fidelibus sunt præcauenda, quanto magis de episcopis? Quibus cognitis, magis vos dominari velle manifestum est, quam consulere fratribus, aut sustentare eos, quia honor inflat ad superbiam: & quod prouisum est ad concordiam, tendit ad noxam. Decuerat namque vos iuxta præfatas regulas, si aliquid egissent contra suum ordinem, mandare nobis, & expectare quid ad vestra consulta rescriberemus, intantum vt, si etiam quidquam graue intolerandumque committerent, nostra præstolaretur censura. Et nihil prius aut aliud decerneretis, quam quod nobis placere cognouissetis, ita vt a regulis præstitutis nulla aut negligentia, aut præsumptione recederetis. Cesset huiusmodi pressa nostra auctoritate præsumptio, vitentur huiusmodi nocumenta; quia nequaquam talia patienter ferre possumus machinamenta, quoniam conuenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes. Merito namque nos causa respicit, si silentio faueamus errori.

2. qu. 2. Si episcopus suis fuerit. Et in decr. Eusebii papæ sententialiter.

Pron. 22.

1. *Reg.* 16.

2. *Par.* 28.

In decret. Iuo. lib. 4.

1. *Cor.* 4.

Exod. 23.

1. *Timoth.* 5.

XXXVI.

1. qu. 7. In sancta Nicæna.

Est insuper in prædicta sancta Nicæna Synodo statutum, vt nemo anathema in nostra susciptiatur accusatione: nec illi qui nos in sua nolunt recipere querela vel accusatione, cum nos super illos sciamus a Domino constitutos, non illos super nos. Et sicut maior non potest a minori iudicari, ita nec colligari: quia rarum est omne, quod magnum est. Portamus onera omnium qui grauantur, quinimo hæc portat in nobis beatus apostolus Petrus, cuius vice fungimur legatione, & cuius regula informamur, quatenus eius fulti auxilio ab omnibus nunc & in perpetuum tueamur aduersis. Data Kalendis Nouembris, Feliciano & Maximiano viris clarissimis consulibus.

NOTA.

An hæc epistola sit Iulii.

[a] *Rescriptum Iulii.*] Hoc rescriptum Iulii cum ea responsoria epistola, quam ab Athanasio recitatam, infra statim subiunximus, partim conuenit, plurimum vero ab eadem differt. Cum vtraque Eusebianos cum Athanasio ad Concilium Romæ anno 340. indictum citatos esse referat; vtraque etiam Athanasium ad statutum diem adfuisse, Eusebianos autem contumaciter remansisse, enarret; demum vtraque epistolæ illius, quam ab ipsis post celebratam Antiochenam Synodum scriptam, postque Gregorium Cappadocem anno Christi 342. magna & horrenda Alexandrinorum strage introductũ, superbe, fastuose, & contentiose scriptam fuisse refert, meminerit, vtramque vnam eamdemque Iulii epistolam esse oportet. Hanc mendosam, corruptam, & a quodam ex diuersis compilatam: illam vero, quæ ex Athanasio desumpta infra subditur, germanum exemplar esse Iuliani ad orientales episcopos rescripti, dubium non est. Hanc mendosam esse & corruptam, consulatus Feliciani & Maximiani, infra hic in fine additus, aperte demonstrat. Si enim prædictis consulibus scripta est, initio pontificatus Iulii, anno Christi 337. scriptam fuisse necesse est, atque ita non subsistit quod de Synodo Romana indicta, de Alexandrina seditione exorta commemorat. Vide quæ diximus initio epistolarum Iulii, &c.

EPISTO-

[a]EPISTOLA III.

IVLII PAPÆ I.
AD ORIENTALES.

In eadem causa Athanasii, ex apologia secunda Athanasii.

Iulius Danio, Flacillo, Narcisso, Eusebio, Mari, Macedonio, Theodoro, ceterisque eorum qui nobis dilectissimis in Christo fratribus ex Antiochia scripserunt, salutem.

[b]LEGI epistolam vestram quam mihi mei presbyteri Elpidius & Philoxenus attulerunt, miratusque sum, cum a nobis ex vera dilectione & bona conscientia scriptum esset, contentiose a vobis, & non, vt decuit, rescriptum esse. Fastus enim & arrogantia scribentiũ in epistola apparebat. Atqui aliena sunt ista a fide in Christum: decuit enim eum, qui cum dilectione ad vos scriberet, eamdem vicissim dilectionem, non autem contentionem referre. Quid? an non dilectionis indicium erat, nos presbyteros misisse, qui compaterentur patientibus, & incitarent eos qui iudicium scriptis postulauerant, vt præsto esse vellent, quo primum omnia componerentur, & emendationem acciperent, ne diutius aut fratres nostri iniurias, aut vos calumnias pateremini? Nec scio cur vobis ita rem agere placuit, vt nos in hanc opinionem redigatis, vt arbitremur nos sub specie reuerentiæ pro ludibrio esse habitos, dictaque vestra irridentium fuisse, cum & presbyteros nostros ad vos missos, quos cum gaudio remissos oportuit, cum luctu remiseritis ob ea quæ istic geri conspiciebant. Ego certe, cum literas vestras euoluerem, post varias vltro citroque cogitationes, eas supprimendas putaui, ea spe quod crederem saltem aliquos ex vestris aduenturos, nec opus fore istiusmodi epistolis, ne, si illæ in publicum promerentur, multos hic dolore afficerent. Ceterum vbi nullus vestrum superuenerat, necessum fuit vt eas proferrem. Credite mihi, omnes admiratione pleni vix induci poterant vt crederent istiusmodi literas a vobis profectas esse, in quibus rixandi potius quam caritatis affectus eminebat. Quod si ambitione eloquentiæ ostentandæ ita exceptæ sunt a dictatore, id certe studium ad alios spectat. In rebus enim ecclesiasticis non specimen eloquentiæ, sed Canones apostolici requiruntur, operaque dari

Non eloquentia, sed Canones in ecclesiasticis rebus attendendi.

ſolet, ne quis ex paruis in eccleſia ſcandalizetur. Expedit enim, ſecundum eccleſiaſticum verbum, molam aſinariam ſuſpendi a collo, atque ita demergi, quam vnum ex puſillis ſcandalizare. Quod ſi aliquibus in alios ob puſillanimitatem offenſis (non enim omnium talem mentem fuiſſe arbitror) iſtiuſmodi epiſtolam ſcribi placuit, primum decuit neminem offendi, neque ſolem occidere ſuper huiuſmodi offenſis, certe eo res deduci non oportuit, vt offenſiones ſuas ſcriptis proderent. Quid enim actum eſt dignum offenſa? aut qua in re vobis, quibus ſcripſi, cauſam ſuccenſionis præbui? An quia adhortati vos ſumus, vt ad Synodum occurreretis? Atqui illud potius cum gaudio excipi oportuit. Qui enim bene ſentiunt de iis quæ egerunt, & in quibus ipſi (vt aiunt) iudices fuere, non indignanter ferre ſolent, ſi quod ab ipſis iudicatum eſt, ab aliis excutiatur, quippe qui ſecuri ſint, ea quæ ipſi iuſta iudicauerunt, iniuſta nunquam fieri poſſe. [c] Quocirca epiſcopi in magna Synodo Nicææ congregati, non ſine Dei conſilio permiſerunt prioris Synodi acta in alia Synodo examinari, vt & illi qui iudices erant, præ oculis habentes ſecundum de ea ipſa re iudicium futurum, cum omni diligentia cauſam expenderent, & illi qui ſententiam acceperant certo agnoſcerent, ſe non per ſimultatem priorum iudicum, ſed iure & merito condemnatos eſſe. Quod ſi iſtiuſmodi conſuetudo olim fuit, eiuſque memoria renouata eſt, & ſcripto prodita in magna Synodo, eamque apud vos valere non ſinitis, rem profecto indecoram facitis. Morem enim, qui ſemel in eccleſia obtinuit, & a Synodo confirmatus eſt, iniquum eſt a paucis abrogari, quin ne hoc quidem conceſſo quidquã æqui habet veſtra offenſio. [d] Siquidem veſtri legati, Macarius presbyter, & Heſychius Martyriuſque diaconi, nullo modo, cum huc veniſſent, pares presbyteris ab Athanaſio miſſis, ac ſemper ab illis conuicti, refutatique, Concilium indici a nobis poſtularunt, literaſque & ad Euſebianos & Athanaſium Alexandriam, quibus conuocarentur, mitti, vt coram omnibus iuſto iudicio de cauſa cognoſci poſſet: tum enim ſe de Athanaſio probaturos eſſe, quod iam nequirent. Publice enim coram nobis Martyrius & Heſychius refellebantur, Athanaſii presbyteris bona cum fiducia alacriter reſiſtentibus.

Prima querela Euſebianorum refutatur.

Quid actũ Romæ per vtriuſque partis legatos.

Martyrius vero cum ſuis, ſi vera dicenda ſunt, vbique profligebatur, ac proinde Concilium generale poſtulauit. Si igitur Martyrio & Heſychio nullam Synodum poſtulantibus adhortator fuiſſem, vt ad Synodum qui ad me ſcripſiſſent conuocarentur, idque in gratiam fratrum, qui ſe iniuriam pati conquerebantur, etiam vel ita æqua & iuſta fuiſſet noſtra cohortatio, cum ea ſit & eccleſiaſtica & Deo grata: iam vbi iidem illi qui a vobis pro grauibus viris & fide digni habiti fuere, auctores mihi fuerint, vt vos conuocarem, certe id a vobis ægre ferri non debuit, ſed potius alacriter ad citationem occurrere. Quapropter indignatio eorum qui hac citatione offenduntur, temeraria & tergiuerſatio ſiſtendi ſe in iudicio, inhoneſta & ſuſpicioſa videtur. An quiſpiam ſtomachari debet, ſi quæ ipſe fecit, ab aliis fieri videat. [e] Si enim, vt ſcribitis, inconcuſſam habet auctoritatem quælibet Synodus, & contumelioſe agitur cum iudice, cuius iudicium ab aliis examinatur, conſiderate quæſo, dilectiſſimi, quinam ſunt qui Synodum improbant, & qui aliorum iudicata reſcindunt, ne ſingula excutiendo certos homines grauem. Certe id quod poſtremo geſtum, cum ſit horrendum auditu, ſufficit ad cetera quæ a me omittuntur comprobanda. Ariani a beatæ memoriæ Alexandro quondam Alexandriæ epiſcopo ob impietatem *ad cauſam dicendam citati, non ſolum in eo iudicio a ſingulis ciuitatibus reiiciebatur, ſed ab omnibus ſimul, qui ad Nicænum Concilium coierant, anathemate feriebantur. Nihil enim erat in illorum delicto vulgare, neque in hominem peccauerant, ſed in ipſum Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum Filium Dei viuentis: iidem tamen ita ab vniuerſo orbe reiecti, & per omnem eccleſiam famoſiſſime notati, nunc denuo in eccleſia (quod quidem triſte veſtris animis arbitramur) recipi perhibentur. Quinam igitur ſunt qui Synodum vituperant, & trecentorum epiſcoporum calculos pro nihilo habent, & impietatem pietati anteponunt, niſi Ariomanitæ ab omnibus vbique epiſcopis condemnati & abdicati? Athanaſius contra & Marcellus epiſcopi plurimos habent, qui verbis ſcriptiſque ſuis eorum innocentiam tuentur. Marcelli enim fides confeſſioque Nicææ ſpectata eſt, cum Arianis contradiceret.

Ariani decreta Nicæni Concilii irritare probantur.

* electi, non ſolum a ſingulis

Athanasius an Tyri condemnatus.

Ibidem quoque Athanasii sinceritas in tuenda fide spectata fuit,[f] qui nec Tyri condemnatus est, nec Mareotæ præsens fuit, vbi contra eum absentem in lite processum est. Scitis autem, dilectissimi, monumenta actorum, vbi vna dumtaxat pars adfuerit, nullarum virium esse, & suspecta haberi. Nos tamen, quamquam ita actum esset, pro re certius cognoscenda, neque vobis qui contra eum, neque illis qui pro eo literas misere præiudicium facientes, cohortati sumus omnes quotquot scripserant, vt præsentes se iudicio sisterent, quo omnia ad amussim, quia quamplurimi pro vtroque scribunt, in Synodo examinari possent, ne vel innocens condemnetur, aut qui rei sunt puri habeantur. Non igitur a nobis vilipenditur Synodus, sed ab illis qui quouis modo & temere Arianos ab omnibus condemnatos, contra sententiam eorum qui causam iudicauerunt, recipiunt: quorum plerique soluti iam a corpore cum Christo viuunt, alii adhuc in vita manentes indigne ferunt sua iudicia ita a quibusdam rescindi. Hæc ita esse ex iis quæ Alexandriæ acta sunt deprehendimus. Nam [g] Carpones quidam ab Alexandro ob Arianam hæresim cum quibusdam aliis eiusdem criminis reis olim citatus huc ad nos venit, missus a Gregorio. Idipsum quoque ex Macario presbytero, & Martyrio, & Hesychio diaconis didicimus, qui, antequam iudicio se sisterent Athanasii presbyteri, auctores nobis fuere, vt scriberemus Alexandriam cuidam Pisto, quo tempore etiam dum Athanasius episcopus Alexandriæ versabatur. Hunc autem Pistum Athanasii presbyteri superuenientes docuerunt Arianum esse, & eo nomine, & ab Alexandro & Synodo Nicæna reum factum, graduque ordinis sui a quodam Secundo, quem magna Synodus vt Arianum reiecerat, accepisse. His vero nec Martyrii quidem sodales contradicebant, neque Pistum a Secundo fuisse constitutum negabant. Videtis igitur vel ex hac causa qui potius in culpa habendi sunt; nosne, qui persuaderi non potuimus vt [h] Ariano Pisto literas scriberemus; an illi, qui mihi consilium dedere, vt contempto magno Concilio ad impios hæreticos, veluti ad pios homines, literas darem. Certe Macarius presbyter, cum legatus ab Eusebio venerat, vbi audiuit Athanasii presbyteros Pisto obsistere, nosque eius præsentiã

non admittere, vna cum Martyrio & Hesychio, quamuis graui valetudine,[i] de nocte profectus est, vt non inconcinne diuinaremus eum impatientia refutati Pisti fugam arripuisse. Impossibile enim est Secundi ordinationem, vtpote Ariani, vim vllam in catholica ecclesia habere: id enim vere ad Synodi, & ad episcoporum, qui in Synodo fuere, contumeliam vergeret, si quæ illi tanto studio & cura veluti Deo præsente egissent, a nobis vt vana futiliaque abrogarentur. Quod si igitur (quemadmodum scribitis) pro exemplis in Nouatum & Paulum Samosatensem editis decreta Synodorum obseruari oportet, certe minime oportuit calculos trecentorum episcoporum irritos haberi, aut catholicam Synodum a paucis contemni. Æque enim, vt illi Ariani hæretici sunt, & calculi contra istos dati paris sunt momenti cum calculis quibus illi damnati sunt. Tali igitur commissa audacia, quinam dicendi sunt flammam discordiæ accendisse, siquidem id nobis in vestris literis obiicitis. Nos scilicet discordiam induximus, qui compatimur cum patientibus fratribus, & omnia secundum Canonem facimus? An qui contentiose violato Canone trecentorum decreta præuaricantur, & per omnia Synodum contemptui habent? Cum non solum Arianos recipiant, sed iam in vsu habeant de loco in locum ad episcopatus capiendos transilire. [k] Si igitur vere parem eumdemque honorem in omnibus episcopis censetis esse, neque magnitudine ciuitatum (vt vos scribitis) de episcopis iudicatis, oportuit eum, cui concredita est parua ciuitas, in ea quæ credita est permanere, & nequaquam reiecta concredita, ad eam quæ concredita non est transuolare: ne eam quæ a Deo data est aspernari, illam vero quæ hominum ambitu concessa est magnifacere videatur. Oportuit igitur vos, dilectissimi, huc accedere, & nequaquam tergiuersari, vt res ad finem deducatur: id enim ratio requirit. Sed fortasse dies constituti temporis breuior, quam par erat, impedimento fuit: (nam huiusmodi in literis vestris querimoniam facitis) atqui illud, dilectissimi, pro mera cauillatione putandum est. Si enim aliquos in itinere dies oppressisset, arctitudo breuitasque temporis accusari potuisset. Iam cum illi qui nec ipsi venire voluerunt, & presbyteros suos vsque ad

Altera querela Eusebianorum.

menſem Ianuarii, ne venirent, detinuerunt, liquide apparet iſtam cauſificationem eorum hominum eſſe qui ſibi non ſatis confidunt: veniſſent enim, vt dixi, ſi de ſua cauſa bene ſperaſſent, non reſpectantes ad interuallum itineris, aut temporis conſtituti ſpatium, ſed ex iure ſuo & rationibus fiduciam collegiſſent. Eſto vt tempus in cauſa fuerit cur non venerint: id enim quoque in ſcriptis veſtris ſignificatis, cum dicitis æquum ſcilicet fuiſſe, vt reſpectu tantorum temporum, quæ venientibus ex oriente neceſſaria eſſent, veniendi citationem omitteremus. Si igitur, quia dies breuior fuit, iter omiſſum eſt, nequaquam oportuit iis ipſis temporibus vos præbere auctores ſchiſmatis, luctus & lacrymarum in eccleſia. Iam qui talia agunt oſtendunt non tempora ipſorum perfectioni, ſed conſcientiam obſtitiſſe. Admiror quoque eam partem epiſtolæ, & neſcio quomodo hoc ſcribere potuiſtis, id vobis ægre eſſe, quod [1] Euſebio cum ſuis dumtaxat, & non itidem omnibus vobis literas ſcripſerim, citius in hac expoſtulatione moroſitatem promptiſſimam, quam veri quid deprehendas. Ego enim cum non aliunde literas contra Athanaſium accepiſſem, quam a Martyrio & Heſychio, neceſſario illis reſpondi qui ſcripſerant contra Athanaſium. Oportuit igitur non ſolum Euſebianos abſque vobis ſcribere, aut vos, quibus non ſcripſi, non moleſte ferre, ſi reſcripſerim illis qui mihi ſcripſerant: nam ſi par erat ad vos omnes literas dari, par quoque erat & vos vna cum illis literas mittere. Nunc autem quod conſentaneum erat reſpicientes, illis ſcripſimus qui nos certiores reddiderant, & literas miſere. Quod ſi id vos commouet quod ſolis illis ſcripſerim, conſequens eſt vt indignemini quoque quod illi ſoli mihi ſcripſerint. Verum in hoc ipſa iuſta & rationabilis cauſa eſt, dilectiſſimi, quam vobis intimandam puto. Nam tametſi ſolus ſim, qui ſcripſi, non meam tamen ſolius ſententiam, ſed omnium Italorum, & omnium in his regionibus epiſcoporum ſcripſi. Ego autem omnes nolui ſcribere, ne a multis onerarentur: certe ad conſtitutum tempus conuenere epiſcopi, & eius ſententiæ fuere, quam vobis iterum ſignifico. Quapropter, dilectiſſimi, etiamſi ſolus ſcribo, ſcribere me tamen communem omnium ſententiam vos ſcire volo. Hæc quidem a nobis aduerſus non

Noua querela Euſebianorum.

æquas veſtrorum hominum ſed iniuſtas & ſuſpectas cauſificationes dicta ſunto. [m] Quod autem non temere aut iniuſte ſuſceperim in communionem coepiſcopos noſtros Athanaſium & Marcellum, etiamſi prius dicta ſufficiant, breuibus tamen ratio vobis iſtarum rerum demonſtranda eſt. Scripſere prius Euſebius cum ſuis contra Athanaſium, ſcripſiſtis & vos impræſentiarum, ſcripſere etiam plurimi ex Ægypto & ex aliis prouinciis epiſcopi pro Athanaſio: nam quod ante omnia obſeruari oportet, literæ veſtræ aduerſus Athanaſium inter ſe pugnant, & primæ cum ſecundis nullum concentum habent, ſed in pleriſque primæ a ſecundis deſtruuntur, & ſecundæ a primis redduntur ſuſpectæ, ex diſcrepantibus autem literis nulla certitudo conſtitui poteſt. Quod ſi veſtris literis fidem dari poſtulatis, æquum eſt & literis eorum qui pro eo ſcribunt fidem non abnegare, & maxime, quod vobis a patria eius longe diſtantibus, illi qui in iiſdem locis cum Athanaſio degunt, vt de homine noto, rebuſque ibi geſtis certiores, probum teſtimonium de vitæ eius innocentia perhibent, affirmantes eum non niſi confictis criminibus opprimi. Quin & Arſenius aliquando dictus ab Athanaſio interfectus, quem iam cognouimus in vita eſſe, & cum Athanaſio amicitiam fouere, is ipſe affirmat, ea quæ acta ſunt Mareotæ, in abſentia alterius partis acta fuiſſe; neque enim ibi adfuiſſe Macarium presbyterum, qui reatum ſuſtinebat, neque epiſcopum eius Athanaſium, & hoc non ſolum ex verbis eius, ſed [n] ex monumentis actorum per Martyrium & Heſychium allatis cognouimus. Ea enim perlegentes, inuenimus accuſatorem Iſchyram ibi præſto fuiſſe: Macarium autem & Athanaſium nequaquam adfuiſſe, neque Athanaſii presbyteros, quamquam hoc ipſum magnopere ſolicitantes, admiſſos eſſe. Oportebat autem, dilectiſſimi, ſiquidem ſinceriter illud iudicium agebatur, non ſolum accuſatorem, ſed & reum præſentem ſiſti. Et vt Tyri Macarius aderat reus, & Iſchyras accuſator, vbi nihil criminum docere potuit: ita quoque in Mareoten non ſolum oportuit accuſatorem, ſed & reum quoque vna proficiſci, vt vel præſens conuinceretur, vel, ſi victus non eſſet, appareret eum calumniis petitum fuiſſe: iam vero cum hoc factum non ſit, ſed ſolum

Athanaſium iuſte abſolutum declarat.

ibi accuſator ſteterit, cum iis quos vt ſuſpectos Athanaſius reiiciebat, actorum illorum monumenta ſuſpicione carere non poſſunt. Addebat præterea in ſua querela, eos qui Mareoten profecti ſunt, ſe inuito eo profectos eſſe: miſere enim eo (vt ipſe dicebat) Theognium, Marin, Theodorum, Vrſacium, Valentem, & Macedonium, homines ſuſpectos: neque hoc ita eſſe ſolummodo verbis ſuis, ſed literis quoque Alexandri Theſſalonicenſium epiſcopi demonſtrabat: protulit enim epiſtolam illius ſcriptam ad Dionyſium, qui in ea Synodo comes erat, quibus epiſcopus ille liquido declarat, Athanaſium calumniis, & ipſius quoque accuſatoris Iſchyræ coniurationibus opprimi, veram manum & authenticam protulit, in qua ille teſtatur, Deum omnipotentem inuocans, neque calicis confractionem, neque menſæ ſubuerſionem vllam fuiſſe, ſed ſe ſubornatum eſſe a certis hominibus, vt hoc crimen confingeret: deinde dum huc excurriſſent Mareotæ presbyteri, affirmarunt neque Iſchyram eſſe catholicæ eccleſiæ presbyterum, neque tale quid commiſiſſe Macarium, quale illi imputabat. Quinimo presbyteri & diaconi cum huc veniſſent, non tenuiter, ſed prolixe teſtimonia dixere pro Athanaſio, affirmantes nihil eorum quæ illi obiicerentur verum eſſe, eumque coniurationibus premi: quin & epiſcopi ex Ægypto & Africa in ſuis ſcriptis affirmarunt conſtitutionem Athanaſii in ſuſcipiendo epiſcopatu legitimam & eccleſiaſticam fuiſſe, neque cædem commiſſam, neque quemquam per illum ſublatum eſſe, neque poculum vllum confractum, ſed omnia eſſe conficta. Et ex iſtis iudiciis in Mareota per abſentiam alterius partis habitis, oſtendebat Athanaſius, vnum catechumenum in examinatione ſui dixiſſe, ſe intus cum Iſchyra fuiſſe, quo tempore Macarius presbyter Athanaſii eo, vt aiunt, ſe in eum locum immiſiſſet, alios item examinatos pro teſtimonio dixiſſe, Iſchyram in cellula parua latuiſſe, alios eumdem poſt oſtium ægrotum eodem tempore decubuiſſe, quo Macarius ſuperueniebat. Ex iſtis rationibus Athanaſii facile colligebamus fieri non potuiſſe, vt qui morbo poſt oſtium decumbebat, in ſacris conſtiterit, & oblationē confecerit, nec oblationem proponi potuiſſe, cum intus catechumeni verſarentur,

quibus

quibus intus adhuc agentibus, tempus oblationis nondum esse potuit. Hæc, vt iam expositi, pro se dicebat Athanasius, & rem ita esse ex actis declarabat, idem affirmantibus ceteris qui cum eo erant, prorsus nunquam Ischyram ecclesiæ presbyterum fuisse, aut vt presbyterum synaxim cum aliis fecisse. Neque enim, quo tempore Alexander ex humanitate magni Concilii eos qui erant ex schismate Meletii recipiebat, hunc a Meletio tamquam suum nominatum fuisse affirmabant, quod ipsum maximum signum est, non fuisse illum ex numero Meletianorum: nam si Meletianus fuisset, omnibus modis illum in eorum classe recensuissent. Quin & alibi falsa dixisse Ischyram ex ipsis actis comprobatum est ab Athanasio, quippe qui in crimine de combustis libris falsi conuictus sit ab iis quos in testes adduxerat. ° Cum igitur istiusmodi allegarentur, & tot testes pro Athanasio starent, & ipse tam iusta pro se afferret, quid quæso nos oportuit facere? an non quod ecclesiastici Canonis est? hominemque proinde non condemnaremus, sed potius reciperemus? eumque pro episcopo, quemadmodum est, haberemus? Præter hæc omnia annum totum & integros sex menses apud nos hæsit, vestram præsentiam expectans, aut quotquot comparere auderent, suaque præsentia pudefecit omnes: non enim iudicio stetisset nisi sui fiduciam habuisset, neque sponte, sed literis nostris ad iudicium vocatus comparuisset, quemadmodum vos per literas citauimus, & tamen post tanta argumenta nos veluti insolitum quiddam agentes reprehenditis. ᵖ Qui igitur sunt, qui contra Canones agunt? nosne qui cum tantis rerum documentis virum recipimus? an qui solum ad triginta sex suffragia eorum qui Antiochiæ fuere, externum hominem episcopum salutarunt, eumque militari manu Alexandriam deduxerunt? quod ne tunc quidem factum est, cum Athanasius in Galliam relegabatur: quod tum haud dubie factum fuisset, si pro vere damnato habitus fuisset. Certe cum inde ab exilio rediret, etiam tum suam ecclesiam, a qua recipiebatur, vacantem inuenit. Prorsus ignoro quanam ratione facta sunt quæ facta sunt. Primum enim (si verum dicendum est) non decebat, cum nos ad celebrandam Synodum literas mitteremus, aliquos præoccu-

pare iudicium Synodi, deinde non decuit nouos istos modos contra ecclesiam induci: vbi enim est istiusmodi ecclesiasticus Canon, aut istiusmodi traditio apostolica? vt in pace agente ecclesia, & episcopis concordibus cum episcopo Alexandriæ Athanasio, immittere *Gregorium peregrinum & externum hominem, neque Alexandriæ baptizatum, neque plebi cognitum, neque postulatum a presbyteris, eumque Antiochiæ creare episcopum, atque inde deducere Alexandriam, non cum presbyteris aut diaconis ciuitatis, non cum episcopis Ægypti, sed cum militibus? Hæc enim dixere & conquesti sunt qui huc venerunt: Si enim post Synodum in culpa fuisset deprehensus Athanasius, non tamen oportuit creationem noui episcopi ita illegaliter & præter Canonem ecclesiasticum fieri, sed in ipsa ecclesia, & ex ipso sacerdotali ordine, & ex ipso clero eius prouinciæ episcopos constitui, & nequaquam ex illis qui nunc apostolorum Canones violant. Age, si in quemquã vestrum id commissum esset, nonne vociferaturi essetis? nonne vindictam, quasi violatis Canonibus, postulaturi fuissetis? Dilecti, credite, tamquam Deo præsente, cum veritate loquimur quod loquimur. Non est istud pie factum, non ex iure, non ecclesiastice. ¶ Quinimo quæ feruntur acta in introitu Gregorii, ostendunt qualis fuerit ordo in eius ordinatione: tẽporibus enim ita pacatis, prout renuntiant qui inde veniunt, & quemadmodum episcopi scribunt, ipsa ecclesia incendium passa est, virgines denudatæ, monachi conculcati, presbyteri & multi ex populo indigne habiti & violati, episcopi in carcerem detrusi, multi item spoliati. Sacra mysteria de quibus incusabant Macarium presbyterum ab ethnicis direpta, & in terram abiecta sunt, vt vi cogerent nonnullos ad constitutionem Gregorii approbandam. Hæc & istiusmodi ostendunt, quinam sint Canonum præuaricatores. Nam etsi legitima fuisset eius constitutio, non tamen cum præuaricatione legum coegisset eos sibi obtemperare, qui ei legitime obaudiebant. Et tamen, cum talia scelera designata sint, scribitis magnificam pacem Alexandriæ & per Ægyptum fuisse, quasi res officiumque pacis in contrariam iam significationem abierit. Illud quoque necessarium existimaui quod vobis indicaretur, Athanasium affirmasse, Macarium sub

* Georgium

custodia militum habitum esse, & solum accusatorem vna cum illis qui Mareoten proficiscebantur abiisse, & presbyteris rogantibus, vt in quæstione adesse liceret, pernegatum, & quæstionem habitam fuisse de calice & mensa in præsentia præfecti & eius cohortis, assistentibus tum ethnicis, tum Iudæis. Id principio nobis incredibile videbatur, nisi ex ipsis actorum monumentis demonstratum fuisset, certe nobis magnæ admirationi fuit, vt etiamnum vobis esse puto. Atqui ne presbyteris quidem adesse permittitur in mysteriis, cum tamen ipsi quoque sacrorum administri sint. Iam quis non execretur sub externo iudice præsentibus catechumenis, & quod peius est, ethnicis & Iudæis Christianismum blasphemantibus, quæstionem de sanguine & corpore Christi haberi? Nam si omnino delictum aliquod perpetratum fuisset, oportebat de eo in ecclesia inquiri sub legitimis clericis. De Marcello autem, postquam de illo quoque vt impio in Christum perscripsistis, vobis studui significare, eum, cum huc venisset, affirmasse falsa esse quæ de se in literis vestris scripta essent, sed tamen, cum a vobis postularetur vt de fide diceret, tanta cum fiducia per se respondit, vt nemo non perciperet, eum nihil a veritate profiteri alienum, sed eadem cum pietate qua ecclesia de Domino ac saluatore nostro sentire, neque iam tantummodo, sed etiam olim huius sententiæ se fuisse confirmabat, vti & nostri presbyteri, qui tunc in Nicæno Concilio aderant, de ipsius recta fide contestabantur. Nam & eum tunc quoque in sententiis dicendis dimicasse cum Ariana hæresi, testes fuere; cuius quoque vos admonitos velim, ne quis talem hæresim approbet, sed abominetur vt alienam a sana doctrina. De viro igitur, quem rectæ opinionis & sinceræ religionis esse testimoniis approbatum est, quid, quæso, nos facere oportuit, nisi vt eum pro episcopo haberemus, quemadmodum & habemus, neque a communione repelleremus? Hæc quidem ego non tamquam eorum causam agens scribo, sed vt & vobis fidem facerem, viros istos iuste & canonice a nobis receptos esse, & vos minime habere causam litigandi: par autem est vt studium adhibeatis, & omnibus modis elaboretis, vt quæ contra Canonem acta sunt emendationem accipiant, &

ecclesiæ pacem habeant, vt Christi pax nobis data permaneat, & non scindatur ecclesia, ne vos eam culpam veluti schismatis auctores sustineatis. Dico enim, & plane protestor, ea quæ a vobis acta sunt, non esse pacis, sed schismatis occasiones. Non enim solum Athanasius & Marcellus episcopi cum querimoniis de illatis iniuriis, sed & plurimi alii episcopi ex Thracia, Cœlesyria, Phœnicia, Palæstina huc conuenere, presbyteri item non pauci, partim ex Alexandria, partim aliunde huc ad Concilium occurrerunt, & coram omnibus episcopis ibi congregatis, inter reliqua dicta sua conquesti sunt, vim & iniuriam ecclesiis illatas esse, suasque ecclesias eadem quæ Alexandrina passas esse, & in aliis ecclesiis similia designata. Ex Ægypto autem & Alexandria cum denuo superueniissent presbyteri, literas secum attulere, quibus plurimorum episcoporum & presbyterorum querimonia continebatur; se, cum huc ad Concilium pergerent, detentos fuisse, atque etiamnum detineri. Et, quemadmodum post Athanasii exilium contigit, episcopos homines confessores flagris conscindi, alios in carceribus haberi, præsulesque longissimi in suo episcopatu temporis publicis ministeriis mancipari, & fere omnes clericos & populos ecclesiæ catholicæ insidiis appeti, & persecutionem pati: quosdam item episcopos & fratres finibus suis eiectos esse, nulla alia de causa, nisi vt inuiti cogerentur communicare cum Georgio & Arianis: & Ancyræ, quæ in Galatia est, non pauca aut parua designata esse, sed prorsus eadem cum factis Alexandrinis. Audiuimus etiam ista ab aliis, & Marcellus quoque episcopus rem ita esse suo testimonio confirmabat. Hæc & eiusmodi crimina contra quosdam ex vestris (vt nomina eorum omittam) hi qui huc venerunt detulere, quæ ego adscribere subterfugi, & fortasse ea ex aliis, quænam sint, resciueritis. Et hæc potissima mihi scribendi causa fuit, vt huc veniretis, quo vobis præsentibus omnia corrigi & sanari possent: ac propterea alacrius a vobis & sine recusatione occurrendum fuit, ne, qui hactenus infamia istorum scelerum laborant, contumacia non comparendi in iudicio, libellos contra se datos videantur refellere non potuisse. Cum igitur talia rumoribus famaque circumferantur,

tantaſque iniurias eccleſiæ patiantur, & iſtiuſmodi inſidiis vexentur, vt affirmauere qui hæc renuntiabant, quinam quæſo ſunt, qui flammam diſcordiæ accendunt? noſne qui iſta dolemus, & patientibus fratribus compatimur? an illi qui hæc ſcelera deſignant? Miror autem, cum tantæ ac tales turbationes ſint in ſingulis eccleſiis, vt non alia de cauſa iter ſuſceperint qui ad Concilium venere, vos interim ſcribere concordiam in eccleſiis fuiſſe, cum iſtiuſmodi facta, non ad ædificationem eccleſiæ, ſed ad ſubuerſionem fieri ſolent; & qui iſtiuſmodi rebus oblectantur, non ſunt pacis filii, ſed perturbationis. Deus autem noſter, non eſt perturbationis, ſed pacis Deus. Quapropter quemadmodum conſcius eſt Deus Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, hæc putaui neceſſaria eſſe, quæ vobis ſcriberentur, tum vt parcerem veſtræ exiſtimationi, tum quia optarem eccleſias non in perturbatione eſſe, ſed ſecundum Canones apoſtolorum regi, & vt nunc tandem pudefaceretis illos, qui ob mutuum inter ipſos odium ita eccleſias vexant. Audio paucos eſſe iſtorum malorum auctores: quapropter operam date, vt habentes viſcera miſericordiæ, corrigatis ea quæ (vt dixi) contra Canonem facta ſunt, vt ſi quid vitii anteuertit, id veſtro ſtudio emendetur: & ne mihi ſcribatis, quod Marcelli & Athanaſii communionem potius quod veſtram præoptauerim: nam hæc non pacis ſed contentionis & odii fraterni argumenta ſunt. Atque ideo ſuperiora ſcripſi, quo, certiores facti eos non iniuſte receptos eſſe, deſiſteretis ab huiuſmodi iurgio; qui ſi a vobis hic cum ceteris congregatis in iudicio conuicti fuiſſent, neque probas rationes pro ſui defenſione habuiſſent, recte nobiſcum in ſcriptis veſtris expoſtulaſſetis. r Poſtquam autem, vt dixi, canonice & non iniuſte cum iis fouemus communionem, obſecro vos per Ieſum Chriſtum, ne ſinatis diſcindi membra Chriſti, neque præoccupationibus fidem habete, ſed Domini pacem anteponatis: non enim ius aut fas eſt, ob paucorum degeneres animos, eos abiici qui condemnati non ſunt, aut ſpiritum Domini contriſtari. Quod ſi creditis poſſe quædam illis obiecta oſtendi, & coram in facie redargui, veniant qui volunt: nam & ſe paratos eſſe & probaturos dicunt quæ denuntiauerunt. Certiores igitur nos, dile-

ctiſſimi, de ea re facite, quo & illis ſcribamus, & ceteris item epiſcopis qui huc debent conuenire, vt coram omnibus qui culpæ obnoxii ſunt condemnentur, & ne vlterius perturbatio in eccleſia fiat: ſufficiunt enim quæ facta ſunt, ſufficit quoque in præſentia epiſcoporum epiſcopos in exilium actos eſſe: de qua re non eſt prolixior ſermo habendus, ne grauari videantur qui tum adfuere. Nam, ſi verum eſt dicendum, minime decuit eouſque procedere, aut eouſque euadere iſtas animorum degeneres puſillanimitates. Eſto vt ſint Athanaſius & Marcellus (vt ſcribitis) tranſlati e ſuis ſedibus, ſed quid de aliis dicas qui ex diuerſis locis, tum epiſcopi, tum presbyteri, quemadmodum dixi, huc venere? Nam & iſti ſe denuo abreptos & iſtiuſmodi paſſos eſſe dixerunt. O dilecti, non iam vlterius eccleſiæ iudicia ſecundum euangelium, ſed vel ad exilium, vel ad mortem inſtituuntur. Nam ſi, vt dicitis, omnino in culpa fuerunt, oportuit ſecundum Canonem, & non iſto modo iudicium fieri: oportuit ſcribere omnibus nobis, vt ita ab omnibus quod iuſtum eſſet decerneretur. Epiſcopi enim erant, & non vulgares eccleſiæ, qui iſta patiebantur, ſed quas ipſi apoſtoli ſuamet opera ad fidem inſtruxerant. Cur igitur & in primis de Alexandrina ciuitate nihil nobis ſcribere voluiſtis? an ignari eſtis hanc conſuetudinem eſſe, vt primum nobis ſcribatur, vt hinc quod iuſtum eſt definiri poſſet? Quapropter ſi iſthic huiuſmodi ſuſpicio in epiſcopum concepta fuerat, id huc ad noſtram eccleſiam referri oportuit. Nunc autem nos, quos certiores minime fecerunt, poſtquam iam egerint quod libuit, ſuffragatores ſuæ damnationis, cui non interfuimus, eſſe volunt. Non ita ſe habent Pauli ordinationes, non ita patres docuerunt, ſed faſtus iſte, & nouum ſtudium eſt. Obſecro vos cum alacritate, audite, pro publico bono iſta ſcribo: quæ enim accepimus a beato Petro apoſtolo, ea vobis ſignifico, non ſcripturus alioqui quæ nota apud vos eſſe arbitror, niſi facta ipſa nos conturbaſſent. Epiſcopi abripiuntur, & ſuis e ſedibus propelluntur: alii vero aliunde in eorum loca reponuntur, alii vero inſidiis appetuntur, vt ſubditi & de abreptis doleant, & a ſummiſſis vim patiantur, vt quos optant, fruſtra requirant; quos nolunt inuiti recipiant. Obſecro ne iſta vlte-

rius fiant, vel potius contra illos scribite qui talia moliuntur, ne deinceps has iniurias ecclesiæ patiantur, aut episcopus aut presbyter istiusmodi contumelias sentiant, aut præter animi sententiam ea quæ nolint, vt nobis indicarunt, cogantur facere, ne apud ethnicos ridiculi efficiamur, aut, quod præ omnibus grauissimum est, Deum exacerbemus. Vnusquisque enim nostrum eorum quæ hic turbauit rationem reddet in die iudicii, optoque vt omnes secundum Deum sentiant, quo ecclesiæ suis episcopis receptis perpetuo gaudeant in Christo Iesu Domino nostro, per quem gloria Patri in sæcula sæculorum, Amen. Valere vos in Christo opto desideratissimi fratres.

NOTÆ.

[a] *Epistola.*] Hæc est illa vera & germana epistola, quam Iulius papa rescripsit ad eas Eusebianorum literas, quas ex Antiocheno Concilio scriptas, per Elpidium & Philoxenum legatos Romanos transmiserat anno Christi 342. quando nimirum Gregorium in locum amoti Athanasii anno superiore electum per Philagrium præfectum iussu Constantii imperatoris, manu militari, multorumque ciuium & Christianorum ibi degentium cæde & exilio, circa paschale tempus introduxissent. Hæc Concilii Romani tertii sub Iulio celebrati, de quo infra, epistola synodica est: patres enim qui anno 342. Romæ conuenerant, per Iulium eas rescripsisse, in sua apologia ipse Athanasius testatur, his verbis: *Hæc cum Romæ Synodus per Iulium Romanum episcopum scripsisset, improba iterum audacia Eusebiani in ecclesiis perturbandis insidiisque tendendis vsi sunt.* Vt ea quæ in Synodo decreta essent, solius Romani pontificis literis vulgarentur, honoris causa antiquitus id obseruari solitum fuit. Vide caput 52. Concilii Africani. Epistola 3. Iulii quando scripta?

Hac epistola quidquid Athanasius ab Eusebianis iniuriarum & calumniarum ab initio sedis Alexandrinæ passus est, enarratur & refutatur, ac demum ad desinendum, & de rebus turpiter & inique gestis pœnitendum admonentur. In tanto criminum admissorum aceruo mitius quam oportebat eos ideo admonuit, quod speraret eos ad Concilium Romæ pertrahendos, quodque eos tot tantaque scelera non nisi imperatoris potentia fultos patrasse sciret. Ad orientales, teste Athanasio apologia secunda, per Gabinianum comitem missa fuit. Argumentum epistolæ.

[b] *Legi epistolam vestram.*] Hanc suam Ariani epistolam non prius scripsere, neque etiam apostolicæ sedis legatos, Philoxenum & Elpidium, prius dimiserunt, quam cognouissent, quid in causa Athanasii, Marcelli, aliorumque exulantium episcoporum secunda illa, de qua infra, Romana Synodo gestum & definitum esset. Querelæ Epistola Arianorum ad Iulium quando scripta?

Querelæ Eusebianorum quæ & quot.

quas Eusebiani hac sua epistola apud pontificem deposuerant, hæ fuerunt: Prima, quod indigno animo tulissent se Romam esse citatos. Secunda, præstitum Concilii habendi terminum nimis angustum fuisse. Tertia, indigne ferentes acta Tyrii Conuenticula Iulio iterum examinari, indignum esse scribebant, alia Synodo retractari, quæ in alia iam stabilita essent; ac per Iulium ea labefactari, quæ ab ipsis iudicata erant. Quarta, vt Romanæ ecclesiæ iudicium, quod est omnium hæreticorum insigne proprium, subterfugerent, illud inculcarunt, nequaquam ex magnitudine ciuitatum esse æstimandas dignitates episcoporum. Quinta, expostularunt in Iulium, quod scribens ad eos, non tamen ad omnes nominatim literas rescripsisset, quarum illa erat inscriptio: *Eusebio cum suis*. Sexta, demum, sua ad Iulium scripta epistola conquesti sunt, Athanasium & Marcellum episcopos antea ab ipsis damnatos in communionem catholicam susceptos esse. Addit Sozomenus, eos suis literis contestatos fuisse, se nunquam cum Iulio pacem & concordiam inituros, nisi quæ ab eis fuissent constituta probasset. Hæc ex epistola Iulii, Socrate & Sozomeno, Baronius anno 341. num. 56. 57. & 58.

An plures quam 20. Canones Nicæni Concilii fuisse, hinc recte probetur.

[c] *Quocirca episcopi.*] Sunt qui ex hoc loco, Nicæni Concilii Canones plures quam viginti fuisse probant, quia ille Canon, cuius hic mentio fit, quo cautum fuit, vt res in minori Synodo cognitæ, in maiori etiam examinari atque tractari possent, inter reliquos extantes non inueniatur. Verum sicut cuncta ista quæ sequuntur, ex Nicæno Concilio prodiisse propter Iulii pontificis & Athanasii testimonium dubitare non licet; ita certos de his sancitos fuisse Canones, & non magis ex eiusdem Concilii actis prodiisse, non adeo facile affirmandum putarem. Ita Baronius in appendice anni 325. Quod infra ait, illam consuetudinem olim fuisse, eumque morem in ecclesia obtinuisse, intelligendum est de causa Arii, quæ antea in Concilio Alexandrino sub Siluestro pontifice, & in præsentia Osii Cordubensis diiudicata, iterum in Nicæno Concilio cognita fuit. Baronius prædicto anno 325. num. 161.

Causa indictæ Synodi.

[d] *Siquidem vestri legati.*] Causam indictæ Romanæ Synodi exponit; nimirum quod legati Eusebianorum, ab Alexandrinæ ecclesiæ catholicis deuicti, eam celebrari postularint anno 339. Vide notas Concilii Alexandrini infra, verbo *Concilium*: item notas in Concilium Antiochenum.

Eusebiani Nicænum Concilium reiiciunt.

[e] *Si enim, vt scribitis.*] Ostendit Eusebianos decreta Nicænæ Synodi irritare, quippe qui in suam communionem ab Alexandrina & Nicæna Synodo excommunicatos Arianos recipiunt.

An Tyrio Concilio Athanasius condemnatus fuerit.

[f] *Qui nec Tyri condemnatus est.*] Supra in notis ad Concilium Tyrium ex Sozomeno dictum esse memini, quod Concilium Tyri congregatum, postquam acta Mareotica per legatos confecta, Tyrumque perlata fuissent, iisdem actis Athanasium absentem condemnarit, episcopatu abdicarit, ac ne Alexandriæ habitaret prohibuerit. Quod igitur hic ait pontifex, ipsum nequaquam Tyri condemnatum fuisse, intelligendum putamus a maiore & saniore parte illius

illius Concilii ibidem celebrati: catholici enim qui intererant, omnes ab Athanasii damnatione abhorruerunt, atque inde penitus discesserunt, cum Eusebiani seorsim ab iis coeuntes, in Athanasium, quæ sibi visa sunt decreuerunt. Vide quæ notauimus in prædicto Concilio Tyrio. Quamquam vero dici posset non esse condemnatum, quem a iudicio absentem, contra omne ius & æquitatem eiusdem causæ testes & iudices inique condemnassent: quæ sententia ex verbis quæ sequuntur aperte colligitur. *Scitis*, inquit, *monumenta actorum, vbi vna dumtaxat pars adfuerit, nullarum virium esse, & suspecta haberi.*

[g] *Carpones.*] Carpones fuit legatus Gregorii in episcopatum Alexandrinum intrusi, homo Arianus, iam olim ab Alexandro Alexandrino episcopo eo nomine notatus. Baronius anno 342. numero trigesimo octauo. Carpones quis.

[h] *Ariano Pisto literas scriberemus.*] Literas nimirum pacificas & communicatorias, quibus catholici esse probarentur. Vnde patet, quod Eusebianorum legati per technas atque versutias Romanæ ecclesiæ communionem suffurari conati fuerint, quo de sua fide, quasi catholica foret & orthodoxa, gloriari possent. Idem a Nouatianis, Donatistis, aliisque plurimis antehac sæpius factum esse ex præcedentibus constat. Ariani catholicorum communionem affectarunt.

[i] *De nocte profectus est.*] Fraude & infidelitate Arianorum legatorum detecta, postquam vltra annum Romæ egissent, vt ex Pisti ex Alexandria vocati historia colligitur, furtim nocturno tempore abeuntes acta Tyria & Mareotica, quæ ipsi secum Romam attulerant, Deo permittente, Romæ reliquerunt, ne acta turpiter, dolose & iniuste contexta, obliuione deleri contingeret. His fretus Iulius pontifex Eusebianos in Romano Concilio de calumnia conuicit: de iisdem Athanasius apologia secunda: *Eusebiani ea per suos Romam miserunt, eademque illa a Iulio episcopo ad me transmissa sunt. Insaniunt igitur sua arcana apud nos haberi, & a nobis recitari.* Vide Baronium anno 339. numero 14. & 16. Legati Arianorum quamdiu Romæ morati.

[k] *Si igitur vere pacem.*] Futilem illam & procacem Eusebianorum assertionem, qua, vt iudicium Romanæ ecclesiæ subterfugerent, illud inculcabant, Nequaquam ex magnitudine ciuitatum esse æstimandas dignitates episcoporum, Iulius falsè quidem, sed vere ex ipsius Eusebii Nicomediensis omnium antesignani factis exemplo petito, & inducta testificatione refellit. Ille enim maiorum ciuitatum sedibus inhians, nullo loco quietus consistere potuit. Nam e Beryti sede in Nicomediensem transierat, & ex illa rursus in Constantinopolitanam se contulerat. Eusebius Nicomediensis arguitur.

[l] *Eusebio cum suis literis scripserim.*] Querebantur Eusebiani non ad omnes, sed solum ad Eusebium cum suis Iulium scripsisse, & Synodum vocasse; quam inepte, sequentia indicant. Hinc apparet priores literas Iulii ad eos ad Synodum vocandos, ex Synodo datas esse; frequentia enim tunc Concilia cogebantur. Quasnam autem illi sic ad Synodum citati inanes causas falsosque prætextus Eusebianorum querelæ.

prætexuerint, ne Romam ad synodale iudicium subeundum venirent, partim supra initio huius epistolæ diximus, partim infra in notis ad Concilium Antiochenum dicemus.

[m] *Quod autem non temere.*] Hoc loco acta vtriusque Concilii Romani, de quibus infra, defendit, omnesque calumnias Athanasio Tyri obiectas refellit.

Acta Mareotica & Tyria quomodo accepta?

[n] *Ex monumentis actorum per Martyrium.*] Qua occasione Iulius pontifex acta Tyria & Mareotica acceperit, eaque post clandestinum abitum legatorum Eusebianorum retinuerit, supra diximus.

Romanæ Synodi acta.

[o] *Cum igitur istiusmodi allegarentur.*] Cum terminus indictæ Synodi longius præterlapsus esset, (Athanasius enim annum & dimidium expectarat) Synodum auspicatus, Athanasii, Marcelli, aliorumque episcoporum causam cognouit, quosque innocentes esse iudicauerat in communionem ecclesiasticam recepit. Vide notas Concilii Romani secundi.

Acta Concilii Antiocheni quæ.

[p] *Qui igitur sunt, qui contra Canones.*] Hoc loco pontifex suggillat Eusebianos episcopos triginta sex illos, qui vel seorsim, (vt factum fuerat in Tyrio Conciliabulo ante) vel saltem imperatoris Constantii fauore adiuti, contra plurium catholicorum vota ac suffragia in Antiocheno Concilio Athanasium iniuste deposuerunt, inque eius locum Gregorium Arianum, hominem peregrinum ac seditiosum suffecerunt, ac demum magna hominum cæde, non canonice, sed militari manu in vrbem introduxerunt. Quæ quando contigerint, vide notas Antiocheni Concilii.

Gregorii inuestitura quæ & qualis.

[q] *Quinimo quæ feruntur acta in introitu Gregorii.*] Cruentam illam introductionem Gregorii, qua templa sanctorum incensa, Potamon ille sanctus confessor, de quo supra in Nicæno Concilio, funeste occisus, plures relegati, optimi quique fugati, quam præuisam fugerat Athanasius, describit hic paucis Iulius pontifex: plura vide apud Athanasium epistola ad solitarios, & epistola ad omnes orthodoxos scripta. Ita Baronius anno 342.

[r] *Postquam.*] Monet deinceps Eusebianus pontifex vt a cœptis desistant, atque mala patrata corrigant.

[s] *Hanc consuetudinem esse.*] Perspicue declaratur, tum ex Canone ecclesiæ, tum etiam ex consuetudine, sic legitime episcoporum iudicia exerceri solita, vt de his imprimis ad Romanum pontificem scriberetur, a quo quid definiendum esset acciperetur.

[a] EPISTOLA IV.

IVLII PAPÆ I.

AD ALEXANDRINOS.

Iulius presbyteris, diaconis & populo in parœcia Alexandriæ.

GRATVLOR vobis, dilectissimi fratres, quod fructum fidei vestræ ante oculos videatis: id enim ita esse liquidissime apparet in fratre & coepiscopo nostro A-

thanasio, quem Deus & ob vitæ sanctitatem & orationes vestras vobis restituit. Ex qua re spectare licet, quam puras semper preces & caritatis plenas ad Deum extuleritis. Memores quippe cælestium promissorum, & cælestis conuersationis, quam ex doctrina prædicti patris vestri didicistis, certo vereque cognitum habuistis, & pro vestra recta fide apprehendistis, nunquam illum perpetuo a vobis direptum iri, quem in piis pectoribus vestris, tamquam præsentem, retinebatis. Non mihi igitur ad vos scribenti multis verbis opus est: quæcumque enim a me dici poterunt, ea fides vestra iam anticipauit, & impleuit secundum Dei gratiam quidquid a nobis optari possit. Gratulor igitur vobis, rursum enim dicam, gratulor quod animas vestras in tuenda fide inexpugnabiles conseruastis. Sed interim fratri meo Athanasio non minus gratulor, quod quamquam multa acerba pateretur, nulla tamen hora vestræ caritatis, vestrique desiderii obliuionem induxerit: nam tametsi corpore ad tempus videretur a vobis separari, spiritu tamen perpetuo vobiscum agebat.

Redit igitur ad vos splendidior nunc, quam cum a vobis discederet. Quod si res pretiosas aurum & argentum ad puritatem ignis explorat, quid, quæso, dignum eloquaris tanto viro, qui ex tantis malorum periculis purus innocensque vobis restituitur, talisque non nostro dumtaxat iudicio, sed ab vniuersa Synodo iudicatus est? Excipite igitur, dilecti fratres, cum omni secundum Deum gloria & lætitia episcopum vestrum Athanasium, & cum eo quotquot socii tantarum ærumnarum fuere, lætique sitis de fructu orationum vestrarum, qui pastorem vestrum (vt sic dicam) desiderantem & sitientem vestram pietatem salutaribus scriptis aluistis, potumque ei dedistis: nam peregre illi commoranti consolationi fuistis, eumque persecutiones tolerantem fidelissimis animis, & mentibus vestris, refocillastis. Mihi certe voluptati est contemplanti, & iam animo perspicienti vniuscuiusque in eius reditu lætitiam, & multitudinis religiosissimæ occursus, & celebrem conuenientium festiuitatem.

Quis putas aut qualis erit vobis ille dies, cum & frater noster reuertetur, & mala superiora finem accipient? cumque pretiosus & optabilis illius reditus omnes ala-

Agit apud Deum precibus Iulius.

critate pleniſſimi gaudii in vnum cooptabit? Tale gaudium maxima ex parte etiam ad nos vſque pertingit, quibus diuinitus tanti viri notitia conceſſa eſt. In preces igitur epiſtolam deſinere oportet. Deus omnipotens & eius Filius Dominus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus perpetuam vobis gratiam præbeat, referens præmia veſtræ admirabilis fidei, quam claro martyrio erga Athanaſium epiſcopum veſtrum exhibuiſtis, vt vobis veſtriſque poſteris & hic & in futuro optima impertiat, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnipotenti Deo gloria in ſæcula ſæculorum. Amen. Valere vos omnes in Domino exopto, fratres dilecti.

NOTÆ.

Epiſtola Iulii 4. quando & qua occaſione ſcripta.

[a] *Epiſtola.*] Hæc eſt illa, quam ſcripſit pontifex anno 349. cum poſt Gregorium Cappadocem in Sardicenſi Concilio depoſitum, & a ciuibus occiſum Athanaſius a Conſtantio per tres epiſtolas euocatus, Alexandriam rediturus eſſet. Cum enim Conſtantius epiſcopos Sardicenſi Concilio abſolutos, (Paulum nimirum Conſtantinopolitanum, & Athanaſium Alexandrinum epiſcopum,) aliter quam fratri Conſtanti, & patribus Concilii Sardicenſis petentibus promiſerat, reſtituere per decem menſes diſtuliſſet; catholici aliquot Alexandrini, longas moras Athanaſium Alexandriam reuertendi, vbi mox a Synodo abſolutus expectabatur, ægro animo ferentes, ipſum Gregorium in eadem Synodo condemnatum & depoſitum, adhuc tamen obſtinato animo eccleſiæ incubantem interficiunt. Conſtans, quaſi ſe contemptum a Conſtantio ducens, minaces literas per Saleam prætorem ad eum mittit, haſce.

Sunt hic apud me Athanaſius & Paulus, quos auditione accepi, pietatis cauſa perſecutionem paſſos eſſe. Quod ſi polliceare, te illis ſuas ipſorum ſedes redditurum, inque eos a quibus ſine cauſa iniuria affecti ſunt animaduerſurum, viros ipſos ad te mittam: ſin autem recuſes iſta hoc modo perficere, pro certo velim cognoſcas, me eo venturum, & te inuito illis ſuas ipſorum ſedes reſtiturum.

Quibus literis acceptis Conſtantius imperator conterritus, ſuadentibus etiam Arianis epiſcopis, ne vltra bellum Perſicum, etiam ab occidentis imperatore Conſtante bello impetitus ſuccumberet, ſtatuit etiam præter animi ſententiam fratri petenti aſſentiri, & epiſcopos reſtituere. Scribit igitur ad Athanaſium tres aut plures epiſtolas, quarum hæc, quæ ſequitur, prima eſt.

Constantius Victor Augustus Athanasio.

DIV te iactari vexarique immanibus vndarum procellis nostræ clementiæ humanitas non permisit: nudatum siquidem paternis sedibus bonisque tuis spoliatum, & in inuiis feralibusque locis errabundum nostra indefatigabilis pietas non deseruit. Nam tametsi iampridem supersedi mentis meæ propositum ad te scribere, eo quod te vltro aduenturum expectarem, & postulaturum malorum tuorum remedium, tamen, quia fortasse voluntatem propositi tui metus impediuit, ideo literas munificentiæ nostræ plenissimas ad tuam constantiam misimus, vt secure conspectui nostro quamprimum tuam præsentiam offeras, vt voti particeps, nostramque humanitatem expertus, tuis restituaris. Hac enim de causa dominum meum & fratrem Constantem Victorem Augustum pro te adhortationibus conueni vt tibi veniendi facultatem daret, quo vtriusque nostrum nutu patriæ restituaris, & hoc pro pignore nostræ gratiæ habeas.

Secunda eiusdem epistola hæc est.

Et si superioribus literis significauimus, vt secure ad nostrum comitatum accederes, eo quod maxime cupiamus te ad tuos remittere, tamen etiam has literas nunc ad tuam soliditatem misimus, quibus adhortamur, vt sine omni diffidentia aut metu publica vehicula ascendas, & properes ad nos, vt, quæ concupiscis, assequare.

Tertia epistola sic se habet.

Cum Edessæ commoraremur, præsentibus tuis presbyteris, placuit vt misso ad te presbytero, festinares ad nostrum comitatum venire: vt vbi nostrum vidisses conspectum, statim Alexandriam transires. Sed quia plurimum temporis intercessit, ex quo literis nostris acceptis non venisti, ideo te nunc denuo admonitum volumus, vt vel nunc saltem quamcelerrime ad nos te conferas, quo tu ita patriæ tuæ restituaris, & nos tuis precibus frui possimus. Ad pleniorem autem cognitionem Achitam diaconum ad te misimus, a quo discere licebit & mentis nostræ voluntatem, & te assequi posse quæ votis optas.

Athanasius his literis acceptis ex Gallia, quo a Constante Aquileia euocatus fuerat, in Italiam ascendit, ecclesiam, & episcopum, (Romanum nempe, qui antonomastice ita nominabatur) aditurus, cum ibidem a Iulio honorifice exceptus fuisset, cum hisce Iulii literis dimissus, profectus est Antiochiam, vbi a Constantio benigne exceptus, dum Leontii communionem recusasset, petitamque Alexandriæ pro Eusebianis ecclesiam denegasset, Constantii epistolis ad Alexandrinos scriptis communitus, ad suos tandem reuersurus, inde discessit anno Christi 349. Vide Baronium prædicto anno, &c.

Epistola Constantini ad Alexandrinos clericos hæc est:

Victor Constantius Maximus, Augustus, episcopis & presbyteris catholicæ ecclesiæ salutem.

NON est derelictus a Dei gratia reuerendissimus Athanasius, tametsi ad breue tempus humanæ probationi subiectus fuerit: iustum enim debitumque iam ab omnia ferente & sustinente prouidentia calculum retulit, eo quod & voluntate Optimi, & iudicio nostro, patriam & ecclesiam, quam antea diuino nutu possedit, recipiat: ad quem congruentia etiam a nostra humanitate perferri oportet: adeo vt omnia, quæ antea contra eos, qui cum eo communionem celebrarunt, decreta fuere, obliuioni tradi velim; omnisque deinceps suspicio contra aboleatur; & immunitas, quam olim habuere ipsius clerici, firma illis & rata (prout decet) conseruetur. Quin & hoc quoque eius gratia adiici, æquum arbitrati sumus, vt apud vniuersos sacri ordinis viros promulgetur, cunctis qui Athanasio adhæsere datam esse securitatem, siue episcopi, siue clerici sint. Abunde enim argumenti erit, vnumquemque eorum probi animi esse, vel eo solo quod Athanasio consociati fuere. Quicumque enim meliori & iudicio & factione huius communionem elegerunt, hos omnes iussimus ad exemplar superioris prouidentiæ, & secundum nostram voluntatem, vt gratia ab optimo Deo tributa securiter perfruantur. Deus vos seruet.

Secunda eiusdem epistola ad populum Alexandrinum scripta hæc est:

Victor Constantius Maximus, Augustus, populo Alexandriæ catholicæ ecclesiæ salutem.

CVM ante oculos habeamus vestram in omnibus disciplinam, & nequaquam insciis simus vos iampridem

episcopali prouidentia destitutos, decreuimus Athanasium episcopum, virum apud omnes rectitudine morumque probitate clarum, ad vos remittere. Hunc igitur si lubenter & decenter receperitis, eumque ad Deum fusis precibus opitulatorem adhibueritis, concordiam & vobis decoram & nobis gratissimam simul pacemque perpetuam & ecclesiæ legem conseruabitis. Absurdum enim est discordiam aut seditionem inter vos agitari, & alienum hoc ipsum est a nostrorũ temporum integritate. Volumus igitur & hoc vitium prorsus a vobis abesse, & vos in vestris precibus perpetim illo (vt dixi) præside & opitulatore apud Deum vti, & in eo studio solito more perseuerare: vt tali proposito, vestro omnium ore celebrato, Gentiles, qui etiamnum idolorum erroribus inhærent, ad sacræ religionis cognitionem promptissime decurrant.

Quapropter denuo vos admonemus, vt superioribus dictis acquiescentes, episcopum suffragio Optimi, & nostra voluntate, huc remissum, libenter suscipiatis, eumque ab animis sententiisque vestris indissolubilem putetis: id enim vos decet, & nostræ mansuetudini congruum est. Ad omnem siquidem conturbationis & seditionis materiam extirpandam, qua cupidi malorum libenter vtuntur, nostris apud vos iudicibus per literas iniunximus, vt, quotquot seditiosos inuenerint, pœnis suppliciisque legum coerceant. Omnia igitur ista præ oculis habentes, & nostram cum optimo Deo coniunctam sententiam, curamque vestram simul & concordiæ, pœnamque in immodestos constitutam, congrua decentiaque sacræ religionis legibus seruantes, prædictum Athanasium cum omni reuerentia & honore colite, vestrasque preces cum eo & pro vestra & pro cuiusque vitæ sanctitate Deo omnium parenti offerte.

Rogat suscipi Athanasium.

Epistolam ad præfectos eiusdem prouinciæ scripsit hanc:

Victor Constantius Augustus Nestorio, & eadem forma Augustamnicæ, Thebaidis, & Africæ præfectis.

SI quid vnquam ad noxam contumeliamve eorum, qui Athanasio communicarunt, decretum inuenitur, id omnino deleri volumus. Nam & officium quod antea

habuerunt eius clerici iterum eosdem habere volumus. Hoc enim decretum obseruari iubemus, vt restituto Athanasio suæ ecclesiæ, communicatores illius idem habeant officium quod antea possederunt, quo & ipsi se gaudeant prorsus restitutos esse.

His literis a Constantio acceptis itineri sese accinxit : interea magno omnium catholicorum luctu Constantem imperatorem a Magnentio mense Martio anni 350. occidi contigit. Quod cum Ariani læto animo accepissent, Athanasium adhuc in itinere hærentem, quasi per obitum patroni sui interceptus esset, territare conati fuerunt. Constantius vero imperator ista audiens, per literas quas infra subiungemus, illum bono animo esse iubet. Exemplar earum hoc est :

Victor Constantius Augustus Athanasio salutem.

VOTVM meum fuisse vt omnia ex sententia fratri meo Constanti procederent, neque vel tuam conscientiam latet. In quanto autem mœrore fuerim, cum didicissem eum a quibusdam impiis sublatum esse, facile iterum tua prudentia diuinauerit. Ceterum quia nonnulli sunt in hoc luctuoso tempore, qui te terrere satagunt, ideò has literas tuæ firmitudini porrigendas censuimus, quibus tibi auctor sum, vt, quemadmodum episcopum decet, ea quæ ad sacram religionem pertinent, populos doceas, tuisque consuetis precibus vaces, neque vanum rumorem ferentibus credas, quicumque etiam fuerint. In nostro autem animo fixum est, vt secundum nostram voluntatem perpetuo in sede tua episcopus maneas. Diuina prouidentia te plurimis annis conseruet, parens carissime.

DECRETA IVLII PAPÆ I. DECEM IVXTA GRATIANVM ET IVONEM.

PRIMVM.

Turpe lucrum sequitur qui minus emit vt plus vendat, vel quid sit vsura.

14. q. 4. Quicumque tẽpore. QVICVMQVE tempore messis vel vindemiæ non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam

nam vel vinum, verbi gratia, de duobus nummis comparat modium vnum, & seruat vsquedum venumdetur denariis quatuor aut sex, aut amplius, hoc turpe lucrum dicimus. Et in decr. Iuo. lib. 3.

SECVNDVM.

Reus est animarum presbyter, qui pœnitentiam morientibus abnegat.

Si presbyter pœnitentiam morientibus abnegauerit, reus erit animarum, quia Dominus dicit: *Quacumque die conuersus fuerit peccator ad pœnitentiam, vita viuet, & non morietur.* Vera enim confessio in vltimo tempore esse potest, quia Dominus non solum temporis, sed etiam cordis inspector est: sicut latro, vnius momenti pœnitentia, meruit esse in paradiso in hora vltimæ confessionis. 26. q. 6. Si presbyter pœnitentiam. Ezech. 18. Luc. 23.

TERTIVM.

Post mortem alicuius nullus de eius consanguinitate sponsam accipiat.

Si quis desponsauerit vxorem, vel subarrauerit, & siue præueniente die mortis, siue irruentibus aliis causis, minime eam cognouerit, neque eius superstes frater, neque vllus de consanguinitate eius, eamdem sibi tollat in vxorem vllo vnquam tempore. 29. q. 2. Si quis desponsauerit.

QVARTVM.

Licet seruo matrimonia contrahere.

Omnibus nobis vnus est Pater in cælis, & vnusquisque diues, pauper, seruus, & liber, æqualiter pro se, & pro animabus eorum rationem reddituri * sumus. Quapropter omnes, cuiuscumque conditionis sint, vnam legem (quantum pertinet ad Deum) habere non dubitamus. Si autem omnes vnam legem habent, ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec seruus semel coniugio copulatus vlterius dimitti poterit. Matth. 23. 29. q. 2. Omnibus nobis vnus.

* sunt.

QVINTVM.

35.q.2. & 3. Nullum in vtroque. Et in decr. Iuo. lib. 7. sub titulo Aurelianensis Concilii, Can. 10

Ex propinquitate sui sanguinis vel vxoris, vsque in septimum gradum, nullus ducat vxorem.

Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vel vxoris, vsque in septimum generis gradum, vxorem ducere, vel incesti macula copulari. Præterea quoque illud adiecimus, quoniam sicut non licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic etiam nec licet de consanguinitate vxoris suæ coniugem ducere propter carnis vnitatem.

SEXTVM.

De consec. distinct. 1. De fabrica vero.

Ecclesia semel Deo consecrata quando est iterum consecranda.

De fabrica vero cuiuslibet ecclesiæ, si diruta fuerit, instauranda, & si in eo loco consecrationis solennitas debeat iterari, in quo sanctuaria non fuerint, nihil iudicamus officere, si per eam minime iactetur aqua exorcizata, quia in consecratione cuiuslibet ecclesiæ, in qua Spiritus sancti arra non ponitur, celebritatem scimus tantum esse Missarum. Et ideo, si qua sanctorum basilica a fundamentis fuerit innouata sine altaris motione, sine aliqua dubitatione, cum in ea fuerit Missarum solennitas celebrata, totius consecratio sanctificationis implebitur. Si vero sanctuaria quæ habebant ablata sunt, rursus eorum depositione, & Missarum solennitate, reuerentiã sanctificationis accipiat.

SEPTIMVM.

De his qui sacrificando varie errabant.

De consec. distinct. 2. Cum omne. Et in decr. Iuo. lib. 1.

Cum omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cetero pro expiatione delictorum Domino dabitur, quando in ipsa sacrificii oblatione erratur? Audiuimus enim quosdam schismatica ambitione detentos, contra diuinos ordines & apostolicas institutiones lac pro vino in diuinis sacrificiis dedicare; alios quoque intinctam eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere; quosdam etiam expressum vinum in sacramento Domini calicis offerre; alios vero pannum lineum musto intinctum per totum annum reseruare, & in tempore sacrificii partem eius aqua lauare, & sic offerre; quod quam sit euangelicæ & apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini ecclesiasticæ

aduersum, non difficile ab ipso fonte veritatis probatur, a quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Cum enim Magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, * nulli lac, sed panem tantum & calicem sub hoc sacramento cognoscimus dedisse. Legitur enim in euangelica veritate: *Accepit Iesus panem & calicem, & benedicens dedit discipulis suis.* Matth. 26. Cesset ergo lac * sacrificando offerri, quia manifestum & euidens exemplum veritatis euangelicæ illuxit, quod præter panem & vinum aliud offerri non liceat. Illud vero, quod pro complemento communionis intinctam tradunt eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex euangelio testimonium receperunt, vbi apostolis corpus suum commendauit & sanguinem. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intincta buccella Magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti huius institutionem signaret. Nam quod de expresso botro, id est, de vuarum granis populis communicatur, valde est omnino confusum; sed, si necesse sit, botrus in calice comprimatur, & aqua misceatur: quia calix dominicus, iuxta Canonum præcepta, vino & aqua permixtus debet offerri, quia videmus populum in aqua intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credit copulatur & iungitur; quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, vt mixtio illa non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis; si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo quando botrus solus offertur, in quo vini * efficacia tantum designatur, salutis nostræ sacramentum negligitur, quod aqua significatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque misceatur. Et ideo, quia iam ex hoc plurima & multiplex maiorum manauit sententia, omnis deinceps talis error atque præsumptio cessare debet, ne peruersorum & inordinata compago statum veritatis eneruet. Et ideo nulli deinceps erit licitum aliud in

* non illis

* in sacrificio

* efficientia

sacrificiis diuinis offerre, nisi iuxta antiquorum sententiam Conciliorum, panem tantum & calicem vino & aqua permixtum. De cetero aliter quam præceptum est faciens, tamdiu a sacrificando cessabit, quamdiu legitima pœnitentiæ satisfactione correctus, ad gradus sui officium redeat quod amisit.

OCTAVVM.

Ex decreto Iuonis Carnotensis desumptum.

Quid sit ecclesia.

In decret. Iuo. lib. 1. Ecclesia Græcum nomen est quod in Latinum vertitur conuocatio, * propter quod ad se omnes vocet. Catholica (id est vniuersalis) ideo dicitur, quia per vniuersum mundum est constituta. Vel quoniam catholica, hoc est generalis, in eadem doctrina est ad instructionem.

* propterea quod

NONVM.

Ex eodem.

De illis qui ecclesias incenderunt.

In decret. Iuo. lib. 6. Si quis ecclesiam comburit, quindecim annos pœniteat, & eam sedule restituat, & precium pauperibus distribuat.

DECIMVM.

Ex eodem.

Libertam domino legitime nubere posse.

In decret. Iuo. lib. 6. Si quis ancillam suam libertate donauerit, & in matrimonio sibi sociauerit, dubitabatur apud quosdam, vtrum huiusmodi nuptiæ legitimæ esse videantur, an non. Nos itaque vetustam ambiguitatem decidentes, talia connubia legitima esse censuimus. Si enim ex affectu fiunt omnes nuptiæ, & nihil impium & legibus contrarium in tali copulatione fieri potest, quare prædictas nuptias inhibendas existimaremus?

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 357.

[a] CONCILIVM ROMANVM I.

HABITVM A [b] IVLIO PAPA I.

ET RELIQVIS CENTVM ET SEDECIM orthodoxis episcopis.

IN nomine Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, imperantibus quoque [c] Constantio & Constante Augustis, anno quarto, sub die XIX. Kalendarum Octobrium, [d] indictione sexta, præsidente sancto ac beatissimo Iulio papa sedis apostolicæ Romæ, propositis sacrosanctis & venerabilibus euangeliis, in ecclesia Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ vocatur Constantiniana, residentibus etiam viris venerabilibus, pariterque cum eo audientibus, [e] Benedicto Aquileiensi episcopo, [f] Rufo Carthaginensi episcopo, [g] Agapito Rauennatis ecclesiæ episcopo, [h] Iulio Mediolanensi episcopo, Luciano * Maurianensi, & reliquis cum eis 116. episcopis, Iulius prædictus sanctissimus episcopus vrbis Romæ dixit sanctæ Dei & apostolicæ Synodo, & Dei voluntate & gratia in indiuisa communione sancti Spiritus in hac consonanter & vnanimiter congregatæ antiqua alma vrbe Roma, ad confirmationem sacram & correctionem fidei nostræ & Christianorum immaculatæ disciplinæ: Vt nostis, beatissimi fratres, necesse est cogitare, & consonanter omnes nos docere, secundum naturam Dei summi & Patris sapientiam, Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi omnem desiderantem humanam, diuinamque in eo, attestante veritatis voce, naturam: *quoniam qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui in cælis est: qui autem negauerit me & verba mea, negabo eum & ego coram Patre meo qui in cælis est.* Matth. 10. Vnde oportet vt primo fidem trecentorum decem & octo patrum in Nicæna Synodo corroboratam ponamus, & postmodum quæ necessaria sunt fideliter tractemus. Cui ab omnibus vna voce responsum est: [i] Ad hoc conuenimus, vt hoc primum secundum Dei voluntatem faciamus, & a fundamento Christi Iesu incipiamus, [k] & denuo pro fratrum oppressione tractantes laboremus: quia dum illi tam grauiter

* Mariannensi, & fuit quondã archiepiscopatus Calabriæ.

* Maranen. & fuit quondã episcopatus Dalmatiæ.

affliguntur, nos nec respirare nec quiescere possumus: quia dum membra vexantur, corpus reliquum pacem aut quietem minime habere poterit. Hæc est * enim fides, * autem in Nicæna generali tractata Synodo.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium inuisibiliumque factorem: & in vnum Dominum Iesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre, vnigenitum, hoc est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cælo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus est, passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælos, & venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Dicentes autem, Erat, quando non erat, aut, Non erat, antequam fieret: aut, Quia ex non existentibus factus est, aut, ex altera substantia vel essentia dicentes esse, aut, creatum aut conuertibilem Filium Dei, hos tales anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Hanc fidem venerabilem trecenti decem & octo & agnouerunt & corroborauerunt, consonantesque & vnanimes scriptis explanauerunt. Nam Dominus noster
Matth. 28. mittens ad prædicandum discipulos suos, ait: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* De quibus & affirmamus ita habere & ita sapere, * sed etiam dudum sic habuisse, & ita sapuisse, & * sed & vsque ad mortem pro hac * stare fide, anathematizantes * certare omnem sine Deo hæresim. Hæc omnia ex corde & anima nos sapuisse, ex quo nouimus nosmetipsos, & nunc sapere & dicere, coram omnipotente Deo & Domino nostro Iesu Christo, cum veritate testamur. His * enim ita præ- * autem libatis, ingenita Patris natura extranea est, sed prædicandum est esse consubstantialem Patri Filium, eo quod nullam æqualitatem ad creaturas factas Dei Filius habeat, sed soli Patri genitori per omnem modum sit similis, & non sit ex alia qualibet substantia vel essentia, sed ex Patris. Ante omnia siquidem exquisita sunt impia & iniqua & sine Deo [1] dogmata Arii, & consentientium ei, sub præsentique omnium decreto complacuit anathematizari impiam eius sectam, & iniqua atque sine Deo verba simul & nomi-

ANNO CHRISTI 357. na quibus vtebatur, Filium Dei blasphemans, & dicens, Ex non extantibus esse; & iterum, Fuit aliquando, quando non fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum non fuit? Et pro libero arbitrio, malitiæ atque virtutis capabilem Filium Dei dicentes, & creaturam nominantes eum atque facturam. Hæc ergo omnia fatua & anilia & blasphema anathematizauit sanctum & vniuersale Concilium, & nec *rumoris vsque ad auditum impiæ sectæ atque * tumoris huius, aut intellectuum iniquorum sensum accommodauit. [m] Ea quidem, quæ de illo gesta sunt, qualem terminum habuerunt omnia iam audistis & audietis, ne nos forte videamur viro obloqui propter delictum suum improperia digna portanti. Eos enim, qui diuidunt a paterna substantia & diuinitate, & alienant Verbum a Patre, diuidi ab ecclesia catholica conuenit, & esse alienos a nomine Christiano. Sint igitur nobis & omnibus anathema, eo quod Verbum veritatis videantur esse cauponati. Apostolicum namque præceptum est: *Si quis vobis annuntiauerit præter id quod* Galat. 1. *accepistis, anathema sit.* His ergo nullum communicare denuntiate: *Nulla est enim communio luci ad tenebras.* Hos pel- 2. Cor. 6. lite procul ab omnibus. *Nulla enim concordia Christi ad Belial.* Seruate vos, fratres carissimi, vt neque scribatis eis, neque eorum scripta suscipiatis. Studete simul & vos, fratres carissimi & comministri, tamquam spiritu præsentes, nostro Concilio consentire, atque subscriptione vestra decernere, vt ab omnibus vbique comministris nostris consonantia vna seruetur. Abdicamus autem illos, & extra terminos catholicæ ecclesiæ abiicimus, qui non affirmant quod Deus est Christus, sed aiunt, Verus Deus non est, quia filius est, sed verus filius non est, ne genitus sit simul & ingenitus. Sic enim se intelligere natum profitentur, quia sic dixerunt: Quod natum est factum est. Et quia cum Christus ante sæcula sit, dederunt ei principium atque finem, sed habet ante sæcula. Oremus simul & pro nobis omnibus, & reliquis oppressis fratribus, vt ipsi eruantur illæsi, & seruentur immaculati, vt quæ bene placuerunt firma permaneant per Dominum nostrum Iesum Christum, secundum bonam voluntatem facta, sicuti credimus, Dei & Patris in Spiritu sancto, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen. Trinitas consubstantialis

ANNO CHRISTI 337.

æterna est. Data Kalendis Nouembris, [n] Feliciano & Maximiano viris clarissimis consulibus.

NOTÆ.

Causa conuocati Concilii duplex.

[a] *Concilium Romanum.*] Cum recens electi pontificis munus esse videretur, vt fidem catholicam suo ipsius ingressu ante omnia ecclesiæ catholicæ publicis monumentis testatã redderet, Iulius papa ipso sui pontificatus exordio, centum decem & sex episcoporum Concilium, duas potissimum ob causas conuocauit: quarum prima est, vt certæ fidei confessionem ederet, ipsamque Synodum suo quoque calculo confirmaret. Altera est, quod Arianam hæresim ante condemnatam, sua etiam sententia excommunicari ac proscribi voluerit. Vtramque causam in actis insinuatam infra indicabimus.

Causa 1.

Causa 2.

De tempore habiti Concilii controuersia vnde orta? Prima opinio.

Secunda opinio.

[b] *Sub Iulio.*] Varia hic in principio Concilii chronologia apposita de tempore habitæ Synodi varie opinandi causam dedit. Propter additam indictionem sextam, Hieronymus Rubeus in historia Rauennatum existimauit hanc Synodum Christi nati trecentesimo quadragesimo octauo anno, in quem sexta indictio incidit, celebratam fuisse, qua probabilitate, infra dicemus, verbo *Indictione sexta.* Alii, iuxta verba quæ habentur in ipso Concilio, hanc ad quartum annum imperii Constantini, Constantii & Constantis referunt, qui est annus Christi 340. quo tempore Romæ quidem in causa Athanasii & Marcelli Synodus indicta fuit, sed propter contumacem Eusebianorum absentiam in annum sequentem dilata est, vt ibidem dicemus. Inter has igitur diuersas de tempore opiniones, verior est hæc tertia, quam approbat & sequitur Baronius, quod nimirum, Feliciano & Titiano consulibus, anno Christi nati 337. Iulii pontificis primo, primo item imperii Constantini, Constantii & Constantis, celebratum fuerit: chronologiam consulum, quam indictionis vel imperatorum libentius sequimur, vtpote quod in notas numeri facilius, quam in nomina consulum error illabi potuerit, quodque anni imperatorum & indictionum, in legibus ab imperatoribus latis additi, additis nominibus consulum velut euidentiore & solidiore nota firmari consueuerint, ideo sane, vt fastorum soliditate annorum imperatorum numerus vel indictionis semper integer seruaretur, vel, si librariorum vitio corrumperetur, ex annotatis consulibus facile restitui posset. Hanc Synodum, qua nihil præter rectæ fidei confessionem & Arianæ hæresis detestationem reperitur, initio pontificatus Iulii celebratam fuisse, ea quæ supra diximus, verbis *Concilium Romanum* non parum confirmant. Quæ vero infra dicemus verbo *Indictione*, nostram de tempore Concilii sententiam euidentissime demonstrabunt.

Tertia sententia Baronii verior est.

Cur consulum non indictionum vel imperatorũ chronologiam sequamur.

Quibus imperatoribus, & quoto anno imperii Concilium hoc celebratum sit.

[c] *Constantio & Constante Augustis, anno quarto.*] Constantinus postquam fratris Constantis imperium inuasisset, ab exercitu fratris necatus fuit, quarto anno imperii sui inchoato: ideoque hic duorum dumtaxat fratrum Constantii & Constantis anno res in Concilio gestæ consignantur. Vere autem Constantino, Constantio & Constante primum

ANNO CHRISTI 337. primum annum imperii tenentibus, hanc Synodum inchoatam & absolutam fuisse supra sufficienter est probatum.

[d] *Indictione sexta.*] Indictio est periodus quindecim annorum qua euoluta emeriti milites quindeni, honesta missione & capitationis immunitate impetrata, si vellent, soluti militia libere abire poterant; si nollent, maioribus priuilegiis augerentur. Periodus illa quindecim annorum appellata est indictio, quod quindecim annorum stipendia militaria per quindecim indictiones annonæ prouincialibus militibus principis rescripto erogandę numerarentur. Initium earum referendum est ad octauum diem Kalendarum Octobris, anni Christi 312. qui est Constantiniani imperii septimus. Cum enim omnium frugum plenissima collectio eo tempore facta esset, opportune admodum circa illud tempus imperatores exhibendam militibus annonam proposito edicto annis singulis edicere consueuerunt. Hac temporis nota principio sola militaria stipendia consignabantur, postea vero eadem tam in censualibus tabulis, quam in matriculis militaribus adhiberi incepit. Apud externos ante Constantini tempora eius mentio nulla; apud ecclesiastica monumenta, in hoc Concilio Romano, & apud sanctum Ambrosium in epistola ad episcopos Æmiliæ prima eius mentio reperitur. Vide Baronium anno 312. num. 104 & quinque sequentibus. Dolendum est vehementer primam indictionis mentionem adeo euidenter corruptam ac vitiosam esse, quod quidem Hieronymus Rubeus prædicto loco impugnat, sed nullo firmo præsidio munitus, satis temere: si enim hoc Concilium, quod asserit Rubeus, sexta indictione, tempore Constantii occurrente, celebratum fuisset, illud vtique anno Domini 347. cuius mense Septembri sexta indictio incipit, atque adeo eodem anno quo Synodus Sardicensis habitum fuisset: vnde grauiora incommoda sequerentur hæc, quod nimirum eodem anno earumdem ecclesiarum, Rauennatis, Carthaginensis, Aquileiensis, & Mediolanensis, plures ac diuersi episcopi fuissent.

Indictio quid, & cur sic dicta, & vnde orta?

Indictio hic posita, mendosa est.

Romano Concilio Aquileiensis ecclesiæ episcopus Benedictus, Sardicensi eiusdem ecclesiæ Fortunatianus quidam interfuisse scribitur: in hoc reperitur præsto fuisse Rufus Carthaginensis episcopus: in Sardicensi, qui in locum illius successit Gratus inter alios nominatur Canone 8. Rauennatis ecclesiæ præsul Agapitus Romano, Seuerus Sardicensi Concilio subscripsit, sic Mediolanensium episcoporum Iulius Synodo Romanæ, Protasius Sardicensi subscripsisse & interfuisse vtriusque Concilii acta aperte testantur. Cum ergo ecclesiæ constitutionibus omnino repugnet, vt eodem tempore eiusdem ecclesiæ plures episcopi fuerint, a veritate etiam alienum est duo Concilia præallegata sexta indictione, quæ cum anno 347. coincidit, celebrata fuisse. Vide Baronium anno 337. num. 69. & 71.

Ratio quare indictione sexta Romana Synodus celebrari non potuerit.

[e] *Benedicto.*] Fortunatiani illius, qui Sardicensi Concilio Aquileiensis episcopus interfuit, antecessor. Vide quæ dicemus infra in notis ad Sardicense Concilium.

Benedictus quis?

[f] *Rufo Carthaginensi.*] Rufus Cæciliani in Carthaginensi episcopatu

Rufus quis?

ANNO CHRISTI 337.

succeſſor, & Grati illius, qui in Carthaginenſi primo, & Sardicenſi præſens fuiſſe reperitur, anteceſſor fuit.

Agapitus Seueri anteceſſor.

[g] *Agapito Rauennatis eccleſiæ.*] Agapitus Seuerum Rauennatis eccleſiæ epiſcopum, cuius nomen Sardicenſi Concilio ſubſcriptum eſt, præceſſit. Vnde in catalogo epiſcoporum eiuſdem eccleſiæ edito poſt Seuerum male ponitur Agapitus. Romanum Concilium ante Sardicenſe habitum fuiſſe, chronologia conſulum & imperatorum euincit: indictione ſexta, quæ cum anno Chriſti 347. & octauo, adeoque cum tempore habiti Concilii Sardicenſis concurrit, non fuiſſe celebratam hanc Synodum Romanam ſupra oſtendimus. Baronius anno 337. numero 69. & 71.

Iulius Mediolanenſis quis?

[h] *Iulio Mediolanenſi epiſcopo.*] Hunc Iulium Mediolanenſis eccleſiæ epiſcopum eumdem eſſe, quem Panuinus in faſtis Maternum nominat, cuiuſque eſt ille nobiliſſimus commentarius hoc titulo inſcriptus: *Iulii Firmici Materni V. C. de myſteriis & erroribus profanarum religionum ad Conſtantinum & Conſtantem Auguſtos liber*, probabiliter exiſtimat Baronius Protaſium huic poſt Euſtorgium ſucceſſiſſe, acta Concilii Sardicenſis, cui interfuit & ſubſcripſit, ſatis aperte teſtantur. Errat igitur grauiter Panuinus, dum Diocletiani temporibus in Laterculo ſuorum faſtorum habet Protaſium, & poſt eum Maternum, & deinde Euſtorgium, poſt illum vero temporibus Sardicenſis Concilii Dionyſium. Vide Baronium anno 337. numero 69. 73. & 74.

Error Onuphrii.

Prima cauſa Concilii.

[i] *Ad hoc conuenimus vt hoc primum.*] Prima cauſa celebrati Concilii indicatur ea fuiſſe, quam ſupra diximus, nimirum vt fides de Chriſti Domini noſtri diuinitate a Nicæno Concilio contra Arium defenſa ac prædicata confirmetur.

Athanaſius & Marcellus in exilium relegati.

[k] *Et denuo pro fratrum oppreſſione.*] His verbis videtur inſinuari perſecutio Euſebianorum in oriente, qua anno Chriſti 336. Athanaſius primo, deinde vero Marcellus Ancyranus in exilium pulſi fuerunt. Cum ergo ſequente anno Chriſti 338. Athanaſius ab exilio liberatus, Alexandrinæ eccleſiæ reſtitutus fuerit, vt infra patebit, medio tempore, quod eſt inter annum Chriſti 336. & 338. primo nimirum anno pontificis & imperatorum; decima, non ſexta indictione, Feliciano & Titiano conſulibus, anno Chriſti 337. hanc Synodum Romæ celebratam fuiſſe plane eſt concedendum. De Athanaſii exilii tempore & reditu eiuſdem in Ægyptum, hæc Theodoretus lib. 2. cap. 1. *Diuinus ille Athanaſius biennio integro & quatuor menſibus Treueris commoratus reuertit Alexandriam. Quo quidem tempore Conſtantinus filius Conſtantini magni, natu maximus, qui Galliæ verſus occidentem imperium obtinuit, literas ſcripſit ad eccleſiam Alexandrinam.* De eodem reditu ſuo hæc ipſe Athanaſius apologia 2. *Certe quidem beatus Conſtantinus minor, memor ſcriptorum patris ſui, dum nos patriæ reſtitueret, in hæc verba epiſtolam miſit:*

Athanaſius quando & quomodo ab exilio reuerſus.

ANNO CHRISTI 337.

Constantinus Cæsar populo catholicæ ecclesiæ Alexandrinæ salutem.

Neque vestram sacram mentem latere arbitror, ideo Athanasium adorandæ legis interpretem in Gallias missum esse, ne quo tempore sanguinolentorum hostium feritas sacro eius capiti quammaxime immineret, implicitusque malorum collimitio, aliquid intolerandum, & cui remedium nullum esset, pateretur. Ad hanc igitur feritatem eludendam, tot faucibus inhiantium subtractus, vt sub me ageret iussus est. Atque ita in hac vrbe commoratus est, vt omnibus rebus necessariis abundaret, tametsi eius reuerenda virtus, diuina ope fretus, onera asperioris fortunæ vilipenderet. Iam cum imprimis vestræ in Deum pietati, suisque sedibus hunc episcopum dominus noster & pater Constantinus restituere vellet, & humana sorte præuentus, antequam hoc votum impleret, requieuerit; ego mihi conuenire puto, vt, suscepta voluntate sacræ memoriæ imperatoris, id ipsum adimpleam quod ille non potuit. Cum igitur Athanasius ad vestrum conspectum penetrauerit, tunc demum intelligetis quantæ apud nos reuerentiæ fuerit. Neque id mirum videri debet, si quid huiusmodi in eius gratiam fecerim, ad hoc enim faciendum meam mentem & vestri desiderii imago, & species tanti viri instigauit. Diuina prouidentia vos seruet, dilecti fratres. Datum Treueris x v. Kalendas Iulias.

Errant igitur Rufinus & Epiphanius, quorum ille sex annis, hic vltra duodecim annos Athanasium exulasse scribunt. Quartum enim annum imperii sui Constantinus minor, qui illum restituit non exegit. Accedit, quod prædictæ literæ imperatoris Constantini non obscure significent, statim post obitum patris sui illud accidisse. Vide quæ diximus in notis epistolæ Iulii. Rufini & Epiphanii error.

[l] *Dogmata Arii.*] Secunda causa celebratæ Synodi significatur, vt scilicet Arianæ hæreseos sectatores anathematizarentur. Secunda causa Concilii.

[m] *Ea quidem quæ de illo gesta sunt.*] Insinuatur Synodum hanc eo tempore quo fœdus & mirabilis Arii interitus recens contigerat celebratam fuisse: adeoque verum esse, quod supra frequenter asseruimus, id circa initium Iulii & trium imperatorũ accidisse. Arium autem anno Christi 336. cum iussu imperatoris per Constantinopolitani conciliabuli præsides ac iudices Eusebianos de suspicione infidelitatis & erroris expurgatus fuisset, vitam ipsam cum excrementis & visceribus emisisse, constat ex iis quæ supra diximus in notis ad vitam Marci, & Concilii Constantinopolitani sub Marco. Arius, qui secundo anno Con- Arii obitus qualis & quando.

ſtantii, qui eſt Chriſti 338. Laodicææ in Syria cum Athanaſio diſputaſſe ſcribitur, ab hoc, de quo nunc agimus, alius fuit: forte is, qui in Sardicenſi Concilio nominatur. ANNO CHRISTI 337.

Titianus collega Feliciani.

[n] *Feliciano & Maximiano conſulibus.*] Maximinus ſiue Maximianus Feliciani collega perperam hic & apud auctorem libri pontificalis collocatur, quia Caſſiodori & Græcorum faſtorum conſenſu Feliciano non alius quam Titianus collega iungendus eſt. Sanctio & lex Conſtantini imperatoris I. de contrah. empt. cod. Theodoſ. hoc anno data, & dictis conſulibus Feliciano & Titiano conſignata, hoc quod diximus plurimum confirmat. Vide Baronium anno 337. numero 1. & 67.

[a] CONCILIVM [b] ALEXANDRINVM EX CATHOLICIS EPISCOPIS Alexandrinæ eccleſiæ in cauſa Athanaſii. ANNO CHRISTI 339.

NOTÆ.

Athanaſius ab exilio reuocatus viciſſim ab Euſebianis accuſatur.

[a] *Concilium.*] Cum Conſtantinus imperator voluntatem patris defuncti executus Athanaſium biennio exulantem eccleſiæ ſuæ reſtituiſſet, reditum illius Ariani indigne admodum ferentes, veteribus calumniis tres alias nouiter excogitatas addiderunt haſce: primum, quod reditus illius omni populo ingratus fuiſſet, cædeſque plurimorum concitaſſet: ſecundo, quod a Synodo damnatus abſque ſynodali decreto temere & contra Canones ſedem recipere præſumpſiſſet: tertio, quod frumentum ex liberalitate imperatoris Ægypti ac Libyæ viduis exhiberi ſolitum ſurripuiſſet. His commentis inſtructi ad Iulium Romanum pontificem, ſicut etiam ad occidentalis imperii imperatores Conſtantium & Conſtantem, legatos quoſdam ex ſuis ablegarunt, qui ſpuria illa acta Tyri ſecum deferentes, eaque Iulio pontifici offerentes, peterent vt Athanaſii condemnatio Tyri facta rata ac firma haberetur. Quod cum orthodoxi epiſcopi Alexandrinæ eccleſiæ reſciuiſſent, ſubito congregati, accuſationes Arianorum nouas ſimul ac veteres ad examen & iudicium vocarunt, dum accuſationes eorum calumniis pleniſſimas eſſe animaduertiſſent, vtiliſſimum fore iudicarunt, vt ad legatos Arianorum refutandos, ſuos ipſi etiam ablegarent, eoſque ſynodali epiſtola aduerſus omnes Euſebianorum accuſationes, tam veteres Tyri productas, quam etiam nouas ab iiſdem recens excogitatas, ſcripta inſtruxerunt & confirmarunt. Quos cum eodem tempore ſimul Romæ & apud imperatorem cum Arianis præſentes eſſe contigiſſet, mendaciis Arianorum vtrobique refutatis, de hoſte proſtrato ac deuicto apud imperatorem & pontificem glorioſe admodum triumpharunt. Ad pudorem quo ſuffundebantur aduerſarii minuendum, ad Concilium aliud ſubito prouocarunt. Hæc Baronius anno 339. ex

Ariani mittunt legatos ad pontificem & imperatorem.

Concilium Alexandrinum mittit legatos catholicos in cauſa Athanaſii ad eoſdem.

ANNO CHRISTI 339. epistolis duabus, quarum altera est Iulii pontificis ad Arianos scripta, & ex Athanasio superius inter alias Iulii epistolas collocata, altera vero est synodica huius Concilii. In qua cum omnes calumniæ Athanasio ab Eusebianis obiectæ enumerentur, & egregie confutentur, lectori gratum fore arbitrati sumus, si eam quantumuis prolixam hic subiungamus.

[b] *Alexandrinum.*] Sic dictum ab Alexandria vrbe, de qua Georgius Brunus vir doctissimus in suo theatro vrbium hæc scribit quæ sequuntur: *Alexandria Ægypti magna & illustris ciuitas, quam Strabo lib. 14. geographiæ vrbem potentem ac populosam nominat, ante salutarem Iesu Christi aduentum annis viginti supra 300. ab Alexandro Macedone, Iustino attestante, condita & cognominata, omnium Alexandriarum, quarum in historiis passim plures quam septemdecim (vt Eustathius perhibet) enumerantur, maxima & opulentissima. Quam ob cultum diuinum illic florentem plebisque sanctimoniam non infrequenter paradisum Domini veteres nuncupant. Hanc Augustus Cæsar post deuictum Antonium triplici de causa se conseruasse est fassus, ob Alexandri* (cuius corpus reuerenter ibidem sepultum fuerat) *memoriam, pulcritudinem vrbis, & propter Arium philosophum, qui in vniuersitate Alexandrina professor, magno apud Augustum in honore fuit.* Et post alia præclara vrbis elogia hæc subdit: *Vniuersitatem omnium artium liberalium scholis illustrem habuit: Marcus fidelis Iesu Christi euangelista, a quo fidei religionisque Christianæ prima elementa acceperunt, ecclesiasticam scholam instituit, cui doctissimi semper viri præfuerunt: Pantenus ille, qui vt equus quidem Troianus optimos ecclesiæ palmites produxit: deinde Origenes, quem ibi talem se vidisse testatur Porphyrius, qui arcem totius philosophiæ conscendisset.* Celebritatem non infimam addit vrbi, quod ad petitionem Ptolemæi Philadelphi regis Ægypti, & ad mandatum Eleazari summi pontificis Iudæorum, pro ornamento amplissimæ totius orbis terrarum bibliothecæ, LXX. interpretes ædiculis separati sacram scripturam & Hebraico idiomate in Græcum ita conformiter transtulerint, vt non modo eamdem sententiam, sed etiam verba singuli obseruauerint. Ammianus lib. 22. Alexandriam verticem omnium ciuitatum appellat. Herodianus lib. 7. post Romam illi primum locum tribuit. Merito igitur id agente diuino numine, inquit Baronius anno 64. num. 13. subiit in mentem Petri pastoris omnium, vt dilectissimum discipulum Marcum mitteret Alexandriam, vt ibi euangelium prædicaret, vbi velut in quodam orbis theatro ex Asia, Africa, & Europa tot gentes essent simul collectæ. Sedem Alexandrinam sedi Antiochenæ prius institutæ præponi, magna laus vrbis est. Præfectura Alexandrina ab Augusto, a quo Augustalis denominabatur, magnificentissime præ ceteris ab eodem nobilitata fuerat. Præfectura Syriæ, cuius metropolis erat Antiochia secundas sibi vendicabat, ideoque factum, inquit Baronius anno 39. num. 10. vt illa post Romanam primum, Antiochena secundum locum obtinuerit. Vide quæ diximus supra in notis ad epistolam Anacleti 3. Vide Baronium anno 233. num. 18.

Alexandriæ vrbis descriptio.

Translatio sanctæ scripturæ per 70. interpretes vbi?

Alexandrina ecclesia patriarchalis.

EPISTOLA SYNODICA.

Sancta Synodus Alexandriæ congregata ex AEgypto, Thebaide, Libya, Pentapoli, omnibus vbique ecclesiæ catholicæ episcopis dilectis & desideratissimis fratribus in Christo salutem.

POTERAMVS quidem, dilectissimi fratres, etiam statim ab initio conflatæ in Athanasium comministrum nostrum criminationis, deinde post eius Alexandriæ ingressum, respondere super fictis criminibus Eusebianorum, eosque de iniuriis in eum illatis accusare, simulque ostendere, quam nihil nisi meras calumnias obiecissent. Sed quia tempora illa nihil tale permittebant, vt & ipsi nostis, & quia arbitraremur, post restitutionem episcopi Athanasii, eos vultum submittere, & pudore in tam apertis iniuriis suffundi, putauimus rem silentio transmittendam esse, maxime post tantas eius viri calamitates, profectionemque, & vitam relicta domo peregre actam, post tanta pericula, quibus minimo minus perierat, rem vrgentibus calumniosis hominibus, nisi humanitas imperatoris obstitisset. Tot malis cum nemo non hostium etiam crudelissimorum exsatiari potuisset, ipsi tamen effrontes insatiabilesque permanent, sæuiuntque denuo & in ecclesiam & in Athanasium, ægre ferentes illius liberationem, ac proinde atrociora molientes, cupide ad nouas criminationes prosiliunt, nec timent illud quod in sacris literis scriptum est: *Falsus testis impunitus non erit*: & *Os quod mentitur occidit animam.* Ideo fit vt silentium diutius retinere nequeamus: admiramurque eorum malitiam, & insatiabilem in insidiis struendis peruicaciam. Ecce enim nulla sumpta quiete rursus imperatoris aures contra nos irritant, neque vsquam cessant literas parricidales scribere, quo Athanasium ipsorum hæresi aduersum e medio tollant. Siquidem iam denuo accusatrices literas contra Athanasium imperatoribus porrexere, iteratis calumniis homicidia ei obiicientes quæ nunquam facta sunt, ac denuo illum coniurationibus suis opprimere student, imputatis cædibus quæ nunquam factæ sunt: & fortasse tunc eum calumniis suis interfecissent, nisi humanum princi-

Prou. 19. Sap. 1.

ANNO CHRISTI 339. pem nacti fuissemus, eumdemque denuo, vt quod minimum malorum referamus, in exilium protudere satagunt, & ob id calamitates exulum quasi ab eo facta se deplorare simulant, cum reuera plorent, nihil a nobis tale designatum esse, neque priores in illum iniuriæ ipsorum animis sufficiunt, sed noua & atrociora illis accumulata volunt, homines scilicet admodum mansueti & moribus æquis, vel, quod verius est, improbi & perquam acerbi, qui terroribus & minis potius quam pietate & æquitate, quod episcopos decet, ad pœnas deproperant. Tot enim cædes hominumque mactationes, quas ne profanus quidem homo & curiosus & coniectator criminum in calumniis diceret, ea ipsi effundere minime veriti sunt, non solum apud præsidem aut alium quemuis magnum virum, sed & apud tres Augustos, neque in eam rem longitudines itinerum illis graues fuere, dummodo omnia maiora tribunalia calumniis implerent: calumnia enim est quam tentant, eaque grauissima, & maxime omnium capitalis, idque in summis omnium rerum humanarum tribunalibus. Quis enim alius istius quæstionis finis, nisi vt mors regio tumultu inferatur? Non igitur Athanasii, sed illorum acta luctum lamentationemque merentur, ipsosque rectius deploratos habueris: in ipsos enim ploratus congruit; si quidem scriptum est: *Nolite deflere* Eccl. 22. *mortuum, neque lugere, sed complorare complorationem egredientem, quia non amplius reuertetur.* Tota enim eorum accusatrix epistola nihil aliud nisi necem spectat, aut necem moliuntur, si ipsis liceat, aut saltem exules facere, quod & impetrauerunt ab religiosissimo Cæsarum patre, qui iras ipsorum offensasque, cum supplicium capitale poscereturr, exilio damnatorum expleuit. Ista opera ethnicorum sunt, & non vel tenuiter Christianorum, & minime omnium episcoporum, quos aliis iustitiam commonstrare oportuit, idque vestram arbitramur in Christo conscientiam bene & luculenter perspicere. Cur enim qui alios ab accusando deterrent, seipsos accusatores conspectui imperatoris præbuerunt: aut cur qui alias calamitates miserorum lacrymis persequi oportere docent, ne ab exilio quidem nostro se quieti tradunt? Publica enim omnium episcoporum nostrorũ profligatio ex suis sedibus extermi-

natioque facta est, qui vt nos antea pro exulibus habuerũt, ita nunc cum Athanasio patriæ redditi, pro superioribus doloribus lacrymisque, quibus eius vicem miserabamur, maximam vicissim hilaritatem & gaudium recepimus, quod vtinam Dominus, ne ab Eusebianis subuertatur, nobis incolume seruet. Iam si fides in criminibus quæ obiecere fuisset, hoc ipsum tamen criminosum est quod contra statuta Christianorum, post acerbitatem exiliorum aliarumque calamitatum denuo inuadunt, cædes hominum stragesque obiicientes, & huiusmodi criminationibus imperatorias aures obtundunt. Iam cum omnia mentiantur, nihilque nisi calumnias afferant, nec in eorum literis quidquam sit veri, quam multiplex putas in hoc conatu scelus, & quam scelerati illi haberi debeant? Rem igitur aggrediemur, eorumque calumniis occurremus. Nam hinc quoque priora illa, quæ vel de Synodo vel de iudicio habito iactitant, non recte facta esse, imo falsa esse, comprobantur, ipsis interim denuo ea de causa condemnandis. Pudet nos certe istius defensionis, verum quia temerarii nostri criminatores ad omnia calumnianda se promptos offerunt, & quia post Athanasii ingressum, cædes & homicidia obiiciunt patrata esse, necessum est nostri excusationem tametsi prolixiusculam, quia res ita cogit, cum venia audiatis. Cædes omnino nulla neque ab Athanasio neque per Athanasium commissa est, quapropter cum ad hanc inexspectatam defensionem aduersariorum iniquitate propellamur, nonnihil indulgendum est necessitati excusationis. Cædes igitur & vincula aliena sunt a nostra ecclesia, carnifici neminem vnquam Athanasius dedidit, neque carcerem, quantum in ipso fuit, vinctis tradendis fatigauit. Sacraria nostra, vt in præsentia, ita etiam semper pura innocentiaque fuere, non nisi Christi sanguine eiusque cultu sanctificata, neque presbyter neque diaconus ab Athanasio interfectus est, neque cædem vlli aut exilium irrogauit. Vtinam illi qui veram persecutionem induxerunt nihil tale contra eum perpetrassent. Nullus enim opera eius patria excidit: ipse autem ab istis in exilium actus est, quem nunc iterum, quia ab ea relegatione liber dimittitur, grauioribus criminibus repetentes, linguam suam ad omnia falsa & crudelia exacuunt.

ANNO CHRISTI 339.

Quinimo

ANNO CHRISTI 339. Quinimo iudicum acta & damnatos a præfecto Ægypti, vt ipsi in suis scriptis fatentur, ad Athanasii culpam transferunt, adeo nihil illos pudet: sæuitiæ Athanasii imputant, cum Athanasius per id tempus nondum Alexandriam ingressus fuisset, & per Syriam in itinere ab exilio reuerteretur. Quod si longinqua absentia excusationem affert, ne quis reus habeatur eorum quæ præses aut præfectus Ægypti fecerit, quid Athanasio remotius a crimine, qui si vel in ipsa Alexandria fuisset, quid tamē illi, quæso, cum negotiis præfecti? Atqui in illis locis non erat, neque ad ea quæ acta sunt a præfecto res ecclesiasticæ occasionem dederunt, sed vnde id natum sit, ex monumentis actorum intelligetis, quæ nos, cognitis illorum scriptis, & re perquam diligenter explorata, ad vos transmisimus. Igitur cum & nunc ea, quæ neque ab eo neque per eum facta sint, quasi facta sint occlament, & tot testibus se certiores factos videri velint, optarim mihi indicarent cuius Synodi actis argumentisve aut indiciis rem ita se habere didicerunt. Quod si nihil tale pro se habent, temereque omnia affirmant, vestris animis cogitandum relinquimus, quid & prius factum sit, & nunc factum esse ab istis fingitur. Nihil enim aliud vestris animis apparebit quam calumnia, & defendendæ impietatis contra pietatem rabiosus furor, & ob id vnum agi, vt tollantur e medio orthodoxi, quo inde cum securitate prædicent quidquid libuerit impietatis patronis. Et certe rem ita se habuisse comperietis. Cum enim Arius, vnde Ariomanitarum hæresis conflata est, ab ecclesia per beatum episcopum Alexandrum eiectus esset, Eusebiani discipuli pariter & socii impietatis, semetipsos eiectos esse arbitrantes, multis adhortationibus Alexandro scripserunt, ne Arium extra ecclesiam relinqueret. Alexandro autem ob pietatem in Christum hominem impium non recipiente, in Athanasium eius diaconum iras auertunt, & quia eum assiduum esse apud Alexandrū, & in precio haberi curiose animaduerterent, & quia iam antea eius pro Christo pietatem in Synodo Nicensi, vbi cum magna libertate contra Arianam hæresim disseruerat, experti essent, in grauissimum odium exarserunt: vbi autem Deus eum ad episcopatum prouexerat, veterem iam olim malitiam refouentes,

veriti illius orthodoxam mentem, & in resistendo contra impietatem robur, conscientia vecordes omnibus rationibus coniurationes in eum coquebant, princepsque hac in re Eusebius fuit, conscientiæ suæ furiis agitatus præceps. Cæsarem igitur contra Athanasium irritant, & Synodos minantur. Postremo Tyri in Concilium coierunt, adeo vt ne nunc quidem contra eum scribendi otium admittant prorsus implacabiles, & quorum querelis nunquam satisfacias, vt qui constitutionem episcopatus Athanasii tamquam non legitime celebratam cauillationibus arrodant, nusquam non homini infesti, vt saltem mendaciis eum infamem reddant, quæ tamen nunc ex priorum mendaciorum vanitate falsa esse deprehenduntur. Aiunt igitur post obitum episcopi Alexandri, cum pauciſſimi essent, qui Athanasii mentionem facerent, sex aut septem episcopos clanculum & in loco obscuro eum præsulem elegisse. Hæc eadem illi, quibus nullum mendaciorum genus reformidandum videtur, imperatoribus scripsere. Nos autem contra, cum tota ciuitate & vniuersa prouincia testamur, omnem multitudinem populumque catholicæ ecclesiæ in vnum coactum, quasi in speciem vnius corporis & animæ, clamoribus vociferationibusque postulasse Athanasium ecclesiæ episcopum dari, idque publicis votis a Christo expetiisse: nosque vt faceremus, per multos dies ac noctes iureiurando obtestatos fuisse, cum interea nec ipsi ab ecclesia discederent, neque nobis discedendi facultatem permitterent, hoc nostrum totiusque ciuitatis & vniuersæ prouinciæ testimonium nec mali quidquam de eo quod ab ipsis fit, pronuntiamus: sed optima quæque prædicamus, bonum illum esse, religiosum, Christianum, deuotarium, & vere episcopum. Porro quod nostrum plerique sub omnium oculis acclamationibusque Athanasium episcopum creauerint, nosipsos in testes offerimus, quibus vt auctoribus ordinationis, maior quam istis, qui & tunc aberant & nunc mentiuntur, fides haberi debet, quamquam nihil ea re impeditus Eusebius creationem vituperat, homo qui ipse prorsus episcopus creatus non est, aut, si vnquam ius episcopi habuit, id ipsum rescidit, vt qui principio Beryti pro episcopo egerit, relictoque Beryto Nicomediam

ANNO CHRISTI 359.

se transtulerit, illam quidem cathedram præter leges destituens, istam vero nulla lege inuadens, proprii gregis sine vlla caritate desertor, & alieni nulla rationabili causa occupator, prioris episcopatus caritatem alieni cupidine aspernatus est, nec tamen illum ipsum episcopatum, quem tanta auiditate occupauerat, reseruauit. Ecce enim iam denuo inde desiliens, alienum episcopatum arripuit, semper aliorum ciuitates oculis per inuidiam adiectis oblimat atque arrodit, persuasus in magnitudine vrbium religionem esse sitam, & sortem Dei, secundum quam constitutus ordinatusque est, pro nihilo ducit; ignarus scilicet Dominum, vbi duo aut tres in eius nomine congregati fuerint, in medio esse, nec secum recogitans dictum illud Apostoli, quo profitetur se in alienis laboribus non gloriaturum, neque præ oculis habens illius præceptum: *Alligatus es vxori, ne quære solutionem*: 1. Cor. 7. quod si hoc de vxore dictum est, quanto magis de ecclesia, atque adeo de episcopatu, cui cum quis alligatus est, alium quærere non debet, ne adulter in sacris literis deprehendatur. Horum sibimetipse conscius, ausus est tamen creationem Athanasii omnium eulogiis contestatam calumniari, nec veretur ei obiicere eius dignitatis exauctorationem, ipse interim maxime exauctoratus, vt qui suæ exauctorationis testimonium & argumentũ in ipsa sui constitutione ostendat. Qui igitur vel ipse vel Theognius potuerunt alios deponere, ipsi depositi & exauctorati, & vitio suæ creationis famosi? Bene siquidem cognitum habetis, Amphionem Nicomediæ, Chrestum vero Nicææ, in eorum locum, ob impietatem & communionem, quam cum Arianis a Nicæno Concilio reprobatis habuerant, episcopos constitutos esse. Hanc igitur Synodum perditam cupientes, suum iniustum Conciliabulum Synodum videri student, & Nicæni Concilii decreta irrita, sua autem rata volunt: & Synodi vocabulo vti audent, qui tantæ Synodo non obtemperant. Nihil illis Synodi curæ sunt, sed inanem speciem Synodi prætexunt, vt sublatis orthodoxis viris, ea quæ veræ & magnæ Synodo de Arianis statuta sunt, demoliantur, interim tamen illi Arianos & semper antea, & etiam nunc in præsentia patrocinio suo tegentes, contra Athanasium

episcopum mendacia fingere non reformidant: prorsus enim eiusdem vanitatis sunt cum superioribus, quæ nunc fingunt fuisse, scilicet in Athanasii introitu seditiones, luctus populorumque lamentationes indigne ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit, sed potius omnia contraria, gaudia scilicet, animorumque alacritates & populorum desiderio videndi hominis accursus, vbique per ecclesias lætitiæ & gratulationes ad Dominum. Ministri autem & clerici ita eum intuebantur, vt & animis gaudium conciperent, & illum diem omnium faustissimum arbitrarentur: nostram autem, qui episcopi sumus, inenarrabilem lætitiam quid opus est scribere, cum iam antea testati sumus quidquid ei acciderit nobis videri accidere? Iam cum ipsi in re confessa certaque contraria dicant, quam fidem merebitur illorum siue Concilium siue iudicium, quod pro se tantopere iactitant? Quid ita inuadunt insultantque actis quæ nec viderunt, nec iudicarunt, nec interfuerunt tamquam maxime earum rerum conscii, idque scripto protestantur, quomodo ipsi in suis actis, ob quæ se Conuentus habuisse dicunt graues verique haberi poterint, vt non credas etiam ista ab illis itidem vt illa per odium simultatemque instituta fuisse? Quis enim ibi Conuentus episcoporum, aut confessus veri studiosus? Quis non ex plerisque noster inimicus? Nonne Eusebius Eusebianique studio Arianismi ad id Concilium perrexerunt, reliquis eiusdem secum sententiæ adductis? Nonne & nos contra eosdem homines eo nomine quod Arianicæ opinionis essent scripta euulgauimus? Nonne Eusebius Cæsarienſis de immolatione idolorum a nostris confessoribus accusatus fuit? numquid non de Georgio probatum fuit eum ab ordine sui sacerdotii a beato Alexandro reiectum fuisse? Nonne ceteri de aliis atque aliis criminibus notam censuramque passi sunt? Quo iure igitur isti contra nos Synodum vllam constituere potuerunt? aut qua fronte talem Conuentum Synodum appellare audent, cui comes præsedit? & vbi speculator apparebat? & commentarienſis siue carcerarius pro diaconis ecclesiæ aduentantes introducebat? vbi comes verba faciebat, ceteri præsentes in silentio erant, vel potius comiti obse-

ANNO CHRISTI 339.

ANNO CHRISTI 339. quium suum accommodabant? vbi quod communiter episcopis placuit ab illo impediebatur? Ille imperio vtebatur, nos a militibus ducebamur, vel potius iussis Eusebianorum, sententiisque ipse comes inseruiebat. In summa, dilectissimi, quæ species ibi Synodi, vbi vel cædes vel exilium, si Cæsari placuisset, constituebatur? Iam si quid in accusando sit actum quæras, longe maiori admiratione capieris. Arsenium quemdam occisum ab Athanasio criminabantur, & poculum mysticum fractum esse. At Arsenius iste in vita supereſt, & placet sibi de vestra communione, neque aliunde testimonia expectat, vt viuus esse doceatur, sed ipse sese confitetur viuere, idque in literis suis ad coepiscopum nostrum Athanasium perscripsit, quem isti Arsenii interfectorem asseuerabant. Nec puduit impios hominem tanta intercapedine locorum & itineribus terra marique disiunctum ab eo occisum comminisci, cuius per illa tempora locus vbi agebat nemini mortalium cognitus fuit, adeo ille nullo dum attactus malo ab accusatoribus celabatur, quem quoad licuit in alium orbem transtulerant occisuri eum libenter, vt homine vere extincto, Athanasium quasi de certa cæde conuictum occidere possent. Sed diuinæ hic prouidentiæ gratiæ agendæ sunt, quæ nihil iniusti inualescere finit, Arseniumque sub omnium oculos viuum produxit, dilucide sua præsentia calumnias eorum & figmenta retegentem. Qui nos nequaquam vt interfectores suos auersatur, aut vt iniurioſos odit: nihil enim mali a nobis passus est, sed nostræ communionis auidus in nostro grege conuersari cupit, quod ipsius scripta declarant: sed hoc nihil Athanasio profuit, qui oppressus calumnia quasi verus homicida ab illis in exilium actus est. Non enim parens imperatorum, sed horum calumniæ illum in exilium exterminauerunt. Animaduertite, quæso, num ita se habeat, vt dicimus. Cum nihil culpæ in comministro nostro Athanasio reperirent, comesque summa vi imminens plura contra Athanasium moliretur: episcopus comitis violentiam fugiens, ad religiosissimum imperatorem ascendit, deprecans & iniquitatem hominis & aduersariorum calumnias, postulansque vt legitima episcoporum Synodus indiceretur, aut ipse audiret suam defensionem. Imperator rei indigni-

tate motus, ſcriptis ſuis accuſatores citat, ſuamque ipſius audientiam promittens, ſimulque Synodum indici iubet. Euſebiani autem vbi comparuiſſent nihil inter accuſandum de obiectis Tyri criminibus meminere. Sed frumentum ab Athanaſio naueſque detentas calumniati ſunt, eumque gloriatum eſſe dixere, quod frumenti deportationem ex Alexandria Conſtantinopolim impedire poſſet. Hæc nonnulli ex noſtris qui in Synodo erant ex imperatore comminationis pleno audierunt. Hic cum Athanaſius ad tantas calumnias ingemiſceret, affirmaretque eas falſas eſſe, nec fieri poſſe vt homo priuatus & pauper tantum virium haberet, Euſebius, ne publice quidem detrectans calumniatoris munus, deierauit Athanaſium perquam opulentum eſſe, & ſatis virium & auctoritatis ad iſta omnia patranda habere, vt ita veriſimilior calumnia videretur. Ad iſtum modum res actæ ſunt per ſanctos illos & venerandos ſycophantas epiſcopos. Sed Dei gratia plus in hoc negotio valuit, quam illorum ſcelerata malitia, quæ principis animum religioſum ad clementiam retraxit, vt ſatis haberet pro morte exilium irrogare. Horum omnium malorum cauſæ non alibi, quam in illorum calumniis conſiſtunt, quorum dolos ſutelaſque criminum imperator antea ſcriptis ſuis cum execratione improbauit, calumniaſque deteſtatus Meletianos nefarios diriſque deuouendos, aliiſque grauiſſimis nominibus in ſuo diplomate appellauit, vt qui grauiſſime ferret cædem hominis viui obiectam eſſe, & de viuente & incolumi homicidium fictum eſſe. Nos autem epiſtolam, vbi imperator hæc ſcribit, iſtuc ad vos miſimus. At præclari Euſebiani quo veritatem ſcriptaque ſua obliterent, nomen Synodi ſuis actis prætexunt, cum res ipſa negotium imperatorium, non ſynodale haberi debeat, quippe vbi comes præſideat, & milites epiſcopos ſub ſatellitio cingant, & imperatoria edicta quos ipſi volunt coire compellant. Iam quæſo vel hinc incredibiles eorum inſidias animaduertite, & quam in audendo varii ſint & verſipelles, modo quacumque ratione hominem e medio tollant. Si enim veluti epiſcopi ſeſe iudices volebant eſſe, quid opus erat vel comite vel militibus aut edictis ad coeundum imperialibus? Quod ſi Cæſare indigebant, & ab eo acta robur

ANNO CHRISTI 339.

ANNO CHRISTI 339. accipere voluerunt, quo iure ipsi iudicium Cæsaris irritum fecere? aut qua de causa, cum Cæsar Meletianos & calumniatores & nefarios non sine detestatione, ob cædem de viuo homine confictam, Athanasium vero innocentissimum suis scriptis pronuntiarit, ipsi Meletianos verum dicere, & Athanasium reum esse definiunt, nulla cum verecundia hominem viuum pro occiso imputantes? qui & quo tempore hoc iudicium Cæsar proferret, &, cum ipsi ad sententiam conflandam in vnum coirent, nobiscum viuebat. Hactenus de Arsenio. Poculum autem mysticum, quod, aut quonam in loco a Macario fractum est? id enim sursum ac deorsum obuolitantes iactitant. Atqui Athanasium ne accusatores quidem ausi fuissent eius criminis incessere, nisi ab ipsis summissi instructique fuissent. Sed tamen illi summam eius criminis in Athanasium referunt, quod ne in Macarium quidem, qui victus non est, referri debet. Nec pudet eos coram catechumenis, &, quod peius est, coram ethnicis ita de mysteriis tragicari: cum *oporteat*, sicut scriptum est, *mysterium regis celare*, &, vt *Tob. 12.* Dominus præcipit, non esse sancta porrigenda canibus, ne- *Matth. 7.* que proiiciendas margaritas ante porcos. Non enim fas est mysteria gentibus prodere, ne per imperitiam ea subsannent, aut catechumeni per curiositatem scandalizentur. Sed tamen quodnam poculum, quo in loco, vel apud quos comminuit? Meletiani scilicet sunt, qui hic se accusatores præbent, homines prorsus fide indigni, vt & schismatici, & hostes ecclesiæ, neque ii noui aut recentes, sed vetusti iam olim a temporibus beati Petri episcopi & martyris, cui insidias posuerunt, & Achillæ eius successoris, quem calumniati sunt, & Alexandri, quem vsque ad tribunalia Cæsaris calumniis persecuti sunt, & postremo ita meditandis criminibus exercitati Athanasium inuaserunt, nihil alienum a sua malitia facientes. Vt enim Athanasii antecessores, ita quoque & ipsum Athanasium calumniantur, quorum calumniæ antea inefficaces, nunc tandem successum habuere: ex quo Eusebianos in gratiam Arianæ impietatis socios & patronos adepti sunt, pro qua tuenda vt in multos alios episcopos, ita quoque in Athanasium conspirationes faciunt. Atqui locus ille, in quo confractum poculum iactitant, ecclesia non erat, nec quisquam

presbyterorum ei loco vicinus, nec dies, qua id factum a Macario volunt, dominica. Cum igitur neque ecclesia ibi esset, neque sacra fierent, neque dies hoc ipsum requireret, quale, aut quando, aut vbi mysticum illud poculum fractum est? pocula multa passim in ædibus, atque adeo in medio foro haberi nemini dubium, quæ collisa collidentem non impiant. Mysticum autem poculum quod impium eum reddit qui id vltro frangit, nusquam nisi apud legitimos ecclesiæ præsides inuenias: hic enim vnus vsus est calicis, & præter eum alius nullus, eoque solo vos legitimo ritu propinatis populo, eumque vos pro Canone ecclesiastico accepistis; idemque dumtaxat penes eos habetur qui ecclesiis præsunt. Solum enim vestrum est propinare sanguinem Christi, & præterea nullius. Ceterum vt impius est qui hunc mysticum calicem frangit, ita multo magis impius est qui sanguini Christi contumeliam facit; contumeliam autem facit qui præter ecclesiasticam institutionem calice illo abutitur. Et hæc quidem eo a nobis dicuntur, non quod vel schismaticum poculum Macarius fregerit, sed quod ibi omnino nullum fuerit: qui enim fieri potuit, cum nec ipse locus dominicus esset, neque quispiam ibi ecclesiasticus, atque adeo ne tempus quidem mysteriorum ageretur? Presbyter autem qui fingitur adfuisse, est ille toties rumoribus iactatus Ischyras, qui neque ab ecclesia ordinatus est presbyter, neque, cum a Meletio constitutos presbyteros Alexander in ecclesiam recipiebat, in eorum numero vnquam habitus fuit, aut ab eo creatus: quo pacto igitur presbyter Ischyras, aut quo tandem auctore constitutus? numquid scilicet a Colutho? id enim restat: atqui Coluthum in gradu presbyterii mortuum, omnemque eius manuum impositionem rescissam, omnesque ab eo constitutos in laicorum ordinem redactos esse, & sub nomine laicorum ad synaxim admissos, adeo apud omnes constat, vt nemo ea de re dubitandum putet. Quomodo igitur homo priuatus, & priuatas ædes inhabitans, poculum mysticum sibi concreditum habuit? Sed illi hominem priuatum presbyterum appellant, & in nostram iniuriam hoc nomen illi indiderunt, eidemque pro mercede calumniarum ædificandæ ecclesiæ potestatem conciliarunt. Qui ergo per id tempus nullam habuit

ANNO CHRISTI 339.

ecclesiæ

ANNO CHRISTI 339. ecclesiam, nunc ad compensationem sceleris obsequiique in accusando præstiti, ecclesiam accepit, forsitan etiam episcopatu donandus: id enim passim iactitat, & minis fremit, talia, proh dolor, præmia deinceps per episcopos accusatoribus & sycophantis deferuntur. Neque id immerito; quem enim administrum suæ libidinis habuere, & eum vt rerum consiliorumque socium consimili episcopatu dignum censuere. Obsecro igitur vt non hactenus tantum sed ad sequentia quoque vos attentos præbeatis, vt cognoscere possitis quid deinde ab illis factum sit. Impares ergo veritati, quamquam se omnibus modis communierant, eo quod Ischyras Tyri pro calumniatore habitus nihil probare posset, & ipsa calumnia sua vanitate corrueret, iudicium causæ suspensum voluere, donec de probationibus constaret: promittunt igitur se aliquot ex suis Mareoten amandaturos, qui rem curiose scrutarentur, quos vos euestigio multis de causis reiiciendos docuimus, in primis quod & Ariani essent, & propter Arianismum nobis propalam infensi. Verum illi potentia magistratuum freti, clam emittunt Diognium Marim, Theodorum Macedonium, annis ingeniisque putidos & venales, his addunt Vrsacium & Valentem homines Pannonios, qui ab vltimis illis finibus Tyrum profecti sunt, vt sententiam in aduersarium dicerent, & post tantum itineris e Tyro Alexandriam contenderunt, nullo cum pudore, quod se ex iudicibus testes facerent. Quin potius omnibus insidiandi rationibus propalam susceptis, quosuis labores itineraque subiere, vt calumniam semel initam absoluerent. Hostes ergo Athanasii, Athanasio peregre detento, Alexandriam in populum ecclesiamque debacchaturi contendunt. Imo, quod absurdius est, Ischyra accusatore secum adducto Macarium reum custodiis Tyri inclusum non permiserunt in comitatu hærere, quem antea sub prætextu eius criminis sursum deorsumque raptauerant. Soli igitur Alexandriã cum accusatore Ischyra ipsorum contubernali sodale compotatore ingressi, assumpto vna præfecto Ægypti Philagrio, in Mareoten abscedunt, atque illi soli pro libidine sua cum Philagrio quæstionibus incumbunt, nulla permissa presbyteris adeundi facultate, quamquã id multis precibus requirerent: erant

autem illi? qui hæc poſtulabant, omnes tum Alexandrinæ ciuitatis tum vniuerſæ prouinciæ presbyteri, petentes, vt ſibi oſtendere liceret, quoſnam teſtes Iſchyras ſubornaſſet, & quale hoc hominum genus & ciuitates eſſent. Sacrorum igitur miniſtris excluſis, coram ethnicis hominibus quæſtiones de eccleſia, de calice, de menſa Domini, de ſanctis ſanctorum habuere, &, quod grauius eſt, ethnicos in quæſtione de myſtico poculo in teſtes citauerunt, & quinam illud ab Athanaſio rapuiſſent, catholici interpellatione definierunt, nec puduit eos eorum teſtimonia coram ſe, & ſolo dumtaxat præfecto recipere, qui vnde gentium eſſent ignorabant, nec veriti ſunt eos dicere ab Athanaſio occiſos, quorum teſtimoniis aduerſus Athanaſium abuſi ſunt. Quinimo necem Athanaſio molientes, nouis mendaciis fabulam de ementita cæde Arſenii imitantur, eoſque, qui viui ſunt mortuos fingunt, & vt interfectos qui adhuc ſuperſunt, & hominum oculis in ſuis ſedibus apparent, apud vos longe inde ſemotos miſerrime deplorant, vt cum e longinquo petenda ſint rerum documenta, noſtrum in ſacris miniſteriis collegam Athanaſium calumniari poſſint, quaſi vi & potentia graſſantem, cum ipſi per vim & potentiam omnia agant. Eadem enim denuo apud Mareoten, quæ Tyri deſignata ſunt. Vt enim illic comes erat cum militari ſatellitio nihil quod ipſis diſpliceret aut dici aut fieri permittens, ita quoque & hic præfectus Ægypti manu militari ſuccinctus, omnes eccleſiaſticos terrefaciens, nulli permiſit ex vero teſtimonium dicere, &, quod abſurdius eſt, in ipſis ædibus accuſatoris & commorabantur, & quæſtionibus operam dandam, prout libuit, decernebant, eoque tam iudices quam teſtes, ceteriſque eiuſdem ſtudii, vel, quod verius eſt, Euſebianæ factionis adminiſtri, conueniebant. Quæ porro Alexandriæ auſi ſunt, arbitramur vobis non ignota eſſe, cum ea vbique gentium fama diuulgata ſit, ſtrictos ſcilicet gladios in ſanctas virgines & fratres intentatos, flagella precioſis apud Deum corporibus incuſſa, pedeſque fuſtigationibus ad claudicationem illis mutilatos eſſe, quæ mentem in caſtitate & in omnibus ſolidis bonis exercebant, calumnias quoque vbique infeſtas fuiſſe: gentilium vulgus interim nudare corpora virginum, verberare, libidinari, & virginibus aras idolorum

ANNO CHRISTI 339.

ANNO CHRISTI 339. victimasque interminari, adeo vt homo quidam proteruus, veluti istiusmodi potestas iam deinceps concessa esset in gratiam episcoporum, virginem manu arreptam ad altare, quod forte obuium erat, protraxit, necessitatem sacrificandi & vim persecutionis repræsentans: inter hæc scelera virgines fugere, ethnici ecclesiæ insultare, episcopis in illis ipsis ædibus, vbi ista perpetrabantur, versantibus, in quorum gratiam virgines miseræ strictos gladios, omnia genera periculorum, & quamlibet contumeliam & debacchationem experiri coactæ sunt. Et hæc quidem passi sunt ipso ieiunii die a coepulonibus episcoporum, cum quibus conuiuium agitabant, episcopis intus epulantibus. Hæc cum futura prouideremus, nec vulgarem, sed quasi ex hostili incursu vastitatem, detrectaui fateor hoc genus iudicii. Ea res igitur cum Alexandri Thessalonicensis episcopi animum permouisset, scripsit ad eos qui Tyri adhuc commorabantur, nihil nisi per coniurationem & calumniam cum Athanasio agi. Quod si eum in suo grege annumerent, sociumque suæ factionis iactitent, eo ipso vim suam in hominem, qua illi subscriptionem expresserunt, declarabunt, nec mirum cum ipse quoque omnibus modis sceleratissimus Ischyras, non sponte, sed malo coactus, prouincias nos reos faciendi susceperit, pro documento sunt eius ad coepiscopũ nostrum Athanasium epistolæ, quibus testatur nihil tale ibi actum fuisse, sed se subornatum esse, vt hæc fingeret, scripsitque illa, cum nec pro presbytero ab Athanasio agnosceretur, nec per gratiam eum titulũ obtinuisset, nec ius ædificandæ ecclesiæ pro remuneratione impetrasset, nec episcopatum in mercedem expectaret, quæ omnia consecutus est ab Eusebianis ob operam suam calumniæ impensam. Atque adeo eius cognati nobiscum semper communioni coniuncti fuere, non facturi scilicet, si vel tantillum iniuriæ a nobis accepissent. Hæc non verbis, sed re constare, testes sunt omnes Mareotæ presbyteri, qui comites episcopo in obequitationibus & itineribus fuere, & qui tum contra Ischyram scripsere, quibusque nec tum, cum Tyrum venissent permissum fuit veritatem loqui, neque cum Mareotæ remanerent, concessum fuit vt Ischyram calumniatorem refellere liceret. Exemplaria autem literarum, tum Alexan-

dri, tum presbyterorum, tum ipsius Ischyræ, vna misimus, quibus adiuncta epistola patris imperatorum, in qua non solum calumniam de Arsenii morte confictam detestatur magna cum indignatione, quod viui hominis cædes imputata sit, verumetiam in crimine mystici poculi valde admiratur tam versipellem & vagam calumniandi inconstantiam, quam nunc Macarium presbyterum, nunc Athanasium episcopum de calice confracto incusarint, ac proinde re cognita Meletianos iterum calumniatores, Athanasium vero innocentissimum pronuntiat. Qui quæso non pro calumniatoribus Meletiani habere debeant, & inter Meletianos præcipue Ioannes, qui vbi ipse suam de calice confracto sycophantiam agnouisset, ac proinde in communionem a nobis receptus esset, animaduertens Eusebianos studiis animisque cum Meletianis coire, communemque factionem alere, ita tamen vt illos propalam adiuuare nollent, sed alias ad id personas rerumque prætextus quærerent, obtulit illis suam veluti in scena histrionicam operam ad eam fabulam agendam, cuius argumentum erat Arianorum Agon. Primæ autem partes dramatis, Arianorum successus, assutela vero & appendix Ioannes cum suis gregalibus, vt Arianorum studiosi sub istiusmodi occasione & specie iudicii, aduersarios impietatis e medio tollerent, & impietatem in locum pietatis inducerent, Arianosque in ecclesiis locarent, quo illi, qui pietatem exterminatam cuperent, per impietatem rerum potiri possent, & ii, qui partes impietatis contra Christum susceperant, hostes impietatis summouerent. Et iam calicem nobis proferunt confractum, vt videatur Athanasius in Christum impius esse. At quæ cura mystici poculi ab illis expectanda est? aut vnde impietatis in Christum antesignanis vlla de mystico poculo religio? aut vnde illi qui Christum non cognoscunt poculum Christi cognitum habent? aut cur Domini calicem se in reuerentia habere simulant, qui Christum Dominum contumelia afficiunt? aut quonam pacto calicem deplorant, qui episcopum mysteria sacraque in eo facientem occidere satagunt, &, quantum in ipsis est, iam occiderunt? Aut quanam ratione delamentantur throni episcopaliter stolati vicem, qui episcopo in throno sedenti necem moliuntur, vt thronus

ANNO CHRISTI 339.

ANNO CHRISTI 339. episcopum desideret, & populi pia doctrina spolientur: verum neque poculum illos, aut cædes, aut vllæ denique scelerum species quas prætexunt, sed sola Arianorum impietas huc adegit, in cuius solius gratiam, Athanasio & ceteris episcopis insidias faciunt. Atque etiam nunc ecclesiæ bellum inferunt. Age mihi ergo, videamus quinam habendi sint, quod cædes & exilia faciunt, nonne isti ipsi? Age, quinam sæcularium potestate ad insidias episcoporum abutuntur? nonne Eusebius cum suis,& nequaquam, vt ipsi scribunt, Athanasius, quem cum aliis multis hoc genere calamitatis afflixerunt, & eodem tempore quatuor presbyteros Alexandriæ, quamquam Tyrum non venerant, e finibus suis exterminauerunt? Age, quinam luctu & lacrymis digna perpetrarunt, nonne isti qui & prima ista designarunt, & secunda cum primis conferere non recusant, omnia calumniis miscentes, vt episcopum impiæ suæ hæresi non cedentem e medio tollant? Hinc nimirum Eusebius cum suis infensas iras concepit, ob hoc Tyri species Synodi instituta est; eius rei gratia iudicia simulantur. Non alio scopo inaudita causa tamquam in re certa literæ ab illis passim circummissæ sunt, non alio scopo apud patrem Cæsarum, & apud ipsos religiosissimos imperatores calumnias suas intentarunt. Verum quid obtrectationum passus sit Athanasius, sacrorum nobiscum comminister, necessarium relatu est, vt vel hinc deprehendatis, nihil illos aliud nisi cædem viri quærere. Frumentum dabatur a patre imperatorum in alimentum viduarum, partim Libycarum, partim Ægyptiarum, quod etiamnum accipiunt, Athanasio nihil inde nisi operam & laborem referente. Interim dum & illæ perciperent, nec vlla querela esset,de non accepto alimento, idque ipsæ confiterentur, accusatur per calumniam Athanasius, quod vniuersum frumentum diuenditum in suos vsus sepositisset, certe hoc imperator istorum calumniis inductus, in suis literis conqueritur. Qui igitur calumniatores? nonne illi qui & primas illas calumnias texuerunt, & a secundis istis non abhorrent? Qui denique istarum literarum quæ ab imperatore missæ dicuntur, auctores fuere? nonne Arianorum fautores? qui nihil quod huic viro noxam afferre posset, nec in dicendo nec in scribendo

ANNO CHRISTI 339.

subterfugiunt. Quis enim omissis tantorum malorum auctoribus in alios istam suspicionem deriuauerit? cum manifestissime eorum calumnia pateat ex studio ipsorum, quo ab ecclesia frumentum abalienare & transferre ad Arianos satagunt: quæ culpa eos potissimum auctores principesque habere videtur, qui calumniis apud imperatorem depositis nihil recusarunt, quo viro necem molirentur, & a clero ecclesiæ alimenta auerterent, vt ea sine omni dubio hæreticis in prædam cedant. Misimus autem ad vos testimonia comministrorum nostrorum, qui in Libya, Pentapoli, & Ægypto degunt, vt etiam inde cognoscatis illorum in Athanasium sycophantias. Quod ideo faciunt, vt ceteris per metum, qui piæ opinionis sunt, quiescentibus, impia Arianorum hæresis introducatur. Nos autem vestræ prudentiæ gratias agimus, dilectissimi, quod sæpius anathemate Arianos notastis, neque illis locum in ecclesia dedistis. In proximo autem iam est, vt ex rerum documentis appareat, quales Eusebiani sunt. Ecce enim post prima eorum de Arianis scripta, quorum antigrapha ad vos misimus, aperte iam Arianos homines atque eo nomine, ab vniuersa ecclesia anathemate condemnatos, contra ecclesias irritant. Episcopumque illis constituunt, diuulsis a se inuicem per metum ecclesiis, quo illis vbique suppetant cooperatores suæ impietatis, ac proinde diaconos suos ad Ariomanitas legant propalam cum Ariomanitis communione sumpta, literisque vltro citroque missitatis, ecclesiam in schisma coniiciunt, eaque passim scribunt, quæ & hæresim commendant, & ecclesiam conuiciis lacerant, vt ex literis eorum ad Romanorum episcopum, & fortasse ad vos ipsos scriptis deprehendere potestis. Quam igitur ista inulta esse non debeant, etiam vos dilectissimi animaduertitis: grauia enim sunt & aliena a Christi doctrina. Hac certe de causa in publico Conuentu de consilio omnium has literas ad vos dedimus, quibus oramus vestram in Christo prudentiam, vt recipiatis hanc de Athanasio contestationem, & commercium, communionemque eius admittite, & zelum indignationemque contra Eusebianos, qui istiusmodi tentant, induite, ne diutius istiusmodi prauitas & malitia contra ecclesiam inualescat,

ANNO CHRISTI 339. vos certe vindices huius iniuſtitiæ imploramus, citantes illud apoſtolicum verbum: *Auferte mala ex vobis:* mala enim reuera ſunt & indigna communione, quæ ab illis deſignantur. 1. Cor. 5. Ne igitur illis aurem præbueritis, ſi denuo ad vos contra Athanaſium epiſcopum ſcribant. Quidquid enim ab illis proficiſcitur, falſum eſt, etiamſi noſtra Ægyptiorum epiſcoporum nomina epiſtolis ſuis adſcribant. Certum enim eſt non nos eos eſſe, quorum nomina in ſcriptis ſubiiciunt, ſed Meletianos homines perpetuo ſchiſmaticos, qui etiam nunc eccleſias turbant, & ſeditiones commouent, conſtitutiones enim abſurdas, & propemodum ethnicas faciunt, eaque deſignant quæ quia abominamur ſcribere, ex noſtris legatis, qui vobis hanc epiſtolam afferunt, cognoſcere poteritis.

[a]CONCILIVM ANTIOCHENVM [b] PRIMVM,

Anno Christi 340.

[c]SVB IVLIO PAPA I. CELEBRATVM.

In quo [d] Ariani [e] Athanasium deposuerunt, atque [f] Gregorium Cappadocem substituerunt.

KANONES TΩN EN ANTIOXEIA SYNELΘONTΩN AGIΩN kaὶ makareίωn pateρωn.

[g]REGVLÆ ANTIOCHENI CONCILII EXPOSITÆ APVD ANTIOCHIAM IN ENCÆNIIS.

Synodica epistola Antiocheni Concilii.

Η ἁγία καὶ εἰρηνικωτάτη συνοδος, ἡ ἀπὸ τῆς θεοῦ συγκροτηθεῖσα εἰ Ανλιοχείᾳ, ἐξ ἐπαρχίας Συρείας κοίλης, Φοινίκης, Παλαιστίνης, Αραβίας, Μεσοποταμίας, Κιλικίας, Ισαυρείας, τοῖς κατ' ἐπαρχίαν ὁμοψύχοις καὶ ἁγίοις συλλειτουργοῖς, εἰ κυρίῳ χαίρειν.

Sancta & pacifica Synodus in vnum congregata, his qui per singulas prouincias sunt, vnanimibus sanctis consacerdotibus, in Domino salutem.

GRATIA & veritas Iesu Christi Domini & Saluatoris nostri, sanctam Antiochenam ecclesiam visitans, & in vnum connectens per concordiam pacatissimi Spiritus, multa quidem & alia perfecit, in omnibus autem suggerente sancto & pacifico Spiritu, etiam hoc perfecit, vt quæ visa sunt recte constitui, cum plurima consideratione & iudicio, vna omnibus nobis Antiochiæ ex diuersis prouinciis in vnum collectis episcopis, in vestram notitiam deferrentur. Credimus autem gratiæ Domini, & sancto Spiritui

ΗΧΑΡΙΣ καὶ ἀλήθεια Ιησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου & σωτῆρος ἡμῶν, ἐπισκεψαμένη τὴ Ανπιοχέων ἁγίαν ἐκκλησίαν, καὶ εἰς τὸ αὐτὸ συνάπτουσα διὰ ὁμονοίας, καὶ συμφωνίας, καὶ πνεύματος εἰρηνικοῦ· πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα κατώρθωσεν, εἰ πᾶσι δὲ καὶ τοῦτο κατορθοῖ ἐξ ἐπιβολῆς τοῦ ἁγίου καὶ εἰρηνικοῦ πνεύματος. Α γὰ καλῶς ἔχειν ἔδοξεν, μετὰ πλείονος σκέψεως, καὶ ἐπικρίσεως ὁμοῦ πάντων ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων εἰς τὸ αὐτὸ συγκροτηθέντων ἀπὸ τῆς Ανλιοχείας ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν, ἐπὶ τὴν ὑμετέραν γνῶσιν ἀνηνέγκαμεν, πιστεύοντες τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, καὶ τῷ τῆς εἰρήνης ἁγίῳ πνεύματι, ὅτι καὶ

ANNO CHRISTI 341.

pacis, quod & ipsi conspirabitis nobiscum, tanquam in vna fuissetis virtute nobiscum & orationibus adnitentes, magis autem muniti, & in Spiritu sancto præsentes, iisdem ipsis quæ definita sunt, consentientes, & ea quæ visa sunt recta roborantes, cum consensu sancti Spiritus consignabitis. Sunt autem præfiniti Canones ecclesiastici hi, qui infra sunt scripti, quos subter inserti promulgauere episcopi.

καὶ αὐτοὶ συμπνεύσητε, ὡς ἂν δυνάμει σωόντες ἡμᾶς, καὶ ταῖς εὐχαῖς συνεργοῦντες, μᾶλλον δὲ ἰσχυρίζοντες ἡμᾶς, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι συμφρόντες· τὰ αὐτά τε ἡμῖν συμφωνήσαντες ⊛ ὁρισάμενοι, καὶ τὰ ὀρθῶς δόξαντα ἀποφαινόμενοι, καὶ βεβαιοῦντες τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος συμφωνίᾳ. Εἰσὶ δὲ ⊛ ὁρισθέντες ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες ⊛ ὑποτεθειμένοι.

Prouinciæ Palæstinæ:
Eusebius Gadarensis.
Prouinciæ Phœniciæ:
Anatolius Emisenus,
Æneas Ptolemaidis,
Magnus Damascenus.
Prouinciæ Arabiæ Petrææ:
Nicomachus Bostrorum,
Cyrion Philadelphiæ.
Prouinciæ Mesopotamiæ:
Ætherius Edessenus,
Antiochus Rhesinatis,
[h] Iacobus Nisibensis.
Prouinciæ Syriæ Cœles:
Archelaus Dolichenus,
Alphius Apameæ,
Bassus Zeugmatis,
Mauricius Epiphaniæ,
Petrus Gindarensis,
Paulus Neocæsareensis,
† Piperius Samosatenus,
Theodorus Laodiceæ,
Syricus Cyrreticensis.
Prouinciæ Ciliciæ:
Macedonius Mopsuestiensis,
Hesychius Alexandriæ minoris,
Moyses Castabalæ,
Nicetas Flauiadis;
Narcissus † Irenopolis,
† Tarcondimantus Ægerates.
Prouinciæ Isauriæ:
Agapius Seleuciæ,
Theodorus Vasadensis,
Eustathius,
Patricius,
Alexander & ceteri ex prouinciis Palæstinæ, Phœniciæ, Syriæ Cœles, Arabiæ, Mesopotamiæ, Ciliciæ, Isauriæ: & hæc constituerunt, quæ infra scripta sunt.

† Neroniadis, † Tarcodunantus

CANONES. ΚΑΝΟΝΕΣ.

CANONES SYNODI ANTIOCHIÆ.

Gentiano Herueto Interprete.

I. α'.

OMNES qui audēt dissoluere decretum sanctæ & magnæ Synodi, quæ Nicææ coacta est in præsentia pietatis religiosissimi imperatoris Constantini de san-

ΠΑΝΤΑΣ τοὺ τολμῶντας παραλύειν ⊛ ὅρ⟨ον⟩ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθείσης ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς εὐσεβείας τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου, περὶ τῆς ἁγίας

cto festo salutiferi paschatis, esse excommunicatos & ecclesia iectos statuimus, si aduersus ea quæ recte decreta sunt contentiosius insistere perrexerint. Et hæc quidem de laicis dicta sint. Si quis autem eorum, qui præsunt ecclesiæ, episcopus, vel presbyter, vel diaconus, audebit post hoc decretum ad populorum subuersionem & ecclesiarum perturbationem seorsum agere, & pascha cum Iudæis peragere, sancta Synodus eum abhinc alienum esse ab ecclesia iudicauit, vt qui non sibi solum peccati, sed & multis exitii & subuersionis causa fuerit: & non solum eos a ministerio deponit, sed & eos qui audent iis communicare post depositionem. Depositos autem etiam externo honore priuari, cuius sanctus Canon & Dei sacerdotium fuit particeps.

II.

Omnes qui in ecclesiam ingrediuntur, & sacras scripturas audiunt, orationi autem cum populo non communicant, vel sanctam eucharistiæ participationem propter aliquam insolentiam auersantur, eos ab ecclesia expelli, donec postquam confessi fuerint, fructusque pœnitentiæ ostenderint, & imploraverint, veniam assequi possint. Non licere autem communicare cum excommunicatis, neque in domibus conuenientes orare pro iis, qui in ecclesia non communicant: neque in alia ecclesia recipi, qui in alia ecclesia non conueniunt. Si quem autem ex episcopis, vel presbyteris, vel diaconis, vel quemuis ex Canone excommunicatis, communi-

ANNO CHRISTI 341.

ἑορτῆς τῶ σωτηριώδους πάσχα, ἀκοινωνήτους καὶ ἀποβλήτους εἶναι τῆς ἐκκλησίας, εἰ ἐπιμένοιεν φιλονεικότερον ἐνιστάμενοι πρὸς τὰ καλῶς δεδογμένα. καὶ ταῦτα εἰρήσθω περὶ τῶν λαϊκῶν. εἰ δέ τις τῶν προεστώτων τῆς ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τολμήσειεν ἐπὶ διαστροφῇ τοῦ λαοῦ, καὶ παραχῇ τῆς ἐκκλησιῶν, ἰδιάζειν καὶ μὴ τοῦ Ἰουδαίων ἐπιτελεῖν τὸ πάσχα· τοῦτον ἡ ἁγία σύνοδος ἐντεῦθεν ἤδη ἀλλότριον ἔκρινεν τῆς ἐκκλησίας· ὡς οὐ μόνον ἑαυτῷ ἁμαρτίας, ἀλλὰ πολλοῖς διαφθορᾶς καὶ διαστροφῆς γινόμενον αἴτιον. καὶ οὐ μόνον τοῦτο τοιούτους καθαιρεῖ τῆς λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τολμῶντας τούτοις κοινωνεῖν μετὰ τιμωρίαν καθαίρεσιν· τοῦτο δὲ καθαιρεθέντας ἀποστερεῖσθαι καὶ τῆς ἔξωθεν τιμῆς, ἧς ὁ ἅγιος κανὼν καὶ ὁ τοῦ θεοῦ ἱερατεῖον μετείληφεν.

β'.

Πάντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν ἱερὰν γραφὴν ἀκούοντας, μὴ κοινωνοῦντας δὲ εὐχῆς ἅμα τῷ λαῷ, ἢ ἀποστρεφομένους τινὰ μετάληψιν τῆς εὐχαριστίας κατά τινα ἀταξίαν· τούτους ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἕως ἂν ἐξομολογησάμενοι καὶ δείξαντες καρποὺς μετανοίας, καὶ παρακαλέσαντες, τυχεῖν δυνηθῶσι συγγνώμης· μὴ ἐξεῖναι δὲ κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις, μηδὲ κατ' οἴκους συνελθόντας συνεύχεσθαι τοῖς μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ συνευχομένοις, μηδὲ ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ συναγομένους. εἰ δὲ φανείη τις τῶν ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἢ τις τῶ κανόνος, τοῖς ἀκοινωνήτοις κοινω-

ANNO CHRISTI 341.

νων, καὶ τοῦτον ἀκοινώνητον εἶναι, ὡς ἂν συνεχέοντα τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας.

γ'.

Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ τῆς ἱερατείου τις καταλιπὼν τὸν ἑαυτοῦ παροικίαν, εἰς ἑτέραν ἀπέλθοι· ἔπειτα παντελῶς μεταστὰς, διατρίβειν ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ πειρᾶται ὑπὸ πολλοῦ χρόνου, μηκέτι λειτουργεῖν, εἰ μάλιστα κελεύοιτο τῷ ἐπισκόπῳ τῷ ἰδίῳ, καὶ ἐπανελθεῖν εἰς παροικίαν τὴν ἑαυτοῦ παραινοῖτο μὴ ὑπακούοι. εἰ δὲ ἐν ὑπερβολῇ τῇ ἀταξίᾳ, παντελῶς αὐτὸν καθαιρεῖσθαι τῆς λειτουργίας, ὡς μηκέτι χώραν ἔχειν ἀποκαταστάσεως. εἰ δὲ καθαιρεθέντα διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν δέχοιτο ἕτερος ἐπίσκοπος, κἀκεῖνον ὑπομίας τυχάνειν τῆς κοινῆς συνόδου, ὡς παραλύοντα τοὺς θεσμοὺς τοὺς ἐκκλησιαστικούς.

III.

[l] Si quis presbyter, vel diaconus, vel quis omnino ex sacerdotali ordine relicta sua parochia in aliam abierit, deinde omnino commigrans, in alia parochia longo tempore versari conatur. ne amplius celebret, maxime si proprio vocanti episcopo vt in suam parochiam redeat, exhortantique non pareat. Si autem in insolentia (ἀταξίᾳ,) omnino perseuerat, is omnino a sacro ministerio deponatur. Si autem eum, qui propter hanc causam depositus est, alius episcopus receperit, ille quoque a communi Synodo puniatur, vt qui ritus ecclesiasticos dissoluat.

δ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθείς, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τολμήσειέν τι παρᾶξαι τῆς λειτουργίας, εἴτε ὁ ἐπίσκοπος κρίνῃ τὸ παράλογον συνήθειαν, εἴτε ὁ πρεσβύτερος, εἴτε ὁ διάκονος· μηκέτι ὄντων αὐτῶν, μηδ' ἐν ἑτέρᾳ συνόδῳ ἐλπίδα ἀποκαταστάσεως, μήτε ἀπολογίας χώραν ἔχειν· ἀλλὰ δεῖν κοινωνοῦντας αὐτῷ πάντας ἀποβάλλεσθαι τῆς ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα εἰ μαθόντες τὴν ἀπόφασιν τὴν κατὰ τοῦ παραπτώματος ἐξενεχθεῖσαν τολμήσαιεν αὐτοῖς κοινωνεῖν.

IV.

[m] Si quis episcopus a Synodo depositus, vel presbyter, vel diaconus a proprio episcopo, sacrum celebrare ausus fuerit, siue episcopus secundum præcedentem consuetudinem, siue presbyter, siue diaconus, nullam amplius spem restitutionis in alia Synodo, neque defensionis locum ei habere liceat. Sed & omnes qui ei communicant, ex ecclesia eiiciantur, & maxime si cum sententiam aduersus prædictos prolatam dicerint, eis communicare ausi fuerint.

ε'.

Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκο-

V.

[n] Si quis presbyter vel diaco-

nus proprio contempto episcopo, ab ecclesia seipsum segregauerit, & priuatim congregationem effecerit, & altare erexerit, & episcopo accersente non obedierit, nec velit ei parere nec morem gerere primo & secundo vocanti, is omnino deponatur, & non amplius curationem assequi, nec suum possit honorem capere. Sin autem perseuerat perturbare & ecclesiam euertere, is per externam potentiam vt seditiosus castigetur.

VI.

Si quis a proprio episcopo fuit excommunicatus, ne prius ab aliis suscipiatur, quam fuerit a proprio episcopo susceptus, vel facta Synodo accedens se defenderit, & persuasa Synodo aliam sententiam retulerit. Idem autem decretum aduersus laicos, & presbyteros, & diaconos, & eos qui sunt in cleri catalogo, obseruetur.

VII.

Nullus externus° sine pacificis suscipiatur.

VIII.

Nec presbyteri qui sunt in pagis, dent canonicas epistolas, vel ad solos vicinos episcopos epistolas emittant. Chorepiscopi autem nulli reprehensioni affines dent pacificas.

IX.

P Episcopos qui sunt in vnaquaque prouincia, scire oportet episcopum, qui præest metropoli, etiam curam suscipere totius prouinciæ, eo quod in metropolim vnde-

νος, καταφρονήσας τῦ ἐπισκόπου τῦ ἰδίου, ἀφώρισεν ἑαυτὸν ἀπ' ἐκκλησίας, καὶ ἰδίᾳ συνήγαγε, καὶ θυσιαστήριον ἔστησεν, καὶ τῦ ἐπισκόπου προσκαλεσαμένου ἀπειθήσῃ, καὶ μὴ βούλοιτο αὐτῷ πείθεσθαι μηδὲ ὑπακούειν καὶ πρῶτον καὶ δεύτερον καλοῦντος· τοῦτον καθαιρεῖσθαι παντελῶς, καὶ μηκέτι θεραπείας τυγχάνειν, μηδὲ δυνάσθαι λαμβάνειν τιμὴν ἑαυτῷ τιμήν. εἰ δὲ παρεμβύοι θορυβῶν καὶ διαστατικὸς τῇ ἐκκλησίαν, διὰ τῆς ἔξωθεν ἐξουσίας ὡς σασιώδη αὐτὸν ἐπιστρέφεσθαι. Anno Christi 339.

ε'.

Εἴ τις ὑπὸ τῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀκοινώνητος γένοιτο, μὴ πρότερον αὐτὸν ἕτερον δέχεσθαι, (εἰ μὴ ὑπ' αὐτῷ προσδεχθείη τῦ ἰδίου ἐπισκόπου) ἢ συνόδου γενομένης ἀπαντήσας ἀπολογήσεται, πείσας τε τὴν σύνοδον, καταδέξοιτο ἑτέραν ἀπόφασιν. ὁ αὐτὸς δὲ ὅρος ἐπὶ λαϊκῶν, καὶ πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ κανόνι.

ζ'.

Μηδένα αὖθις εἰρηνικῶν δέχεσθαι τῶν ξένων.

η'.

Μηδὲ πρεσβυτέροις ἐξεῖναι ἐν ταῖς χώραις κανονικὰς ἐπιστολὰς διδόναι, ἢ πρὸς μόνους ἐξεῖναι τοὺς γείτονας ἐπισκόπους ἐπιστολὰς ἐκπέμπειν. ἐξεῖναι δὲ ἀνεπιλήπτοις χωρεπισκόποις διδόναι εἰρηνικάς.

θ'.

Τοῖς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόποις εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον, καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας, διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει παντα-

ANNO CHRISTI 339.

διὸ καὶ συνέλεξαν πάντας τοὺς τὰ πράγματα ἔχοντας. ὅθεν ἔδοξε καὶ τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτῷ, μηδὲν τε πράττειν περιττὸν τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους δίχα αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀρχαῖον κρατήσαντα τῶν πατέρων ἡμῶν κανόνα, ἃ ταῦτα μόνα, ὅσα τῇ ἑκάστου ἐπιβάλλει παροικίᾳ, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὸν χώραις. ἕκαστον γὰρ ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτοῦ παροικίας, διοικεῖν τε καὶ τὰ ἑκάστῳ ἐπιβάλλουσαν διαθέεισθαι, καὶ προνοεῖσθαι ποιεῖσθαι πάσης τῆς χώρας τῆς ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν, ὡς καὶ χειροτονεῖν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ μετὰ κρίσεως ἕκαστα διαλαμβάνειν· πραγτέω δὲ μηδὲν περαιτέω ἐπιχειρεῖν δίχα τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου, μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης.

quaque concurrunt omnes qui habent negotia. Vnde visum est eum quoque honore præcedere: reliquos autem episcopos nihil magni momenti aggredi sine ipso, vt vult, qui ab initio obtinuit, patrum Canon: vel sola, quæ ad vniuscuiusque parochiam conferunt, & regiones quæ ei subsunt. Vnumquemque enim episcopum habere suæ parochiæ potestatem, & administrare pro vnicuique conueniente religione, & totius regionis curam gerere, quæ suæ vrbi subest. Vt etiam ordinent presbyteros & diaconos, & vnaquæque cum iudicio tractent, & nihil vltra facere aggrediantur sine metropolis episcopo: neque ipse sine reliquorum sententia.

ια'.

Τοὺς ἐν ταῖς κώμαις, ἢ ταῖς χώραις, ἢ τοὺς καλουμένους χωρεπισκόπους, εἰ καὶ χειροτονίαν εἶεν ἐπισκόπων εἰληφότες, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ εἰδέναι τὰ ἑαυτῶν μέτρα, καὶ διοικεῖν τὰς ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας, καὶ τῇ τούτων ἐγκείσθω φροντίδι καὶ κηδεμονίᾳ, καθιστᾶν δὲ ἀναγνώστας, καὶ ὑποδιακόνους, καὶ ἐξορκιστάς, καὶ τῇ τούτων ἐγκείσθω προαγωγῇ· μήτε δὲ πρεσβύτερον, μήτε διάκονον χειροτονεῖν τολμᾶν, δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκόπου, ᾧ ὑποκειται αὐτός τε καὶ ἡ χώρα. εἰ δέ τολμήσειέ τις παραβαίνειν τὰ ὡρισμένα, καθαιρεῖσθαι αὐτὸν καὶ τῆς μετέχειν τιμῆς. Χωρεπίσκοπον δὲ γίνεσθαι ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως, ᾧ ὑποκειται, ἐπισκόπου.

X.

Ii qui sunt in vicis vel pagis, qui dicuntur chorepiscopi, etiamsi episcopi ordinationem manuumve impositionem acceperint, visum est, vt suum modum sciant, & sibi subiectas ecclesias administrent, earumque cura & solicitudine gerenda contenti sint: constituant autem lectores, hypodiaconos & exorcistas, & eorum promotionem sufficere existiment: nec presbyterum, nec diaconum ordinare audeant absque vrbis episcopo, cui subiicitur ipse & regio. Si quis autem ea quæ definita sunt, transgredi audeat, ipse quoque deponatur ab eo honore quem habet. Fiat autem chorepiscopus ab episcopo ciuitatis, cui subiicitur.

ιβ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτε-

XI.

Si quis episcopus, vel presby-

ter, vel omnino ex Canone citra sententiam & literas episcoporum prouinciæ, & maxime metropolitanorum ad imperatorem proficisci aggressus fuerit, is abdicetur & eiiciatur non solum a communione, sed etiam a dignitate cuius est particeps, vt qui religiosissimi imperatoris nostri auribus molestiam afferre audeat præter ritum ecclesiæ. Si autem necessarius vsus exigat vt ad imperatorem se conferat, id agat cum deliberatione & sententia metropolitani prouinciæ, & eorum qui sunt in ea, eorumque literis munitus iter inuadat.

XII.

Si quis a proprio episcopo depositus presbyter, vel diaconus, vel episcopus a Synodo, ausus fuerit imperatoris auribus molestiam exhibere, cum oporteat ad maiorem Synodum conuerti, & ius, quod se habere putat, ad plures episcopos referre, eorumque examinationem & iudicium suscipere: qui itaque his contemptis imperatori molestus fuerit, is nulla venia dignus, neque sui defendendi locum habeat, nec restitutionis futuræ spem expectet.

XIII.

Nullus episcopus audeat ab vna prouincia in aliam transire, & aliquos in ecclesiis ordinare ad sacrorum celebrationem, nec si alios vna secum inducat, nisi venerit literis accersitus metropolitani, & episcoporum qui sunt cum ipso, in quorum regionem accedit. Si autem nullo

ρ, ἢ ὅλως τῦ κανόνος, ἄνευ γνώμης καὶ γραμμάτων τ σὺ τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, καὶ μάλιστα τῦ κ τὴν μητρόπολιν, ὁρμήσῃ πρὸς βασιλέα ἀπελθεῖν, τῦτον ἀποκηρύττεσθ & ἀποβλητον γίνεσθ, οὐ μόνον τ κοινωνίας, ἀλλὰ κ τῆς ἀξίας, ἧς μετέχων τυγχάνῃ· ὡς πρενοχλεῖν τολμῶντα τας τῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως ἡμῶν ἀκοας, πρὸ τ θεσμὸν τ ἐκκλησίας. εἰ δὲ δύαλκαία καλοίη χρεία πρὸς βασιλέα ὁρμᾶν, τῦτο πρᾴττειν μ σκέψεως κ γνώμης τῦ κ τὴν μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπου, ἢ τ σὺ αὐτῇ, τοῖς τε τούτων γράμμασιν ἐφοδιάζεσθαι.

ιβ'.

Εἴ τις ὑπὸ τῦ ἰδίου ἐπισκόπου καθαιρεθεὶς πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ & ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου, ἐνοχλῆσαι τολμήσῃ τας βασιλέως ἀκοας, δέον ἐπὶ μείζονα ἐπισκόπων συνοδον τρέπεσθ, κ ἀνομίζῃ δίκαια ἔχειν, πρσαναφέρειν πλείοσιν ἐπισκόποις, κ τὴν πρ' αὐτῶν ἐξέτασίν τε κ ἐπικρισιν ἐκδέχεσθ. εἰ δὲ τούτων ὀλιγωρήσας, ἐνοχλήσειεν τῷ βασιλεῖ, & τῦτον μηδεμιας συγγνώμης ἀξιοῦσθαι, μηδὲ χώραν ἀπολογίας ἔχειν, μηδὲ ἐλπίδα ἀποκαταστάσεως πρσδοκᾶν.

ιγ'.

Μηδένα ἐπίσκοπον τολμᾶν ἀφ' ἑνὸς ἐπαρχίας εἰς ἑνὸς μεταβαίνειν, κ χειροτονεῖν τινας εἰς πραγωγὴν λειτουργίας, μηδὲ εἰ συνεπάγοιτο ἑαυτῷ ἑνούς· εἰ μὴ παρακληθεὶς ἀφίκοιτο διὰ γραμμάτων τῦτε μητροπολίτου, κ τ σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων, ὧν εἰς τ χώραν πρέρχοιτο. εἰ δὲ μηδενὸς

Anno Christi 341.

ANNO CHRISTI 341.

καλουμένους ἀπέλθοι ἀτάκτως ἐπὶ χειροτονίᾳ τινῶν, καὶ καταστάσει τῆς ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὴ προσηκόντων ἀνοικείως, ἄκυρα μὲν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα τυγχάνειν, καὶ αὐτὸν δὲ ὑπέχειν τῆς ἀταξίας αὐτοῦ, καὶ τῆς παραλόγου ἐπιχειρήσεως τὰ πρόσηκουσαν δίκην, καθηρημένον εὐθέως ἤδη ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου.

ιδ'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπί τισιν ἐγκλήμασι κρίνοιτο, εἶτα συμβαίη περὶ αὐτοῦ διαφωνεῖν τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπους, τοῖς μὲν ἀξιοῦν κρινόμενον ἀποφαίνοντας, τοῖς δὲ ἕνοχον· ὑπὲρ ἁπάσης ἀμφισβητήσεως, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ καὶ τὸν μητροπόλεως ἐπίσκοπον ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας μεταπαλεῖσθαι ἑτέρους τινὰς τοὺς ἐπικρινοῦντας, καὶ τοὺς ἀμφισβητήσεις διαλύσοντας, τὸ βεβαιωθὲν σὺν τοῖς τῆς ἐπαρχίας τὸ πλεῖστον μέρος.

ιε'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπί τισιν ἐγκλήμασιν κατηγορηθεὶς, κριθείη ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, πάντες τε σύμφωνοι μίαν κατ' αὐτοῦ ἐξενέγκοιεν ψῆφον· τοῦτον μηκέτι ἄλλοις δικάζεσθαι, ἀλλὰ μένειν βεβαίαν τοῖς σύμφωνον τὴν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ἀπόφασιν.

ις'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος χολάζων ἐπὶ χολάζεσθαι ἐκκλησίαν ἑαυτὸν ἐπιῤῥίψας, ὑφαρπάζοι τὸν ξένον δίχα συνόδου τελείας, τοῦτον ἀποβλητον εἶναι, καὶ εἰ πᾶς ὁ λαὸς, ὃν ὑφαρπασεν, ἕλοιτο αὐτόν· τελείαν δὲ ἐκείνην εἶναι σύνοδον, ἣ συμπαρέστι καὶ ὁ τῆς μητροπόλεως.

vocante, ad aliquorum ordinationem & ecclesiasticarum rerum ad se non pertinentium constitutionem inordinate insolenterque processerit, sint quidem irrita quæ ab ipso geruntur, ipse autem suæ insolentiæ & præter rationem factæ aggressionis det pœnas, a sancta scilicet Synodo exinde depositus.

XIV.

Si quis episcopus ob aliqua crimina iudicetur, deinde contingat episcopos, qui sunt in prouincia, de eo dissentire, illis quidem eum, de quo fertur sententia, innocentem pronuncantibus, his vero reum: pro tota componenda controuersia visum est sanctæ Synodo, vt metropolitanus episcopus ex propinqua prouincia alios euocet iudicaturos, & controuersiam decisuros, & cum prouincialibus quod probatum fuerit, confirmet.

XV.

Si quis episcopus aliquorum criminum accusatus, fuerit ab omnibus prouinciæ episcopis condemnatus, & omnes vnam consentientem aduersus eum sententiam tulerint, is ne amplius ab aliis iudicetur, sed prouinciæ episcoporum firma maneat sententia.

XVI.

Si quis vacans episcopus in vacantem ecclesiam irrumpens, sedem arripuerit absque perfecta Synodo, is sit iectus, etiamsi omnis populus, quem inuasit, eum elegerit. Sit autem illa perfecta Synodus, cui vna quoque adest metropolitanus.

XVII.

Si quis episcopus accepta ordinatione & manuum impositione episcopi, & populo præesse iussus, munus non susceperit, nec vt ad sibi concreditam ecclesiam proficiscatur persuaderi possit, is sit excommunicatus, donec coactus suscipiat, vel perfecta Synodus episcoporum prouincialium de ipso aliquid decernat.

XVIII.

Si quis ordinatus non ierit in parochiam, ad quam est ordinatus, non sua quidem culpa, sed propter populi recusationem, vel aliquam aliam causam, quæ a se non oritur, is sit & honoris & muneris particeps, dummodo nullam rebus ecclesiæ, in qua conuenit, molestiam afferat. Is autem id suscipiat, quod perfecta prouinciæ Synodus, eo quod ad se allatum est iudicato, statuerit.

XIX.

Episcopus ne ordinetur absque Synodo & præsentia metropolitani prouinciæ. Eo autem præsente, omnino melius est omnes vna cum eo adesse, qui sunt in prouincia eiusdem muneris officiique socii, (συλλειτουργοὺς) & oportet per epistolam metropolitanum eos conuocare, & si omnes quidem accesserint, bene est: sin autem hoc fuerit difficile, plures omnino adesse oportet, vel per literas vna cum illis suffragium ferre, & sic cum plurium præsentia vel electione fieri constitutionem. Sin autem aliter præter hæc quæ decreta sunt, fiat, non valeat ordinatio. Sin autem ex præfinito Canone facta fue-

ιζ'. ANNO CHRISTI 341.

Εἴ τις ἐπίσκοπος χειροτονίαν ἐπισκόπου λαβών, καὶ ὁρισθεὶς προσεταναι λαοῦ, μὴ καταδέξοιτο τὴν λειτουργίαν, μηδὲ πείθοιτο ἀπέναι εἰς τὴν ἐχειροτονηθεῖσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, τῦτον εἰς ἀκοινώνητον, ἕως ἂν ἀναγκασθεὶς καταδέξοιτο, ἢ ὁρίσοι περὶ αὐτῦ ἡ τελεία συνόδος τῶν κγ' τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων.

ιη'.

Εἴ τις ἐπίσκοπος χειροτονηθεὶς εἰς παροικίαν, μὴ ἀπέλθοι εἰς ἣν ἐχειροτονήθη, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτῦ αἰτίαν, ἀλλ' ἤτοι διὰ τὴν τῦ λαῦ παραίτησιν, ἢ δι' ἑτέραν αἰτίαν ἐκ τῆς αὐτῦ γνομένην, τῦτον μετέχειν τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουργίας, μόνον μηδὲν προσχλοῦντα τοῖς προάγμασι τῆς ἐκκλησίας, ἵνα μὴ συνάγοιτο· ἐκδέχεσθαι δὲ τῦτον, ὃ ἂν ἡ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος κρίνασα τὸ παρεισάγμενον ὁρίσῃ.

ιθ'.

Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου, καὶ προοισίας τῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας· τούτου δὲ πρόντος, πάντως βέλτιον μὲν συνεῖναι αὐτῷ πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργοὺς, καὶ προσήκει δι' ἐπιστολῆς τὸν ἐν τῇ μητροπόλει συγκαλεῖν, καὶ εἰ μὲν ἀπαντῶεν πάντες, βέλτιον. εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τῦτο, τοὺς γε πλείους πάντως παρεῖναι δεῖ, ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψήφους γενέσθαι· καὶ οὕτως μετὰ τῆς τῶν πλειόνων ἤτοι προοισίας, ἢ ψήφου γίνεσθαι τὴν κατάστασιν. εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ ὡρισμένα γίνοιτο, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν· εἰ δὲ κγ' τὸν ὡρισμένον κανόνα γίνοιτο ἡ κα-

ANNO CHRISTI 341.

ἡ κατάστασις, ἀνιπλέγοιεν δέ τινες διὰ οἰκείαν φιλονεικίαν, κρατεῖν τὸ τῶν πλειόνων ψῆφον.

κ'.

Διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρείας, καὶ τὰς τῶν ἀμφισβητουμένων διαλύσεις, καλῶς ἔχειν ἔδοξε συνόδους καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι δύο τοῦ ἔτους· ἅπαξ μὲν μετὰ τὴν τελείαν ἑβδομάδα τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, ὥστε τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντηκοστῆς ἐπιτελεῖσθαι τὴν συνόδον, ὑπομιμνήσκοντος τοῦ ἐπαρχιώτας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει. τὸν δὲ δεύτερον συνόδον γίνεσθαι Ἰδοις Ὀκτωβρίαις, ἥτις ἐστὶ δεκάτη Ὑπερβερεταίου· ὥστε ἐν αὐταῖς ταύταις ταῖς συνόδοις προσιέναι πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ πάντας τοὺς ἠδικῆσθαι νομίζοντας, καὶ ὑπὸ τῆς συνόδου ἐπικρίσεως τυγχάνειν. μὴ ἐξεῖναι δέ τινας καθ' ἑαυτοὺς ποιεῖσθαι αὐτὸν τῶν πεπιστευμένων τὰς μητροπόλεις.

κα'.

Ἐπίσκοπον ἀπὸ παροικίας ἐπ' ἄλλην εἰς ἐπ' ἄλλην μὴ μεθίστασθαι, μήτε αὐθαιρέτως ὑπορρίπτοντα ἑαυτὸν, μήτε ὑπὸ λαῶν ἐκβιαζόμενον, μήτε ὑπὸ ἐπισκόπων ἀναγκαζόμενον· μενέτω δὲ εἰς ἣν ἐκληρώθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀπαρχὴν ἐκκλησίαν, καὶ μὴ μεθίστασθαι αὐτῆς, καὶ ἤδη πρότερον ὁρισθέντα ὅρον.

κβ'.

Ἐπίσκοπον μὴ ὑπερβαίνειν ἀλλοτρίαν πόλιν τῇ μὴ ὑποκειμένῃ αὐτῷ, μηδὲ χώρας τῇ αὐτῷ μὴ διαφερούσῃ ἐπιχειροτονίας τινός, μηδὲ καθίζειν πρεσβυτέρους, ἢ διακόνους, εἰς τόπους ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ ὑποκειμένους, εἰ μὴ ἄρα μετὰ γνώμης τοῦ οἰκείου τῆς χώρας ἐπι-

rit constitutio, aliqui autem propter suum contentionis studium contradicant, vincat plurium suffragium.

XX.

Propter vsus ecclesiasticos, & pro componendis controuersiis, recte habere visum est, vt Synodi episcoporum in vnaquaque prouincia fiant bis in anno: semel quidem post tertiam hebdomadem festi paschæ, vt quarta hebdomade pentecostes perficiatur Synodus, metropolitano prouinciales episcopos admonente secundum Synodum Idibus Octobris futuram, qui est decimus Hyperberetæi: vt in his ipsis Synodis accedant presbyteri & diaconi, & omnes qui se iniuria affectos putant, & a Synodo iudicium assequantur: nec vllis liceat Synodos per se facere, sine iis quibus sunt creditæ metropoles.

XXI.

Episcopus ab alia parochia in aliam ne transeat, nec se sua sponte ingerens, nec a populis vi adactus, nec ab episcopis coactus: maneat autem in ea quam a Deo sortitus est ecclesia, & ab ea non recedat, secundum decretum prius de ea re editum.

XXII.

Episcopus in alienam ciuitatem, quæ ei subiecta non est non ascendat, nec in regionem quæ ad eum non pertinet, ad alicuius ordinationem, nec presbyterum vel diaconum constituat in locis alii episcopo subiectis, nisi cum voluntate proprii illius regionis epi-

scopi. Si quis autem tale quid ausus fuerit, infirma sit ordinatio, & ipse a Synodo puniatur.

XXIII.

Ne liceat episcopo alium pro se successorem constituere, etiamsi sit in fine vitæ. Si quid autem fiat eiusmodi, irrita sit constitutio. Seruetur autem ritus ecclesiasticus, qui continet, non aliter debere fieri, quam cum Synodo & iudicio episcoporum, qui post defuncti dormitionem potestatem habent dignum prouehendi.

XXIV.

Recte habet, vt ea quæ sunt ecclesiæ, ecclesiæ seruentur cum omni bona conscientia, & fide in omnium præsidem & iudicem Deum: quæ etiam administrari conuenit cum iudicio, & potestate episcopi, cui est omnis populus creditus, & eorum animæ quæ in ecclesiam conueniunt. Sint autem manifesta quæ ad ecclesiam pertinent cum cognitione presbyterorum & diaconorum, qui sunt circa eum, vt sciant & non ignorent quæ sunt propria ecclesiæ, vt nihil ipsos lateat: vt si contingat episcopum e vita migrare, iis manifestis existentibus quæ ad ecclesiam pertinent, ne ea intercidant & pereant: nec quæ sunt propria episcopi, prætextu rerum ecclesiasticarum vexentur. Est enim iustum, & apud Deum & homines acceptum, vt episcopus propria quibus velit relinquat. Quæ sunt autem ecclesiæ, ipsi seruentur, & nec ecclesia damnum aliquod sustineat, nec episcopus

σκόπου. εἰ ὁ τολμήσειέν τις τοιοῦτο, ἄκυρον εἶναι τὴν χειροτονίαν, καὶ αὐτὸν ἐπιτιμίας τυχεῖν τῆς συνόδου τυγχάνειν. Anno Christi 341.

κγ'.

Ἐπίσκοπον μὴ ἐξεῖναι αὐτὸν αὑτῷ καθιστᾶν ἕτερον ἑαυτῷ διάδοχον, κἂν πρὸς τῇ τελευτῇ τοῦ βίου τυγχάνῃ. εἰ δέ τι τοιοῦτο γίνοιτο, ἄκυρον εἶναι τὴν κατάστασιν. Φυλάττεσθαι ὁ θεσμὸν ἐκκλησιαστικὸν, πρεσβεύοντα, μὴ δεῖν ἄλλως γίνεσθαι, ἢ μετὰ συνόδου, καὶ ἐπικρίσεως ἐπισκόπων, τῆς, μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ ἀναπαυσαμένου, τὴν ἐξουσίαν ἐχόντων τοῦ προάγεσθαι τὸ ἄξιον.

κδ'.

Τὰ τῆς ἐκκλησίας, τῇ ἐκκλησίᾳ καλῶς ἔχειν φυλάττεσθαι δεῖν, μετὰ πάσης ἐπιμελείας, καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως, καὶ πίστεως τῆς εἰς τὸν πάντων ἔφορον καὶ κριτὴν θεόν· ἃ καὶ διοικεῖσθαι πρέπει μετὰ κρίσεως καὶ ἐξουσίας τοῦ ἐπισκόπου τοῦ πεπιστευμένου πάντα τὸν λαὸν, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν συναγομένων. Φανερὰ δὲ εἶναι, τὰ διαφέροντα τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ γνώσεως τῶν περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων· ὥστε γνῶτας εἰδέναι, καὶ μὴ ἀγνοεῖν, τίνα ποτέ ἐστι τὰ ἐκκλησίας, ὥστε μηδὲν αὐτοῦ λανθάνειν· ἵν' εἰ συμβαίη τὸν ἐπίσκοπον μεταλλάττειν τοῦ βίου, φανερῶν ὄντων τῶν διαφερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ πραγμάτων, μήτε αὐτὰ διαπίπτειν καὶ ἀπόλλυσθαι, μήτε τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου εἰσχωρεῖσθαι πρόφασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. δίκαιον γὰρ καὶ ἀρεστὸν παρά τε τῷ θεῷ καὶ ἀνθρώποις, τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου, οἷς ἂν αὐτὸς βούληται, καταλιμπάνειν· τὰ μὲν τοι τῆς ἐκκλησίας, αὐτῇ φυλάττεσθαι· καὶ μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημιοῦσθαι, μήτε τὸν ἐπίσκοπον πρό-

ANNO CHRISTI 341.

φάσκ τῆς ἐκκλησίας δημεύεσθαι, ἢ ἃ εἰς πρόφασιν ἐμπίπτειν τοῦ αὐτῷ διαφέροντας, μήτε τὲ καὶ αὐτῷ μήτε θανάτου διαφημίᾳ περιβάλλεσθαι.

κέ.

Ἐπίσκοπον ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἐξουσίαν, ὥστε διοικεῖν εἰς πάντας τοὺς δεομένους μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ φόβου θεοῦ. μεταλαμβάνειν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν δεόντων (εἴγε δέοιτο) εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ ἐπιξενουμένων ἀδελφῶν, ὡς μηδένα ζῆν αὐτοὺς ὑστερεῖσθαι, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον λέγοντα· ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. εἰ δὲ μὴ τούτοις ἀρκοῖτο, μεταβάλλοι δὲ τὰ προσόδια τῶν ἐκκλησιῶν, ἢ τοῦ τῶν ἀγρῶν καρποῦ, μὴ μετὰ γνώμης τῶν πρεσβυτέρων, ἢ τῶν διακόνων, χρείζοι, ἀλλ' οἰκείοις αὐτοῦ, καὶ συγγενέσιν, ἢ ἀδελφοῖς, ἢ υἱοῖς, παράσχοιτο τὴν ἐξουσίαν, εἰς δὲ, διὰ τοιούτων λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῆς ἐκκλησίας· τοῦτον δὲ ὑπεύθυνον παρέχειν τῇ συνόδῳ τὸ ἐπαρχίας. εἰ δὲ ἄλλως διαβάλλοιτο ὁ ἐπίσκοπος, ἢ οἱ σὺν αὐτῷ πρεσβύτεροι, ὡς τὰ τῆς ἐκκλησίας διαφέροντα, ἤτοι ἐξ ἀγρῶν, ἢ ἃ ἐξ ἑτέρας προφάσεως ἐκκλησιαστικῆς εἰς ἑαυτοὺς ἀποφερόμενοι, ὡς θλίβεσθαι μὴν τοὺς πένητας, διαβολὴν ἢ ἃ διαφημίσθαι προσρίζεσθαι πρός τινα λόγῳ, ἃ τοῖς οὕτω διοικοῦσιν· ἃ τούτοις διορθώσεως τυγχάνειν, τὸ πρέπον δοκιμαζούσης τῆς ἁγίας συνόδου.

ecclesiæ prætextu proscribatur, vel qui ad eum attinent, in negotia incidant cum eo, quod & ipsum post mortem malis omnibus prosequantur.

XXV.

Episcopus habeat rerum ecclesiæ potestatem, vt eas in omnes egentes dispenset cum multa cautione & Dei timore: ipse autem eorum, quæ opus est, sit particeps ad vsus necessarios, & fratrum qui apud eum hospitio excipiuntur, vt ipsi nullo modo priuentur, secundum diuinum apostolum, qui dicit: *Habentes autem alimenta & quibus tegamur, iis contenti erimus.* Sin autem iis non sit contentus, & res in proprios vsus conuertat, & ecclesiæ reditus, vel agrorum fructus non cum presbyterorum vel diaconorum sententia administret, sed suis cognatis, vel fratribus, vel filiis præbeat facultates, vt per hæc rationes ecclesiæ latenter lædantur, is det Synodo prouinciæ rationem. Sin autem etiam alias insimuletur episcopus, vel qui sunt cum eo presbyteri, quod quæ pertinent ad ecclesiam, vel ex agris, vel ex quacumque alia causa ecclesiastica, ad seipsos referant, vt pauperes quidam opprimantur, & inuidia ac infamia verbo inuratur, & iis qui sic administrant: ii quoque correctionem assequantur, sancta Synodo id quod decet examinante.

2. Tim. 6.

CANONES CONCILII ANTIOCHENI.

ANNO CHRISTI 341.

Ex interpretatione Dionysii Exigui.

TITVLI CANONVM.

I. *De his, qui contra gerunt his, quæ regulariter de paſcha ſtatuta ſunt in Nicæno Concilio.*

II. *De his, qui ſe a perceptione ſanctæ communionis auertunt, & qui excommunicatis per domos communicant.*

III. *De his, qui ab alia parochia, præter conſcientiam epiſcoporum ſuorum, in aliis immorantur.*

IV. *De damnatis, & miniſtrare tentantibus.*

V. *De his, qui ſe a miniſterio eccleſiaſtico ſubtrahunt, & ſeorſum colligunt.*

VI. *De clericis excommunicatis, & laicis.*

VII. *De peregrinorum ſuſceptione.*

VIII. *De pacificis peregrinorum, id eſt, commendatitiis literis.*

IX. *De metropolitanis ſingularum prouinciarum.*

X. *De his qui vocantur chorepiſcopi.*

XI. *De epiſcopis & clericis adeuntibus imperatorem.*

XII. *De damnatis epiſcopis aut clericis, & adeuntibus imperatorem.*

XIII. *De his, qui, cum ſint ex alia prouincia, in aliis audent ordinationes efficere.*

XIV. *De diſſenſione, quæ ſuper epiſcoporum diiudicatione contingit, appellantium prouinciales antiſtites.*

XV. *De epiſcopis, ab eiuſdem prouinciæ ſacerdotibus conſonanter excluſis.*

XVI. *De vacantibus epiſcopis.*

XVII. *De his, qui cum ad epiſcopatum conuocantur, euitant.*

XVIII. *De his, qui promouentur ad epiſcopatum, nec recipiunt.*

XIX. *De epiſcopalibus in prouinciis ordinationibus.*

XX. *De Synodis, quæ debent ab epiſcopis, ſuis temporibus in prouinciis celebrari.*

XXI. *Vt nullo modo epiſcopus de parochia in aliam parochiam tranſeat.*

XXII. *Vt in altera parochia clericos alterius parochiæ epiſcopus nullatenus ordinet.*

XXIII. *Vt nullum ad epiſcopatum pro ſe conſtituat promouendum.*

XXIV. *De rebus ad eccleſiam pertinentibus, & de his quæ propria epiſcopi eſſe noſcuntur.*

XXV. *Vt epiſcopus diſpenſandi res eccleſiaſticas habeat poteſtatem.*

CANONES.

I.

OMNES, qui auſi fuerint diſſoluere diffinitionem ſancti & magni Concilii quod apud Nicæam congregatum eſt ſub præſentia piiſſimi & venerandi principis Conſtantini, de ſalutifera ſolennitate ſacratiſſimi paſchæ, excommunicandos,

ANNO CHRISTI 341. & de ecclesia pellendos esse censemus, si tamen contentiosius aduersus ea quæ bene sunt decreta perstiterint: & hæc quidem de laicis dicta sint. Si quis autem eorum, qui præesse noscuntur ecclesiæ, aut episcopus, aut presbyter, aut diaconus, post hanc definitionem tentauerit, ad subuersionem populorum, ecclesiarumque perturbationem, seorsum colligere, & cum Iudæis pascha celebrare: sancta Synodus hunc alienum iam hinc ab ecclesia iudicauit, quod non solum sibi, sed & plurimis causa corruptionis & perturbationis extiterit. Nec solum tales a ministerio remouet, sed etiam illos, qui post damnationem huiusmodi communicare tentauerint, damnatos autem, omni quoque extrinsecus honore priuari, quem sancta regula & sacerdotium Dei promeruit.

II.

Omnes, qui ingrediuntur ecclesiam Dei, & scripturas sacras audiunt, nec communicant in oratione cum populo, sed pro quadam intẽperantia se a perceptione sanctæ communionis auertunt, hi de ecclesia remoueantur, quamdiu per confessionem pœnitentiæ fructus ostendant, & precibus indulgentiam consequantur. Cum excommunicatis autem non licere cõmunicare, nec cum his, qui per domos conueniunt, deuitantes orationes ecclesiæ, simul orandum est: ab alia quoque ecclesia non suscipiendum, qui in alia minime congregatur. Si quis autem de episcopis, aut presbyteris, vel diaconis, seu quilibet ex clero, deprehensus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam iste priuetur communione, tamquam qui regulam confundat ecclesiæ. In decret. Iuonis lib. 5.

III.

Anno Christi 341.

Si quis presbyter, aut diaconus, & omnino quilibet ex clero, parochiam propriam deserens, ad aliam properauerit, vel omnino demigrans, in alia parochia per multa tempora nititur immorari, vlterius ibidem non ministret, maxime si vocanti suo episcopo, & regredi ad propriam parochiam commonenti, obedire contempserit. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, a ministerio modis omnibus remoueatur, ita vt nequaquam locum restitutionis inueniat. Si vero pro hac causa damnatum alter episcopus suscipiat, hic etiam a communi coerceatur Synodo, velut qui ecclesiastica constituta dissoluat.

IV.

11. q. 4. Si quis episcopus damnatus.

Si quis episcopus damnatus a Synodo, vel presbyter, aut diaconus a suo episcopo, ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere, siue episcopus iuxta præcedentem consuetudinem, siue presbyter, aut diaconus; nullo modo liceat ei, nec in alia Synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis, sed communicantes ei omnes abiici de ecclesia, & maxime, si posteaquam didicerint aduersum memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentauerint.

V.

Si quis presbyter aut diaconus episcopum proprium contemnens, se ab ecclesia sequestrauit, & seorsum colligens altare constituit, & commonenti episcopo non acquieuerit, nec consentire vel obedire voluerit semel & iterum conuocanti, hic damnetur omni modo, nec vltra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem.

Anno Christi 341. Quod si ecclesiam conturbare & solicitare persistat, tamquam seditiosus, per potestates exteras opprimatur.

VI.

Si quis a proprio episcopo communione priuatus est, non ante suscipiatur ab aliis, quam suo reconcilietur episcopo, aut certe ad Synodum, quæ congregatur, occurrens pro se satisfaciat, & persuadens Concilio, sententiam suscipiat alteram. Hæc autem definitio maneat circa laicos & presbyteros & diaconos, omnesque, qui sub regula esse monstrantur.

VII.

Nullus peregrinorum sine pacificis, id est, commendatitiis, suscipiatur epistolis.

VIII.

Presbyteri, qui sunt in agris, canonicas epistolas dare non possunt: ad solos tantum vicinos episcopos literas destinabunt. Chorepiscopi autē, qui sunt irreprehensibiles, dare possunt pacificas, id est, generales epistolas.

IX.

Per singulas regiones episcopos conuenit nosse, metropolitanū episcopum solicitudinem totius prouinciæ gerere. Propter quod ad metropolim omnes vndique, qui negotia videntur habere, concurrant. Vnde placuit, eum & honore præcellere, & nihil amplius præter eum ceteros episcopos agere, secundum antiquam a patribus nostris regulam constitutam, nisi ea tantū, quæ ad suam diœcesim pertinent, possessionesque subiectas. Vnusquisque enim episcopus habeat suæ parochiæ potestatē, vt regat iuxta reuerentiā singulis competentem, & prouidentiam gerat omnis possessionis, quæ sub eius est potestate,

ANNO CHRISTI 341.

ita vt presbyteros & diaconos ordinet, & singula suo iudicio comprehendat. Amplius autem nihil agere tentet præter antistitem metropolitanum, nec metropolitanus sine ceterorum gerat consilio sacerdotum. X.

Qui in vicis vel possessionibus chorepiscopi nominantur, quamuis manus impositionē episcoporum perceperint, & vt episcopi consecrati sint, tamen sanctæ Synodo placuit, vt modum proprium recognoscant, vt gubernent sibi subiectas ecclesias, earumque moderamine curaque contenti sint. Ordinent etiā lectores, & subdiaconos, atque exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant. Nec presbyterum vero, nec diaconum audeant ordinare, præter ciuitatis episcopum, cui ipse cum possessione subiectus est. Si quis autem transgredi statuta tentauerit, depositus, quo vtebatur honore priuetur. Chorepiscopum vero ciuitatis episcopus ordinet, cui ille subiectus est. XI.

Si quis episcopus, aut presbyter, aut quilibet regulæ subiectus ecclesiæ, Concilium & literas episcoporum prouinciæ, & præcipue metropolitani, adierit imperatorē, hunc reprobari & abiici oportere, non solum a communione, verum & ab honore, cuius particeps videtur existere, quia venerandi principis auribus molestiam tentauit inferre contra leges ecclesiæ. Si igitur adire principem necessaria causa deposcit, hoc agatur cum tractatu & consilio metropolitani, & ceterorum episcoporum, qui in eadem prouincia commorantur, qui etiam proficiscentem suis prosequantur epistolis.

XII.

ANNO CHRISTI 341.

XII.

Si quis a proprio episcopo presbyter aut diaconus, aut a Synodo fuerit episcopus forte damnatus, & imperatoris auribus molestus extiterit, oporteat ad maius episcoporum conuerti Concilium, & quæ putauerint habere iusta, plurimis episcopis suggerant, eorumque discussiones ac iudicia præstolentur. Si vero hæc paruipendentes molesti fuerint imperatori, hos nulla venia dignos esse, nec locum satisfactionis habere, nec spem futuræ restitutionis penitus opperiri diiudicamus.

11. q. 3. Si quis a proprio episcopo.

XIII.

Nullus episcopus ex alia prouincia audeat ad aliam transgredi, & ad promotionem ministerii aliquos in ecclesiis ordinare, licet consensum videantur præbere nonnulli, nisi literis tam metropolitani quam ceterorum qui cum eo sunt episcoporum rogatus adueniat, & sic ad actionem ordinationis accedat. Si vero nullo vocante, inordinato more deproperet super aliquibus ordinationibus & ecclesiasticis negotiis, ad eum non pertinentibus, componendis; irrita quidem quæ ab eo geruntur existant, ipse vero incomposiri motus sui & irrationabilis audaciæ subeat vltionem, ex hoc iam damnatus a sancto Concilio.

XIV.

Si quis episcopus de certis criminibus iudicetur, & contingat de eo comprouinciales episcopos dissidere, cum iudicatus ab aliis innocens creditur, reus ab aliis existimatur, pro totius huius ambi-

guitatis absolutione, sanctæ Synodo placuit vt metropolitanus episcopus a vicina prouincia iudices alios conuocet, qui controuersiam tollant, vt per eos, simul & per comprouinciales episcopos, quod iustum visum fuerit approbetur. ANNO CHRISTI 341.

XV.

Si quis episcopus, de certis criminibus accusatus, condemnetur ab omnibus episcopis eiusdem prouinciæ, cunctique consonanter eamdem contra eum formam decreti protulerint, hunc apud alios nullo modo iudicari, sed firmam concordantium episcoporum prouinciæ manere sententiam.

XVI.

Si quis episcopus vacans in ecclesiam vacantem prosiliat, sedemque peruadat, absque integro perfectoque Concilio, hic abiiciatur necesse est, etsi cunctus populus, quem diripuit, eum habere delegerit. Perfectum vero Concilium illud est, vbi interfuerit metropolitanus antistes.

XVII.

Dist. 92. Si quis episcopus per manus. Si quis episcopus per manus impositionem episcopatum acceperit, & præesse populo constitutus, ministerium subire neglexerit, nec acquieuerit ire ad ecclesiam sibi commissam, hunc oportet communione priuari, donec susceperit coactus officium, aut certe de eo aliquid integra decreuerit eiusdem prouinciæ Synodus sacerdotum.

XVIII.

Si quis episcopus ordinatus, ad parochiam minime, cui est electus, accesserit, non suo vitio, sed quod eum aut populus * vitet, aut propter aliam * vetet,

ANNO CHRISTI 341. causam, non tamen eius vitio perpetratam: hic & honoris sit & ministerii particeps, dummodo nil molestus ecclesiæ rebus existat, vbi ministrare cognoscitur. Quem etiam obseruare conueniet, quidquid Synodus perfecta prouinciæ quod visum fuerit iudicando decreuerit.

XIX.

Episcopus præter Synodum & præsentiam metropolitani nullatenus ordinetur. Hoc autem modis omnibus coram posito, melius quidem est vt omnes simul adsint eiusdem prouinciæ sacerdotes, quos metropolitanus episcopus aduocare debebit. Et si quidem omnes occurrerint, optime: quod si difficile fuerit, saltem plures adesse omnino conuenit, aut certe scriptis eiusdem sententiæ comprobari: & ita sub plurimorum vel præsentia vel decreto ordinatio celebretur. Quod si secus contra definita factum fuerit, nullas ordinatio vires habeat. Si vero iuxta definitam regulam fiat, & nonnulli pro contentione propria contradicant, obtineat sententia plurimorum.

XX.

Propter vtilitates ecclesiasticas, & absolutiones earum rerum, quæ dubitationem controuersiamque recipiunt, optime placuit, vt per singulas quasque prouincias bis in anno episcoporum Concilia celebrentur. Semel quidem post tertiam septimanã festi paschalis, ita vt in quarta septimana quæ consequitur id est medio pentecostes, conueniat Synodus, metropolitano comprouinciales episcopos admonente. Secunda vero Synodus fiat Idibus Octo-

bris, id est quintodecimo die mensis Octobris, quem Hyperberetæon Græci nominant. In ipsis autem Conciliis adsint presbyteri & diaconi, & omnes qui se læsos existimant, & Synodi experiantur examen. Nullis vero liceat apud se celebrare Concilia, præter eos quibus metropolitana videntur esse iura commissa. ANNO CHRISTI 341.

XXI.

Episcopus ab alia parochia nequaquam migret ad aliam, nec sponte sua prorsus insiliens, nec vi coactus a populis, nec ab episcopis necessitate compulsus: maneat autem in ecclesia quam primitus a Deo sortitus est: nec inde transmigret, secundum pristinum de hac re terminum constitutum.

XXII.

Episcopus alienam ciuitatem, quæ non est illi subiecta, non adeat: nec ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet super ordinationem cuiusquam: nec constituat presbyteros, aut diaconos alteri subiectos episcopo, nisi forte cum consilio & voluntate regionis episcopi. Si quis autem tale aliquid facere tentauerit, irrita sit eius ordinatio, & ipse coerceatur a Synodo. Nam si ordinare non potuerit, nullatenus iudicabit.

XXIII.

8. q. 1. Episcopo non liceat pro se.

Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitæ perueniat. Quod si tale aliquid factum fuerit, irritum esse huiusmodi est constitutum. Seruetur autem ius ecclesiasticum, id continens, oportere non aliter fieri, nisi cum Synodo & iudicio episcoporum, qui

Anno Christi 341. post obitum quiescentis, potestatem habent eum qui dignus extiterit promouere.

XXIV.

Quæ sunt ecclesiæ, sub omni solicitudine, & conscientia bona, & fide, quæ in Deum est, qui cuncta considerat iudicatque, seruentur: quæ etiam dispensanda sunt iudicio & potestate pontificis, cui commissus est populus, & animæ quæ in ecclesia congregantur. Manifesta vero sint quæ pertinere videntur ad ecclesiam, cum notitia presbyterorum & diaconorum, qui circa ipsum sunt, ita vt agnoscant, nec ignorent, quæ sint ecclesiæ propria, nec eos aliquid lateat: vt si contigerit episcopum migrare de sæculo, certis existentibus rebus, quæ sunt ecclesiæ, nec ipse collapsæ depereant, nec quæ propria probantur episcopi, sub occasione rerum peruadantur ecclesiæ. Iustum namque & acceptum est coram Deo & hominibus, vt sua episcopus quibus voluerit derelinquat, & quæ ecclesiæ sunt eidem conseruentur ecclesiæ, vt nec ecclesia aliquod patiatur incommodum, nec episcopus sub occasione proscribatur ecclesiæ, & in causas incidant qui ad eum pertinent, & ipse post obitum maledictionibus ingrauetur.

XXV.

Episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem, ad dispensandum erga omnes qui indigent, cum summa reuerentia & timore Dei. Participet autem & ipse, quibus indiget, si tamen indiget, tam in suis, quam in fratrum, qui ab eo suscipiuntur, necessariis vsibus profuturis, ita vt 12. q. 1. Episcopus ecclesiasticarum rerum.

in nullo qualibet occasione fraudentur, iuxta sanctum Apostolum sic dicentem: *Habentes victum & tegumentum, his contenti sumus.* Quod si contentus istis minime fuerit, conuertat autem res ecclesiæ in suos vsus domesticos, & eius commoda vel agrorum fructus, non cum presbyterorum conscientia diaconorumque pertractet, sed horum potestatem domesticis suis, aut propinquis, aut fratribus, filiisque committat, vt per huiusmodi personas occulte ceteræ lædantur ecclesiæ, Synodo prouinciæ pœnas iste persoluat. Si autem & aliter accusetur episcopus, aut presbyteri qui cum ipso sunt, quod ea quæ pertinent ad ecclesiam, vel ex agris, vel ex alia qualibet ecclesiastica facultate sibimet vsurpent, ita vt ex hoc affligantur quidem pauperes, * criminatori vero & blasphemiis tam sermo prædicationis, quam hi qui dispensant, taliter exponantur, & hos oportet corrigi, sancta Synodo id quod condecet approbante. Et subscripserunt triginta † episcopi, qui in eodem Concilio conuenerunt.

ANNO CHRISTI 341.

2. *Timoth.* 6.

* criminationi

† Superius tantum xxxix. exprimuntur, qui supra in principio alterius translationis huius Concilii annotati sunt.

CANONES CONCILII ANTIOCHENI.

Ex interpretatione Isidori Mercatoris.

TITVLI CANONVM.

I. *Non licere pascha diuerso tempore facere, neque cum Iudæis celebrare.*

II. *Non licere communionem ecclesiæ contemnere, aut excommunicatis communicare.*

III. *Non debere clericum ad ecclesiam migrantem ibi perseuerare.*

IV. *Non licere episcopo, vel cui-*

ANNO CHRISTI 341.

quam clerico, si exauctoratus fuerit, ministrare.

V. *Non licere clericis, contempto episcopo, seorsum se colligere.*

VI. *De excommunicatis.*

VII. *Nullum peregrinum absque episcopis suscipi.*

VIII. *Vt epistolæ a solo fiant chorepiscopo.*

IX. *De metropolitanis episcopis.*

X. *De chorepiscopis.*

XI. *De his episcopis vel clericis qui sine literis episcoporum ad imperatorem vadunt.*

XII. *De episcopis vel clericis depositis.*

XIII. *Non licere episcopis in aliena prouincia clericos ordinare.*

XIV. *De episcopis accusatis.*

XV. *De quibus supra.*

XVI. *De episcopis vacantibus.*

XVII. *De episcopis qui, accepta manus impositione, non acquiescunt suscipere ministerium.*

XVIII. *De his quibus supra.*

XIX. *Non licere sine consilio metropolitani episcopi episcopum ordinari.*

XX. *Vt bis in anno Synodus celebretur.*

XXI. *Episcopum de diœcesi ad diœcesim non debere transire.*

XXII. *Episcopum non debere in alienam irruere ciuitatem.*

XXIII. *Episcopo non licere successorem sibi constituere.*

XXIV. *De rebus ecclesiasticis & episcopalibus.*

XXV. *Episcopum habere potestatem in rebus ecclesiasticis exponendis.*

CANONES.

I.

OMNES qui audent dissoluere regulam sancti & magni Concilii Nicæni, quod celebratum est in præsentia Dei amantissimi Constantini imperatoris, de sancta & salutari festiuitate paschali Saluatoris nostri, excommunicatos & eiectos ab ecclesia esse debere, maxime si perseuerent studio contentionis, ab subuertenda ea quæ optime constituta sunt. Et hæc quidem dicta sunt de laicis. Si autem de præpositis ecclesiæ aliquis, id est, vel episcopus, vel presbyter, vel diaconus, post hanc definitionem, & hunc terminum, ausus fuerit, in subuersionem populorum & perturbationem ecclesiarum, seorsum colligere, & cum Iudæis pascha voluerit celebrare, hunc sancta Synodus ab hoc iam

alienum ab ecclesia esse iudicauit, tamquam eum qui non solum proprii peccati, sed & aliorum corruptæ mentis & conuersationis supplantator extiterit, reus. Et non solum huiusmodi deponit a sacerdotio & ministerio, sed & eos qui ausi fuerint his communicare post damnationem. Depositos autem etiam honore qui extrinsecus est priuari oportet, quem sanctus Canon & Dei sacerdotium promeruit. ANNO CHRISTI 341.

II.

Ex apost. Can. 10. Omnes qui ingrediuntur in ecclesiam Dei, & sacras scripturas audiunt, non autem cum populo in oratione communicant, auersantur etiam sanctam assumptionem dominici sacramenti, secundum aliquam propriam disciplinam, hos ab ecclesia eiici oportet, donec confitentes, fructum pœnitentiæ demonstrent, & deprecati fuerint, vt data venia suscipi mereantur. Non autem liceat communicare excommunicatis, neque cum his per domos ingredi, & cum eis orare qui ecclesiæ non participant in oratione, nec in alteram ecclesiam recipi, qui ab alia excommunicantur. Quod si quis episcoporum vel presbyterorum, vel diaconorum, vel etiam qui in Canone detinentur, excommunicatis communicare deprehensus fuerit, & hunc oportet communione priuari, tamquam ecclesiæ regulas confundentem.

III.

7. qu. 1. Si quis presbyter, vel diaconus, Si quis presbyter, vel diaconus, vel quilibet clericus, deserta sua ecclesia ad aliam transeundum esse crediderit, & ibi paulatim tentet, quo migrauit,

ANNO CHRISTI 341. uit, perpetuo manere, vlterius miniſtrare non debet, præſertim ſi ab epiſcopo ſuo ad reuertendum fuerit exhortatus. Quod ſi & poſt euocationem ſui epiſcopi non obedierit, ſed inobediens perſeuerauerit, omnibus modis ab officio ſuo deponi debere, nec aliquando facultatem habeat ad eccleſiaſticum ordinem redeundi. Si vero propter hanc culpam depoſitum alius epiſcopus ſuſceperit, & ipſe a communi Synodo arguatur, tamquam eccleſiaſtica iura diſſoluens.

IV.

Si quis epiſcopus a Synodo fuerit depoſitus, vel presbyter, vel diaconus, a proprio epiſcopo condemnatus, & præſumpſerit ſacerdotii ſeu ſacri miniſterii aliquam actionem, non ei amplius liceat neque in alia Synodo ſpem reſtitutionis habere, neque * aſſertionis alicuius locum, ſed & communicantes ei abiici omnes ab eccleſia, maxime ſi, poſtquam cognouerunt ſententiam aduerſus eum fuiſſe prolatam, ei contumaciter communicarunt.

* satisfactionis

V.

Si quis presbyter, vel diaconus contempto ſuo epiſcopo, ſeipſum ab eccleſia ſegregauerit, & priuatim apud ſe, collectis populis, altare erigere auſus fuerit, & nihilo minus, epiſcopo ſe exhortante, & ſemel & iterum reuocante inobediens extiterit, hunc modis omnibus deponendum, nec aliquando conſequi curationem, aut proprium honorem precipere ſperet. Quod ſi etiam perſeue-

erauerit, conturbans & concitans eccleſiam, per eam, quæ foris eſt, poteſtatem, hunc tamquam ſeditioſum corripi oportet. ANNO CHRISTI 341.

VI.

11. qu. 3. Si quis a proprio epiſcopo.

Si quis a proprio epiſcopo excommunicatus eſt, non eum prius ab aliis debere ſuſcipi, niſi aut a ſuo fuerit receptus epiſcopo, aut, Concilio facto, occurrat vt reſpondeat. & ſi Synodo ſatisfecerit, * ſtatuimus ſub alia ſententia eum recipi. Quod etiam circa laicos, & presbyteros, & diaconos, & omnes qui in clero ſunt, conuenit obſeruari. * quod ſtatuerit, ſub

VII.

Diſtinct. 71. Nullum abſque formata.

Nullum abſque formata (quam Græci epiſtolam dicunt) peregrinorum clericorum ſuſcipi oportet.

VIII.

Neque presbyter ad regiones longinquas formatas (id eſt canonicas) epiſtolas dare, & niſi ad finitimos epiſcopos, ſimplices epiſtolas mittere præſumat. Vicariis vero epiſcopi, qui a Græcis chorepiſcopi vocantur, formatas facere liceat.

Chorepiſcopi qui.

IX.

6. qu. 3. Per ſingulas prouincias.

Per ſingulas prouincias epiſcopos conſtitutos ſcire oportet, epiſcopum metropolitanum, qui præeſt, curam & ſolicitudinem totius prouinciæ ſuſcepiſſe. Propter quod ad metropolitanam ciuitatem ab his qui cauſas habent ſine dubio concurratur. Quapropter placuit eum & honore præire, & nihil vltra ſine ipſo reliquos epiſcopos agere ſecundum antiquum patrum noſtrorum qui obti-

ANNO CHRISTI 341. nuit Canonem, nisi hæc tantum quæ vniuscuiusque ecclesiæ per suam diœcesim cõpetunt. Vnumquemque enim episcopum oportet habere suæ diœcesis potestatem, ad hanc gubernandam secundum competentem sibi reuerentiam, ad prouidendum omni regioni, quæ sub ipsius est ciuitate, ita vt etiam ordinare ei presbyteros & diaconos probabili iudicio liceat, & de singulis illius regionis causis cum moderatione & pondere disceptare. Vltra autem nihil agere permittitur citra metropolitani episcopi conscientiam, nec metropolitanus sine ceterorum aliquid gerat consilio sacerdotum.

X.

Qui in villis & vicis constituti sunt chorepiscopi, tametsi manus impositionem ab episcopis susceperunt, & vt episcopi sunt consecrati, tamen placuit sanctæ Synodo scire eos oportere modum proprium retinere, & gubernare adiacentes ecclesias sibi commissas, & esse contentos propria solicitudine & gubernatione, quam susceperunt. Constituere autem his permittitur lectores, & subdiaconos atque exorcistas, quibus sufficiat istorum tantum graduum licentiam accepisse. Non autem presbyterum, non diaconum audeant ordinare, præter conscientiam episcopi ciuitatis vel ecclesiæ, cui adiacens inuenitur seu ipse, seu regio in qua præesse dignoscitur. Quod si quis præuaricari ausus fuerit constituta, deponi eum, & dignitate qua præditus est debere priuari. Chorepiscopus autem ab episcopo ciuitatis, vel loci, cui idem adiacet, ordinandus est.

XI.

Anno Christi 341.

Si quis episcopus, vel presbyter, vel quicumque clericus, & omnis omnino qui est sub ecclesiastica regula constitutus, præter consilium vel literas eorum episcoporum, qui sunt intra prouinciam, & maxime metropolitani, adimperatorem perrexerit, hunc abdicari & eiici non solum de communione debere, sed etiam propria dignitate priuari tamquam molestum & importunum imperialibus auribus, contra ecclesiastica constituta. Si autem necessitas cogat ad imperatorem excurrere, propter aliquam actionem, cum deliberatione & consilio metropolitani ipsius prouinciæ episcopi, & ceterorum conscientia episcoporum, qui in eadem prouincia sunt, atque cum literis eorum ire debebit.

XII.

Si quis a proprio episcopo depositus vel presbyter, vel diaconus, aut etiam si a Synodo quilibet episcopus fuerit exauctoratus, molestiam imperialibus auribus inferre non præsumat, sed ad maiorem episcoporum Synodum sese conuertat, & quæ se putat habere iusta in eorum Concilio alleget, atque ab his de se expectet quæ fuerit deprompta sententia. Quod si deficiens pusillanimitate hoc noluerit facere, sed imperatori fuerit importunus, huiusmodi nullam veniam habeat, neque locum vllius assertionis suæ, nec spem recipiendi gradus habeat in futurum.

XIII.

9. q. 2. Nullum episcopum audere.

Nullum episcopum audere debere ex alia prouincia ad aliam transitum facere, & ordinare aliquos in

ANNO CHRISTI 341. ecclesiis, aut prouehere ad sacrum ministerium, nec alios illuc secum attrahat episcopos, nisi forte per literas rogatus, abierit, non solum a metropolitano, sed & ab his, qui cum eo sunt, omnibus ipsius prouinciæ episcopis. Quod si nullo inuitante, inordinate superueniat, & aliquos vel ordinare præsumpserit, vel quoslibet actus illi ecclesiæ competentes, quæ ad se minime pertinent, vsurpare tentauerit, vacua quidem & inania erunt omnia quæ gesserit, ipse vero huius indisciplinati ausus & irrationabilis cœpti dignas causas expendat, tamquam depositus a Synodo sancta, & propter huiusmodi præsumptionem iam prædamnatus.

XIV.

Si quis episcopus de aliquibus causis criminalibus in iudicio episcoporum fuerit accusatus, contingat autem de ipsis episcopos prouinciæ qui conuenerunt diuersas habere sententias, & alios quidem innocentem eum pronuntiare, alios reum, propter huiuscemodi itaque controuersiam amputandam, placuit sanctæ Synodo metropolitanum episcopum alterius vicinæ prouinciæ aduocari oportere, & aliquantos cum eo episcopos alios; qui pariter residentes quæcumque fuerint dirimant quæstiones, propter hoc, vt firmum sit iudicium quod ab vnius prouinciæ episcopis fuerit promulgatum. 6. q. 4. Si quis episcopus criminaliter in iudicio.

XV.

Si quis episcopus criminaliter accusatus ab omnibus, qui sunt intra prouinciam, episcopis, ex- 6. q. 4. Si quis episcopus criminaliter accusatus.

ANNO CHRISTI 341.

ceperit vnam conſonamque ſententiam, ab aliis vlterius iudicari non poterit, ſed manere circa eum oportet, tamquam conuenientem, quæ ab omnibus prolata eſt, firmam ratamque ſententiam.

XVI.

Si quis epiſcopus vacans in eccleſiam vacantem ſuperuenerit, & hanc obrepenter, præter plenariam Synodum, diripiendam eſſe crediderit, hunc abiici oportet, tametſi eum plebs, quam diripuerit, velit ſibi epiſcopum retinere. Illa autem dicitur Synodus plenaria, in qua etiam epiſcopus metropolitanus adfuerit.

XVII.

Diſt. 92. Si quis epiſcopus vacans. Iſtud eſt in decr. Iuo. lib. 4.

Si quis epiſcopus, ſuſcepta manus impoſitione, & deputatus populis præeſſe, non ſuſcipiat miniſterium ſacerdotii, nec conſentiat abire in eccleſiam cui fuerat ordinatus, hunc incommunicabilem eſſe debere, donec coactus conſentiat plebem ſuſcipere ſibimet deputatam, aut prouinciæ plenaria Synodus epiſcoporum de eo aliquid ſtatuat.

XVIII.

Diſt. 92. Si quis epiſcopus ordinatus.

Si quis epiſcopus ordinatus non abierit in parochiam cui ordinatus eſt, non ſuo vitio, ſed plebis forſitan contradictione, hic honorem ſuſceptum retinere debebit, & ſacerdotio fungi, ita vt nihil moleſtiæ afferat eccleſiæ illi in qua eſt conſtitutus. Expectare autem eum oportet prouinciæ plenariam Synodum, donec de eo quod competit ſtatuatur.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 341.

XIX.

Episcopum non ordinandum sine consilio & præsentia metropolitani episcopi, cui melius erit, si ex omni prouincia congregentur episcopi. Quod si fieri non potest, hi qui adesse non possunt, propriis literis consensum suum de ipso designent, & tunc demum, post plurimorum siue per præsentiam, siue per literas consensum, sententia consona ordinetur. Quod si aliter, quam statutum est, fiat, nihil valere huiusmodi ordinationem. Si vero etiam secundum definitas regulas ordinatio celebretur, contradicant autem aliqui, propter proprias & domesticas simultates, his contemptis, sententia de eo obtineat plurimorum.

Dist. 63. Episcopus non est ordinandus.

XX.

Propter ecclesiasticas causas, & quæ existunt controuersias dissoluendas, sufficere visum est bis in anno per singulas prouincias episcoporum Concilium fieri. Semel quidem post tertiam hebdomadam paschalis festiuitatis, ita vt in quarta septimana sancti paschæ perfici Concilium possit, conuocante metropolitano episcopo omnes prouinciæ episcopos. Secundo autem Concilium fieri Idibus Octobris, qui dies apud Græcos Hyperberetæi mensis decimus quintus inuenitur: ita vt in his Conciliis procedant omnes presbyteri, diacones, & reliqui qui se læsos dicunt, vt in Concilio eorum causa examinata, ad debitum iudicium perueniant. Nec liceat vlli proprie apud semetipsum Concilium celebrare, præter eos quibus metropoles creditæ sunt.

Dist. 18. Propter ecclesiasticas. Et in decr. Iuo. lib. 4.

ANNO CHRISTI 341.

XXI.

7. q. 1. Episcopum de diœceſi.

Epiſcopum de diœceſi ad diœceſim alteram non debere tranſire, neque ſi ſeipſum ingeſſerit, neque ſi a populis fuerit violenter attractus, neque ſi etiam hoc ei ab epiſcopis ſuadeatur. Manere autem eum debere in eccleſia Dei, quam ab initio ſortitus eſt, & non ab ea alio demigrare, ſecundum regulam ſuper hoc olim a patribus conſtitutam.

XXII.

9. q. 2. Epiſcopũ non debere.

Epiſcopum non debere in alienam irruere ciuitatem, quæ illi probatur non eſſe ſubiecta, neque in regionem, quæ ad eius curam minime dignoſcitur pertinere, ad aliquid ordinandum, neque presbyteros, neque diaconos conſtituere ad alios epiſcopos pertinentes, niſi forte cum conſilio & voluntate propriæ regionis epiſcopi. Quod ſi quiſpiam horum aliquid audere voluerit, irrita quidem erit huiuſmodi ordinatio, & is qui male vſurpauerit a Synodo arguatur. Nam ſi ordinare non potuerit, nullatenus alterius parochianum iudicare præſumat.

XXIII.

Epiſcopo non licere, tamquam ſucceſſorem ſibi futurum, conſtituere alterum, quamuis circa viciniam mortis habeatur. Quod ſi tale aliquid factum fuerit, irrita ſit huiuſmodi ordinatio. Cuſtodiri autem oportet eccleſiaſtica conſtituta, quæ ſe ita continent, non poſſe aliter epiſcopum fieri, niſi in Concilio & cum conſenſu epiſcoporum, eorum dumtaxat, qui poſt obitum illius qui præceſſit habuerint poteſtatem eum qui dignus fuerit prouehendi.

XXIV.

ANNO CHRISTI 341.

XXIV.

Quæcumque res ecclesiæ sunt, bene debent cum omni diligentia & bona fide seruari: illa scilicet fide, quæ Deo seruatur, omnia prouidenti atque iudicanti: easque gubernari & dispensari oportet cum iudicio & potestate episcopi, cui totius plebis animæ videntur esse cōmissæ. Manifesta autem esse oportet, quæ ecclesiæ competunt, sub conscientia eorum presbyterorum & diaconorū, qui circa ipsum sunt, vt ipsi non ignorent, nec eos aliquid lateat eorum quæ sunt propria ecclesiæ. Vt si contigerit episcopum ex hac vita migrare cum manifestæ sunt & notæ res ecclesiasticæ, non intercidant atque depereant, sed nec res propriæ episcopi, tamquam obnoxiæ, rerum ecclesiasticarum occasione, vllius pulsentur iniuria: quia iustum & acceptū est apud Deum & homines, quæ propria sunt episcopi, quibus ipse iusserit derelinqui, & quæ ecclesiæ, ipsi seruari. Ita enim fit, vt nec ecclesia damno aliquo affligatur, nec episcopus occasione rerum ecclesiasticarum proscribatur, neque pertinentes ad eum causas incurrant, quo post mortem memoria eius maledictis aliquibus oneretur.

9. q. 1. Quæcumque res ecclesiæ.

Idem habetur in Canonibus apostolorum Can. 39.

XXV.

Episcopum habere rerum ecclesiasticarum potestatem ad dispensandū omnibus indigentibus cum omni timore & reuerentia Dei. Ipsum quoque ex eis percipere atque vti debere quibus indiget, si tamen indiget, vel ad suas necessarias expensas, vel fratrum qui apud eum hospitalitatis gratia commorantur, vt nulla ex parte per inopiā defraudentur, secundum Apostolum dicentem: *Habentes victum quotidianū &* 1. Timoth. 6.

tegumentum corporis his contenti ſumus. Quod ſi his minime contentus atque ſufficiens, transferat in neceſſitates domeſticas eccleſiaſticas res, vel commoda quælibet eccleſiæ, aut agrorum eccleſiaſticorum fructus citra conſcientiam presbyterorum apud ſe redigat, & domeſticis ſuis vel etiam affinibus, aut fratribus, aut filiis earum rerum tribuat poteſtatem, vt per eorum ſecretam diligentiam ceteri eccleſiaſtici lædi videantur, reatũ hunc, qui huiuſmodi eſt, apud metropolitanum prouinciæ præſtare debebit. Quod ſi aliter reprehendatur epiſcopus, vel qui cum ipſo ſunt presbyteri, quo dicatur, hæc quæ ad eccleſiam pertinent, ſiue de agris, ſiue de aliis quibuſcumque eccleſiaſticis cauſis, eos ſibimet vſurpare, pauperes vero neceſſitate & penuria opprimi, atque ex hoc ipſo non ſolum eccleſiaſticæ rationi, verum etiam diſpenſatoribus eius maledicta & reprehenſio augeatur: hos igitur correptionem oportet mereri, quam condecet, ſancta Synodo cognoſcente. Euſebius omnibus quæ conſtituta ſunt a ſancta Synodo præſens cõſenſi. Theodorus, Nicetas, Macedonius, Anatolius, Tarcodimantus, Æthereus, Narciſſus, Euſtathius, Heſychius, Mauricius, Paulus, & ceteri, † conſenſerunt & ſubſcripſerunt triginta epiſcopi. †

ANNO CHRISTI 341.

† Quorum nomina in Græco iam ſuperius continentur.

† In initio huius Concilii adnotati.

NOTÆ.

Arianorum legati de calumnia conuicti ad Concilium prouocant.

Concilium.] Cum Iulius pontifex anno Chriſti 340. Concilium, quod Arianorum legati, per Alexandrinæ Synodi deputatos conuicti, ad cauſam Athanaſii ab exilio reuocati latius diſcutiendam, Romæ indici ac celebrari petiuerant, indixiſſet, eoſque ad præfinitum terminum citaſſet, iamque Athanaſius vltra annum eorum aduentum præſtolatus fuiſſet, vt honeſto prætextu indictum Romæ Conuentum ſubterfugerent, auctore Conſtantio procurarunt, vt Antiochiæ nobiliſſimi illius templi, quod a Conſtantino Magno inceptum, quodque ſub Conſtantio poſtmodum abſolutum, præ ſui excellentia dominicum aureum appellatum fuit, encænia & dedi-

Occaſione encæniorum epiſcopi Antiochiæ congregati.

ANNO CHRISTI 341. catio celebraretur. Callidum imperatoris inuentum placuit : conuocantur a Constantino per literas episcopi, teste Athanasio lib. de Synodis nonaginta ; vel, quod habet Hilarius lib. de Synodis, nonaginta septem, quamquam Sozomenus lib. 3. cap. 5. nonaginta nouem conuocatos ac congregatos fuisse scribat. Ex his triginta sex Ariani erant : verum, quam occultam in pectore gerebant, hæresim ac fraudem mirifice admodum tegebant. Ne enim viderentur non catholici, huius Conuentus principio Arianum nomen publicis scriptis auersati sunt, atque extrinsecus insignes sese fidei ac morum vindices iactitarunt, eo ipso quod Eustathium ob adulterium & Sabellii hæresim condemnatum episcopatu depositum fuissent. Mirum igitur videri non debet, quod cum Arianis catholici conuenerint, simul in sacris encæniorum solennitatibus communicarint, simulque in vno eodemque Concilio consederint. Peracta igitur templi dedicati celebritate, in eodem episcoporum Conuentu causa Athanasii in iudicium deducta est. post repetitas eas calumnias, quæ in Tyrio Conuentu propositæ ac refutatæ fuerant, accusatur, quod contra Canones ab exilio reuocatus, & pristinæ Alexandrinæ ecclesiæ restitutus sit : nam episcopatu amotum non aliter quam per Concilium restitui oportere aiebant. Hoc modo cum Athanasius restitutus non fuisset, Eusebianorum calculo dumtaxat diiudicatum est, eum iuste depositum a sede Alexandrina, cui non legitime restitutus esset, deturbandum, aliumque in eius locum subrogandum esse. Huic decreto, quantumuis episcopi catholici maioris numeri voto suo contradicerent, tamen Constantii imperatoris nutu, fauore ac voluntate, illud sartum rectumque habitum est, quod Eusebiani numero pauciores constituerant. Post multa de subrogando in locum eius alio episcopo ex sententia Eusebii Nicomediensis olim, nunc Constantinopolitani, Eusebius Emissenus homo nondum sacris initiatus, quem sancti Hieronymi chron. Arianæ factionis signiferum appellat, *ad sedem ecclesiæ Alexandrinæ* (hæc Sozom. lib. 3. cap. 5.) *capessendam designatus est : nam putabat illum, tum propter piæ vitæ institutionem, tum propter singularem in dicendo facultatem, animos Ægyptiorum a beneuolentia, qua Athanasium complectebantur, facile auocaturum. At vbi episcopatum capessere recusauit, ratione secum inita, quod paratum in odium apud Alexandrinos incurreret, qui videre non poterant alterum in locum Athanasii subrogatum, ecclesiæ Alexandrinæ episcopatus Gregorio tributus est ;* homini nimirum Ariano, peregrino Cappadoci, quem Philagrius & Arsacius præfecti magna catholicorum strage anno Christi 342. introduxerunt, Sardicensis Concilii patres deposuerunt: quem denique populus Alexandrinæ ecclesiæ decimo mense post habitum Sardicense Conciliũ occiderunt. His rebus contra Athanasium Nicænæ fidei acerrimum defensorem ita peractis, vt Nicænæ fidei symbolum euertant, nomenque *consubstantialis* inde callide, vafre, & quasi per cuniculos expungant, se Arium detestari, ac procul ab eius sententia abhorrere fidei confessione hac, quam infra ex Socrate subiungimus, conscripta profitentur.

Quot episcopi & quales Antiocheno Concilio interfuerint.

Ariani se Arianos esse negant.

Acta Concilii.

Athanasius sede Alexandrina deponitur.

Eusebius Emissenus Athanasio subrogatus.

Gregorius Athanasio suffectus quis & qualis?

Fidei Nicænæ formulam callide immutant.

Formula fidei hæc est: ANNO CHRISTI 341.

Prima formula fidei. Nos neque sumus Arii sectatores (qui namque fieri potest vt cum simus episcopi Ario presbytero auscultemus?) neque aliam fidem, quam quæ ab initio diuulgata sit, recipimus: sed cum in fidem eius studiose inquirere, eamque accurate expendere niteremur, Arium potius ad nos reuertentem admisimus, quam eius opinioni sumus ipsi obsecuti: idque ex iis quæ dicentur facile cognoscetis. Nam nos ab initio didicimus, in vnum Deum totius vniuersitatis, omnium rerum, quæ tum mente tum sensu percipiuntur, opificē & * curatorem credere: & in vnum Filium Dei vnigenitum, qui fuit ante omnia sæcula, & vna cum Patre, qui eum genuerat, extitit: per quem omnia visibilia & inuisibilia facta sunt: qui in nouissimis diebus secundum Patris beneplacitum descendit, & carnem de sancta Virgine assumpsit: qui omnem Patris sui voluntatem expleuit: qui passus est, resurrexit, & ad cælos ascendit, & ad dexteram Patris sedet, & venturus est iudicare viuos & mortuos, & rex ac Deus in sæcula permansurus. Credimus etiam in Spiritum sanctum: &, si quid amplius adiungendum est, credimus carnis resurrectionem, & vitam æternam.

* creatorem

Quæ cum de Filii Dei diuinitate nimis ieiune scripta esset, adeoque facile in Arianæ impietatis suspicionem venire potuisset, aliam quamdam, in qua suo sensu Filium substantiæ Patris imaginem profitentur, conscribi curarunt, quam ex Socratis lib. 2. cap. 7. subiicimus.

Secunda fidei formula. Credimus secundum euangelicam & apostolicam traditionem, in vnum Deum Patrem omnipotentem, rerum vniuersarum opificem & fabricatorem. Et in vnum Dominum Iesum Christum Filium eius vnigenitum Deum, per quem omnia facta sunt, genitum ante omnia sæcula ex Patre, Deum de Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfecto, regem ex rege, Dominum ex Domino, Verbum viuum, Sapientiam viuam, Lucem veram, veritatis viam, Resurrectionem, Pastorem, Ostium: eumque nec conuerti, nec mutari posse, expressam diuinitatis, essentiæ, virtutis, consilii, gloriæ Patris imaginem, Pri-

ANNO CHRISTI 341. mogenitum omnis creaturæ: qui fuit in initio apud Deum Deus Verbum, ſicut in euangelio dictum eſt: *Et Deus erat Verbum, per quem omnia facta ſunt*, & in quo omnia conſiſtunt. Qui in nouiſſimis diebus deſcendit de cælis, &c. Ioan. 1.

Sed nec tunc quidem eiuſmodi ſecundæ ab eis editæ fidei formulæ ſteterunt. *Theophronius enim Tyanenſis epiſcopus* (inquit Athanaſius de Synodo) *aliam iſtiuſmodi fidem a ſe compoſitam in præſentia omnium promulgauit; cui omnes, hominis religione approbata, ſubſcripſerunt.*

Ipſa fidei forma hæc eſt:

Nouit Dominus, quem teſtem aduerſus animam meam inuoco, quod credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, vniuerſitatis conditorem & auctorem, ex quo omnia: & in Filium eius vnigenitum, Deum, Verbum, Potentiam, & Sapientiam, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnia: eumque genitum eſſe ex Patre ante ſæcula, Deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem exiſtere in ſua perſona, & vltimis diebus deſcendiſſe, genitumque ex Virgine eſſe ſecundum ſcripturas, & poſtquam homo factus eſſet, paſſum eſſe, & reſurrexiſſe a mortuis, & in cælos aſcendiſſe, & ſedere ad dexteram Patris ſui, eumdemque iterum venturum eſſe cum gloria & potentia ad iudicandum viuos & mortuos, eumdemque permanere in ſæcula. Et in Spiritum ſanctum conſolatorem, Spiritum veritatis; quem etiam per prophetam promiſit Deus ſe effuſurum ſuper ſeruos ſuos, & quem Dominus diſcipulis ſuis pollicitus eſt, & ſecundum pollicitationem miſit, vt Acta apoſtolorum teſtantur. Si quis igitur præter hanc fidem docet, aut diuerſa in animo retinet, anathema eſto, aut quæ Marcelli Ancyrani, Sabellii, aut Pauli Samoſateni ſunt, ſapiat; & ille quoque anathema eſto, & quicumque cum eo communicant. Tertia fidei formula. Actor. 1.

Tribus præcedentibus hæretici ſemper inſtabiles ſua ipſorum inconſtantia & mobilitate damnati, ea calliditate & vafritie quartam formulam fidei addiderunt, vt pro temporis atque loci ratione, quæ ſibi opportuna videretur, ex illis vnam ederent.

Quarta formula fidei hæc eſt:

Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, conditorem & factorem rerum, ex quo omnis paternitas Quarta formula fidei.

& in cælis & in terris nominatur. Et in vnigenitum eius Filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ante omnia ſæcula ex Patre genitum, Deum ex Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta ſunt in cælis & in terris, ſiue ea viſibilia ſint, ſiue inuiſibilia: eumdemque Verbum eſſe, Sapientiam, Virtutem, Vitam, & veram Lucem: qui propter nos poſtremis temporibus homo factus eſt, & genitus ex ſancta Virgine: eumdemque credimus crucifixum, mortuum, ſepultumque, tertio die ex mortuis reſurrexiſſe, aſſumptumque in cælum, reſidere ad dexteram Patris, & venturum eſſe in conſummatione, vt iudicet viuos & mortuos, reddatque ſingulis ſecundum opera ſua. Cuius regnum indeſtructibile permanet per infinitas ætates: ſedet enim ad dexteram Patris non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Credimuſque in Spiritum ſanctum, hoc eſt Paracletum, quem pollicitus apoſtolis, poſt reditum ſuum in cælos, miſit, vt eos erudiret, omniaque illis in memoriam ſubiiceret: per quem animæ ſanctificantur, quæ in illum ſinceriter credunt. Eos porro qui dicunt Filium ex non ente, aut alia ſubſiſtentia, & non ex Deo eſſe; aut, Erat quando non erat Filius, alienos a ſe cenſet catholica eccleſia. ANNO CHRISTI 341.

Cur ad Conſtantem imperatorem Ariani legatos mittant.

Cum igitur ad capturam imperatoris Conſtantis, aliorumque fidelium, hanc fallacem ſagenam compoſuiſſent, legationem quamdam ad prædictum imperatorem decreuerunt, & ad eam perficiendam Narciſſum Neroniadis in Cilicia, Marim Calchedonenſis eccleſiæ, Theodorum Heracleæ, & Marcum Arethuſium, epiſcopos impietate præſtantiſſimos, vt videre eſt apud Athanaſium de Synodo Ariminenſi, deſignarunt; eo conſilio, vt quemadmodum Conſtantium orientalis imperii caſſibus hæreſeos ſuæ incluſiſſent, ſic etiam Conſtantem, qui occidentali imperio præerat, iiſdem artibus captiuarent, adeoque vniuerſum Chriſtianum orbem Ariana hæreſis captiuum detineret. Ipſos vero legatos ad Conſtantem miſſos, illam fidei formulam obtuliſſe, quæ ad decipiendum imperatorem opportunior eſſe videbatur, ſcribit Sozomenus lib. 3. cap. 14. Reliqua, quæ hac in Synodo geſta fuerunt, attingemus in notis Canonum infra ſequentium.

Antiochiæ vrbis deſcriptio.

[b] *Antiochenum.*] Sic dictum, quod celebratum fuerit Antiochiæ in Syria. De qua hæc Abrahamus Ortelius: *Antiochia Ptolemæo Syriæ metropolis, ſuper Oronte fluuio. Epidaphne a Plinio cognominatur. Magnæ epitheto eam ornat Philoſtratus* 1. *vitæ Apollonii. Reblatha, vel Rebla Hebræis, vt ſcribit ſanctus Hieronymus in Ezechielem. Iuſtiniani imperatoris tempore Theopolis ab eodem dicta fuit, vt*

ANNO CHRISTI 341. *scribunt Procopius, Cedrenus, Nicephorus, Calliſtus & Euſtathius, qui addit, illam quoque olim Cherſoneſum propter ambitum aquarum dictam*, &c. *De eadem hæc Plinius lib. 6. cap. 16. Hac diruta a barbaris, Antiochus Seleuci filius eodem loco reſtituit Syrianam, interfluente Margo, qui corriuatur in Zotale. is maluerat illam Antiochiam nominari. Sed monendus eſt lector, quoſdam codices hoc loco pro Syrianam, Seleuciam legere, idque fortaſſe ſincerius; cum idem Plinius addat, hanc eſſe, in qua Orodes Romanos Craſſiana clade captos deduxerat. Circa Seleuciam enim Craſſum periiſſe, ex Parthicis bellis ab Appiano deſcriptis liquet.* Scribit Nicephorus lib. 1. cap. 17. Tiberium Cæſarem a bello Perſico reuertentem Antiochiam muro firmo & inexpugnabili cinxiſſe, porticus extruxiſſe, columnis æreis, ſtatuis, aliiſque ædificiis variis exornaſſe. Strabo libro 16. aſſerit, hanc fuiſſe vnam ex quatuor inſignibus ciuitatibus quæ in Syria fuerunt, ideoque etiam Tetrapolim nominatam fuiſſe. Non infima laus Antiochenæ vrbis iſta eſt, quod a ſancto Petro in fide edocta, ſedes patriarchalis eſſe meruit, eiuſque præſules tertium locum dignitatis & iuriſdictionis eccleſiaſticæ adepti fuerint, vt ſupra aliquoties diximus.

Antiochena cathedra patriarchalis.

[c] *Sub Iulio papa.*] Athanaſius libro de Synodis, de tempore Concilii Antiocheni in encæniis celebrati, hæc ſcribit: *Fuere autem numero, qui Antiochiam tempore encæniorum conuenerunt, nonaginta, conſulibus Marcellino & Probino, indictione decimaquarta, præſente ibidem impiiſſimo Conſtantio imperatore.* Idem Socrates lib. 2. cap. 5. teſtatur his verbis: *Cogitur Concilium Antiochiæ præſente imperatore Conſtantio, Marcellino & Probino conſulibus. Quintus iam agebatur annus a morte Conſtantini iſtorum Cæſarum Auguſtorum patris.* Cum igitur, vt ex faſtis conſtat, cum indictione 14. & conſulatu Marcellini & Probini, annus Chriſti 341. Iulii pontificis Romani quintus, Conſtantii & Conſtantis annus imperii quintus coincidant, rectiſſime hanc Synodum prædicto tempore celebratam fuiſſe cum Baronio ſuſtinemus.

Quo tempore hæc Synodus celebrata fuerit.

[d] *Ariani.*] Supra dixi ab imperatore Conſtantio 90. vel vt habent alii, 96. aut 99. epiſcopos conuocatos fuiſſe, qui prætextu encæniorum congregati cauſam Athanaſii Antiochiæ diiudicarent, eoque iudicio habito, Synodum ob prædictam cauſam Romæ a Iulio indictam ſubterfugerent. Ex his epiſcopis triginta ſex Arianos fuiſſe Iulius pontifex in epiſtola ſua ad Arianos ſcripta teſtatur his verbis: *Qui igitur ſunt qui contra Canones agunt? Noſne, qui cum tantis rerum documentis virum recipimus; an qui ſolum ad triginta ſex ſuffragia eorum qui Antiochiæ fuere externum hominem epiſcopum ſalutarunt, eumque militari manu Alexandriam deduxerunt?* Quibus verbis pontifex aperte indicat, Euſebianos triginta ſex, impia illa ſceleſta atque indecora decreta, vel clanculum & ſeorſum a catholicis (quod in Tyrio Conuentu etiam accidiſſe ſupra diximus) decreuiſſe, vel ſaltem, fauore præſentis imperatoris obſtante, catholicorum epiſcoporum votis ac ſuffragiis ſuis contradicentium nullam rationem habitam fuiſſe. Num vt ille Iacobus Niſibita epiſco-

De numero epiſcoporum.

Qua ratione Ariani epiſcopi numero pauciores, hæc conſtituerint.

pus, qui cum aliis catholicis interfuisse legitur, Athanasium innocentem suo suffragio condemnarit, aut formulas fidei propter omissum *consubstantialis* nomen iure meritoque suspectas approbarit, credi non potest. Alterutro igitur prædictorum duorum modo factum esse oportuit, quod episcopi numero pauciores constituisse leguntur. ANNO CHRISTI 341.

[e] *Athanasium videret.*] Vide quæ supra diximus in principio, verbo *Concilium*.

Athanasio bis deiecto primum Gregorius postea Georgius quidam substitutus fuit.

[f] *Gregorium Cappadocem.*] Athanasio post exilium sede sua primum deturbato, quemdam nomine Gregorium Cappadocem, iterumque post Sardicense Concilium restituto, ac secunda vice deiecto substitutum fuisse quemdam nomine Georgium ex Epiphania Ciliciæ ciuitate oriundum, vna cum Rufino lib. 1. cap. 19. Socrate libr. 2. cap. 16. Sozomeno lib. 3. cap. 5. testatur ipse Athanasius epist. ad solitariam vitam agentes, his verbis: *Primum quidem Gregorium, nunc deinde Georgium depeculatorem in episcopatum mittunt.* Hæc ideo notari oportuit, quia interdum vitio librariorum contigit apud prædictos auctores Georgium pro Gregorio notari. Baronius anno 341. numero 12. 13. & 14.

Canones Antiocheni quantæ auctoritatis.

[g] *Regulæ.*] Canones viginti quinque huius Concilii ad probandum aliquid allegati, propterea quod ab Eusebianis instituti essent, ab antiquioribus reiecti fuerunt, vt infra patebit Can. 12. Horum nonnulli antiqua fidei dogmata, fideique Nicænæ decreta confirmant: nonnulli vero, tamquam orthodoxæ fidei & bonis moribus ab ecclesia receptis contrarii, exploduntur. Cum apostolica & antiqua lege ac consuetudine hactenus obseruatum esset, vt episcopi quauis iniuria affecti, ad apostolicæ sedis iudicium appellarent, non citra fraudem hic constitutum est, ne episcopus a Concilio depositus ad sedem pristinam, aliter quam a maioris numeri episcoporum Concilio ac sententia absolutus, redire præsumeret. Athanasius Eusebianorum synodali sententia condemnatus fuerat: vt docerent eum iuste ac legitime restitutum fuisse, qui Romani pontificis sententia absolutus, & imperatoris decreto reuocatus fuerat, talem scilicet Canonem excudisse oportuit vt hæreseos Arianæ & Nicænæ fidei contempt æ suspicionem, quam iuste incurrerant, aliquo modo declinarent ipso ingressu, Canonem illum posuerunt, quo Nicæni Concilii Canonis de paschatis tempore instituti se vindices exhibuerunt. Ad nomina subscriptorum episcoporum, etiam addiderunt insignem illum Iacobum Nisibitam episcopum; de quo, præter ea quæ in notis ad Concilium Nicænum diximus, & infra plura scribemus. Contra vero eorum, qui Arianæ factionis antesignani erant, Eusebii Nicomedienſis olim, iam Constantinopolitani, Acacii episcopi Cæsarienſis, Maris Calchedonenſis, Patrophili Scythopolitani, Theognis Nicæni, aliorumque famosissimorum Arianorum nomina omiserunt, aut saltem dolose suppresserunt, eamque quæ hic extat epistolam verborum lenocinio fictam suo Conciliabulo præfixerunt. Vnde accidit vt Canonum collectores, hos

Can. 12. velut hæreticus explo-ditur, & cur.

Cur Ariani simulant se catholicos esse.

ANNO CHRISTI 341.

hos Canones, velut ab orthodoxis editos collegerint, ecclesiæ legendos ediderint, atque duos ex iis patres Concilii Calchedonensis absque titulo Antiocheni Concilii citauerint, non aliter sane, quam vt ea, quæ secundum ecclesiasticam disciplinam antiquitus traditam, ab eis in Synodo deposita esse videbantur, ab ipsis tamquam ab iniustis possessoribus vindicarent. Quod Gratianus Can. 11. dist. 16. hanc Synodum inter Concilia a catholicis habita recenseat, graui errore lapsus fuit; poterat enim intellexisse non a catholicis, sed ab Eusebianis & Arianis hoc Concilium collectum fuisse, cui Eusebium Arianæ factionis in Palæstina episcopum velut præsidem interfuisse scribit. Vide Baronium anno 341. num. 29. 32. 34. & 37.

Canones Antiochenæ Synodi quomodo recepti.

Gratianus corrigitur.

[h] *Iacobus Nisibensis episcopus.*] Constantinus Magnus, admirabili sanctitate huius episcopi in Nicæno Concilio cognita, Constantio filio hoc in mandatis dedit, vt hunc episcopum non tantum viuentem coleret & obseruaret, sed eius quoque cadauer honore prosequeretur, ac proinde non abhorreret a fide quam sciebat ab eodem sancto episcopo prædicari. Quod si non satis fuit, vt se Constantius in fide catholica contineret, debuisset vtique propterea fauisse catholicis, quod precibus Iacobi Nisibitæ, a Persarum vi & tyrannide non semel miraculose liberatus fuerit. Theodoretus libro 2. capite 30. scribit, quod cum Sapor rex Persarum Nisibim vrbem obsedisset, muros magna ex parte deiecisset, iamque ad expugnandam vrbem aditum præparasset, diuinus ille vir Iacobus suæ precationis virtute, non solum militum aliorumque incolarum animos confirmauerit, verum etiam murum denuo exstruxerit, & machinis oppositis hostes irruentes repulerit. *Eodem tempore*, ait Theodoretus, *Ephraim vir sane admirabilis orat Iacobum, vt conscendat mœnia, barbaros conspiciat, & execrationis tela in eos coniiciat. Cuius postulationi obsecutus sanctus vir, in quamdam turrim ascendit, ac cum videret ingentem eorum multitudinem, non aliud est illis imprecatus, quam vt cyniphes ac culices in eos immitterentur, vt minutarum bestiarum morsu eius potentiam, qui ipsis Romanis auxilium tulerat, agnoscerent.*

Iacobus Nisibita.

Miraculo Nisibis vrbs defenditur.

Culicibus vincuntur hostes.

[i] *Omnes qui audent.*] Hic Canon statutus esse videtur ab Eusebianis, partim, vt maculam illam de Nicæna Synodo contempta sibi inustam hoc dolo prorsus eluerent, partim etiam, quia hoc tempore Audæus hæresiarcha docebat, corporeum & humana forma præditum Deum esse, qui hominem ad imaginem suam condidisset. Item non amplius more orthodoxorum, sed ex consuetudine Iudæorum pascha celebrandum esse decima quarta luna; quantumuis patres Nicæni Concilii contrarium statuissent. Ex Epiphanio hæresi 70. Baronius anno 341. numero 38. & sequentibus.

Can. 1.

Audiana hæresis quæ?

[k] *Orationi autem cum populo non communicant.*] Illi qui certa de causa, nimirum ob aliquam superstitionem aut prauam opinionem scripturas quidem audiebant; sacram autem communionem auersabantur, excommunicantur, & merito. Vide notas Canonis apostolorum 10. Probabile est id contra Audianos constitutum fuisse, de quibus hæc Epiphan. hær. 70. *Ceterum, quod grauissimum ac horrendissi-*

Can. 2. Qui sacram communionem superstitiose auersantur, excommunicantur.

mum est, non faciunt preces cum aliquo, etiamsi probatus videatur, & nihil habeat quod accusari mereatur, &c. Theodoretus libro 4. hæret. fabul. *Prætexunt*, inquit, *se fugere ecclesiæ communionem, proter feneratores, & eos qui cum mulieribus cohabitant, donec confitentes fructum pœnitentiæ demonstrent.* ANNO CHRISTI 341.

Sine proposito satisfaciendi non remittuntur peccata confessa.

Cum Audiani (qui, quod Deum corporeum hominique similem esse docerent, postea Anthropomorphitæ nuncupati fuere) peccatoribus peccata remitterent, nulla satisfactione sacramentali imposita, vt prædicto loco atteſtatur Theodoretus, Eusebiani hoc Canone decreuerunt id quod docet ecclesia catholica, nimirum quod per simplicem confessionem peccata non dimittantur, si digna satisfactio præscripta non impleatur. Baronius num. 44.

Can. 3. [l] *Si quis presbyter aut diaconus*, &c.] Idem constituitur Canone 20. Concilii Calchedonensis, & Canone 71. Concilii Aquisgranensis: Concilii Nicæni Canone 16. iam ante idem decretum fuerat.

Can. 4. [m] *Si quis episcopus damnatus*.] Idem constitutum est in Concilio Aquisgranensi Can. 47. & epistola 8. Nicolai papæ.

Can. 5. [n] *Si quis presbyter aut diaconus*.] Ad verbum recitatur actione 4. Concilii Calchedonensis, estque apostolicæ doctrinæ conueniens. ab exordio enim nascentis ecclesiæ obseruatum fuit, vt omnes fideles ad vnum altare accederent, vnumque panem participarent.

Canon hic cur ab Eusebianis institutus?

Ab Eusebianis hunc Canonem ideo constitutū fuisse putamus, quod cum Eustathium Antiochenum episcopum quasi adulterum & Sabellianismi sectatorem amouissent, & Euphronium quemdam Ario fauentem substituissent; catholici, quos illi ignominiæ causa Eustathianos nominabant, Ariani antistitis communionem vt rem execrabilem detestati, seorsum ab eo Conuentus egerint, nulloque

Catholici cum hæreticis communicare nolunt.

modo adigi potuerint, vt cum Arianis & Eusebianis cōmunicarent. Quod idem accidit Alexandriæ, cum illuc Gregorius in locum Athanasii intrusus fuisset: fideles enim illius ecclesiæ tanta constantia Ariani & intrusi illegitimi præsulis communionē subterfugerunt, vt nulla vi militum, nulliſque tormentis ad eius communionem compelli potuerint. Canonem igitur hunc, apostolico iure ad schismaticos & seditiosos coercendos vtiliter constitutum, Eusebiani ad vexandos catholicos synodali hac constitutione renouarunt, & in prauum vsum conuerterunt. Vnde quod hoc Canone secundum ecclesiasticam antiquitus traditam disciplinam ab iis hoc loco dispositum fuit, a patribus Calchedonensis Concilii (cuius 4. actione, suppresso Antiocheni Concilii nomine, integre recitatur) non plane abiectum, sed ab Arianis tamquam ab iniustis possessoribus vindicatum fuit. Vide Baronium anno 341. num. 35. & 36.

Can. 7. 8. [o] *Sine pacificis*.] De literis pacificis, quæ alias formatæ, canonicæ & commendatitiæ appellantur, vide notas in vitam Sixti primi supra.

Can. 9. [p] *Episcopos qui sunt*.] Hæc quæ de metropolitano decernuntur etiam ad suffraganeos extenduntur in notis ad Can. 2. 11. quæst. 3. Vide ibidem cum Græco contextu nouam quamdam editionem huius Canonis a tribus hisce diuersam.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ANNO CHRISTI 341.

[q] *Si quis proprio episcopo.*] Hunc Canonem aduersus Athanasium constitutum fuisse hinc constat, quod quem illi Concilio Tyrio condemnauerant, & sede Alexandrina per sententiam deposuerant, ac demum auxilio imperatoris Constantini magni relegarant, solus imperator Constantinus iunior, citra alterius Concilii maioris numeri episcoporum sententiam ad decretum ab exilio reuocasset, & pristinæ sedi Alexandrinæ restituisset. Hic est ille Canon, quem aduersarii sancto Chrysostomo obiecerunt, quemque ille ab Arianis sanctum, meritoque per Sardicense Concilium plane sublatum esse respondit. Concilio aduersariorum deponebatur Chrysostomus: alia quadam Synodo catholicorum indicta absoluebatur. Quam absolutionem dum aduersarii nullius momenti esse instarent, vtpote quæ contra Antiocheni Concilii Canonem 12. decreta fuisset, defensores Chrysostomi libera voce dixerunt id quod supra dixi, nimirum obiectum Canonem ab Arianis sancitum, & per Sardicense Concilium, quo cuiuis episcopo a quouis Concilio deposito libera facultas Romanum pontificem adeundi & interpellandi potestas conceditur, plane abrogatum esse. Rem gestam Socrates libro 6. capite 16. enarrat his verbis: *Episcopi qui tunc aderant non de alio crimine queri, sed hoc solum in iudicium adduci oportere dixerunt, nimirum quod post abdicationem, absque Concilii sententia, ipse sese in sede episcopali collocauerat. Vbi Ioannes respondit, quinquaginta episcopos, qui cum ipso communicauerant, ei in illa suffragatos fuisse. Leontius contra: At plures, inquit, tibi in Concilio refragati sunt. Rursus cum Ioannes diceret, non ad illorum ecclesiam, sed ad ecclesiam Arianorum pertinere, (nam qui Antiochiæ ad fidem consubstantialis tollendam conuenerant, præ odio aduersus Athanasium concepto hunc Canonem ediderant) reiecto illius responso, contra eum sententiam pronuntiarunt, illud neutiquam animis complexi, quod qui hoc Canone vsi fuissent, etiam Athanasium abdicarant.* Innocentius Romanus epistola quam ad clericos Constantinopolitanos in eadem causa Chrysostomi scripsit, de hoc Canone addidit quæ sequuntur: *Si qui vero & alii* (Canones) *a quibusdam proferuntur, qui a Canonibus Nicænis discrepant, & ab hæreticis compositi esse deprehenduntur, hi ab episcopis catholicis reiiciuntur. Hæreticorum enim commenta catholicis Canonibus adstruere non licet, semper enim vel per contraria, vel per illicita labefactare student voluntatem Concilii Nicæni. Non solum igitur his non obtemperandum esse dicimus, sed ipsa potius cum hæreticis & schismaticis dogmatibus esse contemnenda: quomodo & ante in Sardicensi Concilio ab episcopis prædecessoribus nostris factum est.* Aduertat lector, qua auctoritate Gratianus prædicto loco hanc Eusebianorum Synodum in numerum orthodoxorum Conciliorum retulerit. Vide Baronium prædicto anno 341. num. 29. 30. & 31.

Can. 12. Quæ occasione Can. 12. constituerit.

Can. 12. ab orthodoxis velut spurius & illegitimus reiicitur.

[r] *Si quis episcopus vacans.*] Canon decimus sextus & decimus septimus hic positi, ad verbum in Concilio Calched. act. 4. & 11. absque titulo Antiocheni Concilii recitantur ex alio quodam codice in Synodo approbato, in quo decimus sextus nonagesimoquinto, de-

Can. 16. & 17.

cimus ſeptimus nonageſimo ſexto numero conſignatus erat ; adeo vt plane hinc appareat, eos non ex ipſo Antiocheni Concilii codice, ſed ex quadam iam ante facta collectione communi maiorum auctoritate probata editos fuiſſe. Baronius num. 34. ANNO CHRISTI 341.

[a] CONCILIVM ROMANVM II. SVB IVLIO IN CAVSA ATHANASII ALIORVMQVE EPISCOPORVM.

Cauſa huius Concilii.

[a] *Concilium.*] Cum Ariani per Alexandrinæ eccleſiæ legatos Romæ coram Iulio pontifice conuicti ad Concilium appellaſſent, pontifex eorum appellationi deferens, hanc Synodum Romæ celebrandam indixit : cumque querelæ aduerſus Arianos aliunde accumularentur, ipſos cum Athanaſio per literas debite citatos, certo atque præfixo termino præſentes adeſſe mandauit. Athanaſius pontificis mandato obtemperans, tempore quo oportebat mature præſto fuit. Ariani vero poſt futiles illas & inanes excuſationes, de quibus ſupra in notis ad epiſtolam 4. Iulii, encæniorum Antiochenæ eccleſiæ celebritatem prætexentes, non modo contumaciter ſe abſentarunt, verum etiam Conciliabulo quodam, de quo ſupra, ibidem celebrato, Athanaſium epiſcopatu & ſede Alexandrina amouerunt, inque eius locum Gregorium Cappadocem Arianum ſubrogarunt. Interea Athanaſius Romæ Ægyptiorum monachorum inſtitutionem, & admirabilem vitam magni Antonii adhuc viuentis a ſe deſcriptam promulgauit, & ad imitandam & conſectandam vitam monaſticam, omnibus hominibus reuerendam, ex Romanis feminis nobiliſſimas plurimas induxit. Sanctus Hieronymus epiſt. 16. ad Principiam. Publicam etiam ibidem catholicæ fidei profeſſionem, quæ ſymbolum Athanaſii appellatur, Latino ſermone coram pontifice eique aſſidentibus recitauit. Hanc pontifex ab ipſo cognitam atque ſuſceptam, vna cum actis Synodi in ampliſſimo Romanæ eccleſiæ archiuo collocari mandauit. Cum iam Athanaſius Romæ vltra annum & ſex menſes aduentum Euſebianorum expectaſſet, ne diutius quam par erat ab eccleſia abeſſet, cauſa illius in iudicium 50. epiſcoporum deducta eſt : qui cum actis Tyriis & Mareoticis (quæ nocturno tempore fugientes Arianorum legati turpiter conuicti, vt patet ex 4. epiſtola Iulii, Romæ reliquerant) diligenter præuiſis, accuſantium calumniam deprehendiſſent, Athanaſium calumnioſe accuſatum abſoluerunt, in communionem eccleſiæ receperunt, eumque literis communicatoriis ad ſuos redeuntem dimiſerunt. Id quidem Iulius in epiſtola 4. quam ad Euſebianos ex III. Romano Concilio poſt cladem Alexandrinam ſcripſit, teſtatur his verbis : *Cum igitur iſtiuſmodi allegarentur, & tot teſtes pro Athanaſio ſtarent, & ipſe tam iuſta pro ſe afferret, quid quaſo nos oportuit facere ? An non quod eccleſiaſtici Canonis eſt ? hominemque proinde non condemnaremus, ſed potius reciperemus, eumque pro epiſcopo,*

Primus Athanaſius monaſticam vitam in occidentalem eccleſiam introduxit.

Symbolum Athanaſii quando & vbi compoſitum.

Athanaſius quam diu Romæ moratus.

Numerus epiſcoporum.

Athanaſius a Concilio ſecundo abſoluitur.

ANNO CHRISTI 341. *quemadmodum est, haberemus,* &c. Hoc secundum est iudicium, quo ipse Athanasius a calumniis sibi ab Eusebianorũ malitia illatis publice absolutus est. Qua de re initio suæ apologiæ secundæ hæc ipse scribens ait: *Presbyter enim Vitus plures episcopos quam quinquaginta ad Concilium adduxit, vbi & nostra defensio recepta fuit, nosque digni habiti sumus communione & agape.* Ibidem hæc: *Quod ad nos attinet, nullo iudicio opus est. Iudicatum est enim non semel secundum nos, sed sæpius & sæpius: primum quidem in nostra prouincia, cum ad id coissent propemodum centum episcopi: secundo Romæ, nobis ceterisque aduersariis Eusebii ad eius criminosas literas iudicio comparentibus. Fuerunt autem in eo Consessu plusquam quinquaginta episcopi.* De cognita hoc eodem Concilio causa Marcelli Ancyrani episcopi, qui, vt in Conciliabulo Constantinopolitano sub Marco videre est, ob Samosatenianam hæresim ab Eusebianis sede sua deturbatus, & in exilium relegatus, Romanum pontificem appellans, Romam (teste Athanasio) profectus est, hæc Iulius pontifex prædicta epist. 4. *De Marcello autem, postquam de illo quoque vt impio in Christum perscripsistis vobis studui significare, eum, cum huc venisset, affirmasse falsa esse quæ de se literis vestris scripta essent. Sed tamen cum a nobis postularetur, vt de fide diceret, tanta cum fiducia per se respondit, vt nemo non perciperet eum nihil a veritate proferre alienum, sed eadem pietate, qua ecclesia de Domino ac Saluatore nostro sentire: neque iam tantummodo, sed etiam olim huius sententiæ se fuisse confirmabat,* &c. Quod vero non Athanasii tantum atque Marcelli, sed & aliorum quamplurium, querelas de illata sibi ab Arianis vi & iniuria afferentium, causæ hac Synodo discussæ fuerint, subditur his verbis: *Non solum Athanasius & Marcellus episcopi cum querimoniis de illatis iniuriis, sed & plurimi alii episcopi ex Thracia, Cœlesyria, Phœnicia, Palæstina huc conuenere: presbyteri item non pauci, partim ex Alexandria, partim aliunde huc ad Concilium occurrerunt, & coram omnibus episcopis ibi congregatis inter reliqua dicta sua conquesti sunt vim & iniurias ecclesiis illatas esse, suasque ecclesias eadem quæ Alexandrina passas esse.* Id sane non citra probabilitatem intelligi posset de Eustathio Antiocheno episcopo, quem sede Antiochena deturbatum (ideo quod in matrem Constantii principis contumeliose locutus fuisset, atque Sabellianæ hæreseos sectator, mulierculæ cuidam stuprum intulisset) in exilium relegauerant, anno nimirum Christi 340. quo post Synodum hanc Romæ indictam, Paulum Constantinopoli Alexandro in episcopatu suffectum Eusebius Nicomediensis olim antistes, Constantinopolitanæ sedis inuasor, deiecit. Ita tres acerrimos Nicænæ fidei defensores, ab Arianis sedibus suis amotos, legitima iudicii forma obseruata absolui, sedibus suis restitui, intrusos exinde amoueri necessum erat. Vide Baronium anno Christi 340. num. 1. 2. & sequentibus, item 341. num. 46. & sequentibus.

Secunda synodalis absolutio Athanasii quæ?

Marcelli causa in Synodo cognita.

Eustathii Antiocheni causa hic cognita.

ANNO CHRISTI 341.

SYMBOLVM ATHANASII,

ROMÆ EDITVM ANNO CCCXL.

QVICVMQVE vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt vt teneat catholicã fidem: quam niſi quiſque integram inuiolatamque ſeruauerit abſque dubio in æternum peribit. Fides autem catholica hæc eſt: vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur, neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiam ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filii, alia Spiritus ſancti: ſed Patris & Filii & S. Spiritus vna eſt diuinitas, æqualis gloria & coæterna maieſtas: qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus S. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus: æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus. Immenſus Pater, immenſus Filius, immenſus Spiritus ſanctus. Et tamen non tres æterni, ſed vnus æternus: ſicuti non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus: & tamen non tres omnipotẽtes, ſed vnus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus: & tamen non tres dii, ſed vnus eſt Deus: ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus, & tamen non tres Domini, ſed vnus eſt Dominus. Quia ſicut ſingillatim vnamquamque perſonam Deum aut Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur: ita tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur. Pater a nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus eſt: Filius a Patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus: Spiritus ſanctus a Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus eſt, ſed procedens. Vnus ergo Pater, non tres patres; vnus Filius, non tres filii; vnus Spiritus ſanctus, non tres Spiritus ſancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales. Ita vt per omnia ſicut iam ſupra dictum eſt, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate venerãda ſit. Qui vult ergo ſaluus eſſe, ita de Trinitate ſentiat. Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, vt incarnationem quoque Domini noſtri Ieſu Chriſti fideliter credat. Eſt ergo fides recta, vt credamus & confiteamur, quia Dominus no-

ANNO CHRISTI 341. ster Iesus Christus Dei Filius, Deus & homo est. Deus est ex substantia Patris ante sæcula genitus, homo ex substantia matris in sæculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & humana carne subsistens. Æqualis Patri secundum diuinitatẽ, minor Patre secundum humanitatem. Quilicet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus. Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitate personæ: nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala, in ignem æternum. Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmeque crediderit, saluus esse non poterit.

NOTA.

Athanasius Romam a Iulio pontifice maximo vocatus, vt iudicaretur, cum Eusebianorum aduentum anno integro & sex mensibus, vt supra dixi, expectaret, hoc symbolum fidei Romæ scripsit, ac tamquam catholicæ suæ fidei professionem publice edidit. Quod cum actis Nicænæ Synodi in archiuo Romano diu asseruatũ, tandem post multa annorum curricula tradi meruit ecclesiæ recitandum, ab illo altero Athanasii scripto, quod inscriptum est, *Expositio fidei*, quodque in primo operum eiusdem tomo habetur, diuersum. Meminit autem symboli huius Augustinus in psal. 120. super illud: *Per diem sol non vret te, neque luna per noctem*: vbi citat integrum versum eius symboli, nec desunt alibi loca, quæ eiusdem verbis atque sententia consperſa cernuntur. Ac quamquã in vniuerso pene Christianorum orbe hoc symbolum receptum, & in summa veneratione habitum fuerit, a Græcis tamen iis, qui sese a Romana ecclesia præsciderunt, pars illa truncata est, qua Spiritum sanctum a Patre & Filio procedere asseritur: eo falso prætextu, quod nuper a Latinis (vt aiunt) superaddita fuerit, cum liqueat ante annos 960. ita vt se nunc habet, legi solitum. Quod ex cap. 1. Concilii Tolet. IV. & ex testimonio apostolicæ sedis legatorum ad Græcos, Gregorio IV. Rom. pontifice, ex illa ipsa fidei definitione, quæ in Vaticana & Sfortiana bibliothecis habetur in Vrbe, atque ex decreto Eugenii ad Arme-

Symbolum Athanasii qua occasione & quando Romæ scriptum.

Symboli huius pars quæ & cur a Græcis truncata sit?

Inscriptio Treuirensis de symbolo in puteo compositio suspecta.

nos in Concilio Florentino manifestissime constat. Inscriptionem illam, quæ hodie adhuc apud Treuiros legitur in puteo sui exulantis receptaculo, de fide suspectam esse ex eo conuincitur, quod imperator occidentis, & Maximinus episcopus Treuirensis non instar exulis, sed carissimi potius hospitis & amici eum Treueris honorifice exceperunt, atque humanissime tractarunt. Vnde Baronius anno Christi 340. num. 14. fabellam esse putat, hoc symbolum, vt ab aliquibus fertur, ab Athanasio Treuiris in puteo latitante scriptum fuisse. Quod autem exul illud scripsisse dicatur, ita accipiendum est, inquit, quod omnis Athanasii a sua Alexandrina ecclesia absentia, occasione suorum hostium facta, ab ipso Athanasio & ab aliis exilium appellari consueuerit. Vide Baronium prædicto anno num. 11. 12. 13. & 14. Posseuinus in suo apparatu sacro, verbo *Athanasius Alexandriæ*, probabile esse iudicat, vt, sanctissimæ Trinitatis acerrimus propugnator, hymnum illum locis quibus potuit omnibus scripserit, cantauerit & disseminauerit. Qui post Bellarminum cardinalem, Gilbertum Genebrardum, Nicolaum Serrarium in symbolum Athanasii scripserint, vide Posseuinum prædicto loco apparatus sacri.

Anno Christi 341.

Cur Athanasius scripsisse hoc symbolum exul dicatur. Posseuini sententia.

[a] CONCILIVM ROMANVM III. SVB IVLIO.

Anno Christi 342.

NOTA.

Locus, tempus & causa Concilii.

[a] *Concilium.*] Hoc Concilium celebratum est Romæ anno Domini 342. post cladem illam Alexandrinam, qua Gregorius in locum Athanasii ab Eusebianis Antiochena Synodo suffectus, magna Christianorum calamitate & templorum incendio in vrbem introductus est, quove cladem Alexandrinam præuisam fugiens, Romam reuersus, ibique deinceps triennio commoratus est, cumque Elpidius & Philoxenus ab Eusebianis in oriente hucusque detenti, cum literis ex Antiocheno Conciliabulo ad Iulium acerbissime & contumelioſe scriptis, tandem dimissi fuerunt. Qui vbi prædicto anno Romam venissent, obtulissentque pontifici Arianorum literas, quibus de Athanasio absoluto, de termini ad comparendum præfixi angustia, de iudicio Romani pontificis & Concilii illegitime vsurpato, deque aliis pluribus, quæ supra in notis ad epistolam Iulii 4. attigi, conquerebantur, prontifex hac Synodo comprouincialium, secundum apostolicam constitutionem congregata, literas eorum aliter quam statuerat legi & publicari demandauit, quidve calumniatoribus respondendum videretur inquisiuit. Placuit autem omnibus ibidem congregatis, vt per epistolam a Iulio omnium nomine scriptam, calumniæ Eusebianorum refutentur, iniuriæ depellantur, & iusta Athanasii, Marcelli, aliorumque facta synodali absolutione defendantur. Ita intelligendum est illud Athanasii apol. 2. quod post illa verba: *Presbyter Vitus plures episcopos*, &c. supra allegata

Decretum Concilii.

ANNO CHRISTI 342. legata, subiungit: *Magnaque indignatio exorta est contra Eusebianos, quibus Iulium, cum ab eis literas accepisset, rescribere iusserunt.* Hanc Synodum a priore Romana diuersam non esse arbitrantes, ideo quod Athanasii aliorumque absolutiones subsequente epistola post cladem Alexandrinam enarrentur, grauiter errant; id enim factum est per anticipationem, qua solent quandoque propter rerum affinitatem prius enarrari ea quæ posterius acciderunt. Anno 341. Romana Synodo prædictos episcopos absolutos, alia quadam anno 342. celebrata Eusebianorum literas expostulatorias perlectas, ac demum mandato Synodi, per rescriptū Iulii ad Synodum sequente anno 343. Romæ congregandā, vocatos fuisse, mirum esse non debet: cum non tantum lege apostolica, de qua in Can. apostolorum supra egimus, verum etiam Antiocheno Eusebianorum Conciliabulo constitutum fuerit, vt bis in anno Concilia episcoporū saltem comprouincialium celebrentur. Vide Baronium an. 341. num 47. an. 342. num. 28. & 34. Ea quæ notauimus supra ad 4. epistolā Iulii, non parum huc faciunt.

Hæc Synodus a præcedente Romana diuersa fuit.

EPISTOLA SYNODICA AD EVSEBIANOS SCRIPTA.

LEGI epistolam vestram, *&c. Excusa est supra inter Iulianas quarta.*

ANNO CHRISTI 344. [a] CONCILIVM ANTIOCHENVM II. AB ARIANIS CELEBRATVM SVB IVLIO.

NOTA.

[a] *Concilium Antiochenum* II.] Hanc Synodum ab Arianis, anno tertio post Antiochenam in encæniis celebratam, habitam fuisse Antiochiæ, anno Christi 344. atque in ea prioribus quatuor fidei formulis reiectis, aliam ceteris prolixiorē, & ad occidentales episcopos, quos nulla adhuc Arianæ perfidiæ labecula contaminarat, decipiendos conuenientiorem edidisse, eamque in occidentem nullo cum fructu transmisisse, post Athanasium Sozom. lib. 1. cap. 10. aperte indicat, his verbis: *Triennio vero iam intermisso* (nimirum a priore Synodo Antiochiæ in encæniis anno 341. celebrata) *episcopi orientis aliam fidei formulam, quam μακρόστιχον, id est prolixam, vel multas lineas comprehendentem nominabant, propterea quod multo pluribus verbis ac nominibus quam priores formulæ conscripta erat, episcopis occidentis miserunt: in qua, vt essentiæ Dei nullam facere mentionem, sic illis qui Filium Dei asserebant, vel ex nihilo ortum esse, vel ex alia essentia quam Dei patris constare, vel tempus sæculumve fuisse quando non erat, anathema indixere. Quam formulā ab Eudoxio episcopo iam tum Germanicia, & Martyrio & Macedonio ad se perlatam, episcopi occidentis non receperūt. Nam responderunt se decretis Nicæni Concilii velle acquiescere: & præter illa nihil amplius curiose inquirendū curarunt.* Hæc Sozom. eumque secutus

Locus & tempus Concilii.

Socrates libro 2. capite 15. Prædicto tempore hanc Synodum habitam fuisse etiam manifeste colligitur ex Athanasio de Synodis, cum ait, *Rursum quasi istorum pœnitentia laborarent*, nempe de editis quatuor fidei regulis, *pœnitentes, post triennium iterum in Confessum veniunt*. Vt ergo orientales episcopi eam, qua laborabant, Arianæ hæreseos suspicionem eluerent, & ab Ariano contagio se procul abhorrere significarent, probatum in magna Nicæna Synodo nomen *consubstantialitatis*, delerent, ipsumque vocabulum prædictum crebris validisque arietum ictibus quatientes omnem simul cum eo fidem orthodoxam prosternerent, sicque Arii impietatem diu dolo suppressam erigerent, hanc quam infra subiungimus formulam fidei, qua Ariana hæresis specie tenus condemnatur, omnesque eius positiones simplicioribus destrui videntur, ediderunt; editamque per Eudoxium, Martyrium, Macedonium & Demophilum ad occidentalis ecclesiæ episcopos transmiserunt. Quo euentu, sequenti Concilio constabit. Vide Baronium anno 344. num. 1. 2. 3. 4.

ANNO CHRISTI 344.

Causa Concilii.

FORMVLA FIDEI HÆC EST.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, conditorem factoremque omnium, ex quo omnis paternitas in cælis & in terris nominatur. Et in vnigenitum eius Filium, Dominum nostrum, ante omnia sæcula ex Patre natum: Deum ex Deo, lumen ex lumine, per quem omnia facta sunt in cælo & in terra, tum visibilia tum inuisibilia, eumdemque Verbum esse, sapientiam, potentiam, & vitam, & Lucem veram, qui vltimis diebus propter nos homo factus, & genitus ex Maria virgine, crucifixus, & mortuus est, & resurrexit tertia die a morte, & in cælum subuectus est, sedetque ad dextram Patris, & venturus est in consummatione sæculi ad iudicandum viuos & mortuos, & reddendum vnicuique secundum opera sua, cuius regnum indesinens permanet in infinitas ætates. Sedet enim ad dextram Patris non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Credimus item in Spiritum sanctum, hoc est Paracletum, quem cum pollicitus esset apostolis post reditum suum in cælos, misit vt doceret eos, & commonefaceret omnium: per quem animæ quæ in illum sinceriter credunt sanctificantur. Eos autem qui dicunt Deum ex non ente extitisse aut ex alia subsistentia, & non ex Deo, & quod tempus ante sæculum aliquod fuit, quo nondum esset Filius, alienos a se censet & agnoscit sancta & catholica ecclesia. Similiter & eos qui dicunt tres es-

ANNO CHRISTI 344. se deos, aut Christū non esse Deum, aut ante sæcula eum nec Christum nec Dei Filium fuisse, aut eumdem esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum: aut Filium ingenitum, aut quod non de consilio suo & voluntate Pater Filium genuerit, hos omnes anathemate ferit sancta & catholica ecclesia. Non enim tutum est dicere Filium ex non ente ad essentiam prodiisse, eo quod illud in sacris literis nusquam de Filio feratur. Neque illum ex vlla alia substantia præexistente, & quæ Pater non esset, genitum esse, sed solum ex Deo genuine & naturaliter natum esse definimus. Vnum enim ingenitum & nullo principio inchoatum Christi Patrem sacra scriptura commonstrat. Sed neque illi qui subtiliter dicunt fuisse aliquando, quando non erat, ex literis quæ sacræ scripturæ non sunt, temporale aliquod interstitiū, quod ante ipsum fuerit, cogitare debent, sed solum dum intemporaliter Deum genitum esse, eo quod tempora & ætates per eum sint conditæ, non tamen eum coinexordiatum & coingenitum cum Patre existimare fas est. Neuter enim proprie siue Pater siue Filius coinoriginatus, aut coingenitus, vt ea parte collegam habeat, dici potest. Sed Patrem solum nullo principio inchoatum ineffabiliter, & omnibus incomprehensibiliter, ante sæcula genuisse agnoscimus, ac proinde Filium non itidem, vti Patrem, ingenitum dici posse, sed principem exordiumque sui Patrem habere qui ipsum genuit. Caput enim Christi Deus: neque tamen ob id quia ternas res, & tres personas Patris & Filii & Spiritus sancti secundum scripturas cōfitemur, tres Deos facimus. Quoniam perfectum ingenitum, & nullo principio inchoatum, inuisibilem vnum Deum agnoscimus, Deum & Patrem Vnigeniti, qui solus ex se habet id ipsum quod est, soluſque omnibus aliis benigne largitur vt sint: non tamen quia vnum solum Deum esse Patrem Domini nostri Iesu Christi, vnumque ingenitum profitemur, ideo Christū Deum ante sæcula esse abnegamus, qualia faciunt Pauli Samosatensis discipuli, qui eum post incarnationem suam ex profectu virtutis Deum factum esse asseuerāt, eo quod merus homo esset. Scimus enim eum, tametsi subiectus sit Patri & Deo, ante sæcula tamen genitum ex Deo, Deum secundum naturā perfectum & verum esse, neque

ex homine Deum, sed ex Deo hominem, propter nos fa- ANNO CHRISTI 344.
ctum esse, & neutiquam vllo in tempore suam essentiam perdidisse. Abominamur praterea & anathemate execramur, qui illum tantummodo nudum verbum Dei sine substantia commentitia ratione nominant, quique in alio habeat, quod sit, quemque nunc, vti vocem quæ ore profertur, nunc vti dictionem quæ in cogitatu versatur intelligunt: Christum autem ipsum, & Filium Dei, & mediatorem, & imaginem, non ante sæcula fuisse contendunt, sed ex eo tempore eum Christum & Filium Dei factum esse, ex quo nostram carnem ex Virgine assumpsit, non totis ab hinc quadringentis annis. Ab eo enim tempore volunt Christum initium regni adeptum esse, regnique finem habiturum, post consummationem & iudicium. Tales sunt discipuli Marcelli & Photini Ancyrogalatarum, qui ante sæcularem essentiam Christi, eiusque deitatem & regnum indesinens, itidem vt Iudæi inficiantur, sub prætextu constituendæ monarchiæ. Scimus enim eum non simpliciter Verbum, quod ore Dei profertur, aut quod in eius animo cogitatur, sed viuum Verbum, quod per se existit, & Filium Dei & Christum esse, neque eum ratione prouidentiæ, eo quod Pater talem eum futurum præcognouerat, cum Patre fuisse, & conuersatum esse ante sæcula, sed illi administrum fuisse ad omne opificium, visibilium simul & inuisibilium. Hic enim est
Gen. 1. ad quem Pater dixit: *Faciamus hominem secundum imaginem & similitudinem nostram*, & qui patriarchis in suamet ipsius persona visus est, legem dedit, & locutus est per prophetas, & tandem homo factus est, & suum Patrem omnibus manifestauit, & regnat per infinita sæcula. Non enim recentem dignitatem assumpsit Christus, sed ab initio eum Patri per omnia similem credimus: illosque qui dicunt eumdem illum Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse, & de vna re personaque tria ista nomina impie accipiunt, merito ab ecclesia abdicamus, eo quod impatibilem & nullo loco circumscriptum Patrem, patibilem simul & loco circumscriptum per incarnationē fingunt. Tales enim sunt apud Romanos quidem Patropassiani, apud nos vero Sabelliani. Scimus item Patrem qui emisit, in suo inalterabilis deitatis ingenio & moribus per-

ANNO CHRISTI 344. manſiſſe, Chriſtum vero qui miſſus eſt, humanitatis aſſumptæ officium adimpleuiſſe. Eos vero qui non conſilio neque voluntate Patrem genuiſſe Filium irreuerenter dicunt, & neceſſitatem & inuitum quiddam & ſeruam impeditamque eligendi poteſtatem Deo adiungunt, ita vt nolens genuerit Filium, impiiſſimos & alieniſſimos ab eccleſiis cenſemus, eo quod præter nouas de deitate ſententias, & præter voluntatem ſacræ ſcripturæ, talia de eo ſint auſi definire. Nos contra, omnipotentem Deum, eumque ſui ipſius Dominum agnocentes, ſponte libenterque Filium ſuum genuiſſe cum pietate arbitramur, & reuerenter ipſi de ſe loquenti credimus: *Dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua:* non tamen eum ita creatum eſſe, vt ſimilis ſit rebus per ipſum conditis, exiſtimamus. Eſt enim hoc ipſum impium, & alienum ab eccleſiaſtica fide, conditorem cum rebus ab ipſo conditis æquiparare, & eamdem cum aliis generationis rationem obtinere credere, cum vnum vnice vnigenitum Filium genuine & vere natum eſſe, ſacræ ſcripturæ commonſtrent. Verum quia Filium non per ſe eſſe, viuere & exiſtere dicimus, itidem vt Pater, ideo eum ſeparamus a Patre, non quaſi loca interuallaque in eorum coniunctione corporaliter fingamus. Credimus enim eos immediate & ſine intercapedine ſibi mutuo coaptatos conſertoſque, & inſeparabiles a ſe inuicem eſſe, integro Patre Filium complectente, integro Filio ab eo pendente & cohærente, & perpetuo in Patris ſinu requieſcente. Credentes igitur in integram & ſanctiſſimam Trinitatem, hoc eſt in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, & Deum Patrem dicentes, Deum item Filium, non duos deos, ſed vnam deitatis maieſtatem profitemur, & vnam regni perfectam concordiã, vt omnium vbique ſolus Pater ſit Dominus, atque adeo etiam ipſius ſui Filii: Filiuſque viciſſim ei ſubiectus ſit, qui eo excepto omnium a ſe conditorum poſt illum rex & imperator eſt. Et in Spiritus ſancti gratiam, qui omnibus ſanctis affatim Patris voluntate donatur. Ita enim de Chriſti monarchia loqui ſacræ literæ nos docuerunt. Hæc coacti ſumus poſt fidem compendiõ editam latius explicare, non ambitionis cauſa, ſed vt nos ab omni ſuſpicione, quæ minime in nos com-

Prou. 8.

petit, purgaremus, apud eos quibus res noſtræ cognitæ non ſunt, & vt omnes occidentales pariter intelligerent, & calumnias eorum qui diuerſas opiniones fouent, & orientalium in Chriſto eccleſiaſticos animos, rem ita eſſe atteſtantibus libere ſacris ſcripturis, apud eos ſaltem qui incorrupti ſunt. ANNO CHRISTI 344.

[a] CONCILIVM MEDIOLANENSE I.
SVB IVLIO
A CATHOLICIS CELEBRATVM.
NOTA.

Cauſa Concilii.

[a] *Concilium.*] Cum Eudoxius, Martyrius, Macedonius & Demophilus orientalium legati prædicto Concilio Antiocheno deſignati, iuxta formulam fidei, quam velut catholicam & orthodoxam venditabant, ſibi atque omnibus orientalibus velut orthodoxis & catholicis epiſcopis communionem Romanæ eccleſiæ impertiri petiuiſſent, orthodoxi patres in hoc Conuentu Mediolani congregati, ante omnia oblatam fidei formulam examinantes, ipſam ob nouitatem & nomen *conſubſtantialitatis* omiſſum reiecerunt; ideo maxime, quod ad abluendam labem ex Arianæ hæreſeos ſuſpicione contractam, & ad communionem eccleſiæ catholicæ impetrandam, ſatis fuiſſet catholicæ fidei Nicænum ſymbolum profiteri, ipſumque ſuo chirographo conſignatum, quod fecerant antehac alii, Romam miſiſſe. Cum igitur fraude eorum cognita orthodoxi epiſcopi Arii ſententias condemnare vellent, legati, qui hactenus & verbis & ſcriptis ſe id facturos eſſe præ ſe tulerant, continuo reſilierunt, ſimulque ſuam & aliorum impoſturam detexerunt. Ad fidem Verbi diuini Deo patri conſubſtantialis per occultos meatus & cuniculos euertendam, non ſatis hominibus perfidis ac turbulentis fuit quod Athanaſium falſis criminibus affictis circumueniſſent, ipſumque cum pluribus aliis fidei defenſoribus ſedibus exturbaſſent, ſed oportebat etiam apud occidentales hoc ad fraudem & impoſturam adiicere, vt crebris de fide catholica Conciliis celebratis, velut mole quadam vnicum Nicænum obruerent, ſtatutamque in ea vnicam fidei catholicæ profeſſionem toto orbe receptam, formulis aliis a ſe frequenter commutatis, eliminarent. Rem hoc Concilio geſtam Liberius pontifex in ea epiſtola quam ad Conſtantium ſcripſit (quamque ex tomo 9. biblioth. SS. patrum infra ſub Liberio poſuimus) his verbis deſcribit: *Significant orientales paci ſe noſtræ velle coniungi. Quæ eſt pax, clementiſsime imperator, cum ſint ex partibus ipſis quatuor epiſcopi Demophilus, Macedonius, Eudoxius, Martyrius, qui ante annos octo,* (ſcripta eſt hæc epiſtola anno poſt hunc octauo) *cum apud Mediolanum Arii hæreticam*

Decretum Concilii.

ANNO CHRISTI 344. *sententiam noluissent damnare, de Concilio iratis animis exierunt? Horum si fas est sententiis inhærere, quale sit, aut quid habeat commodare consensum, æquitas & clementia tua poterit æstimare,* &c. Vide Baronium anno 344. num. 4. 5. & 6.

ANNO CHRISTI 346.

[a] # CONCILIVM [b] AGRIPPINENSE,

[c] IN QVO

EVPHRATAS COLONIÆ AGRIPPINÆ episcopus, quod Christum Deum negaret, hæresis damnatus atque exauctoratus est, anno Christi CCCXLVI. *Iulii papæ* X. *Constantis Augusti in Italia* IX. *in Gallia* V.

[d] POST consulatum Amantii & Albini, IV. Idus Maias, cum consedissent episcopi in Agrippinensium ciuitate, id est Maximinus Treuirorum, Valentinus ab Arelato, Donatianus Cabillonorum, Seuerinus Senonum, Optatianus Tricassium, Iesses Nemetum, Victor Vangionum, Valerianus Autisiodorensium, Simplicius Augustodunensium, Amandus Argentinensium, Iustinianus Rauricorum, Eulogius Ambianorum, Seruatius Tungrorum, [e] Dyscolius Rhemorum: consentientibus & mandantibus Martino episcopo Moguntiacensium, Victore Mediomatricorum, Desiderio Lingonicæ, Panchario Vesontiensium, Sanctino † Articlauorum, Victorino Parisiorum, Superiore Neruiorum, Mercurio Suessionum, Diopeto Aurelianorum, Eusebio Rothomagensium: cumque recitata fuisset epistola plebis Agrippinensium, sed & omnium castrorum Germaniæ secundæ, de nomine Euphratæ, qui Christum Deum negauit;

† Virodunum, cuius antistes Sanctinus. Vrbem clauorum olim dictam fuisse docet Bercharius in hist. episc. Virodunensium.

Maximinus episcopus dixit: Quia voluntas Dei Patris, & Domini nostri Iesu Christi, voluit nos iuxta postulatum fratrum ad hoc Agrippinense oppidum conuenire, propter perditum & blasphemum Euphratam, quem omnis mundus iam ore Domini cognouit esse damnatum; qui in Spiritum sanctum eatenus blasphemauit, quod Christum Deum negat: hanc mediocritas mea sententiam fert, sicut Dei & Domini nostri Saluatoris ore prolata est dicentis: *Omnia peccata & blasphemiæ remittuntur hominibus: qui autem blasphemauerit Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque hic neque in futuro, sed reus erit*

Matth. 12. Marc. 3. Luc. 12.

æterno iudicio. Ideo episcopum eum manifestum est esse non posse. ANNO CHRISTI 346.

Valentinus episcopus dixit: Quia Euphrata Christum Deum negat, consentio eum episcopum esse non posse; qui nec laicam debet communionem accipere.

Donatianus episcopus dixit: In pace negauit Christum Deum: & ideo constat Euphratam non esse catholicum.

Seuerinus episcopus dixit: Cum constet Euphratam subscriptione fratrum plurimorum in Spiritum sanctum blasphemasse negando Deum Christum; & ego consentio eumdem, iuxta euangelica præcepta, iure ab episcopatu esse deiectum.

Optatianus episcopus dixit: Et ego sentio Euphratam in episcopatu permanere non posse, qui in Spiritum sanctum blasphemauit negando Christum Deum.

Iesses episcopus dixit: Non solum epistolis omnium ecclesiarum, quæ audierunt Euphratam negare Deum Christum, sed quod ego ipse auribus meis audiui sub præsentia Martini consenioris nostri, & Metropii presbyteri, & Quintini presbyteri, & Victoris diaconi, ideo consensi illum iure esse depositum.

Victor episcopus dixit: Quoniam palam factum est, & probatum, Euphratam immemorem sacramenti cælestis blasphemasse in Spiritum sanctum, negando Christum Deum Dei filium, & multis criminibus coarguitur, quod episcopum nullo modo decet, consentio eum esse depositum.

Valerianus episcopus dixit: Etsi non omnes seniores, hic apud Agrippinam Dei voluntate qui sumus adunati, conueniissemus, sufficerat a quinque episcopis Euphratam blasphemum, quia Christum Deum negat, pro meritis suis sententiari, eodem iure esse depositum. Nunc autem in præsenti maiora cognouimus: multorum etiam carorum laicorum subscriptione manifestum est, quia primordialem Dominum & Deum nostrum negat: cum per vniuersos prophetas manifestetur illum ante mundi constitutionem fuisse cum Deo patre omnipotente: & quia omnes cecinerunt illum venturum, & pati pro totius mundi salute, sicut ipse compleuit. Quapropter Euphratas falsus doctor, qui nudum tantum hominem

ANNO CHRISTI 346. minem asserit Christum, recte omnium consacerdotum voce damnatus est. Ideo consentio, vt si quis epistolas ipsius per catholicam ecclesiam attulerit, communione priuetur: eumdemque censeo iuste esse depositum.

Simplicius episcopus dixit: Esse episcopum non posse Euphratam consentio, quia Christum Deum negat.

Amandus episcopus dixit: Siquidem in præsenti, quando Euphrata a quinque episcopis sententiam accepit, me inter ipsos fateor esse consentaneum, qui epistolis meis ad eumdem deponendum consensi, secundum falsam doctrinam ipsius, qui Christum Dominum Deum negat, merito in ipsum sententiam collatam esse constat: ad cuius damnationem consentio.

Iustinianus episcopus dixit: Ex epistola clericorum Agrippinensium, nec non & fratrum per singula castra constitutorum, quorum epistolæ & subscriptiones tenentur, cognouimus Euphratam esse blasphemum, qui Christum Saluatorem Dominum nostrum Deum esse negat. Quapropter & ego consentio illum ab ecclesia catholica esse damnatum.

Eulogius episcopus dixit: Diabolus qui ab initio fuit, qui periit primus, & ceteros perdidit, ipse hodie in Euphrata persistit. Nam & idem multos secum trahendo decepit: qui tamen meminisse debuerat Apostolum prædicasse, qui ait: *Et si angelus descenderit de cælo, & vobis aliter prædicauerit, quam vobis est prædicatum, anathema sit.* Quare Euphrata falsus doctor, legisque subuersor, merito omnium episcoporum sententia damnatus est, qui benedictum Dominum & saluatorem nostrum, auctorem lucis & vitæ, Iesum Christum Deum negare ausus est. Et ideo pusillitatis meæ consensu, vt meretur, damnatione percussus est. Gal. 1.

Seruatius episcopus dixit: Quid fecerit, quidve docuerit Euphrata pseudoepiscopus, non opinione sed veritate cognoui, pro finitimi loci coniuncta ciuitate: cuique publice & domestice obstiti sæpe, cum ille Christum Deum negaret, audiente Athanasio episcopo Alexandriæ, & presbyteris, & diaconibus plurimis. Et idcirco censeo Christianis episcopum eum esse non posse, quia Deum Christum sacrilega voce negauit: neque illum

Christianum esse iudicandum, qui eiusdem confinitimus fuerit inuentus. ANNO CHRISTI 346.

Dyscolius episcopus dixit: Qui Christum Deum negat in ecclesia non potest permanere, dicente Domino nostro Christo: *Qui me negauerit coram hominibus, & ego negabo eum coram Patre meo qui est in cælis.* Et ideo Euphratam inter ceteros fratres meos arbitror, & rectissime censeo, esse episcopum non permitti. Matth. 10.

Item ex * epistola Diopeti episcopi Aurelianorum *: Inter omnium voces Euphratas damnationi tradatur, atque puniatur, qui Christum negat esse filium Dei: cuius falsa machinatio multis innocentibus attulit prauitatem. Sed necesse est, vt ipse veterator, qui tantum molitus est scelus, cælesti plaga feriatur. * sententia * sed tamen sermonibus istis:

QVÆDAM DESVMPTA EX HISTORIA BEATI SERVATII *episcopi Tungrensis, Synodum Agrippinensem seu Colonienſem concernentia.*

IN eodem quoque loco (*Traiectensi videlicet ciuitate*) reuelante sibi Spiritu sancto, præcognouit B. Seruatius quæ superuentura erant subteriacenti sæculo: conuocatisque fratribus, prædixit barbaricas Hunnorum phalangas de puteo abyssi suæ progressuras fore, orbemque rebellis & criminosi populi, præcipue per Gallias, nominatim vrbem Octauiam, depastum iri. It rumor & pauor per populos & prouincias. Rogatur sanctus in Franciam aduenire Tricassinam. Assensit sancti benignitas, conscenditque obuiam illi omnis sacerdotalis dignitas. Appellatur exponere quæ nouerit. Exoratus exponit. Occupat extemplo audientes horror, & mentis hebetudo, timorque & tribulatio. Initur Concilium: placuit supplicationes dirigi Romam ad principem apostolorum, quæriturque legatus. Eligitur ergo primum ad hoc opus Exuperius Tolosanus episcopus. Sed illo multipliciter excusante, adposcunt voce vnanimi Seruatium legationi. Æquipollentissimum ab omnibus probatur continuo, vt qui nuntius ad populum electus fuisset a Domino, ad apostolorum principem interpellator dirige-

ANNO CHRISTI 346. retur a populo. Superatus autem vniuersorum instantia, vix tandem acquieuit. Hortabatur igitur prædicari ieiunium, & corrigi ausus indisciplinatorum. Sed neque sic expeditum satis iter suum iudicat, nisi Euphratam Coloniorum pseudopræsulem, quem post tergum suum ecclesiæ nociturum timuit, ecclesiastica seueritas iudi-
* procedunt cialiter discusserit. Illico ergo * præcedunt vniuersali principum decreto veredarii veloces Agrippinam, cogitur Cœtus clericorum, it senatus ad Synodum. Pontifices postremo, comitante singulos aliquanta mole populorum, Maximinus Treuirorum, Valentinus Arelatensiũ, Donatianus Cabillonorum, Seuerinus Senonum,
* Iesses Optatianus Tricassium, * Iessius Nemetum, Victor Vangionum, Valerianus Autisiodorensium, Amandus Argentoratensium, Seruatius Tungrorum, Simplicius Augustodunensium, Iustinianus Rauricorum, Eulogius Ambianorum, Dyscolius Rhemorum, Diopetus Aurelianorum, procedunt tempore statuto ad Concilium. Iudicantibus autem ibi quibusdam debere correctionem Euphratæ indici, non tamen oportere virum tam clara sede subito deponi; aliis sane præpauentibus, ne ex hac venia causa præstaretur scelus hoc dilatandi, inter hos illosque sententia Seruatii mediastini censebatur huiusmodi: Euphratam, qui Christum saluatorem meum negauit esse Deum, ego nego esse posse episcopum, cum quo sæpe (Athanasio Alexandrino cognoscente) contendi, diræque conscientiæ pectus inflexibile deprehendi. Cuius & pœnitentia, si qua est expectanda, potius hanc sentio inter laicos quam inter episcopos agendam. Nulla mora, singulis pontificibus orationes similes ad eamdem normam dictantibus, Euphrata deordinatur, & Seuerinus, qui tunc ex voluntate Dei aderat, plenarie catholicus & sanctus in locum eius exaltatur.

NOTÆ.

Causa Concilii Agrippinensis. Photini & Euphratæ doctrina quæ?

* *Concilium.*] Causa indictæ Synodi ista erat, vt Euphrata cum Photino hæresiarcha diuinitatem Christi negans sede episcopali deponeretur, aliusque in locum eius subrogaretur. Photinum hæresiarcham, patria Ancyranum, Sirmiensem episcopum, docuisse Filium Dei hominem tantum esse, testatur Epiphanius hæresi 71. Euphratam vero eamdem hæresin sectatũ fuisse, acta huius Synodi aperte indicant. Vnde, quod a quibusdam scribitur, Euphrata auctore,

Arianam hæresim Coloniæ propagatam, ideoque synodali sententia condemnatum, episcopatu abdicatum esse, cum historia & actis non conuenit: nisi dicas, Arianos tenentes filium Dei creaturam esse, occulte eamdem cum Photino hæresim docuisse: atque ita Euphratam, Photinum sectando, Arianæ factionis sectarium dici posse. Vide Baronium anno 357. num. 4. & 5. ANNO CHRISTI 346.

Agrippina quæ & qualis vrbs?

[b] *Agrippinense.*] Agrippina colonia, ad citeriorem ripam Rheni sita, Vbiorum sedes olim fuit. Qui cum Sueuorum incursionibus grauissime exagitarentur, maioris securitatis gratia Rhenum transgressi, post vrbem ibidem, quam Tacitus opidum Vbiorum appellat, exstructam, a Marco Agrippa patre Germanici & auo Agrippinæ in fidem accepta est, auctore Tacito libro 12. Nomen Coloniæ Agrippinæ, & Claudiæ Agrippinensis, sortita est de nomine Agrippinæ Germanici filiæ & imperatoris Claudii coniugis. Hæc enim cum Antistio & Suillio consulibus, anno Christi nimirum 52. Augustæ titulo aucta esset, *quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret*, inquit Tacitus lib. 12. *in opidum Vbiorum in quo genita erat* (agente illic cum exercitu Germanico patre) *veteranos coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius.* ita Baron. prædicto loco. Lipsius in notis ad Tacitum. Ab initio suæ structuræ eam Romanæ vrbis & imperii fuisse talem coloniam, quæ eodem iure, iisdem moribus vteretur, eadem forma regiminis gubernaretur, manifestissimo testimonio Pauli libro 10. de censibus probatur, vbi ostensurus, quo iure Agrippinensis colonia deducta fuerit, hæc scribit: *In Germania inferiore Agrippinenses iuris Italici sunt.* Et recte: instar enim Romanæ vrbis Colonia suos semper habuit consules, proconsules, quæstores, censores, varioque variarum rerum ac tribuum tribunos atque præfectos: baculus ille candidus, rectus & inflexibilis, quem teneræ ætatis puer consulem concomitans gestare solet, fascium loco receptum fuisse, vulgo existimatur. *Si tribuum* (inquit Georgius Braunius in theatro de Colonia scribens) *ordines, si ciuilem senatorum auctoritatem, si denique capitolii instar Romani ædificatum obserues, quasi effigiem & viuum quoddam simulacrum Romanæ vrbis hanc Agrippinensem videbis rempublicam, vt non immerito natiuo quodam iure Romanorum dicatur.*

A quo condita? Quomodo nominata?

Colonia Italici iuris.

Colonia a quo & quando ad fidem conuersa.

Sigillum quale.

Vtraque ergo initio idolorum cultrix per apostolum Petrum ad veram Dei vnius fidem & religionem conuersa fuit: eamque quam Romæ Petrus, Coloniæ Maternus Petri discipulus prædicauit, hactenus incorruptam & illæsam Dei gratia tenuit, adeo vt non immerito maius sigillum huius ciuitatis D. Petri sedentis altera manu duas claues, altera libro tenentis imaginem repræsentet, cum hac circumscriptione: Sancta Colonia Romanæ ecclesiæ fidelis filia. Gereon cum trecentis octodecim, Mauri sexaginta supra trecentos, Vrsula cum vndecim millibus virginum martyrium sustinentes, sanguine suo hic pro Christi nomine effuso vrbem consecrarunt. Hac vrbe sacra corpora trium sanctorum regum, Felicis, Naboris, Gregorii Spoletani, Hippolyti, Albini, Agilolphi, aliorumque plurium

ANNO CHRISTI 346. martyrum, confessorum ac virginum reliquiæ sacræ continentur. Hinc in commemoratione suorum patronorum in ea prosa quam B. Mariæ Virginis ad gradus præpositum composuisse scribit Cornelius Sculthingius in bibliotheca ecclesiastica, sic concinit:

Gaude felix Agrippina, sanctaque Colonia,
Sanctitatis tuæ bina ferens testimonia.
Postquam fidem suscepisti, ciuitas prænobilis,
Recidiua non fuisti, sed in fide stabilis.

Colonia vrbs imperialis.

Hanc vrbem Romano imperio Childericus rex Franciæ ademit: Otto I. eamdem Romano imperio restituit. Deinceps potentior, amplior & nobilior effecta, inter vrbes imperiales liberas & Hanseaticas relata, sessionis & dignitatis primatum sortita est. Prima eius forma, quemadmodum & vrbis Romæ, quadrata fuit; cuius iam adhuc muri, turres ac fossæ plerisque in locis videntur. Mœnibus deinceps semilunaribus ampliata, turribus LXXXIII. desuper ædificatis, post admirabilem illam & stupendi operis D. Petri basilicam, X. collegiata, XVIIII. plebanica templa, XV. cœnobia virorum, XXII. monialium, triginta sacella, aliaque plurima loca diuino cultui dicata circumscribit. Insignia vrbis sunt tres aureæ regum coronæ in campo rubro seriatim dispositæ: scutum est argentei coloris, vndecim guttulas sanguineas 11000. virginum patronarum indices continens. Propter tria magorum corpora anno Domini 1164. accepta, tres coronas vsurpat. E regione Coloniæ versus orientem est opidulum quoddam Tuitium appellatum, quod a Tuiscone primo Germanorum parente exstructum viri doctissimi asserunt, ex etymologia nominis, vt puto, coniectantes. Verius est, hoc munimentū esse illud, quod Constantinus maximus imperatoris Constantii filius pro militibus illic in tutelam Galliarum collocandis erexit. A quo præsidii loco Diuitenses milites, quorum Ammianus Marcellinus libro 27. meminit, nomen traxerunt: corrupte igitur Tuitium, vulgo *Deutz*, nominatur: quod melius Diuitense munimentum appellaretur. Rhenus hunc locum ab vrbe seiungit. Idem imperator, pro imperii & limitis ornatu, Coloniæ septimum orbis miraculum, pontem lapideum factu sic satis difficilem, vsui sempiterno destinatum, constituit. Hunc pontem Bruno archiepiscopus Colonienſis, Ottonis I. imperatoris frater, non ob latrocinia, vt Colonense fabulatur chronicon, sed ne Franci orientales cum occidentalibus coniungi possent, circa annum Domini 962. deiecit. Nam ob imperium a Francis ad Saxones translatum, inter Saxonicam & Francicam domum non tantum ingens bellum exortum erat, verum etiam Lutetiam Parisiorum in Gallia Bruno cum Saxonibus inuaserat, spoliaque ingentia isthinc Coloniam aduexerat. Ne ergo hanc cladem facilius Galli auxilio orientalium freti vlciscerentur, ipsum pontem, quantumuis fere septimum orbis miraculum foret, Bruno archiepiscopus deiecit. Plura antiquitatum Agrippinensium hactenus incognitarum egregia monumenta, ex archiuis abditissi-

Insignia vrbis quæ?

Cur tres gerat coronas.

Tuitium vnde dictum, & a quo exstructum.

Pons Rhenanus lapideus a quo constructus & deiectus.

mis magno ſtudio & labore domini Stephani Broelmanni, Agrippinenſis iuriſconſulti clariſſimi, viri in perſcrutandis antiquitatibus Germaniæ diligentiſſimi, breui, vt ſpero, prodibunt. De vniuerſitate Colonienſi ſcitu pulcerrima, docte, & ſic ſatis fuſe ſcripſit reuerendiſſimus D. Iacobus Middendorpius, eiuſdem vniuerſitatis theologus, iuriſconſultus ac philoſophus doctiſſimus, in ſuo tractatu de celebrioribus vniuerſi mundi academiis. Totam vero vrbem reuerendus dominus Georgius Braunius, cuius non poſſum non honeſte meminiſſe, vt graphice, ita vere deſcripſit. De electorali dignitate huius vrbis archiepiſcopali, a ſede pontificia non ſine magna vrbis celebritate conceſſa, reuerendiſſimus & illuſtriſſimus cardinalis Baronius anno Domini 99. Bellarminus libro 3. de tranſlatione imperii capite 1. Nicolaus Serrarius libro 1. Mog. hiſt. capite 24. & ſequentibus, ſcitu pulcerrima in lucem ediderunt. Hos, lector, ſi plura ſcire cupias, conſule. ANNO CHRISTI 346.

Euphratas an Arianus fuerit?

[c] *In quo Euphratas.*] Sunt qui, neſcio qua ratione inducti, Euphratam Arianæ hæreſeos ſectatorem, a Gothis Arianis intruſum fuiſſe exiſtimant. Quam longe autem illi a veritate aberrent, ex epiſtola Athanaſii ad ſolitariam vitam agentes ſcripta, & ex Theodoreto libro 2. hiſtoriæ capite 9. liquidiſſime conſtat. Vterque refert Euphratam Agrippinæ epiſcopum Sardicenſi Concilio interfuiſſe, & ob præclaram nominis ac virtutis celebritatem omnium epiſcoporum iudicio dignum habitum fuiſſe, qui nomine totius Concilii vna cum Vincentio Capuano ad Conſtantium imperatorem Antiochiæ commorantem ablegaretur, petiturus ab imperatore, vt Athanaſium, Marcellum, alioſque exules epiſcopos, Euſebianorum dolo ac fraude ſedibus ſuis deturbatos, nunc vero vniuerſalis Concilii ſententia a calumnia abſolutos, redire, ſuiſque ſedibus deinceps præeſſe non impediat. Et ad hanc rem facilius impetrandam tales ablegarunt, quos Conſtans imperator commendatitia ſcripta ad fratrem epiſtola vere commendare poſſet. Verba Athanaſii hæc ſunt: *Miſſis a ſancto Concilio in legationem epiſcopis Vincentio Capuæ, quæ metropolis eſt Campaniæ, & Euphrata Agrippinæ, quæ eſt metropolis ſuperioris Galliæ, vt pro Synodi decretis imperator Conſtantius epiſcopos, quos ipſe eiecerat, in ſuas ſedes reuerti pateretur, & in eam ſententiam a Conſtante pientiſſimo ad fratrem ſuum literis datis, quibus epiſcopos illi commendabat.* Ex quibus ſatis manifeſtum eſt, Euphratam principio ſui epiſcopatus non modo non Arianum, ſed neque hæreticum fuiſſe. Vt patres Concilii hominem turpiſſima nota infamiæ inuſtum, quem præſertim grauior quam Arii hæreſis infamaſſet, quantumuis palinodiam recantaſſet, tam breui temporis ſpatio in priſtinam ſedem reſtitutum, & inter eximios ſanctitate & doctrina viros Galliarum epiſcopos, qui Sardicenſi Concilio interfuerunt, delegerint, ſentire aut credere non poſſum. Probabile eſſe exiſtimo, hæreſin Photini ante hæc tempora occidentali eccleſiæ, teſte Baronio anno 344. num. 1. ad-

ANNO CHRISTI 346. huc incognitam, Euphratam tunc primum hausisse, primumque tunc Coloniæ prædicasse, quando a Concilio Sardicensi & a legatione orientali reuersus Coloniam rediisset. Euphratam Christi diuinitatem negasse, cumque Photino asseruisse, quod Filius Dei homo tantum, non Deus esset, acta Concilii huius aperte testantur. Photinus ante Concilium Sardicense ecclesiæ catholicæ nondum innotuerat, sed (vt auctor est Epiphanius hæresi 71.) a prædicti Concilii patribus fidei suæ rationem reddere iussus, paulo post condemnatus fuit. Vnde manifeste constat, Euphratam Photini sectatorem, non nisi post Concilium Sardicense hæresim prædictam accepisse, & didicisse, in occidente propagasse, ad palinodiam cantandam, auctore Seruatio, frustra admonitum, tandem communi occidentalium episcoporum sententia episcopatu abdicatum fuisse. Quid Euphratæ in hac legatione obtigerit, his verbis enarrat Athanasius: *Conducit ille* (Stephanus episcopus Antiochiæ Arianus) *publicam meretricem, eamque nudam per tenebras immittunt in ædes Euphratæ episcopi. Meretrix autem principio, quia credebat iuuenem esse a quo accerseretur, prompte sequebatur. Postquam autem ita destituta ab illis hominem dormientem, ignarum omnium intueretur, diligentiusque considerans senis vultum, & episcopi speciem animaduerteret, statim clamorem edit, ac vim queritatur. Illi contra eam orare, vt taceret, & falsum crimen episcopo concinnaret. Die igitur illucescente, vulgatur facinus, & vniuersa ciuitas concurrit: & qui in palatio erant rei admiratione commouebantur, neque eam silentio tradi volebant. Itur ad iudicium: leno prodit eos qui meretricem accersierant: illique deinde auctorem istius rei Stephanum esse ostendunt: erant enim illius clerici, qui cum lenone conuenerant. Stephanus igitur episcopali dignitate exuitur,* &c. Theodoretus historiam prolixius recenset allegato loco.

Euphratæ hæresis quæ?

Ariani Euphratæ pudicitiam tentarunt.

[d] *Post consulatum Albini & Amantii.*] Hæc verba subreptitia, aut saltem mendosa esse, hæ rationes satis probabiliter ostendunt. Primo: annus prædicta consulari nota simpliciter notatus coincidit in annum Christi trecentesimum quadragesimum sextum, qui immediate Concilii Sardicensis tempora antecedit. Cum ergo, vt supra dixi in notis ad Conciliũ Antiochenum III. neque Ariana neque Photiniana hæresis, quam Euphratas propugnauit, ante in occidentali ecclesia cognita fuerit, adeoque non nisi post Sardicense, anno nimirum Christi 350. vel 351. Colonienſe Concilium Maximini Treuirensis episcopi paulo post defuncti præsentia condecoratum, celebrari potuerit; simpliciter fatendum est, acta huius Synodi prædicta consulum nota vel omnino deprauate, vel saltem mendose, consignari. Secundo: post ea tempora, quibus sanctus Seruatius cum Athanasio de sententia Euphratæ coram egerat, hanc Synodum Agrippinæ celebratam fuisse, ex adscripto S. Seruatii suffragio manifeste constat. Cum igitur hisce episcopis duæ tantum conueniendi occasiones oblatæ fuerint: vna, cum Athanasius in exiliũ relegatus, anno Domini trecentesimo trigesimo septimo, Treuiris

Nota consularis surreptitia addita probatur.

commoraretur: altera, cum Maximinus Treuirensis, & Seruatius Tungrensis episcopi, post Constantem magno omnium catholicorum luctu interfectum, a Magnentio tyranno in orientem ad Constantium imperatorem ablegati, Alexandriæ ab Athanasio in hospitium & communionem ecclesiasticam accepti fuissent. Cumque priore occasione Euphratas Agrippinensis de hæresi Photiniana, vt ea quæ supra dixi satis euidenter ostendunt, nondum diffamatus fuisset; necessario hac posteriore anno 350. conueniendi & colloquendi opportunitate oblata, de statu occidentalis ecclesiæ, Seruatium cum Athanasio, Alexandrinæ ecclesiæ post Gregorium interfectum restituto, egisse oportuit. Quod si ita est, fieri non potest quin prædicta consularis nota, qua principium huius Synodi consignatum est, vel plane surreptitia, vel saltem mendosa existat. Mendum irrepsisse facile sustinuerimus, si dicamus ea quæ post consulatum Albini & Amantii quarto vel quinto anno contigerunt, post prædictum consulatum primo dumtaxat anno mendose consignata fuisse. Et quamquam temporibus istis ordinarii consules fastis adscripti inueniantur, adeoque fere superuacaneum esse videatur nominibus Albini & Amantii quartum aut quintum post eorum consulatum annum denominare; tamen cum id non semel alias factum fuerit, non vana coniectura idem hoc loco accidisse dici potest. Anno quo Ephesinum Concilium celebratum fuit, Bassum & Antiochum consules creatos fuisse constat; & tamen acta Ephesini Concilii interdum reperiuntur annotata, *post consulatum Theodosii imperatoris & Valentiniani.* Quid, quod in Africano Concilio expresse præcipiatur, vt si vel currentis anni consulatus incertus, vel consulum tyrannorum nomina deleta fuerit, in formatis literis scribendis præcedens adiungatur? Verba Canonis hæc sunt: *Quod si adhuc eius anni paschæ dies incertus est, ille præcedens adiungatur: quomodo solet post consulatum in publicis gestis adscribi.* Tertio, communi consensu receptum est, Seuerinum episcopum Agrippinensem Euphratæ, postquam episcopali sede depositus fuisset, subrogatum esse. Hunc anno Christi 402. quo sancti Martini episcopi vita defuncti anima ab angelis psallentibus in cælum delata est, adhuc superuixisse, psallentium angelorum voces, teste Seuero Sulpitio, audiuisse constat. Si itaque anno Christi 346. primo post consulatum Albini & Amantii, Euphratæ amoto substitutus fuisset, oportuisset virum tunc satis gradæuum, & multis annis episcopali munere alibi functum, annis fere sexaginta Agrippinensi ecclesiæ præfuisse. Quod meo iudicio fidem congruam aliquo modo excedit. Ad hoc aliaue incommoda euitanda, sustineamus quod supra mihi veritati maxime consentaneum esse visum fuit; nimirum, Christi 350. vel 351. anno, post consulatum Albini & Amantii quarto aut quinto, hanc Synodum Coloniæ celebratam, in ea Euphratam ob hæresin iuste depositum, atque in eius locum Seuerinum subrogatum fuisse. Interim in re valde incerta doctiorum iudicio me lubenter submitto. His ad extremum addo,

ANNO CHRISTI 346.

An mendosa sit prædicta consulum nota.

Seuerinus quamdiu episcopatum Agrippinensem tenuerit?

ANNO CHRISTI 346. non valde a veritate alienum videri, duo in cauſa Euphratæ Concilia habita fuiſſe: vnum ipſo anno Chriſti 346. qui inſcribitur poſt conſulatum Albini & Amantii: alterum, quod ſentit Trithemius in Maximo anno Chriſti 375. ſub Maximo Moguntinæ eccleſiæ epiſcopo. Secundum hanc ſententiam dicendum foret, priori Maximinum Treuirenſem, Lucium aut Martinum Moguntinum anno Chriſti 354. teſte Baronio relegatum: Seruatium Tungrenſem cum Amando Argentoratenſi aliiſve aliarum diœceſium epiſcopis interfuiſſe, atque Euphratam calumnioſe forte denuntiatum abſoluiſſe; vel ſaltem ad palinodiam cantandam induxiſſe. Poſteriori autem præſto fuiſſe Maximum Moguntinæ eccleſiæ epiſcopum, Seuerinum, alioſque epiſcopos, atque in ea Euphratam condemnatum, epiſcopatu amotum, Seuerinum autem ſubſtitutum eſſe. Hoc non vnius, ſed plurium epiſcoporum ſuffragia indicare videntur: dum eum ab aliis epiſcopis iuſte iudicatum fuiſſe aiunt. Vt autem ex duobus Conciliis compilator vnum fecerit, nouum non eſt. Sicut enim Arelatenſis primi & ſecundi Concilii ſubſcriptiones, ita Vaſenſis primi & ſecundi Canones confuſos fuiſſe, partim ſupra in notis ad Conciliū Arel. I. diximus, partim infra in notis ad Vaſenſia Concilia dicemus. Conſtitutis itaque duabus in cauſa Euphratæ epiſcopi Synodis Colonienſibus, ſciendum eſt (quod vnum tamen aliquo modo obſtat) nimirum, quomodo Euphratas turpi nota infamiæ inuſtus, a patribus Sardicenſis Concilii dignus habitus fuerit, quem ad Conſtantinum in cauſa reſtituendi Athanaſii ablegatum, Conſtans imperator epiſtola ſua tantopere commendarit. Ad id diluendum optime dicit poſſet; quod, ſicut Marcellus Ancyranus Conſtantinopoli de hæreſi Pauli Samoſateni, Euſtathius Antiochenus de Sabellianiſmo calumniam patiebatur Euſebianorum, ita Euphratas ob Photini hæreſin denuntiatus, in Confeſſu vicinorum Galliæ epiſcoporum, fidem integre & ſincere confeſſus, nullam nominis & famæ iacturam fecerit.

Duo in cauſa Euphratæ Concilia habita eſſe, non improbabile eſt.

Diluitur obiectio.

Acta huius Concilii integra recitantur ab Hartgero abbate Lobienſi, quem edidit Ioannes Chapeauille tom. 1. pontif. Tungrenſium capite 24.

[c] *Dyſcolius.*] Hunc Dyſcolium, quem Democharis ſextum facit ſedis Rhemenſis epiſcopum, non epiſcopum, ſed vel chorepiſcopum vel titularem tantum extitiſſe, ideoque catalogo Rhemenſium epiſcoporum non eſſe addendum, reuerendus D. Georgius Coluenerius ſanctæ theologiæ doctor, & regius ac ordinarius in academia Duacenſi profeſſor, eccleſiæ ſancti Petri præpoſitus, probari putat: Primum ex teſtamento B. Remigii capite 18. quod duobus locis indicat, non eſſe plures quam nouem Rhemenſes epiſcopos, qui S. Nicaſium præcedant. Secundo ex epiſtola Ebonis ad Balduinum Ferreum Flandriæ marchionem, quæ extat apud Molanum in natal. SS. Belgii 14. Octobris, in qua diſerte ſcribit B. Donatianum ſeptimum fuiſſe Rhemenſis ſedis epiſcopum. Tertio ex epiſtola quadam Hincmari quæ extat inter eius opuſcula in biblio-

theca patrum, nouiſſime Coloniæ edita, qua S. Remigium vocat decimum quintum Rhemorum epiſcopum. ANNO CHRISTI 346.

Sed necdum ſatis probatum eſſe ſentio, cur per allegatas rationes in Synodo Agrippinenſi nominatus Dyſcolius magis quam alius quiſquam antecedentium vel ſubſequentium epiſcoporum e numero eorum ſit expungendus.

Legatio Seruatii ad ſedem apoſtolicam de fide ſuſpecta.

[f] *In eodem*, &c.] Hæc quæ de legatione Seruatii ad ſedem apoſtolicam a Surio adiecta fuerant, ſuſpectæ fidei ſunt; tum quod nemo ſcriptorum huius legationis a Seruatio obitæ meminerit, tum quod Exuperium Toloſanum epiſcopum, qui hic nominatur, ſub Theodoſio, anno Chriſti 394. vixiſſe conſtat. Baronius anno 346. num. 9.

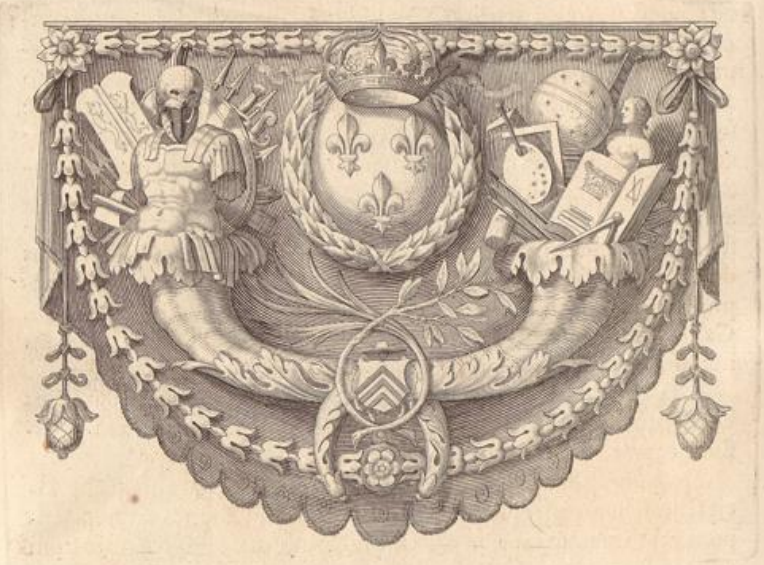

CONCILIO
ORUM.
TOM. II.

Th
1001a

CONCILIO
ORUM.
TOM. II.

Th
1001 a